This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Bibliothèque
de M. le comte Riant

C5160.3

HARVARD UNIVERSITY LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
COUNT PAUL RIANT

MEMBER OF THE
INSTITUTE OF FRANCE
HISTORIAN OF THE
LATIN EAST

DIVINITY SCHOOL LIBRARY - GIFT OF THE
SOCIETY FOR PROMOTING THEOLOGICAL EDUCATION

SYMBOLAE

AD ILLUSTRANDAM

HISTORIAM ECCLESIAE ORIENTALIS

IN TERRIS CORONAE S. STEPHANI

MAXIMAM PARTEM NUNC PRIMUM EX VARIIS TABULARIIS, ROMANIS, AUSTRIACIS, HUNGARICIS, TRANSILVANIS, CROATICIS, SOCIETATIS JESU ALIISQUE FONTIBUS ACCESSU DIFFICILIBUS ERUTAE

A

NICOLAO NILLES S. J.

S. THEOLOGIAE ET SS. CANONUM DOCTORE, HORUMQUE IN CAESAREA ET REGIA UNIVERSITATE OENIPONTANA PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO,

PATROCINANTIBUS

ALMIS HUNGARICA ET RUMENA LITERARUM ACADEMIIS

EDITAE.

VOLUMEN I.

COMPLECTENS

INDICES ET OPERIS PATREM I., PP. 1—496.

ŒNIPONTE.

TYPIS ET SUMPTIBUS FELICIANI RAUCH.

1885.

SYMBOLAE.

KALENDARIUM MANUALE

UTRIUSQUE ECCLESIAE

ORIENTALIS ET OCCIDENTALIS.

PARS III., ADDITITIA.

DE

ECCLESIA RUMENORUM, RUTHENORUM, SERBORUM ET ARMENORUM SUB SACRA HUNGARIÆ CORONA.

ŒNIPONTE.
LIBRARIA FELICIANI RAUCH.
1885.

SYMBOLAE

AD ILLUSTRANDAM

HISTORIAM ECCLESIAE ORIENTALIS

IN TERRIS CORONAE S. STEPHANI

MAXIMAM PARTEM NUNC PRIMUM EX VARIIS TABULARIIS, ROMANIS, AUSTRIACIS, HUNGARICIS, TRANSILVANIS, CROATICIS, SOCIETATIS JESU ALIISQUE FONTIBUS ACCESSU DIFFICILIBUS ERUTAE

A

NICOLAO NILLES S. J.

S. THEOLOGIAE ET SS. CANONUM DOCTORE, HORUMQUE IN CAESAREA ET REGIA UNIVERSITATE OENIPONTANA PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO,

PATROCINANTIBUS

ALMIS HUNGARICA ET RUMENA LITERARUM ACADEMIIS

EDITAE.

VOLUMEN I.

COMPLECTENS

INDICES ET OPERIS PARTEM I., PP. 1—496.

OENIPONTE.

TYPIS ET SUMPTIBUS FELICIANI RAUCH.

1885.

~~Rheinb 967~~
C 5160.3

Harvard University
Divinity Library
Rhent Collection
Gift Soc. Prom. Theol. Educ.
Feb. 20, 1866.

PERMISSU PRAESIDUM.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
NOV 2 1971

Sanctissimus Dominus Noster

LEO PP. XIII.

de dignitate

ecclesiarum orientalium.

I.

Ea quae ad orientales ecclesias pertinent, pro supremo eo ministerio, quo ex divina institutione perfungimur, peculiari Nostra sollicitudine ac studio digna omnino putamus, quemadmodum et a praedecessoribus Nostris omni aetate factum esse comperimus. .... Noverant ipsi pristinam illarum regionum nobilitatem, in quibus Sol justitiae humano generi affulsit, necnon earum ecclesiarum veterem gloriam, quae praeclara coelestis sapientiae et admirabilis sanctitatis lumina protulerunt. Quapropter et Nos ab ipso Nostri Pontificatus exordio, quum Orientis ecclesias gravissimis procellis divexari conspexerimus, singularem necessitatibus opem afferre contendimus (Allocut. d. 28. Febr. 1879).

II.

Curas singulares sub ipsa Pontificatus Nostri initia in populos Orientis conferre properavimus. . . . Nos quidem certe pervetusta Orientis gloria, et in omne genus hominum fama meritorum ipsa recordatione delectat. Ibi enim

salutis humani generis incunabula et christianae sapientiae primordia; illinc omnium beneficiorum, quae una cum sacro evangelio accepimus, velut abundantissimus amnis in Occidentem influxit. Neque interitura laus est virorum ex Oriente magnorum, quibus contigit, ut afflatu auspiciisque veritatis catholicae ad omnem excellentiam niterentur, et sanctitate, doctrina, rebus gestis gloriam nominis sui ad posteros propagarent. Atque haec Nobiscum in animo considerantes, nihil tam cupimus atque optamus, quam dare operam, ut Oriente toto majorum virtus et magnitudo reviviscant; eoque magis, quo illic humanorum eventuum is volvitur cursus, ut indicia identidem appareant, quae spem portendunt, Orientis populos, ab Ecclesiae Romanae sinu tam diuturno tempore dissociatos, cum eadem aliquando in gratiam, aspirante Deo, redituros (Allocut. d. 13. Dec. 1880).

III.

Decessorum Nostrorum (quos plurimum in ecclesiis orientalibus curarum studiique consumpsisse satis historiae loquuntur) exemplis permovetur et ad bene merendum incitatur animus Noster, caeteroquin sponte sua propensus in Orientem, magnarum virtutum gloria nobilem et christiani nominis originibus consecratum. Diu sane in hac cogitatione sumus, qua maxima ratione conveniat operam nostram in publicam ejus conferre utilitatem (Const. *Benigna* d. d. 1. Martii 1883).

Augustissima

Domus Austriaca

de pari tutela

tribus catholicorum ritibus praestanda.

Dum in hoc regno catholica salvifica religio ex tribus ritibus constat, latino, graeco, et armeno-unito, eapropter hoc praecipue animadvertendum erit, ut praefatae tres filiae unius ejusdemque matris in amore consanguinitatis pariter vivant. Omnis discordia tum intra plebem ipsam, tum intra sacerdotium evitetur. Omnes hi tres ritus in aequali auctoritate conserventur; proin nulli horum trium prae duobus pari cultu dignis aliqua praecellentia concedatur; omnes de religione disputationes inter has tres unitas filias, contemptus mutuarum caeremoniarum aut sacerdotii maxima cum cura vitandi sunt; cavendum erit, ne exercitium horum trium rituum dominantis religionis quoquo modo impediatur aut interrumpatur. (Joseph. II. *Instruct. pro magistratib. regni Galiciae* edit. a. 1782).

Ex

Sanctissimi Domini Nostri

LEONIS PP. XIII.

epistola

de studio historiae ecclesiasticae

ad genuinos fontes exigendo.

d. d. 18. Aug. 1883.

Enitendum magnopere, ut omnia ementita et falsa, adeundis rerum fontibus, refutentur; et illud in primis scribentium obversetur animo, primam esse historiae legem, ne quid falsi dicere audeat; deinde ne quid veri non audeat; ne qua suspicio gratiae sit in scribendo, ne qua simultatis . . . Conatus adversus veritatem diu susceptos ipsa tandem per se superabit et franget veritas, quae obscurari aliquandiu potest, extingui non potest.

PROTESTATIO AUCTORIS.

Quae in elogiis illustrium servorum Dei, nondum Sanctae Sedis Apostolicae auctoritate Sanctorum, Beatorum aut Martyrum catalogo adscriptorum, in hoc libro summatim perstringuntur de eorundem sanctitatis aut martyrii fama vel opinione, ea exacta omnino volumus ad Constit. Urbani PP. VIII. *Coelestis Hierusalem* ed. d. 5. Julii 1634 atque ad alia Decreta authentica ibidem relata, confirmata, declarata (Bullar. Roman. *tom. 5, pp. 260 seqq. edit. Luxemburg.*). Quemadmodum enim *Coelestis Hierusalem cives* rite canonizati *Sanctae Sedis Apostolicae ministerio a piis Christifidelibus honorantur in terris (Constit. cit. prooem.)*, ita solius Pontificis Romani est de sanctitate illorum judicare, qui quum heroica virtute claruisse videantur in terris, Sanctorum honores tamen hucusque non sunt adepti: *argum. c. Audivimus 1. X. de reliq. et venerat. SS. III., 45* (Alexand. III., an. 1170) *jcta. gl.* — Hoc tam sancte profitetur auctor, quam decet eum, qui et ipse obedientissimus Sanctae Sedis Apostolicae filius haberi, et ab ea ut in omni sua actione, ita nominatim in clericis sacro jure erudiendis dirigi cupit; ubi enim *(dum vetus Oriens inter se populorum furore collisus indiscissam Domini tunicam et desuper textam per frusta discerpit, et Christi vineam vulpes exterminant) a cathedra Petri, ad fidem apostolico ore laudata, sanctum Domini expetitur* operi in vinea Ecclesiae aggrediendo perficiendoque, ibi *non obruta sulcis frumenta in lolium avenasque degenerant, sed cespite terra foecundo dominici seminis puritatem centeno fructu refert.* C. *Quoniam vetus* 25. C. XXIV. q. 1. (s. Hieronym.).

Valor praecipuorum sigglorum

in Symbolis adhibitorum.

A. Ap. Vat. =	Archivum Apostolicum Vaticanum Romae.
A. Ar. Z. =	Archivum Archiepiscopatus Zagrabiensis.
A. B. V. =	Archivum Bellicum Viennae.
A. C. G—H. =	Archivum Collegii Germanici et Hungarici de Urbe.
A. E. Tr. =	Archivum Episcopatus Transilvaniae Albae Carolinae.
A. E. Cs. =	Archivum Episcopale Csanádiense Temesvárini.
A. P—I. V. =	Archivum Palatinum et Imperii (Hof- und Staats-Archiv) Viennae.
A. Par. C. =	Archivum Parochiae Cibiniensis rit. lat.
A. Pr. St. =	Archivum Primatiale Strigonii.
A. Rg. O. =	Archivum Excelsi Regiminis Oeniponte (k. k. Statthalterei-Archiv zu Innsbruck).
A. S. J. =	Archiva Societatis Jesu Provinciarum Austriae, Bohemiae et Germaniae Superioris.
B. P. V. =	Bibliothecae Palatinae Vindobonensis codices mscr.
B. P. V. jct. A. S. J. =	B. P. V. junctis A. S. J.
B. U. B. =	Bibliothecae Universitatis Budapestinensis Hevenesianae msc. collectionis tom. XXIV, de qua vide p. 9.
B. U. B. XXV. =	Ejusdem collectionis tom. 25.
B. U. B. XLIX. =	„ „ tom. 49.
B. U. B.-Kpr. =	Ejusdem bibliothecae collectionis msc. Stephani Kaprinai S. J., de qua cfr Stöger, *Scriptores*, pp. 168–169.
C. R. Tr. A. =	Cancellaria Regia Transilvaniae Aulica. Acta modo servantur Budapestini in tabulario publico regni Hungariae.
H. R. AJ. =	Historia Residentiae Alba-Juliensis S. J.
S. O. =	Sanctum Officium, h. e., s. Inquisitio.
S. C. S. O. =	Sacra Congregatio Sancti Officii, h. e., Supremum Tribunal Sanctae Romanae et Universalis Inquisitionis.

Index synopticus.

(Rubricarum ordinem, in corpore libri nonnihil disturbatum, intelligens lector ad hunc indicem exigat.)

Liber I., *Πρόδρομος*.

Quæstio I.

Utrum missionariis latinis concedi possit usus ritus graeci?

Cap. I. Notitia personarum in tractanda Causa partem nactarum. Pag.

§. 1. Leopoldus Card. a Kollonich, Causae promotor 3—8

§. 2. Ejus consiliorum socii et adjutores.

Gabriel Hevenesi S. J., Causae patronus . 8—9

Joannes Galdenblad S. J., Causae procurator . 10—11

Horatius Oliverius S. J., referendarius . . 11—12

Nicolaus Comnen. Papadopoli, Causae instructor 12

Cap. II. Causae tractatio per lustrum continuata.

§. 1. 1701—1702. — Causae introductio apud S. Congregationem de Propaganda Fide . . 13

Votum introductorium Nicol. Comn. Papadopoli 13—14

Libellus supplex Card. a Kollonich S. Congregationi oblatus . . . . . 15—16

Literae Praepos. Generalis S. J. ad Provinciales 16—17

Literae Praepos. Provincialis Austriae . . 17

Binae literae Nic. Comn. Papadopoli ad Card. a Kollonich . . . . . 18—23

Responsum Cardinalis 23

Epilogus N. C. Papadopoli . . . . . 24—26

§. 2. 1703—1704. — Causa in S. Congregatione de Propaganda Fide pendente.

Cardinalis a Kollonich ipsi Papae supplicat . 27—29

Causam propria fundatione promovet . . 29—32

§. 3. 1705. — Introductio Causae apud S. Congr. Inquisitionis.

Libellus supplex Cardinalis a Kollonich . . 32—33

Pag.
Memoriale Gabr. Hevenesii S. Officio oblatum 33—44
Literae Horatii Oliverii ad Card. a Kollonich 44—47
Relatio ejusdem de priori Responso S. Congreg. Inquisitionis . . . . . 47—48
Aliae literae ejusdem ad Card. a Kollonich . 49—50
§. 4. 1705. — Prosecutio Causae.
Nova instantia Cardinalis a Kollonich ad ipsum Papam missa . . . . . 50—51
Ejusdem libellus supplex S. Inquisitioni exhibitus 51—52
Memoriale Gabr. Hevenesii in melius rescriptum 53—59
§. 5. Peroratio et defensionis conclusio in S. Congr. Inquisitionis.
Extrema Causae defensio 60
Memoriale oblatum . . . . . 60—68
Amplissima exemplorum exhibitio . . . 68—81
Cap. III. De exitu negotii et commodis inde secutis.
§. 1. 1706. — De exitu negotii.
Decretum s. Inquisitionis literis H. Oliverii Gabrieli Hevenesi transmissum . . . 82—83
Relatio Joannis Galdenblad ad G. Hevenesi . 83
Ejusdem fusior relatio de fatis Causae ad eundem 84—85
Ejusdem ultima relatio ad Card. a Kollonich . 85—86
Desistitur a Causa prosequenda.
§. 2. De commodis ex disceptatione Causae in ecclesiam orientalem secutis.
De Joannis Pataki transitu ad ritum graecum 87
Ex literis Joan. Pataki ad Primatem . . 87
Ex literis Caroli VI. Imperatoris ad Papam . 88
Ex Bulla Innocentii PP. XIII. ad Joan. Pataki 88—89
Sententia Card. Ptolomaei de transitu ad rit. gr. 89—90
Recentiora Decreta s. Inquisit. Causae favorabilia 91
Recentissima exempla gratiae factae e tabulario S. Congr. de Propaganda Fide eruta . . 92—95

Quæstio II.

Utrum Graecorum ordinationes post acceptatam Unionem sub conditione iterari debeant?

Cap. I. Notitia personarum in solvendo dubio occupatarum.
Georgius Cardinalis Cornaro 96
Franciscus Cardinalis Barberini 96
Athanasius Archiepiscopus Alba-Juliensis rit. gr. . 97
Jacobus Caschodus S. J. . . . . 97—98

Pag.

Cap. II. Preces Athanasii a delectis arbitris dijudicatae.
§. 1. Libellus Athanasii Primati oblatus . 99
§. 2. Judicia peritorum.
Sententia theologorum Viennensium . 100—101
Literae N. C. Papadopoli . . . 101—103
Literae J. Caschodi S. J. . . . 103—105
Literae G. Card. Cornaro . 106
Cap. III. Causa ad Sedem Apostolicam delata.
§. 1. Relationes Fr. Card. Barberini.
Binae ejusdem literae . . . . . 107—108
§. 2. Decretum s. Inquisitionis 109
§. 3. Desistitur a prosequenda instantia.
Relatio J. B. can. Stortii de fatis Causae . 110

Quaestio III.

Quid missionariis inter Orientales laborantibus praecipue sit observandum?

§. 1. Selecta quaedam puncta schismaticis ad Ecclesiam catholicam redituris explicanda . 111—113
§. 2. De ritu orientalis ecclesiae in sua puritate servando . . . . . 113—114
De regulis missionariis S. J. ea de re a Praepositis Generalibus praescriptis . . 115—116
§. 3. De erroribus Graecorum schismaticorum.
A. Catalogus errorum e Sirmondo desumptus 116—119
B. Catalogus errorum ex Oriente allatus . 119—120
C. Errores dogmatici expressa professione rejiciendi 121

Liber II.

De historia Unionis ecclesiae Rumenorum cum Sede Apostolica.

Introductio. — Prospectus materiae tractandae.
Cap. I. De Patribus Societatis Jesu in Magno Principatu Transilvaniae.
§. 1. De conditione Societatis Jesu in Transilvania ante hujus provinciae reditum ad antiquam ditionem Sacrae Coronae a 1688.
I. De longaevo Societatis apostolatu in Transilvania . . . . . 127—130

Pag.

II. De ratione apostolici muneris a Societate expleti. — P. Mathias Sambar S. J. . . 130—135
III. De laborum apostolicorum fructibus legitimo judicio aestimandis 135
§ 2. De conditione Societatis Jesu in Transilvania in ditionem Sacrae Coronae denuo redacta . 135
I. P. Gabriel Kapi S. J. 136
II. De officiis caritatis operose ac solerter a S. J. indigentibus impensis . . . . . 137—141

Cap. II. De ecclesia orientali sub Sacra Corona ante Unionem.
§. 1. De origine, conditione, religione gentis Valachicae . . . . . 141—145
§. 2. De clero ecclesiae Valachicae . . . 145—147

Cap. III. De erroribus et abusibus ecclesiam Valachicam, olim apprime catholicam, deformantibus.
§. 1. Testimonium domesticum . . . . . 147—150
§. 2. Testimonium Concilii Hierosolymitani . . 150—151
§. 3. Testimonium missionariorum . . . 151—152
§. 4. Testimonium Primatis Hungariae . . 152—153
§. 5. Testimonium principum Transilvaniae . . 153—160
§. 6. Testimonium synodic. Theophili metropolitae 160

Cap. IV. De negotio s. Unionis sub Theophilo transacto.
§. 1. De desiderio ecclesiae Valachicae emergendi ex misera conditione haereseos et schismatis per s. Unionem . . . . . 161—162
§. 2. De Unionis negotio tractari coepto . . 162—164
§. 3. Synodus ἑνωτικὴ anni 1697 . . . 164
I. Res in Synodo tractandae . . . . 164—165
II. Acta et Decreta Synodi. Sessio I. . . 165—167
Sessio II. . . . . 167—169
Decretum Unionis . . . . . 169—171
§. 4. Iterata confirmatio et ratihabitio Decreti Unionis 171
Nomina archidiaconorum ex Valachico transscripta, juxta exemplar Cardinali a Kollonich oblatum . . . . . 172—177

Cap. V. De confirmatione synodi.
§. 1. De actis synodicis Viennam transmissis . 177
§. 2. Quo jure Cardinalis a Kollonich preces cleri ecclesiae Valachicae admiserit? 178
I. De potestate patriarchali Primatis Apostolici Regni Hungariae 178

Pag.

II. De potestate Legati nati Sedis Apostolicae in Hungaria 178
III. De facultatibus extraordinariis Cardinali a Kollonich delegatis 179
§. 3. Causa confirmationis in Aula Viennensi pendente 179
I. De prima legatione Viennensi P. Baranyi . 179—180
II. De repentina Theophili morte ac de solita Athanasii institutione . . . . . 180—182

Cap. VI. De sacra Unione firmiter stabilita sub metropolita Athanasio.
§. 1. Notitia missionariorum de stabilienda Unione bene meritorum 182
I. Missionarii castrenses . . . . . 182—183
P. Carolus Neurauter S. J. . . . . 183—185
P. Christophorus Gebhard S. J. . . . . 185—186
II. Missionarii Dacici 186
P. Franciscus Bellusi S. J. 187
P. Andreas Horváth S. J. . . . . 187—188
P. Ladislaus Baranyi S. J. . . . . 188—192
§. 2. De consecratione et conversione Athanasii . 192
I. Ex literis castrensibus jct. H. R. AJ. . . 192—193
II. Ex literis L. Th. Dindar. Residentis principis Valachiae . . . . . 193—194
§. 3. De resolutione Caesarea circa negotium s. Unionis in Aula pendens et de literis encyclicis Cardinalis a Kollonich . . . . 194—199
§. 4. De actis in Causa Unionis sub Athanasio nondum confirmato 199
I. Synodus ἑνωτικὴ anni 1698 200
A Historia synodi ex ipsis literis synodicis ad Caesarem datis . . . . . 200—201
B. Res in synodo agitandae . . . . 201—202
C. Acta et decreta synodi . . . . . 202—210
D. Subscriptiones archidiaconorum . . 210—212
E. De professione fidei in synodo emissa . 212
F. Literae synodicae ad Card. a Kollonich . 213
G. Literae synodicae ad Nuntium Apostolicum Viennae 214
H. Literae synodicae ad ministrum Caesareum Comitem Kinski 215
II. De conatibus haereticorum ad s. Unionem disturbandam.

Pag.
A. Relatio castrensis . . . . . 218—219
B. Literae P. Baranyi ad Card. a Kollonich 219—220
C. Literae Athanasii ad Card. a Kollonich . 220—222
D. *Παράρτημα* de popa Joanne Czirka . 222—224
III. Confirmatio synodi.
A. Caesareum regiumque diploma d. d. 16. Febr. 1699 . . . . . 224—227
B. Instructio de usu caesarei diplomatis a statu catholico data Athanasio d. 29. Martii 1699 . . . . . 227—229
C. De diplomate in Valachorum synodo rite tradito 229
1. Literae commissariorum ad Card. a Kollonich . . . . . 229—230
2. Eorundem literae ad Caesarem . . 230—231
3. Literae synodicae ad Caesarem . . 231
4. Literae synodicae ad Card. a Kollonich 232
IV. De executione Caesareorum mandatorum.
A. De publicatione diplomatis in regni comitiis legitime facta d. 8. Sept. 1699 . 232—233
B. De difficultatibus executionis Caesareorum mandatorum 233
1. Epistolae statuum et gubernii Transilvaniae ad Card. a Kollonich . . . 233—238
2. Resolutio Cardinalis a Kollonich . . 238—240
3. De inquisitoria commissione inter Valachos circummittenda 240
Prima protestatio Athanasii d. d. 26. Septembris 1699 . . . . . 240—241
Altera protestatio d. d. 30. Sept. 1699 . 241—242
4. Literae deprecatoriae cleri Romano-catholici Transilvaniae ad gubernium . . 242—244
5. De novis conatibus heterodoxorum ad Unionem evertendam, ac de consilio Athanasii iter Viennense arripiendi . . . 244—245
V. Synodus *ἑνωτική* an. 1700 245
A. Praevia notitia historica ex actis concilii provincialis Alba-Juliensis an. 1872 . 245—246
B. Res in synodo agitandae . . . 246
C. Acta et decreta de s. Unione . . . 246—255
D. Acta de itinere Viennensi . . . 255—256
§. 5. De confirmatione Athanasii 256
I. De processu informativo 256

Pag.

A. De necessitate studii processus informativi ad confirmationem rite intelligendam 256—257

B. De rationibus canonicis processus informativi in Causa confirmationis Episcopi 257

1. Selecta quaedam principia ex sacris canonibus desumpta 257

2. De consilio practico defectus requisitarum qualitatum in Episcopis neo-unitis supplendi, quod Card. a Kollonich Sedi Apostolicae proposuit . . . . . 257—258

C. De processu informativo in Causa confirmationis Athanasii Apostolica et Caesarea auctoritate confecto 258

1. Personae ad judicium concurrentes . 258

2. De querelis ad Aulam Viennensem de Athanasio delatis.

a. Gravamina sacerdotum Valachorum gr. rit. unitorum contra Athanasium proposita . . . . . 259—262

b. Insimulatio a Gabriele Nagyszeghy adornata 262

c. Testimonium Residentis Valachici in oppido Corona 263

3. De actis ad commissarios in Transilvaniam transmissis „*pro informatione et voto*".

a. Informatio ac votum Gabrielis Kapi S. J., Superioris missionum Dacicarum . . 263—267

b. Informatio Christophori Gebhard, Superioris missionis S. J. Cibinii . . . 267—269

c. Judicium Baranyi ejusque in missione Alba-Juliensi collegarum . . . 269—270

4. De Athanasii itinere Viennensi probantibus synodis suscepto.

a. Ex synodo generali anni 1699 . . 270—271

b. Ex synodo generali anni 1700 . . 271—274

5. Conferentiae Viennenses.

a. Octo postulata ecclesiae Valachicae Athanasio benigne concessa . . . . 274—279

b. De purgatione canonica ab Athanasio praestita . . . . . 279—287

II. De decretis confirmatoriis.

A. De confirmatione Pontificia . . 287—289

Pag.

B. De confirmatione Caesarea.
1. Collatio episcopatus Athanasio facta . 289—290
2. De executione mandati Caesarei . . 290—291
III. De novis privilegiis eccles. Valachic. concessis.
A. Praevia notitia historica ex archivis Viennensibus . . . . . 291—292
B. Diploma innovationis et ampliationis privilegiorum d. d. 19. Martii 1701 . . 292—301
§. 6. De Actis in Causa Unionis sub Athanasio rite confirmato.
I. Diploma patrocinii ac liberi comeatus . . 307—308
II. Instructio theologi Graecorum unitorum . 308—314
III. Monita theologo S. J. in Transilvania constituendo ex Instituto S. J. data . . 314—315
IV. De reditu et installatione Athanasii.
A. De reditu Athanasii in Transilvaniam . 318—320
B. De installatione Athanasii . . . 320—323
V. Synodus ἑνωτικὴ quinta et ultima, a reditu Athanasii prima . . . . . 323—326
VI. Synodus autumnalis anni 1701, a reditu Athanasii secunda.
A. Relatio castrensis anni 1701 . . . 326
B. Literae synodicae ad Card. a Kollonich . 326—327
C. Literae synodicae ad Caesarem . . 327—328
D. Literae synodicae ad Summum Pontificem 328
Corollaria juridico-historica ex duobus synodis hujus anni manantia . . 328—330
VII. De nova procella contra s. Unionem excitata.
A. Argumentum 330
B. Species facti ad fidem documentorum juridicorum per Consilium Aulae Bellicum authentice exposita . . . . . 331—335
C. De praedictionibus et fassionibus Nagyszeghii, in literis Consilii Bellici memoratis.
1. Ex probris in Athanasium ejusque clerum ingestis . . . . . 335—336
2. Ex minis contra Excelsam Aulam jactis 336—337
D. Judicium Supremi Caesareorum armorum praefecti Rabutin Comitis de Bussi de minacibus verbis allatis . . . . 337—339
E. Judicium Athanasii de querimonia contra executionem Unionis habita, et de querimoniae auctore Gabriele Nagyszeghi . 339—341

Pag.

VIII. Novum decretum Caesareum de libertate Unionis . . . . . 341—343

IX. De actis anno 1702.

A. Sententia excommunicationis in Athanasium lata . . . . . 343—344

1. Literae Theodosii Bucharestensis . . 344—348

2. Literae synodicae Callinici CPolitani . 348—351

B. Synodus generalis anni 1702 . . . . 351—352

C. Literae Card. a Kollonich ad Theodosium Bucharestensem . . . . . 352—354

X. De itinere Viennensi Legati regis Angliae . 354—356

XI. De adventu P. Provincialis S. J. in Transilvania 356 - 357

XII. De actis anno 1703.

A. P. Ladislaus Baranyi theologus renuntiatur 357

B. Synodus anni 1703.

1. Literae Card. a Kollonich ad Synodum . 357—358

2. Literae ejusdem ad ipsum Athanasium . 358—359

3. Quaesita, quae Cardinalis cum schemate responsionum a professore Papadopoli suggestarum ad Synodum misit . . . 359—361

C. Ex fructibus missionum Dacicarum . . 361

D. Memoriale Card. a Kollonich Summo Pontifici oblatum 361

XIII. Ex tristi septennio luctuosi belli civilis 1703—1711.

A. De re scholastica.

1. De juvenibus Rumenis publicarum scholarum disciplinae atque institutioni commissis . . . . . 362—365

2. De novis fundationibus scholasticis.

a. Fundatio Card. a Kollonich . . . 365—368

b. Donatio Leopoldi Caesaris . . . 368—369

B. De obitu utriusque Leopoldi sacrae Unionis patroni, Caesaris et Cardinalis.

1. Leopoldus Magnus, imperator et rex . 369

2. Cardinalis a Kollonich 370

C. De novis Athanasii theologis.

P. Joannes Prenthaller . . . . 370—371

P. Franciscus Szunyogh . . . . 371—372

D. De constantia ecclesiae Valachicae in fide Unionis et Caesaris.

1. De Synodo anni 1707 . . . . 372—373

Pag.

2. Ex literis Francisci Rákóczyi ad Constantinum Kantemir dapiferum principis Valachiae a. 1708 . . . . . 373—375
3. De privilegiis immunitatis et exemptionis cleri uniti, agente J. J. Hodermarszky, innovatis et confirmatis . . . . 375—379
E. De consolatione missionariis Transilvaniae e longinquo allata.
Emericus Tökölius ad fidem catholicam conversus . . . . . 379—380
Joannes Pataki, primus Rumenorum Dr. s. Theol. . . . . 380—383
F. Respectus missionum in turbulentis Hungariae provinciis . . . . . 383—385
XIV. Ex ultimo triennio vitae Athanasii.
A. De postrema periculi procella a s. Unione feliciter depulsa.
1. De bello Turcico-Russico anni 1711 . 385—386
2. De synodo autumnali anni 1711.
a. De vulnere s. Unioni inflicto, ab Athanasio tamen statim efficaciter sanato . 386—387
b. Protestatio Athanasii contra puncta in Synodo admissa 387
B. De progressu s. Unionis in partibus annexis.
1. Literae Athanasii . . . . . 387—389
2. De progressu s. Unionis in Marmatia . 389
C. Ex annis 1712 et 1713.
1. De novo incremento s. Unionis . . 389
2. De beata morte Athanasii . . . 390

Liber III.

De historia ecclesiae Rumenorum cum Sede Apostolica unitae.

Cap. I. De vacatione Sedis Alba-Juliensis (1713—1721).
§. 1. De prima electione novi antistitis.
I. De postulatione P. Szunyogh de Budetgin . 393
II. De electione Rev. Wenceslai Frantz.
A. Literae synodicae ad Cardinalem Primatem 394—395
B. Literae P. theologi ad eundem . . 395—396
C. Literae Cardinalis Primatis ad protopopas electores . . . . . 396—398

Pag.

§. 2. De administratione viduatae ecclesiae.
I. De ordinaria jurisdictione per Vicarium exercita 398
II. De extraordinariis cleri Directoribus.
A. P. Josephus Bardia . . . . . 399—400
B. P. Georgius Regai . . . . . 401—403
§. 3. De altera electione antistitis.
I. De maturanda electione.
1. Ex literis Exmi. Sigismundi Comitis Kornis ad Cardinalem de Saxonia . . . 403
2. Ex literis curatorum ecclesiae Valachicae ad eundem . . . . . 403—404
II. De vita, studiis et fama Joannis Pataki.
1. De tempore studiorum in Collegio Germanico et Hungarico.
a. Ex communi alumnorum catalogo msc. in Archivo Collegii asservato . . 404—405
b. Ex catalogo sectioni Hungarorum proprio 405—406
2. De tempore apostolatus in Transilvania.
a. Binae Patakii literae ad Card. Saxonem 406—408
b. Literae G. Cantachuseni ad Jos. Boér . 408—409
II. De resolutione Caesarea circa electum.
1. Ex literis Caesareis ad Card. Ducem Saxoniae . . . . . 409—411
2. Literae Cancellariae Transilvanico-Aulicae ad eundem . . . . . 411—413
3. Literae imperatoris ad Summum Pontificem 413—416
III. De difficultatibus erectionis episcopatus Fogarasiensis et praeconizationis novi antistitis.
1. De difficultatibus erectionis episcopatus Fogarasiensis ab Episcopo latino Transilvaniae petitis ex Constitutione concilii oecumenici Lateranensis IV. anni 1215.
a. Textus Constitutionis citatae . . 416—418
b. Literae J. Pataki ad Cardinalem Primatem de difficultatibus ab Episcopo latino motis . . . . . 418—421
c. Querelae Episcopi latini Transilvaniae contra erectionem episcopatus Fogarasiensis ad Cardinalem J. Sacripantes delatae 421—422
2. De difficultatibus confirmationis novi Episcopi a Dataria Romana ex Regula Cancellariae secunda petitis contra universalem patronatum regis Hungariae . 422

Pag.
a. Literae J. Pataki ad Card. Primatem . 423
b. Literae Card. de Schrattenbach ad J. Pataki . . . . . 424—426
IV. Causa confirmationis J. Pataki in Curia Romana pendente.
1. Relatio de commoratione Viennensi nominati antistitis 426
2. Responsum Illmi. J. J. Bornemisza de Kászon ad P. Josephum Bardia de periculis dilatae confirmationis . . 426—427
V. De praecipuis Patakii patronis in Consistorio Summi Pontificis, Card. Ptolomaeo et Salerno 427—431
§. 4. De confirmatione pontificia.
1. Bulla erectionis episcopatus Fogarasiensis rit. gr. . . . . 431—438
2. Bulla praeconizationis Joannis Pataki . 438—443
§. 5. De directoratu P. Georgii Regai . . . 443
I. De progressu s. Unionis et de reformatione morum . . . . . 443—448
II. De utriusque Ecclesiae communicatione in sacris atque divinis . . . . . 448—455
III. De re scholastica 455
1. De Seminario Alba-Carolinensi . . 455
2. De schola Coronensi . . . . 455—456
IV. De apostolatu caritatis tempore pestis . 456—460
V. Victimae caritatis PP. Grembs et Ujhely . 460—461
VI. De grata Societatis Jesu memoria apud Rumenos 461
Cap. II. De episcopatu Joannis Pataki (1721—1727).
§. 1. De installatione antistitis Pataki . . 462—463
§. 2. De firmanda Unione et de moribus reformandis.
I. De periculo antiqui schismatis resuscitandi . 463—464
II. De necessitate doctrinae in clero promovendae 464—465
§. 3. Synodus generalis anni 1725 . . . 465—475
§. 4. De Sede cathedrali rit. gr. Balázsfalvam transferenda.
I. De antiqua residentia antistitis Valachorum praesidii exstruendi causa diruta . . . 475—477
II. De capta possessione Dominii Balázsfalvensis deque veteri ejusdem ecclesia olim ab haereticis profanata, nunc iterum divino cultui restituta . . . . . 477—478

Pag.

§. 5. De novo theologo pro P. Regai a clero Valachico expetito deque antistite Pataki subita morte extincto.
I. De Rectore Claudiopolitano vices theologi sustinente ac de clero unito novum theologum sibi deposcente . . . . . 478—479
II. De repentina et improvisa morte Episcopi . 479

Cap. III. De directoratu Adami Fitter (1728—1729).
§. 1. De P. Adamo directore nominato.
I. Propositio Carolo VI. imperatori ac regi facta 480—482
II. Resolutio Caesareo-Regia 482
III. Rescriptum imperatoris et regis . . . 482—483
§. 2. Conspectus vitae et gestorum P. Fitter . 483—485
§. 3. Ex Actis directoratus P. Fitter . . . 485—491
§. 4. Acta synodi dioecesanae an. 1728 . . 491—497

Cap. IV. De episcopatu Joannis Innocentii Klein (1730—1751).
§. 1. De electione et confirmatione antistitis.
I. Mandatum Caesareo - Regium de facienda electione . . . . . 497—499
II. De electione Joannis Klein dirigente P. Adamo Fitter peracta . . . . . 499—501
III. De nominatione Caesareo-Regia . . . 501
IV. Ex tempore novitiatus Munkácsini peracti . 501—503
V. De confirmatione pontificia.
1. De difficultatibus confirmationis ex Actis processus informativi petitis . . . 503—504
2. De Cardinali Cienfuegos nominati antistitis patrono in Consistorio Summi Pontificis . . . . . 504—506
3. De confirmationis Decreto a Clemente PP. XII. emisso deque consecratione Episcopi mox secuta . . . . . 506—507
§. 2. De theologis Emerico Görgei et Georgio Regai 2° (1730—1738) . . . . . 507—509
VI. De sacris missionibus eo tempore inter Valachos Transilvanos obitis . . . . 509—512
§. 3. De Actis Episcopi J. I. Klein usque ad Sedem impeditam (1730—1745).
I. De conatu studioque antistitis ad diplomatica Rumenorum jura exequenda, atque ad odiosas adversariorum exceptiones tollendas.
1. Protestatio regii Gubernii et Statuum Transilvaniae contra favorabilem diplo-

Pag.

matis Leopoldini II. interpretationem facta in ipsa ejus promulgatione a. 1730 . 512
2. De conatibus Episcopi sub imperatore Carolo VI. († 20. Octobris 1740) factis . 512—517
II. De Actis sub imperatrice Maria Theresia usque ad tempus Sedis impeditae . . 517—520
III. De installatione Episcopi J. I. Klein deque synodo generali per eam occasionem celebrata 520—523
IV. De incremento s. Unionis per culturam juventuti Valachicae adhibitam et per religiosam missionariorum cum schismaticis conversationem.
1. De re scholastica . . . . . 523—524
2. De fructu religiosae missionariorum cum schismaticis conversationis . . . 524—526
V. De concordissimo PP. Societatis et Episcopi Fogarasiensis studio prosperitatem nationis Valachicae promovendi.
1. Binae literae Episcopi ad P. Hundegger, Superiorem Cibiniensem . . . . 526—531
2. De familiari Episcopi cum Patribus consuetudine 531
3. De victimis caritatis an. 1738 tempore pestis. PP. Martinus Seiz, Ignatius Waz 531—533
VI. De Sede episcopali Balázsfalvam translata deque duplici nova fundatione, religiosa ac scholastica, ibidem a Carolo VI. facta.
1. Ex libello supplici a J. I. Klein imperatori oblato an. 1731 533
2. Diploma Caesareo-Regium . . . 533—540
VII. De novis theologis Episcopi Fogarasiensis. — PP. Nicolaus Janossi et Josephus Balogh . 540—543
VIII. De exceptione insufficientis promulgationis atque acceptationis diplomatis Leopoldini II. contra executionem utrimque facta . . 543—544
1. Ex epistolis Episcopi Klein ad imperatricem 544
2. Synodus generalis an. 1739 . . . 544—548
3. Rescriptum imperatricis ad varia petita Episcopi successive oblata . . . 548—555
4. De peremptoria solutione dubii circa legalem diplomatis Leopoldini II. promulgationem . . . . . 555—556

Pag.

5. De purgatione legitima Episcopo Klein indicta 556
A. De schismate inter Valachos renovato . 557—558
B. De Bessarione, monacho Serbico, sub peregrinationis praetextu ad concitandos Rumenos Carolovicio emisso . . 558—562
C. De causis famae Episcopi publice laesae ex Actis synodi in negotio suorum petitorum celebratae . . . . 562—564
D. De Episcopo purgationis praestandae causa Viennam evocato; de poena contumaciae fugienti, propter contractum eremodicium, irrogata; de Sede episcopali impedita . . . . . 564—567
Victimae caritatis . . . . 567—571

§. 4. De tempore Sedis impeditae (1745—1751).
I. Animadversiones praeviae de conditione canonica Sedis impeditae 571
II. De visitatione dioecesis Fogarasiensis ab Episcopo Munkácsiensi facta.
A. Relatio de visitatione ex Annalibus msc. Collegii Claudiopolitani ad an. 1746 . 571—574
B. De consiliis post acceptam de exitu visitationis relationem Viennae ac Romae captis.
1. Diploma Caesareo-Regium ad Valachos datum . . . . . 574—576
2. De gestis P. theologi authentice comprobatis . . . . . 576—577
3. De vicario Apostolico ecclesiae Fogarasiensi a Papa dato 577
III. De Actis sub Vicario Apostolico (1746—1751).
A. De novo theologo, P. Emerico Pallovics 578
B. De excessibus canonicis Episcopi Klein.
1. De excessibus contra privilegium exemptionis Regularium commissis . . 579
2. De excessibus contra auctoritatem Summi Pontificis per attentatam Vicarii Apostolici depositionem commissis . . . 580
3.—4. De excessibus contra jurisdictionem Cardinalis Urbis Vicarii, qua judicis ordinarii Romanae Curiae ejusque districtus, commissis . . . . 580—581

Pag.

C. Selectae quaedam epistolae Nuntii Apostolici et Episcopi Fogarasiensis ex tempore Vicariatus Apostolici Petri Aaron.
1. Quinque epistolae Nuntii Apostolici ad Vicarium Apostolicum datae . . . 581—585
2. Tres epistolae Episcopi J. I. Klein . 585—593

IV. De canonica Episcopi resignatione ejusque causis.
A. De sequestratione Dominii Balázsfalvensis ejusque fructuum . . . . . 593—594
B. De pseudo-synodo an. 1747 . . . 594—597
C. De apostasia, proditione, fuga pseudovicarii Nicolai Balomir . . . . 597—599
D. De resignatione Episcopi . . . 599—600

V. De novo impetu in s. Unionem facto an. 1751 600—603

VI. De laboribus missionariorum S. J. tempore defectionis multorum ab Unione . . . 603

VII. De initiis episcopatus Magno-Váradinensis rit. gr. . . . . 603—605

Cap. V. De episcopatu Petri Pauli Aaron (1752—1764).

§. 1. P. Michael Salbeck S. J. . . . . 605—609

§. 2. De laborioso episcopatu P. P. Aaron selecta quaedam documenta.
I. De laboribus apostolicis Societatis Jesu.
A. P. Adamus Jabroczki . . . . 609—611
B. De caritate aliorum missionariorum Valachis eodem anno 1756 praestita . . 611—612
II. De lite inter Episcopum et Basilianos per Augustam composita.
A. Literae imperatricis ad Basilianos datae 612—614
B. Literae ejusdem ad Episcopum datae . 614—616
III. De sichastro Sophronio seditionis stimulatore et concitatore 616
IV. De Patre theologo ab injuriis seditiosorum defenso.
A De tutela Patri theologo ex parte Societatis praestita 617
B. De fide publica Patri theologo data . 617

§. 3. De apostolico fine episcopatus P. P. Aaron.
I. De antiqua amicitia inter Episcopum et Patres Societatis Jesu morte illius in aevum obsignata.
A. Relatio ex Annalibus mscr. Residentiae Nagybányiensis S. J. ad an. 1764 . . 618

Pag.
B. Epistola P. Gregorii Major ad Primatem 619
C. De fundatione Seminarii ab Episcopo facta 619—622
Cap. VI. De vicariatu atque episcopatu Athanasii Rednik (1764—1772).
§. 1. De vicariatu Athanasii Rednik.
I. De confirmatione in vicariatu, de fiente icone B. M. V., de morte Episcopi, de flexibilitate corporis defuncti.
A. Selectae epistolae Athanasii Rednik ad Primatem datae . . . . . 622—627
Relatio authentica de flente Beatae Virginis icone . . . . . 627—629
§. 2. De episcopatu Athanasii Rednik
I. Literae Episcopi Klein ad Primatem . . 629—631
II. Ex literis Episcopi Rednik ad Primatem, post celebratam electionem 631
III. De mutuis querelis Episcopi Athanasii Rednik et P. Gregorii Major.
A. De querelis Episcopi contra P. Gregorium 632
B. De oppugnatione a P. Gregorio Major vicissim contra Episcopum adhibita et de fine litis 633
IV. De missionariis Societatis Jesu sub Episcopo Athanasio Rednik.
A. P. Stephanus More, ultimus theologus . 633—634
B. De aliis missionariis Valachorum . . 634—636
C. Ex epistolis Rmi. P. Ignatii Darabant, Vicarii generalis Episcopi Fogarasiensis, ad P. J. Th. Delpini S. J. . . . . 636—639
V. De morte episcoporum Klein et Rednik.
A. De obitu Episcopi Klein 639
B. De obitu Episcopi Rednik . . . 639
Cap. VII. De episcopatu Gregorii Major (1773—1782).
§. 1. De Episcopo Major nomen Collegii de Propaganda Fide grato animo prosequente . 640
§. 2. De Societate Jesu etiam post suppressionem saluti Valachorum serviente . . . . 641—643
§. 3. De re scholastica ac literaria novis studiis promota.
I. De fundatione Balázsfalvensi . . . 643
II. De juvenibus Romam missis . . . 643—647
§. 4. De erectione dioecesis Magno-Váradinensis rit. gr. 647

Pag.

§. 5. De officiis diplomaticis patronatus et theologatus suppressis, deque Sede Fogarasiensi ad communem ecclesiae suffraganeae conditionem redacta . . . . . 647—655

§. 6. De resignatione Episcopi Gregorii Major . 655—657

Cap. VI. De episcopatu Joannis Bobu (1783—1830).

§. 1. Ex autobiographia Episcopi Bobu . . 657—663

§. 2. De discordiis inter Episcopum Bobu et tres Basilianos exortis . . . . . 663—665

§. 3. De erectione Capituli Fogarasiensis.

I. De fundatione ac dotatione Capituli . . 665—668

II. De confirmatione pontificia . . . . 668—671

§. 4. De Balázsfalvensi Synodo praeparatoria Concilii plenarii Hungariae an. 1822 . . 671—672

§. 5. De testamento atque obitu Episcopi J. Bobu 672—674

§. 6. De incremento episcopatus Magno-Váradinensis 674

Cap. VIII. De successoribus Joannis Babb deque metropolia Alba-Juliensi restituta.

§. 1. De episcopatu Joannis Lémeny (1832—1850) 675

§. 2. De metropolia sub Antistite Alexandro Sterca Siulutiu (1851—1863) restituta . . . 675

I. Ex primis literis encyclicis ad nationem datis an. 1852 . . . . . 676—681

II. De erectione provinciae ecclesiasticae Alba-Juliensis sive Fogarasiensis.

A. Sedes materiae . . . . . 681—682

B. Ex bulla erectionis . . . . . 682—683

III. Fundatio nationalis et religiosa primi metropolitae . . . . . 684—692

§. 3. De statu metropoliae restitutae.

I. Series Episcoporum suffraganeorum.

A Episcopi Magno-Váradinenses rit. gr. . 692

B. Episcopi Armenopolitani sive Szamosujvárienses . . . . . 692—693

C. Episcopi Lugosienses 693

II. Elogium episcopatui metropoliae Fogarasiensis a Summo Ecclesiae Hierarcha datum . . 694—695

III. De capitulis cathedralibus provinciae ecclesiasticae Alba-Juliensis seu Fogarasiensis . 695

IV. De novissimis Synodis in provincia ecclesiastica Fogarasiensi seu Alba-Juliensi celebratis.

Pag.

A. De synodo provinciali celebrata an. 1872, a s. Sede approbata an. 1881 . . . 695—696
B. De Synodo dioecesana Szamos-ujvárienši seu Armenopolitana 696
C. De Synodo dioecesana Magno-Váradinensi 696
D. De Synodo dioecesana Lugosiensi . . 697

Liber IV.

De historia Unionis Serborum cum Sede Apostolica.

De Unione antiquae ecclesiae Serbicae notitia praeliminaris.
I. Ex literis Innocentii PP. III. 701
II. Ex literis Stephani Magni, Župani Serbiae . . 701
III. Ex canone 6. synodi Diocleensis . . . . 701—702
De historia Serborum 703
Cap. I. De episcopatu Svidnicensi ejusque titularibus.
§. 1. De fundatione episcopatus Svidnicensis, monasterii Marčensis, seminarii Zagrabiensis.
I. Memoriale Cancellariae Regiae Hungarico-Aulicae . . . . . 704—708
II. Brevis notitia de rationibus fundationis Seminarii ex codicibus msc. B. P. V.
A. Ex literis annuis 1678 . . . . 708—709
B. Ex actis msc. P. Marci Hansiz S. J. . 709
§. 2. De Episcopis Svidnicensibus.
I. Memoriale Cancellariae Hungarico-Aulicae . 710—713
II. De curis Card. a Kollonich circa constitutionem idoneorum Episcoporum unitorum.
A. De Episcopo linguae populi experte non admittendo.
1. Ex instructione Card. a Kollonich . . 713
2. Literae Card. Bonvisii ad Camillum Cybo, Secretarium s. Congr. de Propaganda Fide 713—714
B. De non promovendis ficte unitis.
1. Literae Card. a Kollonich ad Bonvisium de rejicienda appellatione ficte tantum unitorum . . . . . 714—716
2. Informatio Card. a Kollonich de electo Marco Zorčić, sincere unito . . . 716—718
3. De malis callidisque consiliis ficte tantum unitorum contra electum Episcopum sincere unitum captis.

Pag.

a. Tres epistolae Episcopi Zagrabiensis ad Card. a Kollonich . . . . . 718—722
b. Binae literae electi Episcopi M. Zorčić ad Card. a Kollonich . . . . . 722—725
C. De idoneis, propter maximam populi necessitatem. cum extraordinaria in jure ecclesiastico dispensatione absque mora promovendis.
Ex literis Card. a Kollonich ad S. Congreg. de Propag. Fide ex-an. 1700 725—728
Responsum S. Congregationis . . 728—729

Cap. II. De historia ecclesiae graeco-catholicae in Croatia et Slavonia generatim.
Ex memoriali mscr. Episcopi Stanić . . 730—731

Art. I. Quae origo episcopatus graeco-catholici in Croatia et Slavonia? quae ejus vicissitudines? . . . . . 731—732
Migratio sub Simeone Vratanja, primo Episcopo Svidnicensi 733
Quis eorum curam spiritualem ante erectum episcopatum gessit? . . . . . 733—737
Origo episcopatus Svidnicensis . . . 737—739
Unde episcopatus Svidnicensis dictus? . 739—743
Quis Simeonis successor? 744
Lis de titulo episcopatus Svidnicensis, graecus an latinus fuerit? . . . . . 744—745
Episcopi Svidnicenses in Bulgaria ordinantur. Cur? 745
Fata Episcopi Miakić . . . . . 745—746
Litis hujus sequelae . . . . . 746—747
Paulus Zorčić obedientiam Eppo. Zagrabiensi juramento obstrinxit . . . 747
Quem haec obligatio valorem habuit? . 747—748
Origo episcopatus graeco-catholici Syrmiensis . . . . . 748—749
Fata Episcopi Syrmiensis 749
Privilegia non-unitorum . . . . . 750—754
Schismatici Episcopi constituuntur . . 754—755
Machinatio adversus Episc. Svidnicensem . 755—756
Monasterium Marča capillatur et accenditur a schismaticis . . . . . 756—757
Tristes pro Unione sequelae . . . 757
Fata Episcopi Pašić . . . . . 757—758

Pag.

Gabrielis Palković labores pro Unione. — Fit Episcopus 758
Marča restituitur ac iterum recipitur . 758—759
Episcopi Plaškensis molimina in Sichelburg 759—760

Art. II. Quae origo episcopatus Crisiensis? quae causae ejusdem canonizationis?

Proponitur canonizatio episcopatus Svidnicensis 760
Crisium pro sede episcopali proponitur . 760—762
Ex Svidnicensi fit Crisiensis . . . 762—764
Causae canonizationis . . . . . 764—765

Ex articulis V. et VI. Fragmenta selecta.

I. De Episcopis Crisiensibus . . . . 765—769
II. De necessitate ritum graecum conservandi 770—773
III. De mediis ad propagandam et conservandam Unionem . . . . . 773—774
IV. De necessitate monasterii erigendi . . 774—775

Cap. III. De apostolatu Societatis Jesu inter Slavos meridionales.

§. 1. De laboribus apostol. missionariorum saec. 17.
I. De Patre Ravasz ejusque schemate Unionis.
A. De vita P. Ravasz, insignis Slavorum missionarii . . . . . 776—780
B. Schema Unionis . . . . . 780—786
II. Selecta quaedam fragmenta ex Annalibus msc. missionum S. J. . . . . 786—795

§. 2. De laboribus missionariorum saec. 18.
I. De Patre Lovinić ejusque zelo apostolico.
A. P. Michael Lovinić . . . . . 796—800
B. Puncta schismaticis tradita an. 1721 . 800—802
II. Selecta quaedam fragmenta ex Annal. msc. S. J. 802—809
III. De postuma S. J. opera ad salutem Serborum collata, nominatim de laboribus P. Antonii Kanižlić . . . . . 809—812

Liber V.

De historia Unionis Ruthenorum et Armenorum.

Cap. I. De historia ecclesiae Ruthenorum in Hungaria.
De sede materiae 821

§. 1. De Unione Ruthenorum extra dominia Rákócziana in Hungaria degentium.

Pag.

I. Notitia personarum de stabilienda Unione bene meritarum . . . . . 822—823
II. De catholico Episcopo a Ruthenis electo deque s. Unione rite celebrata an. 1646 ac solemniter confirmata an. 1652 . . . 824—827
III. De conatibus Primatis Lippay canonicae confirmationis Parthenii obtinendae.
A. Literae Primatis ad s. Congregationem de Propaganda Fide . . . . . 827—829
B. Informatio Archiepiscopi Strigoniensis circa puncta a s. Congregatione proposita in negotio confirmationis Petri Parthenii . 829—838
IV. De studio Primatis obtentae Episcopi confirmationi plenum effectum conciliandi.
A. Diploma Primatis ad Ruthenos unitos ante regiam Episcopi nominationem . 838—840
B. Diploma Primatis ad utriusque ritus fideles post episcopat. Parthenio a rege collatum 841—843
V. De incorporatione Basilitarum hungarorum in catholicum Ordinem s. Basilii . . . 843—844
VI. Relatio ex annalibus msc. — ad an. 1653 . 844—845
§. 2. De Unione Ruthenorum in dominiis Rákóczianis degentium.
Notitia praeliminaris . . . . . 845—847
Ex annalibus msc. missionis Rákóczianae . 848
Ex diplomate Leopoldi I. imperatoris et regis d. d. 21. Aug. an. 1692 . . . . . 848—849
P. Emericus Kiss, missionis Rákóczianae Superior . . . . . 849—853
Epistola Joannis Casimiri, regis Poloniae ad patriarchas Alexandriae, Antiochiae, Moschoviae degentes . . . . . 853—854
§. 3. De ecclesia Ruthenorum hungarorum canonice ordinata sub Episcopo Josepho de Camillis (1690—1706).
I. Ex informativo tractatu cum Card. a Kollonich.
Memoriale o quesiti fatti dal Sign. P. Giuseppe de Camillis, monaco Basiliano, e presentati al Sign. Card. de Kollonich an. 1689 855—856
Risposta dell' Emo. Card. de Kollonich . 856—858
II. Ex actis episcopalibus Josephi de Camillis.
A. Ex epistolis ad Card. a Kollonich datis . 858—860
B. Ex Actis synodalibus . . . . . 860—865

Pag.

§. 4. De perturbationibus unitae Ruthenorum ecclesiae externo conatu concitatis, sed praesenti pastorum vigilantia mox sedatis.

I. De intrusione Episcopi a supremo rebellium duce attentata an. 1707.

A. Nominatio Episcopi intrudendi . . 865—866

B. Literae supplices ad metropolitam Kioviensem datae pro obtinenda confirmatione 866—867

II. De ultimo sacrae Unionis discrimine.

A. De monacho Sophronio novae seditionis instigatore et concitatore . . . 868—870

B. Epistola pastoralis Episcopi Olsavszky . 871—896

C. Instructio pro Ruthenis unitis dioecesis Agriensis post visitationem canonicam an. 1749 peractam sub Episcopo Francisco Bárkoczy . . . . . 896—901

§. 5. De canonica erectione episcopatus Munkácsiensis sub Agriensi praesule Carolo Eszterházy.

A. Literae supplices Mariae Theresiae Augustae ad Clementem PP. XIII. . . . . 902—905

B. De impedimento canonis Lateranensis per Pontificem sublato . . . . . 905—906

C. Bulla erectionis episcopatus Munkácsiensis 906

§. 6. De ulterioribus Societatis Jesu laboribus inter Ruthenos in Hungaria.

I. De laboribus scholasticis . . . . . 906—908

II. De fructu missionum S. J. inter Ruthenos . 908—909

§. 7. De praesenti statu ecclesiae Ruthenorum in Hungaria . . . . . 909—910

I. Ex literis gratulatoriis Episcopi Nicolai Tóth, τοῦ μακαρίτου, ad Pium PP. IX. pro jubilaeo episcopali an. 1877 . . . . . 910—912

II. Ex literis gratulatoriis Episcopi Munkácsiensis ad Pium PP. IX. datis pro eodem jubilaeo episcopali . . . . . 913—914

III. Ex literis ejusdem ad eundem pro jubilaeo Capituli Munkácsiensis 914

Cap. II. De Unione Armenorum sub sacra Corona.

Selecti fontes consulendi 915

§. 1. Errores et abusus ecclesiae armenae . . 916—918

§. 2. De initiis s. Unionis Armenorum in Transilvania . . . . . 918—919

Pag.

§. 3. De apostolatu Oxendii, Episcopi Alladiensis, deque Unione Armenorum plene conciliata 919—924

§. 4. De cultura spirituali Armenis unitis impensa. Ex annalibus msc. missionum Societatis Jesu 924

I. Ex relatione anni 1729 . . . . . 924—932

II. Ex relatione anni 1748 932

III. De praesenti statu ecclesiae armenae in terris Coronae s. Stephani deque generalibus Mechitaristarum Praepositis Acontio Kuver et Vartano Estegar ex ea assumptis . . 933

Liber VI. addititius.

Parerga.

Cap. I. Parerga ad librum I.

Ad pag. 12. Nicolai Comneni Papadopoli de Graecis schismaticis ad s. Unionem adducendis Commentarius in forma epistolari exaratus anno 1692 . . . . . 937—959

Ad pag. 47. Breve Clementis PP. XI. ad Cardinalem a Kollonich datum 960

Ad pag. 97 — 98. De PP. Caschodo, Braconnier, Du-Ban, Bernard, aliisque missionis CPolitanae sociis.

Ex relatione msc. missionariorum S. J. de magna legatione Austr. ann. 1719—1720 961—963

Ex epistola Patris Tarillon, missionarii S. J. ad Comitem de Pontchartrain d. d. 4. Martii 1714 . . . . . 963—965

Ex relatione mscr. missionis CP. . . 965—970

Cap. II. Parerga ad librum II.

Ad pag. 128. Ex instructione pro D. Mikes Deputato, d. d. 29. Martii an. 1699 . . 971

Ad pag. 136. Patris Kapi uberior vita msc. 971—978

Ad pag. 306. De principibus Moldovalachicis Petro Claudo ejusque filio Joanne Stephano in Tiroli defunctis.

Synopsis historica . . . . . 978—979

De Moldavorum Unione cum Ecclesia catholica. Breve Gregorii PP. XIII. . . . 979—980

Pag.

Literae Archiepiscopi Leopoliensis rit. lat. ad Sixtum PP. V. . . . . 980—981
Literae principis Petri Voivodae ad Sixtum PP. V. . . . . 981—983
Literae oratorum principis Moldaviae ad Sixtum PP. V. 983
Literae Georgii Mohila metropolitae Sučaviensis, ad Nuntium Apostolicum . . 984—985
Ejusdem literae ad Sixtum PP. V. . . 985—986
De sinceritate Unionis principis Petri Claudi . . . . . 986—987
De Patribus Societatis Jesu in partem laborum admissis . . . . . 987—993
De juvene principe Joanne Stephano ante exilium . . . . . 993—994
De fatis utriusque principis Voivodae in ditionibus Austriacis.
De exulibus benigne ab imperatore exceptis . . . . . 994—996
De obitu Petri Voivodae an. 1594 . 996—997
Resolutio Caesarea de juvene principe orbo Oeniponte liberaliter educando ad archiducem Ferdinandum d. d. 2. Aug. 1594 . . . . . 997—998
Testamentum Petri Voivodae Valachiae 998—1000
Literae Sigismundi III., regis Poloniae 1001
Literae Annae, reginae Poloniae . . 1001—1002
Votum Excmi. Regiminis de juvene principe Oeniponte educando . . . 1002
Ex historia msc. Collegii S. J. Oeniponte 1002—1004
De principe Joanne Stephano, Congregationis praefecto . . . . . 1004—1005
De obitu et sepulchro principis Joannis Stephani . . . . . 1005—1006
De legato domui s. Nicolai relicto . 1006
Piae fundationes defuncti principis Moldaviae . . . . . 1006—1008

Cap. III. Parerga ad librum III.

Ad pag. 401. De benevolentia principum Valachiae in Societatem Jesu collata. — De Patribus Miel, Kieffer, Mitzke, epistolarum commercio cum iisdem junctis, notitiae ex Annalibus msc.

Pag.
De P. Petro Miel . . . . . 1009—1010
De P. Antonio Kieffer . . . . 1010—1011
De P Friderico Mitzke 1011
Epistolae utriusque principis Nicolai et Constantini ad Patres S. J. . . . . 1012—1015
Ad pag. 427—429. Votum Card. Ptolomaei de non promovendo Patre Salerno . . 1015—1016
Pontificium obedientiae praeceptum P. Salerno Viennam missum . . . . . 1016—1017
Ad pag. 487. De vita Joannis Kis, patris pauperum, Adami Fitter in dirigenda Valachorum synodo socii . . . . . 1017—1019
Ad pag. 496. Ex elogio sepulchrali a Stephano Pargyas Patri Fitter posito . . . 1019—1020
Ad pag. 504. Votum Card. Ptolomaei de proposita promotione Patris Cienfuegos S. J. . 1021
Votum Card. Salerni de eadem promotione 1021—1022
Ad pag. 570. De excursione apostolica et literaria Patrum S. J. in Moldaviam facta a. 1743.
De rationibus itineris Moldavici superiori aetate jam propositis ex literis Barthol. Bruti 1022
Literae Status catholici Transilvaniae ad P. Mich. Ang. Tamburini, Praepositum generalem Soc. Jesu 1023
Ex relatione mscr. de missionibus Dacicis S. J. an. 1743 . . . . . 1023—1030
Ad pag. 564. De collectione cl. D. Densusianu 1030—1033
Ad pag. 645. De praecipuo fonte errorum Georgii Sincai . . . . . 1033—1034
Cap. IV. Parerga ad librum IV.
Ad pag. 710. De professione fidei Gabrielis Miakić . . . . . 1035—1037
Ad pag. 711. De scholis Zagrabiensibus sub Episcopo M. Borković, clarissimo studiorum patrono . . . . . 1037—1038
Ad pag. 736. Miklosich de vocabulo *vlah* . 1038
Ad pag. 747. De Bononiensi Collegio illyrico-hungarico . . . . . 1038—1039
Ad pag 793. De missionibus Croatiae et Slavoniae sub P. Andrea Horváth . . . 1040
Ad pag. 810. De officio *doctoris s. Evangelii* 1041

Pag.

Cap. V. Parerga ad librum V.

Ad pag. 822. De statutis Seminarii generalis cleri Hungariae ad regulas Collegii Germanici et Hungarici de Urbe exactis . . 1042—1044

Ad pag. 853. De missione castrensi Provinciae Bohemiae S. J. (1685 seqq.) praesertim in Hungaria superiore . . . . . 1044—1052

Ad pag. 907. De principe Francisco (II.) Rákóczy, in scholis S. J. educato . . 1052—1054

Ad pag. 914. *Παράρτημα* ad universum ritus graeci clerum unitum pertinens ex an. 1790. De secundis nuptiis presbyterorum . . 1055—1057

Παράρτημα alterum concernens omnes utramque monarchiae partem habitantes Serbos, Ecclesiae catholicae unitos, de pontificia erectione monasterii Marčensis. — Constitutio Pauli PP. V. *Divinae Majestati*, edita die 21. Novembris anni 1611 . . 1058—1059

Ad pag. 924. De Episcopo Armeno peregrino Tergesti defuncto 1060

Ad pag. 928. De Bulgaris et Albanensibus in terris Coronae s. Stephani habitantibus . 1061

Appendix I.

Conspectus ecclesiae orientalis in Austro-Hungaria.

I. Diœceses catholicae. 1064

A. Ritus graeci.

a) Diœceses slavicae seu ruthenicae.

b) Diœceses rumenae.

B. Ritus armeni.

II. Diœceses ab Ecclesia catholica separatae. . 1065

A. ritus graeci.

B. ritus armeni.

Appendix II.

Selecta quaedam judicia de usu Kalendarii manualis in studio sacrae heortologiae.

Pag.

I. Ex literis commendatitiis Rmi. Archiepiscopi Philippensis rit. gr. ad alumnos Pontificii Collegii Urbani de Propaganda fide datis 1068

II. Ex literis encyclicis Rmi. Metropolitae Leopoliensis rit. gr. ad clerum archidioecesanum datis 1070

III. Ex literis encyclicis Rmi. Archiepiscopi Caesariensis rit. arm. ad clerum Viennensis Mechitaristarum congregationis datis 1071

IV. Ex literis encyclicis Rmi. Episcopi Eperjesiensis rit. gr. ad clerum dioecesanum datis 1072

V. Ex literis encyclicis Rmi. Episcopi Dansariensis rit. gr. ad clerum Magnae Graeciae datis 1073

VI. Ex literis encyclicis Rmi. Episcopi Armenopolitani rit. gr. ad clerum dioecesanum datis 1075

VII. Ex literis encyclicis Emi. Cardinalis et Metropolitae Panormitani ad clerum archidioecesanum utriusque ritus, latini et graeci. datis 1076

VIII. Ex literis encyclicis Rmi. Episcopi Segniensis et Modrušiensis ad clerum dioecesanum utriusque linguae liturgicae, latinae et slavicae, datis 1077

IX. Ex literis encyclicis Rmi. Episcopi Munkácsiensis rit. gr. ad clerum dioecesanum datis 1078

X. Ex literis encyclicis Rmi. Episcopi Lugosiensis rit. gr. ad clerum dioecesanum datis 1078

XI. Ex literis encyclicis Rmi. Episcopi Magno-Váradinensis rit. gr. ad clerum dioecesanum datis 1079

XII. Ex literis encyclicis Rmi. Ordinariatus Magno-Váradinensis rit. gr. Sede vacante ad eundem clerum datis . 1079

XIII. Ex literis protrepticis Rmi. Abbatis τῆς Κρυπτοφέδρης ad auctorem datis 1080

XIV. Ex bibliographia ephemeridis Ἀνατολή 1081

Ex bibliographia ephemeridis Κλειώ 1081

Ex bibliographia ephemeridis Νέα ἐφημερίς . . . 1085

Index analyticus

nominum, personarum, locorum, rerum,

ad alphabeti literas digestus.

A.

Aaronu, Aron, Petrus Paulus, Transilvanus, primum vicarius generalis Fogarasiensis episcopi Klein (1742), deinde, Sede impedita, vicarius apostolicus episcopatus Fogarasiensis (1746—1751), demum, post resignationem episcopi Klein, Fogarasiensis catholicorum graeci ritus Valachorum antistes (1752. † 1764), 303. 304. 566. 571. 577. 578. 581. 585. 587. 592. 593. 594. 596. 600. — Episcopatus ejus, 605—621. 661; — lis inter eum et Basilianos (1758), 612—614; — ejus fundatio seminarii Balázsfalvae, sub titulo Annuntiationis B. V. M. (1764), 619—621; — ejus opera edita (1752—1753), 605; — flens icon B. M. V. in morte episcopi, 623. 625. 627—628; — ejus obitus, 9. Martii 1764, 618—621. 626; — flexibilitas artuum defuncti, 623.

Abbas seu Panormitanus (Nicolaus de Tudeschis), patria Siculus, insignis canonista († 1443), 65.

Abeles Simon, Judaeolus, Pragae propter fidem catholicam susceptam a patre occisus (1694). 1051.

Abraham, protopopa Alba-Juliensis (1701), 261.

Abrudbánya, (rumen. Abrudu, Gross-Schlatten, Altenburg, Altenberg), oppidum montanum cum aurifodinis, in comitatu Albensi inf. in Transilvania, 927.

Absolutionis sacramentalis formula apud Ruthenos, Graecos etc. unit, 862. 863.

Abessini, 38. 56. 57. 92.

S. Adalbertus (Vojtěch), episcopus Pragensis (983, † 23. April 997), primus Hungarorum apostolus, 570.

S. Adalberti seminarium s. domus, v. Tyrnavia

Adam de Kudsir, archidiacon. rit. gr. unit. (1698), 211. 249.

Adam ex Szászváros, archidiacon. rit. gr unit. (1700), 249.

Adamović Gerasimus, episcop gr.-rumen. non-unit. (1792), 664.

Adamović Vuk, parochus rit. gr. in Simontornya (1690), 789.

Ἀδελφοποιία. v. ἀκολουθία.

Adrianopolis, urbs Turciae in Europa, 93 969.

Adrianus, imperator Roman. (117—138), 142.

Aegidius Josephus, literatus sacerdos S. J. Viennae (c. 1759), alias vocatus Puesten; complura opera docta edidit, 869.

Aegra (Egra, bohem Cheb; Eger), urbs occidentalis Bohemiae cum arce Johannitarum. 5.

Aegyptus, delegatus apostolicus (1879) Aloysius Ciurcia, 93.

Aeneas Sylvius Piccolomini, postea Pius PP. II., v. Pius II.

S. Agatho PP. (679—682), 879.

Ἀγγελική πολιτεία, angelica vivendi ratio monachorum Ord. s. Basilii M., angelicum habitum (ἀγγελικὸν σχῆμα) gestantium, 559.

Agria (hung. Eger; slav. Jager; germ. Erlau); archiepiscopalis sedes in Hungaria Superiori, urbs frequentissima, 822. 833. 834. 836. 899. 1047. — Brevis historia archiepiscopatus Agriensis in schematismo cleri archidioecesani anni 1877, 902. — Antistites Agrienses: Bársony, Barkóczy, Erdödy, Eszterházy, Jakussich, Kisdi, Lippay, Pálffy, Szegedy, Telekessy, omnes Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumni.

Agricola Franciscus S. J., Germanus († 1624), ejus: Hist. provinc. Germ super. S. J., 1003.

Aichner Simon, princeps-episcop. Brixinensis, prius auxiliaris hujusce antistitis pro vicariatu Vorarlbergensi cum titulo episcopi Sebasteni i. p. (1882), 899.

Van Aken, Belga, scriptor literatus nostri temporis, 1034.

Ἀκολουθία, Officium liturgicum; ἀκολουθία εἰς ἀδελφοποίησιν πνευματικήν, Officium in spirituali fraternitate solemniter ineunda celebrari solitum, 1004; ἀκολουθία εἰς ἀρχόμενον μοναχοῦντα, Officium in novitium religiosa veste induendum, 559; ἀκολουθία τοῦ μικροῦ σχήματος ἤτοι τοῦ μανδύου, Officium parvi habitus, h. e., mandiae sive pallii, 559; ἀκολουθία τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος, Officium magni et angelici habitus, 559; ἀκολουθία εἰς θεμέλιον ἐκκλησίας, Officium in fundamento ecclesiae ponendo praescriptum, 453.

Alba Carolina, v. Alba Julia.

Alba Graeca, v. Belgrad.

Alba Regalis (hung. Székes-Fehérvár, croat. Stolni Biograd; germ. Stuhlweissenburg), urbs Hungariae, multarum magnarumque rerum gestarum memoria celeberrima, sedes episcopi. In cathedrali ecclesia reges Hungariae coronabantur et sepeliebantur ab an. 1027 ad an. 1527, 792.

Alba Julia (hung. Károly —, alias Gyula-Fehérvár; germ. Karlsburg, Carlsburg, quondam Weissenburg; item slav. Belgrad Karlovský; rumen. Belgradu), antiquum Apulum, postea Alba Julia, et tandem in honorem Caroli VI. imperatoris Alba-Carolina nuncupata, civitas et munitum praesidium Transilvaniae ad fluvium Marisum, vulgo Maros, octo leucis a Cibinio in occasum, est sedes episcopi latini Transilvaniae et capituli, cum insigni ecclesia cathedrali, ubi multa monumenta Transilvanorum principum splendent, ut ecce J. S. Zápolyae et Georgii Rákóczy I., tum gentilitius tumulus stirpis Hunyadicae, famosi herois Joannis Hunyad et plura alia, 97. 99. 100. 125 126. 127. 129. 143. 148. 157. 158. 161. 162. 169. 170. 171. 189. 220. 221. 230. 231. 232. 233. 234. 237. 238. 241. 242. 246. 263. 272. 273. 276 285. 322. 331. 332. 333. 334 347. 355. 356. 361. 368. 372. 381. 449. 451. 455. 475. 476 509. 512 523. 634. 927. 1023 1060. 1061. — Fundamenta praesidii Alba-Juliensis utroque ritu, latino et graeco, solemniter posita (1715), 452 - 454.

Alba Julia duplex sedes episcopalis, ritus latini et graeci.

De sede ritus graeci:

Antiqua metropolis Alba-Juliensis ritus graeci restituta 1853), 675—692 — Sedes Alba-Juliensis ritus graeci vacat 7 annos post obitum Athanasii I., (1713 — 1721), 393—461. — Administratio ecclesiae Alba-Juliensis sede vacante post obitum Athanasii I., 398 etc. — Capitula cathedralia ritus graeci provinciae ecclesiasticae Alba-Juliensis, 695. -

Alba Julia.

Suffraganei metropoliae. 692. — Elogium datum a Pio PP. IX. praelatis metropoliae Fogarasiensis seu Alba-Juliensis an. 1859. 694 — Sigillum episcopale Alba-Juliensis rit. gr., 126; metropolitanum Belgradense, 205. — Schematismus cleri Alba-Juliensis ritus graeci an. 1878. v. Siematismuln. — Episcopus Alba-Juliensis Stephanus Simonović, v. i. — Autistites Alba-Julienses rit. gr. vide: Athanasius, Sterc'a, Theophilus, Vancea.

Alba Julia, synodus generalis (an. 1697. (ἐνωτικά). 125. 161. 163. 164—170. 171. 172. 173. 177. 199; synodus mense Julio (1698), 199. 1032; syn. gen., ἐνωτικά. a 7. ad 24. Octobris 1698, 199. 220—223; syn. gen. 8. Septembris 1699, 240. 241. 270; syn. gen. (ἐνωτικά), 4. Septembris 1700, 97. 245—255. 271—273; syn. gen. 8. Novembris 1701, 126. 162. 323. 326. 543; syn. provincialis an. 1702, 351. 352; syn. gen. an. 1707. 372. 373; syn. gen. autumnalis an. 1711, 386; syn. gen. an. 1714, 443. 444; syn. gen. an 1725, 465—475; syn. gen. an. 1728. 486; syn. gen. an. 1872, 245. 695. 696. 1055.

De sede ritus latini:

Alba Julia. Bibliotheca Batthyányana Albae-Carolinae, v. Batthyányana — Collegium Societatis Jesu Albae-Carolinae non exstitit, sed simplex residentia tantum, 921. — Parochia Alba-Juliensis ritus latini a missionariis S. J. resignata 1715, 452. 795. — Seminarium s. Stephani, 634. — Tabularium capituli Alba-Juliensis rit. lat., 533. — Introductio episcopi latini Georgii Mártonffi, (1716), 449—452. — Episcopi Alba-Julienses rit. lat., vide: Antalffy, Bajtai, Batthyány, Bornemisza, Illyés, Klobušicky, Mártonffi

Albani Joannes Franc. v. Clemens PP. XI.

Albani Hannibal, filius Horatii Albani, patricii Urbinatensis, nepos Clementis PP. XI., cardinalis et vir rerum civilium peritissimus, natus 1682. Anno 1709 nuntius apostol. Viennae composuit prudentia ac moderatione sua differentias inter imperat. Josephum I. et Clementem PP. XI. atque rempublicam Venetorum. Antonium Ulricum ducem Brunsvicensem permovit ad fidem catholicam suscipiendam. Ab imperatore ad principalem dignitatem evectum conspicimus caesare demortuo, 1711, Francofurti ad M. praesentem agilemque in nova electione imperatoris. Romam redux cardinalis nominatus est, an. 1719 camerarius Sedis Apostolicae, mansitque usque mortem, 1751, Romae vir magnae auctoritatis. Celebratur maecenas literarum et artium. Plura scripta publici juris fecit: 429. 1058.

Albicius, (Albizi, Albizzi), Franciscus, cardinalis, domo Cesenas (cfr. Moroni, *Dizionario*. t. 1., p. 205), 52.

Aldobrandini Hippolytus, tituli s. Pancratii presbyter-cardinalis, legatus a latere Sixti PP. V. (1588) in Polonia, et ab anno 1592 Pontifex sub nomine Clementis VIII., 981. 982. 983. 987. 988.

Alexi Joannes. primus episcopus Armenopolitanus rit. gr. (1854. † 1863), 682. 692.

Alexander PP. III. (1159—1181), 880.

Alexander PP. VI. (1492—1503), 1027.

Alexander PP. VII. (1655—1667), 839. 842.

Alexander PP. VIII. (1689—1691) 7. 725. 920.

Alexander, princeps Valachiae, (1567—1577), frater Petri Mircianu (Schiopul) 978, et vide Mircianu.

Alexander, princeps Valachiae, cujus uxor fuit Clara principissa; proles eorum exstiterunt Dorothea et Angja, itemque Ladis-

laus Bessaraba, princeps Valachiae, cui Clara fuit noverca; Alexander an. 1355 jam erat mortuus, 736.
Alexandria, maritima urbs Aegypti, 429. 568.
S. Alexius, metropolita Kioviensis, thaumaturgus (a. 1354, † 1378), 1008.
Algerini, missionarius in Jerusalem (1882), 94.
Algerium, urbs Africae Septentrionalis, 990.
Allada (Killala, Cellaid, Tir Amagdadt, Killalea, Laberus), episcopalis urbs Hyberniae, in comitatu Mayo, in ora occidentali, 919. 921.
Allatius Leo (Allacci), eruditus vir saeculi 17., natus 1586 in insula Chios, † 1669 Romae. Scriptor theologicus, medicus, philosophicus et philologicus, Bibliothecam Heidelbergensem in urbem Romam adferendam curavit, supremus custos bibliothecae Vaticanae, graecam cum romana Ecclesia reconciliare studuit, 361.
Almás, pagus Transilvaniae, districtus Dallja, in territorio Siculorum (Szekler), cum admirandis montanis speluncis, 492.
Alsó-Szombatfalva, dominium episcopi Fogarasiensis in Transilvania, 535. 536. 666.
Altamura, episcopalis urbs Italiae, provincia Neapolitana, spatio 6 milliarium distans ab urbe Bari, 38.
Altare portatile s. viaticum, 861.
Alvintz Samuel, (1725) officialis imperatoris Caroli VI. Viennae, 411.
S. Ambrosius, episcopus Mediolanensis (374, † 397), 36. 37. 57. 58. 69. 70. 72. 81. — Ambrosianus ritus, 52.
Amurat III., s. Murad, sultanus Turciae, 1574–1595; 993.
Analele sive Annalele Societatei Academice Române, acta eruditorum Bukarestensium, 664.
Anastasius, episcopus metropolitanus Sučaviae, tunc temporis in Moldavia 1586, quo anno amotus est, substituto ei Georgio Mohila. Unioni romanae favit, 984. 993.
Anaszora Petrus, popa graecus (1701), 751, 752.
Anazarbus, metropolis II. Ciliciae, (Anazarba, Quinda, Caesarea ad Anazarbum, Justinianopolis, hodie Ainzarbeh, Anazarba, Navarza, Anavahy), sita in monte Anazarbo et ad fluvium Pyramum, inter septentriones et orientem solem ab urbe Tarso, 871.
Anca, v. Angja.
Andrási Joseph., S. J., (c. 1768), 660.
Andreas ex Somblyo, archidiacon. rit. gr. unit. (1700), 249.
Andreas Jacob., regens seminarii s. Stephani Albae Carolinae (1782), 634.
Ab Adrian Bartholomaeus, sodalis Marianus Oeniponte (1600), 1003.
Angelu, v. Athanasius I.
Angja (Anca, Anna), filia Alexandri, Valachici principis (gospodar) et principissae Clarae, quam Ancam Stephanus Urošius V., juvenis annorum 17, et imperator Serbiae anno 1355 uxorem duxit primam, 736.
Anicetus Papa (157—168), 876.
Anna, v. Angja.
Anna, uxor Sigismundi III., regis Poloniae, fuit filia archiducis Caroli, principis Styriae et Carinthiae, atque soror patruelis Rudolphi II. imperatoris; nam Maximilianus II., pater Rudolphi II., frater erat Caroli, atque inde patruus Annae; 1001. 1002.
Antalffy, liber baro de Csik-Szent-Márton, Joannes, episcopus Transilvaniae rit. latini, † 10. Junii 1728; 481.
Antalffy Joannes, canonicus rit. lat. Alba-Juliensis (1716), 452.
Anthimus, archiepisc. Valachiae, 149. 150.
Anthimius (Anfimius), archiepisc. Nicosiensis (1702), gr. schismaticus, 351.

Ἀντιμήνσιον, antimensium, apud Graecos dicitur altare portatile seu viaticum, 861.
Antiqui, seu cum Romanis uniti apud Valachos Transilvanos (1759), 616.
Antoine, Tractatus de Ordine, 1055.
S. Antonius, patriarcha CPol., (893—895), 814.
Antonius IV., patriarcha CPol., (c. 1391, † 1403), 402.
Antunian Joannes, Capuc. ex dioecesi Karput. (a. 1881), 94.
Asun Nametalla, sacerdos Maronita Congreg. missionis, (1881), 94.
Apaffy, Michael II., ultimus Transilvaniae princeps (1690—1694, † 1. Febr. 1713). Filius erat Michaelis I. Apaffy, principis Transilvaniae, quo defuncto (1690) erat juvenis 15 annos natus. Quapropter regimen ejus nomine suscepit Telekyius. Kiuperli Mustafa denuo misit Tökölyium cum exercitu 16.000 armatorum, ut Transilvaniam invaderet. Hic prostravit et interfecit Telekyium 21. Aug. 1690 ad pagum Zernest prope Coronam, atque Haeuslerum Doriamque cepit, belliduces imperiales. Rebus sic perturbatis una pars statuum Transilvanorum Michaeli II. adhaesit, altera Tökölyio. Arma Tökölyii et Turcarum exciderunt autem renitentibus e manu, quum advenisset Ludovicus Badensis, dux caesareus, qui eos 19. Augusti 1691 clade prostravit. Tunc promulgavit imperator Leopoldus I., die 4. Decembris 1691, diploma, tanquam responsum ad petitiones statuum, ab anno 1690 Cibinii congregatorum, quod posuit fundamenta constitutionis Transilvanae, vigentis usque ad an. 1848. Confirmationem Michaelis II. in principatu status impetrare ab imperatore non potuerunt, nec etiam petitio eorum repulsam experta est. Veterani an. 1694 jussus est Michaelem II. coram caesare sistere; quoniam autem princeps Transilvanus inscio caesare Catharinam filiam Gregorii Betlen uxorem duxerat, minus gratiose exceptus et dimissus princeps Michael II. in Transilvaniam reversus est. Quum autem juri suo ad principatum cedere nollet, profectus Caprara magno cum exercitu jussit Michaelem II. Viennam transmigrare, ubi 1. Februarii 1713 nullis relictis prolibus decessit, aetatis suae anno 31, dignitate Sacri Imperii comitis insignitus. Uxor ejus Catharina itidem Viennae obiit 1725; 149. 268. 477.
Apor Stephanus comes de Altorja, regni hungar. thesaurarius, catholicus, supremus comes comitatus Tordensis et sedium Csik, Gyergyó et Kászon supremus capitaneus. Complura laudabiliter conscripsit, † 1704; 129. 219. 230. 231. 232. 270. 320. 321. 338. 406.
Apor Petrus, dominus Transilvanicus (1701), 321.
De Apsi'a Victor Michael, episcop. Lugosiensis rit gr. unit. ab anno 1874, 693.
Apulum, v. Alba Julia.
Aquae benedictio major, v. benedictio.
Aquaviva Claudius, praepositus generalis S. J., (nat. 1543. † 1615) (1608), 115.
Arabes religiosi, 94.
Arad, civitas et firmum praesidium in Hungaria, ad fluvium Maros, ad septentrionem versus a Temesvár, 365. 367; prope Arad est Jenopolis, ubi episc. rit. gr. Martinović.
Aramsavium, locus Hungariae in Banatu, 445.
Arbonas Nicolaus, Dominus Transilvanicus, 193.
Ἀρχάριοι, incipientes, novitii Ord. s. Basilii M., 559.
Ἀρχιτέλεια, ἀρχοτέλεια, initium et finis alicujus rei. Exemplum, ἀρχοτέλεια orationis dominicae: Pater noster. A malo amen. 567. 810.
Arcudius Petrus, graecus Theologus, vacavit studiis Romae, ubi et docuit in graeco collegio. Gregorius PP. XIV. et Clemens

PP. VIII. miserunt eum in Russiam ad periculum ibi faciendum unionis ecclesiae graecae cum romana; † post 1633. Ejus est: De concordia ecclesiae occidentalis et orientalis in septem sacramentorum administratione. Paris. 1619, 39. 469. 550.

Argensis sedes episcopalis ritus graeci in Rumenia apud Hurmuzaki male confunditur cum Ceretensi ecclesia cathedrali rit. lat., 1008, 1011.

Arius, haeresiarcha (325), 878.

Armeni. praeprimis in terris coronae sancti Stephani, in Galicia et Bukovina. tum etiam in Russia, Turcia et in extrema Asia Minori. — Aborigines Armeniae (Thogarma) incolebant regionem asiaticam, divisam in Armeniam majorem (h. Turkomania et Kurdistan) et minorem (Anatoliam seu Asiam minorem); itaque regiones meridionaliter sitas a monte Ararat et a fluvio Araxe. Sunt gens indo-europaea ab antiquissimis temporibus bonis moribus literisque exculta. sed minus fortis et animosa; sunt tamen semper et ubique insignes mercatores et numularii Orientis asiatici, passim et dexteri opifices, magnam apud populum auctoritatem habentes. — Pars totius Armeniae, nempe Armenia major, an. 428 a Persis subacta est. Acerbitas imperii Persici copiosas familias ad emigrationem adegit. Rudera antiquae Armeniae nunc inter Russiam et Turciam divisa sunt. Primariae sedes modernorum Armenorum sunt hodie in primitiva patria Asiae minoris (Turkomania), in orientali Europa. praesertim in australi Russia. Turcia, Transilvania, Hungaria. Galicia, ubi in numerosis coloniis vivunt. Lingua utuntur vernacula armena, linguae persicae et kurdicae affini. — In Austria inhabitant Bukovinam, Galiciam, orientalem Hungariam et Transilvaniam. numero circiter 15.000

Armeni,

animarum. Armenis unitis in Galicia et Bukovina, praeest archiepiscopus Leopoliensis. Armeni uniti in Transilvania subsunt episcopis latinis. — Qui subversa a Saracenis patria sua antiqua, in Galiciam advenerunt. in corporis cultu et moribus hucusque retinuerunt characterem orientalem; non enim amant commisceri cum aliis nationibus. Sunt plerumque formosi corporis et apprime orientalis faciei. Maxima pars negotiatur, indeque plurimae eorum familiae secundis rebus ornantur. Vitam ducunt industriam, assiduam, sobriam atque frugalem, mutuo sibi opitulantur. quapropter inter eos pauci egeni inveniuntur. Numerus eorum in Galicia et Bukovina censetur quidem solummodo 5800 animarum. sed in regionibus austro-orientalibus ingenio suo mercatorio ac feneratorio grandi in populum gaudent influxu Nunc cultiores tantum eorum proprio utuntur idiomate armeno, alias conversantur cum quolibet in ea lingua, quae in quaque regione in usu est. Aliqua centena Armenorum Bukovinensium perdurant in schismate. caeteri ad unionem Ecclesiae Romanae redierunt proprio suo ritu retento. — Qui in Transilvaniam immigraverunt Armeni. prius numero 3000 familiarum Moldaviam incolebant. Ast seditione erga principem Moldaviae impliciti. aufugerunt et in Transilvania saeculo 17. sedes obtinuerunt, ubi territoria emerunt; in eis (1726) Elisabethopolim atque (1738) Armenopolim Szamos-Ujvár) fundaverunt: alii consederunt in urbe Gyergyó-Szent-Miklós, in Kanta, Sepsi et Görgény, caeteri per totum regnum dispersi sunt. In Hungaria orientali vivunt numero haud magno; itidem in novo regno Ser-

Armeni,
bico et Temesiensi Banatu. — In Russia degunt sparsim per loca, frequentiores sedes habent inprimis in australi Russia, in regionibus ad Pontum Euxinum; in urbibus autem saepissime vivunt qua mercatores et opifices. Subditi sunt in Russia 2 archiepiscopis. — In peninsula Illyrica (Turcia) degunt qua gens parasitica numero circa 200.000 in Thracia, praeprimis ad Bosporum; potiuntur inauditi lucri causa omnibus mercatibus et nundinis; sunt conductores cunctorum summorum officialium (Paša), creditores fere omnium communitatum, quas adeo ingenti fenore premunt, ut eos, Deo sic permittente, fere jus talionis in Turcas exercere non immerito dixeris. 37. 38. 56. 57. 80.
Armeni, in Collegio Urbano Romae educati, 919. — Caschodus pater Armenorum, v. Caschodus. — Errores et abusus ecclesiae Armenae: non agnoscunt concilium Chalcedonense; eorum symbolum, missa, error de inferis, sacrificia animalium, 916—918. — Fontes historici ad historiam unitorum Armenorum pertinentes, 915. — Historia ecclesiae Armenorum in terris Hungaricis, cum Sede apostolica unitorum, 821—933. — Hostiae in missae sacrificio adhibitae, 992. — Missiones Soc. Jesu inter Armenos Transilvanos, (1729 sq.), 924—932. — Patriarcha Armenus (1701), 105. — Status praesens ecclesiae Armenae in terris coronae s. Stephani, 933. — Symbolum Armenorum non unitorum, 916. — Unio Armenorum sub corona S. Stephani, 915—933; initia hujus unionis in Transilvania, 918. 919; unia plene conciliata, 919—924.
Armenopolis (Armenierstadt), v. Szamos-Ujvár.
Arnauti, in Albania Turcica, eorum origo et nationalis character, 1061.
Aron de Cikinian, archidiac. rit. gr. unit. (1698), 210.
Aron de Fagarasz, archidiac. rit. gr. unit. (1698), 210.
Arsenius, patriarcha Serbiae, v. Crnojević.
Arsenius IV. Joannović Šakabent, archiepiscopus Ipekiensis; Serbiae, Bulgariae, occidentalis maritimae orae, Hercegovinae, Bosniae, Dalmatiae et totius Illyrici patriarcha, metropolitae Carlovicensis Vincentii Joannović († 1737) successor (1741—1748), 558.
Arsenius episcopus, comes patriarchae CPolit. Jeremiae II. in itinere Moldavico (1588) v. Jeremias II.
Assemani Josephi Simonii: Kalendaria ecclesiae universae, Romae 1755. 702.
Ab Assumptione, ordo religiosorum, 93. 96.
Ἄτελειοι καλόγηροι, imperfecti monachi, 559.
S. Athanasius M., episc. Alexandr., 877. 887. 890.
Athanasius episc. (1764), v. Rednik.
Athanasius I. Angelu, apostolus Rumenorum (Valachorum), archiepiscopus et metropolita Alba-Juliensis rit. gr. un., antistes ecclesiae Valachicae in Transilvania romano-catholicae unitae, Bukarestii consecratus et successor Theophili, 3. 96. 97. 109. 110. 125. 126. 154. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 192. 193. 194. 199. 201. 202. 204. 205. 206. 207. 213. 214. 215. 216. 217. 219. 220. 222. 223. 227. 231. 232. 236. 240. 241. 244. 245. 246. 249. 250. 255. 258. 262. 263. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 281. 286. 287. 289. 303. 307. sq. 316. 320. 323. 324. 326. 327. 328. 331—389. 414. 430. 461. 476. — Confirmatio Athanasii, 256—306. — Gravamina cleri gr. rit. unit. contra eum, 259—262. — Sententia excommunicationis a schismaticis graecis in eum lata (1702), 343—351. — Obitus ejus (1713, 19. Augusti)

390. 409. — Unionis schema Valachicum ab Athanasio propositum, 200—215. 1031.
Athenae, celeberrima urbs Graeciae, 429.
Athos, Mons Sanctus, respublica monachica in tripartita peninsula Chalcidice in Macedonia, 559. — Monasterium ibidem aedificatum a Petro Mircianu Claudo, principe Valachiae, 979.
S. Augustinus, episc. Hipponensis, 37. 57. 58. 61. 69. 71. 81. 293. 887.
Austria, austriaca provincia S. J., 16. — Magna legatio austriaca Constantinopolim (1719—1720), 961.
Avancini Nicolaus, S. J., doctrina clarus, obiit Romae 6. Decembris 1685, 971.

B.

Babb, v. Bobu.
De Backer, fratres Augustinus et Aloysius, natione Belgae, sodales et bibliographi S. J. (recens defuncti), eorum opus: Bibliothèque des écrivains de la C. d. Jésus, edit. 2., 1872, 9 131. 183. 187. 372. 428. 485. 541. 543. 569. 605. 610. 635. 643.
Bács, pagus in Transilvania, haud longe a Claudiopoli dissitus, antiqua possessio abbatiae Kolosmonostor, una cum suppressa abbatia initio quidem fisco addicta (1556), deinde vero collegio Claudiopolitano S. J. a principe et rege Stephano Báthory collata (1581), atque exinde veluti quoddam missionis centrum spiritualibus missionariorum laboribus exculta usque ad an. 1773, demum ad dignitatem parochiae evecta est (1776), 658. 925.
Bacsinszki Andreas, episc. Munkácsiensis Ruthenorum (1772—1809), 640. 908.
Baghiensis episcopatus armenus in Media; episcopus v. Karbieth.
Bail Ludovicus, abbavillaeus doctor sorbonicus († 1669), auctor diligens et eruditus, edidit inter plura alia: Summa conciliorum, Paris 1659, 2 vol. fol., 61. 63.
Bajtai, liber baro, episcopus Transilvaniensis rit. lat. (1764), 628.
Bakov (Baccovia, Bakau, Bakeu, Bakon), urbs Moldaviae ad fluvium Bystriae, ad austrum urbis Jassy. Anno 1592 Clemens PP. VIII. vicinam vacantem sedem Ceretensem transtulit ad urbem Baccoviam, ubi vicarii apostolici Ceretenses residebant, unde incepit novus ordo antistitum Moldaviensium, dictorum abhinc episcopi Baccovienses et Moldavienses. Ex iis octavus erat Raymundus Jesierski, patria Cracoviensis, ord. Praedicat., die 23. Decembris 1737 a Clemente PP. XII. episcopus Baccoviae renunciatus. 1027. 1029.
Balázsfalva (ita hung., rum. Blasiu; germ. Blasendorf), oppidum Transilvaniae in confluxu Magnae et Parvae Kokel, 4 milliaria septentrionaliter cum oriente ab Alba-Carolina, in comitatu Albensi, sedes graeco-uniti antistitis Transilvaniensis Rumenorum ab anno 1738, unde hodieque Fogarasiensis appellatur, cum instituto theologico, seminario, graeco-unito gymnasio et monasterio Basilianorum, 149. 166, 329. 475. 477. 478. 533. 534. 535. 536. 537. 565. 567. 617. 661. 663. 666. 667. 929
Balázsfalva, regium monasterium SS. Trinitatis, Ordinis s. Basilii Magni (Basilianorum) Balázsfalvae, 33. 34. 40. 41. 43. 46. 49. 51. 55. 68. 78. 83. 85 95. 102. 152. 500. 503. 533—540. 537. 612. 614 617. 621. 649—654. 673. 773. 775; in Moldavia utuntur Basiliani vestitu crisii coloris, 562; duplex fundatio imperatoris Caroli VI. Balázsfalvae (1738), 533 - 540 547—548. 643; incorporatio Basilitarum hungarorum in catholicum ordinem s. Basilii Magni (1664), 843—844.— Capitulum metropolitanum Blasiense, 685. — Ecclesia SS. Tri-

nitatis in urbe, 637. 669. — Sequestratio dominii Balázsfalvensis, 593—594. — Synodus generalis Balázsf., (1739), 544—548. — Pseudo-synodus Balázsf. (1747), 594—596. — Synodus praeparatoria pro Concilio nationali (16. Septembris 1821), Balázsfalvae 671—672.

Balcescu: Istoria Romaniloru sub Michan-Voda Vitézul, Bucuresci, 1878, 143. 165.

Balduinus, Flandriae comes, Constantinopoli 1204, 416.

Balgy Alexand., archiep. Acridensis ex congregatione Mechitaristarum Viennensium (1878); ejus: Historia doctrinae catholicae inter Armenos, Viennae 1878, 915.

Balogh Joseph., S. J., theologus Fogarasiensis episcopi Klein Balázsfalvae (1741), obiit an. 1756, 540. 542—543. 557. 565. 566. 576. 577. 579. 580. 580. 584. 587. 588. 589. 590.

Balomir Nicolaus, v. Nicolaus.

Balsamon Theodor., graecus canonista saeculi 12., 861.

Du Ban, S. J., missionarius CPoli (c. 1706), 98. 968. 969.

Bánffi-Hunyad (Hogyin), oppidum Transilvaniae, 6 milliaria occidentaliter a Claudiopoli situm, 925.

Bánffy, Georgius Bánffy de Losoncz, gubernator Transilvaniae (1692), 153. 223. 234. 400. 449.

Banković, natione Serbus (1701), 752.

Barančić Pachomius, igumenos basilianus Itanicensis et Krasnobrodensis (1664), in Hungaria, 843. 844.

Barany Basilius, protopopa et archidiaconus rit. gr. unit. Fogarasiensis (1747), 596.

Baranyi Paulus Ladislaus, S. J., natus 1657, † 8. Decembris 1719, Hungarus Jászberényensis, plebanus Albae Juliae, theologus et consiliarius archiep. Athanasii I. Alba-Juliensis (1703), 162. 163. 165. 170. 171. 173. 177. 179. 180. 186. 187. 188—192. 193. 195. 199. 200. 201. 205. 206. 213. 214. 215. 217. 219. 220. 230. 231. 232. 245. 255. 264. 269. 270. 308. 309. 310. 311. 321. 357. 370. 500. 921.

Barbarigo Gregorius, cardinalis, nat. 1625 Venetiis, † Patavii 1697. Variis negotiis apostolici legati bene meritus, nominatus est episcopus Bergomensis, ubi benignitate sua cognomen alterius Caroli Boromaei sibi acquisivit. Postea denominatus est cardinalis et episcopus Patavinus, ubi large dotatum institutum literarium fundavit. Reliquit 25 epistolas de variis materiis historicis. Beatis adscriptus est 1761; 106.

Barberini Franciscus III., junior, nat. 1662, ab an. 1690 cardinalis, episcopus Praenestinus, Praefectus Congregationis de Propaganda fide, † 1738. Cum eo defecit clara prosapia Barberiniana in stirpe virili. 96. 107. 108. 288. 729.

Barbovski Theodosius, presbyter rit. gr. in aula Petri Schiopul (1595), 998. 999. 1000.

Bardas, patricius Byzantinus, frater Theodorae Augustae, uxoris imperatoris Theophili, quorum filius fuit Michael III. Constitutus qua avunculus tutor junioris imperatoris Michaelis III. (842), spoliavit eum regno, expulit Theodoram e palatio et regnavit 24 annos, usque † 866. Repudiata uxore cum nuru sua vidua turpiter miscebatur, propter quod ipsi s. Ignatius, patriarcha CPolitanus, s. communionem denegavit; sed Bardas eum e patriarchatu dejecit, dejectoque Photium surrogavit (854). Tandem a Michaele III. occidi jussus est (866). 882—883.

Bardia Joseph., S. J., Bavarus, Straubingensis, superior Cibinensis, † 1720, 398—401. 426. 1012.

Baritiu G., Rumenus, vir exquisita doctrina pereruditus et magnis in gentem suam meritis in-

signis. Bonum Vitae ac laudum compendium extat apud Wurzbach, *Biographisches Lexicon* t. 1., pp. 158—159. — Iterum edidit antiquum opusculum: Catechismulu calvinescu, Sibiiu, ap. Krafft 1879, 154; redigit folium politicum: Observatoriulu, 1011.

Barkóczy Franc., ex episcopo Agriensi archiepiscop. Strigoniensis, primas regni (1761, † 1765), 896. 897.

Barlaam, metropolita Alba-Juliensis rit. gr. († 1690) secundus praedecessor Athanasii I., 193. 268. 269.

Bársony Georgius, postremo episcop. Agriensis (Erlau), (1676. † 1678), 847.

Barsumas, Eutychianus monachus, 917.

Bartakovics Joseph., scriptor S. J., † 1763, 485.

Bartholomaeus Brutus, nobilis Albanensis v. Bruti.

Bankowski Aemilius, sacerdos dioecesis Chelmensis rit. gr. Polonus, an. 1881 intravit noviciatum Resurrectionistarum, 95.

Basiliani (Basilitae, Ordo s. Basilii Magni), v. sub Balázsfalva; monasterium ord. s. Basilii Magni Balázsfalvae. v. Balázsfalva.

Basilius I. Macedo, imperator Byzantinus (September 867 — 29. Augusti 886), successor interfecti Michaelis III. Porphyrogeneti, Bibuli, 883.

S. Basilius Magnus, episc. Caesareae in Cappadocia († 379). Ejus liturgiam abbreviavit s. Joannes Chrysostomus. 874.

Basilianum Menologium v. Menologium.

Basilius. quintus episcopus Svidnicensis rit. gr. cathol., successor Gabrielis Predojević, 745.

Basilius ex Brasov, archidiacon. rit. gr. unit. (1700), 249.

Basilius ex Kálbor, archid. r. gr. un. (1700), 249.

Basilius ex Komlis, archid. r. gr. un. (1700), 249.

Basilius ex Örményszéke, archid. r. gr. un. (1700), 249.

Basilius protopopa Albae-Juliae (1711), 386.

Basilius ex Szintul, archid. r. gr. unit. (1700), 249.

Basilius ex Szupedure, archid. r. gr. un. (1700), 249.

Basilovics Joannicius, protohegumenos Basilita, ruthenus 500. 503. 821. 870; ejus: Brevis notitia fundationis Theodori Korjathovics. Cassoviae, (1799—1805).

Bastašić Josaphat, secundus episcopus Crisiensis, rit. gr. cathol. (1787), 768. 769.

Báthory Stephanus I., nat. in Somlyó 1533, princeps Transilvaniae a 1571—1576, et rex Poloniae ab an. 1576, obiit 1586; 658.

Báthory Andreas, filius Andreae Báthory, magistri curiae reginae Isabellae Zápolianae; nat. 1562, cura avunculi regis Stephani I. educatus apud patres Soc. J. in Pultusk. A. 1583 obtinuit pinguem praelaturam Miechow. Romam adscitus a Gregorio PP. XIII., a. 1584 nondum sacerdos pileo cardinalitio insignitus est. Defuncto avunculo in Poloniam reversus est 1587, ubi cura Joannis Zamojski et fratris Balthazari nactus est indigenatum et episcopatum Varmiensem qua successor Martini Kromer. A consobrino suo Sigismundo an. 1598 provocatus ad capessendum Transilvaniae regimen, monitis Joannis Zamojski insuper habitis, cum exercitu festinanter collecto, principatum invasit et in diaeta Medešiensi (Mediasch) 1599 certis sub conditionibus obtinuit. Verum die 29. Octobris an. 1599 ad internecionem victus prope Schellenberg ad Cibinium a Michaele Vitézul, Valachiae principe, (qui imperatoris mandato Transilvaniam invaserat), mutatis vestibus cum septem Polonis fugam cepit versus Poloniam; sed in montanis Csikiensibus interfectus est a Petro Ördög, caputque ejus Michaeli missum 143.

Báthory Sigismundus, filius Christophori Báthory, quo demortuo 1581. annuente Porta ottomanica, conscendit thronum Transilvaniae sub inspectione avunculi, regis Stephani I. Multa et magna moliens adversam expertus est fortunam, donec strage ad Goroszlo 2. Augusti 1601 reportata, e principatu pulsus est, quem nunquam amplius recuperavit. Cessit itaque Transilvaniam 1601 imperatori, accepto pro ea dominio Libochovice in Bohemia cum annuis 50.000 fl. Defunctus est Pragae 27. Martii 1613, 445.
Báthory Sophia, uxor Georgii Rákóczy II., vide sub Rákóczy.
Báthory, confer Somlyai de Csik.
De Barthyány Ignatius, comes, filius Emerici, dapiferorum regalium magistri, nat. 1741 in Teuton. Nový Grad. Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnus Ex Agriensis ecclesiae canonico et praeposito majore nominatus Transilvaniensis episcopus, Albae-Carolinae fundavit astronomicam speculam atque museum archaeologicum, nec non bibliothecam ab eo dictam Batthyánianam; defunctus est 17. Novembris 1798 Albae Juliae, multis egregiis operibus editis clarus., 634. 647. 648; memorata bibliotheca, 405. 448. 605. 648. 915.
Batti (Joannes Baptista) Amorozi, nobilis Moldavus, vir apprime catholicus, minister principum Moldaviae primum Petri Claudi, deinde Jeremiae Mogila[1]) 998. 1000. 1001.
Bayle Anselmus, S. J., victima caritatis CPoli, † 1726. 970.
Beke Anton., canonicus Albae Carolinae in Transilvania doctrina praestans (1881), 448. 534. 915.
Belgrad Karlovský, v. Alba Julia.
Belgrad (Serbis Beograd, aliis Slavis Belehrad Srbský, latine Alba Graeca, hungarice Nándor Alba, germanice Belgrad, Griechisch-Weissenburg, turcice Bilgrad seu Darol Džihad, domus sacri belli), novissime metropolis regni Serbici ac residentia regis, 437. 962. 1059.
Bellarminus, Robertus S. J., cardinalis, orbi erudito notissimus, nat 1542, † 1621, 52.
Belovar (Belovarium), urbs Croatici confinii militaris in generalatu Varasdinensi, in confiniis Croatiae, cum collegio Piaristarum, 754. 762.
Bellusi Franc., S. J., nat. 1653, † 12. Augusti 1711, 186. 187. 269.
Bendekgi, Joannes Joseph., nat. Damasci, coaevus, gr. schismaticus, abjurato schismate recepit ritum chaldaeum cathol.; ingressus est monasterium Franciscanorum Hierosolymis (1881), ritu chald. retento; 95.
Benedictio major aquae in Epiphania apud Valachos rit. gr. 550.
Benedictus PP. XIII., (1724—1730), 424. 478.
Benedictus PP. XIV., (1740—1758), 87. 89. 91. 600. 603. 646. 654. 686. 757. 770. 772. 895.
Benkö Joseph., historicus Transilvanicus, nat. in Bardoc 1740; ejus: Milkovia, sive antiqui episcopatus Milkoviensis explanatio, 2 vol., Viennae 1781. Obiit in Közep-Ajta an. 1815, 642.
De Benye Nicolaus, archidiaconus et vicarius generalis cleri Valachici rit. gr. cath. (1728), 492. 520. 521.
De Benye Joannes, archidiaconus (1728), 492.
Beograd, v. Belgrad Serbic.
Berenez, pagus Valachicus in Transilvania, 509.

[1]) „Insoliare del principe, il cui nipote si ritrova alunno in Roma nel Collegio de' Greci". Ita Episcopus Quirini loco superius citato p. 1008.

Bernardinus, guardianus O. s. Franc. (1748), 599.
S. Bernardus, abbas Claravallensis, † 1153, 293.
Bernard Petrus, S. J., missionarius CPoli 1680 et † 1685, 969—970.
Bernić, v. Jaszbereny.
Berovitius Joannes, scholasticus S. J., Quinque-Ecclesiis a schismaticis occisus (an. 1710), 383.
Berzeviczi Henricus, S. J., vicerector Academiae Tyrnaviensis, clarus meritis obiit a. 1713, a Stoeger, *Scriptores*, p. 28 digne laudatus, 384.
Berzeviczi Joannes, regens seminarii s. Josephi Claudiopoli († 1750), 572.
Besín z Besin Petrus, de stemmate Bohemico natus eques, S. J., occupatus 1685 in missione castrensi in Hungaria, obiit Olomucii 8. Februarii 1685; 1044.
Bessaraba Ladislaus, v. Ladislaus.
Bessaraba Kantakuzenus, v. Kantakuzenus.
Bessarabia, quae etiam dicebatur Tartaria minor ac vulgari nomine Bucsáb, 1023.
Bessarion, cardinalis, nat. 1395 Trapezunte, ut putatur, parentibus Comnenis, in saeculo vocatus Basilius seu Joannes. 1423 ingressus Ordinem Basilianorum, assumpto nomine Bessarion, totus vixit literis; an. 1423 concessit in Peloponnesum, an. 1438 interfuit concilio Ferrariensi, omni contentione laboraturus pro unione cum Latinis rite concilianda, quum prius rapido cursu per omnes ecclesiasticas dignitates usque ad archiepiscopatum Nicaenum elevatus esset (1437). Maximus et acerrimus fidei catholicae defensor in id egit atque obtinuit concilio Florentino, ut desiderata unio celebraretur 6. Julii 1439. Purpura cardinalitia donatus est die 18. Decembris 1439 titulo ss. 12 Apostolorum, vulgo dictus Cardinalis Nicaenus. Exinde totum se vovit studiis classicis et theologicis, Graeciam dilectam patriam semper pio amore et praecipua cura prosecutus, multaque molimina ausus, ut eam ab interitu servaret. Multis ad diversos principes legationibus functus, in Italiam reversus obiit Ravennae die 19. Novembris 1472. Nos citamus hic opus ejus, unum ex multis: Liber de ss. Sacramento Eucharistiae, 469.
Bessarion (Visarion), monachus e Serbia, sub peregrinationis praetextu Carlovicio ad concitandos Rumenos ad schisma emissus (1742), 556. 557. 558—560. — Ejus literae commendatitiae ab Arsenio IV., patriarcha Ipekiensi datae (1742), 558—560. 564.
Bessembach, pagus Transilvaniae, 433.
Beserica, Valachico idiomate designat templum, 509.
Beszterce, v. Bystrice.
De Bethlen Nicolaus (Miklos), comes, Calvini assecla, Transilvaniae cancellarius et gubernator (1697); filius Joannis de Bethlen, nat. 1642, supremus comes comitatus Marmarosiensis, ab imperatore Leopoldo I. comitis dignitate ornatus. A juventute studuit in Germania, Belgio, Anglia, Gallia et Italia. Cum aula Viennensi pactus est de transitione Transilvaniae sub regimen austriacum. Obiit Viennae 17. Octobris 1716, 181. 194. 222. 223. 234. 244. 245. 255. 256. 265.
Bethlen Gabriel (Gabor), comes, officialis imperatricis Mariae Theresiae (1758), 614. 615.
Bethlen Samuel, comes, supremus comes comitatus Küköllö in Transilvania (1701). 321.
Bethlen Catharina, filia Gregorii Bethlen, conjux Michaelis II. Apaffi, principis Transilvaniae, qui defunctus est 1713 Viennae, ubi quoque vidua ejus obiit 1725, 477.
Biancheri Laurentius, missionarius Abessiniae (1850). 92.

Bianu Joannes C., Rumenus, vir praeclara eruditione ornatus, ejus Vieti'a si activitatea lui Manui Samuelu Miculu alias Clain, 664. 1033.
Bibics, familia armeno-catholica in Déva, loco Transilvano, 928. 1061.
Bidermann Ignatius, coaevus, professor primum Oenipontanus, deinde Graecensis; ejus: Die ungarischen Ruthenen, ihr Wohngebiet, ihr Erwerb und ihre Geschichte. Innsbruck 1862—1867, 821.
Biharensis comitatus, prope et septentrionaliter a Magno-Váradino in Hungaria, 525. 526.
Biletski Franc., S. J. (1701), 321.
Bilgrad, v. Belgrad.
Biographie universelle, (edit. Michaud), 102. 569. 1014.
Biro Georgius, S. J., regens Claudiopoli (1768), 660.
Bistriti'a, v. Bystrice.
De Risztray Anna, nobilis, quondam conjux archiepiscopi Alba-Juliensis, Alexandri Sterc'a Siulutiu, (c. 1851), 688.
Bizanczy Georgius Gennadius, vicarius apostolicus Munkácsiensis, episc. Sebastopolitan. i. p. i. (1718), praelatus monasterii basiliani s. Nicolai in Munkács, postea episcopus Munkácsiensis rit. graeco-cathol. (1715—1733), 421. 422. 500. 869.
Blasendorf (Blasiu), v. Balázsfalva.
Blasiu, v. Balázsfalva.
Blazovský Georgius Gabriel, episc. Munkácsiensis rit. graec.-cathol. (1738—1742), 500. 870.
A Blumegen Henricus, comes, (1773), 556.
Bobu de Kopálnak-Monostor, Andreas, nobilis Hungarus, catholicus (1739), 657.
Bobu de Kopálnak-Monostor, Joannes, episcopus Fogarasiensis rit. graec.-cathol. per Transilvaniam, (1783, † 1830), successor episcopi Gregorii Major, (scribitur etiam Bobbu et in latinis documentis Babb), 629. 657—674. — Autobiographia ejus, 657—663. — Discordia inter eum et tres Basilianos, 663—665. — Erigit capitulum Fogarasiense (1807), 665—670. — Testamentum atque obitus ejus, 2. Octobris 1830, 672—674.
Boér Franciscus, secretarius, (1728), 492.
Boér Josephus, vicecapitaneus Fogarasiensis (1714), 408.
Boér Simon, membrum statuum Transilvaniae (1701), 129.
Bohemia, edocta a ss. Cyrillo et Methodio, 72. — Bohemiae provincia S. J., 16. 1044. — Haeretici ex Bohemia in Moldavia et Transilvania, c. 1583, (Bogomili Husitae) 980. 988.
Bojda Andreas, S. J. († 1759), 658.
Bollandiani, 568. 814.
Bombinus Paulus, S. J., pluries edidit Vitam et martyrium Edmundi Campiani e S. J., 131.
De Bonac, (Jean-Louis d'Usson, marquis de), Gallus, antiquissima stipe ortus an. 1763 in provincia Donezan, ab an. 1696 contra Daniam et Hollandiam stipendia meritus, deinde officio legati functus apud aulas Wolfenbüttel., Hannover., Suecam, comitabatur Carolum XII. in expeditionibus in Poloniam, et deputatus est ibi 1707 qua extraordinarius legatus gallicus apud regem Stanislaum Leszczyński. Vix in Galliam reversus erat, quum a. 1711 legatus ad aulam Hispanicam mitteretur regem Philippum V. permoturus, ut partem haberet in pace cum Anglis pangenda. Ab an. 1717—1726 munus oratoris (legati) ad Portam CPolitanam gessit, deinde in Helvetia. Contracto jam morbo reversus est Parisios, ubi diem supremum obiit 1. Septembris 1758. Cfr. Biographie universelle, t. 4., pp. 655—656. 961.
Bonfinius (Bonfini) Ant., hungaricus chronista, nat. 1427 Asculi in Italia, fuit rector in Recanata. A rege Mathia in Hungariam adscitus an. 1485 admodum honorifice habebatur, † 1502. Ejus:

Rerum Hungaricarum decades, libri XLV., edit. Brenner, tum Sambucus Basileae 1543, Lipsiae 1771, 735.
Bonifacius PP. VIII. (1294 -1303), 861.
Bonifacius PP. IX. (1389 - 1404), 419.
Bonifacius, presbyter legatus Papae in Concilio Chalcedonensi (451), 878.
Bononia (Bologna), urbs Italiae, hic Collegium illyrico-hungaricum, 747. 1038.
Borgia Stephanus, cardinalis; nat. 3. Decemb. 1731 in Velletri, 1759 gubernator in Benevento, 1770—1788 secretarius congregationis de propaganda fide, 1789, † 1804 cardinalis, 644.
Bornemisza de Kászon, Joannes Josephus, liber baro, regius thesaurarius Transilvaniae (1716 sq.), 401. 411. 413. 426—427. 482. 483. 499. 537. 540. 624.
Bornemisza Paulus, nat. 1492 ignobili loco. episcopus Transilvaniae 1553. In turbis ejus temporis regi Ferdinando I. fidem servavit, immo quum Isabella an. 1556 in Transilvaniam reversa esset, valedixit patriae una cum aliis Transilvanis magnatibus. quo facto ei proventus episcopales retenti sunt. An. 1558 electus est administrator sedis Nitriensis, an. 1566 comitabatur Maximilianum II., proficiscentem in bellum contra Turcas, et brevi post nominatus est regius praefectus seu locumtenens, gessitque hanc dignitatem usque an. 1572, quo resignavit, et mox 1579 obiit. 449.
Boros-Jenö, v. Jenopolis.
Borosiu, J. doctus Rumenus coaevus edidit Ritualu, 551.
Borrius Georgius. S. J., Quinque-Ecclesiis a schismaticis occisus. 383.
De Borković Martinus, nat. 1597 in Demejovice in Croatia. Ordinis s. Pauli eremitae. Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnus, ubi 1635 sacerdos ordinatus est. In patriam redux, praefectus est monasterio in Lepoglava, 1657 creatus est generalis Ordinis et fundavit monasteria Paulana in Moravia. Polonia et Styria. Tandem ab imperatore Leopoldo I. nominatus est episcopus Zagrabiensis (1668—1686, † 1687) et simul c. r. aulicus consiliarius. An. 1686 tribuit ei Leopoldus archiepiscopatum Colocensem in Hungaria, in quo decessit an. 1687, 711. 716. 721. 722. 746. 747. 1037.
Bors Georgius, canonicus cantor Albae-Carolinae (1716), 452.
Bosagi Jac., archiep. armen. de usu Kalendarii, 1063.
Boyer Franciscus, Somliensis comitatus supremus comes (1701), 321.
Bozen, v. Bulzanum.
Bözödujfalu, pagus Transilvaniae, 929. 931.
Božičković Basilius, 18. et ultimus episcopus Svidnicensis gr. rit. cath., et dein primus episcopus Crisiensis in Croatia (1759—1787), successor Palkovićii, 640. 712. 758. 759. 761. 765—768.
Braconnier Franc., missionarius, S. J. CPoli, († 1716). 98. 966. 967. 968.
Bradács Joannes, 1766 causae erectionis Sedis Munkácsiensis promotor, 1767 episcopus Rosensis consecratus (1767—1771). tum primus episcopus Munkácsiensis praeconizatus 1771, 905. 906. 908.
Bradács Michaël. episc. ejusdem Sedis Munkácsiensis (1809—1814). 909.
Branjug Georgius. episcop. Zagrabiensis (1723—1748), 757.
Brankovanu, v. Kantakuzenus.
Brasiovu, Brassó. v. Corona.
Brescium (Brześć. Brest) Lithuanicum. urbs Russiae occidentalis, guberniae Grodno. in confiniis Polonis, in effluxu fluvii Muchavec in fluvium Bug. 983.

Bresta (Brześć, Brest) Kujavica, urbs Poloniae, guberniae Varšava; synodi an. 1594 et 1596, 982.
Breviarium graecorum. edit. in Valachia, 26.
Brevis historia episcopatus gr. rit. Catholicorum Magnováradinensis. v. Papp-Szilágyi.
Brünij. sacerdos gr. rit. in Ogulinensi regimine, (c. 1760). 765.
Brüsztle Joseph., Recensio universi cleri dioecesis Quinque-Ecclesiensis. 368. 370. 383. 504.
Bruti Bartholomaeus, Petri Mircianu cubiculi magister. (1588), 981. 982. 983. 985. 986. 987. 988. 989. 992. 1022.
Bšai Agapius, ep. Cariopol. rit. copt. approbatio Kalendarii, 1081.
Bubanović Sylv.. episc. Crisiensis rit. gr. cathol., († 1810), 769.
A Bucellini Julius Fridericus, comes. officialis ad aulam imperat. Leopoldi I. (1702), 342.
Bucharestinum (Bucuresci), metropolis Valachiae, 175. 179. 181. 245. 343. 348. 437; metropolita Bucharestensis est primarius Valachorum antistes, 437; metropolitae vide Barlaam. Theodosius.
Buda (Budapest. Ofen), metropolis Hungariae. 6; Buda Vetus, 1043; secunda obsidio Budae (1686) 1045. 1048.
Budac P. S. J. (1727), 800.
De Budetgin, v. Szunyogh.
Bugliari Jos., episc. rit. gr. de usu Kalendarii 1058.
Bulgari. 93. 364; bulgarus ritus. 92. 93. 95; in Transilvania degentes, 1061—1063; Bulgariae status catholicus sub Turcis 1059.
Bullarium Romanum Magnum, tomi 19.. edit. Luxemburg 1739—1768; 33. 91. 647.
Bulzanum (Bulsanum Bozen). urbs Tirolis, 996. 998. 999. 1000.
Buonvisi (Bonvisius), Franciscus, cardinalis (1686), apostolicus apud caesarem Leopoldum I. nuntius, † 1700, 713. 714
Burbach. cubicularius Sigismundi III., regis Poloniae, stipendiarius regis (1595). 1001.
De Bussi, Rabutin, vide Rabutin.
Bussius Joannes Bapt., cardinalis (1720), legatus Sedis apostolicae in Belgio, Hollandia atque ad Rheni tractum, 505.
Bussius. Petrus Franciscus, cubicularius honorarius Clementis PP. XI. (1720). 505.
Bystrice (hung. Beszterce, rum. Bistriti'a, Nösen,) urbs Transilvaniae nobilis in comitatu Beszterce—Nászod, ad fluvium Bystriae, septentrionaliter cum oriente a Claudiopoli, versus Bukovinam, olim sedes episcopi rit. armen. cathol., 920. 921. 922.
Bzenský Rudolph., S. J.,: Dissertatio historica de Dacia mediterranea, manuscriptum ex anno 1699. 915. 1059.

C.

Caesarea, Palaestinae urbs, 429.
Cagiano, cardinalis, praefectus congregationis concilii Tridentini (1859). 696.
Calamaucum. v. Camilafeum.
Calendarium Julianum Graecorum et novum Gregorianum Latinorum, 114; calendarium Gregorianum. 671.
Caliani Sylvester, Basilianus, praepositus Balázsfalvae (1764), 661.
Callinicus, patriarcha CPolitan. (1691—1702), 105. 267. 268. 343. 344. 348—351. 352. 353. 354. 355.
Callinicus, archiepisc. Euripolis, gr. schismat. (1702), 351.
Calotsa, v. Kalocsa.
Calugeros (Calogeros, καλόγηρος; καλὸς γέρων. bellus senex, serbice kaludjer, russice kaluger), monachus ecclesiae graecae, 146. 347. 348. 494. 538. 873.
Calvinistae et eorum praedicantes inter Graecos in Transilvania. 100. 105. 143. 146. 148. 149. 150. 151. 152. 161. 164. 181. 191. 192. 194. 195. 218. 221. 222. 244. 258. 269. 272. 330. 337. 344. 352. 354. 355. 373.

385. 386. 400. 444. 449. 477. 526. 831. 845.
Camilafeum (καμιλαύχιον. καμελαύχιον. calamaucum), vestis ecclesiastica, birettum, quid sit, 558. 862.
De Camillis Joannes Josephus, episcopus Sebastensis i. p., Munkácsiensis, Marmarosiensis, Mahovicensis, Scepusiensis, Komaronensis, vicarius apostolicus populorum ritus graeci in tota Hungaria, seu breviter episcopus Munkácsiensis Ruthenorum rit. cathol. (1690. † 1706), cum residentia in Munkács; monachus Basilianus et procurator generalis Ordinis Basilianorum et per Russiam, c. r. consiliarius, natus in insula Chios, 375. 725. 726. 729. 854. 855. 899; ejus informativus tractatus cum cardinali de Kollonich, 855—858. 1055; ejus actus episcopales, 858—865; synodus topica in Szathmár-Németh (1690), 860. 865; ejus obitus (1706), 865.
Campianus (Campion) Edmund, S. J., Anglus, missionarius in Anglia ibique martyr 1581, 131.
Candia, v. Creta.
Du Cange Glossarium, Paris, 1842, 549. 560.
Cantacuzenus, v. Kantakuzenos.
Cantelmus Jacobus, nuntius apostolicus in Polonia &, cardinalis an. 1690, † 1702, 920. 921.
Cantemir Demetrius, ejus historiae versio rumena: Istoria imperiului Ottomanu, Bucuresci 1878, 967.; v. Kantemir.
Capeciae, significatio vocis, 549.
Carafa sive Caraffa Decius, cardinalis archiepisc. Neapolitan. († 1626), 991.
Caraffa Vincentius, Praepositus Generalis S. J. 1042.
Caransebes, v. Karansebes.
Carassova, v. Karassova.
De Caregno Bartholomaeus, S. J. (ante 1696), 361.
Carékin Paulus, Mechitarista, secretarius congregationis Mechitaristicae Venetiis, coaevus, in literis optime versatus, 963.
Carlovicium (croat. Karlovci, germ. Karlowitz, bohem. Karlovec dolni), urbs non ita pridem adhuc in Slavonico militari confinio, ad dexteram Danubii, in septentrionali proclivitate montis Fruska-Gora; sedes archiepiscopi et metropolitae (ab anno 1848 patriarcha intitulati) universae ecclesiae graecae in Austriaco imperio ab Ecclesia catholica avulsae. In proximo colle elevatur ecclesia B. V. Mariae Pacificae, et quidem in eodem loco ubi quondam domus conferentiarum sita erat in qua 1699 Carlovicensis pax constituta est inter imperatorem Austriae Leopoldum I., Polonos, Venetianos et Turcas; 351. 600. 631. 750. 753; 754. 755; metropolitae, vide Vincentius; Arsenius IV.; Crnojević Arsenius; Petrović Moyses.
Carlsburg, v. Alba Julia.
Carmelitae discalceati, 40. 52. 68. 79. 94.
Čarnojević, v. Crnojević
Carolostadium (croat. Karlovac, boh. Karlovec horní, germ. Karlstadt, hung. Karolyváros), urbs firma ad fluvium Kulpa, quae hic omnes Korana et Dobra excipit, in Croatia, austro-occidentaliter a Zagreb, sedes graeco-schismatici episcopi, 762. 808.
Carolus VI., imperator Austriae (1711, † 20. Octobris 1740), 88. 189. 302. 409. 413. 415. 422. 432. 433. 434. 438. 439. 440. 443. 446. 447. 449. 451. 454. 463. 475. 478. 480. 482. 497. 501. 512. 513. 517. 533. 540. 547—548. 549. 665. 706. 750. 895. 923.
Carolus, Lotharingiae dux (1686) in Hungaria, 1047. 1048.
Carolus XII., rex Svecorum (1697—1718), 385.
Carolus Borbonius, regius princeps Hispanicus, qui utramque Siciliam occupavit an. 1735. 506.
Carpati, montes in septentrionalibus finibus Hungariae, 829.
Carthaginense concilium, 741. 745.

Caryophyllus Joannes Matthaeus, archiepisc. de Iconio rit. gr. un., (c. 1636), 39.
Caschodus Jacob, S. J., Helvetus, meritissimus missionarius CPoli (c. 1701), cognomento Byzantinus apostolus, Pater captivorum et pater Armenorum, familiaris Patri Mechitar (1720), dignus laudator imperatoris in ecclesia gallica CPoli[1]), gloriosa caritatis victima, † CPoli 1726, 13. 98. 103—105. 360. 961. 962. 963. 964. 965. 970.
Castrensis missio, v. Missio.
Castriota, v. Georgius.
De Castro Palao, S. J., Hispanus, scriptor theologicus, † 1633, 64.
Cazaita Evangelista, de Cephalonia, sacerdos e graeco ritu ad latinum transiit (c. 1636), 40.
Cedrenus Georg., monachus graecus chronographus, († 1070), 72.
Celesia Mich. Ang., cardinal. archiep. Panormitan., de usu Kalendarii, 1064.
Cellesius Jacobus, auctor libri: Vita del servo di Dio padre Giulio Mancinelli; latine a P. Simone Mair, 989.
Celsius Martinus, S. J., in Hungaria occupatus, † 1709, 384.
Cephalonia insula maxima ex Jonicis, 40. 90. 746.
Cretensis episcopus (non Argensis, Argiesiului) vide Sereth.
Crnojević Arsenius, vide Crnojević.
Cetinje, v. Tzetina.
Chalcedon, concilium IV. oecumenicum (451), contra Eutychen et Dioscorum Alexandrinum, 878. 890. 916. 917.
Chaldaicus ritus, 91. 95.
A Charitate sorores, ordo, 93.
Charot Marcus, missionarius S. J., missionarius CPoli, caritatis victima, † 1751, 870.
De Chateaubriand Francisc. Augustus, vicecomes, poëta et politicus, celeberrimus auctor operis: Le Génie du Christianisme. Obiit 1848, die 4. Julii, 97.
Cheb, v. Aegra.
Chelm, urbs regni Poloniae, prope fluvium Bug, episcopatus Chelmensis gr. rit. cathol., 95. 110.
Chiarina, v. Mircea III.
Chickeff Franciscus, bulgaricae missionis sacerdos rit. graeco-bulgarici cathol. (1883), 93.
Chilier, sacerdos bulgaricae missionis rit. graeco-bulgarici cathol. (1883), 93.
Chios (Χίος), insula graeca Aegaei maris, patria multorum insignium virorum, olim genuensium erat ditionis, qui eam per Justinianos cives suos diu regebant, 363. 855.
Chizola Ludovicus, missionarius S. J. CPoli, caritatis victima, † 1635; 970.
Christianus Augustus, dux Saxoniae, cardinalis, Hungariae primas et archiepiscopus Strigoniensis, (1707, † 1725), successor Kollonichii, 87. 371. 378. 379.
Christophorus Angelus, Peloponnesius; ejus: Enchiridion de institutis et ritibus Graecorum et ecclesiae graecae, Cantabrigiae, 1619, 863.
Chrysanthus Notaras, patriarcha Hierosolymitanus (1707—1733), 102.
Cibinium (rumen. Sibiu, hung. Nagy-Szeben, slav. Sibinj, Hermannstadt, antiquitus Cibinburg) metropolis Transilvaniae, sedes metropolitae graeco-rumeni non uniti, 141. 143. 185. 186. 223. 246. 331. 333. 335. 340. 342. 354. 362. 363. 419. 1061.
Cibulski Arsenius, sacerdos et monachus Ruthenus rit. latini (1705), 49.
Cienfuegos Alvarus, S. J., cardinalis ab an. 1720, Hispanus, nat.

[1]) „Der ehrwürdige Pater Jacobus Caschod S. J. hat ein wohlferfaste Leichpredig in Teutscher Sprach gehalten." Ita Legatus Austr. Talman, literis ad Consil. Bellic. d. d. 6. Jul. 1711. (Apud Hurmuzaki, *Documente*, t. 6., p. 643). Cfr. etiam pp. 98 et 965.

1657, † 1739, celeberrimus theologus, episcopus Cataniensis in Sicilia (1720), archiepisc. Montis regalis (1724—1735), episcopus Quinque-Ecclesiensis (1735—1739); 393. 499. 504—506. 1021. 1022.; patronus eppi. Klein. 504.
Cihac: Dictionnaire d'étymologie Daco-Romane, éléments slaves, 217. 260. 550. 551. 616.
Cipariu Tim., praepositus capituli metropolitani Fogarasiensis et Alba-Juliensis (Balázsfalvae) rit. graeci, coaevus, ejus: Acte si Fragmente, 147. 154. 164. 165. 167. 169. 170. 181. 194. 196. 317. 322. 343. 368. 438. 445. 471. 523. 541. 542. 565. 579. 600. 608. 616. 618. 619. 620. 629. 636. 640. 643. 647. 663.
Čiprovac, urbs Bulgariae, australiter a Vidin, 1059. 1061. (Cziprovacz), sedes archiepiscopi Sardicensis.
Cirka, Circa, v. Czirka.
Ciurcia Aloysius, archiep. Irenopolitan., delegatus apostolicus Aegypti (c. 1879), 93.
Clara, uxor Alexandri, principis Valachici, an. 1355 jam vidua, mater filiarum Dorotheae et Angjae, noverca Ladislai Bessarabi, Valachiae principis, 736.
Claudiopolis (hung. Kolosvár, rumen. Clusiu, slav. Kološ, germ. Klausenburg), celebris urbs Transilvaniae ad parvum Szamos fluvium, ad septentrionem urbis Albae Carolinae, 8. 87. 128. 138. 144. 229. 267. 362. 384. 404. 447. 456. 478. 509. 524. 568. 570; seminarium S. Josephi, 142. 658. 926. 931. 1040.
Clavius Christophorus, S. J., Germanus (1538—1612), insignis mathematicus, ejus: Romani calendarii a Gregorio PP. XIII. restituti explicatio, Romae 1603, 111. 115.
S. Clemens PP. I. (68—77, s. 92—101). 72.
Clemens, PP. VI. (1342—52), 770.
Clemens, PP. VIII. (1592—1605), prius Hippolytus Aldobrandini, quod vide; 40. 54. 76. 110. 115. 629. 633. 770. 987. 1008. 1027.
Clemens, PP. IX. (1667—69), 989.
Clemens XI. (1700—21), prius Joannes Franciscus Albani, 14. 27. 32. 33. 50. 60. 82. 83. 88. 89. 125. 282. 328. 360. 361. 382. 413. 427. 428. 430. 431. 433. 434. 435. 439. 440. 504. 604. 668. 669. 709. 946. 960. 1015. 1016. 1117. 1021. 1122. 1059.
Clemens, PP. XII. (1730—40), 506. 507. 1027.
Clemens, PP. XIII. (1758—69), 817. 902.
Clemens, PP. XIV. (1769—74), 906.
Clerget Petrus, S. J., missionarius S. J. CPoli, victima caritatis, † 1756. 970.
De Clus, vide Kolos-Monostor.
Clusiu, v. Claudiopolis.
Cnezevich, v. Kneževič.
S. Coelestinus Papa (423—432), 293. 878.
Colneri, militaris auditor (judex) in Croatia (1738), 705.
Colocsa, v. Kalocsa.
Colotsa, v. Kalocsa.
Comaromium (hung. Komárom, slav. Komárno, germ. Komorn, Comorn), Hungariae urbs et praesidium, ad sinistram Danubii, in orientali parte insulae Csalóköz (Schütt), occidentaliter a Pest, 4. 833.
Concilium plenarium seu nationale Hungariae (1822), 671.
Comnenus imperator, v. Isaak I.
Comnenus Papadopoli, v. Papadopoli.
Congregatio de propaganda fide, 13. 15. 27. 152. 161.
Congregatio s. inquisitionis, 32. 33.
Congregatio missionis, 94.
Coninck (Coninchius) Aegidius, S. J., Belga, nat. 1571, † 1633; ejus: De sacramentis et censuris, tom. 2. Antwerpiae, 1616; 63. 64.
Constantinopolis, metropolis Turciae, 92. 93. 97. 98. 104. 140. 167. 429. — Galata suburbium,

98. 962. 965. 1054. — Haschnader Tschisslik, suburbanum praedium Ibrahimi, 962. — Pera suburbium, 962. — S. Sophiae templum, 884. — Studium, monasterium, 891. — Concilium oecumenicum CPoli (381), contra Macedonium, 878. 890. — Concilium oecumenicum CPoli (553), contra Origenem, 879. — Concilium (860), 883. — Concilium oecumenicum CPoli (683) contra Monotheletas, 879. — A Latinis capta (1204), 416. — A Turcis expugnata (1453), 884. — Missionarii S. J. CPoli, 990. — Patriarchae, v. Callinicus, Parthenius, Jeremias.

Constantinus I. Magnus, imperator (324, † 337), 878. 881. 891.

Constantinus Maurocordatus, v. Maurocordato.

Constantinus Brankovanu Bessaraba, v. Kantakuzenus.

Constantinus, archipresbyter et vicarius Moldavo-Valachicus in conc. Florentino, 147.

Constantinus de Haporta, sacerdos rit. graeci unit. (1698), 210. 249.

Constantinus de Szenc, archidiacon. rit. gr. unit. (1698), 211.

Constantinus de Szokucz, archidiacon. rit. gr. unit. (1700), 249.

Constantinus de Vidraszek, archidiacon. rit. gr. unit. (1700), 249.

Conti, v. Innocentius PP. XIII.

Copilovac, urbs Bulgariae, 1059.

Copulatio, nuptiae, sponsalia, coronatio nuptiarum apud Valachos gr. rit. 550.

Coptae in Aegypto, 93; copticus ritus, 93.

Cordara Julius Caesar, S. J., vir eruditissimus et piissimus. Nicolaus Orlandini conscripsit praestantissimam: Historiam Societatis Jesu (1615), quam Franc. Sacchini continuavit et post eum Josephus Jouvency usque an. 1616 deduxit. Exinde Jouvency continuavit Jul. Caesar Cordara historiam sui ordinis usque an. 1625, Romae 1750; 97. 127. 989.

Corfù (Corcyra), insula maris Jonii adjacens Epiro, 90. 786.

Cornaro Georgius Cornelius, cardinalis ab an. 1697, ep. Patavinus (1697, † 1722), 96. 106. 107.

Corona (hung. Brassó, rumen. Brasiovu, slav. Brasov s. Koruna, germ. Kronstadt, Kruhnen, Krünen), frequentissima civitas Transilvaniae, duo milliaria a confiniis Valachicis, orientaliter a Cibinio, insigne emporium, 140. 181. 245. 246. 263. 265. 362. 384. 419. 447. 455. 463. 510.

Corporale in liturgia usitatum, 861.

Cothoreus (Cotóre) Gerontius, monachus Basilianus Balászfalvensis, novitiorum magister (1758), 613. 661.

Cotnar, civitas Moldaviae, inhabitata a Saxonibus et Hungaris cum 3 ecclesiis catholicis, 988.

Cotóre, v. Cothoreus.

Cozza-Luzi, abbas Cryptae ferratae, de usu Kalendarii, 1070.

Cracovia (Krakov), polonica urbs Austriae, 1000. 1001. 1002.

Creta (Candia), insula Asiae minoris, in ea sita est ad mare moderna urbs Candia, 5.

Crétineau-Joly Jacobus, auctor gallicus, nat. 1803, publicavit inter alia: Histoire religieuse, politique et littéraire de la Compagnie de Jésus, 1844—46; tom. 6; 97. 98. 966.

Cretonius (Cretoni) Seraphinus, secretarius congregationis de propaganda fide (1883), 92. 95.

Crisium (croat.: Križevac, hung. Körös, slav. Kríž, germ. Kreuz), olim metropolis, nunc urbs Croatiae ad fluvium Glagovnica, 6 milliaria ad septentrionem cum oriente a Zagreb, sedes episcopi graeci rit. unit. 671. 706. 730. — Abbatia Basiliana s. Pulcheriae de Crisis, 731. 746. 761. — Origo et brevis historia episcopatus Crisiensis rit. gr. cathol. Sedes episcopalis Crisiensis primitus exstitit in monasterio Marča, tunc temporis dicta: episcopatus Svidnicensis; instituta Sedes ab imperatore Ferdinando II. annuente Paulo PP. V. et quidem

Crisium,
numerosa immigratione multorum ritui graeco addictorum Serborum schismaticorum ex antiqua župania regni Serbici, dicta Rasy, hodie Novi Bazar. Hos serbicos advenas in Austriam compellabant Sloveni Hungarici, Bohemi, Hungari: Rácz, Germani: Raitzen, et antiquiores catholici Austroslavi: Rasciani, ducto nomine a primitiva eorum sede Rasy. Cognomen Rácz est igitur indolis topographicae et sonat recte in plurali: Ráci, Rasciani (Rašci, Rašané). Hi Serbi Rasciani consederunt in regionibus Croatiae a Turcis devastatis. Novis incolis s. unioni faventibus antistes sui ritus datus est Simeon Vratanja (1611), titulo episcopi Svidnicensis; qui in monasterio Marča residebat, qua apostolicus vicarius. Demum sub Basilio Božičković, effloruit dioecesis Svidnicensis in Crisiensem, et sedes e monasterio Marča Crisium translata est (1777), metropolitae Strigoniensi canonice subjecta. 732. 735. 736. — Origo episcopatus Crisiensis rit. gr. catholicorum (1777), 760—765; Crisium proponitur pro sede episcopali loco Marča, 760-761; cur Crisium pro sede designatum? 761—762; titulus episcopatus Svidnicensis desinit et erigitur novus episcopatus titulo Crisiensis (1777), 762—765. metropolitae Strigoniensi subjectus. — Monasterium Paulinorum cum gymnasio Crisii a Szakmardo fundatum, 775. — Episcopi Crisienses ab anno 1777. 765—769, et vide Bastašić Josaphat, Božičković, Bubanović, Hranilović, Kopscay, Smičiklas Gabriel et Georgius, Stanić

Crisian Joannes, ejus libellus erroribus scatens: Beitrag zur Geschichte der kirchlichen Union der Rumänen in Siebenbürgen unter Leopold I. Hermannstadt, 1880; 172. 175. 216. 315 342.

Crispi (vescovo greco): Memoria sulla origine et fondazione di palazzo Adriano colonia graeco-albanense in Sicilia, 1059.

Crnojević Arsenij (Čarnojević, Černović Arsenius), natus in Monte Nigro in loco Baice prope Cetinje, patriarcha Serbicus, residens in Peć (turcice Ipek) in hodierna Albania. A patria sua vocabatur Crnogorac (Montenegriner) seu Crnojević. Quum exeunte saeculo 17. caesareus exercitus feliciter contra Turcas dimicaret, et imperator statuisset omnes christianas nationes a jugo turcico eripere, consilium iniit cum Georgio Branković, destinato despota Serbico et cum patriarcha Arsenio Crnojević. Uterque imperatorem in proposito consilio factoque adjuvabant, ita ut copiae Austriacae capto Belgrad Serbico (1688), universam Serbiam, partem Valachiae, Bosniae, itemque Albaniae occuparent. Verum rebus minus prospere fluentibus, Serbi in terras imperatoris immigrarunt an. 1690 duce Crnojević, domui Austriacae per omnia fideles. — Patriarcha obiit Viennae anno 1706, in monasterio Krušedol, in Syrmia sepultus, 28.

Croatia. 7; historia episcopatus graeco-catholici in Croatia et Slavonia, 730—786. Origo populi graeco-schismatici in Croatia, vulgo dicti Rasciani vel Valachi, itemque Uskoci, Predavci, 732. 735. 736; et confer de Rascianis: Crisium, Uskoci; missiones Croatiae (1694), sub P Andrea Horváth, 1040.

Crux, sanctae crucis osculatio apud Valachos gr. rit 550.

S. Crucis Avellanorum abbatia in dioecesi Eugubina Collegio Germanico et Hungarico concessa, 950.

Crypta ferrata, ἡ μονὴ τῆς Κρυπτοφέρρης. Grotta ferrata, monasterium Basilianum B. V. Mariae, in Italia, in agro Tusculano. 49. 51. 844. — Rit. gr. ibidem ad pristinam puritatem revocati. 1080.

Csáky de Keresztszegh, Emericus, filius Stephani nat. 28. Octobris 1662. episcopus Magno-Váradiniensis (1702—1710), archiepisc. Colocensis (1710, † 1732), an. 1717 cardinalis, † 28. Augusti 1732. Quaedam historica concinnavit. 604. 860.

Csáky Ladislaus, comes in Transilvania (1701), 129.

Csáky Sigismundus, comes in Transilvania (c. 1728), 510.

Csáky Nicolaus, nat. 1698, episcopus Magno-Váradiniensis (1737—1747), archiepiscopus Colocensis (1747—1751), et primas regni et archiepiscopus Strigoniensis (1751, † 1757, 31. Maji), pius et optimus. 868.

Csáky Stephanus, comes in Transilvania (1719), 457.

Csanadiensis episcopus, v. Engl, Pálffy, Stanislavić.

De Csaplovics J., quondam commissarius schismatici episcopi Pakracensis, auctor exiguae fidei, (c. 1819); ejus: Slavonien und ein Theil Croatien, Pest. 1819, 705.

Csereus (Cserey) Wolfgangus, nat. 1719 in Nagy-Ajta in Hungaria, † 1782 Viennae. In Convictu nobilium Societatis Jesu Claudiopoli educatus lauream doctoratus philosophici promeruit. Multis magnisque muneribus cum approbatione Mariae Theresiae functus amplisque praemiis ab eadem ornatus obiit an. 1782. Elogium dat Wurzbach, *Biograph. Lexicon*, t. 3., pp. 55—56. 556.

Csereus Michael, calvinianus in Transilvania, virulentus catholicorum adversarius († 1756), 217. 316. 333. 342. 343. 645.

Csernek, s. Basilii Mag. monasterium de monte Csernek, 376.

Csernoch Joannes, sacrae theologiae Doctor, Hungarus, ingenio ac doctrina praestans, coaevus, 415.

Csete Stephanus, S. J., (c. 1705), nostra sub pseudonymo Vizkeleti, 404.

Csik Somblyó, locus Transilvaniae, 242. 244.

De Csik, v. Somlyai.

Csicso-Keresztur, pagus Transilvaniae, 927.

De Csoara, v. Sophronius.

Csörnig, Ethnographie der österr. Monarchie, Wien, 1855, 702.

Cugudu, vicus prope Albam Juliam in Transilvania, 97.

Cuperus Guilielmus, S. J., Bollandianus († 1741), 105. 343. 344. 595.

De Cvietašin, v. Hranilović.

Cybo Camillus, archiep. Seleuciae et secretarius s. congregationis de propaganda fide (1729, † 1743), 713.

S. Cyprianus, episc. et martyr, 889. 893. 896.

Cyriacus episcopus in concilio Constantinopolitano (381) et legatus ad pontificem Damasum, 878.

S. Cyrillus, patriarcha Alexandrin. (430), 878. 887. 890

SS. Cyrillus et Methodius, fratres, apostoli Slavorum, 72. 73. 74. 91.

SS. Cyrillus et Methodius, c. 825 nascitur s. Methodius, natu major frater s. Cyrilli, unus e 7 fratribus; c. 827, natalitia s. Cyrilli, in saeculo Constantinus appellati, natu minoris fratris s. Methodii; c. 843, s. Cyrillus reducit patriarcham CPolitanum Joannem ab haeresi; c. 855, format et componit cum Methodio literas Slavicas; c. 858, missionarii uterque apud Chazaros; 863, ingrediuntur qua apostoli Moraviam; 867, simul Romam proficiscuntur; 869, 14. Februarii mors s. Cyrilli Romae, 42 annos nati; 871 sub autumnum usque ad ver 874 vexationes et carceratio s. Methodii in Germania; 885, 6. Aprilis, Dominica Palmarum obitus s. Methodii, annos circiter 60 nati, 16 annos post mortem s. Cyrilli, quum 22 annos episcopatum gessisset. Sepultus in Velehrad in Moravia. Festum utriusque 5. Julii.

Czinár-Fuchshofer, O. s. B.: Monasteriologia, 368.

Cziráky: Conspectus juris publici regni Hungariae. Viennae, 1851; 415.

Czirka Joannes, Valachicus popa rit. graec. non uniti in Transilvania (1700), anhelavit episcopatum Alba-Juliensem, rejectus transiit ad Calvinistas et factus pastor Batizhaziensis; 220. 221. 222. 223. 245. 344 372. 373. 374. 385. 386.

D.

Dacia, complectebatur hodiernam Transilvaniam, Moldaviam, Valachiam, Bessarabiam, Bukovinam et partem Hungariae orientaliter a Tisza, 3.141.142.143.144.
De Dállya, vicarius generalis dioecesis Fogarasiensis (1728), 491. 492.
Damascenus, scholiarcha, 345.
Damascenus, P., minorita, consultor s. Officii (1706), 86.
Damascus, urbs Syriae, 95
Damasus, PP. (366—384), 878.880.
Damianus, archiep. et metropolita Moldavovalachicus Valachorum in concilio Florentino, 147.
Daniel, schismaticus diaconus intrusi episcopi Kostajnicensis, 755.
Daniel de Fagarasz, archidiacon. rit. gr. (1698), 210.
Daniel de Illye, protopopa rit. gr., archidiacon. (1698), 211. 249.
Darabanth Ignatius, hieromonachus et praepositus monasterii Balázsfalvensis, vicarius generalis episcopi Fogarasiensis Gregorii Major (1767), et dein episcopus Magno - Váradinensis rit. gr. cath. (1788, † 1805), successor Moysis Drágosy, 636. 643. 644. 647. 662. 674.
Dardalia Nicolaus, capitaneus Požegensis (1701), 751.
Dardanellae, v. Hellespontus.
Darol Džihad, v. Belgrad Serbic.
David Clem. Jos., archiep Damascen. Syror., approbatio Kalendarii, 1081.
David Georgius, S. J., missionarius Moschoviae (1689), 361.
David, protopopa s. archidiaconus ex Ujfalva, rit. gr. cath. (1697), 172. 210. 249.
Debreczin, amplissima urbs superioris Hungariae, sat orientaliter a Budapestino, 1050.
Decebalus, rex Daciorum (c. 86, † 104 post Chr.), 142.
Deés (Deš), oppidum Transilvaniae, septentrionaliter a Claudiopoli, ad fluvium Szamos, 927.
Delpini Joannes Theophilus, S. J., missionarius c. r. in Transilvania, orphanotrophii regii Cibiniensis curator (1767), demum canonicus Nitriensis, 636.
Delplace, scriptor S. J. coaevus: Histoire des Congrégations de la sainte Vierge, Lille ap. Desclée 1884; 1003.
Demeter Martinus, canonicus, vicarius generalis et custos Alba-Juliensis in Transilvania (1716), 452.
S. Demetrius Vologdensis seu Prilucensis, monachus, thaumaturgus, † 1391; 1008.
Demetrius Procopius, Moschopolita, scripsit graece vitam Eliae Meniatae, schismatici, quam Fabricius in Bibliotheca graeca tomo 11, pag. 536 latine interpretatus est, edit. Harles, Hamburg. 1808; 818.
Demetrius ex Bakai, archidiacon. rit. gr. cath. in Transilvania (1700), 249.
Demetrius ex Rászváros ad Váradinum, archipresbyter (1701), 387.
Densusianu Nicolaus, collegit documenta ad rebellionem Horjanam spectantia, 1030. 1031. 1032.
Deomal Jancol, protopopa rit. gr. cath. (1698), 210. 249.
Despina, v. Mircea III.
Déva, oppidum Transilvaniae ad fluvium Maros, occidentaliter a Claudiopoli, prope fines Hungariae, in comitatu Hunyadensi, 928. 1061.
Devai Josaphat, Basilianus Balázsfalvensis, (1781), 652.
Diana Antonius, theologus, nat. Panormi 1590, † Romae 1663, a coaevis maxime aestimatus, temporibus Urbani VIII., Innocentii X. et Alexandri VIII. exa-

minator episcoporum. Ejus: Resolutiones morales, 1629—1656, 12 libri, et plura alia, 64.

Diarbekr (Diarbekir, antiq. Amida) in Mesopotamia ad dexteram ripam Tigris, sedes episcopi catholici, armeni, metropolitae Nestorianorum et patriarchae Jacobitarum, 94.

De Dietrichstein Franciscus, princeps, cardinalis episcopus Olomucensis (1599—1636), 73.

Dimitrović (Domitrović) Petrus, natione Serba, episcopus Zagrabiensis (1611, † 1628), 703. 719. 721. 733. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 745. 1036.

Dindar Ladislaus Theodorus, residens principis Valachiae, occultus catholicus (c. 1697. 1720), 181. 193. 267. 340. 1012.

Diocleа (serb. Duklja), urbs quondam Illyrici, nunc ruinae dictae Dukljan in Montenegro, districtus Piperi, in confluxu Zetae cum Morača; synodus hic (1199), 701.

Dionysius, historiographus graecus, 141.

S. Dionysius, Alexandrinus episcopus (247, † 264 s. 265), 568.

S. Dionysius, episc. Corinthiorum (170, † 180), 876.

Dioscorus, patriarcha Alexandrinus (444—451, † 454), Eutychianismo irretitus, 878. 916. 917.

Djakovo (Dakovo, hung. Diakovar), oppidum Slavoniae medium inter Dravum et Savum, sedes episcopi romano-catholici titulo episcopi Bosniensis et Syrmiensis. Sedem hanc insigniter ornat aetate nostra inclytus Antistes Josephus Georgius Strossmajer, 805.

Dobokensis provincia in Transilvania, septentrionaliter prope Claudiopolim, 603.

Dobra Alexander, episcopus Lugosiensis rit. gr. catholici (1854, † 1870), 693.

Dobra, oppidum Transilvaniae in circulo Broos, prope Fauces Dobrenses, quae ducunt in proximam Hungariam, 560. 561.

Doctor s. Evangelii, v. Meniata.

Dominicani seu ordo praedicatorum, 52.

Dominicus a SS. Trinitate, carmelita discalceatus, theologus gallus, nat. 1616, † 1687; ejus: Bibliotheca theologica septem libris destinata, 1665—1676, 7 vol., 65.

Domitrović, v. Dimitrović.

Dorothea, filia principissae Valachicae Clarae (c. 1369), postea uxor Joannis Stražimiri, Bulgariae imperatoris, regis Vidinensis; frater Dorotheae fuit Ladislaus (Vlajek) Bessaraba, Vojvoda Moldaviae et Valachiae, 736.

Dorotheus, metropolita Monembasiae, scripsit iter patriarchae Jeremiae II. Cpolit. (c. 1588), 993.

Dositheus, patriarcha Hierosolymitanus (1665, † 1706), patriarchatum gessit 41 annos, nactus aetatem 108 annorum, schismaticus, 13. 14. 105. 150. 154. 194. 245. 265. 267. 268. 319. 343; ejus Clypeus orthodoxae fidei, 150. 154. 194.

Dositheus, episcopus Mármarosiensis in Mármaros residens, apud schismaticos ordinatus (c. 1728), 494.

Dovinensis synodus armena (719), 917.

Drágosy Moyses, primus episcopus Magno-Váradinensis rit. gr. cath. (1777, † 1787), prius parochus et archidiaconus urbis Magno-Váradinensis, 640. 647.

Von den Driesch, Gerhardus Cornelius, Coloniensis, qui a. 1719—1720 legato Austriaco in magna legatione caesarea Constantinopolim fuit ab epistolis, quam legationem prolixe descripsit latine et germanice, sub titulo: Historia magnae legationis Augustae ad aulam Ottomanicam, Viennae 1721, et Coloniae 1822; germanice: Historische Nachrichten &c., Norimbergae an. 1723; 961.

Du-Ban, vide sub Ban.

Dubravius Joannes, episcopus Olomucensis (1541, † 1553), ejus inter alia: Historia regni Bohemiae, 73.
Dulišković Joannes, decanus et parochus ruthenus. ejus: Istoričeskija certy Ugro-Russkich &, Unghvár 1874—1877, 178. 268. 388. 479. 572. 729. 821.
Dzian Stephanus, S. J. (c. 1768), 659.

E.

Ebesfalva v. Erzsébethváros.
Ebionitae, judaizans secta inter Christianos primi saeculi, 35.
Ecclesiarcha graecae ecclesiae, idem ac custos latinae, 667.
Ecklesz Georgius, cameralis commissionis in Transilvania officialis (1705), 369.
Eger v. Aegra.
Eger in Hungaria, v. Agria.
Eleonora Palatina, tertia conjux imperatoris Leopoldi I. (1676, † 9. Januarii 1720), 922.
Elisabetha. archiducissa Austriaca, Caroli VI. soror, gubernatrix Belgii post principem Eugenium (1736—1740), 1009.
Elias de Blazea, protopopa rit. gr. cath. (1698), 210.
Elisabethopolis, Elisabethstadt, v. Erzsébethváros.
Endesius Stephanus, S. J., in Hungaria, † 1711, 384. 385.
Engl de Wagrain, Franciscus Antonius, comes, episcopus Csanádiensis (1773). 1055.
Eperjes, (Eperies, Prešov), urbs Hungariae septentrionaliter a Cassovia, non ita procul a finibus Galiciae, ad fluvium Tarysa, sedes episcopi graeco-catholici; dioecesis Eperjesiensis noviter ex antiquo episcopatu Munkácsiensi exsecta est (1818), 844. 908; episcopi v. Gaganecz, Tárkovics, Tóth, Valyi.
Ephesus, Concilium oecumenicum III. (431) contra Nestorium, 878.
Epiphania, major benedictio aquae hac die apud Valachos gr. rit., 550.
Epirus, regio olim Graeciae ad mare Jonium, 14.
Erdélyi Basilius, liber baro, episc. Magno-Váradinensis rit. gr. (1843, † 1862), 675. 692.
Erdödy, Gabriel Antonius, episcop. Agriensis (1715—1744).
Ἑρμοδίκιον, notio termini technici in jure, 565.
Ereticul Joane, v. Joannes Saxo.
Erked, pagus Transilvaniae, 929.
Erlau, v. Agria.
Ernestus archidux Austriae, filius Maximiliani II. et frater Rudolphi II., † 1595, 994. 995.
Ernye, pagus Transilvaniae, 929. 930. 931.
Erzsébethváros (item hung. Ebesfalva, Elisabethstadt, Elisabethopolis), urbs Transilvaniae ad Magnam Kokel, ad septentrionem cum oriente a Cibinio, 930.
Estegar, Wartan Josephus, patria Armenopolitanus, e Viennensi Mechitaristarum congregatione, anno 1884 generalis abbas suae congregationis electus, et archiepiscopus Selymbriensis nominatus, 933.
Estius Guilelmus (van Est), Belga, Doctor Duacensis, celeberrimus exegeta, nat. 1542 in Gorkum in Hollandia, † 20. Sept. 1613. Complura exegetica exaravit, 131.
Essek (croat. Osiek, germ. Essek), metropolis Slavoniae, firmissimum praesidium, ad dexteram ripam fluvii Drava, 6. 750. 751; missio Essekinensis (1694) 1040.
Eszterházy de Galántha, Emericus comes, archiepiscopus Strigoniensis et princeps-primas regni Hungarici (1725, † 1745). Nat. 1665, primum religiosus Paulanus. alumnus Collegii Germanici et Hungarici Romae, redux varia obiit munia sui Ordinis, deinde nominatus episcopus Vaciensis (1706—1723), Veszprimensis (1722—1725) et tandem archiepiscopus Strigoniensis, antistes ubique magnus. Curandis infirmis aedificavit Posonii monasterium Elisabethinarum; ast non

Eszterházy,
solum clerici et regulares, verum etiam alii egentes magnanimitatis ejus participes fiebant. Quum aliquando aerarii ejus praefectus insinuasset, cassam esse omnino vacuam, eumque solitas eleemosynas distribuere non posse, deposuit Emericus de collo auream catenam, quam porrigens dixit ei: „Hanc, si caetera non suffecerint, tolle, vende et distribue inter pauperes." Nec minus humiliter se gessit, appellans semet ipsum simpliciter „fratrem Emericum", recusans ab aliis aliter nominari. Anno 1741 die 25. Junii coronavit Mariam Theresiam Posonii; defunctus est 1745 Posonii, ibique sepultus in ecclesia s. Martini, in capella s. Joannis Eleemosynarii, quam sumptuose aedificavit, publicata etiam in ejus consecratione, 1732, vita ejusdem s. Martini, idiomate latino, slavico, hungarico et germanico. Insigne elogium ex variis fontibus exhibet Wurzbach, *Biograph. Lexicon*, t. 4., pp. 97—98, 502. 503. 629.
Eszterházy Carolus, comes, nat. 4. Junii 1725, 16 annos natus elegit Tyrnaviae statum ecclesiasticum, alumnus dein collegii Germanici et Hungarici Romae; finitis studiis theologicis suscepit curam animarum qua parochus in dominio suo in Pápa, 1750 canonicus Strigoniensis, 1755 regius consiliarius; episcopus Vaciensis (1759—1762), deinde Agriensis (1762, † 1799). Seriem episcoporum Agriensium clausit, sede sua ad metropolim erecta (1804), 902.
Eucharistiae celebratio, agni consecratio dicta 469.
Eudaemonjoannes Andreas, S. J., Cydonius e Creta insula, illustrissima Palaeologorum dynastia editus; vulgatis operibus et eximiis gestis clarus, † 23. Decem. 1624, 958.
Eudoxius, v. Hurmuzaki.
Eugenius PP. IV. (1431, † 1447), 53. 54. 56. 76.
Eusebius Pamphili, † 338, ejus: Historia ecclesiastica, 568.
Eusebius episcopus, in concilio Constantinopolitano (381), et legatus ad pontificem Damasum, 878.
Εὐτάξιος: τὸ κανονικὸν δίκαιον, 438. 467. 552.
Euthymius, metropolita Sophiensis (c. 1630), 745.
Eutropius, historiographus Romanus, saeculo IV. post Christum natum, 141.
Eutyches, haeresiarcha saec. V. (c. 451). 878; Eutychiani, 79.
Ἐξαιρέσιμος dies (exemptilis dies) kalendarii, 912.
Exarcha stauropigiae patriarchalis, quid significet, 269.

F.

Faber Joannes, S. J., rector Collegii Oeniponte (1600), 1003.
Fabri Franciscus, S. J., e collegio Unghváriensi (c. 1772), 908.
Fabricius Joannes Albert., insignis german. polyhistor, nat. 1668 Lipsiae, † 1736; ejus inter alia: Bibliotheca graeca, Hamburg., 1705—28, 14 vol., continuata et denuo edita ab Harless, Hamburg., 1790—1809, 12vol. 4°., 12. 102. 147. 150. 361. 993.
Fabronius Carolus Augustinus, Pistoriensis, cardinalis, familiaris card. Ptolomaei († 1727), 428.
Fagnanus Prosper, canonista laudatissimus, sub senectutem coecus, professor juris canonici Romae, † 1678; 66.
Falczy (Falčy), urbs Moldaviae ad fluvium Prut, Falciana pax hic inita (1711), 387.
Farlati Daniel, S. J., historiographus ecclesiasticus, nat. 1690, † 1773; ejus: Illyricum sacrum, Venetiis, 1751—1819, 8vol., cujus editionem mortuo auctore Coleti continuavit, 702.
Fejér Georgius, hungarus, literarum peritia clarus, nat. 1766, † 1850, sacerdos canonicus Váradiensis et 1824 bibliothecarius

in universitate; ejus Codex diplomaticus Hungariae, 40 vol., Budapest 1829—44, 368; histor. academ., 643; jurium ac libertatum religionis et ecclesiae catholicae in Hungaria &, 189. 191. 569.

De Feller, Francisc. Xav., S. J., Belga, nat. 1735, † 1802, scripsit quoque sub pseudonymo Flexier de Reval; inter multa alia publici juris fecit: Dictionnaire historique et littéraire, Leodii, 1781, 8 vol., 569.

Felvinczi Sigismundus, Transilvanus (1701) 129.

Fenes, pagus Transilvaniae ad montes Piatro-Kiri, 925.

Ferdinandus archidux, Rudolphi II. patruus (1593), † 24. Januarii 1595, 995. 996. 998. 999. 1001.

Ferdinandus II., imperator et rex Hungariae (1618, † 1637), 381. 705. 733. 738. 739. 740.

Ferdinandus III. imperator et rex Hungariae(1637,†1657),343.740.

Ferdinandus IV. rex Hungariae († 1654), 5.

Ferdinandus V., Benignus, rex Hungariae et Bohemiae, qua imperator Austriae I. (1830—1848, † 1875), 306. 732. 1007.

Ferenczy Jacob, Hungarus, historicus literarius, nat. 1811, ingressus Ordinem s. Benedicti, 1840—50 professus est linguam hung. et literaturam Posonii; congessit biographias hungaricorum auctorum, quas edidit Joseph. Danielik sub titulo: Magyar irók, Pest, 1856, cum continuatione a Danielik, 1858; 643. 1858; 643.

De Fériol Carolus, marchio, legatus Galliae ad aulam CPolitanam (c. 1706), 967.

Ferrandus Fulgentius, clarus scriptor ecclesiasticus et canonista saec. VI., monachus, † 551. Ejus praeter alia est: Paraeneticus ad Reginum comitem de 7 regulis innocentiae, 293.

Ferrao (al Firau), Josephus, senior, cardinalis, secretarius status, olim Nuntius apostolicus Viennae, † 1744, 539.

Fiath (Fiat), Joannes, secretarius cancellariae aulicae Transilvaniae (1701), 258. 274. 290. 291. 301. 308.

Fiedler Joseph., nat. 1819 Trebonae in Bohemia, clarissimus historicus, digne laudatus a Wurzbach, *Biograph. Lexicon*, t. 4., p. 226, 128. 165. 183. 196. 224. 233. 302. 341. 553. 845. 1053.

Filipan Basilius, ecclesiarcha seu custos capituli Fogarasiensis (1806), 667.

Filippović Simeon, intrusus seu pseudo-episcopus Svidnicensis, schismaticus. Lepavinae residens (1734), 755. 756. 757.

Filliuccius Vincentius, S. J., Italus, Romae professor theologiae moralis et apostolicus poenitentiarius ad s. Petrum, † 1622, 64.

Filiti Cajetanus, S. J., rector Collegii s. Pulcheriae CPoli (1884), 965. 1054.

Fitter Adamus, S. J., administrator dioecesis Fogarasiensis post mortem episcopi Pataky (1729), 304. 478. 499. 500. 507; conspectus vitae et gestorum ejus, 483—491; directoratus s. administratio episcopatus ejus, 480—496; missionarius apud Valachos, 1017. 1019. 1020; ejus elogium sepulchrale, 1019. 1020.

Fleury Claudius, Gallus, natus Parisiis a 1640, † 1723, auctor operis: Histoire ecclésiastique, 20 vol., editio nova 1840 ap. Didier, Paris, 6vol., continuatio Fleuryii per Abbé Fabre, Bruxelles 1726—40, 16 vol. 96. 147. 382. 424. 427. 429. 504. 539. 557.

Flexier de Reval, v. Feller.

Florentinum concilium (1439), 36. 39. 54. 66. 57. 61. 62. 63. 75. 76. 77. 78. 81. 104. 121. 147. 163. 199. 202. 216. 245. 246. 264. 884. 886. 887. 892. 939.

Florian Nicolaus, nobilis Hungarus (1739), 657.

Flott Adam, S. J.; ejus: Historia provin. Germ. super. S. J., 1006

Fogaras (Fagaras, latin. Fogarasinum, rumen. Fagarasiu, germ. Fagreschmarkt, Frugeschmarkt, Holzdorf), oppidum Transilvaniae ad Alutam, in confinibus Valachiae; sedes episcopi graeci rit. catholicorum fundata a. 1721; mansitque titulus sede licet Balázsfalvam translata an. 1733. 416—425. 431—438. 87. 88. 89. 406. 439. 462. 463. 478. 482. 502. 535. 571. 600. 649. — Synodus generalis (1732). 520—523. — Patronatu Strigoniensi et theologo latino sublato, ecclesia Fogarasiensis metropolitanae sedi Strigoniensi tanquam suffraganea attributa est, 647. — Erectio capituli Fogarasiensis (1807), sub Episcopo Babb, 665—670. — Ecclesia episcopalis s. Nicolai in oppido, 668. — Episcopi v. Aaron, Bob, Lemény, Klein, Maioru, Pataky, Rednik. Fogaras dicitur etiam regio seu districtus australiter ab Aluta et oppido Fogaras situs, 246.

Forgách Francis., cardinalis, archiepiscopus Strigoniensis (1607, † 1615), 1042.

Franciscani Hierosolymis, 95.

Frantz Wenceslaus, Silesita, Athanasii I. episcopi Albajuliensis secretarius (1713), episcopus electus, 319. 394. 396.

Franzelin Joan. Bapt., S. J., cardinalis, Tirolensis, nat. an. 1816, d. 15. Aprilis, orbi erudito non magis eminentissima dignitate quam doctissimis operibus notus, 109.

Freyberger Andreas, S. J., Silesita, nat. 1670, per 38 annos praefectus archivo ad s. Clementem Pragae, ubi decessit 1738. Plura edidit; nonnulla reliquit manuscripta, ut: Relatio historica unionis ecclesiae Valachicae in Transilvania cum ecclesia latina, manuscpt. ex anno 1702, 183. 192. 218. 272. 274. 301. 320. 323. 330.

Friburgum (Freiburg), urbs Helvetiae in pago ejusdem nominis, in Nuithonia seu Uechtlandia, 98.

Fridericus Augustus III., elector et dux Saxoniae rex Poloniae (1733, † 1763), 429.

Fruška Gora, jugum montanum paulo elevatum in Syrmio (Sriem), meridionaliter ad ipsum Danubium, in orientali Slavonia, a ceteris montanis separatum, formans extremas Alpium partes versus orientem. Montes ejus sunt valde amoeni, silvis et vineis consiti, in iis sunt 12 graecoslavica monasteria Basiliana dispersa, ita ut regio sit fere Thebais Syrmiaca, 748.

Fuskuti Alexander, vicearchidiaconus graeco-catholicus et parochus Bystricensis (c. 1781), 318.

G.

Gábor (Gabriel), popa, archidiacon. Szévárienses (1697), 172.

Gabriel (Gavriilu) de Bystrá (Bistrajensis), archidiaconus rit. gr. (1698), 172. 210. 249.

Gabriel de Szaváros, sacerdos rit. gr. (1698), 249.

Gabriel, archiepisc. Chalcedon. gr. schism. (1702), 350.

Gabriel, archiepisc. Chicicensis, gr. schism. (1702), 351.

Gabriellius, Joannes Maria (Gabrielli), cardinalis 1799 ex abbate generali ord. Cisterciensis, in s. congregatione inquisitionis, Romae, 82.

Gaganecz Joseph., episc. Eperjesiensis rit. gr. (1843—1875), 910.

Galabaensis ecclesia in Transilvania, 916.

Galda, Transilvanus (1764), 628.

Galdenblad Joannes, S. J., Svecus (1666, † 1736), procurator Cardinalis a Kollonich Romae, 10. 11. 53. 82. 83. 84. 85. 86.

Galeno Hieronymus, S. J., Italus, procurator Collegii Germanici et Hungarici Romae (1650), 949. 950.

Galicia, provincia polonica Austriae, 94. 95.

Galjuf Joseph., Collegii Germanici et Hungarici alumnus, episcopus Zagrabiensis (1772, † 1786), 761.
Gall Andreas, S. J., regens convictus et seminarii clericorum praefectus Claudiopoli († 1760), 572.
Galli (Franci, Francogalli), 336.
Gallienus, P. Licinius, imperator Romanus (259, † 268), 142.
Gaudentius: De visitatione et jurisdictione praelatorum, 577.
Gavriilu = Gabriel, v. Gabriel.
Gazaeus Alardus, O. S. Benedict., Atrebatensis (1566—1626), edidit cum commentariis opera Cassiani, Duaci 1617, 8°. 2 vol., 871.
Gebhard, Christophorus Venceslaus, S. J, Bohemus Pragensis, missionarius castrensis in Transilvania, Superior domus Cibiniensis (1701), de ecclesia optime meritus, † 1727; 183. 185—186. 258. 263. 267. 268. 269.
De Gebhardt, dominus, bonorum Apaffianorum in Transilvania inspector (1725), 477.
De St. Geneviève Nicolaus, missionarius S. J. CPoli, caritatis victima † 1680, 970.
Georgia, regio Asiae, in Caucaso, 68. 80.
S. Georgius ὁ τροπαιοφόρος, μεγαλομάρτυς, festum ejus, 824.
Georgius legatus papae ad concilium CPolitanum (683), presbyter, 879.
Georgius Castriota Skanderbeg, (h. e. Dominus Alexander), Albaniae et Epiri princeps, filius tributarii Turcis principis Joannis Kastriotae († 1432), nat. 1404 in Kroja, † 1467. Turcae eum a patre ejus qua obsidem datum retinuerunt et in Mohamedanismo educaverunt; 10 annos odium in Islamum clandestine fovit, donec 1443 patriam Albaniam a jugo Turcico liberasset, amplexus iterum fidem christianam. 1059.
Georgius Branković, despota Serbiae dimidiae (1389, † 1398 intoxicatus), cujus uxor Mara, filia cari Serbici Lazari Grbljanović († 1389 in proelio in Kosovo Polje), 748.
Georgius Kantakuzenus, v. Kantakuzenus.
Georgius, praefectus generalis militiae Moldavicae (1595), 1000.
Georgius de Bystricza, rit. gr. (1698), 210.
Georgius de Dallya, archidiacon. rit. gr. (1698), 210. 219.
Georgius de Hátszeg, protopopa rit gr. (1698), 210. 249.
Georgius de Ohaba, archidiacon. rit. gr. (1698), 211. 249.
Georgius Pap, archidiacon gr. rit. Belényesiensis, 526.
Georgius Pap, archidiacon. gr. rit. Dobrensis (1742), 560. 628.
Germaniae Superioris provincia S. J., 16. — Historia hujus provinciae auctoribus Agricola et Flott, 1003 et 1006.
Geró Georgius, S. J., professor episcopi Joannis Bobu; missionarius Unghváriensis, scriptor, 659. 908.
Gerontius, sacerdos rit. gr. Balázsfalvae (1764), 627.
Getzi Ladislaus, sacerdos rit. gr. (1772), 663.
Giornale de' Letterati d' Italia, 427. 430.
Giurgiu, v. Pataky.
Giustiniani, v. Justiniani.
Goar Jacobus, O. Praed., nat. Parisiis 1601, † 1653; inter complura exstant ab eo: Notae in Euchologium Graecorum, Parisiis 1647, fol., Venetiis 1730; 26. 550. 551. 559. 579. 623. 1041; porro: Notae ad Codinum de officiis magnae ecclesiae Constantinopol., Parisiis 1648, fol., 269. 344.
Gobin Carolus, missionarius S. J. CPoli, caritatis victima † 1612, 970.
Gomiria, monasterium serbicum confinii Carlostadiensis in Croatia, dioecesis Zagrabiensis, 718. 721. 722. 754. 759.
Gondoliana legio austriaca, in Hungaria (1687), 1050.

Gonzalez Thyrsus, praepositus generalis S. J. (c. 1687—1705), adversarius probabilismi, 16. 367.
Görgey Emericus, S. J., an. 1731 theologus episcopi Fogarasiensis, (nat. 1681, † 1749), 304. 478. 496. 507—508. 509.
Goritia (sloven. Gorica, germ. Görz), urbs in Litorali Austriaco, inter Alpes et sinum Tergestinum, archiepiscopalis sedes, 761.
Gospičić, sacerdos gr. cath. in Licano regimine (c. 1760), 765.
S. Gotthardi abbatia (hung. Monostor), oppidum Hungaricum in comitatu Castri ferrei (Eisenburg), ad fluvium Raab, non procul a confiniis Styriae, 365—368.
Gotsever Francisc. Xav., S. J., Carmelicus, ecclesiastes (1756), 1058.
Grabarics Jacobus, legatus principis Valachiae (1708), 373.
Gradisle, v. Sarmiz.
Graeci, Kalendarium eorum est antiquum Julianum, 114. — Dogmata in quibus discrepant a Romanis, 885. — Erroneae quaedam opiniones cleri graeci, 103. 104. — Errores et abusus schismaticorum Gr., 716—119. — Concedendusne sit missionariis latinis inter Orientales usus ritus graeci?, 3—95. — Ritus graecus inter fideles unitos integer servandus, 113—116. 770—773. — Italo-Graeci in Sicilia, praecipue in archidioecesi Montisregalensi, 506. — Graeco-melchiticus ritus, v. — Graeco-ruthenus ritus, v. Ruthenus. — Odio implacabili flagrant erga Romanos, 66. — Utrum Graecorum ordinationes post acceptatam unionem sub conditione iterari debeant?, 96—110.
Graeco-catholicae ecclesiae cathedralia in terris coronae s. Stephani sunt: 1) Balázsfalvae, archiepiscopatus Rumen. Transilvanorum; 2) et 3) uterque gr. cath. episcopatus suffraganeus in Szamos-Ujvár et Lugos; 4) episcopatus suffraganeus Rumenorum Magno-Váradini; 5) gr. cath. episcopatus Ruthenorum in Munkács; 6) gr. cath. episcopatus in Eperjes Ruthenorum; 7) gr. cath. episcopatus Crisiensis Serborum in Croatia, vide sub singulis.
Graecium (Graz), metropolis Styriae, 8.
Gran, v. Strigonium.
Grangier Ludovicus, missionarius S. J., victima caritatis CPoli, † 1615, 970.
S. Gregorius PP. I. Magnus, (590, † 604), 293. 879. 939.
Gregorius PP. XI. (1370—1378), 1027.
Gregorius PP. XIII. (1572, † 1585), 37. 54. 381. 770. 950. 979. 990. 1038.
Gregorius PP. XIV. († 1591), 257. 987. 1027.
S. Gregorius Nazianzenus, archiepisc. CPolitan. (379—381), 877.
S. Gregorius Nyssenus, episcopus, (371, † c. 394), 887.
Gregorius, episcopus Syracusanus (858), quo anno Photium ordinavit, 882. 883.
Gregorius Palamas, archiepiscopus Thessalonicensis (1349), 26. 120.
Gregorius Moldavszky (Moldaviensis), episcopus schism., 832. 839.
Gregorius, episcopus Romanchae in Moldavia (1589), 984.
Gregorius Tadevensis, adversarius Ecclesiae Romanae apud Armenos, c. saeculum 8., 917.
Gregorius ex Bity, archidiacon. gr. cath. (1700), 249.
Gregorius Pap ex Vidra, novitius O. S. B. (1764), 661. 662. 663.
Grembs Christoph., S. J., nat. 1684, † 1719, 460.
Grimaldi Hieronymus, nuntius apostolicus primum Bruxellis, deinde in Polonia (1720) et Germania, demum legatus Bononiae, † 1733; 430. 431.
Grisar Hartman, S. J., professor Oenipontanus, de titulo „patriarchae oecumenici", 939.
Grotta ferrata, v. Crypta ferrata.
Guarnacci Marius, canonicus basilicae Lateranensis, † 1785; ejus: Vitae et res gestae pontificum rom. et cardinalium, Romae 1751,

2 vol. fol.; 14. 82. 83. 96. 421. 424. 427. 429. 504. 539.
Guzetta Georgius, fundator oratorii s. Philippi Nerii rit. gr. (c. 1716), 89.
Gyalogi Joannes, S. J., Patris Adami Fitter in Valachorum synodo celebranda anno 1728 consiliarius († 1761), 485. 487.
Gyergyó-Szent-Miklós, oppidum Transilvaniae ab Armenis maxima ex parte inhabitatum, non ita procul a finibus Moldaviae. 918.
Gyöngyös, oppidum Hungariae ad pedem australem montis Mátra, in comitatu Heves, cum conventu Ordinis s. Francisci, 384.
Gyula, v. Alba Julia.
Gyulatelkiana missio in Transilvania, 509.
Gyulaffi Ladislaus, baro de Rahoth, comes, supremus judex regius in Transilvania (1743), 555. 931.

H.

S. Hadrianus PP. I. (772—795), 879.
Hadrianus PP. II. (867—872), 73.
Hagymádfalva, (rum. Spinusiu), pagus comitatus Bihariensis in Hungaria, 526.
Haister (Heister) Sigbert., comes, austriacus campestris mareschalcus, pugnavit 1704 et 1705 contra Hungaros, ubi ad Tyrnaviam Rákóczyio cladem intulit, tum 1707 ad Rhenum contra Gallos, 1716 et 1717 in Hungaria contra Turcas, † 1717 vel 1718, 189. 508. — Heisteriana legio in Hungaria (1688), 1050.
Halas, oppidum Hungariae, comitatus Pestiensis, 1048.
Halem, emir sultani Murad III. (Amurat), 1. 90. 9 4
Haller Georgius, comes, Transilvanus (1701), 1[illegible]9.
Haller Joannes, comes, gubernator Transilvaniae ([illegible] 7 [illegible] 96
Haller Stephanus, [illegible], gubernii Transilvan[illegible] (170[illegible]), 129. 321. 449.
Hannibal a Capua, archiep. Neopolitanus et legatus Sixti PP. V. in Polonia (1588), 984.
Hansiz Marcus, S. J., historicus († 1766), insigni encomio ornatus apud Stöger, *Scriptores*, pp. 122—123. 709.
Harasiewić Michael, Lib. Baro de Neustern, archipresbyter et praepositus capituli metropolitani rit. gr. Leopoli; ejus: Annales ecclesiae Ruthenae, 1862, 110. 115.
Hardegg, comes (1591), 995.
Hardouin Joannes, S. J., nat. 1646, † 1729; ejus: Conciliorum collectio regia maxima, 1715, 12 tomi, Parisiis, 121. 147. 150. 416.
De Harrach, Ernestus Adalbertus, comes, cardinalis archiepiscopus Pragensis (1623, † 1667), 73.
Harrer Anton., S. J., missionarius in Transilvania, 635.
Hassun Anton., cardin., approbatio Kalendarii, 1081.
Hátas Ladislaus, parochus Fogarasiensis (1728), 492.
Hátszeg (Hatzeg), oppidum Transilvaniae comit. Hunyad. ad fluvium Sebes, occidentaliter a Cibinio, 148. 928.
Heisler ab Heidershein, dux caesareus in Hungaria (1690), 1060.
Heister, quod est rectum, v. Haister.
Hellespontus (Dardanellae), bosporus introducens in Propontidem, 5.
Henrion, Lib. Baro de, historiographus ecclesiasticus; ejus: Histoire générale de l' Église, tom. 13., Parisiis, Gaume, 1839—1841; 97. 98.
Henter Francisc., Transilvanus, c. r. protonotarius in Transilvania, (1701), 129. 512.
Henter Paulus, canonicus latinus Alba-Juliensis, (1716), 452.
Heraclea, urbs episcopalis, episcopus: Neophytus, 350.
Herberstein Leopoldus, comes, nat. 1655, † 1728; stipendia meruit in Hungaria (1710) in c. r. exercitu sub principe Eugenio contra Turcas et in Italia; postmodum praeses aulici consilii bellici.

Vir vere bonus, pietate, liberalitate in pauperes satis notus. Vitae compendium extat apud Wurzbach, *Biogr. Lexic.*, t. 8., pp. 347—348; 384.

Hermannstadt, v. Cibinium.

Herpeny, Transilvanus, juratus assessor (1764), 628.

Hertzberg, officialis annonae militaris (1768), 660.

Hesychius Alexandrinus, interpres graecus exeunte saeculo 4.; 565.

Hevenesi Gabriel, S. J., (1656, † 1715), Hungarus, theologus, consiliarius et confessarius cardinalis archiepiscopi Leopoldi de Kollonich, 4. 8. 9. 10. 31. 33. 53. 59. 82. 83. 84. 87. 89. 186. 213. 258. 274. 317. 387. 405. 483. 769. 783. 786; maligna criminatione falso insimulatus a Georgio Sincai, 1031—1032; manuscriptorum collectio Hevenesiana, 9. 1031. 1032.

Hieremias, v. Jeremias.

Hieromonachus, vocatur monachus sacerdotali dignitate insignitus, 537.

S. Hieronymus, doctor Ecclesiae, nat. c. 346, † 420; 417.

Hierosolymae, templum s. Annae cum novo instituto, 94.; sacra loca, 559. — Synodus Hierosolymitana (1672), 150. — Patriarchae, v. Chrysantus Notaras, Dositheus, Theophanes.

Hintz; ejus: Geschichte des Bisthums der griechisch nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen, Hermannstadt, 1850; 153. 167. 199. 206. 223. 235. 261. 341. 401. 402. 437. 479. 616.

Historia diplomatica juris patronatus apost. Hungar. regum, Vindobonae, 1760; 414.

Historia msc. residentiae Albensis S. J., 448.

Höchsmann Joannes; ejus: Studien zur Geschichte Siebenbürgens aus der ersten Hälfte des 18. Jahrhundertes, Hermannstadt, 1873; 476.

Hockston, tempore Nicolai Comneni Papadopoli, qui ei responsum dedit literarium (c. 1700), 41.

Hodermarszky (Hodermarský) Joan. Joseph., nominatus episcopus Munkácsiensis rit. graec. cath. (1707—1715); post resignationem factam assumpsit titulum archimandritae Basiliani de monte Csernek, ubi defunctus est 1729; 375. 376. 377. 378. 423. 438. 445. 500. 867.

Hoffaeus Paulus, S. J., patria Bingensis ad Rhenum, magnum Societatis et Germaniae lumen; de quo et de beato Petro Canisio usurpabat Bavariae dux Albertus, quod Ecclesia de principibus Apostolorum: *Petrus Canisius et Paulus Hoffaeus, ipsi nos docuerunt legem tuam, Domine.* † 1608. Vitae compendium habet Alegambe in *Bibliotheca Script. S. J.*; 1003.

De Homonna Georgius, comes, (1646), 825.

Hoppovo, Syrmiense monasterium in Fruška Gora, 749. 754.

Horányi Francisc. Joseph. Alexius de, e Scholis Piis, historicus hungaricus, nat. 1736, † 1809. Cfr. Wurzbach, *Biogr. Lexic.*, t. 9., pp. 264—267. Praeter alia edidit: Memoria Hungarorum et Provincialium, scriptis editis notorum, Viennae 1775—1777, 3 tomi; 569. 643.

Horjah (proprie Nicolaus Urss), Rumenus Transilvan., nat. 1740; tempore imperat. Josephi II. cum Kloska seditionis auctor. Ambo capti et rota infracti capitis supplicium subierunt, 564. 634. 1030.

Horn; ejus: Franz Rákóczy II., edit. 2., Leipzig, 1861; 1053.

Horologium liber liturgicus Graecorum, 26; horologium Rumenum Balázsfalvense an. 1869; 677.

Horvath Andreas, S. J., Croata, Varasdinensis, superior missionum Dacicarum et Croaticarum (1694), † 1727; 186. 187—188. 362. 372. 385. 1040.

Horváth Josephus, S. J., professor episcopi Bab. (1739), 658. 659.
Horváth Nicolaus, Transilvanus, Unitarius (1699), 237.
Hosius (Osius), Cordubae in Hispania episcopus, nat. c. 260, † c. 358; 878.
Howard Eduardus, cardinalis, natione Anglus, natus die 13. Febr. anni 1829 in dioecesi Nottinghamensi, ex archiepiscopo Neocaesariensi cardinalis creatus die 12. Martii 1877 titulo ss. Joannis et Pauli, antistes ut nobilissimo inter principes stemmate coruscans, ita apostolico propagandae fidei zelo succensus. 92.
Hranilović de Cvietašin, Elias, episcopus Crisiensis rit. gr. cath. (1883), 731. 769.
Hunanian Vartan, archiepiscopus Leopoliensis rit. armen. cath. (1681, † 1715). Romae operam dedit theologiae, laurea doctoratus in ea facultate ornatus, tum peregrinatus est in Armeniam, ut populares suos pro unione Romana lucraretur; verum conatus ejus frustrati sunt, ipsique graves persecutiones ab Armenorum catholico seu patriarcha Jegiazar tolerandae fuere, qui eum demum an. 1686 in Poloniam dimisit, quamquam ibi jam an. 1681 nominatus fuisset a pontifice archiepiscopus Leopoliensis. Anno 1691 coëgit primam synodum cleri sui in Polonia; fuit admodum pius et liberalis in pauperes, licet minusculis proventibus gauderet; 921.
Hundegger Joseph, S. J., superior Cibiniensis (1735), nat. 1696, † 1737; 526—530.
Hunfalvy Paulus, Hungarus, nat. 1820; ejus sunt: Die Rumänen und ihre Ansprüche, 199. 645; Ethnographie von Ungarn, Pest 1870. deutsch von Schwicker, Budapest, 1877; 822. 915.
Hunyadensis comitatus Transilvaniae, 246.
Hunyadi Francisc., procurator cleri Valachici (1728), 492.
Hunyadi Georgius, S. J., missionarius apud Valachos in Transilvania (c. 1771), 635.
Hunyadi Ladislaus, officialis in consilio r. Hungarico-aulicae cancellariae Viennae (1704), 179.
Hurmuzaki Eudoxius baro de, ejus: Fragmente zur Geschichte der Rumänen, Bucuresci, 1881, opus magnis scatens erroribus; 175. 187. 199. 223. 255. 262. 265. 316. 318. 330. 337. 338. 343. 344. 374. 380. 437. 438. 443. 445. 447. 454. 496. 507. 517. 541. 542. 545. 554. 565. 600. 608. 616. 618. 629. 631. 632. 633; — Documente privitôre la storia Romanilor, Bucuresci; pretiosa collectio documentorum historiam Rumenorum spectantium; 343. 347. 517. 597. 600. 994. 995. 996. 1008.
Hurter Hugo, S. J., coaevus, clarissimus professor theologiae in c. et r. Universitate Oenipontana; editor opusculorum ss. Patrum; item celebratissimi operis: Nomenclator Literarius; 427. 504; et Theologiae dogmaticae, (editio 4. 1883, Oeniponte); 469.
Huszth, oppidum coronale Hungariae, comitatus Mármaros, in finibus regni situm; 268. — Episcopus in Huszth habitans, v. Stojka.

I.

Iconoclastae damnati (787), 879.
Idomirus de Bergisz, archidiacon. rit. gr. (1698), 211. 249.
S. Ignatius, patriarcha CPol. (846, † 878), 882. 883.
Ilarianu Papiu: Viéti'a, operele si idele lui Georgiu Sincai, Bucuresci, (1868), 645. 1033.
Ilias ex Szoldobis, archidiacon. rit. gr. (1700), 249.
Illei Joannes, S. J., regens seminarii Claudiopolitani s. Josephi (c. 1774); 643. 644.
Illia Andreas, S. J.; ejus est: Ortus et progressus variarum Daciae gentium et religionum,

Claudiopoli, 1750; 131. 169. 369. 449. 915. 921. 924. 1059.
Illyés Andreas, episcopus latinus Transilvaniae (1696—1712), 449.
Ilova, fluvius Croaticus, adfluxus Savae in abolito militari confinio, in cujus sinistram ripam prope Jasenovac effunditur, itemque pagus Ilova situs est ad hunc fluvium; 735.
Illyricum, regio complectens hodiernam Dalmatiam et Albaniam; 79.
Impedita sedes episcopalis, notio rei: 565. 571. 577.
Innocentius PP. I. (402, † 517); 890.
Innocentius PP. III. (1198, † 1216); 791.
Innocentius PP. IV. (1243, † 1254); 54. 74
Innocentius PP. VIII. (1484, † 1492); 770.
Innocentius PP. X. (1644, † 1655); 33. 40. 41. 68. 839.
Innocentius PP. XI. (1676, † 1689); 6. 7. 172. 856. 920. 921.
Innocentius PP. XII. (1691, † 1700); 3 37. 55. 78. 938 921
Innocentius PP XIII. (1721, † 1724), antea dictus Michael Angelus Conti, 88. 430. 431. 438. 623. 669.
Ipach Francisc., S. J., (1768), professor physicae in seminario s. Josephi Claudiopoli; 661.
Ipek, v. Peĉium.
S. Irenaeus, pater ecclesiae, episcopus Lugdunensis, (177, † 202); 890.
Irenopolis, episcopatus in p. i., v. Ciurcia.
Irregularitas ex defectu libertatis apud Graecos; 552
Isaak I. Comnenus, imperator byzantinus (1057—1059); 883.
S. Isidorus Pelusiota, literatus sacerdos et abbas saeculi 5., floruit c. 431; 393
Isidorus, archiepiscopus Kijoviensis et metropolita totius Russiae (1437, † 1463 Romae die 27. Aprilis); 886.
Itanice, monasterium basilianum rit. gr in Hungaria, 844.
Iván ex Lázár, archidiacon. rit. gr. (1700); 249.
Ivanić, urbs et dominium Croatiae ad fluvium Lonja, in vicinia situm est monasterium Franciscanum, australiter a Crisio (Kreuz), in comitatu Crisiensi; 704. 739.
Ivanović Sylvester, 15. episcopus Svidnicensis rit. gr. cath. (1734, † 1737); 712. 755. 756. 757.

J.

Jabroczky Adamus, S. J., Transilvanus, missionarius in Transilvania et Moldavia, † 1756; 609. 610. 1029.
De Jacobis, Mgr. (1850), 92.
Jacobitae, haeretici saeculi 6. in Syria et Mesopotamia, 79.
Jacobović Jacobus, S. J. in Hungaria († 1710), 383.
Jacobus Aaron, Basilita Balázsfalvae (1764), 661
Jakusics de Orbova, Georgius, Collegii Germanici et Hungarici de Urbe alumnus, canonicus Strigoniensis, praepositus Posoniensis, episcop. Syrmiensis, (1635—1638), Veszprimensis (1638—1642), et demum Agriensis (1642, † 1647), 822. 825. 832. 898.
Jancol Deomal, v. Deomal.
Janko Petrus, S. J., missionarius Valachorum in Transilvania (c. 1771); 635.
János, popa, ablegatus (c. 1701); 262.
János, popa, archidiaconus Csomalejensis (1697), 172.
János, popa, archidiaconus Orostiensis (1697), 172.
János, popa, archidiaconus Vizatenajensis (1697), 172
Jánossi Nicolaus, S. J., theologus episcopi Klein Balázsfalvae († 1741); 303. 540—542 545.
Jany Ferdinand, Jacob, abbas de Batha et ad s. Elisabetham Sopronii beneficiatus, electus episcopus Samandriensis (Smederevo s. Semendria), (c. 1704); 31. 362.

Jany Francisc., episc. Syrmiensis, praepositus Chornensis, et abbatiae Pechváradiensis administrator. et supremus comes, (anno 1704 jam †); 30. 31. 789; Janyano-Leopoldina fundatio (1704); 29—32. 191. 351. 362. 752. 854.
Januarius, ad quem s. Augustinus epistolas direxit; 59. 61. 69.
Jassium. Jassy (Jaš), metropolis Moldaviae ad rivum Bachlui. haud procul ab amne Pruth. quondam princeps Vojvodae sedes; 988. 992. 1025—1027.
Jászberényi (Bernić) Thomas, S. J., missionarius in Hungaria. et scriptor theologicus, † 1658; 823. 826.
Jaurinum (hungarice Győr. germanice Raab), nobilis urbs Hungariae; 6. 383. 833; a Turcis captum (1594), 990; recuperatum (1598), 990; episcopi, v. Kollonich, Christianus Augustus, dux Saxoniae.
Jegenve, pagus Transilvaniae, in comitatu Kolos, possessio abbatiae Kolosmonostor; 925.
Jejunium Mediolani sabbato non servabatur; 58. 69. 70.
Jenakissimus (Junassi) Simon, nobilis Moldavus (1595); 998. 1000. 1001.
Jenikov. oppidum Bohemiae; 1051.
Jenopolia (Jenopolis), hung. Boros-Jenő), oppidum Hungaricum in comitatu Arad., dioecesis Csanádiensis. 604.
Jeremias (Hieremias) II., patriarcha CP. (1572, † 1594), innotuit tractatibus de unione ecclesiae orientalis graecae cum protestantibus et erectione patriarchatus orthodoxi Russici. Hunc in finem magna molimina et indefessos conatus. ex parte frustratos. suscepit. ut ecce iter in Moldavovalachiam (1588), concomitantibus Dorotheo. metropolita Monembasiae et episcopo Arsenio; 993.
Jerusalem. v. Hierosolymae.
Jezierski Raymund., Cracoviensis. O. Praedicat., die 23 Decembris 1737 a Clemente PP. XII. episcopus Baccoviae in Moldavia renuntiatus; 1027.
Joannes PP. II. (533, † 535); 880.
Joannes PP. VIII. (872, † 882), 62. 73.
Joannes jejunator. patriarcha CP. (582—595), 939.
Joannes Beck, patriarcha CP. (1275—1283, † 1298); 884.
Joannes Pap, parochus Alba-Juliensis (1698); 219.
Joannes Beniensis, archidiacon. rit. gr. (1747); 587.
Joannes de Binda, (1698 ; 211.
Joannes de Diomal Jancol Deomal), archidiac. r. gr. (1698); 290. 249.
S. Joannes Chrysostomus (397—410), columna et laudatissimus ecclesiae orientalis sol; 79. 255. 877. 886 890; abbreviavit liturgiam s. Basilii Mag.; 874.
Joannes diaconus, legatus papae in concilio CP. (683); 879.
Joannes de Hoynedora, protopopa r. gr. (1698); 210.
Joannes de Hunyad, archidiacon. rit. gr. (1700 ; 249.
Joannes de Kalian, protopopa r. g. (1698); 210.
S. Joannes Kalybita, († medio saeculo 5.); 824.
Joannes Cazimirus, rex Poloniae (1648 — 1668), Sigismundi III. regis filius. Vladislai IV. regis frater, nat. 1609, Societatem Jesu ingressus 1642, cardinalis 1646, Poloniae rex in comitiis electus 1648. nuntium remisit regno Poloniae 1668, obiit 16. Decembris 1672 Parisiis in abbatia ad s. Germanum, 853.
Joannes de Keza, archidiac. r. g. (1698 210
Joannes de Kinesd, archidiac. r g. (1700). 249.
Joannes de Kopánd, archidiac. r. g. (1700), 249.
Joannes de Kora (1698), 210.
Joannes logotheta archiep. Albajuliensis Athanasii (1701), 388.
Joannes Constantinus Maurocordato, v. Maurocordato.
Joannes Nicolaus Maurocordato, v. Maurocordato.

Joannes Stephanus Mircianu, v. Mircianu.
Joannes de Moh, archidiacon. r. g. (1698), 210.
Joannes Orotnensis, Armenus, acerrimus oppugnator Ecclesiae Romanae, 917.
Joannes Ozniensis, Armenorum in patria patriarcha (718—728), restaurator schismatis armeni, 917; ejus synodus Dovinensis (719), 917.
Joannes VI. Palaeologus, imperator byzantinus (1425, † 1448), 884. 886. 887. 892.
Joannes Saxo (Jancu Sassu, Joane Ereticul), princeps Moldaviae (158 —1582), Lutheranus, 978.
Joannes Sučaviensis, Trapezunte oriundus, martyrio affectus Belgradi ad ostium Tyrae siti (hodie Ackermann seu Moncastro); a corpore Sučaviam translato dictus est martyr Sučaviensis, 979.
Joannes de Szakál, archidiac. r. g. (1700), 249.
Joannes de Szengyel, archidiac. r. g. (1700), 249.
Joannicius (Jovanychik), metropolita Belgradensis in Serbia (Nándor-Albensis) 1479), 437.
Joannitae, ordo equitum Melitensium, 5. 96.
Joannović Šakabent, v. Arsenius IV.
Joannović Arsenij, patriarcha Serbiae, ad invitationem imperat. Caroli VI. (1737) sub tutelam Austriae confugere tentavit; verum literis hac de re in Austriaca castra missis, a Turcis interceptis patriarcha incarceratus est, supplicio mortis destinatus, sed evasit et ad castra Austriaca confugit. Serius recessit in Belgrad Serbicum, ubi a Maria Theresia constitutus est archiepiscopus, salva priori dignitate patriarchali; obiit 1748, sepultus est in monasterio Krušedol 437.
Joannović Vincentius, metropolita Cariovicensis (1731, † 17. Junii 1737), 558.
Josaphat, Basilianus Balázsfalvensis (1764), 627.
Josephus I. imperator Austriae (1705, † 11. Aprilis 1711), 98. 375. 376. 378. 386. 399. 750. 895.
Josephus II., imperator Austriae (1780, † 1790), 663. 763. 812.
Josephus II., patriarcha CP. † 9. Junii 1439 in concilio Florentino), exmetropolita Ephesinus, favens unioni catholicae, 147. 649. 654. 884. 886. 892.
Josephus de Camillis, v. de Camillis.
Josika Gabriel, Transilvanus, supremus comes Aradiensis comitatus (1701), 129. 321.
Jovius Joannes (Jowijusz), scriptor Polonus, † 1624, 736.
Jugović Georgius, episcopus Svidnicensis cum titulo episcopi Plataeensis, (1707—1709), successor Gabrielis Turčinović, 712. 728. 744.
Julius PP. I. (336—52), 877. 890.
Julius PP. III. (1550, † 1555), 381. 770.
Julius Antonius, episcopus cardinalis Praenestinus, titulo s. Severinae (c. 1705), 52.
Junassi v. Jenakissimus.
Jurković Joannes Bapt., S. J., regens Pazmaniani collegii Viennae (1718), 418
Jus canonicum graeco-romanum, apud Migne, 579.
Justiniani (Giustiniani), notissima familia in insula Chios, quae nomine et auctoritate reipublicae Genuensis insulam Chios ferme absolute regebat; tres Justiniani, Chii nati, fuere cardinales: Benedictus, Horatius et Vincentius, 856.
Justinianus I. imperator byzantinus (527, † 565), 880. 892.
Juvencius (Jouvancy) Joseph., S. J., domo Parisiensis, celeberrimus historiographus sui Ordinis, obiit Romae 1719, 127.

K.

Kacskovics Valentinus, S. J., etiam Ordine abolito Valachorum in Transilvania missionarius (c. 1792), 641. 1029.

Kaisersteiniana legio in Hungaria, (1688), 1050.
Káján Demetrius, senior, archipresbyter seu praepositus capituli Fogarasiensis (1806), 667.
Káján Demetrius, junior, canonicus capituli Fogarasiensis (1806), 667.
Káldyana versio bibliorum hungarica, 671.
Kalendarium Julianum et Gregorianum, 912.
Kállay: Geschichte der Serben, Budapest 1878, 702.
Kallyani Sylvester, presbyter Basilianus Balázsfalvensis (1758), 591. 612. 614.
Kálnoky Hieronymus, Basilianus Balázsfalvensis (1784), 646.
Kálnoky Samuel, comes in Transilvania, ad aulam caesaream vicecancellarius Viennae (1699), 227. 258. 274. 290. 291. 391. 308.
Kálnoky Steph., novitius (1764), 628.
Kalocsa (lat. Calotsa s. Colotsa, Colocža; slav. Koloča, Kaloča), urbs Hungariae non ita procul a sinistra Danubii, ad austrum urbis Pest, ecclesia archiepiscopalis conjuncta cum antiqua sede Bácsiensi. Postea fuit Bács sedes episcopi rit. gr. non uniti, qui hodie Neoplantae seu in Neusatz, (Novisad) sedem habet, 7. Archiepiscopi, vide: Csáky, Klobusický, Kollonich, Széchenyi.
Kalogeros, v. Calugeros.
Kamensko, locus Slavoniae. 752. 753.
Καμιλαύχιον, v. camilafeum.
Kamiński Petronius, praepositus in Kolotka, intrudendus episcopus Ruthenorum gr. rit. cath Munkácsiensis (1707), 865. 867
Kanižlić Antonius, S. J., Požeganus, consistorialis assessor Požegae, missionarius, sacer poeta atque scriptor, † 1777; 810—818. 1041; ejus opus: Kamen pravi, 1041. De eo etiam cfr. Forko, *Crtice iz slavonske književnosti u 18 stolj.* U Osieku, 1884.
Kantakuzenos, principalis familia graeca, quae saeculo 14. thronum Byzantinum conscendit. Sub regimine Turcico pertinebant ad familias Phanarioticas CPoli, e quibus quidam a Turcis gospodar (princeps) in Moldavia et Valachia electi sunt. Postmodum consederunt in Russia. Initio insurrectionis graecae excelluere Alexius et Georgius Kantakuzenos.
Kantakuzenos Serban II. Valachiae Vojvoda (1679, † 1688), in felicitatem salutemque populi sui intentus administravit strenue justitiam, comparavit typographiam et Novum Testamentum in Valachicam linguam verti jussit. Quamvis durante obsidione Viennae (1683) favore Magni Veziri valde gaudebat, parti Austriacae tamen erat ex corde addictus; sperabat fore ut auxiliante Leopoldo imperatore regnum Byzantinum denuo erigeretur. Constituit exercitum 40 000 militum ex extraneis et accivit peregrinos mercatores Bucharestum. Repentina morte, nec sine porrecti veneni suspicione sublatus est die 23. Augusti 1688; 167. 447.
Kantakuzenos Constantinus Brankovanu Bessaraba, ex nepti nepos Mathiae Bessarabae; demortuo patruo suo Serban II. electus Vojvoda Valachiae (1688, † 1714); quam electionem debuit prospero suo cum Helena Kantakuzena matrimonio, quo inito et cognomen conjugis suae, Kantakuzenus, assumpsit Quum autem cognomen hoc impugnatum fuisset, eo deposito assumpsit cognomen exstinctae familiae Bessaraba. Fuit optimus e Vojvodis Valachicis. Exorto bello inter Russiam et Turciam (1710) initio Turcarum partes arripuit. A Demetrio Kantemir propulsatus, omnia tentavit, ut adversarium suum iterum deturbaret. Successit coeptis, sed Kantemir obtinuit Moldaviam, cum arcano

Kantakuzenos,
praecepto, ut Bessarabae invigilaret. Exinde Russiae favit, itemque Austriae, quamvis neutri sincere. Propter transactiones cum Austria et titulum Principis s. imperii Romani obtentum Turcis in odium venit, et post funestam stragem Turcarum ad fluvium Pruth captus est a sultano et Constantinopolim deportatus, ubi die 26. Augusti 1714 cum 4 filiis suis strangulatus est. Ultimus fuit princeps prosapiae Bessarabicae. A nepote ejus Brankovano, cui Turcae in strangulatione vitam donabant, prodierunt principes Brankovanu in principatibus Danubianis; 140 189. 360.

Kantakuzenos Stephanus, princeps Valachiae (1714. † 1716). successorem nactus Joannem Nicolaum Maurocordato; Constantinopoli a Turcis 1716 strangulatus. 858. 1012.

Kantakuzenos Georgius, filius Serbani II. Kantakuzeni, Valachiae Vojvodae. primarius Bojar (altior aristocrata) Valachiae. ac primus Vojvoda (banus praefectus) Valachiae Cis-Alutanae, ab Austria contra Turcas recuperatae, ab anno 1718; diu in Transilvania commorabatur; 408. 409. 416. 447.

Kantemir Constantinus. dapifer (stolnik) principis Valachiae (1708). 373.

Kantemir Demetrius, quondam princeps Moldaviae, obiit anno Christi 1723. suo 49. Multa scripsit, non tamen sine partium studio. Inter ea eminet historia regni Turcarum, quae germanice versa prodiit Hamburgi 1745. 140. 189.; rumenice translata Bucharesti, 957. Plura alia novissime vulganda curavit inclyta academia rumena.

Kapi Joannes, Transilvanus (1701), 129.

Kapi Gabriel. S. J., superior missionum Dacicarum, Hungarus. nat. 1658. † 1728; 136. 186. 258. 263. 264. 265. 267. 321; ejus vita 971—978.

Kapolnok-Monostor. v. Monostor.

Kaposvár, oppidum comitatus Somogy. in Hungaria, ad fluvium Kapos 787.

Kaprinai, Steph., S. J., Hungar., † 1782. De eo cfr. Stöger, *Scriptores*. pp. 168—169. Ejus collectio msc. X.

Kapsz Gabriel. vicecomes comitatus Požegensis, (1701), 751.

Kaptol (Captolinum), oppidum Slavoniae, comitatus Požega, cum praepositura s. Petri de Požega. olim Templariorum, postea episcopi Syrmiensis sedes. 806.

Kapucsy Georgius, canonicus Quinque-Ecclesiensis (1700), 795.

Karácsony Ignat., S. J., ex collegio Unghváriensi, (c. 1768), 908.

Karansebes (Caransebes). oppidum aboliti confinii militaris in Banatu, prope fluvium Temes, 445.

Karassova v. Krassova

Karbieth Martinus, episcopus Armenus cath. († 1756). obiit Tergesti (Triest); administravit episcopatum Baghiensem in Media, multos a schismate avertit et ideo a schismaticis episcopatu dejectus est. Patria extorris advenit Romam. tum Viennam et iterum rediturus Romam Tergesti decessit; 1060.

Kari Nicolaus, S. J., missionarius in Transilvania (1729), 930.

Kari Petrus, archidiaconus supremus Csik-Gyergyó et Kászon, Transilvanus (1699), 244.

Karlsburg (Carlsburg), v. Alba Julia.

Karlovac dolnji (Karlovic, Carlovic), v. Carlovicium.

Karlovac gornji (Karlstadt, Károlyváros) v. Carolostadium.

Károlyi Adamus, comes Transilvaniae (c. 1687), 134.

Károly-Fejérvár, v. Alba Julia.

Kassovics Gabriel, Basilianus (c. 1618), 823. 825. 832.

De Kászon, v. Bornemisza.

Katalenić Paul., Bulgarus in Transilvania (1700). 1069.

Καθαρτήριον. purgatorium, 964.

Szent-Katolna, pagus Hungariae, prope Bakov, 1029.
Katona Stephanus, S. J., hungar. historicus, nat. 1732, † 1811. Vitae compendium cum longa operum serie exhibet Stoeger, pp. 170—172. Ejus est: Historia critica regum Hungariae, 1778—1802, 42 vol.; 143. 196. 371. 393. 605. 610. 643. 647.
Karavan, quid sit apud Armenos, 964.
Kazy Francisc., S. J., scriptor historicus; ejus est: Memoria postuma trium venerabilium virorum Soc. Jesu. Patrum Adami Fitter, Andreae Sigrai et Pauli Kolosvári. Tyrnaviae, 1749; 479. 483. 486. 487; 500; Historiae regni Hungariae ab Istvanfi scriptae continuatio; saeculum 17.; Tyrnaviae, 1737—49: 845.
Kelecsényi Ignat., S. J., rector collegii Unghváriensis (1772), 908.
Kemény Joannes, baro in Transilvania, reformatus (1699), 237.
Kerchelich (Krčelić), Balthasar Adamus, canonicus Zagrabiensis; ejus: Notitiae praeliminares de regnis Dalmat. Croat. Slavoniae, Zagrabiae 1770; 732—735.
Keresztesy Samuel, calvinianus, nobilis Transilvanicus et praesidens (1697), 181. 194. 220. 255. 265.
Kereszturi Joseph., historicus hungaricus, nat. 1755, † 1825; 617.
Kéri Francisc., S. J., professor Tyrnaviae et auctor historiae Byzantinae, † 1769, 868.
Khabes Bernardus, S. J., victima caritatis † 1738, 568.
Kieffer Anton., S. J., missionarius apud Valachos Transilvanos, scriptor theologicus, nat. 1679, † 1739; vita ejus, 1009. 1010—1011.
Killala (Killulea), v. Allada.
Kinský de Vchynic et Tetov (von Wchnitz und Tettau), Franciscus Udalricus, comes, nat. 1634, † 1699; supremus aulae caesareae cancellarius Viennae (cfr. Wurzbach, *Biogr. Lexic.*, t. 11., p. 280), 195. 215.
Kiov, v. Kyjev.
Kis Emericus, S. J., Hungarus, Tyrnaviensis, nat. 1631, † 1705, superior missionis Rákóczianae, vita ejus: 823. 846. 847. 849—854.
Kis Joannes, S. J., missionarius apud Valachos cum P. Adamo Fitter S. J. (c. 1728), dictus pater pauperum, † 24. Aprilis 1736; vita ejus: 487. 1017—1019.
Kisdi Benedictus, Collegii Germanici et Hungarici alumnus, postremo episcopus Agriensis (1648—1660), 134. 823. 826.
Klaka (recte tlaka) notio vocis, 551.
Klausenburg, v. Claudiopolis.
Klein (rumen. Micu) Joannes Innocentius, liber baro de Szád, episcopus Fogarasiensis in Transilvania gr. rit. cathol. (1730—1751), Societatis Jesu Tyrnaviae quondam alumnus, 302. 303. 304. 329. 401. 463. 496. 503. 513. 529. 530. 531; nominatus episcopus (1729) — 501—503; agente cardinali Cienfuegos e Societate Jesu Romae confirmatus (1730), 504. 506. 507; installatio ejus Fogarasini (1732), 520—523; episcopatus ejus, 497—604; et primo quidem usque ad sedem impeditam (1730—1745), 512—570; adlaborat, ut Valachi uniti qua natio quarta in Transilvania censeantur, 517—520. 562—563; jussus est purgare semet a neglecti officii suspicione (1744), 556. 562. 564—570; aufugit Romam (1745), 564. 581—585; sedes post fugam impedita (1745—1751), 571—604; episcopus Munkácsiensis visitat impeditam sedem Fogarasiensem (1746), 571—576; vicarius apostolicus Fogarasiensis absente episcopo Klein (1746—1751), 577—604; excessus canonici episcopi Klein, 579—581; literae ejus ex Urbe Roma Fogarasinum, (1747), 585—593; resignatio episc. Klein, ejusque causae (1751), 593—604. 629—633; obitus ejus Romae (1768), 639.

Klein Samuel, monachus Basilianus Balázsfalvae, a Basilianis ad stationem ephemerii in collegio ad s. Barbaram dispositus (c. 1781), e monasterio dimissus (1784), propter magna de literis rumenis merita vocatus lucifer in firmamento rumenae literaturae; scriptor historicus Valachicus, non sine cautela legendus, 316—318. 541—542. 564—567. 579. 600. 608. 616. 618. 619. 645—646. 663—664. 1034.
Klisura (Kliszura), urbs Bulgariae, valde australiter a Niš. 1061.
Klobušický Franc. Xav. liber baro, primum episcopus Transilvaniensis (1741—1748), deinde Zagrabiensis (1748—1751), demum archiepisc. Colocensis (1751, † 1760), 703. 758. 759.
Klocka (Klotska, Kloska), cum Horjah dux seditionis Transilvanicae (1784), 564.
Klošter, locus Croatiae, una hora Crisio distans, 761.
Kloska, v. Horjah.
Knauz Ferdinand., abbas infulatus, canonicus et bibliothecarius Strigonii, 415.
Knez, notio vocis apud Slavos, rus. knjaz, croat. knez, bohem. knez, 560.
Knežević Stephanus, archiepiscopus Sardicensis (1677—1690), 1060.
Knezić Lazar (knezic = knez, princeps), v. Lazar.
Koczimensis ditio in Moldavia, non procul a Jassy. 1027.
Kohány Stephanus, comes, Hungarus, nat. 1648, † 1730, campestris vice-mareschalcus et supremus judex regni, a justitia, pietate et liberalitate laudatissimus in Transilvania, 510.
Kolich Lucas, S. J., Bohemus, missionarius castrensis Cibinii in Transilvania, († 20. April. 1690), 185.
Koller Francis., S. J., Germanus, superior Quinque-Ecclesiensis, (1704), 383.
Koller Joseph., alumnus quondam S. J. Tyrnaviae, ejus: Historia episcopatus Quinque-Ecclesiensis, 383. 786.
De Kolonich (Kollonić) Leopoldus, comes, eques Hierosolymitanus, presbyter cardinalis tituli s. Hieronymi Illyricorum, archiepiscopus Strigoniensis et primas regni Hungariae (1694, † 21. Januarii 1707), 8—24. 27—86. 87. 96. 98. 101—119. 125. 135—136. 164. 171—381. 428. 500. 506. 520. 557. 709. 713—754. 778—780. 854—858. 916. 949. 960. 1032. 1038. 1039. 1052. 1053. — Vita ejus, 3—8. — Ernestus, pater ejus, 4. 5.; Elisabetha a Kuefstein mater ejus, 5. — Duo juvenes de Kolonich, nepotes cardinalis Leopoldi in Collegio Novaedomi S. J. (1688), 1053. — Appellatus Apostolus Orientalium. 7. — Natus 1631 Comaromii, eques ordinis s. Joannis Hierosolymitani, commendans in Mailberg, Eger (Cheb), Mecholupy in Bohemia; an. 1654 in expeditione contra Turcas in Candia et in pugna navali in Dardanellis; mox posito cingulo militari ordinatus est Nitriae in sacerdotem; 1659 ad aulam Caesaris; 1668 in episcopum Nitriae consecratus, 1670 abdicavit sponte; 1670—1685 episcopus Neostadiensis, 1685—1691 episcopus Jaurinensis (Raab); 1686 cardinalis; 1691—1694 archiepiscopus Colocensis; 1694, † 1707 archiepiscopus Strigoniensis, 3—8.
De Kolonich Ladislaus, comes, ex ordine episcopus Transilvaniensis (1774), Magno-Váradinensis (1781), archiepiscopus Colocensis (1787, † 1817). 649.
Kolos v. Claudiopolis.
Kolosvár, v. Claudiopolis.
Kolosvári Paulus, Arianorum in Transilvania parochus (1719), 447. 483. 487. 929.
Kolosy Anton, camerarius secretus S. Sanctitatis, praepositus infulatus, canonicus Albae Carolinae, coaevus; ejus: Notitiae historicae Schematismo cleri dioe-

ces., Transil. an. 1882 insertae, 915. 1059. 1060. 1061.
De Kolovrat Philippus Anton., comes Bohemus, rapaci fluvio mersus, in Hungaria obiit an. 1689, 1051.
Kolotsa, v. Kalocsa.
Kolos-Monostor, pagus Transilvaniae, prope urbem Klausenburg, cum desolata et nunc ruinosa divite abbatia Benedictina Dominae Nostrae B. V. Mariae de Clus s. Kolos-Monostor. in qua archivum publicum asservabatur, 130. 447. 487. 491. 494. 495. 571—573. 641. 658. 925; synodus dioecesana Kolos-Monostorae (1728), 487. 491—456.
Komárno v. Comaromium.
Komárom, v. Comaromium.
Komnenus, imperator Byzantinus, v. Isaak I.
Komnenus Papadopuli. v Papadopoli.
Komogovino, monasterium in Banalibus confiniis 751.
Komorn, v. Comaromium.
De Kapolnok-Monostor, v. Bobu.
Kopscay Joannes, nominatus episcopus Crisiensis r. g. c. (1833—1834), 769.
Korjatovics Theodor., fundavit (1360) in Hungaria prope arcem et oppidum Munkács monasterium et ecclesiam s. Nicolai ep. pro Basilitis rit. gr., quorum abbas jam anno 1491 honore episcopi Ruthenorum gaudebat; ejus fundatio: 821. 870. 902. 903.
Kornis Stephanus, S. J., nobili prosapia natus, missionarius in Transilvania c. 1650, 131.
Kornis Stephanus, comes Transilvanus (1719), 129. 457.
Kornis Sigismundus, comes, gubernator Transilvaniae (1714), 403. 451—453 457.
Korond, pagus Transilvaniae. comitatus Maros-Vásárhely. 931.
Körös. v. Crisium.
Koruna, v. Corona.
De Kosa, liber baro, generalis austriacus in Arad (1720), 604.
Kositzki Greg., literatus (1752), 818.
Kosovo Polje (lat. Campus merularum, hung. Rigómező; Amselfeld), campus elatus antiquae Serbiae, pašalik turcicus Prizren (Pristina), aliquot leucas ad austrum a confiniis moderni regni Serbici. tristis memoriae funesta clade Serbis a Turcis illata die 15. Junii 1389, (cfr. Kalendarii t. I., p. 454), et. qui inde secutus est, interitu imperii (carstvo) Serbici; 748.
Kostajnica, civitas in Croato-banali confinio ad fluvium Una, in ipsis confinibus Bosniae, 754.
Kosztin, popa, archidiacon Nagyszegiensis (1697), 172.
Kosztin, popa, archidiacon. Nagysincensis (1697), 172.
Kotóre, v. Cothoreus.
Kovács Francis. S. J.. († 1800), ex collegio Unghváriensi, 908.
Kovács Meletius, parochus Diószegiensis. tum episcopus Magno-Váradinensis rit. gr. (1748, † 1770), 603. 604. 647.
Köve, civitas in Hungaria; ejus privilegia. 732.
Kozma Clemens, cancellariae aulico-Transilvanae juratus notarius (1701). 301.
Kozma Josephus, c. r. officialis (1738), 540. 555
Krakov, v. Cracovia.
Krasnobrod, monasterium Basilianum rit. gr. in dioecesi Eperjesiensi (Eperies). prope Unghvárinum, multis miraculis clarum, 844. 845.
Krasova (Krassova, hung. Krassó), regio Hungariae in Banatu, ad Transilvaniae confinia extensa, a Valachis et Illyris inhabitata, in comitatu Krassó, hodie comitatus Lugos, 796.
Kreuz, v Crisium.
Krisaz Jonas, secretarius patriarchae Carlovicensis (1742), 560.
Križevac, v. Crisium.
Kristye ex Háromszék, archidiacon r. g. (1700), 249.
Križ, v. Crisium.
Krones Francisc, Moravus, nat. 19. Nov., 1835, historicus. Cfr. Wurzbach, *Biogr. Lexic.*, t.

13., pp. 357—358. Ejus: Ungarn unter Maria Theresia und Joseph II., Graz, 1871; 846.
Kronstadt, Kruhnen, Krünen, v. Corona.
Krušedol, monasterium in Syrmio, 750.
A Kuefstein, v. Kolonić.
De Küepach Ferdinandus, dominus in Ried, Zimmerlehen et Hasslburg, consiliarius caesareus (1593), 996.
Kulczyński Ignatius, polonicus historicus ecclesiasticus, Basilianus monachus, † 1741; ejus: Specimen historiae ecclesiae Ruthenicae, Romae 1733; 982.
Kules Milos, parochus in Solok, (1690), 789.
S. Kuncevicz Josaphat, martyr, archiepiscopus gr. r. cath. Polocensis et Vitebskensis in occidentali Russia, (1618, † 1623), 73.
Kurutzii (Kuruci in plurali; singularis: Kuruc; vocabulum derivatum, ut videtur, a crux), nomen hoc dabatur rapacibus et praedatoriis catervis generatim, et speciatim feris turmis Bocskajianis in Hungaria, (c. 1606), postea Rákóczianis rebellibus sub imperatore Josepho I. (c. 1707), 338. 372.
Kurz Anton, de fide non adhibenda historico Cserei: Magazin für Geschichte, Kronstadt, 1844, Goett; 217.
Kuver Stephanus Acontius, tertius abbas generalis Mechitaristarum Venetorum et archiepiscopus Sinniensis, ineunte saeculo 19., † 1824; 933.
Kyjev (Kyjov, pol. Kijów), urbs Russiae australis, 865. 881.
Kyjev, metropolita Kioviensis (1707), v. Zalenski.
Κυλιδόντες v. Sarabaitae.

L.

Lacek, v. Ladislaus.
Lacensis (Maria-Laach, domus S. J. in Borussia rhenana), collectio conciliorum, 114. 235. 431. 671.
Laczko, archidiaconus Colunienses (1747), 594.
Ladár Joannes, viceductor Dobrensis (1742), 560.
Ladislaus (Lacek, Latsko) Bessaraba, Valachiae princeps et dux Moldaviae (c. 1369), a Bulgaris rex proclamatus, cum sede regia Vidino, a schismate ad catholicam fidem conversus (c. 1362), 736. 737. 1026.
De Lamarche, S. J., ejus: Instructio super prohibitione transitus a ritu graeco ad latinum scripta, manuscriptum Leopoli, 1721, 115.
László Philotheus, P. Basilianus, ecclesiarcha Balázsfalvensis (1764), 628. 652.
Lateranense IV. concilium oecumenicum (1215), 416—417. 434. 603. 704. 744 847. 905. 906.
Latsko v. Ladislaus.
Lauranu Augustinus, cathedralis ecclesiae graeci ritus catholicorum Magno-Váradinensis χαρτοφύλαξ et canonicus, antistes Aulae Summi Pontificis, Dr. s. theologiae et philosophiae, Rector seminarii, coaevus, 604.
Laurianu August. Tribonius, historicus rumenus, nat. c. 1815 in Transilvania, ab an. 1851 inspector scholarum in Moldavia; cum Nicolao Balcescu (Bolesko) edidit: Magazinulu istoricu pentra Dacia, 4 vol., Bukarest, 1844—1847; 165; cfr. Wurzbach, *Biogr. Lexic.*, t. 14., pp. 223—224.
Laurianu - Massimu: Glossarium, 616.
Lavigerie, Carolus Martialis, archiepiscopus Algeriensis, cardinalis, a SS. D. N. Leone PP. XIII. in Consistorio d. 10. Novemb. 1884 amplissime laudatus, 94.
Laymann Paulus, S. J., rerum theologicarum et juridicarum peritissimus, † 1635. Ejus: Theologia moralis, Monach. 1625; 64. 66. 67.
Lazar Knezić, seu Lazar Grbljanović, ultimus car (imperator) et independens princeps imperii Serbici, (1372. † 1389), uxor ejus Milica, depotissa (despotica) Ser-

biae (1389, † 1405). Lazar obiit in funesto proelio in Kosovo Polje, interfectus a Turcis, 748.
Lazarus, Mechitarista, missionarius CPoli. (1720), 963.
Lectum, quid in stylo curiae Romanae significet, 1038.
Lederius Michael, S. J., Oeniponte (1600), 1003.
Lemény Joannes, natus 1780, episcopus Fogarasiensis rit. gr. cath. (1833—1850), resignavit (1850), 675.
Lemhény (Lemény) Gabriel, S. J., missionarius, † 1729, 511.
S. Leo PP. I. Magnus, (440, † 461), 293. 878. 879. 890. 916. 917.
Leo PP. IX. (1049, † 1054), 54. 883.
Leo PP. X. (1513, † 1521), 54. 746. 770.
LEO PP. XIII. (1878 — ad multos annos!), cujus pastoralis sollicitudo, virtus, sapientia se in omnium, etiam remotissimi Orientis, rituum utilitatem effundunt; omnibus christianis quidem eximie venerandus ac carus, sed fidelibus Slavis potissimum in amoribus ac deliciis habitus, 109; ejus epistola de studio historiae ecclesiasticae, VIII.; allocutio et constitutio „*Benigna*" de dignitate ecclesiarum orientalium, V. VI.
Leo VI., *ὁ φιλόσοφος, ὁ Σοφώτατος*, imper. byzant. (886—912), filius Basilii I. Macedonis; filius ejus Constantinus VII. Porphyrogenitus. Poëta et quater uxoratus; conscenso throno detrusit Photium, post 1. Martii, 883. 886.
Leoninus Leonina), aurea moneta sub Pontifice Leone PP. XII. Romae excusa, valoris 4½ scudi seu 6¾ thalerorum, 446.
Leontius, archidiacon. Balázsfalvensis (1747), 595 596
Leopoldus I., imperator Romanus (1657, † 5. Aprilis 1705), 3—9. 29 98. 127—129. 135 164 167. 179. 181. 190. 196. 200. 217. 224. 227. 254. 281. 289—307; 325—327. 355 365. 368 370. 419. 665. 922. 1095. 1060.
Diploma Leopoldinum secundum d. 19. Martii 1701 maxime genuinum atque authenticum esse probatur; est enim juxta praeviam conventionem exaratum, 274 seqq.; ex praeparatoriis pactis intelligendum, 292; in Lib. Reg. authentice protocollatum, 301; in duobus exemplaribus *ἰσοτίμοις* ac *ἀνυχρόνοις* hodieque conservatum, 301, 302; Valachis in synodo generali an. 1701 solemniter promulgatum, 327; in generalibus comitiis Transilvaniae an 1703 rite publicatum, 512; a curatoribus unitae Valachorum ecclesiae an. 1714 adhibitum, 403; a J. Pataki an. 1718 prolatum, 419; a cancellaria regia Transilvanico-aulica an. 1728 adductum, 481. Ergo temere dicitur apocryphum, falsum, diabolicum, Jesuitarum commentum an. 1729 confictum, 302. 303. 306 Ejus mentio, 301. 305. 306. 323 326—329. 341. 342. 376. 377. 403. 436. 496. 500. 512—519. 528. 534. 543—555. 574 588. 705. 709. 747—750. 792. 848. 895. 899. 1012. 1035. — Leopoldi diploma primum (1699), 899.
S. Leopoldus IV., archidux Austriae, (1096, † 1136), 31.
Leopolis (Lemberg), metropolis austriacae Galiciae, habet tres archiepiscopos catholicos, latinum, ruthenum, armenum, 987
Lepavina v. Lipavina.
Léstyán Moyses, S. J., de re catholica in Transilvania optime meritus (1769), 662. 663.
Lewenberg Rudolph., S. J., provincialis in Transilvania, inter scriptores laudatus apud Stoeger p. 206. (1715); 418.
Ligaridius, insignis scriptor graecus, de usu excommunicationis apud Graecos, 313. 595.
Lipavina (Lepavina), monasterium graecum Croatiae, nuper adhuc sub generalatu Varasdinensi, inter praesidium Crisiense et Koprivnicense, in confiniis Slavonicis, dioecesis Zagrabiensis,

706. 719. 720. 721. 723. 743. 747. 754. 755.

Lippay de Zombor, Georgius, archiepiscopus Strigoniensis et princeps-primas Hungariae (1642, † 1666), 101. 152. 161. 178. 826. 827. 829. 838. 840. 841. 843. 845. 898; primum episcopus Veszprimensis (1633—37), deinde Agriensis (1637—42), demum Strigoniensis archiep., 882. 1042; ejus praecepta de ordinando regimine seminarii generalis cleri Hungariae ad normám Collegii Germanici et Hungarici de Urbe, cujus ipse quondam alumnus fuerat 1042—1044.

Lithuaniae (Lithauen) provincia S. J., 16.

Litkey Ferdinand., S. J., rector collegii Unghváriensis (c. 1751), 870.

Liturgia divina, ex libris liturgicis Graecorum, edit. Venetiis, 26.

Ljubibratić Petrus, tertius episc. Syrmiensis rit. gr. un. (1690—1694), † 1705, successor Jobi Raić; dictus: abbas et metropolita Belgradensis et vicárius generalis Syrmiensis, qua episcopus Laënsis et Syrmiensis ad s. Nicolaum in Oppovo; 749—754. 793.

Lopašić Radoslav, literatus Zagrabiensis, coaevus; ejus: Karlovac, poviest i mjestopis gradu i okolice; Zagreb, 1879; 717. 730. 740. 744.

Loránffy Susanna, Transilvaniae principissa Calvino addicta, vidua Georgii Rákóczy I. (1654), v. Rákóczy I.

Lotio pedum (pedilavium), 59.

Lovinić Michael S. J., nat. 1682, † 1730, patria Bosniensis, inclytus missionarius Carassovae, 796—800. Ejus 17 puncta schismaticis tradita an. 1721, et per eum collecta, 800.

De Luca, Joan. Bapt., Venusinus, Cardinalis, magnum jurisprudentiae lumen, † 1683. Laudum compendium dat Guarnacci, *Histor. Pont. et Card.*, t. 1., pp. 163—166. Ejus: Relatio Romanae curiae, 422.

De Luca Antoninus, archiep. Tharsensis, nuntius ap. Viennae, ab a. 1863 cardinalis, † 1884; 694.

S. Lucas Evangelista, 874.

Lucas ex Szelis, archidiacon. r. g. c. (1700), 249.

Lucchesini Joannes Laurentius, S. J., Lucensis, S. R. C. consultor, pius et doctus (1697), 950.

Lucentius, episc., legatus pontificis ad concilium Chalcedonense (451), 878.

Lucinus Joseph., Romae, (1706), 68.

Ludovicus I. Magnus, rex Hungariae (1342, † 1382), 736. 737.

Ludovicus VIII. junior s. Pius, rex Galliae (1137—1180), 880.

Ludovicus XIV. rex Galliae (1643—1715), 1053.

Lugdunensis (Lyon), synodus s. concilium (1275), 884.

Lugos, oppidum Hungariae in Banatu ad fluvium Temes, non procul a Transilvania, 445; sedes episcopalis rit. gr. cath. 682; synodus dioecesana (1882), 697; series episcoporum 693. et vide: de Apsi'a, Olteanu.

Lukácsi Christoph., sacerdos rit. arm. dioecesis Transilvaniae. Ejus: Historia Armenorum Transilvaniae, Viennae 1859; 915.

Lupus Christianus, ord. eremit. s. Augustini, nat. 1612, † 1681, clarissimus scriptor ecclesiasticus, praeprimis historicus, 579.

Luther Marcus, e Martini Lutheri prosapia, ab haeresi ad fidem catholicam in Hungaria conversus est (1685), 1045.

M.

Macedonius, arianus patriarcha CP. (341—360) intrusus contra Paulum I., haeresiarcha, 878.

Macchabaeus de Nimicza, archidiacon. r. g. (1700), 210. 249.

Macskási Wolfgangus, studiosus Claudiopoli (c. 1768), 660.

Magazinulu istoricu pentru Dac'ia (Laurianu si Balcescu). 250.

Magno-Váradinum, v. Váradinum.
Mahomet, v. Muhamed IV.
Mailberg v. Maylberg.
Maioru (Major) Grigori, Basilianus Balázsfalvensis, episcopatus cupidus, Rednikii successor, electus est episcopus Fogarasiensis rit. gr. cath. (1773—1782), 302, 305, 317, 364, 612, 614, 619, 632, 633, 636, 639, 648, 649, 661. Episcopatus ejus (1773—resignavit 1782), 640—656, 663. Resignatio ejus (1782), 655—656. Obitus 1785, 656. — Memoriale, quod ab eo mscr. dicitur relictum, multis gravibusque ulceribus scatet, 302—305.
Maioru Petru, Basilianus Balázsfalvensis usque 1784, in religione vocatus Paulus, 646, 648, 663, 664; ab insignibus in rem literariam meritis dictus „Lucifer in firmamento rumenae literaturae"; relicto Ordine sacerdos rumeno-catholicus, 136, 138, 1034; ejus: Istoria Baserie, Romaniloru, 471, 473, 478, 495, 500, 503, 523, 531, 551, 555, 558, 560, 586, 612, 617, 645.
Mair Simon, S. J., Oeniponte, (1677). Cfr. De Backer, *Biblioth.* t. 2., p. 1006, 989.
Mailáth, popa, sacerdos schismaticus et unitorum persecutor, habitans in pago Sona in Transilvania (1728), 491.
Μεγαλόχριστοι, monachi magni habitus 559.
Malachowski Joannes, episcop. Premysliensis rit. gr. (Premysl) in Galicia (1669—1690), 100.
Malinowski Michael, eques de, archidiaconus et decanus capituli metropolitani Leopoliensis ritus graeci. Ejus: Die Kirchen- und Staats-Satzungen bezüglich des griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien. Leopoli 1861; 115.
Mancinelli Julius, S. J., studuit Romae 1558—1560; missionarius in Europa, Asia et Africa; operatur in Valachia, 991; in Moldavia, 992; in utraque apostolicus missionarius; † 1618; vitae compendium 989—993.
Manner Thaddaeus, S. J., missionarius in Transilvania, † 1785, 611, 641.
Manuel I., imper. byzantin. (1143—1180), 880, 883.
Marča (Marcha, Márcsa), monasterium Marčense, Marchense, Basilianum, in monte Marča prope Ivanić in Croatia, in comitatu Crisiensi ac dioecesi Zagrabiensi situm; est abbatia cum ecclesia sub titulo s. Michaelis archangeli. — Inde ab antiquissimis temporibus reperiebatur ibidem ecclesia seu capella titulo Omnium Sanctorum (croat *Sri Sveti*, palaeo-slav. *Vsěch svjatich*), quae Turcarum barbarie penitus diruta et desolata erat. Circa annum 1600 Simeon Vratanja, episcopus nationis Serbicae, cum religiosis viris monachis Basilianis et cum multis populi sui Serbici, h. e., cum Rascianis, e Turcarum tyrannide elapsus, in ditiones Austriacas confugiebat, et circa Marčensem regionem resedit. Advenis Petrus Dimitrović (Domitrović), episcopus Zagrabiensis, in locis desertis Montis Marča antiquam ruinosam ecclesiam Omnium Sanctorum an. 1611 restauratam donavit cum novis aedibus ad formam monasterii aedificatis. Ecclesia cum monasterio consecrata est sub titulo s. Michaelis archangeli de Marča. Monasterium, pontificia auctoritate erectum, commendatum est episcopo Simeoni Vratanja, sicque thronus episcopalis pro Serbis unitis in eodem monasterio erectus invenitur (1611), a gubernio Austriaco episcopatus Svidnicensis dictus. Abhinc monasterium Marča constanter sedes episcopi Svidnicensis mansit; 703, 704, 706, 720, 721, 738, 739, 742—744, 748, 755—759. Extant documenta omnia ad catholicam originem hujus monasterii pertinentia, scilicet literae fundationis episcopi Zagra-

Marča,
biensis, Constitutio papalis erectionis Pauli PP. V. et Diploma confirmationis archiducis Ferdinandi II. Est igitur commentum Joannis Csaplovics et, qui illius auctoritatem temere sequitur, Joannis Henrici Schwicker, monasterium Marčense cum suo episcopatu originis fuisse schismaticae, primosque septem episcopos schismati adhaesisse omnes, et demum incipiendo ab 8. episcopo unionem modo acceptasse, modo rejecisse. Die 19. Novembris 1735, tempore sacrarum in ecclesia functionum, domus a schismaticis armata manu improviso oppressa et capillata est, qua occasione Basilitae Marčenses diris et indignis vexationibus male mulcati sunt atque e domicilio suo, juxta fundationem catholico, ejecti. Quum dein episcopus Svidnicensis spolii actione instituta jus unitorum contra sacrilegos usurpatores prosequi vellet, iidem 19. Junii 1737 aedificiis monasticis ignem subjecerunt, peculio tamen sibi contra omne jus fasque retento usque ad annum 1753, quo demum mandante Aula caesarea monasterium Serbis unitis, ut propriis ac veris dominis, est restitutum. Igitur Schwicker verum convertit in falsum, dum praeter alia de hac restitutione spoliatorum unitorum scribit: Im Jahre 1753 vertrieb Graf Petazzi die (schismatischen) Mönche aus dem von ihnen auf Grund kaiserlicher Privilegien erbauten Kloster, das er den Unirten übergab (zur Gesch. der kirchl. Union, in Archiv. cit. t. 52., pp. 296—297), 706. 756. 757. Monasterium quidem restitutum est anno 1753, sed mox Piaristis traditum, 707. 708. 712. 719. 758. 759. Demum sub Basilio Božičković, (1759—1787), ultimo episcopo Svidnicensi et primo Crisiensi, sedes episcopalis quae dicebatur Svidnicensis, in oppidum Crisium translata est (1777) et eparchia Marčensis desiit. — Constitutio Pauli PP. V. de canonica erectione monasterii Marčensis. 1058. — Series episcoporum Marčensium graecocatholicorum: 1.) Simeon Vratanja (1611, † 1630), 2.) Daniel (1727), 3.) Maximus Predojević, (c. 1630), 4.) Gabriel Predojević (1642—1644), 5.) Basilius, (1645—46). 6.) Sabbas Stanislavić (1648—1663). 7.) Gabriel Miakić (1663—1670), 8.) Paulus Zorčić (1671, † 1685), 9.) Marcus Zorčić (1686, † 1688), 10.) Isaias Popović (1689—1698), 11.) Gabriel Turčinović (1700—1706), 12.) Gregorius Jugović (1707—1709), 13.) Raphael Marković, (1709, † 1726), 14.) Georginus Vucinić (1727—1733), 15.) Sylvester Ivanović (1734, † 1737), 16.) Theophilus Pašić (1740—1751), 17.) Gabriel Palković (1751—1758), 18.) Basilius Božičković (1759—1787), qui fuit ultimus Marčensis. — Quoad nomen serbo-catholicae eparchiae Marčensis constat, eam solummodo in publicis actis Austriacis semper nomine Episcopatus Svidnicensis appellatam fuisse, nunquam vero a Sede Romana. De nominis origine varii varia conjecerunt. A similitudine veri non abhorret eorum opinio, qui credunt, nomen „Svidnicensis" derivandum esse ab ecclesia Marčensi Omnium Sanctorum (Vsěch Svjatich, svi sveti). Apostolica Sedes nomen: „episcopi Svidnicensis" nunquam canonice agnovit, sed episcopos ut Svidnicenses ab imperatore nominatos titulo graecae ecclesiae *Πλαταιαί* (Plataeae in Boeotia) insignivit, tanquam episcopos Plataeenses in partibus. — Petrus Petretić, episc. Zagrabiensis, exaravit: Historiam Marčensem.
De Marchis Gabriel, sacerdos gr. rit., alumnus in collegio Graecorum Romae (1691), 40. 55.
Marcianus, imperat. (450—457), 917.

Márcsa, v. Marča.
Marcus Ephesinus, schismaticus episcopus (c. 1439), eversor unionis inter utramque ecclesiam, 815. 884.
Mardin, urbs Asiae, in vicinia Diarbekr, septentrionaliter cum occasu a Bagdad, 94.
Marescotti Galeatius, cardinalis, (nat. 1626, † 1726), 381. 382.
Maria B. V., flens icon ejus Balázsfalvae, v. Aaron episcop.; Sodalitates B. V. M., v. Sodalitates.
Maria, filia Petri Claudi, palatini Moldaviae (1595), 1000., et vide Mircianu.
Maria de Pace, dux austriacus in Hungaria (1690), 1062.
Maria-Pócsense monasterium in Hungaria, 572.
Maria Theresia, imperatrix Austriae (1740, † 1780), 306. 517. 544. 548. 555. 557. 574. 612. 614. 617. 642. 647. 758. 760. 761. 762. 895. 902; decretum de appellatione Graeco-catholicorum (1773), 1055.
Marienescu Atanasiu Marianu, Dr., ejus: Viéti'a si operele lui Petru Maioru, 645. 1033.
Marković Raphael, decimus tertius episcopus Svidnicensis graeco-catholicus, (1709, † 1726), 712. 744. 755.
Mármaros (Marmatia, Marmaria), comitatus et regio Hungariae septentrionalis, sita in angulo intra Galiciam et Transilvaniam, 265. 268. 333. 375. 376. 388. 389. 437. 444. 479. 618. 1048; episcopus, v. Dositheus, Stojka, Zékány.
Marouitae, 94; eorum collegium Romae, 91.
Maros-Vásárhely, urbs Transilvaniae ad fluvium Marisum, vulgo Maros, 160. 929.
Martin Francisc., missionarius S. J. CPoli, victima caritatis † 1662, 970.
Martinettus L., officialis curiae Romae (1721), 442.
Martinov Joann. Evg., S. J., coaevus, clarissimus scriptor theologicus et in graeco-slavicis versatissimus; ejus: Annus ecclesiasticus graeco-slavicus, Bruxelles, 1863; 702. 1008.
Martinović Joannicius, Jenovensis et Aradiensis episc. rit. gr. cath. apud Rascianos (1713), 604.
S. Martinus PP. I. (649 — 655), 879. 890.
Mártonffy Georgius, liber baro, episcopus latinus Transilvaniae, Albae Carolinae (1713, † 1721), 418. 420 — 422. 435. 449. 451. 501. 923.
Maslu, apud Valachos extrema unctio, 551.
Mathias Corvinus, rex Hungariae (1458, † 1490), 402. 437.
Mathias (II.), imperator Romanus, successor Rudolphi II. (1612, † 1619), 990.
Matthaeus de Láposz, archidiacon. r. g. c. (1698), 210. 249. 570.
Maurocenus sive Moresini Thomas, Venetus, primus patriarcha latinus CPoli (1204, † 1211), 416.
Maurocordato de Scarlati, familia phanariotica, oriunda e stirpe mercatoria in Chios, originem trahens a Genuensibus nobilibus de Scarlati.
Maurocordato Theophanes, archiep. de Paronaxia (c. 1686), 173. 858.
Maurocordato Alexander, celeberrimus nepos archiepiscopi Theophanis, pater Joannis Nicolai M. de. Sc., vojvodae et principis Valachiae, patria Chius, literatus et diplomaticus graecus, nat. c. 1637, † 1709, ex historia pacis Carlovicensis anno 1699 omnibus notus. Viennam venerat 1688 ut membrum legationis Ottomanicae, ibique per 4 annos moras traxit, † 1709; 46. 858. 859.
Maurocordato Joannes Nicolaus, vojvoda (gospodar) et princeps Moldaviae et Valachiae, filius Alexandri, et pater Joannis Constantini. Gospodar Moldaviae an. 1709, et an. 1711 gospodar Valachiae, dejecto ultimo Kantakuzeno Stephano. Graecizans inter Rumenos exosus est eis, et quum 1716 Austriaci Danubianos

Maurocordato de Scarlati, principatus invasissent, salutavit eos populus Rumenus qua liberatores et gospodarem suum capi passus est. Nicolaus integro biennio (1716—1718) retentus est ab Austriacis in custodia Albae Carolinae in Transilvania. Austriaci nimirum, quibus in magnam societatis cum Turcis initae suspicionem devenerat, urbe Bukaresto clandestino introitu potiti mense Septembri 1716, eum improviso occupatum, Albam Carolinam deportarunt, ubi in custodia detentus exaravit egregium opus *Περὶ καθηκόντων* (de officiis), edit. Bukuresti 1719: eo in opere scribendo instructissimae Societ. Jesu bibliothecae et patrum consilio opportune usus. Instantibus Turcis e custodia dimissus, eos male habuit, quos partium Austriacarum studiosos comperit. Vir fuit eruditus, clarae mentis, amicus liberalium artium atque literarum omnium. Favit ex grato animo Patribus S. J.; † 1730, nactus successorem filium suum Joannem Constantinum; 398. 401. 447. 570. 858. 1012. 1013. 1024; ejus liber de officiis, 1012

Maurocordato Joannes, frater Nicolai, cujus durante custodia (1716—1718) Valachiam gubernavit. Turcis fidem servavit et ideo nominatus est ab eis c. 1718 gospodar Moldavicus, sed brevi post decessit an. 1720. ex veneno, ut fertur, porrecto; 1012.

Maurocordato Joannes Constantinus, Joannis Nicolai filius, gospodar Valachiae anno 1730, turcici imperii tributarius. Ab an. 1730 usque ad 1761 septies de throno depositus, quater in Valachia et ter in Moldavia, semper tamen Sultani potestate eidem restitutus est. Anno 1761 ultimo exauctoratus CPolim concessit, ibique mox diem supremum obiit 1763; 1029. Graecizavit sicut pater ejus. Claruit amore in studia et doctos, eaque de causa Societati Jesu favit, de literis patriis etiam in paucis bene meritus; erat multarum linguarum romanicarum gnarus, satis cultus et bonus princeps; 1011. 1012. 1014. 1015. 1024.

Maurus Silvester, S. J., † 1687. De eo cfr. Hurter, *Nomenclator*, t. 2, pp. 325—327; 361.

Maxay David, notarius publicus in Transilvania, Valachici cleri gr. rit. c. in Transilvania curator, et comitatus Dobocensis juratus assessor, (1714), 405. 409. 461. 479. 485. 486. 487—499.

Maximilianus, defuncti archiducis Ferdinandi ex Maximiliano II. imperatore nepos et in principatu Tirolensi successor; frater fuit duorum imperatorum, Rudolphi II. et Mathiae, supremus ordinis Teutonici magister, † 1618. Hippolytus Aldobrandini, cardinalis a latere, liberavit eum (1588) e custodia, in quam a Sigismundo III. rege Poloniae ut regni candidatus, in bello captus, fuerat inclusus (1587): quo facto debito honore dimissus est; 981. 1006.

Maximus, archiepiscopus s. patriarcha Gradensis (Aquilejensis) (c. 648— c. 668), confugit ad pontificem Martinum I., 890.

Maximus ex Frek, archidiacon. r. g. c. (1700). 249.

Maylberg (Mailberg), oppidum cum arce Joannitarum in Austria, 5.

Mechitar, fundator Congregationis Mechitaristarum, familiaris P. Jacobi Caschodi S. J., (1720), 933. 963.

Medan Joannes, clericus Transilvanus (1772), 663.

Mediolanum (Milano), urbs Italiae superioris, 58.

Méhesi Abrahamus, archidiacon. seu lector capituli Fogarasiensis (1806), 667.

Melchisedek episcopus graeco-rumenus, clarus scriptor coaevus; ejus: Synaxariu, 140. 143. 148.

item relatio itineris Bukovinaensis, 978.
Melentius, vicarius metropolitae Athanasii I. Albajuliensis (1701), 258. 272. 274.
Melissenus Nicephorus, episcopus gr. rit. cath., 40.
De Melmek Joannes Theodorus, camerae aulicae Viennens. secretarius et commissarius in inferiori Hungaria et Slavonia, (1690), 789.
Meltzl Sigismundus, S. J., regens Residentiae Albae Carolinae (1750), 921.
Memorandum, im Auftrage der Generalkonferenz der zu Herrmannstadt vom 12. bis 14. Mai n. St. 1881 versammelten Vertreter der romänischen Waehler verfasst und veröffentlicht vom entsendeten Ausschusse derselben. Aus dem Romaenischen übersetzt. Herrmannstadt, 1882, 305; Diploma Leopoldinum II. temere dicit apocryphum, v. Diploma.
Menea, liber liturgicus Graecorum, ed. Venetiis, 26.
Meniata Elias (Helia), Cephaleniensis, doctor s. Evangelii, episcopus Cernikensis et Kalabricensis in Morea, catholicorum adversarius acerrimus, scriptor theologicus, 810. 811. 818 869. 1041; ejus: Lapis offensionis. 680. 810. Doctoris s. Evangelii officium 1041.
Menologium Basilianum, jussu Basilii junioris Porphyrogeniti saeculo decimo vertente descriptum. 14. 79. 426. 877. 886. 939.
Merisenilor, pagus et campus in Valachia. 261. 262. 317.
Merolla Franc., Neapolitan., Congr Oratorii, canonista saec. 17., 64.
Mészáros K., ejus: A magyarországi oroszok története. Buda-Pest. 1850; 821.
S. Methodius, metropolita Moraviae, v. Cyrillus.
S. Methodius I., patriarcha CPolit. (842. † 847). 41.
Methodius, episcopus rit. gr. schism. Munkácsiensis (c. 1650), ab episcopo Premysliensi rit. gr. denuo consecratus, 100. 857.
Metrophanes, archiep. Priconiensis, gr. schismaticus (1702). 360.
Miakić Gabriel, hieromonachus Basilianus, septimus episcopus Svidnicensis Marčae in Croatia (ab 1663 et depositus 1670); fuit nempe conjurationis Zrinianae socius defunctus est in vinculis Glacensibus in Silesia, 705. 715. 718. 719. 730. 744. 745—747; formula juramenti fidelitatis et professionis fidei ejus (1633), 1035—1037.
Michael de Armen., archidiac. r. g. c. (1698), 210.
Michael de Kallota, archid. r. g. c. (1698), 210. 249.
Michael Pap, archid. r. g. c. districtus Lakságiensis, (1736), 526.
Michael Caerularius, patriarcha CP. (1043) relegatus in Proconnesum, ubi mox obiit 1059); resuscitavit graecum schisma, 883.
Michael III. Porphyrogenetes, imperator Byzantinus (842—867), primum sub tutela matris Theodorae 842—856, dein suscepit regimen tutor junioris imperatoris Bardas. Trucidatus est an. 867; 883. 891.
Michael IV. Paphlagonius byzantin. (1034—1041), uxor ejus Zoë, 883.
Michael (IV.) Galéta, v. Mircea.
Michael Vitézul (a slavico Vitez, victor) seu Bravul (animosus), vojvoda Valachiae Transalpinae, ab anno 1599 etiam princeps Daciae s. Transilvaniae, a Georgio Basta, supremo caesareo belli duce in Transilvania occisus (1601). 143. 347. 445 1003.
Michaud Joseph., missionarius Ord. s. Francisci, in Transilvania (1748). 597. 599.
Micka (Miske), oppidum Hungariae, comitatus Eisenburg, 8.
Miel Petrus, S. J., missionarius inter Valachos, nat. 1681, † 1755, scriptor theologicus, 401. 1009. 1012; vita ejus 1009—1010.

Mieskenses possessiones prope Claudiopolim in Transilvania, 524.
Miglio Tullius, liber baro de Prumberg, consiliarius camerae aulicae et commissarius in Hungaria et Slavonia (1690), 787. 790. 791.
Migne, edidit Patrolog. graecam et latinam, 269. 417. 467. 568. 579.
Mikes Michael, comes Transilvanicus, deputatus Valachorum ad archiepisc. de Kollonich (1699), 128. 129. 457. 971.
Miklosić, doctissimus slavista, nat. 1813 in Radmestak in Styria; ejus: Lexicon linguae Slovenicae, Viennae 1850; edit. 2. 1862 ibid., 217. 550. 551. 560; Ueber die Wanderungen der Rumänen in den Dalmatinischen Alpen und den Karpaten, 1038.
Μικρόσχημοι, monachi parvi habitus, 559.
Mili Constantin., secretar. episcopi Magnae Graeciae, 1074.
Millei Stephanus, S. J., (1662) Munkácsini missionarius, 845.
Milleselović Stoić, parochus in Döbrököz (1690), 789.
Milli Blasius Christophorus (Peičić), Ragusanus, missionarius in Bulgaria, unde numerosas familias in Banatum deduxit, earumque parochus fuit in O'-Besseny'ó; anno 1750 vicarius capitularis Csanádiensis; † qua canonicus custos 1753; 1060.
Minas, episc. primum Armenorum schismaticorum in Transilvania et adversarius ecclesiae Romanae, tum gnavus amicus et defensor (c. 1684, † 1686), 920.
Minas de Baron, apostolicus per Transilvaniam missionar. (1728), 923.
Miniski, praepositus Zagrabiensis, qua interpres linguae fungens Viennae (1686), 714. 716.
Mircea III., princeps Valachiae primo (1546—1551), secundo (1558, † 25. Septemb. 1559); uxor ejus Chiarina (Despina); filii ejus Petrus Claudus et Alexander; Petrus Claudus successit patri, 978. — Alexander (II.), filius Mircea III. et Despinae, frater Petri Claudi, princeps Valachiae (1567—1577), 878. — Mircianu Petrus, cognomento Schiopul (Claudus), filius principis Valachiae Mircea III. et principissae Chiarinae, vojvoda Valachiae et palatinus Moldaviae (1559—1567), quo anno, 1567, abdicare coactus est; inde ascendit thronum Moldaviae (1574—1580), ubi iterum depositus est; duos annos delituit in monte Athos, in monasterio, et 1582 throno Moldaviae qua palatinus (princeps, vojvoda) restitutus est. Filium suum Joannem Stephanum declarandum curavit successorum in Moldavia (1590), verumtamen cum filio a Turcis in exilium pulsus (1591) ad imperatorem Rudolphum II. confugit atque in Tyroli mansit, ubi mox defunctus est (1594), filio Joanne Stephano gratiis Domus Austriacae commendato. — Filia Petri, Maria, tempore obitus patris sufficienter jam ab eo dotata; 978—980. 981. 982. 983. 984. 985. 987. 988. 993. 994. 995. 996. 997. 1000. 1001; sinceritas unionis ejus cum ecclesia Romana, 986—987; testamentum ejus d. d. 1. Junii 1594; 998—1000; obitus Petri vojvodae in Tyroli in arce Zimmerlehen prope Bozen, mense Junio 1594; 996—997. — Joannes Stephanus, filius Petri Claudi, puer 7 annorum successor patris in principali solio Moldaviae renuntiatus (1590—1591), sed patre anno 1591 a Turcis pulso, cum eo in Tirolim se recepit. Defuncto patre tutorem dativum nactus est nobilem Ferdinandum de Küepach, Oeniponte apud Patres S. J. educandus. Obiit 21. Martii 1602 juvenis 18 annorum 3 mensium et 1 diei, 979. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. Obitus ejus Oeniponte (1602), et sepulchrum, 1005—1008. Legata ejus et

Mircea,
fundationes Oeniponte. (1006—1008.); Visu dignae res ab eo relictae Oeniponte, 1008. — Michael (IV.) Galéta, Petri Claudi, ex fratre Alexandro nepos bis princeps Valachiae (1577—1583 et 1585—1590), catholica matre natus, a Nuntio apostolico impense commendatus, 990; a Summo Pontifice propriis literis honoratus iisque omnino dignis, quae hic legantur).
Miske, v. Micka.
Missa, an concedendus sit missionariis latinis usus ritus graeci, et Graecis usus ritus latini in liturgia, 33. 34
Missionarii et missiones; missiones castrenses in Hungaria, Transilvania etc, 182. 183. 961. — Instructio pro missionariis inter Orientales laborantibus exarata, 111—121. — Utrum missionariis latinis concedi possit usus ritus graeci, 3—95. — Quid missionariis inter Orientales laborantibus praecipue servandum? 111—121. — Missionarii in Dacia, 186. 361. 1023—1034. 1029—1034. — Missio castrensis provinciae Bohemiae S. J. in Hungaria superiori, 1044—1052. — Missio provinciae Bohemiae S. J. Moschoviae, 361. — Missio gallica S. J. Constantinopoli, 97. 961—970.
Mitkiewicz Martin, S. J., Cracoviae (1662), 846.
Mitzke (Micke) Fridericus, S. J., nat. 1680, † 1750; missionarius inter Valachos, 1009 1014; vita ejus: 1011.
Mohyla (Mogila), Georgius, metropolita Sučaviensis totiusque Moldaviae (1586—1591). Ex episcopali sede in Radautz (Radovce) ad thronum metropoliticum Sučaviae promotus; anno 1591 cum Petro Claudo Mircianu, principe Moldaviae, in exilium missus, apud eum manebat in Tiroli qua confessarius ejus. Fuit frater Jeremiae Mohyla, principis Moldaviae: 984—986. 996—999 1000. 1008.
Mohyla Jeremias, frater Georgii Mohyla, metropolitae Sučaviensis, primum mareschalcus supremus provinciae Moldaviae et curiae Petri Claudi (1588—1591), apud quem comparet in Tiroli (1594). Domum reversus electus

---

[1]) Dilecto filio Nobili Viro Michano, principi Valachiae.

Gregorius PP. XIII.

Dilecte fili, nobilis vir, salutem et omnis gratiae cumulum, perpetuamque felicitatem. Laetati incredibiliter sumus tua praestanti laude et optima spe majoris in dies progressus in omni virtute et pietate. Narrant enim viri gravissimi, te et naturae bonitate, et accurata matris tuae prudentissimae foeminae educatione multa praeclare agere, inque iis magna erga nostrae Ecclesiae homines benignitate uti. Non putavimus alienum esse nostra caritate, qua omnes principes christianos amplecti debemus, Nobilitatem tuam per has literas salutare. Mandavimus etiam dilecto filio Antonio Possevino, sacerdoti excellenti doctrina, pietate, integritate, caritate praedito, ut ad te iret, teque viseret; quaeque ei commisimus, coram exponeret. Gratissimum Nobis facies, si ejus verbis omnem fidem tribues. Dominus Noster Jesus Christus amplectatur, tueaturque Nobilitatem tuam sua gratia, cumuletque omni felicitate. Datum Romae apud s. Petrum sub annulo piscatoris die 14. Maji 1583. Pont. Nost. anno undecimo. (E Reg. Greg. XIII. an. 11., ep. 159. f. 261. Apud Theiner, *Annal. eccles.* cont. an. 1583., t. 3., pp. 453—454).

est vojvoda Moldaviae (1596—1607), 983—986. 998. 1000. 1008; Ecclesiae catholicae semper sincere unitus[1]).

Moldavia, olim proprio parens principi sub clientela Turcarum, nunc pars novi regni Rumeniae, 599. — Unio Moldavorum cum Ecclesia catholica, 980. — Patres S. J. in Moldavia pro unione laborantes (1589), 987—993; tum (1743), 1122—1034. — Haeretici e Bohemia in Transilvaniam et Moldaviam penetrantes (1583), 980. 988. — Episcopi catholici Moldaviae, 1026. 1027. — Principes Moldavo-Valachici, v. Kantakuzenos Manrocordato, Mircea, Joan. Saxo, Petrus Cercel, Pet. Schiopul, Petrus VI. Raresiu.

Moldovanu Joan. M., canonicus ecclesiae metropolitanae Alba-Juliensis rit. gr., vir literis egregie excultus ac de historia ecclesiastica optime meritus, coaevus, plura vulgavit, ut ecce: Acte sinodali ale baserecei romane de Alba Julia si Fagarasiu, Blasiu 1869; 302. 306. 329. 401. 405. 475. 495. 501. 520. 523. 544. 545 548. 629. 645. 655. 672; Spicuire in istoria baserecesca a Romaniloru. Blasiu 1873, 302. Perperam tamen comminiscitur, Diploma Leopoldinum secundum anni 1701 multo post fuisse a Jesuitis inventum ac fabricatum, 302. Vide Leopoldinum Diploma secundum.

Molitva (bohem. modlitba, preces, oratio, suffragia) apud Valachos gr. rit., 550.

Molnáru Joannes, schismaticus popa apud Valachos Transilvanos (1759), vir tumultuosus, 616. 631.

Molnár Joannes, junior, (1743), ejus: Magyar Könyvház, 1029.

Monachi et vita monastica; penes Graecos tres sunt monasticae vitae gradus: ἀρχάριοι (novitii), μικρόσχημοι (parvi habitus) et μεγαλόσχημοι (magni habitus), 559. — Tria item sunt vestium genera, ut ῥάσον (tunica), μανδύον (pallium) et κουκουλλίον (cucullus), 559. — Pseudomonachi v. Sarabaitae.

Mondok Joannes, abbas, canonicus cartophylax Munkácsiensis rit. gr., vir dignitatis et doctrinae splendore insignis. Ejus: Brevis historica notitia dioecesis Munkácsiensis, Unghvárini. 1878; 821. 909: Schematismus cleri Munkácsiensis. 1878. 388 479. 500. 642.

[1]) De eo episcopus Quirini inter alia haec scribit ad Clementem PP. VIII. a. 1599: „Ho cantato pontificalmente la messa, due volte presente l'istesso prencipe et il suo fratello arcivescovo con altri vescovi greci della Moldavia. Il giorno del Corpus Dni.... facendo con molta solennità et devotione la solita processione col santissimo sacramento accompagnato d'esso prencipe, baroni, arcivescovo, e vescovi, militia et populo. — Il detto prencipe e tanto amico et affetionato alla chiesa latina che ... più volte in publico et in privati ragionamenti alla presentia de' suoi vescovi et baroni ha professato che Vostra Santità è il vero capo di tutti gli christiani e per mostrare questa sua affettione maggiormente etc." (Hurmuzaki, *Documente*, t. 3., pp. 549—550). — Ad felicia haec s. Unionis tempora spectant, quae clarissimus D. Kogalniceano in publicis regni comitiis solemniter est testatus d. 18. Decemb. 1884: „que le jour de la Naissance de N. S. Jésus-Christ, lorsque le métropolitain (Roumain) du pays offrait la croix au Prince pour la baiser, l'évêque catholique se trouvait à ses côtés". (Cfr. L'Indépendance Roumaine. 1884, 22. Dec.; 22. Dec. *v. st.* — 3. Jan. *n. st.*).

Monembasia (Napoli di Malvasia) antiquum Epidaurus Limera, maritima urbs in peninsula Morea in Laconia, 993; episcopus v. Dorotheus.
S. Monica, mater s. Augustini, 58. 70.
Monora, pagus Transilvaniae prope Balázsfalvam, 594—596.
Monostor, (Kápolnok-Monostor), rum. Monastiuru, oppidum Hungariae in comit. Szolnok-Doboka, ubi Graeci rit. cath. colebant Deiparam Virginem thaumaturgam, 444. 150.
Monostor, oppidum Transilvaniae, v. Kolos-Monostor.
Monotheletae, haeretici (683); 879.
De Montalto Alexander Peretti, vulgo Montalto, cardinalis, nepos Sixti PP. V., S. R. E. vicecancellarius et negotiis cum caesare ac regibus tractandis praepositus, (1589), 986. 987.
Montanistae, haeretici saeculi II., 1057.
Moravia austriaca, 72.
More Stephanus, S. J., Transilvanus, ultimus theologus lat. episcopi Fogarasiensis rit. gr. (1761—1773), † 1783; 633. 631.
Morus Stephanus, S. J., Quinque-Ecclesiis a schismaticis occisus anno 1704, 383.
Moroni Cajetan., Romanus; ejus: Dizionario, 14. 96. 106. 427. 429. 504. 539. 581. 681. Vitam ipse suam scribit in Indice, t. 4., pp. 446 seqq.
Moschovia, (Moskva), celeberrima urbs Russiae, 24. 27. 316.
Mothonis Nicolaus, scriptor (1752). 818. 988.
Motus, pagus Transilvaniae prope Szamos-Ujvar, 926.
Moyses Tadevensis, Armenus, Catholicis infestissimus, 917.
Moyses, episcopus schismaticus, Valachis in Banatu odiosus et gravis forte Moyses Petrović, antea archiepisc. Belgradensis, postea (a. 1724) simul metropolita Carlovicensis), 446.
Muhamed IV., sultanus Turciae (1648—1687), 5.
Mulić Georgius, S. J., Croata, nat. 1694, † 1754 Zagrabiae, missionarius apostolicus in Slavonia et Illyrico, scriptor theologicus, 805. 806.
Munkács (Munkácsinum, slav. Mukacovo), fortalitium Hungariae, non procul a finibus Galiciae, comitatus Beregh, 7. 27. 100. 152. 375. 384. 402. 421. 422. 444. 500. 506. 571. 577. 661. 663. 725. 731. 758. 761. 812. 828. 830. 831. 840. 848. 866. 867. 902—906. 1047. 1052. 1053. — Erectio episcopatus Munkácsiensis sub Agriensi episcopo Carolo Eszterházy et bulla ea de re (1766), 902—906. — Series episcoporum Munkácsiensium gr. rit. cathol. Ruthenorum, 869—870. 913; singulos episcopos v. Bacsinszki, Bizanczy, Blazsovski, de Camillis, Hodermarszký, Olszavszki, Panković, Parthenius seu Petrus Parthenius, Pásztelyi, Pócsy, Popovics. — Capitulum episcopale g. r. residet in arce Unghvár, 914. — Vicarius Munkácsiensis, v. Bizanczy. — Monasterium Basilianum s. Nicolai prope urbem et arcem, 152. 153. 178. 201. 202. 214. 500. 503. 830. 831. 834. 835. 836. 846. 907. et vide Korjatovics. — Saeculare jubilaeum capituli Munkácsiensis, (1877), 914. — Ukrajina s. regio Munkácsiensis anno 1662 schismatica, 846. — Episc. schismaticus Ruthenorum gr. rit., v. Taraszovics.
Muntyan Joannes, cantor Balázsfalvensis (1764), 628.
Myniat Elias, v. Meniata.

N.

Nagy de Sellye Ignatius, patria Albaregalensis, Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnus, primus episcopus recens erectae Sedis Albaregalensis (1777—1789) et Cardinalis Batthyány archiepiscopi Strigoniensis suffraganeus et ad tempus Vicarius, 317.

Nagy Iván,: Magyarország családai, Pest, 1857.
Nagy Joannes, assessor tabularum Transilvanicarum (1769), 662.
Nagy Josephus, cathedralis ecclesiae Albae Carolinensis canonicus et parochus (1782), 634.
Nagy-Bánya rum. Baiamare, urbs Hungariae, comitatus Szathmár, non procul a confiniis septentrionalis Transilvaniae, 445. 510. 618. 619. 635.
Nagy-Szeben. v. Cibinium.
Nagyszeghy Gabriel, dictus Andreas Bán, alias Görög, nobilis Valachus Transilvanus rit. gr. schism., infamia flagrans (1699), 241. 245. 262. 330. 331—341.
Nagy-Szombat, v. Tyrnavia.
Naláczy Stephanus (István), nobilis Transilvanus (1697), 181. 194. 223. 234. 238. 255. 265.
Namétalla, v. Aoun.
Sándor-Alba, v. Belgrad Serbic.
Napoli di Malvasia, v. Monembasia.
Napoliana, domina Transilvanica (1719), 457.
Napragyi Demetrius episc. Transilvaniae (1596—1606); ejus: Memoriale Rudolpho II. oblatum (1602), 345. 347. 355. 476.
Nasri Taman, natus in urbe Mardin native ritu orientalis ecclesiae retento ingressus Ordinem Capuccinorum (1881), 94.
Natalis Lucas, sacerdos rit. gr. sitne iterum sub conditione ordinandus (1701), 107.
Nau Michael, S. J., Parisiensis, missionarius inter Turcas et Graecos, (nat. 1631, † 1683). Ejus: Ecclesiae romanae graecaeque vera effigies; 36.
Navarrus Martin, (Azpilcueta), nat. 1493 in Hispania, † 1587, scriptor theologicus, canonista et moralista, 66.
Naxos, Νάξία, Aegaei maris insula, 858.
Nazaraei, haeretici 2. saeculi, 36.
Neapolis, urbs inferioris Italiae, 34.
Nemci, parochia Djakovensis dioecesis in Slavonia, 807.
Nemes Joannes, liber baro de Patak, episcopus Fogarasiensis rit. gr. v. Pataky.
Neophytus, archiep. Heracleae, gr. schism. (1702), 350.
Neoplanta, v. Ujvidék.
Nerli Francisc., junior, cardinalis, Florentinus, protector Ruthenorum et totius ordinis s. Basilii M., olim legatus pontificius in Austria, Polonia, Gallia, † 1708.
Nestorius haeresiarcha (c. 428), 878; Nestoriani, 79.
Neuperg, caesar. generalis in Croatia (1753), 759.
Neurauter Carolus, S. J., Bohemus, nat. Pragae 1667, † 2. Novbr. 1702. 35 annos natus, theologus Athanasii metropolitae Albajuliensis ac consiliarius, missionarius castrensis in Transilvania, 183—185. 258. 271—274. 308—309. 319. 321. 351—352. 356. 357.
Neusatz, v. Ujvidék.
Neustadt (Neostadium), urbs Austriae. ad austrum urbis Viennae, 5; episcopus: de Kollonich.
Nicaenum concilium, I. oecumenicum (325), patrum 318, contra Arium, 878. 890. 1057.
Nicaenum concilium II; oecumenicum (787), contra iconoclastas, 879.
S. Nicephorus, patriarcha CP. (806—815; † 828); ejus: Breviarium historicum; 881.
S. Nicetas, inclytus Dacorum apostolus, 570.
Nicodemus, archiep. gr. schism. Terconii (1702), 350.
S. Nicolaus, episc. Myrorum, thaumaturgus, 1008.
Nicolaus Antonius; ejus: Bibliotheca Hispana nova, 38.
S. Nicolaus Chrysoberga, patriarch. CP. (982—995), 814.
Nicolaus Comnenus Papadopoli, v. Papadopoli.
S. Nicolaus PP. I. Magnus (858, † 867), 72. 73. 883. 890.
Nicolaus Maurocordato, v Maurocordato.
S. Nicolaus Mysticus, patriarch. CP. (895—925), 814.

Nicolius Hieronymus, Romanus, Congr. de observantia Lombardiae, 64.
Nicolaus Aaron de Bistra, novitius Balázsfalvae (1764), 661. 662.
Nicolaus Athanasius, gr. rit., 40.
Nicolaus, Basilianus Balázsfalvae, 627. 628.
Nicolaus, Ballomirensis protopopa, pseudo-vicarius generalis Fogarasiensis episcopi Klein (1747, 1748), 593—595 600; ejus apostasia, proditio, fuga (1748), 597—599.
Nicolaus Benyeiensis, archidiac., v. de Benye.
Nicolaus, magister scholae Valachicae Balázsfalvae (1764), 628.
Nicolaus de Szászsebes, protopopa r. g. c. (1698), 210. 249.
Nicolaus, typographus Alba-Juliensis (1701), 261.
Nicolaus ex Voila, archidiac. (1725), 465.
Nicomedia, urbs Asiae Minoris, 98.
Nicopoli, episc. hujus urbis (1748), 599.; v. Stanislavić.
Niederegger Aloys., S. J.; ejus: Der Studentenbund der Marianischen Sodalitäten, Regensburg apud Pustet, 1884; 1003.
Niegomerović Ephtimi, prior Basiliani monasterii s. Michaelis arch. ad Grabocam (1690), 789.
Nilles Nic., S. J., editor exilium harum Symbolarum; ejus: Historia domus s. Nicolai, 1006; De rationibus festorum utriusque SS. Cordis, 429; ignoscentiam stribliginum et condonationem errorum in Symbolis occurrentium ab intelligente ac benevolo lectore petit, 1087.
Nitra (lat. Nitria, hung. Nyitra, germ. Neutra), slavica urbs Hungariae, ad fluvium Nitra, comitatus Nitriensis, a Strigonio in boream, a Posonio in ortum, 5; episcopi: v. Kollonich, Pálffy, Roskoványi.
Nobili Joannes, scholasticus capituli Fogarasiensis, (1806), 667.
Noesen, v. Bystrice.
Notaras, v. Chrysanthus.
Nova Domus (Jindřichuv Hradec, Neuhaus), urbs Bohemiae, orientaliter cum septentrione a Budvicio, olim cum collegio S. J. (1688), 1052.
Novák Todorović, schismaticus Serba (1701), 753.
Novi, dicebantur schismatici apud Valachos Transilvanos (1759), 616.
Novi Pazar (palaeo-serbice et originaliter Ras; Novibazar, turc. Jenibazar), ad fluvium Raška, non ita procul ab australibus confiniis hodierni regni Serbici; olim residentia regum Serbicorum Nemanja, quorum nonnulli in hujatibus monasteriis sepulti sunt: confer Crisium.
Novisad, v. Ujvidék

O.

Obédénare M. G., natione Rumenus, vir ingenio valens et judicio, multiplicique disciplinarum genere, historicarum ac medicarum praesertim, egregie instructus, Academiae rumenae insigne membrum et decus, in antiquitatibus nationis suae tractandis versatissimus, 364. 615.
Ochendius, v. Verzireski.
Octoëchos, liber liturgicus Graecorum, ed Venetiis; 26. 345—346.
Odobescu M. A. J., doctus Rumenus, de historia gentis suae bene meritus, 1015.
Oenipons (Innsbruck), 995. 1002. 1003. 1006. 1007., urbs Austriae insigniter culta, Comitatus Tirolensis caput, ad Oenum flumen (Inn), olim proprii principis sedes; cum gymnasio a beato Petro Canisio erecto, quod juvenis Moldaviae vojvoda adibat (1002—1004); cum caesarea ac regia literarum Universitate completa, cujus facultas theologica non minima est inter publicas theologiae scholas Europae; exhibente nunc personali docentium catalogo undecim sacrae theologiae doctores, cum uno professore supplente; qui diligenter omnes audiuntur hoc anno 1884—1885) a

254 clericis studiosis, qui ex 54 diversis dioecesibus Europae, Americae et Australiae atque ex 15 variis familiis religiosis Oenipontem confluxerunt sacris disciplinis rite imbuendi; ex iis plerique ad vitam et honestatem clericorum ex mente ss. canonum informantur in Convictu theologorum sancti Nicolai, cui quanto acriori studio adversarii Ecclesiae concitare odium atque invidium conantur, tanto majorem benevolentiam S. D. N. LEO PP. XIII., vestigiis ingressus Pii PP. IX., immortalis memoriae, et verbis significare et factis praestare pergit: ut adeo convictui non immerito illud s. Bernardi accommodari posse videatur: „Nec facile dixerim quid illius seminarii disciplinam atque eruditionem adstruat sanctiorem, horum favor, aut pavor illorum." Atque haec est „Domus s. Nicolai", a primo ejus fundatore P. Nicolao Lanoyo († 1581) s. Nicolao dicata, quam a Moldaviae principe singulari beneficio ornatam refert historia, 1006.

Okolicsány Alexander, missionarius S. J., apud Valachos in Transilvania, (c. 1771, 635.

Oliverius Horatius (Olivieri Orazio), S. J., Italus, (1706) Romae, 11, 44, 47, 49, 82, 83, 428, 949.

Olomucium (Olomouc), insignis urbs Moraviae Austriacae, 73.

Olaszszky Simeon Stephanus, episc. Pellensis i. p. i. (in Palaestina) vicar. Munkácsiensis r. g. c. (1733—1733), 500, 870.

Olsavszky Michael Manuel, episc. Rossensis i. p. i., vicarius apost. Munkácsiensis g. r. c. Ruthenorum per Hungariam 1743—1767), consecratus episcopus mense Decembri 1743; 500, 551—573, 869, 898; ejus epistola ad Szathmáriensem (1751), 869, 870, 871—896.

Olsavszky Georgius, S. J., e collegio Ungháriensi (c. 1767), 908.

Olteanu Joannes, episc. Magno-Váradinensis r. g. c. (1874, † 1877), 692, 695.

Oppovo, monasterium in Syrmio, 749, 751.

Orahovica, oppidum Slavoniae, districtus Verovitica, ad fluvium Orahovica, cum Basiliano monasterio s. Nicolai, 751—753, 787.

Ordinationes Graecorum an post acceptatam unionem sub conditione iterari debeant, 96—110.

Oribaz Radošab, parochus in Ozoro, (1690), 789.

Orientalium ecclesiarum dignitas, V. Earum ritus in sua puritate et integritate servandi, 113, 175, 686. Eud. Hurmuzaki ea de re gravissimi errores, 175; regulae missionariorum S. J. de studio ritus orientales conservandi, 115, etiam Pius PP. IX.

Orientalis ecclesia in Austro-Hungaria, 1064, alto patrocinio Augustissimae Domus Austriacae gaudens, VII.

Origenes damnatus in concilio CP. (553), 879.

D'Origny Joannes; ejus: La vie du Père Antoine Possevin. Paris, Muzier 1712, 980.

Ormány, rum. Ormanu, communitas Transilvaniae in comitatu Szolnok interiori, 657.

Orotna, locus Armeniae, Joannes Orotnensis, 917.

Osiek v. Essek.

Osservazioni storico-naturali et politiche intorno la Valachia e Moldavia, Neapoli 1788, 1014.

Oxendius, v. Verzireszki.

Oznia, locus Armeniae, Joannes patriarcha Ozniensis (718—728), v. Joannes.

P.

Pachtler Michael, S. J., coaevus, vir solidae doctrinae copia et varietate conspicuus, praeter alia scripsit de Marianis Studiosorum Congregationibus, 1003.

Paget Gulielmus, comes, legatus regis Angliae Constantinopoli et Viennae ex Austria redux in patriam. De Familia Paget cfr. Biographie universelle, t. 31., pp. 614—615, 2. edit.

Zedler, *Universallexic.*, t. 26., p. 231. obiit 1712, 354. 355.
Paintner Michael, olim S. J., ab an. 1722 episcop. titul., multa scripsit. Ex iis plura refert Stöger, Scriptores pp. 249—250, 605.
Pakrac, oppidum Slavoniae, latine Pakracinum, sedes episcopi gr. non uniti, 750. 751. 753. 766. 808.
Palaeologus Joannes VI., imperator byzantin. (1425, † 1448), 884. 886. 887. 892.
Palamas, v. Gregorius.
Pálffy ab Erdőd, Thomas, comes, episcopus Csanádiensis (1653—1658), Váciensis (1658—1660), Agriensis (1660—1670), Nitriensis (1670, † 1679), cancellarius Hungarico-aulicus sub Maria Theresia. 710. 716. 847. Cfr. Wurzbach, *Biogr. Lexicon*, t. 21., p. 218.
Palković Gabriel, 17. episc. Svidnicensis gr. r. c. (1751—1758), 712. 758. 759.
Palla, in liturgia usitata, 861.
Pallavicini Opitius, Jannensis, cardinalis, nuntius apostolicus in Polonia (1686), † 1700; 920.
Pallović Emericus, S. J., theologus Petri Aaron, primum vicarii apostolici, et deinde episcopi Fogaras. (1746—1751, et 1758—1760), obiit 1760; 578. 587—590. 608. 618.
Panković Stephan., episc. Munkácsien. r. g. c. (1866—1871), 909.
Pantaleon, popa archidiac. Neminescensis (1697), 172.
Papiu Ilarianu; ejus vita Georgii Sincai, rumenice scripta 645; falsus criminator Gabrieli Hevenesi, 1033. V. Ilarianu.
Papadopoli Nicolaus Comnenus, Graecus, Cretensis, doctor, nat. 1655, † 1740, abbas s. Zenobii, 12—14. 18. 21. 24. 41. 101. 103. 106. 267. 359. 361. 937; ejus: Praenotiones mystagogicae ex jure canonico, Patavii, 1696; 360; De Graecis schismaticis ad s. unionem adducendis commentarius, 1692; 937—959.
Papp-Szilágyi Josephus, primum notarius consistorii, tum episc. Magno-Váradinensis rit. gr. c. (1863, † 1873), 574. 604. 616. 642. 647. 674; ejus Enchiridion juris ecclesiae orientalis catholicae, 692. 1055; Brevis historia episcopatus gr. rit. cath. Magnováradinensis, 604.
Pappa (Pápa), urbs munita Hungariae, comitatus Veszprém., 383.
Para Joannes, archidiaconus gr. cath. (1781) et primicerius s. cantor capituli Fogarasiensis (1806), 318. 667.
Paracletice, liber liturgicus Graecorum, 26.
Paronaxia, insulae duae Aegaei maris, 858.
Paros, (Πάρος), insula Aegaei maris, 858.
Parthenios patriarcha CP. (c. 1642), 343.
Parthenios, archiepiscop. Nicomed. (1702), gr. rit. schis., 350.
Parthenius Petrovics, Basilita, episc. Munkácsien. r. g. c. (ab an. 1648—1670), v. Petrus Parthenius.
Pascha seu panis benedictus apud Rumenos Transilvanos, 471.
S. Paschalis PP. I. (817—24), 891.
Paschasius episc., legatus Papae in concilio Chalcedonensi (451), 878.
Páscul ex Torda, archidiac. r. g. c. (1706), 249.
Pasqualigo Zacharias, O. Theatin., italus, moralista († 1664), 64.
Pašić Theophilus, 16. episcopus Svidnicensis g. r. c. (1740—1751), 706. 707. 712. 757—759.
Passarowitz, v. Požarevac.
Passionei Dominicus, archiepisc. Ephesinus, apostolicus nuntius Viennae et 1738 cardinalis, secretarius Status papalis, 539.
Paszszvár (Passár) Joannes, S. J., († 1762), 659.
Pásztelyi Joannes, episc. Munkácsien. rit. gr. cathol. (1875), 909. 913. 914.
Patai Andreas, S. J., collegii Claudiopolitani rector, eruditione insignis; expeditio ejus cum duo-

bus aliis sociis in Moldaviam (1743), obiit 1755; 570. 1025.
De Pataky, Joannes Németh de Pataky, liber baro, Transilvanus Rumenus, Hevenesii discipulus ac cliens, Collegii Germanici et Hungarici quondam alumnus, missionarius Fogarasiensis (1713), primus Rumenorum doctor s. Theologiae, episc. Fogarasiensis g. r. c. Valachorum in Transilvania, (1721, † 1727); 87—89. 303. 304. 362. 372. 379. 380. 381. 382. 398. 403—426. 427—430. 438—443. 462—479. 481. 493. 496—502. 506. 665.
De Pataky Joannes, nobilis Transilvanus, cujus uxor fuit Salomea Uley, (c. 1710), pater Joannis Pataky, missionarii et episcopi Fogarasiensis. Proprie vocabatur familia Giurgiu; 404.
Pataky, pagus in Transilvania, 404. 851. 907.
Patavium (Padua), urbs Italiae, 96.
Pater Paulus, notarius synodi generalis Fogarasiensis, (1732), 523.
Pauler Theodor., natione Hungarus, patria Budensis, nat. 1816, diarissimi vir nominis, in multiplici scientia versatissimus, cui — in juridicis et politicis praesertim — nostro hoc aevo vix habet parem Hungaria, Vicepraeses academiae hungaricae, justitiae in regno administrandae cum summa potestate praefectus, multis doctis operibus editis orbi literario notus, merito laudatus apud Wurzbach, *Biogr. Lexic.*, t. 21, pp. 366—367. 569.
S. Paulus Apostolus, 42—46. 875.
S. Paulus Thebanus, primus anachoreta, in desertis aegyptiacae Thebaidis, † 342; 824.
Paulus PP. III., (1534, † 1549), 770.
Paulus PP. V., (1605, † 1621), 34. 704. 740. Ejus Constitutio de erectione monasterii Marčensis, 1058.
Pauluzzi, cardinalis (c. 1719), secretarius Status papalis, († 1726), 423. 424.
Pavel Michael, episc. Magno-Váradinensis r. g. c. (1879) prius episc. Armenopolitanus (1872—1879), 692. 693.
Pax Jordan. (Pace Giordani), Vicentinus, episcop. Traguriensis, † 1649; ejus: Elucubrationes, 62.
Pázmány, Petrus Pázmány de Panasz, S. J., nat. 1570, † 1637; inclytus archiep. Strigoniensis (Gran), primas regni Hungariae (1616—1637), cardinalis s. Hieronymi Illyricorum (1632); 13 annos natus ejuravit calvinismum, et juvenis 17 annorum ingressus est Soc. Jesu, 3. 422. 1042; Pázmáneum collegium ab eo 1623 Viennae fundatum, 8. 31. 362. 405. 418. 426.
Pecia (hoc latine, serbice Peč, Péš, turcice Ipek), urbs Albaniae Turcicae, australiter sub regno Serbico et orientaliter a Nigris Montibus, in valli Drinica ad fluviolum Bystrice, sub majestatico monte Koprivnik; olim sedes patriarcharum Serbicorum, 437. 705. 740. 1036. 1037; patriarchae Ipekienses: v. Arsenius IV.
Peičič, (Peichich), v. Milli.
Pejačević (Pejacsevics), Franc. Xav., liber baro, S. J.; ejus: Historiae Serbiae &, Colocae, 1790; 702. 737.
Pejačević Hermina, comitissa, nata comitissa Bethlen (1851). 685.
Pekri Laurentius, comes Transilvanus, catholicus, (1701), supremus comes Albensis comitatus, 129. 237. 321.
Pelagius PP. II., (578, † 590), 879. 939.
Pelesz Julianus, natione Ruthenus, ex archidiacono et decano capituli metropolitani Leopoliensis rit. gr. primus episcopus ipso hoc anno 1885 erectae in Galicia dioecesis Stanislaopolitanae rit. gr., editis operibus historicis et theologicis magnam nominis celebritatem nactus, rector quondam Seminarii Graecorum Viennae ad s. Barbaram, in eoque munere tam boni ordinis

custos et vindex, quam in regimine sedulus et prudens, atque inde ad constituendam, ordinandamque novam dioecesim vir natus factusque; 645. 870. 982. 1081.
Penklern, baro in Transilvania (1748), 597.
Pentecostarion, liber liturgicus Graecorum, 26. 346. 347.
Pergauer Joannes, S. J., in Hungaria, † 1708, 384.
Περιοχόμενοι (circumeuntes) v. Sarabaitae.
Περιοχόντες (circumerrantes, circumvagantes), v. Sarabaitae.
Perla, famosus per Danubium pirata (1697), 792. 793.
Pernek, praelatura, 30.
Péterffy Carolus, S. J., † 1746; ejus: Sacra concilia ecclesiae Romano-Catholicae in regno Hungariae, celebrata ab anno 1016—1715. Posonii 1741—742, 422. 570. 845. 646. 652. 661. 1021.
Péterlaki Germanus, Basilianus Balázsfalvensis dimissus.
Pesculli Gerasimus, sacerdos g. r. c., 40.
Pestis in Transilvania, 1719, 456—459; anno 1738, 531—532; anno 1743, 568—570.
Pét, v. Pecia.
Petko, Ober Knesius, r. g. schism. (1742), 560.
Petra Vincentius, cardinalis, nat. 1662, † 1747; ejus Commentaria ad constitutiones apostolicas; 577.
Petretić Petrus, episc. Zagrabiensis (1648, † 1667), 708. 743.
Petronie, quem Valachi episcopum sibi dari desiderabant, (1717), 415.
Petrovaradinum (Peterwardein), fortalitium firmum et urbs quondam confinii militaris, ad dexteram Danubii, 6. 792.
Petrovics Parthenius, episcopus Munkácsiensis, vide Petrus Parthenius.
Petrović Moyses, archiepisc. Carlovicensis (1727), 755.
Petru Papp, parochus s. vicearchidiaconus Kolos-Monostoriensis rit. gr. (c. 1741), 641.
Petrus, abbas s. Sabae Romae, legatus Papae in concilio Nicaeno II. (787), 879.
Petrus ex Alba Julia, archidiacon. r. g. c. (1700), 249.
S. Petrus, Apostolus, observat legalia Judaica, 62. 875.
Petrus, archipresbyter ecclesiae Romanae, legatus Papae in concilio Nicaeno II. (787), 879.
Petrus Cercel, Valachiae princeps (1583—1585), 980.
Petrus Claudus, v. Mircea III.
Petrus, de Dálya, archidiac. r. g. c. (1700), 249.
Petrus Papp de Dálya, juratus assessor (1764), 628.
Petrus ex Cibinio, archidiacon. r. g. c. (1706), 249.
Petrus de Gyógis, archid. r. g. c. (1709), 249.
Petrus Jacobus ex oppido Torda, novitius Balázsfalvensis, (1764), 661. 662.
Petrus, dux Moschoviae, dictus Petrus I. Magnus (1682—1725), 385. 386.
Petrus Papp, archid. g. r., districtus Váradinensis (1736), 526.
Petrus Parthenius (Petrović Parthenius), Basilita episc. Munkácsiensis r. g. c. Ruthenorum (1648—1670), 100. 153. 161. 178. 745. 824—845. 902. 903.
Petrus protopopa r. g. c. Albae Juliae, (1711), 386. 389.
Petrus VI. Raresiu, princeps Moldaviae (1527—1538), cujus filia Chiarina (Kiajna) nupsit principi Valachiae Mircea III., 978.
Petschius Simon, dominus in Balázsfalva et auctor haeresis Sabbatariorum, (c. 1721), 477.
Pezzen Bartholomaeus, legatus Austriacus CP., (1590), 993. 994.
Pfeiffer Henricus, S. J., in missione castrensi Bohemica in Hungaria (1685), 1044.
Philadelphiae archiep. r. g. sedem habebat Venetiis ad s. Georgium, 106. 361. 937; archiepiscopus, v. Tipaldo.
Philippović (Filippović), popa schismaticus in Croatia (1741), 706.

Philotheus, Basilianus Balázsfalvensis (1764), 632.
Photius, graeci schismatis auctor, eunuchus, a Barda patriarcha CP. intrusus (857—867 et 877—886), 3. 882. 883.
Piccolomini, v. Pius PP. II.
Picot,: Les Serbes de Hongrie. Prague 1873, 702.
Di Pietro Camillo, cardinalis, decanus collegii cardinalium, † 7. Martii 1884, annos 79 natus.
Pintye, latro in Transilvania (1101), 337.
Pitra Joan. Bapt., O. S. B., Gallus, cardinalis, nat. an. 1812. De eo cfr. Kalendarii t. 2., p. 784. Ejus editio antiqui „Flosculi veritatis", Romae 1862; 469.
Pius PP. II., (1458, † 64), prius claruit sub nomine Aeneas Sylvius Piccolomini, 72. 419.
Pius PP. IV. (1559—65), 54. 75. 588. 644. 770.
S. Pius PP. V. (1566, † 72), 37. 39. 54—57. 62. 63. 75—81. 770.
Pius PP. VI. (1775, † 99), 647. 762.
Pius PP. VII. (1800, † 23), 668—670. 933.
Pius PP. IX. (1846, † 78), 175. 176. 681. 682. 699; literae gratulatoriae ad eum pro jubilaeo episcopali anno 1877 missae ab episcopis rit. gr. Eperjesiensi, 910—912, et Munkácsiensi, 913—914. Ejus constitutiones de ritibus orientalibus in sua integritate et puritate servandis, 176.
Placentinus G., officialis pontificius Romae (1721), 436.
Plana, oppidum prope Panormum in Sicilia, 89.
Plaški, pagus Croatiae prope Karlovac, orientaliter a Zengg, australiter ab Ogulin, districtus Ogulinensis, ubi episcopus gr. non unitus Carolostadiensis sive Karlovacensis sedem suam habet; episc. Pašić; 730. 757. 759.
Plataeae (Πλατειαί), episcopalis urbs Boeotiae meridionalis, ad austrum ab urbe Thebis; ruinae earum exstant adhuc prope pagum Kokla. Inter annos 347—460 nominantur tres episcopi; hodie est Plataeae episcopatus i. p. i. sive titularis; 717.
Plick Joseph., S. J. (1756), missionarius in Transilvania, 612.
Pócense monasterium, v. Maria-Pócsense.
Pócsy Alexius, episc. Munkácsiensis r. g. c. Ruthenorum (1816—1831), 909.
Počajov, Počajoviense monasterium basilianum cum celebri typographia in occidentali Russia in regione Volyn, non procul ab urbe Křemenec. Monasterium cum ecclesia possidetur hodie ab ecclesia graeco-russica, 870.
Poenitentia publica in ecclesia cathol., 874.
Polonicum collegium Romae, 93.
Poltura, polturák, apud Valachos parvus nummus cuprinus valoris unius crucigeri cum dimidio, 446.
S. Polycarpus, episc. Smyrnensis, martyr sub imperat. Marco Aurelio († 155), 876.
Polycarpus Anastasiades, archimandrita e schismate conversus, praepositus instituti CPolitani Ἑλληνοκαθολικὸν ἐκπαιδευτήριον, approbatio Kalendarii, 1081.
Πολυχρόνιον ἑορταστικόν, primati Emerico Eszterházy ad festa natalitia Domini oblatum (1729), 502. 503.
S. Polyeuctes, patriarcha CP. (956—970), 814.
Pongrácz Georgius, c. r. officialis (1732), 517.
Pontanus, Georgius Bertholdus Pontanus de Breitenberg, canonicus capituli Vyšehradensis Pragae, † 1616; inter alia exaravit: Bohemia Pia; 73.
De Pontchartrain, comes (1714), 963.
Pontius Basilius, O. S. Augustini, Hispanus, moralista, † 1629, 359. 360.
Popae bigami apud Rumenos, 145. 551.
Popović Isaias, 10. episcopus Svidnicensis r. g. c. (1689—1701), successor Pauli Zorčić, 711. 744.
Popovics Basilius, episc. Munkácsien. r. g. c. Ruthenorum (1837—1864), 909.

Posega v. Požeg.
Posonium (hung. Pozsony, germ. Pressburg), clarissima urbs Hungariae ad sinistram Danubii, ad confinia Austriaca, 3. 4. 5. 152. 824.
Possevinus Antonius, S. J., legatus apostolicus ad Petrum Claudum, principem Moldaviae (1583), auctor plurium operum; obiit Ferrarae 1611; 980.
Pottier Carolus, S. J. (1705), 49.
Požarevac (germ. Passarowitz), celeberrima regni Serbiae urbs non procul ab effluvio fluvii Mlava in Danubium. Hic sancita est inter Austriacos et Turcas die 21. Julii 1718 pax a Germanis vulgo nuncupata Passarowitzer Frieden; 416. 1059
Požeg (Požega, Posega), urbs Slavoniae ad fluvium Orljava, orientaliter a Pakrác, 793. 806. 1040.
Praga, caput regni Bohemiae, 73. 995; ecclesia B. V. M. in Týn, 1051; collegium Societatis Jesu ad s. Clementem, nunc Seminarium clericorum, 91.
Pravila, codex legum ecclesiasticarum apud Rumenos, eorum jus canonicum s. nomocanon major, quo ad instar s. Scripturae se dirigunt, illudque sequuntur, 464. 465. 467. 546.
Pray Georgius, S. J., hungarus historicus, nat. 1723, † 1801; ejus: Specimen historiae hungaricae, Posonii et Cassoviae, 1776—1779; 847.
Predavci v. Rasciani.
Predojević Gabriel, Basilita, conventus s. Michaelis arch. in Marchenica seu Marča praepositus, quartus episc. Svidnicensis (1642—1644), 710. 744. 745.
Predojević Basilius, archimandrita, episc. Svidnicensis r. g. (1644—1648), 710. 745.
Predojević Maximus, tertius episc. Svidnicensis r. g. (c. 1630), 744.
Prenthaller Joannes, S. J., theologus Athanasii I., metropolitae Transilvaniae rit. gr. c., nat. 1651; 370—371.
Preseka, locus Croatiae datus (1753) episcopo Svidnicensi pro Marča, 759.
Preskura (rumen.), slav. proscura, προσφορά, quid vox significet, 550.
Prešov, v. Eperies.
Pressburg, v. Posonium.
Pribić, bona fiscalia in Croatia, comitat. Zagrabiens., donata episcopo Svidnicensi, sita non procul a Carolostadio, 705. 711. 723. 748. 756. 759. 809.
z Příchovic Příchovský, Carolus, eques Bohemus, S. J., Rector collegii S. J., Novaedomi (1686), 1052.
Primisser Aloysius, custos Viennensis musei operum antiquorum nummorumque, atque Ambrasiensis collectionis, nat. 1796, † 1827; ejus: Die k. k. Ambraser Sammlung, Wien, 1819; 1008.
Priscianus episc. legatus ad papam Damasum (381), 878.
Pristina, urbs antiquae Serbiae, meridionaliter a regno Serbiae in Kosovo Polje. Archiepiscopalis sedes heic commemoratur tantum ad finem saeculi 11., qua dioecesis archiepiscopatus Ochridensis, 739.
Prodanović Vuk, parochus Alba-Regalensis rit. gr. (1690), 789.
Professio regularis, ejus vis obligatoria, 646.
De Propaganda fide Congr. v. Congregatio.
Propontidis insula, locus relegationis, 883.
Protopopa idem ac archidiaconus, v. ex. gr. 210.
De Prumberg, v. Miglio.
Prušević, popa graecus Uskokorum, qui e Turcia in Austriacam ditionem emigravit, 734.
Ψευδομόναχοι κυκλεύοντες, v. Sarabaitae.
Ptolomaeus (Tolomei), Joannes Bapt., S. J., theologiae professor in Universitate Gregoriana collegii Romani, 1712 cardinalis, † 1726; 59. 87. 89. 90. 378—380. 382. 393. 427—430. 504. 1015. 1021.

Puenić Marcus, Bulgarus in Transilvaniam emigravit (1700), 1060.
Puerperarum benedictiones apud Graecos, 549—550.
Puesten, v. Aegidius.
S. Pulcheriae abbatia, v. Crisia.
S. Pulcheria, byzantina augusta, suscepit regimen nomine junioris fratris (414—447). Ab anno 450 imperatrix, nupsit senatori Marciano, † 453; 917.
Puy Michael, junior, oeconomus episcopatus Albajuliensis rit. gr. (1701. 1714), 307. 308. 404.
Pypin Alexander et Spasović V. ediderunt Historiam slavicarum literaturarum idiomate russico. 2 vol.; editio Bohemica curante Kotik 1879; germanice: Geschichte der Slavischen Literaturen, v. Pech, Leipzig, Brockhaus; 1880; 1041.

Q.

Le Quien Michael, doctus Dominicanus, nat. 1661, † 1733, bibliothecarius conventus ad s. Honoratum; ejus gravissimum opus: Oriens Christianus, insuper et Africa, 1713. 1734; edit. II. 1740 3 vol. fol.; 437. 504. 993.
Quinque-Ecclesiae, insignis urbs Hungariae, (hung. Pécs; germ. Fünfkirchen; slav. Pečuh, Petikostelí), comitat. Baranya, australiter a lacu Balaton, 383. 809; domus patrum S. J. cum templo, 778. 795; parochia Quinque-Ecclesiensis a missionariis S. J. resignata (1700). 795; recensio universi cleri Quinque-Ecclesiensis a D. Brüsztle; episcopi v. Cienfuegos, Radonay
Quirini Bernardus, Creteusis, O. s. Fr., episcopus Ceretensis (Sereth) (1599), 1008.

R.

Raab, v. Jaurinum.
Rabutin. Rabutin de Bussy, comes, generalis equitatus in Austria, simulque commendans caesareus per Transilvaniam (1697), anno 1708 e Transilvania revocatus, 164. 180. 182. 186. 213. 222. 223. 256. 273. 274. 301. 328. 331. 333. 337. 338. 339. 342. 343. 386. 399.
Ráci v. Crisium.
Rački Francisc., Praelatus et abbas infulatus, doctor theol., canonicus capitularis M. E. Zagrabiensis, praeses academiae Slavorum meridionalium, celebrioris vir nominis, inter rerum slavicarum scriptores praesertim, quam ut a nobis laudari debeat, 747.
Rácz, Serbi sic dicti, v. Crisium.
Rácz (Rátz), Stephanus, dominus Transilvanus, provisor Albensis, procurator ecclesiae Valachicae (1698), 193. 219. 258. 272. 307. 308. 404.
Radauc (Radauz, Radautz, slav. Radovce), oppidum hodie Bukovinae ad fluvium Sučava, usque ad 1786 sedes episcopi graeci non uniti, quae hoc anno Cernovicium translata est, 984.
Radielović Gregorius, comitatus Požegensis juratus assessor (1701), 751.
Radonay Mathias Ignatius, episc. Quinque-Ecclesiensis (1690), 790.
Rádu ex Berivoj, archidiac. r. g. (1700), 249.
Radul ex Dincolun (Kolun), archid. r. g. (1698), 210. 249.
Rahoza Michael, metropolita Kioviensis (1589, † 1599), indefessus propugnator unionis Romanae, 982.
Raić (Rajić) Longinus, primus episcopus Syrmiensis r. g. c. (1688—1690), cum residentia in monasterio Oppovo, 749. 791.
Raić Job, prior monasterii Basiliani s. Nicolai ad Orahovicam in Slavonia, frater episcopi Longini Raić, secundus episcopus Syrmiensis r. g. c. (1690—c. 1694), et successor fratris sui, sed prius ex schismate ad unionem catholicam accessit (1690) una cum suis 16 parochiis et monasterio virginum Basilissarum s. Basilii M., 749. 787—792.

Raitzen, v. Crisium
Rákóczy, inclyta, in virili stirpe emortua, prosapia principalis in Transilvania, cujus nonnulli obtinuerunt principatum Transilvaniae.
Rákóczy Sigismundus, locumtenens Transilvaniae durante bello, moto a Bocskay contra dynastiam Austriacam, quo e vivis sublato invitus proclamatus est (1607) princeps Transilvaniae; ast jam 1608 resignavit, nactus successorem Gabrielem Báthory; filium reliquit Georgium I.
Rákóczy Georgius I. senior, filius Sigismundi, princeps Transilvaniae (1629, † 1648), maritus Annae Susannae Loránffy, uterque Calvinista; principissa Anna Susanna diu exstitit vidua post Georgium maritum, tenuitque in Hungaria dominium Munkácsiense. Georgius I. crebras invasiones in Hungariam suscepit, quibus regnum hoc valde depopulabatur, donec pax Linciensis (16. Decembris 1645) devastationibus his finem imposuit. Pace hac obtinuit Georgius I. 7 comitatus Hungaricos ad tempus vitae, aliaque bona; 148. 152. 153. 830. 831. 834—836. 845. 846; nepotem habuit Ladislaum, catholicum (1654), 830.
Rákóczy Georgius II., junior, filius Georgii I. et Annae Loránffy, princeps Transilvaniae (1648, † 1660), maritus Sophiae Báthory ex nobilissima stirpe Somlyóensi, filiae Andreae V. et Polonae Annae Zabrzeski. Maritus et conjux ad catholicam fidem reversi sunt, relicto quem secuti erant calvinismo. Mortuo Georgio II. haereditavit Sophia bona Munkácsiensia et alia bona in Hungaria, ipsaque † 1680; 831. 836. 846. 847—851. 906; testamentum Sophiae, 851. 906. 907. Georgius II. itidem fuit adversarius Domûs Austriacae, et subsidia Carolo Gustavo, regi Sueco in Polonia suppeditavit. Verum et Porta Ottomanica aegre tulit, quod tributarius ei princeps expeditionum bellicarum particeps fieret ea non consentiente. Quam ob rem missus est contra eum primo Rédey, dein Barczay, quibus Georgius II. quidem fortiter restitit, sed ex gravi vulnere in pugna ad Kolos accepto mox decessit (1660) Reliquit filium minorennem Franciscum I.; 134.
Rákóczy Franciscus I., filius Georgii II, et Sophiae Báthory catholicus, regimen Transilvaniae non obtinuit, degens in bonis suis Munkácsiensibus in Hungaria. Uxorem duxit (1666) Helenam Zrininam. Anno 1671 fuit inter antesignanos confoederationis contra Austriam. Matre deprecante veniam criminis a Caesare obtinuit, † 1681. Haeredes reliquit orphanos Julianam et Franciscum II. quinquennem, nepotes Sophiae Báthoriae, 846. 847. Huic Francisco I. aliqua ratione debetur notissimus libellus precum: Officium Rákóczianum, 848. 852.
Rákóczy Franciscus II. Leopoldus, filius Francisci I. et Helenae Zrininae, frater Julianae et nepos Sophiae Báthoriae et Georgii II. Rákóczy. Nat. 1676, puer 5 annorum a defuncto patre relictus. Mater ejus Helena Zrinina iterum nupsit, anno 1682, comiti Emerico Tököly, novae conjurationis capiti, sperans fore, ut nancisceretur fortem protectorem jurium prosapiae Rákóczianae. Vitricus Francisci II. Tököly autem, socius Turcarum in bello 1683—1687, coactus est CPolim fugere; comitissa vero cum familia sua Viennam migravit (1688); 12 annos natus Franciscus II. constitutus sub tutela cardinalis de Kollonich atque ex dispositione Sophiae Báthoriae, ejus aviae, traditus est (1688) educandus Societati Jesu Novaedomi in Bohemia, ubi in eorum convictu et collegio ad literas

Rákóczy,
atque ad bonos mores optimo cum successu informatus est. Affinis ejus, comes Aspromonte, obtinuit tamen, ut juvenis princeps elapsis 5 annis (1693) reverti in Hungariam posset, ac partem bonorum familiarium acciperet. Redux in patriam mox duxit uxorem principissam Hessen-Rheinfels. Mater ejus antea jam aufugerat CPolim ad maritum (vide sub Tököly). Tristia fata, quae familia ejus experta est, seduxerunt principem, ut et ipse male contentis, in Domum Austriacum conjuratis, accederet. Malignis eorum machinationibus detectis et Rákóczy custodiae mancipatus est (1701), e qua ope conjugis liberatus petiit Varsaviam. Exinde proscriptus est, bonis ejus fisco addictis ac praemio in caput ipsius proposito. Varsaviae offendit cognatum, comitem Bercsényi, cum quo in Hungariam reversus (1703), dux factus est Kuruciorum in Transilvania durante bello civili (1703—1711). Male contentis tandem (1708) a generali Heister prope Trencsén devictis, funestae turbae sopitae sunt. Desperatis rebus concessit Rákóczy in Poloniam (1710), tum Parisios (1714), et tandem CPolim (1717); Ottomanica Porta ei arcem Rodosto ad Propontidem habitationem destinavit (1717), ubi pie obiit die 8. Apr. anni Ch. 1735, suo 59, grati erga Societatem Jesu animi documento relicto. Testamentum ejus conscriptum est in Rodosto, 1054; sepultus est Galatae prope CPolim in ecclesia S. J., secus tumulum matris suae Helenae, epitaphium ejus, 1054. Aetate jam provectus scripsit: Confessiones et aspirationes principis christiani, editae Budapestini 1876. Animo turbulenta seditionis procella perturbato nonnulla in iis comminiscitur, quae cum actis historicis pugnant, 1053. Fuit electus Transilvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes, sustulit carceres, exilia et varia vitae discrimina, 189. 372. 373. 375. 383. 384. 777. 847. 848. 852. 865. 906. 907. 1052—1054 — Rákóczianum archivum, 189. 373. — Rákócziana missio S. J., 848. 849.
Rangeart Francisc., missionarius S. J., victima caritatis CPoli † 1719; 970.
Raresiu, v. Petrus VI.
Rašane, v. Crisium.
Rašci (Rasci), v. Crisium
Rasciani, Serbi regni vetero-Serbici e regione circa antiquum Rasy, croatice Novi Pazar. De origine, duce ac variis eorum cognomentis jam dictum est in vv. Crisium, Crnojević Arsenij. Nimirum a regione urbis Rasy, unde venerunt, proprie vocantur Rasci (hoc in plurali; singular. Rasac, Rasec), die Rasitzer (Serben); sed a Hungaris, Hungaricis Slovenis et Bohemis corrupte appellantur Rácz; a Germanis Raitzen, et antiquioribus catholicis Slavis merid. Rasciani. In ditiones coronae s. Stephani magno numero immigrarunt e Serbia, Bosnia et Bulgaria, in bonis regiis illocati. Primi advenere e Bosnia et Serbia sub imperatore Ferdinando I., qui eos ad custodienda confinia destinavit (graničari, Grenzer). Secuti eos alii sunt tempore imperat. Rudolphi II. c. 1600 sub Basilita Simeone Vratanja. In Croatia incolunt frequenter montes Uskokorum (Uskoken-Bergkette), qui ab eis nomen traxerunt, occidentaliter a Zagrabia, in sic dicta regione Žumborština circa arcem Žumberak (Sichelburg) et hodiedum distinguuntur a reliquis Croatis et Slovenis. In circulo Ljubljanensi (Laibach) incolunt tractus ad fluvium Kulpam circa Metlika et Černembl. Quia tyrannidem Turcarum fugerant, vulgo dicti sunt Uskoci

(hoc in plurali, singul. Uskok), transfugae; Turcis eos odiose nuncupantibus: predavci, h. e. proditores, 7. 333. 732. 733. 734. 735. 737. 738. 851; origo eorum in Croatia et Slavonia, 732. 735. 736; patriarcha eorum, v. Crnojević. — Tandem hi ex iis Serbis, qui fidem catholicam acceptaverunt, vocantur a suis fratribus, qui schismatici manserunt, Šokci, quod v.

Ῥᾶσον, proprie pannus est vilior et asperior, caprina lana textus, speciatim vero quaelibet monastica vestis, ex quocunque panno, *ῥᾶσον* vulgo nuncupatur. Exinde monachi *ῥασοφόροι* et *ῥασοφορεῖν* dicuntur. V. *ἀκολουθία*.

Rasy, v Crisium.

Rattkay Nicolaus, S. J., nat. Thurozii 1620, † 1689, doctor philosophiae (1689), 139.

Ravasz Franciscus, S. J., insignis Austro-Slavorum missionarius, nat 1649, † 1727, Slovenus Trnavensis; ejus vita 776—780; 906. 907; ejus schema unionis (1687), 780—786.

De Rebentisch Samuel Franc., liber baro, caes. camerae aulicae consiliarius et in Transilvania supremus cameralium director (1732), 516.

Rednik, Rednicu, Athanasius, primum vicarius generalis Fogarasiensis (1764), deinde episcopi Petri Aaron successor (1764, † 1772) in sede Fogarasiensi gr. rit. cath., 305. 620; Basilianus; 622—639 661. 663; obitus ejus Balázsfalvae 1772, 639.

Régai Georgius, S. J., nat. 1678, † 1748, Director cleri Valachici (1716), 398; theologus episcopi Fogarasiensis ab anno 1721 (1722) ad an. 1738, una tantum interjecta interruptione, 402; de ejus vita et gestis, 303. 304 398. 401—402. 443—461. 478—481. 496. 507. 520. 523 530. 540; de historia ecclesiae Rumenorum optime meritus, 402.

Regularium exemptio, 579.

De Reischach Thaddaeus, liber baro, cancellarius aulicus Viennae (1781), 654. 655.

Rescalli Franc., S. J., provincialis Austriae (1707), de imperio optime meritus; 1023. 1024.

Resurrectionistae, Congregatio religiosa, 92. 95.

Rhosos (Rhoso, Rosa, Rosea, *Ῥῶσος*, *Ῥωσός*, *Ῥωσσός*, *Ῥῶσσος*, nunc El-Ros), episcopalis urbs in Cilicia secunda sub Anazarbo metropoli, 871.

Ricart, missionarius S. J. inter Armenos CPoli (1702), 967.

Rimely Carol., abbas inful. et canonic. Posoniensis; ejus: Capitulum insignis ecclesiae collegiatae Posoniensis ad s. Martinum; Posonii 1880, 822. 823.

Rimnik (Rymnik), urbs Valachiae, ad fluviolum Rimnik, olim sedes primarii antistitis non uniti, 1036.

Rodosto, urbs Turcica ad mare Marmara (Propontis), 1054.

Roma, Collegium Germanicum et Hungaricum, 362. 364. 380. 381. 822. 846. 847. 1042; ejus historia a Cordara conscripta, 950; Collegium Graecum et Ruthenum, 26. 43. 49. 50. 87. 351. 362; Collegium Urbanum de propaganda fide, 640. 644; ecclesia s. Athanasii, 79; ss. Sergii et Bacchi monasterium Basilianorum, 639.

Romae, Generale concilium Lateranense IV. (1215), 61.

Roman, urbs Moldaviae ad fluvium Moldava, 1026.

Romanulu, ephemeris Bucharestensis, d. 25. Febr. v. st. 1885 Symbolas commendat; notitia de operibus Odobescu, 1015.

Romanus, archiepisc. Agathopolis, gr. schism. (1702), 350.

Romaszkan Gregorius, archiep. et metropolita Leopolien. rit. armen., approbatio Kalendarii, 1081.

S. Rosalia Panormitana, † 1160; 810.

Roska Stephanus, rit. arm., Stanislavoviensis praepositus (c. 1729), hungarici idiomatis probe gnarus, apostolicus Armenorum visitator, 926.

Roskoványi August., episcop. Nitriensis, orbi erudito praeclaris operibus notissimus; ejus: Romanus Pontifex, 680. 870.
Ross Petrus, missionarius S. J. in Dacia († 1738), 531.
Ruby, professor Eperjesiensis, ruthen. gr. cathol., 268.
Rudnay de Rudna a Divék Ujfalu, Alexander, archiep. Strigoniensis et primas regni (1819—1831), cardinalis, 671.
Rudolphus II. imperat. (1575,†1612), 347. 733. 990 994. 997. 1001.
Rumeni, v. Valachia.
Rutheni, latinum nomen pro Rusíni, qui sunt lingua puri Russi; Rutheni Hungarici, 7. 116. 830; ritus ruthenus seu graecus, 95; historia ecclesiastica Ruthenorum in terris Hungaricis cum romana ecclesia unitorum, 821—933. 834; fontes ad historiam ecclesiae Ruthenorum in Hungaria pertinentes, 821. 830; unio Ruthenorum extra dominia Rákóczíana in Hungaria degentium, 822—845; unio Ruthenorum in dominiis Rákóczianis degentium, 845—914; electo catholico episcopo, Rutheni celebrant 1646 s. unionem cum Romana Ecclesia solemniter confirmatam 1652, 824—827; Sedes Hungaricorum Ruthenorum, 833. 838; Rutheni c. 1400 transmigrarunt e Russia et consederunt in vicinis Hungariae partibus; potissimum in dioecesi Agriensi; erant rutheni graeci schismatici, 848; Ruthenorum ecclesia canonice ordinata sub episcopo Josepho de Camillis (1690—1706), 854. 855; instructio pro Ruthenis unitis dioecesis Agriensis post visitationem canonicam 1749 peractam sub episcopo Francisco Bárkoczy, 896—901; Ruthenorum unio an. 1649, 1660, 897—901; fructus missionum S. J. inter Ruthenos, 908—910; praesens status ecclesiae Ruthenae, 909—910; antiqua unio Ruthenorum extra Hungariam restaurata 1594 et 1596, 982.

S.

Šabac, v. Sebetium.
Sabaria (hung. Szombathely; germ. Steinamanger), urbs Hungariae ad fluvium cognominem, sedes episcopi latini, 722.
Sabbas II., antistes Valachorum, a principe Transilvaniae dire vexatus, 149. 166. 167.
Sabbas (Sava) de Szelistye, archid. r. g. (1698), 210. 249.
Sabbatarii, secta haeretica in Transilvania a saeculo 16.; 477. 929. 930. 931.
Sachini Francisc., S. J., † Romae 1625. Opera recenset De Backer, *Bibliothèque*, t. 3., pp. 450—453. Ejus historia Societatis Jesu, 127.
Sachs Joannes, consul Cibiniensis, lutheranus (1699), 237.
Sacripantes Josephus, cardinalis, praefectus congregationis de propaganda fide, protector collegii Graecorum Romae, † 1727; 421.
Saint-Amour, v. St. Amour.
Šakabent, v. Arsenius.
Salamo Theodorus, Armenus Armenopoli (c. 1715), 923.
Σχῆμα μέγα, μικρόν, monachorum habitus magnus, parvus, 559.
Salbeck Michaël, S. J., theologus episcopi Fogárasiensis (1753—1758), nat. 1709, † 1758; 605. 614. 617. 618; falsa criminatione ab Hurmuzaki impetitus, 608.
Salerni Joannes Bapt., S. J., cardinalis 1719. † 1729; 83. 393. 428—430. 504. 505. 1015. 1016. 1021.
Salernum (h. Salerno), archiep. urbs Italiae in ora maritima, 40.
Sambár Mathias, missionarius S. J., Croata, nat. 1618, † 1685; 130—134.
Sambat'a de josu, (Szombat), pagus regionis Fagaras in Transilvania ubi episcopus Fogarasiensis praedia possidebat, 474.
Samoscia, v. Zamość.
Samosujvárinum v. Szamos-Ujvár.
Samuel, Basilianus Balázsfalvensis (1764), 627.

Sanchez Thomas, S. J., Hispanus, celeber moralista, † 1610; 64. 66.
Sarabaitae, corruptum monachorum genus, Graecis dicuntur ψευδομόναχοι κυκλεύοντες, περιτρεχόμενοι, περιτρέχοτες. 871.
Sarakusta, apud Valachos, notio vocis, 550. 551.
Sarandar, apud Valachos, notio vocis, 551. 563.
Sarbellonius Fabricius, Mediolanensis, archiep. Patracensis, ab 1746 apostolicus nuntius Viennae, cardinalis 1753, † 1775; 581—584.
Sardelec Theodor., parochus Quinque-Ecclesiensis (1690), 789.
Sardica (medio aevo Triadiza), urbs Bulgariae, ad austrum h. urbis Sofia (slav. Sredec); concilium hic (347), 890. Sofia pro ipsa Sardica sumitur, estque sedes graeci metropolitae Sardicensis s. Sofiensis 745. 962. 1059. 1060; episc. Kneževič.
Šarengrad (Sarengrad), oppidum Syrmii ad dexteram Istri, cum vetusto monasterio, 807.
Sarmiz, Sarmisegethusa, Zarmisogethusa (h. Várhely, rumen. Gradisle) antiquâ metropolis Daciae, a Romanis Colonia Ulpia Trajana Augusta dicta, nunc pagus Transilvaniae, ab Alba Carolina octo leucis in austrum, 142.
Sáros-Pataky, dominus Transilvaniae (1698), 321; instrumentum Sárossianum, 330.
Sárossi Alexander, S. J., nat. 1719, decanus altiorum studiorum Claudiopoli, 660. 662.
Sárosi Joannes, Magister, caes. protonotarius in Transilvania (1699), 233. 331—334.
Sásd, pagus Hungariae, comitat. Baranya, 787.
Sassu Jancu, v. Joannes Saxo.
Saturnus-Stupnicki Joannes, eques, episc. Premisliensis rit. gr; ejus approbatio Kalendarii, 1081.
A Sauer, tricesimator Claudiopoli in Transilvania (c. 1768), 660.
S. Savae (Sabbae) claustrum in Serbia, 559.
Sava de Szelistye, v. Sabbas.
Savarinum, locus Transilvaniae, 405.
Saxo Joannes, v. Joannes Saxo.
De Saxonia dux, cardinalis, archiepiscopus Strigoniensis, (1701—1725), successor cardinalis de Kollonich, 396. 403. 406. 407. 409. 411. 418. 423. 462. 604.
Šaguna (Schaguna) Andreas, primus metropolita Rumenorum Transilvanorum non unitorum cum residentia Cibinii, † 29. Junii 1873; ejus: Geschichte der griechisch-orientalischen Kirche in Oest. 170. 187. 250. 372. 437. 559.
Schematismus ven. cleri dioecesis Bosnensis seu Diacovensis et Syrmiensis pro a. 1880; 1061.
Schematismus ven. cleri archidioecesis Colocensis et Bácsiensis pro anno 1874, 915.
Schematismus ven. cleri dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno 1880, 693.
Schematismus ven. cleri dioecesis Magno-Váradinensis graeci ritus catholicorum pro anno 1881, 692.
Schematismus ven. cleri graeci ritus catholicorum dioecesis Eperjesiensis pro anno Domini 1878, 910.
Schematismus ven. cleri r. g. c. dioecesis Munkácsiensis ad an. 1878; 268.
Schematismus ven. cleri dioecesis Transilvaniensis an. 1882, 419.
Siematismulu ven. cleru alu diecesei romanesci greco-catolice a Lugosiului pre anulu 1877, 693.
Siematismulu ven. cleru alu archidiecesei metropolitane greco-catolice a Alb'a-Juliei si Fagarasiului pre anulu 1876, 199. 681.
Schmidt Guilielm.: Die Jesuiten in Karlsburg, 1866; 476.
Schmidt, dominus in Transilvania (1748), 597.
Schmitth Nicolaus, S. J., † 1767. Inter plura ejus scripta apud Stöger, *Scriptores*, p. 317 enumerata, extant: Archiepiscopi Strigonienses, 8; Episcopi Agrienses fide diplomatica concinnati, Tyrna-

viae, 1768—8; et Jaurini, 1763—4; 845.

De Schönborn Eugen. Franc. Erwin., comes, dominus Munkácsiensis, † 1801. Vitae summarium extat apud Wurzbach, *Biographisches Lexicon*, t. 31., pp. 130—131; 906.

De Schrattenbach Wolfgangus Hannibal, comes, cardinalis, archiepiscopus Olomucensis, (1711, † 1738), 422—425.

Schröger Georg., S. J., professor Claudiopoli, Jaurini, (1753), 658.

Schwertfer Venceslaus, S. J., ejus: Vita P. Martini Stredonii, Pragae 1673; 90. 91.

Schwicker Joan. Henric., Hungarus, professor linguae germ. in gymnasio Budapestini; ejus: Geschichte des Temeser Banates, 521. 541. 702. 712. 822; Politische Geschichte der Serben in Ungarn, 558. 702. 712; Zur Geschichte der Union etc., 712. — Ex ignoratione documentorum historicorum ad monasterium Marčense spectantium, nimirum episcopalis fundationis, pontificiae erectionis et principalis confirmationis, historiam catholici hujus instituti narrando depravat; in antiquos episcopos Svidnicenses quoque haud parum injuriosus, quod eos omnes Ecclesiae catholicae non unitos falso criminetur; sed multo magis injuriosus in Augustissimam Domum Austriacam, dum legitimos ejus magistratus injuriae Serbis schismaticis factae arguit, quod catholicum monasterium Marčense, a schismaticis per vim occupatum an. 1735, Unitis, utpote veris ac solis dominis, restituendum curassent an. 1753. L. c. Vide Marča.

Sebaste (Σεβαστή, Augusta, h. Sevaste, Seveste), sedes episcopalis Ciliciae primae sub Tarso metropoli, 899.

Sebesvár, arx antiqua Transilvaniae prope Claudiopolim, hodie pagus Sebes-Várallya, 925.

Sebetium (Šabac, Sebets), archiepiscopalis sedes in Serbia ad Savam, occidentaliter a Belgrad, sub Pecia, totius imperii Serbici metropoli, 740.

Sedes episcopalis impedita, notio et conditio canonica, 565. 571. 577.

Seeau Joannes Honorius, comes ac liber baro in Vierding (Würding), caes. camerarius, aulicae camerae consiliarius et cameralis commissionis Transilvaniae praeses (1705), 369. Cfr. Wurzbach, *Biograph. Lexicon*, t. 33., p. 302.

Segedinum, hung. Szeged, oppidum Hungariae, ad fluvium Tibiscum, ubi recipit Marisum, haud procul confinio Daciae, 1047.

Segneri Paulus, celeberrimus missionarius S. J., († 1713), 91.

Seiz Martinus, missionarius S. J., nat. 1694, † 1738, 531—532.

Selymbria (h. Silivri), urbs Turciae ad Propontidem archiepiscopalis, 933.

Sembratowicz Jos., olim archiepisc. et metropolita Leopoliensis rit. gr., nunc archiep. Theodosiopolitanus, de usu Kalendarii, 1070.

Sembratowicz Silvester, ex episcopo Juliopolitano archiepiscopus et metropolita Leopoliensis rit. gr., approbatio Kalendarii, 1081.

Semendria (lat. Samandria, serb. Smederevo), urbs regni Serbici ad dexteram Istri, sedes episcopalis titularis; episcopus v. Jany, 31. 362.

Seminarium s. Collegium generale cleri hungarici Tyrnaviae ad normam collegii Germanici et Hungarici de Urbe constitutum (1649), 1042—1044.

Sennyey Ladislaus, praepositus provinciae Austriae S. J. (1701), 309.

Šenoa August., domo Zagrabiensis, literarum croaticarum peritissimus ac scriptor insignis, † Zagrabiae 1881, aetat. 43, 810.

Serafini, cardinalis tituli s. Hieronymi Illyricorum, (1884), 172.

Serban II., v. Kantakuzenos.

Serbi, praecipua stirps Slavorum merid.; fontes ad historiam Serborum pertinentes, 702; antiqua unio ecclesiae Serbicae et monumenta quaedam eam illustrantia, 701; historia unionis Serborum in terris coronae s. Stephani cum Ecclesia catholica, 699—818.

Sereth (Seret, lat. Ceretinum), urbs quondam Moldaviae, nunc austriacae Bukovinae ad Hierasum (Sereth), ad ipsa confinia Moldaviae, una ex antiquissimis urbibus Bukovinae; quondam episcopalis sedes catholica in Moldavia, dicta Ceretensis, non confundenda cum sede Argensi, al Argesiului rit. gr. Catholicus episcopatus heic erectus est sub duce Moldaviae Lacek (Latsko, Ladislaus) c. 1362 a beato Urbano PP. V. cum sede in oppido ipso Ceretino, cui et Gregorius PP. XI. curam omnium catholicorum hujus regionis commisit, dictusque est Ceretensis episcopatus Moldaviensis. Seriem episcoporum Ceretensium claudit Thomas de Zagrodino (electus a. 1497). Exinde ecclesia Ceretensis usque ad tempora Gregorii PP. XIV. (1591) verosimiliter vacavit. Titulo sedis episcopalis non ita multo post ab oppido Ceretino ad urbem Baccoviam seu Bakov (ubi sede vacante vicarii apostolici residebant) a Clemente VIII. anno 1592 translato, incepit series episcoporum Moldavicorum, dictorum nunc Baccoviensum; episcopus v. Quirini Bernardus (1599); 1008. 1026. 1027.

Severin (Severinum), pagus Croatiae ad fluvium Kulpa in V. comitat. Belovariensi, cum arce in elatissima rupe. 754. 762.

Sfentopultus, monstrose depravata lectio pro Svatopluk, (Svatoplucus), v. Svatopluk.

Sfortia Alexander, cardinalis, † 1581; 950.

Sibiiu, Sibin, v. Cibinium.

Sichaster, monachi schismatici gr. rit.; origo et notio vocis, 616; talis quidam sichaster, homo rascianus, circa Dobram in Transilvania turbas movit (1742), 561. 562.

Sichelburg (Žumberak), Croatiae arx in petrosis montibus Uskokorum, vastis et arduis, in media regione, dicta Žumborština, quam Bosnienses Uskoci incolunt; occidentaliter a Zagrabia, 710. 732. 758. 759. 761. 762. 765.

Siculi (Szekler), populus in Transilvania. 384.

Siematismulu v. Schematismus.

Sigismundus III. Vasa, rex Poloniae (1587—1632), uxor ejus Anna Habsburgica (vide ibi); 998. 1001.

Sigla sive siggla in Symbolis adhibita X.

Sigray Andreas, S. J., † 1734, laudatus apud Stöger, *Scriptores*, p. 328. 483.

Silvestranus Christophor., Carmelita, Italus, † 1608, 44. 63. 66. 67.

S. Simeon, hieromartyr et consanguineus Domini, festum 9. Maji. 914.

Simeon ex Ilyésfalva, archidiac. r. g. (1700), 249.

Simeon Kisalmásiensis archidiacon. r. g. (1697), 172.

Simeon Nagyszatealensis (1697), archidiac., 172.

Simeon de Sekal, archidiacon. r. g. (1698), 210.

Simeon ex Szavard, archidiacon. r. g. (1700), 249.

Simeon ex Szilvás, archid. r. g. (1700), 211. 249.

Simonović Stephanus, antistes Alba-Juliensis rit. gr. schismaticus, consecrator Parthenii Munkácsiensis (1651), 161. 832. 839.

Simor Joannes, missionarius S. J. in collegio Unghváriensi (c. 1772), 908.

Simpson Richard., ejus: Edmund Campion, a biography, London, Williams, 1867; 131.

Sinkai (Sincai, Šinkai) Georgius, sacerdos rumeno-catholicus, Basilianus Balázsfalvensis nomine Gabriel, Collegii Urbani de propaganda fide Romae quondam alumnus, 663. 664; postea Ordine relicto ceu presbyter saecularis multa idiomate patrio scripsit unde non immerito: lucifer in firmamento Rumenae literaturae appellatus est, 1034; ejus: Chronica Romana, 333. 334. 343. 364. 368. 548. 643—646. 1031. Propter ignorationem documentorum plura commentus est δούσματα quae cum historia pugnant, 1033—1034.

Sirmondus Jacobus, S. J., vir eruditis notissimus, † 1651, 111. 116.

Siuniensis sedes archiepiscopalis Armeniae in p., 933.

Sixtus PP. V. (1585, † 90), 980—987.

Skanderbeg (= Alexander Dominus seu princeps), v. Georgius.

Slavi, literae slavicae (cyrillicae) s. characteres literarum a. s. Cyrillo inventae, formatae et adaptatae, 74; eorum privilegium circa missam et alia divina officia a Joanne PP. VIII.; 62. 72.

Slavonia provincia Austriae; missiones in Slavonia sub P. Andrea Horvath (1694), 1040.

Smičiklas Gabriel, episcop. Crisiensis r. g. c. (1834—1856), 769.

Šmičiklas Georgius, episcop. Crisiensis r. g. c. (1857—1881), 731. 769. Ejus approbatio Kalendarii, 1081.

Socher Anton., S. J., † 1771 apud Stöger, *Scriptores* p. 331 pancis laudatus. Ejus: Historia Provinciae Austriae S. J., 127.

Societas Jesu, fabula monitorum secretorum S. J., 1033—1034; votum proprium de dignitatibus ecclesiasticis non admittendis, 393. 428—429. 484—487. 504—505; ab Hurmuzaki falsa criminatione insimulati PP. quod episcopatum aut alias dignitates ecclesiae Fogarasiensis appetiissent, 608. 496; cura Societatis Jesu ritus orientalis ecclesiae in sua puritate et integritate servandi. 115—116; ejusdem Hurmuzaki maligna obtrectatio, quod missionarii S. J. de ritu graeco detrahere studuissent, 175. 541. 542. 608; studium Societatis Jesu rem scholasticam et literariam inter Rumenos promovendi, 50. 29—32. 187. 191. 140. 362—363. 380—382. 658—660; leges Societatis Jesu severe prohibent, quominus ejus membra politicis negotiis tractandis se immisceant 314—315. 554; per calumniam accusantur, quod falsa documenta confingendo Diploma Leopoldinum secundum fabricati sint, v. hoc Diploma LXXX; temere et contra omnem veri speciem insimulantur Patres S. J., quod cum politicis Rumenorum adversariis concurrerint ad episcopum Fogarasiensem rit. gr. opprimendum, 304. 566—567; ordo provincialium Austriacorum ab 1688—1715. 317; literae annuae provinciae Austriae inde ab 1686. 915; patres S. J. in Transilvania. 127—140; missionarii stationarii in Transilvania, 633. 634; missiones et earum fructus annis 1660—1690, 786—789; sublato Ordine Exjesuitae inter fideles rit. gr. laborare pergunt, 641—642. 809—810. 909. 1033; et confer huc missionarii.

Sodalitates (congregationes) B. V. Mariae in gymnasiis, 1003.

Sofia, v. Sardica.

Šokac (hoc in singulari, in plurali Šokci), catholici ritus latini in Croatia et Slavonia a schismaticis Serbis Šokci vocitantur, 753.

Solikowski de Solek, Joannes Demetrius, (Solicovius), archiepiscopus Leopoliensis rit. lat. (1582, † 1603), 981. 986—987.

Somlyai de Csik-Somlyó, Adalbertus Transilvanus, (1758), 614. 615. e prosapia Báthory. — Andreas V. et Anna uxor Zabrzes-

ka, 846. — Sophia Báthory, conjugata Rákóczy, v. Rákóczy Georgius II. — et confer Báthory.
Sophronius de la Csoara, schismaticus sichaster (sarabaita), in Transilvaniam advena (1759) atque in Hungariam, ubi fuit instigator religiosae perturbationis, cujus historiam succincte refert P. Kanižlić, 616. 631. 868. 869. 870. 871.
Sorba Lazar., S. J., theologus imperatoris Josephi I. (1706). Ejus mentio occurrit apud de Backer, *Bibliothèque* t. 3., p. 869. 86.
Soter, S. J. (168—177), 876.
Souciet Stephanus, S. J., Gallus, nat. 1671, † 1744, exegeta, historicus. Opera recensentur apud de Backer, l. c. pp. 871—874. 98.
Spasović V., v. Pypin.
Splényi Joseph., S. J., regens seminarii Claudiopolitani (1768). Cfr. De Backer, l. c., p. 898. 659.
Spondanus (de Sponde) Henricus, episcop. dioecesis Apamiensis in Gallia nat. 1568, † 1643, historicus ecclesiasticus et continuator Baronii, 37. 63.
Spring, dominium Transilvaniae in comitatu Albae inferioris, 685.
Staber Francisc, S. J., missionarius apud Valachos in Transilvania (c. 1771), De Backer, l. c., p. 902. 635.
St. Amour (Saint-Amour), inclytus caesareus bellidux in Hungaria et Transilvania, vere pius et fortis. † 1735. Gestorum summarium dat Zedler. *Univ.-Lex.*, t. 33., p. 1783, 461.
Stanić Constantinus, episcopus Crisiensis (Križ) r. g. c., (1815—1830), vir admodum doctus; prius ecclesiae Crisiensis vacantis vicarius et administrator (c. 1809—1815), 19. 671. 702. 704. 730. 733. 769. 775
Stanil ex Vistye, archid. r. g. c. (1700), 249.
Stanislavić Nicolaus, episc. Nicopolitanus, dein Csanádiensis, adduxit certum numerum Bulgarorum ad Banatum Temesiensem (1700), 1060.
Stanislavić (Sztaniszlavic) Sava (Szava), sextus episc. Svidnicensis r. g. (1648—1663.) 710. 744. 745. 1035.
De Starhemberg Guido, comes, heros, praesidii Essek (Osiek) et regni Slavoniae praeses (1694), 1040
Staroobrjaci, Lippovani veteris ritus, 1066.
Staroverci, Lippovani, Philippones, 1066; star. bezpopovčina, sacerdotio carentes 1067.
Stauropigion (σταυροπήγιον), jus patriarchale, ratio ejus, 579; stauropigia gr. ecclesiae sensus vocis, 269; stauropigiana instituta ecclesiae orientalis immediate subsunt patriarchis, 379.
De Steinville Stephanus, comes, generalis in Transilvania (1715), 189. 445. 451. 453.
S. Stefani seminarium Albae-Juliae v. Alba Julia.
Stefanopoli Stephanus, archiep. Philippen. rit. gr., de usu Kalendarii, 1086.
Stephanus de Kaczey, protopopa r. g. c. (1698), 210.
Stephanus Kantakuzenos, v. Kantakuzenos.
Stephanus de Kivar, archid. r. g. c. (1698), 210.
Stephanus Magnus, vojvoda Valachiae (1456—1504), 148.
Stephanus Magnus Nemanja I., magnus Župan totius Serbiae (1165—1195), pater Vulkani, regis Dalmatiae et Diocleae, Stephani primocoronati (pervovenčennago) et s. Sabbae, archiepiscopi, monachus factus † 1200; conjux ejus Anna, filia Borisii, Bani Bosniensis, mariti exemplum secuta, monacham induit. Cfr. Kalendarii t. 1., pp. 446—447, 701
Stephanus Pap, monachus Basilianus Balázsfalvensis (1781), 652.
Stephanus Pap Timandi Sukiensis, vicarius generalis cleri Valachici r. g. c. (1732), 520. 521.

S. Stephanus, rex Hungariae (997, † 1038), 449. 588.
S. Stephanus, patriarcha CPolit. (886—893), 814.
Stephanus de Semiheit, archid. r. g. (1698), 211.
Stephanus ex Szent Mihály, archid. r. g. (1700), 249.
Stephanus Uroš V., v. Uroš V.
Stere'a Siulutiu (Sulucz), Alexander, ultimus episc. Fogarasiensis r. g. c. et primus archiepiscopus et metropolita restitutae metropoliae Alba-Juliensis (1851—1867). 675. 681
Stöcklein Joseph. S. J., † 1733, aetat. 58. Multa scripsit, quae cum elogio dat Stöger *Scriptores*, pp. 340—341. 98.
Stöger, Joan. Nep. S. J., Clagenfurti in Carinthia natus a. 1792, vir non minus religione ac zelo apostolico, quam scientia ac politiori elegantia venerandus, innumeris prope libris editis obiit Viennae 1882. Egregium opus, magnam partem a Paintner praeparatum, edidit praefixo titulo: Scriptores Provinciae Austriacae S. J., Viennae, 1856, 9. 127. 136. 187. 190. 321. 372. 393. 404. 485. 487. 541. 543. 568. 569. 572. 577 605. 610. 635. 643.
Stojačković Alexander, historicus Serbicus, coaevus, nat. 1822 in Zombor, c. r. officialis in Temesvár; ejus: Die staatsrechtlichen Verhaeltnisse der Serben in der Wojvodina, Temesvár 1860; 702.
Stojka Josephus, episc. Mármarosiensis, rit. gr. schismaticus, in oppido Huszth, 268. 269. 388.
Stolae taxa apud Valachos, r. g. c., 549—550.
Stolni Biograd, v. Alba Regalis.
Stortius (Storti) Joannes Bapt., canonicus Romae, praefectus tabularii s. inquisitionis (1883), 109. 110.
Strašimir Joannes, despota Vidinensis (c. 1363 — c. 1371); infelici bello contra Ludovicum, regem Hungariae, gesto captus (1365), sed opera soceri sui, vojvodae Moldavici, inita pace e custodia ab Hungaris dimissus, suprematiam Hungarorum iterum agnovit. — Pater Strašimiri, Alexander, ante mortem suam († 1363) imperium Bulgaricum (carstvo) diviserat inter 4 filios suos, qua in divisione pars Vidinensis Strašimiro obtigerat. Ea non contentus, Strašimir insurrexit 1371 contra fratrem Joannem Stephanum (Jan Šišman), maximaque parte ejus territorii occupata sibi uni titulum imperatoris (cari) arrogavit. Dissidiis ac turbis magis magisque invalescentibus, advenere Turcae (1386), devastataque Bulgaria despotam Šišman fecerunt principem tributarium. Tandem victoria Turcarum in Kosovo Polje (1389) interitum etiam regno Bulgarico attulit. Cfr. Assemani, *Kalendar. Eccles. univ.*, t. 5., pp. 190 seqq. Uxor Joannis Strašimiri erat Dorothea catholica (Cfr. Theiner, *Monum. Hung.*, t 2., p. 95), filia Alexandri, principis Valachiae (ante 1355 jam †) et principissae Clarae; et soror tum Angjae sive Anka catholica et ipsa, tum Ladislai Bessarabi, (Vlajek, Lacek), Moldaviae principis, cui Clara fuit noverca, 736.
Strassoldo, comes, colonellus Krisiensis (1736). De nobilissima hac familia vide Wurzbach, *Biogr. Lex.*, t. 39., pp. 285 seqq., 755.
Stroić Lucas, logothetes s. cancellarius quondam Petri Claudi, palatini Moldaviae (1595), 998—1001.
Stredonius Martinus, praepositus provinciae Bohemiae S. J., in fama sanctitatis † 1649, 90.
Strigonium (hung. Esztergom, slav. Ostrihom, germ. Gran), insignis urbs Hungariae ad dexteram Danubii, sedes archiepiscopi et regni primatis, 3. 7. 8. 35. 99. 178. 436. 500. 647. 833; archiepiscopi v. Barkóczy, Christianus Augustus Saxo, Kollonich, Csáky,

Eszterházy, Lippay, Pázmány, Rudnay, Széchenyi, Szelepchényi.
Stručić Marcus, S. J., natione Croata, primum professor Tyrnaviae in Hungaria, postea superior Požegae in Slavonia, operarius indefessus, † 1703, aet. 44, apud Stöger etiam inter *Scriptores* relatus p. 343; 753.
Stuhlweissenburg, v. Alba Regalis.
Stupnicki, v. Saturnus.
Suacia (Svacia, Sappa, Satta, Sciata), episcopatus suffraganeus Zarae in Dalmatia. 739.; in Monumentis Hungariae (apud Theiner, t. 2., p. 422) dicitur etiam ep. Suacinensis.
Suarez Franc., S. J., † 1617, notissimum theologiae lumen, cujus opera post alios recensent fratres De Backer, *Bibliothèque*, t. 3., pp. 973—984; 36. 37. 39. 44. 53. 56. 57. 64. 67. 81. 329. 543.
Sučava (Suczava), olim metropolis principum Moldaviae, nunc in Bukovina, ad fluvium Sučava, 268. 978. 979. 982. 985. 986. 993; episcopus: v. Mohyla.
Suka, locus Transilvaniae. 492.
Svacia, v. Suacia.
Svatopluk (polon. Świetopelk, russice: Svjatopolk, corrupte Sfentopult), princeps Moraviae (870, † 894), 73.
Svidnicensis dioecesis ritus graeci nationis Serbicae, seu serbico-catholica eparchia Svidnicensis in Croatia et Slavonia, a prima sua fundatione Ecclesiae romano-catholicae unita cum sede in monasterio Marča, ex qua 1777 graeco-catholica dioecesis Crisiensis (Križ) canonice erecta est; origo episcopatus Svidnicensis, 7. 27. 737—739; fundatio episcopatus, 703—709; ratio nominis „Svidnicensis", 727. 739—743; fueritne episcopatus S. graecus an latinus? 744; canonice consideratus Sv. episcopatus fuit proprie per 166 annos vicariatus primum Zagrabiensis deinde apostolicus, demum an. 1777 ex eo novus, proprieque dictus atque independens episcopatus titulo Crisiensis erectus est, qui nonnisi 4 parochias complectebatur, 762—765; series episcoporum Svidnicensium, 710—712. 744: singulos episcopos v. sub: Basilius, Božičković. Daniel pseudoepiscopus, Filippović, Stanislavić, Ivanović, Palković, Pašić, Popović, Predojević Gabriel et Basilius, Predojević Maximus, Simeon Vratanja, Turčinović, Vučinić, Paulus et Marcus Zorčić.
Svidnicki Barnabas, monachus Basilianus, congregationis Ruthenorum procurator (1721), 115.
Svinica, putatitius locus Croatiae, 739.
Sylvester PP. I. (314—335), 878. 881. 891.
Sylvester Basilianus Balázsfalvensis (1764), 632.
Sylvestranus, v. Silvestranus.
Syriacus ritus, 91.
Syrmium (Sirmium, croat. Sriem) vocatur orientalis pars Slavoniae, sita inter Danubium et inferiorem Savam; nomen deducit ab urbe Syrmio, hodie Mitrovica ad Savam. In Syrmio protenduntur Montes Vrdnik cum montanis Fruška Gora, monasteriis consitis, 748—750. Ferme eodem tempore, quo Svidnicensis, erectus est etiam (c. 1611) Serbocatholicus episcopatus Sirmiensis, isque sedulo distinguendus a dioecesi Svidnicensi in Croatia; ejus origo, 748; habuit tres episcopos. Longinum Raić; Jobum Raić et Petrum Ljubibratić, (de quibus vide supra), quia jam initio saeculi 18. a schismaticis Serbis, sub patriarcha Arseno Crnojević in Syrmio habitantibus, vi occupata suppressaque est. Residentia fuit in monasterio Oppovo in Fruška Gora.
Syropulos Silvester, diaconus ecclesiae graecae, adfuit concilio Florentino (1439), in quo quidem unioni subscripsit, sed mox apostata factus est; scripsit historiam hujus concilii, 147.

Szabbatović Joachim., Basilianus, ficte unitus, carcere detentus (1686), 714.
Szabó Joannes, episc. Armenopolitanus r. g. c. (1879), 693, de usu Kalendarii, 1075.
Szabó-Falva, pagus hungaricus in Moldavia, 1026.
De Szád v. Klein.
Szakadáti Joannes, archidiaconus Balázsfalvensis (1747), 586.
Szakmard, fundator monasterii Paulinorum cum gymnasio Crisii, 775.
Szalay Ladislaus, Hungarus scriptor, † 1864; ejus: Das staatsrechtliche Verhaeltniss der serbischen Ansiedlungen. Budapest, 1861. 702.
Szamos-Ujvár (lat. Samosujvárinum, slav. Samoš-Ujvár, rumen. Gherla), urbs Transilvaniae ad fluvium Szamos, septentrionaliter a Clandiopoli, sedes episcopi catholici ritus gr., 426. 433. 535. 666. 681. 682. 922. 923. 924. 930. 932. 933. — Dotatio episcopi Fogarasiensis hic, 536. — Synodus dioecesana 1882. 696. Series episcoporum gr. c., 692. 693; v. Pavel, Alexi, Szabó; — Haud longe ab arce Szamos-Ujváriensi fundata (1738), extructa et ab Armenis inhabitata est sub Leopoldo I., imperatore, civitas Armenopolis (Armenierstadt), 922. 926.
Szászfalvi Stephanus, archidiac. trium sedium, Transilvanus r. g. c. (1699), 244.
Szász-Város, (rumen. Orestí'a, Broos, Sachsenstadt,) oppidum Transilvaniae, comit. Hunyad, occidentaliter a Cibinio 928.
Szathmár-Németh, civitas Hungariae ad fluvium Szamos, comitat. Szathmár, occidentaliter a Transilvania, 509. 869. 870. 871; synodus topica rit. gr. (1690), 860.
Szava, episc. Bistricensis gr. (1654), 832. 839.
Szebelebi Bartholomaeus, vicarius generalis Transilvaniae (1699), 244.
Szeben, Nagy-Szeben, v. Cibinium.
Széchenyi Paulus, archiep. Colocensis (1696—1710), 383. 629.
Széchenyi Georgius, archiepis. Strigoniensis et primas regni Hungariae (1685, † 1695).
Szczaniewski Stanislaus de Premislia in Galicia (1884), 94.
Szegedy Francisc. Leonard., postremo episc. Agriensis (1670—1676), 847.
Szegedy Georgius, missionarius S. J., in Moldavia (1743), obiit Maros-Vásárhelyini qua canonicus honorarius et parochus die 3. Januarii 1786; 570. 572. 635. 870. 1025.
Szegedy Joannes Bapt., S. J., rector collegii Claudiopolitani (1743), 569. 572. 870. 1024.
Szegedin, v. Scegedinum.
Székely David, Transilvanus (1781), 654.
Székes-Fejérvár, v. Alba Regalis.
Szelepchényi de Pohronz, Georgius, archiepiscopus Strigoniensis et primas regni (1666, † 1685), 847.
Szendreus, caes. consiliarius in Transilvania (1729), 931.
Szentiványi Martin., S. J., celeber scriptor et missionarius, multis laudatus apud Stöger, *Scriptores*, pp. 350—353; 7.
Szigeth, fortalitium Hungariae ad Tibiscum in comitatu Mármaros, non procul a septentrionalibus finibus Transilvaniae, (lat. Szigethinum), 6. 1048. 1049.
Szikula, pagus dioecesis Strigoniensis, 833.
Szinna, oppidum Hungariae, comit. Zemplin., non procul a Galicia, 444.
Szököllővárinum, locus Transilvaniae, 222.
Szombat v. Sambat'a.
Szörényi Ladislaus, episc. Sirmiensis † 1753, 805.
Sztoicim, pagus Koczimensis regionis in Moldavia, 1027. 1029.
Szunyogh de Budetgin, Franc., S. J., Hungarus, Trencinensis, theologus metropolitae Athanasii I., nat. 1669, † 1726; residentiae S. J. Albensis superior, episcopatum recusavit anno 1713; 371—372. 391—394. 396.

Szviridovics Thomas, protopopa Monostoriensis (1728), 434.
Szvorényi Michael, Hungar., †1814. Vitae compendium cum indice operum exhibet Wurzbach, *Biogr. Lex.* t. 42., pp. 288—289. Ex iis est: De juris patronatus respectu majorum beneficiorum in ecclesia Hungarica fatis, 1796; 414. 415.

T.

Tacitus, auctor Romanus, nat. c. 54 post Chr., † c. 117; ejus Libri historiarum, 141.
Tadev, locus Armeniae, vide Gregorius.
Talman Michael, legatus Austriacus CPoli (1705), 380.
Tamburini Michael Angelus, praepositus generalis S. J. (1706—1730), 64. 568. 1023.
Tanner Mathias, S. J., Bohemus, Pilznensis, provinciae Bohemiae S. J. praepositus, † Pragae 1692. Ex ejus operibus adhibetur: Societas Jesu Apostolorum imitatrix, Pragae 1694; 186.
Taraszovics Basilius, episcopus Munkácsiensis gr. rit. Ruthenorum schism. (1634—1648), prius abbas Basiliani monasterii s. Nicolai prope Munkács, 88. 825. 838. 902.
Tarillon, missionarius S. J. (1714); cfr. Lettres édifiantes et curieuses, ubi exstat epistola ejus sub: Mémoires du Levant, Toulouse 1810, 963.
Tárkovics Gregorius, primus episc. Eperjesiensis (1818—1841), 910.
Tarnóczy Mathias, episc. primum Csanádiensis (1648—1654), deinde Vácensis (1651—4655), 826.
Tarquini Camillus, S. J., cardinalis, vir multiplici literarum peritia insignis, nominatim per omnes juris sacri partes exercitatissimus, † 1874, aetat. 64. magno sui desiderio relicto. Purpuratum principem vere illustrem breviter quidem sed digne laudat Antonius Angelini scripto elogio, quod recentioribus editionibus „institutionum juris ecclesiastici publici“ eminentissimi auctoris praefixum legimus, 329. 543.
Tatros, oppidum Moldaviae ad fluvium Tatros, 1026.
Tegeanensis episcopalis sedes, in urbe Tegea in Arcadia, inter Argos et Megalopolis, hodie in part. inf. sive titularis; 603.
Τέλειοι καλόγηροι, monachi perfecti, 559.
Telekesy Stephanus, episc. Agriensis (1699—1715), 870.
Tellez Emanuel Gonzalez, Hispanus, canonista, † c. 1673, 417.
Temesvár (Temesvárinum), civitas Hungariae in Banatu, 445. 800.
Tergestum (Triest), emporium Austriae ad mare Adriaticum, 1058.
Tergovišt (Tirgovist), quondam caput Valachiae et residentia principum (gospodar), 445; archiepiscopatus Tergovistensis, 437. 445.
Termolinski, alumnus Collegii Polonici Romae, Polonus, sacerdos, missionarius in Aegypto (1879), 93.
Teutsch Georg. Daniel, superintendens et pastor primarius protestantium Cibinii, coaevus. Ejus: Geschichte der Siebenbürger Sachsen, Leipzig, Hirzel 1874; 342.
Teutschländer Wilibald. Stephan., natione Transilvanus, pastor protestantium Bucharesti in Rumenia. Ejus: Michael der Tapfere. Wien, 1879; 143.
Thaly Colomannus, Hungarus, coaevus. Ex ejus scriptis (cfr. Wurzbach, *Biogr. Lexicon*, t. 44., pp. 153—157) est: Archivum Rákóczianum, Budapest, 1873; 189.
Tharsus, metropolis Ciliciae primae in Asia minori, 899.
Thebae, metropolis Boeotiae, sedes archiepiscopi quondam, nunc pagus Thiva et archiep. i. p. i.; 717.
Theiner Augustin., Silesita, presbyter Oratorii s. Philippi Nerii, ab an. 1850 praefectus Archivi Vaticani, ob magnas de se ha-

bitas infidelitatis suspiciones a munere suo depositus' an. 1870, † 1874; quas quidem suspiciones inanes non fuisse, plures ejus epistolae ex annis 1870—1873, statim post mortem ab amicis vulgatae propagataeque (cfr. Augsburger Allgemeine Zeitung, 1874, N. 241 et 245) luculenter probant. Multa e tabulariis eruta publici juris fecit, legum critices historicae tamen non satis studiosus. (Cfr. Zeitschrift für kath. Theologie, 1877, p. 157), 986—988. 1026.— Petrum Cercel perperam confundit cum Petro Schiopul, 980.

Θεμέλιον, fundamentum, v. *ἀποστολικόν*.

Theodoretus, patria Antiochenus, episcopus Cyri in Syria, celeberrimus scriptor ecclesiasticus (cfr. Migne, Patrol. gr., tt. 80—85), a pseudo-synodo Ephesina episcopatu injuste spoliatus a. 449, a s. Leone I., quem appellaverat, sedi suae restitutus, et mox a Concilio Chalcedonensi ut orthodoxus admissus, † 458; 890.

S. Theodorus Studites, hegumenus monasterii Studii CPoli., exul † a. 826. De independentia Ecclesiae deque primatu Romani Pontificis egregie scripsit. Cfr. Kalendarii t. 2, p. 800; 891.

Theodorovics Michael, unitus sacerdos Armenus (c. 1715), 923.

Theodorus Daniel, Armenus Armenopoli, insignis Armenorum in Transilvania supremus judex (c. 1715), 923. 924.

Theodorus Buzakiensis, popa et archidiacon. (1697), 172.

Theodorus de Gorgio s. Koros, archidiacon. r. g. c. (1698), 211. 249.

Theodorus, legatus Papae in concilio CPolit. (683), 879.

Theodorus de Lemény, archidiac. r. g. c. (1700), 249.

Theodorus ex Riusor, archidiac. r. g. c. (1700), 249.

Theodorus, Serbiae episc. (1199), 701.

Theodosius, metropolita Bucharestensis schism. (1697), 179—182. 256. 261. 268. 343. 344—348. 349. 352. 353.

Theodosius I. Magnus, imperator Romanus (379, † 395), 880.

Theophanes, dubius patriarcha Hierosolymitanus, (c. 1620), 100.

Theophilus, metropolita Alba-Juliensis r. g. c. Rumenorum (1692, † 1697), praedecessor Athanasii I., 3. 97. 153—186. 192. 196. 223. 268. 269. 289. 30J. 344. 347.

Theodosius, abbas generalis totius Ordinis s. Basilii r. g. c. in monasterio s. Mariae Cryptae ferratae (1664), 844.

Thessalonica. (slav. Soluň), maritimum emporium Turciae ad mare Aegaeum, 72.

Thomas a Jesu Franc., carmelita discalceatus, † Romae 1627; ejus: Thesaurus sapientiae divinae, Antverpiae 1613; 38. 56. 65.

Thomas Maurocenus, v. Maurocenus.

Thomas de Rakovice, archidiaconus r. g. (1698), 210

Thomas de Vincz, protopopa r. g. (1698), 211. 249.

Thorda, v. Torda.

Thoroczkay s. Toroczkai Stephanus, baro, Transilvanus (719). De hac familia cfr. Wurzbach, *Biogr. Lexic.*, t. 46., pp. 151—152; 129 457.

Toroczkó-Szent György, pagus Transilvaniae, 458. 931.

A Tiell Joannes, officialis apud consilium bellicum Viennae (1702), 355.

Timándi Stephanus, nobilis Hungarus, catholicus, quondam vicarius Transmarusianus et notarius apostolicus in Also-Suk (1739), 657.

Timándi Candida, filia Stephani et uxor Andreae Babb de Kápolnok-Monostor, 657.

Timár Cyriacus, cantor Balázsfalvae (1764), 628.

Timon Samuel, S. J. Vitae compendium cum catalogo scriptorum habes apud Stöger, *Scriptores*, p. 365. Ejus: Epitome chronologica rerum Hungaricarum et Transilvanicarum, Claudiopoli 1737; 379.

S. Timotheus, discipulus s. Apostoli Pauli, nat. c. 35, † c. 97; 42. 62.
Tibaldo Milezio, archiep. Philadelphiensis, praefuit Graecis Venetiis ab 1685—1713; 956.
Tirolis, provincia Austriae, antea principes habuit proprios ex Augustissima domo Austriaca, sed saec. 17. defectu prolis masculae rediit ad ipsum imperatorem. Nomen habet a Terioli, vulgo Tirol, antiquo castro ad Athesim prope Meranum; 995.
Tiron, puer Balázsfalvensis (1764), 627.
Tlaka, v. Klaka.
Tököly Emericus, comes, Hungarus, nat. 1656 Kaesmarkii, filius protestantis comitis Stephani Tökely, qui fuit unus ducum Hungaricorum rebellium contra Austriam. Defuncto patre (1671), confugit in Transilvaniam, ad principem Apaffy, qui eum 1678 cum exercitu misit ad subsidia ferenda rebellibus Hungaris. Ab his dux electus occupavit magnam partem Hungariae, praecipue fortalitia et urbes montanas, et invasit ipsum archiducatum Austriae. A sultano Muhamedo IV. rex Hungariae nominatus duxit 1682 uxorem Helenam, natam Zriniam, viduam defuncti principis Francisci I Rákóczy, quae residebat Munkácsini, sicque dominus Munkácsiensis evasit. Eodem anno 1682 urbe Cassovia potitus ibidem celebravit comitia, in quibus Status regni ei obsequium fidelitatemque juraverunt. Cum Turcis foedere junctus contra Austriam pugnavit usque ad an. 1699, quo, pace Karlovicii inita, reditu in patriam fuit interclusus. Exulem nominavit sultanus principem Vidinensem, bonis quibusdam ipsi tributis. Emericus fuit protestans, postea tamen catholicus, et Francisci II Rákóczii usque 1688 vitricus; † Nicomediae in Asia minori anno 1704. — Extorrem maritum secuta est fidelis uxor Helena, in exilio suo familiaritate et benevolentia Patrum S. J. usa; † Nicomediae die 18. Februarii 1703, aetatis anno 60., ultima stirpis Zrinianae et Frangipanianae, sepulta in ecclesia S. J; 98. 189. 379—380. 777. 852. 965. 966. 1059; ejus epitaphium CPoli Galatae, 965. 966; junior principissa Tököly, filia Helenae, sepulta ad tumulum matris, 965; itidem secus tumulum matris sepultus Franciscus II. Rákóczy, 1054.
Tolerantiae decretum (Toleranz-Patent) 1783, 767.
Tolna, oppidum Hungariae ad dexteram Istri, comitat. Tolna, occidentaliter a Szeged, 1048.
Tolomei cardinalis v Ptolomaeus.
De Torcy, marchio, minister rerum externarum in Gallia 1702, 967.
Torda (Thorda, rumen. Turda, Thorenburg), oppidum Transilvaniae ad fluvium Aranyos, 4 milliaria a Claudiopoli, cum uberibus salinis. 223. 929.
Torrini Lucius Amatus, Romae (1718), 419.
Torveskay Joannes, liber baro, Transilvanus, (1716), 452.
Tóth Nicolaus, episc. Eperjesiensis, r. g. c. (1876—1881), 910; ejus literae gratulatoriae ad Pium PP. IX. pro jubilaeo episcopali a. 1877. 910—912; ejus de Kalendario judicium. 1072.
Trajanus, imperator romanus (98—117), 142.
Transilvania, antiqua Dacia, principatus Domui Austriacae obnoxius, 24 25. 27; origo nominis 141—144; septenne bellum civile in Transil. ab anno 1703—1711, 362—364. 383; Bulgari et Arnauti in Transilvania degentes, 1059—1061.
Traun Ferdinandus, Transilvaniae gubernator (1742), 558.
Trauth Christophor., S. J., concionator imper. Leopoldi I. Viennae, 7.
Traxler Franc., missionarius S. J. in Transilvania (c. 1771), 635.
Tresztya, pagus Transilvaniae, 928.

Triaditza, v. Sardica.
Tridentinum concilium 1545—1563). 80. 654. 896. 897.
Trinitarii, religiosus Ordo CPoli, 961. 962.
SS. Trinitatis regium monasterium, v. Balázsfalva.
Triodion, liber liturgicus Graecorum, 26. 346. 347.
Trivulzio (Trivultius), Joannes Jacobus Theodorus, cardinalis an. 1629, † 1657; 823.
Trojstvo, oppidum V. comitatus Belovarensi in Croatia, 803.
Trullanum concilium (680 et 692), 874.
Tuchavský Tobias, e provincia Bohemiae S. J., missionarius Moschoviae (1689), 361.
Tuln, urbs archiducatus Austriae, 995.
Turcae in Europa, 14. 91; in regno Hungariae (1690), 188. 293. 336. 351. 365; bellum Turcico-Russicum (1711), 385—386; bellum Turcicum in Hungaria sub Rudolpho II. (1593—1506), 990.
Turčinović Gabriel, 11. episc. Svidnicensis et Plataeensis r. g. c. (1700—1706), successor Isaiae Popović, egregius antistes, probe catholicus, 711. 728. 729. 744.
Tyrnavia (slav. Trnava, hung. Nagy-Szombat, germ. Tyrnau), urbs slavica in Hungaria, comitat. Posoniensis, septentrionaliter cum oriente a Posonio; seminarium s. domus s Adalberti cum fundatione Janiano-Leopoldina, 3. 8. 27. 29—32. 87. 139. 178. 191. 362. 384. 500. 854; synodus an. 1648, 178. 822. 841.
Tzetina (h. Cetinje), metropolis principatus Montis Nigri (Montenegro), quondam episcopalis sedes Serbiae sub metropoli Pecia, 740.

U.

Ugrinović Antonius, Basilianus ficte unitus, custodia detentus (1686), 714.
Ujhely Adamus, S. J., nat. 1675, † 1719, missionarius in Transilvania; 460—461.
Ujvidék (Neoplanta, Neusatz), urbs Hungariae ad sinistram Danubii, ex adverso praesidii Peterwardein, parochia rit. armeni, 915.
Uley Salomea, mater episcopi gr. c. Joannis de Pataky (c. 1710), 404.
Ungarus, S. J., missionarius in Transilvania (1729), 929.
Unghvár (slav. Uhvár) civitas Hungariae ad fluvium Ungh, comitat. Unghvár, sedes episcopi et capituli Munkácsiensis r. gr. c. 510. 825. 827. 907. 908. 909.
Unitarii, secta haeretica in Transilvania, 477
B. Urbanus PP. V. (1362—1370) 737. 1026.
Urbanus PP. VIII., (1623, † 1644) 39. 40. 68. 73. 79. 304. 644. 770. 1038. 1039; instructio particularis circa processus informativos conficiendos, a Papa edita, 503. 949. 991.
Uroš V., Stephanus Uroš V., car s. imperator Serbiae (1356, † 1367); nat. 1338. Fuit filius et successor Stephani Dušan Validi, nati 1310 et postea imperatoris Serbiae (1335—1356). Uroš V. duxit anno 1355, juvenis 17 annorum, uxorem Ankam (Angjam), filiam Alexandri, principis Valachiae. In fastis ecclesiasticis Serborum Urošius Sanctis adscriptus legitur. Cfr. Kalendarii, t. 1., pp. 450—455, 736.
Urss, v. Horjah.
Uskoci, v. Rasciani.

V. W.

Vabois Nicolaus, missionarius S. J. CPoli, victima caritatis, † 1686, 970.
Vaczinum (hung. Vácz, slav. Vacov, germ. Weitzen.) urbs Hungariae ad sinistram Danubii, septentrionaliter a Budapestino episcopalis sedes latina; episcopi v. Tarnóczy, Pálffy.
Wagner Franc., S. J., Germanus, multa scripsit, quae vide apud

Stöger, *Scriptores*, pp. 386—387 cum elogio relata. Ex iis est: Historia Leopoldi Magni, Augustae Vindelicorum, 1719; 189. 846.
Wagnerus Christophorus, S. J., Germanus, e manibus schismaticorum feliciter evasit Quinque-Ecclesiis an. 1704, 383. 384.
Waitzen, v. Vaczinum.
Vaj Haij Joannes, caes. officialis Viennae (1728), 499.
Vajai Emericus, missionarius S. J. apud Valachos in Transilvania, (1771), 635.
Vajda Demetrius, cartophylax seu cancellarius capituli Fogarasiensis (1806), 667.
Valachi, Valachia, de significatione vocis Vlah, 1038; origo, conditio et religio gentis Valachicae, 141—146. 833; origo Valachorum s. Rascianorum in Croatia, v. Croatia; Valachia Cis-Alutana seu Austriaca, 446; errores et abusus ecclesiae Valachicae, 147—160; clerus ecclesiae Valachicae, 145—146; privilegia presbyterorum Valachicorum gr. rit., qui gr. ritum catholicum reassumpserunt, 111. 121. 199. 202; et 4 articuli a Valachis admittendi, 225. 235. 294. 295; nova privilegia ecclesiae Val. (1701), 291—306; orthodoxus catechismus Val., 352; catechismus Valachicus major romano-catholicus, editus a P. Prenthaller Tyrnaviae 1696, 372; Val. kalendarium antiqui styli, 114. 167. 168. 204; major benedictio aquae in epiphania, 550; synodus generalis Valachorum (1701, 8. Novbr.), 125. scholae anno 1718, 1720; 455. 523. 524. 643—646; res scholastica, 362—364. 365—369; stolae taxa Valachorum r. g. c., 549—550; principes Valachiae benevoli in S. J., 1009—1012; missiones inter Valachos Transilvanos, 509—511. 524—525. 603. 609—612; 1023—1034, hac anno 1743; unio cum Roma, 3. 7. 8. 87. 99. 736; antiqui cum Roma uniti Valachi (1759), 616; unio Valachorum regni Hungariae, 123—390; novus impetus in s. unionem (1751), 600; schisma inter Valachos renovatum (1742), 557—560; ut apud Serbos episcopus audiit apud eos vladika, 154. 160. — Valachi seu Rumeni erga viros de natione bene meritos grati sunt, 402. 461. 528. 612. 1032.
Waldhausen Ferdinand., S. J., praepositus provinciae Bohemiae S. J. (1702), 351.
Valerianus, imperator Romanus 253—259, † 269), 568.
De Wallis Franc. Paulus, comes, regius commissarius ad diaetam Transilvanicam, caes. generalis (1732), 516. 800.
Valvasor Joannes Vikhart., liber baro, Carniolus, scriptor insignis, nat. 1641, † 1693; ejus: Typographia Carnioliae, 735.
Valyi Joannes, episc. Eperjesiensis rit. gr. (1882), 910. 1081.
Vancea de Buteas'a Joannes Ev., archiep. Alba-Juliensis et metropolita (Rumenorum), rit. gr. c., dignus successor Athanasii-Angelu (1865), 97. 693. Ejus judicium de usu Kalendarii, 1081.
Wandermann Henricus, missionarius S. J. CPoli, victima caritatis † 1696; 970.
Vaníček, Spezialgeschichte der Militärgränze, Wien, 1875, 702.
Vanossi Anton., S. J., praepositus provinciae Austriae (1735), 1014.
Váradinum (Magno-Váradinum, Gross-Wardein, hung. Nagy-Várad), urbs Hungariae, comitat. Bihar, ad fluvium Sebes-Körös, orientaliter a Kecskemét; episcopalis sedes utriusque ritus, latini et graeci; initia episcopatus r. g. c. (1748), 603. 604; erectio dioecesis, 647; incrementum episcopatus, 674. 765; synodus dioecesana 1882, 696; brevis notitia episcopatus rit. gr. cath. Magno-Váradinensis, v. Papp-Szilághyi; series episcoporum, 525. 692; episcopi r. g. c., v. Darabant, Dragosy, Erdélyi, Kovács, Olteanu, Papp-Szilághyi, Pavel, Vulcanu. Episcopi rit. lat. Csáky Emeric., Csáky Nicol.

Vargyas Stephan., S. J., Hungarus, † 1751 aetat. 34, inter Scriptores laudatus apud Stöger, p. 376; 485. 1019.
Várhely, v. Sarmiz.
Varsavia (pol. Warszawa), metropolis Poloniae, 987.
Warszewicki Stanislaus, S. J., variis iisque difficillimis legationibus atque apostolicis missionibus celeber, 986. 987. 988. 1027.
Wartan Jos. Estegar, v. Estegar.
Vas, dominus Transilvanus, calvinista (1698), 219.
Vaz Ignat., S. J., victima caritatis Albae-Juliae in Transilvania, † 1738, 531. 532.
Vecchi Gabriel, comes, eques ordinis s. Mauritii et Lazari, supremus campi vigiliarum praefectus, colonellus et commendans in Szigeth (1690), 789. 790. 791.
De Veinsenberg Joannes Theodorus, caes. consiliarius intimus, aulicus secretarius referendarius (1698), 195. 196. 342.
De Weiss Conradus, aedilium praefectus in Transilvania (c. 1731), 527.
Weissenburg, v. Alba Julia — Griechisch Weissenburg, v. Belgrad.
Weitzen, v. Vaczinum
De Welsberg Guilelmus, sodalis marianus Oeniponte (1600), 1004.
Venetiae, civitas Italiae; archiepiscopi Philadelphiae rit. gr. sedem habebant Venetiis ad s. Georgium (c. 1701), 106.
Vering Frider., meritissimus professor juris canonici in Universitate Pragensi, 565.
Verricelli Angelus Maria, cler. reg., Neapolitanus, † 1656. Cfr. Hurter, *Nomenclat. liter.*, t. 1., pp. 893—894; 36. 38. 41. 67. 359.
Verzieresztki Oxendius s. Ochendius, studuit Romae, Armenorum apostolus in Transilvania, episcopus Alladiensis et apostolicus Armenorum vicarius in Transilvania (1686, † 4 Martii 1715), 263. 421. 919—924.
Veszprém (Wesprim), urbs Hungariae haud procul ab Alba Regali, episcopalis sedes sub archiepiscopo Strigoniensi; episcopus v. Lippay.
Veterani Fridericus, comes, Italus, austriacus mareschalcus, in caes. militia c. ab 1683, pugnavit in Hungaria in Mármaros contra Turcas et Tökölium, tum in Transilvania; occubuit prope Lugos 1695. Breve elogium dant Zedler, *Univ.-Lex.*, t. 48., p. 358; et *Biographie universelle*, t. 43, p. 267.; 1048. 1049. 1059. 1016.
Viale-Prelà Michael, cardinalis, pronuntius apostol. Viennae (1855), † Bononiae an. 1860; 682.
Viart s. Viard Petrus, lib. baro, bellidux generalis in Hungaria, † 1718. Laudatur apud Zedler, tom. cit., pp. 550—551; et in Biographie universelle, t. 43., p. 280 (edit. 2.); 508
Vicarii apostolici, 580.
Vicarius urbis Romae qua judex ordinarius Romanae curiae ejusque districtus, 580.
Victor, Romanae ecclesiae presbyter in concilio Nicaeno (325), 878.
Vidinum, antiquitus jam urbs Bulgariae occidentalis ad dexteram Danubii, 736.
Vienna, metropolis Austriae, 4. 8. 87; aedes s. Annae, domus probationis S. J., 4. 8. 367; collegium Pázmánianum, v. Pázmány; theologorum Viennensium sententia de archiep. Alba-Juliensi Athanasio denuo consecrando (1701), 100; conferentiae Viennenses inter eundem Athanasium et Kollonichium habitae (1701), 274—279; Vienna a Turcis obsessa (1683), 6. 189. 1023. — Caesarea literarum academia, de historia Unionis ecclesiae orientalis in terris Coronae s. Stephani optime merita propter egregios commentarios Dni. Fiedler in Actis academicis promulgatos, v. Fiedler; sed male accepta propter libellum Dni. Schwicker in vulgus emissum (Archiv für österr. Geschichte, t. 52), quum famosa haec scriptura multiplici

ex capite contra veritatem et justitiam pugnet, v. Marča, Schwicker, Svidnicensis; et cfr. etiam Zeitschrift für kath. Theologie, 1884, p. 830.
De Vierding, v. Seeau.
Viknedius, Transilvanus Calvino addictus (c. 1700), 256.
Wilhelmus III. (Guilielmus), rex Angliae (1688—1702), 354.
Wilkinson John Gardner, consul Angliae; ejus: Descriptio Valachiae et Moldaviae, 1014.
Villaković Sava, parochus rit. gr. in Dombo in Hungaria (1690), 789.
Vincentius, Romanae ecclesiae presbyter in concilio Nicaeno (325), 878.
Vincentius Joannović, metropolita Carlovicensis, † 1737; successor ejus fuit Arsenius IV. Joannović Šakabent, 558.
Vincium (Vincz), oppidum Transilvaniae prope Albam Juliam, 149. 167. 928. 1060.
Winckler Joseph., S. J., missionarius apud Valachos Transilvanos (c. 1771), 635.
De Virmondt Hugo Damian, comes, legatus Austriae CPolim (1719—1720), 961.
Visarion, v. Bessarion.
Visitatio canonica, munera episcopi dioecesim visitantis, 896. 897.
Vitelleschi Mutius, praepositus generalis S J. († 1645), 115. 116. Societatis res sub magno hoc praeposito (1615 — 1645) gestae a J. C Cordara scriptae extant, duobus tomis comprehensae, qui editi in Urbe Roma sunt, alter 1750, alter 1859: qua in re per errorem lapsus Döllinger scripsit an. 1882, secundum tomum manuscriptum tantum in archivo servari (Beiträge zur politischen, kirchlichen u Cultur-Geschichte, t. 3. p. IX.).
Vitrimontanus Melchior, S. J., Oeniponte (1600), 1003.
Vizkeleti, v. Csete.
Vládyka (vladika), dominus, δεσπότης, generatim designat eum, qui regit, imperat, dominatur, in lingua ecclesiastica slavica et apud antiquos Rumenos episcopum, 438. 525. 526.
Vladislaus (Vladislav) I. (1490, † 1516), rex Hungariae, 402. 586.
Vogelmeyer Franc., S. J., praepositus provinc. Austriae (1702), 17.
De Wolkenstein Joannes, sodalis marianus Oeniponte (1600), 1003.
De Wolkenstein Vitus, sodalis marianus Oeniponte (1600), 1004.
Volodzko Ignatius, procurator generalis Ordinis Basiliani (1766), 905. 906.
Vopiscus Flavius, romanus auctor historicus, ad finem saeculi 3. post Chr., ejus: Historia augusta, 141.
Vratanja Simeon, Ordinis s. Basilii, episcopus, c. annum 1600 cum multis nationis suae e Turcia (Serbia), in Serbiam Austriacam emigravit. A Summo Pontifice Paulo V. creatus est abbas commendatarius monasterii s. Michaelis in Monte Marča ab episcopo Zagrabiensi fundati, a gubernio Austriaco episcopus Svidnicensis dictus, † 1630. Fuit episcopus cunctorum Serborum unitorum tum in terris Austriacis tum in provinciis vicinis, a mari Adriatico per totam Dalmatiam, Croatiam, Slavoniam, immo et Hungariam; 704. 705. 733. 737. 738. 739. 740. 741. 743. 744.
Vučinić Georgius, 14. episcopus Svidnicensis gr. r. c. (1727 — 1733), successor Raphaelis Marković, 712. 755.
Vukan (Vuk, Vlk, Vlkan, corrupte Vulcanus), rex Dalmatiae et Diocleae (in Zeta et Chlum), magnus Županus (1204), filius Stephani Nemanja, magni Župani Serbiae, 701. Vide Stephan. Nemanja.
Vukovár, oppidum in Syrmio, ad effluvium fluvii Vuka in Danubium, 805.
Vuksan e Tominovac, V. comitat. Požegani in Slavonia, (1701), 753.
Vulkanu (Vulcanu) Samuel, episc. Magno-Váradinensis rit. gr. (1805, † 1839), 674.

Wurzbach Constant., eques, nobilis a Tannenberg, Labaci natus an. 1818, multa scripsit, in quibus eminet: Biographisches Lexicon des österreichischen Kaiserstaates, 1856, nondum absolutum; lectorem commonet de fallaci historia Michaelis Cserei, 217; alias saepe adhibetur 8. 541. 543. 564. 569. 577. 643: opus est sane egregium; cl. auctor tamen identidem se fallaci exterorum auctoritate in errorem non voluntarium induci est passus, 852; et v. Zeitschrift für kath. Theologie, 1884, p. 830.

Z.

Zaccaria Franc. Anton. S. J., domo Venetus † 1795, aetat. 82. Eo laboriosorem virum, inquit Hurter, *Nomenclat. liter.* t. 3, pp. 421, in universa historia literaria vix invenies. Nulla fuit disciplina theologica, in qua non excelleret; nullum eruditionis argumentum, in quo esset peregrinus; nulla theologiae pars, quam non operibus sive a se compositis, sive ab aliis elaboratis quidem, sed sua cura auctis, illustratis, retractatis, atque iterum editis illustraret; ferme omnium sui aevi in Italia literariarum molitionum extitit socius, adeo ut mirandum sit, unum virum tot operibus scribendis edendisque fuisse parem. — Quo exordio praemisso auctor summarium vitae cum indice operum exhibet pp. 422—435, studioso lectore, quoad plenos librorum titulos, relegato ad de Backer, *Biblioth.*, t. 3., pp. 1637—1692. (2. edit.) 329. 543. 788.

Zachovski Cyprianus, catholicus totius Russiae metropolita rit. gr. (1674—1693) dignis laudibus exornatus breviter apud Kulczynski, op. cit., p 135—136, et fusius apud Pelesz, op. cit., t. 2., pp. 274—287, 856.

Zacynthus (h Zante), insula maris Jonici, (Peloponneso ad occasum adjacens, cum urbe episcopali cognomine sub archiepiscopo Corcyrensi, olim sub dominio Venetorum, 746.

Zagrabia (croatice Zagreb, germanice Agram), metropolis Croatiae, olim episcopalis sub archiepiscopo Colocensi, ab anno 1853 archiepiscopalis cum episcopis suffraganeis Bosniensi seu Diacovensi et Syrmiensi, Segniensi et Modrušiensi, ac Crisiensi rit. gr. 8. 705. 803. 1038. 1040; fundatio seminarii pro Serbis unitis (1682). 703. 705. 706 707. 723. 748. 765; fundatio seminarii patrum S. J. (1678), 708. 709; episcopi v. Borković, Branjug, Galjuf, Klobušický, Petretić.

De Zagrodino Thomas, ord. Praedicat., episcopus Ceretensis et Moldaviensis, ad hanc sedem ab Alexandro VI. promotus die 20. Sept. 1497, 6027.

Zakrzeska Anna, Polona, mater principissae Sophiae Bathori, 846.

Zalathna (Alburnum Romanorum cum collegio aurario, rum. Zlatn'a; Goldenmarkt s. Klein-Schatten), montana urbs Transilvaniae, comitatus Albensis inferioris, ad fluvium Ompoly, 927.

Zalenski Leo Slubicz, metropolita et archiepisc. Kioviensis gr. r. c. (1679, et metropolita a 1695, † 1708), 865—867.

Zamość (Zamoscia, Zamoscium, Samoscia, h. Zamostje), olim urbs Poloniae, in Russia nigra et Belsiensi Palatinatu, haud procul a Lublino, 430. 983; celeberrimum concilium provinciale Ruthenorum (1720), 430.

Zara, (lat. Jadera, croat Zadar), urbs antiqui Illyrici, nunc Dalmatiae caput, archiepiscopalis. Alias suberat Venetis, jam cum tota ora litorali paret Augustissimo imperatori Austriae; parochia s. Eliae, 786.

Zedler Joan Henric., domo Vratislaviensis, nat. an. 1706, de re literaria optime meritus, plura

vulgavit, in quibus eminet notissimum Lexicon tomis 64 comprehensum: Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste. Lipsiae 1732—1750. Vitam suam inseruit t. 61., pp 309—311; 1008.

Zeitschrift für katholische Theologie, Oeniponte, Rauch, inde ab anno 1877 publicatur 10. 97. 100 140. 152. 153. 163. 167. 189. 191. 246. 265. 269. 304. 317. 351. 352. 362. 385. 506. 695.

Zékány Joannicius, episc. Mármarosiensis (1658—1684), 388.

Železna (Ferrara), urbs Bulgariae, 1061.

Zerinia, v. Zrini.

Zeručić Moyses, monachus Marčensis (1737), 756.

Zibaldone del Farinaccio (Prosper Farinaccius), Romanus, canonista, † 1618; 938.

Zimmerlehen, castrum nobilis Ferdinandi a Kuepach, in perantiqua parochia Velis (Voels) prope Bulsanum, in Tiroli, ubi mortem obiit princeps Moldaviae Petrus Schiopul, 996.

Zimmermann Venceslaus, S. J., regens convictus S. J. Novaedomi in Bohemia, a Rákóczio ejusque in studio sodalibus ob benignissimam in munere affabilitatem unice amatus (1686), 1052.

Zingari in Transilvania, 259. 509. 603.

Zocz, dominus Moldavicus, (1595), 1000.

Zopolaratunian Jacob, orientali suo ritu retento ingressus Ordinem Capuccinorum (1881). 94.

Zorčić Paulus, ex unitis parentibus rit. gr. prognatus, a pueris in Illyrico hungarico collegio Bononiae in catholica fide et moribus sedule educatus et qua unitus presbyter in monasterium Marčense receptus. Dein nominatus est octavus antistes Svidnicensis, titulo Plataeensis i. p. i. consecratus (1671), † 23. Januarii 1685), qui fuit vicarius episcopi Zagrabiensis, residens in monasterio Marča. Successorem nactus est Isaiam Popović, 705. 709. 711. 712. 713—717. 720. 721. 742. 744. 747. 748. Eum Schwicker falso tradit schismaticum episcopum antea fuisse, et serius tandem privatae suae utilitatis causa Unionem acceptasse, 712.

Zorčić Marcus, uterinus frater Pauli Zorčić, nonus episcopus Svidnicensis et Plataeensis rit. gr. (1686 — 1688), 717 — 720. 721—730. 744.

Zrini (Zerinius, Zrinje, hung. Zrinyi) Helena, comitissa, ab anno 1666 uxor Francisci I. Rákóczy, principis Transilvaniae; erat filia Petri Zrinii, unius e praecipuis conjurationis moderatoribus, unde et maritus ejus Franciscus I. Rákóczy ipse eodem crimine implicitus est. Marito defuncto 1676, iterum nupsit Emerico Tökölio, novae conjurationis capiti. Post multa tristia fata secuta est maritum 1699 in urbem Nicomediam Asiae minoris, ubi suorum orbata auxilio necessaria vitae adjumenta invenit apud PP. Societatis Jesu; † 1703, in ecclesia ejusdem S. J. sepulta, 98. 847. 965. 966.

Zrini Petrus, banus, cum Nádasdio, Frangipanio, Rákóczio, Tattenbachio magnae in Caesarem conjurationis socius, ejusdemque a Wesselénii morte princeps ac moderator, majestatis crimine convictus, Neostadii crudeliter obtruncatus periit a. 1671; 715. 747.

Žumberak, v. Sichelburg.

Zzabo - Falva, pagus Moldaviae, 1026.

Indicem ordinante P. Romano Voříšek,
parocho Václavicensi in Bohemia.

LIBER I., *ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ,*

COMPLECTENS

DUAS QUÆSTIONES PRÆLIMINARES,

AGENTE HUNGARIÆ PRIMATE,

IN 8. CONGREGATIONE S. ROM. ET UNIV. INQUISITIONIS TRACTATAS,

ALTERAM

DE USU RITUS GRÆCI MISSIONARIIS LATINIS CONCEDENDO,

ALTERAM

DE GRÆCORUM ORDINATIONIBUS SUB CONDITIONE ITERANDIS.

ACCEDIT

INSTRUCTIO MISSIONARIORUM

SACRA UTRIUSQUE ECCLESIÆ UNIONE PANGENDA

INTENTORUM.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

QUÆSTIO I.

UTRUM MISSIONARIIS LATINIS CONCEDI POSSIT USUS RITUS GRÆCI?

Caput I.

Notitia personarum in tractanda Causa partem nactarum.

§. 1.

Leopoldus Cardinalis a Kollonich, Causae promotor.

Leopoldus Kollonichius a Petro Pázmáno Primate sacro fonte lustratus, a Georgio Széchenyio item Primate ordinibus insignitus, purpura, religione, doctrina, beneficentia, pulcherrime utrumque Principem expressit in Sede Strigoniensi, quam beneficio M. Leopoldi, virtute comite, inscendit anno 1694 die 14. Julii. Ut primum ab Innocentio PP. XII. Apostolicae auctoritatis robur impetravit, morem suum secutus nihil non egit, quo laboranti religioni opem operamque sollicitus pastor impenderet, disciplinae clericalis legumque canonicarum integritatem conservaret, religiosas familias per Hungariam latius propagaret stabiliretque; errantem denique populum purae atque sincerae religioni redderet.

Posoniense templum, quod anno 1672 catholicis sacris tribuit ac S. Salvatori consecravit, Collegio Societatis Jesu condito, anno 1698 adversum quosvis hostes religionis firmavit. Sub idem tempus curas pastorales ardoremque Apostolicum, quo semper flagravit, in Daciam transmisit; utque Valachorum populus abdicato schismate Romanae Ecclesiae sese adjungeret, felici sane opera perfecit. Theophilus, Valachorum Episcopus, quive eum in hoc munere secutus est, Athanasius, cum omni clero Photium ejuravit, magna utique accessione Ecclesiae catholicae, cum facile centum et amplius mortalium millia errorem posuerint. Ea occasione Domus S. Adalberti Tyrnaviae pauperum adolescentum usibus destinata, opibus est aucta, ad alendos nempe clericos, qui excolendis Valachis operam navarent.

Civili bello ardente Hungaria, ne quod detrimentum caperet orthodoxa religio, pro viribus suis elaboravit. Tandem anno 1707 die 21. Januarii, Viennae, in praesentia R. P. Gabrielis Hevenesi, quo arbitro conscientiae uti solebat, mortale pensum explevit. Corpus tantisper depositum in aede s. Annae Domus Probationis, ut supremis tabulis statuerat, quarta Aprilis secundo Danubio Posonium devectum, in templo S. Salvatoris sine funebri pompa compositum fuit. Ibi hodieque rubro marmori incisum epitaphium est legere:

EMINENTISSIMO S. R. E. CARDINALI
LEOPOLDO E COM. A KOLLONICS,
EQ. MELIT. NITR. NEOST. JAUR. EPISC.
COLOC. ET STRIGON. ARCHIEP.
QUI
ZELO PRO DEO ET ECCL. INDEFESSO
TURC. JUD. SCHISM. HAERET. $\frac{M}{CC}$ CHRISTO ADDUXIT.
FIDE IN REGEM ET PATRIAM INTEGERRIMA
AERAR. REGIUM PROCURAVIT ET AUXIT.
CHARITATE IN PROXIMUM SINGULARI
VINCTOS, ORPHANOS, VIDUAS, AEGROS, MILITES
AERE, VICTU, HOSPITIO DONAVIT, ALUIT, FOVIT.
PRINCIPI DE OMNIBUS OPTIME MERITO
NAT. COMAROM. MDCXXXI. DENAT. MDCCVII. VIENNAE
URBE, A PESTE CURA SUA, AB HOSTE AERE DEFENSA.
OB TEMPLUM HOC S. SALVATORIS ET GYMN.
A. MDCLXXII. JUBENTE MAGNO LEOPOLDO CAES.
CUM VITAE PERICULO REAE HAERESI EREPTUM,
COLLEGIUM E FUNDAMENTIS ERECTUM,
ASSERTORI, VINDICI, PARENTI SUO HIC CONDITO
SOC. JESU POSON. GRAT. MON. POS. 1737.

Sed redeundum nobis est ad natales, atque vitae honorumque gradus, ut Kollonichsium cognoscamus. Apud Comaromium anno 1631 die 26. Octobris in lucem editus est Leopoldus undecim fratrum natu minimus, Patre Ernesto a Kollonich[1]) veterano Duce, atque id temporis

[1]) Nomen *Kollonich* varii varie exprimunt, quod compositum illum, quem slavica litera finalis ѣ, *Tje*, obtinet, sonum diverse, pro cujusque linguae genio, in sua elementa resolvant. — Potestas propria characteris ѣ congruenter fere exprimeretur germanice per conjunctas literas *tch* (Kollon*itch*) vel *tje*, Germanorum hac j consona (simili ѣ Russorum) sono vocalis i exilis rapidissime pronunciata, ut in gallica voce *Matthieu*, hungarice per *ty* (ut in atya);

praesidii Gubernatore; Matre Elisabetha a Kuefstein rarae pietatis matrona. Pueritiam domi apud praeceptores praestantissimos exegit, fructu tum docentium industriae pari, tum discentis ingenio, id est, maximo. Sublimiorum scientiarum causa Viennam translatus, Ferdinando IV. Hungarorum Regi ab obsequiis fuit. Subinde Equitum Melitensium Ordini nomen dedit, bellicos fastos suorum Majorum aucturus. Urbem Candiam a Mahomete IV. terra marique obsessam defensavit, Dardanellas victor est tuitus. Septem supra viginti barbarorum triremes, viginti et unam Melitensium adortae, anceps et cruentum certamen fecerunt. Kollonichius uno saltu se in hostile navigium projicit, ac elato candidae crucis vexillo, suo exemplo et periculo, usque adeo suos commilitones incitavit, ut inimica classe partim capta, partim mersa, nobilem victoriam patrarint. Auctor victoriae a Magno Ordinis Magistro Melitae Castellanus est dictus. Biennio hanc provinciam gessit non minore sui gloria, quam Christiani nominis accessione. Quippe et turpem captivorum nundinationem abolevit, et mancipia aere suo in libertatem asserta, Christiana prorsus caritate fovit. Post hujusmodi virtutum documenta, duarum arcium praefecturis, alteri Maylbergensi in Austria, alteri Aegrensi in Bohemia admotus, utramque alieno aere obrutam, suis opibus veluti de integro Ordini restituit. Quae dum exporrecta fronte procurat, prope erat, ut alienae invidiae victima caderet. Alter, nescio quis, venenum Kollonichio paratum, ignarus hausit.

Tanto discrimini ereptus clericum induit; regressusque in aulam anno 1659 a Leopoldo I. auream clavem, Caesarei favoris non leve indicium, accepit. Praesul datus Nitriensi Ecclesiae ad annum 1698 sacras aedes et muros praesidii refecit. Sed sponte abdicato hoc Episcopatu, aerarium Regium administrandum suscepit, eo ipso anno, quo Lutheranos templo et Gymnasio, quae illi spreto regio decreto, summa festinatione exaedificarunt, Posonii depulit. Cum hac praefectura Neostadiensem Episcopen ita conjunxit, ut utrumque munus ad unguem explerit. Et tamen aerarii cura decedendum fuit, vetere lege in comitiis anni 1681 instaurata: *Thesaurarius sive Perceptor regiorum proventuum saecularis sit.*

---

verum commodius dicunt Germani Kollon*itsch*, Hungari Kollon*ics*, ac si esset ч Russorum. — Latine olim transscribebatur h per c δασυνόμενον = ch (Kollon*ich*), modo jam Croatae aspirationis notae h substituunt accentum = č (Kollonić). — Terminatione latina nomen promiscue Kollon*ic*sius et Kollon*ich*ius exhibetur. — Itali et Galli, qui plures illos, ex quibus adaequatus valor characteris č conflatus est, sonos conjunctis literis suis exhibere vix possunt, scribunt Collon*itz*. — Veteres secuti, nos ope δασείας vocabulum exprimimus (Kollon*ich*), ea praesertim de causa, quod sic transscriptum in monumentis authenticis ecclesiae Strigoniensis occurrat.

Nihil inde commotus eadem, qua nuper constantia, Rempublicam curavit perpetuo. Illustre documentum constantis animi dedit anno 1683 dum barbarus universis viribus Orientis Viennam cinxit. Huc se conjecit intrepide Kollonichius, aliis fugam arripientibus. Fervente obsidione, quid egerit in salutem urbis, illius aevi scriptores profusa enarratione persequuntur. Ex iis hoc unum enotamus, Turcarum ducem, magno proditionis praemio proposito, insidias vitae ejus per sicarios fecisse; quum enim Kollonichius non modo verbis, sed et exemplo et auro milites civesque ad strenuam urbis defensionem adeo accenderet, ut infaustus obsidionis successus non immerito illius auxiliis ac fortitudini imputaretur a Turcis, Vezirius Sultano tantae morae impatienti pollicitus est, se mox perniciosissimi hujus hominis caput Constantinopolim transmissurum. — Fuso fugatoque hoste, quae spolia legerit commemorat Historia M. Leopoldi, tom. 1, l. 8: *Ut ne Kollonichius, defensionis nempe pars magna, sua praeda vacaret; orbos infantes prope quingentos totis castris ipse conquisivit, et paterna denique caritate, curis, impendiis rite educandos suscepit. His addidit pari fere numero, quos expugnatis Szigetho, Petrovaradino, Eszeko, re familiari destitutos reperit.* — Leopoldus Caesar viri merita remuneratus, ei Jaurinensem Episcopatum contulit anno 1685 et spem rubei galeri fecit. Operae pretium fuerit, partem epistolae Leopoldinae adferre, qua Innocentio PP. XI. Kollonichium commendat. *Talem omnino esse arbitramur Reverendum, devotum, nobis dilectum hactenus Neostadiensem nunc vero nominatum Jaurinensem Episcopum Leopoldum de Kollonich, qui quum virtutem suam, suumque pro animarum salute et Christianae Reipublicae conservandae zelum adhuc nuper luculenter probarit; quando non tantum grassante per provincias nostras haereditarias pestifera lue, gregi sibi concredito fidelissimus Pastor contempto mortis periculo constanter adfuit, sed etiam urbi nostrae Viennensi, in ultima obsidione, sponte se includi passus, milites, cives, aliosque ad fortitudinem, et acerrimam propugnationem verbis, exemplo, et liberalitate sua incitavit, multorumque inopiae et necessitatibus, propriis opibus subvenit, tum alios etiam semper, ex quo Episcopatibus suis successive Nitriensi Neostadiensique praefuit, tantae pietatis, vitaeque, et morum sanctimoniae, necnon inexplebilis sui in propaganda Catholica religione studii specimina dedit, ut quem ei jure praeferamus, habeamus neminem* etc.

Pondus habuit Caesaris commendatio. Namque anno 1686 eo ipso die, quo Buda, Hungariae Troja, in potestatem Christianorum venit, Kollonichius in Purpuratorum Senatum adlegitur. Octava et vigesima Octobris Viennae pileum (Biretum appellant) magnifice juxta ac reverenter accepit. Damus verba Purpurae Pannonicae. *Processit Augustus cum Domo sua, ac Palatinus, cum splendore vestium animi hilaritatem indutus, ad templum aulicum P. P. Discalceatorum*

D. Augustini, nullique delegare volens officium, ipse pileo rubro caput Praesulis frequentatis caeremoniis, et singulari affectus contestatione tezit. Tribuit e suggestu latino sermone praeconium novo Vaticano Antistiti P. Christophorus Trautt e Soc. Jesu, Caesareae Majestatis Concionator ordinarius. Auxerunt celebritatem festivae tota urbe acclamationes plaususque.

Purpura condecoratus, a suo ingenio minime discessit; quin imo novo ardore inflammatus, pauperum commodis se totum addixit. Quum opes Praesulis miserorum greges exhausissent, in Basilica D. Stephani ad circumfusam multitudinem e superiore loco verba fecit, causamque miserorum incensa prorsus oratione prosecutus est. Mox Purpuratus Orator ad fores templi constitit, stipemque oravit. Pari caritate in eos ferebatur, qui sub jugo Turcico gemebant, aut vulneribus affecti rude donabantur, ut adeo *Pater Pauperum* jure audiret.

Decedente Innocentio PP. XI. in Urbem profectus, ab Alexandro PP. VIII. Pontifice, cujus electioni intererat, titulum *Presbyteri Cardinalis S. Hieronymi Illyricorum* accepit anno 1689. Biennio post Colocensis Archi-Episcopus dictus, Sedem suam Metropolitanam ferro, et igne vastatam invisit. Sacello exaedificato, ad aras rem divinam fecit, quaeve templa per dioecesim barbari aut diruerant, aut profanaverant, restituere, statisque caerimoniis expiare coepit; et, quod caput est, animarum Pastoribus attribuit. Per hos gradus honorum ad infulam Strigoniensem pervenit Purpuratus Praesul. De eo P. Martinus Szentiványius in suo catalogo haec pauca ex vero adnotavit: *Leopoldus e Comitibus a Kollonich S. R. E. Cardinalis, quae et quanta bona pro Caesare, Ecclesia, Regno, totaque Christianitate praestet, praestiterit et praestiturus sit, non est hujus loci, et temporis enumerare. Non enim possunt haec pauculis pagellis comprehendi, sed integris libris ad id opus erit. Neque nos praeclara facinora Archi-Praesulis in pugnum coëgimus.* — Viro ingentibus in ecclesiam orientalem meritis insigni ac titulum *Apostoli Orientalium* promerito idem auctor pleniorem panegyricum scribit in Dedicatione opusculi: *De ortu, progressu et diminutione schismatis graeci,* inter alia et his usus laudum praeconiis: *Testatum id omni Tullio facundius reddunt typi et characteres harum nationum (Ruthenicae scilicet, Rascianae et Valachicae), quos magnis impensis de novo fundi curasti; plurima dein Catechismorum millia, Tuo jussu earundem nationum linguis et charactere impressa atque inter plebem ac tenerem aetatem liberalissime distributa, quae sicut his populis ex sola ut plurimum ruditate a Romana Ecclesia recedentibus verba salutis suavissime enunciant, ita Tuum eos erudiendi et ad veram Unionem reducendi zelum disertissime proloquuntur. Quid? quod eisdem de legitime ordinatis Episcopis studiosissime prospexeris; in Croatia Episcopatum Scitniccnsem renovaveris; in Hungaria Munkacsiensem*

proventibus auxeris; in Transylvania Archi-Episcopatum Valachorum firmaveris; quod multorum filios ex his nationibus in scholis catholicis educaris; quod iis de victu, vestitu, reliquisque necessariis liberaliter provideris; quod denique, ut tam sanctum molimen futuris quoque continuaretur temporibus, Seminaria pro iisdem perpetuis dotata reditibus, unum quidem Claudiopoli in Transylvania, alterum Tyrnaviae in Hungaria et tertium Zagrabiae in Sclavonia erexeris, vel auxeris: tot scilicet illis gentibus etiam post fata daturus Apostolos, quot probitate ac literis egregie perpoliti ad patrios inde lares remittentur; quod Sacerdotibus, qui Unionem hanc sacram amplexi fuerint, per Diploma Caesareum immunitatem ecclesiasticam obtinueris etc etc. Sed de vita Kollonichii cfr. Schmitth: *Archiepiscopi Strigonienses,* pp. 172—183 jctis. qui ejus gesta fusius illustrarunt auctoribus indicatis apud Wurzbach: *Bibliographisches Lexicon,* t. 12., p. 362.

§. 2.

Theologi in tractanda Causa socii Cardinalis consiliorum et adjutores.

Gabriel Hevenesi, Causae patronus. — Joannes Galdenblad, procurator in Urbe. — Horatius Oliverius, referendarius. — Nicolaus Comnenus Papadopoli, instructor.

Gabriel Hevenesi S. J.

Hevenesi Gabriel, Hungarus, Miczkae in Comitatu Castri ferrei 24. Mart. 1656 nobili genere natus, et aet. 16. Societati Jesu adscriptus, non minus sanctitate quam doctrina et rerum praeclare gestarum fama in ea illustris fuit. Exacta integerrimo cum candore pueritia, adolescens jam literis aeque ac virtute eminuit, et classes inferiores docens ob singularem modestiam Angelus aut alter Aloysius audiit. Absolutis eximia cum laude studiis tertio probatus et 4 vota professus, Philosophiae et Theologiae Doctor, Rhetoricam et Philosophiam Viennae, Theologiam hic et Graecii sexennio docuit. Ut vero singularibus adregendum dotibus praeditus erat, mox Rector et Magister Novitiorum Viennae in domo Annaea, grave hoc munus maxima omnium approbatione annos ipsos 11 sustinuit; nec minore cum laude Pázmániano Clericorum Hungarorum Collegio Viennae itidem per annos aliquot praefuit. Rexit etiam Collegium Viennense bis ac semel Tyrnaviense. Praefuit quoque toti Provinciae Austriacae ac demum Domui professae. Romam vero a Provincia ad Comitia generalia missus, maximam et hic tum ob doctrinam et prudentiam suam, tum ob vitae religiosae perfectionem aestimationem sui reliquit. Magnus ubique et mirabilis qui ad omnia aptus, quin plura simul gravissimaque negotia conjungere novit. Viennae potissimum degens S. R. E. Cardinali a Kollonich ad

mortem usque a sacris consiliis fuit; a Leopoldo vero Augusto in multorum arcanorum conscientiam admissus est. Duo viri, inquit Vita quae in B. P. V. servatur msc. sub n. 12232, Cardinalis a Kollonich et P. Gabriel Hevenesi, plurima et ardua, inter adversarios praepotentes, feliciter confecere negotia, Cardinalem Leopoldum bono angelo Gabriele, et illo Leopoldum Magnum Imperatorem pientissimum movente. Plura in Hungaria Societatis domicilia potentum favore coepit, stabilivit et auxit. Mirum vero, quomodo ei inter tot negotia tempus suppetierit, tot opera conscribendi ac tam amplas collectiones pretiosissimorum documentorum msc. conficiendi. In tanta autem laborum diversissimorum multitudine semper cum Deo conjunctissimus fuit, quin ex hoc fonte sapientiam illam hausit, qua alios in quibusvis animi morbis dexterrime direxit, in sacro praesertim tribunali, in quo tam assiduus haesit, ceu nihil ei aliud agendum fuisset. Quam vero in alios mansuetus, tam in se asper, somno nonnisi quatuor horas indulsit, cibi parcus, flagrorum crebro ac cilicii continuo fere usu corpus lacerare, arcta catena constringere, quae adeo carni increvit, ut chirurgi manu eximi oportuerit. Demissionis inter haec summae, demum vigiliis, rigore vitae et laborum copia enervatus, vir primis haud dubie Patribus adnumerandus, accedentibus gravissimis calculi doloribus, dum esset Praepositus Domus professae, simulque Missionum Castrensium et Daciae Superior, maximo totius Provinciae moerore nondum sexagenarius, plenissimus meritis obiit Vindobonae 11. Mart. 1715. aetat. 59. (A. S. J.) — Librorum, quos edidit, longum indicem texit Stöger, *Scriptores Prov. Austr. S. J.*, pp. 136—139, et ex eo De Backer, *Bibliothèque des écrivains d. l. C. d. J.*, tom. 2, pp. 145—150. Ejus manuscriptorum alienorum amplissima Collectio, tomis 43 constans, inserta jam reperitur thesauris bibliothecae Universitatis Budapestinensis, ex qua in usus nostros inprimis transferimus tomum 24, signatum:

M S C
F F F
Unio Graecorum
XXIV

Hoc volumen igitur in nostro hoc opusculo citatum intelligetur, quando lectorem ad bibliothecam regiae literarum Universitatis Budapestinensis, adhibitis sigglis B. U. B., remittemus.

Hevenesius, integerrimae vir fidei ut erat, vix est credibile dictu, quanta diligentia in genuinos fontes inquisierit quantaque religione documenta illa, quae originalia non sunt, ex archetypis descripserit. Plura ipsi contulimus cum originalibus in aliis bibliothecis et archivis servatis summamque per omnia consensionem deprehendimus. Quapropter Hevenesiana haec Monumentorum Collectio thesaurus est longe pretiosissimus, qui, sub respectu scientifico spectatus, locum vere authen-

ticum constituit, ex quo legitimae rei probationes desumi possunt, quae errandi formidinem excludant.

Eorum quae Leopoldus a Kollonich in salutem ecclesiae orientalis parabat, si non auctor et causa, princeps patronus tamen extitit P. Hevenesi, et speciatim in Causa hic proposita de transitu ad alium ritum nervus erat totius rei gerendae. Cfr. Zeitschrift für kathol. Theologie, 1880, pp. 579—580.

Joannes Galdenblad S. J.

P. Joannes Galdenblad, natione Suecus, anno 1666 lucem vidit, meliorem Romae anno octogesimo sexto, ubi abjurata haeresi Lutherana orthodoxae Ecclesiae et nonagesimo quarto Societati nostrae aggregatus est. Subinde Aristotelis placita excepit Ingolstadii, anno uno doctionis Grammatices Ratisbonae interposito remissus Ingolstadium Theologiae arcana scrutatus est anno uno, reliquos tres Romae absolvit, Sacerdotio ibidem initiatus. Exinde Superiorum voluntate Cardinali a Kollonich operas daturus in Urbe, munus procuratoris in Causa apud S. Congregationem Inquisitionis proposita, fidelis administer, sedulo explevit usque ad exitum negotii an. 1706. In Austriacam postmodum translatus Provinciam, tertio Probationis anno persoluto, Goritiae humaniora docendo annum unum dedit; inde Viennam accitus ministri vices gesserat, ubi secunda Februarii anno 1710 solemnia quatuor vota est professus. Verum ut, quod semper habuit in votis, exequeretur, Superiorum permissu arduas et periculi plenas in Septentrionem missiones non modo suscepit, sed et ea vitae morumque integritate obivit, ut nec sagax acatholicorum odium, quod in illo reprehenderet, invenerit unquam. Fiducia plenus in Deum cum quatuor nostri quoque Ordinis sociis in regno Sueciae feliciter appulsus, regis alloquium intrepide petit et obtinet. Eas in oras se advenisse dicebat, ut Monarcham illum, quem orbis admiratur, coram spectaret oculis. A Rege comiter subridente illud responsi tulit, spectaret igitur libere, quem tam pertinaci itinere terra marique quaesivisset. At percontanti ultra, quod sibi genus, quae Patria, quae vitae ratio esset? reposuit modeste Pater, nobili se genere ortum, peregrinis e terris advenisse quidem, attamen hoc in regno natum, potentissimi Suecorum regis subditum se posse gloriari. Regi nondum quiescenti quum de vitae professione urgeret acrius, tandem P. Joannes sincere aperit, se sub veste saeculari sacerdotem catholicum et quidem Jesuitam tegere; socios quos adduxerat, ejusdem esse Instituti: nihil se aliud a Rege petere, nisi ut liceret tantisper in Patria consistere, ut quosdam concives suos adhuc Romanis sacris addictos solatio spiritus recrearent, nequaquam se limitem a Rege proscriptum transgressuros. Placuit Regi candida hominis cordati oratio; et tametsi initio se mirari diceret, quod inermes in tanta pericula

irent, hujus tamen consilii se patronum fore promisit: inviserent suos libere, etiam si quos possent, ad fidem Romanam adducerent, veste sui Ordinis palam uterentur, sibi curae futurum ut incommodi nequidquam paterentur. Id tamen velle se diserte edixit, personae suae in negotio fidei molesti ne essent, fore aliunde, quae fieri oportet. Subinde mandata addidit aulae ministris, quibus Patrum incolumitati consuleret. — Pluribus igitur annis missionarius ibidem morabatur, tum ut nutantes firmaret, errantes reduceret, tum ut spei melioris adolescentes haeresi subduceret, futuros aliquando Septentrionalis Ecclesiae Apostolos; quod et incredibili cum solatio ac bono catholicorum praestitit. Redux ex Patria in Seminario Nordico Ministrum egerat, donec ob singularem prudentiam ac dexteritatem eidem cum Regentis potestate praeficeretur, quod munus in decimum quartum ultimumque vitae suae annum cum magno domus incremento gessit. Curarum illi prima, ut juventutem sibi creditam optimis monitis et institutionibus imbueret formaretque, ad quod haud parum valebat singularis viri comitas, facilitas, et magnifica etiam liberalitas, qua nullos ad nobilem educationem sumptus fugeret. Pauperum adeo amans, ut non solum nullum a se, qui stipem petiit, vacuum dimiserit, verum etiam famulos Domus graviter reprehendere est notatus, si quem ipsius accessu prohibuissent. Ob insignes animi dotes summis Principibus Ecclesiasticis aeque ac saecularibus apprime gratiosus, in consiliis capiendis perspicax, fortis in exequendo, in rebus adversis tolerandis supra quam dici potest magnanimus, zelo divinae gloriae plenus, verbo vir Apostolicus ad Instituti nostri normam formatus. Ipsis Januarii Calendis anni 1736 felicem, ut sperare licet, videre coepit aeternitatem. (B. P. V. 12130. jct. A. S. J.)

Horatius Oliverius S. J.

Horatius Oliverius, italice Olivieri, Collegii Graecorum in Urbe Rector, ac postea universae Societatis Jesu secretarius, vir politissimi ingenii, nec minus humanioribus literis quam sacris percultus, gravis in consilio, divinae gloriae proferendae et nationis graecae juvandae incredibili zelo succensus, Cardinali a Kollonich operam suam iterato pollicitus est ad negotium apud Summum Pontificem urgendum. Sub initium anni 1705 studium Eminentissimo Patrono professus, inter alia scripsit: Assicuro V. E., che non avrò consolazione maggiore di questa, di vedermi impegnato al servizio della nazione greca si necessitosa di soccorrimento, e si degna di compassione per l' infelicità dello suo stato. Io vado servendola qui con tutta la debolezza della mia applicazione in quei pochi alunni, che si mantengono dalla S. Sede in questo Collegio, a fine d' allevarli buoni Cattolici, ed abilitarli a guadagnarne altri nel ritorno alle loro patrie, il che è opera di gran servizio di Dio e la più vantaggiosa per il bene de' nazionali. V. E. potrà recar

loro giovamento e profitto di gran lunga maggiore a misura delle molto più vaste idee del suo gran zelo, onde ne attenderò li riscontri, che non potranno se non sommamente gradirsi da N. S., come quello che risguarda con parzialità d'amore la misera Grecia, nè manca di dargliene spesso contrasegni, con desiderio di mostrarglieli sempre maggiori, ove Dio glie n'apra migliore adito con tempi più tranquilli. E qui rassegnando a V. E. le mie somme obligazioni e per il pensiero havuto di favorirmi delle sue lettere e per le grazie dispensate con tanta larghezza in ogni tempo alla Compagnia, faccio per fine all' E. V. profondissimo inchino

di V. E. Roma 31 gennajo 1705

(B. U. B. p. 343). Orazio Olivieri d. C. d. G.

In societatem rei gerendae a Cardinali assumptus et Consultoris ac veluti referendarii sortem nactus, fidem datam Oliverius plene exsolvit, multis epistolis Viennam datis, quas ex Cancellaria Kollonichiana erutas hic sistimus.

Nicolaus Comnenus Papadopoli.

Nicolaus Comnenus Papadopoli, natione Graecus, patria Cretensis, Abbas s. Zenobii, philosophiae, s. theologiae ac juris utriusque doctor, et in academia Patavina sacrorum canonum interpres, concessit naturae anno 1740 aetatis 85. Vir fuit multiplici doctrinarum genere egregie instructus ejusque nomen in clarissimis recentioris Graeciae scriptoribus praefulget. Plura edidit, quae recenset Fabricius in *Bibliotheca graeca*, t. 11, pp. 450—451, (edit. Harles. Hamburgi, 1808). Multa alia reliquit praelo parata, quae servantur in variis bibliothecis msc. Quum Causae huic nostrae parandae atque instruendae esset adhibitus, plures epistolas ad Cardinalem a Kollonich dedit, ex quibus hic selectas quasdam partes ex scriniis bibliothecae Universitatis Budapestinensis primi in lucem emittimus, alias forte in Parergis exhibituri.

Caput II.

Causae tractatio per lustrum continuata ab anno 1701 ad annum 1706.

§. 1.

1701 — 1702.

Causae introductio apud S. Congregationem de Propaganda Fide.

Votum introductorium Nicolai Comneni Papadopoli. — Libellus supplex Cardinalis a Kollonich. — Epistola Praepositi Generalis S. J. ad Provinciales. — Responsum Provincialis Austriae. — Binae literae N. C. Papadopoli ad Cardin. a Kollonich. — Responsum Cardinalis. — Epilogus N. C. Papadopoli.

Epistola Nicolai Comneni Papadopoli ad Card. a Kollonich.

Altezza Emma. Sign. Sign. Prone. Colmo.

Mi giunge solamente oggi la lettera di V. A. Emma. data ne' 24 Agosto, onde perchè la risposta non vada errando altrettanto tempo sulle nostre fallacissime poste quando si tratta d' uscir fuori di stato, la trasmetto al Sign. Verazano, come altre volte V. A. mi perscrisse. Qui non è possibile trovar libri di Greci cattolici fuori del mio: perchè chi stampa qui, o stampa cose indifferenti o in favor degli scismatici nascostamente per timore del Publico. I libri greci cattolici sono nella Propaganda in Roma, donde non altra autorità che quella della Porpora di V. A. potrà ricavarne le copie, che nè pur io sin ora ho potuto avere, benchè a me necessarii in molte materie. Vedo nella lettera di Costantinopoli[1]) uniformi i miei sentimenti a quelli de' dottissimi Padri della Compagnia circa il non riordinar i preti scismatici; e L' A. V. si compiacerà di ricordarsi che glie l' ho scritto. Il patriarca Dositeo è il più arrabbiato Prelato tra gli scismatici, ma insieme

[1]) Epistolam Jac. Caschodi dicit, quam inferius exhibebimus pp. 103—105.

il più stimato di tutti. Io ho commercio con lui, ed ho risposto a' suoi libri e refutato le sue imposture, scrivendo a lui stesso, e se Dio mi darà il modo, stamperò in latino e greco la risposta pienissima, ed in tanto con le buone cerco di domarlo. Se non altro, presto rinunzierà il patriarcato, e sarà suo successore il suo nepote stato, tre anni fà, quì mio scolare, dilettissimo uomo di gran sapere, di prudenza, bontà e buoni sentimenti, e ben affetto a' cattolici. Io, Altezza Emma., tento una gran cosa con N. S., stato mio conoscente in minoribus ed amico, e poi mio Protettor Cardinale. Gli ho mandato una scrittura, in cui gli mostro, che tra Greci scismatici non si farà mai bene, se non si introducono in Grecia i Padri della Compagnia che faccino il rito greco. N. S. è affezzionatissimo alla nazione, dalla quale trahe l' origine la sua famiglia[1]), di cui sa la lingua[2]); è Pontefice prattico delle cose nostre; onde se lui non l' intenderà, ho disperato ogni bene spirituale in commune della Chiesa orientale, perchè son certo, che la fede non entrerà colà senza le scienze, e le scienze non entreranno senza i Padri della Compagnia, nè questi potranno introdurle se non esercitano il rito greco approvato dalla Santa Chiesa. L' A. V. Emma. ajuti le mie industrie intercedendo da Dio tanta grazia e, se avrà occasione, dia mano a questa grand' opera, che solamente può tentar con utilità la gran Religione della Compagnia; e con profondissimo inchino Le bacio la veste

Di V. A. Emma. ummo. devotmo. oblmo. servo

Padova 4 Novembre 1701.

(B.U.B. pp. 315—316). Nicolò Comneno Papadopoli.

---

[1]) Clemens PP. XI. (Joannes Franciscus *Albani*) Pontificatum gessit ab anno 1700 ad an. 1721. Ejus familia ex iis erat, quae grassante per Orientem Turcarum immanitate, ex Epiro, Graeciae regione, ad Italiam confugientes, ibidem sedes et domicilia collocaverant; qua de re conferri potest Moroni, *Dizionario*, t. 1., pp. 179 seqq.

[2]) Joan. Franc. Albani graecas literas adeo perfecte didicerat, ut decimum septimum natus annum praeter alia Menologii Basiliani partem alteram latine verterit, quemadmodum animadvertimus Kal. t. 1., pp. XXVI et 146. Vide etiam Guarnacci *Vitae Rom. Pontif. et S. R. E. Cardinal.* t. 2, p. 3.

Libellus supplex Cardinalis a Kollonich Congregationi de Propaganda Fide oblatus.

Emmi., Illmi. ac Rmi. Dni.

Non sine gravi animi sensu considero innumeram populi multitudinem pastorali meae curae late per Hungariam a Turcis recuperatam, et alia Regna eidem vicina subjectam ob graeci schismatis errores in aeternae salutis periculo tam misere versari. Et licet pro eorum ad Ecclesiam Romanam reductione varias hactenus vias tentaverim, multosque per Dei gratiam a suis erroribus ad Unionem revocaverim, tamen tum ob nimiam eorum sacerdotum et episcoporum ignorantiam, tum ob nationis inconstantiam saepe delusus, quos optime edita etiam fidei professione unitos habebam, brevi ad vetera dogmata relapsos cum dolore sum coactus experiri. Quare adhibito sapientium et zelosorum, quique nationum illarum genium apprime perspectum habent, virorum consilio, vix aliud certius et magis aptum Ecclesiae graecae cum latina Unionis medium superesse judico, quam si Emmae., Illmae. et Rmae. Dominationes Vrae. pro suo sancto zelo et salutiferae religionis propagandae desiderio id apud SSmum. Dominum Nostrum, interpositis totius Sacrae Congregationis precibus, efficiant, ut is religiosorum ordinum Superioribus, praeprimis tamen religiosissimae Societatis Jesu Generali jure suo imponat, ut illi quosdam e suis religiosis graeci, rascianici, valachici, rutheni vel alicujus ex his idiomatis gnaros in Ecclesiae graecae ritibus instrui, eorundemque habitu indui, graecoque ritu in sacerdotes consecrari curent, et tales in has Ungariae, Croatiae, Slavoniae, Transylvaniae hisque vicinas partes viros apostolicos destinent, per quos juventus, in qua potissima firmae Unionis spes consistit, in scholis bonas literas, et cum his fidem catholicam salvificam a teneris doceatur et maturiores ab erroribus reducantur ac reducti confirmentur. Nec deerit hic ejusmodi apostolicorum subjectorum copia, modo harum partium Superiores de similium ad ordinem receptione moneantur.

Incredibile est, quantus hac ratione, brevi etiam tempore, fructus exspectari possit! Cum innumera haec hominum multitudo eaque ita rudis, ut praeter externum caeremoniarum usum nihil vel de suae vel de alterius fidei mysteriis intelligat, a sui idiomatis rituumque gnaris (alios enim Romani ritus sacerdotes ut suspectos fugit) promptissime se informari patietur. Cujus populi reductio nunc tanto magis urgenda videtur, quanto certius est, Anglos Seminarii fundationem instituisse, in quo juvenes a parentibus graeco schismati addictis natos educare sicque suis erroribus imbuere constituerunt. Imo, quod longe deterius est, idoneis testibus compertum habeo, a patriarcha Constantinopolitano legatos in Angliam Londinum eo fine missos esse, ut Rex Angliae medio Residentis sui apud Portam Ottomanicam efficiat, ut futuris posthac temporibus patriarcha Cpolitanus protectione Regis Angliae gaudere possit. Quae res ut catholicae religioni multis ex capitibus vehementer noxia foret, ita suadet, modis omnibus conatus hos sanctiori consilio praevertamus; quod ego quidem saluberrimum esse judico, si aliqui Patres e Societate Jesu assumpto ritu graeco populos istos accedant eosque more ac Instituto suo erudiant ad justitiam. Qua in re quum ego absens agere minus possim, Emmas., Illmas. ac Rmas. Dominationes Vras. per tot animarum hoc schismate infectarum salutem oro atque obtestor, ut negotium hoc cordi sumere illudque ad optatum finem apud Beatissimum Patrem deducere allaborent. etc.

Viennae Austriae 17. Decemb. 1701.

(B. U. B. pp. 281—283). L. Cardin. a Kollonich.

Literae adm. R. P. Thyrsi Gonzales, Praepositi Generalis Societatis Jesu ad Provinciales Austriae, Bohemiae, Lithuaniae et Germaniae Superioris.

Cognoscet R^a V^a ex adjecto exemplo literarum Emmi. Cardinalis Kollonitsch, quid ipse proposuerit Sacrae Congregationi de Propaganda Fide, et quam honorifice, quae

est ejus in nos benignitas, de Societate nostra sentiat et loquatur. Probavit S. Congregatio consilium; atque ad hoc libenter utetur opera Nostrorum. Hanc ut pro viribus impendamus, suadet, rem a nobis peti Instituto nostro maxime consentaneam, et divinae gloriae amplificandae et promovendae saluti proximorum apprime idoneam, ut evincunt ea, quae Emmus. Cardinalis in praedicta epistola luculenter explicavit. Superest, ut manum operi admoveamus. Itaque dispiciat velim R^a V^a inter oblatos sibi Societatis candidatos, quos ad Graecorum ritum amplectendum, et ad obeundas propositas expeditiones maxime aptos fore ac paratos censeat. Quamprimum vero ad me referat, an et quot ejusmodi homines in promptu se habituram esse speret. Nec dissimulet, si qua occurrat difficultas, quae rei gerendae obstare posse videatur. Interim R^am V^am bene valere plurimum cupio, meique meminisse in suis ad Deum precibus et ss. sacrificiis. (A. S. J.)

Romae, 22. Aprilis 1702.

Ex Responso R. P. Francisci Voglmeyer, Praepositi Provinciae Austriae S. J. circa candidatos missionis graecae d. d. 9. Maji 1702.

P. Provincialis Austriae dubitat ac quaerit:

1°. De modo quo instrui ejusmodi debeant, an jam in ipso tyrocinio an vero post illud? Quando item induendi vestibus graecis et ita in studiis atque academiis nostris educandi?

2°. An Sacerdotium finitis studiis suscipere debeant ab aliquo graeci ritus episcopo, an vero possint ab episcopo latino ordinari, et nihilominus deinde, quando expediendi erunt ad missiones, graeco ritu uti in liturgia?

3°. An Patres aliqui nostri, qui aliqualem linguae Rascianae aut Ruthenicae notitiam habent et ad similes expeditiones parati idoneique essent, possint aut debeant in liturgia uti ritu graeco? (A. S. J.)

Epistola Nicolai Comneni Papadopoli ad Card. a Kollonich.

Altezza Emma. Sign. Prone. Colmo.

Doppo tanto tempo di silenzio scrivo la presente con lacrime di giubilo e tenerezza, per haver l'A. V. Emma. scritto alla Propaganda, che si facessero passar al rito greco Religiosi latini, che allettando con le lettere la gioventù di rito greco insieme l' allevassero ne' dogmi cattolici. Come già scrissi a V. Eminenza, questo è l' unico modo di convertir la Chiesa orientale, e non vi è altro imaginabile, ed io in lunga scrittura ho esposto la mia idea a N. S., e godo di vederla confermata dall' autorità e santità di V. A., perchè così si supplirà al mio nulla. Mi è stata mandata la copia della lettera di V. A. E., perchè dica il mio parere, ed io non ho saputo che baciarla e bagnarla con le mie allegrissime lacrime: solamente ho notato, che questa impresa non si deve commettere ad uomini di varij Ordini, altrimente *populus et populus,* come si fa nella Cina. La sola Compagnia di Gesù è quella pietra piccola, che può abbattere questa gran machina; ogn' altra Religione non è capace. V. A. E. riceva con questi umili miei sentimenti anche i ringraziamenti del mio cuore, e con tutta divozione Le bacio la Purpura

Di V. Emma.

ummo. divotissimo obligtmo. servo

Padova 31 Marzo 1702

(B. U. B. p. 313). Nicolò Comneno Papadopoli.

Uberiores literae Nicolai Comneni Papadopoli ad Cardinalem a Kollonich.

Celsissime et Eminentissime Princeps.

Ut accuratius sensa animi mei Celsitudini Vrae. Eminentissimae manifestem, patiatur, oro atque supplex flagito, ut et latine scribam, eaque libertate utar, quam et

causa ipsa petit, et Vestra Clementia mihi utique pollicetur. Insinuatio sapientissima, quam Celsitudo Vestra Emma. Sedi Apostolicae proposuit circa conversionem populorum ritus orientalis non solum optima est, verum etiam unica, qua sine, in promovenda eadem conversione, ludemus semper operam, nec nisi sumptus ac tempus, spemque omnem atteremus. Hoc certissimum est, latini ritus homines nihil unquam acturos cum Graecis graecosque ritus secutis; quippe hoc ad visum demonstrat tum ipsa experientia, tum suspicio atque, ut ita dixerim, diffidentia, quam habent gentes ejusmodi erga latini homines ritus. Nec mihi quisquam assignabit gentem aliquam orientalis religionis ad fidem Romanam et Unionem conversam, cujus conversio sit opus latini hominis: qui quidem unum atque alterum ad veritatem deducet, sed enim paucos, eosdemque mox ad vomitum redituros. Quo fit ex necessaria consecutione, salutem orientalis ecclesiae per graecos homines orthodoxos quaerendam esse, curandumque, ut in ejusmodi populos homines orthodoxi graeci ritus invehantur, quorum opera id quod toties frustra tentatum est, quia aliter ac hic obsequiose insinuamus, ad felicissimum exitum perducatur. Porro hi orthodoxi homines ritus orientalis eo modo fidem adstruere his gentibus debebunt, quo bonos mores in populis catholicis adstruunt, nempe per institutionem juventutis, quae paulatim ad scientias manuducta et iis principiis instructa, quorum praemissis certissime consecutiones catholicas inferunt, ex se, modo connaturali, ac sensim cum quadam artificiosa incuria illabente, veritatem agnoscent, errorum suorum ineptias deprehendent, nec credent, deberi a se fidem latinae Ecclesiae, sed sibi ipsis: usurpabuntque Samaritanum illud: *jam non propter sermonem vestrum credimus; ipsi enim vidimus*, etc. — Addo omnes Orientales et Orientalium studiosos maxime sapientiam amare maximeque affici erga eos, qui literariam ipsis institutionem parant: quamobrem praecones isti veritatis avidissime recipientur, si gratis sapientiam ac literas pollicebuntur. Et fortassis meis in-

dustriis fiet, ut etiam in Valachia et Moldavia erigantur Academiae, quo non difficile invehimus hos homines ritus graeci catholici, qui scopum nostrum ad salutem animarum praeseferant, hancque ineant regiam viam pangendae tandem aliquando Unionis.

Haec quum ita sint, quaerendi sunt hi homines ad hoc munus idonei.

Et ego quidem coram Deo et Jesu Christo D. N. idipsum diutissime meditatus, sine amore aut studio alicujus, ex sola cupiditate opitulandi Genti meae atque olim Ecclesiae meae, in qua natus altusque sum cujusque haereses diu propugnavi ignorans, scio ad id muneris nullum Graecum qui praesto sit ex Gente ipsa esse idoneum, nec sperari posse ex ipso Collegio Romae instituto eam virorum conditionem, quae tantae rei provinciam queat capessere. — Nam in primis pauci sunt in eo Collegio alumni, iidemque inde non magistri sed discipuli egrediuntur; si qui sunt domum regressi, rebus suis operam navant; si qui etiam disciplinae puerorum se addicunt, lucro labores suos non animarum saluti impendunt, quum plerique aut advocatos se in insulis Venetorum exhibeant, aut in Turconicia medicinam exerceant: atque adeo non videntur fidei in Graecia ritumque graecum invehendi idonei, ut, quod unum sperari potest, hoc sit, si illi domos ac familias suas catholicae Ecclesiae concilient, orthodoxosque virtute sua famaque auri opibus muniant. Quapropter non ii sunt, quos quaerimus, quaerendique supersunt inter solos Latinos, qui ex dispensatione Sedis Apostolicae ad ritus orientales transgressi, sub sanctissimo ritu grande hoc munus et divinissimum salutis animarum Deo misericorditer adspirante, gnaviter exequantur. Id quod si quando Sedes Apostolica permittat, videndum erit, quinam ex Latinis ad executionem tanti muneris apti esse possint.

Existimo autem nullius Ordinis latini homines ad hoc sacrum negotium aptos esse praeter Societatis Jesu sapientissimos et religiosissimos viros. Primo enim hi soli privatis utilitatibus labores suos abstinent, et gratis docent;

2° hi soli gnari sunt juventutis a primis elementis instituendae; 3° hi soli arctissimo vinculo Sedi Apostolicae adhaerent; 4° hi soli habent homines linguae nostrae peritissimos, tum in Gallia, tum in Germania locisque subditis Augustissimo Caesari D. N., in cujus ditione sunt etiam periti linguarum, in quas ritus orientalis extra Graeciam diffunditur; 5° hi supra alios summa dexteritate conversionem populorum tractant, nec ulli magistro in scientiis addicti, ea possunt principia sufficere juventuti, ex quibus sequitur necessario catholica Veritas; 6° horum plus quam reliquorum probatissimi mores sunt, maximeque absunt ab iis scandalis, quibus abundant Ordines exteri[1]); quumque sub directione suorum Praefectorum ad missiones mittantur, non deterrimi quique, ut accidit in aliis Ordinibus, sed optimi ac religiosissimi mittuntur; 7° quum Graeci et eorum asseclae maxime oderint quoscunque Fratres propter insolentias ac praepotentias, propter pessimam opinionem, quam ex eorum qui ibi sunt moribus capiunt, de solis Jesuitis summam habent existimationem, nec ullus est Graecus cui hanc meam cogitationem patefecerim, qui non exclamarit: O utinam tantum boni Graeciae eveniat! Nos beatos, nos certo certius ad antiquam sapientiam adsurrecturos! Hinc plane conficio solos Jesuitas huic muneri esse accommodatos, eidemque solos addicendos; nam si et alios haec sparta receperit, erunt dissidia, invidiae, aemulationes, quales immerito rem Sinicam hodieque turbant. Nec video quid sit difficultatis in his peragendis, nisi Sedes Apostolica sumptum formidet, quem ex munere universalis officii tenetur impendere, ubicunque spes salutis animarum affulgeat, praesertim quum non dubitem, Principes non solum catholicos sed et schismaticos collaturos esse aliquid ad tantum opus, et ni aliud, me ad triremes

[1]) Quod Papadopoli meritissimos antiquorum venerabilium Ordinum missionarios per Orientem constitutos in totum apud Cardinalem reos facit, id enimvero vehementer reprehendimus publiceque respuimus; nec induci potuissemus ad hanc epistolam vulgandam, nisi eam pro genuino sensu aliarum, in quibus memoratur, literarum rite assequendo necessariam vidissemus.

venumdabo, ne tanta animarum jactura sit, quam perpetuis celebro quotidie lacrimis et pro posse ac viribus caveo, destitutus ab omnibus et aerumna tum patriae tum fortunarum pressus.

Jam et aliud quod ad transitum ad ritum graecum latinorum hominum pertinet, neque hoc mihi ullo modo videtur Orbi christiano mirabile. En Societas Jesu sanctissima, castigatissima et doctissima, contra id quod invidi tantae gloriae frendent, ritus Sinarum barbaros et suspectos usurpat, ut Christo eas gentes lucrifaciat, non dedignata est indifferentes moribus suis adsciscere ad Majorem Dei Gloriam et salutem animarum; eritne ut abhorreat, vel ut retineatur, ne mores inducat Ecclesiae orientalis sanctissimos, a ss. Patribus institutos, a Sede Apostolica toties approbatos, permissos Graecis Romae et nuper a Sanctissimo Clemente D. N. solemni quotannis visitatione Ecclesiae graecae pene non canonizatos? Stultitiam propter Christum licet adsciscere, non licebit sapientiam? nec potestas fiet ritus aeque sancti ac severioris etiam disciplinae, et quidem ad tempus, ut tentetur, quo modo unico potest, salus orbis terrarum dimidii?

Video sane, Celsitudo Eminentissima, ad horum directionem opus esse hominem, qui rem totam conceperit reique toti prudenter et ex utilitate eventus praesit; sed si Sanctissimus D. N. voluerit, non deerunt executores: modo ipse rem totam adsumat, nec eam S. Congregationi de Propaganda committat; ibi enim omnia evanescunt, haerent omnia, sive moles negotiorum id exigat, sive quod ex gentium imperitia praesertimque gentis nostrae omnia in elephantem assurgant difficultatibus. Quare de his aut cum ea Congregatione agere, aut eo Sanctissimum Pontificem horum satagentem dirigere, id ipsum est ac rei nullum exitum velle[1]). Ego sane Celsitudini Vrae. Eminentissimae cujus mihi notissimus zelus est, mei consilii

[1]) Quamvis magna in fervidiorem hominem graecum esse debemus indulgentia, id tamen tacitum non patiemur, ut ejusmodi suspiciones in Emmos. Cardinales S. Congregationis de Propaganda Fide conferat.

rationem, ejusdemque fundamenta et modos explico: Deus Opt. Maximus caetera fortunet, quae certe nullum finem proficuum nanciscentur, ni Societatis Jesu, quae una tantae rei capax est, ministerio committatur. Divina clementia Purpuram Vestram diu et hic sospitet, et aeternae felicitati, quam meretur, reservet, futuram interim mihi et genti meae patrocinio.

Emmae. Celsitudinis Vrae.

humillimus et addictissimus servus

Patavii Kalendis Junii 1702.

(B.U.B.pp.317—320). Nicolaus Comnenus Papadopoli.

Responsum Cardinalis a Kollonich.

Reverendissime Domine.

Cum solatio legi Rmae. Dominationis Vestrae mentem, quam mihi in epistola sua proxime aperuit; nempe orientalis ecclesiae stabilem Unionem cum Ecclesia Romana sperari non posse per latini ritus sacerdotes, sed debere promoveri per doctos et exemplares viros, qui ritu graeco utantur, et juventutem gratis erudiant in scientiis; ad hanc autem functionem aptiores prae reliquis, imo solos Patres Societatis Jesu esse assumendos, neque posse suboriri dubium, religiosissimum hunc ordinem, spe tot animarum lucrandarum, perlibenter quosdam e suis a ritu Romano ad graecum transmissurum; pariter neque Sanctissimum Dominum Nostrum difficilem futurum ad similem transitum concedendum modo sit aliquis, praeter Congregationem, qui rem hanc sibi cordi sumat et apud Eum efficaciter urgeat.

In his omnibus ego sapienti Rmae. Dominationis Vrae. judicio plene accedo, adnitarque viribus omnibus, ut et Rmum. P. Generalem Societatis Jesu ad tam nobilem animarum messem invitem, ac etiam Sanctissimum Dominum Nostrum ad facultatem dandam disponam, ut a ritu latino ad graecum transeundi via pateat ejusmodi operariis. Quo confecto, spero, quod, Deo conatibus nostris benedicente,

orientalis ecclesiae Unio cum Romana, et quod consequens est, innumerarum animarum salus notabile acceptura sit incrementum. Hujus solatii praegustum, quem proxime e Transylvania accepi, communico: ubi quadringentae quadraginta duae nobiles familiae, graeco hactenus schismati addictae, ad unionem catholicam amplectendam sunt adductae[1]). Spes ibidem affulget, quod graeci ritus Episcopus,. nobis non ita pridem unitus, in proxima synodo suos ita dispositurus sit, ut imposterum Kalendarium Romanum in festorum celebritatibus sequantur. Pari mihi solatio fuit, dum intellexi, in Moschovia duos Patres Missionarios e Societate Jesu, (incognitos tamen, quod ex hac Religione sint) maximum fructum facere, publice docere, eorum institutionem a compluribus majoris nobilitatis viris discipulorum instar quotidie audiri, apud Magnum Czarum maximo in pretio esse, coram quo nuper dum per juventutem suam scholasticam Comoediam quamdam exhibuissent, is ea mire delectatus, in Popas et Ecclesiasticos suos vehementer invehi coepit, quod nihil simile facere noverint, licet omnem operam suam in unum conferant.

Illud mihi carum foret intelligere, ubi libri de graecis ritibus tractantes, item liturgiae, similesque libri, et, quo pretio, haberi possint. Qua de re si Rma. Dominatio Vestra mihi lumen aliquod attulerit, quosdam usui futuros comparare non omittam. Caeterum maneo

Viennae 11. Novemb. 1702.

Rmae. Dominationis Vestrae etc.

(B. U. B. p. 325). L. Card. a Kollonich.

Ultima epistola N. C. Papadopoli ad Card. a Kollonich.

Eminentissime ac Celsissime Princeps.

Summo gaudio replevit me in Dno. Eminentissimae Celsitudinis Vestrae referta divinorum charismatum epistola. Sane immensa Dei ac Dni. N. Bonitas Purpurae Vrae. ea

[1]) Documenta ad insignem hanc conversionem spectantia prostant in B. U. B. pp. 127—150.

concedit, quae vix poterant sperari in tanta pertinacia eorum, qui ad orientalem Ecclesiam pertinent schismaticorum, quos sanctae industriae Celsitudinis Vestrae Emmae., Dei gratia praeeunte unit Sanctae Matri Ecclesiae. Quin et exponit excelsam ipsius mentem, ut humillimis insinuationibus meis benignum praestet assensum, et polliceatur Eminentissimum Patrocinium. Ego revera non video, quodnam beneficium possit majus conferri orientali Ecclesiae ad salutem, quam Societatis Jesu unicum Institutum in ritu graeco aptatum ad ea patranda mirabilia facta, quorum vi reipsa etiam Catholica Ecclesia formosius et religiosius ubique nitet. Non est, Emme. Dne., magnum quid Orientales Catholicis subjectos convertere; tota rei alea principalis consistit, ut conversi reipsa sibi persuadeant veritatem et sint stabiles in fide; hoc autem a radice tentandum est et educanda pueritia cum iis principiis, ex quibus necessario sequitur fidei catholicae et firmitas et perennitas. Sed, credat mihi Celsitudo Vra. Emma., Romae de hoc perperam cogitatur, sive id eveniat ex multiplici rerum mole, sive etiam ex quodam infortunio Patrum Societatis, quos invidia exagitat ea malignitate, qua viros sanctos et utilissimos Ecclesiae persequitur. Hinc existimo rem non aliter processuram, quam si Celsitudo Vra. Emma. totius negotii telam aggrediatur: et impetrata licentia a Summo Pontifice incipiat seligere ex his sanctis ac doctis Patribus aliquos peritos linguae graecae hosque in suo Instituto graecos faciat, et studiis pueritiae Unitorum praeficiat de facto, ut ea ipsa in graeco ritu faciant, quae faciunt in latino: Id quod si unquam Deus propitius efficiet ut videam, atque hi Patres a me habeant veram instructionem (nam unus calleo modum capiendi homines ritus graeci) et sit Collegium et Studium in Transylvania hujusmodi Jesuitarum graecorum, videbit undequaque accurrere multos causa studiorum, et aperietur porta grandis saluti animarum. Utinam ego possim hoc etiam tentare in Oriente; sed quum praeter verba nihil possim conferre, et alioqui praeter stipendium Lectionis, et illud tenue,

habeam, quia nec beneficia hic habere possum, quum non sim Nationalis, amissa enim patria Creta, nullius sum dioecesis nec benevolum acceptatorem habeo, propterea quod unice possum confero, nempe desiderium, quod si Celsitudo Vra. Emma. exaudiet, rem faciet Deo gratam et hoc saeculo memorabilem.

Quod attinet de libris: is qui omnium optime de libris tractat est Goarius, cujus notae in *Euchologium*, quod est Ritualis Liber Graecorum, editae sunt Parisiis; sed est liber rarissimus, quo ego quoque, licet perneces sario, careo. Libri vero ecclesiastici Graecorum venduntur Venetiis, sunt autem multi: *Menea, Octoëchus, Liturgiae Triodion, Paracletice, Pentecostarium, Horologium*[1]), et alii et caro venduntur. Si jubebit Emma. Celsitudo Vra., ego illos procurabo, nomina recensebo, et pretium scribam quod paciscar cum Bibliopola graeco, ut videbitur con veniens, deque his omnibus Vram. Purpuram Emmam. cer tiorabo; multa etiam in iisdem libris adnotabo, quae erun expungenda, quia in fide non sana, ut feci in illis, quibu utitur Collegium graecum Romae. Editum est etiam i Valachia nuperrime Breviarium Graecorum pulcherrimun et sanissimum, si expungantur Vesperae quaedam de Gre gorio Palama, quas si volet adnotabo[2]). Deus Ecclesia universalis bono, et orientalis peculiarius servet Celsitudi nem Vram. Emmam., cujus Purpuram venerabundus ex osculor

Celsitudinis Vrae. Emmae.

humillimus et obsequiosissimus servus

Patavii 7. Decembris 1702.

(B.U.B. pp. 321—323). Nicolaus Comnenus Papadopoli

---

[1]) De libris liturgicis Graecorum late disseruimus in utroque Kalen darii tomo, locis in generali rerum indice sub ipsis illis vocibu indicatis.

[2]) Cuncta quae pertinent ad hunc hominem ejusque errorem ac cultur cognoscendum reperies in eodem Kalendario, t. 1., pp. 235—238 et t. 2., pp. 107, 123—124.

§. 2.

1703—1704.

Causa in S. Congregatione de Propaganda Fide pendente, Cardinalis a Kollonich interim ipsi Summo Pontifici supplicat, negotio etiam propria fundatione promoto.

Literae supplices Cardinalis a Kollonich ad Clementem PP. XI.

Beatissime Pater.

Novum Paterno Beatitudinis Vestrae zelo et sanctae in errantes a vero salutis tramite oviculas ad Sanctae Matris Ecclesiae gremium reducendas sollicitudini campum aperio, dum Eidem mea solatia et curas simul graviores filiali submissione communico.

Superabundo gaudio in omni consolatione, dum video, quod, Deo conatibus meis aspirante, innumera variarum gentium per Hungariam, Sclavoniam, Croatiam, Transylvaniam, Valachiam, Sirmium, ac etiam Moschoviam sparsarum, graecum hactenus schisma sequentium multitudo, abjuratis damnati hujus dogmatis erroribus, Unionem cum Sancta Romana Matre Ecclesia profiteri, seque Beatitudinis Vestrae, qua Supremi in terris Christi Vicarii, obedientiae submittere tam liberali successu coeperit, ut actu unitorum census centenorum millium numerum multis excedat. Ad hos in arrepta semel Unione confirmandos adhibeo quidem, quae possum, adjumenta. In eum finem pro illius ritus sacerdotibus, qui se cum Romana Ecclesia publice univerint, varia privilegia ab Augustissimo Imperatore obtinui, quae ut in plurium notitiam venirent, iterato typis subjeci; duos episcopatus, Munkacsiensem et Svidnicensem dotavi; pro Transylvaniensi uti et scholis ibidem graecis actu laboro; in Moschovia missionem stabilivi, ubi scholas a missionariis apertas complures Viri Principes ejus nationis frequentant; Seminarium Tyrnaviae, in quo clerici Theologiae studiis imbui et graeco

ritu informari possint, procuravi; nunc Patriarcham Rascianorum, cum quo plura sexaginta capitum millibus e Turcica servitute Augustissimi Caesaris Protectionem amplexi sunt, ad Unionem cum suis acceptandam dispono[1]. Quae inter ea mentem meam continuo urget sollicitudo, ne initia tam prospera in irritum aliquando recidant. Multorum veterem ad vomitum, levi de causa, redeuntium exempla, innata his populis inconstantia, palmaris in eorum sacerdotibus ruditas, ob tenuis lucri spem projecta in omne nefas animorum volubilitas, eas mihi curas creant, quibus nullibi, quam a paterno Beatitudinis Vestrae zelo remedium sperare possum. — Habito siquidem cum viris qua doctrina, qua virtute conspicuis, ac populorum tractandorum peritia insignibus hac de re consilio, in eam adductus sum sententiam: Unionis hujus Graecorum cum Romanis spem firmam esse non posse, nisi complures viri docti, idiomatum gnari sint in promptu, qui non modo habitum, sed et ritum graecum amplexi scholas illis aperiant et juventutem scientiarum, ut experior, valde avidam sub literaturae cortice avitos errores dedoceant, et saniorem illis aeque ac majoribus doctrinam instillent. Sic fieret, ut qui ex innato in Romanos odio horum doctrinam exosam habent et rejiciunt, illis tanquam sui ritus sequacibus minusque suspectis aures et animos facilius concederent. — Nec difficile mihi foret ejusmodi viros doctos, zelosos et necessariorum idiomatum gnaros ex variis Religionibus invenire, prout nonnulli e Societate Jesu actu se obtulerunt, qui habitu rituque Graecorum assumptis Apostolico more se populorum illorum reductioni ad viam salvificam et institutioni consecrare parati forent, nisi haec una eos moraretur dubitatio, utrum nimirum illi qui ritu romano initiati sunt sacerdotes, ad Divina ritu graeco peragenda transire, uti et vicissim, ubi aetate vel viribus fracti huic muneri Apostolico, aerumnarum pleno, impares redderentur, a suis Superioribus ad communem vitam revo-

[1]) Prostant Acta huc spectantia in B. U. B. pp. 57—61.

cari et romano ritu sacri ordinis munia peragere iterum possint? Quae res licet aliquam forte videatur habere difficultatem, si tamen hinc extrema tanti populi, qui dimidiam fere Europam implet, in re tanti momenti, quanta est aeterna tot animarum salus, necessitas, inde tam luculenta Ecclesiae Dei, quae hinc exspectari tuto potest, utilitas, in considerationem adducatur, non video, cur non omnis difficultas, accedente Beatitudinis Vestrae favore, superetur. Ideo continuis, quibus dies noctesque agor, impulsibus facturus satis, conscientiam meam in sinum Beatitudinis Vestrae demissa hac flagrantique supplicatione exonero, qua oro, quam possum, instantissime, ut Beatitudo Vestra oculos in hanc gentem convulsam et dilaceratam, in tenebris ac in regione umbrae mortis, tanto jam tempore haerentem benigne convertere, ac post alia minus utiliter tentata remedia hoc, mea quidem opinione conducibilius applicare; Regularibus se ad hanc Unionem inter gentes promovendam oblaturis ab uno ritu ad alterum, ex Superiorum suorum dispositione, transeundi privilegium benigne impertiri dignetur. Quem favorem dum ab eximia Beatitudinis Vestrae in animarum salutem providentia firmiter spero, Ejusdem pedibus advolutus paternam benedictionem devotissime praestolor. — Viennae Austriae die tertia Decembris 1703

Beatitudinis Vestrae

Devotissimus filius

(B. U. B. pp. 273—276). L. Card. a Kollonich.

Solemnes tabulae fundationis Janiano-Leopoldinae in favorem Causae factae.

Nos Leopoldus, miseratione Divina etc. praesentium tenore significamus, quibus expedit, universis, quod nos considerantes graeci Schismatis errores latissime diffusos, in quibus tot populi et nationes cum manifesto aeternae salutis periculo tam misere versantur, eo animum induxerimus, ut conatus omnes adhiberemus, quomodo sedentibus

in umbra mortis lucem, tamque periculose deviantibus rectam salutis semitam ostendere possemus. Et quia Graeci, tam Romanos Ecclesiasticos, quam eorum doctrinam suspectam habent, ad debitam eorum Institutionem nullum magis efficax medium esse cognovimus, quam si sui ritus et nationis Ecclesiasticos nanciscerentur, qui doctrina et vitae probitate praediti tam verbo quam exemplo illis praelucerent, gravissimos Schismatis errores, et manifesta aeternae salutis pericula edocerent. Quod ipsum, ob notam nationum illarum ruditatem, ac mediorum pro studiis necessariorum tenuitatem, sperare non poteramus, nisi suppetias aliquas publicas constitueremus, quibus juventus illarum nationum adjuta studiis animum explicare, sicque ad amplectendum eorum ritu statum ecclesiasticum disponi posset. Quem in finem magno labore impetravimus, ut ex defuncti piae memoriae D. Francisci Jany Episcopi Sirmiensis et Abbatiae Pechwaradiensis Administratoris haereditate 18 millia florenorum a sua Majestate Sacrma in pias causas, juxta meam dispositionem applicanda deputarentur[1]), quibus duo adhuc florenorum millia adjecimus, quam proinde 20 millium florenorum summam, nunc apud Inclytos Provinciae Austriae Inferioris status ad sex pro centum interesse investitam, damus, cedimus, et per modum donationis inter vivos, attribuimus R. P. Rectori coll. Soc. Jesu Tyrnaviensis, praesenti et futuris, nihil Juris, nullamque Juris proprietatem nobis, aut successoribus nostris, reservando hac intentione: primo, ut annuus dictae Summae census pro Collegio Illyrico Tyrnaviae inchoato, id est, pro Rascianae, Ruthenae, Valachicae et Illyricae Juventutis sustentatione et Graecae Ecclesiae cum Romana Unionis promotione fideliter impendatur: non quidem, ut alumni liberalius habeantur, sed ut ritu jam inchoato,

---

[1]) Per resolutionem Caesareo-Regiam titulo „legitimae tertialitatis pro Ecclesia Dei“ exscissa ex relicta haereditate episcopi erant triginta millia florenorum pro piis fundationibus, quae tamen „cum Praelato in Pernek, necnon inclyto Praelatorum Inferioris Austriae Statu speciatim essent determinandae“. (B. U. B. p. 465.)

vivendi et studendi mediis non destituantur. Secundo, Juvenes ex hac pia eleemosyna educandi, quantum fieri potest, ii sint, qui Statum Ecclesiasticum amplecti, rituque graeco in sacerdotes consecrari velint; si autem tales non reperirentur, admitti etiam ad suscipiendos Romani ritus ordines possunt, modo inter nationis suae homines curam animarum exercere sint parati. Quod ipsum Tertio, juxta modum et formulam in collegio Pazmaniano Viennae consuetam, deposito publice juramento promittent. Quarto, Fundatio haec vocetur *Janiano - Leopoldina,* ut sic et piae recordationis Domini Episcopi Francisci Jany, ex cujus haereditate profluxit, memoria supersit; et sancti Leopoldi cultus, jam ante centum et amplius annos, ut ex antiquis Missalibus patet, in Hungaria solemnis, iterum revocetur. Quinto, Jus praesentandi ad hanc fundationem confidimus zelo et fidei R. P. Rectoris Tyrnaviensis, qui Deum, et Graeci schismatis extirpationem prae oculis habendo, tales eliget, quos ad hunc finem plurimum prodesse posse judicaverit. Quia vero Rmus. Dominus Ferdinandus Jacobus Jany, Abbas de Batha et ad s. Elisabetham Sopronii Beneficiatus, dicti Domini Episcopi ex fratre nepos, nomine suo et haeredum in hanc nostram dispositionem libenter consensit, et eandem ultra adhuc auctorus speratur, ideo habeat ad dies vitae jus tres alumnos, aptos tamen et idoneos, praesentandi. Sexto, Administrationem Superius dicti Capitalis, cum illud Viennae investitum Provinciae contributiones pro hypotheca habeat, dedimus R. P. Gabrieli Hevenesi Coll. Soc. Jesu Viennae Rectori ejusque Successoribus, qui ejus curam gerent, quamdiu ita visum fuerit Superioribus Societatis Jesu, quibus totam alumnorum curam et fundationis directionem committimus, ita ut a nemine, praeter quam ab ipsis dependentiam habeat. Et si quid circa eandem dubii aliquando occurreret, determinatio penes eosdem manebit. Illud per expressum declarando, quod si aliquando, id quod vehementer optaremus, effici posset, ut ipsi Patres Soc. Jesu assumpto Graecorum ritu, aut si hoc fieri non

posset, servato praesenti ritu, missiones aut Scholas inter ejusmodi Graeco-Schismati addictos populos inchoarent, ut inquam tales hujus piae fundationis proventibus sustentari possint. Id quod cedat ad Dei Optimi Maximi Gloriam, plurimarum animarum salutem, Graeci Schismatis extirpationem in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Actum Viennae 22. Februarii 1704. (B.U.B.pp.293—295).

§. 3.

1705.

Introductio Causae apud Sacram Congregationem Sanctae Romanae et Universalis Inquisitionis,

sub titulo:

SANCTISSIMO
DOMINO NOSTRO
IN
SAC. CONGREGATIONE SANCTISSIMAE INQUISITIONIS
PRO
D. CARDINALI A KOLLONITZ
ARCHIEPISCOPO STRIGONIENSI.

Epistola Cardinalis ad Papam. — Memoriale Gabrielis Hevenesii. — Relationes Horatii Oliverii ad Cardinalem. — Primum S. Inquisitionis Responsum: *Causam esse magnis difficultatibus obstructam: plura talis concessionis exempla exhibeantur.*

Libellus supplex Causae introductorius.

Beatissime Pater.

In pastorali, quod indignus gero, munere nulla re vehementius aut frequentius animum meum impelli sentio, quam ut rudissimam graecorum Schismaticorum multitudinem ad Unionem cum Ecclesia Romano-catholica ineundam disponere adlaborem. Feci hactenus quod pro virium mearum tenuitate potui, nec poenitendo animarum proventu laboribus meis respondente. Unum tamen est quod ad hunc finem obtinendum summe necessarium esse experior; quum autem id in potestate mea situm non sit, ideo ad Paternum Beatitudinis Vestrae zelum confugio,

Eumque imploro, ut benigno Ejusdem indulto nostris in partibus missionariis utroque ritu, tam latino nempe quam graeco, in casu necessitatis Divina peragere et sacramenta administrare concedatur. Quo concesso non deerunt complures, qui non tantum vicinioribus in partibus Graecis ad Unionem reducendis impigre se impendent, sed etiam in remotiores Orientis partes zelum suum extendent, utpote certi, quod quum mixti fere ubique sint latini et graeci ritus sequaces, pluribus animabus opem ferre possint; et ubi demum laboribus fracti missionibusque obeundis impares efficerentur, Missae tamen ritu Romano in domestica quiete peragendae solatio non privarentur. Quod proinde privilegium pro Schismaticorum partibus in tot animarum spem a Beatitudine Vestra benignissime concedendum rogo et spero. Pro quo, uti et Paterna Benedictione humillime supplico. Viennae 21. Febr. 1705. (B. U. B. p. 297.)

Memoriale Gabrielis Hevenesii S. Congregationi Inquisitionis cum epistola Cardinalis oblatum.

Utrum expediat concedi missionariis latinis usum ritus graeci, et graecis latini, ad aliquod tempus, quando ex hoc sperari possit conservatio et propagatio catholicae fidei?

Beatissime Pater.

Eminentissimus Cardinalis Leopoldus a Kollonics, Archi-Episcopus Strigoniensis, Orator, supplicat Sanctitati Vestrae, ut Privilegium Monachis ordinis S. Basilii a pluribus Pontificibus concessum, et postremo a Sacra Congregatione S. R. E. Cardinalium negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium praeposita, die 18. Sept. anni 1648. recognitum et approbatum, uti et ab Innocentio X. die 2. Januarii 1649. confirmatum[1]), respective, et cum proportione, extendere modo infrascripto ad Latinos, vel de novo elargiri benignissime dignetur, ut:

[1]) Authenticum exemplar istorum documentorum Memoriali suo adjecerat Hevenesius (B. U. B. pp. 405—412): quod tamen hic non describimus, quum jam prostet in Magno Bullario Romano, t. 5., pp. 468—469, edit. Luxemburg., anni 1742.

Primo. Sicut Basilianis a Paulo V. per suas in forma Brevis literas die 12. Dec. 1608. expeditas, indultum fuit, *ut in Monasteriis dicti Ordinis*, in quibus sex Monachi degunt, ex eis unus, aut ubi *major numerus* Monachorum huiusmodi foret, duo ex illis *(qui alias juxta primaevum Ordinis S. Basilii institutum graece celebrant)* Sanctissimum Missae sacrificium, ritu latino, pro *spirituali Christi Fidelium*, qui dicti Ordinis Ecclesias frequentant, *consolatione celebrare* possent; proque novo Monasterio *Neapolitano dicti Ordinis* majorem numerum idem Paulus V. *vivae vocis oraculo, sub die 2. Sept. 1615. emanato concessit:* ita Sanctitas Vestra benigne indulgere dignetur, ut Sacerdotes latini, ab Archi-Episcopis vel Episcopis Hungariae, ad Unionem Schismaticorum graecorum procurandam ad eosdem destinati, possint in unaquaque Dioecesi, Provincia, vel Comitatu, prout necessitas, aut evidens utilitas postulaverit, duo, aut tres, quamdiu inter ejusmodi Schismaticos versabuntur, ritu graeco, ab Ecclesia catholica Romana approbato, Missas celebrare, seque probatis et pro missionibus necessariis unitorum Graecorum ritibus accommodare.

Secundo. Sicut supradictum indultum Basilianis datum, non est personale, sed locale, adeoque qui in uno aliquo particulari dicti Ordinis Monasterio ad celebrandam Missam ritu latino deputati fuerunt, si eos ad aliud Monasterium dicti ordinis transferri contigerit, hic praefato ejusdem ordinis Instituto se se conformare, rituque graeco Missam celebrare possunt, et tenentur: Ita dicti latini Sacerdotes, qui inter Schismaticos constituti, pro eorum cum Ecclesia Romana Unione laboraturi, graece Missas lecturi sunt, si eos inde ad partes Latinorum redire, aut a simili operatione revocari contigerit, iterum ad priorem latinum ritum redire possint, et teneantur.

Judicat autem Orator se ad hoc petendum in conscientia obligari; quum enim illarum partium Metropolitanus sit, in quibus videt, imo quotidie gemit innumerabilem multarum centenarum millium animarum, graeco Schismate infectarum multitudinem, ex mera ignorantia,

et eorum defectu, qui eis veritatem explicent, miserrime perire; ad harum salutem procurandam ex Pastorali se officio obligari, et innato etiam zelo urgeri continuo sentit; ex adverso longissima experientia compertum habet, per Romanos sacerdotes quantumcunque illi docti et zelosi sint, nihil apud Schismaticos fructus sperari posse. Inexplicabile namque erga Romanos homines, et maxime Sacerdotes, eorumque ritus odium, et ingenitam aversionem habent Schismatici omnes, quam quotidianis in Romanos calumniis eorum sacerdotes fovent, unde fit, ut suspectum habeant, imo oderint, quidquid Romanam Ecclesiam sapit; vice versa, quum rudissimi sint et e mille non sit unum literatum invenire, caeco quodam impetu, indita nationibus illis consuetudine, illud sine ulla dubitatione, aut ulteriori discussione credunt, eique adhaerent tenacissime, quidquid a sui ritus sacerdote audiunt aut docentur. Quod verissimum esse testabitur, quisquis hos inter homines unquam vixit, aut cum eis egit. Et vel ex hoc patet: miserat Strigonium Emmus. ad graecorum Schismaticorum templum Sacerdotem latinum experiendi causa quid facturi essent; sine mora aufugerunt omnes. Eundem Graecorum more indui curavit, et iterato ad templum misit; quem non modo humaniter exceperunt, sed etiam docibiles se praebuerunt, modo graece celebrare vellet. Hinc post plurima alia tentata, comperit Eminentissimus Orator, nullum aliud ad Graecos cum Ecclesia Romana uniendos efficacius reperiri medium posse, quam si viri zelo et caritate Dei pleni, qui unice animas quaerant, in medium eorum mittantur, qui cum Apostolo *omnibus omnia facti*, se Graecorum ritibus, ab Ecclesia Catholica approbatis et pro missionibus necessariis ex Sacrae Sedis Apostolicae indulto accommodent, sicque eorum animos et benevolentiam lucrati, sanam iis doctrinam suaviter instillent.

Circa hujus indulti concessionem duo in quaestionem venire possunt; unum quidem, *an latino Sacerdoti se ad tempus graeco ritui accommodandi facultas, a Sede Apostolica sine ullius erroris, aut incommodi metu dari*

possit? Secundo, *an conveniens et opportunum sit eam concedere?*

Similem graeci ritus concessionem tuto fieri posse, docent Doctores, et in specie Angelus Maria Verricelli de Apost. miss. tit. 3. de legibus, q. 8. N. 7., quod tanto certius evadit *primo*, quanto evidentius est, communem Sanctae Matris Ecclesiae occidentalis, ac omnium orthodoxorum, etiam latinorum, Sanctorum Patrum sensum esse: graecae Ecclesiae ritus legitimos et aeque sanctos esse, quam sint latinae Ecclesiae ritus, nec hos ab illis plus, quam accidentaliter differre. Sicut proinde *secundo* diversae diversorum etiam inter Latinos caeremoniae aut idiomata in Sacramentorum administratione adhibita, modo ab Ecclesia probata et permissa sint, valorem Sacramentorum, aut similium caeremoniarum concessionem non vitiant, ita graecis ritibus, qui ab Ecclesia et Sanctis Patribus probati sunt, se accommodare, Sacramentorum valori officere non potest. Accedit *tertio* quod exorta Ebionitarum et Nazaraeorum haeresi, qui simul cum Evangelio legalia servanda esse docebant, in horum detestationem tota Ecclesia orientalis et occidentalis (ut ex S. Thoma refert P. Michael Nau S. J. Eccl. Rom. graec. vera effig. D. 9. V. Suar. tr. 3 in 3 part. disp. 44. §. 3.) relicto azymo, fermentatos panes ad Ss. Mysteria peragenda assumpserit, donec, extincta illa haeresi, Latina Ecclesia rursus in azymo coeperit consecrare. *Quarto* talis a ritu latino ad graecum, et vicissim transitus communis, et utrique parti liber fuit usque ad Concilium Florentinum, in quo sancitum, ut quilibet suae Ecclesiae ritibus se accommodaret. Proinde nullum de hujusmodi ab uno ad alterum ritum transeundi facultate, quin ea dari possit, dubium esse potest. Hinc favet *Quinto* Jus commune et Regula generalis, apud omnes Doctores recepta, quod quisque loci ejus et Ecclesiae in qua versatur, consuetudini, rituique ab universali Ecclesia probato, se se accommodare possit. Hinc est illa S. Ambrosii admonitio: Quum Romam venero, jejuno sabbato, quum hic

(Mediolani) sum, non jejuno; sic etiam Tu ad quamcunque forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalum, nec quenquam Tibi (C. Illa. D. 12). Et Augustini: Pactum gentis aut civitatis consuetudine, aut lege firmatum nulla civis aut peregrini libidine violetur (C. Contra D. 8).

Neque obstare debet Decretum Pii V. Kal. Sept. anno 1566. editum quod transitum ritus ad ritum a Summo Poenitentiario, vel Legatis antea concessum revocat; Decretum sic habet: *Inhibentes ne deinceps Presbyteri graeci, praecipue uxorati latino more, et Latini graeco ritu, hujusmodi licentiarum et facultatum, aut alio quovis praetextu Missas facere, et alia divina Officia celebrare, vel celebrari facere pruesumant.* Nam *primo*, Spondanus ad hunc annum Nro. 5. refert, Decretum illud aut de publicis officiis et Solemni Missarum celebratione accipiendum esse, aut certe hanc prohibitionem in desuetudinem, vel saltem, inaccuratiorem observantiam abiisse dicendum est, quum non infrequenter videantur etiam Romae graeci Sacerdotes (non tamen uxorati) eorum ritu initiati more latino celebrare, nemine prohibente. Ita Ille.

Et licet *secundo* Sanctio illa Pii V. etiamnum robur suum, obtineat, et illius ductu facta Sacrarum Congregationum responsa extent, minime tamen ademta est Sanctissimo Domino Nostro in ea, ex tam relevanti causa, dispensandi facultas, prout in innumeris antecessorum Decretis, mutata rerum et temporum circumstantia, ex recurrentibus justissimis causis Summi Pontifices dispensaverunt. Sic, licet Gregorius XIII. jusserit Kalendarium vulgo Gregorianum ubique recipi et vetus aboleri, tamen Innoc. XII. die 14. Sept. 1698 Armenis, ut se veteri Kalendario accommodare possint, indulsit.

Tertio. Finis et intentio legislatoris est anima legis (vide Suar. de legibus L. 3. C. 20.), ultra cujus mentem vim et robur lex non censenda est habere. Constat autem ex Spondano ad an. 1566. mutationem illam ritus vetitam fuisse: *ad Sacrorum confusionem vitandam, et,* ut

Verricelli citatus advertit *ad pacem inter utriusque Ritus Sacerdotes conservandam.* Nec pax autem Sacerdotum ullatenus turbabitur, nec Sacra confundentur, si Oratoris precibus Sancta Sedes annuat, quum ritus graeci usus pro illis partibus solum petatur, ubi vel nulli vel pauci sunt graeci Sacerdotes uniti.

Quarto. Probabilius est, Constitutiones illas conditas fuisse, ut fraenum adhiberetur frequenti et nimiae licentiae eorum, qui audacter, propria, vel ut Pius V. in Brevi suo innuit, *Papa inferiorum authoritate*, ritu proprio derelicto, absque urgente causa, novo ritui se promiscue accommodabant; Orator autem, quum solum pro certo tempore, idque ex gravissimis causis, et pro paucis, hanc facultatem a Summo Pastore supplicet, nihil videtur contra oppositam Constitutionem urgere. Certe hac causa allata Beatissimus Pius V. petitam facultatem non negasset.

Quinto. Constitutio dicta Pii V. non solum Missarum, sed et aliorum Divinorum Officiorum ritus aequaliter prohibet commutari, et hoc non obstante Sacra Congregatio rituum *in Altamurae. Nullius. Die 29. Jan. an. 1605. Clericis graecis habentibus Dignitatem in Ecclesia, quae latinum ritum accepit, concessit licentiam recitandi Officium divinum ritu latino.* Poterit proinde etiam in ritu Missae mutando particularibus personis dari facultas.

Sexto. P. Fr. Thomas a Jesu, Carmelita, docet in opere *De procuranda salute omnium gentium*[1]), l. 6., c. 8, Sacerdotem latinum degentem inter Armenos, Abyssinos vel alios Schismaticos, quorum ritus in celebrando sit approbatus ab Ecclesia, posse illorum ritui se conformare, maxime, quando ibi habet domicilium. Et cur de Graecorum ritibus pejus sentiendum?

[1]) Integer titulus est: *Thesaurus sapientiae divinae in gentium omnium salute procuranda, Schismaticorum, Haereticorum, Judaeorum, Sarracenorum caeterorumque infidelium errores demonstrans, impiissimarum sectarum, maxime Orientalium, ritus ad historiae fidem XII libris enarrans, errores ad veritatis lucem confutans.* Antverpiae. 1613. Cl. Nicol. Anton. *Biblioth. Hisp. nova.*, t. 2., p. 305, ubi et auctoris elogium habetur. Decessit Romae anno 1627.

Imo facultas quae nunc petitur pro missionarjis latinis, moram aliquamdiu tracturis inter Graecos, jamjam concessa videri potest auctoritate sapientissimi P. Suarez (Tom. 3 in 3 part. disp. 46, sect. 3), qui inquirens, An sacerdos graecus agens inter Latinos teneatur se Latinorum ritui in celebratione Missae, et in aliis divinis officiis conformare, idemque de latino inter Graecos, respondet Affirmative. Ejus verba sunt: Si latinus Sacerdos versetur in ecclesia graeca et in propriis eorum ecclesiis conficiat, optime faciet eorum mori ac consuetudini se conformando. Subdit: Intelligo hoc verum esse, sive aliquis diu et tanquam incola inter Graecos habitet, sive ut hospes et peregrinus illac pertranseat. — Et hoc censet Suarez post Concil. Florent. et post Breve Pii V. Judicat proinde haec Decreta non extendi ad casum commorationis in ecclesia diversa. Et licet tam docti auctoris opinioni accommodare se forte Orator et missionarii possent, uti actu in remotioribus insulis fieri audit, ubi nulla est dubitatio, nec ulli incidit facultatem petere, ut a latino ritu ad graecum transeat, quamdiu inter Graecos commoratur, tamen ut in re tanti momenti tutius procedat, maluit hac supplicatione conscientiam suam exonerare in Sanctam Sedem, ne in die judicii Deus ab ipso rationem de perditione tot animarum, quae tam facile reduci possent, exigat. Ideo facit, quod potest.

Denique *septimo*, quum nullum melius sit, quam ab actu ad potentiam argumentum, et non desint complura exempla tam vetera quam recentiora, eaque tum Romae, tum alibi, in quibus casibus Apostolica Sedes, non obstantibus Constitutionibus prioribus, quae oppositae videri possent, dispensavit, ut ab uno ritu ad alterum ritum transire potuerint, clarissimum est, similem concessionem in manu et arbitrio Suae Sanctitatis sitam esse. Sic D. Petrus Arcudius, sub Urbano VIII.

D. *Joannes Matthaeus Caryophylus*, Archi-Episcopus de Iconio, sub eodem Urbano VIII., qui servavit facultatem,

licet transiverit ad ritum latinum, conferendi tamen ordines sacros ritu etiam graeco.

D. *Nicephorus Melisseno,* Episcopus graeci ritus, transiit ad ritum latinum.

D. *Evangelista Cazaita de Cephalonia,* Sacerdos graeco ritu ordinatus, factus est Sacerdos latinus.

D. *Nicolaus Athanasius*, pariter a sacerdotio graeco transiit ad ritum latinum.

D. *Gabriel de Marchis,* actu Romae linguae graecae in Collegio Propagandae Fidei Professor existens, olim Sacerdos graecus, nunc cum facultate Sanctae Congregationis Concilii celebrat Missas latine.

D. *Gerasimus Pesculli,* Sacerdos graece ordinatus, nunc Romae ad s. Sylvestrum celebrat ritu latino.

Ordo Carmelitarum discalceatorum habet a Clemente VIII. Privilegium recipiendi ad habitum et Professionem suam etiam graecos Sacerdotes, qui eo ipso transeunt ad ritum latinum.

Item, ut superius in Oratoris postulato positum est, Privilegium Ordinis S. Basilii Magni; cui id solum addendum est, quod memoratum Privilegium ab uno ritu ad alterum transeundi Urbanus VIII. non solum limitate certis personis, sed *omnibus et singulis monachis Monasterii S. Mariae Matris Domini praedicti Ordinis, Salernitanae Dioecesis, concesserit*, et idem etiam Innocentius X. confirmaverit. Quo Privilegio longe minus est, quod Eminentissimus Orator postulat.

Nec juvat dicere: allata exempla eorum esse, qui a graeco ad latinum, non vero contra e latino ad graecum transiverint. Nam *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.* Certe lex et prohibitio extans a latino ad graecum ritum transire nulla est alia reperibilis, quam eadem illa, quae similem a graeco ad latinum ritum transitum vetat, quumque pro utroque ritu ex eodem fine et iisdem rationibus concepta sit, non majorem pro una, quam pro altera vim et robur habere debet. Si proinde non obstante dicta Sanctione canonica

dantur exempla transitus a graeco ad latinum facti, satis probant similem a latino ad graecum fieri posse, quum uterque pariter sanctus sit.

2°. Longe difficiliorem convenit Sanctam Sedem esse in permittendo transitu a graeco ritu ad latinum, quam e contra; nam, ut bene advertit Verricelli, indecorum magis est, ut Sacerdotes, qui matrimonium licitum habent, latine celebrent, quam ut Latini graece.

3°. Transitum graeci Sacerdotis ad latinum ritum oderunt Graeci, quum putent simili transitu suos Sacerdotes quasi ad conversionem ab haeresi disponi judicentque se a Latinis omnino contemni. Si vero intelligerent, Latinum graeco ritu celebrare, illorum affectus erga Romanos conciliaretur, qui per talem graeci ritus usum clare viderent, quod Ecclesia Romana illorum Missae ritum non contemnat, sed usu ipso approbet.

Quanquam 4°. nec eorum desint exempla, qui a latino ritu ad graecum transiverunt, nam ut de S. Methodio taceam, de quo Nicolaus Comnenus Papadopoli, vir in Graecis versatissimus habet Resp. ad Hockston, quod primo Sacris Romanis initiatus, deinde factus sit apud Graecos Patriarcha, satis liquet, ex Privilegio Innocentii X. citato, quod monachis Ordinis S. Basilii, qui in uno Monasterio latine Missas celebraverunt, liceat in altero Monasterio, ad quod forte mitterentur, graece celebrare.

Quod autem pauciora sint horum exempla, qui a latino Ritu ad graecum transivissent, in promptu est causa. Nam graecorum Sacerdotum longe severior est disciplina, ob frequentiora eaque rigidiora jejunia, longiora Sacra, protractiora quotidiana officia, difficiliores longe caeremonias, quae omnia pauciores optant. Deinde nec beneficiorum optimorum, nec promotionum magna inter Graecos est spes, proinde mirum non est, pauciores ad eorum ritus e Latinis aspirare, quam vicissim; nec metuendum, aliquem vel ad tempus transiturum nisi lucrandi causa animas pretioso Christi sanguine redemptas.

Alteram dubitationis partem quod attinet, nempe: Si possibilis est absque ulla erroris suspicione concessio, ut latinus Sacerdos permitti possit, ad tempus ex gravissimis causis, isque universam fidem Catholicam concernentibus, in certis locis, ritui graeco ab Ecclesia probato se accommodare, an etiam conveniens sit ad Oratoris preces in dictis circumstantiis indulgere, multis argumentis opus non est. Pro hac enim convenientia clamant animae, pretium Sanguinis Christi; clamat Salvatoris exemplum, qui naturam et ritum humanum assumpsit, ut hominum benevolentiam et doctrinae suae fidem facilius obtineret; et cur conveniens non sit, vestem O. P. et ritum extrinsecum in alium aeque probatum mutare, ut dimidius Orbis Europaeus ad veram fidem erudiatur? Conveniens est anathema fieri pro fratribus, stultitiam pro Christo profiteri licet; et non liceat probatam a Ss. Patribus Graecorum sapientiam ad tempus usurpare? Clamat sancti Pauli, Doctoris gentium, exemplum, qui I. Cor. 9 dicit: *Factus sum Judaeis tanquam Judaeus, ut Judaeos lucrarer; iis qui sub lege erant, quasi sub lege essem, ut eos qui sub lege erant, lucrifacerem: iis, qui sine lege erant, tanquam sine lege essem, ut lucrifacerem eos qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem.* Nec minus fecit quam dixerit: nam ut Judaeis se accommodaret, circumcidit Timotheum, licet lex Moysis per Evangelium jam expirasset.

Secundo, nisi haec petita concessio fiat, perdetur omnis opera, et spes eludetur, magnam Provinciae alicujus schismaticae Unionem cum Ecclesia Romana obtinendi. Major certe Graecorum erga Romanos est aversio, quam ut unquam per latini ritus homines gens aliqua vel natio schismatica ad Unionem reducatur. Si vero concedatur petita dispensatio, simul animus facile addetur aliquibus, ut ad scholas aperiendas, et juventutem bonis literis, sed et sana fidei doctrina imbuendam, conatum suum offerant; eripiantque juventutem graecam majorum errorum periculis, dum et Londinum et Oxonium ab hac-

reticis magistris ad Seminaria invitatur gratis alenda. Cui periculo certius non occurretur, quam domi illis studendi occasionem offerendo. Et haec via est, quae certissima consecutione ingentem post se fructum feret; quum enim nationes graecae scientiarum sint avidissimae, ad eas addiscendas filios suos promptissime mittent, qui dum scientiis operam navabunt, sensim sine sensu errores pristinos dediscent, schismatis ineptias ipsi quasi manu palpabunt: quo fiet, ut non amplius credituri sint Romanis, sed sibi ipsis, usurpabuntque Samaritanum illud: *jam non propter sermonem vestrum credimus, ipsi enim vidimus.* Et haec unica certissimaque via est orientalis Ecclesiae populos in Unionem certa et stabili via reducendi, quae unice a desiderata dispensatione pendet. . Nec fructus hujus spes in iis solis collocanda, qui hic in Graecorum Collegio sunt; hi enim et pauci sunt, et ad illas partes ac regiones pro quibus indultum petitur vix ullus venit; et si venirent, tantae messi etiam omnes impares essent. Si autem petitum Privilegium concedetur, facile tot, quot necessarii videbuntur, Missionarii reperientur.

Tertio. Ordini S. Basilii memoratum saepius Privilegium datum est, ut Breve testatur: *pro spirituali Christi Fidelium, qui dicti Ordinis ecclesias frequentant, consolatione.* Numquid proinde longe convenientius erit, non solum pro consolatione pauculorum Fidelium, sed pro aeterna innumerarum animarum salute id ipsum concedere. – Nec opponi hic debet: Si tale indultum concederetur ad reconciliandos cum Ecclesia latina Graecos, possent alii ansam sumere petendi ejusmodi indultum pro reconciliatione haereticorum, verbi gratia, ut concedatur Lutheranis communio sub utraque specie. Respondeo enim nullam esse paritatem; ipsi enim communionem sub utraque specie affectant, quod in errore sint, communionem invalidam esse sub una tantum specie, quod dogma Ecclesia utpote haereticorum damnat; ritus autem Graecorum, quibus usuri sunt deputati ab Oratore, a tota approbantur Romana Ecclesia.

Ultimo demum, si de hujus dispensationis convenientia Doctores consulantur, eam sane non modo convenientem, sed et debitam esse pronuntiant, dum uno ore docent: quod quoties justa in bonum publicum dispensandi causa offertur, toties dispensatio non modo conveniens, verum etiam debita est (Sylv. verb. *Disp.* 9. 1. Vide Suar. L. 6. *De legibus*, cap. 20. Nro. 22.); potestas siquidem Ecclesiae ad aedificationem est, non ad destructionem; mater illa esse debet, non noverca. Quod concedere bono Fidelium potest, negare non debet.

Instat, rogat, sed et sperat Orator Eminentissimus, quod Sanctitas Sua intuitu tantae spei, tot animarum, tantique emolumenti, quod in Gloriam Dei, Fidei Catholicae augmentum et ipsius Pontificiae jurisdictionis incrementum redundabit, rem tam securam, et innoxiam, tam facilem et pluribus jam exemplis tritam minime sit negatura, verum Oratori, velut Simeoni alteri, hoc sanctum senectutis solatium clementissime concessura, ut supradicto Privilegio obtento dicere possit: *Nunc dimittis servum tuum Domine in pace.* Quae tamen omnia etc. (B. U. B. pp. 355—366.)

Literae Horatii Oliverii ad Card. a Kollonich.

Emmo. e Rmo. Sign. e Prone. Colmo.

In esecuzione de' riveriti comandamenti, de' quali mi ha honorato V. Eminenza, feci consegnare alle mani di S. Santità la lettera, in cui l' Emza. Va. pregava della dispensa per li missionarij di poter celebrare in rito greco ne' paesi de' scismatici, atteso il bene, che da ciò si sarebbe potuto ricavare nella riduzzione di molti di essi al grembo della nostra S. Chiesa; nè lasciai e in scritto e in voce di promuovere appresso la Santa Sede il santo intento di V. E. co' motivi che mi suggeriva la Sua lettera, specialmente col caso accadutogli nella Sua stessa residenza di Strigonia e con altre ragioni, che giudicai di aggiungere allo stesso proposito. La Santità S. gradì molto e comendò infinitamente il zelo di V. E. si

benemerita della fede cattolica in coteste parti, e mi commandò di significarle, che se in beneficio delle anime, ed in particolare de' Greci haveva altro da suggerirgli, si compiacesse d'accennarglielo con ogni libertà, mentre dal canto suo farebbe volontieri concorso a tutto ciò che havesse giudicato di loro maggior bene e di gloria maggiore di Dio, premendogli infinitamente la propagazione della santa fede, per cui volontieri havrebbo dato e il sangue e la vita. — Quanto al punto della dispensa di celebrare in rito greco, mi disse, che n' havrebbe parlato in Congregazione del S. Offizio, per udire il parere della medesima Congregazione; onde dopo ciò penso, che a V. E. si darà la risposta dalla Santa Sede circa quanto si sarà risoluto su tal punto. Sarà a me carissimo, che la risoluzione sia favorevole, essendo di parere, che dobbiamo essere *omnibus omnia facti*, per guadagnar anime a Dio, conforme ci prescrive l' Apostolo S. Paolo. — Rimando qui acclusa la lettera dell' abbate Nicolò Comneno Papadopoli.[7] Questo soggetto è da me conosciuto, e passa tra me e lui molta amicizia e comunicazione di lettere. Fu egli alunno di questo Collegio greco, dove studiò con molta lode d' ingegno. L' idea che per la conversione della Grecia propose già a V. E. non ha lasciato di proporla anche a me, nè la stimo da disprezzarsi; giudico però incontrarebbe delle difficoltà grandi per parte della S. Congregazione di Propaganda, non tanto per la dispensa del rito, quanto per doversi consegnare in mano de' Padri della Compagnia tutta la missione della Grecia. Più tosto giudicherei che dalli due Seminarij fondati con tanto profitto da V. E., e da questo Collegio greco di Roma si promovessero a quella missione quei soggetti, che dalli medesimi Seminarij e Collegio hanno preso lo stato religioso della Compagnia. V. E. ne ha già ricavati più di uno, ed io ne ho già uno nel nostro noviziato, persona molto conosciuta appresso de' Greci, per esser nipote del

[7] Spectant haec verba ad epistolam superius exhibitam pp. 18—23.

celebre Alessandro Maurocordato. Questo potè facilmen entrare nella Compagnia, perchè si trovava nel Colleg greco in stato di Convittore, standovi a sue spese e sen il peso de' giuramenti, che si fanno da quelli, che stanno a spese della S. Sede. Egli dopo che avrà term nati li studij potrà riuscire un ottimo missionario per Grecia. Tra questi miei alunni Pontificij, ve ne sarebbe due o tre, che facilmente entrarebbero nella Compagni ma come che tra gli altri giuramenti, che si fanno f loro, uno è di non entrare in religione, salvo che in quel de' Monaci di S. Basilio, è sempre necessaria la dispen della S. Congregazione di Propaganda, la quale non così facilmente sperabile, con tutto chè da molti huomi savij e dotti non possa intendersi, come li giuramenti questi alunni habbiano a poter impedir loro l' effettuazion di ciò, che evidentemente è de meliori bono, e che oltre può meglio condurre al fine, che ha la S. Sede n mantenimento loro, potendo assai più frutto recare al medesima S. Sede in ordine alla conversione delle anim de' Greci l' opera d' un greco Religioso che quella d' u secolare o sacerdote.

Io godo infinitamento delli due Seminarij che V. E ha fondati per la nazione greca e nella Croazia e nell parti dell' Ungheria superiore, essendo questo uno d migliori mezzi per l' ajuto di detta nazione, come V. E lo sperimenta dal frutto, che ne ricava, e come l' ha e perimentato e lo sperimenta tutta via la Sede Apostolic in questo Collegio Greco, a favore del quale prendo l' a dire d' accludere qui per V. E. il catalogo degli huomi illustri che in ogni genere ne sono usciti, a' quali posson aggiungersi molti altri, de' quali ho appresso di me m morie fresche in scritto. In questo medesimo Collegio, p esser scemate l' entrate, si mantengono presentemente dic otto alunni, cioè tre monaci Ruteni di rito greco, du monaci di s. Basilio, tre giovani della Magna Graecia Calabria, e nove giovani greci parte dell' Isole de' Vene ziani, parte d' Albania ed altri luoghi soggetti al Turc

Sono pochi riguardo al bisogno della Grecia, e N. S. desidera d' accrescerne il numero coll' aggiunta di qualche maggior entrata, ma sin' ora non ha potuto effettuarlo, attesa la scarsezza dell' erario Apostolico e le calamità presenti. Non ha però lasciato in ogni occasione di mostrare il suo paterno affetto a' Greci capitati quà, soccorrendogli di limosine, regalandoli, e sin' ora ad essi ed a questo Collegio havrà dato sopra due mila scudi.

Communicai a S. Santità la lettera medesima che mi scriveva V. E., che fu letta con molta attenzione e con mille ringraziamenti a Dio e mille benedizioni a V. E. per il guadagno di tante anime unite alla Chiesa cattolica Romana. — Per quello poi che concerneva la dispensa del Conte di Starenbergh, S. Santità mi disse, che non era stata per anche domandata, e che non sarebbe mancato di pensare al Collegio Svezzese. Che è quanto devo significare a V. E. secondo il mio dovuto ossequio a' Suoi sempre da me ambiti comandamenti, e baciando con tutta la venerazione del mio animo a V. E. la Sacra Porpora, Le faccio per fine profondissima riverenza

di V. Eminenza

Roma 14. Marzo 1705

ummo. devmo. ed obligmo. servo

(B. U. B. pp. 305—308) Orazio Olivieri
della Comp. di Giesù.

Relatio Horatii Oliverii ad Card. a Kollonich de primo Responso S. Inquisitionis.

Emmo. e Rmo. Sign. Sign. Prone. Colmo.

Havendo N. S. mandato a me l' accluso Breve di risposta, che la Santità Sua doveva a V. E., lo trasmetto prontamente all' E. V., non senza mio sommo dispiacere, non stimando io tale risposta favorevole a Suo intento, mentre havevo saputo, che fattosi dalla Santità Sua esaminare il punto dalla S. Congregazione dell' Inquisizione, questa era stata di sentimento di non potersi concedere

la grazia, sì per non esservi esempij di simile concessione, sì anche perchè la concessione sarebbe direttamente opposta alli Decreti de' Concilij Generali, ed alle Costituzioni de' Pontefici, oltre chè forse dalla malizia de' scismatici vedendosi un sacerdote latino passar al rito greco potrebbe interpretarsi in conferma del loro errore, non esser buono il Sacramento in azimo, mentre li stessi sacerdoti latini passavano a farlo in fermentato. Attese per tanto le suddette ragioni e le riflessioni non ho dubbio, che la savia mente di V. E non sia per rimanere pienamente appagata, potendo per altro persuadersi, che per la somma stima che S. Santità ha della Sua persona e zelo, più che volontieri, se havesse potuto, havrebbe cooperato alle sue sante intenzioni. A V. E. però non mancherà modo di farlo con disporre qualche sacerdote greco unito a far ciò che bramava farsi da un sacerdote latino, conforme gli accennai con la mia ultima. Mi duole di non haver quì tra questi miei alunni, chi potrei mandarle, per non haver terminati li studij, e per esser essi obligati di ritornare a far del bene nelle loro patrie. So che già vi mandò di quà a V. E. un monaco greco per nome D. Giovanni Stai, stato alunno di questo Collegio; ma non hebbe la sorte di esser ammesso a servirla, onde se n' andò in Valacchia, dove hora fa scuola. Se questo potesse haversi da V. E., sarebbe a proposito, essendo capacissimo di far catechismo, e di predicar ancora. Tanto io posso suggerirle per l' effettuazione de' suoi santi disegni. E quì per fine rassegnando a V. E. la mia riverentissima servitù, Le bacio per fine con tutto il mio profondo rispetto la S. Porpora

di V. E.

Roma 16. Maggio 1705

ummo. devmo. ed obligatmo. servo

(B. U. B. pp. 347—349). Orazio Olivieri
della Compagnia di Giesù.

Literae Horatii Oliverii ad Card. a Kollonich.

Emo. e Rmo. Sign. Prone. Colmo.

Benchè N. S. per li motivi addotti nella risposta data a V. E. non habbia potuto consolarla con la grazia, che desiderava, nulla di meno devo assicurare V. E. esser rimasto nell' animo della Santità Sua una vivissima brama di supplire in altra forma, e di cooperare in altra maniera al santo fine di V. E. in ordine alla riduzzione de' scismatici, per la quale mi sarà sempre gratissimo l' udire i sentimenti di V. E., e tutto quello che mi farà l' onore di suggerirmi per poterlo promuovere appresso la Santità S., con ogni maggior efficacia. —

È quì giunto il P. Carlo Pottier della nostra Compagnia, il quale mi ha portato le grazie di V. E. nella memoria, che si degna conservare di me suo inutile servidore: il che io non ho potuto se non infinitamente stimare, e ne rendo a V. E. umilissime grazie. Col suddetto Padre ho io conferito alcune mie idee per il buono servizio di V. E. havendogli significato, che havevo in questo mio Collegio un alunno per nome di P. Arsenio Cibulski, sacerdote e monaco Ruteno, che ha già terminati li suoi studij coll' essersi addottorato in filosofia e teologia, e che nel mese futuro deve partire, e nel suo viaggio passarà per Vienna. Hor questo, quando li Superiori della sua Religione si contentassero, sarebbe capacissimo di poter dir Messa in greco, far la dottrina, e predicare alli scismatici, essendo soggetto di molta virtù e zelo. — Inoltre habbiamo vicini a Roma li monaci Italogreci dell' Ordine di s. Basilio, habitanti nel Monastero di Grottaferrata. Questi dicono la messa latina in lingua greca e con gli habiti latini, e consacrano in azimo, ma hanno per Bolla speciale il privilegio di poter passare al rito greco con celebrare a la greca ed in fermentato. Tra li suddetti monaci v' è uno stato alunno di questo Collegio, che volontieri s' impiegarebbe a pro de' scismatici nel modo bramato da V. E. — Di più ho detto al P. Carlo Pottier,

che da quelle parti de' scismatici si potrebbe sciegliere qualche giovanetto di tenera età, ma di buona indole e di miglior ingegno, che potrebbe allevarsi in questo Collegio greco, e terminati li studij farlo sacerdote al rito greco, conforme quì si usa, per ritornar poi a far del bene nelle sue parti, e convertire li suoi nazionali: ed io procurarei che S. Santità gli desse un luogho in questo Collegio, senza che esso, o li suoi havessero a spender nulla, salvo che per il viaggio, e per il deposito, che da tutti quelli, che vengono in questo Collegio si suol portare per il loro ritorno, non potendo il Collegio, soccombere alle spese de' viatici. Tanto ho detto al P. Carlo, ed altre tanto partecipo a V. E. per l' obligazione che ho di servirla col secondare al meglio che posso li suoi zelantissimi disegni.

Umiliando a V. E. il mio profondo ossequio etc.

Roma 20 Giugno 1705.

(B. U. B. pp. 351—352). Orazio Olivieri d. C. d. G.

§. 4.

An. 1705.

Prosecutio Causae.

Nova instantia Cardinalis a Kollonich ad ipsum Papam missa. — Libellus supplex s. Inquisitioni denuo oblatus. — Memoriale Hevenesii novis curis rescriptum.

Preces Cardinalis a Kollonich Summo Pontifici oblatae.

Beatissime Pater.

Benignissimum Beatitudinis Vestrae Responsum ad meas, quibus pro Schismaticorum graeco ritui addictorum Unione promovenda privilegium pro missionariis ab uno ritu ad alterum transeundi supplicaveram, summa cum demissione accepi, quo paterna plane benevolentia se in mea descensura desideria offert, si modum talem proposuero, quo et populus schismaticus juvari et veteres Ecclesiae

sanctiones integrae conservari possint. Qua spe animatus iterum sanctum Beatitudinis Vestrae zelum fatigare ac Eidem supplex fieri constitui. Est non procul ab Urbe Monasterium in Grottaferrata monachorum italograecorum Ord. S. Basilii, qui Missam lingua graeca ritu tamen et amictu latino ac in azymo celebrant, per specialem tamen Bullam privilegium obtinuerunt, ut Missam etiam ritu graeco et in fermentato celebrare possint. Quod privilegium si Beatitudo Vestra ad eos missionarios extendere dignaretur, quos Archiepiscopus Strigoniensis, Hungariae Primas et Apostolicae Sedis Legatus Natus, ad Schismaticorum Unionem missurus esset, ingentem sane animarum fructum et Sanctae Dei Ecclesiae propagationem sperare liceret, quam quum Beatitudini Vestrae ante omnia cordi esse sciam, confido Eam supplicibus meis precibus benignum daturam annutum: quem dum avidus praestolor, simul ad Beatitudinis Vestrae pedes paternam Benedictionem exspecto. — Viennae 11. Julii 1705.

Beatitudinis Vestrae.

devotissimus filius

(B. U. B. p. 279). L. Card. a Kollonich.

Libellus supplex S. Congregationi Inquisitionis in prosecutione Causae exhibitus.

Beatissimo Padre.

Leopoldo Cardinale di Kollonitz, Arcivescovo di Strigonia, e Protettore sì del Sagro Romano Imperio, sì anche degli stati ereditarii di casa d' Austria, nell' infervorirsi con zelo pastorale alla conversione de scismatici ancora pianger deve da due grand' intoppi frastornato il suo intento.

L' uno si è l' aversione, che contro ai Romani sacerdoti in se nata dimostrano, o almeno, tal sospetto già concentrato, che toglie la confidenza, ed il frutto d' ogni persuasiva. L' altro si è l' inclinazione, che grandiosa coltivano verso quei sacerdoti, che se ben forastieri offi-

ciano alla greca, al parlar dei quali spalancano l' orecchie, ed hanno gusto d' esser illuminati dagli ammaestramenti loro, che tengono in sommo credito. Ond' è, che siccome per la conversione di moltissime milliaia gioverebbe a maraviglia la comparsa tra quei Scismatici inaspettata d' alcuni sacerdoti o secolari, o regolari, i quali con permissione dell' Apostolica Sede nel tempo del soggiorno loro potessero col rito greco officiare; così l' oratore divotissimamente supplica Vra. Santità a degnarsi concorrere all' acquisto prossimo di tant' anime perdute, col far nascer quella facoltà, che giudicherà la più necessaria, o più opportuna.

Ch' il tutto etc.

Nè osta, anzi pare influisca la risoluzione a dì 28. Marzo 1601 dell' apostolica Sede dal Cardinale degli Albici de Inconst. in fide cap. 30. num. 377 verso il fine riferita ivi: *Se bene non è lecito a Latini celebrare col rito greco nè a Greci col rito latino; nondimeno è lecito a' Latini celebrare nelle chiese de' Greci cattolici, ed a Greci nelle chiese de' Latini, e di questo ci sono esempij antichi e moderni.* Ita de mandato Sanctissimi duximus respondendum Julius Antonius Episcopus Cardinalis Praenestinus Sancta Severina, Robertus Cardinalis Bellarminus, tit. S. Mariae in Via.

Sì perchè il non esser si farà lecito colla licenza dell' Apostolica Sede, la quale nemeno tra Cattolici richiede uniformità de' riti latini per gli esempij del rito Ambrogiano, e della messa dei Domenicani, e dei Carmelitani non riformati.

Sì perchè questa licenza non permetterà il passaggio dal latino al rito greco assolutamente, ma limitato sì nell'officiare, sì nel soggiorno tra scismatici alla conversione applicato.

Sì anche, perchè all' Onnipotenza per l' umana Redenzione incarnatasi piacque d' appianar la strada ai riti della sua legge nuova coll' accostarsi prima ai riti dell' antica legge, e soffrì la stessa circoncisione per l' amor dell' anime, che con lo spargimento del preziosissimo suo sangue volle redimere (B. U. B., p. 393—395).

Fragmentum Memorialis Hevenesiani cura Joannis Galdenblad in melius rescripti[1]).

.... Quod haec facultas non solum ad aliquod tempus, sed etiam pro tota vita concedi possit, evidentissimum est, cum uterque Ritus sit optimus, et ab Apostolica Sede approbatus: et quamvis Christus Dominus consecrasset in azymo, tamen etiam fermentatus sit panis, ideoque materia aptissima: sicut, licet consecrasset in vino albo, non minus apta materia sit rubrum, ut notat P. Suarez: et frequentissime indulta fuerit haec temporaria, vel etiam perpetua mutatio Ritus.

Praesumo postulari permissionem solummodo pro Latinis, qui jam sacris ordinibus sint initiati, et proinde nullum periculum subsit nuptiarum ab illis contrahendarum, cum ne ipsi quidem Graeci post susceptos sacros ordines possint inire matrimonium. Exprimendum igitur puto in literis Apostolicis, quibus hanc indulgentiam concedere dignaretur Sanctissimus Dnus. Noster, eam tribui solummodo Sacerdotibus, Diaconis, aut Subdiaconis latinis, qui versentur inter populos graeci ritus ad eos excolendos in catholica fide ex hac ipsa causa, et unica quidem, videlicet ad eos facilius ad veritatem alliciendos. Graecis autem permitti usum latini ritus tunc solum, quando deberent operam dare convertendis haereticis baptismo ablutis ritu latino: vel quando ad tempus viverent inter ipsos Latinos, ut literis imbuerentur, redituri deinde ad graecum. Hujusmodi declarationes opinor omnino necessarias, ne novum indultum noxium potius esset quam salutare, ut contingeret, si ejus occasione passim plurimi Graecorum ad latinum ritum accederent, et vix ullus Latinorum ad graecum.

His praejactis dico 1° nihil esse, quod ostendat non expedire hujusmodi concessionem; quamvis enim Euge-

---

[1]) Prolixitatis vitandae causa fragmentum tantum retractati ac reficti Memorialis hic describimus.

nius IV. in literis Unionis post sessionem ultimam Co cilii Florentini simpliciter, et sine limitatione dixerit *Unu quemque Sacerdotem debere conficere in fermentato vel azy juxta Ecclesiae suae consuetudinem*: et B. Pius V. Const. L tom. 2. Bullarii p. 192. revocaverit facultates quomodoli e concessas Graecis, praesertim uxoratis, latino ritu, e Latinis graeco more celebrandi Missas, et divina Offic a; nihilominus in neutro decreto quidquam innuitur de cau sa hac, sed aperte praesumitur vetari mutationes ritus ex levioribus causis, ob quas indulta eo usque impetrata c n- seri potuerant subreptitia, vel parum congrua.

In aliis Literis Pontificiis Leonis IX. et X., Innocentii IV., Pii IV., Gregorii XIII., et Clementis VIII. loquentibus de Graecis nihil praecipitur circa hoc, imo Clemens videtur indulgere, ut Graeci sacros ordines suscipiant ritu latino, cum in sua Constitutione 34. tom. 3. Bull. p. 47. N. 4. prope finem dicat: *Si Episcopus latinus Graecum aliquem ordinare noluerit, qui a Presbytero graeco in Baptismo Chrismate in fronte de facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare, saltem sub conditione*, et nihil addit de facultate petenda ab Apostolica Sede. —

Dico 2° apparere ex modo loquendi adhibito ab aliis Summis Pontificibus, quod si allata ipsis fuisset causa, quae nunc affertur, probabiliter censuissent expedire concessionem. Probatur quia vetant mutari ritum ad tollendum scandalum oriturum ex eo quod videri posset improbari graecas caeremonias, si ultro permitteretur accedere ad latinas, illis relictis. Et fortasse cavere voluerunt, ne Latinos invitarent ad Graecos ejusque Ecclesiae privilegia. Non solum autem nullum dari potest scandali periculum, si concessio indulgeatur ob causam supra expressam, et cum limitationibus pariter expressis, ut potius futura sit aedificationi summae Pontificia caritas Graecos allicere satagens ad veram fidem per remotionem obicis hucusque positi a diversitate ritus, quam spectabant in missionariis. — Facultas porro quam probabilissime caeteri non negassent, reservata videtur Sanctissimo illi Pontifici, qui

mirabili flagrat studio salutis Gentium omnium graecum in sacris obeundis ritum consectantium.

Dico 3°. Facultates hucusque concessae mutationis Ritus etiam perpetuae ob alias causas multo leviores demonstrant expedire concessionem, quae nunc flagitatur ob causam gravissimam. Permittitur enim multis ex graeco venire ad ritum latinum, vel ut ingrediantur nostras sacras familias, vel ut in saeculo majori cum animi quiete degant. Multis etiam Latinis ingredientibus Ordinem S. Basilii Magni in Italia, Hispania et Russia, permittitur celebratio Sacri, recitatio divini Officii, aliaeque sacrae exercitationes ritu et lingua Graeca, vel Ruthenica. Hae vero causae non sunt tanti ponderis, quanti est spes uberrimae propagationis s. fidei nasciturae ex usu graeci ritus a missionariis suscipiendi. Et nulla certe necessitas urgebat ad indulgendum id, quod toties permissum fuit, sicuti propemodum necessaria videri potest permissio, quae nunc petitur, cum constet de plurimorum aversione a nobis ob ritus diversitatem: et quia Graeci vident frequentissime a suo discedere, ac transire ad nostrum, integros pagos et oppida. Proinde si standum est motivo inculcato in aliis decretis improbantibus transitum hunc, videlicet vitandi scandali, videtur, quod idem nunc persuadeat concessionem faciendam, cum sciant Graeci eandem frequenter attributam fuisse propter causas multo leviores.

Praeter exempla innumera permissionis hujus jam factae ab aliis Ecclesiae moderatoribus mutandi perpetuo ritum, extat etiam recentissimum exemplum, et probabiliter inveniri possent antiqua plurima, temperamenti cujusdam ac mediae viae, quae posset iniri, nisi placeret permissio stabilis transitus a ritu latino ad graecum, vel contra, quae neque postulatur. Innocentius enim XII. s. m. indulsit D. Gabrieli de Marchis Alumno Collegii Graecorum facultatem celebrandi ritu latino, non perpetuo, sed solummodo quousque persistat Romae, rediturus ad graecum, si suam in patriam revertatur, vel mittatur alio, ubi sit usus graeci ritus. Ita permitti posset mis-

sionariis, ut Graecorum more sacra faciant quousque inter illos haereant, et redeuntes in suam Provinciam resumant sacras caeremonias Latinorum.

Dico 4°. Facultas, quae nunc petitur pro missionariis latinis moram aliquamdiu tracturis inter Graecos et pro Graecis inter Latinos, jam concessa videri potest. Probatur hoc auctoritate sapientissimi P. Suarez, qui tomo 3° in 3am part. disp. 44. sect. 3. pa mihi 522. inquirens, *an Sacerdos graecus agens inter Latinos teneatur se Latinorum ritui in celebratione Missae, et in aliis divinis Officiis conformare, idemque valeat de latino inter Graecos,* respondet *affirmative;* praesertim si non per merum transitum versetur in alieno territorio, sed in eo domicilium aliquamdiu constituat; tunc enim censet teneri se conformare Ritui ejus Ecclesiae, quia qui habet domicilium in Ecclesia graeca, censetur jam Graecus, et contra Graecus in latina. Praeterea in C. *Ille* D. 12. dicitur, *teneri unumquemque se conformare consuetudini Ecclesiae, in qua actu existit.* Et quamvis Eugenius IV. post concilium Florentinum et Bulla B. Pii absolute praecipiat unicuique Sacerdotum graecorum et latinorum servare propriae Ecclesiae ritum sine ulla limitatione, ideoque videatur nullum teneri ad se conformandum ritui Ecclesiae, in qua actu habitat, tamen post expensa profecto decreta illa censuit P. Suarez ea non extendi ad casum stabilis aliquamdiu habitationis in Ecclesia diversa a sua. Ex ejus igitur auctoritate non indigerent missionarii peculiari facultate consectandi ritum a suo diversum, quousque permancant inter diversi ritus sectatores, neque solum possent, sed etiam deberent hoc praestare.

P. I. Thomas a Jesu carmelita Discalceatus in opere: *de procuranda salute omnium Gentium* lib. 6. cap. 3. cui titulus est: *„In quibus praeterea aliis casibus liceat Latinis communicare cum Graecis,* post relatam hanc sententiam P. Suarez, qua tamen ipse putat probabiliorem oppositam, subjicit: *„Ex quibus primo collige, Sacerdotem latinum degentem inter Armenos, Abyssinos vel alios Schis-*

maticos, quorum ritus in celebrando sit approbatus ab Ecclesia, posse illorum ritui se conformare, maxime quando ibi habet domicilium, quia concilium Florentinum, et Bulla Pii V. solum loquuntur de Sacerdote graeco inter Latinos et de latino inter Graecos et ita non debent extendi ad alias Nationes."

Quidquid autem sit de sententia Patris Suarez, et utcunque verissimum opiner, quod necessaria sit facultas Pontificia pro stabili, vel temporaria celebratione missionariorum latinorum ritu graeco, ausim tamen dicere hanc ex ea quoque causa concedendam videri, quod cum vetita non sit ab ullo decreto Pontificio, vel Conciliari, celebratio ritu Armeno, vel Abyssino, quibuscunque sacerdotibus latinis degentibus inter eas gentes, etiam ex alia causa diversa ab illa propagationis fidei, grande scandalum Graecorum nasceretur ex eo, quod adeo pejoris conditionis videri posset eorum ritus, quam Armenus, et Abyssinus, ut rejiceretur supplicatio facultatis utendi graeco ritu ad finem dilatandi facilius catholicam fidem, ostendendo Pontificiam caritatem erga populos ritum eundem sequutos.

Dico demum 5°. Auctoritas ss. Ambrosii et Augustini et rationes, quas afferunt pro similibus casibus, ostendunt aequissimam, utilissimamque fore concessionem, quae postulatur. Juvat referre primo per extensum verba s. Augustini allegantis s. Ambrosium, et deinde breviter expendere illorum rationes, quae militant pro nostro quoque casu. Sic ergo inquit Augustinus cap. 2. d. epist. 118: *Alia vero, quae per loca terrarum, regionesque variantur, sicubi est, quod alii jejunant Sabbato, alii vero non, alii quotidie communicant Corpori et Sanguini Dominico, alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi Sabbato tantum, et Dominico: alibi tantum Dominico: et si quid aliud hujusmodi animadverti potest: totum hoc genus rerum liberas habet observationes: nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque forte devenerit. Quod enim neque*

contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum, et pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est. Credo te aliquando ex me audisse: Mater mea Mediolanum me consecuta invenit Ecclesiam sabbato non jejunantem, coeperat perturbari et fluctuare quid ageret: cum ego talia non curabam, sed propter ipsam consului de hac re beatissimae memoriae virum Ambrosium: respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nosset, id potius observaret. Cumque ego putassem, nulla reddita ratione auctoritate sola sua nos voluisse admonere, ne Sabbato jejunaremus, subsecutus est, et ait mihi: Cum Romam venio, jejuno Sabbato: cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo nec quemquam tibi. Hoc cum matri renuntiassem, libenter amplexa est: Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans ita semper habui, tamquam eam coelesti oraculo susceperim. Sensi enim saepe dolens et gemens multas infirmorum perturbationes fieri per quorundam fratrum contentiosam obstinationem, vel superstitiosam timiditatem, qui in rebus hujusmodi, quae neque Scripturae sanctae auctoritate, neque universalis Ecclesiae traditione, neque vitae corrigendae utilitate ad certum possunt terminum pervenire (tantum quia subest qualiscunque ratiocinatio cogitantis, aut quia in sua patria sic ipse consuevit, aut quia ibi vidit, ubi peregrinationem suamque remotiorem a suis, eo doctiorem factam putat) tam litigiosas excitant quaestiones, ut, nisi quod ipsi faciant, nihil rectum existiment.

Et cap. 4: *Si aliquis peregrinus in eo forte loco, ubi perseverantes in observatione quadragesimae nec quinta Sabbati levant, relaxantque jejunium: non, inquit, hoc die jejunabo. Quaeritur causa: quia non fit, inquit, in patria mea. Quid aliud ille, nisi consuetudinem suam consuetudini alterius praeponere conatur? „Mallem tamen in rebus hujusmodi, ut et ille in hujus, et hic in illius patria ab eo, quod caeteri faciunt, non abhorreret.“* Et cap. 5. *„Faciat ergo quisque, quod in ea Ecclesia, in quam venit, invenerit.“*

Et epist. 119. eid. Januario, quam in Retractationibus appellat potius librum. cap. 18., prope med.: „*Miror sane, quod ita volueris, ut de iis, quae vane per diversa loca observantur,* (loquitur de vario tempore, quo pedes lavari pauperibus consueverant) *tibi aliqua conscriberem, cum et non sint necessaria, et una in his saluberrima Regula retinenda sit, ut, quae non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, et habent aliquid ad exhortationem vitae melioris, ubicunque instituti videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando, et imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut majora studiorum lucra speranda sint, quam calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est.*"

Doctrina haec sapientissimorum magistrorum licet non exprimat mutationem ritus in obeundo sacro, aptari tamen posse illi videtur ex paritate rationum. Et juxta eam quidem nulla requireretur Pontificia declaratio, sicut hanc non exigunt sancti Doctores pro aliis mutationibus. At certe cum omnino facultas petenda sit ab Apostolica Sede, profecto aequitatem, opportunitatemque illius concedendae persuadent rationes ss. Ambrosii et Augustini, videlicet:

Vitatio Scandali proprii, vel alieni, si quis mordicus adhaerere velit patriae consuetudini per contentiosam obstinationem, vel superstitiosam timiditatem.

Vitae corrigendae utilitas, quae merito speratur, si missionarii alienae consuetudini se accommodent.

Nullum detrimentum, quod metui jure possit ab aliquorum infirmitate, aut saltem quod tale possit esse, ut majora lucra speranda non sint, quam calumniatorum detrimenta metuenda.[1]) (B. U. B. pp. 397—404.)

---

[1]) Caetera omittimus, quod partim in primo Memoriali jam sint proposita, partim etiam desumpta ex Voto Cardinalis Ptolomaei, Hevenesii rogatu conscripto, quod post illius mortem († 1726) Sacrae Sedi fuisse propositum infra dicetur p. 90.

§. 5.

Peroratio et defensionis conclusio in S. Congregatione Inquisitionis

sub titulo:

ALLA SANTITÀ
DI
NOSTRO SIGNORE
NELLA SAGRA CONGREGATIONE
DEL S. OFFIZIO
PER
IL SIGN. CARDINALE DI COLLONITZ.
MEMORIALE.

In Roma, nella stamperia della Rev. Cam. Apostolica, 1706. — Con licenza de' Superiori.

Extrema Causae defensio. — Amplissima exemplorum similis concessionis collectio.

Memoriale perorandi causa pro S. Congregatione typis exscriptum.

Beatissime Pater.

Postquam Metropolitanae Strigoniensis Ecclesiae regimen vigilantissimus Praesul, Dominus Cardinalis a Kollonicz, suscepit, nil magis cordi habuit, quam ad bonam frugem ac veritatis viam revocare quamplurimos populos suae ditioni subditos graeci ritus cultores, sed in multis erroribus circa fidem involutos.

Eodemque zelo ad idem opus Suffraganeos Episcopos aliosque Praelatos in inferioribus Hungariae et Daciae partibus aliisque annexis provinciis invitavit. Et quamvis pluribus in locis ope piorum et doctorum sacerdotum latini ritus, qui fuere delegati, dicti errores fugati exstiterint, tamen in aliis partibus, in quibus major viget Schismaticorum copia, fere in irritum cecidit labor, ea ratione, quia quum populi illi graecis ritibus tenacissime adhaereant, grave ferunt sacerdotes latinos. Hinc experientia compertum est, unicum pro tantarum gentium reductione remedium applicari posse, ut scilicet presbyteris

Latinis, qui ab Archiepiscopis vel Episcopis mittuntur ad unionem dictorum Schismaticorum Graecorum procurandam, concedatur facultas in unaquaque Dioecesi, Provincia vel Comitatu juxta necessitatem aut evidentem utilitatem duobus aut tribus, quamdiu inter eosdem Schismaticos ipsi versabuntur, ritu graeco ab Ecclesia Catholica Romana approbato Missas celebrandi, seque probatis et pro missionibus necessariis unitorum Graecorum ritibus accommodandi. Quum autem super his oraculum Sanctitatis Vestrae devote postuletur, proinde humillime supplicamus, ut dignetur votis benigne annuere, ad quem effectum aliqua reverenter insinuamus.

Et praetermissis iis, quae ad ornatum cumulari possent, pro honestate precum ob sanctitatem etiam graecorum rituum, quos nedum veteres Patres laudavere, verum etiam universalis Ecclesia in duplici Generali Concilio approbavit, nempe *Lateranensi IV. cap. IV.*, et *Florentino*, ut in literis unionis *apud Bail. tom. I. Concilior.*

Stricte ad punctum congrua apparet postulatio, quia posito quod graeci ritus dumtaxat a nostris accidentaliter differant, liberum videtur illis qui inter Graecos versantur, uno aut altero ritu ministrare, juxta celebrem doctrinam *Divi Augustini in Epistola 118. ad Januarium cap. IV.*, ibi — *totum hoc genus rerum liberas habet observationes, nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque forte devenerit. Quod enim neque contra fidem neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum et pro eorum inter quos vivitur societate servandum est;* — et infra — *sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* — Et Cap. IV. — *mallem tamen in rebus hujusmodi, ut et ille in hujus et hic in illius patria ab eo, quod caeteri faciunt, non abhorreret.* — Et Cap. V. — *Faciat ergo quisque, quod in ea Ecclesia, in quam venit, invenerit.* — Et in Epist. 119. ad eundem Januarium cap. 18. — *una in his saluberrima regula reti-*

nenda sit, ut quae non sunt contra fidem neque contra bonos mores et habent aliquid ad exhortationem vitae melioris, ubicunque institui viderimus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando et imitando sectemur.

Quinimo convenientius videtur sacerdotes latini, qui Graecos instruere debent, et quorum opera, quum desint sacerdotes Graeci uniti, necessario Praesules uti debent, ut Graecorum ritibus accommodentur ad. Text. in Cap. *Quoniam in plerisque: de offic. judic. ordinar.* ibi-*Secundum diversitates rituum et linguarum divina Officia illis celebrent et Ecclesiastica Sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter et exemplo.*

Et exempla praestantissima desumi valent ex Divo Petro, qui, ut Judaeos ad Christi fidem traduceret, non dubitavit ipsorum legalia, licet jam mortua, observare, ut ex Epistola Divi Pauli ad Galatas Cap. II. Et eadem de causa ipse Doctor Gentium, ut Judaeos lucri faceret, jam abrogatam circumcisionis legem implevit, circumcidens Timotheum, ut ex Actibus Apostolorum Cap. 16; quapropter bene idem Apostolus ad Corinthios 9. ibi-*factus sum Judaeis tamquam Judaeus, ut Judaeos lucrarer; iis, qui sub lege erant, quasi sub lege essem, ut eos, qui sub lege erant lucrifacerem; iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem, ut eos lucrifacerem, qui sine lege erant: factus sum infirmus infirmis, ut infirmos lucrifacerem.*

Hisque exemplis adstipulatur prae ceteris illud *smae. mem. Johann. VIII.* in privilegio Slavis concesso circa Missam et alia divina officia, de quo late *Pax Jordan. elucubrat. tom. primo lib. 4. tit. primo num. 332. fol. mihi juxta impressionem Venetam 295.*

Nec quantum attinet ad casum praesentem obicem desumi valet ex Decreto Concilii Florentini in praecitatis literis Unionis, in quo sancitur, unumquemque sacerdotem debere consecrare juxta ritum suae Ecclesiae, et *ex Constitutione Beati Pii V. Const. 12. in Bullario tom. 2.* ubi inhibetur, *ne deinceps presbyteri graeci, praecipue uxo-*

vati, latino more, et Latini graeco ritu Missas et alia divina Officia celebrare praesumant.

Plures enim occurrunt responsiones, et *primo:* quum in his expressa mentio non fiat de illis, qui ad procurandam Graecorum conversionem mittuntur, pro quibus adest specialis ratio, non videntur in hujusmodi Constitutionibus iidem missionarii comprehendi.

Secundo dici potest: Concilium Florentinum non intellexisse prohibere mutationem ritus simpliciter, sed dumtaxat illam, quae fieret privata auctoritate, ut observat *Bail. in Summa Conciliorum tom. primo ad idem Concilium Florentin. pag. mihi 602. col. 2. lit. D.* et quoad Constitutionem Beati Pii V., *Spondan. ad annum 1566. num. 5.* refert: Decretum illud, aut de publicis Officiis et solemni Missarum celebratione accipiendum esse, aut certe hanc prohibitionem in desuetudinem vel saltem inaccuratiorem observantiam abiisse dicendum est, quum non infrequenter videantur etiam Romae graeci sacerdotes (non tamen uxorati) eorum ritu initiati more latino celebrare nemine prohibente.

Tertio tandem concurrit irrefragabilis responsio, et ea nos ponit in tuto, quatenus etiam ab omnibus superius deductis praescindendum foret. Sanctio enim conciliaris ac praefata Piana Constitutio nonnisi intelligi valet de Graecis, et respective Latinis, commorantibus inter Graecos, et respective Latinis in locis, in quibus ecclesiae graecae, et respective latinae habentur, adeo ut quisquis commode possit in suo ritu celebrare. Qui tamen non est casus noster, dum in partibus, quas missionarii accedere debent, latinae ecclesiae vel non adsunt vel quatenus etiam in aliquo ex locis adsint, in eis ministrando non operarentur ad intentum conversionis schismaticorum ad dictas ecclesias nullo modo accedentium.

Et assumptum bene comprobatur ex illa communi D. D. sententia, quod advenae et peregrini possunt sequi in celebratione Missarum *ritum Ecclesiae loci, per quem pertranseunt, Silv. in 3. part. quaest. 64. artic. 4., Coninch.*

de Sacrament. quaest. 74. art. 4. dub. 3. num. 117. et quaest. 83. artic. 5. num. 278., Filliuc. tom. primo tract. 4. cap. 3. num. 83., Castrop. tract. primo de leg. disp. prima par. 14. §. 3. num. 11., Meroll. disp. 4. de leg. cap. 3. sect. 4. num. 536., et post alios Tamburin. de Sacrific. Miss. lib. 2. cap. 5. §. 2. num. 19., Pasqualig. eod. tractat. tom. primo quaest. 207. num. 4., et in nostris praecisis terminis *Nicol. in. floscul. verb. Graeci, num. primo, Suarez tom. 3. in 3. part. quaest. 74. disp. 44. sect. 3. §. Illud vero,* ibi — *Si Latinus sacerdos versetur in Ecclesia graeca et in propriis eorum ecclesiis conficiat, optime faciet eorum mori ac consuetudini se conformando;* — et subdit: *Intelligo autem hoc verum esse, sive aliquis diu et tamquam incola inter Graecos habitaret, sive ut hospes aut peregrinus illac pertranseat etc. fol. mihi 524. Diana oper. coordinat. tom. 2. tract. primo de celebrat. Miss. etc. resol. 205. num. 3., etc. resol. 206. num. 3. etc. 4.*, ubi sic concludit: *Itaque, si latinus sacerdos inter Graecos, aut graecus inter Latinos peregrinetur, aut negotii causa brevi tempore commoretur, pro libito licite poterit sive azymo, sive fermentato ad consecrationem uti — Tamburin. de Sanctissima Communione cap. 2. §. 9. num. 7. circa finem,* ibi — *Si secundum, licet possit conformem se reddere cum ritu loci, in quo est, et consequenter Graecus in azymo et Latinus in fermentato consecrare, non tamen obligatur etc. Sanchez de Matrim. lib. 3. disp. 18. num. 20.* ibi — *Secundo infertur, sacerdotem graecum, cui in sua patria permissum est, in fermentato celebrare, transeuntem per Ecclesiam latinam posse in fermentato juxta morem suae patriae vel in azymo juxta morem Ecclesiae latinae celebrare: similiter sacerdotem latinum per Graeciam transeuntem posse in fermentato Graecorum more vel in azymo instar Latinorum consecrare. — Laymann in Theol. Moral. lib. primo tract. 4. cap. 12. num. 6.* ibi — *Sacerdos graecus transiens per Ecclesiam latinam huic se conformare potest et in azymo consecrare, vel si malit, propriae Ecclesiae morem retinere. Similiter sacerdos latinus transiens per Ecclesiam graecam, vel illi se conformare et in fermentato*

sacrificare potest, vel Romanae Ecclesiae morem servare, — ac Thomas a Jesu Carmelita in opere de procuranda salute omnium gentium *lib. 6. cap. 8.* dicit: *Sacerdotem latinum degentem inter Armenos, Abyssinos vel alios Schismaticos, quorum ritus in celebrando sit approbatus ab Ecclesia, posse illorum ritui se conformare etc.*

Sed quod plus est in praesenti hypothesi, quum sacerdotes non sint censendi meri peregrini, (spatio enim longi temporis inibi commorari debent) propterea sequi praecise tenentur illum ritum, ut, omissis aliis, bene ac distincte Dominicus a Sanctissima Trinitate, alter Carmelita Discalceatus, in Bibliotheca Theologica *tom. 5. par. prima lib. 4. sect. 10. cap. 19. pag. mihi 744.* testans de communi sententia Theologorum ibi — *Sexta conclusio: si latinus sacerdos commoretur apud Graecos non ut peregrinus, sed ut incola, neque ibi habeat propriam ecclesiam Latinorum, tunc debet consecrare in fermentato, Graecus autem in azymo, si pariter commoretur apud Latinos ut incola neque habeat propriam graecam ecclesiam. In hac etiam conclusione conveniunt Theologi, cujus prima pars probatur ex praefatis Decretis statuentibus unumquemque teneri sequi ritum suae Ecclesiae; sed tunc propria Ecclesia sacerdotis latini est graeca; item, propria Ecclesia Graeci est latina; nam eo ipso quod habent ibi fixum domicilium cum animo permanendi fiunt partes istius Ecclesiae, sicut in Republica civili quicunque extraneus fit illius pars: tunc igitur latinus sacerdos tenetur consecrare in fermento et graecus in azymo.*

Et sane in casu nostro adaptatur dicta ratio domicilii et incolatus ad dictum effectum adstringendi localibus legibus et ritibus (quidquid esset ad effectum acquirendi civilitatem), quia sacerdotes nedum dimidia seu majore parte anni, sed fortasse pluribus integris annis moram trahere debent, per ea quae docet Abbas *in cap. Quoniam in plerisque de offic. Jud. Ordin. num. 1.* ibi — *Nota primo, quod omnes habitantes in eadem civitate habentes ibi domicilium dicuntur de populo illius civitatis licet sint diversarum linguarum, seu forte alibi nati sint* — et communiter

firmant D. D. inter quos aliqui etiam arbitrantur sufficere, ut quis majori parte anni inhabitet, prout *Silvest. in Summ. perb. Domicilium num. 2., et Sanchez de Matrim. lib. 3. disput. 18. quaest.* I. *num. 9.* Alii etiam minori tempore tuentur domicilium acquiri, prout *Navarr. de Jubileo nota b. 32. verbo Incolae num. 43., et Layman, in Theol. Moral. lib. primo, tract. 4. cap. 12. num. I.* ibi — *Sed magis placet doctrina Navarri etc, non tantum eos qui tempore, quod prudentis viri arbitrio magnum secundum se videri potest, videlicet amplius medium annum in oppido moraturi sunt, ut v. g. scholares in Academiis incolas asseri et jurisdictione subjectos, sed etiam eos qui, licet aliquando breviori tempore certo permanendi proposito alicujus negotii vel negotiationis causa in eo loco domicilium, officium vel tabernam fixerunt, aut saltem conduxerunt.*

Ast, etiamsi praedicta cessarent, adhuc benignae dispensationi locum praeberet maxima et publica necessitas, quae tanta est, ut, si illa denegaretur, certe desperaretur conversio ad fidem tot millium Graecorum. Implacabile namque erga Romanos homines et maxime sacerdotes eocumque ritus odium et ingenitam aversionem habent Graeci plurimi schismatici, quam a majoribus suis acceptam quotidianis in Romanos calumniis eorum sacerdotes fovent, ut notatur *in Cap. Licet Graecos de Baptismat,* et advertit *Fagnan. in quintum Cap. Quod a Praedecessore num. 141. de Schismaticis.*

Religiosissimo e contra studio feruntur erga graecos ritus, quos maxime venerantur. Quapropter vere nullum praestantius medium reperitur ad augendum ipsorum odium in Latinos, quam si hos viderint a Graecorum ritibus abhorrere, nullum validius temperamentum ad conciliandum ipsorum amorem erga Latinos, quam si hos viderint Graecorum ritibus accomodari. Existimant enim, a Latinis suos ritus contemni, si non serventur, quod Dom. Cardinalis etiam particulari experimento cognovit; misit enim ad Graecorum Schismaticorum templum sacerdotem latinum experiendi causa quid facturi essent; sine mora aufu-

gerunt omnes: tunc eundem sacerdotem Graecorum more indutum iterato ad templum misit, quem non modo humiliter exceperunt sed etiam dociles se praebuerunt, dummodo graece celebrare vellet. Et quidem odium et patinacia Graecorum posthac augeretur, si rescirent ab hac S. Sede petitam facultatem esse denegatam.

E converso autem, si petita facultas concedatur, undequaque suppetunt media ad Graecorum conversionem obtinendam: conciliata enim gratia et amore, facile poterunt sacerdotes latini probatae fidei scholas aperire et graecos adolescentes bonis literis ac sana doctrina imbuere et illos a majoribus periculis eximere, dum Londinum et Oxonium ab haereticis magistris ad seminaria invitantur gratis alendi, cui periculo alia via certius non occurretur, quam domi illis studendi occasionem offerendo. Nec dubitandum quin graeca natio, scientiarum avidissima, ad eas addiscendas filios suos promptissime mittat, qui dum scientiis operam navabunt, sensim errores pristinos dediscent, et Schismatis ineptias quasi manu palpabunt, quae profecto spes collocari non potest in iis qui hic in Graecorum Collegio sunt; hi enim et pauci sunt et ad illas regiones pro quibus Indultum petitur, vix ullus venit, etsi omnes venirent, tantae messi impares essent.

Quum igitur de tam eximio ac publico bono, scilicet de plurium populorum conversione agatur, etiam si dispensatione opus esset, omnino foret concedenda, quae in hoc casu, nedum licita dicitur, sed etiam debita *Sylvest. in Summa V. dispensatio quaest. I.; Suar. lib. 6. de legit. cap. 20. num. 22.; Layman. in Theol. Moral. lib. I. tract. 4. cap. 22. num. 10.;* et bene ad rem *Angelus Maria Verricell. tractat de Apostol. Mission. tit. 3. de legit. quest. 8. num. 7.*

Nec similium dispensationum exempla deficiunt etiam post Concilium Florentinum et Constitutionem Pianam: Omissis enim notissimis Indultis transeundi a ritu graeco ad latinum, in quibus eadem est ratio; quum de incremento fidei ageretur, tanta benignitate processum fuit, ut

fratribus Carmelitis Discalceatis in Regno Persiae degentibus a san. mem. Urbano VIII. praevio consilio Sacrae Congregationis Generalis de Propaganda Fide *die 17 Aprilis 1624.* concessum fuerit, Missam in lingua Arabica celebrare *ad consolationem populorum qui in eo Regno catholicam fidem susceperant,* prout in folio annexo et in missionariis Georgiae potestas facta fuisset, celebrandi Missam idiomate Georgiano, si id necessarium exstitisset ad obtinendam Georgianorum conversionem, prout in eodem folio. Quod vero praecise attinet ad casum nostrum, praestantissimum et quotidianum habemus exemplum ex notorio Indulto pro Monachis Ordinis Sancti Basilii Magni a pluribus Summis Pontificibus concesso et postremo a Sacra Congregatione D. D. Cardinalium negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium proposita die 18. Septembris anni 1648. recognito et approbato uti a san. mem. Innocentio Decimo die 2. Jannuarii 1649. confirmato, cujus vigore, licet praefatis Monachis a latino ad graecum ritum transire, quod quidem si pro *particularis Religionis incremento et privata Christifidelium, qui dicti Ordinis ecclesias frequentant, consolatione concessum fuit,* multo fortius in nostro casu concedendum speratur, urgentibus publicis et efficacissimis causis conversionis quamplurium populorum, quae movere ex debito Pastoralis Officii D. Cardinalem ad praesentes preces apud Sanctitatem Vestram humiliter porrigendas.

Quare etc.

(B. U. B. pp. 373—380). Joseph. Lucinus.

Exhibitio exemplorum similis concessionis et instantiae conclusio.

Beatissimo Padre.

Esempii di concessioni simili a quella, che si domanda dall' Eminentiss. e Reverendiss. Sig. Card. di Colonitz, o anche più ardue.

Non pare, che verun' altra ragione possa difficoltare la grazia domandata dal Signor Cardinale di Colonitz,

che i missionarii a' popoli del rito greco osservino nel celebrare, ne' digiuni, e in altre cose il medesimo rito, finchè stanno tra loro, fuorchè il dubbio, se vi siano esempii di simili concessioni spedite dalla Santa Sedia Apostolica, e qualche Signor Cardinale ha interrogato se si alleghino simili esempii. Per altro le fondate speranze dell' Eminentissimo supplicante del doversi ridurre facilissimamente alla Santa fede cattolica centinaja di migliaia di anime nell' Ungheria, Transilvania, Moldavia, Valachia, Servia, Rascia, et in altre provincie, quando si ottenga la sopradetta facoltà, è un sì forte motivo, che non lascia dubitare doversi condescendere alla domanda dall' Apostolico zelo, e clementissima benignità di Vostra Beatitudine maravigliosamente desiderosa della salute di tutte le genti, e massimamente di quelle, che seguitano il rito greco, le quali sbagliano in sì pochi articoli, e sono molto osservanti di quattro Quaresime ogn' anno, e degli altri canoni antichi. Prima di annoverare gli esempii di simili, e anche più difficili concessioni, si averte chiedersi solamente per quei missionarii, che già siano sacerdoti, onde cessa ogni timore che potessero contrarre matrimonio, perchè ciò è vietato anche a' Greci dopo che sono in Sacris.

1. Che al tempo de Santi Dottori della Chiesa Ambrogio, e Agostino, si permettesse dalla Santa Sedia Apostolica il conformarsi all' usanza di quei popoli, tra quali i fideli vivevano, eziandio senza il motivo d' allettarli alla vera credenza, ma solamente per non cagionare scandalo con la diversità del procedere in quelle cose, che non ripugnavano alla vera fede, e a' buoni costumi, si ha manifestamente dall' epistole 118. e 119. del medesimo S. Agostino, la prima delle quali ha la seguente iscrizione: *Respondet Januario docens quid agendum sit in iis, in quibus regionum ecclesiarum consuetudines variant et in quibus consentiunt: puta de Sacramentis, Festis, diebus Jejunii et Eucharistia.* Nel cap. 2. di questa lettera dice il Santo Maestro: Alia vero, quae per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est, quod alii jejunant Sabbato,

alii vero non, alii quotidie communicant corpori et sanguini dominico, alii certis diebus accipiant: Alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi Sabbato tantum et Dominico, alibi tantum Dominico: Et si quid aliud hujusmodi animadverti potest, *totum hoc genus rerum liberas habet observationes: Nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat quo agere viderit Ecclesiam ad quamcunque forte devenerit; quod enim neque contra fidem neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum et pro eorum inter quos vivitur, societate servandum est.* Racconta poi quel, che occorse a lui in Milano con S. Ambrogio. Credo te aliquando ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me consequuta *invenit Ecclesiam Sabbato non jejunantem: coeperat perturbari et fluctuare quid ageret:* tunc ego talia non curabam sed propter ipsam consului de hac re beatissimae memoriae virum Ambrosium: Respondit, se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nosset, id potius observaret. Cumque ego putassem, nulla reddita ratione, auctoritate sola sua nos voluisse admonere, ne Sabbato jejunaremus, subsecutus est et ait mihi: *Quum Romam venio, jejuno Sabbato: quum hic sum, non jejuno, sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* Hoc quum Matri renuntiassem libenter amplexa est. *Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui tamquam eam coelesti oraculo susceperim. Sensi enim saepe dolens et gemens multas infirmorum perturbationes fieri per quorumdam fratrum contentiosam obstinationem vel superstitiosam timiditatem.* E nel cap. 4. Sit aliquis peregrinus in eo forte loco, ubi perseverantes in observatione Quadragesimae, nec quinta Sabbati levant relaxantpue jejunium: non, inquit, hoc die jejunabo. Quaeritur causa: quia non fit, inquit, in patria mea. Quid aliud ille, nisi consuetudinem suam consuetudini alterius praeponere conatur? *Mallem tamen in rebus hujusmodi, ut et ille in hujusmodi, et hic in*

illius patria ab eo quod ceteri faciunt, non abhorreret. Et nel cap. 5. *Faciat ergo quisque quod in ea Ecclesia in quam venit invenerit.* E nell' epistola 119. al medesimo Gennaro nel cap. 18. presso al mezzo. Miror sane quid ita volueris, ut de iis quae varie per diversa loca observantur, tibi aliqua conscriberem, quum et non sint necessaria et *una in his saluberrima regula retinenda sit, ut quae non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, et habent aliquid ad exhortationem vitae melioris, ubicunque institui viderimus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus sed etiam laudando et imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impediat, ut majora studiorum lucra superanda quam calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est etc.*

Benchè S. Agostino non esprima in particolare il rito, nel celebrare il divino sacrificio, ma solamente l' offerirsi questo più, o meno spesso, il digiunare, o no, o altre simili cose, ad ogni modo la sua dottrina è universale, e comprende anche le ceremonie nel offerta del sacrificio sacrosanto, perchè abbraccia tutto quello, *quod neque contra fidem neque contra bonos mores injungitur:* Il che certamente non è il sacrificare *o in azymo, o in fermentato,* e usanda la lingua greca, o la slavonica, in vece della latina. In oltre vagliano anche per doversi accomodare al rito nel celebrare di quei popoli, tra quali si vive da forestieri, quell' istessi motivi, per i quali i due santi Dottori vogliono, che ci conformiamo a loro nel altre cose, cioè per fuggire *multas infirmorum perturbationes,* le quali pur troppo nascono, insieme con gravi scandali, perchè i popoli del rito greco s' immaginano, che quello si disprezzi da nostri missionarii, se da medesimi non si usa. In ordine all' ultime parole di S. Agostino si nota non esservi pericolo, che la debolezza dei Latini impedisca l' osservarsi il rito greco da' missionarii, in modo, che non sia per essere maggiore il guadagno, se ciò si fà; onde par, che convenga disprezzar quella, che S. Agostino

appella *superstitiosam timiditatem*, e vada eseguito quel, che conclude, cioè, che *sine dubitatione faciendum est*. E che *laudando et imitando sectemur* le approvate consuetudini di quelli, che desideriamo tirare alla vera credenza, o conservarli in quella. Il santo scolare di S. Ambrogio *tamquam suam coelesti oraculo suscepit* la sentenza intorno a ciò del suo santo maestro. Niuno di loro due accennò, che fusse necessario per variar lo stile della lor patria, quando si trovavano nell' altrui, l' ottenere special facoltà, e però si vede, che in quei primi secoli della Chiesa si riputava universalmente permesso il conformarsi all' usanza de paesi, ne' quali uno si ritrovava.

Secondo, più di quattro cento anni dopo, cioè regnando S. Nicolò primo cognominato Magno, i santi fratelli Cirillo e Metodio Vescovi, o Romani, come vuol Cedreno, o Constantinopolitani, o Thessalonicensi, ma oriundi da Roma, come stimano altri, Apostoli della Moravia, Boemia et altre provincie ad istanza de' popoli, e principi da loro convertiti voltarono la Messa e li Officii Sacri in lingua Schiavona et in quella gli celebravano. Da ciò si conferma quel che si è notato di sopra, cioè che ne' primi secoli della Chiesa, e sino correndo il nono, si persuadessero i prelati, che per variare il rito e la lingua, non fosse necessaria special licenza. Vero è che alla S. Sedia non piacque a prima vista lo stabilire universalmente per tutte quelle provincie l' uso della lingua Schiavona nella Messa, ed o furono chiamati i santi Cirillo e Metodio a Roma, conforme scrivono alcuni, o come altri, il solo Cirillo, o pure fù discusso il dubio in congiuntura, ch' egli portò qua il corpo di s. Clemente Papa. Al principio era consigliato il Sommo Pontifice dal Sagro Collegio a proibirlo, ma per una voce miraculosa udita nell' aria, fù approvato l' uso da loro introdotto. Enea Silvio Piccolomini, il qual poi fù Pio Secondo nel cap. 13. della sua istoria di Boemia dice: Ferunt Cyrillum, quum Romae ageret, Romano Pontifici supplicasse ut Slavorum lingua ejus gentis hominibus, quam baptizaverat, rem

divinam, faciens uti posset. De qua re quum in Sacro Senatu disceptaretur, essentque non pauci contradictores, auditam vocem tamquam de coelo in haec verba missam: *Omnis spiritus laudet Dominum, et omnis lingua confiteatur ei.* Inde datum Cyrillo indultum. Si racconta l' istesso nelle proprie lezzioni dell' Officio di questi Santi a uso delle Chiese d' Olmutz e di Praga, approvate dalla Sacra Congregazione de Riti, e da Urbano VIII. a istanza del Cardinale Dietrichstein Vescovo d' Olmutz, e stampate l' anno 1630 e di nuovo in Praga il 1653 per ordine del Cardinale d' Harrach ivi Archivescovo, si narra ciò più esattamente da Giovanni Dubravio nel libro 2. dell' istoria di Boemia: Bohemi Methodium adoriuntur ab ipso exigentes, ne sermone latino, quem non intelligerent, sed Bohemo sibi usitato Sacra et Sacramenta perageret. Hanc rem ille Romam ad Cyrillum collegam atque is ad Nicolaum Romanum Pontificem retulit. Ambo collegae ob eam relationem non Pontifici modo sed frequenti etiam Patrum Concilio deridendos se propinaverunt. Quum ecce tibi de improviso vox haec sua sponte in tali frequentia insonuit. „*Omnis spiritus laudet Dominum, et omnis lingua confiteatur eum.*" *Qua voce perculsus Romanus Pontifex secundum petitionem Bohemorum respondendum Cyrillo duxit.* L' istesso si narra da Giorgio Bartoldo Pontano nel libro 2. della Boemia Pia.

E quantunque non molto dopo fusse ordinato a Boemi il seguitare il rito latino, ad ogni modo la maggior parte dell' altre provincie ritengono il linguaggio Schiavone, e l' altre cerimonie greche, conforme tra gli altri sempre fece il B. Giosafat Kuncevits Arcivescovo Polocense dichiarato martire da Urbano VIII. a' 16. Maggio 1645. E ciò con autorità Pontificia di Giovanni VIII., il quale confermò l' indulto di S. Nicolò Primo, o di Adriano II. come altri vogliono, scrivendo nel modo sequente nella sua lettera 247 à Sfentopulto Conte, o come altri lo dicono, Re di Moravia, dove dopo grandi lodi attribuite a S. Metodio dice: Literas denique Slavonicas a Constantino quo-

dam philosopho repertas (si prova concludentemente, che questo Constantino è l' istesso che S. Cirillo, il quale fatto vescovo si mutò il nome) quibus Deo laudes debitae resonant, jure laudamus, et ut in eadem lingua Christi Domini Nostri praeconia et opera enarrentur, jubemus. *Neque enim in tribus tantum, sed omnibus linguis Dominum laudare auctoritate sacra monemur, quae praecipiat dicens: Laudate Dominum omnes gentes et collaudate eum omnes populi. . . .* Nec sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat, sive Missas in eadem Slavonica lingua canere, sive Sacrum Evangelium vel lectiones divinas novi et veteris Testamenti bene translatas et interpretatas legere, aut alia horarum Officia omnia psallere: Quoniam qui fecit tres linguas principales, Hebraeam scilicet, Graecam et Latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam etc. Data mense Junii, indictione XIII. id est anno 880.

Tutti gli autori, che parlano di questa concessione, e l' istesse lezzioni dell' Offizio de' santi Cirillo e Metodio avvertono, che per essergli ciò permesso, si fà un grand' acquisto di anime. Il Signore volle indurre il suo Vicario con voci miraculose ad approvare l' uso introdotto da quei santi prelati. Essendosi questo ritenuto per tanti secoli, e continuando anche adesso, si hanno centinaja, e migliaja di esempii di una grazia più difficile di quella, che ora si chiede, perchè i monaci o sacerdoti secolari, gran parte de' quali battezati prima alla Latina passano poi a celebrare in lingua Schiavona o Rutena, hanno la licenza di far ciò per tutta la vita. E ora si domanda solamente l' uso del rito greco, o schiavone, per quel solo tempo, che i missionarii staranno tra quei popoli seguace de' medesimi riti, i quali invitano alla s. fede cattolica, e procurano mantenerli in essa.

3. Seguitando l' ordine de' tempi da Innocenzo IV. nella sua Costituzione *Sub Catholicae professione fidei,* non si proibisce cosa veruna circa la mutazione del rito, benchè si vietino molti altri abusi appartenenti a Greci. Nella professione della fede stabilita dal Sac. Concilio

Fiorentino solamente si dichiara: *In azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suae Ecclesiae, sive occidentalis sive orientalis, consuetudinem,* Pio IV. nella sua Costituzione 74. *Romanus Pontifex* fà molte dichiarazioni circa i disordini, che seguivano tra i Greci, ma non parla in modo alcuno d'inconvenienti, che seguissero per la mutazione de' riti. Solamente il B. Pio V. nella sua Costituzione 12. la quale si legge nel tomo 2. del Bollario pagin. 192. abolisce le concessioni fatte per l' avanti di passare dall' uno all' altro rito. L' assunto della Bolla è il seguente: *Revocatio facultatis quomodolibet concessae Graecis latino ritu et Latinis graeco more celebrandi Missas et divina Officia.* Racconta poi nell' istessa Bolla, la qual comincia *Providentia Romani Pontificis*, come molti *impetraverant varias facultates ab Apostolica Sede vel ejus Legatis vel majori Poenitentiario,* di mutare il rito, e poi inibisce, ne *deinceps presbyteri graeci, praecipue uxorati, latino more, et Latini graeco ritu Missas et alia divina Officia celebrare praesumant.* Da questa rivocazione comparisce manifestamente, che quantunque il Concilio Fiorentino avesse dichiarato, che generalmente non dovesse mutarsi il rito proprio, ad ogni modo a molti era stato conceduto il variarlo, e non meno a' Latini di passare al greco, che a' Greci di venire al latino, perchè la rivocazione parla ugualemente dell' una, e l' altra sorte d' indulti fatti per l' addietro. Adunque se si vogliono esempii di concessioni di passare al rito greco, se ne hà una gran copia in quelli che il B. Pio suppone essere state spedite per l' addietro o da Sommi Pontefici, o da loro Legati, o dal Maggiore Poenitentiere.

E queste grazie fatte erano più difficili di quella, che ora si domanda, per due cagioni. La prima, perchè par certo, che sarano state concedute per motivi meno urgenti di quello, che ora si porta, del doversi agevolare la conversione d' innumerabili anime, dove che quelli che avranno avanti i tempi del B. Pio impetrata la grazia,

probabilemente per ottenerla avranno solamente portato il motivo della loro propria consolazione, non può dubitarsi, che se havesse saputo quel zelantissimo e santo Pontifice, che alcuni avessero avuta la licenza di passare al rito greco per allettare più facilemente i professori di quello alla santa unione nella fede, non havesse eccettuato questo caso. Secondo, quella licenza data prima era più ardua, perchè stesa a tutta la vita, ma ora si domanda solamente per quel tempo, in cui i missionarii si tratterranno tra quei popoli, i quali invitano alla vera credenza o in essa li mantengonn saldi. Quel, che si è detto del B. Pio, valanche del Sac. Concilio, e d' Eugenio IV., che presedeva all' istesso, e come desiderosissimo di conservare stabile l' unione delle due Chiese allora conchiusa, senza alcun dubbio avrebbe dichiarato, che quel generale Decreto di consecrare in azimo o fermentato conforme alla varia consuetudine non impedisce il conformarsi i missionarii latini alle usanze greche, quando si trovassero tra popoli, che le osservano.

4. Non ostante quella commune dichiarazione del Concilio Fiorentino, e la rivocazione de' privilegii fatta dal B. Pio, è stata anche dopo conceduta a molti Greci la licenza di venire al rito latino. E Clemente VIII., par che supponga, che possa darsi da' vescovi, perchè nella sua Costituzione 34. tom. 3. del Bollario pag. 47. intitolata *Instructio super aliquibus ritibus Graecorum pro Episcopis latinis in quorum dioecesibus Graeci vel Albanenses, graeco ritu viventes degunt*, che comincia: *Sanctissimus Dominus Noster Clemens:* dice nel §. 4. presso al fine: *Si Episcopus latinus Graecum aliquem ordinare voluerit, qui a Presbytero graeco in baptismo chrismate in fronte de facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare saltem sub conditione etc.* Dunque suppone che possa venirsi dal rito greco al latino, e non accenna cosa alcuna del bisogno di licenza. Ma quando pur questa sia necessaria, come stimo al certo, è stata conceduta a moltissimi. E non solamente ora a una ora a un' altra particolare persona, ma ad intiere

communità di terre e castelli. Sichè si hanno centinaja, e migliaja d' esempii, anche moderni. Non puo dirsi, che convenga concedere più facilemente la licenza di venire i Greci al rito latino, che di passare i Latini al greco, perchè il nostro debba preferirsi, come professato dal capo visibile della Chiesa, e dalla Chiesa Romana, madre e maestra di tutte l' altre. Non puo dirsi ciò, primieramente, perchè il Concilio Fiorentino nella sua dichiarazione, e il B. Pio nella rivocazione de privilegii di cambiare il rito non considerarono in modo alcuno una tal differenza, ma parlarono affato ugualemente dell' uno e l' altro passaggio. E poi se si riguarda il motivo della detta dichiarazione e rivocazione, cioè il doversi fuggire lo scandalo, che puo nascere del cambiamento de Riti è manifesto il doversi difficultar maggiormente il venire i Greci al rito latino per leggieri motivi, che l' andare i Latini al greco per quel gravissimo, che ora si adduce, perchè da questo secondo passaggio non solamente non seguirebbe scandalo alcuno, ma per l' opposto ne nascerebbe una somma edificazione col vedersi da' Greci la premura d' allettarli a confessare la cattolica verità, e a questo convien, che si abbia riguardo, e certamente si ha maraviglioso dalla paterna carità, e santo zelo pontificio. Adunque è chiaro, che le migliaja di esempii di concessioni fatti a intere popolazioni prima greche di venire al rito latino provano più fortemente, che debba concedersi quella, che ora si domanda, perchè non volendosi per ordinario il cambiamento per fuggire lo scandalo, e potendo questo esser grave dal permettersi a Greci il venire al nostro rito, e ad ogni modo essendo stato conceduto tante volte, e dovendo per l' opposto esser grande l' edificazione, se si lascia usare il rito greco da missionarii, non può negarsi, che gli esempii dell' altra permissione abbiano forza maggiore a fine di persuadere, che vada fatta anche questa.

E tanto più, quanto che sapendosi già da molti la vivissima istanza, che se ne fà dal Signor Cardinale di

Collonitz, e per un motivo sì gagliardo, se poi udissero i Greci il non essersi condesceso alla supplica, si alienarebbero sempre più da Roma, immaginandosi, che qui sia riputato poco buono il lor rito, mentre nè meno se ne volesse l' uso per qualche tempo in alcuni pochi missionarii per si importante cagione, permettendosi per l' opposto a popoli interi l' abbandonare stabilmente il rito greco per cagioni di minor peso, v. g., per esser piu facile il trovar parochi latini, che greci, i quali non mancherebbero, se si usasse diligenza maggiore.

5. Se poi si vogliono esempii anche moderni del passagio permesso dal rito latino al greco, se ne hanno centenaja in tanti, che nell' Italia, Spagna, e Russia, essendo stati battezati alla Latina, con haver poi professato il nostro rito per molti anni, col farsi Religiosi di s. Basilio Magno, cominciano a dir la Messa, e l' Officio in lingua greca, o illirica, e osservar le Quaresime, ed altri usi dei Greci. Eziandio questi esempii degl' ultimi tempi dopo il Concilio Fiorentino, e la Bolla del B. Pio V. sono d' una concessione piu difficile di quella, che ora si domanda, perchè primiaremente sono per tutta la vita, e poi per motivi poco stringenti, cioè per accrescere il numero di chi professi vita religiosa in quell' Ordine, potendo entrare in altri, e per conservare in quell' istesso Ordine lo stilo greco, dal quale anche molti di essi ottengono poi di ritirarsi col tornare a dir la Messa latina. Ma il motivo, che si porta per ottenere la facoltà temporale di conformarsi i missionarii all' uso greco, è stringentissimo, vedendosi per esperienza l' alienazione da noi in una gran parte di loro per la diversità del rito.

6. Oltre tanti esempii di mutazione stabile di rito per tutta la vita, se ne hanno molti altri puntualissimi d' esser stata conceduta la grazia, che si domanda di poter usare il Greco per sino, che i missionarii stanno tra quei popoli, che desiderano convertire alla santa fede cattolica, o assodarli in essa, perchè non solamente la sa. mem. d' Innocenzo XII. permise a un Sacerdote greco il cele-

brare in latino per finché si trattiene in Roma, con doverlo poi fare in greco, se ritorna alla patria, o è inviato altrove; ma in oltre ne' registri della Sac. Congregatione di Propaganda si trovano altre concessioni fatti a sacerdoti latini di dir la Messa in altre lingue per sinchè avessero continuata la loro missione, si dà per saggio il Decreto emanato nella Sac. Congregazione generale di Propaganda à 17. Aprile 1624. *Petentibus Fratridus Carmelitanis Discalceatis*, ut Sacerdotibus sui Ordinis, qui in regno Persiae existunt et in futurum existent, liceat Missam in lingua arabica celebrare, Sanctissimus in Christo Pater et Dominus Noster Urbanus Divina Providentia Papa VIII. auditis Ven. Fratrum suorum S. R. E. Cardinalium Congregationis de Propaganda Fide sententiis *ad consolationem populorum qui in eo regno catholicam fidem nuper susceperunt,* sacerdotibus praedictis licentiam petitam concessit cum infrascriptis conditionibus, videlicet ut ritus latinus in celebratione Missarum retineatur, et Missale Romanum, in lingua arabica literali translatum, in Urbe prius approbetur, et denique ut semel tantum singulis diebus in unaquaque illius regni ecclesia in praedicta lingua celebrare liceat. Non obstantibus etc. Circa questa concessione si riflette: primo, che fù spedita ad istanza de' soli Religiosi missionarii, e quella, della quale si tratta, è domandata istantissimamente da un zelantissimo Signor Cardinale. Secondo, quella fù chiesta col motivo della mera consolazione de popoli già convertiti; e la presente, come mezzo efficacissimo, e quasi unico, per ottenere la riduzzione d' innumerabili genti a conoscere la verità. Terzo quelle condizioni furono convenientissime per gli errori probabilemente introdotti nell' uso della Messa arabica, essendo in que' paesi tante le resie di Nestoriani, Eutichiani, Jacobiti etc. Ma questo pericolo non si corre nell' uso della liturgia greca composta da' santi Basilio e Giovanni Grisostomo, e basta ordinare, che si adopti quell' istessa, che nella chiesa di sant' Atanasio di Roma, dove si celebra in Greco, o alle volte anche le Messe private si dicono in Illirico da quelli

alunni monaci ruteni, che venuti di fresco al Collegio non hanno anche imparata la lingua greca.

Un altro Decreto emanò dalla medesima Sacra Congregazione particolare a' 30. Aprile 1631., il quale dice. De facultate pro missionariis Georgiae celebrandi Missam ritu latino in idiomate Georgiano vel Armeno, Patres unanimiter censuerunt, illam pro nunc concedendam non esse, *nisi esset medium ad convertendos Georgianos potissimum.* Et unus ex praedictis Patribus dixit, Concilium Tridentinum in hoc non obstare, quia in eo solum prohibetur Missae celebratio in lingua vulgari, additque partem Missae quae dicitur Catechumenorum, quia est instructiva, posse omnibus populis lingua vernacula concedi, si ibi non esset usus linguae latinae vel *graecae.* Et alius subjunxit, quod si Georgiani vellent ritum latinum amplecti, omnino deberet eis concedi Missa in lingua Georgiana, quia non existente ibi lingua latina vel graeca, non esset in Iberia qui prudenter scienter sacrificium Deo offerre posset.

Benchè non fosse conceduta assolutamente la grazia, ad ogni modo la condizione espressa nel Decreto, cioè, che si sarebbe poi fatta, se fusse per essere mezzo principalissimo per convertire i Giorgiani, prova concludentemente, che vada permesso quel, che ora si chiede, attestandosi dal Signor Cardinale Collonitz, e sapendosi per molte altre prove manifestissime, che sará mezzo quasi unico per tirare alla vera fede anime senza numero seguaci del rito greco. Trattandosi poi quì de' missionarii, e notandosi, che tra i Giorgiani non era l' uso della lingua latina, o greca, pare, che si supponga, che quando celebrandosi anche in greco dagl' istessi missionarii avessero potuto essere intesi da quei popoli, non si sarebbe negato il dir loro la Messa in greco. Quel, che si tocca del caso, che i Giorgiani avessero voluto venire al rito latino, non può adattarsi al caso presente, perchè il motivare, che da' Greci si lasciasse il lor rito, sarebbe contro il Decreto del Sacro Concilio, e del Beato Pio, e cagionarebbe enormissimo scandalo, con estinguere ogni speranza della

riduzzione de' Greci. Può anche notarsi la stima, che si fà della lingua greca uguagliata alla latina, dal che apparisce la facilità, con cui se ne debba permettere l' uso per sì potente motivo, quale è quello, che si porta.

7. Dopo tanti esempii moderni di cambiamento di rito, o per sempre, o per qualche tempo, fatto per espressa concessione, o gli antichi per la supposta facoltà, conforme alla dottrina de' ss. Ambrogio et Agostino, si accenna eziandio esser probabilissimo, che ve ne siano molti altri parimente moderni di chi abbia stimata vera la sentenza del P. Suarez, il quale nel 3. tomo sopra la 3. parte, alla disput. 44. sect. 3. pag. a me 522., esaminando: An Sacerdos graecus agens inter Latinos teneatur se Latinorum ritui in celebratione Missae et in aliis divinis Officiis conformare: idemque valeat de latino inter Graecos? Risponde esser obligato l' uno, e l' altro a farlo, massimamente se non si trova solo di passaggio nell' altrui territorio, *sed in eo domicilium aliquamdiu constituat; tunc enim tenetur se conformare ritui ejus Ecclesiae; quia habet domicilium in Ecclesia graeca, censetur jam Graecus e contra, Graecus in latina. Praeterea in c. Ille D. 12. dicitur teneri unumquemque se conformare consuetudini Ecclesiae, in qua actu existit.* Sicchè si persuade il P. Suarez, che la dichiarazione del Concilio Fiorentino, e l' inhibizione del B. Pio non si stendessero al caso di chi si ferma per qualche tempo in una chiesa diversa dalla sua; e perciò i missionarii non avrebber bisogno di special facoltà di seguitare il rito greco, sinchè stanno tra i Greci, e non solamente potrebbero, ma di più dovrebbero conformarsi al loro rito.

Ma supponendo necessaria la licenza, si espone esser tanto ardente il desiderio d' ottener la grazia nel Signor Cardinale di Collonitz, che conseguitala vuol dire col santo vecchio Simeone: *Nunc dimittis servum tuum, Domine.*

(B. U. B. pp. 381—392).

Caput III.

De exitu negotii, ac de commodis ex tota disceptatione secutis.

§. 1.

1706.

De exitu Causae in S. Congr. Inquisitionis.

Decretum S. Officii ab Horatio Oliverio transmissum. — Relationes Joannis Galdenblad. — Ejus consilium de prosequenda Causa. — Ex voluntate Cardinalis ab instauranda postulatione desistitur.

Literae Horatii Oliverii ad P. Gabrielem Hevenesi, Rectorem Collegii Viennensis.

Adm. Rde. in Chto. Pater.
P. Ch.

Officium Reverentiae Vrae., quo mihi impositum munus Secretarii Societatis gratulatur, excepi grato, quo par erat, animi sensu: gratias proinde ago humanitati Reverentiae Vrae., majores acturus, si suis apud Deum precibus vires mihi obtineat sustinendo oneri pares, quod vehementer rogo. Quoad nostram Causam Cardinales S. Officii decreverunt, *deductas in Scriptura rationes non probare, concedendam esse facultatem mutandi ritus.* Hoc Decretum relinquit locum alteri Scripturae faciendae et exhibendae, ut mihi Sanctissimus Dnus. Noster Papa asseruit: qui etiam addidit Patri Galdenblad, se curaturum, ut Cardinalis Gabriellius[1]) adducat in Scriptura rationes illas, quae impulerunt Cardinales ad illud Decretum, cum dubiis omnibus ab eisdem allatis, ut possit deinde per novam Scripturam responderi rationibus et objectionibus eorundem Cardinalium. Ex quibus Reverentia Vra. conjicere poterit

[1]) Joannes Maria Gabriellius, ex abbate generali Ord. Cisterciensis Cardinalis creatus an. 1799, in S. Inquisitione plurimum valebat, ut patet ex ejus *Vita* apud Guarnacci, t. I., pp. 519—522.

bonam Sanctitatis Suae erga Causam nostram propensionem. Tentandus modo esset P. Salernus[1]) pro nova Scriptura, quamobrem opus esset, ut Emus. Cardinalis per literas suas peteret hac super re illius operam, et tunc meam etiam adjiciam ex corde. Interim Reverentiam Vram. valere cupio ac mei meminisse in SS.

Romae 5. Junii 1706.

Reverentiae Vrae.

Humillimus in Chto. servus

(B. U. B. p. 367.) Horatius Oliverius S. J.

Literae Joannis Galdenblad ad eundem.

Reverende in Chto. Pater Rector.

P. Ch.

... Fui non adeo pridem ad audientiam, curavique vocari a Summo Pontifice P. Generalem Basilianorum, qui praesente me testatus est, unicum medium ad reductionem schismaticorum indultum esse, quod Eminentissimus a Kollonich petit, idque multis confirmavit: imo et Summus Pontifex nobis retulit, quod paulo ante dixerat Praefectus Congregationis Propagandae Fidei, ex mente alicujus peritissimi missionarii idem asserentis. Hanc ipsam ob causam videbatur Summus Pontifex tunc minus approbare, quod negotium huic Congregationi commiserit discutiendum, quod alia via facilius potuisset concedi. — In ss. R. V. sacrificiis enixissime me commendo.

Romae 31. Julii 1706.

Reverentiae Vrae.

Servus in Chto. humillimus

(B. U. B. pp. 369 – 370.) Joannes Galdenblad S. J.

---

[1]) Joannis Baptistae Salerni S. J. magna erat auctoritas apud Clementem PP. XI., qui eum et in Sacrum Cardinalium Senatum invexit an. 1719. Pie decessit an. 1729. *Vitam et Gesta* celebrat Guarnacci, t. 2., pp. 351—354.

Relatio ejusdem ad eundem de fatis Causae, et consilium de prosequenda instantia.

Reverende in Chto. Pater Rector.
P. Ch.

Licet in nota Graecorum Causa et peritissimi oratoris eloquentia et Theologorum ac Canonistarum sudaverint ingenia; non tamen ille secutus est effectus, quem industria promisit. Praeter doctissimum ac eruditissimum Reverentiae Vestrae Scriptum omnibus duodecim Cardinalibus Congregationis S. Officii, ut ajunt, ab initio communicatum, aliud et illud sua laude non defraudandum formavit non infimae notae Advocatus, qui ut eo melius oretenus rei congruentiam Emmos. Cardinales doceret, calamo rationes perstringere voluit, juxta Curiae morem, assumpto probando pares, (fuit autem viri hujus opera prudenter adhibita, ne frequens nostrorum conatus pro obtinendo indulto Cardinalibus argumento esset, non tam Eminentissimi a Kollonich indultum per nostros, ac nostri per Eminentissimum urgeri), quos dudum Emmo. submisi. Sed et tertium Scriptum exemplis refertum antequam Causa decidenda proponeretur porrexi: ut proinde spes non vana multorum fuit, Eminentissimum haud passurum repulsam, licet alii merito dubitarunt rem ex integro non facile in prima Congregatione hac super re habenda concedendam. His aliisque studiis praemissis habita demum est Congregatio, in qua varii Eminentissimi varia opposuerunt, quae mihi Summus Pontifex ipsemet retulit; uti primo: Missiones institui posse per Graecos catholicos, ut proinde necesse non sit transitum permittere Latinis ad graecum ritum. Opposuerunt alii scandalum in Latinis videntibus suos suum deserere ritum. Alii contemptum ritus latini in Graecis, eo quod Latini, posthabito suo ritu, accederent ritui ipsorum. Quidam simulationem non ferendam existimarunt, si Latini subituri missionariorum munus Graecorum uterentur moribus ac ritu, non secus ac si missi ad Hebraeorum conversionem procurandam, eorundem se

legibus ac moribus accommodarent. Hic continere me non potui, quin contra absonam paritatem mirabundus, quod eam vir doctus in consessu purpuratorum Patrum, Praesidente Ecclesiae capite, protulerit, exclamarem: Ergone, Pater Sancte, par est ratio approbatissimorum orientalis Ecclesiae rituum et abrogatarum antiquae Legis caeremoniarum? Sed et suggessit quispiam, lege divina cautum cum Graecis schismaticis, utpote haeresi infectis, communicare in divinis; proin non licere in eorum templis divina tractare. His aliisque multis ore et scriptis ad palmarem confutationem responsum est duplici prioribus tribus fusiori scripto Summo Pontifici jam communicato, quum eidem juxta Congregationis responsum, quod sic habet: *Ex hactenus deductis non videtur concedenda facultas,* detur adhuc agendi locus, operae pretium duxi, leviculas objectationes ad trutinam revocare et solidis argumentis dissolvere. Movebunt fors solutiones istae, quibus argumentum adjunxi politicum a domestico quodam Pontificis identidem suggerendum, Summi Pontificis animum, ut sua utatur Pontificia auctoritate et independenter a Congregatione (quam ut R. V. novit, metuebam) iteratis instantiis demum concedat, quod pie ac prudenter concedere potest. . . .

Romae 15. Maji 1706.

(B. U. B. pp. 413—415.) Joannes Galdenblad S. J.

Ultima Relatio Joannis Galdenblad ad Card. a Kollonich.

Emmo. e Revmo. Sign. Prone. benignissimo.

Obedirò con dovuta umiltà e riverenza alli benigni cenni insinuatimi dall' E. V. nella preggiatissima sua del 22 del passato, desistendo da olteriori uffizii per la causa de' Greci. Di questa però parlai poco fa a lungo colla Santità Sua; anzi afinchè li motivi addotti per l' indulto e le soluzioni alle difficoltà opposte dalla Sacra Congregatione facessero maggior forza nell' animo del Papa, feci si, che Sua Santità chiamasse e sentisse il P. Generale delli Basiliani, il quale presente me rappresentò (secondo

era seco prima convenuto) vivamente, quanto frutto sia sperabile dal indulto, che V. E. con tanto zelo domanda, e quanto gran bene n' andarebbe perduto, se non si concedesse il medesimo, attestando che li missionarii non possino tra Greci farne frutto veruno, se non comparischino nelle cose lecite alla Greca. Di questa verità restò il Papa persuaso, mentre pochi momenti avanti la mia udienza l' istesso gli fu confirmato dall' Emmo. Prefetto della Propaganda, havendone poco avanti un missionario tornato dalle parti infette collo schisma asserito ciò nella Congregazione di Propaganda. Per tanto mostrava il Papa dispiacere che la Congregazione si fosse opposta concordemente a questo indulto, che Sua Santità mostrava potersi ben concedere, e dal quale meritamente potrebbesi sperare un grand' acquisto d' anime. Conchiudendo il discorso che bisognarebbe guadagnare li Signori Cardinali, o almeno alcuni della Congregazione, rimostrando a loro la convenienza della cosa con nuovi e stringenti argomenti: io risposi, che in quanto a rimostrare, anche ad evidentiam con autorità, ragioni ad esempii l' espediente di questo indulto, sarebbe pensier mio, purchè Sua Santità faccia metter in carta da qualche d' uno tutte le difficoltà addotte ed adducibili. Il Papa promise di dar ordine a un tal Padre Damasceno, Minorita, Consultore di Sant' Offizio, acciò egli come contrario lo facci; e havrei veramente gusto, che lo facesse con tutta applicazione, mentre nostro Padre Sorba, Teologo dell' Imperatore, che multis parasanguis ha superato questo religioso nello scrivere, si metterebbe facilmente (quando V. E. così commendasse) a rimostrare con una ben teologale e canonistica scrittura, ch' onninamente vada concesso, quanto l' E. V. in beneficio di tante anime ne domanda. . .

Pregho instantemente sua divina Maestà per la felice conservazione di V. E. e mi rassegno per sempre

di Vostra Eminenza

Roma 17 di Luglio 1706. hummo. devmo. ed indegmo. servo
(B. U. B. pp. 421—423). Giovanni Galdenblad S. J.

§. 2.

De commodis atque utilitatibus ex peracta disceptatione in ecclesiam orientalem secutis.

Gravissimum disceptationis momentum animis Patrum s. Congregationis alte mansit impressum. — Ejus vestigia mox persecuti, recens nominato Valachorum Antistiti, clarissimo Hevenesii discipulo ac clienti, facultatem ad ritum graecum transeundi nullo negotio concessere. — Aliquanto post, quum sub Benedicto PP. XIV. de instauranda Causa ageretur, auctoritas Cardinalis Ptolomaei, olim ab Hevenesio invocata, ex veritate aestimata ac denuo in lancem imposita. — Aliae concessiones ex aliis S. Officii Decretis factae.

De Joannis Patakii transitu ad ritum graecum.

Ex literis Joannis Pataki, missionarii terrae Fogaras, ad Christianum Augustum, Ducem Saxoniae, Cardinalem et Hungariae Primatem.[1])

.... Humillime de genu supplico, ut Emin. Vra. suo altissimo patrocinio me benignissime protegere dignetur, et ejusmodi jurisdictionem conferre, quam sapientissime judicaverit esse pro gloria Dei et dissipatarum Valachicarum ovicularum salute. ....

Caeterum ego paratus sum, quocunque ritu qualicunque modo, ea denique humillima obedientia, qua Emae. Vrae. unice placuerit, pro salute carae meae nationis Valachicae sanguinem sudoremque diu noctuque fundere[2]). Fiat Superis et Superiorum sanctissima voluntas! ...

(A. Pr. St. et A. E. Tr.) Fogaras 1713, 28. Decembris.

---

[1]) Christianus Augustus, Kollonichii in Sede Strigoniensi successor, Hevenesio agente Valachos seu Rumenos gratiis favoribusque suis jugiter est prosecutus. De eo confersis quae animadvertimus in op. *De rationibus festorum utriusque SS. Cordis*, t. I., p. 30 (edit. 5.) cum fontibus ibidem indicatis.

[2]) Joannes Pataki praecipue eam ob causam in hac epistola, et alibi passim, se paratum declaravit omnia sua pro salute nationis Valachicae profundere, quod ipse olim ex selectis illis juvenibus Transilvanis fuerat, qui Hevenesii curis Claudiopoli, Viennae, Tyrnavii et Romae in spem gentis suae adoleverant, sub disciplina Patrum Societatis Jesu ad bonos mores et ad profanas sacrasque literas apte informati, ac salutis patriae veraeque civium suorum felicitatis studio sancte incensi.

Ex literis Caroli VI. Imperatoris et Regis ad Clementem PP. XI.

... Nos eundem Joannem Pataki tanquam personam idoneam et benemeritam ad antefatum graeci ritus Sacrae Romano-catholicae Ecclesiae Unitorum episcopatum ... eligendum et nominandum duximus ... et Sanctitati Vestrae pro consequenda Apostolica confirmatione praesentamus, ab eadem Sanctitate Vestra filiali cum observantia petentes, quatenus ..., ut cum Pontificia Sanctitatis Vestrae dispensatione utrumque ritum, latinum videlicet atque graecum, cum desiderato plurimarum adhuc hallucinantium animarum ad Sacrae Romano-catholicae Ecclesiae gremium reductionis fructu exercere queat, eidem concedere Sanctitas Vestra dignetur etc.

Viennae Austriae die 23. Decemb. 1716.

(A. Pr. St.). Obsequens filius
Carolus.

Ex Bulla Innocentii PP. XIII. „Rationi congruit" dd. 18. Maji 1721 ad Joannem Pataki, nominatum Praesulem Fogarasiensem ritus graeci.

... Ad provisionem ejusdem ecclesiae Fogarasiensis ritus graeci celerem et felicem, ne illa longae vacationis exponeretur incommodis, paternis et sollicitis studiis intendens (Clemens PP. XI. praedecessor noster), post deliberationem quam de praeficiendo eidem ecclesiae Fogarasiensi personam utilem ac etiam fructuosam cum venerabilibus fratribus nostris, tunc suis, Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus habuerat diligentem, demum ad Te presbyterum ritus graeci praedicti, Theologiae Doctorem, in Provincia Transilvaniensi ortum, tunc aetatis tuae annorum triginta octo, et ab octo circiter annis in sacro Presbyteratus ordine constitutum, alias Collegii Germanici et Hungarici de Urbe

alumnum[1]), in ecclesiasticis functionibus versatum, qui animarum curam in civitate, tunc oppido, Fogarasiensi laudabiliter exercueras, ac facultatem a Congregatione Inquisitionis Te transferendi de ritu latino ad ritum graecum obtinueras, cujus vigore servatis servandis et ab eadem Congregatione Tibi praescriptis formis ad dictum ritum graecum Te transtuleras, quique fidem catholicam in manibus Nuntii Viennae commorantis expresse professus fueras . . ., direxit oculos suae mentis . . . et Te sub Datum Nonis Februarii, Pontificatus sui anno vigesimo primo, ob tuorum exigentiam meritorum, Apostolica auctoritate illi ecclesiae in episcopum graeci ritus praefecit. . . .

(C. R. Tr. A. — N. 100—1721.)

De voto Cardinalis Ptolomaei Benedicto PP. XIV. iterum proposito[2]).

Ex literis Georgii Guzzetta, fundatoris Oratorii s. Philippi Nerii ritus graeci, ad Benedictum PP. XIV.[3])

Mi fo lecito sottomettere all' alta considerazione della Santità Vostra, che mantenendosi gli Albanesi nei greci riti colla santità e probità di vita, come la Dio mercè si mantengono massimamente dopochè si è introdotto nei preti loro il celibato colla fondazione da me fatta in Sicilia

---

[1]) Agente Gabriele Hevenesio receptus in Collegium Germanicum et Hungaricum erat die 24. Octob. an. 1705 indeque discessit die 9. Septemb. an. 1710, quum Collegio regendo praeesset illustris J. B. Ptolomaeus, quem biennio post eodem adhuc munere occupatum Clemens PP. XI. plaudente Orbe literario ad Cardinalatus dignitatem evexit. (A. C. G—H.) Sed de Patakio sermo redibit inferius lib. 2.

[2]) Votum hoc a Joanne Baptista Ptolomaeo, tunc temporis celeberrimo Theologiae professore in Collegio Romano, obtinuerat Hevenesius, quum generalibus Ordinis comitiis interesset anno 1706.

[3]) Cfr. *Vita del servo di Dio P. Giorgio Guzzetta;* Panormi. 1798. Erectum est Oratorium ritus graeci in oppido Plana, prope Panormum, anno 1716, floruitque ad nostra usque tempora, ubi ingruentibus rerum publicarum turbis simul cum tot aliis Institutis ecclesiasticis communem sortitum est ruinam.

della Congregazione dell' Oratorio, e colla buona educazione della gioventù nei seminarî loro nazionali, posson essi di molto profittare nell' Oriente colle missioni. Nè la Santa Chiesa potrà avere ministri più propri e più atti di loro a vantaggio dell' Oriente, quante volte il Signore voglia dar lume a quei popoli di umiliarsi all' ubbidienza della s. Romana Sede. Ed in vero, Padre Santissimo, sembra, che cominci Dio a valersi di esso loro per sì grand' opera, mentre mi è stata fatta premurosa inchiesta dei preti della suddetta Congregazione dell' Oratorio greco coll' offerta di erigere loro due collegi, uno in Cefalonia, l' altro in Corfù, per beneficio di quelle anime e per la buona educazione della gioventù bisognevole di coltura, e nel santo timor di Dio. Con il qual mezzo si aprirà loro gran campo di illuminar quella gente nella verità dei dogmi di santa fede e di tirarla all' ubbidienza della Sede Apostolica. . . . Ben vero però, che per rendere stabile e fruttuosa la fondazione di detti due collegi, e stenderne degli altri in tutto il Levante, io penserei di doversi raccomandare o sottomettere affatto alla cura e direzione dei Padri Gesuiti, e con tale occasione mettersi in opera il pio e saggio sentimento del fu Cardinal Tolomei con aggiungersi alla Compagnia un braccio di Gesuiti greci di rito, i quali impiegar si dovessero a benefizio dell' Oriente; giacchè siam' ora a tempo di poter impiegar molti giovani Albanesi dei due seminarî di Sicilia e di Calabria ad abbracciar tale Istituto. Per la qual cosa io, ed i miei preti applicheremo tutte le deboli forze nostre per portare a fine questa impresa, quando ne siegua l' approvazione di Vostra Santità, e goderemo il vantaggio di vedere perfettamente soddisfatte le brame profetiche del P. Strigonio[1]), e di sperare ben presto a pieno adempita

[1]) Mendose scriptum pro *Stredonio;* dicit enim auctor hoc loco inclytum servum Dei Martinum Stredonium, virum non vulgari eruditione ac pietate, qui magna sanctitatis opinione vita defunctus est Brunae die 26. Augusti an. 1649. Extat *Vita Reverendi Patris Martini Stredonii Soc. Jesu, per Provinciam Bohemiae Praepositi Provincialis conscripta a R. P.* Wenceslao Schwertfer *Societatis ejus-*

la di lui profezia, giacchè come riferisce il P. Segneri: *De Turcici imperii excidio clare et cum exultatione spiritus aiebat, brevi inchoandam esse ruinam ipsius, ideoque Societatem eo nomine hortabatur ad graecae linguae studium, quod essent Constantinopoli christianam doctrinam aliquando explicaturi, illisque regionibus reddituri gratiam a Constantinopolitanis praesulibus, ss. Cyrillo et Methodio, hisce partibus olim invectam.*

Recentiora Decreta s. Inquisitionis Causae favorabilia.

Ex Constitutione Benedicti PP. XIV. „Allatae" edita d. 26. Julii an. 1755, §. 20.

(Non licet a latino ritu ad Graecorum transire), nisi forte peculiares quaedam rationes intercedant et circumstantiae, quae impertiendam dispensationem suaderent, sicuti superioribus temporibus aliquando et nunc etiam accidit in Collegio Maronitarum hujus nostrae Urbis, in quo quum quandoque reperiatur aliquis Societatis Jesu sacerdos, qui Societatem ingrediens, dispensationem obtinuit transeundi ad latinum ritum, nonnumquam cum eo dispensatur, ut in ecclesia memorati Collegii Missam celebret ritu syriaco et chaldaico divinumque Officium juxta eundem ritum persolvat, nempe ut alumnos in eodem Collegio degentes ritum ipsum edoceat. Id liquido apparet ex pluribus Decretis Congregationis Sancti Officii, uno videlicet dato die 30. Decembris anno 1716, altero die 14. Decembris anno 1740, nec non ex alio recentiori, quod nos die 19. Augusti anno 1752 jussimus expediri. (Magn. Bullar. Rom. t. 19, p. 156, edit. Luxemburg. 1758.)

---

dem sacerdote. Pragae, typis Universitatis Carolo-Ferdinandeae, in Collegio Societatis Jesu ad s. Clementem. 1673. Desumpta autem est praedictio ista ex citatae Vitae capite 25, p. 163.

Accessio

e tabulario S. Cong. de Propaganda Fide pro negotiis rituum orientalium facta.

Recentissima exempla gratiae factae.

Authenticam hanc Decretorum collectionem cum pluribus aliis iisque rarioribus studiorum nostrorum adjumentis acceptam referimus eximiis gratiis Emi. ac Rmi. D. Eduardi Cardinalis Howard, qui, ut omnes de re christiana literarumque publica bene mereri conantes pronissimis suis dignatur favoribus, nobis eam ex Archivo S. Congregationis de Propaganda Fide pro negotiis rituum orientalium per ejusdem Congregationis Secretarium, Rmum. ac Clmum. Dnum. Seraphinum Cretonium, in forma probante confici curavit, confectumque cum literis humanitatis et benevolentiae plenis ex Urbe transmisit. Eam, quia argumento huic nostro illustrando est idonea nec ullibi obvia, sacrorum rituum cupidus lector hic lubens videbit, atque animo in utrumque ejus auctorem decenter grato, non sine magno utilitatis et delectationis fructu expendet.

Sul passaggio di rito relativamente a Missionarî e Religiosi.

I.

Nell' Udienza 21. Aprile 1850. si riferì l' istanza del missionario dell' Abissinia Lorenzo Biancheri il quale chiedeva che: „Come Mgr. De Jacobis è autorizzato a seguire il rito abissino, egualmente lo siano i missionarî da lui deputati a tenore delle circostanze". Il rescritto fu: „Affirmative".

II.

Nell' Ud. 11. Giugno 1863 il P. Superiore dei Resurrezionisti chiese per due missionarî del suo Istituto residenti in Cpli. il permesso del passaggio al rito bulgaro. Il rescritto fu: „R. P. D. Vicario Patr. Cplitano. cum facult. necess. et opport. juxta petita".

III.

La stessa facoltà fu concessa ad altri due missionarî Resurrezionisti nelle Udienze 23. Febbr. 1864. ed 11. Febbr. 1879.

IV.

Nell' Udienza 3. Settembre 1879. si rinnovò l' istanza del sac. Termolinski già alunno del Collegio Polacco in Roma di passare al rito copto (essendo in Egitto) onde adoperarsi in vantaggio della missione. Il rescritto fu: „SSmus. etc. preces remisit arbitrio et conscientiae R. P. D. Aloysii Ciurcia, Archiep. Irenopolitani, Delegati Aplici. Aegypti, cum facultatibus necessariis et opportunis quibus, postquam constiterit Presbyterum oratorem adeo linguam vulgarem et liturgicam Coptorum callere, atque in sacris eorumdem ritibus instructum, insuper bonis moribus et ecclesiastica scientia ornatum, ut ejus in illum clerum cooptatio vel necessaria vel saltem utilis censeatur, indulgere possit et valeat expetitum transitum a latino ritu ad coptum, vetito tamen quovis in posterum ad alium ritum regressu".

V.

Nell' Ud. 14. Giugno 1881. si ottenne il seguente rescritto: „SSmus. etc. facultates necessarias et opport. ad triennium tribuere dignatus est, quibus sororibus a Charitate provinciae croatico-slavonicae, quae educationi atque instructioni puellarum bulgararum Adrianopoli operam navabunt, perpetuum transitum ad ritum graeco-bulgaricum concedere, easque, indulto tamen quotannis renovando, ac remoto scandalo, ab abstinentiis et jejuniis ejusdem ritus propriis dispensare valeat, ita ut hac tantum super re praescriptionibus Ecclesiae latinae sese conformare possint".

VI.

Nell' Udienza 16. Gennaro 1883. si ebbe la seguente concessione: „SSmus. etc. attentis peculiaribus circumstantiis bulgaricae missionis, cui religiosi viri ab Assumptione nuncupati inserviunt, et praehabito voto R. P. D. Delegati Aplici. Cplitani., benigne concedere dignatus est, ut presbyter Franciscus Chickeff, et laicus Jacobus Chilier, uterque in ea Congregatione professus, e latino ad ritum graeco-bulgaricum transire valeant, vetito omnino in posterum reditu ad pristinum ritum".

VII.

Nell' Ud. 8. Febbr. 1881. si riferì la domanda del sacerd. maronita Nametalla Aoun di passare al rito latino affin di poter emettere i voti nella Congregazione della Missione. Il rescritto fu: „SSmus. etc. remisit preces Rmo. Superiori Gli. Congregationis Missionis cum facult. necess. et opport. ad hoc ut durante novitiatu oratori permittat sese in omnibus conformare ritui latino".

Simile rescritto nella stessa Udienza si diede in favore del ruteno Stanislao Szczanewski di Premislia in Galizia, che bramando di entrare nell' Ordine dei Carmelitani Scalzi aveva chiesto il passaggio al rito latino.

VIII.

Nell' Ud. 21. Giugno si espose la domanda del Procre. Gle. delle Missioni Cappuccine di ammettere al Noviziato Nasri Taman di anni 25, nativo di Mardin, Giovanni Antunian d' anni 16, della dioc. di Karput, e Giacomo Zopolaratunian d' anni 19, della diocesi medesima, sebbene le loro fedi fossero firmate soltanto dal missionario di Diarbekir che ne avea la cura, e non dall' Ordinario diocesano. Il rescritto fu: „SSmus. etc. attentis peculiaribus circumstantiis in casu concurrentibus et de speciali gratia benigne annuit juxta petita, servatis in reliquo de jure servandis, et cauto quod juvenes, de quibus in precibus, in ritu cui legitime addicti sint permaneant, super quo oratoris conscientia districte oneratur".

IX.

Nella Congregazione Gle. dei 6. Marzo 1882. sul progetto di erezione in s. Anna di Gerusalemme di un' Istituto d' istruzione per gli Orientali si propose il dubbio: „Se e come convenga accordare a quei Missionari (Algerini) il passaggio al rito orientale". Gli Emi. PP. risposero: „Negative et ad mentem. Mens est: 1°. che procurando Mons. Lavigerie d' introdurre nella sua Congregazione Religiosi arabi, qualora questi siano atti a ricevere i sagri ordini, potranno ricorrere alla S. Sede, cui s' appar-

terrà giudicare se convenga far loro abbracciare il rito greco-melchita. — 2°. Che si faciliti in genere agli Orientali l' ingresso negl' Istituti Religiosi, mantenendo salvo il loro rito".

X.

Nella Gle. Adunanza de' 24. Aprile 1882. al proposto dubbio: „Se e quali disposizioni prendere per dirigere e secondare lo zelo degli Assunzionisti a favore dei Bulgari di rito greco"; si rispose: „Affirmative et ad mentem. Mens est, che gli Assunzionisti d' intelligenza colla Propaganda potranno ricevere nella loro Congregazione giovani bulgari, salvo il proprio rito orientale".

XI.

Nell' Ud. 1. Febbr. 1881. al giovane Giuseppe Bendekgi d' origine greco-scismatico di Damasco, che abiurando lo scisma avea abbracciato il rito caldeo ed era entrato nel postulandato de' Francescani in Gerusalemme, si accordò l' indulto „sese conformandi latino ritui in omnibus durante tamen novitiatu".

XII.

Al sacerd. Emilio Basikowski della dioc. di Chelma di rito ruteno, che era entrato nel Noviziato de' Resurrezionisti, il S. P. nell' Ud. 17. Maggio 1881. „indulgere dignatus est, ut conformare se valeat praescriptionibus ritus latini quoad festa, abstinentias et jejunia, nec non quoad recitationem divini Officii in communi, dummodo latinam calleat linguam, idque firmo remanente proprio graeco-rutheno ritu ac durante dumtaxat novitiatu".

Dalla Propaganda li 16. Novemb. 1883.

Il sottoscritto Segretario della S. C. di Propaganda per gli Affari Orientali attesta che i surriferiti documenti sono stati desunti dagli atti originali che si conservano nell' Archivio della predetta s. Congregazione.

(L. S.) S. Cretoni Segretario.

Huc etiam pertinet facultas Basilianis in Galicia facta admittendi candidatos r. l. juxta Const. Apost. d. d. 12. Maji 1882.

QUÆSTIO II.

UTRUM GRÆCORUM ORDINATIONES POST ACCEPTATAM UNIONEM SUB CONDITIONE ITERARI DEBEANT?

Caput I.

Notitia personarum in solvendo dubio occupatarum.

Athanasio ordinationis iterationem petente, Cardinalis a Kollonich, quid de re placeat peritis, exquirit. — Card. Cornaro. — Card. Barberini. — Jac. Caschod.

Georgius Cardinalis Cornaro.

Georgius Cornelius, ex Serenissima Venetorum Ducum familia *Cornelia*, italice *Cornaro*, Kollonichii in Ordine Equitum Melitensium quondam sodalis, inter Purpuratos Patres assumptus anno 1697, et paucis post diebus ad infulas Patavinas promotus (septimus de clarissima gente Cornelia, qui nobilissimam illam dioecesim administraverit), pie decessit anno 1722, aetatis 64., Princeps magna et illustri laude religionis, literarum, insigniumque rerum praeclare gestarum merito celebratus a Guarnacci, *Hist. Pont. et Card.*, t. 1., pp. 471—474; Fleury, *Hist. eccl. contin.* t. 71., pp. 445—448; Moroni, *Dizionario*, t. 17., pp. 145—146.

Franciscus Cardinalis Barberini, junior.

Franciscus Barberini, cognomento *junior*, ex inclyta Barberinorum familia, nonnisi viginti octo annos natus inter Cardinales relatus est an. 1690. Praecipuis Congregationibus Romanis adscriptus, illi prae caeteris erat assiduus ac benevolus, quae est de Propaganda Fide. Varios per gradus usque ad Decanatum Sacri Collegii ascendit, ac tandem meritis et annis onustus vivere desiit anno Ch. 1738, suo 77. Viro non magis dignitatibus quam virtutibus clarissimo elogium posuerunt Guarnacci, l. c. pp. 373—376; Fleury, l. c. t. 76., pp. 94—100; Moroni, t. 4., pp. 114—116.

Athanasius Angelu Archiepiscopus et Metropolita r. gr.

Athanasius, Archipraesul ritus graeci, persona in magno sacrae Unionis negotio perficiendo facile princeps, studia nostra occupabit libro secundo. Quare pro praevia viri notitia hic tantum exhibemus epitaphium, quod ipsi Excellentissimus et Reverendissimus D. Dr. Joan. Ev. Vancea, ejus in antiquissima Sede Metropolitana dignus successor, marmori incisum posuit die 28. Julii an. 1878, adscripta tamen versione latina, ad fidem verborum archetypi expressa:

Peregrine! stai aici si venereza osamentele Apostolului Romaniloru Atanasiu I Angelu, nascutu in Cugudu langa Belgradu, carele la 22 Januariu 1698 consecratu de Archi-Episcopu si Mitropolitu a continuatu actulu santei Uniri cu s. Basereca Romana inceputu de Theofilu antecesorulu seu, si la complinitu in Sinodulu mare celebratu la 4 septembre 1700, dupa acea ca Metropolitu unitu si a gubernatu Basereca Sua cu zelu Apostolicu, pana la anulu 1714, candu plinu de merite pentra santa Uniire si Basereca, pentru natiune, si patria, repausandu in Domnulu fu inmormentatu aci, unde-si astepta gloriosa inviere.

Siste, viator! et venerare hic ossa et cineres Apostoli Rumenorum, Athanasii I. Angelu, nati in Cugudu prope Albam-Juliam, qui die 22. Januarii 1698 Archiepiscopus et Metropolita consecratus, prosecutus est opus sacrae Unionis cum s. Romana Ecclesia, a Theophilo praedecessore suo inchoatum, illudque in Synodo magna die 4. Septembris 1700 celebrata complevit; atque exinde ut Metropolita unitus Ecclesiam suam apostolico zelo gubernavit usque ad annum 1714[1]), ubi — de sacra Unione et Ecclesia, de natione et patria optime meritus —, quiescens in Domino hic sepultus est, unde et gloriosam resurrectionem exspectat.

Jacobus Caschodus S. J.

Constantinopoli per id tempus curandae rei christianae causa degebant plures viri religiosi Societatis Jesu, insignibus naturae et gratiae dotibus locupletes et multarum pro Christo aerumnarum perpessione copiosaque, in orientali messe, collecta animarum fruge clari[2]): qui, licet optatam illam, qua fruebantur, libertatem Apostolatus sui munia exercendi, uni acceptam referrent potentissimae protectioni Regis

[1]) Per errorem factum est, ut sculptor incideret annum 1714; obiit enim anno 1713, die 19. Augusti, quemadmodum alias jam ex Actis docuimus in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, p. 786; et fusius exequemur inferius libro, qui sequetur.

[2]) Consuli de hac missione praeter alios possunt: Cordara, *Hist. S. J.*, partis VI. l. 15, nn. 228—245; Henrion, *Hist. gén. de l'Église*, t. 11; Chateaubriand, *Le génie du christianisme*, art. *Missions du Levant.*, Crétineau-Joly, *Hist. de la Comp. de Jésus*, t. 5.

Galliarum, Instituti sui tamen memores, *omnes nationes, etiam sibi invicem contrarias, universali apostolico amore jugiter prosecuti*, Germanos et Hungaros non minus quam populares suos omni officiorum genere servierunt[1]). Ex iis tres prae caeteris de nostratibus optime meriti leguntur, quod peculiari modo praeter solitos suos labores etiam subditis Domus Austriacae subsidium opemque tulissent; ea de causa et nobis et omnibus bonis patriaeque amantibus civibus grata memoria colendi; nimirum duo Patres natione Galli *Braconier* et *Du-Ban*, tertius Helvetus, *Caschodus* nomine, patria Friburgensis in Nuithonia seu Uechtlandia, cui duplex cognomen *Patris captivorum* et *Patris Armenorum* praeclara facta indiderunt[2]). Hic Cardinali a Kollonich jam ante suam ad exteras illas missiones profectionem egregie commendatus extiterat a variis obitis expeditionibus sacris, quibus in Germania, ac nominatim in Brisgovia Austriaca, strenuum se exhibuerat et inconfusibilem in vinea Domini operarium; postea vero e longinquo Oriente majorem adhuc gratiam ex eo erat apud ipsum consecutus, quod, dum pro salute miserorum procuranda in obsequio pestiferorum caput iterato devovisset, etiam infelicem et undique vexatam Comitissam Helenam Zeriniam, uxorem Emerici Tökölii, in summis angustiis Constantinopoli et Nicomediae versantem, eximia caritate, opera consilioque juvisset, et in ipso ejus marito Tökölio ad fidem catholicam convertendo cum P. Braconier praeclare laborasset[3]). — In beneficiis exuli foeminae tributis etiam illius ex priori matrimonio liberis, qui Eminentissimae suae tutelae olim fuerant commissi, haud exiguas utilitates praeberi, Primas gratus agnoscebat. — Quae vero in conversione Tökölii praestiterat Caschodus cum suis in missione sodalibus, ea Cardinali maxime probari debebant, quod ex apostolicis Patrum studiis pateret, idcirco eos in rebellium consuetudinem se dedisse iisdemque multos annos familiariter usos fuisse, ut Apostolorum more *omnibus omnia facti, omnes facerent salvos*.

P. Caschodus, jam dudum non unam in coelo lauream promeritus, ad extremum in heroica caritatis palaestra, peste attactis indefesse serviendo, quum pluries e praesentissimo periculo superstes evasisset, tandem gloriosa morte prostratus die 30. Augusti an. 1726[4]), diu desideratam palmam cum multis aliis suis in missione sociis obtinuit[5]). Sed in Parergo ejus et aliorum, quos nominavimus, Patrum Braconier et Du-Ban memoriam pluribus prosequemur.

---

[1]) Etiam Imperatoribus Leopoldo I. et Josepho I. justa funebria more Caesareo, quanto potuerunt apparatu, ingentique omnium Ordinum concursu fecerunt in suburbio Constantinopoleos Galata, ubi fere omnes Europaei habitabant.

[2]) Cfr. Henrion, l. c., p. 11.

[3]) Extat ea de re narratio authentica a P. Societ ex Actis P. Braconier desumpta, unde notitia conversionis Tökölii in alios libros transiit.

[4]) Cfr. Stöcklein, *Neuer Welt-Bott*, Praefat. in part. XIII.

[5]) Cfr. Crétineau-Joly, l. c. p. 4.

Caput II.

Preces Athanasii a delectis arbitris dijudicatae.

§. 1.

Libellus Athanasii Primati oblatus.

Quum mihi remonstratum sit et nunc probe constet, complures graeci ritus schismaticos episcopos, metropolitas et patriarchas non modo simoniace irrepsisse, verum etiam violente sine vera et legitima ordinatione et consecratione per adjutorium paganorum sedes suas occupasse, adeoque ordinatos a talibus aut a talium successoribus, per quos tamen ego ordinatus et consecratus sum, nec veros nec legitimos presbyteros et episcopos esse; idcirco, ut ego de mea in presbyterum ordinatione ac in episcopum consecratione (utpote negotio maximi momenti pro salute subjectarum mihi in spiritualibus ovicularum) certitudinem nanciscar, ab archiepiscopo[1]) Strigoniensi, meo metropolita sub conditione in presbyterum reordinari ac in episcopum taliter reconsecrari postulo. Et quia idem dubium prudenter de subjectis mihi protopopis et popis seu per me, seu per meos antecessores schismaticos episcopos Valachorum ordinatis versatur, promitto me in proxima ecclesiarum et parochiarum mearum visitatione unumquemque presbyterorum seu poparum sub conditione reordinaturum.

Viennae die 7. mense Aprilis 1701.

(B. U. B. pp. 247 seqq. jct. A. P—I. V.)

---

[1]) In exemplari, quod insertum est Actis S. Congregationis Sanctae Romanae et Universalis Inquisitionis, pro *archi*episcopo legitur *episcopo*, ut infra dicemus p. 109.

§. 2.

Judicia peritorum.

Sententia theologorum Viennensium affirmans. — Judicia Nic. C. Papadopoli et Jac. Caschodi negantia. — Consilium Card. Cornaro de Causa Sedi Apostolicae proponenda.

Sententia ordinis theologorum Viennensium.

Theologi Viennenses, de postulato Athanasii sententiam rogati, responderunt:

I. Ipsis videri, annuendum esse precibus Oratoris atque ad reordinationem et reconsecrationem procedendum; tum ob gravia motiva ab ipso Athanasio in fundandis precibus adducta; tum quod, teste historia, pluries factum sit, ut ab haereticis et Turcis in episcopatibus graecis per vim collocarentur homines sine valida ordinum susceptione, sive quod nulla omnino fuerit adhibita cheirotonia, sive quod adhibitus quidem fuerit consecrationis episcopalis ritus, sine praevia tamen ordinatione presbyterali[1]); tum denique quod ordinationes sacerdotum et consecrationes episcoporum saepe legantur factae ab hominibus e longinquis et ignotis regionibus advectis, qui sine idoneis testimoniis episcopos se affirmassent, de quorum charactere episcopali autem minime constitisset[2]); censere propterea theologos, standum esse antiquis illis conditionatae reconsecrationis exemplis, medio saeculo elapso in duobus episcopis Munkacsiensibus ritus graeci datis, nimirum Methodii, per Ruthenicum episcopum Premisliensem Malakowski hypothetice reconsecrati[3]), et Parthenii, *essentialia*

[1]) Probabiliter hic respiciunt theologi illos episcopos ritus graeci, qui „a duodecim Praedicantibus Calvinistis sine ulla consecratione, etiam schismaticis graecis consueta, constituti“ leguntur in B. U. B. p. 11., de quibus suo loco sermo redibit.

[2]) Spectare ista videntur Theophanem, ignotum illum hominem, qui titulo Patriarchae Hierosolymitani assumpto, ordinationes fecit in Russia an. 1620, de quo relegi possunt, quae animadvertimus in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, p. 744.

[3]) Haec reconsecratio etiam refertur in B. U. B. p. 21; verum Premisliensis episcopi nomen ibi corrupte legitur Walchowszki.

ordinationis et consecrationis ad cautelam, ut Primas Lippai habet, *iterum consecuti*[1]).

II. Quoad Reconsecratorem vero fassi sunt theologi, se unanimes non esse, aliis nimirum putantibus, latini ritus Antistiti nunquam licere hominem graecis prius caeremoniis ordinatum vel consecratum nova unctione sacrare, atque ita latino ritu supplere quod graeco esset peccatum; aliis contra asserentibus, id Primatem regni et Sedis Apostolicae Legatum natum tuto facere posse pro sua in omnes catholicos in Hungaria ac partibus eidem adnexis degentes auctoritate, saltem casu quo necessitas posceret, et graeci abessent episcopi, de quorum ipsorum valida ordinatione et consecratione non dubitaretur; aliis tandem judicantibus, rem adeo gravem esse Summo Pontifici pro benigna solutione proponendam. (A. S. J.).

Literae Nicolai Comneni Papadopoli ad Card. a Kollonich.

Altezza Emma. Sign. Sign. Prone. Colmo.

Bacio con tutta l' umiltà del mio distintissimo ossequio i sacri caratteri di V. A. Emma. . . . I miei libri non hanno altro prezzo, che l' onor, che V. A. Emma. fà loro carissimo di farli degni dell' Eminentissime sue richieste, e ciò servirà a far poi dir anche a me quel che un' altro Greco disse già a Cesare Augusto: *Οὐ κατὰ τὴν σὴν τύχην, Σεβαστέ, εἰ πλέον εἶχον, πλέον ἐδίδων* . . . V. A. Emma., la cui Porpora, che Dio conservi per molti anni, è si zelante della salute di tante anime, m' impetri da Dio e forze e commodo per ajutar mia nazione nel gran negozio della sua eterna salute. Quanto a' sacerdoti greci, prego in visceribus Jesu Christi, che non si tenti riordinazioni degli uniti. Questo sarebbe uno de' maggiori scandali, che possano nascere, ed io, che ho tutta la cog-

[1]) Confersis, quae huic facto rite accipiendo idonea ipsi scripsimus in *Zeitschrift für kath. Theologie,* 1880, pp. 744—745.

nizione della Chiesa orientale, posso attestare a V. A. Emma., che più male farebbe questo attentato, che se costì col ferro e col fuoco si sforzassero gli scismatici ad unirsi, ed il male lo farebbe in primis costì, perchè sin chè si combatte il dogma, lo scismatico può ridursi realmente; al sentir contrastato anche il rito, ancorchè mostri di quietarsi per necessità di circostanze, interiormente s' inviperisce contro il Latino, nè vedo come possa sussistere Unione, dove si ha fomento interno di arrabbiata discordia. In Roma la Sede Apostolica non ha mai tentato tal cosa, nè l' ha posta in bilancio, ma fatta far la professione, non passa più oltre. Finalmente si può trovar compenso ad ogni inconveniente, che potesse seguire, quando non fossero ben ordinati o per mancanza d' intenzione o per difetto di non aver osservato il Rituale greco (perchè osservato questo, tutto va bene, quidquid dicant i cavilli degli scholastici), perchè si possono destramente rimuovere dalla cura delle anime questi tali ed ordinarne de' sicuri; ma prima d' ogn' altra cosa si potrebbe discorrere delle ragioni di dubitare di quelle ordinazioni, perchè quando il dubbio cadesse sul rito, egli è irragionevole, ed io m' offerisco a mostrarlo; quando cadesse sul fatto, si potrebbe discorrere con lettere coll' Archimandrita di Gerusaleme ito ultimamente in Moscovia, e che tra poco tornerà in Wallachia, stato mio scolare quì, e chè sarà Patriarcha di Gerusaleme nel suo ritorno, ed il più ben affezzionato all' Unione di tutti i Prelati greci[1]), e sentir da lui dove si possa arrivar senza scandalo, perchè la Chiesa greca non s' inorridisca de' Latini, e la condanni, come per mie industrie ha fatto, tre mesi fà, dell' attentato de' Moscoviti di voler riordinar un monaco Basiliano Ruteno, che ordinato in Roma passò in Moscovia co' Signori Moscoviti di quà passati, cosa

---

[1]) Auctor hic dicit Chrysanthum Notaram, patriarcham Hierosolymitanum ab anno 1707 ad annum 1733, cujus encomium dat Fabricius in *Bibliotheca graeca*, tom. II., pp. 540—541, edit. 2. (Harles). Accuratiorem viri notitiam reperies in *Biographie universelle*, t. 31, pp. 69—70, edit. 2. (Michaud).

che fu inibita con un decreto de' quattro Patriarchi sotto pena di anatema come publico sacrilegio. V. A. Emma. condoni l' ardir mio nella prolissità della presente, e creda, che se è alcuno, che apprezza l' alto e glorioso suo zelo con svisceratezza di divozione, io sono uno, che però sono compatibile nella temerità che uso in esplicar ingenuamente i miei sentimenti a gloria di Dio e di cotesta zelantissima Sua Porpora, a cui con ossequiosissimo bacio m' inchino

Padova 18. Marzo 1701

Di V. A. Emma.

ummo. devmo. obligatmo. servo

(B. U. B. pp. 309—312.) Nicolò Comneno Papadopoli.

Literae Jacobi Caschodi ad Card. a Kollonich.

Eminentissime Princeps.

Quibus me quinta Maji honoravit, sexta Julii magno cum animi mei gaudio recepi laetus, quod Summo universae Societatis Patrono et Parenti obsequendi occasio offerretur. Itaque morem gesturus, ad quaesita non solum meam, sed et meorum collegarum horum locorum peritissimorum mentem aperio. In primis spectata cum summa plerorumque Graecorum, et Episcoporum, et Sacerdotum in praecipuis fidei articulis ignorantia, tum pertinaci eorum schismate, plurimum inter nos saepius fuit dubitatum de eorum valida consecratione, et capacitate; et quidem eorum ignorantia est tanta, ut tota plerumque eorum Theologia in legendi alicujus libri peritia consistat, nec possint interrogati respondere, quandonam in sacrificiis Missae fiat consecratio. Aliqui putant, fieri in oblatione, alii post recitata sacra verba ad certam orationem S. Chrysostomi; sic in confessione plerique ignorant veram absolutionis formulam.

Quoad Summum Pontificem dicunt, ipsum esse inter omnes Patriarchas primum, non tamen majorem se aut quovis alio Episcopo pollere potestate; totam Ecclesiae potestatem non penes Papam, sed penes omnes Patriarchas et Episcopos collective sumptos residere, et praeter

Christum non dari aliud caput, aut pastorem universalem Ecclesiae; sed quemvis Patriarcham esse supremum in suo Patriarchatu, nec esse, qui possit ei jus dicere. Dant secundas a Pontifice Constantinopolitano Patriarchae.

Singuli Archiepiscopi et Episcopi multis pecuniis Episcopatus emunt ab illo Patriarcha, in cujus Patriarchatu sunt; et in hoc aliud dicunt, et aliud faciunt, dum Episcopi omnes aperte clamantes se pollere potestate, qua Patriarcha, et tamen ei subsunt; fuit tamen ante aliquot annos qui apud Turcas multis pecuniis efficere conatus est, ut Archiepiscopi et Episcopi deinceps non a Patriarchis, sed ab ipsis Turcis Viziris sicut Patriarchae nominarentur, dicendo se in Patriarchis nullam agnoscere jurisdictionem; suam tamen caro redemerunt potestatem Patriarchae.

Iis non obstantibus omnes hic tenemus, ipsorum consecrationes, licet illicitas, sive in Patriarchas, Archiepiscopos, et Sacerdotes esse validissimas, nec (eos) posse, aut debere deposito schismate denuo ordinari. Ratio est, quia ipsorum consecratio et ritus conferendi et administrandi sacramenta fuit approbatus a Concilio Florentino; et licet in schisma et alios gravissimos errores inciderint, non tamen immutarunt modum administrandi et conferendi sacramenta, sed scrupulose eum retinent, et ordinarie cultiores sunt bene in iis exercitati caeremoniis. Nec Romam venientes a Sancta Congregatione iterum ordinantur, sed tales ordinationes ratae habentur, et facta fidei professione datur eis licentia palam et ubique celebrandi.

Addo, quod universalis Ecclesia graeca nunquam sit declarata schismatica, sed tantum personae schismati adhaerentes; quare sunt aliqui boni Episcopi, et Sacerdotes apud nostros sua peccata deponentes, qui a nobis semper admonentur, ut sint accurati in iis quae pertinent ad administrationem sacramentorum[1]).

---

[1]) De frequenti hac Missionariorum cum Graecis consuetudine scribit P. Tarillon in opere collectitio *Lettres édifiantes:* Quant au rit grec, qui en soi n'a rien de mauvais, nous n' obligeons personne à le quitter pour passer au latin. Lorsqu' il se trouve des curés, ou

Modernus Patriarcha Constantinopolitanus[1]) est homo bonus, pacis amans; siquando de fide sermo incidat, respondet: Nos sumus mancipia, Turcae non sinunt agere, quae vellemus. Ego vos Patres amo et aestimo, quia estis docti. Vocat Summum Pontificem suum fratrem, post quem se primas tenere ait, nec tamen habet, quod aliis Patriarchis imperet.

Quilibet Patriarcha est in suo Patriarchatu supremus; non ita est apud Armenos; illi enim unum solum supremum in Persia morantem agnoscunt. Caeterum Patriarcha Hierosolymitanus graecus, pessimus Schismaticus, fere singulis annis editis libris calumniis, mendaciis plenis, fidem Romanam traducit, eosque libros per Moldaviam, Valachiam et forte etiam per Hungariam distribuit, qui libri sunt perniciosissimi[2]). Nimium longo clementissime ignoscat, et me pro incolumitate Eminentiae Vestrae nunquam non Deum deprecaturum semper commendatum habeat, humillime rogo,

Eminentissime Princeps,

Constantinopoli 25. Julii 1701.

Vester infimus et obedientissimus servus et filius (B.U.B.pp.159—161). Jacob. Caschodus S. J. Missionar.

---

d' autres ecclésiastiques qui errent dans quelques articles de la foi, les orthodoxes ont sur cela des règles du S. Siège, selon lesquelles ils peuvent communiquer avec eux en ce qu' ils ont de bon et d' utile, et doivent rejeter constamment le reste. C' est sur ces règles que nous nous conduisons, et que nous conduisons les autres. Ceux qui refusent de s' y conformer, ne reçoivent de nous aucune absolution. Nous ne laissons pas pour cela d' aller à leurs églises pour avoir occasion de les mieux instruire. Nous ne les excluons pas non plus des églises latines, quand ils y viennent implorer le secours de Dieu, nous proposer leurs difficultés, y prendre l' estime et le goût de nos cérémonies. Cette condescendance gagne les esprits, et nous avons l' expérience que c' est la voie la plus efficace pour les faire rentrer dans l' union de l' Eglise. (Tom. I., p. 56., Nouv. édit. Toulouse, 1810).

[2]) Callinicus, Patriarchatum CP. tenuit ab anno 1691 ad annum 1702. De eo agit Cuperus, socius Bollandianus, in Act. SS. Augusti tomo I., pp. 249—250.

[3]) Dositheus Hierosolymitanus obiit anno Christi 1706, Patriarchatus 41, aetatis 108. Nomen sibi fecit in Oriente tum canonibus synodalibus ac scriptis adversus Calvinistas editis, tum mordacibus libellis contra catholicos vulgatis.

Literae Cardinalis Cornaro ad Cardinalem a Kollonich.

Emo. e Rmo. Sign. mio Ossmo.

... Nelle circostanze, che V. E. mi accenna e con le riflessioni del suo gran sapere e gran zelo considera intorno a quelli che vengono all' Unione con la S. Chiesa per via della professione de' quattro punti, e che, dopo la professione fatta, pretendono d' esser ammessi per veri sacerdoti e veri vescovi, non ostante la discordia de' loro consecratori, ogn' uno de' quali vuol esser Pontefice, ... stimerei necessario il ricorrere a Roma per la risoluzione d' un punto così importante. Questa Serenissima Republica non gli giudica in queste materie, ne (per quante è di mia notizia) il mio zelantissimo Precessore[1]) ebbe incontri si fatti, essendo in questa città lo studio publico, in un Collegio del quale, a parte, s' addottorano quelli, che non giurano la Bolla Pontificia, e non recitano la solita professione di fede. Il loro capo in Venezia non ha titolo di Patriarca, ma solamente di Arcivescovo di Filadelfia[2]). Il Sign. Papadopoli, che pure è di tal nazione, ma non di tal rito, è sacerdote ... e al presente, sono più anni, che legge il jus canonico in questa Università.

Ecco quanto posso in succinto dire all' E. V. in risposta al di Lei riveritissimo foglio: non restringendo mai il desiderio, nè il debito, che ben grandi mi corrono, di sempre ubbidirli: e supplicandola di qualificar l' uno, e l' altro con l' onore de' suoi commandi, bacio a V. E. umilmente le mani.

Padova 22. April. 1701.

Di V. E. hummo. devmo. servo

(B. U. B. pp. 301—303). G. Card. Cornaro.

---

[1]) Gregorius Card. Barbarigo, Beatis adscriptus an. 1761. Cfr. Moroni, *Dizionario*, t. 4, pp. 99—100.

[2]) De Archiepiscopis Philadelphiae r. gr., qui per id tempus sedem habebant Venetiis ad s. Georgii, videatur idem Moroni, t. 91, pp. 291—293.

Caput III.

Causa ad Sedem Apostolicam delata.

Epistolae Cardinalis Barberini de Causa a Congregatione de Propaganda Fide ad S. Officium remissa. — Decretum ordinatorium S. Officii. — Precibus ad unam Athanasii personam a S. Congregatione restrictis, desistitur a Causa persequenda, quod alias jam fuisset ordinationis iteratio negata. — Relatio Praefecti tabularii S. Inquisitionis.

§. 1.

Relationes Cardinalis Barberini.

Literae C. Barberini ad C. a Kollonich.

Eminentissimo et Reverendissimo Signor Ossmo.

Dal benignissimo foglio dell' E. V. de' 26 di Febro. passato ho inteso quel tanto, che si è degnata accennarmi in ordine all' istanza del sacerdote Luca Natale, ed in prima congiuntura non lascierò di rappresentare il tutto a questa Sacra Congregazione, ed unitamente gli esporrò il desiderio dell' E. V., che se gl' interceda da N. Signore la licenza di poter consecrar nuovamente sub conditione il vescovo greco unito di Transilvania per i rilevanti motivi espressi in detto suo foglio; del seguito poi ne darò quanto prima distinto ragguaglio all' E. V., a cui tratanto rinovando i più vivi attestati del mio sommo e parzialissimo ossequio colle suppliche de' suoi pregiatissimi comandamenti, Le bacio humilissimamente le mani,

Roma 2. Aprile[1]) 1701.

Di V. E.

hummo. e devotmo. servo

(B. U. B. p. 329). Fr. Card. Barberini Pref.

---

[1]) Ex die in his literis adscripto patet, Cardinalem a Kollonich jam ante acceptam epistolam Cardinalis Cornaro ad id consilii devenisse, ut quaestionem de Graecorum ordinationibus iterandis Sedi Apostolicae definiendam proponeret.

Aliae literae ejusdem ad eundem.

Eminentissimo et Reverendissimo Signor mio Ossmo.

Ricevo la pregiatissima carta di V. Eminenza in data dei 30 di Aprile passato, e con essa i fogli annessivi continenti l' istanza altre volte fatta a questa Sacra Congregazione di Propaganda Fide circa l' unione et ordinazione de' Greci, perchè sin da allora non mancai alle mie parti di servire all' E. V. riferendo in essa la medesima domanda; la Sacra Congregazione considerata la materia appartenente al Supremo tribunale del S. Officio, quivi perciò l' ha rimessa, di dove se ne dovrà attendere la risoluzione. Io nondimeno in adempimento del mio particolar debito non lascerò di far nuovamente pervenire alla Sacra Congregazione i fogli sudetti, e trattanto notificando all' E. V. ciochè su tale proposito è già seguito, Le rassegno sempre più costante la vera mia ambizione di ubbidire a' benignissimi suoi comandamenti, de' quali istantemente La supplico, e resto baciandele humilissimamente le mani,

Roma 16. Maggio 1701.

(Sequentia manu propria)

Le graziose di V. E. come mi sono, e saranno sempre pregratissime, così non lasciai di ubbidirla con portare alla S. Congreg. di Propaganda Fide le scritture e notizie già trasmessemi da Lei, e lo stesso ho eseguito delle ultime pervenute colla ultima humanissima dell' E. V. Non cesserò di ricordar l' urgenza gravissima rappresentata dall' immenso ed infatigabile zelo di V. E., acciò venga eccitata la propria applicazione della Congregazione di S. Officio da cui deve emanare la spedizione e deliberazione della sudetta materia. Mentre pregando Iddio Benedetto di conservare nella persona degnissima dell' E. V. così valido ausiliatore, Le rassegno la mia antica e riverentissima servitù in qualità di suo perpetuo

hummo. e devotmo. servo

(B. U. B. pp. 333—334). Fr. Card. Barberini.

§. 2.

Decretum ordinatorium S. Officii.

Documentum hoc Summorum virorum favoribus gratiisque debemus; speciali videlicet permissu Ipsius Sanctissimi Domini Nostri LEONIS Papae XIII., supremi literarum bonarumque artium patroni, sospitatoris, vindicis (quem D. O. M. Reipublicae christianae diu salvum atque incolumem conservet!), Emus. ac Rmus. D. Cardinalis Franzelin illud opera Rmi. ac Clmi. D. canonici Stortii, tabularii Sacrae Inquisitionis praefecti, ex scriniis ejusdem Congregationis in authentica forma eruendum curare nobisque benigne ad praesentis quaestionis absolutionem ex Urbe Roma mittere dignatus est: quod hic cum gratissima tantorum taliumque fautorum mentione praeterire nec voluimus nec potuimus.

S. O.

Ex volumine Decretorum anni 1701.

Feria IV. die 20. Julii.

Fol. 251. 1°.

Relata instantia a Nuncio Viennae ad S. Congregationem de Propaganda Fide et ab ista ad S. Officium remissa v. P. D. Athanasii episcopi graeci uniti Vallachiae et Transilvaniae tenoris sequentis, videlicet: Articulus 3. „Cum mihi remonstratum sit et nunc probe constet . . . sub conditione reordinaturum“[1]).

Eminentissimi audito voto DD. Consultorum decreverunt rescribendum Dno. Nuntio Viennae, quod transmittat ad Sacram Congregationem omnia documenta quae habet super non vera ac illegitima ordinatione ac consecratione episcopi sive archiepiscopi, a quo fuit ordinatus et consecratus episcopus Athanasius orator.

Die 6. Novembris 1883.

Exscripsi et contuli

Joannes B. Stortius S. C. S. O. a tabulario.

---

[1]) Textum instantiae habes supra descriptum p. 99; hoc loco tamen scripturae discrepantia in eo occurrit, quod Cardinalis a Kollonich simpliciter vocetur *episcopus*, non vero *archi*episcopus Strigoniensis, quemadmodum animadversum ibidem est.

§. 3.

Instantia Athanasii Decreto s. Officii ad unius oratoris personam restricta, a prosequenda Causa desistitur.

Relatio Rmi. D. Storti, Praefecti tabularii S. Inquisitionis.

L' enorme esposto del vescovo Atanasio di santa ragione venne dai Cardinali della Suprema ristretto a caso individuo di lui. Ma anche così ristretto non ebbe poi alcun seguito; dacchè perquisiti varii volumi dei Decreti degli anni posteriori al 1701 ed i volumi ove sono riportate le materie dei greci e dei grecoruteni e quegli altri, ove si contengono i dubbî di ordinazione e l' indice del così detto *volume grande* nulla più si è ritrovato di Atanasio e della sua domanda dopo quel Decreto ordinatorio emanato in Feria quarta venti Luglio mille settecento uno. Forse lo stesso Cardinale di Kollonitz fece desistere da ogni ricerca; poichè qualche anno innanzi proprio, se ben ricordo, ad istanza sua era stato risposto in Feria V. che i vescovi di rito greco se si convertono non devono esser riordinati nemmeno sotto condizione, non ostante lo scisma, la simonia, l' irregularità, l' intrusione, e l' ordinazione fatta da un vescovo solo[1]).

(Die quo supra). G. B. S.

---

[1]) A veri similitudine non abhorret, Cardinali a Kollonich transmissum ex Urbe fuisse Decretum S. Officii, olim jam editum in Feria IV. die 29. Septembris anni 1666, quo declaratum fuerat Episcopo Chelmensi r. gr., *ordinatos a Schismaticis non esse reordinandos, sed tantum egere dispensatione super irregularitate, juxta Constitutionem Clementis VIII.*, ut est apud Harasiewicz, *Annales Ecclesiae Ruthenae*, pp. 367—368.

QUÆSTIO III. ADDITITIA.

QUIDNAM MISSIONARIOS INTER ORIENTALES PRO SACRA UNIONE LABORANTES PRAECIPUE SERVARE OPORTEAT?

Instructio missionariorum sacra Unione pangenda intentorum.[1])

§. 1.

Selecta quaedam puncta Schismaticis ad s. Matrem Ecclesiam catholicam redituris diligenter explicanda.

1. Ecclesia catholica recte definitur coetus hominum ejusdem fidei christianae professione, eorundemque Sacramentorum communione colligatorum, sub regimine legitimorum Pastorum, ac praecipue unius Christi Vicarii in terris Pontificis Romani.

2. Ecclesiae catholicae nemo vere uniri, nemo ejusdem membrum fieri poterit, nisi integram fidem catholicam fideliter firmiterque crediderit, ac Romano Pontifici, beati Petri Apostolorum Principis successori ac Jesu Christi Vicario, debitam obedientiam praestiterit. Qui sine sincera fidei catholicae professione propter solam externam Pontificis agnitionem membrum Ecclesiae catholicae fieri

---

[1]) Exacta est instructio ista ad *Monita ad Missionarios in partibus orientalibus auctoritate S. Congregationis de Propaganda Fide typis edita an. 1669*, ad *Cathechismum Romanum*, ad *Christophorum Clavium*, ad *Jacobum Sirmondum*, atque ad alios fontes doctis non incognitos.

vellet, is ad simiae imitationem, ut ait Catechismus Romanus, se gereret, quae se hominem esse fingit, quum tamen non sit.

4. Quamvis ille, qui sensu vere catholico Romanum Pontificem ut caput visibile Ecclesiae in terris agnoscit, integram fidem catholicam implicite profiteatur, et idcirco ex expressa, publica et sincera professione agnitionis Romani Pontificis membrum Ecclesiae catholicae haberi, et ab iis qui foris sunt, discerni possit: ipsa Ecclesia tamen solo externo hoc signo contenta non est, sed omnino curat, ut qui salvifice uniri cum ipsa desiderat, errores illius coetus proprios, cujus membrum eousque extiterat, conceptis verbis ejuret; quemadmodum ex historia ecclesiastica patet.

4. Catholica fide receptum est, Christum Jesum etiamnum regnantem in coelis esse Supremum Ecclesiae Principem et Pastorem, qui, dum viveret in terris, non solum spiritualiter interno gratiarum et virtutum influxu eam gubernavit, sed etiam visibiliter, modo docendo, modo increpando, modo corrigendo; rediturusque ad Patrem, ad optimam Regni sui administrationem sensibilem, Apostolorum Principem, Vicarium suum s. Petrum constituit, cui plenam et supremam in Ecclesia contulit auctoritatem (Joan. 21. 18.) quoad regimen exterius, quum ille gratiarum influxu interius semper eam gubernet ac regat (Matth. 18. 10).

5. Quum autem Romanus Pontifex sit sancti Petri successor, eandem, quam ille dum vixit, in Ecclesia gubernanda habet auctoritatem; super ipsum enim, velut super petram firmissimam Christus Ecclesiam suam aedificavit (Matth. 16. 18.); huic claves Regni coelorum dedit (ibid. v. 19.); huic jussit, ut agnos et oves pasceret (Joan. 21, 15. 16. 18.); ab ipso voluit fratres confirmari, cujus utique ne deficeret fides, Patrem rogaverat (Luc. 22, 32); quae quum omnia praestare modo s. Petrus non possit; quod nec audiri, nec videri queat, necesse est, ut ab ejus successoribus praestentur, per quos adhuc in sua sedere Sede a sanctis Patribus dicitur. . . . Christus Dominus

regimen illud, quod in Ecclesia primitus instituit, haud immutavit; et quum suprema potestas sancto Petro collata, non tam ipsius quam aliorum ab eo dirigendorum gratia concessa fuerit, eam a Christo sic accepisse dicendus est, ut ad successores transmitteretur.

6. Quare missionarii in Unionis negotio promovendo id omni studio agant, ut convertendi ante omnia per fidem Deo uniantur, sicque uniti et Christo, invisibili Ecclesiae capiti, interius influenti morem gerant, et Romano Pontifici, visibili Ecclesiae capiti, Christique in terris Vicario, fideles exterius ad finem supremum dirigenti, debite pareant.

§. 2.

De orientalis ecclesiae ritu inter fideles unitos in sua integritate retinendo.

1. De ritu graeco in sua puritate servando.

Missionarii orientales sedulo attendere debent ad distinctionem inter res, quae ad fidem divinam spectant et eas, quae sunt ritus ecclesiastici, inter dogma fidei credendum et legem disciplinae servandam. Fides eadem esse debet in utraque Ecclesia, orientali et occidentali; omnia enim Ecclesiae catholicae membra ejusdem fidei professione invicem uniantur oportet. Verum leges disciplinae seu ritus ecclesiastici in variis ecclesiis variae esse possunt; quum haec rituum varietas cum fidei unitate optime consistat. Hinc Graecis ad unitatem Ecclesiae catholicae redituris clare aperteque declarent missionarii, ritus graecos ab Ecclesia Romana non modo non improbari aut immutari, sed imo plurimi ab eadem fieri ac summopere commendari, atque ideo Romanos Pontifices semper luculentissimis verbis praecepisse, ut peculiares ecclesiae orientalis ritus in tota sua integritate et puritate ab unitis retinerentur et observarentur: sublatis dumtaxat erroribus, quibus venerandos illos ritus a schismate aut

haeresi maculatos comperissent[1]). Curent etiam missionarii, ut Orientales sacram Unionem jam amplexi diligenter servent proprii ritus jejunia, festa, consuetudines, caeremonias, orationes, pietatis exercitia, uno verbo, quaecunque ad antiqui sui ritus integritatem spectare noscuntur[2]).

Kalendarium quod spectat, missionarii ob oculos habeant: 1°. forma antiqua Juliana, quam Graeci adhuc sequuntur, non pertinet ad proprietatem ritus graeci, quia eam et Ecclesia latina usque ad annum correctionis 1582 tenuerat, et nunc jam multae ecclesiae graecae cum emendata ratione temporum novi stili, salva puritate atque integritate ritus sui, commutarunt. 2°. Optanda quidem esset Kalendarii uniformitas, sed non est exigenda tanquam conditio amplectendi sacram Unionem. Primum patet ex erroribus, qui passim in antiquo stilo committuntur; sic v. g. Kalendarium Julianum anno 1697 Pascha una hebdomada et an. 1698 imo quinque hebdomadis serius quam oportuit celebrandum indixit[3]). Praeterea, stante illa Kalendarii diversitate, Valachi servitiis haereticorum mancipati ex una parte diebus festis propriae suae ecclesiae graecae ab operibus servilibus abstinendi licentiam a Dominis suis non obtinent, ex altera parte vero diebus festis occidentalium, quum ipsi functiones sacras proprii ritus non habeant, tempus omne inerti otio aut isto pejoribus conventiculis in animarum suarum perniciem absumunt. Ast quum rudis populus altiores istas festorum rationes non facile intelligat, nec ritum suum sibi in tota sua integritate servari putaret, si ipsi correctio Kalendarii obtruderetur.

---

[1]) Videantur quae ea de re scriptae sunt egregiae notae in Collect. Lacen. Concil., t. 2, pp. 599 seqq.

[2]) Istam regulam S. Congregatio de Propaganda Fide iterum confirmavit Decreto ad Praefectos omnium missionum orientalium dato die 31. Jan. 1702.

[3]) Pascha Julianum anni 1697 incidit in 4. Apr. veteris stili = 14. Apr. novi stili; et Pascha Gregorianum in 7. Apr. n. st. Anno 1698 vero actum est Pascha Julianum die 24. Apr. v. st. = 4. Maji n. st., et Pascha Gregorianum die 30. Martii n. st. Erat ergo dif-

2. De regulis ea de re missionariis Societatis Jesu a Superioribus suis praescriptis[1]).

Ex literis adm. R. P. Claudii Aquaviva, Præpositi Generalis S. J. an. 1608.

... Nostri non possunt tales, qui nunquam in ritu latino fuerunt, ad illum ritum suscipere post Unionem, quum praeceptum sit Ecclesiae, et peculiariter in literis Unionis factae sub Clemente VIII. statutum, ut unusquisque permaneat in ritu suae Ecclesiae. Et quia potest esse necessitas eos admittendi, proinde dispensatio a Sede Apostolica impetranda (Apud Malinowski: *Die Kirchensatzungen der Ruthenen,* p. 33. Leopoli, typis Instituti Stauropigiani. 1864).

Ex literis adm. R. P. Mutii Vitelleschi, Præpositi Generalis S. J. d. d. 21. Oct. 1628.

... Reverentia Vestra nostris omnibus serio injungat, ne ulla ratione conentur unitos a ritu graeco ad romanum seducere, ideoque omnino abstineant ab adhortationibus et persuasionibus, quibus videri possent velle eos a ritu suo ad romanum excitare. Causae vero ejusmodi reperiri censentur sequentes: 1. Decretum S. Sedis Apostolicae; 2. Conservatio ritus graeci propter revocandos ad Unionem schismaticos; 3. Unio non tantum fidei sed ani, morum inter Romanos et Graecos (Apud Harasiewicz *Annales ecclesiae Ruthenae,* p. 374, ibid. an. 1862).

---

ferentia inter utriusque Kalendarii Pascha anno 1697 dierum 7, et anno 1697 dierum 35. Cfr. Clav. *Rom. Calend.*, pp. 422—423. editionis Romanae anni 1603.

[1]) Quae de hac materia variis temporibus edita sunt monita Praepositorum Generalium S. J. diligenter collegit P. de Lamarche S. J. in opere, quod mscr. servatur in tabulario ecclesiae cath. metropolitanae Leopoliensis ritus graeci, hoc praefixo titulo: *Instructio super prohibitione transitus a ritu graeco ad latinum scripta . . ., cum Barnaba Swidnicki, monacho Basiliano, Congregationis Ruthenorum Procuratore die 17. Octobris 1721 communicata.* Ex eo plura in usus suos hauserunt Harasiewicz et Malinowski locis in textu jam adducendis.

Ex literis ejusdem d. d. 12. Sept. 1629.

... Accipio subinde literas ab Illmo. metropolita Russiae, quibus rogat, ut nostris isthic commendem Unionem Ruthenorum cum s. Romana Ecclesia, et nominatim, ut moneam nostros, ne facile eos qui ab unitis ad Romanum ritum transire cupiunt, audiant et foveant, sed potius hortentur, ut in suo ritu permaneant. Quod quum a S. Congregatione, quae Fidei Propagandae praeest, mihi aliquoties commendatum sit, Reverentia Vestra hoc ipsum Superioribus Provinciae suae commendet. ... Quodsi tamen nostri probent futurum cum majori Dei gloria, si ad Romanum ritum traducantur, Reverentia Vestra curet, ut rationes quibus id probari posset Illmo. Nuntio Apostolico proponantur, rogeturque ut super hac re judicium suum ad S. D. N. et ad S. Congregationem perscribat (Ibid. p. 372).

§. 3.

Errores et abusus Graecorum schismaticorum.

A.

Errorum catalogus, quem Card. a Kollonich sibi ex Jacobo Sirmondo conficiendum curavit pro missionariis in Hungaria et Transilvania.

1. Dicunt Spiritum Sanctum non procedere a Filio[1]).

2. Negant primatum Romanae Ecclesiae[2]).

3. Dicunt Romanum Pontificem non habere plus potestatis quam graecos Patriarchas; et quidquid praeter conscientiam eorum per Papam fit, esse nullius valoris.

4. Quidquid actum est per Papas a tempore septimae synodi, nullum sit.

5. Eucharistiam consecratam non esse Corpus Christi per Romanam Ecclesiam, eo quod fiat in azymo[3]).

---

[1]) Relege quae de hoc aliisque Graecorum erroribus scripsimus in *Kalendario utriusque Ecclesiae;* ac de primo quidem tom. 2., pp. 404—410.

[2]) Ibid. variis locis sub vocibus *Romana Ecclesia* et *Romanus Pontifex* in generali rerum indice signatis t. 2., pp. 789—790.

[3]) Ibid. tom. 2., pp. 221—229.

6. Ecclesiam Romanam errare in forma baptismi.

7. Non esse Purgatorium[1]), et dicunt suffragia Ecclesiae vivorum non prodesse, nisi illis, qui sunt in inferno[2]).

8. Animas exeuntes e corporibus non habere neque poenam neque gloriam usque in diem judicii, sed errare sicut aves coeli[3]).

9. Condemnant secundas et tertias vel ulteriores nuptias, negantes in his esse matrimonium.

10. Usuram non esse peccatum mortale.

11. Divortia fieri posse sine causa ad libitum.

12. Errant quia sacerdotes eorum committunt bigamiam.

13. Condemnant Ecclesiam Romanam, quod ponat aquam frigidam in Sacrificio[4]).

14. Errant, quia Dominator eorum vendit praelaturas et dat pro eis aliquid offerenti.

15. Reliquias panis fermentati, de quo conficiunt Sacramentum, volunt quoque esse corpus et valere tamquam sacrificium tempore extremo, ubi non invenitur sacrificium.

16. Praelati eorum vendunt sacros ordines.

17. Condemnant Ecclesiam Romanam eo quod celebrat Missam diebus quadragesimalibus, praeter quam diebus sabbati, et dominico[5]).

18. Deficiunt in duabus unctionibus, quae praecedunt baptismum.

19. In duobus scapulis ungunt oleo tantum puro tam Presbyteri, quam mulieres ibi assistentes.

20. Non conficiunt Chrisma, nec oleum sacrum infirmorum.

21. Cum ordinantur eorum Episcopi, injungitur eis aliquod factum, quod est contra canones et decreta.

22. Errant in extrema unctione, intelligentes b. Jacobum de infirmitate peccati, non corporali.

---

[1]) Kal. t. 2., pp. 322—323, 379—382.
[2]) Ibid. t. 2., pp. 22—23.
[3]) Ibid. t. 2., pp. 23—24.
[4]) Ibid. t. 2., p. 480.
[5]) Ibid. t. 2., pp. 251—252.

23. Confessores eorum nullam satisfactionem injungunt pro furto vel rapina manifesta: nisi quod vadat ad septem sacerdotes pro peccato, et ungunt oleo simplici pro remissione omnium peccatorum suorum, et solvunt eis pecuniam pro absolutione.

24. Semel in anno in coena Domini conficiunt Sacramentum pro infirmis, et pro toto anno desiccantes Eucharistiam ad solem: asserentes quod ea die Dominus instituit Sacramentum, majoris esse efficaciae. Nec diebus jejunant Sabbati, nisi sit vigilia Paschae[1]).

25. Animas Sanctorum usque in diem judicii non futuras in coelo, nec animas damnatorum in inferno: imo sunt errantes sicut aves coeli[2]).

26. Non habent nisi quinque ordines: Lectoris, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri, Episcopi.

27. In Sacramento poenitentiae etiam errare videntur: quia quum per gratiam contritionis aut Sacramenti ac potestatem clavium poenam aeternam commutari in temporalem dicunt, quod hic non perficitur poena injuncta, nec satisfactio fieri potest, vel purgari, nec post mortem igne purgari, negant purgatorium; et asserentes his tantum qui sunt in inferno prodesse, ut dictum est n. 7, in magna parte annihilant poenitentiam.

28. Solent quolibet anno Romanam excommunicare Ecclesiam.

29. Non permittunt Latinos celebrare in altaribus ipsorum: et si casu, aut necessitate acciderit, ut aliquis Latinus celebret, lavant altaria pro abominatione talis sacrificii. Et quia vere tenent, quod nullus in eodem altari eodem die nisi unam tantum missam habere debeat.

30. Simplicem fornicationem, et solutum habere solutam (fortasse: inter solutum et solutam) non esse peccatum mortale.

---

[1]) Ibid. t. 1., pp. 61—63.
[2]) Ibid. t. 2., pp. 23—24.

31. Praelati Graecorum, Sacerdotes et Religiosi injungunt poenitentiam Graecis, ut interficiant Latinos, et habituros remissionem omnium peccatorum.

32. Religiosi ipsorum non servant obedientiam, nec castitatem et sunt usurarii.

33. Dominator eorum ordinat Patriarchas, Archi-Episcopos pro arbitrio ac pariter deponit, et confert beneficia, retinens sibi arbitrium suum[1]).

34. Verberantes Praelatos, Religiosos et Clericos non peccant, nec incurrunt excommunicationis poenam.

35. Non posse peccare mortaliter quemquam (?).

36. Latinos esse in peccato mortali, et damnant eos, qui comedunt de suffocato, et radunt barbam, et comedunt alia in vetere testamento prohibita.

37. Credunt licitum esse quocunque modo decipere inimicum suum, etiamsi contingat perjurare, nec esse peccatum mortale.

38. Latinos damnant, qui comedunt carnes ultra hebdomadam cibi privii[2]).

39. Comedunt carnes quatuor diebus Veneris in anno[3]).

40. Damnant Ecclesiam Romanam et Latinos comedentes carnes die Mercurii, et die Veneris ova, et caseum, et non carnes in die sabbati[4]), et ponunt hoc sub interdicto anathematis. (B. U. B. pp. 23—25.)

B.

Brevior errorum elenchus, missionariis Societatis Jesu curante Cardinali a Kollonich ex Oriente in Hungariam et Transilvaniam transmissus.

1. Agnoscunt Pontificem successorem s. Petri Patriarcham Occidentis, primum omnium patriarcharum; sed negant ipsum esse caput visibile, et pastorem universalis

---

[1]) Recole dicta heic p. 104.
[2]) Kalend. t. 2., pp. 30—36.
[3]) Improbandum non est hoc disciplinae caput, quemadmodum ex iis patet, quae in rubricam hisce diebus adscriptam *Κατάλυσις εἰς πάντα* animadvertimus Kal. t. 1., p. 364., et t. 2., pp. 333 et 412.
[4]) Ibid. t. 1., pp. 61—63.

Ecclesiae; tribuunt ipsi jus in consessu sedendi ante omnes Patriarchas, nullam tamen admittunt in illos authoritatem.

2. Asserunt Spiritum sanctum procedere a solo Patre: multum queruntur ob additam particulam symbolo *Filioque*, et singulis annis una Dominica post Nativitatem excommunicant omnes haereticos et inter illos, qui addiderit Concilio Nicaeno propter Spiritus sancti processionem a Filio, sit excommunicatus; et haec est ipsorum fundamentalis haeresis, quae dedit occasionem, aut praetextum schismati.

3. Negant dari judicium particulare, et dicunt post mortem animas justorum amandari in unum locum, et animas reproborum in alium. In extremo dein judicio animas recepturas mercedem laborum et operum; bonas ituras in paradisum, malas in infernum.

4. Nullum agnoscunt purgatorium, interim omnia faciunt quae nos facimus ad liberandas aut sublevandas animas defunctorum[1]).

5. Volunt panem sacrificii Missae esse panem usualem et fermentatum, et propter hoc dicunt pollui eorum altaria, quoties sacerdos latinus in iisdem in azymo consecrat.

6. Nullum admittunt Concilium nisi septem prima oecumenica.

7. Faciunt Officium et dicunt Missam Gregorii de Palamas, dicentes eum esse magnae sanctitatis virum[2]).

8. Affirmant gloriam, qua Christus in monte Thabor resplenduit, esse increatam[3]).

9. Formam absolutionis sacramentalem esse mere et pure deprecatoriam, asserunt.

10. Matrimoniorum dissolutio est apud ipsos valde frequens, quae si fiat consentiente et approbante Episcopo, licitum est cuilibet parti aliud inire matrimonium, ita ut unus vir saepius tres numeret uxores, quae aliis nupserunt; tales ego hic novi.

[1]) Kalendar. t. 2., pp. 376—387.
[2]) Vide quam superius adscripsimus notam 2., p. 26.
[3]) Kalend. t. 1., pp. 237.

Ipsorum superstitiones, et abusus sunt infiniti, et in variis partibus varii. Sacerdotes vix unquam confitentur; Religiosi ignorant, quid sit votum; plerique putant se non teneri ad confessionem. Quando aliquis commisit enormius peccatum, v. g. adulterium, dant ipsi extremam unctionem praesentibus septem sacerdotibus. Nullum baptizant nisi post octavam diem, et eodem tempore simplex sacerdos confert sacramentum Confirmationis. Plerique sacerdotes conservant sacrum Corpus Christi domi suae, ubi dormiunt et manducant, in loco indecentissimo. Etiam in templis altare et vasa sacra sunt immundissima. Omnia apud ipsos pecuniis vendunt, id est singula Sacramenta. (B. U. B. pp. 285—287.)

C.

Errores dogmatici, quos Graeci ad Ecclesiam catholicam redituri expressa professione damnare debent, juxta Decretum Concilii Florentini[1]), scilicet:

1. Romanum Pontificem non esse caput universale totius per orbem diffusae Ecclesiae;

2. Panem azymum non esse materiam sufficientem sacramenti Eucharistiae;

3. Praeter coelum, sedem Beatorum, et infernum, carcerem damnatorum, tertium non esse locum, in quo animae nondum expiatae detinentur et purificantur;

4. Spiritum sanctum, tertiam in Trinitate personam, non procedere simul a Patre et Filio. (B. U. B. pp. 91—92.)

[1]) Decretum Unionis Graecorum cum subscriptionibus extat graece et latine post sessionem 25. apud Hardouin, t. 9., pp. 419—430.

LIBER II.

SYMBOLÆ

AD ILLUSTRANDAM

HISTORIAM UNIONIS RUMENORUM

IN

TERRIS CORONAE S. STEPHANI

CUM

ECCLESIA ROMANO-CATHOLICA.

Introductio.

Prospectus materiae tractandae.

Praecipuas quaestiones historicas, in quibus illustrandis alter hic liber versatur, brevi in conspectu ponit ipsa synodus Valachorum seu Rumenorum anni 1701 literis ad Clementem Papam XI. datis, quae ita se habent:

Sanctissime Pater!

Octavus jam volvitur annus, quod opera ac solertia Patrum Societatis Jesu, Albae Juliae degentium (qui hactenus fere a saeculo, ob ferociam haereticorum mutato habitu, vineam Dni. excoluerunt) de unione cum Sancta Romano-Catholica Ecclesia agere coepimus; ac tandem anno 1697 Albae Juliae Synodo Generali celebrata, toti Clero visum est (cum a variis haeresibus Ecclesiam Nostram dilacerari cum lacrymis conspiceremus), ut in gremium Sanctae Romano-Catholicae Ecclesiae Nos reciperemus: qua etiam ratione unum ex iisdem Societatis Jesu Patribus ad Augustissimum Imperatorem, ac Eminentissimum D. Cardinalem a Kollonics, communi voto expedivimus, per quem ab Augustissimo Caesare, ac Eminentissimo Cardinali, Archi-Episcopo Strigoniensi ac Primate Hungariae, in gremium Ecclesiae Romano-Catholicae recipi postulavimus. Annuit votis pientissimus Caesar, annuit desideriis Eminentissimus Praesul, cujus industria Sacratissima Caesarea Majestas Clerum Nostrum novis privilegiis ac juribus ecclesiasticis recreavit. Anno tandem labente ipse Reverendissimus Dnus. Episcopus Noster, cum uno itidem ejusdem Societatis Jesu Patre, Aulam Augustam, ac praefatum Eminentissimum Cardinalem adiit, totamque Ecclesiam Nostram, per Transylvaniam diffusam, quae ad minimum

200,000 animarum numerat, recommendavit, quem zelantissimus imprimis Praesul ut Parens Filium suscepit, totique Clero ac Ecclesiae Nostrae graeci ritus unitae denuo privilegia ecclesiastica a praenominata Sacra Caesarea Majestate procuravit; cum quibus ubi Reverendissimus Dnus. Episcopus Noster rediisset, fere bismille Sacerdotes (qui congregati eramus) in praesentia Reverendissimi Dni. Episcopi, ac Patrum Societatis Jesu professionem Fidei emisimus. Quia vero Sanctitatem Vestram, omnium per orbem diffusarum Ecclesiarum caput esse agnoscimus ac veneramur, ad pedes Sanctitatis Vestrae adgeniculantes provolvimur, Nosque ac Ecclesiam Nostram Transylvanicam unitam, in curam paternam ac protectionem, quam humillime recommendamus, Apostolicamque Benedictionem impertiri, quam ardentissime efflagitamus: quod eo facilius nos obtenturos confidimus, quo ardentiori zelo Sanctitatem Vestram in Divini Numinis cultum, in omnium Christi Fidelium salutem ferri non dubitamus.

His quam diutissime Deus ter Optimus, Maximus Sanctitatem Vestram pro sui Nominis gloria, imprimis Ecclesiae Nostrae graeci ritus unitae incremento, ac totius orbis christiani solatio, salvam ac incolumem conservet ac tueatur

Albae Juliae 8. Novembris a. 1701

Sanctitatis Vestrae

Filii obedientissimi

Athanasius Ecclesiae Valachicae per Transylvaniam graeci ritus unitae Episcopus[1])

ac

Synodus Generalis cum toto Clero.

[2]) (L. S.) (A. Pr. St.)

[1]) Athanasius utraque lingua, valachica et latina, subscripsit.

[2]) Publicum hoc sigillum, quo impresso Actum confirmavit synodus, slavicis literis inscriptum est: *АЧЕСТА ІАСТЕ ПЕЧЕТЕ МІТРОПОАІЕ ВЕАГРАДЕАІ*, juxta receptum in Transilvania transcribendi modum = *Acesta iéste pecete Mitropolie Belgradul*, latine: *Hoc est sigillum Metropoliae Albae Juliae.* Ejus imaginem photographicam ex archetypo ipso fideliter expressam dabimus infra.

Caput I.

Patres Societatis Jesu hactenus fere a saeculo, ob ferociam haereticorum mutato habitu, vineam Domini excoluerunt. (Synod.)

De Patribus Societatis Jesu in Magno Principatu Transilvaniae.

§. 1.

De conditione Societatis Jesu in Transilvania ante hujus provinciae reditum ad antiquam ditionem Sacrae Coronae a. 1688.

Indefessos in Transilvania missionarios e Societate Jesu multis gravibusque laboribus, insidiis, aerumnis exercitos, apostolicae suae professioni cumulate satisfecisse, turbatissimis etiam temporibus inter continua capitis discrimina, ad sacrum animarum quaestum faciendum jugiter attentos, evidenter ostendunt genuinae eorundem historiae apud Sachin., part. 4; Juvenc., part. 5; Cordara, part. 6; Socher, ll. 6—8; Stoeger, *Script. Prov. Austr. S. J.;* aliosque prudentes rerum in missionibus gestarum explicatores. Proinde satis habemus succinctae horum auctorum narrationi breve quoddam illustramentum ex ineditis Archivorum codicibus msc. afferre.

I.

Fere a saeculo. (Synod.)

De longaevo Societatis Apostolatu in Transilvania.

Libellus supplex Status catholici Transilvania Leopoldo I. Imperatori ac Regi e Regni comitiis oblatus an. 1701.

Augustissime Romanorum Imperator!

Domine, Domine Clementissime!

Notum erit Sacrmae. Majestati Vestrae, qualiter his diebus Regni comitiis huc Albam congregatis, quum de aliis gravaminibus nostris de quibus Majestati Vestrae Sacratissimae supplicandum putassemus disputaremus, a Dnis. acatholicis Fratribus nostris propositum in primis fuisset, ut de ingressu quoque in Transylvaniam Religiosorum certorum,

hoc est, Patrum Societatis Jesu, quereremur, eosque secundum lege nostras a Mtte. Vra. Sacrma. confirmatas, hinc exclusos, arceri et in posterum peteremus. Quorum quidem postulatum nobis valde damno sum, ne, ut illi volebant, nomine totius Regni proponeretur, Nos Catho lici, et tum statim coram Regni statibus, et deinde coram Excellmo Dno. Majestatis Vestrae Sacrmae. Commendante Generali, scripto cert desuper facto, contradiximus: optime scientes, leges ejusmodi libertat religionis catholicae adversas iniquitate temporum superiorum lata et quibus tunc etiam a Catholicis contradictum fuit, benignissimo Maje statis Vestrae Sacrmae. Decreto non confirmatas, sed esse omnes ab litas[1]). Quia tamen metuimus, ne illa nostra contradictione impedir non possemus, quo minus vel aperte vel occulte dicti Dni. Acatholi apud Sacrmam. Mattem. Vram. vel per se ipsi, vel etiam per exteroru Principum acatholicorum intercessionem, hoc potissimum tempore per culosam, moliantur aliquid contra dictos Societatis Jesu Religiosos, q

---

[1]) Ad hujus Decreti intelligentiam facient verba ipsius instantiae, a quam emanavit. Erat autem instantia his concepta terminis: Sacra tissima Caesarea Regiaque Majestas! — Domine, Domine natur liter clementissime, benignissime! — Proficiscitur Illmus. Dnu Comes Michaël Mikes, frater noster amantissimus, clementissim Majestatis Vestrae pedes homagiali cum subjectione deosculaturu cui dum certa quaedam puncta, sanctae nostrae religionis catholica bonum publicum et incrementum spectantia, unanimi consensu con misimus, profundissima cum devotione, coram glorioso Majestat Vestrae subsellio repraesentanda, exoramus submississime Majestate Vestram, quatenus indignam ejusdem Domini Comitis persona clementissime suscipere, humillimas nostras preces paternis auribu benignissime exaudire nosque afflictos et sub oppressione acatholi adhuc gementes, in libertatem restituere clementissimis sub al protegere, exoptataque benignissima resolutione exhilarare non dedi netur. Caesareo—regiam Majestatis Vestrae gratiam fidelibus nost servitiis demereri studebimus, nosque indignos, memoratumque D minum Comitem paternis Majestatis Vestrae clementiis humilli insinuantes, Matti. Vrae. et Augustissimae Domui felix, gloriosu et in omnia residua mundi saecula duraturum imperium ardent simis apprecamur desideriis, Majestatis Vestrae Sacratissimae fid les humillimique servi et subditi, status Catholici Transylvani Claudiopoli 29. Martii 1699 (B. U. B. t. XXVI, pp. 134—135). Quibus *gravaminibus et instantiis pro aequitate et justitia consi ratis, ruminatis et digestis* Leopoldus inter alia, *benignissime resol* d. 5. Septemb. 1699: 4°. „Quum nos omnino velimus, ut par integra inter quatuor receptas in Transilvania religiones libertas aequalitas servetur: idcirco consuetudines, leges et statuta seu communi ab Acatholicis, seu in particulari ab aliquibus urbibus oppidis contra aequalitatem libertatis catholicae religionis lata pl abolevimus et sustulimus, ita ut in posterum Catholici cum Acat licis, et praesertim Reformatis, communi privilegiorum usu gaude et fruantur". (B. U. B. pp. 27; edidit cl. D. Fiedler in *A Ac. lit. Vindobon.* = Sitzungsberichte = 1858, pp. 375—376).

jam a saeculo uno et multo amplius in hac patria difficillimis temporibus sanctam Nostram religionem catholicam nec laboribus ullis, nec vitae suae parcentes, plurima perpessi, defenderunt et conservarunt, Nobisque posthac etiam eundem in finem, atque ad juventutem probe instituendam summe necessarii sunt: ideo officio nostro deesse non voluimus, nec potuimus, Majestati Vestrae Sacratissimae humillime supplicantes, ut hanc Dnorum. Acatholicorum Fratrumque nostrorum intentionem Nobis et bono religionis catholicae et aequitati tam adversantem, aliquid Patribus Societatis Jesu nocere Majestas Vra. Sacrma. non patiatur; sed potius eorum hic commorationem, a veteribus Sanctae memoriae Principibus nostris rite et laudabiliter constitutam firmare, articulos contra Patres eorumque fautores, odio adversariorum latos, uberius et clarius abolere, abolitos ex libro approbatarum Constitutionum expungi curare, plenam denique religionis catholicae in patria nostra libertatem stabilire ac defendere Majestas Vestra Sacratissima dignetur[1]). Divina Bonitas Majestatem Vestram Sacratissimam pro Nostrum et Ecclesiae christianae bono diutissime servet incolumem atque omni benedictione locupletet.

Albae Juliae die 24. Februarii 1701.

Majestatis Vestrae Sacratissimae
subditi humillimi
Status Catholici Transylvaniae

Comes Stephanus Apor.	Stephanus Haller.	Comes Laurentius Pekri.
Comes Michaël Mikes.	Gabriel Josika.	Stephanus Toroczkai.
Simon Boer.	Franciscus Henter.	Stephanus Kornis.
Georgius Haller.	Comes Ladislaus Csáky.	Joannes Kapi.
	Sigismundus Felvinczi.	

(B. P. V. 12096).

---

[1]) *Universi status catholici carae suae Transilvaniae instantiis humillime sibi porrectis* annuens Imperator Resolutionem suam d. d. 5. Sept. 1699 *debito modo effectui mancipare* iteratis vicibus *serio mandavit* d. 20. Apr. 1701 et d. 13. Febr. 1702, eamque praeterea compleri atque authentice explicari jussit d. 25. Aug. 1703, hac praescripta formula:

4. „Quum nos omnino velimus, ut par et integra inter quatuor receptas in Transilvania religiones libertas et aequalitas servetur, idcirco consuetudines, leges et statuta seu in communi ab Acatholicis, seu in particulari ab aliquibus urbibus vel oppidis contra aequalitatem libertatis catholicae religionis lata plene abolevimus et sustulimus, *qualia essent de episcopo catholico, Patribus Societatis Jesu, aut aliis Religiosis in Transilvaniam non admittendis, aliave his similia, sine quibus non posset censeri esse plena ubique libertas catholici exercitii*, ita ut in posterum Catholici cum Acatholicis, et praesertim Reformatis, communi Privilegiorum usu gaudeant et fruantur". (B. U. B. p. 468.)

II.

Ob ferociam haereticorum mutato habitu. (Synod.)

De ratione apostolici muneris a Societate expleti, exemplo unius ex missionariis existimanda.

Mathias Sambar S. J.

P. Mathias Sambar, natione Croata, Varasdini nobili familia in lucem editus anno hujus saeculi 1618, 27. Aprilis, in Societatem Jesu cum eximia ingenii et indolis commendatione humanioribus absolutis, susceptus est Jaurini, ingressus vero Viennae anno 1637, 10. Octobris, ubi quam solida religiosae vitae fundamenta posuerit, argumento est omnis deinceps vita ad Instituti nostri normam sancte apostoliceque traducta. Ex ipso tyrocinii cursu ob sociorum penuriam Posonium evocatus anno uno parvam scholam docuit, tum Philosophiam feliciter decurrit, propugnatis publice ejus thesibus. Missus dein, ea absoluta, magno suo solatio in Transilvaniam ad erudiendam in pietate et literis ejus patriae juventutem: quod praestitit Monostorini in florida tum temporis Societatis nostrae residentia, triennio Poësim et Rhetoricam professus magna ingenii commendatione. Theologiam deinde universam publice defendit cum audientium plausu Graecii; in numero 4 votorum professorum relatus 1655, 24. Januarii. Oblatam Philosophiae cathedram demisse recusavit, ejus tamen laurea moderatorum jussu insignitus ac dein variis postea muniis praefecti spiritus, ac scholarum, consultoris, praesidis sodalitatum, catechistae, exhortatoris domestici cum laude peractis, casus praeterea conscientiae, controversias, et Scripturam Sacram professor exposuit. Praefuit etiam convictibus ac seminariis sexennio, nostros vero diversis in residentiis superior decennio moderabatur, et quae apostolicorum ejus laborum summa gloria est, egit in Transilvania et superioris Hungariae partibus missionarium, simulque in destitutis vero animarum pastore ecclesiis parochum octennio, et indefessum in promovenda fide catholica et excolenda Christi vinea operarium annis viginti quinque et religiosissimum e primis Hungariae cathedris ecclesiasten integro 30 annorum spatio. Quae porro in arduis his apostolicae vitae functionibus perpessus sit, quaeque egerit, facilius est cogitatione assequi, quam verbis exprimere. Nam praeter famem, sitim, acerbissima frigora, ardentissimosque solis aestus, quos in peragrandis pagis et oppidis, quaerendisque quibus speciale solatium necessarium esset, tolerare opus fuit, praeter malevolorum odia et calumnias, praeter infames haereticorum tribunalium proscriptiones, et exilia, ipsa etiam vitae discrimina non raro adiit, frequentissime a furiosis et rabidis haereticis

ad necem quaesitus. Qui quum per unius Patris Mathiae ardentissimum zelum tanta sectis suis damna inferri cernerent, modis omnibus id intendebant, ut eum vel e regno exturbarent, vel quum id non succedebat, e vivis tollerent. Mutanda igitur ei fuere saepius hospitia, et de statione in stationem aliam migrandum, assumendus vestitus alius, quaerendae latebrae, non tam ut mortem vitaret, quam ut saluti suorum diutius se impendere posset. Contigit saepius, ut transvestitus, quod etiam de Angliae Apostolo Campiano refertur, cum iis ignotus amoenissime ageret qui eum actu quaerebant, ut perderent[1]. In Transilvania certe dum ageret, tantam apostolicus ejus promovendae rei catholicae zelus rabulorum et praedicantium rabiem concitavit, ut non quiescerent antea quam coactis regni comitiis, apud status et ordines efficerent, ut tum ille, tum Jesuitae omnes perpetuo exilio mulctarentur et regni finibus intra mensem exire cogerentur[2]. Carolini quum aliter ei incommodare non possent, nequissime calumniati sunt, ut insignem ejus a sanctitate et doctrina famam apud vulgus minuerent, eum publica in disputatione erroris convictum et ex pacto in poenam malae disputationis dente extracto mulctatum. Novissime quum in tota prope Hungaria rebellis haeresis grassaretur, primi exercitus duces et antesignani ubique sollicite admodum de Patre Mathia indagabant, gravissimis haud dubie tormentis invisum sibi caput, si deprehendissent, excruciaturi. Nunc ad tantorum odiorum causam, praeclara nempe pro fidei Romano-catholicae incremento facinora descendamus. Udvarhelini Transilvaniae in urbe pridem nostri stationem figere optabant, neque tum modus ejus

---

[1]) Ex inclyto Christi martyre Edmundo Campiano exemplum sibi sumere plurimum amabant missionarii Transilvaniae, quod olim multi eo Viennae ac Pragae usi fuissent in literis et pietate magistro. Et erat sane illustre ac perspicuum Campiani exemplum; dici enim non potest, quot in Anglia haereticos ad Ecclesiam catholicam reduxerit, quot catholicos vacillantes in fide confirmarit, quot fortes in aciem pugnamque eduxerit vitae exemplo, excellenti doctrina, ingenii acumine, agendi dexteritate, disputandi subtilitate ac robore. Virum apostolicum Londini, ubi natus erat, die 1. Decemb. an. 1581 pro fide catholica immanissime mactatum firma spes est propediem in beatorum coelitum catalogum relatum iri. Scripta ejus recenset De Backer, *Bibliothèque*, t. 1, pp. 1025—1030; virtutes ac martyrium post Estium, Bombinum aliosque a De Backer citatos ultimus egregie illustravit Richardus Simpson, *Edmund Campion. A biography*. London. Williams and Norgate. 1867.

[2]) Unus ex omnibus erat P. Stephanus Kornis, qui nec cultum vestium nec solum patrium mutare unquam voluit, quod, quum ex illustrissima Kornisiorum familia oriundus esset, privilegiis primae nobilitatis particeps, nonnisi accusatus ac convictus exilio mulctari posset. In gentilitio Castro s. Benedicti plenus meritorum obiit, unde per noctis tenebras, quum per lucem, structis undique ab acatholicis insidiis, non posset, tota late vicinia catholicis sacramenta ministrabat. Cfr. Illia, *Ortus et progressus* etc., pp. 89—90.

rei perficiendae occurrebat: effecit id zelosa sua industria P. Mathias et parochum loci virum caeteroquin probum, sed in promovenda fid non satis fervidum induxit suaviter, ut sibi parochiam administrandau cederet, tanto fidei fructu, ut ubi non nisi decem invenerat, intra ann spatium ducentos triginta quinque Catholicos numeraret. Retinuitque longis temporibus parochiae ejus administrationem Societas, maximo rei Catholicae emolumento. Carolini, quo e Transilvania exul venerat, duos tunc repererat verae fidei asseclas, post annum cum gaudio supra centum vidit ardentes verae religionis sectatores. Jaurini prope integrum pagum collegio subjectum intra parvum tempus errores haereticos dedocuit. Verbo ubique, ubi eum degere et vivere contigit, qua affabil conversatione, qua diurnis nocturnisque apud aegros et moribundos aut supplicio destinatos, laboribus et sudoribus, qua frequentissimis a populum dictionibus, qua exhibitis piis e Sacra Scriptura dramatibus qua impressis controversisticis libellis, qua publicis cum praedicantibu disputationibus, qua denique mille aliis mediis, quae ingeniosus lucran darum animarum zelus adinvenit, id unum anhelare videbatur, ut omne Christo et Ecclesiae lucrifaceret. Disputationes certe ejus, tum i Transilvania, tum Cassoviae praesertim habitae, Bartfa et Eperjesin professores acatholicos, et praedicantes evocabant, quod illi apud Cath licos amorem conciliabat, ut passim Hungariae Apostolus, fideique pr pugnator nominaretur. Apud praedicantes, de quibus semper vict abscesserat, ei tantum auctoritatis et aestimationis accesserat, ut repe tinos congressus et dissertationes levibus de causis trepidi subterfug rent. Apud auditores denique id effecit, ut multi errores suos agno cerent, et detestarentur. Controversisticis vero libellis, quorum i pressit plurimos, et qua in scientia etiam sapientum judicio pancos si pares habuit, adeo dilucide veritatem Romanae fidei et falsorum do matum inanitatem ostendit, ut raro inventus sit ex heterodoxis, q refutare praesumeret. Aut si quis attentavit, plus convitiis quam soli responsis actum erat. Ipsorum denique dramatum erat optata plu morum ad veram fidem conversio, quibus aliisque mediis multorum judicio aliorum etiam duodecim animarum millia in Transilvania, Hu garia, Valachia et Moldavia (ad quas e Transilvania excurrebat saepi haeresi eripuit. Imo quispiam scribit a fide dignissimis se habe plura quam quadraginta millia Patris Mathiae laboribus debere salut suam, numerum certe zelo apostolico dignum, qui tamen ardentissi ejus desideriis nondum suffecerat; nam in extrema sua aetate ardu missiones, ipsumque in Scythiam iter ad earum gentium conversion unice zelabat: et quum ob fractas tot laboribus vires id non impetrar quum haeretici convertendi deessent, conabatur salutem et perfection omnium qua concionibus, qua exhortationibus promovere. Sed qui tar cum zelo aliorum salutem procurabat, suae quoque studiossisimus vi quod eximiae virtutes in eo testabantur. Principem locum obtinet p

funda animi demissio, qua se omnibus viliorem judicabat, primas aliis cedere paratissimus. Quanti obedientiam faceret, voces saepius auditae indicabant, quibus se ad omnia semper munia et superiorum nutum promptissimum palam dicebat. Testati sunt et ii, quos Cassovia ad Novitiatum Trentschiniensem deduxit, quibus prius, quam valediceret, praecipue commendabat, ut ante domus probationis januam caput deponerent, id est voluntatem suam manumitterent in moderatorum voluntatem resignatissimi. Angelicae virtutis cultor fuit adeo eximius, ut quum in omni prope genere haeresis ei conviciaretur, in hac tamen materia ne minimum haberet, quod vel calumniari posset; imo fateri cogebantur eum virtutis esse eximiae, ad quod affirmandum prae multis aliis adigebat eos felicissima illius in eliberandis energumenis divinitus ei communicata potestas quorum plurimi sunt in Valachia et Transilvania. Unum quod in Transilvania accidit commemorasse sufficiat. Erat ferociore genio obsessus Valachus ad praedicantem adductus, ut si posset, miserum juvaret; quod quum facere non posset, finxit se nolle, addens per calumniam hujusmodi praestigia se non calere, irent ad illum daemonum adversarium Papistam (Patrem Mathiam intelligebat), scire illum incantationes ejusmodi, quibus daemonem ipsum facile deciperet. Fuerunt ii quibus infelix homo curae fuit, simulque viginti campani curiositate quadam ducti, et qui Patri Mathiae energumenum stiterant, ii ut miserum liberatum cernerent, ii ut eventum actionis futurae curiosi experirentur. Et ecce ad preces pauculas praesentibus illis expulsus est hostis pessimus, eo spectatorum illorum emolumento, ut haeresim ejurarent omnes, sacraque expiati confessione fidem orthodoxam amplecterentur. Id quod unus ex iis viginti campanis hac occasione conversus, juratus totius historiae spectator testatus est. Quam porro in se suumque corpus saevierit, argumento sunt flagellationes ad vicina etiam cubicula auditae, eoque rigore inflictae, ut ab inimica manu proficisci viderentur. Nunquam certe sine disciplina et cilicio socium ullum, ubi vel per noctem unam morandum esset, adiit, imo inter ipsas quandoque epularum apud externos lautitias ejusmodi instrumenta adhibere solitus est. Accubuerat aliquando Illustrissimae mensae Cassoviae, ubi quum Religiosus quispiam pariter hospes adverteret se relicto, omnium praesentium dominorum aestimationem et amorem in unum P. Mathiam converti, temperare sibi non potuit, quin erumperet, et Jesuitas aura humana pasci, mollibus vestiri, cutem tantum suam curare, mortificationis omnis plane immemores vivere, diceret: suam e contra, suaeque religionis alumnorum virtutem a vili et aspero habitu jactaret. Tandem quum ex silentio suo immoderatiorem fieri animadverteret, non tam suae gloriae quam Societatis (dissimulavit diu non satis prudentem dicacitatem P. Mathias, ne verbo reposito), matris amantissimae honori consulturus, coram omnibus, qui vel convivae vel ministri aderant, pectus nudat, et horrido tum cilicio armatum ostendit, pauculis his

Religiosum illum affatus: „En, mi Pater, sic Jesuitae solent cutem suam curare, sic mollibus vestiri;“ nec plura locutus est. Mansit tamen viso hoc Religiosus ille non parum confusus. Reliqui vero in tanto foecundiorem Societatis commendationem digressi sunt, quanto clariori argumento inferebant, si inter ipsas cupedias haec fierent, multo graviora affligendi corporis instrumenta domesticos inter parietes adhiberi. Et vero suae vocationis amator eximius, Societatis commoda promovere multum adnisus est. Certe Karoliensis olim, et Patakinensis Residentiae ejus potissimum industriae et suavi dexteritati debebantur. Hanc Celsissima Principissa Sophia Báthori, illam illustrissimus Dominus Adamus Károly fundarunt, maximoque suo solatio videbant, ingentes exinde in rem catholicam, cujus erant studiosissimi, fructus dimanare. Cassoviae apud Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Kisdii Agriensium olim praesulem multum cooperatus est in academia et seminarii Kisdiani fundatione. Jaurinensis Hungarorum Congregatio supellectilem suam omnem argenteam et complura templa elegantes pro aris ornatus Patris Mathiae foecundiae adscribunt. His virtutum exemplis adjungebat intimam cum Deo conjunctionem, exactum rerum spiritualium studium, eximium in sacro Missae sacrificio peragendo ardorem, et ad ipsum quoque ultimum fatalem morbum usitabat tum mane quum surgeret, tum vespere priusquam decumberet, tum alias de die frequenter sanctissimi Eucharistiae Sacramenti visitationes. Retulit quispiam cubiculi illius Tyrnaviae vicinus, eum solitum ad singulas noctis horas expergisci, et ea quandoque vehementia in affectus pios ac contritionis actus erumpere, ut frequentissime quantumvis altum dormiret, ab eo excitaretur. Patientiam praeter innumera fere quae pro Dei gloria et fidei augmento toleravit, testatur extremus praesertim morbus, quo acutissimos asthmatis dolores duorum prope mensium spatio invicto animo sustinuit, nihil fere ingeminare auditus nisi: „O Jesu! O Maria! date gratiam patienter sustinendi“. Ut primum vero se tum senio ipso, tum morbi gravitate in mortis discrimine constitutum esse animadvertit, statim generalem totius vitae exomologesim instituit. Saepius una etiam die tenerioris conscientiae scrupulos verius, quam errata aperiens sumptaque sanctissima Eucharistia ipse extremam unctionem expetiit, dissolvi cupiens et esse cum Christo. Et quum opinione sua vita doloresque protraherentur, inter lacrymas internorum desideriorum testes auditus est dicere: „Jam jam sperabam, quod me Jesus meus ad se accipiet, sed adhuc vult me pati“. „O Patres Fratresque! rogate, ut cito me Jesus meus ad se accipiat. Nihil est, quod me remoretur“. Et vero, ut speramus, tot animarum spoliis divitem jam secum habet Deus Optimus; estque merces ejus magna nimis. Obiit Zagrabiae in collegio Societatis Jesu anno 1685. (B. P. V. 12082.)

III.

Vineam Domini excoluerunt. (Synod.)

De laborum apostolicorum fructibus legitimo judicio aestimandis.

Ex Diplomate Card. a Kollonich an. 1701 de juribus Societatis Jesu sub Corona s. Stephani.

Nos Leopoldus miseratione divina etc.

Quam uberem in Ecclesia Dei per Hungariam partesque eidem annexas fructum apostolicus religiosissimae Societatis Jesu zelus ultra saeculum in eodem indefesso conatu, non modo usque ad sudorem sed et sanguinis profusionem laboribus tulerit, nemo plenius intelligit, quam qui tristem et lacrymis dignum ejusdem haeresibus olim prope perditae statum cogitaverit, ubi ignorantia ob scholarum defectum, depravata morum licentia ob concessam haeresibus libertatem, impietas ob pulcherrimas fundationes saecularium avaritia pessumdatas et profanatas ecclesias ita late dominabatur, ut cum populo tota fere nobilitas, sexus omnis et aetas, et (quod non sine horrore memoramus) ipsae Deo sacratae in asceteriis personae, quin episcopi ipsi qui gregem sibi commissum contra exitialem animarum pestem haeresim tueri debuissent, corruperint viam suam, et facti sint ad impietatem duces et inventores. Quae omnia nunc meliorem in statum revocata, si absque fuco et invidia veritatem velimus confiteri, uni post Deum venerabilis Societatis Jesu pietati, eruditioni et indefessis conatibus veniunt adscribenda, utpote cujus industria creatae scholae, correcta morum pravitas, repressa haeresis, revocata ad fidem orthodoxam omnis, si paucos obscuri nominis excipias, nobilitas, instaurata in asceteriis pietas, auctus cleri numerus, avita denique Hungariae in Deum religio, ejusque matrem, Magnam suam Dominam, ac Coelites veneratio est innovata. .... (B. U. B. p. 425).

§. 2.

De conditione Societatis Jesu in Transilvania in ditionem Sacrae Coronae denuo redacta.

Mirum sane, non tam nos, quam, quo incedimus habitum, odio esse haeresi per Transilvaniam diffusae. Si caeterorum (inquiebant) ecclesiasticorum amictu, quod practicatum hactenus, uteremur, id a se haud gravate toleratum iri. Sudes quippe in oculis est, nec ulla pejus vexare illos res potest, quam libera secundum Institutum usumque nostrum agendi ac operandi ratio. (Missionis Dacicae An. 1701, B. P. V. 12096).

I.

De habitu Societatis Jesu in Transilvaniam reducto per

Gabrielem Kapi S. J.

Kapi vir fuit clarus omnino naturae dotibus, sed divinae gratiae muneribus longe clarior. Ad laborem impigerrimus et animarum lucris ubique intentus, in variis regionibus Sacrae Coronae copiosam messem fecit. Erudiendis Transilvanis longam annorum seriem impendit magna caritate, magna industria, magno fructu. Munus Superioris missionum Dacicarum ut multa per incommoda atque aerumnas, ita cum summa prudentiae et religionis laude gessit, jura Ecclesiae et Ordinis sui fortiter constanterque contra adversariorum violentiam tutatus. Summorum Principum gratia et benevolentia usus, Cardinali a Kollonich multis gravibusque in rebus operam praestitit. Sed quoniam alibi erit uberior de laudatissimo viro dicendi locus, hic paucis multa complectemur, brevi illo Vitae summario exhibito, quod operum catalogo praefixit Stoeger, *Script. Prov. Austr.*, p. 167. Est autem hujusmodi. Kapi Gabriel, Hungarus, Kapivari in Comitatu Sàrosiensi 28. Aug. 1658 e nobilissima familia ortus, et aet. 15. Societatem Viennae ingressus, absoluta Viennae cum laude philosophia, poësim ac rhetoricam Styrae biennio docuit. Quum vero D. Thomam Viennae in alterum annum audivisset, ob infestatam a Turcis Austriam Bononiam translatus, in florentissima hac Academia theologiam universam tanta approbatione propugnavit, ut Provincia illa Gabrielem virtute aeque ac scientia sibi probatum retinere satageret. At revocatus in Austriam, ubi 4 vota professus, et philosophiae ac theologiae Doctor creatus est, humaniores primum literas Viennae, tum Tyrnaviae philosophiam quadriennio, theologiam biennio docuit. Hinc missione Indica nequidquam petita, ad s. cathedram adhibitus, Gyöngyösini, Quinque-Ecclesiis, Comaromii maximo fructu ad populum dixit, innumerosque haereticos in Ecclesiae sinum reduxit. Sed et a laboribus apostolicis rursus ad regendi munus avocatus, Cancellarium primum Universitatis Tyrnaviensis quadriennio egit; suis dein Gyöngyösini quinquennio, Claudiopoli sexennio, ac annis totidem missionibus Dacicis praefuit, ubi post saeculum Societatem rursus in proprio vestitu in hanc provinciam reduxit. Collegium posthac Tyrnaviense vicaria potestate rexit anno uno, Trenchiniense tribus, postremoque simul tyronum spiritum formavit. Dein Rector Collegii Academici Tyrnaviensis ac denique Posoniensis ubi felix vicenorum et amplius annorum gubernium terminavit. Devecta igitur aetate sibi relictus, typographiam Tyrnaviensem cum Bibliotheca catechetica in septimum annum procuravit, eamque tum diversis eruditis opusculis tum insigni, cui immortuus est, volumine saluti Arianorum destinato

auxit, ac denique singularis propagator cultus Mariani, erectis 70 de Rosario Sodalitatibus, 24. Mart. 1728, aet. 70 ad recipiendam laborum mercedem avolavit.

II.

Opera et solertia Patrum S. J. (Synod.)

De officiis caritatis operose ac solerter indigentibus impensis[1]).

Quoniam missionariis S. J. nihil unquam antiquius esse potuit, quam fovere, opitulari, recreare (B. P. V. 12096), neminem sinu suo exclusit eorum caritas, eo propensior, ubi major miseria. . . . Multis intercessione Patrum sublata quibus mancipati ingemuerant vincula, multis impetrata publicis a suppliciis absolutio. Carcerum squalore emaciatis obvenere solatio, infirmis emendicato in stipem aere, caeteris valentioribus egestate pressis vestibus provisum. . . . Posthabitis animarum quaestui solatiis propriis, die noctuque spiritualibus fuere ab obsequiis moribundorum. Plurimi sedulo continuaque prope assistentia ad plenam in divinum beneplacitum resignationem supremumque agonem feliciter dispositi (Ibid. 12229).

In Dacia operosa Patrum caritas non modo catholicis solatium, sed et acatholicis admirationem attulit, utrisque non vulgaria pro opportunitate beneficia. Decubuerat aliquando in platea gravi pressa morbo uxor dicanda neci victima, nisi missionarius conquisitis corporis fomentis fugientem prope stitisset animam, cum magna circumfusae ac transeuntis multitudinis aedificatione, quam murmurantis inter se vox populi, quanti hoc apud illos beneficii loco foret, detexit; quin et ipsi acatholici dicere auditi sunt: O virum vere sanctum atque divinum! Qui ageret similia! Longe, inquiebant, absunt ab hujusmodi praedicantes nostri, qui ne oculo quidem miseram dignarentur, quam Papistarum Patres fomento aliisque prosequuntur beneficiis. — Afflictabantur jam dudum ternae in carceribus personae, fameque ac aegritudine, morte severioribus, ad mortem usque deducebantur. Quarum miseriis commoti missionarii iteratis apud magistratum precibus libertatem singulis impetrarunt. — Erant et binae aliae capitis reae, quarum altera, licet

[1]) Varia haec caritatis opera statis distincta titulis exhibent annuae et ecce: Verbi Dei praedicatio; catechismi explicatio; sacramentorum administratio; officia caritatis pauperibus, aegris, moribundis, in carceribus detentis impensa; cultura ingeniorum in scholis, educatio juventutis in seminariis etc. — Quamvis scribendi genus in his annuis adhibitum inficetam illam aetatem sapit, firmam tamen auctoritatem ac fidem obtinent, quae in iisdem relata accepimus, ut adeo a prudenti historiarum scriptore addubitari non possint.

matrimonii jura gravius violasset, condonata tamen a marito illata sibi injuria, adhortatore nostro, in suam recepta est. — Quaterni orphani puelluli nostras recepti in aedes aliti haereticis alias erroribus involvendi, quibus bini alii a catholicis prognati parentibus ac ternae militum proles additi auxere merita caritatis, cujus etiam ubertatem divulgant tenellis adhuc labiis binae puellulae demortua germana matre in Monostor accommodatae vitaeque alendae mediis instructae. — Liberiori et illi erant animo, qui desperata jam millium complurium debita opera missionariorum recepere. — Moribundis die noctuque adstitum ea caritate animarumque solatiis, ut ipsi acatholici lacrymis nonnumquam perplui edicerent: Benedictos hos Patres, qui tam sedulo oviculis suis curam impenderent, infelices se reputantes qui suorum incuria negligerentur. (An. 1696; B. P. V. 12093).

Saepe tum civicos tum militum carceres adiere Patres, et pro opportunitate utrisque fuere solatio multifariis misericordiae operibus recreatis. Adstitum quoque non vice una, quos justitiae leges supremis destinaverant suppliciis magna cum praesentis multitudinis aedificatione, orante sub infamis ligni spirituali consolatore et adhortatore; nam tamdiu perduravit donec ereptam resti vitam felici, ut sperare licet, agone reus conclusisset. Nonnullis multiplicatae nostrorum intercessiones apud magistratum bellicum mitigavere sententiam, universae denique coloniae Claudiopoli residentium per annum militum caesareorum ab omnibus semper spiritualibus obsequiis fuere Patres, quum castrensium alias sacerdotum nemo suppeteret, permultis aegritudine pressis medicamina caeteraque procurata sunt fomenta: impetratum insuper, ut acatholici etiam cives, qui passim caesareum militem non secus ac pestem abominari videbantur, benigne tulerint infirmos, escam de penu sua decumbentibus non raro praebuerint, sacerdote sacramenta poenitentiae, eucharistiae, unctionis extremae administrante, mensam saltem linteo operuerint et cubiculo tantisper etiam hiemis tempore ad frigidum aërem, dum invisa nostra haec mysteria rite administrata fuissent, excesserint. Hujusmodi in occasionibus admirabantur persaepe caritativam Patrum solertiam heterodoxi, et, putido praedicantium suorum tumori horum modestiam componentes, attollebant abjectos inter versantium alacritatem, utpote qui non abhorrerent suis in sordibus propemodum computrescentes et vel ab una graveolentia vix tolerabiles, crebrius revisere, eleemosynis adjuvare, atque ad agonem feliciter consummandum consuetis Ecclesiae sacramentis corroborare; non excesserat Orgyiam[1]) longum latumque spatium, in quod quini etiam compacti de milite caesareo aegroti abominandos inter foetores et vermiculorum copiam vix animam trahebant, quos tamen sacerdos noster benigne revisens

[1]) *Ὀργυιά* proprie est utriusque manus a latere extensio utroque, sumiturque pro mensura quae inter manus expansas continetur.

spiritualibus primum remediis instruxit, tum etiam temporalibus fovit subsidiis curamque ulteriorem sedulo procuravit. Perarduum omnino erat in his tuguriolis angustiis, ubi aeger aegro arctissime adhaeserat, poenitentis arcana inscio altero excipere; procumbendum itaque fuerat sacerdoti et praeter noxarum putorem oris quoque mephitis toto haurienda pectore, idque trium facile mensium spatio, quum aut convalescentibus aut vita functis novi continuo succederent, nullo tamen (quae Dei bonitas est) in sacerdote valetudinis nocumento, quod non minore cum admiratione quam aedificatione a catholicis juxta ac acatholicis exceptum. (An. 1692. ibid. 12093.)

Haud dispari commendatione subventum est orphanis. Etenim compluribus cum fame conflictantibus quibus pecuniaria ad instar domus erat nostrorum residentia, prioribus namque ternis numero, domesticos inter parietes anno integro asservatis de victu amictuque providit, ut sublata alimoniorum cura liberaliori animo ad studia incumberent. Apud pias praeterea matronas collocatae demortuorum parentum proles in tenera adhuc aetate orthodoxae fidei principiis imbuendae. Quotidiana porro stipe tot, quot accessere pro modulo adfuit egentibus, et perjucundum sane erat spectaculum singulis dominicis diebus post absoluta matutino tempore divina conferta egenorum copia ex ordine stipem e domo nostra accipiens: id quod acatholicos haud vulgari defixit stupore ac aedificatione, tum praesertim, quando in iis rerum temporumque angustiis suo quisque ori consulendum putavit. (Ibid.)

Neque enim salutis alienae zelotes solis duntaxat haereticorum fallaciis irretitis praeeunt ad vitam duces; sed et Arianos, Graecos, Turcas, Hebraeos, omnibus facti omnia, Christo lucrifacere student universos: gentes tam diversas, utut dispares moribus aut religione alienas, iisdem plane caritatis nexibus complexi. (An. 1701. Ibid. n. 12096.)

P. Nicolaus Rattkay[1]), sanctitatis fama insignis, superiorem septennio egit Albae-Juliae. Quanto zelo catholicae fidei incrementum in Dacia atque per alias Hungariae plagas promovere conatus fuerit, controversisticus libellus docet, quem ille sclavonico (h. e. Valachico) a se idiomate conscriptum, emendicatis a piorum liberalitate sumptibus, saepius typis vulgari dispergique ingenti cum animarum lucro curavit. (An. 1689. Ibid. 12086).

Tyrnaviae academica typographia praeter alios complures libros duodena catechismorum millia typo glagolitico (h. e. slavico) in usum populorum orientalium Ecclesiae Romanae unitorum publici juris fecit anno 1697. (Ibid. 12093).

---

[1]) Natus Thurozii an. 1620, Nicolaus Rattkay, philosophiae Doctor ingressus erat Societatem Jesu. Obiit an. 1689, ab operibus caritatis amplissime commendatus.

Valachica de gente pueri orphani, qui plateas oberrare solent, noctu in furnis[1]) (apta corpusculo culcitra) cubare, ex integro vestiti sunt: unde et variis a dominis in famulos assumpti, a quibus ante, male sarti, fuerant rejecti. (An. 1694. Ibid. 12228.)

Provocabit schola Coronensis[2]) (Deo incrementum tribuente) praeter Transilvanos, juventutem orientalem ex Armenia, Graecia, Thracia, Macedonia, Bulgaria et Valachia, adducentibus proles mercatoribus: ex his enim provinciis singulis jam numerantur primitiae (An. 1695. Ibid. 12228).

Coronae non soli regionis incolae, sed et Persae, Graeci, Armeni Bulgarique, qui ad hocce Coronense emporium confluunt, oratorium nostrum frequentant, et missionarium, ut proprium pastorem oviculae, multa colunt reverentia, quin et suum in spiritualibus volunt judicem (An. 1694. Ibid. 12228).

Sic igitur caritatis operibus cum devota rituum catholicorum exercitatione cicurantur sensim efferi heterodoxorum animi, et, posito in nos odio, amabilis fit Societas Patrumque consuetudo, qua et incolae et advenae persaepe confidenter utuntur. Celsissimus Valachiae princeps Constantinus, imperatoria Cantacuzenorum prosapia oriundus, suum in nos animum contestaturus, sedecim vini vasa dono transmisit Coronam[3]). Magistratus ipse urbicus suapte nostris consignavit claves ad domum quampiam jusque in eam suum ad liberum ac perennem usum iisdem liberali donatione transcripsit: cui affectus magnitudini spiritualibus suis obsequiis vicem repensuri nostri strenue egere Coronae (An. 1699. Ibid. 12229).

---

[1]) Furnus sive furneus dicitur fimus, stercus, laetamen, stipula vel foenum, ab italico *fieno*.

[2]) Relegi de hoc argumetno poterunt, quae paucis animadvertimus in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, pp. 578—579.

[3]) Qui Patribus Societatis Jesu Coronae laborantibus hic favisse dicitur, celeber est Constantinus Brankovanu Bassarab, Valachiae Voivoda ab anno 1688 ad annum 1714, quo Constantinopolim perductus, in foro publico, cum quatuor filiis, strangulatus est: ob perseverantiam in fide christiana tanquam inclytus Christi martyr in ecclesiasticis Rumenorum fastis celebratus. Crudelem principum caedem ad patriae amorem excitandum atque ad pietatis virtutisque sensus alendos proponit etiam episcopus Melchisedek in *Synaxario* seu Kalendario (ad d. 15. Augusti, p. 29), quod insertum est operi *Oratorio*, lectori jam noto ex Kalendarii tomo 2, pp. 31 et 164—165. De aureola martyrii occisorum principum tamen non parum detrahere conatur, qui Constantino semper inimicus erat, Kantemir, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, p. 472 (Edit. Hamburg. an. 1745), addita etiam, ad minuendam generis claritudinem, longiori declaratione genealogica pp. 606—609.

Caput II.

Quum a variis haeresibus ecclesiam nostram dilacerari cum lacrymis conspiceremus. — Ecclesiae Valachicae Episcopus cum toto clero. (Synod.)

De ecclesia orientali sub Sacra Corona ante Unionem.

§. 1.

De origine, conditione, religione gentis Valachicae.

Ut originem gentis prius referam, sciendum est, gentem Valachicam per Cisalpinam Transalpinamque Daciam et Moldaviam esse dispersam. Habent principes suos Transalpini et Moldavi, sub jugo tributoque Turcarum. At Cisalpini sunt sparsi per pagos et oppida, estque haec Cisalpina Dacia nunc Transilvania dicta[1]). Natales et ortum a Romanis traxere. Hinc lingua nativa *Rumun*, quod idem est ac *Romanos* se nominant. Nec aliud sonat ipsum Valachi nomen, cum hodieque Italus audiat gothice Vulah, slavonice Valah, hungarice Olah, bohemice Wlach, germanice Wälsch.

Qui vero hae Italorum seu Romanorum coloniae ad Daciam cis-transque alpinam deductae sint, audiendi sunt scriptores vetusti Dionysius in *Vita Trajani;* Tacitus, libr. 3. *Historiarum;* Eutropius libr. 10. in *Vita Adriani* et Flavius Vopiscus in *Divo Aurelio.*

---

[1]) Transilvania (Ultrasilvania) Hungaris est *Erdély*, utraque vocabuli parte scilicet ad verbum translata (Erdö-el). Germanis dicitur *Siebenbürgen*, non quidem a *septem castris* (sieben Burgen), ut olim putabatur, sed a *Cibinburg*, seu a Cibinio ejusque arce; Cibinium quippe urbs princeps erat, a qua terra nomen traxit. — Slavi tamen appellationem ex vulgato Germanico ad sonum exprimentes dicunt bohemice *Sedmihrady*, russice *Sedmigradskaja*, croatice *Sedmogradska*, polonice *Siedmiogród*.

Quum Daciae imperium teneret Decebalus, imperator Romanorum Trajanus illato his regionibus bello et duplici expeditione victor post expugnationem ejusdem Daciae metropolis Sarmiz, quo gens semel armis suppressa in officio contineretur, Tacito teste, coloniam eo spectabilem duxit, hoc est, Romanos Daciae habitandae colendaeque imposuit. Porro quum Adrianus, ut refert ejus Vitae libro 10. Eutropius, inde revocare cogitaret Romanum exercitum, deterruerunt amici, ne plurimi cives Romani, tunc Daciae inquilini, barbarorum vicinorum exponerentur injuriis.

Iidem nimirum Romani, quos Dacia diuturno Decebali bello desolata studio omni collectos, ad agros urbesque colendas, illuc, ut diximus, Trajanus posuerat. At saeculis ferme duobus elapsis quum Gallienus imperator de provincia hac retinenda spem omnem abjiceret, omnes has Trajani colonias ultra Danubium in Moesiam Daciae confinem traduxit, Daciaque excessit. Discessit cum Gallieni exercitu flos una Romanorum civium remanentibus dumtaxat plebejis. Quo factum, ut Daci latino sermone imbuti non secus ac id, quod remanserat, vulgus romanum linguam ipsam latinam promiscue duorum saeculorum usu combibitam retinuerint semper et etiam nunc retineant. Sunt sparsi Transilvania tota ipsaque Siculia, in fundis etiam et sedibus Saxonum. Non pagus, non oppidum, non suburbium est, quod suis careat Valachis. Gens tamen rustica semper et pastoritia, quam ex pilosis de lana caprina vestibus ab alio quovis Transilvaniae cive dignoscas. At numero celebris. Ducenta millia supererant.

Etsi autem cum lingua et characteres latinos attulerint romanae coloniae, russicis tamen literis, nec aliis utuntur hodie Valachi, quod dum gnari literarum nobiliores discederent, ablata secum scriptionis notitia, rude vulgus et gnarum solius sermonis, climati huic, velut parca hereditate reliquerint. Vastata deinde a Gothis, ab Hunnis insuper occupata provincia, dominio suo dejecti sunt Valachi, facti servi Hunnorum, dein et nationis hungaricae

sed ipsa in servitute a Tartarorum Turcarumque barbarie incursionibus multis magnisque vexati. Numeri tamen sui incrementum fecerunt non modicum saeculi nuper elapsi principio sub annum 1600, post rerum vicissitudinem illam, qua juxta Cibinium, Transilvaniae metropolim, proelio victus est et in fuga occisus Andreas Báthorius, tituli sancti Adriani Cardinalis diaconus ac Transilvaniae Princeps[1]); et is qui erat potitus victoria, Michaël conterminae transalpinae Valachiae princeps[2]), Albam Juliam Transilvaniae principum sedem pompa triumphali invectus, ibidem Kalendis Novembribus anno aerae dominicae 1599 ritu solemni in Transilvaniae throno locatus est. Hic enim, ut Valachicae genti liceret invadere Transilvanicum agrum, possessiones capere et incolatum firmare, non invitus admisit. Gradum tamen nunquam eo facere licuit, ut titulo status gauderent, quo a saeculis gaudent, qui Transalpini vocantur. Verum dum sub Martis imperio literae silent, ad eam rursum ruditatem delapsi sunt, ut qui legere, scribere vel fidei mysteria promere de memoria noverit, vix repertus sit aliquis. Quin summo ipsorum sacerdotio digni habebantur solo lectionis scriptionisque suffragio, caetera omnium rudes. Extremam culturae religiosae desperationem fecerunt calvinistici principes, cum calvinisticis, arianis et lutheranis comitatuum, oppidorumque dominis curiarumve praesidibus, qui quum Valachos Marianarum imaginum cultu, crucis signo, jejuniique observantia catholicis quam sibi similiores adverterent, ne populus hic clarius a clero de Dei lege instructus in fidei negotio negotium ipsis facesseret, et ad catholicos aperte transiret, studio omni

---

[1]) Legi de miserabili casu Andreae Cardinalis Báthorii possunt, quae ex fontibus affert Katona, *Hist. crit. Regum Hung.*, t. 27, pp. 593 seqq.

[2]) Iste est Michaël Transalpinus, qui apud Rumenos cognomen habet *Vitězul* seu *Bravul*, h. e., *fortis, strenui, animosi,* nostra hac aetate fuse celebratus a Balcescu, *Istoria Romaniloru sub Michau-Voda Vitězul*, Bucuresci, 1878. — Melchisedek ejus memoriam agit in *Synaxario* cit. ad diem 8. Augusti, quo occisus refertur anno 1601. — Hominem nostrates norunt ex Teutschländer, *Michaël der Tapfere*, Wien, 1879.

caverunt. Quo factum, ut speciem aliquam Ægypti Transilvania et exulis sub Pharaone Israelis personam natio ista referret.

De religiosis gentis Valachicae consuetudinibus haec notatu digna videntur. Jejunia sunt illis crebra. Vernum primum, septenis hebdomadis; ante Christi Natalem secundum, hebdomadis quatuor; Festo s. Petri praemittitur tertium, diebus octenis et Virginis Assumptae festo quartum, septimanis omnino duabus[1]). Feria quarta, qua natum Christum cum orientali ecclesia credunt; et sexta, qua passus est, lacticiniis abstinent ac oleo lini cibos in jejunio condiunt[2]). Magna jejuniorum istorum religio, et aliquod eorum non observasse, homicidio vix impar piaculum. — Crucis etiam veneratio magna. Hanc ante pagos et templa constituunt et venerantur in transitu. — Deiparae quoque Virginis ejusque imaginum reverentia summa. Verbo: Sanctos impigre colunt, praesertim apostolos eosque, qui ad triumphantem ex graeca abierunt ecclesia, Nicolaum, Chrysostomum, Basilium, Athanasium et alios plures. Nec desunt in templis altaria Sanctorum Deique matris simulacris illustria. Una ex his Deiparentis effigies tertio abhinc anno lacrimari visa est in pago Claudiopolitano vicino[3]). — In ostendenda erga Majores pietate hoc in laicis sua est dignum admiratione, quod cui pater materve e vivis decesserit, is integra anni solaris periodo quacunque hiemis aestatisve intemperie lacessitus, nullum capitis tegmentum admittit. Par in conjuges fato functas religio, ut annuum luctum annua capitis nuditas ritu pertinaci testetur (Missionis castrensis An. 1697).

---

[1]) De quatuor majoribus jejuniis ecclesiae orientalis ritus graeci cfr. Kalendar. t. I, pp. 230—231 et aliis locis ibidem indicatis.

[2]) De hac abstinentia egimus ibidem, pp. 61—62.

[3]) Imago ista Claudiopolim fuit translata ac religiosissime in sacello Patrum Societatis Jesu collocata (B. P. V. 12096).

§. 2.

Fere bis mille sacerdotes, qui eramus congregati. (Synod.)

De clero ecclesiae Valachicae.

Sex etiam popas invenias in pagis majoribus. Nec coloniam ullam, quae vel paucis familiis constet, ducunt Valachi isti sine popis duobus. Unus popa pago uni non sufficit, quod liturgia ritu ipsorum sine ministerio duorum celebrari non possit. Hinc magnus eorum numerus et plura millia aequans. Uxores habent, sed qui mortua conjuge ad nuptias secundas transierit, jam liturgiam non facit, verum popae liturgo in diaconi ministerio adstat. Popae liturgiam offerunt dominicis festisque diebus; at ferialibus nunquam. His rusticos labores exercent, arant, serunt, metunt, triturant ut ruricolae alii. Scholae apud Valachos in pagis et oppidis nullae, nec decimas popae a suis colligunt, sed rustico, ut dictum est, labore panem quaerunt. — Quod amplius est, popae isti seu parochi in jobajonibus, quod mancipii nomen est, numerantur, contributionum, vecturarum, exactionum aliisque angariarum et servitutum oneribus, discrimine nullo, cum laicis mancipiisque obnoxii. — In veste etiam non differunt a ruricolis laicis, melotis pellibusque caprinis amicti, soloque tegmine capitis a vulgo discreti, quod popis caeruleum est, protopopis seu archidiaconis nigrum, nec nisi ad virorum primae auctoritatis occursum deponitur. — Ad concionem sermones nullos suo marte compositos afferunt ipsimet sola legendi scribendique peritia jam sat eruditi. Sed festis dominicisque diebus, a liturgia peracta, vetusto ex codice (*Postillam* vocamus) sermonem legentes nihil ultra pronunciant, non glossam, non aliud quidpiam ad fidem vel mores directum, illud metuentes, quod contrafacientibus a populo dicitur: Noli esse doctior, quam liber hic sanctus[1]).

[1]) In plerisque omnibus ecclesiis legebantur Synaxaria in libris liturgicis occurrentia, de quibus diximus in Kalendarii t. I, p. XLII.

Quae approbata sunt, haec nobis lege; tua tute tibi habe et serva.

Episcopus est semper de monachis, quod episcopo, ut apud nos, repugnet conjugium, quo et calugeri[1]) ipsorum ex voto se abdicant. Quumque perinde a carnium esu se voto prohibeant monachi[2]), ad ipsum episcopatus gradum abstinentia haec cum calugeris transit. Nulla episcopo aut jurisdicundi vis in ecclesiasticis rebus aut statuendi potestas, sed tota in Transilvaniae intendente supremo, Calvini alumno: cui etiam obedientiae subjectionisque sacramentum jurejurando confirmatum dicere cogitur. Hinc janua ad enormes Calvini errores in ecclesia Valachica aperta (Missionis castrensis An. 1697).

Auri sacra fames tantum invaluit apud graeci ritus sacerdotes, ut legitima etiam matrimonia venalia facerent ac sine omni scrupulo pro tribus vel quatuor florenis Calvinistico more (sit venia verbo) divortiarent (B. P. V. 12108). Ea plerique laborabant inscitia, ut ne sacramenta quidem recte conferendi usum nossent, repertusque est in his nonnemo adeo sui offfcii rudis, ut germanum hominem cum puella Valacha matrimonio juncturus id non antea faceret, quam cingulo tenus aquae immersum sponsum repetito baptismate abluisset. Ad haec errores non paucos sequuntur, uti v. g. matrimonia nova contrahi tuto posse, si conjugum alter septennio absens ignoretur, quamquam de ejus obitu nihil certi teneatur (Ibid. 12117).

---

[1]) Calugeri, quorum apud Graecos mentio passim occurrit, sunt monachi, *καλόγηροι* dicti, quasi *belli senes*, h. e., senio, aetate, morum gravitate venerandi.

[2]) Cfr. Kalendarii t. 2, p. 62.

Caput III.

Quum variis haeresibus ecclesiam nostram dilacerari cum lacrymis conspiceremus.
(Synod.)

De erroribus et abusibus ecclesiam Valachicam, olim apprime catholicam, deformantibus.

§. 1.

Testimonium domesticum.

Ex codice manu scripto apud Cipariu in „Acte si Fragmente", pp. 8—13.

. . . . Consequenter etiam saeculo XIV. Valachos et Moldavos fuisse unitos satis indicat *Hist. Eccl.* Fleurii l. 97, §. 14 (t. 24, pp. 244—246). Sed et saeculo XV. Valachos in unione magis confirmatos fuisse constat ex historia Concilii Florentini, in quo principum eorum oratores et Archiepiscopus Damianus (cujus consilio Josephum Patriarcham Constantinopolitanum in unienda graeca ecclesia plurimum usum fuisse conqueritur schismaticorum nequissimus Silvester Syropulus[1]) in sua hist. Flor.) cum uno archipresbytero Constantino totius gentis Valachicae nomine adfuerunt et subscripserunt[2]). Etiam anno 1374

[1]) Silvester Syropulus, diaconus, *magnus ecclesiarcha et jurium defensor* (*ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης καὶ δικαιοφύλαξ*) Concilio Florentino interfuit ac subscripsit an. 1439 (Hardouin. l. c.). A s. unione factus apostata scripsit historiam Concilii, de qua conferri poterit Fabricius, *Biblioth. gr.* t. 11, p. 711—712 (edit. Harles), cum aliis auctoribus ibidem adductis.

[2]) Subscriptiones apud Hardouin, tom. 9, hae sunt:

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μουλδοβλαχίας, καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Σεβαστείας, Δαμιανός, ἀρκετὸς ὑπέγραψα.

Humilis metropolita Muldoblachiensis, et locum supplens Sebastiensis, Damianus, contentus subscripsi (pp. 425—426).

Ὁ πρωτοπαπᾶς Κωνσταντῖνος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Μουλδοβλαχίας, ὑπέγραψα.

Archipresbyter Constantinus, et vicarius Muldoblachiensis subscripsi (pp. 429—430).

Valachiae princeps sacra Apostolorum limina Romae visitavit. Item Stephanus M. Moldaviae princeps[1]) spoliorum, de Turcis reportatorum partem Summo Pontifici, partem regibus Hungariae et Poloniae submisit.

Postea ubi saeculo XVI. Moldaviae Valachiaeque populi Turcis tributarii facti sunt, non ipsis integrum erat, communionem cum Sede Romana amplius fovere; Valachi vero Transilvaniae, Marmatiae partiumque Hungariae coloni sub Hungariae regibus et Transilvaniae principibus catholicis unioni sacrae amplius adhaerebant; ac primum per istos acatholicos Transilvaniae principes cuncti ad schisma ipsumque Calvinismum non pauci, ut in Hátszeg et alibi videre est, variis artibus inducti sunt, et quidem familiae nobilissimae. Manifesta seductionis hujus argumenta habemus libros perverso Calvinistarum studio in Transilvania variis in locis idiomate Valachico editos plurimis erroribus et confictis adversus religionem catholicam calumniis et imposturis scatentes, uti sunt:

Psalterium A. Juliae impressum, in cujus praefatione adversus Romanum Pontificem et religiosos ritus latini Patres turpiter invehuntur.

Novum item *Testamentum* pariter A. Juliae praelo datum, in quo praeter alios errores insertos vocant catholicos pseudo-prophetas, Papam antichristum, Jesuitas antichristi praecursores. Sunt et alii hujus furfuris libri.

Ast perversissimus omnium prodiit jussu Georgii Rákóczi *Catechismus Valachicus*, in quo sacramenta impugnant et convellunt, cultum imaginum et reliquiarum, jejunia, officium ecclesiasticum, vota evangelica, omnes denique sacros ritus et caeremonias idololatriam, superstitiones et naenias enormes compellant, et ex sacris literis subvertere adnituntur.

Dum his perversis Calvinistarum conatibus clerus populusque in Transilvania Valachicus reniteretur, coeperunt

[1]) Stephanus Magnus (marele Stefanu), Voivoda ab anno 1456 ad annum 1504, a laudato episcopo Melchisedek celebratur in Synaxario ad 2. Julii, quo die obiit anno 1504.

iidem Calvinistae severioribus mediis, vinculis nempe, carceribus, illusoriis degradationibus, ipsisque adeo mortibus clerum, praesertim Archiepiscopos, deterrere, cruciare et dilaniare. Sic fecere AEpiscopo Sabbae II. Balázsfalvae in castello principis Apafi, cujus jussu dictus Sabbas ad internecionem fere primum verberatus, dein in ecclesia Vincii, spectante populo, paludamentis pontificalibus per modum degradationis in ecclesiae opprobrium publice exutus, in carcerem conjectus indeque singulis diebus veneris eductus et ad mortem usque fustigatus est.

Exinde Superintendens Calvinistarum Synodis ecclesiasticis Valachorum praesidebat; hunc quatuor archidiaconi de clero Valachico in cathedra sublimatum humeris suis in Synodum deferre cogebantur, nihilque citra hujus praesidentiam clero Valachico ejusque Æpiscopis et Episcopis in rebus spiritualibus integrum erat decernere.

Sub iisdem acatholicis Transilvaniae principibus novum Valachos ad Calvinismum seducendi medium excogitatum est, similis nempe sibi in pane et vino sine ulla praemissa consecratione coenam Domini sumendi modus, quem a tempore paschali *Pascha* nominarunt, et ad tollendum sacrosanctae Eucharistiae usum introducere conati sunt, unde paulo post dicere possent Valachos in praecipuo et substantiali fidei articulo sibi similiores ac ipsis Catholicis esse, quemadmodum et hodie ad abalienandos a sacra cum Ecclesia Romana unione populi hujus animos ex hoc ipso introducto Paschae jam abusu passim dictitant ipsosque schismaticos idem dictitare docent nequissimi impostores. —

At Christus Dominus portas inferi, Calvinistarum nempe illorum machinationes, adversus Ecclesiam sponsam suam in his etiam tentationum fluctibus non sivit praevalere; verum non modo unitos ecclesiae suae pastores sed et disunitos orientalis ecclesiae viros adversus Calvinianorum hujuscemodi technas et fraudes detegendas reprimendasque excitavit.

Nam ut unitum clerum, qui populum similes errores continuo dedocet, sileamus, ipse etiam Anthimus Valachiae

AEpiscopus, cognita istiusmodi perversa Calvinistarum arte, novum hoc Pascha una cum iis qui Eucharistiae loco sumerent, condemnat in pastorali sua encyclica.

Dum Calviniani adversus Ecclesiam hanc molimina ista agebant librosque pestilentes edebant, in Romanam Ecclesiam plurimum invehebantur et calumniabantur. Praevidebant enim Valachos, quos cum Romana Ecclesia unitos invenerant, neutiquam sibi uniri prius quam iidem in Ecclesiae Romanae odium inducerentur.

Haec ad dignoscendas graves Ecclesiae hujus, quas ab acatholicis perpetiebatur, persecutiones, tentationes et vicissitudines in digressu dicta sufficiant.

§. 2.

Testimonium Concilii Hierosolymitani.

Ex Synodo Hierosolymitana anni 1672.

Praemonitum. Dositheus patriarcha in hoc Concilio synodaliter confirmandum curavit librum antea jam a se contra Calvinistas, nominatim contra Hungaros ac Transilvanos, editum, cui titulus:

Ἀσπὶς ὀρθοδοξίας, ἡ ἀπολογία καὶ ἔλεγχος πρὸς τοὺς διασύροντας τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν αἱρετικῶς φρονεῖν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων, ὡς κακοφρονοῦσιν οὗτοι αὐτοὶ οἱ Καλουῖνοι[1]).

Clypeus orthodoxae fidei, sive apologia et confutatio adversus eos, qui orientalem ecclesiam calumniantur, ac si de Deo rebusque divinis haeretice sentiret, sicut ipsi scilicet Calvinistae haeretice sentiunt.

Extat graece et latine apud Hardouin, t. 10. pp. 179—279. Alias editiones ac versiones recenset Fabricius, t. 11, pp. 601—602, ed. t. cit.

Ἤ τάχα οἱ καλοὶ οὗτοι ἄνδρες (Καλουῖνοι) νομίζουσιν ἡμᾶς ἐν τοῖς περὶ πίστεως οὕτως ἀδεῶς βιάζεσθαι παρά τινων, ὡς αὐτοὶ οὗτοι ποιοῦσι τοῖς ἐν Οὐγκαρίᾳ

Num fortassis egregii homines illi (Calvinistae) putant, nos in rebus fidei adeo impune ab aliquibus vi opprimi, quemadmodum ipsi

[1]) Quod Dositheus hic longiori verborum circuitu dicit *αἱρετικῶς φρονεῖν ὡς κακοφρονοῦσιν οἱ Καλουῖνοι* id in corpore libri una voce appellat *καλουινοφρονεῖν*, i. e *calvinistice sentire.*

ἀδελφοῖς ἡμῶν, οὓς ὁσημέραι ταλαιπωροῦσι τρόποις παντοίοις, ἵν' ἐκείνοις προστεθῶσι;... ὡς τύραννοι καὶ τοῦ εὐαγγελίου ἀντίδοξοι τυραννοῦσι τοὺς εὐσεβεῖς προστεθῆναι τῇ ἐκείνων ἀπονοίᾳ, μηδενὶ θεμελίῳ ἱστάμενοι, ἀλλ' ὡς νεφέλαι ἄνυδροι συμπεριφερόμενοι τῷ ἰδίῳ αὐτῶν προστάτῃ, ἵνα μὴ λέγωμεν τῷ σατανᾷ...

Εἰ οἱ τῶν ἀνατολικῶν κρατοῦντες οὐ βιάζουσιν οὕτως ἀδεῶς τοῖς ἀνατολικοῖς ἐξομόσασθαι τὴν εὐσέβειαν, οἱ δὲ κατήγοροι βιάζουσι κ. τ. λ.

fratribus nostris in Hungaria degentibus faciunt, quos quotidie modis omnibus vexant, ut eos sibi uniant?... Ceu tyranni et Evangelii corruptores tyrannice cogunt fideles ad suam dementiam amplectendam: nullo quidem fundamento subnixi, sed sicut nubes sine aqua ad nutum proprii sui praesidis, ne satanae dicamus circumacti... Si qui Orientalibus imperant non adeo secure atque impune Orientales vi adigunt ad fidem ejurandam, isti calumniatores autem cogunt etc.

§. 3.

Testimonium missionariorum.

Ex literis annuis (1697) Missionis castrensis.

... Episcopo nulla est jurisdictio in subditos suos. Causas poparum et cleri non ipse judicat, sed supremus intendens, aut ad laicorum addicta Calvino subsellia diriguntur, jubentibus ita principibus Transilvaniae non minus Calvinianis. Hinc Calvinismi causa; hinc divortia obvia; hinc administratio sacramentorum pudenda; ipsum etiam ut Calvinianis sit tandem et Transilvanis aliis familiaris libellus repudii et dirimibile, si superis placet, matrimonii vinculum paucis aureis nummis episcopo aut protopapae aut etiam popae alteri in nefariam mercedem oblatis, quia conjugati et thoro et nexu absolvuntur, qui velint, solo aliquot florenorum mercatu. Ad sacerdotii dignitatem praevio nullo examine ii, qui nec orationem dominicam, nec sacramentorum numerum, nec catecheseos christianae doctrinam callent, libero gradu scandunt; empto muneribus

episcopo, ut in presbyteros ordinentur. Sic presbyter idem esse solet, et uxoratus maritus, improbantibus etiam haereticis dominis per quaestus profanos succrescentia tot armenta poparum. Par sacerdotibus ipsis sacrorum cura. Superstitione enim, an incuria factum, ut nec morientibus Eucharistia, nec laicis extra Paschatis festa administretur. Pueri octo decemve annorum aetate creantur diaconi. Denique Catechismus lingua Valachorum excusus calvinianis scatet erroribus, et ut paucis permulta complectar, sub graeci ritus pallio virus heterodoxum jam ubique regnare cernitur.

§. 4.

Testimonium Primatis Hungariae.

Ex literis Georgii Lippay, AEpiscopi Strigoniensis, ad S. Congregationem de Propaganda Fide datis Posonio die 2. Julii 1654.

Transilvaniae Principissa haeretica[1]) et maritus illius 1648 defunctus Georgius Rákóczi (in Dominio suo Munkács) spoliaverunt bonis temporalibus monasterium Munkácsiense abstuleruntque omnes pagos ac pro se occupaverunt, solum adhuc istud monasterium reliquerunt habitandum religiosis s. Basilii. . . . Imo ulterius perrexit Principissa et laboravit laboratque de facto istos Ruthenos sacerdotes facere Calvinistas, ita ut post mortem ultimi schismatici episcopi convocaverit duodecim praedicantes Calvinistas, qui unum elegerunt ex sacerdotibus Ruthenis schismaticis, et constituerun tillum episcopum Munkácsiensem, sine ulla alia consecratione, etiam schismaticis Graecis consueta, solum exegerunt juramentum ab illo, quod velit cum Calvinistis idem sentire, fidelis esse Principissae. Ab eo tempore ordinat sacerdotes et exercet episcopalia[2]) . . .

[1]) Susanna Loranfy, de qua diximus in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, pp. 748—749.

[2]) Recole quae de his ordinationibus ex sententia theologorum Viennensium animadvertimus supra p. 100.

quum tamen sacerdotes omnes quos ille consecrat et consecraturus est, non possint acceptari ab Ecclesia neque pro sacerdotibus haberi, et quidquid exercent similium officiorum, pro irritis ac nullis debeant reputari. Principissa haec, mater Principis Transilvaniae, vidua mortui Georgii Rákóczi, ut est zelantissima haeretica, non admittet in Munkács Parthenium (episcopum) catholicum, et impediet etiam. quantum fieri poterit, ut exerceat jurisdictionem in ipsius Dominio. (B. U. B. pp. 17—18).

§. 5.

Testimonium principum Transilvaniae.

Diploma confirmationis Theophili metropolitae[1].

Nos Georgius Bánffi de Losoncz a Scrma. C. R.que Majestate confirmatus Transilvaniae Gubernator et ejusdem ab eadem Majestate ad hujus Regni administrationem ordinatum R. Gubernium.

Memoriae commendamus etc. quod . . . nihil christianis principibus et illorum vices gerentibus aeque dignum, nihil officio suo magis consonum reputemus, quam populorum gubernationi suae divinitus concreditorum saluti internae et externae maxima sollicitudine invigilare; quantumvis enim ad bene vivendum, Rempublicamque tranquille moderandam clavo regiminis externi incumbere summe necessarium existat, verumtamen salutis internae populorum cura tantum praestat, quantum anima corpus

[1]) Hoc Diploma exhibet Hintz, *Geschichte des Bisthums der griechisch-nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen* pp. 83—89 (Hermannstadt, 1850), addito tamen ad cautelam salutari signo interrogationis (?). Et erat sane, cur de dubio atque incerto suo textu attentum redderet lectorem. Praeter enim quam quod vir bonus se ea linguae latinae cognitione destitutum ostendit quae omnino necessaria est ad ejusmodi documentum intelligendum atque ex contractis verborum signis rite describendum (cfr. *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, p. 375), nullus ei patebat fons genuinus, unde eruere exemplar fide dignum potuisset. Quare nos operae pretium facturos credimus, si ipsum illud exemplar hic sistamus, quod olim a missionariis ex archetypo apud Theophilum reperto descriptum jam servatur msc. in B. U. B. pp. 43—48, unde illud habemus.

praecellit: illa siquidem rebus humanis tanquam caducis rejectis ea meditatur, quae coelestis requirit beatitudo, mentemque nostram ad Deum elevat. Hanc vitae supremae ac sempiternae curam ac modum dum saepe saepius in animo revolvimus, occurrit nobis sollicitudo, qua erga fidelium S. C. R.que Mattis. D. Dni. nostri clem. subditorum Valachorum Graecorum Ruthenorum ecclesiam ex officio nostro obligamur, nempe ut Eppum. vel Vladicam Theophilum juxta Constitutiones Approbat. Transilvaniae et consuetudinem ac libertatem illarum ecclesiarum hactenus practicatam electum et consecratum in suo Episcopatu vi Gubernii nostri a S. C. R. Matte. benignissime nobis dati confirmaremus, ut ita ille modo hactenus usuato suo officio melius defungi possit.

Quocirca ipsum Theophilum in Episcopatu omnium illarum ecclesiarum Valachorum, Graecorum et Ruthenorum, quae sub piae memoriae Principibus Transilvaniae Eppis. Valachorum Transilvanicis subjectae fuerunt, sub conditionibus in illis temporibus illis praescribi solitis[1]) et hic inferius insertis ex debito et authoritate officii a S. C. R.que Matti. nobis confirmati confirmandum duximus, nempe:

1. Quod sanctum Dei verbum juxta sacros Bibliorum codices tam dominicis quam aliis diebus festis tum in ecclesiis suis, tum ad funera, tum vero alibi ubicumque locorum desiderabitur vernacula praedicabit, praedicarique per quosvis alios quoque pastores procurabit et faciet.

2. Quod catechismum ipsis jam exhibitum recipiet, recipique per alios curabit eumque juventutem ipsam tum ipsemet diligenter docebit, tum per alios doceri faciet.[2])

---

[1]) De ejusmodi conditionibus sub prioribus principibus acatholicis neoelectis praesulibus graeci ritus praescriptis lectione digna sunt, quae habet Cipariu, *Acte si fragmente*, p. 71. Contra varias haereses per hanc viam in ecclesiam Valachicam invectas Dositheus, patriarcha Hierosolymorum, direxit *Instructionem*, quam ex libro suo synodico *Ἀσπὶς ὀρθοδοξίας* erutam a. 1698 tradidit Athanasio, Bukarestii consecrato. Refertur apud eundem Cipariu l. c. pp. 240—251.

[2]) Istum *Catechismulu calvinescu* historicis ac literariis notis illustratum ultimus edidit G. Baritiu, Sibiiu, Tip. Krafft, 1879.

3. Quod baptismi sacramentum juxta institutionem Dni. nri. Jesu Christi aqua simplici in nomine Patris, Filii et Spiritus sancti administrabit, et per alios quospiam administrari faciet.

4. Quod sacrum coenae Dni. sacramentum, quod Communionem vocamus, perinde juxta institutionem Dni. nri. Jesu Christi vino et pane administrabit, et per alios administrari faciet, idque adultis dumtaxat et integri judicii atque vitae haud profanae hominibus participabit, participarique faciet.

5. Quod divinam Dni. nri. Jesu Christi Majestatem, qui est noster unicus salvator atque mediator apud Patrem; divino prout christianum hominem addecet, venerabitur cultu, venerarive eodem modo per alios faciet, Sanctos vero etiam debito honore prosequetur, prosequique faciet.

6. Quod cruces et simulacra in templis collocata non cultu aliquo religioso colet, verum pro ornamentis dumtaxat templorum ac memoria passionis Dni. habebit, haberique faciet.

7. Quod caeremonias ad tumulos vel sepulturas e vivis migrantium juxta receptum Christianorum morem ac consuetudinem adhibitis, ubi necessum foret, concionibus et cantionibus sacris peragi faciet, superstitiones autem illas aniles nequaquam approbabit vel docebit, approbarique vel doceri faciet.

8. Quod personas sacrosancto matrimonii vinculo copulandas tribus ad minimum ante copulationem diebus in frequenti ecclesiae coetu publicabit ac per quoslibet et in quibusvis ipsorum ecclesiis publicari faciet, ac si nihil vitii, quo copulatio eorum futura impediri possit, de iisdem inaudiatur, copulabit libere. Quae vero jam sunt invicem copulatae ambae sancte cohabitent, et sique perfide se invicem deseruerint, et utraque earum in hoc Regno Transilvaniae vel partibus eidem annexis vivere comperiatur, nullo pacto, nullaque de causa eas divortiet, verum in eo casu alter altero perfide deserto peregre ad exteras et longe distantes oras se contulerit, nec ullus

certus de eo rumor inaudiatur, tandem exacto 4 aut 5 circiter annorum curriculo juxta usitatum ecclesiarum hungaricarum orthodoxarum[1]) morem et consuetudinem liberam parti innocenti et desertae dabit ac dari procurabit nubendi potestatem.

9. Quod nefandae ac profanae vitae homines publicosque malefactores ab Ecclesia ac communi fidelium coetu excommunicatos ac omnino exclusos habebit, haberique per alios procurabit, neque illis usum cultus divini publicum permittet vel permitti patietur, quoad usque iidem poenitentia seria mediante Deum imprimis post ecclesiam sibi reconciliatam habuerint resipuerintque.

10. Quod illos, qui ex Valachis sive ecclesiasticis sive plebejis instinctu Spiritus sancti veram fidem orthodoxam[2]) amplexi, sese eppatui. adjunxerint orthodoxo, eos nullo modo turbare vel molestare clam vel palam attentabit, per aliosque attentari permittet, quin eosdem aeque ac sibi parentes paterna caritate prosequetur, neque contra eosdem apud populum quidquam adversi molietur vel per alios quospiam moliri faciet neque patietur.

11. Quod singulis annis universis officio ejus Vladicali subexistentibus pastoribus generalem indicet Synodum ubi, si in negotio religionis quippiam ardui occurret, extunc obstrictus sit una cum senioribus suis rever. etiam D. Eppum. orthodoxum hungaricum[3]) modernum vel futurum super eo consulere, censuramque et consensum ejusdem ratum et acceptum habere.

12. Quod seniores ex unanimi consensu, voto et suffragio Consistorii eliget, eligique faciet, neque quempiam eorum pecunia vel quovis munere corruptus officio privabit, vel privari permittet; verum si qui eorum excessum commisisse vel quovis modo a justo officii sui tramite declinasse comperti fuerint, juxta juris processum tales ex

---

[1]) Hoc est, calvinianarum.
[2]) Hoc est, calvinismum.
[3]) Hoc est, superintendentem calvinistam, qui se et *Hungarorum et Valachorum episcopum* subscribere solebat, ut est apud Ciparius l. c.

officio degradabit, rem totam praenotato etiam D. Eppo. orthodoxo communicando. Et qui tandem ad subeundum munus hujusmodi senioratus dignus fuerit visus, pastoribus etiam ejusdem Dioeceseos vel Districtus aut Comitatus, maxime vero praelibato D. Eppo. orthodoxo consentientibus eligetur, ac in locum ab officio remoti surrogetur.

13. Quod temporibus visitationum generalium ecclesiarum passim in Regno Transilvaniae sub jurisdictione sua existentium fiendarum ac celebrandarum, causas, si quae graviores occurrerint, una cum senioribus sibi adjunctis decidet, quorum judicio si qua partium litigantium contenta esse noluerit, ex tunc eandem maturius revidendam ad sedem Juridicam Albensem Vladicae ejusdem per viam appellationis provocare valeat, ubi adhibitis senioribus paulo pluribus causas easdem denuo discutiat, ac decidat, censura quoque ac consilio saepe nominati Dni. Eppi. orthodoxi usurus vel utens.

14. Quod nullum Hungarorum matrimonii vinculo copulabit vel copulari faciet, neque infantes eorum baptizabit, neque defunctos sepeliet, neque aliis ea peragendi dabit potestatem, hoc unico excepto casu, si scilicet quispiam ex Valachis aliquam ex Hungaricis mulieribus vel puellis ac virginibus in uxorem sibi desponsaverit, ejusque foret animus, ut per pastorem Valachicum copuletur. Quas quidem universas et singulas conditiones, si quis eorum vel in toto vel in parte violasse compertus fuerit, prima quidem vice sex florenis, secunda autem 12 florenis hung. mulctabit, tertia denique in id ipsum temere impingentes ex officio degradabit.

15. Quod praeterea sicut et alii omnes S. C. R.que Majestatis in Transilvania subditi suae Matti. homagium praestare et illud constanter observare teneatur. Pro censu vero annuali pelles marturianas 32 ac lynceas 2 juxta usum hactenus observatum ex benignitate suae Mattis. nobis et in hoc officio successoribus nostris dare teneatur.

16. Ut scholae, ubi fieri potest, inter Valachos praecipue in monasterio Alba-Juliensi, Comitatibus Hunyadiensi

et Máramarusiensi itemque in Districtu Kövariensi erigantur; in quibus primum lectionem et scriptionem lingua ac literis Valachicis juniores strenue doceantur, adhibita deinde ubi commode fieri potest, latinae linguae cultura.

17. Ut in hunc finem recte consequendum Valachica typographia Alba-Juliensis quanto citius pristino splendori restituatur, cujus ope libri utiles praecipue sacri evulgentur et sufficienter multiplicentur in nativa Valachorum lingua.

18. Ut illi pastores Valachici, qui praeter Rascianam literaturam nihil murmurant in templo cum summo suo suorumque salutis detrimento, neque praeterea vel summe necessarios ad salutem christianae religionis articulos vel sciunt vel scire volunt, utut aliquoties more et modo christiano admoniti sint, e statione sua moveantur, ut tum loco ipsorum tum ordinarie in ecclesias Valach. instituendas ii pastores promoveantur, qui literaturam Valachicam callent, et in necessariis christianae religionis fundamentis scopo convenientem notitiam habent.

19. Ut Eppus. Valachicus non solum in pastorum ac seniorum Valachicorum ad suum ministerium ordinatione ac indignorum depositione ac poenitentium reassumtione, generali visitatione ecclesiarum Valach. revisione arduarum causarum ecclesiasticarum, sed etiam in indictione ac directione Synodi generalis Valach., a praescripto Eppo. orthodoxo Transilvaniae dependeat, finitaque Synodo Valach. in Synodo orthodoxa evangelicae religionis Reformatorum pastorum Hungarorum ad nutum praenominati Eppi. personaliter cum certis sibi adjunctis compareat, partim ut res in sua Synodo decisas maturae revisioni subjiciat, partim ut religionis verae, processuumque ecclesiasticorum majorem notitiam addiscat, suosque deinde iisdem instituere valeat, ex debita nostra in publicam hujus patriae tranquillitatem conservandam obligatione ac Dominorum consiliariorum nobis adjunctorum consensu ac auctoritate qua fungimur, a praenominatarum ecclesiarum Valachicarum episcopo, senioribus pastoribusve sub animad-

versione superius declarata observari ut justum et aequum duximus, et serio mandavimus ac commendavimus: eidem Theophilo plenam atque omnimodam in ecclesiis seu Diœcesibus jurisdictioni suae subjectis, ea quae muneris sui esse censebuntur, rite et legitime peragendi ac exequendi; ecclesias moderandi, Causas matrimonii cognoscendi, errata ministrorum vitae dissolutae corrigendi, doctrina, pietate et morum integritate munus ecclesiasticum administrandi, personas habiles assumendi, minus vero idoneos rejiciendi, et alia quaecunque ad suam pertinent vocationem, juxta morem et consuetudinem, quae tamen doctrinae divinae contraria ne sint, praemissisque conditionibus omnino correspondeant, administrandi, ac suis legitimis proventibus ac reditibus fruendi; iis nimirum, quibus alii ecclesiarum Valachicarum, Graecarum et Rascianarum Superintendentes praedecessores ejus antiquitus introductis usi sunt, ut a singulis pastoribus suae jurisdictioni subjectis singulos florenos annuatim exigere consueverint, sic etiam ipsi a singulis pastoribus ecclesiarum Valachicalium in praeallegatis Comitatibus, Districtibus, Sedibusque Siculicalibus et Saxonicalibus, excepta tamen terra Fogarasiensi, singulos florenos exigendi potestatem prout damus, conferimus et confirmamus praesentium per vigorem.

Quocirca spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis et nobilibus Supremis et vice Comitibus, judicibus quorumcumque Comitatuum, item Capitaneis et judicibus regiis quarumlibet Sedium Siculicarum nec non praefectis, provisoribus et rationistis bonorum, Capitaneis ac Castellanis arcium, generosis etiam prudentibus ac circumspectis magistris civium, primariis regiis ac sedium judicibus, villicis caeterisque juratis civibus ac senatoribus quorumcunque Districtuum et Sedium Saxonicalium, modernis scilicet et futuris quoque pro quovis tempore constituendis eorumque omnium vices gerentibus, cunctis etiam aliis, quorum scilicet interest seu intererit, cum respectu et affertu cuique competente significamus et demandamus harum serie ex authoritate a S. C. R.que Majestate nobis

confirmata, quatenus praefatum Theophilum dictarum ecclesiarum Valachicarum Graecos, Rascianos et Valachos ritus observantium in omnibus Comitatibus et Sedibus ac Districtibus in quibus praedecessores ipsius Eppi. Valach. suam jurisdictionem officio suo competentem exercuerunt, hunc quoque Superintendentem seu Vladicam sub praecensitis conditionibus agnoscere atque admittere debeatis et teneamini.

Ita ut ecclesiis suis invigilet, publice ecclesias curet, moderetur in suove officio legitime procedat, scandala corrigat et excedentes a tramiteque recti exorbitantes digna poena puniat, eos nimirum, quibus alii ecclesiarum Valach. Graec. et Ras. Superintendentes sive Vladicae praedecessores antiquitus introducti usi sunt: ut a singulis sacerdotibus jurisdictioni suae subjectis singulos florenos annuatim exigere consueverint, sic etiam ipse a singulis pastoribus seu sacerdotibus ecclesiarum universarum saepius declaratarum muneri suo Vladicali commissarum, ac in antea dictis ditionis nostrae partibus in quibusvis scilicet Comitatibus, Districtibus, excepto Fogarasiensi, ac Sedibus Siculicalibus et Saxonicalibus habitarum singulos florenos annuatim exigere, pro seque percipere valeat atque possit.

In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas memorato Theophilo gratiose dandas duximus et concedendas. Datum in oppido libero Marus Varáshely die 18. mensis Decembris anno Domini 1692. (B. U. B. pp. 43—48).

§. 6.

Testimonium synodicum Theophili metropolitae.

(Exhibebitur in Actis primi concilii ἑνωτικοῦ, pp. 167—168).

Caput IV.

Anno 1697 Synodo generali celebrata toti clero visum est (cum a variis haeresibus ecclesiam nostram dilacerari cum lacrymis conspiceremus), ut in gremium Sanctae Romanocatholicae Ecclesiae Nos reciperemus.
(Synod.)

De negotio s. Unionis sub Theophilo transacto.

§. 1.

De desiderio ecclesiae Valachicae emergendi ex misera conditione haereseos et schismatis per s. Unionem.

Ex litéris Georgii Lippay, Primatis Hungariae ad S. Congr. de Propaganda Fide d. d. 19. Julii 1652.

Parthenius, electus episcopus Munkácsiensis, in Transilvania ab episcopo Albensi schismatico graeci ritus (Simonovich) fuit in episcopum consecratus (1651). Non occultavit Parthenius, imo fassus est suo consecratori, se esse unitum Sanctae Romanae Ecclesiae catholicum sacerdotem, et velle sic permanere. Collaudavit consecrator, et dixit suspirans: *Utinam et mihi liceret eandem Unionem profiteri;* proinde neque coegit Parthenium ad faciendam schismaticam fidei confessionem (B. U. B. pp. 4—5).

Ex annuis supra jam adductis pp. 143—144.

Extremam culturae religiosae desperationem fecerunt calvinistici principes, . . . ut speciem aliquam Ægypti Transilvania et exulis sub Pharaone Israelis personam natio ista referret.

Ex actis primae synodi ἐνωτικῆς an. 1697.

(Ex quo Transilvania ad ditionem Augustissimae Domus Austriacae rediit,) majori ex parte ecclesiae Valachicae persecutio cessavit, nihilque ad desideratam pacem aliud requiritur, quam ut de Unione fidei cum catholica Romana Ecclesia tractetur. — Archiepiscopus prioris ecclesiae facie ostensa, depraedicavit utilitatem et bonum, quod ex Unione resultaret.

Ex Synodo anni 1701 jam citata.

Quum (ista) cum lacrymis conspiceremus, visum est, ut in gremium Sanctae Romanae Ecclesiae nos reciperemus.

§. 2.

Octavus jam volvitur annus, quod opera ac solertia Patrum S. J., Albae-Juliae degentium, de unione cum Sancta Romano-catholica Ecclesia agere coepimus. (Synod.)

De Unionis negotio tractari coepto.

Ex histor. mscr. Residentiae S. J. Albae-Juliae: (ad an. 1697).

Quum Societatis Jesu Patres apostolicum opus aggressi, jam variam operam in erudiendo Valachorum clero atque in loliis haereseos e natione eradicandis et schismate de hominum animis evellendo collocassent, et insuper Sacratissima Sua Caesarea Majestas anno 1692. literis 23. Augusti conceptis, sacerdotes graeci ritus unitos participes reddidisset omnium jurium ac privilegiorum cleri latini: commodum Albae-Juliae morabatur et simul domui Societatis praeerat[1]), parochi munere fungens, P. Ladislaus Baranyi, qui familiarius in animum Theophili, Valachorum Antistitis, penetrans, nescio qua indagine, quod

[1]) Patres S. J. per id tempus fere solos vineam Domini Albae-Juliae excoluisse, ex historia msc. Residentiae Albensis confirmatum legimus. En tibi ex multis testimonium unum, quod ex eadem historia desumptum referunt Annuae Missionis Dacicae ad an. 1694: Quum his in partibus per complura etiam milliaria nullum reperire

pridem volebat et feliciter erat subodoratus, Theophili voluntatem ab Ecclesiae catholicae communione non modo non aversam, sed pronam etiam, et unioni, si qua se opportunitas in medium daret, paratam invenit. Ergo laetus hac spe et Deo auspice fretus, archidiaconos illius ecclesiae et primicerios sacrorum singulos congressibus singulis pertentandos Deoque in obsequium fidei adducendos suscepit. Patuitque superno consilio suggestam fuisse solertiam, dum amicus cum iisdem versatus unum omnium colorem, mentem unam et animos ad saniora velut ex condicto respicientes expertus est. Hic erat providentiae divinae lusus et quasi in scena hac actus primus spargens semina rerum, quae demum in fine sese ad laetos plausus evolverent. Annus agebatur 1697, quo in Februarios dies Valachorum ecclesia synodum plenam et, ut vocant, generalem Albae-Juliae celebrandam indixerat. Ibi Pater Baranyi, quod antea in aure privatim quum egerat, tum audierat, producturus in publicum, quod felix faustumque foret, unionis negotium in medium protulit, et, ut episcopus clerusque universus, quid Deo gratum, quid suis et aliorum suae creditorum fidei animabus proficuum foret, dispicerent, impense rogavit omnes jubendo esse securos de integritate ac puritate ritus graeci, dummodo in quatuor punctis a Concilio Florentino praescriptis cum Sancta Ecclesia Catholica sentirent, juxta instructionem missionariis ea de re datam. Mirum dictu! rem animosi consilii et eventus ancipitis periodus paucorum dierum absolvit consentientibus in unionem universis, qui nuper consenserant singuli, ut Synodo demum finita per publicas paginas, quas *Manifestum* vocant, die Martii 21. confectas suam mentem sint testati.

---

sit sacerdotem, non paucos tamen catholicos, etiam de nobilitate, qui, spretis urbibus, in suis ruri curiis commorantur etc. Ad hos ut passim dispersos administrandorum causa sacramentorum tam frequens necesse est facere excursiones, ut Patrum alteri perraro liceat domi consistere: et magnum quoddam est, vel ipsos catholicos in medio nationis tam pravae constitutos orthodoxa in fide immotos conservari. (B. P. V. 12093). Alia eam in rem animadvertimus in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, p. 376.

§. 3.

Anno 1697 Albae-Juliae Synodo generali celebrata. (Synod.)

Synodus ἑνωτική anni 1697.

Quum Generalis Rabutin, Comes de Bussi, Transilvaniae Commendans, id curae sibi haberet, ut sacerdotibus Valachis concessa ab Imperatore libertas, excusso haereseos jugo religionem catholicam palam profitendi, integra atque illibata servaretur, intactis scilicet ab arbitrio imperioque superintendentis calvinistici, a cujus nutu eos antiqua principum statuta contra jus divinum pendentes fecerant: Synodus stato tempore convocata jam impune de sacro negotio Unionis et fidei tractare potuit[1]).

I.

Res in Synodo agitandae.

1. *Resolutio Caesarea et Regia d. d. 23. Augusti a. 1692 circa conditionem Unitorum missionariis cum instructione transmissa*[2]).

Nos Leopoldus etc. — . . . Quum immunitas ecclesiastica . . . jure pariter divino ac humano . . . sancita sit, eamque a Caesarea Regiaque Majestate nostra . . . asseri defendique condeceat: justum videtur, ut quos eadem vera fides et caritas in ejusdem Sanctae Ecclesiae catholicae unitate conjunxit, ejusdemque s. matris obedientes filios

---

[1]) Quoniam ordo Reipublicae id omnino exigebat, ut in rebus ad externam disciplinam atque ad vitam socialem pertinentibus statutae a legibus formalitates servarentur, superintendens haereticus ceu magistratus publicus eas exercere etiam circa unitos perrexit, donec aliter erat per legiferam potestatem decretum. Exemplum talis actus adhuc post nostram hanc Synodum a superintendente exerciti (die 9. Apr. 1697), affert Ciparіu, p. 255, in legali agnitione ac confirmatione archidiaconi Valachici a metropolita jam canonice instituti, cujusmodi actus hodieque multis in regionibus a magistratibus, haereticis licet atque hebraeis, ex legis praescripto etiam in causis catholicorum poni videmus.

[2]) Quae Caesar clementissime resolverat in Causa Ruthenorum, ea Cardinalis a Kollonich cum missionariis Transilvanis hic communicat.

eodem in gremio fovet, eodem denique sub capite ejusdem corporis commembra vivificat, exindeque divini aeque ac favoris pariter reddit capaces, jure suo non destituantur. . . . Propter quod Nos . . . zelanti Regis Apostolici eatenus muneri nostro provida circumspectione respondere, atque ex auctoritatis nostrae Regiae plenitudine per praesentes benigne declarare voluimus, quatenus graeci ritus Romanae Ecclesiae Unitorum tum ecclesiae ipsae, tum ecclesiasticae personae, tum earum res in Apostolico hocce Regno nostro eadem prorsus immunitate gaudere debeant, qua ecclesiae personaeque ecclesiasticae et res fidelium s. Romanae Ecclesiae latini ritus, ex sacrorum canonum praescripto et terrenorum principum consensu indultis et privilegiis effective perfrui gaudereque dignoscuntur. (C. R. Tr. A.; edidit cl. D. Fiedler in *Actis Ac. lit. Vindobon* = Sitzungsberichte = 1862, pp. 510—512).

2. *Conditiones in transigendo Unionis negotio servandae ad mentem instructionis superius propositae pp. 111—121.*

II.

Acta et Decreta Synodi[1]).

SESSIO I.

Sanctissimus ac Reverendissimus Dominus Archiepiscopus longa oratione enarrat persecutiones ecclesiae Valachicae sub Principibus acatholicis, qualiter nimirum heterodoxi artibus suis semper studuerint, ut religionem ecclesiae Valachicae pestifera sua haeresi inficerent; recenset veneratissimos libros haeresi infectos, ab ipsis Valachico idiomate editos eo consilio, ut sensim hoc modo ad suas partes Valachos pertraherent; praeterea, qualiter mandatum sit clero Valachico et serio impositum, ut publicaret

[1]) Textum nostrum ipsi eruimus ex codice msc. A. E. Tr., exacto ad exemplar princeps, quod e Transilvania allatum Baranyi in scriniis A. Pr. St. reposuit. De archetypo Valachico seu Rumeno consuli poterit Cipariu *Acte si fragmente*, pp. 79—81 jct. Laurianu si Balcescu, *Magazinulu istoricu pentru Dacia*, tom. 3, pp. 272—275.

in ecclesiis seduloque populum doceret, imagines sacras solummodo propter ornatum in domibus et templis servandas, neque obligari homines ad jejunia quartae et sextae feriae aliaque aliorum anni temporum, imo injunctum fuisse Valachis die Mercurii et die Veneris carnibus vesci, et idcirco visitatores heterodoxos constitutos fuisse, qui singulas domos tenebantur adire et visitare, num diebus ab ecclesia prohibitis carnes ad comedendum pararent, qua de causa Valachi jejunalia in distincto vase, quod intrantibus visitatoribus abscondebant, in altero carnalia coquebant, quod visitatoribus ostendebant. Item, quantis minis, blanditiis aliisque artibus Valachos ad amplectendam unionem perversorum haeresis dogmatum inducere conati sint, et ideo nobilitares praerogativas Valachis sacerdotibus aliisque viris id laborantibus conferebant. Denique episcopos haereticis praedicantiis postponebant et subjiciebant; superintendentem vero suprema potestate in Episcopum et clerum Valachicum donabant, nihilque quidquid Archiepiscopus disposuisset ac ordinasset, ratum, gratum aut roboris alicujus fuit, antequam a superintendente tanquam ab oraculo confirmatum et approbatum fuisset. Variis etiam aliis modis affligebantur et vexabantur religionis tenaces viri Valachici, praesertim ecclesiastica dignitate insigniti, imo quandoque etiam verberibus afficiebantur, quemadmodum Archiepiscopus Sabbas II. Huic in castro Balázsfalvensi jussu Principis ad mensam ejus sedenti, ut Archiepiscopum possent accusare et vexare, subornatur quaedam prostituta foemina, quae catulum caninum bene involutum pro infante jam exspirante baptizandum fert. Archiepiscopus vero, subolfaciens eorum fraudem, surgens de sede, adiit foeminam, evolvit linteamina, conspicit canem, redit ad mensam, scindit de raphano, quem ille edebat (erat enim dies Veneris) porrigit cani; aversatur canis et capere renuit. Iterum Archiepiscopus ad mensam redit, tollitque de patena, ex qua princeps cum suae religionis asseclis comedebat, frustum carnis, quod tradit cani, qui magna cum aviditate illud arripit. Tunc Archi-

episcopus publice ad mensam respondit: Si meae religionis esset, mea utique fercula comederet, et ipsum baptizarem; quia vero hoc minime facit, meae religionis non est; baptizent eum ii, quibuscum eosdem cibos comedit; nam horum religionis merito censetur. Hinc ansam arripiens Princeps Archiepiscopum Sabbam verberari curat fustibus, ac posteaquam in oppido Vincii exauthorari curasset, ictibus crudelissime caedi jubet; ex quo mors eidem subsecuta est[1]). Sed et reliquum clerum oneribus, servitiis, robotis, tributis, vectigalibus, teloniis ac aliis gravaminibus ad instar rusticorum et subditorum onerabant. Quum autem benignissimo ac optimo Deo complacuerit, hoc Transilvaniae Regnum Augustissimae Domus Austriacae regimini, propriis scilicet et haereditariis Dominis, restituere, majori ex parte ecclesiae Valachicae persecutio cessavit, nihilque ad desideratam pacem aliud requirebatur, quam ut juxta benignissimam voluntatem Augustissimi Leopoldi Imperatoris feliciter regnantis de Unione fidei cum catholica Romana Ecclesia tractaretur ac consultaretur. — Multis similibus Archiepiscopus clerum et populum Valachicum adhortatus est, ac prioris ecclesiae faciem ostendit, depraedicavitque utilitatem et bonum, quod ex Unione, quam Augustissimus Imperator offerebat, resultaret. Taliter sessionem hoc die absolvit.

SESSIO II.

Altero die convenerunt Archiepiscopus et reliqui de clero consultareque coeperunt ratione ineundae Unionis, et quidem consultatum est ratione ritus, ne aliquomodo ritus, aut disciplina sensim immutaretur et substitueretur latinae Ecclesiae, dein Calendario veteri ne substitueretur

---

[1]) Contra indignissimam atque acerbissimam Sabbae II. persecutionem vehementer conquestus coram legatis Transilvanis est Valachiae princeps Kantakuzenus Serban, ut patet ex eorundem literis datis Constantinopoli d. 21. Augusti a. 1681 (apud Hintz, p. 82). Caeterum confer quae de morte hujus metropolitae habet Cipariu, l. c., pp. 70, ac vide etiam quae ipsi animadvertimus in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, pp. 191—192.

novum, sed donec et reliqui ritus graeci non uniti in ditionibus Austriacae Domus penes veteris Calendarii usum manebunt, ita et Uniti maneant. Praeterea Uniti ubique possint habere sui ritus templa, nec, ubi fors pauci essent Valachi uniti et carerent parocho, cogantur a latinis parochis suscipere sacramenta, sed possint advocare sui ritus sacerdotem, neve in judiciis secundum latinum jus canonicum, sed secundum graecae ecclesiae canones et disciplinam procedatur. Ad plura, quam quatuor illa puncta, nullo sub praetextu adigatur ecclesia Valachica; immunitas omnimoda ecclesiis et ecclesiasticis ritus graeci Valachicis, sicut ecclesiae et ecclesiasticis latini ritus concedatur; nec habeantur Uniti amplius ut tolerati, sed ut patriae filii recepti.

Haec postquam bene discusserunt, appromiserunt, se amplexuros Unionem, sed sub sequenti declaratione:

Primo: Sacram Unionem continentem quatuor puncta perpetuo et irremissibiliter ecclesia Valachica observet et teneat, ad plura autem nullo sub praetextu adigatur. Puncta quatuor Unionem continentia sequentia sunt: Primum: Romanum Pontificem esse caput totius per orbem diffusae Ecclesiae. Secundum: Panem azymum sufficientem esse materiam sacramenti Eucharistiae. Tertium: Praeter coelum, sedem beatorum, et infernum, carcerem damnatorum, tertium dari locum, in quo animae nondum expiatae detinentur ac purificantur. Quartum: Spiritum sanctum, tertiam in Trinitate personam, a Patre et Filio procedere.

Secundo: In functione ecclesiastica existentes sacerdotes, administri ecclesiastici, nempe diaconi, cantores, sive ministri, seu aeditui iisdem prorsus juribus, privilegiis, exemptionibus ac immunitatibus frui ac gaudere debeant, quibus sacerdotes Romano-catholici sive ritus latini juxta sacrorum canonum sancita et divorum Hungariae regum statuta frui ac gaudere dignoscuntur.

Tertio: Valachi saeculares Romanae Ecclesiae uniti ad omnis generis officia, quemadmodum aliarum in patria

receptarum nationum et religionum homines, promoveantur et applicentur, eorumque filii ad scholas latinas catholicas et ad fundationes scholasticas sine discrimine suscipiantur.

Quarto: Archiepiscopus Valachicae ecclesiae unitae de competenti subsistentia provideatur. Sic finita hujus diei sessio.

DECRETUM[1]).

Nos Theophilus Dei gratia ecclesiae Valachicae in Transilvania partibusque Hungariae eidem annexis episcopus et universus ejusdem ecclesiae clerus memoriae commendamus tenore praesentium quibus expedit universis: Quod quum elapso Februario Albae-Juliae generalem Synodum (sobor mare) celebraremus, unanimi consensu conclusimus, nos redire (intórcem) in gremium s. matris Ecclesiae Romano-catholicae eidemque reuniri, ea omnia admittentes, profitentes ac credentes, quae illa admittit, profitetur ac credit. Atque imprimis illa quatuor puncta, in quibus hactenus dissensimus, profitemur:

1. Agnoscimus Romanum Pontificem totius Ecclesiae Christi per orbem diffusae caput esse visibile;
2. Profitemur praeter coelum, sedem beatorum, ac infernum, carcerem damnatorum, tertium dari locum, in quo animae nondum expiatae detinentur ac purificantur;
3. Panem azymum sufficientem materiam coenae dominicae ac sacrificii missae[2]) non dubitamus;
4. Spiritum sanctum, tertiam in Trinitate personam, a Patre Filioque procedere credimus, ac reliqua omnia admittimus, profitemur ac credimus, quae s. mater Ecclesia Romano-Catholica admittit, profitetur ac credit.

---

[1]) Latine extat apud Illia Andr. S. J. *Ortus et progressus variarum in Dacia gentium et religionum cum principibus ejusdem usque ad a. 1722*, pp. 7—8. Claudiopoli, 1750. Ex eo in cit. opus *Acte si fragmente* transiit pp. 81—82.

[2]) In exemplari, quod servatur mscr. in A. P-I. V. textui inserta legitur glossa *seu liturgiae*.

Praemissa fidei professione tria vicissim a Sacrma. Caesarea Regiaque Majestate postularunt:

I. Ut sacerdotes et ritus graeci monachos eorundem privilegiorum et jurium participes faceret, quibus jam gaudent non solum sacerdotes Romano-catholici, sed Ariani, Lutherani et Calviniani;

II. Ut in quolibet pago, in quo parochus est, domum habeat ecclesia parochialem, ne in aliena domo aut fundo cogatur parochus habitare;

III. Ut adaequata dependentia et dispositio parochorum sit penes episcopum, et nullo modo penes saeculares, ut hactenus.

Quibus demum hunc in modum subscripserunt:

Nos inquam praenominati Theophilus episcopus ac clerus universus haec a Sua Sacrma. Caesarea Regiaque Majestate humillime hic postulamus, ac ad praementionata obligamus coram R. P. Paulo Baranyi, ecclesiae Romano-catholicae Albae-Juliae plebano. In cujus rei fidem ac robur manu nostra subscripsimus et cum episcopali tum synodali[1]) sigillo communivimus. Datum Albae-Juliae 1697, die 21. Martii.

Theophilus episcopus ac clerus universus.

---

[1]) Proprie *Synodi (soborului)*. Quum ipsi Rumeni vocabulum *sobor, sabór* hic vertant *Universitas* (Cipariu, l. c., p. 83) et *Universitas cleri* (Schaguna, *Geschichte der gr.-or. Kirche in Oestr., übers. v. Boiu u. Popescu*, p. 66), Synodus generalis *(sobor mare)* canonice congregata *Universitatem cleri* constituit *universum*que totius metropoliae *clerum* legitime repraesentat. Poterat igitur, ipsis Rumenis interpretibus, terminis sensu juridico acceptis, vere dici *universus ecclesiae Valachicae in Transilvania clerus* in hac synodo *unanimi consensu conclusisse* conclusumque *manu sua subscripsisse*, quamvis non omnes, numerice sumpti, praesentes fuissent.

§. 4.

Iterata confirmatio et ratihabitio Decreti Unionis.

Quamvis *totus* metropoliae *clerus* per Synodum legitime celebratam *unanimi consensu concluserat*, atque inde absentes etiam censendi erant juridice consensisse, tamen, ne quid dubitationis in re tanti momenti relinqueretur, qui Synodo non interfuerant, postea volebant et ipsi Decretum synodicum expressa declaratione ratum habere ac suum facere: Theophilo totius actus genuinitatem propriae manus subscriptione propriique sigilli impressione solemniter testante.

Literae Archidiaconorum ad Card. a Kollonich.

Eminentissime ac Reverendissime Princeps
Dne. Dne. ac Patrone nobis gratiosissime

Licet nuper puncta in generali Synodo hic Albae-Juliae determinata ac a Reverendissimo nostro Episcopo Theophilo Vestrae Eminentiae missa, universitatis, ac ipsiusmet Reverendissimi Domini Episcopi Sigillis munita fuerint, tamen ad majus eorundem robur, ac fidem (siquidem tunc praesentes non fuimus) eadem nunc puncta, nos infra scripti Ecclesiae Valachiae Archidiaconi propria syngrapha ac sigillo communimus, ac ratificamus Vestramque Eminentiam humillime rogamus, ut juxta puncta in prioribus literis apposita, gratias et favores a Sua Sacratissima Majestate impetrare dignetur, et quam citissime expedire ad manus R. P. Ladislai Barany Albam-Juliam. Quam Suae Eminentiae gratiam et Deus aeternum remunerabitur, et nos Deo commendare non desistemus

Albae-Juliae 1697 10. Junii Eminentiae Vestrae

Vladika Theophil (L. S.) Servi et Filii infimi.

(B. U. B. p. 53.)

Nomina archidiaconorum, ex Valachico transscripta, juxta exemplar Cardinali a Kollonich oblatum:

1. Popa Kosztin archidiaconus Nagyszegiensis.
2. Popa Gabor archidiaconus Szévárienſis.
3. Popa Gavriilu archidiaconus Bistrajensis.
4. Popa János archidiaconus Orostiensis.
5. Popa Kosztin archidiaconus Nagysincensis.
6. Popa Theodor archidiaconus Buzakiensis.
7. Popa János archidiaconus Csomalejensis.
8. Popa Simon archidiaconus Nagyszatealensis.
9. Popa Simeon archidiaconus Kissalmásiensis.
10. Popa János archidiaconus Vizatenajensis.
11. Popa Pantaleon archidiaconus Neminescensis.
12. Popa David archidiaconus Ujfalusiensis.

(B. U. B. p. 54.)

Eaedem literae photozincographice exhibitae.

Quoniam Joannes Crisian in fragmento dissertationis inauguralis[1]), quam ejus in Universitate Lipsiensi professores, ipso fatente, indignam publica luce judicarunt (p. 3), ignorantia atque odio rerum catholicarum caecatus ut est[2]), existentiam Synodi ἑνωτικῆς anni 1697 in dubium vocat (pp. 30—32): rem nos lectori veritatis amanti neque inutilem neque ingratam arbitramur fore, si ejusdem illius epistolae imaginem, ope photozincographiae ex archetypo expressam, hic repraesentemus.

---

[1]) Beitrag zur Geschichte der kirchlichen Union der Romänen in Siebenbürgen unter Leopold I. Hermannstadt, 1880.

[2]) En tibi ad aperturam libelli p. 26, ubi praeter alia ἀσύστατα et Imperator refertur Kollonichium Innocentio XX. (sic) pro Cardinalatu proposuisse (N. B. anno 1686) propter ejus de Unione Orientalium merita (de qua tamen nonnisi multo post per Cardinalem coeptum est agi), et Kollonichius dicitur eadem de causa titulum obtinuisse, qui tantundem valeret ac *Cardinalis s. Hieronymi Graecorum orientalium Rumenorum, Serborum et Ruthenorum* (der griechischgläubigen Romänen, Serben und Ruthenen). Non intellexit auctor, *titulum s. Hieronymi Illyricorum* latinam esse appellationem antiquae ecclesiae urbanae *s. Gerolamo degli Schiavoni*, quae, ut ante et post Kollonichium aliis Cardinalibus erat juxta morem collata, ita hodie canonice possidetur ab Emo. Dno. Card. Serafini, qui propterea et ipse nunc eundem illum Kollonichii aliorumque decessorum *titulum Presbyteri Cardinalis s. Hieronymi Illyricorum* habet.

Eminentissime ac Reverendissime Princeps
Dne Dne ac Patrone nobis gratissime

Quia nuper puncta in generali synodo hac Albæ Juliæ determinata ac à Reverendissimo nostro Episcopo Theophilo, vestræ Eminentiæ misso, universitati, ac ipsumet Reverendissimi Domini Episcopi sigillo munita fuerit, tamen ad magnum eorundem rotur, ac fidem (sigillum tunc præsentaq non fuimus) eadem nunc puncta, noi infra scripti Ecclesiæ Valachicæ Archidiaconi propria syngraphâ ac sigillo communimus, ac ratificamus, Vestramq Eminentiam humillime rogamus, ut juxta puncta in priioribus literis apposita, gratias, et favores à sua Sacratissima Majestate impetrare dignetur, et quam iniquissime expedire ad magnum P. Ladislaum Barany de Hunyadiam. Quam sua Eminentia gratiam, et Deus æternum remunerabitur, et nos Deo commendare non desistemus

Albæ Juliæ 1697 10 Junij

Eminentiæ vestræ

Servi et filij infimi.

Sloma Archid

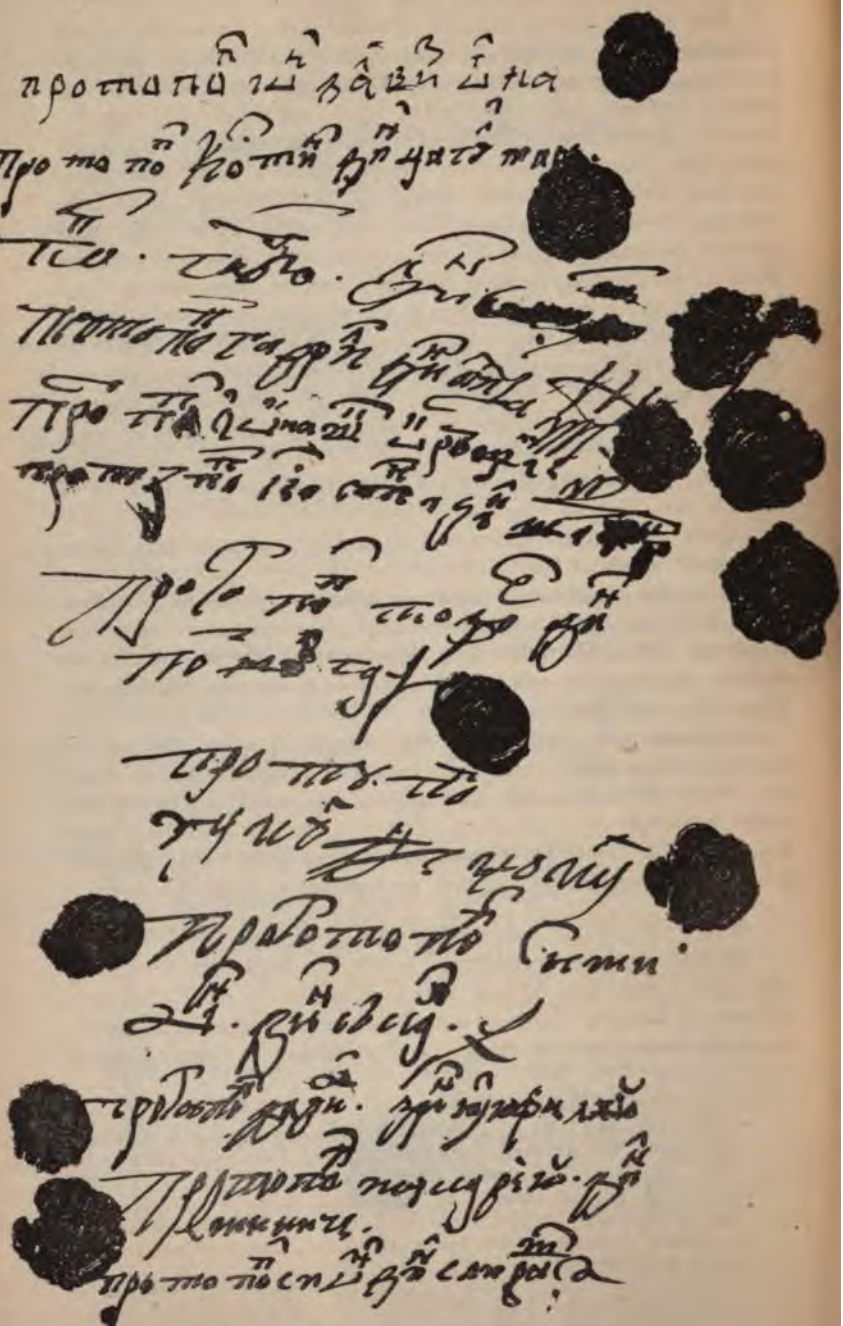

Cum Joanne Crisian tristi rerum catholicarum ignorantiae et odii certamine contra veritatem pugnat Eudoxius Hurmuzaki, in opere postumo[1]), omnigenis erroribus scatente, ex quo unum exemplum hic posuisse sufficiat, quod pateat latius. — De solemnibus illis Constitutionibus, quibus Romani Pontifices ritum graecum purum atque integrum inter Unitos sancte servari jubent, maligna criminatione inter alia haec scribit: „Die unirte Kirche . . . läuft Gefahr . . ., ihr individuelles Dasein blosszustellen. Dass eine solche Gefahr auch thatsächlich bestand, beweisen . . . die wiederholten Versuche des dem Bischof beigegebenen, meistens dem Jesuitenorden entnommenen Theologen[2]), innerhalb der unirten Kirche den griechischen Cultus allmälich abzuschaffen und den römisch-katholischen einzuführen. . . . Die beabsichtigte Verschlingung der Union durch den Katholicismus führte einen langen Kampf und Gegenkampf herbei, der vorläufig zu Gunsten der unirten Kirche ausfiel, gleichwol zur gelegenen Zeit schon desshalb wieder beginnen dürfte, *weil der griechische Cultus . . . in Rom selbst missfällig angesehen und als ein vor der Hand unerlässliches Uebel nur bis zum Eintritt günstigerer Verhältnisse geduldet wird*" (p. 59).

Quum theologi latini Episcopi uniti sine ulla exceptione essent missionarii Societatis Jesu, atque inde quae his de graeco ritu inter Unitos in sua integritate et puritate diligenter retinendo generatim erant tum per Constitutiones Pontificias tum per Decreta Generalium Societatis Jesu praescripta, religiose observare deberent, crimen ab auctore in eos fictum sola lectio *Instructionis* superius exhibitae pp. 113–116 aperte diluit.

Quoniam vero ulterius progressus Hurmuzaki eadem illa sua criminatione etiam Sedem Apostolicam insectatur eamque hostilis in graecum ritum animi insimulat, non abs re fore censemus, ex publicis atque indubitatis Actis ostendere, quid hodieque Pontifices Romani de hoc disciplinae capite et ipsi sentiant et fieri inter Unitos jubeant: integra judicandi facultate ingenuo veroque lectori relicta.

Ex Actis Pii PP. IX. de ritibus ecclesiae orientalis.

Omnino sartas tectas habebimus peculiares vestras catholicas Liturgias, quas plurimi sane facimus, licet illae nonnullis in rebus a Liturgia ecclesiarum latinarum diversae sint. Enimvero Liturgiae ipsae vestrae in pretio pariter habitae fuerunt a Praedecessoribus Nostris, utpote

---

[1]) *Fragmente zur Geschichte der Rumänen* von Eudoxius Freiherrn von Hurmuzaki. Herausgegeben vom königlich-rumänischen Cultus- und Unterrichts-Ministerium. Zweiter Band. Bucuresci, 1881.

[2]) Ut in pluribus aliis quaestionibus ita et in praesenti argumento secum ipso pugnat auctor, dum theologos Episcopi uniti hic *plerumque* (meistens) tantum, alibi vero (ut p. 100) *semper* (lediglich) ex Ordine Societatis Jesu fuisse tradit. — De hac repugnantia confer etiam dicenda p. 214, n. 2.

quae et commendantur venerabili antiquitate suae originis et conscriptae sunt linguis, quas Apostoli aut Patres adhibuerunt, et ritus continent splendido quodam ac magnifico apparatu celebrandos, quibus fidelium erga divina mysteria pietas et reverentia foveatur. (Ex literis Apostol. In suprema ad Orientales d. d. 6. Januar. 1848).

Caritatis spiritu perinde ac Nos excitati Praedecessores Nostri sacros ritus, quos orientalis adhiberet ecclesia quosque orthodoxae fidei minime adversari comperissent, non modo non improbandos, sed vero etiam observandos ac retinendos censuerunt, utpote ipsa antiquitatis origine commendatos et a sanctis Patribus non mediocri ex parte profectos; quin imo orientales ritus deserere, nisi impetrata Summi Pontificis venia, providentissimis Constitutionibus edixerunt fas esse nemini. Noverant siquidem immaculatam Christi sponsam mira quadam varietate distingui, quae non officiat unitati; Ecclesiam scilicet nullis regionum terminis definitam omnes complecti populos, nationes, gentes, quae fidei unitate et consensione coalescant, diversae licet moribus, linguis ac ritibus, quos tamen omnium mater et magistra Romana probavit Ecclesia. (Ex Allocut. Consistor. d. 19. Decemb. 1853).

Fidei unitas cum legitimorum rituum varietate optime consistit, ex quibus imo major in Ecclesiam ipsam splendor et majestas mirifice redundat. Hinc ipsi Decessores Nostri, quoties opportunum esse existimarunt, luculentissimis verbis clare aperteque declararunt, se nolle proprios orientalium ecclesiarum ritus, utpote venerabili suae originis antiquitate et sanctorum Patrum auctoritate commendatos, destruere vel immutare, sed unice velle, ne quid in ritus ipsos forsitan induceretur, quod fidei catholicae adversetur, vel periculum generet animarum, vel ecclesiasticae deroget honestati. Quodsi orientales ritus alicujus arbitrio aliquando immutati fuerint, id nunquam Apostolicae huic Sedi est tribuendum. (Ex Constitutione Apostol. Romani Pontifices d. d. 6. Januar. 1862).

Summo Pontifici Pio IX. nihil est potius, quam ut disciplina orientalis in sua puritate vigeat ac servetur, summopere in primis desiderans, ut qui, vocante Deo, sacris addicuntur ministeriis, nedum doctrina, verum etiam integritate vitae praefulgeant, ut verbo et exemplo fideles, quibus praesunt, possint instruere in doctrina, et eos, qui contradicunt, etiam puritatis vitae exemplo arguere. (Instructio S. C. de Prop. Fide, d. d. 24. Mart. 1858).

De diversitate rituum in Austro-Hungaria.

Fuit hoc semper praecipuum Apostolicae Sedis studium, ut integer servaretur eorum splendor diversis ritibus et ob eorum antiquitatem summa veneratione colendis et approbatis in Ecclesia catholica, cujus cum ipsa concordi eorum varietate pulcherrimum et elegantissimum ornamentum efficiunt (Lit. S. C. de Prop. Fide ad Nuntium Apost. Viennen. d. d 2. Apr. 1803).

Caput V.

Qua etiam ratione unum ex iisdem Societatis Jesu Patribus . . . communi voto expedivimus, per quem ab Augustissimo Caesare ac Eminentissimo Cardinali . . . in gremium Ecclesiae Romano-catholicae recipi postulavimus. (Synod.)

De confirmatione synodi.

Quum qui fide jam erant cum Ecclesia catholica in conscientia rite uniti, multiplici adhuc indigerent dispensatione pro foro externo, pro ecclesiastico quidem absolutione a censuris et irregularitatibus, pro civili autem liberatione durae servitutis, qua eos antiquae leges Transilvaniae semper tenebant oppressos: id ipsis omnino erat agendum, ut Decreti synodici confirmationem ab utraque potestate obtinerent, quo demum s. Unionis negotium posset censeri completum.

§. 1.

De Actis synodicis Viennam transmissis.

Finita Synodo P. Ladislaus Baranyi Unionis Decretum autographum cum Actis Eminentissimo Cardinali a Kollonich Viennam transmisit, preces una adjungens et sollicitans venerandum Antistitem, ut conceptae sic Unioni Valachicae obstetricantibus gratiis suis favere ne dedignaretur; verum ea, qua Theophilus cum clero suo peteret, apud Augustissimae Majestatis clementiam rata esse grataque efficeret, easdemque preces, quum non ita multo post novas literas Archidiaconorum submitteret, instantius iteravit. Quod sane erat sua sponte cursurum stimulare et addere alas volanti et voluntatem volenti, ut deinde patebit (Miss. Dac. An. 1697).

§. 2.

Quo jure Cardinalis a Kollonich preces cleri ecclesiae Valachicae admiserit?

Praeter ordinariam illam patriarchalem seu primatialem ac Legati nati potestatem, qua Archiepiscopus Strigoniensis medio saeculo XVII. cum Ruthenis Munkácsiensibus, ad Ecclesiam catholicam redituris egerat, Cardinalis a Kollonich etiam extraordinarias easque amplissimas facultates negotium transigendi habebat, legitime sibi ab utroque Supremo Principe, a Rege Apostolico et a Romano Pontifice, delegatas.

I.

De potestate patriarchali Primatis Apostolici Regni Hungariae.

Eam a Primate Georgio Lippay exercitam videmus in confirmatione Unionis Ruthenorum data anno 1648, quo et *Synodus nationalis patriarchali seu primatiali auctoritate* legitur *ab eodem convocata Tyrnaviam ad d. 29. Decembris* (B. P. V. 12045).

II.

De potestate Legati nati Sedis Apostolicae in Hungaria.

Quibus omnibus (circa Unionem Graecorum in Hungaria) consideratis, supplicat Archiepiscopus Strigoniensis instantissime, ... ut sumat sibi cordi Sacra Congregatio conversionem istorum populorum ...; tribuat etiam aliquid discretioni Archiepiscopi Strigoniensis, qui alias etiam est Legatus natus Sedis Apostolicae in hoc Regno et super istos populos. — Posonii, d. 2. Julii 1654. (Ex literis Primatis Georgii Lippay, ad S. Congr. de Propaganda Fide datis Posonio d. 2. Julii 1654. — B. U. B. p. 9.)

Utramque potestatem, *ordinariam, qua ut Primas in Regno Hungariae eique de jure adnexis partibus fungitur,* et eam, quae apostolica auctoritate sibi specialiter erat *delegata,* idem exercuit, quum Ruthenis catholicis districte mandaret die 4. Januarii a. 1660, ut episcopum Parthenium tanquam legitimum, immediatum animarum suarum pastorem agnoscerent. (Cfr. Duliskovics, *Čerty Ugro-Russkich* p. 117.)

III.

De facultatibus extraordinariis Cardinali a Kollonich delegatis.

Sua Majestas Sacratissima universas controversias (ecclesiasticas) in partibus neo-acquisitis auctoritate sua Regio-Apostolica Eminentissimo Dno. Cardinali a Kollonich, archiepiscopo Strigoniensi et Primati Hungariae, judicialiter examinandas et definiendas tenore complurium benignissimarum Resolutionum jam pridem clementer commisit et delegavit. Ideo Dominos supplicantes (vel litigantes) in praetitulati Dni. Cardinalis praesentiam eum in finem remitti et relegari (oportet), ut a Sua Eminentia declarationem, decisionem, determinationem vel manutentionem impetrare possint et valeant. — Ex Consilio Regiae Hungarico-Aulicae Cancellariae, Viennae die 7. Januarii 1704. — Ladislaus Hunyady. (B. U. B. p. 472.)

Nos Leopoldus ... Cardinalis a Kollonich ... vi auctoritatis ... speciali Sacrae Sedis Apostolicae privilegio nobis concessae, necesse esse duximus. ... (Ex literis encyclicis d. d. 2. Jun. 1698).

§. 3.

Causa confirmationis in Aula Viennensi pendente.

Metropolita Bucharestensis coeptum Unionis negotium disturbare conatur. — Baranyi legatus cleri Viennam mittitur. — Theophilo subita morte extincto Athanasius successor constituitur.

I.

Unum ex iisdem S. J. Patribus ad Augustissimum Imperatorem expedivimus. (Synod.)

De prima legatione Viennensi P. Baranyi.

Metropolita Bucharestensi salutare Unionis consilium perimere conante clerus Valachicus Patrem Baranyi Viennam mittit, petitam Decreti synodici confirmationem maturaturum.

Vix Decretum Synodi Valachicae in Transilvania natum primam lucem aspexerat, quum subita ejus fama in omnem Transalpinae Valachicae tractum interiorem pervasit. Ergo

vehemens statim in illud ejusque auctorem Antistitem procella desaeviit, quae ut atroce fervebat principio sic Caesaris auctoritate post paulum sopita, incidente dein morte Theophili tota ad extremum quievit. Etenim ut ad aures Theodosii metropolitae seu archiepiscopi Bucharestensis, quem hactenus agnoverat Theophilus, rumor Unionis perlatus est, homo et osor veritatis et pecuniae cupidus, ut Theophilum dignitate exueret, omnem lapidem movit. Faciebat hoc ad quaestum philargyri; nam aureos omnino trecentos et nummos quingentos imperiales spondebat, qui dignitatis ambitu ebrius, audito Theophili ad catholicos transitu, Spiritum sanctum et characterem episcopalem empturiebat, homo quidam errorum Photianorum a puero tenax et omnia schismatica contra Unionem cum Ecclesia latina pollicitus. At nundinationis cursum furoremque metropolitae sufflamavit ipse clerus Valachicus, misso ad Augustissimam Majestatem, qui dedecus rei coram supplex exponeret et Theophilo securitatem ac stabilitatem ab Aula Viennensi referret. Erat is cleri legatus P. Ladislaus Baranyi, qui provincia sibi data defunctus ad votum, effecit, ut, firmato in sede Theophilo, contra nitentis Theodosii machinae omnes uno Caesareae comminationis ictu dissolverentur. (Mis. Dac. An. 1697 jcta. H. R. AJ.)

II.

De repentina Theophili morte ac de solita Athanasii institutione.

Quum Theophilo ex vita migrante synodicum Unionis Decretum nondum fuisset formaliter confirmatum, Generalis Commendans Comes de Bussi circa successorem constituendum leges more et usu receptas servari sivit, reservata tantum Caesarea electi confirmatione.

Haec dum aguntur moritur eodem anno 1697, adulta jam aetate, Theophilus, genere mortis praecipiti, ut porrecti veneni indicia non vana adesse suspicati sint aliqui. Quod factum ut felix Theodosio metropolitae et schismati toti, inauspicatum vero rei omni catholicae et triste clero Valachico ac Patri Baranyi est visum, sic rebus ex coeli

destinatò vertentibus, nihilo ditior inde factus est error Photianus, Ecclesiae autem catholicae accessio facta est ingens et Unio magis stabilita sub Athanasio successore, quam sperari sub decessore Theophilo poterat. Theodosius, qui Theophilum dignitate privare contenderat, mortis ejus occasione non perfunctorie usus, ut schismati stabilimento consuleret et cuneum natae nuper Unioni opponeret, incertum quam ob causam[1]), praeterito, quem nuper Theophilo vivente subintrusum voluisset, emtore, alium mox, quem nunc mortuo subroget, qúaerit, et patrocinantibus potentioribus laicis[2]) Athanasium, juvenem graeci ritus sacerdotem[3]) nactus in episcopi sedem constituit: hominem cui nulla tunc mens de Unione fovenda aut amplianda. (Ibid.)

---

[1]) Quam ob causam Theodosius priorem suum candidatum praeterierit, discemus infra pp. 191—192 ex relatione Ladislai Theodori Dindar, quam Cardinalis a Kollonich sibi e Transilvania mitti jussit pro informativo processu in Causa Apostolicae et Caesareae confirmationis Athanasii.

[2]) Eos fuisse homines Calvino addictos Nicolaum Bethlen, Transilvaniae Cancellarium, ac nobiles (Stephanum) Naláczy et (Samuelem) Keresztesi, idem Dindar retulit l. c. — Quod Cardinalis Athanasii res Bucharesti actas per Coronensem Valachiae Residentem explorandas curasset, id inde venit, quod hominem diu jam nosset; Dindar enim per annos secreta epistolarum commercia inter principem Valachiae et Leopoldum Caesarem, ab hostibus non observatus, curaverat; dicebaturque Ecclesiae catholicae non vulgari modo addictus.

[3]) In fragmento Annuarum in A. P-I. V. asservato mendose scriptum est, Athanasium tunc fuisse diaconum tantum: quod ideo expresse hic animadvertimus, quia exemplar istud quum unicum sit Viennae, ad quod aditus pateat, facile inducere in errorem posset imperitum lectorem, praesertim si improbabilem notitiam ex levioribus auctoribus (apud Cipariu, op. cit., p. 267) hausisset, Athanasium adhuc grammaticae in Gymnasio Albae-Juliae operam navasse, quum ad metropoliticum thronum eveheretur.

Caput VI.

De sacra Unione firmiter stabilita sub metropolita Athanasio.

§. 1.

Notitia missionariorum de stabilienda Unione bene meritorum.

I.

Missionarii castrenses.

Praemonitum de missione castrensi.

Qui Sacrae Suae Majestati erat a confessionibus, Caesareis exercitibus tanquam capellanus major auctoritate Apostolica et Caesarea praeerat; ab eo clerus militaris seu missio castrensis jus suum mutuabatur, nec ulli sacerdoti in exercitu jurisdictio conferebatur, quem major capellanus non denominasset ac praesentasset. (B. P. V. 12173.)

Per id tempus numeravit missio castrensis in terris coronae s. Stephani triginta circiter Patres Societatis Jesu, ex pluribus Provinciis conscriptos, quorum apostolicus zelus tamen non sivit se exercituum terminis aut unius alteriusve urbis spatio circumscribi, quin remotiores etiam in pagos et oppida provolaverint, quo caritas postulabat. Accidit id saepius, et nunquam non uberem animarum messem in horrea Domini retulere missionarii. Solabantur aegros, et salutaribus monitis ac, quae christiano ritu luctanti animae suppeditantur, adjumentis muniebant; verbum Dei annuntiatum, docti rudes principia salvificae fidei, vacillantes in ea roborati, non pauci heterodoxorum, confutatis eorum erroribus, Romano-catholicae Ecclesiae adjuncti. (Ibid.)

In literis annuis missionis castrensis uberem ac securum fontem habemus ad plura facta historica illius temporis accuratius illustranda; quum enim Generalis armorum Caesareorum per Transilvaniam Praefectus, Rabutin Comes de Bussi, in spiritualibus subjectus esset jurisdictioni missionis ac missionariis in omni vita familiariter uteretur, multa cum iis communicavit, quae per solas literas annuas memoriae sunt prodita, cujusmodi inter alia est epistola ἀντιῤῥητική Cardinalis ad metropolitam Bucharestensem d. d. 5. Julii 1702.

Annuae missionis castrensis non amplius extant uno in loco collectae, sed jam variis codicibus msc. illarum Provinciarum, ad quas

missionarii pertinebant, reperiuntur insertae modo integrae, modo frustatim tantum aut in brevem epitomen contractae. Aliquas partes invenimus Strigonii, multas etiam Albae Carolinae, plures Budapestini, plurimas autem Viennae in B. P. V. et in A. P-I. V. — Annuis missionariorum e Provincia Bohemiae S. J. usus P. Andreas Freyberger *Historicam relationem Unionis Valachicae cum Romana Ecclesia factae* scripsit anno 1702[1]), ex qua id commodi sumus consecuti, ut Annuas Pragam de hoc argumento perscriptas possideamus collectas, quamvis illud valde dolendum est, quod auctor aliis fontibus ad opus rite exequendum necessariis destitutus esset, atque inde ad explendas lacunas a missionariis Bohemis relictas alia, quae ex fama audierat, bona quidem fide adjunxerit, in quibus tamen nulla est idonea auctoritas. — Et ista quidem de Annuis missionis castrensis hic semel pro dictis alibi dicendisque notata volumus.

E missionariis castrensibus prae caeteris bene de s. Unione meriti sunt duo Bohemi: alter P. Carolus Neurauter, primum in Transilvania missionarius castrensis, tum apud generalem ejus provinciae locumtenentem capellanus, demum Athanasii ritus graeci Antistitis uniti primus theologus; alter P. Christophorus Wenc. Gebhard, in castris Caesareis apud legionem Huschinianam diu missionarius ac Cibiniensis missionis etiam praepositus, qui dum agrum hunc durum ac variis errorum difficultatumque tribulis consitum fructu non contemnendo excolebat, simul Valachorum salutem, successu laboribus omnino respondente, procurare non cessavit.

Carolus Neurauter.

P. Carolus Neurauter Pragae in Bohemia honestis et semper catholicis parentibus anno 1667 mundo natus. Is quum capacissimam

[1]) Cfr. De Backer, *Bibliothèque*, t. 1, p. 1953. — Archetypum partem literarum annuarum Provinciae Bohemiae S. J. an. 1704 constituit, iisque in forma extensa insertum refertur hac praemissa animadversione (§. fin.): Quae in Transilvania acta sint et Unionem Valachicam cum Romana Ecclesia concernunt, digno materia calamo expressa habemus ab alio; ut idcirco et operariis qui in ea re desudarunt, et operi, quo operationes eorum stylo congruo describuntur, injuriam nos facturos existimemus, si vel rem secundum omnia legi dignum et audiri in compendium contrahamus, vel historiam ut in se fusa est, annuarum literarum brevi et succinctae narrationi inferamus (B. P. V. 12290). — Extat etiam in A. P-I. V. exemplar ab originali descriptum, quod cl. D. Fiedler, Caesarei tabularii praefectus, nobiscum officiosissime communicavit, ut accuratam cum partibus Strigonii, Budapestini, et alibi, ut dictum est, asservatis collationem facere possemus: pro qua singulari erga nos bonitate eximio Domino decentem gratiam habemus. — P. Andreas Freyberger, de sua Provincia optime meritus, obiit Pragae anno 1732, honorificentissime laudatus in historia msc. Academici Collegii Vetero-Pragae ad s. Clementem (B. P. V. 12322).

scientiarum a natura sortitus esset indolem, humanioribus literis animum adjecit; et grassata per Bohemiam pestilentiae lues, subindeque Pragam ingressa, non modo incoeptum studiorum cursum tantisper abrupit, verum etiam afflatum veneno Carolum in lectulum doloris conjecit, proximo tumulo inferendum, nisi, desperatis ab arte medica remediis, ad coelum conversus, medicum sibi divum Ignatium exorasset Cui quum sese concepto in ejusdem honorem de ingressu in Societatem voto devovisset, reparatis pauculorum dierum spatio ex integro viribus votum in ecclesia Salvatoris innovavit. Subsidit interea malum pestilens, et novo studiorum fervore exaestuans Athenaeum juratum Societatis candidatum ad prosequendum studiorum cursum revocavit. Versabatur ei continuo prae oculis Jesu Societas, et ut a moderatoribus admissionem subinde flagitaret, sacratior spiritus in sancto proposito vacillantem adeo efficaciter animabat, ut, licet blandimentis parentum inductus, vellet, reluctari porro vocanti Deo non posset; nam (quemadi modum ipse scripto reliquit) in somnis ab ignoto adolescente saepius monitus, ne ab exsolutione voti Deo nuncupati cum irreparabili animae jactura deficeret, quum tutelaris angeli monitum pie crederet, magno deinceps fervore Societatem expetiit, donec tandem, dato per annum integrum in Dialectica ingenii specimine ea ipsa die, qua mundo natus est, Societati adlegeretur. Tirocinium Brunense ingressus anno 1683, 21. Octobris, in id incumbebat unice, ut ope divinissimae Matris, cui saecularis in Monte sancto castitatem devoverat, eam sibi virtutem biennio compararet, quae ad obeundas olim arduas inter gentes barbaras missiones esset suffectura. Gliscebant nimirum jam tunc atque in grandia caritatis incendia Patrem Carolum exarsurum praesagiebant sacratiores illi propagandae divinae gloriae igniculi, quibus postmodum errabundis in errorum schismaticorum caligine Valachis, ad ineundam cum Sancta Romana Ecclesia Unionem, praelucebat; morabatur Cibinii, missus ad obsequia legionis Mombelgradicae P. Carolus eo ipso tempore, quo negotium Unionis Valachicae a Theophilo Valachico episcopo feliciter inchoatum, postmodumque ab ejusdem successore Athanasio Albae-Juliae residente magnopere promotum, virum aliquem ingenio praestantem atque in agendo strenuum requirebat, cujus consilio et industria finem optatum sortiretur. Quum itaque in P Carolo, Cibinio Albam-Juliam in hoc ipso negotio delapso, virum omnino acrem et intrepidum reique tam arduae, quae et animum generosum et manum (ut ajunt) utramque requireret, transigendae, velut a cunabulis idoneum factum suspiceret Athanasius, communicatis cum eo consiliis, eo se induci sustinuit, ut transigendi tam sancti negotii gratia, Viennam in persona ipse profectionem adornaret; credebat nempe, id quod futurum a Patre praedicebatur, novissimae huic Unioni a Caesarea Majestate durabilitatem, et clero Valachico aestimationem longe maximam accessuram; futurum insuper, ut Unioni resistentibus terror inculteretur,

multaque paucorum dierum compendio stabilirentur, quae neglecta hac personali Episcopi profectione in annos plurimos essent protrahenda. Quibus mature, ut decebat, expensis nihil ultra in tam arduo negotio morandum ratus Athanasius, assumpto in viae comitem suo Raphaële (ita Patrem Carolum vocitabat) Viennam profectus, summamque tam Eminentissimi Cardinalis a Kollonich benevolentiam, quam Caesaris ipsius propensissimam in se clementiam expertus, cum felicitate ecclesiam suam Romanae adjunxit, ut et ipse solatio diffluueret et summam commisso sibi clero consolationem ab Aula redux apportaret. Indicibile est, quantum ex felicissimo hoc ab Aula Caesarea reditu Provinciae Bohemicae S. J., quantum fidelissimo viae et negotiorum comiti Patri Carolo apud summos et imos gentis Valachicae accesserit commendationis; gaudebant et gratulabantur de communi salutis negotio, tanta felicitate et celeritate confecto, singuli manusque basiis venerandas prensabant, quod salvum et incolumem Athanasium, rebus insuper summa prosperitate gestis, bonus angelus reduxisset. Plura similia pro Deo et proximorum salute acturus erat vir zelosissimus, nisi providentiae divinae finem laboribus ejus ponere placuisset. Quadragesimum aetatis annum non attigit, quum maligna febri correptus, nihil adversus eam proficiente medicorum industria, sacramentis morientium per nostrum ex Provincia Austriae missionarium in tempore provisus, atque intra dies pauculos ad extrema deductus, in episcopali residentia, praesente ad ultimum halitum episcopo, 2. Novembris sub noctis dimidium vita longiori vir dignissimus ad nuptias agni evocatus, placidissime in Domino obdormivit (B. P. V. 12289). — Hujus virtutes, in fastis aeternitatis aureis exaratas literis, numerosa protopoparum (ut vocant) poparumque in comitatum effusorum frequentia illustrare voluit, primoque hic loci e missionariis S. J., post saeculi fere integri Societatis exilium, Bathoriana in ecclesia condito bene precari, cui et ab aliis sacro solemni, oratione est parentatum (Ibid. 12097).

Christophorus Gebhard.

Patri Carolo Neurauter in Apostolicis laboribus nihil cessit P. Christophorus Wenc. Gebhard, cujus duplex elogium msc. reperitur Viennae, alterum viventis ex anno 1700, alterum defuncti ex anno 1727, qui eidem emortualis fuit. In priori, quod ex Annuis missionis castrensis descriptum asservatur in A. P-I. V. haec omnino leguntur: Commemorandus hic (a. 1700) vir ex Provincia Bohemiae in Austriam vocatus P. Christophorus Gebhard, residentiae sociorum Jesu tunc Cibinii praeses[1]), qui ampli apertique vir pectoris, quantum hac rerum tempestate

[1]) Cibiniensis missio atque ecclesia catholica alii e Provincia Bohemiae sacerdoti castrensi originem suam debet, magno nimirum servo Dei Patri Lucae Kolich († 20. Apr. 1690), cujus laudum ac vitae com-

curarum studiorumque ad momentum Unionis contulerit, in fastis quidem aeternitatis lecturi sumus aliquando, sed ejus hodiedum in Provincia Bohemiae viventis modestia chartis istis mandari non patitur. Illud obiter ex epistola in commendationem ipsius ad nos ab alio quodam perscripta delibasse sufficiat: quidquid improbi laboris eo temporis et rerum curriculo per aliquot annos in Patrem Ladislaum Baranyi incubuit, ejus partem permagnam in Patre illo postremum desedisse, difficultatesque quam maxime arduas ac praeruptas (quoniam is Aulae Rabutinianae vicinior et Ladislaus leucarum sex intervallo dissitus erat) ab Alba-Julia plerasque omnes Cibinium in ipsum ac ejus humeros fuisse conjectas, ut assiduae ab Julia-Alba Patris Ladislai in negotio Unionis epistolae, quin et Valachi ipsi ac popae ad ipsum a Ladislao directi, dum querelas adferunt, dum mala explicant, dum malorum remedia postulant, dies integros impigro viro persaepe eriperent. Elogium vero, quod Annuae castrenses ponunt defuncto a. 1727, inter alia haec habet: Pater Gebhard, Pragensis, jam inde a vitae religiosae primordiis ingenti animarum zelo exarsit, ut, quod ipse de se testatum reliquit, obfirmaverit animo, nullis parcere laboribus, etiam tormenta subire et supplicia, modo animam etiam unicam saluti asserat sempiternae. Imo eo exarsit fervor spiritus, ut sese aeternis ignibus devoverit, si unum peccatum suo interitu possit impedire. Unde ad missiones seu inter barbaras gentes seu inter milites obeundas jam in tirocinio non sine commoti animi sensu aspiravit. Et vero voti sui compos effectus ea egit pro proximi salute, quae ductorum simul et gregariorum ora posthumis laudibus sunt persecuta (B. P. V. 11974).

II.
Missionarii Dacici.

Praeter Patres Hevenesi et Kapi ex missione Dacica Provinciae Austriae magnis in s. Unionem meritis insignes existunt PP. Franciscus Bellusi, in ipsa urbe Alba-Juliensi regendis sociis praefectus, Andreas Horváth, qui per id tempus et domui Claudiopolitanae et universae missioni Dacicae cum potestate praeerat, prae omnibus vero Paulus Ladislaus Baranyi, qui ut olim Theophilo sanctum Unionis negotium inchoanti consilio atque opera adfuerat, ita nunc Athanasium in opere complendo opportune adjuvit, et mox theologus a Primate nominatus, eum omni, qua apud Summos Principes valebat auctoritate et gratia, diligentissime est tuitus.

---

pendium cum historia ecclesiae catholicae Cibinii fundatae scribit Tanner, *Societas Jesu Apostolorum imitatrix*, pp. 936—944. Pragae an. 1694.

Franciscus Bellusi S. J.

Franciscus Bellusius, prius atque in Societatem se daret, annis aliquot curionis munere fungebatur, dein 17 annis residentias gubernavit, immortuus officio Albae-Juliae in Dacia die 12. Augusti an. 1711. Perpetua cum acatholicis de religione certamina Bellusio obvenere, vincenti toties, ac multos in partem sanctiorem evocanti. Et quamquam adversarii haec fieri palam adverterent, nihilominus amabatur, Pater pauperum, orphanorum et viduarum defensor ab iisdem nuncupatus. Quoniam P. Franciscus in ipsa Urbe prope residentiam episcopalem habitabat, eo ex vicinia Athanasius fideli et perito consiliario, saepe etiam adjutore et Causae suae patrono utebatur. Una cum Patribus Andrea Horváth[1]) et Ladislao Baranyi subsignasse legitur pastorales Athanasii literas d. d. 18. Julii 1701, quibus Graeci uniti de integritate et puritate sui ritus securi esse jubentur (cfr. supra pp. 113–114). — Funus universa civitas prosecuta est non incelebri concursu, mixtis acatholicis; nec hi quidem gemitus et lacrymas attinere valebant. Patriam nactus est Tyrnaviensium civitatem an. 1653 ingenuis parentibus. Haec ex mscr. B. P. V. 12230 jcta. H. R. AJ. Alia de P. Bellusio reperiuntur typis vulgata apud Stöger, *Scriptores Provinciae Austriacae S. J.*, p. 25, quae corrupte transierunt in De Backer, *Bibliothèque*, t. 1, p. 547.

Andreas Horváth S. J.

Andream Horváth ut virum immortalibus de regno Dei meritis gravem celebrat mscr. ejus Vita in B. P. V. 12121. Ex ea pauca haec nunc enotamus, plura, si per adjuncta licuerit, addituri in parergis. Domo Varasdinensis, obiit Tyrnaviae die 24. Augusti anni 1727, aetatis 67. Quum jam ante susceptum sacerdotium juventutem saeculari veste tectus in Transilvania incredibili sui commendatione erudiisset, posthac, ad finem vergente saeculo, Claudiopolitanae domui et cunctis per Daciam missionibus S. J. praeesse jussus, in eo munere plures annos posuit, perpetua adversorum et calamitatum serie. Nihil tum Transilvanicis rebus turbatius, utpote quas non arma solum civilia, sed haeresum contentiones et privata in orthodoxos odia miscuerant. Posito postea Superioris titulo Romana auctoritate primus Collegii et Academiae Claudiopolitanae Rector dictus, posteaquam saeculo integro nulli illic de Societate Jesu eo nomine esse licuisset. Eo consilia et cogitationes imprimis referebat P. Andreas, ut erudiendae omnium rituum juventuti scholas aperiret. Familiare illi erat, quod literis consignatum legimus ad an. 1697: Non sic rosetum sentibus, aut asperis horret nodis truncus, quin utraque, illud quidem irrigua olitoris industria, hic scalpri

[1]) Inscite cum post Schaguna, p. 107 *Priorem* vocat Hurmuzaki, p. 63; Domus S. J. enim *Priores* non habent.

artificio, amoenum olim praebeant tum naribus tum oculis illicium. Descriptam hinc lege indolem pueritiae, quae ut aut in nitidos maturescat virtutum flores, aut in politum efformetur Mercurium, haud imparem sibi conatum deposcit (B. P. V. 12229).

Et ut intelligamus, qua potissimum ratione id sequeretur, nonnulla ex annalibus descripsisse juverit, quae eo tempore de scholis Claudiopolitanis literis consignata legimus.

Ad an. 1691: Pater qui sodales regebat Claudiopoli, et pauperum studiosorum seminarium corrogatis hinc inde eleemosynis sustentabat. Diffusa hac professoris per regnum fama, juventus ad scholas nostras eo confluxit numero, ut admirationem excitaret apud universos; nam Tartarica in hoc regnum irruptione sub finem anni 1690 igni omnia ferroque immolante, diffugerant passim adolescentes, atque ad tutiora recepti procul agebant a scholis, ingravescente quoque victus difficultate; quum horrori foret sustinendae vitae incommoditas, pauci admodum praeterlapso proxime anno adfuerant, verum praesente tot jam spectabantur, ut sola in poësi sex supra vicenos, sedecim in rhetorica, duplo vero triplove plures in classibus inferioribus censerentur Palladis alumno. Laudabilis sane in his rerum angustiis numerus! (B. P. V. 12228.)

Ad an. 1701: Claudiopoli novae residentiae novum pariter accessit scholasticae juventutis seminarium, jam olim quidem a Serenissimo Rege Stephano Bathori constitutum, nunc vero e cineribus, sub quibus tanto temporis interjectu consepultum delituerat, luci publicae vindicatum... Datum fabricae initium, eo quidem incremento, ut ducenti prope numerarentur alumni. Ne mirere numerum: pauperum id est domicilium, obscuriores tamen natales morum integritate illustrantium. Sed et spes non vana affulget augendae fundationis pro juventute. (Ibid. 12229.)

Propensa in se magnorum voluntate non ad sua commoda, sed ad unam Dei gloriam et proximorum, indigentium maxime, salutem usus, in tuendo sublevandoque Athanasio socius Patris Baranyi consiliorum et adjutor, utrique opera atque auctoritate, ubicunque opus fuisset, praesto erat. Exemplum habes in praecedenti de P. Bellusio notitia.

Paulus Ladislaus Baranyi S. J.

Ultimo anni 1719 mense (die 8.) coelo transscriptus est vir aetate et laboribus Apostolicis lassus P. Paulus Baranyi, e Jazygibus oriundus in oppido Jászberény superioris Ungariae anno 1657. Societatem inivit 1674 ac in eadem 4 vota professus est. Scholasticus saeculari veste tectus in Dacia per quadriennium teneriori juventuti cum literis fidem et virtutes christianas praeclare instillavit; sacerdos eas Transilvanicas missiones, ad quas aptus natus videbatur, repetere jussus, presbyteri saecularis habitu velabat hominem Societatis, imo ingenita quasi agendi et loquendi modestia non semel in suspicionem adductus luculente pro-

didit. Plura animarum millia procurabat Albae, veteribus Juliae nunc Carolinae[1]), annis omnino tribus et decem indefessus operarius, Superior, Parochus, Concionator, Praefectus scholarum et per vicinas plagas missionarius, desertis, ac saepe remotis Christi oviculis morborum solatia, animae medelam, et beatae aeternitatis subsidia diu noctuque conferebat; quum interim minime feriaretur a dicendo statis per annum temporibus. In exequiis quoque Ecclesiastes perfrequenter auditus est, ad morem gentis funebrium sermonum sitientissimae: quam provinciam P. Paulus tanto captabat avidius, quanto certius noverat, vix ulla uspiam tempestate magis haereticos praesentiam suam Catholicis praedicatoribus indulgere. — Mirum dictu, qua constantia, et laborum tolerantia alienae saluti invigilarit, Dominicis et festis plures sermones eodem die apud dissitos in diversis locis auditores instituendo. Difficile quoque dictu est, quot et quantis periculis per tot annos in Transilvania sit colluctatus tum ante Viennam obsessam, tum sub obsidione ipsa, furentibus spe triumphorum heterodoxis, dum denique Vienna soluta[2]), cum P. Paulus jam Residentiae Albensis Superior esset, perduellis vero Tökölius caeso milite Caesareo, captoque stratego Heislero Transilvaniam Turcis et Tartaris inundaret[3]). Hic rara dies P. Paulo sine vitae discrimine, rara nox, in qua non vigilandum et latendum foret. Profugientibus plerisque ille maxima illius temporis parte substitit ad Albae custodiam, et eorum, qui remansere adhuc latitantes per urbem Catholici, solatium, fame, siti ac mille incommodis fere enectus. Nec securior illi vita, pacatis jam tumultibus insanis. Accidit, ut P. Paulum in vicinum pagum equo vectum, ad hominem aegrotum aeternitati disponendum, reducem sub vesperam erumpentes e sylva haeretici adorti strictis gladiis mortem intentarent: ille unico pariter equite famulo stipatus, ut eos inspexit bene, suum etiam, quemadmodum res tum ferebat, gladium nudat generose, aggressores fortiter invadit, terrere magis, quam ferire volens, ac mox in fugam conjicit: ducem eorum haereticum nobilem, etsi optime agnoverit, a pluribus rogatus

---

[1]) Per generalem comitem a Steinville lapide angulari, festo s. Caroli Borromaei in honorem regis Caroli, fortalitio posito an. 1715, Alba Julia jam Carolina dicta est rege acceptante ac praecipiente. (Fejér, *jurium ac libertatum religionis et Ecclesiae cath. in Hungaria*, n. 196, p. 325.)

[2]) Cfr. quae in hunc locum scripsimus in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, pp. 779—780.

[3]) Wagner, *Historia Leopoldi Magni*, l. 11., pp. 138—142. — Quod Kantemir refert op. cit., p. 473, Constantinum Brankovanu, Voivodam Valachiae, proditorem Caesareorum fuisse, id et alii ex eo veri vident simile, quod postea quoque simultates cum Austriacis exercuerit, ut, quum adhuc anno 1708 speciali cura ac sollicitudine secretum literarum commercium, adhibitis cifris, cum rebellibus colere studuit: qua de re confersis epistolam Franc. Rákóczi apud Thaly, *Archiv Rákóczian.*, t. 2., pp. 207—210 (Budapest., 1873).

prodidit nunquam. Imperterritum in adversis casibus animum tum etiam ostendit, cum in Siculia ad frequentes nundinas depopulandas a vicinis alpibus summa hyeme, nemine cogitante, Tartari erupissent, igni ferroque subjecissent omnia: terrore panico populus omnis varias in partes dilabebatur, sed a P. Paulo cum duobus e nostris, ut se periculo eriperent, viis indicatis directus, ac praemissus est, ac tum nostrorum rebus, suae demum vitae quum fores Tartarus quassaret, coepit consulere. Quam fortis pariter fuerit in dicendo atque agendo ea, quae postulabat Religionis catholicae, atque nostrae Societatis ratio, documentis plurimis declaravit: carus tamen omnibus, summis et infimis, etiam plerisque haereticorum, quia comis erga omnes et patiens, neque se, neque sua quaerens, sed quae erant Jesu Christi. Quoties illi non dimicandum cum diversarum haeresum rabulis, quot non pro responsis, aut argumentis recepit scommata et irrisiones, tantum non et verbera, nisi praesentium saecularium auctoritas obstitisset. Quot in eum a lividis aeque ac improbis haeresiarchis confictae calumniae, quot illata probra, ac injuriae! Indefessam ejus ad omne animarum obsequium promptitudinem, ad reducendos haereticos, instruendos neophytos Arianos, ad concionandum, et catechizandum diu, noctuque intentissimum tota vita testatur. Mirandus prae caeteris fuit in eo laboris amor, legendi scribendique assiduitas: in missionibus Dacicis inter alia agenda, et toleranda scribebat frequenter, edebatque in lucem pios aeque ac utiles libros Latino subinde, potissimum vero Ungarico idiomate; quo opportune vulgavit tomum bene magnum, orationum, meditationum, controversiarum, et doctrinae Catecheticae; in Ungaria vero plus otii nactus, concionibus, ad limam reductis. Funebrium tres justos tomos, Dominicalium unum paravit, quorum alii jam editi avide expetuntur, alii etiamnum sub praelo gemunt[1]). Porro si P. Paulus aliud egisset nihil, immortalem hic nominis memoriam apud homines, coronam in coelis aeternam fuisset promeritus sola Valachorum totius Transilvaniae, ac non exiguae partis Ungariae conversione, vel, dicam potius, cum Ecclesia catholica Unione. Horum Episcopum Popasque praeparaverat ille annis aliquot, et flexit demum felicissime. Quum enim Valachorum Ecclesiastici iisdem oneribus, quibus plebeji, premerentur, nec ulla gauderent immunitate in partibus illis, quae tamen sectarum caeterarum ministris tanquam, uti volunt, receptarum religionum Ecclesiasticis liberaliter indulgebatur: spopondit Valachis P. Paulus, se apud Augustissimam aulam effecturum, ut, si Ecclesiae catholicae, a qua in paucis aliunde differrent, uniri velint, sacerdotes ipsorum, Popae dicti, eadem, qua nostri fruerentur immunitate. Acceptant Valachi conditionem, impetratur tam ab Imperatore Leopoldo solemne immunitatis Diploma,

---

[1]) Accuratiorem operum indicem dat Stoeger, *Scriptores Prov. Austr. S. J.*, p. 21.

gentis Episcopus illico Viennam contendens ritu catholico inauguratus, et eleganti a Caesare cruce donatus, redux in Daciam, Albae solemni supplicatione exceptus, praesente parte maxima nobilioris Transilvaniae, publice unitus renuntiatur, atque cum illo millenis plures Valachi Popae tum praesentes; in cujus Unionis majus robur et firmamentum Paulus noster vi ejusdem Diplomatis Episcopi Valachici Theologus, utpote sine quo is nihil in munere suo agat, e voluntate Caesaris renunciabatur, quanto Catholicorum solatio et laetitia, tanto sagaciorum et nobiliorum ex heterodoxis fremitu et dolore, qui ferre non poterant, nedum videre nova status catholici incrementa. Magnates Calvini sectatores, ab hac Unione revocaturi Valachos, persuasere nonnullis Poparum, ut reapse dum per omnia schismati inhaererent, modo politico, et quoad nomen dicerent se a Calvino velle dependere, immunitate nihilominus tanquam Calvini ministros gavisuros, atque ita levi impendio durum ac imperiosum Romanorum jugum evasuros. Fraudem hanc nequissimam detexit, refuditque P. Paulus. Neque cum haereticis duntaxat, verum et cum Graecis hujus Unionis hostibus infensissimis illi erat dimicatio. Theologi vero munus quam ille prudenter et zelose, qua cum populo rudi et neglecto in agendo incommoditate, qua patientia in comitando ubique ad visitandas ecclesias Antistite, qua denique obiverit laborum tolerantia, vix nisi spectator credideri. E laboriosis aeque, ac periculosis Daciae missionibus revocatus Pestinum, septennio Concionator, quinquennio Superior simul Sociis praefuit zelosus semper pro Religione operarius, impensam Transilvanis operam non remittere visus, sed augere. Inde ad quietem religiosam in Collegia revocatus Ministrum egit Tyrnaviae, disciplinae domesticae tam observans, quam qui maxime. Verum ne in hoc quidem officio ab aliis Apostolicis laboribus remiserat, quibus quasi innutritus videbatur, Ecclesiasten dominicalem Ungaricum in Cathedrali egit, accedente licet breve post tempus Regentis officio, per integrum rursus septennium, donec viribus destitueretur. Seminarium S. Adalberti, elegantius etiam ac commodius exstructum, paene totum se eidem in acceptis refert, nam tenuem ejus summam, eamque satis incertam capitale fere quinquaginta millium auxit[1]). Hinc fortasse ortum duxit singularis Dei benedictio, quod paulo ante haec impetrata peste infectis menstruo subsidio succurrerit; duabus vero personis convalescentibus, omnique tecto exclusis potestatem fecerit hortum suburbanum incolendi et bene vestitos honestum in servitium applicarit. Magnum denique aliquid in omnibus P. Pauli actis licuit intueri. Quod peculiari in Deum Eucharisticum raperetur

[1]) Ea occasione domus s. Adalberti Tyrnaviae pauperum adolescentum usibus destinata ad alendos clericos, qui excolendis Valachis operam darent, opibus aucta est a Cardinali Kollonich (Fejér, l. c.). Alia de hoc Seminario ejusque alumnis Valachis recole ex citata *Zeitschrift für kath. Theologie*, l. c. pp. 783—785.

affectu, argumento sit; nam in gravi licet infirmitate constitutus, donec vel repere alio adjuvante poterat, adfuit quotidie in Sacello Collegii, ut divinam litaret hostiam. Paupertatis et obedientiae amator, protectorque acerrimus tum verbo, tum exemplo; nec segnior puritatis angelicae: etsi compluribus annis in medio nationis pravae, et saeculares inter, insuper in veste saeculari, victitans, nullam tamen vel umbram haereticis ipsis fabularum similium avidissimis praebuit, qua occasionem sumerent non tantum de casto animo, verum et de eximia virtute quidquam sinistre suspicandi. Ast finem non facerem si heroicos ejus actus omnes et virtutes singulares in medium proferrem; nam et haec vix unius, alteriusve collecta sunt calamo. Qui peculiari in Deiparam Virginem per totum vitae tempus ferebatur amore, meritus fuisse videtur, ut ipso illibatae ejus conceptionis festo, actus inter theologicos piosque a se conscriptos, ac opportune, uti petebat, recitatos affectus suavissime obdormiret in Domino, jure optimo magnis Societatis nostrae Apostolis accensendus (B. P. V. 12113).

§. 2.

De consecratione et conversione Athanasii.

I.

Ex literis castrensibus jct. H. R. AJ.[1]).

P. Baranyi memor quantum sub Theophilo profuisset s. Unionis simplex et aperta propositio, eo defuncto nihil ratus cunctandum existimans, rursus coepit illos adire diaconos et primores ecclesiae, rogare, an perseverent in coeptis? monere, hortari, quaerere fidenter ex illis, an tentandus Athanasii animus? an Unio inculcanda, cujus Theophilus fundamenta jam jecerat? Primum omnes asserere, constantiamque suam quisque testari; sed alterum affirmare perpauci, abnuere multi: quod nimirum Athanasius tutela Calvinistarum foveretur eorumque patrocinio constitueretur Antistes; rem aleae plenam apertam Athanasii

[1]) Praeter ea, quae hic damus ex fontibus indicatis, Freyberger nonnulla alia, ex incerta fama sibi allata, refert, in quae nominatim cadit, quod ad cautelam animadvertimus supra p. 183; ut ecce, quod Athanasius nunc demum Bucharesti sit ordinatus sacerdos, quod Baranyi mandatum a Statu catholico acceptasset de Unionis negotio in Aula Viennensi non proponendo, etc.

percunctationem praeter Patrem ipsum universi asserere. Vicit tandem omnem formidinem P. Ladislai generosior animus, et votorum suorum arcanum occasione captata in Athanasii sinum fidenter effudit: eo quidem successu, ut ab Unionis negotio se prorsus non abhorrentem novus Praesul ostenderet.

Attamen, quod tunc et Athanasio pro charactere ministerii sui in Valachiam et P. Ladislao Viennam iterum ad gerenda negotia erat proficiscendum, spem solam inter et reciproci affectus indicia utrinque discessum est, et Bucharestum Athanasius, in Austriam Ladislaus degressus. Ibat hic a catholico statu in fidei rebus ad Imperatorem submissus et variis documentis ac literis credentialibus instructus. Viennam advectus Septembri mense, pendens in Aula s. Unionis negotium, Cardinali Kollonichio auctore, principe loco suis ad Caesarem postulatis inseruit. Feliciter interim et velut ex condicto evenit, ut post brevissimam itineris moram a manuum impositione Bucharesti accepta Albam-Juliam reversus episcopus cum multa secum de Unionis salutisque negotio esset meditatus in via, Caesaream, qua indigebat, confirmationem quantum posset admaturaturus, suum Unionis ejusdem desiderium chartae mandaret munitumque sigillo ad P. Baranyi transmitteret Cardinali porrigendum in manus[1]). Subscripserat et Athanasius et archidiaconi illi, quorum nomina anno abhinc uno sub Actis defuerant. Sed et chirographum suum addiderant de saeculari statu praecipui quidam, ut Dominus Stephanus Rátz et Dominus Nicolaus Arbonas.

II.

Ex literis L. Th. Dindár. Residentis principis Valachiae.

Athanasius non fuit consecratus in sacerdotem a metropolita in Valachia, sed a praedecessore suo episcopo pie defuncto Barlaamo. . . . Adjecit praeterea perillustris Dominus Dindar, Dominum episcopum unitum habuisse magnas difficultates, nec principem Valachiae, neque metro-

[1]) Vide literas synodicas infra sistendas p. 214.

politam itidem propendisse, ut in episcopum consecraretur homo tam juvenis, rudis et non usque adeo exemplaris, nisi recurrisset ad Dominos Calvinistas[1]), Bethlen Miklos, Naláczi et Keresztesi, qui pro illo per me, inquit, principi et metropolitae intercesserunt. Quod autem intercesserint, ratio est, quia uni trecentos, alteri 200 aureos promisit et dedit; metropolitae autem summam 80 imperiales leoninos in recognitionem obtulisse (sic) (B. U. B. p. 52).

§. 3.

Annuit votis pientissimus Caesar, annuit desideriis Eminentissimus Praesul. (Synod.)

De Resolutione Caesarea circa negotium s. Unionis in Aula pendens et de literis encyclicis Cardinalis a Kollonich.

Injurius virtuti forem, si ardentem Eminentissimi Ecclesiae principis a Kollonicz zelum silentio hic involverem, qui ad Unionem plurimum sane contulit momenti, quando pro ea, qua Caesarea in aula pollet auctoritate et gratia, ad promovendam firmandamque Unionem saepius memoratam id effecit impetravitque (anno 1698), ut gens illa universa, Ecclesiae recepta gremio, communibus aliarum omnium seu religionum seu sectarum ea in provincia lege publica receptarum privilegiis gauderet, quod hactenus obtinuerat nunquam, sed advenarum ad instar, aut, quod vero propius, mancipiorum in modum serviliter abjiciebatur. Quantumvis autem sectariorum primores Unionis hujus progressum subinde vel impedire vel perturbare contenderint, irrita tamen cecidere haereseos molimina in Unione illa, studio ac solertia Eminentissimi Cardinalis anno insequenti denuo confirmata, facta insuper accessione ampliori, uti suo licebit loco intelligere (B. P. V. 12094).

---

[1]) Quod Calviniani adeo aperte Athanasium suae duxissent tutelae, id Dositheo Hierosolymitano novum titulum praebuit, eum in Transilvaniam rediturum ab illorum haeresibus muniendi, tradita ipsi, quam ex libro Ἀσπὶς ὀρθοδοξίας erutam diximus (p. 156), *instructione*, et quam Valachice in extenso refert Cipariu, op. cit., pp. 240—251.

Ideo maxime studebant haeretici hanc s. Unionem impedire, quia Status praesentes Transilvaniae, utpote maxima ex parte ex haereticis constantes, contendebant, quatenus primaria officia et gubernatoris dignitas penes eam religionem sint, quae plures sui sequaces numeraret; hinc acatholici catholicos longe superabant. Quum vero Valachi s. Unionem cum Ecclesia Romana amplexi fuerint, ipsi quoque inter catholicos connumerati et cohabiti multo superabunt acatholicos (A. E. Tr.).

Accidit, ut eodem illo tempore essent Viennae Transilvaniae tum gubernator tum cancellarius, homines Calviniani. Ii vixdum erant rem subodorati, quum statim Patrem Baranyi non secus ac pacis perturbatorem impeterent, contendendo, nihil somniari de Unione a Valachis, esse pura haec Patris Ladislai figmenta et arbitrarias gerras. Sed omnia facile retudit Baranyius repetitis ex manibus Eminentissimi principis iis, quas et anno superiori et nuper etiam obtulerat Valachorum epistolis ac desideriis. Itum deinde ad collationes secretas (*conferentias* vocant), rebusque alacriter diu multumque omni ex parte discussis, curae eo promotae, ut sub diem 14. Aprilis urgente Cardinali suffraganteque Comite Kinski, supremo aulae cancellario, Caesar, accommodate ad temporis adjuncta, Resolutionem daret ad gubernium Transilvaniae:

„*Qui ex sacerdotibus graeci ritus Valachus, edita professione ad observantiam ritus graeci, apud Catholicos cum agnitione Summi Pontificis se declaraverit, gaudebit privilegiis sacerdotum catholicorum. Qui vero ex iisdem ritus graeci sacerdotibus dictam professionem sibi faciendam non putaverit, vel etiam uni ex aliis receptis religionibus se univerit aut etiam in suo religionis statu, in quo nunc est, permanendum sibi duxerit, gaudebit illius religionis privilegiis, ad quam se declaraverit, aut etiam in suo statu religionis eo jure, quo nunc habetur, porro habebitur*“ (B. U. B. p. 91).

Ex Cancellaria Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis data Viennae 28. Maji anno 1698. Joannes Theodorus

de Veinsenberg, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis consiliarius intimus, aulicus secretarius referendarius.

Sed et Eminentissimus Primas non defuit pro ratione pastoralis officii, ut literas encyclicas ad clerum Valachicum daret, typis mandatas et Hungaria omni Transilvaniaque distributas in vulgus, quibus Augustissimi Caesaris Decretum clare explanaretur ac nominatim Graecis indicaretur, quaenam dogmata fidei ista *professio* ab homine ritus graeci *edita* complecti debeat, ac quid sibi velit τὸ *Summum Pontificem* catholice *agnoscere:* proposita nimirum eadem illa s. Unionis formula ac veluti scenographia, quam jam ante anno abhinc uno Theophilus cum clero Valachico in suo Unionis Decreto juxta normas in instructione missionariorum definitas posuerat. Erant igitur Primatiales literae in haec verba perscriptae[1]):

Nos Leopoldus miseratione divina Sanctae Romanae Ecclesiae tituli S. Hieronymi Illyricorum presbyter Cardinalis a Kollonich Archi-Episcopus Strigoniensis locique et Comitatus ejusdem supremus ac perpetuus Comes, Primas regni Hungariae, Legatus natus, summus Secretarius et Cancellarius, S. Hierosolymitani ordinis Prior, Commendator Egrae, Maylbergae, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis intimus Consiliarius actualis. Omnibus ad quorum manus praesentes venerint, maxime vero graeci ritus Valachicis sacerdotibus per Hungariam, Transilvaniam partesque eidem annexas existentibus, salutem in Domino sempiternam.

Notum facimus tenore praesentium, quibus expedit universis: Quod altelibata Sma. Caes. Regiaque Majestas Leopoldus I. Romanorum Imperator semper Augustus, tam die 23. Aug. an. 1692, quam die 14. mensis Apr. anni currentis clementissime resolverit: Qui ex sacerdotibus graeci ritus edita professione ad observantiam graeci

---

[1]) Editae sunt a Katona, t. 17. (36.), pp. 63—67, a cl. D. Fiedler, l. c., pp. 370—372 et a Cipariu, *Acte si fragmente*, pp. 73—76.

ritus apud Catholicos cum agnitione summi Pontificis se declaraverit, quod iisdem prorsus juribus, privilegiis, exemptionibus ac immunitatibus frui ac gaudere debeat, quibus sacerdotes romano-catholici sive ritus latini juxta SS. Canonum sancita et divorum Hungariae regum statuta frui ac gaudere dignoscuntur. Quam benignissimam suae Majestatis Smae. Resolutionem intelligentes (praeterquam quod ingenti gaudio perfusi sumus, quod viam vobis aperiri audiamus et videamus, quo ad avitum Ecclesiae Romano-catholicae gremium unionemque salvificam redire possitis) illud pariter muneris nostri et pastoralis curae, qua per Hungariam universam, uti et regna ac provincias eidem annexas, ut Primas Hungariae et Legatus natus, fungimur, vique auctoritatis nostrae archiepiscopalis metropolitanae Strigoniensis, speciali Sacrae Sedis Apostolicae privilegio nobis concessae, necesse esse duximus, ut nostrum vobis omnibus ad Unionem cum Ecclesia Romana catholica redeuntibus ac redituris favorem et specialem in omnibus protectionem offeramus; quod etiam tanto efficacius praestabimus, quanto vos in dictae Unionis professione et conservatione ferventiores, ea omnia quae s. mater Ecclesia Romano-catholica docet, profitetur et credit, privatim ac publice docendo, profitendo et credendo, speciatim vero quatuor illa puncta, in quibus hactenus potissimum deviasse videbamini, protestando exstiteritis.

Primo nempe: Romanum Pontificem esse caput universae, i. e. totius diffusae per orbem Ecclesiae.

Secundo. Panem azymum esse sufficientem materiam sumendae coenae dominicae seu sacramenti Eucharistiae.

Tertio. Praeter coelum sedem beatorum, et infernum carcerem damnatorum, tertium dari locum, in quo animae defunctorum nondum satis expiatae detinentur ac purificantur.

Quarto demum: Spiritum s. tertiam in Trinitate personam a Patre et Filio procedere.

Quod dum facitis, non solum a Deo bonorum omnium largitore in praesenti quidem vita uberem suum gratiarum

influxum ac largiorem etiam in temporalibus benedictionem, in futura vero aeternam felicitatem sperare poteritis; verum etiam speciali Augustissimi Caesaris favore ex regiae potestatis plenitudine, tum personae vestrae tum ecclesiae reliquaque ad eadem spectantia immunitate ac exemptione pari condecoramini, qua Ecclesiae, personae resque ecclesiasticae latini ritus ex *sacrorum Canonum praescripto effective perfruuntur. Et si quis hoc suae Smae. Majestatis Decretum ausu temerario contemnere aut praedeclaratae huic graeci ritus unitorum immunitati ecclesiasticae aperte aut occulte ullo sub praetextu aut etiam praetensi usus et consuetudinis antequam unirentur sub velamine contraire praesumeret, iisdem prorsus poenis, tum ab ecclesiastici tum a saecularis fori judicibus, tum etiam ab Augustissimo Caesare, si opus fuerit, infligendis obnoxius erit et subjacebit, quas fidelium latini ritus immunitatem ecclesiasticam laedentes de jure ac consuetudine incurrunt. Ac insuper in hujus ecclesiasticae immunitatis usu, universi domini, Gubernium regium, magnates, supremi et Vice-Comites comitatuum, judices nobilium, supremi capitanei ac judices regii Siculicalium pariter ac Saxonicalium sedium, omnes denique cum ecclesiastici tum saecularis fori judices et justiciarii, si coram eis in praedeclarata immunitate vos laesos esse questi fueritis, eorumque auxilium et assistentiam imploraveritis, judicium ac justitiam non minus quam latinis s. matris ecclesiae fidelibus eadem immunitate gaudentibus administrare debebunt et tenebuntur. Quod si praestare intermitterent, nobisque ac successoribus nostris desuper relationem feceritis, ut malo tam evidenti severiori etiam manu medela tempestive adhibeatur, allaborabimus.

Datum in curia Commandae nostrae Maylbergensi beneficiata, Viennae Austriae, die secunda mensis Junii, anno Dni. 1698.

Leopoldus Cardinalis a Kollonich,
AEppus. Strigoniensis.

Sic igitur presbyteris Valachis, jurium ac privilegiorum sacerdotum latinorum cupidis, ex Diplomate Caesareo tria erant praestanda, primo quidem servandus erat *ritus graecus,* deinde *edenda* verae fidei *professio,* demum *agnoscendus Summi Pontificis* primatus; et ex literis encyclicis Cardinalis, cui Caesar cum aliis omnibus Causis ecclesiasticis (p. 179) etiam hujus Diplomatis executionem commiserat, praescripta per Caesarem professio quatuor illa puncta a Concilio Florentino definita continere debebat, quae jam retulimus p. 121: quae quidem omnia cum iis consentiunt, quae missionariis inculcata vidimus pp. 111 seqq.

Talem exitum nacta est Causa confirmationis Synodi ἐνωτικῆς anni 1697. — De confirmatione Athanasii vero nondum agi potuit, tum quod generatim qui in episcopi confirmatione ex jure praerequiritur processus informativus de fide, moribus caeterisque scitu necessariis, multa omnino exigat, quae Baranyio nondum erant ad manum; tum quod speciatim circa hominem recens ad Ecclesiae catholicae unitatem reversum postularetur, ut primum ejus et in Augustissimum Caesarem fidēlitas et in sacra Unione constantia contra multiplices malevolorum accusationes factis probaretur.

§. 4.

De actis in Causa Unionis sub Athanasio nondum confirmato.

Athanasio nondum legitime confirmato res erant minus secundae, quod necessaria ad dignitatem suam tenendam auctoritate esset destitutus (B. U. B. p. 221). Eas ut in meliori statu poneret, a Baranyio causas dilatae confirmationis doctus, statim cuncta praestare maturavit, quibus Caesareum favorem rite promereret. Actis Viennensibus igitur acceptis, rebusque diligentissime perpensis, nihil cunctatus, mense Julio[1]) Synodum generalem indixit in Octobrem proxime sequentem, sacram Unionem sub praedecessore suo feliciter coeptam tandem firmiter stabilitum clerique sui a superiori anno jam uniti votis ad animum responsurus.

[1]) De Synodo, quam eodem hoc Julio mense celebratam post alios narrant Hintz, p. 33, auctor catalogi Sciematismulu, Blasiu, 1876, p. XVIII, Hurmuzaki, p. 35, Hunfalvy, *Die Rumänen etc.*, p. 183, in nostris actis nihil invenimus memoriae proditum.

I.
Synodus ἑνωτική anni 1698.

A.
Historia synodi ex literis synodicis ad Caesarem datis.

Sacratissime Caesar,
Domine, Domine nobis Clementissime!

Quanto nos replevit Sua Sacratissima Majestas solatio in dato ad inclytum Transilvaniae gubernium Decreto, die 14. Aprilis anni currentis, explicare nequimus: in quo sequentia Suae Majestatis Sacratissimae verba: „Qui ex sacerdotibus graeci ritus Valachus, edita professione, ad observantiam ritus graeci, apud Catholicos, cum agnitione Summi Pontificis se declaraverit, gaudebit privilegiis sacerdotum catholicorum". Quod cum nos ab Augusta Cancellaria Aulica in paribus per admodum Reverendum Patrem Ladislaum Baranyai (sic!), Ecclesiae Romano-Catholicae Albae-Juliae parochum accepissemus, generalem Synodum 24. Mensis Octobris indiximus[1]), in qua visis Sacratissimae Majestatis Vestrae favoribus ac gratiis, libere, ac sponte unanimiter consensimus ac cum Ecclesia Romano-Catholica Unionem inivimus, omnia ea admittentes, profitentes, credentes, quae Sancta Mater Ecclesia Romano-Catholica admittit, profitetur ac credit, praecipue illa quatuor puncta, in quibus hactenus dissensimus; nimirum 1. Summum Pontificem totius per orbem diffusae Ecclesiae caput esse universale; 2. Panem azymum sufficientem esse materiam coenae dominicae et sacrificii Missae seu liturgiae; 3. Praeter Coelum Sedem Beatorum et Infernum carcerem Damnatorum tertium dari locum (qui vulgo Purgatorium vocatur), in quo animae nondum plane expiatae

[1]) Synodus quidem celebrari erat coepta die 7. Octobris, verum solemnis fidei professio, quae per plures continenter dies, aliis alios consequentibus, fiebat, hoc die 24. Octobris demum finita iterumque firmata fuit; sed cfr. relationem mox dandam p. 211.

detinentur ac purgantur, fideliumque suffragiis juvantur; 4. Spiritum Sanctum, tertiam in Trinitate personam, a Patre et Filio procedere. De quibus etiam professionem emisimus coram praememorato Reverendo Patre Ladislao Baranyi ac proinde humillime obsecramus Suam Sacratissimam Majestatem, ut deinceps etiam sub Suis benignissimis alis, pro suo zelo, quem habet pro gloria Dei, incremento Ecclesiae ac salute animarum, nos protegere dignetur, Diplomaque nobis dare, prout ante aliquot annos dedit in Hungaria Unitis graeci ritus circa Munkácsinum degentibus. Pro quo diu salvam ac incolumem, pro gloria sua, incremento religionis et salute animarum, Suam Sacratissimam Majestatem Deus Ter Optimus Maximus conservet, in coelis immarcescibilem tribuat coronam, ac Augustissimam Domum novis incrementis adaugeat, animitus vovemus.

Sacratissimae Majestatis Vestrae

(L. S.) servi et subditi humillimi

Athanasius Episcopus[1]) professionis Valachicae

(A. Pr. St. $\frac{338}{7}$). una cum archipresbyteris ejusdem in Transylvania.

B.

Res in Synodo agitandae.

1.

Diploma Caesaris continens Resolutionem emanatam d. 14. Aprilis anni 1698 *de edenda professione, de servando ritu graeco, de agnoscendo Summo Pontifice:* qua de re dictum est pp. 193, 197 et 199.

---

[1]) Athanasius latine et Valachice subscripsit: adhibito etiam metropolitico Officii sigillo, quod supra jam descripsimus p. 126 et in fideli imagine photozinkographica mox repraesentabimus p. 208.

2.

Diploma Cardinalis a Kollonich, explicans quatuor articulos a Concilio Florentino definitos, ad quos se extendere debebat professio ex Caesaris mandato edenda; sunt autem, ut ostensum est supra p. 197, *primatus Romani Pontificis, panis azymus sufficiens materia Eucharistiae, purgatorium* et *processio Spiritus sancti a Patre et Filio.*

3.

Instructio missionariorum utrique Diplomati, Caesaris et Cardinalis, consona, scilicet *de graeco ritu post Unionem servando* (supra pp. 113—116) et *de professione quatuor praedictorum articulorum edenda* (pp. 111 et 121).

4.

Diploma Caesareum Ruthenis Munkácsiensibus ritus graeci concessum die 23. Augusti anni 1692 *de immunitatibus personarum et rerum ecclesiasticarum Latinorum ad Graecos Ecclesiae catholicae unitos pari modo extendendis.* Fragmentum habetur supra pp. 166—167.

5.

Decretum Unionis in Synodo anni superioris confectum, quod habes supra p. 171.

C.

Acta et Decreta Synodi.

(Extant archetypa partim in B. U. B. pp. 71—75 partim in A. Pr. St. $\frac{388}{1-13}$; authenticae de Actis et Decretis relationes prostant in B. P. V. 12094 et 12229).

1.

Schema acceptationis generali verborum formula conceptum et ab Athanasio propositum,
quod juxta systema in Transilvania receptum ex palaio-valachico descriptum ita legitur[1]):

---

[1]) In gratiam lectorum exterorum versionem latinam adscribimus.

Noi mai in josu scrisii Vladic'a Protopopii si Popii Besericeloru romanesci damu in scire tuturoru carora se cuvine mai virtosu tierei Ardélului.

Judecandu schimbarea acestei lumi insielatóre si nestarea si neperirea sufleteloru, caruia in mesura mai mare trebue a fi decatu tóte, din buna vói'a nóstra ne unimu cu Beseric'a Romei cea Catolicésca, si ne marturisimu a fi madularile cestei Baserici Sante Catolicésca a romei prin césta carte de marturia a nóstra, si cu acelea Privelegiomuri voimu se traimu cum traiescu madularile si popii acestei Beserici Sante, precum inalti'a sa imperatulu si coronatulu Craiulu nostru in milosteni'a decretumului inaltiei sale ne face partasi, care mila a' naltiei sale ne vrendu a o lapeda, cum se cade credintiosiloru inaltiei sale, acésta carte de marturia si naltiei sale si tierei Ardélului o damu inante, pentru care mai mare taria damu si scrisorile maniloru nóstre. Se-a datu in Belgradu in anii Domnului 1698 in 7. dile a lui octomvrie.

Nos infrascripti Vladica, protopresbyteri ac presbyteri ecclesiarum Valachicarum memoriae commendamus quibus expedit universis, maxime vero Transilvaniae Statibus.

Considerata tum fluxa humanae vitae instabilitate tum etiam animae, cujus in omnibus potior cura habenda, immortalitate, libere cum Ecclesia Romano-Catholica Unionem inimus, ejusdem Sanctæ Romano-Catholicae Ecclesiae commembra nos per has literas testimoniales declaramus. Quapropter iisdem prorsus privilegiis, quibus ejusdem Sanctae Ecclesiae presbyteri ac membra utuntur, nos quoque juxta Clementissimum Suae Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Decretum gaudere volumus: quam clementiam Suae Majestatis praetermittere nolentes, ut decet fideles Suae Majestatis, praesentes literas testimoniales ad majus earum robur syngrapha nostra munitas tam Suae Majestati quam Statibus Transilvaniae offerimus. Datum Albae-Juliae anno Domini 1698 die 7. Octobris.

(*Salvo ritu graeco* juxta Caesaris Decretum).

Inse intru acesta chipu ne unimu si ne marturisimu a fi madularile santei Catholicéscei Beserici a romei, cum pre noi si remasitiele nóstre din obiceiulu besericei nóstre a reseritului se nu ne clatésca: ci tóte ceremoniele, serbatorile, posturile cum pan' acuma asia si de acum nainte se fimu slobodi a le tiene dupa calindariulu vechiu; si pre cinstitulu Vladic'a nostru Athanasie nime pan' in mórtea santiei Sale se n'aiba potere alu clati din scannulu santiei sale. Ci togmai de i se-aru templa mórte se stee in vói'a Soborului pre cine aru alege se fie Vladica, pre care santi'a sa Pap'a si inaltiatulu imperatu se-lu intarésca, si Patriarchulu de sub biruinti'a inaltiei sale se-lu chirotonésca, si dregatorieloru Protopopiloru carii sunt si voru fi nici intr'unu feliu de lucru nime se nu se mestece, ci se se tie cum si pan' acuma. Ér' de nu ne voru lasa pre noi si pre remasitiele nóstre intr' acésta asiediare, pecetile si iscaliturele nóstre care am datu se n'aiba nici o taria. Care

Verum ea ratione nos
Sancta Ecclesia Roman
tholica unimus ejusde
membra nos declaramu
nos et successores nostr
nostrae ecclesiae orie
ritu nemo perturbet: sed
nes caeremoniae, festa
junia ut hucusque eran
et in futurum manean
habeamus libertatem e
cundum Kalendarium
peragendi. Et Reveren
Vladicam nostrum Ath
sium usque ad ejus
tem in sua sede turb
potestatem habeat nem
quod si ei mori conti
Synodus eligat, ut ante,
dicam, quem ita electum
Sanctitas Papa Suaque
jestas imperator confir
et Patriarcha ex ditione
Majestatis consecret: in
topresbyterorum nostro
modernorum et futuro
consuetudines aut in o
nemo ullo sub praetext
immisceat; sed serv
omnia ut ante. Quo
nos et successores no
aliqui in nostris rebus
bare praesumerent, e
nostra sigilla et propriae
nus syngrapha nullum

lucru l'amu intaritu cu pecetea mitropoliei nóstre pentru mai mare marturia

(L. S.)

beant robur. Quamobrem has (literas) in majorem fidem sigillo metropolis nostrae communivimus.

Inscriptio sigilli:

Aceasta iéste pecete Mitropolie Belgradul, latine: *Hoc est sigillum Metropoliae Albae Juliae;* literis graeco-slavicis:

АЧЕСТА ІАСТЕ ПЕЧЕТЕ МІТРОПОАІЕ ВЕАГРАДЫА.

2.

Schema ad mentem Caesaris juxta literas encyclicas Cardinalis expressius rescriptum.

Explicato a P. Baranyio Diplomate Caesareo, ostensisque ex epistola Cardinalis quatuor illis punctis, quae Caesar per *edendam professionem* insinuat, primum schema Athanasii ad hanc ampliorem formam fuit redactum:

Nos infrascripti Ecclesiae Valachicae in Transylvania Episcopus, Archi-Diaconi et Clerus universus memoriae commendamus tenore praesentium quibus expedit universis, maxime vero inclytis regni Transylvaniae Statibus.

Considerata, tum fluxa humanae vitae instabilitate, tum etiam animae (cujus in omnibus potior cura habenda) immortalitate, libere ac sponte impulsu Divini Numinis, cum Ecclesia Romano-Catholica Unionem inimus, ejusdemque Sanctae Matris Romano-Catholicae Ecclesiae commembra nos tenore praesentium declaramus, omnia admittentes, profitentes et credentes, quae illa admittit, profitetur ac credit, praesertim vero illa quatuor puncta, in quibus hactenus dissentire videbamur, quae etiam in clementissimo Suae Sacratissimae Majestatis Decreto ac Diplomate nobis insinuantur. Quapropter iisdem prorsus juribus ac privilegiis, quibus ejusdem Sanctae Matris Ecclesiae presbyteri ex indulto sacrorum Canonum ac Divorum quondam Regni Hungariae Regum utuntur, nos quoque juxta praenominatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Decretum a modo et deinceps uti ejusdem

commembra frui ac gaudere volumus. In cujus majorem fidem ac robur praesens Manifestum nostrum propria manus syngrapha nec non sigillo communimus.

Anno 1698 7. Octobris.

Albae-Juliae.

(B. U. P. p. 72, jct. B. P. V. 12229).

3.

Acceptatio Unionis.

Quum schema ita novis curis ad Caesaream Regiamque insinuationem rite exactum omnibus probaretur, placuit Synodo, ut lingua latina in altero ejusdem folii latere clare describeretur[1]), a praesentibus subsignaretur, de quatuor punctis in ipsa hac Synodo expressa professio coram Baranyio emitteretur ac de celebrato solemni hoc Unionis actu literae synodicae ad Sacrmam. Suam Majestatem et ad Emum. Primatem darentur.

Binae istae literae ab Athanasio latine et valachice subscriptae ac sigillo metropolitico solemniter munitae, adhuc integrae atque incorruptae servantur in A. Pr. St. loco supra indicato p. 202, unde eas ipsi eruimus.

Manifestum seu Decretum conciliare Cardinali Kollonichio a Synodo transmissum eodem anno fideliter descriptum fuit in codice mscr., qui hodieque servatur in B. P. V. 12229.

Schema ita per unanimem synodalium approbationem ad authentiam *Decreti conciliaris* evectum in B. U. B. implet p. 72. Illico per trina foliorum latera (ibid. pp. 73—75) sequuntur subscriptiones archipresbyterum, clerum legitime repraesentantium, addito subscriptioni cujuslibet, e margine, proprio ejusdem sigillo. Et quia subscriptiones nominum juxta ac cognominum literas exhibent Valachicas

[1]) Quoniam id erat antiquo usu receptum, ut solemnes tabulae in constituendo Rumenorum antistite confectae latine scriberentur (Hintz, op. cit. p. 72), conveniens omnino erat, ut et hic actus synodalis eadem lingua memoriae proderetur, praesertim quum in forma authentica et Viennam et Romam esset mittendus.

peregrinas, cuilibet statim subjicitur ac interponitur manu personae publicae eadem subscriptio charactere latino efformata. Ad extremum Athanasius ipse totum actum propriae subscriptionis propriique sigilli munimine roborat, adeo ut eo in genere nihil solemnius firmiusve fingi possit.

Quo vero omnem mutandi ritus suspicionem a se amoveret, suosque securos omnino redderet, acceptata hac Unionis formula nihil de integritate graeci ritus detrahi, Athanasius in extremis literis salutarem hanc clausulam adjecit:

Si asie ne unimu acei ce-su scrisi mai susu cum tóta legea nóstra, slujb'a Besericei, liturgi'a si posturile si darulu nostru se ste pre locu. Ér' de n'aru sta pre locu acelea nici acestea peceti se n'aiba nici o taria asupra nóstra si Vladic'a nostru Atanasie se fie in capu (m. p.) si nime se nu-lu balbutaluésca.

Sed suprascripti ea conditione inimus Unionem, ut nostra religio, ritus Ecclesiae, liturgia, jejunia nec non ordo noster integra maneant. Quae nisi observentur, etiam sigilla nostra nullum habeant robur. Et noster episcopus Athanasius maneat in sua sede (m. p.) et eum nemo turbet.

Sed juverit sequentibus columnis nonnulla ex Actis in forma archetypa exhibere, scilicet

1. pag. 208 schema Valachicum initio propositum (B. U. B. p. 71),

2. pag. 209 Decretum conciliare latinum, synodaliter probatum, quod vulgo *Manifestum* appellant (ibid. p. 72), et

3. pag. 211 ultimam subscriptionum columnam cum praedicta clausula finali metropolitae (ibid. p. 75).

Н҃ о мат҃ѳ҃. ѡ҃р҃ Ѵлиа. протопопїи мн҃ Попїи Ѵеѳрѣ=
ло ромѣнскѣ. рѣ҃ ѳ҃ѳ҃ѳ҃ тѣмѣ ѡ҃ѳрдаѡ҃ѳвѣнїе
Шанвѣ то Ѡ҃ѳрѣ Арѳѣлѣ —

Ѿ ѡ҃ѳнѣ С҃ѳнпарѣ ачѣфїи Лѣмн ѳ҃ѳелѣтоарѣ. мн҃ѣ=
тѣрѣ. ѡ҃ мн҃ѣтѣрѣ ѡ҃ѳфлѣтїло ѡ҃ѳрѣ ѳ҃ѳрѣмѣ мар
тїрїѡ ѡ҃ѳ ѳ҃ѳелї тоате. рѣ҃ ѳ҃ вом пѣзѣ ѡ҃ѳунѣ
Кѣ бѣсѣрїца ромѣстѣ Кавалїа ѡ҃. мн҃ мѣ мѣрїн ѡ҃ѳ
Мѣдѣлѣрїле чѣфїи бѣсѣрї С҃ѳте Кавалїрїле ѡ҃ромѣ
прїчѣ ѡ҃ ромѣтїрїе анѣрѣ. мн҃ ѡ҃чѣтѣ Провѣл=
ѳ҃ѡмѣрї вѣлѣтрѣ ѡ҃нѣарѣ трѣїле мѣрѣлѣтле мн҃ попїї
ачѣфїи бѣсѣрї С҃ѳте. прѣїн ѳ҃нѣцїаїа ѳ҃ѳрѣ ѳ҃ѳлѣ
Коронѣтѣ Краю котрѣ ѳ҃ѳлѣ пѣнїї рїсѣрїї мѣлѣ
ѳ҃нѣцїїале ѡ҃рѣчї пѣтѣ ѡ҃ѳрѣстї анѣцїїле ѡ҃ѳ мѣ
ѳ҃ѡлѣтѣрї ѡ҃ѳ ѡ҃нѣарѣ прѣдѣ ѳ҃ѳѣнїе ѳ҃нѣцїїале ѡ҃ѳ
Кѣте ромѣтїрїе мн҃нѣцїїале мн҃ Ѡ҃ѳрѣї Арѳѣлѣ
ѡ҃ѳрѣ ѳ҃нѣ пѣ. Петрѣ ѡ҃ѳрѣ мѣрїе. ѡ҃ мн҃ пѣ=
цѣле мн҃ ѡ҃ѳрѣїрїле мѣнѣле пѣзѣ. ѡ҃ѳрѣ ѳ҃ѳелѣ ѳ҃нѣ
ѳ҃ѳлѣ. ҂ѕхѵн: ѳ҃ ҃з. ѳ҃ѳ҃ѳ ѡ҃ѳ ѡ҃ѳѣ ѡ҃ѳѣѳѣ ѡ҃ѳѣѳѣ.

Ѿ ѡ҃ѳ ѳ҃ѳрѣ ѡ҃ѳ ѡ҃ѳунѣ. мн҃ мѣ мѣрїн ѡ҃ мѣдѣлѣрїле С҃ѳте Кавалїа мн҃ бѣ=
сѣрї ѡ҃ромѣ прѣ мн҃ ромѣтїрїле ѡ҃ѳ ѡ҃ѳ бѣсѣрїї пѣзѣ ѡ҃ѳрѣ
ромѣтїї. ѡ҃нѣ пѣтѣїї. ѡ҃ѳ ѡ҃ѳ мѣнїїле С҃ѳѳѳрїле. пѣ ѳ҃ѳрїле. мн҃ пѣ
ѡ҃ѳ ѡ҃ѳ ѡ҃ѳ

Nos infra Scripti Ecclesiae Valachicae in Transylvania Episcopus Archi-Diaconi, et Clerus universi memoriae commendamus tenore praesentium quibus expedit universis maxime vero inclyti regni Transylvaniae Statibus

Quibus cum fluxa humana Vita instabilitate, cum etiam animae salutem in omnibus potior cura habenda; immortalitatem, libertatem ac pacem in Publica Divini Numinis, cum Sacra Romano Catholica Ecclesia unitatem in unum Sanctae Matris Romano Catholicae Ecclesiae communione non secus quam praesentium declaramus, omnia admittere, profitemur ac credimus, quae illa admittit, profitetur ac credit, praesertim vero illa quorum Pontifex, et quibus haereses dissentire videbamur, quae etiam in clementissimo Sacrae Sacratissimae Majestatis Diplomate ac Diplomatis nobis insinuatis. Quae postea ejusdem Pontifex juribus ac Privilegiis quibus ejusdem Sanctae Matris Ecclesiae Praerogativae indulsit Sacrum Commune ac Diversum quondam Regni Hungariae Regnum cum omnibus, quae ipsi annexae Transmarinae Sacra Caesarea, Regiaque Majestatis Decretum, a mundo et delinquendi usu ejusdem contendere pacis et gaudii volumus. Ita enim Majestatem fidem ac nobis praestamus manifestum Mysterium. Pro fide manus Synodalis nec non Ecclesiae nostrae

Anno 1698 7. Octobr.

Albae Juliae.

Subscriptiones archidiaconarum,

quae Valachice et latine factae in actis B. U. B. explent pp. 73 et 74.

(Interpretatio latina.)

Pater Georgius de Hazag protopop. L. S.
Pater Joannes de Hoynedora protopop. L. S.
Pater Jancol Deomal protopop. L. S.
Pater Nicolaus de Sanzebeze protopop. L. S.
Pater Elias de Blazea protopop. L. S.
Pater Stephanus de Kaczey protopop. L. S.
Pater Macabaius de Nimidza protopop. L. S.
Pater David de Ujfalui protopop. L. S.
Pater Joannes Kelian protopop. L. S.
Pater Georgius de Bistriza L. S.
Pater Constantinus de Haporta L. S.
Pater Gabriel de Sawarisz L. S.
Pater Gabriel de Bistra L. S.
Pater Michael de Kallata L. S.
Pater Matthias de Laposz L. S.
Pater Georgius de Dalli L. S.
Pater Michael de Armen. L. S.
Pater Stephanus de Kiwar L. S.
Pater Joannes de Kora L. S.
Pater Simeon de Sekal L. S.
Pater Joannes de Keza L. S.
Pater Radul de Dincolûn L. S.
Pater Joannes de Moh L. S.
Pater Thomas de Rakowice L. S.
Pater Sava de Seliste L. S.
Pater Aron de Fagarasz L. S.
Pater Daniel de Fagarasz L. S.

Reliquas subscriptiones 11 sequens columna exhibet.

Pater Dulcet de [illegible]

Pater Theodorus de [illegible]

Pater Theodorus de Gorgip

Pater Aron de Colinian

Pater Isombrus de Bergio

Pater Ioannes de [illegible]

Pater Constantinus de Zeni Archypres

Pater Stephanus de Semkeil Archypres

Pater Simeon de Selewaor

Pater Georgius de Chalp. Archypres

Pater Ioannes de [illegible]

E.

De professione fidei in Synodo emissa.

(Ex Annalibus missionis Dacicae).

Permultum ad haec usque tempora exantlatum laboris, ut grex tam copiosus ad ovile Christi reduceretur, fallente semper spem fructu, donec tandem labente anno (1698), ope primum divina, studio dein ac industria missioni Albae-Juliae Praefecti ad Romanae Unionem Ecclesiae revocatus est, confecto desuper instrumento publico, ipsius primum episcopi nomine ac sigillo, tum etiam octonorum supra tricenos archidiaconorum seu archipresbyterorum nominibus singillatim subscripto, sigillisque pariter singulorum signato: quo palam profitentur, hanc se cum Ecclesia Romano-catholica unionem sponte ac libere inire, et omnia illa admittere, profiteri ac credere, quae admittit ipsa, profitetur creditque, ea praesertim quatuor puncta, quaeis super hactenus sub judice lis erat, utpote (illorum quidem sententia) a nemine pro claritate discussis. Primum horum de primatu Romani Pontificis, universalis Ecclesiae capitis; secundum de Spiritus sancti a Patre Filioque processu; tertium de purgatorii suppliciis; postremo de pane azymo ad conficiendum Christi corpus idoneo ac sufficienti. — Quam quidem Unionem jam anno superiore, quemadmodum scripto conceperant ita fidei contestatione firmassent, nisi obortae quaedam difficultates, sectariorum praecipue machinamenta, operi tam salutari moras injecissent. His vero, operante plurimum purpurato Ecclesiae Principe a Kollonich, feliciter compositis, hoc demum anno executioni mandatum, quod priori haeserat in suspenso, emissaque *per vices* est publica fidei professio[1]) a bis mille ducentis septuaginta eorundem Valachorum parochis et curionibus (B. P. V. 12094 et 12229).

---

[1]) Haec illa est *per vices* facta professio, cui per ordinem emittendae 2270 sacerdotes, aliis alios excipientibus, plures dies consumere debebant: ut adeo mirum non sit, eam non ante d. 24. Octobris synodaliter absolutam fuisse, ut dictum est p. 200.

F.

Literae synodicae ad Card. a Kollonich[1]).

Eminentissime Princeps ac Cardinalis!
Domine, Domine nobis gratiosissime.

Accepimus per admodum Reverendum Patrem Ladislaum Baranyi, zelo divinae gloriae ardentissimum Eminentiae Vestrae Diploma, in quo participes declaramur privilegiorum, quibus sacerdotes sanctae Matris Ecclesiae Romano-catholicae gaudent, pro quo immortales Eminentiae Vestrae agimus gratias, rogamusque ut deinceps quoque hac gratia nos protegere dignetur, ac apud Sacratissimam Suam Majestatem Diploma nobis procurare, prout Sua Sacratissima Majestas ante aliquot annos dedit Unitis in Hungaria. Nos quoque in generali synodo professionem fidei coram praememorato Reverendo Patre Baranyi emisimus, cujus exemplar per manus admodum Reverendi Patris Hevenesi jam prius transmisimus, ac proinde humillime rogamus Vestram Eminentiam, ut dignetur pro suo zelo, quo erga gloriam Dei, nostri curam etiam deinceps habere ac ab adversariis defendere; nam longe magis de facto, a quo unionem fecimus, ab iis impetimur, ut clarius Reverendus P. Baranyi declarabit. Pro quo diu salvam et incolumem Eminentiam Vestram Deus Ter Optimus conservet, animitus vovemus. Dignetur Eminentia Vestra Excellentissimo Dno. Generali Rabutin scribere, ut nos ab adversariorum insultibus protegere dignetur.

Eminentiae Vestrae

(L. S.) servi humillimi

Albae-Juliae Athanasius Episcopus professionis
16. Nov. 1698. Valachicae una cum archipresbyteris ejusdem in Transilvania.
(A. Pr. St.)

---

[1]) Literas ad Imperatorem datas habes supra p. 200.

G.

Literae synodicae ad Nuntium Apostolicum Viennae.

Illustrissime ac Reverendissime Domine, Dne. ac Patrone nobis gratiosissime.

Non dubitamus, quin Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationi sit notum, quod elapsa hyeme per R. P. Ladislaum Baranyi Albae-Juliae nos in Aula Augusta unitos cum Sancta Romano-catholica Ecclesia declaravimus[1]), humillime postulantes a Sua Sacratissima Majestate, ut nos etiam eorundem privilegiorum et jurium participes reddere dignetur, quibus sacerdotes ejusdem Sanctae Matris Ecclesiae perfruuntur: cui humillimae petitioni Sua Sacratissima Majestas clementissime annuit nosque in Decreto 14. Aprilis anni labentis emanato eorundem privilegiorum participes declaravit. Quia tamen nonnulli ex acatholicis reperiuntur, qui variis sub praetextibus nos in his privilegiis vexare et molestare non exhorrescunt, ideo humillime instamus apud Illustrissimam ac Reverendissimam Dominationem Vestram, ut apud Suam Sacratissimam Majestatem nostram causam assumere Diplomaque procurare dignetur, quominus heterodoxi vexare praesumant, sicut ante aliquot annos Unitis in Ungaria circa Munkácsinum dedit. Pro quo diu salvam ac incolumem Deus ter Optimus Maximus Vestram Illustrissimam ac Reverendissimam Dominationem conservet animitus vovemus.

Illmae. et Rmae. Dominationis Vestrae

(L. S.) servi humillimi

Albae-Juliae Athanasius Episcopus professionis

27. Novembris Valachicae una cum archipresbyteris ejusdem in Transilvania.

1698.

(B. U. B-Kpr. t. 40, p. 338).

---

[1]) Haec est illa declaratio, quam ab Athanasio, e Valachia reverso, Viennam ad Baranyium transmissam vidimus supra p. 193.

H.

Literae synodicae ad Comitem Kinski, supremum Cancellariae Aulicae praefectum.

Excellentissime ac Illustrissime Domine, Dne. ac Patrone gratiosissime.

Ardentissimus Excellentiae Vestrae zelus, quo erga gloriam Divini Numinis fertur, piissima caritas, qua erga religionem nostram graeci ritus ducitur, animos nostros ad referendas immortales gratias animavit[1]). In comperto enim est: Excellentiae Vestrae sagacitate, industria et labore confectum est, quod Sua Sacratissima Majestas in clementissimo Decreto 14. Aprilis anni labentis emanato nos Ecclesiae sanctae Romano-catholicae unitos, privilegiorum ac jurium, quibus ejusdem sanctae Matris Eclesiae presbyteri perfruuntur, participes reddiderit. Nulli proinde dubitamus, quin etiam deinceps eodem zelo et caritate Vestra Excellentia nos protectura et confirmatura sit. Pro quo diu salvam ac incolumem Deus ter Optimus Maximus pro sua gloria, religionis incremento ac nostro solatio conservet animitus vovemus nosque in ulteriorem gratiam recommendamus.

Excellentiae Vestrae

(L. S.) servi humillimi

Albae-Juliae 1698. Athanasius Ecclesiae Catholicae
27. Novembris. unitae graeci ritus Episcopus,
(Ibid. p. 337). Archidiaconi, ac reliquus Clerus.

---

[1]) Ex Baranyio resciverat Synodus, suffragante Comite Kinski, Augustae Viennensis Aulae cancellario, factum esse, ut Resolutio diei 14. Aprilis ederetur. Sed recole quae ea de re dicta sunt p. 195.

Actis authenticis ita ex genuinis fontibus illibata fide exhibitis, aequo lectori jam integrum judicium relinquimus de falsificationibus, mendaciis, et calumniis, quibus historiam hujus Synodi deformat Crisian in libello supra adducto p. 172.

Ad *falsificationes* spectat, quod, ad probandum commentum suum, in Diplomate Caesareo diei 14. Aprilis 1698 a sacerdotibus Valachis Unionem amplexuris postulatum non fuisse, ut professionem ederent, ipsum textum adulterando haec scribit p. 41: *Dieses Diplom verlangt von ihnen aber nichts weiter als* „se declarare apud Catholicos cum agnitione Summi Pontificis", *wozu sie sich auch wirklich verstehen;* omissis scilicet decretoriis verbis *edita professione*[1]).

Mendaciis praeter alia est accensendum, quod iterum ac saepius asserit, professionem quatuor articulorum neque ab Athanasio neque a clero in Synodo congregato editam fuisse: ut ecce quum dicit: *Wie Athanasius die Union auffasste und zu vollziehen beabsichtigte, handelte es sich nicht um Sachen des Glaubens . ., sondern blos um die Vertauschung des kirchlichen Oberhauptes. Es sollte nicht mehr der Patriarch von Constantinopel, sondern der Papst von Rom als Haupt der Kirche angesehen werden, ein Nachgeben, wozu sich die griechische Kirche auf Grund des am 5. Juli 1439 zu Florenz errichteten Unionsdekretes verstanden hatte*[2]); *im Uebrigen sollte Alles beim Alten bleiben* (p. 35). . . . *Es ergibt sich . . ., dass die Union blos die Anerkennung des Papstes, als Kirchenhauptes, in sich schloss, wie es das kaiserliche Diplom forderte, und andererseits die Unterzeichner um keinen Preis irgend eine andere Abänderung ihres Glaubens zulassen wollten* (pp. 41—42).

Gravis atque intollerabilis est *calumnia*, quam Athanasio ac sacerdotibus Valachis imponit, quod eos in Unione amplectenda ita repraesentet, ac si sub specie fictae atque ad fallendum compositae Unionis homines omnino decipere voluissent; ipso auctore enim ita studuissent exterius membra Ecclesiae catholicae haberi, ut tamen ejus fidem corde et animo respuissent, et (quod consequens erat) ut etiam Romanum Pontificem se agnoscere nonnisi simulate dixissent. *Selbst zu der Anerkennung des Papstes wollen sie sich indessen nur bedingt verstehen. . . . Die Weihe soll der Neuerwählte* (Vladica) *von dem unter der Botmässigkeit des Kaisers stehenden Patriarchen (griechischen Ritus) erhalten, also nicht von einem unter päpstlicher Controle stehenden katholischen Prälaten* (p. 42).

Ad extremum scriptor semetipsum in calumniando superat, quum ad missionarios S. J. falsis criminationibus insectandos devenit: scribere

[1]) Qui ex sacerdotibus . . . edita professione . . . se declaraverit. Cfr. supra p. 193.

[2]) Ad probandum hoc absurdum Crisian in nota citat *Realencyklopädie* für Theologie und Kirche IV. B. lit. F. p. 369. (!)

H.

Literae synodicae ad Comitem Kinski, supremum Cancellariae Aulicae praefectum.

Excellentissime ac Illustrissime Domine, Dne. ac Patrone gratiosissime.

Ardentissimus Excellentiae Vestrae zelus, quo erga gloriam Divini Numinis fertur, piissima caritas, qua erga religionem nostram graeci ritus ducitur, animos nostros ad referendas immortales gratias animavit[1]). In comperto enim est: Excellentiae Vestrae sagacitate, industria et labore confectum est, quod Sua Sacratissima Majestas in clementissimo Decreto 14. Aprilis anni labentis emanato nos Ecclesiae sanctae Romano-catholicae unitos, privilegiorum ac jurium, quibus ejusdem sanctae Matris Eclesiae presbyteri perfruuntur, participes reddiderit. Nulli proinde dubitamus, quin etiam deinceps eodem zelo et caritate Vestra Excellentia nos protectura et confirmatura sit. Pro quo diu salvam ac incolumem Deus ter Optimus Maximus pro sua gloria, religionis incremento ac nostro solatio conservet animitus vovemus nosque in ulteriorem gratiam recommendamus.

Excellentiae Vestrae

(L. S.) servi humillimi

Albae-Juliae 1698. Athanasius Ecclesiae Catholicae
27. Novembris. unitae graeci ritus Episcopus,
(Ibid. p. 337). Archidiaconi, ac reliquus Clerus.

[1]) Ex Baranyio resciverat Synodus, suffragante Comite Kinski, Augustae Viennensis Aulae cancellario, factum esse, ut Resolutio diei 14. Aprilis ederetur. Sed recole quae ea de re dicta sunt p. 195.

Actis authenticis ita ex genuinis fontibus illibata fide exhibitis, aequo lectori jam integrum judicium relinquimus de falsificationibus, mendaciis, et calumniis, quibus historiam hujus Synodi deformat Crisian in libello supra adducto p. 172.

Ad *falsificationes* spectat, quod, ad probandum commentum suum, in Diplomate Caesareo diei 14. Aprilis 1698 a sacerdotibus Valachis Unionem amplexuris postulatum non fuisse, ut professionem ederent, ipsum textum adulterando haec scribit p. 41: *Dieses Diplom verlangt von ihnen aber nichts weiter als* „se declarare apud Catholicos cum agnitione Summi Pontificis", *wozu sie sich auch wirklich verstehen;* omissis scilicet decretoriis verbis *edita professione*[1]).

Mendaciis praeter alia est accensendum, quod iterum ac saepius asserit, professionem quatuor articulorum neque ab Athanasio neque a clero in Synodo congregato editam fuisse: ut ecce quum dicit: *Wie Athanasius die Union auffasste und zu vollziehen beabsichtigte, handelte es sich nicht um Sachen des Glaubens . . ., sondern blos um die Vertauschung des kirchlichen Oberhauptes. Es sollte nicht mehr der Patriarch von Constantinopel, sondern der Papst von Rom als Haupt der Kirche angesehen werden, ein Nachgeben, wozu sich die griechische Kirche auf Grund des am 5. Juli 1439 zu Florenz errichteten Unionsdekretes verstanden hatte*[2]); *im Uebrigen sollte Alles beim Alten bleiben* (p. 35). . . . *Es ergibt sich . . ., dass die Union blos die Anerkennung des Papstes, als Kirchenhauptes, in sich schloss, wie es das kaiserliche Diplom forderte, und andererseits die Unterzeichner um keinen Preis irgend eine andere Abänderung ihres Glaubens zulassen wollten* (pp 41—42).

Gravis atque intollerabilis est *calumnia*, quam Athanasio ac sacerdotibus Valachis imponit, quod eos in Unione amplectenda ita repraesentet, ac si sub specie fictae atque ad fallendum compositae Unionis homines omnino decipere voluissent; ipso auctore enim ita studuissent exterius membra Ecclesiae catholicae haberi, ut tamen ejus fidem corde et animo respuissent, et (quod consequens erat) ut etiam Romanum Pontificem se agnoscere nonnisi simulate dixissent. *Selbst zu der Anerkennung des Papstes wollen sie sich indessen nur bedingt verstehen. . . . Die Weihe soll der Neuerwählte* (Vladica) *von dem unter der Botmäsligkeit des Kaisers stehenden Patriarchen (griechischen Ritus) erhalten, also nicht von einem unter päpstlicher Controle stehenden katholischen Prälaten* (p. 42).

Ad extremum scriptor semetipsum in calumniando superat, quum ad missionarios S. J. falsis criminationibus insectandos devenit: scribere

[1]) Qui ex sacerdotibus . . . edita professione . . . se declaraverit. Cfr. supra p. 193.

[2]) Ad probandum hoc absurdum Crisian in nota citat *Realencyklopädie* für Theologie und Kirche IV. B. lit. F. p. 369. (!)

quippe non erubescit, ab ipsis et Acta fuisse per fraudem corrupta, et falsam de professione Athanasii clerique notitiam divulgatam, et Aulam Viennensem per adulterata Scripta in errorem inductam. *Dem P. Baranyi wurde die Unionsurkunde behufs Uebertragung in das Lateinische übergeben, damit dieselbe dann höheren Ortes zur Bestätigung vorgelegt werden könne* (pp. 37—38). . . . *Die . . . Aufstellung der Uebersetzung: Alles glauben u. s. w., vorzüglich jene vier Punkte annehmen zu wollen . . ., ist ein vom Uebersetzer willkürlich untergeschobener Zusatz. . . . Das (zwischen der Uebersetzung und dem Originale obwaltende) Unterscheidende ist . . . eine absichtliche, dem verfolgten Zwecke entsprechende, willkürliche Hinzufügung . . . ein Zusatz, von dem man Romänischerseits keine Ahnung hatte* (p. 41)[1]. . . . *So nahmen sie* (die Vermittler der Union, die Jesuiten) *nun die Zuflucht zur Ueberlistung, und gaben dem Unionsacte, dessen Original in der romanischen Sprache abgefasst worden war, und dann von den Jesuiten in die lateinische Sprache übertragen wurde, durch willkürliche, den Romänen längere Zeit vorenthaltenen* (sic) *Hinzufügungen das Gepräge jenes Colonics'schen Manifestes* (p. 35). . . . *In einem Diplom vom 16. Februar bestätigte Leopold I. die angeblich auf Grundlage der Annahme der vier Punkte zu Stande gekommene Union* (p. 46). — Haec ille. — Verum aliud non exspectes a scriptore, qui commentitiis suis rebus firmandis auctoritatem adhibet[2]) Michaelis Cserei, hominis Calviniani, in insectandis Catholicis adeo aperte iniquo partium studio abrepti, ut vel ipsi ejus laudatores in Transilvania cives suos serio monendos censeant, ut in rebus ad Ecclesiam catholicam pertinentibus sibi ab eo caveant[3]).

---

[1]) Ut calumniosum hoc portentum lectori, linguarum Valachicae et Slavicae imperito, probabili aliqua ratione suadere posset, vocabulum *obiciĉu*, in oblato schemate adhibitum (supra p. 202), vertit per *fidem;* quum tamen, testibus auctoribus classicis, significet usus, consuetudines, caeremonias ad *ritum* pertinentes. En tibi interpretationem grammatici, omni exceptione majoris: Obicéiu, *coutume, habitude, usage, guise;* vsl. obyčaj, *mos, consuetudo*, ἦθος, συνηθεία (Cihac, *Dictionnaire*, p. 219 jcto. Miklosich, *Lexicon*, p. 483).

[2]) Pp. 31, 36, 49, 54.

[3]) „Sein zweiter Fehler ist eine masslose und fast fanatische Geringschätzung des Katholicismus, aus der oft die widersinnigsten und ungerechtesten Zumuthungen gefolgert werden. In dieser Beziehung muss man daher ungeachtet der sonstigen Wahrheitsliebe dieses Schriftstellers sehr auf der Huth sein". (*Magazin für Geschichte, Literatur . . . Siebenbürgens. Im Verein von mehreren Vaterlandsfreunden herausgegeben von* Anton Kurz. 1844. I. 1., p. 22. Kronstadt. Goett). — Confer etiam quae in eandem sententiam Germanos monet Wurzbach, *Biogr. Lexicon*, t. 3, p. 54.

II.
Conatibus haereticorum ad s. Unionem disturbandam.

A.
Relatio castrensis[1]).

Quod provide pro receptis religionibus aliis, si ita liberet, capessendis decreverat Majestas Caesarea, eo pessime et in Unionis perniciem sua quidem destinatione abusa est haeresis. Quum enim Valachi plurimi subjectione pertinerent ad haereticos dominos, hi primum suavi, tum violento modo illos suas in partes sunt connisi pertrahere. Incarcerati popae, uxores eorum afflictae, vincula, verberationes, exilia nonnullorum secuta; nihil non actum, ut Valachorum quisque a schismate ad haeretica potius quam Romano-catholica signa transiret. Metuebant nimirum adversarii, ne superior caeteris, ut pronum jam erat, evaderet orthodoxa religio, neve popas vexare oneribus jam ultra liceret exemptos Caesareo, et tam favente, Diplomate. Hinc jugis eorum sibilus et invitamentum: liberum esse, religioni, cui liberet, accedere. Satius igitur esse simul frui immunitatibus ab Augustissimo oblatis, et non ad quatuor illos catholicae servitutis nodos adstringi. Transirent igitur ad sua potius castra, in quibus et vitae et conscientiae libertatem acquirent. Et fuerunt tam potentes hae machinae, ut Valachorum multi, ne dynastas offenderent, in omnem partem nutarent, multi velut sub impluvio starent et eventui, quis demum futurus esset, non animae suae rebus attenderent, non pauci denique ab Unionis meditatione recederent, ut popae decem in comitatus Hunyadiensis districtu Hatzeg fecere ad Calvinianorum non unionem quidem, praesidium tamen et tutelam in sacris, quod ipsi dependentiam ac superintendentiam vocant, digressos. Nec suum virus aut violentiam abstinebant hete-

[1]) Ex annuis castrensibus in cit. opus msc. Andreae Freyberger transiit.

rodoxi ab ipso episcopo. Quos ipse ob cervicem refractarios aut ob scandala perniciosos poenae subjecerat vel parochia depulerat, hos illi fovere quam maxime, quos parochiis praefecerat, eos ipsi repellere, verbo: lapidem omnem movere quo ipsum ab Unionis cogitatione et amore dejicerent. Quibus omnibus illud unice quaerebant dynastae, ut artibus suis coeptam Unionem everterent, et quidquid prius impium fuerat, id ipsum in chaos antiquum retruderent.

B.

Literae Patris Baranyi ad Card. a Kollonich.

Eminentissime Princeps,

Domine, Domine ac Patrone gratiosissime.

Nostri acatholici omnem moverunt lapidem, ut sacerdotes Valachos a bene coeptis dimoveant, sed per Dei gratiam omnis eorum conatus irritus. Nunc tentant aliud; nam expediverunt Dnum. Vas Calvinistam ad Aulam, ut omnibus modis agat ac Unionem impediat. Ac proinde dignetur Eminentia Vestra invigilare et iniquos conatus praepedire.

Heri diu consultavimus cum Episcopo et aliquot Archidiaconis, judicavimusque ad compescendos acatholicos optimum fore, si Sua Majestas daret, ac ad Aulam nominanter evocaret Episcopum Athanasium cum Georgio Pap Archidiacono de Dallya, Joanne Pap, parocho Albensi. Item Dnum. Stephanum Rácz, Provisorem Albensem, qui multum in hoc negotio collaboravit. Ego certe nihil hoc melius video; 1°. Ipsa Sua Majestas videret ipsorum mentes et constantiam, animareturque ad assistendum illis et reprimendos heterodoxos; 2°. Valachi magis confirmarentur in bene coeptis; 3°. Mendacii convincerentur haeretici, qui vociferantur, hoc negotium esse tantum a D. C. Apor et me cusum. Rogo igitur humillime Eminentiam Vestram, ut dignetur Decretum a Sua Sacratissima Majestate extrahere, quo illi evocentur Viennam quam citissime, et

coram tota Aula, etiam coram illis, qui favent haereticis, heterodoxi confundantur. Hodie iterum misimus duos sacerdotes Valachos ad Dnum. Keresztesi Praesidentem, ut coram Statibus perlegat manifestum; promisit se facturum; videbimus quid sit facturus. Alias protestati sunt nomine totius Cleri, quod ab eo quod in Manifesto emiserunt, nolint recedere.

His Divinae protectioni commendo Eminentiam Vram. Albae-Juliae 1698, 27. Novembris

Eminentiae Vestrae
servus humillimus et capellanus infimus
(A. Pr. St.) P. Ladislaus Baranyi.

C.

Literae Athanasii ad Card. a Kollonich.

Eminentissime Princeps, ac Domine gratiosissime.

Longum foret enarrare adversitates ac molestias quibus Ecclesia nostra impetita est ab eo tempore quo Sanctae Romano-Catholicae Ecclesiae nos Unitos declaravimus. Alii sacerdotum ex parochia pulsi, alii verberibus affecti, alii incarcerati, aliis pecora adempta, et — quod longe maximum — templa et campanilia disjecta et funditus eversa, quod nunquam ante Unionem factam. Querelas plurimis vicibus inclyto Gubernio deposuimus, sed nullum adhibitum remedium.

Alterum est quod maxime Ecclesiam nostram infestat, disturbat ac discindit, quod quidam sacerdos, nomine Circa, ante aliquot annos ex templo Albensi aliquot libros furto sustulerit ac formata recommendatione fictisque sigillis ac subscriptis aliquot Archidiaconorum nominibus in Valachiam profectus fuerit, ibidemque Episcopatum sollicitaverit, quo intellecto ad generalem synodum huc Albam-Juliam citavi ipsum ut rationem facti daret seque expurgaret. Verum is male sibi conscius, neglecto imperio, venire renuit. Quare unanimi consensu in Synodo decrevimus, ut tanquam refractarius capiatur ac huc adducatur;

missis igitur propriis famulis curavi ipsum capi ac huc Albam-Juliam adduci. Interea non bene vigilantibus famulis fuga elapsus ad Collegium Calvinistarum se recepit, nec redditus ad requisitiones plurimas (asserentibusque Calvinistis, quod ille sit ecclesiae suae unitus), sed etiam ad Collegium Emjediense promotus, voluntque ipsi Domini Calvinistae Episcopatum procurare, et (ut spargitur) jam in Aula sollicitant. Quare humillime instamus apud Eminentiam Vestram, ut pro gloria Dei incrementoque Ecclesiae, et avertendis plurimis in Ecclesia turbationibus et scissionibus, dignetur invigilare conatumque eorum praepedire; si enim illi id obtinuerint, omnes sacerdotes quotquot in bonis illorum sunt, ad partes illius compellent Ecclesiamque disturbabunt. Promiserunt Domini Calvinistae non tantum sacerdotibus, si praenominato Circa adhaeserint, omnem libertatem, sed etiam ipsorum prolibus, jamque, ut audimus, aliquot ad se Circa praefatus traxit.

Sunt in Comitatu Hunyadiensi decem sacerdotes, qui se a gremio Ecclesiae subtraxerunt Calvinistisque unitos mentiuntur; nam liturgiam ut ante celebrant, sanctos colunt, festa celebrant, jejunant, aliaque omnia, ut prius, practicant, quae tamen Calvinistae detestantur. Proinde humillime obsecramus Eminentiam Vram., ut dignetur Decretum a Sua Majestate procurare, in quo determinet quid sit illa Unio: nimirum qui se Calvinistis Unitos profitentur, vel aliis, illa omnia admittant, profiteantur ac credant, quae Calvinistae admittunt, profitentur ac credunt, sicut est in Diplomate nobis dato, quo ad Unionem cum religione catholica, ita ut illi Valachi sacerdotes nec liturgias celebrent, nec jejunent etc. ut Calvinistae, et tunc poterunt gaudere privilegiis Calvinistarum, ut nos Catholicorum. Nam illi sacerdotes et Deum et Ecclesiam et Suam Majestatem, decipiunt: Deum, quia in utramque partem claudicant; Ecclesiam, quia a nostra se subduxerunt et cum alia non consentiunt; Suam Majestatem, quia utuntur gratia Diplomatis Suae Majestatis concessa Unitis, quum tamen non sint uniti. De quibus plura referet oretenus

Eminentiae Vrae. Nuncius noster brevi ad Suam Majestatem expediendus.

Praeterea non obesset, si Eminentia Vra. scriberet Domino Gubernatori, Dno. Nicolao Bethlen (illi enim agunt causam praementionati Circa), ut desistant a simili infestinatione Ecclesiae alias incursuri indignationem Caesareo-Regiam.

His divinae protectioni commendamus Eminentiam Vestram

Albae-Juliae 1700, die 26. Octobris

Eminentiae Vestrae

(L. S.) servi humillimi manebimus

(A. Pr. St.) Eppiscopus (sic) Valachorum ritus graeci

Athanasius unitus cum totius (sic) Transylvanico.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ de popa Joanne Czirka.

Ad terminos praecedentis epistolae exigendus est libellus, quem Transilvaniae Gubernium, ex Calvinistis constans, Generali armorum Caesareorum per Transilvaniam Praefecto Rabutin Comiti de Bussi contra Athanasium obtulit anno 1700, tali de eo delata querela:

Cum singulari cordolio et respectuosa confidentia cogimur nos ex parte totius reformatae religionis in Transilvania Vestram Excellentiam requirere praesentiarum de duobus nostrae religionis et Patriae tranquillitatis maximis praejudiciis. Ante paucos dies quidam sacerdos Valachicus nomine Joannes Czirka, pastor Batizhaziensis accessit generalem nostrorum ministrorum synodum Szökölövársni congregatam, et vigore illius libertatis, quam Sacra Caesarea et Regia Majestas Dnus. Dnus. Noster Clementissimus, graecanicae sectae sacerdotibus concessit, cum quacunque ex quatuor receptis religionibus si quis illorum unire se velit, hoc illi liberum esto et illius religionis ecclesiasticorum libertatibus frui possit, hujus ergo Caesareo-Regiae benignissimae Resolutionis virtute ille se cum nostra religione univit et debitam protectionem a synodo ac nostro reformato Consistorio petivit, quod etiam ipsi jure dare cogimur Sed quid fit? Quam primum hoc Dominus Vladika Athanasius intellexit, statim illum captivavit et in durissimum ac plane inhumanum et ecclesiastico ordini incongruum carcerem, pedes nempe in ferreos compedes et collum in catenam ferream compingi curavit, quae quidem injuria toti nostrae religioni tanta est ac si aliquem

reformatum ministrum captivasset[1]). Simile etiam aliis in Comitatu Hunyadiensi nobis unitis sacardotibus Valachicis minatur vel jam fecit[2]), et quidem talia se assistente militia facere dicit. Itaque Vestram Excellentiam rogamus quam summa cum fiducia, dignetur mandatis efficacibus ipsum a talibus excessibus arcere et proxime istum captivatum sacerdotem curare per ipsum dimitti ... Metuimus ne inde maximae confusiones ac etiam praeter mentem ac voluntatem nostram tristes aliquae tragoediae nascantur. ...

Tordae
8. Julii 1700.
(B. U. B. pp. 65—66.)

Georgius Bánfi,
Nicolaus Bethlen,
Stephanus Naláczi.

Verum rei statum aliunde jam doctus, Comes breviter respondit. Causam sui fori amplius non esse; ad verba minacia autem animo ad periculum parato pauca haec animadvertit:

... Literarum tenorem minus consideratum admiranter intellexi; quum autem res ad Augustam Aulam foras delatae simul et nobis una perscriptae sint, neque opus est, neque decet aliquod a me responsum fieri, sed ab altioribus expectari; unde si ad me remitteretur negotium, Prologum tragoediae, cujus meminisse praetitulatis Dominationibus Vris. placuit, caperem in eo, qui tam periculosas (miror certe desuper, a prudentibus admodum viris, forsan haud satis pensitate subscriptas) cogitationes concepit et expressit. Nihil itaque reponere lubet, sed cupidus praestolor, Augusta quomodo Aula similes duriores, minaces et vitiosas omnino remonstrationes acceptabit.

Cibinii 14. Julii 1700.

(B. U. B. p. 67.)

Rabutin.

---

[1]) Parallelae his sunt, literae ejusdem Gubernii ad ipsum Athanasium hungarice datae die 6. Julii 1700, quibus popae Czirka libertatem reddi jubet. Iis, quia jam notae ex Hintz (p. 98), hic describendis merito supersedere possumus.

[2]) Hurmuzaki sibi ipsi dissentit more suo (vide supra p. 175), dum haec contra sacerdotes Valachos Calvinistis unitos jam sub Theophilo facta comminiscitur pp. 27 — 28, paulo inferius vero sub Athanasio evenisse refert p. 52.

III.

Cujus (Cardinalis) industria Sacratissima Caesarea Majestas Clerum Nostrum novis privilegiis ac juribus ecclesiasticis recreavit.
(Synod.)

Confirmatio Synodi.

A.

Caesareum Regiumque Diploma d. d. 16. Febr. 1699[1]).

Nos Leopoldus, Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchio Moraviae, Dux Lucemburgae, ac Superioris et Inferioris Silesiae, Würtembergae, et Thaecae, Princeps Sueviae, Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferreti, Cyburgi et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit Universis, quod cum immunitas ecclesiastica, qua ecclesiae, ecclesiasticae personae, ac res ipsarum gaudent, jure pariter divino ac humano singulariter in Apostolico Nostro Regno Hungariae, ac Regnis Provinciisque eidem junctis ac annexis, gratiosis divorum Regum, praedecessorum videlicet nostrorum beatae recordationis, privilegiis, Regnique constitutionibus sancita sit, eamque a Caesarea Regiaque Majestate nostra (utpote quae specialem inter Reges christianos praerogativam Regis Apostolici obtinemus) asseri defendique condeceat; justum videri, ut quos eadem fides, et caritas in ejusdem Sanctae Ecclesiae Catholicae unitate conjunxit, ejusdemque Sanctae Matris obedientes filios eodem in gremio fovet, eodem denique sub capite, ejusdem corporis commembra vivificat, exindeque divini aeque ac humani favoris pariter reddit capaces, jure suo non destituantur. Cum autem nobis pro certo relatum sit, gentem

[1]) Editum a cl. D. Fiedler in *Actis Ac. lit. Vindobon.* = Sitzungsberichte = 1858, pp. 373—375.

Valachorum, Graecorum et Ruthenorum, quae hactenus Schismatis labe laborabat, aspirante divino lumine in variis Regnorum nostrorum Hungariae, Croatiae, Slavoniaeque partibus, uti et in Transilvania, partibusque eidem adjunctis, coepisse ad unionem et gremium Sanctae Romanae Ecclesiae redire, omniaque ea admittere, profiteri ac credere, quae Sancta Mater Ecclesia Romano-Catholica admittit, profitetur et credit, ac nominanter illa quatuor puncta, in quibus hactenus potissimum dissenserat. Primo, Romanum Pontificem esse caput universale totius per orbem diffusae Ecclesiae. Secundo, panem azymum sufficientem esse materiam coenae dominicae, seu Sacramenti Eucharistiae. Tertio, praeter coelum, sedem Beatorum, et infernum, carcerem damnatorum, tertium dari locum, in quo animae nondum expiatae detinentur et purificantur. Quarto, Spiritum sanctum, tertiam in Trinitate Personam, a Patre et Filio procedere. Nos igitur zelanti Regis Apostolici muneri respondere volentes ex Authoritatis nostrae Regiae plenitudine, per praesentes benigne declarare voluimus, quatenus graeci ritus Sacrae Romanae Ecclesiae Unitorum tum ecclesiae ipsae, tum ecclesiasticae personae, tum earum res in praedictis Hungariae, Croatiae, Slavoniaeque Regnis, uti et in Transilvania, partibusque eidem annexis eadem prorsus immunitate ecclesiastica gaudere debeant, qua ecclesiae, personaeque ecclesiasticae, et res fidelium Sacrae Romanae Ecclesiae latini ritus ex sacrorum canonum praescripto, et terrenorum principum consensu, indultis, et privilegiis effective perfrui, gaudereque dignoscuntur, Cujus intuitu Nos etiam ulterius sub gravi indignatione Nostra Regia, severe firmiterque mandamus, ut a praesentium infra declaranda publicatione nullus, cujuscunque status, authoritatis, dignitatis, et praerogativae potentiaeque fuerit, praedeclaratae huic graeci ritus Unitorum immunitati ecclesiasticae aperte vel occulte, ullo sub praetextu, vel etiam praetensi usus et consuetudinis, antequam unirentur, sub velamine, audeat contraire, nec sacerdotes Romanae Ecclesiae unitos jobbagyonum more

tractare, ad robotas, labores, et colonicales praestationes etiam sub honorarii titulo cogere aut incarcerare, minu ob dictam Unionem persequi, loco, beneficio, aut parochi amovere praesumat, iisdem prorsus sub poenis, tum a ecclesiastici, tum a saecularis fori judicibus, tum etiam s opus fuerit a Nostra Majestate infligendis, quas fideliun latini ritus immunitatem ecclesiasticam laedentes de jur et consuetudine incurrunt. Et hoc quidem universis fide libus Nostris, Magnatibus, et Nobilibus, tum ecclesiastici tum saecularis fori judicibus, et justitiariis cunctis deniqu praedictorum Regnorum uti et Transilvaniae Statibus e Ordinibus, aliisque quibuscunque subditis Nostris praesen tium notitiam habituris, modernis et futuris, maxime ver Generalibus, locumtenentibus, aliisque quibuscunque Offi cialibus bellicis, ubicunque locorum existentibus, et exti turis hisce praecipimus et mandamus, ut si toties nomi nati graeci ritus Uniti, in praedeclarata immunitate s laesos apud vos quaesti fuerint, vestrumque auxilium, e opem imploraverint, eisdem assistere, ac eos contra quosvi hujus privilegii impetitores tueri, protegere, ac defender debeatis. Quae tandem praemissa omnia, ac juxta ill praesens etiam Caesareo-Regium Diploma, Mandatumqu nostrum benignissime volumus et jubemus per supremo et Vice-Comites ac Judices Nobilium in universis Comi tatibus Hungariae, Croatiae et Slavoniae ac etiam Tran silvaniae Sedibusque Siculis pariter et Saxonicis per Su premos Capitaneos ac regios judices, in quibus graeci ritu Uniti degunt, tempore Congregationum Comitialium au Sedium publicari, ut ad omnium, quorum oportet, notitiam valeat pervenire. Si vero quipiam ausu temerario his omnibus reluctantes apparerent, relationem Nobis superinde facere debeatis, quatenus si opus fuerit, tam evidenti malo, severiore etiam manu medela tempestive adhibeatur; secus itaque nullus fidelium nostrorum facere praesumat. Jubemus praeterea, ut harum transumptis, sive scriptis sive impressis, manu alicujus in authoritate ecclesiastica constituti vel Notarii publici subscripta eadem prorsus

fides tribuatur, ac si hae ipsae in originali exhibitae fuissent. Quas perlectas reddi semper volumus exhibenti. Harum nostrarum duplici secreto sigillo nostro quo ut Rex Hungariae utimur, impendenti communitarum vigore, et testimonio literarum. Datum per manus fidelis nostri, nobis sincere dilecti Reverendissimi in Christo Patris Domini Leopoldi Sanctae Romanae Ecclesiae Titulo Sancti Hieronymi Illyricorum Presbyteri Cardinalis a Kollonicz, Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis Archi-Episcopi, Locique ac Comitatus ejusdem supremi ac perpetui Comitis, Primatis Hungariae, Legati Nati, Summi et Secretarii Cancellarii, nec non Consiliarii Nostri intimi, in civitate nostra Vienna Austriae. Die decima sexta mensis Februarii Anno Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo nono. Regnorum nostrorum Romani XLII., Hungariae et reliquorum XLIV., Bohemiae vero anno quadragesimo tertio.

Leopoldus.

Leopoldus Cardinalis a Kollonicz,
Archi-Episcopus Strigoniensis.

(L. S.) Comes Samuel Kalnocky.

Copiam hanc cum suo originali per omnia consonam esse, attestor.

Viennae, 28. Februarii 1699.

Leopoldus Cardinalis a Kollonicz,
Archi-Episcopus Strigoniensis.

B.

Instructio de usu Caesarei Diplomatis a Statu catholico data Athanasio d. 29. Martii 1699.

Mint jó akaró uramnak stb. stb.	Dno.[1]) Benevolentissimo etc.
Akarám Kegyelmednek értésére adnom; már isten	Certiorem reddo Dominationem Vram., advenisse jam

[1]) Quum harum literarum versionem nullibi licuerit videre, eas lectori Hungaricarum literarum experti latine reddimus.

kegyelméből az Kegyelmetek iránt való ő felsége kegyelmes parancsolatja s decretuma lejött, Kgd azért bocsásson minden felé cursust s ezeket az dolgokat adja értésére az oláh papoknak.

1. Senki az oláh papok közzűl maga mellé se atyafiát, se mást senkit ne fogadjon olyan véggel, hogy az adózástól és egyéb terehviseléstűl megmentse, mert az meg nem engedtetik.

2. Egy oláh faluban több papot egynél, az nagyjában penig kettőnél nem engednek, hogy az adózástúl immunis legyen, mert efféle színű mesterséges adózástúl való megmenekedések nem engedtetnek meg.

3. Ha az oláh pap nem az ecclesia földén, hanem valamely dominus terrestrisén lakik, azzal a dominus terrestrissel tartozzék megalkunni, mert ajándékon más religion való papokat is senki maga földén lakni nem engedi.

4. Ha az oláh pap valamely dominus terrestris földében vet, az dézmát tartozik kiadni, mivel a catholicus papok is, ha valaki földében vetnek, dézmát adnak.

Dei gratia benignum Majestatis praeceptum Decretumque Dominationem Vram. spectans; quare Dominatio Vra. quae sequuntur, presbyteris Valachis intimare per literas velit:

1. Nemo presbyterorum Valachorum cognatum aut alium quemcunque eo fine in domum suam recipiat, ut eum immunem reddat a tributis aliisque oneribus, quum hoc non permittatur.

2. In nullo pago Valachico uno presbytero, in majoribus autem duobus plures immunes a tributis esse conceditur; nam talia astuta tributorum effugia non permittuntur.

3. Si presbyter Valachus non in fundo ecclesiae, sed terrestris cujusdam Domini habitat, pactum cum eodem Domino terrestri inire teneatur, quia nemo permittit etiam alius religionis presbyterum gratis habitare in agro proprio.

4. Si presbyter Valachus in agro alicujus Domini terrestris seminat, decimam tenetur dare, quum et presbyteri catholici, si in agro alicujus seminant, decimam solvere debeant.

5. Kegyelmed az oláh papoknak írja meg, tökéletlenségben ne találtassanak, hanem valaki ezzel az ő felségétől adatott szép privilegiummal akar élni, igazán uniálja magát az igaz romano-catholica religio-val, mert ha ravaszságban találtatnak, az ő felsége kemény animadversio-ját el nem kerülik. Kegyelmed azért ezeket így értvén, mindjárt mindenütt az oláh papoknak szépen punctatim adja értésekre, nehogy valamit ezekkel ellenkezőt cselekedvén, az eddig kezdett és végben vitt istenes jó munkát el ne rontsák.

Ezzel ajánlom isten oltalmába Kegyelmedet

Claudiopoli 29. Martii An. 1699.

(B. U. B. t. XXVI. p. 230.)

5. Scribat Dominatio Vra. presbyteris Valachis, oportere eos sincere agere, omnesque, qui insigni hoc Majestatis privilegio frui velint, vere se debere unire Romano-catholicae religioni; nam si quis in fraude deprehendatur, severam Majestatis animadversionem non evitabit. Quare Dominatio Vra. praesentibus sic intellectis, ea statim ubique cum presbyteris Valachis accurate punctatim communicare velit, ne contra horum tenorem agentes incoeptum jam opus Deo gratissimum disturbent.

Commendo Dominationem Vram. Divino praesidio.

Claudiopoli 29. Martii An. 1699.

C.

De Diplomate in Valachorum Synodo rite tradito.

1.

Literae commissariorum ad Card. a Kollonich.

Eminentissime Princeps, ac Domine, Domine Nobis Gratiosissime.

Ardentissimus Eminentiae Vestrae zelus, quo erga gloriam Divini Numinis fertur, flagrantissima pro animabus sollicitudo, qua erga omnes indefesse rapitur, animos nostros ad referendas immortales gratias animavit. Quis enim

ignorat, Gentem Valachorum, Graecorum ac Ruthenorum non tantum in visceribus Transilvaniae, sed etiam in partibus ei adjunctis degentem, in gremium Sanctae Matris Ecclesiae solertia, labore ac industria Eminentiae Vestrae receptam? Cui novum Suae Sacratissimae Majestatis Clementissimum Diploma adscribendum, quam pervigili Eminentiae Vestrae solertiae? Quod quum 24. mensis currentis in generali Synodo, ex commissione Eminentiae Vestrae porrexissemus, quanto illi perfusi sint solatio, pronius est cogitare quam explicare. Pro quo diu salvam ac incolumem Deus Ter Optimus, Maximus pro sua gloria, incremento Ecclesiae, animarum salute, ac nostro solatio conservet, animitus vovemus, nosque in ulteriorem gratiam recommendamus Eminentiae Vestrae

Albae-Juliae servi humillimi
28. Maji 1699. Comes Stephanus Apor m. pr.
(A. Pr. St.) P. Ladislaus Baranyi m. pr.

2.

Eorundem literae ad Caesarem.

Augustissime Imperator; Domine, Dne. nobis Clementissime.

Non sine speciali Numinis providentia id evenisse suspicimus, quod Sacratissimae Majestati Vestrae coelum ea reservavit, quae multi lapsis jam ante saeculis videre voluerunt et non viderunt, audire et non audierunt. Quod nimirum consilio et industria Sacratissimae Majestatis Vestrae uno eodemque tempore juratus Christiani nominis hostis a finibus Christianitatis propulsatus sit ac gens Valachorum, Graecorum ac Ruthenorum non tantum in visceribus Transilvaniae, sed etiam in partibus ei adjunctis (quae prius schismatis labe laborabat) ad unionem cum Sancta Romano-catholica Ecclesia redivit. Quibus quum Sacratissimae Majestatis Vestrae Clementissimum Diploma (in quo eorum sacerdotes jurium ecclesiasticorum participes reddit) 24. currentis in generali Synodo ex com-

missione Eminentissimi Principis Cardinalis porrexissemus, quanto fuerint perfusi solatio, pronius est cogitare quam explicare. Pro quo immortales Vestrae Sacratissimae Majestati referimus gratias, ac ut diu salvam ac incolumem pro gloria sua, incremento religionis Catholicae ac animarum salute Sacratissimam Majestatem Vestram Deus ter Optimus Maximus conservet, in coelis immarcescibilem tribuat coronam, ac Augustissimam domum novis incrementis adaugeat, animitus vovemus

Sacratissimae Majestatis Vestrae

Albae-Juliae 1699. humillimi ac fidelissimi subditi

31. Maji. Comes Stephanus Apor m. p.

P. Ladislaus Baranyi m. p.

(B. U. B.-Kpr. t. 40, p. 386.)

3.

Literae synodicae ad Caesarem.

Sacratissime Caesar! Domine, Domine Nobis Clementissime!

Accepimus Sacratissimae Majestatis Vestrae Clementissimum Diploma praesentatum 24. Mensis currentis in generali Synodo ab Illustrissimo Domino Comite Stephano Apor et Reverendo Patre Ladislao Baranyi, ecclesiae Romano-Catholicae Albae-Juliensis parocho, ex commissione Eminentissimi Principis Cardinalis a Kollonits, in quo clerum nostrum benignissime jurium ecclesiasticorum participem fecit. Pro quo immortales gratias Sacratissimae Majestati Vestrae referimus, in ulterioresque Caesareas gratias ac favores humillime recommendamus, manemusque

Sacratissimae Majestatis Vestrae

perpetuo adstricti, devinctissimi fidelissimique subditi

Albae-Juliae Athanasius Episcopus Ecclesiae

29. mensis Maji 1699. Unitae graeci ritus in Transilvania

(L. S.) partibusque ei adjunctis, ac Clerus

(A. Pr. St.) Universus.

4.

Literae synodicae ad Card. a Kollonich.

Eminentissime Princeps ac Cardinalis!
Domine, Domine Nobis Gratiosissime!

Accepimus Clementissimum Suae Sacratissimae statis Diploma labore ac industria Eminentiae V confectum, praesentatum 24. currentis in generali S ab Illustrissimo Domino Comite Stephano Apor ac rendo Patre Ladislao Baranyi, quo quanto nos af solatio explicare nequimus; pro quo immortales g Eminentiae Vestrae referimus, in ulterioresque grat favores humillime recommendamus, manemusque

Eminentiae Vestrae

Albae-Juliae
29. mensis Maji 1699.
(L. S.)

perpetuo devincti servi
Athanasius Episcopus Ec
Unitae graeci ritus in Transil
partibusque ei adjectis, et C
Universus.

(A. Pr. St.)

IV.

De executione Caesareorum mandatoru

A.

De publicatione Diplomatis in Regni comi
legitime facta d. 8. Sept. 1699.

Literas praesentes Sacratissimae Suae Majestati vilegiales tenore introscripto in Generalibus Domi Procerum, Comitum, Baronum, Magnatum et No caeterorumque Statuum et Ordinum trium nationum Transilvaniae partiumque Hungariae eidem anne Comitiis ad diem 8. mensis Septembris anni pra 1699 nomine Suae Majestatis per Regium Transil

Gubernium in civitatem Albam-Juliam indictis et celebratis, lectae, publicatae et nemine contradicente extradatae per

Magistrum Joannem Sárosi,
alterum Suae Majestatis per Transilvaniam
Proto-Notarium[1]).

B.

De difficultatibus executionis Caesareorum mandatorum.

Binis literis decretalibus ad Gubernium Transilvaniae eodem anno datis d. d. 28. Februarii et 26. Augusti Imperator et negotium facessi Unitis vetabat et Diploma exacte servari jubebat. Verum executionis effugium quaerentibus adversariis Diplomatis, tot gratiis et immunitatibus pleni, graves ultro citroque scriptae sunt epistolae: quae quia sunt rerum plenae hic sistuntur.

1.

Epistolae Statuum et Gubernii Transilvaniae ad Card. a Kollonich.

Eminentissime ac Reverendissime Princeps, Domine nobis et Patrone Gratiose, et Colendissime.

Benignissimum Suae Majestatis Sacrmae. mandatum, Regio Suo in Transilvania Gubernio, die 26. Augusti datum, ratione sacerdotum Valachorum, humillime intelleximus, in quo puncto quae a nobis etiam cum pleno omnium nostri consensu acta sunt, ex informatione ejusdem Regii Suae Majestatis Gubernii, uberius Vestra Eminentia intelligere poterit. Quae a nobis cum pleno omnium sine exceptione quatuor receptarum religionum consensu tamquam patriae hujus saluberrima visa; ut etiam Vestra Eminentia approbare, et Suae etiam Majestati Sacratissimae ad approbandum recommendare dignetur, cum

[1]) Ex Caesareo Regioque secreto tabulario erutum documentum vulgavit cl. D. Fiedler, in *Actis* cit. p. 375.

omni demisso respectu rogamus. Et Eandem divinae tutelae commendantes manemus Ejusdem

Eminentiae Vestrae

demissi obsequentissimi servi

Datum Albae-Juliae in generali nostra Dieta die 3. Octobr. a. 1699.

Universi status et ordines trium nationum Transilvaniae et partium Hungariae eidem adnexarum (nomine Praesidentis).

(B. U. B. pp. 87—88.)

Eminentissime ac Reverendissime Princeps, ac Domine Domine nobis Gratiosissime!

Quandoquidem nuper accepimus benignissimum Suae Majestatis mandatum die 26. Augusti ratione sacerdotum Valachorum emanatum, mittimus Eminentiae Vestrae, pro demissa informatione omnia illa Acta, per quae obedientiam nostram erga benignissima Suae Majestatis mandata omni modo possibili praestare studuimus, tam nos Gubernium, quam D. D. Status, penes quae humili cum fiducia Vestram Eminentiam rogamus, dignetur illa tamquam unicum tam politicae, quam spiritualis quatuor in Transilvania receptarum religionum et totius Transilvanicae gentis tranquillitatis firmamentum gratiose approbare, ut quae omnium sine exceptione religionum communi consensu visa sunt patriae huic saluberrima. Quod uti speramus simul Eandem Eminentiam Vestram divinae tutelae commendamus, et manemus Ejusdem

Eminentiae Vestrae

Albae-Juliae 3. Octobr. a. 1699.

demissi obsequentissimi servi Regium Transilvaniae Gubernium

Comes Georgius Bánffi.
Comes Nicolaus de Bethlen.
Ludovicus Naláczi.

(B. U. B. pp. 89—90.)

Resolutio Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis de sacerdotibus Valachis data 14. Aprilis anni 1698 et postea 26. Augusti anni 1699 iterata.

Qui ex sacerdotibus graeci ritus Valachus, edita professione ad observantiam ritus graeci, apud Catholicos cum agnitione Summi Pontificis se declaraverit, gaudebit privilegiis sacerdotum catholicorum; qui vero ex iisdem ritus graeci sacerdotibus dictam professionem sibi faciendam non putaverit, vel etiam uni ex aliis receptis religionibus se univerit, aut etiam in suo religionis statu, quo nunc est, permanendum sibi duxerit, gaudebit illius religionis privilegiis, ad quam se declaraverit, aut etiam in suo statu religionis eo jure, quo nunc habetur, porro habebitur (B. U. B. p. 91).

Conditiones Unionis sacerdotum Valachorum Transilvanicorum cum Ecclesia Romano-catholica ex Diplomate Suae Majestatis Sacratissimae eisdem sacerdotibus Valachis die 16. Mensis Februarii 1699 dato excerptae.

1. Romanum Pontificem esse caput universale totius per orbem diffusae Ecclesiae.
2. Panem azymum sufficientem esse materiam Coenae dominicae seu sacramenti Eucharistiae.
3. Praeter coelum, sedem beatorum, et infernum, carcerem damnatorum, tertium dari locum, in quo animae nondum expiatae detinentur et purificantur.
4. Spiritum sanctum, tertiam in Trinitate personam, a Patre et Filio procedere (B. U. B. pp. 91—92).

Resolutio Regii Gubernii Transilvanici

de negotio sacerdotum Valachorum a D. D. Statibus, et ordinibus trium nationum Regni Transilvaniae etiam approbata cum pleno consensu omnium etiam Catholicorum[1]).

1. In hoc regno Transilvaniae, in pagis grandioribus, et vel maxime populosis etiam, duo sacerdotes Valachi,

[1]) Textum hungaricum ex A. E. Tr. erutum vulgavimus in Lacensi Conciliorum Coll., t. 6, pp. 977—978. Latinam versionem exhibet Hintz, pp. 95—97; sed sine Resolutione Cardinalis.

in minoribus vero tantum unus etiam par est ministerio suo in templis exercendo; oportet ergo, ne debito plures habeantur.

2. Ne liceat Episcopo illorum, per abusum subjecta minus capacia in sacerdotes consecrare, quin imo pro pecunia id facere, omnino non sit licitum[1]); sed qui congrue examinatus, illius officii capax et aptus judicabitur, talem dumtaxat debeat consecrare. Illud examen autem instituatur non coram sacerdotibus Valachis tantum, verum, cui se ex religionibus sacerdotes Valachi univerint, ex illius religionis sacerdotibus vel pastoribus etiam sunt accersendi et adhibendi ad tale Examen, quos nimirum illius religionis ecclesia vel Episcopus denominabit et exmittet, sed neque ita tamen numerus sacerdotum supra necessitatem erit multiplicandus.

3. Quamobrem quicunque in numerum sacerdotum vult recipi, quoniam ipsi nunc nullam prorsus realem scholam habent, studeat et discat in schola ejusdem religionis, cum qua se univerit, alias ad sacerdotium non assumatur.

4. Qui vero in ecclesiae ministerio actu non funguntur, illi sacerdotes si sint personae libertate gaudentes, et si proprias possessiones non habent quas absque injuria Dominorum terrestrium incolere possint, usque dum continget parochiam aliquam vacare, maneant in monasterio, non vero in pagis.

5. In universum quemadmodum sacerdotes vel pastores alii etiam cujuscunque alterius religionis fuerint, si quas colunt terras, praeter illas, quae praecise ad domum parochialem pertinent, illarum decimas Dominis terrestribus praestare tenentur, nisi Domini terrestres ipsis condonaverint.

---

[1]) In querelas ad Aulam Viennensem contra Athanasium delatas praeter alia et hoc Resolutionis punctum transiisse, processus informativus paulo inferius docebit pp. 259—260.

Ita etiam, si quas terras, vel alias quovis nominis vocabulo vocitatas haereditates possident, praeter illas, quae ad domum parochialem pertinent, de talibus solita tributa, et quaelibet onera supportare tenentur. Ita etiam sacerdotes Valachi libertatem sibi majorem praetendere nequeunt; quandoquidem nec ipsa Sua Majestas Sacratissima majorem ipsis indulsit libertatem, tam ratione decimarum, quam aliorum quorumlibet negotiorum, quam secundum leges patriae habent ordines ecclesiastici aliarum religionum, cum quarum hac vel illa se univerint.

6. Quoniam neque saecularibus licitum est, verbera cuipiam infligere, et suam unusquisque habet pro quantitate et qualitate delicti poenam, forum et processum in legibus et consuetudinibus patriis: ita etiam habet patria leges de excessibus ordinum ecclesiasticorum etiam factas; ideo sacerdos Valachus, cum qua religione se univerit, quomodo, et ubi, contra talem illius religionis sacerdotem excessum aliquem patrantem proceditur, ita etiam contra sacerdotem Valachum similiter procedatur uti videtur *Approb. Part. 1. Tit. 5. Articulus 5.* Qui vero sacerdotes cum nulla ex religionibus se ipsos univerint, sed in priori statu permanendum sibi duxerint, antiquus erga tales processus observetur.

7. Ratione excommunicationum etiam, admonebitur Episcopus Valachorum, ut similibus qui referuntur excessibus abstineat imposterum, nec ipsis sacerdotibus talia permittat, sed cum qua religione se univerint, prout illa religio in excommunicationibus procedere solet, ita sacerdotes Valachi etiam eo modo procedant.

Haec omnia superius posita, ex Hungarico in Valachicum translata, et per delegatos ex quatuor religionibus, nimirum Comitem Laurentium Pekri religione Catholicum, Baronem Joannem Kemény Reformatum, Joannem Sachs Consulem Cibiniensem Lutheranum et Nicolaum Horváth Unitarium, ipsis sacerdotibus Valachis oblata, Albae-Juliae

26. die Septembris, anno 1699, hac ad ipsos sacerdotes per eosdem Delegatos data instructione: Ut nimirum accipiant copias praemissas ad omnes districtus vel ecclesias, et ibi communicent, tam inter se, quam cum suis auditoribus et maturo tandem consilio se resolvant, deputatis in hunc finem propediem ad singulos districtus exmittendis. Et qui deputati erunt quatuor saeculares probi viri, et quatuor pariter ecclesiastici, ex quatuor receptis religionibus, qui 8 deputati, Resolutionem illorum in scripto authentico deponent Gubernio, et per illud Suae Majestati Caesareo-Regiae etiam referendam.

Ut ita omnis in hoc puncto, tam inter Status, quam religiones diffidentiae, et variarum etiam ad Aulam informationum, denique totius controversiae finis sit, neque ipsi sacerdotes et gens Valachorum in suo religionis statu fluctuet. Datum ex Regio Transilvaniae Gubernio, Albae-Juliae die dicta 26. Septembris anno 1699.

Extradata per

(B. U. B. pp. 92—96.) Ludovicum Naláczi, secretar.

2.

Resolutio Cardinalis a Kollonich.

Quum Regium Gubernium Transilvanicum, uti et universi Status et ordines trium nationum Transilvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum ex generali eorum Diaeta Albae-Juliae celebrata nos die tertia Octobris anni proxime praeterlapsi requisiverint, ut Valachis sacerdotibus, qui se cum orthodoxa Ecclesia Romana univerunt, vel imposterum unient, ordinem quendam statueremus, et, quae in dicta Diaeta statuenda visa sunt regnicolis, respective confirmaremus: Nos proinde pro Primatiali nostra, et Legati nati authoritate, ac respective etiam Archiepiscopali jurisdictione, cui ecclesiarum Dei ecclesiasticorumque virorum per Hungariam et Transilvaniam directio et regimen competit, sequentia in Domino constituimus, ordinamus, et respective confirmamus.

Primo. Quum in pagis praesertim minoribus non sit necessitas plurium Valachorum graeci ritus sacerdotum pro ministerio suo in templis exercendo, ii imposterum absque necessitate, vel utilitate non multiplicabuntur; si tamen actu jam sint plures uniti sacerdotes, permitti debebunt gaudere privilegio pari, ac gaudent alii catholicae religionis sacerdotes.

Secundo. Ne subjecta minus capacia in sacerdotes imposterum consecrentur, qui posthac in graeci ritus sacerdotem consecrari volet, examinari prius non solum a Valachis sacerdotibus intelligentioribus, sed et a Latinis per Vicarium generalem designandis, debebit[1]).

Tertio. Valachorum filii jam actu complures scholas Romano-catholicas frequentant, utque plures iis admoveantur, laborabimus; e quibus successu temporum sperari poterunt magis eruditi Valachorum sacerdotes.

Quarto. Graeci ritus sacerdotes praedicti, licet ecclesiae ministerio actuali non fungantur, ad monasteria tamen ineunda cogi nullatenus possunt, tum quia cum uxoribus et prolibus monasterium subire non possent, licet vellent; tum quia ob unionem cum Ecclesia Romana initam favorem eos potius, quam gravamen experiri vult Augustissimus, quos in specialem suam protectionem recepit.

Quinto. Quod terras et fundos non Ecclesiae, sed privatis Dominis terrestribus addictos attinet, ratione talium Valachi idem, quod in pari casu Romani ritus sacerdotes praestant, praestare sint obligati, salva utrorumque personali immunitate.

Sexto. Si sacerdotem Valachum, quod humanum est, aliquid delinquere contigerit, eo ritu et modo poenam feret, quo solet Catholica Romana Ecclesia suos, ubi opus est, punire.

---

[1]) Cardinalis tantum de Unitis cum Ecclesia catholica respondit, quod merito censeret, nihil ad se pertinere quidpiam de iis statuere, qui se aliis religionibus uniissent.

Septimo. In excommunicationibus per Valachos, si quando hae infligendae viderentur, ferendis pariter ad normam Romano-catholicae Ecclesiae procedetur: sicque tolletur, si quis forte hactenus excessus irrepsisset.

Datum Viennae Austriae 7. Februarii 1700.

(B. U. P. pp. 103—104.)

3.

De inquisitoria commissione inter Valachos circummittenda.

Quum Athanasius multo ante jam de intentione Gubernii publicam illam inquisitionem instituendi audivisset intellexissetque, id per eam spectari, ut Valachi ita singulatim ad quaestionem vocati terrerentur, ne libere se catholicae Ecclesiae adjungerent, Synodum generalem in Septembrem convocavit, qua malo unitis viribus occurreretur, semel atque iterum solemniter exhibita contradictione: prima vice statim ipso die, quo Resolutio Gubernii traderetur; deinde etiam in fine Synodi, antequam conventus solveretur (Missionis castrensis An. 1799).

Prima protestatio d. d. 26. Sept. 1699.

Nos infra scripti Ecclesiae Romano-catholicae uniti ritus graeci Episcopus et archidiaconi, ad synodum generalem sub diaeta ad 8. Septembris Albam-Juliam indicata damus in memoriam omnibus quibus expedit universis, potissimum vero inclyto Regio Gubernio et Statibus Transilvaniae nunc existentibus et in futurum extituris, quod nos in hoc et praeterito anno, juxta quatuor puncta in Clementissimo Suae Majestatis Diplomate contenta, propter nullum alium respectum (etsi multi calumniose in sinistram torqueant partem), sed ob solum amorem religionis vere ac unice, salvifice, sponte, libere et sine ullo respectu humano, univerimus in eademque Unione juxta praefata puncta volumus manere eamque servare. Et quamvis ex certissima relatione ad magni animi dolorem perceperimus, multos extitisse Unionis nostrae hostes, qui injuriose accusaverint nos, quasi Augustissimum Imperatorem Dominum Nostrum Clementissimum fraudulenter subdoleque decepissemus, Excelsam pariter Aulam a nobis inique traductam

ac Eminentissimum Cardinalem per nos circumventum[1]): ob has causas et multas alias rationes, nostro et omnium qui adsumus et absentium fratrum nostrorum nomine solemniter protestamur, et tanquam injuriosis accusationibus contradicimus. Porro ad majorem firmitatem hoc negotio declarandam addimus, quacunque experientia id intendat seu inclytum Gubernium Regium, seu Status Regii Transilvaniae per quoscunque commissarios ac exploratores cujuscunque tandem religionis receptae in Transilvania resistere, inquirere, impedire, investigare, aperte vel occulte, quid demum in contrarium accideret, retractamus, annullamus, cassamus, prouti vigore praesentium de omnibus in contrarium facientibus contradicimus.

Dabamus Albae-Juliae 26. Sept. 1699

(B.U.B. pp. 79—80.) Athanasius Episcopus Unitus.

Altera protestatio d. d. 30. Sept. 1699.

Nos infrascripti Ecclesiae Romano-catholicae Uniti Ritus graeci Episcopus et archidiaconi memoriae commendamus tenore praesentium, quibus expedit universis, praecipue vero inclyto Transilvaniae Gubernio Statibusque ejusdem Regni nunc existentibus et post extituris, quod Nos sponte, libere ac sincere amplexati simus Suae Sacratissimae Majestatis Decretum Anno 1698 die 14. Aprilis emanatum, necnon ejusdem Sacratissimae Majestatis benignissimum Diploma anno currenti die 16. m. Februarii expeditum, pariter alterum Ejusdem Caesareae ac Regiae Majestatis novum Decretum hoc eodem anno dieque 28. mensis Februarii inclyto Gubernio transmissum; quia vero nomine Regii Gubernii, ac inclytorum Statuum ejusdem Sacratissimae Majestatis Decreti anatomia ac articuli ad nos missi (sunt), qui non tantum Suae Majestatis Decretum feriunt, sed etiam libertatem religionis catholicae

[1]) Referuntur ista ad accusationes a Nagyszeghio aliisque Unionis adversariis contra Athanasium adornatas, de quibus mox aget processus informativus in Causa confirmationis ejusdem Athanasii instituendus pp. 261—262.

ejusdemque commembrorum prostituunt ac conculcant, nos in omnibus iisdem solemniter contradicimus, nec ullos inquisitores ac exploratores agnoscimus, ac admittimus nisi a Sua Sacratissima Majestate tanquam Rege Apostolico et Eminentissimo Cardinali Archiepiscopo Strigoniensi, Primate Hungariae ac Summo in Ditionibus Hungariae subjectis Pastore exmittantur, quos summa cum reverentia ac sinceritate non tantum agnoscimus, sed etiam admittemus et amplectemur. Protestamur insuper etiam juramento de hoc emisso, nos nolle ab Unione Romano-catholicae Ecclesiae recedere, nec ulli religioni Romano-catholicae adversanti adhaerere. In cujus majus robur ac firmamentum sigillum Synodi generalis apprimimus

Albae-Juliae 1699. Die 30. mensis Septembris.

(L. S.) Nos cum tota Synodo Valachorum
(B. U. B. pp. 81—82.) in Transilvania.

4.

Literae deprecatoriae cleri Romano-catholici Transilvaniae ad Gubernium.

Inclytum Transilvaniae Regium Gubernium.
Humillima servitia nostra et preces.

Postquam Reverendissimus Dominus noster Vicarius Generalis Transilvaniae mandatum sive commissionem inclyti Transilvaniae Regii Gubernii demisse ac reverenter de Unione Valachorum juxta Resolutionem Augustissimae Caesareæ Regiaeque Majestatis emanatum, iteratumque accepisset, ut videlicet secundum ordinem processuum dispositorum ab eodem Regio Gubernio et ille ordinaret ex Nobis aliquot Reverendos Dominos parochos, qui se ad id ordinatis ex quatuor Religionibus vulgo receptis D. D. Nobilibus et pastoribus eorundem adjungerent, die statim 23. praesentis mensis Octobris congregatis nobis omnibus in Csik Somblyó propositisque Regii Transilvaniae Gubernii postulatis et punctis iisque humiliter auditis, et

ruminatis nos ad id opus sufferendum omnino inhabiles judicavimus.

Ideoque inclytum Transilvaniae Regium Gubernium tempestive humiliter requirendum duximus: quatenus hoc in negotio excusati habeamur ex his infra subjectis iisque justis rationibus:

1. Ob ignorantiam idiomatis linguae Valachicae, quod summe necessarium videtur ad perscrutandam ipsorum voluntatem; quomodo enim quispiam aliquid subscribet conscientiose, quod ignorat?
2. Nos omnes sumus obligati ex justitia curae animarum (tamquam parochi) nobis commissarum et ita pauci ob defectum sacerdotum catholicorum, ut aliqui nostrum duas tresve parochias, quamvis tenues, administrare cogamur, ideoque exesse ex parochia nullo modo possumus.
3. Quum ab Eminentissimo et Illustrissimis ac Reverendissimis D. D. nostris Superioribus Archiepiscopo videlicet, et Episcopo Transilvaniae super hoc non habeamus speciale mandatum, aut facultatem, nos sine scitu eorundem ad negotia Regni immiscere omnino non audemus, maxime quum aliunde hoc negotium perfacile absque nobis perfici queat, testante Scriptura: in ore duorum aut trium testium stet veritas.
4. Quum vero prohibeatur in instructione processuum, ne verbum quidem *suasorium, instructorium* aut *monitorium* examinandis praesertim tam rudibus populis de Unione proferendum, sed tantum *nude* et *frigide* proponendum negotium Unionis[1]) (quod non est Apo-

[1]) Citatae instructionis §. 4. haec habet: Mind ő Kegyelmetek közönségesen, mind akár melyik Kegyelmetek közül, mind a becsületes papi rendek a kik ő Kegyelmetekkel lesznek eltávoztassák, hogy sem ott, mikor szemben lesznek az oláh papokkal és hallgatókkal, sem annál inkább in privato és titkon fenyegetőzésekkel, disputatiokkal, intésekkel, persuasiokkal, édesgetésekkel vagy egyéb akár minemü mesterségekkel ne igyekezzenek egyik is az oláhokat Religiójával valami állásra vonni és inducálni, hanem mint felyebb is meg van irva, csak szépcsendesen nude és frigide olvassák el előttök, és a mire resolvalják magokat irják fel (B. U. B. p. 112).

stolicum) Isai. 56: Ne canes muti non valentes latrare appellemur, qui populum instruere eidemque viam salutis demonstrare clamando, suadendo, instruendo, urgendo, obsecrando, monendo, etc. obligamur juxta illud Isai. 58: *clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.*

Habemus et alias graves rationes, quibus dignissimas aures inclyti Transilvaniae Regii Gubernii onerare nolumus, sed humiliter instamus, ut intellectis his rationibus ab hoc gravamine absolutos nos habere et excusatos clementer velint, ut et nos tanto liberius pro eodem inclyto Transilvaniae Regio Gubernio Deum ter Optimum Maximum exorare valeamus. Sic voventes: manemus ejusdem inclyti Transilvaniae Regii Gubernii humillimi Capellani. Datum in communi Congregatione nostra Csik Somblyó die 23. mensis Octobris 1699.

Bartholomaeus Szebelebi Vicarius Generalis Transilvaniae.

Petrus Kari Archidiaconus supremus Csik Gyergyó et Kasson.

Stephanus Szászfalvi Archidiaconus trium sedium et reliqui Archidiaconi cum toto Clero.

(B. U. B. pp. 123-124.)

IV.

De novis conatibus heterodoxorum ad Unionem evertendam, ac de consilio Athanasii iter Viennense arripiendi.

Irritati hac Valachorum constantia contumelias, vexationes et inimicitias heterodoxi augebant in dies: hortatu latentis post siparium Nicolai Bethlen, qui adversus Athanasium ideo vel maxime odium simultatemque susceperat, quod quum is se patrocinante ad infulas esset evectus (pp. 181 et 194), vix metropolita factus, relictis Calvinianis,

aperte Catholicis accessisset. Machinationis conjurationisque socios Bethlen, praeter alios, habuit Joannem Czirka (pp. 217—220) et Gabrielem Nagyszeghy, quibus se mox adjunxerunt mercatores graeci Coronae degentes, a Dositheo Hierosolymitano atque a Bucharestensibus ad seditionem excitati. Contra violentos hos incursus imploraverat quidem Athanasius opem Cardinalis a Kollonich (heic p. 212); verum quod ante obtentam Caesaream confirmationem nondum esset a Transilvaniae magistratibus in sua dignitate agnitus atque admissus (cfr. supra pp. 169—170), ejusmodi recursus ei parum auxilii ac defensionis tulit. Collatis propterea cum Baranyio consiliis ad eam sententiam descendit, ut confirmationis suae accelerationem omni, qua posset, ratione urgeret atque ad hunc finem iter Viennense, quod jam annis superioribus cogitarat, prima data opportunitate arriperet: suam et s. Unionis Causam ipso Caesare coram acturus, coeptisque firmamentum ac perpetuitatem praesens daturus et capturus. — Sed quae instinctu Dosithei aliorumque potentum excitatae erant turbae, prius videbantur synodaliter sedandae, quo antistes crimina in ipsum malitiose ficta atque ad Augustissimam Aulam falso delata re et facto in antecessum refutaret. (Miss. Dac. an. 1700. jct. H. R. AJ.)

V.

Synodus Łrotizi an. 1700.

A.

Praevia notitia historica ex Actis Concilii Provincialis Albae-Juliensis an. 1872.

Decretum dogmaticum s. Unionis ab oecumenica Synodo Florentina an. 1439 assidentibus quoque repraesentantibus ecclesiae Rumenorum subscriptum receptumque fuit[1]). — Gravissimi muneris partes, unicuique christiano incumbentes. Conciliorum oecumenicorum definitionibus semet submittendi iisque obediendi, obiverunt majores nostri, quum

[1]) Cfr. subscriptiones positas supra p. 149.

circa finem saeculi 17., remittentibus aliquantulum acerbis ecclesiae Romanicae in Transilvania adversitatibus, illico de resuscitanda Unione ecclesiastica Florentiae peracta strenue cogitaverunt. — Quem in finem 4. Septembris 1700 universus clerus ecclesiae Romanicae ex Transilvania partibusque adnexis, praeside Athanasio I. metropolita in Synodo majori Alba-Juliae congregatus Unionem cum Ecclesia catholica recepit hanc declarationem emittens: *Considerata* etc. (pp. 8—10).

B.

Res in Synodo agitandae.

1. Decretum Unionis superioribus annis conceptum, probatum ac defensum.
2. Reformatio disciplinae ecclesiasticae.
3. Iter Viennense metropolitae.

C.

Acta et Decreta de s. Unione[1].

Archiepiscopus Athanasius post emanatum hoc Regium Decretum sequenti anno 1700 Synodum generalem totius ecclesiae Transilvano-Valachicae et partium eidem annexarum Albae-Juliae in monasterio ss. Trinitatis pro die 4. mensis Septembris indicit, in qua primo et ante omnia rem Unionis ecclesiae suae denuo proponit, ejusdemque utilitatem multis argumentis probat. Cleri major pars faciles praebet aures, saeculares vero terrae Fogaras Barones, seu Nobiles promptum suum animum ad suscipiendam s. Unionem declarant[2]). Ex comitatu vero Hunyad et sedibus Coronensi et Cibiniensi, utpote inter Reformatos et Lutheranos habitantes, ad amplectendam s. Unionem difficilius persuasi sunt[3]), at tandem cuncti sub-

[1]) Eruta sunt ex codice msc. A. E. Tr., cujus authentiam declaravimus supra p. 165.

[2]) Quod in margine postea fuit ad h. l. notatum: *idcirco episcopatus denominationem tam propterea, quam quod nobiliores Valachicae familiae ibi plures reperiantur*, id errore librarii Acta A. E. Tr. describentis in ipsum textum nonnullorum exemplarium irrepsit. Cfr. *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, p. 750.

[3]) De difficultatibus Coronensium haec referunt Annales ad an. 1699: Missionarii Dacici strenue egere Coronae, ut, reconciliato superiore

scripserunt s. Unioni cum Romana Ecclesia, Archiepiscopus et quilibet archidiaconus cum jurato suo et duobus commisariis presbyteris districtualibus, et tribus de omni pago deputatis saecularibus, nomine totius districtus, ita ut 200 hominum millia fuerint, qui Unionem amplexi sunt. Die altero universi qui aderant, Archiepiscopus et archidiaconi nomine suo, totius cleri et populi s. Unioni cum Romana Ecclesia nomine totius ecclesiae et nationis Valachicae subscribunt, quatuor illa puncta recipiunt, ita tamen, ut in ritu et disciplina graecae orientalis ecclesiae quoad caetera maneant, exceptis iis dumtaxat, quae orthodoxae ac catholicae fidei, bonisque moribus contraria reperirentur.

Instrumentum Unionis Valachicae cum Romana Ecclesia ita habet:

Noi suptinsemnatii, episcopulu, protopopii si totu clerulu baserecei romanesci dein Transilvani'a sî dein pârtile unite cu dins'a facemu cunoscutu prein acést'a toturoru celoru ce se cuvene, si mai alesu ordiniloru tierei Transilvaniei; Cà considerandu nestatornici'a vietii omenesci si nemorirea sufletului (de care trebue se avemu cea mai mare grige

Nos infrascripti ecclesiae Valachicae in Transilvania partibusque ei annexis Episcopus, archidiaconi ac clerus universus memoriae commendamus tenore praesentium, quibus expedit universis, maxime inclytis Regni Transilvaniae statibus, considerata tum fluxa humanae vitae instabilitate, tum etiam animae (cujus in omnibus potior cura habenda) immor-

anno cum Romana Ecclesia Reverendissimo Domino Valachorum episcopo cleroque suo universo, et caetera hic plebs schisma abjuraret; sed remoram injicit metus offendendi Valachiae Principis ab Unione catholica alieni, cui per commercia cogitur convivere. Interea uno quasi ore pronuntiavit populus, quod si Caesareo beneplacito Transilvaniae foret statibus incorporandus, se nec Lutheranae, nec Calvinianae, nec Arianae sectae conjunctum iri, sed unam Ecclesiam Romano-catholicam secuturum. Suffecerit pro rei catholicae olim, favente coelo, ampliandae primordiis pia voluntas; neque enim levis est pars coepti, voluisse, quando ipsum opus haud invitum sequitur, quo sincera praecesserit affectus inclinatio.

dein tóte,) amu inchiaiatu liberi sî de buna voia dein indemnulu lui Ddieu unirea cu basarec'a romano-catolica, sî ne declaràmu prein acést'a commembrii ai S. Matre basereci romano-catolice, primindu, marturisindu sî crediendu tóte cele ce primesce, marturisesce sî crede ace'a, mai vertosu acele patru punte, in care ne pareámu panà acumu a fí desbinati, care ni se propunu sî prein gratiosulu decretu sî prein diplom'a Maiestàtii sale imperiali, sî prein a eminentissimului Archiepiscopu, dein care causa vremu cà sî noi se ne bucuràmu de totu acele derepturi sî privilegia, de cari se bucura preutii acelei-asi sante Matre basereci dupa santele canone, sî dupa legile fostiloru regi ai Ungariei, asiá sî noi dupa prenumitulu decretu alu Maiestàtii sale imperiali regali sî a eminentissimului Archiepiscopu, se ne bucuràmu de acum in a-ante cá commembri ai acelei-asi basereci. Intru mai mare credentia sî taria a acestoru-a amu intaritu acestu manifestu alu nostru cu subscriptiunea manei nostre sî

talitate libere ac sponte, impulsuque Divini Numinis cum Ecclesia Romano-catholica unionem inivimus. Ejusdem S. Matris Romano-catholicae Ecclesiae commembra Nos tenore praesentium declaramus, omnia admittentes, profitentes ac credentes, quae illa admittit, profitetur ac credit, praesertim vero illa quatuor Puncta, in quibus hactenus dissentire videbamur, quae etiam in Clementissimo Decreto ac Diplomate Suae Sacratissimae Majestatis ac Eminentissimi Archiepiscopi Nobis insinuantur. Quapropter iisdem prorsus juribus ac privilegiis, quibus ejusdem S. Matris Ecclesiae presbyteri ex Indulto sacrorum canonum, necnon Divorum quondam Regni Hungariae Regum utuntur, Nos quoque juxta praenominatum Suae Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Decretum, necnon Eminentissimi Archiepiscopi amodo et deinceps, uti ejusdem commembra, frui ac gaudere volumus. In cujus majorem fidem ac robur praesens manifestum Nostrum propriae manus syngrapha, nec non sigillis tam

cu sigilulu santului monasteriu dein Alb'a Julia sî cu sigilele proprie usuali.

Alb'a Julia in 5 Septembre, anulu 1700.

Monasterii Nostri Albensis, quam propriis usualibus communimus.

Albae - Juliae 1700 Die 5. Septembris.

Archiepiscopus Athanasius.

Archidiaconi cum sacerdotibus			Archidiaconi cum sacerdotibus		
Daniel ex Ilia	cum	20	Constantinus ex Szokucz	cum	28
Theodorus ex Koros	„	20	Machabeus ex Nimicza	„	25
Gabriel ex Bistra	„	15	Joannes ex Kinesd	„	40
Thomas ex Vincz	„	24	Matthaeus ex Lápos	„	27
Joannes ex Hunyad	„	50	Theodorus ex Lemény	„	36
Georgius ex Háczeg	„	35	Theodorus ex Riusor	„	45
Nicolaus ex Szászsebes	„	35	Simeon ex J Szarvad	„	10
Petrus ex Dalya	„	30	Andreas ex Somlyó	„	24
Basilius ex Örményszéke	„	39	Simeon ex Ilyésfalva	„	40
Sabbas ex Szelistye	„	15	Demetrius ex Bakai	„	37
Petrus ex Cibinio	„	33	Michael ex Kalota	„	30
Maximus ex Frek	„	21	Páscul ex Thorda	„	28
Stanil ex Vistye	„	46	Joannes ex Diomal	„	45
Rádu ex Berivoj	„	56	Constantinus ex Haporta	„	24
Kristye ex Háromszék	„	13	Joannes ex Szengyel	„	45
Basilius ex Kálbor	„	35	Joannes ex Szakál	„	26
Idomir ex Bargis	„	9	Simeon ex Szilvás	„	26
Basilius ex Brassov	„	25	David ex Ujfalva	„	46
Georgius ex Ohaba	„	40	Stephanus ex Szent Mihály	„	25
Basilius ex Szupedure	„	26	Basilius ex Szintul	„	7
Joannes ex Lopánd	„	16	Iván ex Lázár	„	15
Constantinus ex Vidraszék	„	9	Petrus ex Alba-Julia	„	22
Petrus ex Gyógis	„	27	Gabriel ex Szaváros	„	40
Adam ex Szászváros	„	25	Adam ex Kudsir	„	24
Joannes ex Kalian	„	30	Gregorius ex Bity	„	35
Rádul ex Kolun	„	40			

Archidiaconi ex Máramoros:

Archidiaconus Ilias ex Szoldobis cum 9 sacerdotibus.
„ Lukács ex Szelis „ 9 „
„ Basilius ex Komlis „ 41 „

Universim: archidiaconi 54 cum sacerdotibus 1563.

C.

Canones disciplinares in Synodo condit

Semitam sibi ad perfectiorem reformationem morum factur polita in praesenti Synodo 28 canones de praecipuis quibusdam disciplinae capitibus edidit, quos hic ex *Magazin. istor.* t. 3. pp. sistimus cum versione latina citati codicis msc. A. E. Tr — innotuere ex ea. quam p. 170 adduximus. versione *historiae* stitis Andreae Schaguna. pp. 98—102.

Noi Vladic'a Athanasie am aretatu poht'a noastra càtra s. soboru cu aceste poncturi. Si poruncimu foarte tare in totu loculu, in varmeghii, in scaune, in partium: protopopiloru. preotiloru. miréniloru, carii suntu romani, greci, serbi. ce suntu aici in tiar'a ce se chiama Transilvanie: — Poht'a Vladichei.

Nos Archiepiscopus A coram s. Synodo manifes mus voluntatem nostram. praecipimus ubique in co et sedibus in partibus. bus, saecularibus, Valach cis. Rascianis in regno vaniae existentibus, ut puncta observent

1. Candu va rendui Vladic'a si cu Titorii, carii voru fi jurati langa Vladic'a, di de Seboru de toti protopopii tierei; atunci totu protopopulu cu 2 preoti betrani se se afle la dio'a cia numita a Soborului: si se-i dé totu pop'a de chieltuiala 2 duce protopopului: iar' care n'are dá, protopopulu impreuna cu acei doi betrani se-lu traga; iar' protopopulu de nu s'are gasi la di. se fie lipsitu de deregutoria si globitu cu 66 de florinti

1. Quando Archiepisco curatoribus juratis Arch adsistentibus indiceret Synodo, cui intersint cum archidiaconi. tunc quilib diaconus cum duobus sac senioribus die determinat nodo adsit; archidiacono ratione sumptuum et ex quilibet sacerdos contribu qui vero nollet hoc praes chidiaconus una cum hi senioribus eum exequatur archidiaconus die determi adfuerit, dignitate privetu multetur.

2. Diacii. carii voru vré se se preotiésca in a-ante se mérga la protopopu se-si cée carte. si cu carte dela adeveratú duchovnicu: si se scie Psaltiri'a de intielesu, si glasurile si tote tainele beséricii: si pana nu va fi la Mitropolie 40 de dile, pana atunci Vla-

2. Qui in clerum ass let, primo adeat archidia literas sibi expetat, et ris etiam a suo spiritual veniat, et sciat ad intel psalterium et tonos. sec ecclesiasticum, et omn menta Ecclesiae, et don

dic'a se nu-lu preotiésca; si poporu se-i caute protopopulu, si se aiba a dá protopopului o piele de vulpe.

3. Popii care vinu dintr'alte tieri, se nu se primésca pană nu voru aduce carte dela Vladic'a. Asijderé popii, carii mergu intr'alte eparfii, se nu se primésca, pană nu voru avé carte dela protopopulu lui cumu cà-i omu bunu si si-a platitu darea, iar' care protopopu nu va face asiá, se aiba Vladic'a a-lu birsiugui cu 24 de florinti.

4. Protopopii se nu faca despartienii a fara in tiara, sau in Eparfii forà numai, candu va fi Seboru mare in Belgradu iar' care are face se fie scadiutu din tota cinstea lui. Si se dé si acel'a birsiagu.

5. Care popi voru cununá, pe carii fugu prin tralte sate, sau poporanulu altui popa, seau fratii, unor'a cà acelor'a se li se iá preoti'a.

6. Care miréni se voru duce cu potére pre cas'a popei, sau pre femeile lui, sau pre marh'a lui, for' de scirea Vladicai sau a protopopului, unii cà acei-a se fie forà de lége, p na a-si dá sém'a; si a cui va fi vin'a, birsiagulu Seborului mare, 66 de florinti.

7. Preotii, care n'au plésia sau potcapocu, sau voru amblá la cárcima, sau béti prein tergu, si nu voru amblá cu haine lungi, unor'a cà acelor'a se li-se iá preoti'a

tropoli 40 dies expleverit, Archiepiscopus eum non ordinet. Parochiam autem ipsi archidiaconus quaeret, et teneatur archidiacono unam pellem vulpinam dare.

3. Sacerdotes ex aliis dioecesibus venientes non suscipiantur, antequam tulerint ab Archiepiscopo literas de sui receptione ac benedictione; non absimiliter etiam sacerdotes, qui in alterius archidiaconi districtum migrant, non suscipiantur, antequam a suo archidiacono habebunt literas, quod sit homo bonus et contributionem persolverit; qui autem archidiaconus non sic fecerit, Archiepiscopus ab eo 24 fl. mulctam desumat.

4. Archidiaconi foris in regno vel districtibus divortia non faciant, nisi in Synodo generali Albae-Juliae; qui autem deprehensus fuerit hoc facere, omni honore privetur, eandemque mulctam praestet.

5. Sacerdotes, qui copulabunt profugos per alios pagos, vel parochianum alterius sacerdotis, vel cognatos, sacerdotali functione amoveantur.

6. Saeculares potentiose domum parochi, vel familiam ejus, vel pecora ejus sine scitu Archiepiscopi vel archidiaconi adeuntes sint excommunicati, donec rationem reddant, et reus inventus solvet mulctam Synodi generalis 66 florenor.

7. Sacerdotes, qui non habent coronam vel capucium, vel cauponas frequentabunt, vel ebrii per forum ambulabunt, vel non incedent in longis vestibus, priventur sacerdotio.

8. Care diaci voru fi fostu curvari sau furi, se nu se pota preotí.

8. Qui fuerunt fornicatoı fures, non ordinentur.

9. Candu va avé lége sau pîra pop'a cu unu mirianu, de va cautá pop'a pre mirianu, se-lu caute in fumulu (cetesce: forumulu) lui in aintea biráului, sau a Spaniloru; iar' candu va cautá mirénulu pre popa, se-lu caute ina-intea protopopului in fumu, sau la Vladicului.

9. Cum habuerit sacerdo sam cum saeculari, si sa egerit contra saecularem, q cum in foro suo coram judi officialibus comitatensibus. autem saecularis contra sacer egerit, quaerat eum in fo coram archidiacono vel Ar scopo.

10. Care popa va merge, pre poporulu altui preotu sau ii va scadé simbríi'a, sau-lu va pirí la scaunulu de afara, acel'a se se tundia.

10. Sacerdos, qui adibit chiam alterius sacerdotis, vel deficere ejusdem proventum, foro externo, hoc est: cora cularibus, ipsum accusabit, t tur, id est: degradetur.

11. Satulu ce nu va ingaduí pre tiercovnicu de slujbele satului, sau nu va avé tiercovnicu, acel'a satu se fie opritu de lége, pana nu voru pune crásnicu, si se-lu ingaduiasca din tote chieltuialele, si slujbele satului.

11. Pagus, qui non indı aedituo immunitatem robo vel non habebit aedituum, communicatus, donec aedituu stituerit, et immunitatem i omnibus expensis et robotis sibus praestiterit.

12. Care satu nu va dá popei de o casa o clae de grâu, si o fiárdila de ovèsu, si dóue dile de lucru, acel'a satu se fie fora popa, iara pop'a de-i va tíné liage se se tundia.

12 Pagus, qui parocho libet domo unam gelinam et unam metretam avenae e laboris dies non praestabit, sacerdote, et sacerdos, qui fungi praesumpserit (?), tom

13. Care popa nu va face duminecile, sau serbatorile de 3 ori slujbe, si vinerile si miercurile de 2 ori, si pe postu in tote dilele, unulu cá acel'a se fie lipsitu de preotie.

13. Sacerdos, qui diebus nicis et festis tribus vicibus bus vero Mercurii et Vene et in jejunio omni die o divinum non absolverit, p sacerdotio.

14. Popii se faca slujba cátu voru puté rumanésce, Evangeli'a si poviasti'a se intieléga crestinii, iar' de nu va povestí din poucenie in toate dumineci si in toate serbatori acel'a popa se se globésca

14. Sacerdotes quantum runt divina officia Valachica celebrent, evangelium et com ut intelligant fideles: qui non dixerit omnibus diebus nicis et festis, muletetur

cu 12 florinti, iar' de nu va gandí de birsiagu se fie lepedatu de preotie.

15. Care óameni nu voru mérge duminecile sí in serbatori la bisérica, sí la liturgie, sí voru fi sanetosi sau a casa, pre unii cá aceí'a pop'a cu birànlu, sí cu juratii, antâi se-lu birsluguiasca 1 florintu, de nu va vení sí a 2 oara, se-lu birsiuguiasca 3 florinti. Se nu va vení sí a 3 oara, atunci se fie lepedatu dela bisérica cá unu pagánu, câtu nici la morte nici la ingropatiunea loru pop'a se nu miarga; asíjderé sí carii nu iau náfora, sí carii nu se ispovedunescu, sí carii nu voru scí Tata-lu nostru, Credeulu poruncile, fie betranu, fie teneru, asiá se patia sí aceí'a.

16. Carii popi suntu cu a 2 casatorie, nici intr'unu chipu se nu slujésca Liturgíe; iar' se s'are gasi se se tundia de totu se fie mirénu.

17. Care popa va botezá fàr' de miru, se se lipsésca de protie.

18. Serbatorile se se tie care sunt insemnate la Ceaslovu cu slove rosii: sí au polileu, sí evangelii, acéli-a se se tíe, iar' care voru tíné intraltu chipu, se se birsiuguiésca cu 12 florinti.

19. Care Protopopi voru face Soboru de epárchie, sí care popa nu va vení la Soboru, Protopopulu cu cei doi popi betrani sí cu soborulu se-i birsiuguiésca 6 florinti fàr' numai candu s'are intemplá se fie betégi.

renis; si vero hanc mulctam parvifecerit, ejiciatur de sacerdotio.

15. Homines sani domi existentes, qui diebus dominicis et festis non ibunt ad templum et liturgiam, eos sacerdotes cum judice et juratis primo mulctet unum flor. et, si secundo non venerint ad templum, tunc tres florenos et, si tertio non venerint ad templum, tunc ejiciantur ab Ecclesia tanquam ethnici, ita ut nec funus eorum comitetur sacerdos; similiter qui non confitentur et non communicant, et qui non sciunt Pater Noster et Credo et decalogum, sive senex, sive juvenis, eodem modo puniantur.

16. Sacerdotes bigami nullo modo celebrent liturgiam; si autem deprehensi fuerint, tondeantur, et totaliter tradantur statui saeculari.

17. Sacerdos, qui baptizabit et non chrismabit, privetur sacerdotio.

18. Festa teneantur, quae sunt in Horologio notata rubris litteris et habent Polyeleon et Evangelium[1]): illa observentur; qui vero aliter tenebunt, 12 fl. mulctentur.

19. Sacerdos, qui determinata die ab archidiacono pro congregatione districtuali ad congregationem non comparuerit, archidiaconus cum duobus senioribus sacerdotibus et cum congregatione sex florenorum mulctam ab eo desumat, nisi fors infirmus fuerit.

[1]) De Horologio, Polyeleo et Evangelio recole quae in utroque Kalendarii tomo dicta sunt locis sub iisdem vocibus in generali rerum indice indicatis pp. 744, 752, 784.

20. Care logodna se va face fàra de popa, acei'a se nu se cunune pana nu voru dá in scire Protopopului sau Vladicului.

21. Care ómeni nu voru tiné céle 4 posturi, si nu voru postí cumu se cade, vínerile si miercurile, in postu de pesce; acei'a se fic lipsiti dela Bisérica, pàna nu-si voru cere ertatiune dela Pop'a si dela Poporu.

22. Carii Preoti suntu adeverati, si voru trage tabacu, macaru in ce félin de chipu, se se birsinguiésca cu 12 florinti.

23. Care popa sau mirianu va suduí de sufletu sau de lége, acel'a se se lipsésca de preotie, si mirianulu lapedatu (sic!) cá unu paganu.

24. In care Bisérici nu va fi icoan'a lui XS. si a Precistei, si a lui sfeti Nicolae, se se globasca pop'a cu 12 florinti, si satulu cu 24 de florinti.

25. La care popi se voru gasí odàjdiile Besericii nespelate, sau mai scurte de glesne, sau potirile, si alte grozave se se birsinguiésca cu 24 de florinti.

26. Care popi nu voru pomení pre inaltiatulu imperatu Ignatiusiu, si pre Coronatulu Craiulu nostru Iosifu Leopoldu, si pre Vladic'a Ardélului, acelor'a li se va luoá darulu preotiei.

27. In care eparfie sau satu se voru aflá ómeni rei, hoti, curvari, sau alte lucruri facundu; pre unii cá acei'a se-i dé in mánile tisturiloru se-i birsinguiésca; si pana nu se voru impacá cu bisé-

20. Qui absque sacerdot salia contrahent, non cop antequam id archidiacono chiepiscopo significabunt.

21. Homines, qui non c bunt quatuor jejunia, vel n nabunt pro debito feria 4a in jejunio a pisce, Ecclesi sortio priventur, donec a vel parochianis petierint c tionem.

22. Qui sunt veri sau et utuntur tabaco quomodo florenorum 12 mulctam sub

23. Qui animam vel le crepabit, sacerdos privetur sacerdotali, laicus vero ex nicetur.

24. Ubi in templo no imago Christi et B Virginis atque S. Nicolai, sacerdos gus vero 24 florenorum subjiciatur.

25. Sacerdos, apud quen rirentur vestes ecclesiastic mundae, aut breviores, q talos, vel calices et reliqua gata, 24 flor. mulctetur.

26. Sacerdotes, qui non memorabunt in divino officio gustissimum J. Leopoldum ratorem, et Coronatum Rege strum Josephum Leopoldum, etiam Archiepiscopum Tra niae, de gradu sacerdotii nantur.

27. In quo districtu aut inventi fuerint mali homine trones, fornicatores aut a scelerum perpetrantes, quan officialibus saecularibus puni rint, tamen antequam Ec

ric'a. panà atunci se nui primésca; ci se fie lapedati.

28. In care satu se va face Duminecile si in Serbatori jocuri, cum se tragu pre ulitia, sau intr'altu chipu, acel'a satu se se birsinguiésca cu 12 florinti.

reconciliati fuerint, non recipiantur, sed maneant excommunicati.

28. Pagus, in quo diebus dominicis aut festis choreae per plateas aut alio modo fient, 12 flor. mulctetur.

Et ista quidem sunt mandata et decreta, quae metropolita post primam parochiarum visitationem peractam juxta canones ad fidelium fructum promovendum et ad graecum ritum inter suos restituendum in Synodo constituit. Quum scilicet visitationem ecclesiarum ex mente s. Joannis Chrysostomi (Hom. 2. in ep. ad Tit.) inter praecipua episcopi munera recenseri audisset Athanasius, eam differre noluit usque dum solemniter fuisset in officio confirmatus, sed vero provinciam suam, aut saltem magnam ejus partem statim obire incepit, Baranyio in viae comitem et laboris socium assumpto (B. U. B. p. 220).

D.

Acta de itinere Viennensi.

(Exhibebuntur infra pp. 271—272).

Acta Synodi ad Cardinalem detulit „nuntius ille, quem brevi ad Suam Majestatem expediendum" esse scribit metropolita in epistola data die 20. ejusdem mensis. Eam ut graves, quibus Uniti ante Athanasii confirmationem ab heterodoxis impetebantur, „adversitates ac molestias" cognoscas, integram relege a p. 217 ad p. 219; utque etiam intelligas, quam merito antistes in extremis literis se Eminentissimo protectori in fidem et clientelam commendarit contra Nicolaum Bethlen, occultum exitiosae contra s. Unionem conjurationis auctorem[1]), tu hic justam accipe hominis istius animi vitaeque descriptionem factam a scriptore, qui quum Bethlenium ipse vidisset diligenterque per omnia

[1]) De causis tumultus contra Athanasium excitati vel ipse Hurmuzaki, quantumvis licet ab odio ecclesiae unitae non sit vacuus, haec tamen ex certis documentis non prodere nequit: *Der energische Protest... war nicht blos mit Vorwissen und Zustimmung ... des Kanzlers Grafen Betlen Miklos, des Naláczi Istwán und des Samuel Keresztesy angebracht ... worden, sondern derselbe wurde vielmehr von eben diesen drei Männern, und mit besonderem Eifer vom erstgenannten, dergestalt angeregt, verfasst und in Gang gesetzt, dass sie mit vollem Recht als eigentliche Urheber und moralische Rädelsführer, als Aufhetzer, Förderer und Beschützer sowohl des schriftlichen wie auch des thätlichen Widerstandes der Romänen, diese nur als Vollstrecker des gemeinsamen Anschlages, als Streitgenossen ... gelten durften* (p. 69). Fatetur ergo, seditionem contra Athanasium propter s. Unionem commotam, non a populo Valachico esse pro-

observasset, de eo per occasionem legationis Viennensis anni 1693 inter alia haec refert. „Nicolaus Bethlen, vaferrimo vir ingenio ac versatili, accedente ad bonam literaturam germanicae, gallicae, italicae, praeter idioma patrium, latinae quoque ac valachicae linguae peritia, pecuniarum vi, et suos inter natalium splendore, actualis Transilvaniae consiliarii munere, verbo et opere potens, et quod summum, Calvinismi in paucis zelotes, complex etiam haereticarum in Hungaria contra Augustissimum quietemque publicam factionum: idem famoso cum Viknedio caeterisque perduellium capitibus sentiens olim, et pestilentium tum temporis consiliorum aut architectus aut certe conscius, eademque cum singulis lyra delirans, nec veterem illam suam cum serpente gentilitio pellem exuens, idem omnino, qui erat, Nicolaus. . . . Viennam ad Augustissimam Aulam, Reipublicae causa, ablegatus, hoc astu commendationem etiam a Catholicis obtinuit, quod ibidem certo Romanam complexurus esset religionem". . . . (B. P. V. 12093).

§. 5.

De confirmatione Athanasii.

I.

De processu informativo.

1.

De necessitate studii processus informativi ad confirmationem rite intelligendam

Quum omne confirmationis fundamentum in processu informativo juxta sacros canones instituendo ita consistat, ut ex eo et exitus Causae pendeat et Diplomatum sensus determinetur: in ipsa ejus Acta diligenter accurateque est inquirendum. Si enim generatim ex juris praescripto *intelligentia dictorum assumenda est ex causis dicendi*[1]), *ut ita unde jus prodiit, interpretatio quoque procedat*[2]): profecto et interpretatio Caesareorum Diplomatum aliorumque documentorum ad confirmationem Athanasii spectantium ad ipsum illum praevium processum informa-

fectam, sed a tribus illis heterodoxis, ipsius olim apud metropolitam Bucharestensem fautoribus (heic pp. 182 et 194), qui occultum adversus ecclesiam unitam parassent bellum turbidis quibusdam Valachis in societatem armorum assumptis. Alia in eandem sententiam mox exhibebimus ex literis comitis de Bussi ad Cardinalem a Kollonich datis anno 1701.

[1]) C. *Intelligentia* 6. X. de verb. signif. (V, 40).

[2]) C. *Inter alia* 31. X. de sent. excommun. (V, 39).

tivum est exigenda; ipsa haec Acta perquirenda sunt ac consulenda, ut genuina Decretorum mens ex fontibus, unde profluxerunt, hauriatur. Crescit autem ejusmodi studii necessitas ex eo, quod informativus iste processus hucusque a nullo scriptore sit tactus atque inde aditus nondum datus ad veras Caesareorum Diplomatum rationes indagandas verumque sensum declarandum.

B.

De rationibus canonicis processus informativi in Causa confirmationis episcopi.

1.

Selecta quaedam principia ex sacris canonibus desumpta.

Si in quibuslibet Ecclesiae gradibus providenter scienterque curandum est, ut in Domini domo nihil sit inordinatum nihilque praeposterum: multo magis elaborandum, ut in electione ejus, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur. Nam totius familiae Domini status et ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite.

Hinc sacri legislatores magno zelo praescripserunt, ut adhibito processu informativo rite probarentur digni, qui ad episcopalem dignitatem essent evehendi.

Ejusmodi examen autem tanti aestimatur in Ecclesia, ut personae eminentes ad hunc processum instituendum vel ex sacris canonibus designatae vel a Sede Apostolica delegatae non per vicarios aliosve ministros, sed per se ipsas inquirendi munus exercere debeant, quamvis aliquando, praesertim ob locorum distantiam, a viris peritis adjuvari possint.

Illud vero in saluberrimo hoc negotio est praecipuum, ut instructio, examen, et inquisitio de fide, vita, moribus, doctrina, prudentia promovendi tam accurate, fideliter ac serio instituatur, ut omnis fallaciae fuco semoto certum appareat, talem esse Christi gregi pascendo praeficiendum, qualem tantum onus exigit qualemque ille expetit, qui pro iisdem ovibus suis redimendis propriae vitae ac sanguini non pepercit[1]).

2.

De consilio practico defectus requisitarum qualitatum in episcopis neo-unitis supplendi, quod Cardinalis a Kollonich Sedi Apostolicae proposuit.

Quodsi opponatur, non reperiri modo subjecta tantae dignitatis capacissima, reponetur: si hoc tempore non

[1]) Cfr. Concil. Trident. sess. 24, c. 1. de reform. jcta. Constitutione Gregorii PP. XIV. *Onus Apostolicae* edita d. 15. Maji an. 1591.

habemus capacissima, inveniemus saltem capacia et summ necessaria, adeoque sufficientia pro nunc, donec efformentu capacissima. . . . Si episcopi obligabuntur, ut in omnibu fidei rebus et animarum cura nihil resolvant, nihil exer ceant sine praescitu assistentis catholico-romani theologi qui nomine Suae Majestatis et collato salario per me, tan quam Primatem, episcopo adjungetur . . . ista subject promovenda si actu non sint capacissima ad episcopatum successive per assistentiam catholicorum theologorum red dentur capacissima (B. U. B. p. 163).

C.

De processu informativo in Causa confirmationi Athanasii Apostolica et Caesarea auctoritat confecto.

I.

Personae ad judicium concurrentes:

Emus. Cardinalis a Kollonich, judex;
Gabriel Kapi et Christophorus Gebhard, commissarii;
Gabriel Hevenesi, theologus Cardinalis a Kollonich;
Comes Samuel Kálnoki, Transilvaniae apud Aulam Ca saream Vice-cancellarius;
Joannes Fiath, secretarius Cancellariae Aulicae Transilvaniae
Rmus. Athanasius, metropolita;
Melentius, vicarius metropolitae;
Carolus Neurauter, theologus metropolitae;
Stephanus Rátz, procurator ecclesiae Valachicae.

Quibus accessit Athanasii secretarius, homo Calvinianus, quem heterodoxi metropolitae, reclamante clero, idcirco obtruderant, ut in ejus aures animumque illapsus Unioni firmandae, qua posset ratione, nomine dynastarum resisteret, et quae in judicii decursu agerentur, in Tran silvaniam secretis tabellis perscriberet (Miss. castr. A. 1701)

2.

De querelis ad Aulam Viennensem de Athanasio delatis.

a.

Gravamina sacerdotum Valachorum graeci ritus unitorum contra Athanasium proposita[1]).

1. Monitus est, ne ex monasterio cauponam faceret; fecit contrarium.

2. Desideravimus, ne episcopus esset deditus jocis saecularibus, sed in modestia se contineret, non admittendo neque vocando in suum monasterium mulieres ad saltus et popas urgendo, quemadmodum pridie Nativitatis Domini nuper accidit, dum etiam proto-popas saltare jussit.

3. Rogavimus, ne infamis conditionis hominibus se familiarem redderet, nimirum Zingaris, cum illis pocula miscendo, sed auctoritatem episcopalem servaret; nihilominus fecit, quia Zingaros pro saltibus in monasterio institutis ipsemet frequenter vocavit et adhibuit.

4. Insinuatum fuit illi, ne cum armis et strepitu venationes institueret; non obaudiit.

5. Deprecati sumus, ne consanguinei episcopi laici despotice cum popis agerent, neque pedibus conculcarent; fecerunt tamen.

6. Postulavimus, ne proventus ecclesiae converteret in consanguineos, sed de proventibus cum ecclesiae curatoribus conferret; non contulit.

7. Repraesentavimus, esse dedecori ecclesiae nostrae unitae coram Arianis, Lutheranis et Calvinistis, si tam rudes ad poparum, seu sacerdotum munus consecrentur, qui *Pater Noster* ignorent recitare; ob avaritiam fecit et formavit complures.

Insuper flagitavimus, ut ante consecrationem sacerdotis examen in praesentia poparum institueret; omisit.

---

[1]) Quamvis gravamina ista non omnia simul, sed alia aliis temporibus Viennam erant transmissa, nunc tamen in unum veluti libellum congesta conjunctim oblata sunt judici, ut de iis examen juxta canonum praescripta institueret.

8. Vetitum est in nostro ritu, ne sacerdos Divina administraret, ducta secunda uxore; hoc non correxit, sed admisit.

9. Rescriptum fuit ab Eminentissimo, ne Uniti nostrae ecclesiae ulla ratione darent libellum repudii, et ne ad secundas nuptias vivente utraque parte transirent; ille nihilominus duorum triumve florenorum gratia hanc Eminentissimi explicatam ecclesiasticam legem transgressus est, non tantum in laicis personis admittendo, quin et in majoribus ordinibus, puta diaconis et subdiaconis constitutis.

10. Requisivimus Dominum episcopum, ut pro sua pastorali cura satageret providere non tantum moribundis, ne sine sacramentis vivis excederent, sed ea majoribus per annum festivitatibus caeteri benevalentes frequentarent; executus non est.

11. Pro pecunia adultorum loco posuit pueros, et in diaconos ordinavit, contra usum et consuetudinem ecclesiae nostrae.

12. Cum Sua Majestas clementissime popas unitos a portionibus absolverit, ne episcopus novis exactionibus gravius eosdem oneraret, supplices fuimus; exauditi non sumus.

13. Quam pecuniariam contributionem pro itinere Viennensi extorsit, ut rationes reddat, aut ecclesiae restituat, obsecramus.

NB. Accepit a singulis popis prima vice duos Zlotonos[1]; dein singulis unum imperialem in specie dandum injunxit.

14. Suggessimus eidem Domino episcopo, ne secretario Calvinista uteretur, ob periculum, ne Acatholici Rescripta Eminentissimi pro bono Unionis communicarentur; nihil effecimus.

---

[1]) Zlôt, proprie est numus, florenus *aureus*, a voce slav. *zlât*, *zlato* aurum. Cfr. quae de ejus valore tradit Cihac, *Dictionnaire d'étymologie Daco-Romane, éléments slaves*, p. 473.

Desideramus, Romano-catholicum aut unitum episcopo dari secretarium, ne Unionis adversariis bonae nostrae intentiones prodantur.

15. Non videtur nobis fideliter esse unitus, quum in primo articulo Unionis expresse ponatur: *Uniti credant Spiritum sanctum procedere a Patre et Filio;* ille nihilominus in nuper edita postilla clare imprimi fecit haereticum articulum: *Spiritum sanctum a solo Patre procedere*[1]): monitus ab Eminentissimo per literas nec correxit, prout promiserat, nec emendavit, sed incorrectas postillas intolerabili pretio popis emendas imposuit.

16. Quum in impressione postillae tum pecuniae ecclesiae tum aliorum circiter novem millium fuerit collecta; ut illius reddat rationem.

17. Omnes in hoc convenimus et consensimus cum Domino episcopo, ut schola erigatur, ne juventus negligeretur, et ex hoc defectu rudes in popas assumerentur; non dedit effectui.

18. Ne defectum educandae juventutis pro magistris et cantoribus obtendere posset, typographiae reditus et pecuniam ex divenditis postillis assignavimus; promisit, sed non explevit.

19. Ad haec certo scitur ex testimonio protopopae Abrahami et Nicolai typographi, qui literas ipsas legit, quod scripserit principi Valachiae, Unionem esse factam tantum ad oculum, et popas unitos ob remissas portiones. Si unus alterve non obsisteret, qui hujus Unionis auctor extitit, dissolutam fuisse.

20. Fovet cum eodem principe Valachiae correspondentias occultas et praejudiciosas Unioni, prout testantur plures popae.

Ab eodem principe dono suscepit pagum[2]) absque scitu Eminentissimi et Excellentissimi Domini Generalis

---

[1]) Recole quae in hunc locum Synaxarii fuse disputavimus Kalendarii tomo 2, pp. 404—410.

[2]) In documento donationis (apud Hintz, p. 108) dicitur campus *Merisemilor*. Ex Theodosio Bucharestensi infra discemus, principem

Commendantis Transilvaniae, haud dubie in praemium continuandae correspondentiae, qui alioquin princeps Unioni huic summe contrarius exstitit: quis prudens non judicabit, hanc donationem suspectam esse.

21. Sunt qui metuant, ne collectis pecuniis et deluso Eminentissimo transeat in Valachiam repente, et ad acquisitas possessiones se conferat.

22. Quum non constet, utrum cum caeteris protopopis juramentum Unionis praestiterit, et subscriptus sit; ut publicam faciat Unionis professionem, ne imposterum, prout iratus saepius dixit: „Vos estis uniti, non ego", objicere possit. (B. U. B. pp. 242—246.)

b.

Insimulatio a Gabriele Nagyszeghy adornata[1]).

Ego Valachus sum[2]) et in officio inter Valachos fui portionis exactor et in aliis negotiis episcopi commissarius. Ego credo quod modernum episcopum Athanasium saepe poenituit, quod religionis suae quatuor puncta addiderit. Ego de episcopo has habeo cogitationes, uti etiam signa video, nempe: quo famosum Popa Janos ablegaverit, nescio; ego saltem haec cogito: ille semel tantum abhinc excedet; sique discesserit, certo alio non quam ad aliquem patriarchalis suae religionis patronum, in quo Suae Majestati hoc damnum accidere posse arbitror, quod post suum discessum magnos illos viros urgebit, ut adjuvent ipsum, quo religionem suam patriarchalem loco pristino restituere possit. (B. U. B. pp. 191—193.)

Valachiae conditionata hac donatione eo spectasse, ut metropolitam Alba-Juliensem ad apostasiam ab Ecclesia catholica alliceret, eumque postea, quum Athanasii in Unione constantiam vidisset, factam donationem rescidisse.

[1]) Eandem hanc criminationem libello suo contra Unionem scripto Nagyszeghy inseruit die 5. Novembris anni 1701, ut paulo inferius dicemus.

[2]) Gabrielem Nagyszeghy olim Romano-catholicum fuisse tradit Hurmuzaki, p. 60. (!)

c.

Testimonium Residentis Valachici in oppido Corona.

(Exhibebitur infra in relatione commissarii Gebhard. p. 267.)

3.

De Actis ad commissarios in Transilvaniam transmissis **„pro informatione et voto“.**

Actis ad Unionem spectantibus cum missionariis Dacicis communicatis, Cardinalis a Kollonich exigit, ut in propositos articulos diligenter inquirant ac sententiam suam tum in Causa confirmationis et consecrationis Athanasii tum in quaestione de theologo romano-catholico ipsi adjungendo proferant.

a.

Relatio ac votum Gabrielis Kapi S. J., Superioris missionum Dacicarum.

Eminentissime ac Reverendissime Princeps
S. R. E. Cardinalis.

Ea quae Eminentia Vestra de episcopo Valachorum scire cupiebat, inquisivi domi et foris. Mitto hic inclusam informationem R. Patris Christophori Gebhard, Superioris nostri Cibiniensis, cujus narratio ea potissimum quae accepta a Domino Residente principis Valachiae meretur meo judicio fidem. Sum hic locutus et ipse cum Domino Reverendissimo Armenorum unitorum in Dacia episcopo[1]) multa satis de toto hoc negotio Valachico; qui linguae Valachicae peritus bene, ait repertos a se errores plures et contra fidem et Unionem in libro Alphabetico quem D. episcopus Athanasius edi curavit. De consecratione tamen illius tum in sacerdotem tum in episcopum putat dubitandum non esse. Ego quoniam nihil singulare scio praeterea quae jam Viennae ex his aliisque constabunt, meum tamen minimum judicium, si audeo, circa hanc rem paucis his punctis complectar.

[1]) Is erat Oxendius Verzireszki, episcopus Aladiensis i. p. i., qui obiit Viennae d. 4. Martii a. 1715.

1°. Credo sufficere nunc de sola substantia summa Unionis hujus laborare: ut omnes Valachorum etiam graves abusus tollantur, vel periculosissimum vel plane impossibile esse[1]). Ideo episcopus et caeteri etiam eorum professionem fidei Unionisque facturi[2]), sufficere[3]) si in communi promittant se dependere velle ab Ecclesia Romana illiusque substitutis officialibus, ritumque graecum juxta normam aliis etiam in regionibus ab ea approbatum sequi velle, non alium. Nostrum erit deinde futuris temporibus multa in moribus ipsorum et forte etiam liturgia ac sacris sensim emendare, ostendendo ipsis ea irrepsisse per ruditatem et nequitiam ministrorum in his partibus, non esse propria ecclesiae graecae, ne quidem schismaticae, imo esse cum recta ratione, fide et religione christiana repugnantia.

2°. Ut aliquis sacerdos noster per modum theologi episcopo adjungatur (p. 220), nec puto expedire, neque necessarium esse. Non expedire, quia id et episcopo esse difficile et nationi Valachicae, pati invite magistrum e a duobus quasi regi aperte episcopis. Non esse necessarium, quia sufficit id, quod hic sacerdos faceret, committere totum R. Patri Baranyi aut successori ejus post ipsum, aut alicui alteri Patri nostro Albae commorantis. Certo nunc a P. Baranyi dependent popae plus quam a proprio episcopo, quem is in visitatione poparum comitatur: talis dependentia est Valachis minus aperta, ideoque minus odiosa. Posset autem ea dependentia episcopis semper commendari, et suaviter etiam imponi, hoc est, sub ea conditione, si se unitos vere velint probare.

3°. Credo praestare habere 100 Valachos vere unitos quam 10,000 ficte et suspecte. Proinde neminem quidem

---

[1]) Haec ideo scripsit Kapi, ut disciplina ecclesiae Valachicae non statim juxta longos illos abusuum catalogos reformaretur, quos ad missionarios Dacicos a Cardinali missos diximus supra pp. 116 et 119.

[2]) Sc. de quatuor necessariis articulis a Concilio Florentino praescriptis. Cfr. p. 121.

[3]) Quoad disciplinam ecclesiasticam et mores.

ad Unionem cogendum[1]), sed modus aliquis reperiendus, quo nemo poparum gaudere possit privilegiis Caesareis nisi qui nobis signa magna verae Unionis edat et nulla signa fictionis ostendisse sciatur. Neque hic modus esset valde difficilis. Res autem haec summe necessaria; nam nihil ita huic sanctae Unioni hic et nunc inimicum, quam quod privilegio Caesareo uti possint etiam nullo modo vel plane ficte uniti.

4°. Res quae hic summae considerationis est, an D. Athanasius episcopus sit confirmandus, an mutandus: tota enim haec Unio, existimo ego, innititur veluti fundamento, episcopi personae. Confirmandum esse suadetur, quia ipsius mutatio turbaret populum Valachicum

[1]) Vel ex uno hoc Kapii testimonio sufficienter refellitur, quod Hurmuzaki malitiose confingit ac lectori, historiae ignaro, passim imponit, scilicet agente Propaganda, h. e., missione Dacica S. J., factum esse, ut Valachi primum per fraudem atque oppressionem traherentur ad Unionem acceptandam, deinde vero, semel capti, vi manuque retinerentur in ea servanda *(der physische Zwang . . ., die materielle Gewalt half das religiöse Gewissen beschwichtigen. . . . Die weltliche Gewalt stand allzusehr im Dienste der geistlichen Gewalt, um den Widerspänstigen eine andere Wahl als die der blinden Unterwerfung oder des harten Märtyrerthums geöffnet zu halten,* p. 35; — *in unterdrückten stöhnenden Seufzern erschöpfte sich der ganze Widerspruch der noch zarten Gewissen,* p. 36; — *ein derartiger arglistig angedichteter, gewaltsam aufgedrungener, vermeintlicher Glaubenswechsel konnte gleichwohl trotz aller Kunstgriffe der Propaganda keinen rechten Bestand gewinnen . . ., desshalb auch nur bei der schwachsinnigen oder eingeschüchterten Minderheit der Romänen Eingang finden,* pp. 37, 38, 60, 63). — Talia comminiscitur homo, qui more suo sibi ipsi dissentiens, alibi fatetur, acatholicis stimulatoribus ac seditionis concitatoribus omnino adscribi debere, quod aliqua Valachorum pars ab inita Unione recesserit *(Bethlen Miklos, Naláczy István und Samuel Keresztesy . . . dürfen mit vollem Rechte als eigentliche Urheber, moralische Rädelsführer, Aufhetzer, Förderer . . . des Widerstandes der Romänen gelten* p. 69: — *der Patriarch von Jerusalem Dositheus . . . ging im Jahre 1701 persönlich nach Kronstadt und . . . schürte daselbst lebhaft das Feuer gegen die Union,* p. 65). Ut vero intelligas, quam recte Superior missionum Dacicarum edixerit, *praestare, habere paucos Valachos vere unitos, quam multos ficte et suspecte,* tu ea relege, quae de necessitate sincerae fidei professionis ad Ecclesiam catholicam redituorum praescripta sunt missionariis in *instructione* superius relata pp. 111—113, ac confer etiam quae inferius afferentur ex *Zeitschrift f. k. Theol.*, 1880, p. 785 de Episcopo et sacerdotibus Marmatiae s. Unionem petentibus, ideo tamen non exauditis an. 1711, quod missionarii eos nondum judicassent sufficienter praeparatos.

in Transilvania, imo et extra eam in Transalpina et Moldavia: turbato autem populo non Unio sed tumultus et seditio exspectanda. Mutandum esse hunc episcopum, suadet hoc argumentum: quia impossibile est humano modo consistere hanc Unionem in his circumstantiis, nisi habeant Valachi episcopum vere unitum, probum, nec rudem omnino: quidquid agamus nos, si ficte sit unitus episcopus, non procedet. Modernus autem episcopus, vox est omnium pene quibus is notus est (p. 221), est non tantum rudis (caetera enim taceo), sed etiam de Unione vera suspectissimus. Valacho autem qui ex se non propendet ad hanc Unionem et qui habet spem alicujus temporalis commoditatis ex fictione Unionis et conservatione schismatis, nunquam ego credam, quod vere unitus erit quantumcunque juret se futurum. Quare si episcopum absolute necesse est prae omnibus esse vere unitum; et hic non est spes quod unquam vere erit unitus, quantumcunque is promittat: sequitur his stantibus antecedentibus, eum mutandum, si id fieri possit. An autem fieri id sine periculo possit, facile id advertemus ex Synodo Valachorum Albae congreganda. Certum est multos poparum esse adversos episcopo: multos Unioni amicos. Olim ad arbitrium principum, imo et nunc in Valachia et alibi mutantur episcopi, aliique in locum priorum depositorum consecrantur et substituuntur. Sunt multi in D. Athanasio defectus noti populo, multaeque aliae causae, ob quas facile induci forte possent Valachi, ut eum deponi non aegre ferant, aliumque candident ab Ecclesia Romana illiusque Vicariis confirmandum et consecrandum. Deinde posset moderno D. Athanasio extra Daciam alicubi provideri de aliquo beneficio ecclesiastico vel alio modo de eo disponi, ut mutatio illius foret tolerabilior. Denique ob mutationem illius non erit tumultus, si alius ei statim substituatur ad votum ecclesiae Valachicae nostrumque intentum aptus futurus: Moldavos et Transalpinos eadem res non turbabit magis quam hucusque Unio turbaverit; quae si, uti speramus, tollit ruditatem et multos abusus

eorum quos ipsi prudentiores horrent, non erit odio sed amori et desiderio vicinis regionibus. Haec tamen omnia caeteraque pro mea simplicitate: Eminentia Vestra de omnibus pro sua sapientia statuat: cui ut Spiritus divinus assistat omnique eam benedictione cumulet ex corde precor

Claudiopoli 14. Martii 1701.

Eminentiae Vestrae

Capellanus minimus

(B. U. B. pp. 219—221.) Gabriel Kapi S. J.

b.

Relatio Christophori Gebhard, Superioris missionis S. J. Cibinii.

Extractum literarum ejusdem ad Gabrielem Kapi indidem datarum.

1°. Remote locutus sum cum Perillustri Domino Dindar Residente principis Transalpinae, occulto catholico, quia R. P. Provinciali Bulgariae confessus est, ut constat, tametsi aperte graeco ritui se accommodet. Asserit hic, Dnum. episcopum a se interrogatum, utrum unitus sit, dixisse: se non esse unitum.

2°. Quaesivi, utrum patriarcha faciat in Valachia episcopos? an princeps independenter a patriarcha? reposuit: nullo modo, sed archiepiscopus, qui est in Valachia, creat episcopos, ipsum vero archiepiscopum seu metropolitam patriarcha Constantinopolitanus, et non Hierosolymitanus.

3°. Quaesivi, qualisnam sit patriarcha Constantinopolitanus et Hierosolymitanus? reposuit, Constantinopolitanum esse affectissimum Romanae Ecclesiae, Hierosolymitanum summe contrarium[1]), quippe qui edidisset non tantum lingua graeca, sed etiam Valachica „contra nos", sed habere argumenta nullius momenti, de quibus nos nec somniamus; promisitque mihi unum simile exemplar: inde D. abbatis relationem[2]) non satis combino.

[1]) Relege quae de utroque patriarcha dicta sunt supra, de Callinico, Cpolitano p. 105, de Dositheo, Hierosolymitano pp. 13—14, 105.

[2]) H. e., epistolam N. C. Papadopoli superius relatam pp. 13—14.

4°. Quod a Patriarchis duobus, nimirum Constantin politano et Hierosolymitano in Valachiam excurrentibu acceperit benedictionem[1]), non sequitur, quod non fueri consecratus in sacerdotem a metropolita.

5°. Alius quidam Nobilis Valachus retulit mihi, hun esse tertium a metropolita Bucarestiensi episcopum factum quos ille nosset: nimirum Theophilum, Barlaamum, e Athanasium modernum.

6°. Credat Dominus Nuncius Apostolicus quod metro polita, seu archiepiscopus in Valachia agnoscat Constan tinopolitanum, et illi contribuere debeat, neque se pr capite venditat, quasi separatae ecclesiae Valachicae.

7°. Quod attinet episcopum in Hust[2]), si non es consecratus a praedecessore Domini Athanasii, nimirun defuncto episcopo Barlaam (nam hic episcopatus sempe dependebat ab Albensi), vix fuerit consecratus in Polonia[3])

---

[1]) Falso erat Christophoro Gebhard ex Valachia nuntiatum, consecra tionem Athanasii praesente patriarcha CP. fuisse absolutam, ut e Callinici literis inferius exhibendis constat.

[2]) Josephus Stojka, episcopus Máramorosensis, per id tempus habitab in oppido Huszth. A Michaële Apafy, ultimo Transilvaniae pri cipe acatholico, nominatus, et a metropolita Szuczavensi consecra tus, per 20 annos circiter populum ritus graeci in Marmatia rex Cfr. Schematismus *ven. cleri graeci ritus catholicorum Dioeces Munkácsensis ad an. 1878*, p. 161.

[3]) Quod Cardinali lucem in Causa consecrationis metropolitae Alb Juliensis desideranti Gebhardus informationem de „episcopo i Huszt" transmisit, id locum dat conjecturae, Josephum Stojk inter consecratores Athanasii fuisse. Ei certe non levem cum Tran silvanis causam intercessisse, vel ex ipso illo *administratoris metro poliae Belgradensis* titulo constat quem perpetuo usurpavit, ut testan tur Acta apud Duliskovics *Čerty ugro-russkich* p. 27—28. li nos aliud hic addimus testimonium, quod ex literariis suis scrinii erutum nobis pro singulari sua humanitate ac benevolentia mittere dignatus est clarissimus vir D. Ruby, professor Eperjesiensis, cui no tali beneficio majorem in modum obligatos putamus ac profitemur. Est autem slavica inscriptio Antimensii seu altaris portatilis ritu graeci consecrati anno 1693, quam cum versione latina adscribimus

Božestvennij i svjaščennij oltari Gospoda Boga i Spasa našego Jisusa Christa osvjaščen Blagodatiju Vsesvjatago i Životvorjaščago Ducha, Rukodjejstven že i Blagosloven: Bogolubivim Gospodinom Otcem Josifom Stojka, Milostiju

Divinum et sacrum altare Domini Dei, Salvatoris nostri Jes Christi, benedictum gratia Sanctis simi et vivificantis Spiritus, mani bus confectum et benedictum Deo grato Domino, Patre Joseph Stojka, gratia divina orthodox episcopo Máramorosiensi, exarch

8°. Omnino satagunt Calvinistae, ut non uniti popae habeant distinctum episcopum, qui suo superintendenti non quoad fidem unitus, sed tantum titulo protectionis subsit, ad debilitandum unitum episcopum.

P. S. D. episcopus unitus non fuit consecratus in sacerdotem a metropolita in Valachia, sed a praedecessore suo episcopo pie defuncto Barlaamo[1]: unde de Sacerdotio illius dubitari non potest (B. U. B. pp. 51—52).

c.

Judicium Baranyii ejusque in missione Alba-Juliensi collegarum.

Baranyi, Bellusi caeterique missionarii Alba-Julienses, qui Athanasio familiarius usi, intimum ejus animum noverant, pro danda confirmatione egerunt; quamvis enim et ipsi metropolitam nondum censerent esse „eum, qui ad omnem virtutem et mandatorum Dei observantiam aliorum forma dici posset", ut canones volunt, attamen de ejus in s. Unione sinceritate non dubitabant; quapropter sufficere ajebant, si edita fidei catholicae professione ac praestito illo, quod omnibus episcopis Ecclesiae catholicae in

---

Božijeju pravoslavnim Jepiskopom Maramorošskim, Exarchoju Stavropigii Patriaršeskoj Carigradskoj, Administratorom Mitropolii Belgradskoj Sedmigrada i pr.
1693.

stauropigiae patriarchalis Constantinopolitanae, Administratore Metropoliae Albae-Juliae Transilvaniae etc.

Ut vero plenum sensum assequaris tituli *exarchae stauropigiae patriarchalis CPolitanae*, lege tum quae de *stauropigiis*, seu locis exemptis, h. e. de episcoporum jurisdictione subtractis et uni patriarchae subjectis ipsi animadvertimus in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, p. 747, tum quae de officio ac potestate *exarchae patriarchalis* in ejusmodi locis habet Goar, in *notis ad Codinum, de officiis CP.*, l. 1, c. 12, apud Migne, Patrol. gr., t. 157, p. 173.

[1] Quod Gebhardus metropolitam Barlaam cum Theophilo confundit, id inde venisse putandum est, quod non ita pridem e Bohemia advectus historiam ecclesiae Valachicae nondum potuisset proprio studio accurate addiscere. Gebhardus quippe non ante ipsum eum annum 1690, quo Barlaam naturae concessit, sacerdos ordinatus est, quum ineunte anno scholastico 1689—1690, catalogo Provinciae Bohemiae adhuc legatur Pragae inscriptus theologus anni 4., nondum sacerdos ordinatus (B. P. V. 11965).

auspicando officio praescribitur juramento, occasio ei praeberetur se rite ac legitime ab objectis criminibus purgandi ad mentem tituli Decretalium *de purgatione canonica,* X : V. 34. (H. R. AJ.).

4.

Anno tandem labente ipse Rmus. Dnus. episcopus noster, cum uno itidem ejusdem Societatis Jesu Patre, Aulam Augustam ac praefatum Emum. Cardinalem adiit, totamque ecclesiam nostram, per Transilvaniam diffusam, quae ad minimum 200.000 animarum numerat, recommendavit (Synod.).

De Athanasii itinere Viennensi probantibus Synodis suscepto.

a.

Ex Synodo generali anni 1699.

Literae Athanasii ad Cardinalem a Kollonich.

Eminentissime Princeps,

Dne. Dne. Gratiosissime.

Vigesima currentis inchoaveramus Synodum generalem, in qua Illmus. D. C. Stephanus Apor et R. P. Ladislaus Baranyi clementissimum Suae Sacratissimae Majestatis diploma porrexerunt[1]), pro qua clementissima gratia Suae Sacratissimae Majestati per literas debitas egimus gratias[2]), uti et Eminentiae Vestrae[3]). Quia tamen visum est Sacrae Synodo, ut ego ipse in persona cum duobus archidiaconis Suae Sacratissimae Majestati ac etiam Eminentiae Vestrae me praesentem, homagium praestem gratiasque referam humillime, rogo Eminentiam (Vestram), dignetur aut Suae Sacratissimae Majestatis aut suo tantum nomine citare, ut obligationibus nostris satisfacere pos-

---

[1]) Supra pp. 224—227.
[2]) Supra p. 231.
[3]) Supra p. 232.

simus. His divinae protectioni commendo Eminentiam Vestram

Albae-Juliae 1699. 30. Maji

Eminentiae Vestrae

servus humillimus ac filius in Duo. minimus

(L. S.) Athanasius ecclesiae Valachicae in Transilvania Romano-catholicae unitae Episcopus.

(B. U. B.-Kpr. t. 40, p. 390.)

b.

Ex Synodo generali anni 1700.

Sacrae Unionis Decreto firmato editisque canonibus synodalibus exposuit Athanasius, scire omnes, quibus in s. Unionis negotio petantur insidiis hostium, contumeliis et prope bellis apertis[1]); unum videri superesse, quo Causa ecclesiae unitae compendiarie perfici, rebus tranquillitas, Unioni stabilitas, clero et populo sanctitas queat conciliari; nimirum iter Antistitis ad Augustissimam Aulam susceptum, quo ipse, et sua propria et publica Synodi auctoritate, pendentia ecclesiae Valachicae negotia praesens transigeret, confirmationem suam urgeret ac caetera faceret omnia, quae occasio et temporis adjuncta fieri sinerent; hinc, quod tribus vicibus jam proposuisset iter[2]), se tandem peracturum, praesertim quum nunc ipsum ex P. Carolo Neurauter, sacrorum in Aula Supremi armorum per Transilvaniam praefecti administro, accepisset, Excellentissimum Comitem in hac profectione praeparanda ac tutanda non defuturum consilio, auxilio, defensione et quovis denique commodo; ac Patrem Carolum ipsum Superioribus suis probantibus adfuturum, si placuisset, comitatu, obsequiis, laboribus quin et vita et sanguine; spem propterea esse futurum, ut sic, ventilatis in Caesaris conspectu difficultatibus omnibus, bene coeptis perpetuitas

---

[1]) Relege Athanasii literas superius exhibitas pp. 220—222.

[2]) Cfr. supra pp. 219 et 245, et heic pagina praecedenti.

addatur, ac demum oris malevolorum superiore imperio clausis, ex itinere hoc sincera veneratio subditis et hostibus salutaris terror enascatur[1]). — Synodus profectionem tam utilem ea mox animorum consensione probavit et collaudavit, ut, plena agendi potestate metropolitae concessa, omnia ecclesiae suae negotia prudenti ipsius arbitrio curanda committeret, confectis etiam solemnibus literis auctoritatis traditae testibus[2]). Prae caeteris autem octo postulata synodaliter concepta profecturo Antistiti urgenda commendabant, quae mox in Aula Caesarea proponentur.

Mirum, quos motus res, ut primum in publicum exiit, in animis heterodoxorum causarit, quasque ii non modo umbras obtenderint, sed et metus incusserint, ut Athanasium a coeptis retraherent. Tristia omnia fingebant e animo depingebant de Aula Caesarea. Etiam carceres e alia indigna Viennae eventura vaticinabantur episcopo verum discussis a P. Carolo, qui Cibinio advenerat, malcredulorum inaniis, quod felix faustumque foret, iter Viennense inceptum est. Ibant Rmus. Antistes et vicarius ejusdem admodum Rev. Melentius, P. Carolus Neurauter, nobilis Dnus. Stephanus Rátz Valachicae procurator ecclesiae et, qui a secretis episcopo erat, homo quidam calvinianus. Sub abitum ex episcopi domo omnes Valachici ritus campanae, quas grandes Alba-Julia habet, vasto murmure consonuerunt. Et frequentissimus erat plebis accursus, protopopis viginti propemodum et popis facile centum elata voce felicem viam, felices expeditiones precantibus ac Patris Caroli manum ad oscula, quamquam reluctaretur, prensantibus, quo salvum ipsis Athanasium et Unionis firmitatem reveheret, attonitis contra haere-

---

[1]) Suggestum hunc sermonem Athanasio fuisse a Carolo Neurauter, narrat Freyberger in op. mscr. cit.

[2]) Ex Bohemica relatione castrensi rem sic describit Freyberger: Fecerat Synodus multo poparum et protopoparum numero nuper collecta plenam Athanasio una omnium consensione potentiam eamque in scriptis tradiderat Unionem firmandi profitendique et quidquid ad ejus sinceritatem perpetuitatemque conduceret Viennae agendi. Quo dives instrumento episcopus die Februarii 5. anni 1701 Viennam cum sociis ingressus est.

ticorum, quae tunc Albae fervebant, comitiis, sed hiscere in profectionem nil ausis, quod manu consilioque Excellentissimi commendantis subnixam non ignorarent. Longo itinere feliciter confecto die Februarii 5. anni 1701 Viennam advenere. Habebat Athanasius etiam causam itineris et negotii scopum perscriptum in literis Excellentissimi Comitis Rabutin ad Emum. Card. a Kollonich. Eum tamen in tempore, et quo nihil tantum Causae totius patronum lateret, Pater Carolus pluribus, ut in mandatis quoque acceperat, edocendum putavit. Quaesito proin principis benigni affatu, ante omnia quid de gravaminibus a popis contra Athanasium propositis Missionarii Alba-Julienses censerent, aperuit; deinde fuse diligenterque errores et noxas Valachorum ecclesiae consuetudines inveteratas, heterodoxorum molimina, calamitates Unionis et unitorum ac remedia ipsa, quae malis tot opportuna viderentur, exposuit. Nec poterant non esse pergrati zelantissimo principi tam praeclari conatus. Quos cordi futuros sibi, et ut fine sperato gauderent, opera omni se adfuturum spopondit; moxque plenam a Majestate Caesarea obtinuit copiam agendi, quae viderentur et disponendi in hoc praeclaro negotio ad gloriam Dei majorem et Transilvaniae communem salutem: ut adeo nominatim in speciali hac Causa *supplicantes vel litigantes in praetitulati Domini Cardinalis praesentiam eum in finem remitti oporteret, ut a Sua Eminentia declarationem, decisionem, determinationem vel manutentionem impetrare possent et valerent,* quemadmodum in generali facultate Kollonichio concessa dicitur supra p. 179.

5.

Conferentiae Viennenses.

Quem (episcopum nostrum) zelantissimus imprimis Praesul (Cardinalis a Kollonich) ut parens filium suscepit (Synod.).

a.

Octo postulata ecclesiae Valachicae Athanasio benigne concessa.

Relatio castrensis[1]).

Paucos post dies primus ad rem tractandam conventus, quem *conferentiam* dicunt, est habitus. Intererant Emus. Cardinalis et Rmus. Valachorum episcopus, tum Illmus. Dnus. Comes Samuel Kalnoky, vicecancellarii Transilvanici apud Aulam Caesaream officio clarus et perillustris Dnus. Joannes Fiath, ejusdem cancellis ad secreta adjunctus, Pater etiam Gabriel Hevenesi S. J., ad s. Annam Viennae rector, Emi. ea tempestate theologus, denique admodum rev. Dnus. Melentius, vicarius Valachorum episcopi, et Pater Carolus Neurauter, Athanasii theologus ac consiliarius.

Isthic igitur Athanasius adventus sui propositum et quae suo Viennam accessu quaesitum venisset, exposuit. Haec quoniam in paragraphos octo erant distributa nos ordine dabimus et singula singulis Emi. Cardinalis Responsa adscribemus.

I.

Primum, adesse dicebat se suo suaeque ecclesiae nomine, ut Unionem cum Romana Ecclesia tot modis jam ante tentatam iteratisque jam vicibus formula solemni

[1]) Quum theologus Athanasii pertineret ad clerum castrensem ac totum itineris negotium esset constitutum sub patrocinio supremi caesareorum armorum per Transilvaniam praefecti, Excmi. Rabutin Comitis de Bussi, mirum non est, literis castrensibus insertam esse relationem de Causa in Urbe imperii principe transacta. Pleraque omnia in opus suum msc. transtulit Freyberger. Dolendum tamen ea in re est, quod lacunas a scriptore castrensi relictas incertis, ut species est, adminiculis explevit. Sed cfr. jam dicta p. 183

conceptam, sed, quae rerum initia sunt, debilem adhuc et magna parte informem, ad haec a variis indigne vexatam ac pene jam subrutam novo auctoramento praesens ipse iniret ac stabiliret, seque nunc tandem meridiana luce palam, relicto graecanico schismate, cum occidentali et vero Christi grege indissolubili vinculo necteret; plenam sese ad id a Synodo sua potentiam ac facultatem in scriptis habere et exhibere. Quae quum diceret, literas, quibus copia haec ei fiebat, re ipsa exhibuit.

Responsum ab Emo. Cardinali, tam Deo quam Caesari mentem adeo sanctam placere.

II.

Tum Athanasius secundum, quod peteret, esse dicebat: Quum Valachorum cisalpinorum episcopus firmitatem ac stabilimentum in sede a Transilvanis principibus ad id temporis usque sit petere solitus, nunc vero omnem Transilvanici principis dignitatem Augustissimus Caesar suo jure obtineat, implorare se ejus clementiam, et ut in episcopatu firmetur, suam Majestatem orare.

Voti futurum compotem, reposuit Emus. Cardinalis.

III.

Tertio loco postulabat episcopus immunitates et jura, quae principes Transilvaniae Valachorum episcopis cleroque concesserant, nunc nova Caesaris auctoritate firmari.

Non defuturum Caesarem, sed omnino firmanda, Cardinalis promisit.

IV.

Ad quartum digressus antistes necessarium sibi cleroque Valachico esse dicebat Diploma Caesareum, quo immunitates et gratiae illae, quas ad Ecclesiae Romanae gremium reversis schismaticis anno 1698 imperator concesserat, novam certamque firmitatem acciperent et ita

Valachicus clerus pari cum romano-catholicis exemptionum, immunitatumque jure re ipsa gauderet. — Hic gravissimas praesul justissimasque querelas produxit in medium: sacerdotes unitos a dynastis haereticis repugnante nequicquam Caesareo illo Decreto mancipatos carceribus, verberibus affectos, exutos fortunis, paroeciis proscriptos, uxores eorum ac liberos mancipiorum instar crudeliter habitos, indigna omnia in Unionem et unitos tentata: quibus nisi fortiore remedio obviam iret Augustissimus Caesar, futurum sane, ut actis in transversum plerorumque debilibus animis brevi temporis spatio vix futurus esset, qui unitus esse aut unitum se dicere velit.

Amaritudinem querelarum clementibus verborum delinimentis abstersit Eminentissimus Kollonich, persancte pollicitus, et Caesarem Diplomate firmaturum immunitates Valachici cleri et malis his omnibus acriora etiam remedia adhibiturum.

V.

His ultro citroque prolatis episcopus afferebat: Valachicos popas, dum lustris abhinc non multis turcico belli incendio Transilvania flagrat et annonam caesareis copiis spe certa solutionis accepta ager Transilvanicus convehit, popas, inquam, Valachicos 36 millium florenorum Ungarorum annonam intulisse in frumentariam Caesaris domum, quae pretio nondum ullo, ut spondebatur, soluta sit. Ut pactam sponsione solutionem accipiant, offerre se id quidquid est pretii donareque nationis Valachicae commodo. Videret Emus. princeps, ut recepto hoc aere et ad annuos census addicto, quidquid ex eo veniret redituum, id scholis Albae-Juliae curandis, et imbuendae literis ac moribus christianis juventuti Valachicae impenderetur. Sic velle se et cupere, sicque nullo ipsorum in aere posthac futuram ob id Majestatem Caesaream.

Omnia ista se curaturum Emus., et ita, ut vellent, collocaturum recepit.

VI.

Subinde Cardinalem rogavit episcopus: quum tantis, ut ipse videret, dynastarum injuriis clerus omnis pateret, vellet Sua Majestas Caesarea Unionis defensionem Excellentissimo Commendanti ea forma committere, ut omnibus posset constare, defensionem hanc jure necessitateque eidem competere, nec aliter eum quae ageret quam uti ageret, facere posse[1]).

Id enimvero futurum Athanasius etiam in responsis accepit.

VII.

Quum pronas adeo sibique faventes inveniret res omnes Valachorum antistes ad septimam petitionem delapsus haec in medium attulit: esse, quemadmodum jam Eminentissimo scripsisset[2]), pernecessarium factu, ut si Unionis augmentum ac florem optaret Augustissimus Caesar in eo, quod daturus esset Diplomate, alteram partem Rescripti, anno 1698, 14. Aprilis emanati[3]), iis verborum interpretationibus moderaretur, ut ne tanta, quantam ipse expressus jam esset, haereticis venenum exinde sugendi et in perniciem Unionis vertendi potestas maneret: scilicet incisum:

Qui ex iisdem graeci ritus sacerdotibus dictam professionem sibi faciendam non putaverit vel etiam uni ex aliis receptis religionibus se univerit .... gaudebit illius religionis privilegiis, ad quam se declaraverit.

Quum enim uni ex aliis receptis religionibus cuicui libitum esset, Rescripto sic indulgente liceret accedere, esse hanc artem heterodoxorum subtilem, ut abusi Diplomate neminem Valachorum intentatum relinquerent, sed obvios quosvis in sua castra vocarent his verborum elen-

[1]) Recole, quae ea de re Athanasius jam scripserat Cardinali supra p. 213.
[2]) Cfr. p. 221. [3]) Cfr. p. 195.

chis: liberum esse, cuicunque liberet religioni accedere: disparem tamen esse conditionem illorum, qui catholica dogmata ab iis, qui calviniana, qui ariana, qui lutherana studerent amplecti. Satis esse superque sub signis suis, ajebant praesertim Calviniani, si scribi sub illa luberet non addita, non dempta quavis fidei antiquae litera, solum se unitos fidei novae fateri, dependentiamque, ut vocant, habere a superintendente calviniano. Hoc si faciant, jam unitos dicendos. — Quo sane non essent contenti catholici, qui nescio quos novos articulos, novas fidei formulas ab unitis requirerent. — Caeterum eadem esse reliquarum per Transilvaniam religionum jura, quae catholicorum, immunitates easdem; majus insuper in alio quovis, quam romano a dynastis praesidium. Leniora ergo amplecterentur, proventu non impare, commodo etiam haud paulo majore. Quae heterodoxorum incantamenta quantum jam ubique nocuerint, quantum adhuc nocitura sint in omnem posteritatem, se vix esse dicendo[1]. Orare se et obsecrare Majestatem Caesaream, ut verbis disertis in Diploma insereret, quid demum id rei sit, esse unitum? quid ad aliam religionem transire? planeque et distincte decideret: Unionem immunitatum Caesareo Decreto datarum capacem vocari non posse, quae aliud ageret nihil, quam servatis fidei suae articulis omnibus alterius dumtaxat religionis clientelam iniret protectionemque susciperet. Ita esse futurum, ut a ritu graeco non adeo ut hactenus facilis transitus ad Calvinianos pateret.

Quod totum collaudans Emus. princeps Caesareo nomine, quidquid petebatur, promisit.

VIII.

Ad extremum postulavit episcopus sui suorumque poparum exemptionem a decimis, quas laici et jure et consuetudine pendunt.

[1]) Relege quae in eandem sententiam ex Annuis castrensibus dedimus supra pp. 218—210.

Responsum: Non daturos ex fundis ecclesiae paroeciaeve addictis. Si quos alios aere suo ac sumptu coëmerent, aequum esse, ut decimae ex iis, more etiam alibi recepto, a sacris personis pendantur: juxta alias decisa[1]).

Haec et alia paucula quum attulisset miraque facilitate impetrasset episcopus, subjunxit Emus. Cardinalis: quo testatior esset Valachorum ecclesiae clementia Caesaris, futurum, ut Augustissimus his ipsis diebus quum Athanasium tum ejus successores episcopos a consiliis sibi esse juberet, seu numero consiliariorum caesareorum adscriberet. Ad haec condecorandum a Sua Majestate Athanasium aurea torque, quam simulacrum caesarei vultus in numo appenso commendabilem faceret; velleque Suam Majestatem hoc gratiae suae mnemosynon ad posteros omnes ejusdem Valachicae sedis episcopos haereditate transire. Denique se ipsum, ajebat zelantissimus Cardinalis, ad hoc opus gloriae divinae majoris aliquid etiam esse collaturum de suo, empturumque sex florenorum millibus dominium stabile ac donaturum episcopi ejusdem dignitati et commodo, quum magni in ecclesia catholica referat animarum pastores his temporalium rerum adminiculis etiam esse provisos.

Sic finis conventui isti supra omne votum fortunatus impositus est.

b.

De purgatione canonica ab Athanasio praestita[2]).

Paucis post diebus ad conferentiam alteram, priore non minus felicem in Emi. principis aede, praesentibus iisdem, qui supra, descensum est. In istam Cardinalis

---

[1]) Cfr. supra p. 237.

[2]) Purgationem canonicam in jure definiunt *ostensionem innocentiae ab objecto crimine juxta canones factam.* Quum Athanasius multipliciter esset in Aula Caesarea accusatus, aequum ac justum omnino erat, ut ei tale defensionis medium daretur, quo se legitime ab

omnia illa servaverat, quae fieri servarique volebat ab Athanasio cleroque Valachico Augustissimus Caesar. Ut ergo nuperrime priorem dicendi locum episcopus, alterum respondendi acceperat Emus. Kollonich; ita rebus conversis nunc iste, quae ad veram sinceramque Unionem atque ad legitimam ab objectis criminibus purgationem desiderarentur, exposuit et respondendi provinciam Athanasius habuit.

Ante omnia Cardinalis testatus est, alienum esse a Caesaris et Romanae Ecclesiae mente, ut graeci ritus uniti sua tranquillitate dejecti ullo unquam tempore exturbentur e rebus humanis, sed contra, ut foveantur et consolidentur, optari ex animo. Liberum itaque dari clero Valachico, quoties sedem suam episcopalem vacare contingeret, tres arbitrio suo delectos pontificii candidatos offerendi in scriptis. Caesarem uni ipsorum suo adfuturum suffragio, ut is demum prae reliquis collocetur in cathedra et Valachicam gubernet ecclesiam.

Quod Athanasius suo clerique nomine gratanter accepit.

Jam igitur necessarium esse Cardinalis ajebat, ut si vere unitus et esse et credi Athanasius cuperet, fidem suam publica formula a Concilio Tridentino praescripta palam omnibus profiteretur: suam item jurejurando testatam faceret obedientiam, quam sponderet Romano Pontifici[1]). In liturgiae canone nomen patriarchae Constantinopolitani expungeret et Romani Episcopi, veri omnium Christi ovium pastoris, insereret. Denique metropolitam suum, non Exarcham Bucharestensem, sed Primatem Hungariae in omne tempus futurum agnosceret.

Quae etiam, ut per semet rationi conformia, et Unioni necessaria erant, promisit episcopus.

---

omnibus purgaret, quorum fuerat insimulatus. Ea Cardinalis in sedecim articulos dispescuerat Athanasioque in antecessum tradendos curaverat, ut defensionem ac purgationem, auditis quos secum adduxerat consiliariis, rite ac sine errandi formidine praeparare posset.

[1]) Duo ista omnibus episcopis Ecclesiae catholicae ex praescripto sacrorum canonum sunt praestanda.

Processum deinde ad caeteros articulos; quumque Athanasius omnes conditiones ad Unionis firmitatem atque ad sui purgationem propositas admisisset, et alter hic conventus ad optatum exitum est perductus, confirmatione apostolica et regia, quam Valachorum antistes tamdiu desideraverat, tandem aliquando nomine Caesaris cum novo privilegiorum Diplomate per Cardinalem solemniter desponsa. Verum ne bis eadem dicantur, omnia quae in secundo hoc concessu peracta sunt, ex Athanasii literis, quas *Reversales* vocamus, ante suum ex Urbe Vienna discessum conscriptis et Cardinali in manum extraditis ex ordine licebit perspicere. Eae ita habent:

Juramentum et Reversales Episcopi Athanasii.

Ego Athanasius unitae Romano-Catholicis Ecclesiae Valachicae per Transilvaniam partesque Hungariae eidem annexas episcopus[1]). Postquam ab Augustissima et Sacratissima Caesarea Majestate Leopoldo Magno Rege Hungariae et Domino Nostro Clementissimo in episcopatu meo Valachico Transilvanico confirmatus, torque aureo in signum sincerae Unionis pro me et successoribus meis episcopis Valachorum, Romanae Ecclesiae unitorum donatus, titulo Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis consiliarii condecoratus, clerusque meus ab jugo jobbagionatus, et servilium laborum, honorariorum Dominis terrestribus debitorum, solutione teloniorum, aliorumque onerum clero inconvenientium absoluti fuissemus, nostraque privilegia et donationes nobis per bonae memoriae principes Transilvaniae collata confirmata quin imo et aucta fuissent: Eminentissimo et Reverendissimo Principi Domino Domino Leopoldo Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinali a Kollonicz, Archiepiscopo Strigoniensi, meo vero, et legitimo metropolitae, sub fide mea sacerdotali, et episcopali spondeo ac promitto, me articulos hic infrascriptos, utpote ad Unionis

[1]) Exemplar A. P-I. V. breviorem formulam habet *ecclesiae Valachicae cisalpinae episcopus.*

constantiam, sinceritatem, et firmitatem summopere necessarios, inviolabiliter, et sacrosancte effectui daturum, et observaturum, neque ullo modo aut per me, aut per unitos mihi in spiritualibus subjectos, cujuscunque conditionis fuerint, admissurum, ut violentur, aut non exacte observentur.

Articulus 1. Juxta formam a sancta matre Romana Ecclesia in concilio Tridentino praescriptam publicam fidei professionem faciam unaque adnitar, ut in reditu meo ad sedem meam episcopalem Albam-Juliam singuli et omnes de clero mihi subjecti popae et protopopae, aut qui posthac ordines majores suscepturi sunt, eandem in mea praesentia faciant. Postuloque et desidero, ut nullus de clero privilegiis a Sacra Caesarea Majestate clementissime collatis gaudeat, nisi qui professionem fidei juxta praenominatam formulam emiserit et sincere Unionem acceptaverit[1]).

Articulus 2. Juramento me obedientem filium esse et fore usque ad mortem totius Ecclesiae christianae capitis, videlicet Romani Pontificis Clementis XI. ejusque successorum contestabor. Praeterea in liturgiae nostrae Valachicae canone nomen patriarchae Constantinopolitani expungi et nomen Pontificis Romani inseri faciam.

Articulus 3. Cum mihi remonstratum sit et nunc probe constet complures graeci ritus schismaticos episcopos, archiepiscopos, metropolitas et patriarchas non modo simoniace irrepsisse, verum etiam violente sine vera et legitima ordinatione et consecratione per adjutorium paganorum sedes suas occupasse, adeoque ordinatos a talibus aut a talium successoribus, per quos tamen ego ordinatus et consecratus sum, nec veros nec legitimos presbyteros et episcopos esse; idcirco ut ego de mea in presbyterum ordinatione ac in episcopum consecratione (utpote negotio maximi momenti pro salute subjectarum mihi in spiritua-

[1]) Cfr. superius allata pp. 218 et 277—278.

libus ovicularum) certitudinem nanciscar, ab archiepiscopo Strigoniensi, meo metropolita, sub conditione in presbyterum reordinari ac in episcopum taliter reconsecrari postulo. Et quia idem dubium prudenter de subjectis mihi protopopis et popis, seu per me, seu per meos antecessores schismaticos episcopos Valachorum ordinatis versatur, promitto me in proxima ecclesiarum et parochiarum mearum visitatione unumquemvis presbyterorum seu poparum sub conditione reordinaturum[1]).

Articulus 4. Catechismum orthodoxum lingua Valachica, qui sumptibus Eminentissimi Domini Cardinalis imprimetur, me laicis et popis distributurum polliceor[2]); alios vero hucusque cum erroribus aut schismaticorum aut haereticorum impressos[3]) a clero et plebe laica repetam, neoimpressos orthodoxos absque pretio gratis distribuam. In aliis vero impressis et divulgatis libris schismaticos aut haereticos errores, qui per ignorantiam nostram aut schisma irrepserunt, expungam[4]). Qui posthac in typographia nostra imprimentur, dabuntur theologo meo ad censuram; nec ullus librorum absque scitu illius et approbatione libro praefigenda imprimetur.

Articulus 5. Quia ad Unionis hujus nostrae vere salutiferae constantiam, sinceritatem et firmitatem magnopere conducit, imo summopere necessarium est, ut errores, qui per plura saecula, quibus sine capite ecclesiae fuimus et sub Turcico jugo gemuimus, contra concilia et canones universalis Ecclesiae irrepserunt, aboleantur: ego vero in multis non sim instructus aut exercitatus, suscipio mihi paterno et provido consilio oblatum theologum et consiliarium, presbyterum romano-catholicum, sine cujus prae-

[1]) De fatis hujus petitionis ab Athanasio propositae videsis quae supra disputata sunt lib. I., c. 2., pp. 96—110.

[2]) In exemplari, quod in A. P-I. V. asservatur, hoc incisum sic conceptum est: *Catechismus orthodoxus lingua Valachica sumptibus Eminentissimi Domini Cardinalis imprimetur, quem . . . polliceor.*

[3]) Cfr. supra pp. 148 et 154.

[4]) Libros hic dicit Athanasius, quorum errores ipsi vertebantur crimini, quemadmodum dictum est pp. 261 et 263.

sentia Synodos non celebrabo nec visitationes ecclesiarum et parochiarum instituam, neque sine illius approbatione ullum excommunicabo, nec divortia faciam, nec ullum aut laicorum aut de clero mulctabo, nec ullum in presbyterum ordinabo, nec ullum ad protopopatus dignitatem elevabo, nec ullum eorundem exauctorabo, nec popas de parochia in parochiam transferam; denique in omnibus negotiis ecclesiasticis theologi et consiliarii mei consilia salutaria amplectar et sequar[1]).

Articulus 6. Rescindo ab hodie et in futurum semper omnem correspondentiam, communicationem et familiaritatem cum omnibus schismaticis et haereticis, etiam cum principe Valachiae, nec ullas posthac cum iisdem literas communicabo, nec Bucharestensem archiepiscopum meum metropolitam esse agnosco, sed me cum toto mihi subjecto clero archiepiscopo Strigoniensi subjicio eundem meum metropolitam esse agnosco, ab hoc in omnibus, in quibus episcopum respectu sui legitimi archiepiscopi dependere oportet, dependebo. Si tamen subinde aut principi Valachiae aut alicui schismaticorum scribendum necesse foret, literas theologo et consiliario meo prius communicabo[2]).

Articulus 7. In reditu meo nomina omnium poparum conscribi faciam, numerum Eminentissimo Cardinali transmittam, et quotnam necessarii sint ad parochialia administranda, de consilio theologi adscribam.

Articulus 8. Nullum ad ordines seu diaconatus seu presbyteratus promovebo, nisi prius a theologo et senio-

---

[1]) Quum Athanasius manifesto defectu qualitatum a sacris canonibus requisitarum laboraret atque inde merito timere deberet, ut Sede Apostolica ejus electionem ratam haberet, non sine gravi ratione extraordinario hoc medio defectum supplere Romanamque approbationem obtinere studuit. Sed recole quas Kollonichius attuli causas institutionis theologi pp. 257—258.

[2]) Promittit ista antistes *pro avertenda suspicione*, ut habet Diplom Caesareum mox afferendum; exegerat quippe Aula, ut se purgare Athanasius a suspicione infidelitatis et defectionis ipsi non una e parte imputatae, ut dictum est supra pp. 189 (not. 3) et 261—262.

ribus popis examinatus fuerit, compertumque sit, candidatum scientia suo ordini conveniente instructum esse[1]. Nullum bigamum ordinabo. Cum popis et toto clero, ut statui eorum convenit, agam honorifice, non despotice. Non admittam posthac, ut cognati mei fratres, parens, ullum jus in popas exerceant; nullas collectas pecuniarias ab illis postulent, aut extorqueant[2]).

Articulus 9. A poparum unoquovis juxta privilegia[3]) principum Transilvaniae non plus, quam unum florenum Ungaricalem annuatim expetam. Quod si quispiam de clero aut laicus multandus foret, quantum determinabit theologus; et medietas mihi, medietas ecclesiae obveniet.

Articulus 10. Promitto me in familia et aula mea solummodo aut romano-catholicos aut unitos posthac habiturum. Omnes autem, quos hucusque habui aut sectae calvinisticae aut schismaticos, quantocius a me repellam[4]).

Articulus 11. Ut schola Valachico-latina Albae erigatur, satagam. Magistros scholarum eligam callentes linguam valachicam et latinam[5]).

Articulus 12. In causis personalibus poparum et cleri non recurram ad forum saeculare[6]), sed causam conferam cum theologo meo: quo consulto, si causae qualitas expetierit, recurremus ad nostrum archiepiscopum Strigoniensem.

Articulus 13. Extra Pascha licitum erit adultis sacramenta poenitentiae et eucharistiae frequentare[7]).

---

[1]) Quae articulis 7. et 8. habentur, pertinent ad ea quae de determinando poparum numero eorumque ordinatione jam exhibita sunt pp. 236 et 239.

[2]) Haec interpretationem habent ex gravaminum catalogo (5. et 12.), qui superius prostat pp. 259—260.

[3]) In citato exemplari A. P-I. V. legitur: *A poparum singulis juxta antiqua privilegia* etc. — Innuitur autem privilegium illud, quod lectori jam innotuit ex Decreto confirmatorio, supra jam relato p. 160.

[4]) Cfr. gravamen de secretario calviniano indicatum p. 260—261, n. 14.

[5]) Cfr. dicta ibidem n. 17.

[6]) Id olim jussu principum heterodoxorum factum didicimus ex relatione castrensi p. 151.

[7]) Recole n. 10, p. 260.

Articulus 14. Pro baptismate, confessione, communione, viatico et extrema unctione nullum tum ego, tum parochi mei petemus stipendium. Pro paschali confessione quivis poenitens unum nummum pendet; pro copulatione, funeribus, introductione mulierum post partum moderatam taxam cum synodo et theologo statuam[1]).

Articulus 15. Administratio proventuum ecclesiae erit penes oeconomos, sic tamen, ut absque meo et theologi scitu nihil possint erogare; et hi praesente synodo et theologo dabunt de praeceptis rationes[2]).

Articulus 16. Denique bono meo exemplo clerum et laicos aedificare satagam[3]). In residentia mea episcopali non admittam saltus nec ad illam mulieres. Venationes armatas et cum strepitu intermittam, correctionem a theologo meo libenter suscipiam, et quidquid theologus emendandum in ecclesia nostra Valachica esse judicaverit, emendabo. Quod si quidpiam de his articulis a me sub fide mea sacerdotali et episcopali promissis transgrederer et post primam, secundam et tertiam admonitionem archiepiscopi mei Strigoniensis emendanda non emendarem, volo et absolute decerno, ut confirmatio mea episcopalis nullum habeat valorem, imo subjicio me archiepiscopi mei voluntati, ut si eidem pro bono ecclesiae Valachicae visum fuerit, exauctorer aliusque, qui articulos praefatos Unioni summe necessarios observaturus est, mei loco constituatur. Ita confirmo et testor manus meae propriae subscriptione et sigilli mei proprii appressione.

Viennae die 7. mensis Aprilis 1701.

Athanasius, episcopus unitae ecclesiae
(B. U. B. pp. 247—253.) Valachorum.

---

[1]) Quae pecunia offertur sacerdotibus sacras functiones exercentibus, non quasi pretium est rerum sacrarum; sed quasi stipendium debitum ministris sacris, qui quum altari serviant, habere ex eo debent, quae suppeditent ad cultum et ad victum. Ex juris praescripto autem episcopi est definire, quid clero sacras functiones obeunti sit tribuendum.

[2]) Articulus 15. refertur ad gravamen 6., de quo p. 259.

[3]) His purgationem praestat Athanasius a variis gravaminibus objectis ibidem sub nn. 1—3.

Reversales has literas Athanasius terno exemplo in manus Cardinalis deposuit. Eorum unum ad Eminentissimum ipsum, uti archiepiscopum Strigoniensem et metropolitam suum pertinere volebat[1]), alterum Nuntio Apostolico tradi Pontificiae Sanctitati in Urbem mittendum, tertium ad Transilvaniae cancellariam aeternae memoriae causa deponi.

II.

De Decretis confirmatoriis.

A.

De confirmatione Pontificia.

Quoniam leges ecclesiasticae praescribunt, ut authenticum de emissa fidei professione documentum, a notario publico confectum, processui informativo Romam mittendo adjungatur, Cardinalis a Kollonich professionem Athanasii recepit die 24. Martii, praesentibus testibus ad id rogatis extensumque professionis instrumentum manu propria subscripsit et cum caeteris processus Actis, addito etiam proprio suo voto de confirmando Athanasio, in Urbem transmisit. Cunctis ibi diligentissime perpensis, quum judices Athanasium nondum plene purgatum censerent quoad vitam, mores, conversationem, gravitatem, famam, rerum ecclesiasticarum usum ac prudentiam[2]), ulteriores informationes antequam suffragium pro confirmatione danda ferrent, a Kollonichio exquisierunt hac ad ipsum Viennam data epistola:

Eminentissimo et Reverendissimo Signore mio Ossmo.

Tra gl' altri articoli quà trasmessi per mezzo di Mons. Nunzio in Vienna da Mons. Atanasio Vescovo greco unito di Valacchia, e Transilvania concernenti la sua unione colla santa Chiesa Romana, vi sono li due espressi nell'

---

[1]) Hoc exemplar archetypum, ipsius Athanasii manu subscriptum, hodieque extat loco indicato B. U. B. pp. 247—253, unde illud expressimus. — Exemplar quod in A. P-I. V. prostare diximus, ab uno ex aliis duobus exemplaribus descriptum reperitur.

[2]) Quum adversus incommoda ex defectu scientiae requisitae oritura praesenti remedio esse judicarent theologum episcopo dandum juxta artic. 5., eam irregularitatem in literis ad Kollonichium scriptis intactam reliquerunt.

aggiunto foglio[1]), sopra de' quali questa Sacra Congregazione desidera d' essere pienamente informata dall' E. V. prima di prendere intorno ad essi risoluzione alcuna. Ne porto però a V. E. questo riverentissimo cenno con supplicarla a favorire anco in questo, conforme suol' sempre fare, la Sacra Congregazione delle sue benignissime grazie.

In tal congiuntura non lascio d' accennarle essere state da questa Sacra Congregazione rimesse a quella del S. Offizio l' istanze di V. E. espresse nel foglio, che si compiacque trasmettermi unito alla sua gentilissima lettera de 30. d' Aprile passato, conforme era stata antecedentemente rimessa l' altra istanza dell' E. V. per la facoltà di poter consecrare sub conditione il sudetto Mons. Atanasio. S' attendono però hora sopra di ciò le risoluzioni di quel sacro Tribunale, che saranno da me prontamente partecipate a' V. E., a cui tratanto rassegnando il mio sommo ed invariabile ossequio Le bacio humilissimamente le mani.

Roma 7. Giugno 1701.

Hummo. e Devmo. servre.

(B. U. B. pp. 335–336.) Fr. C. Barberini Pref.

Acceptis novis his, quae desideratae erant, informationibus Sedes Apostolica tandem rata habuit, quae acta Viennae erant; utque articuli, qui in conferentiis convenerant, suos quamprimum nanciscerentur exitus, Cardinali benigne concessit: uno illo tamen excepto, qui tertio loco erat positus de consecratione Athanasii sub conditione iteranda, ut fuse declaratum est supra pp. 99—110. Concessa autem confirmatio Pontificia est per simplicem approbationem eorum, quae a Kollonichio erant peracta, non vero per solemnem praeconisationem et Bullarum expeditionem, quod ecclesia Alba-Juliensis ritus graeci nondum esset per supremam auctoritatem in album ecclesiarum cathedralium catholicarum relata.

---

[1]) Artic. 14. *Pro baptismate . . . statuam.* Artic. 16. *Denique . . . emendabo* (heic p. 286).

B.

De confirmatione Caesarea.

1.

Collatio episcopatus Athanasio facta.

Nos Leopoldus etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis; quod Nos pro ea qua in procurandis fidelium animarum subditorum nostrorum pastoribus, cura et sollicitudine, perpensis singularibus iisque eximiis fidelis nostri Athanasii, per Transilvaniam et partes eidem annexas ritus graeci Episcopi meritis animique dotibus, doctrina item et eruditione, ac omnibus grata exemplarique ipsius vita, moribus et aliis virtutibus, quibus ipsum ab Altissimo insignitum esse ex singulari magnorum ministrorum nostrorum relatione cognovimus. Eundem itaque Episcopum, veluti personam idoneam, bene meritam Nobisque gratam, in Episcopum nationis Valachicae, in Transilvania partibusque eidem annexis, summumque Praelatum ac pastorem antelati populi Valachici, nunc per mortem et decessum Reverendi olim Theophili, ejusdem episcopatus ultimi possessoris, de jure et de facto vacantem, jure patronatus nostri regii, quod generaliter in conferendis universis Provinciae nostrae Transilvaniae partiumque eidem annexarum ecclesiis et beneficiis, divorum quondam Hungariae regum praedecessorum videlicet Nostrorum felicissimae reminiscentiae optimo jure habere et exercere dignoscimur; assumendum, nominandum, eligendum, ac insuper etiam in nostrum Consiliarium declarandum eundemque episcopatum, cum cunctis juribus, emolumentis et fructuositatibus quocunque nomine vocitatis, ad eundem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, praefato episcopo dandum et conferendum, deinde ad capessendam ejusdem episcopatus possessionem per thesaurariatum nostrum, in praeattacta Transilvaniae provincia constitutum, installandum esse duximus; imo assumimus, nominamus

et eligimus, praesentamus damusque et conferimus, quin imo pro peculiari nostro Caesareo Regio, quo erga antelatum Episcopum ducimur, affectu, pro sui ac nationis suae honore et existimatione torque aureo cruceque in eodem pendente, effigieque nostra Caesarea Regia adornata et de uno in alterum condescendenda et devolvenda condecorandum et honorandum esse voluimus; ita tamen ut idem Summo Sanctae Ecclesiae Romanae Pontifici, nobis ac moderno ac pariter futuris Archiepiscopis Strigoniensibus obediens ac in omnibus justis et licitis rebus, et negotiis fidelis esse debeat ac teneatur; Fidei Professionem amodo imposterum tam idem Episcopus, quam et successores ejusdem quin imo et alii ejusdem ritus sacerdotes, qui nimirum episcopatu ac aliis beneficiis uti, frui et gaudere voluerint emittent; literas donationales et collationales a nemine alio, nisi a Nobis tanquam rege Apostolico, per Cancellariam Nostram Aulico-Transilvanicam expediendas implorabunt et impetrabunt. Harum Nostrarum vigore et testimonio Literarum mediante. Datum in civitate Nostra Viennae Austriae, die decima nona mensis Martii anno Domini 1701. Regnorum nostrorum Romani 43., Hungarici 46., Bohemici vero 45.

Leopoldus. Comes Samuel Kálnoki.

(B. U. B. pp. 34—35.) Joannes Fiath.

2.

De executione mandati Caesarei.

Decretum installatorium ad Thesaurarium Regium Transilvaniae de et super installatione Reverendissimi Dni. Athanasii.

Leopoldus etc.

Spectabilis ac Magnifice Fidelis Nobis sincere dilecte! Quoniam nos Episcopatum Graeci Ritus universarum Ecclesiarum per charam nostram provinciam Transilvaniae per mortem quondam Patris Theophili ultimi Possessoris de jure et ab antiquo vacantem, fideli nobis sincere dilecto Athanasio, ita exigentibus ipsius meritis ac virtutibus,

simul cum omnibus ejusdem Episcopatus bonis eorundem proventibus, obventionibus ac emolumentis benigne contulerimus ac insuper in numerum et ordinem fidelium nostrorum Consiliariorum clementer assumpserimus et annumeraverimus, velimusque eundem per vos, aut alium Thesauriatus nostri officialem, ad id per vos delegandum in dominium dicti Episcopatus legitime introduci et installari facere.

Idcirco fidelitati Vestrae harum serie benigne committimus, et mandamus, quatenus acceptis praesentibus, introductionem et installationem praemissam rite peragere aut peragi, dictumque Episcopatum simul cum cunctis uti praemissum est bonis, juribus temporalibus, eorundem proventibus, obventionibus et emolumentis ad ipsum Episcopatum de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, memorato Episcopo tradere aut tradi et assignari facere velitis ac debeatis. Secus non facturis etc., vobis in reliquo gratia nostra Caesarea Regia propensi manemus. Datum in Archiducali civitate nostra Viennae Austriae, die decima nona mensis Martii anno Domini 1701. Regnorum nostrorum Romani 43., Hungarici 46., Bohemici vero 45. Comes Samuel Kalnoki.

(B. U. B. pp. 35—36.) Joannes Fiath.

III.

De novis privilegiis ecclesiae Valachicae concessis.

Zelantissimus praesul (Card. a Kollonich) toti clero ac ecclesiae nostrae graeci ritus unitae denuo privilegia ecclesiastica a praenominata Sacra Caesarea Majestate procuravit. (Synod.)

A.

Praevia notitia historica ex Archivis Viennensibus

Episcopo Valachorum in Transilvania nova pro se suisque sacerdotibus impetrata a Caesare privilegia typisque vulgata; ipsi vero antistiti aureus torques isque praegrandis et ut cruce adamantibus

divite sic aurea quoque imperatoris effigie clarus, geminis ejus comi tibus, sacerdoti uni, alteri saeculari[1]), numus ejusdem metalli cum imperatoris effigie (pretiosum favoris Caesarei monumentum) a Su Majestate est per Cardinalem collatus. Valuit hic splendor non modic ad conciliandam viro amplificandamque apud subjectam illi numerosis simam plebem auctoritatem. Theologum etiam nomine et sumptibu Caesaris accepit, cujus consilio atque opera in administrando episcopat uteretur; ac tandem amplissimum Diploma protectionale pro se suisqu officialibus obtinuit (B. P. V. 12096 jcta. relatione castrensi e anno 1701).

B.

Diploma Caesareum innovationis et ampliationis privilegiorum.

Nota praeambula. Quemadmodum jurisperiti, regulas interpre tationis legum tradentes, generatim statuunt, ad genuinum sensum Decretorum determinandum recurri debere ad praeparatorios libellos i processu inter judices ac consultores distributos, ex quibus ipse Decre torum textus est transcriptus[2]): ita quoque ad hoc Diploma declaran dum ipsa acta processus informativi sunt perquirenda ac consulenda ut juxta juris praescriptum *intelligentia dictorum* vere *assumatur e causis dicendi*, et *unde jus prodiit, interpretatio quoque procedat*[3]) Quare nos operae pretium facturos credimus, si ad singulos articulo animadvertamus, unde assumpti in Diploma sint, ut genuinus eorum sensus ex ipso fonte, unde profluxerunt, tuto hauriatur.

Nos Leopoldus etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit Universis. Quod considerantibus nobis quibus potissimum adminiculis religio catholica a tot retroactis annorum saeculis ad haec usque tempora inter genus humanum non solum propagata sed et confirmata exstiterit, verum etiam per universa orbis totius, etiam inter infideles regna in tantum, et tam late patentem sui splendorem excreverit, inter alia divinae providentiae subsidia ex eo factum esse animadvertimus quod nimirum principes pii ipsiusque religionis studiosi et amantes, in cultu divini numinis propagando, ecclesia

---

[1]) Cfr. supra pp. 258 et 272.

[2]) Cfr. quae de hoc argumento scripsimus in opere *de rationibus festorum utriusque SS. Cordis*, pp. 10 et 424, editionis 5.

[3]) Recole dicta supra pp. 256—257.

sticaque disciplina conservanda, ornanda et ad seram aetatem transmittenda, plurimum semper momenti attulissent proficuaeque, ac salutaris operae impendissent[1]). Hinc est quod Nos quoque divina benignitate Reipublicae Christianae praesidentes eosdem sicut in aliis optimo principe dignissimis virtutibus ita etiam hac in parte libenter imitamur, nihilque magis in votis habemus, quam ut cultus divinus, religioque catholica augeatur, foveatur et conservetur; per cultus namque divini promotionem regna stabiliri felicesque rerum progressus impetrari, victoriasque et triumphos reportari, manifeste etiam propria experientia Nostra sufficienter advertimus, dum numerosas, Deo propitio, de naturali Christiani nominis hoste Turca, his retroactis annis, reportatas victorias, gloriosis et victricibus armis Nostris recuperata, et Turcis erepta praesidia, ipsamque Regni Nostri Hungariae metropolim et sedem regalem Budam, saepius licet antehac irrito tamen conatu, oppugnatam, per Nos tamen cum adjutorio divino feliciter expugnatam, propulsatamque foedam Ottomanicam perfidiam, et totum ferme Hungariae Regnum, prout et Transilvaniae Provinciam a jugo Turcico eliberatam, et postliminio quasi avitae libertati assertam esse experti sumus. Quae omnia soli divinae benedictioni piisque Religiosorum et ecclesiasticorum iram divinae Majestatis placantibus suffragiis, et precibus adscribimus, ac annumeramus. Ac proinde tum ex eo, cum vero pro solita Nostra in Deum pietate et continuo rerum omnium, quaecunque in majorem antelati cultus divini propagationem atque boni publici conserva-

---

[1]) Desumpta haec doctrina est ex ss. Ecclesiae Patribus, qui miro consensu tradunt, *regiam potestatem imperatoribus et principibus non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiae praesidium esse collatam* (s. Leo M. in epist. 125., alias 75. ad Leonem Aug.), *ut nimirum coelorum via largius pateat, ut terrestre regnum coelesti regno famuletur* (s. Gregor. M. l. 2. epist. 11. ad Mauritium imperat.). Conferantur praeter alios, s. Augustinus in epist. 185., alias 50. ad Bonifacium Com.; s. Coelestinus Papa in epist. ad Theodor., quae exstat post actionem 2. Concilii Epheşini; s. Isidorus Pelusiota, l. 3., ep. 249.; Ferrandus ad Reginum Comitem in 5. regula; s. Bernardus, ep. 127.

tionem, et augmentum cedere possunt, pro viribus promovendarum studio, ac zelo, uti etiam pro peculiari Nostro Caesareo Regio, quo erga Nationem Valachicam ducimur, affectu, insuper etiam benigne animo revolventes, quod cum immunitas ecclesiastica, qua ecclesiae, ecclesiasticaeque personae, ac res ipsarum gaudent, jure pariter divino, ac humano singulariter in Apostolico Regno Nostro ac Hungariae Regnis, Provinciisque eidem adjunctis, ac annexis, gratiosis Divorum Regum, praedecessorum videlicet Nostrorum, beatae recordationis, privilegiis, Regnique constitutionibus sancita sit, camque a Caesareo-Regia Majestate Nostra (utpote, qui specialem inter Reges Christianos praerogativam obtinemus Regis Apostolici) asseri, defendique condeceat, justum videri, ut quos eadem fides, et caritas in ejusdem S. Ecclesiae catholicae unitate conjunxit, ejusdem S. Matris obedientes filios eodem in gremio fovet, eodem denique sub capite, ejusdemque corporis commembra vivificat exindeque divini, atque humani favoris pariter reddit capaces, jure suo non destituantur. Cum autem Nobis pro certo relatum sit, gentem Valachorum, Graecorum et Ruthenorum, quae hactenus schismatis labe laborabant, aspirante divino numine, cooperante potissimum fidelis Nostri Nobis sincere atque intime dilecti Reverendissimi in Christo Patris, ac domini Leopoldi S. R. Ecclesiae Cardinalis ex S. Romani Imperii Comitibus a Kollonicz Archi-Episcopi Strigoniensis, aliorumque virorum Apostolicorum zelo, in variis Regnorum Nostrorum, et signanter in Transilvania partibusque eidem adjunctis coepisse ad Unionem, et gremium S. Romanae Ecclesiae redire, omniaque ea admittere quae S. Mater Ecclesia Romano-catholica admittit, profitetur, credit, ac nominanter quidem puncta subsequentia, in quibus potissimum hactenus dissenserant:

Primo. Romanum Pontificem esse caput totius per orbem diffusae Ecclesiae. Secundo. Panem azymum sufficientem esse materiam Coenae dominicae. Tertio. Praeter coelum, sedem beatorum, et infernum, carcerem

damnatorum, tertium dari locum, in quo animae nondum expiatae detinentur et purificantur. Quarto. Spiritum sanctum, tertiam in Trinitate Personam, a Patre et Filio procedere.

Articulus I. Nos igitur zelanti Regis Apostolici muneri respondere volentes, ex authoritatis Nostrae Regiae plenitudine per praesentes benigne declarare volumus, quatenus graeci ritus S. Romanae Ecclesiae Unitorum, tum ecclesiae ipsae, tum ecclesiasticae personae, in praeattacta Transilvaniae Provincia partibusque eidem annexis, eadem prorsus immunitate ecclesiastica gaudere debeant, qua ecclesiae ecclesiasticaeque personae, ac res Romanae Ecclesiae latini ritus, ex ss. canonum praescripto, et terrenorum principum consensu, indultis, et privilegiis effective perfrui gaudere dignoscuntur. Universa etiam, et singula privilegia, immunitates, et praerogativas, a Divis quondam Hungariae, et Transilvaniae Regibus, et principibus felicis nimirum recordationis antecessoribus Nostris clementer eisdem concessa et elargitas in omnibus eorundem punctis, clausulis, et articulis, acceptamus, approbamus, et ratificamus, consensumque Nostrum Regium, pariter et assensum praebemus, et impertimur[1]).

Articulus II. Ac nihilominus pro ulteriori Nostra erga eosdem declaranda benignitate, ac clementia, ab omni personalis contributionis, respectu dumtaxat bonorum ad ecclesias spectantium, onere, ac praeterea cujusvis nauli, aut telonii pensione, veluti alios nobilitari praerogativa gaudentes a quarumcunque decimarum a terris ecclesiasticis, qua talibus, praestatione, eximendos, et immunitandos esse decrevimus[2]).

Articulus III. Quinimo clementer annuimus, ut quicunque etiam saeculares, et plebeae conditionis homines toties mentionatae Sacro-Sanctae Ecclesiae sese, secundum

---

[1]) Haec et alia his similia ex anterioribus ejusdem Leopoldi Diplomatibus assumpta reperiuntur, uti patet ex iis quae jam exhibuimus pp. 164—165 et 224—226.

[2]) Recole dicta pp. 228, 239 et 279.

normam a theologo praescribendam univerint, immediate Statui catholico annumerentur, sicque inter status computentur capacesque legum patriarum, ac universorum beneficiorum, non ut hactenus solum tolerati, sed ad instar reliquorum patriae filiorum reddantur, cujus intuitu nos etiam ulterius sub gravi indignatione Nostra Regia clementer serio firmiterque mandamus, quatenus amodo imposterum nullus cujuscunque status, authoritatis, dignitatis, et praerogativae, praeeminentiaeque fuerit, praedeclaratae huic graeci ritus Unionem immunitati ecclesiasticae, aperte vel occulte nullo sub praetextu, vel etiam praetensi usus, vel consuetudinis sub velamine, audeat contraire, nec sacerdotes Romanae Ecclesiae unitos jobbagyionum more tractare, ad rabotas, labores, et colonicales praestationes etiam sub honorarii titulo cogere, honoraria ab iisdem (ut hactenus factum fuisset) exigere, eosdemque incarcerare multo minus ob dictam Unionem persequi, loco, beneficio terrarum possessione, aut parochia amovere praesumant[1]).

Articulus IV. Ita tamen ut catechismi eorundem veluti in fundamentalibus et essentialibus vitiati ab omnibus, prae quorum manibus existerent, repetantur, et alii praemissae Unioni conformes, imprimantur, et per omnes distribuantur[2]).

Articulus V. Deinde, siquidem ob ignorantiam jurium canonicorum plurimi errores et ingentia scandala, tam per ipsum fors Episcopum, et popas fuissent patrati et commissa, ad praecavendas itaque similes disconvenientias, certus quidam animi dotibus ornatus jurisque canonici prudentia praeditus, rerumque gerendarum dexteritate clarus, per Nos, aut Dilectionem Nostram modernum scilicet Archiepiscopum Strigoniensem et successores ejusdem, quocitius declarabitur et demandabitur theologus, qui velut causarum generalis auditor, similibus inconvenientiis serio

---

[1]) Cfr. pp. 168, 196—198, 275—276.

[2]) De hoc errorum fonte recolantur testimonia jam exhibita pp. 148, 152, 154, 283.

invigilabit, nec patietur ipsam Synodum, cui semper interesse debebit, Episcopum, ac popas, jurisdictioni eorundem concreditos, a tramite juris canonici praeceptisque Ecclesiae deviare, deinde idem Episcopus ritus graeci directe ab antelato Archiepiscopo Strigoniensi, tamquam singulari patrono eorundem cum toto clero principalem habebit dependentiam[1]).

Articulus VI. Porro pro avertenda suspicione nullam cum principe Valachiae, vel vero patriarcha ullo, aut acatholicis habere praesumat correspondentiam, sic ferente tamen necessitate in particularibus suis, et non Nationis, aut religionis negotiis, literis prius theologo exhibitis scribere possit[2]).

Articulus VII. Tandem numerus poparum supra necessarium, in praejudicium Dominorum terrestrium non augeatur. Bigami, et qui necdum adhuc 25. attigerunt annum non ordinentur, Episcopus a popis, nonnisi unum florenum annuum, eidem privilegialiter concessum accipiat, in visitationibus cum popis despotice non agat, sine scitu theologi non mulctet, et si quospiam, sic ferente demerito mulctaverit, ejusdem mulctae medietas Episcopo cedat, altera vero in necessitates ecclesiarum convertatur, neque licebit eidem Episcopo sine scitu theologi aliquem excommunicare multo minus divortiare, praeterea nullum in suo obsequio intertenebit, nisi unitum Valachum aut Catholicum, ipsiusque cognati praesentes, et futuri, in popas nihil jurisdictionis exercere praesumant. Libri antequam imprimantur, per theologum revideantur, consequenterque unitae professioni contrarii tollantur[3]).

---

[1]) Articulus 5. ex uno eodemque fonte, scilicet, ex protocollo conferentiae paulo ante memoratae, in Reversales Athanasii et in Diploma Caesaris transiit. Eum relege pp. 283—284.

[2]) Hujus articuli rationes erui possunt ex iis, quae in parallelum Reversalium articulum animadvertimus p. 284.

[3]) Hic conjunctim exhibetur materia trium articulorum Reversalium, nimirum 8., 9. et 10.; unde et explicatio ex iis fontibus est petenda, quos adduximus pp. 284—285.

Articulus VIII. Et ut Unitorum filii majus incrementum scientiae valeant haurire, desideramus, ut Albae, Hátszeg, et in Fogaras oppidis, scilicet in praeattacta Transilvania existentibus, scholas instituant, et ut templa, ubi plures fuerint Valachi valeant erigere, annuimus[1]).

Articulus IX. Praeterea Episcopus archidiaconos et popas, sine palpabili et evidenti causa aut praeter scitum et voluntatem Synodi non mulctet neque mutet, minus vero eos apud forum saeculare, in causis spiritualibus accuset, sed si quid praetensionis, vel querimoniae adversus eos habuerit, mediante theologo ad Dilectionem Nostram modernum scilicet Dominum Archiepiscopum, vel successores ejusdem deferat[2]).

Articulus X. Adulti, et maturioris aetatis non tantum in Paschate, quin etiam extra tempus Paschatis possint sacramentis uti. Pro baptismo autem, communione, et viatico nulla stola popis ex obligatione solvatur; pro copulationibus demum, introductionibus, et sepulturis, a Synodo semel pro semper moderata taxa instituenda erit. Proventus ecclesiarum per saeculares oeconomos percipiantur, percepti cum scitu Episcopi erogentur, rationes vero de perceptis, et erogatis ab oeconomis saecularibus coram Synodo exigantur[3]).

Articulus XI. Quippe nec hoc praetermittendum esse censetur, ut qui supradictis privilegiis gaudere voluerint, Unionis cum Catholica Romana Ecclesia professionem coram Episcopo, et theologo faciant; nec etiam satis est ad Unionem, ut quis Religionis alicujus in Transilvania receptae protectionem acceptare, seque pro illa declarare velit; nisi enim ea omnia credat, ac profiteatur, quae Religio illa profitetur, et credit, cui se unire velle dicunt, privilegiis immunitatibus, et exemptionibus gaudere minime poterunt.

---

[1]) Respondet articulo 11. Reversalium, quem habes p. 285.

[2]) Cfr. artic. 12. Reversalium, p. 285.

[3]) Quod hic uno articulo connexum est, id in Reversalibus distinctius diribetur in tres, 13., 14. et 15. pp. 285—286.

Cum autem graeci ritus Valachi nec liturgiam suam, nec jejunia, nec signum s. Crucis, nec Deiparae Virginis, et Sanctorum cultum, nec fidem in sanctissimam Trinitatem, deserturi sint, certum est quod nec reformatae, nec lutheranae, nec unitariae Religioni unire se possunt, siquidem aliud esset se cum aliqua unire Religione, et aliud Religionis protectionem assumere[1]).

Articulus XII. Et siquidem Majestati Nostrae tanquam Regi Apostolico, Summoque Ecclesiarum Patrono collatio universorum beneficiorum, tam in Provincia Transilvaniae, quam et partibus eidem annexis, ex vi praerogativae Regis Apostolici, optimo jure competeret, ac proinde modernis, pariter et futuris temporibus in futura vacantia, tres personas pro dignitate episcopali aptas et idoneas Nostrae Majestati Regiae proponant, et quem eligere ex his, et denominare dignabimur[2]), ille si episcopali dignitate graeci ritus prout et alii ecclesiastici majoribus officiis gaudere voluerint, collationes, seu donationes per Cancellariam Nostram Aulico-Transilvanicam expediendas a nemine sed a Nobis impetrabunt, ab aliis vero impetrata praesentium per vigorem nullius tenebuntur esse vigoris[3]).

Articulus XIII. Et ut haec universa, et singula deducantur in effectum, toties mentionatus Episcopus cum theologo non solum omnem diligentiam, et sedulitatem adhibebunt, sed ipsi etiam, veluti reliquis praesidentes, aedificationi omnimode studeant, jurisdictioni eorundem concreditos in bonis et honestis moribus, uti personas decet ecclesiasticas, conservent, ut exemplo ipsorum ipsa quoque

---

[1]) Hoc articulo votis Athanasii promissisque Kollonichii plene satisfit, uti patet ex protocollo conferentiae supra jam repraesentato pp. 277—278 et ex aliis locis ibidem indicatis.

[2]) A Caesare id concessum iri, Cardinalis a Kollonich ante promiserat, ut ex actis conferentiae 2. apparet p. 280.

[3]) Haec prohibitio donationes ab alio, quam a Caesare, impetrandi probabiliter causam habet ex illa donatione, quam Athanasio a principe Valachiae factam vidimus pp. 261 — 262, ut ab Unione resiliret. Cfr. etiam inferius dicenda p. 345.

plebs ad bonos mores amplectendos quodam modo provocentur[1]).

Articulus XIV. Quod quidem universis fidelibus nostris, praelatis, magnatibus, et nobilibus, tam ecclesiasticis, quam saecularis fori judicibus, et justitiariis, cunctis denique, praedictorum, ut et Transilvaniae Statibus et ordinibus, Gubernioque Nostro Regio, Supremis Comitibus, Capitaneis, judicibus regiis, civitatum, et sedium saxonicalium, magistris civium, aliisque quibuscunque subditis nostris, praesentium notitiam habituris, modernis et futuris, maxime vero generalibus Locum tenentibus, aliisque quibuscunque officialibus bellicis, ubicunque locorum existentibus, et exstituris, hisce praecipimus, et mandamus, ut si toties mentionati graeci ritus Uniti in praedeclarata immunitate sese laesos apud vos questi fuerint vestrumque auxilium et opem imploraverint, eisdem assistere, ac eosdem contra hujus privilegii impetitores tueri, protegere, ac defendere debeatis[2]).

Articulus XV. Quae tandem praemissa omnia, et singula juxta illa, praesens etiam Caesareum Regium Diploma, mandatumque Nostrum benignissime volumus et jubemus per supremos, et vicecomites, ac judices nobilium, in universis Comitatibus Transilvaniae sedibusque siculicis, pariter et saxonicis per supremos capitaneos, et regios judices, in quibus graeci ritus Uniti degunt tempore congregationis Comitialium, aut sedium publicari, ut ad omnium quorum oportet, notitiam valeat pervenire; si vero quipiam ausu temerario his omnibus in toto, vel in parte reluctantes apparerent, relationem Nobis superinde facere debeatis, quatenus si opus fuerit, tam evidenti malo severiori etiam manu medela tempestive adhibeatur. Secus itaque nullus

---

[1]) Ad hujus articuli intelligentiam facit Reversalium articulus 16. junctis literis Cardinalis Barberini descriptis pp. 287—288. — Quidnam vero theologo esset in ejusdem articuli executionem praestandum, Kollonichius propria instructione, in scriniis tabularii sedulo asservanda, singillatim praescripsit. Eam dabimus pp. 309—313.

[2]) Articuli 14. et 15. interpretationem habent ex iis, quae Jurisperiti communiter tradunt in tractatu *de clausulis*.

fidelium Nostrorum facere praesumat. Jubemus praeterea, ut harum transumptis, sive scriptis, sive impressis manu alicujus in authoritate ecclesiastica constituti, eadem prorsus fides tribuatur ac si haec ipsae in originali exhibita fuissent.

In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesens Diploma jurium antelatorum Episcopi, poparum ac Valachicae Nationis futura pro cautela necessarium, sub sigillo Nostro pendenti extradandas duximus, et concedendas.

Datum in Archiducali civitate Nostra Vienna Austriae Anno 1701, Die decima nona mensis Martii, Regnorum Nostrorum Romani 43, Hungarici 46, Bohemici vero 45.

Leopoldus.

Comes Samuel Kálnoki.

(B. U. B. pp. 28—33.) Joannes Fiath.

En novum illud, quod Athanasius nominatim petierat (pp. 221, 275—278), quodque Kollonichius sancte promiserat (ibid.), Caesareum Diploma vulgo *Leopoldinum II.* appellatum. Vix unquam alicujus Principis Constitutio prodierit, cujus rationes omnes, atque inde etiam genuinitas atque authentia, adeo apertae essent ac clarae, cujusque textus accuratius esset ad praevium processum exactus.

Extat Leopoldinum hoc Diploma in loco maxime authentico, protocollatum scilicet in Lib. Reg., tom. 3, p. 177: unde et expeditum legitur *τὸ ἴσον*, seu instrumentum ex ipso originali conceptu solemniter confectum, per Clementem Kozma, inclytae Cancellariae Aulico-Transilvanicae juratum notarium *mp.* (N. 36 ex an. 1701).

Ex eodem illo fonte authentico genuinum extat *ἰσότυπον*, jussu atque usui Cardinalis a Kollonich in *paricula*, ut vocant, *charta* fideliter descriptum eodem Martio mense: quod insertum reperitur instrumentis cancellariae Kollonichianae, hodieque integrum atque incorruptum invenitur in B. U. B. pp. 28—33.

Aliud exemplar *ἰσότυπον* ac *σύγχρονον* habetur in A. P-I. V. ejusdem cum originali, in Lib. Reg. protocollato, fidei ac valoris; est autem *τὸ ἴσον*, quod in usum Supremi Caesareorum per Transilvaniam armorum praefecti Rabutin Comitis de Bussi ad fidem archetypi conceptus ex Lib. Reg. descriptum transiit in relationem castrensem ejusdem anni servatumque ad verbum est in opere msc. Andreae Freyberger loco citato.

Trium horum exemplarium beneficio, quae ipso illo mense Martio anni 1701 confecta esse constat quaeque per omnia quoad sensum conveniunt, textum Diplomatis hic repraesentavimus.

Apographon, quod episcopus Joannes Innocentius Klein Carolo VI. obtulit an. 1732 pro urgenda nonnullorum articulorum executione, quodque cl. D. Fiedler edidit in *Actis Acad. literar. Vindobon.* = Sitzungsberichte =, 1858, pp. 376—380, leviori calamo invenitur ex aliquo *ἰσοτύπῳ* descriptum, quum non minus 57 lectiones a tribus illis, quae ex anno 1701 esse diximus, variantes occurrant, quarum tamen nulla sensum exemplarium authenticorum adulterat. Hinc factum est, ut ministri Caesarei, quibus Postulata episcopi tradita fuerunt examinanda, non solum nihil contra veritatem exemplaris ab Oratore oblati exciperent, sed imo legitimum, quod in adducto Diplomate inerat postulandi agendique fundamentum agnoscentes, imperatori auctores essent, ut eodem adhuc anno, die 11. Decembris, gravamina ceu in jure fundata Comitiis Transilvaniae protinus tractanda transmitteret. Quin et Comitia ipsa, quantumvislicet Postulatis episcopi parum essent amica, Diplomatis authentiam tamen in dubitationem vocare non poterant. Sed de his libro III. fusius agemus.

Quae quum ita sint, jam peritum et veritatis investigandae studiosum lectorem fidenti animo sinimus integre de iis judicare, quae non ita pridem de origine hujus Diplomatis fusiori calamo scribere non dubitavit Rmus. D. J. M. Moldovanu tum in *Acte sinodali ale baserecei romane de Alb'a Julia si Fagarasiu* (Blasiu, 1869), tum in *Spicuire in istori'a baserecesca a Romaniloru* (Blasiu, 1873). In altero hoc opusculo ait pp. 30—31: „Antequam Clain sedem episcopalem occupasset, alterum Diploma Leopoldinum fabricatum est *(s'a fauritu)*, quod ejusdem diei 19. Martii 1801 praetendebatur esse. In hoc fabricato Diplomate *(intru acesta fauritura)*, a me in = Acte sinodali, Blasiu, 1869, pp. 178 seqq. = discusso etc. . . . Ego authentiam hujus Diplomatis non defendo, e contra censeo, illud esse commentum Jesuitarum *(nascocitur'a jesuitiloru)*." — In priore suo opusculo autem, ad quod lectorem remittit Rmus. D. Moldovanu, haec habet pp. 182—183: „Quod hujus Diplomatis originem *(inceputulu)* et authentiam spectat, episcopus Greg. Maioru in Promemoria d. d. 11. Febr. 1773 Romam misso ista dicit: Diploma secundum Leopoldinum, juxta cujus tenorem in collationalibus inseritur *(se baga)* theologus et aliae conditiones praejudiciosae, nullibi repertum est, neque ejus conceptus originalis, neque copia authentica, quamvis de mandato Augustissimae Imperatricis feliciter regnantis quaesitum sit et hic in Cancellaria Transilvanica et in Gubernio regio Transilvanico[1]). Qua de causa jam tem-

[1]) Si deputati instrumentorum requisitores ita respondissent, tunc foedum in modum et imperatricem et episcopum decepissent, quum

pore Petri Pauli Aronu jure merito apocryphum et subreptitium judicabatur vel ab ipsis ministris[1]). — Secundum similitudinem *(dupa asemenarea)* hujus apocryphi Diplomatis quaedam instructio nomine Cardinalis a Kollonits in lucem prodiit: haec quoque apocrypha *(sî acest'a apocrifa)*, ut inferius patebit[2]). Auctor utriusque idem fuisse videtur. Primum diebus nostris episcopus Klein invenit apud quemdam P. Jesuitam, defunctum in aedibus suis[3]), aliquas copias simplices horum scriptorum; hae erant bene et cautissime inclusae in scriniis defuncti[4]). Hae copiae theologo tribuunt potiorem partem et fere integram potestatem in clerum et populum; imo vero ipse episcopus theologo subordinatus est. . . . Postea indicat mala ex hac subordinatione episcopi uniti provenientia; dein dicit Athanasio I°. consilium datum fuisse[5]), propter ignorantiam linguae latinae, servandi sibi in adjutorem quemdam theologum; non tamen ad hoc obligabatur aliquo Diplomate nec Bullis papalibus. Joannes Nemes L. B. de Patak dein e proprio motu suscepit et servavit sibi ex illa Societate unum, postea vero dimisit eum[6]). Quum vero tempore episcopi Klein praetendere

---

Diploma inde a die 19. Martii 1701 authentice protocollatum extet in Lib. Reg., ut dictum jam est.

[2]) Ministri Caesarei de genuinitate et authentia Diplomatis nec dubitarunt unquam, nec dubitare poterant, quum illud rite insertum Lib. Reg. nossent.

[3]) Genuinum hoc documentum mox sistemus ex Actis Cancellariae Kollonichianae pp. 309—313.

[4]) Is erat P. Nicolaus Janossi, qui obiit die 19. Martii 1741. Quum auctor hic dicat, *primum* per occasionem mortis illius Patris copiam simplicem Diplomatis inventam esse (1741), patet quam absurde paulo inferius comminiscatur, *demum* anno 1729 in lucem protractam fuisse copiam simplicem!

[5]) „Scrinia haec defuncti, in quibus documenta bene et cautissime inclusa fuisse" dicuntur *(Ele eréau incuniate cu grige in sicria-le mortului)*, constituebant Tabularium seu Archivum Officii primatialis theologi: quod quum esset sub immediata jurisdictione Primatis, qui theologum nomine imperatoris instituerat, merito cautissime *(cu grige)* custodiebatur a theologis, ejus rationes, ubi opus fuisset, Primati et imperatori reddituris. — Quod auctor non obscure adsignificat, in aedibus episcopalibus alienorum scriniorum claustra fuisse effracta, id verum esse non censemus.

[6]) Falsum est totum, quod hic de institutione theologi scribitur, ut vel ex solo articulo 5. Reversalium (pp. 283—284) patet. — Caeterum ut multi et tunc erant et nunc sunt Episcopi catholici linguae latinae ignari sine theologo ipsis adjuncto, ita plures et olim florebant et nostra hac aetate florent episcopi catholici literis latinis doctissime eruditi, quibus tamen theologus invenitur assignatus cum stricta obligatione ejus consiliis utendi. Ergo (seposita etiam quaestione, quo in gradu Athanasius literarum latinarum extiterit inscius) ejus linguae ignorantia in causa non erat, cur ei theologus daretur.

[6]) Falsa haec sunt; etenim P. Georgius Regai, qui nomine imperatoris a Primate nominatus fuerat theologus anno 1722, eadem aucto-

coepissent quasi quoddam jus, et propterea dissensiones haud exiguae ortae fuissent — prout constat e variis monumentis et ex experientia —, tunc demum anno 1729 in lucem protracta est copia simplex cujusdam Diplomatis gloriosi Imperatoris Leopoldi"[1]). . . . Deinceps profert documenta, quibus ostendit Diploma illud esse apocryphum. . . . Haec documenta hic citata simul cum suis animadversionibus jam 25. Nov. 1752 episcopus Aronu ex hac urbe Vindobona Romam misit et invenientur in Cancellaria Apostolica[2]). Neque miretur aliquis tam evidentes errores tanto tempore perdurasse, et per Sacratissimas Majestates non fuisse abolitos. Quoniam episcopus Klein, tardius animadvertens fraudes in praedictis documentis, et nitebatur illas detegere, liberareque suum episcopatum his gravibus conditionibus, quae libertati ecclesiae praejudicabant, et ut vindicaret jura episcopatus illaque conservaret secundum tenorem genuini Diplomatis Leopoldini: statim convenerunt *theologus et provincialistae*, et opprimentes illum suspicionibus et variis delationibus ad tantas angustias illum adduxerunt, ut coactus sit ad Sedem Apostolicam recurrere ibique putrefieri[3]); Episcopus vero Aronu his omnibus detectis et relatis ad Excelsam Cancellariam Aulicam in ultima audientia obtinuit a Sua Majestate feliciter

---

ritate theologum agere perrexit usque ad an. 1738: uno excepto anno 1731, quo Primatis assensu vicem ejus supplevit P. Emericus Görgei, ut suo loco dicetur.

[1]) In hoc quoque falsitatis convincitur auctor; constat enim ex fontibus minime dubiis, per totum illud tempus, de quo hic est sermo, venerabilem clerum Valachicum concordissime cum theologo S. J. vixisse, non solum sub episcopo Pataki et, eo defuncto, sub dioeceseos administratore Patre Adamo Fitter, sed etiam per multos annos adhuc sub ipso episcopo Klein, ut vel ex iis Actis patet, quae vulgavimus in *Zeitschrift für kathol. Theologie*, 1879, pp. 806—808. Sed ea de re alia afferemus infra libro III. — Interim ingenuum lectorem non fugiet, quam absurde dictum a scriptore sit, post dissensiones *tempore episcopi Klein* obortas, *demum anno 1729* productam fuisse copiam Diplomatis, quum tamen episcopus Klein non ante annum 1732 cathedrae suae possessionem ceperit.

[2]) Quod omnibus episcopis catholicis ex jure praescribitur, ut pro obtinenda confirmatione Pontificia cum processu informativo Romam mittendam curent *informationem status ecclesiae*, confectam et legitimis documentis munitam juxta instructionem Urbani PP. VIII., id ipsum et episcopus Aaronu per viam Nuntiaturae Viennensis hic praestitit: qua in re nec vola nec vestigium falsae illius criminationis apparet, qua is, juxta auctorem, theologos S. J. insectatus fuisset.

[3]) Quum hoc loco id unum agamus, ut genuinitatem atque authentiam Diplomatis extra omnem dubitationem positam esse ex indubiis fontibus ostendamus, omisso nimirum omni examine ac judicio nostro de ejus tenore: non est cur de iis dicamus quae episcopus Klein variis temporibus circa illud gessit. Id tamen relinquere tacitum non possumus, quod hic per falsam criminationem scribitur, theologum aliquando concurrisse cum aliis ad episcopum opprimendum.

regnante responsum: Quod Sua Majestas de his omnibus nihil sciat[1]), prout respondit et mihi ad proximam relationem, quam respectu conditionum propositarum in collationalibus meis feci. — Ita scribit neodenominatus episcopus Maioru de Diplomate II. Leopoldino. Et valde recte habet *(si forte dereptu are)*."

Utrum recte?

Judicium sit penes ingenuum lectorem.

Nos quidem Memoriale istud, ob reverentiam episcopo debitam, vulgatum nollemus[2]), quod auctori suo haud exiguo sit bonae existimationis damno; nec induci potuissemus ipsi, ut de eo in Germania loqueremur, nisi scriptores Rumeni ejus notitiam longe lateque, in exteris nationibus etiam, magno studio jam propagassent, lectoribus ad illud tanquam *ad copiosam et valde criticam expositionem publicis actis innixam* remissis, calumniosoque ejus argumento ad usus politicos his praeter alia lugendis ad literam verbis translato[3]): „Einer der heftigsten politischen und confessionellen Kämpfe zwischen den Romänen und ihren Gegnern, ein Kampf, der das ganze 18. Jahrhundert hindurch dauerte, in das 19. Jahrhundert hinübertrat und selbst heute noch sein Ende nicht erreicht hat, war die Folge dieses Auftretens der Romänen (für ihre gerechten Forderungen). In den ersten Jahren

---

[1]) Recte prorsus; quia ex utriusque juris regulis supremus princeps ea tantum *in scriniis pectoris sui habere censetur*, quae ad universalia Reipublicae jura pertinent, caetera vero, *quum sint facti et in facto consistant* (uti sunt Diplomata specialia, leges particulares, privilegia) *potest probabiliter ignorare.*

[2]) Si Rmo. Dno. editori expedire videbatur, ut hic libellus in lucem ederetur, optassemus saltem, ut simul etiam indicata fuisset occasio, per quam Maioru talia scripsit, ut ita lector secretiorum historiae rationum cupidus asperitatem ac levitatem stili aliquo modo intelligere posset. — Ex actis, quae fideliter ex originali ipsi nobis descripsimus, patet, neo-denominatum episcopum in ea fuisse opinione, Patrem theologum partem habuisse in severa illa censura conscribenda, quam Athanasius Rednik, Vicarius generalis, per Primatem ad Excelsam Aulam contra ipsum (Maioru) transmiserat die 16. Julii an. 1764, et per quam obtinuerat, ut is pro ea vice a cathedra episcopali excluderetur. Quod documentum quum ipse Viennae vidisset, facile concipitur, hominem, qualem eum tunc fuisse Rednik perscribit, vehementiori quodam affectu commotum plura, quae nonnisi post diligens archivorum studium erant affirmanda vel neganda, insalutatis, ut species est, fontibus, praecipitantiori atque animosiori calamo, minus considerate literis consignasse. Quae adjuncta certe habent aliquid probabilis explicationis errorum, quibus in isto Memoriali exarando Maioru captus fuisse probatur.

[3]) P. 94—95 opusculi: Memorandum, im Auftrage der Generalkonferenz der zu Hermannstadt vom 12. bis 14. Mai n. St. 1881 versammelten Vertreter der romänischen Wähler verfasst und veröffentlicht vom entsendeten Ausschusse derselben. (Aus dem Romänischen übersetzt.) Hermannstadt, 1882.

ward der Kampf künstlicherweise auf das kirchliche Gebiet beschränkt, wo die Gegner selbst vor Urkundenfälschungen nicht zurückschracken. Um nämlich nicht blos das romänische Volk, sondern auch seine Religion und Kirche zu vernichten, erdreisteten sie sich später, nach dem Tode Kaiser Leopold I., mit einem kaiserlichen Diplom, genannt das zweite, hervorzutreten, welches das Datum des 19. März 1701 trägt jedoch apokryph, untergeschoben, erdichtet ist und aus 15 Punkten besteht; so oft sie aber aufgefordert wurden, das Originale vorzuzeigen, oder dessen Entsendung von Wien an das siebenbürgische Gubernium, sowie seine Inregistrirung und Veröffentlichung nachzuweisen, vermochten sie nichts als erfundene Abschriften vorzulegen. Trotzdem aber führten sie, hatten sie doch die Macht in den Händen, mit roher Gewalt die in jener Lügenschrift enthaltenen Punkte durch, bis endlich unter Maria Theresia im Jahre 1743 und darauf 1752 nach genauesten, über höhern Auftrag geführten Untersuchungen die ganze Welt sich überzeugte, dass die Romänen bis dahin nach einem *apokryphen, falschen, infernalen* Diplome behandelt worden waren. (Siehe über diese höchst interessante historische Episode die ausführliche, sehr kritische Darstellung auf Grund der öffentlichen Akten in den Synodalakten der romänischen Kirche von Alba-Julia oder Fogarasch, von Johann M. Moldovanu, tom. I. Blasendorf 1869, Seite 178—185)."

Nos, qui exilia haec scribimus, in extremis imperii finibus, in longinqua Tiroli constituti, non sumus de numero adversariorum politicorum inclytae nationis Rumenae, sed imo ejus nos ex animo profitemur studiosissimos, omnimodamque illi prosperitatem optimis votis atque ominibus adprecamur ex ipsa alma hac Urbe Oeniponte, ubi memoria principum Moldoblachiae a saeculis est in benedictione[1]), et ubi Deputati Rumenorum postulata sua in conventu Blasiensi determinata anno 1848 (15—17. Maji) Sacratissimae Suae Caesareae et Regiae Apostolicae Majestati, Ferdinando I., obtulerunt[2]. Verum quo majori fide ac studio nationem prosequimur, eo dolentius deplorare debemus, quod per adhibitum in dicto Memoriali argumenti genus, ex praetensa spuria origine Diplomatis secundi praeter omnem veritatem erutum et monstrose, uti lector vidit, exornatum, libelli auctores Causae nationis propriae haud mediocre detrimentum, cum magna (dolenter id referimus) nominis Rumeni imminutione, apud intelligentem et doctam Europam importarunt. — Sed de his satis multa! — Progrediamur ad alia genuina documenta proferenda §. 6., quae et ipsa Diploma Leopoldinum II. eodem illo anno 1701 vere emanatum evidenter ostendunt.

---

[1]) De Voivodis Petro († 1594) ejusque filio Stephano († 1602) hospitalitate principum nostrorum hic usis ac beata, quod egregia ipsorum facta sperare jubent, morte defunctis forte plura dicemus in Parergis.

[2]) Cfr. *Kais. kön. Bothe von u. für Tirol u. Vorarlberg*, d. 26. Jun. 1848 (N. 75, p. 358).

§. 6.

De actis in Causa Unionis sub Athanasio rite confirmato.

I.

Diploma patrocinii ac liberi comeatus

Athanasio pro se suisque concessum, nominatim pro theologo juxta praecedens Diploma diei 19. Martii denominando, et bonorum episcopalium oeconomis a Caesare jam deputatis.

Leopoldus etc.

Expositum est Majestati Nostrae, nomine et in persona venerabilis Athanasii consiliarii nostri et per Transilvaniam partesque Hungariae eidem annexas graeci ritus sacrae Romanae Ecclesiae uniti Episcopi, qualiter idem, inspirante divino Numine, in gremium Sacrae Romanae Ecclesiae catholicae, a quo plurimum schismatis tabe laboraverat, rediisset, clementissimumque pro se suisque, qui praeattactae Sacrae Romanae Ecclesiae se unire vellent, Diploma sub certis praerogativis et immunitatibus obtinendo et episcopalia sua munia rite obeundi et administrandi ex munificentia nostra Caesareo-Regia facultatem nactus esset.

Ut vero sui conatus in obeundis episcopalibus muniis clementissima protectione Nostra secundati faciliorem et feliciorem sortirentur effectum, pro speciali Caesareo-Regia Nostra protectione, pro se suisque, ut et fidelibus nostris Michaele Payi et Stephano Rácz, demisse institit, veluti ejusdem episcopatus bonorum ac proventuum oeconomis, per Nos ad id specialiter deputatis et declaratis. Cujus supplicatione et instantia benigne exaudita et faventer admissa, eundem venerabilem Athanasium in persona cum aliis praeattactis tam sibi adscitis quam cohaerentibus, in specialem protectionem Nostram clementer assumere non dubitavimus, dando insuper et concedendo eidem facultatem, ut ubique locorum in chara Nobis Transilvaniae provincia et partibus Hungariae eidem annexis hac pro-

tectione nostra Caesareo-Regia frui, sub eadem libere i
ac redire morarique, ecclesias visitare, ibidem defect
corrigere aliaque episcopalia munia, ad instar alioru
episcoporum obire possit ac valeat: prout assumimus
recipimus, damus et concedimus per praesentes, cleme
tissime Vobis mandantes, universis praescriptis et singuli
ut eundem venerabilem Athanasium sibique adscitos a
hibito etiam theologo per fidelem Nostrum Nobis since
ac intime dilectum Rmum. in Christo Patrem ac Dnu
Leopoldum, Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinalem e S. R.
comitibus Kollonics, Archiepiscopum Strigoniensem ac su
cessores ejus nunc et in futurum denominando, ut et fidel
Nostros Michaelem Payi et Stephanum Rácz, in person
rebus, bonisque suis praeattactis impedire, turbare a
quovis modo damnificare praesumatis vel praesumentib
permittatis; verum ubi necessitas et id exegerit, omne
assistentiam et sedulitatem eisdem praebere sub gravi a
madversione Nostra haud permittatis; secus non factur
Praesentibus perlectis exhibentibusque restitutis. Datu
in Civitate nostra Viennae Austriae die 19. mensis April
anno Domini 1701, regnorum Nostrorum Romani 4
Hungarici 46, Bohemiae vero 45.

Comes Samuel Kálnoki.

(A. Pr. St.) Joannes Fiath.

II.

Instructio theologi Graecorum unitorum

ex mandato imperatoris per Primatem nominandi.

Priusquam theologus nominaretur, Cardinalis certam quamda agendi normam pro eo statuit, ut in executione Reversalium Athanas et novi Diplomatis Caesarei ad genuinam Actorum mentem procede retur. Ad theologi munus Patrem Neurauter destinaverat Kollonichius quod is prae caeteris esset omnibus negotiorum Viennae pertractatoru rationibus apprime initiatus et simul apud Athanasium in paucis gr tiosus. Verum quominus id statim fieret, impedimento erat Patri officium in Aula Rabutiniana. Hinc voluit Eminentissimus, ut P. Ba

ranyi, Athanasio plurimis officiis conjunctus et ipse, interim, vicaria veluti potestate, theologum ageret, donec P. Neurauter dimissionem ab officio aulico obtinuisset. — *Instructionis theologi de mandato Caesaris per Primatem nominandi* ternum exemplar *ἰσότυπον* confici Cardinalis jussit: quorum unum semper penes ipsum theologum esse voluit cum Reversalibus Athanasii et utroque Diplomate Caesareo; alterum Patri Ladislao Sennyei, Praeposito Provinciae Austriae S. J. tradidit in Archivo Provinciae custodiendum; tertium ipse sibi retinuit, documentis propriae suae Cancellariae ad suos usus inserendum, ubi hodieque illaesum invenitur. Exinde et nos integrum instructionis textum huc adscribimus:

Quamvis theologus Reverendissimi Episcopi Valachorum instructione indigere minime videatur, tum quia prudentia aeque ac in canonibus, et theologia morali ac scholastica eundem esse novimus exercitatum; quibus ducibus si Reverendissimum Dominum Episcopum Valachorum, clerumque Valachicum direxerit, a via et tramite veritatis ac recti nequaquam aberrare poterit; nihilominus, ut exempla sequamur sapientum, qui malunt certas, et bene trutinatas regulas agendorum sibi a moderatoribus praefigi, quam suae nimirum prudentiae inniti, sequentem theologo Reverendissimi Domini Episcopi Valachorum in Transilvania proponimus instructionem.

1. Quum per plura saecula, quibus gens Valachica cervicem sub jugum, aut barbarorum, aut haereticorum flectere debuit, clerus ad opera servilia sit compulsus, nec fuerit, qui parvulis eorum proponeret cibum verae sapientiae et timoris Domini, exinde vero inexplicabilis ruditas, ignorantia legis Domini, abusus in administratione sacramentorum, errores in materia fidei, tum in populo laico, tum clero, imo etiam Episcopo sint consecuta; fieri non potest, ut haec omnia uno eodemque tempore brevi exstirpentur. Accurabit ergo theologus, ut sensim errorum zizania eradicentur, atque a talibus exordietur, quae si non exstirpentur, facile populum relapsum in schisma inclinarent, in quem finem desideraretur, ut clerus universus scripto se Romano Pontifici subjiciat, eumque tamquam uni-

versale caput Ecclesiae agnoscat[1]); item, ut Unionem singuli jurato praestent, et scripto authentico firment. Aget autem in hoc puncto caute, ne praecipiti aut immaturo suo zelo totam molem salutiferae Unionis trahat in irreparabilem ruinam, semperque prae oculis habebit vicinum principem Valachiae, et haereticos in Transilvania potentissimos, qui utpote hostes infensissimi Catholicae Romanae Ecclesiae, omnem adhibituri sunt conatum ad labefactandam, si non plene exstirpandam hanc Unionem[2]).

2. Omni studio in id incumbat, ut affectum Episcopi, et cleri lucretur; hoc enim habito, facile gentem hanc agrestem, non civilem, quae amicitias utilitate probat, in suam trahet sententiam, sibique benevolos reddet, omniaque impetrare poterit.

3. Reverendissimum Dominum Episcopum in rebus ad fidem sanctam spectantibus instruat, salutaria et moralia eidem monita suaviter communicet, quem ordinem in domo, quem in familia observare Episcopum conveniens sit, praescribat[3]).

4. Exemplar habeat apud se Reversalium ab Episcopo Viennae subscriptarum[4]), diligenterque examinet, an omnia promissa accurate Episcopus observet? et siquidem eundem promissorum quodpiam transgressum intellexerit, absque mora (nisi prudentia aliud dictaverit) Episcopum suaviter moneat, atque ut promissa observet, fortiter instet. Eminentissimo Domino Cardinali, utpote Archiepiscopo Episcopi Valachiae frequenter, quis status sit Episcopi, quis cleri, perscribat.

5. Quia vero tum Episcopo, tum clero haeretici Domini Transilvani obsistent, nec facile admittent, ut privilegiis sibi collatis, aut confirmatis a Sacratissima

---

[1]) Hoc factum esse in Synodo generali, quam Athanasius domum reversus celebravit, statim videbimus p. 328.

[2]) Quam vere haec scripserit Cardinalis, lector compertum jam habet ex Actis Baranyii p. 191.

[3]) Recole Reversalium articulum 16., p. 286.

[4]) Quomodo theologi id accurate servarint, ostensum est p. 303.

Caesarea Majestate in pace frui possint: ideo theologus partes cleri tuebitur, agetque, ut juxta Diploma Sacratissimae Caesareae Majestatis anni 1699, et novissime 1701 immunitatibus et juribus ecclesiasticis gaudeat clerus Valachicus[1]).

6. Omnibus visitationibus parochiarum ab Episcopo instituendarum intersit[2]), diligenterque animadvertat: an statui suo convenienter vivant popae? an cultus Divinus, aliaque parochialia rite administrentur? et siquidem emendandum quidpiam esse censuerit, Episcopo communicet, ut emendatio ab ipsomet Episcopo, non vero per theologum fiat.

7. Nunquam admittat, ut Episcopus popas verberet aut despotice cum iis agat: minus cum Episcopo incarceret popas, sed contumaces, aut scandalosi, aut delinquentes de clero opportunis, et quantum possibile est, suavibus mediis corrigantur. Non admittat, ut ultra annuatim unum ungaricalem florenum popae Episcopo aliquid cogantur contribuere[3]).

8. Quando clerus Valachicus Synodos celebrabit, theologus pone Episcopum sedebit, in ipsa Synodo congreganda; in congregata vero ordinem instituet, et ne tumultus in Synodo posthac oriantur, ut singuli singillatim calculos dent aut loquantur, sataget secundum dignitatis aut senii gradum; clamores porro et tumultus vociferantium ex Synodo absolute eliminabit. Si clerus totus, aut ejusdem major pars diversae fuerit aut oppositae ab Episcopo sententiae, ipsaque materia dubia, accedere poterit theologus clero; facilius enim unus componi potest, quam totus clerus, qui si odium contra theologum semel caperet, irreparabilia consequerentur damna.

---

[1]) De cura, qua theologi tradita sibi Diplomata custodierunt, dictum est ibid. not. 4.

[2]) Ab Athanasio, parochias canonice visitaturo, antea jam in viae ac laboris socium assumptum fuisse Baranyium, vidimus pp. 255 et 264.

[3]) Descripta haec sunt ex Reversalium articulis 8. et 9., pp. 285.

9. Ut juventus in literis et virtute proficiat, ut mox post adventum Episcopi Albae erigantur scholae urgebit[1]). Magistrum idoneum, et Romano-Catholicis unitum fidelem, aut in defectu talis Romano-Catholicum pro instruenda juventute in literis latinis et Valachicis proponet. Sataget etiam, ut scholae incrementum sumant.

10. Libri omnes, qui in typographia Valachica Albae-Juliae imprimentur, prius a theologo censurabuntur, nec ullus librorum absque praefixa libro theologi approbatione imprimendus est. Ut vero ex Valachia Transalpina non inferantur schismatici, aut haeretici libri, cavebit[2]). Nunc Eminentissimi sumptibus catechesis Valachica imprimatur, et gratis distribuatur; ita tamen, ut vetus corrupta catechesis a singulis, quantum fieri poterit, recipiatur.

11. Attendet etiam, ne Episcopus correspondentias habeat cum schismaticis, etiam Principe Valachiae, cum haereticis, aut suspectis hominibus. Si literae aut principi Valachiae, aut schismatico cuipiam, aut haeretico negotiorum causa scribendae forent, Episcopus easdem, priusquam mittantur, theologo communicabit[3]).

12. Qui ad ordines majores promovendi sunt, prius a senioribus praesente theologo examinentur, et persoluto examine, si theologus ineptum candidatum ad ordines esse declaraverit, ab Episcopo non ordinabitur.

13. Numerum poparum habeat conscriptum; eorundem genium et mores noscat; vagos, inutiles, suspectos, turbulentos, haereticorum brachio fidentes popas non patiatur in dioecesi, ne tamen odium incurrat apud fautores aut amicos talium, disponat Synodum et Episcopum, ut exauctoratio aut proscriptio talium a

---

[1]) Cfr. ibid. Artic. 11.

[2]) Pertinent ista ad executionem articuli 7. Diplomatis, p. 297.

[3]) Quae hoc et duobus sequentibus numeris habentur, ferme ad literam sunt descripta ex articulis Reversalium et Diplomatis de eodem argumento agentibus; quare nova interpretatione non indigent.

Synodo fiat. Non admittat ullo modo, ut Episcopus plures popas ordinet, quam necessarii sint ad parochialia administranda; ex hac certe inutili pluralitate poparum plurima mala et inconvenientia, imo injustitiae exorta sunt, et exorirentur.

14. Denique satagat, tum clerum, tum Episcopum juxta canones et propriae et universalis Ecclesiae Romano-Catholicae dirigere[1]); non admittat divortia ullo modo fieri ab Episcopo, vel popis; si quis ob causam gravem excommunicandus esset, ipse sententiam Episcopo dicet, sed non feret, aut latam Episcopo promulgandam committet. Non admittet, ut Episcopus protopopas ad libitum suum exauctoret, aut popas de meliori in viliorem parochiam transferat, sed talis exauctoratio, aut translatio a Synodo solummodo sententia fieri poterit. Mulctae quantitatem theologus determinabit, quam augere non poterit Episcopus.

Haec sunt fere principaliora, quae Ecclesiae Valachicae neo-unitae proponimus. Reliquos particulares usus prudentiae theologi committimus; in dubiis ad nos recurrat. Deus providentissimus det illi spiritum sapientiae, intellectus, consilii, et fortitudinis, ut novellum hunc gregem dirigat in viam salutis aeternae.

Leopoldus Cardinalis a Kollonitz,
Archiepiscopus Strigoniensis.

(B. U. B. pp. 255—257.)

---

[1]) Cur theologo esset satagendum, ut praeter leges universales, utrique ecclesiae communes, speciatim etiam canones ritus graeci proprii exacte servarentur, ostensum est supra pp. 113 seqq.

III.

Monita Patri theologo in Transilvania constituendo

propter peculiaria locorum ac personarum adjuncta ex parte Instituti Societatis Jesu data.

1. Quoniam Societas Jesu, quae ad fidei propagationem et animarum lucra a Domino excitata est, sicut per propria Instituti sui ministeria, quae spiritualia arma sunt, cum Ecclesiae utilitate ac proximorum aedificatione, sub crucis vexillo finem feliciter consequi potest, quem intendit: ita et haec bona impediret et se maximis periculis exponeret, si ea tractaret, quae saecularia sunt et ad res politicas atque ad Status gubernationem pertinent. Idcirco sapientissime a nostris majoribus statutum est, ut militantes Deo aliis, quae a nostra professione abhorrent, non implicemur. . . Quare (ut ab omni specie mali abstineatur, et querelis etiam ex falsis suspicionibus provenientibus, quoad fieri poterit, occurratur) praecipitur Nostris omnibus in virtute sanctae obedientiae et sub poena inhabilitatis ad quaevis officia et dignitates seu praelationes, vocisque tam activae quam passivae privationis, ne quispiam publicis et saecularibus principum negotiis, quae ad rationem Status (ut vocant) pertinent, ulla ratione se immisceat; nec etiam quantumvis per quoscunque requisitus aut rogatus, ejusmodi res politicas tractandi curam suscipere audeat vel praesumat; idque serio commendatur Superioribus, ne permittant nostros iis rebus ullo modo implicari. (Congreg. V. Decr. 47. et 79; Can. 12. — Ordin. Gen. c. IV., n. 18.)
2. Unde si cui personae principi concedatur, ut opera alicujus Patris S. J. ad spiritualem sui consolationem atque ad certa pia opera utatur, hic caveat, ne ullo modo se implicet externis negotiis ac politicis, neve

gubernationi se insinuet: et principi id modeste quidem, sed plane atque perspicue significetur, dicatur que futuram semper in potestate Superiorum, quum illis visum fuerit, mutationem et liberam Patris, ut caeterorum omnium, dispositionem. Quod sane consilium nobis ut pernecessarium ac salutare, sic eisdem (principibus opera nostra usuris) probatum iri confidimus, ita exigente religiosa disciplina. (Ordin. Gen. c. XI., nn. 4. 6. et 14.)

3. Caveant sibi omnes ab illo affectu, quo aliae de aliis nationibus sinistre sentire aut loqui solent: quin potius et bene sentiant et peculiari affectu diversas a sua natione prosequantur in Domino. Nec sentiatur animorum propensio ad partem alterutram factionis, quae esset fortassis inter Principes vel Dominos christianos; sed sit potius quidam universalis amor[1]), qui partes omnes (licet sibi invicem contrariae sint) in Domino nostro complectatur. (Constit. part. X., §. 11. — Reg. com. 30.)

4. Quoniam externorum, praesertim si non sint vulgaris auctoritatis, hominum favor aut alienatio animi multum habet momenti, ut aditus ad divinum obsequium et animarum auxilium aperiatur vel praecludatur, idcirco si qui male affecti esse intelligantur, orandum est pro eis utendumque rationibus, ut adversarii esse desinant: idque non timore contradictionum, vel quod asperius quidquam nobis inde possit accidere, sed ut per hujusmodi hominum benevolentiam magis in rebus omnibus Dei obsequium et gloria crescat. (Constit. l. c. jcta. declar.)

Habes, lector, explicatas ob oculos Actorum Viennensium tabulas. Iisque rite usus ipse judicabis, quonam in gradu plures e recentioribus scriptoribus res male narrando historiam depravarint.

Crisian, qui omni prorsus notitia rationum itineris Viennensis est destitutus, pro solita sua calumniandi cupidine, documentorum

[1]) Huc faciunt quae de universali missionariorum CP. amore animadvertimus supra p. 98.

defectum falsis criminoseque contra Athanasium ejusque consiliarios fictis fabellis supplere studet. Repetita quippe maligna obtrectatione, quod Athanasius cum suis, per speciem Unionis Ecclesiae catholicae accedendo anno 1698, alienus a fide catholica mansisset, eum nunc etiam scribit non nisi delusum captumque insidiosorum Jesuitarum dolis ac fraudibus consilium mutasse collumque jugo submisisse; Jesuitas autem, metiri suis commodis omnia solitos, in tractando Unionis negotio nihil Valachorum causa fecisse, sed suis tantum rebus consulentes id potius egisse, ut, teste Cserey, Athanasium, quem usque ad hoc tempus honorassent, nunc jam omni sua potestate adeo spoliarent, ut ne epistolam quidem insciente theologo scribere posset; eundem propterea libenter renunciare voluisse Unioni, si id fieri licuisset *(Ein Recht = der Union zu entsagen = hätte er auf Grund des Unionsaktes = von 1698 = gehabt*, p. 54; *forderte man doch . . nur die Anerkennung des Papstes!* p. 60. *Nur . . . ein umsichtiges, List und Trug nicht scheuendes Vorgehen . . . der ränkevollen Jesuiten . . . konnte den Romänen zum Aufgeben seines Glaubens verführen*, p. 59. *Athanasius fügte sich in das Joch und handelte sogar gegen seinen frühern Entschluss, indem er auch die vier Punkte annahm. . . . Wenn es ihm gelungen wäre, Eingriffe und eigennützige Ueberlistung der Jesuiten zu vereiteln, die seine Ansprüche zu ihrem Vortheile auszubeuten wussten . . .* p. 54. *Denselben lag wenig daran, das menschliche Wohl der Romänen zu fördern . . .* p. 58. *„Bisher haben sie den Bischof geehrt“, schreibt der oftgenannte Chronist Cserey* (Hist. p. 287), *„nun berauben sie ihn seiner ganzen Macht; an seiner Seite steht ein Theologe, ohne dessen Vorwissen er nicht einmal einen Brief schreiben darf. Gerne würde er der Union entsagen, würde man es ihm nur erlauben“. . .* p. 54). Sed taedet in memorandis lutulentis hujusmodi conviciis e trivio arreptis diutius immorari; fusiorem quippe calamum non meretur contumeliosa lacinia libelli, quem honeste edi posse, Lipsienses auctoris magistri non judicarunt, ut ipsum fatentem audivimus supra p. 172.

Hurmuzaki, destitutus et ipse notitia processus informativi caeterorumque actorum ad interpretationem novi Diplomatis spectantium, quum proprio marte nihil vituperatione dignum inveniret, pro sua res catholicas accusandi libidine ad illud extremum confugit, ut scriberet p. 56, Diploma II. vel apud ipsum „probatum unitum rerum ecclesiasticarum scriptorem“ *(bewährter unirter Kirchenhistoriker)* Samuelem Klein in justas reprehensiones incurrisse. Verum respondemus, in Samuelis testimonio eam non esse auctoritatem, quae plenam fidem faciat, praesertim in iis, quae ad s. Unionem pertinent, quum necessariis ad fidem sibi conciliandam qualitatibus prorsus carere deprehendatur.

Tria quippe in teste judiceque historico requiruntur ad hoc, ut educi ex ejus sententia veritas possit: primo quidem, ut a partium

studio sit alienus atque in omnibus uno veritatis studio feratur; deinde, ut ea solummodo tanquam certa proferat, quae vere evenisse scit, non autem ea, quae conjecturando tantum sibi fingit esse facta; demum, ut omni malae apud honestos viros existimationis suspicione vacet. Qui una ex his qualitatibus destitutus est, vitio juridico laborat, propter quod a testimonio sententiaque ferendis repellitur ceu homo minus aptus minusque idoneus.

Atqui Samuel Klein omnibus illis tribus qualitatibus carere probatur.

Atque initio quidem *amorem veritatis* quod attinet, auctor in conscribenda sua historia non semper procul a se habuit causas omnes gratiae, odii, simultatis, sed identidem partium studio ductus inique judicasse reperitur, prout recte animadvertit et allatis exemplis ostendit Rmus ac doctissimus D. Tim. Cipariu[1]), in hoc studiorum genere facile princeps auctoritasque omni exceptione major. — Deinde *scientiam rerum* quod spectat, Samuel historiam suam inconsultis, quae plane ignoravit, authenticis documentis composuit resque non ex genuinis fontibus historicis hausit, sed propria sua opinione per conjecturam contexuit, ut vel ex iis patet quae in brevi articulo de Athanasio tradit[2]), v. g. Patrem Hevenesi tunc fuisse „Provincialem Jesuitarum", Athanasium obiisse anno 1714; monumenta historica enim ut aperte testantur, Patrem Hevenesi per eos annos non Provincialem, sed Rectorem Collegii Viennensis fuisse[3]), ita manifeste ostendunt, Athanasium non anno 1714 naturae concessisse, sed anno 1713, die 19. mensis Augusti[4]). — Denique si *ambiguam illam existimationem* attendamus, in qua apud honestos ac prudentes suae nationis viros ecclesiasticos erat Klein, ejus et ex hoc capite nulla tuta fides esse potest. En tibi, quomodo apud suos male audiret: „*Samuel Klein*, inquit clerus dioecesanus[5]), Basilianus, nullius frugis homo, ut verbis Excellentissimi praesulis nostri Major uti venia concedatur, *asinus ad liram*, natus ad publicum, qui

---

[1]) Acte si Fragmente, p. 142, not. f.

[2]) Ibid. pp. 88—89.

[3]) Quoniam Provincialium Austriacorum Societatis Jesu mentio passim occurrit, historiae causa, operae pretium fuerit eorum seriem ab anno 1688 ad annum 1715 huc adscripsisse. Talis ergo eorum est ordo: Ferdin. Achaz 1688—1691; Franc. Voglmeyer 1° (quem Hurmuzaki inscite vocat „Rectorem ordinis Jesuitarum" p. 73) 1691—1694; Albert. Mechtl 1694—1698; Ladisl. Sennyei 1698—1702; Franc. Voglmeyer 2° 1702—1705; Franc Rescalli 1° 1705—1708; Joan. Despotovich 1708—1711; Franc. Rescalli 2° 1711—1712; Gabr. Hevenesi 1712—1714; Rud. Lewenberg 1715.

[4]) Cfr. *Zeitschrift für kathol. Theologie*, 1880, p. 786.

[5]) In literis ad episcopum Nagy, qua Vicarium ordinarium Archiepiscopi Strigoniensis, datis Naszódini die 13. Novembris anni 1781 (A. Pr. St. $\frac{1122}{A}$).

vident ejus mores, pusillorum offendiculum et nostram omnium manifestam calamitatem, prout ex dissertatione, quam hoc anno praesenti de matrimonio edidit, palam fiet quoque, ut hujus censura Regia Cibiniensis ajebat, *minus cohaeret cum fide catholica*[1]), cum manifesto cleri (saecularis) praejudicio et contra altissima jussa, Viennam ad stationem Ephemerii seu Spiritualis in Collegio ad S. Barbaram dispositus est a Basilianis. . . ."

Sign. Joannes Pára, Archidiaconus, olim Collegii Viennensis ad s. Barbaram alumnus.
Alexander Fuskuti, Vicearchid., et parochus Bisztricziensis, olim Collegii Pazmaniani Viennae alumnus.

Tali fama apud venerabilem clerum graeco-catholicum dioecesis Fogasiensis laborabat Klein!

Quamvis nos alienissimos a sinistro illo cleri judicio de vita ac moribus hominis comprobando profitemur, ex eo tamen, quod necessariis qualitatibus in integro ac fido historico requisitis caruisse probetur, jure merito inferimus, leviorem esse Samuelis auctoritatem, quam ut ejus testimonio rebus commentitiis idoneam fidem addere Hurmuzaki possit.

IV.

De reditu et installatione Athanasii.

A.

De reditu Athanasii in Transilvaniam.

Cum quibus privilegiis ubi Reverendissimus Dnus. Episcopus noster rediisset etc. (Synod.)

Vienna priusquam Athanasius reverteretur ad suos, Augustissimi Caesaris alloquio et clementissimorum affectuum demonstratione est honoratus. Digredientem Apostolicus Nuntius etiam maxima benevolentiae contestatione complexus, Unionis eidem constantiam et firmitatem amanter precatus est. Cardinalis a Kollonich discedenti praeter quatuor illa Diplomata Caesarea jam adducta et literas pastorales cum nuntio de theologi institutione ad clerum

---

[1]) Conferri cum dogmatica hac censura possunt, quae in eundem auctorem animadvertimus Kalendarii tomo 2., p. 84.

perferendas et novum Decretum Caesareae Majestatis tradidit, quo cautum erat, ne schismaticus graeci ritus patriarcha praesumeret posthac per Hungariae regnum visitare rudemque plebeculam contra Ecclesiam catholicam partim animare, partim ad ultimum usque numum exsugere: quorum utrumque impune hactenus actitatum fuerat[1]). His aliisque muneribus dives Athanasius cum itineris sociis[2]) animo laeto et alacri Vienna discessit prima hebdomade mensis Maji.

In reditu Transilvaniae solum ingressos numerus poparum insignis (ad Devam et Illiam plures quinquagenis erant) maxima animarum laetitia vocumque exultatione excepit. Hi primum in Athanasii salutationem effusi gratulationum inter se varietate certabant. Tum ad Patrem Carolum viae comitem versi, quod sanum illis incolumemque Athanasium reveheret, gratias dicebant et declamabant. Athanasius ipse in centum et ultra poparum ac protopoparum turma in Patris Caroli laudes erumpens: *Hic Pater Carolus*, inquiebat, *meus angelus est Raphaël. Illum expertus sum amicum optimum in consiliis, fratrem sincerissimum in adjutorio.* Offerebant proinde eidem tum ipse episcopus, tum alii quam plurima gratitudinis gratiarumque mnemosyma. Sed munera quaevis detrectans vir religiosus: *Non vestra*, inquiebat, *sed vos, non temporalia, sed aeterna, non terrena ambio dona, sed ipse coelestia vobis largiri desidero.*

Inter haec omine plane felici ipso sancti Spiritus seu Pentecostes festo, die mensis 15., sub matutinam horam 7. Albae-Juliae ad Residentiam antistitis perventum est (B. P. V. jct. A. P-I. V. et relat. castr.). Erat autem dies iste juxta vetus Kalendarium 4. Maji, eo anno Dominica a Paschate secunda, Graecis *κυριακὴ τῶν μυροφόρων*[3]).

---

[1]) Cfr. quae de Dositheo Hierosolymitano dicta sunt p. 273.

[2]) Sunt qui putent, etiam Wenceslaum Frantz, futurum Athanasii secretarium, in comitatu fuisse; verum ejus rei documentum certum non invenimus.

[3]) Pascha Julianum ejus anni (1701) incidit in 20. Apr. *v. s.* = 1. Maji *n. s.*; Pascha Gregorianum vero in 27. Mart. *n. s.* =

B.

De installatione Athanasii.

Unum idque maximum, quod ad Unionis Valachicae cum Romana Ecclesia stabilitatem et constantiam requirebatur, erat, ut videlicet clerus et populus Valachorum speciali quadam ratione se Romanae Ecclesiae unitum esse cum antistite suo publice declararet, neoque unitum Praesulem in solemni installatione atque authentica promulgatione acceptaret verumque pastorem suum esse ex animo agnosceret aperteque profiteretur. Utrumque Deo ter Optimo Maximo auspice, feliciter evenit mense proxime sequenti, nimirum 25. Junii[1]), Sabbato die, Latinis quidem ante Dominicam 6. post Pentecosten, Graecis autem ante Dominicam *τῶν ἁγίων πάντων*, in ipsa festi Pentecostes *ἑπτατμέρου ἑορτῆς ἀποδόσει*, quemadmodum rubrica Pentecostarii habet.

Quum sub matutinam octavam illius diei ad atrium palatii excellentissimi Domini comitis Apor de Altoria, regni thesaurarii reique catholicae in Transilvania defensoris ac propagatoris eximii, populus omnis Valachicus, qui tunc Albae degebat, tum etiam clerus convenisset, jamque et Status catholicus in eodem palatio de praecipua nobilitate confluxisset, ad Valachorum ecclesiam hoc ordine itum est. Laicorum suo incedentium ordine, duobus millibus plures processui fecerunt initium. Hos numerus mille et amplius poparum excepit. Tum juventus Albensis scholastica catholicae Ecclesiae sub aliquot labaris. Mox sub duobus vexillis protopopae seu archipresbyteri quinquaginta et quatuor. Post istos diaconi, caeremoniarii et capellani illius ecclesiae dalmaticis planetisque insignes et ardentibus in manu cereis conspicui omnes. Clerus

---

16. Mart. *v. s.* Erat ergo inter utriusque Kalendarii Pascha differentia hebdomadum 5 seu dierum 35.

[1]) Freyberger habet quidem 23. Junii; verum qui relationem in B. U. B. pp. 179—181 scripsit, solemnitati installationis interfuit eique diem 25. clare assignavit.

tandem romano-catholicus et prima nobilitas cum ipso Episcopo variis rhedis invecta. Eae sex numerabantur. Primam Rmi. Episcopi nobilis Dnus. parens cum admodum Rev. Dno. archipresbytero Hátszegiensi insederat; alteram Pater Ladislaus Baranyi interim, ut diximus, Rmo. Antistiti datus theologus, Pater Gabriel Kapi missionum Dacicarum Superior, Pater Carolus Neurauter et Pater Franciscus Biletski[1]), Societatis Jesu presbyteri. Tertia spectabilem Dnum. Franciscum Boyer, Somliensis comitatus supremum comitem, spectabilem Dnum. Petrum Apor et spectabilem Dnum. Sáros-Pataky lento gradu vehebat. Inde quarta acceperat illustrissimum Dnum. Gabrielem Josika, comitem supremum comitatus Aradiensis et illustr. Dnum. Samuelem Bethlen, supremum comitem comitatus Küküllő. In quinta vehebantur illustr. Dnus. Baro Haller, Gubernii praeses, et illustr. Dnus. Laurentius Pekri, supremus comes comitatus Albensis. Sexta denique, quam pompa equestri duo tubicinum chori praeibant, serico dives et auro ipsum cum Excellentissimo Domino comite Stephano Apor de Altoria Rmum. Dnum. Athanasium, ecclesiae Valachicae pastorem, offerebat spectantibus. Ita per principes urbis Albensis plateas concurrentibus ad spectaculum millenis hominibus ad ecclesiam Valachorum proventum est. Quo tanta Valachorum multitudo confluxerat, ut, vasti quodammodo maris inundatio, superari vix posset, et magnatibus caeteraeque nobilitati praeclusus tot populi fluctibus aditus, post longa molimina vix demum apertus sit. Hic ingressus in templum excellentissimus comes Stephanus Apor sese in erectum ad arae dexteram pegma conspicuum extulit, decretumque Sacrae Caesareae Majestatis, quo potestas ei Episcopum installandi, ut vocant, promulgandique fiebat, palam omnibus protulit, simul Athanasium auctoritate regia et pro jure patronatus Valachicae pastorem ecclesiae dixit. Mox Patri Neurauter Diploma Caesareum, quo in Sede confirmabatur Episcopus,

[1]) De Francisco Biletski cfr. Stöger, *Scriptores*, p. 28.

quodque Vienna cum aliis Decretis attulerat, populo coram legendum in manus extradidit, quod praefatus Pater, ut clare a turba copiosa praesente intelligeretur, ex cathedra perlegit.

Lectione finita primam populo Athanasius benedictionem impertiit concinente eucharisticos hymnos Valachico choro tandemque phonascis hymnum Ambrosianum grata vocum contestatione promentibus. Una omnium, qui spectaculo aderant, vox et opinio fuit, Albam-Juliam a multis jam saeculis, etiam in principum patriorum festivis ingressibus, tanta concurrentium populorum frequentia non inclaruisse. Ringebantur ad haec heterodoxi, et professor theologiae ipsorum illud deplorabat cum lacrymis, Jesuitas paucorum annorum curriculo, quo in Transilvaniae fines rursus irrepserant, jam populum omnem Valachicum ad Papatum traxisse. Addebat praesagitionem, proximis qui sequerentur annis futurum, ut manus non abstinerent ab ipsis evangelii reformati discipulis, qui arte tam prompta negotioque tam facili Graecos omnes in nassam traxissent; timerent jam non immerito, imo et caverent caeteri omnes in Transilvania ritus papisticas compedes, quas Valachorum animis jam circumdedissent isti Romanae Ecclesiae ministri. Verum longe atrocius ad ipsas ecclesiae fores Graeci duo schismatici cum popa, qui et ipse animum in schismatis aeternitatem duraverat, ejulatu et insanis clamoribus viciniam omnem implebant vociferantes: ferre se et videre non posse, ut eo ipso in templo, quod principum Valachiae, ab Romana Ecclesia quam longissime aversorum, impensis a fundamento surrexerat, nunc Valachorum Episcopus Ecclesiae Romanae sacramento devinctus inauguraretur in praesulem. Sed enim populo omni cleroque Valachico in unum jam animi sensum coalitis, pauculi infelices isti obnitebantur incassum ac, quidquid demum ringerentur, permissi sunt sibi solis clamare. Rescitum deinde, concitatos fuisse a Coronensibus Lutheranis, indigne nimirum erentibus exortum illius diei, quo tanta rei catholicae accessio fieret. (B. U. B. pp. 179—181, jctis. A. P-I. V et rel. castr.)

V.

Synodus ἑνωτική quinta et ultima, a reditu Athanasii prima.

Fere bismille sacerdotes (qui congregati eramus) in praesentia Rmi. Dni. Episcopi ac Patrum Societatis Jesu professionem fidei emisimus. (Synod.)

A.

Res in Synodo agitandae.

1. Relatio de exitu octo postulatorum, quae Athanasio in praecedenti Synodo pro itinere Viennensi fuerant commendata.
2. Promulgatio Diplomatis Leopoldini secundi.
3. Communicatio literarum pastoralium Cardinalis a Kollonich ad clerum Valachicum.
4. Professio fidei.

Relatio castrensis ex anno 1701[1]).

Peracta installationis solemnitate, primis confestim diebus jejunii Apostolorum[2]) cleri, qui Albam-Juliam confluxerat, celebrata est Synodus generalis. In ea post relationem rerum Viennae gestarum, lectum est Diploma Caesareum, quod, ad cleri immunitates firmandas et Unionem veram internoscendam a spuria, Athanasius a Caesarea Majestate acceperat, quodque jam exhibuimus supra pp. 292—301. Tum recitata pastoralis epistola Emi. Cardinalis a Kollonich, his ad literam verbis conscripta:

Dilectissimi in Christo geniti filii.

Quanto moerore animus noster replebatur, dum gentem Valachicam cum clero toto in umbra schismatum et

---

[1]) Eam fere integram descripsit Freyberger in cit. mscr., extatque in A. P-I. V.

[2]) Jejunium Apostolorum a feria II. post Dominicam omnium Sanctorum ad diem 29. Junii servari diximus Kalend. t. 2., p. 455.

tenebris haereseos recogitavimus oberrantem[1]), tantum, dilectissimi et in visceribus Christi Jesu neo-uniti et geniti filii, solatium eidem accessit, quando per Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Athanasium, Dei gratia et Augustissimi Caesaris favore Valachorum Ecclesiae Romano-catholicae per Transilvaniam et per partes Hungariae Episcopum, ad firmandam et roborandam Unionem salutarem cum Romano-catholica Ecclesia Viennam ad nos missum intelleximus, clerum Valachicum lumine Spiritus sancti illustratum ab umbra schismatum recedere, abjectisque operibus tenebrarum ad lucem veritatis et salvificae fidei lumen accedere.

Filii dilectissimi! Nox praecessit, nunc vero per gratiam Dei et misericordiam Jesu Christi dies et lux vobis appropinquat. Ambulate ergo in luce, dum lucem habetis et dum filii lucis estis; ne iterum umbrae schismaticorum vos comprehendant. Ambulate, inquam, non in ignorantia legis divinae, sed ad lumen fidei scrutamini scripturas, ut inveniatis fontes et aquas salientes in vitam aeternam, eosque salubriter propinetis populo vestro et gregi dominico, non in varietate et inconstantia animi, arundini a vento humani respectus aut passionis humanae agitatae similes, sed in fortitudine et constantia Unionis huius, quae si innixa fuerit adjutorio Altissimi, non commovebitur, sicut mons Sion in aeternum, tametsi illam impetant potestates tenebrarum harum. Non in comessationibus et ebrietatibus, sed in sobrietate, ut lumen oculorum vestrorum semper sit vobiscum. Non in dolo et versutia, sed in sinceritate et candore cordis vestri vetus fermentum expurgantes, ut sitis neo-uniti, nova aspersio, novum azyma in Christo Jesu. Non in curis et desideriis saecularibus, sed jactate curam vestram in Dominum, et ipse vos enutriet. Quaerite autem primum regnum Dei et justitiam ejus in lege et doctrina Ecclesiae suae expressam, et reliqua adjicientur vobis.

---

[1]) Recolantur dicta pp. 147—160.

Neque velim arbitremini, filii carissimi, quasi in temporalibus per Unionem hanc cum Romano-catholica Ecclesia passuri sitis detrimentum. Ecce nos, qui tutores, defensores et patres vestri erimus, hucusque ab Augustissima et Sacratissima Caesarea Regiaque Majestate Leopoldo Magno, victore et triumphatore gloriosissimo, vestroque a jugo paganorum liberatore, clementissime vobis impetravimus, ut clerus Valachicus a jugo jobajonatus et operum servilium sit liber; iisdem privilegiis, praerogativis, gratiis fruatur et gaudeat, quibus fruuntur et gaudent presbyteri romano-catholici; neque teloniorum oneri aut honorariorum Dominis terrestribus solvendorum subjaceat; neque personales contributiones aut decimas ex fundis ad ecclesiam aut parochiam spectantibus pendat, aliaque in Diplomate expressa. Et si parva haec sunt, majora vobis adjiciemus; dummodo nobis postulata vestra innotuerint et per fidem vestram et per opera bona vestra contestati fueritis vos sincere Ecclesiae Romano-catholicae unitos esse.

Confugite in necessitatibus, defectibus, persecutionibus vestris ad admodum Reverendum ac eximium Dominum, quem Reverendissimo Domino Episcopo vestro annectere nobis visum fuit, tum ut in ecclesiam vestram salutarem ordinem, qui per saecula plura, quibus sub jugo aut haereticorum aut paganorum misere gemuistis, pessumdatus est, inducat, tum ut dubiis sit consilio, oppressis auxilio, egenis subsidio: per quem querelas et necessitates vestras intelligam. Ad hunc itaque confugite et ille, communicatis vobiscum necessitatibus vestris, auxilium a nobis collatum vobis annuntiabit. Valete et pro nobis Deum orate, etc.

Leopoldus Card. a Kollonich.

Hic erat epistolae tenor, quam quum magna attentione profundaque submissione accepisset Synodus, mox plurimi, qui aderant, popae fidem suam formula Tridentina professi sunt.

VI.
Synodus autumnalis anni 1701, a reditu Athanasii secunda.

Fere bismille (qui congregati eramus) professionem fidei emisimus. (Synod.)

A.
Relatio castrensis anni 1701. cit.

Quoniam multi sacerdotes Synodo mense Junio celebratae non interfuerant, et praeterea plura alia negotia erant synodaliter pertractanda, quae in prioris conventus deproperatione confici non poterant, idcirco Athanasius mox alteram Synodum indixit ad Kalendas Novembris, ut commodius liceret et reliquis presbyteris fidei professionem juxta formam Tridentinam emittere[1]), et Synodo residuas Causas debito modo expedire. Initium hac vice sumptum est a professione fidei emittenda, juxta methodum in Synodis catholicis servari solitam; deinde iterata est lectio Diplomatis Leopoldini secundi et literarum pastoralium Cardinalis, quo certius omnes sacerdotes in horum documentorum ac privilegiorum in eis contentorum notitiam pervenirent; denique ternae synodicae epistolae officiorum ac reverentiae plenae missae sunt ad Summum Pontificem, ad Augustissimum Caesarem, ad Eminentissimum Cardinalem[2]).

Postremam hanc primo loco ponimus, quod utrinsque Synodi mentionem faciat.

B.
Literae synodicae ad Card. a Kollonich

Eminentissime Princeps,

Domine, Domine ac Patrone gratiosissime.

Consentaneum sane erat, ut post reditum Reverendissimi Domini Episcopi ex Synodo prima cum humillima

---

[1]) Quod in duobus apographis hujus relationis scriptum legimus, professionem fidei Tridentinam in futurum fuisse dilatam, donec, Episcopo paroecias visitante, in propria ecclesia emitti posset: id genuinis Actis abhorrere deprehenditur.

[2]) Extant in A. Pr. St. et in A. P-I. V.

gratiarum actione pro tantis beneficiis ecclesiae nostrae unitae ac clero universo collatis coram Eminentia Vestra compareremus. Verum quod tunc multitudo negotiorum impedivit, nunc cum humillimis votis ac gratiarum actione nos praesentamus optamusque, ut Deus ter Optimus Maximus Eminentiam Vestram quam diutissime pro sui nominis gloria, ecclesiae nostrae solatio salvam ac incolumem conservare dignetur, idque humillimis precibus exoramus. Deinceps quoque ecclesiam nostram clerumque universum zelantissimae Eminentiae Vestrae gratiae ac protectioni adversus heterodoxorum impugnationem quam humillime recommendamus. Pro qua Eminentiae Vestrae gratia Deus remunerator et nos servi humillimi, obedientissimique filii manemus.

Albae-Juliae 8. Novembris an. 1701.

(L. S.) Athanasius ecclesiae Valachicae per Transilvaniam graeci ritus unitae Episcopus ac Synodus generalis cum toto clero.

C.

Literae synodicae ad Caesarem.

Augustissime Caesar,
Domine, Domine nobis naturaliter Clementissime.

Quanto uberiores a Sacratissima Majestate Vestra in dies in ecclesiam nostram derivari experimur gratiarum alveos, tanto arctiori gratitudinis ac obligationis vinculo Majestati Vestrae Sacratissimae nos obstrictos profiteri necessum est. Minores Regia Majestate reputabat Majestas Vestra Sacratissima gratias, quas in clementissimo suo Diplomate anno 1699 ecclesiae nostrae graeci ritus unitae benignissime contulerat, nisi anno labente, quo ipse Reverendissimus Dominus Episcopus in urbe augusta in persona comparuit, novis privilegiis ac juribus ecclesiam nostram ac clerum clementissime recreasset. Pro quo Deus ter Optimus Maximus Sacratissimam Majestatem Vestram quam diutissime salvam ac incolumem pro sui nominis

gloria ac ecclesiae nostrae solatio conservare dignetu humillimis precibus exoramus. Deinceps quoque ecclesia nostram unitam clerumque universum benignissimae Sacr tissimae Majestatis Vestrae gratiae ac protectioni adversı heterodoxorum impugnationem quam humillime recomme damus. Ac tandem humillimis precibus Sacratissima Majestatem Vestram oramus, quatenus Excellentissin Domino Generali Commendanti Rabutin demandare di netur, ut ab adversariorum infestationibus (quae non rara nos protegere non intermittat. Pro qua Sacratissim Majestatis Vestrae gratia et Deus remunerator, et n aeternum humillimi ac fideles subditi manemus.

Albae-Juliae 8. Novembris an. 1701.

(L. S.) Athanasius ecclesiae Valachicae per Tra silvaniam graeci ritus unitae Episcopus ac Synodus generalis cum toto clero.

D.

Literae synodicae ad Summum Pontificem.

(Ipsum hoc est insigne illud documentum historicu quod, initio hujus libri jam allatum pp. 125—126, no hucusque telae instar serviit, cui totam seriem factor ad s. Unionem spectantium ex ordine ac distincte inte remus. Confecta sunt autem harum literarum duo exe plaria *ἰσότυπα*, quorum alterum Cardinali Viennam tra missum est in Archivo Primatiali reponendum, ubi ho que illaesum reperitur. Ex eo textum nostrum fidel descripsimus.)

Corollaria juridico-historica ex duobus Synodis huju anni manantia.

Coroll. I. Quemadmodum generatim ex indub relatione de publicis utriusque hujus Synodi Actis con stat, Diploma Leopoldinum secundum clero Valachico leg time fuisse promulgatum: ita nominatim ex allatis liter

synodicis patet, ejus notitiam ad universum clerum rite pervenisse.

Coroll. II. Quod ubique terrarum apud omnes gentes semper tanquam certum est servatum, ut constitutiones ac leges, aetate majorum semel debite promulgatae, etiam censerentur apud posteros rite promulgatae[1]), id omnino de Diplomate Leopoldino secundo est dicendum; praesertim quum qui continua serie sibi successerunt theologi ab anno 1701 ad annum 1772, semper vi hujus Diplomatis nominarentur et cum expressa ejus mentione dioecesi ut tales proponerentur: ut adeo Diplomatis secundi memoriam nulla unquam oblivio delere potuerit.

Coroll. III. Hinc liquet, per ignorantiam jurium valde dolendam factum esse, ut 39 illi viri ecclesiastici, qui Balázsfalvae erant congregati mense Majo anni 1739, legitimam Diplomatis publicationem addubitarent, quod illud in originalibus clero tunc non esset prae manibus[2]).

Coroll. IV. Exinde mirum videri non debet, eosdem inclementius fuisse ab Excelsa Aula admissos, quum contra Caesaream Majestatem, secundum hoc Diploma ceu fundamentum nominationis theologi expresse allegantem, excepissent, nescire se, an documentum illud, cujus Sua Majestas Sacratissima in nominando theologo mentionem fecit, publicatum sit necne? Viennae enim in oblivione non jacuerant literae synodicae anni 1701, Diplomatis rite promulgati solemniterque publicati testes authentici.

Coroll. V. Denique admirationem non movebit ingenuo lectori, si postea in historia Episcopi Klein comperiet, Aulam Viennensem per ea tempore non indulsisse, ut a servando Diplomate recederetur; quam enim Diploma

---

[1]) Videri de hoc argumento, praeter alios, possunt Suarez, *de legibus*, l. 1, cc. 10—11; l. 3, cc. 15—16; — Zaccaria Franc. Anton. *Comandi chi può, ubbidisca chi dee, o sia Dissertazione sulla forza obligatoria della ecclesiastica disciplina*, nn. 15 sqq. Faenza, Archi, 1788. Roma, Ferretti, 1836. — Tarquini, *Juris ecci. publici institutiones*, l. 1, n. 17. Romae, 1875.

[2]) Cfr. J. M. Moldovanu, *Acte sinodali*, t. 2., p. 84. — Blasiu, 1872.

ex *ignorantia jurium* olim petierat causam institutionis theologi[1]), eandem Excelsa Aula et tunc sibi visa est in clero Valachico videre, quum is contra evidentia juris principia dubitationem sufficientis publicationis attulisset contra Diploma in Synodis jam solemniter publicatum an. 1701, et exinde in qualibet theologi deputatione expresse ac nominatim ceu Caesareum ac vigens Diploma allegatum.

VII.

De nova procella

instigantibus haereticis per Gabrielem Nagyszeghi contra s. Unionem excitata.

A.

Argumentum.

Felicem Unionis progressum eversum ibat vaferrimus animarum hostis, foeda contra eam excitata procella in haud levem aliquando eruptura tempestatem, ni Aula Caesarea coactas nubes tempestive discussisset (B. P. V. 12096.)

Nagyszeghius, quem aliquod Athanasii factum in amaram offensam et atrocis vindictae studia in transversum rapuerat, ab heterodoxis, qui ab ipsis gubernii consiliis erant, sigillo Caesareo munitam impetrarat licentiam, resistendi ut liberet Episcopo[2]), et retrahendi ab Unionis consortio Valachos[3]).

---

[1]) „Siquidem ob ignorantiam jurium canonicorum plurimi errores et ingentia scandala . . . fuissent patrati et commissa, ad praecavendas itaque similes disconvenientias, certus quidam animi dotibus ornatus jurisque canonici prudentia praeditus rerumque gerendarum dexteritate clarus . . . quo citius declarabitur et demandabitur theologus". Sed relege totum articulum 5, relatum supra pp. 296—297.

[2]) Recole quae de his seditionis concitatoribus et Nagyszeghii stimulatoribus ex Hurmuzakio animadvertimus supra pp. 255 et 265.

[3]) Totus iste textus ex relatione castrensi jam allata etiam in cit. op. msc. Andreae Freyberger assumptus legitur. — Caeterum quae de licentia Caesareo sigillo munita hic dicuntur, ea pertinent ad instrumentum Sárossianum de illa protestatione, quam instigantibus ac dictantibus Calvinianis per Nagyszeghium factam ex Hurmuzaki jam didicimus supra pp. 255 et 265, quamque Consilium Bellicum lectori nunc est authentice expositurum.

B.

Species facti ad fidem documentorum juridicorum per Consilium Aulæ Bellicum authentice exposita.

Ex literis Consilii Bellici ad Cancellariam Transilvanicam d. d. 25. Julii 1702.

Inclytae Cancellariae Transilvanicae Aulicae placebit ex acclusis hic penes Actis judicaliter institutae Cibinii per Dominum Generalem Equitatus Comitem de Rabutin inquisitionis sub literis A. ad B. B. comprehensae ulterius intelligere, quam gravis et, sive ob malignam intentionem, sive in modo agendi ipso seditionem ac tumultum praeferens, adeoque periculi plenus casus occasione protestationis a Communitate Albae-Juliensium Valachorum antiquo graeco ritui addictorum simplici primum stylo ac forma intentatae, postmodum autem sub sigillo et subscriptione Domini protonotarii Sárossy ultra limites mandati atque auctoris primam petitionem extensae, et per quemdam Nobilem Valachum, nomine Gabrielem Nagyszeghi, summo studio ubique locorum publicatae acciderit. . . . Cujus quidem periculosi facinoris summa in eo potissimum vertitur, quod anno superiore redux hinc Vienna Episcopus Athanasius ipse jam tum cum Ecclesia Catholica unitus certam quamdam quatuor solummodo punctis definitam ejusmodi Unionis formulam caeteris graeci ritus ecclesiasticis, seu ita dictis popis proposuisset multique eorum, et plebejae quoque conditionis hominum parochiali ejusdem curae commissorum dictam pariter Unionem amplexi fuissent, ipse post majorem parochialium numerum suas in partes conversum, templum, quod antiquo graecae religionis exercitio antehac sub ejus cura deserverat, catholicae tantum Unioni addictis servari, reliquis vero pristino ritui addictis claudi, eosque abinde arceri curaverit; unde hi commoti protestationem contra hoc Episcopi Athanasii factum ad instar illius, quae sub A. in mense Junio, a Burcensis, et Fogarassiensis Districtus popis jam facta fuerat, coram Conservatorio Albae-Juliensi

sub B. et C. instituerunt, mandantes per instructionem D. praefato Nagyszeghio, eique tribuentes facultatem, suo nomine scilicet, pro re nata protestandi, cum diligenti cura, ne negotium malae interpretationi exponeretur, sed fieret communicative cum Gubernio, ac DDnis. Magnatibus, neque puncta illa mandatarius cum temeritate, sed via juris juxta articulos Regni per personas Suae Majestatis Inclytum Gubernium, et coram Regno exequeretur, id, quod per instrumentum E. denuo confirmatum extiterat; quo munitus mandato Nagyszeghius inclyto Gubernio per memoriale F., querelam gravatorum exponere coepit, auxilium juris implorans; idemque sub G. ad Dominum commendantem deferens; ob tarditatem autem desiderati remedii pertaesus aliam protestationis normam concipiendi, ac Domino protonotario Sárossy porrigendi consilium iniit, quam paulo post pro conficiendo desuper publico instrumento ipsi Domino Protonotario sub H. exhibuit; erat autem illa solo Albae-Juliensium Valachorum, Graecae et Rascianae nationis hominum et navigatorum nomine inscripta, nec aliud continebat, quam quod proposita per Episcopum Athanasium quatuor puncta, utpote antiquae illorum religioni adversantia, recipere, atque unitos cum Catholica Ecclesia pastores pro veris et suis pastoribus agnoscere nollent. Postquam vero extraditum desuper a protonotario Sárossy instrumentum J. ultra modum et limites dictae protestationis extensum et malitiosa (quod vix aliter credi potest) additione plurium punctorum ampliatum comparuisset[1]), ipseque Nagyszeghius quasi non solo Albensium Graecorum, sed omnium in Transilvania et partibus Hungariae annexis degentium Valachorum nomine constitutus plenipotentiarius penes protestationem minas etiam insuper de vi recuperandis quibuscunque sui

[1]) Illegitimum hoc instrumentum, quod extat msc. in B. U. B. pp. 183 — 186, typis vulgatum est apud Cipariu. *Acte si fragmente*, p. 268. Dolendum sane, quod Rmum. Virum documenta a Consilio Bellico hic adducta latuerunt, quae instrumentum illegitime ac fraudulenter factum ostendunt.

ritus templis addidisset, imo insolenti isthac et tumida protestatione non parum elatus multa ejusdem exemplaria subito descripta hinc inde per provinciam magno cum strepitu divulgasset, simul ac Valachos undequaque ad futura comitia praecipuos, et quo maximo possent numero ad instandum influere invitasset, aliaque plura non obscuris indiciis ad seditionem tendentia moliri praesumpsisset, prout ex K. et praedictionibus ejusdem fanaticis, ac fassionibus L. M. N. O. P. nec non consultationibus, et literis ad Episcopum Marmarossiensem datis sub Q. illiusque responsoriis R. et S. fusius videre est: Excitatus tandem hoc rumore et redundantis in se culpae metu perculsus protonotarius Sárossy ab evocato ad se Nagyszeghio originale instrumentum protestationis J. auferri, nec non dispersa hinc inde exemplaria contrariis patentibus denuo annullari[1]), Dominus vero Generalis Equitatus Comes de Rabutin ipsum tanti motus auctorem Nagyszeghium ne malum latius serperet arresto mancipari curavit[2]) atque ut Nobilem per Dominum judicem regium Cibiniensem examinari fecit, habitisque fassionibus K. L. M. N. O. P. cum in correos praesumti tumultus inquireretur, Seniores quoque Graeci Albae-Julienses, utpote mandantes juxta T., pariter et cancellistae protonotariatus, qui instrumentum J. descripserunt, cum aurifabro, qui sigillum communitati graecae Albensi sculpserat, secundum protocolla V. W. X. examinati et auditi fuerunt, qui in Nagyszeghium ... culpam omnem, eo quod mandati fines excesserit, conjecerunt; cancellistae etiam suis depositionibus

[1]) Protonotarii culpa non in eo erat, quod Caesaris nomine instrumentum de facta protestatione fecisset, sed praecise in eo, quod instrumentum protestationis *ultra limites mandati et primam auctoris petitionem extensae malitiosaque plurium punctorum additione ampliatae* edidisset.

[2]) Commentum est scriptoris Cserey aliorumque heterodoxorum ejus sequacium, Nagyszeghium idcirco in custodiam esse deductum, quod instrumentum ipse scripsisset. Ignorantiae documentorum historicorum tribuendum est, eam notitiam, initio in odium s. Unionis ab adversariis fictam, postea in opera Georgii Sincai, et aliorum scriptorum catholicorum transiisse.

sub Y. Z. et A. A., quidquid egerint, jussu protonotarii sui egisse edixerunt, ipseque demum aurifaber ob confectum sigillum per testimonialis B. B. culpa vacuus inventus fuit et dimissus.

Ex qua porro jam recensita facti specie quandoquidem, priusquam ad ulteriora procedatur, tres praecipue quaestiones legaliter eruendae ac determinandae occurrunt, nimirum:

1. Utrum Episcopus Athanasius ob secutam maximae partis, velut praetenditur, sub sua pastorali cura Albae-Juliae degentium Graecorum sive Valachorum cum Romano catholica Ecclesia Unionem reliquis paucis haud unitis ecclesiam antehac antiquo ritui devotam claudere, ipsosque non unitos ab eadem prohibere potuerit? Unde per consequens ulterior protestationis licitae vel illicitae validitas, aut nullitas dependebit.
2. An ea quae per Nagyszeghium in hoc protestationis negotio acta fuerunt, legitimo ordine et processu facta fuerint et quousque de jure subsistant, aut cujus delicti ipse Nagyszeghius hoc suo facto reus, et an non super conatu concitandae seditionis, et quo judicio damnandus aut puniendus sit? Item
3. Quale judicium propter falsum, apertum, ac manifestum in extensione instrumenti J. ultra limites et fines protestationis H. per Dominum protonotarium Sárossy facta commissum, et ob praesumptum dolum (sine quo crimine falsi haud fieri posse putatur) juxta leges Transilvanicas de ipso protonotario Sárossy sumendum sit, uti et quid modo dictae leges Regni super crimine falsi, item laesae Majestatis, perduellionis, rebellionis, conspirationis, seditiosi tumultus, aliisque criminibus publicis sive circa formam processus, sive circa poenam statuant?

Et his demum tribus super quaestionibus tam quoad reatum, quam quoad poenam, processum item ac formam judicii votum ipsius inclytae cancellariae Transilvanicae in Excelsa Ministeriali ad res Transilvanicas ordinata

deputatione scriptotenus una cum opinione sua deponendum servitii Caesarei et Regii necessitas, ipsaque tanti casus ratio exposcant.

Idcirco requirendam hunc in finem officiose Eandem Inclytam Cancellariam Transilvanicam Aulicam habuit Consilium Aulae Bellicum, quatenus ipsa desideratum mox votum et opinionem suam adaperire praememoratae Excelsae deputationi proxime noverit. Cui de caetero idem consilium Aulae Bellicum ad exhibenda grata officia promptum paratumque manet.

Ex Consilio Bellico

Vienna 25. Julii 1702.

(B. U. B. pp. 215—217.) Joannes a Tiell.

C.

De praedictionibus et fassionibus Nagyszeghii, in literis Consilii Bellici memoratis.

Ex verbosiori scriptura Nagyszeghii ut in ven. clerum Valachicum injuriosissima ita adversus Excelsam Aulam Viennensem minacissima[1]).

1.

Ex probris in Athanasium ejusque clerum ingestis.

Domini illi Patresque Suae Majestatis fideles subditi, qui hocce (Unionis) negotium promoverunt, pudore afficientur. . . . Ego credo, quod modernum Episcopum Athanasium saepe poenituit, quod relligionis (sic) suae 4 puncta addiderit. . . . Ego de Episcopo has habeo cogitationes[2]). . . . Neque persuadeat sibi sanctus Pontifex[3]), vel unus aut alter, quod popae Valachici ex amore catholicae religionis se cum eadem univerint, quomodocunque juraverint, qui juraverunt. . . . Qui in antiqua patriarchali relligione vellent permanere, ex illorum sorte et relligione Sua Majestas quemdam ordinaret, qui omnia sua negotia dirigeret Suaeque Majestati esset sincerus et fidelis servus in hoc

---

[1]) Scriptura haec, quae judici regio Cibiniensi oblata est diebus 5. et 9. Novembris 1701, ultra 14 columnas in magno-folio explet in B. U. B. pp. 193 seqq.

[2]) Sequitur insimulatio illa, quam attulimus supra p. 262.

[3]) Nagyszeghius videtur hic Cardinalem a Kollonich dicere.

religionis negotio, qui vocationem suam non nundinaretur pecunia, sed cujus electio a Suae Majestatis gratia dependeret. — Hic homo talis sit, qui Dei, Caesaris et patriae bonum a malo distinguere possit, qui utilia negotia promovere, damnosa vero praecavere possit. . . . Eligatur absque fastu veluti persona ecclesiastica, non ex sorte poparum, sed sit saecularis homo. Hic placide et bonis verbis in templo et alibi ubi inter Valachos versabitur, informationes instituet, idque continuo laborabit, ut Deum et Dominum suum noscere et revereri decenter possint. — Resumamus semel adhuc rem Valachicorum poparum, a quo hic in Transilvania episcopatus Valachicus pecunia et honorariis, quod non pridem incepit, redemptus est; ab eo nihil boni evenit miserae nationi Valachicae; dantur enim tales, qui ad hoc officium adspirant, habentque ad illud omnes qualitates et capacitatem; sed quia pecuniam non habent, alii divites pro Episcopis constituuntur. Episcopus autem quando obtinet officium, Decanos vel Superiores omnes sua praerogativa privat, qui deinde pecuniam dare potest, etsi popatum intelligat sive non, substituitur. Certe pro Decanatu uno decem et quindecim aurei dantur, equi et alia. Talis autem quo citius potest, intendit ut ex misera plebe honorarium suum datum extorqueat, quod patriae autem utile non est.

2.

Ex minis contra Excelsam Aulam jactis.

Ob religionem meam in arresto sum. . . . Ego a me ipso illis Dominis, qui negotium hocce religionis (Unionis) promoverunt, dico quod mirer quomodo tam secure inter Valachos versentur. Tantum hoc interest, quod hactenus negotium non intellexerint; sed certe si percipiant, ex domibus etiam munitioribus et lapideis eos, qui perturbationem religionis fecerunt, extrahent, neque habebunt respectum ad dignitatem comitialem, vel pastorum atque Patrum aut Episcopi Valachici, neque unius aut alterius. Fui et ego inter Valachos per septem annos integros . . . exacte scio naturam eorum, uti et ego Valachus sum. Aliquot vicibus non procul abfuit, quin meipsum occidissent, quamvis admodum leniter eos tractaverim; sed si ita illi, qui Valachos in religione sua turbant, uti ego, nossent naturam Valachorum, certe non credo, quod tam secure inter eos versarentur. . . . Catholicis in hoc (negotio Unionis) damnum accidere arbitror, si quodam modo sub aliud dominium, utpote Turcae vel alterius Suae Majestatis hostis Transilvania rueret: quod in Dei mysteriis consistit, hominis mens illud non assequitur. . . . In festis saepissime conveniunt Valachi in templis et plateis, et negotium hoc (Unionis) saepe assumunt. Nunc spem faciunt popae hominibus quia negotium non percipiunt. Si autem penetrabunt, ipsimet popae populum pervertent. Hoc tamdiu semper occultabunt, donec rumorem hostium Suae Majestatis, Turcarum aut Gallorum,

percipient, tum temporis famosos latrones in quibusdam montibus nominabunt, uti modernum Pintye. Quamvis latroni haec res etiam cognita non sit, ex uno Pintye plures formabunt, et si quaedam (quam Deus avertat) confusio fieret in Transilvania, tum oppressi, quique de futuro solliciti sunt, omnes essent parati, nihilque eos moraretur, quin quaevis mala peragerent: in tantum, ut optimi etiam homines possent in eo pedem offendere et malam intentionem contra Suam Majestatem promovere. Videbunt qui tum temporis supervivunt, quid fiet. . . . Ego ex hoc admodum magnum damnum et sequelas damnosas Suae Majestati praedico et prosentio. . . . Ob religionem meam in arresto sum. . . . Ab episcopo aliisque haec etiam verba audivi, quod si alia ratione non tantum Valachi sed etiam alii se cum catholicis non univerint, in quamvis domum miles imponetur, tamdiu donec nolle velle se univerint, verum ex hoc eo citius res mala oriretur . . . ita maximum Sua Majestas pateretur damnum, nam regio vastaretur, homines fuga sibi consulerent. . . Quod Sua Excellentia Episcopo milites adjungat, et Sua Excellentia non sine periculo inter Valachos versabitur, praeprimis in silvosis et periculosis itineribus. . . . Quicunque ejusmodi facta perpetrabit, in Pintye rem devolvet, ubicunque sit Pintye; quis rem investigabit, si illi excedent? . . .

D.

Judicium Supremi Caesareorum armorum praefecti Rabutin Comitis de Bussi de minacibus verbis allatis.

Ex literis ejusdem ad Cardinalem a Kollonich.

Ihro Eminenz.

Hochwürdigst: Hochgebohrner Fürst.

... Nun schicke (ich) diese hiebey liegendte Schrift nicht zu diesem Ende ein, als ob man sich der darinnen verfasten Betrohungen beförchten sollte, sondern damit (wie denn gewiss ist, dass dieses Concept niehmahls von ermeltem Nagizeghi formirt, wohl aber von denen vornembsten Häubtern deren hierinnigen Achatolischen, als der Calvinischen, arianischen und lutherischen Religion verfasset, unter ihnen complotiret, ihme Nagizeghi eingeblasen[1]) und gleichsamb in die Feder dictiret worden) man dieser unruheriger Köpfe Zühl und Absehen, welches nur dahin gerichtet, wie sye bey diesen Conjuncturen einen Schrocken verursachen, und sich auch in eraignentem Fahl der Zeit, ihre üble intentionnirten Gedancken insz Werck zu setzen, bedienen

[1]) Haec cum iis plane consentiunt, quae de vera protestationis ac tumultus origine tradita ab Hurmuzakio accepimus pp. 255 et 256.

könnten, zu ersehen geruhen mögen. Dieses, wass ich hier anzeuge wirdt umb so vill mehrers, und zwar undter anderm durch Jenners, wass wegen denen mit Frankreich anitzo vorhabendten affaire allegiret, auch zugleich betrohet wirdt, als ob heut oder morgen dass Landt 7bürgen von Ihro Kays. Majest. Domination abweichen und undter eine andere Pottmässigkeit fahlen solte, confirmirt. . . . Die Herrn 7bürger gedenken auf nichts mehrers, als den Aussgang der Wällischen Conjunktur zur erwahrten, welche, wann sie übel, so Gott verhüten wolle, aussschlagete, die hierinnigen seditiose Köpfe der 7bürger nicht lange, ihre übel intentionnirte Gemüther an Dag zu geben, wahrten würden.

Nun aber dieses so hoch angewunnenes Werk und dissegno zu hintertreiben, wäre meine unterthänige, zwar ohnmassgäbige Meinung, dass man diesen bosshaften Nagizeghi aus der Siebenbürger Händte in einen gutten Verhafft (besonders, da er als falsarius ein falsches Pöttschaft nomine nationis Walachicae, so würcklich bey Handt habe, hat stächen lassen) nehmete[1]). . . . Anbey betrohet dieser Bössewicht in seiner Schrift, dass die Katholischen geistlich- u. weltlichen Herrn auch zwischen dem gemäure nicht werden sicher sein; diess ist eine finesse und sehr nachdenckliche Politica . . . (durch Nachgeben) würde umsovill mehr der 7bürger Hochmuth, indem sie vermeineten, dass man sich ihren förchten thäte, vermehrt, und ihnen zu höcherer insolenz der Weg gepannt. . . . Es ist rathsamber, also vill weniger einige Forcht ihrendthalben zu zeugen: widrigenfalls sie capabl wären, nicht allein sich gegen ihren eigenen Herrn aufzulehnen, sondern auch gleich anzugreifen. . . . Zugleich ist Jennes, wo dieser Nagizeghi in seiner schrift mit denen Wallachen, da soliche sich versamblen und vill Unheyl stüften würden, betrohet, nicht ausseracht zu lassen: alsmassen die 7bürgische Politica dieses in Absehen hat, dass wann sie Etwasz nachdenckliches werden practiciren wollen, Sye es durch die Wallachen anfangen, damit dann andere nationen, als deren Säckler, Comitatenser und Sachsen frey stehe, sich mit besagten Wallachen bey wohl reussirenten Dingen zu conjungiren, oder bey übel ausschlagendter sach die Wallachen stecken zu lassen, ihnen den begangenen Fähler imputiren zu können, und sich ausz der Schlinge zu ziehen. Mithinnen repetirt auch dieser Böszewicht zweymahl wegen seiner religion in arrest zu sein, so jedoch nicht kame also, massen er anhero als ein falsarius und perturbator publicae tranquillitatis zwar frey, nachgehendts aber durch den hiesigen Königsrichter wegen einer, wie er vermeldet, dem graf Apor ausständigen Schuldt in Verhafft genohmen gehüthet worden: hierzu aber ist er, wie nicht anders vermuthlich, um

[1]) Excellentissimum auctorem recta futurorum praesensione haec monuisse, eventus mox probavit; Nagyszeghius enim non ita multo post ad perduelles Kurutzios transfugit atque arma contra Austriacos movit, ut testis est Hurmuzaki op. cit. p. 87.

die katholische Religion bei denen Andern odiös zu machen und diese unter einander zu turbiren, von den akatholischen Religionshäubtern instigiret worden: welches Alles ich Euer Eminentz zu dem Ende berichten solle, damit Ein Kays. Hof von dem hiesigen gefährlichen practicus informiret und sodann die gehörige, die nachdencklichen daraus erfolgenden Uebel zu präcaviren anher befehlen geruhen möge. Wormit ich mich in Euer Eminenz hoher Protektion und immerwährendter Gnadenspropension empfehl und mit aller Veneration beharre

Euer Eminenz

Cibinii d. 13. Nov. 1701

Unterthänigster gehorsster Diener

(B. U. B. pp. 203—212.) Rabutin.

E.

Judicium Athanasii de querimonia contra executionem Unionis habita et de querimoniae auctore Gabriele Nagyszeghi.

Querelis a Nagyszeghio ad Supremum armorum praefectum delatis (heic p. 332, G.) atque ab hoc cum Athanasio pro ulteriori informatione communicatis, antistes respondet, schismaticos non habere, quod querantur. Est autem epistola in haec verba conscripta[1]:

Excellentissime Domine Generalis, Domine, Domine ac Patrone Gratiosissime!

Accepi instantias, a quibusdam nomine totius communitatis Albensis confictas ac Excellentiae Vestrae porrectas, et in iisdem querelas contra me factas; et quidem primo, quod templi fores obserari curaverim. Factum est, quia templorum cura et jurisdictio spectat ad me in mea dioecesi, quod in toto orbe Christiano hoc jus episcopale nemo in dubium vocat. Secundo, quia Graeci et Rasciani Unioni adversantes non sunt membra hujus ecclesiae, utpote advenae et vagabundi. Tertio, quia noluerunt ad templum majus venire, sed se Graecis adjungentes, relicto priori templo, ad minus se conferebant. Quarto, quia palam me cum meis haereticum proclamabant. Ergo Sua Majestas haereticum constituit Episcopum? Ergo haereticos assumpsit in Suam clientelam? Ergo Sua Majestas et Catholici haeretici? Quis hoc aequo animo ferat, a quibusdam vagabundis succenseri?

Nihilominus ad instantiam Valachorum hujatum curavi fores reserari ac permisi, ut frequentent idem templum usque ad Synodum generalem, in qua quid agendum, decidetur. Iniqua igitur illorum infor-

[1]) Ex relat. castrensi in plures collectiones msc. transiit. Cfr. B. U. B-Kpr. t. 42.

matio hac in parte. Cum autem sacerdotes de more in liturgia ac reliquis precibus juxta canones nostros mei mentionem fecissent, illi autem nollent, ut mei mentionem facerent, hos pro suis agnoscere sacerdotibus noluerunt; quia nempe id illi contra canones agere noluerunt, maluerunt omnino non frequentare templum, quam illorum divinis interesse, dictitantes quod velint ex Valachia in illud templum popas adducere, quod ego minime possum admittere: primo, quia templum est meae jurisdictionis, non illorum; secundo, quomodo in mea dioecesi feram, ut sit aliquis popa, et quidem hic contra canones non mihi, sed alteri Episcopo subjectus? tertio est contra auctoritatem Suae Majestatis, ut sint hic tales popae, qui alium et non Suam Majestatem agnoscant Dominum; quarto, quantae hinc sequerentur confusiones?

Deinde quod illi duo sint sine confessione et communione mortui ac etiam sine solitis caeremoniis sepulti, non mihi nec sacerdotibus, sed ipsismet adscribendum. Nam in extremo morbo accesserunt eos sacerdotes viseruntque ad confessionem et communionem peragendam; verum illi sive Graecorum sive aliorum veneno infecti nec audire volebant sacerdotes, dicentes: nolumus vobis confiteri, nec communionem accipere, quia vos estis haeretici. Quod igitur solitis caeremoniis non sint sepulti, nec me nec sacerdotes incusare possunt.

Hujus insolentis tumultus auctor affinis domini Dindar nomine Andreas Bân, alias Görög et Gabriel Nagyszeghyi, qui annis aliquot apud praedecessorem meum manebat, a quo tamquam fur expulsus est. Demum concessu temporis ad instantiam aliorum insinuavit se mihi, serviebatque apud me duobus circiter annis, in furto tandem deprehensum aliquot septimanis in carcere detinui Cibinii, post ad instantiam aliorum dimisi, pro quo necdum satisfecit: hinc procul dubio se vult vindicare. Postquam autem a me rejectus fuisset, professus est se catholicum apud Patres (quod etiam apud Reverendos Patres Cibinienses faciebat), sperans aliquam promotionem; quia vero tamquam nullius frugis non potuit id assequi, quod intendebat, publico scripto Patribus Albensibus dato (cujus copiam transmitto) protestatus est se nolle amplius esse catholicum, nec etiam unitum, sed schismaticum Valachum permanere. Accedit, quod ille conductus a quibusdam per pagos vagetur et plebem tum contra sacerdotes concitare machinetur. Quare humillime rogo Excellentiam Vestram, ut illi curet scribi severas literas, ut similibus seditiosis machinationibus supersedeat. Quod sane necessarium est ad talem tam Ecclesiae quam Suae Majestati praejudiciosum hominem coercendum. — Pro quo diu salvam ac incolumem Deus ter Optimus Maximus conservet, meque in ulteriorem gratiam recommendo

Albae-Juliae 11. Septembris 1701.

Excellentiae Vestrae servus humillimus

Athanasius episcopus Ecclesiae Valachorum unitae cum Romano-Catholica.

VIII.

Novum Decretum Caesareum de libertate Unionis.

Quum Excelsa Aula ex relationibus Transilvanicis intellexisset, tumultus inde factos esse, quod Nagyszeghius caeterique seditionis concitatores populo persuadere fuissent conati, Valachos ad Unionem cum Ecclesia catholica vi adhibita cogi, mox Caesar, sparsos errores statim redarguturus ac convicturus, novam suarum resolutionum declarationem in Transilvaniam misit his conceptam verbis [1]):

Leopoldus Divina favente Clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. etc. Rex; Archidux Austriae; Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae; Marchio Moraviae; Dux Lucemburgae ac Superioris et Inferioris Silesiae, Wiertembergae et Thecae; Princeps Sveviae; Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferreti, Cyburgi et Goritiae etc. etc.

Illustres, Spectabiles, ac Magnifici, Generosi, Egregii, Prudentes ac Circumspecti, Fideles, Dilecti. — Memineritis procul dubio clementissimae Nostraė resolutionis sub 14. Aprilis anni 1698 expeditae, et 26. Augusti anni 1699 repetitae, qua serio decrevimus, ut Valachis graeci ritus integra libertas sit uni ex quatuor in Transilvania receptis religionibus se uniendi, vel etiam in suo religionis statu quo nunc sunt manendi, ita quidem ut iisdem privilegiis gaudeant, quibus illa religio, cui se dicti Valachi univerint, gaudet. Cum autem magna cum displicentia intelligamus, quod contra praefatas Nostras clementissimas resolutiones non solum agatur, verum etiam quidam seditionem amantes et turbatores quietis publicae spargere audeant, quod intentio Nostra esset, ut praefati Valachi ad unionem cum religione catholica cogantur; proinde vobis his

---

[1]) Extat apud Hintz, op. cit., p. 107, iterumque vulgatum est a cl. D. Fiedler l. c. p. 381.

et constantem Nostram Caesareo-Regiam voluntatem, mentem et intentionem clementissime declarare volumus, quod dictis Valachis integra libertas sit se uni ex quatuor receptis in Transilvania religionibus uniendi, aut in suo moderno statu manendi gaudeantque illis privilegiis, quibus religio, cui se univerint, gaudet, aut ipsi Valachi in moderno suo statu manentes fruuntur, ita quidem ut nemo sub poena gravis nostrae indignationis praesumat, saepe dictos Valachos in hac sua libertate turbare, aut nimium gravare, imo contra facientes ad instantiam gravatorum bono ordine factam debite puniantur et laesis congrua satisfactio quanto citius fiat; volumus enim, ut quilibet juxta Regium Nostrum Diploma vitam in religione sua quiete degere possit ac valeat[1]). Vobis denuo clementissime et serio mandamus, ut praefatam Nostram Regiam declarationem per totam provinciam sine minima mora non solum publicare faciatis, verum etiam in observantiam hujusce Nostrae clementissimae resolutionis omne studium et diligentiam, uti fideles consiliarios decet, impendatis, cui etiam debitum morem gerere noveritis. Caeterum vobis gratiam Nostram Caesareo-Regiam benignissime confirmamus.

Datum in Civitate Nostra Vienna die duodecima Decembris anno millesimo septingentesimo primo, Regnorum Nostrorum etc.

Leopoldus.

Julius Fridericus Comes a Bucellini
ad Mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis proprium.

Joannes Theodorus de Veinsenberg.

Cibinium allatae 1702. 29. Januarii.

---

[1]) Quae post Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen*, II., p. 289 (Leipzig, Hirzel, 1874) Crisian ex Cserey exscribit de secretis literis Aulae Viennensis ad armorum praefectum Rabutin

IX.

De actis anno 1702.

A.

Sententia excommunicationis in Athanasium lata.

Dositheus patriarcha Hierosolymitanus simul et ab Excelsa Aula Viennensi propter tumultus contra Unionem concitatos e Transilvania abire[1]) et a patriarcha Constantinopolitano propter potestatem sibi eousque illegitime in his terris arrogatam omni in posterum jurisdictione extra Palaestinam abstinere jussus[2]), ea re non leviter se offensum putans, Bucharestinum concessit, exinde modis omnibus se vindicaturus ab Athanasio, quo agente id factum resciverat[3]). Quoniam efficacissimum medium ad sollicitandam plebem atque ad Graecorum animos contra Unionem incitandos sibi visus est videre in excommunicatione[4]), auctor erat Theodosio Bucharestensi et per hunc Callinico

---

Comitem de Bussi datis, quibus clanculum ac clandestino consilio significatum fuisset, publicam Caesaris declarationem nullius esse valoris ejusque in promovenda Unione rationem haberi non debere: ea ad commentitias hujus annalistae res pertinent, quibus ne fidem adjungeremus, graves auctores Transilvani, ipsius scriptoris Cserey quidem amici, sed veritatis historicae amiciores, tempestive nos monitos voluerunt supra p. 217.

[1]) Cfr. dicta supra pp. 243 et 313.

[2]) Patriarchae CPolitani plus semel literis se apud reges Hungariae excusarunt, quod praesules graeci in terris coronae sancti Stephani sine legitima facultate comparuerint pecunias collecturi et pontificalia exercituri. Unum exemplum afferamus ex patriarcha Parthenio, qui Ferdinando III. imperatori inter alia haec scribit die 27. Julii an. 1649: *Ha di più ragionato con noi il sudetto fedel e prudente ministro della Maestà Vostra circa alcuni, che compariscono costì in habito e forma di metropoliti, ma di dentro e nell' animo fuggitivi lupi, hipocriti e bugiardi, come se fossero da noi mandati, li quali sono indegni dell' imperial aggradimento di Vostra Maestà. Ma per poter poi discernere li veri dalli falsi, havemo di ciò discorso col Sr. Residente suo ministro quì.* (A. I-P. V. — Extat in forma extensa apud Hurmuzaki, *Documente privitôre la storia Romanilor, publicate sub auspiciile ministeriului cultelor sî instructiunii publice sî ale Academiei Române.* Vol. 4., part. 1., pp. 706—708. Bucuresci. 1882).

[3]) Athanasium ipsum de Dositheo Viennae ac Constantinopoli per literas esse questum, narrat Sincai, *Chronica Rom.*, t. 3, p. 197, repetitque Cipariu, *Acte sî fragmente*, p. 252.

[4]) Graecam schismaticorum ecclesiam per ea tempora timore excommunicationis praecipue fuisse gubernatam, testatur Ligaridius, homo graecus, relatus a Cupero in opere supra jam citato p. 105, nn. 1268 et 1287.

Constantinopolitano, ut iidem ambo Athanasium ejusque clerum solemni anathemate ferirent, omneque unitorum nomen consuetis apostatarum execrationibus devoverent. Callinícus, quantumvis pacis amans et missionariis catholicis favens, factum Athanasii tamen venia dignum non judicavit, tum quod ipse in posterum jam non amplius posset pecunias per exarchos suos in Transilvaniam delegandos ab unitis colligere[1], tum etiam quod Athanasius patrocinantibus Calvinianis, sibi maxime exosis[2], thronum Alba-Juliensem obtinuisset[3]. Inde factum est, ut urgente synodo sua in id consentiret, ut literae synodicae ad populum circummitterentur, quibus Athanasius declararetur excommunicatus.

1.

Literae Theodosii Bucharestensis.

Theodosius Dei gratia archiepiscopus Bucharestensis et metropolita Transilvaniae.

A longo jam tempore occasionem quaesivi tibi scribendi et tua facta, quae nec Deo nec hominibus placent, reprehendendi. Audivi enim a te talia facta esse opera, quae cum pudore habebunt finem, et per haec opera magnum animae tuae intulisti vulnus, quando per nimiam animi tui levitatem errasti nec respiciens praestitum juramentum, in quo te terribili vinculo obstrinxisti, nec respiciens tyrannidem, cui te per Unionem factam subjecisti. Scias tempus vitae hujus breve esse, et post vitam te in infernum cum omnibus illis, cum quibus te a communione fidelium separasti et juramentum violasti, iturum. Nimirum deceptus es a mundanis honoribus, unde pede trudens sanctam matrem orientalem ecclesiam insuper ab illa consecrationem accepisti. Forsan cogitasti, te per

[1]) De lucroso hoc exarchi munere cfr. Goar. loco a nobis indicato p. 269, ac vide etiam Cuperum op. cit. nn. 1517 seqq.

[2]) Acta Callinici contra Calvinianos brevi in conspectu ponit Cuperus l. c. nn. 1509—1511.

[3]) Cfr. relationem Residentis Valachiae, quam exhibuimus pp. 193—194. Cum ea male concordant quae contra fidem Actorum scribit Hurmuzaki, *Fragmente*, p. 52, Theophilo vita functo Athanasium clientem ac candidatum fuisse catholicorum, Joannem Czirka autem Calvinistarum, quod hic Calvinismum fuisset aperte professus. De hoc apostata diximus pp. 220—223.

assumptionem duplicis consecrationis[1]) majorem honorem obtenturum, et iste honor oculos animi tui excoecavit, ut non videris secundam illam consecrationem nullam fuisse consecrationem, sed comoediam, et per hoc imposuisti super te catenam igneam inferni et ingressus es vias tenebrosas lumen veritatis deserendo. Ista tibi scribo ex profunditate cordis cum lacrimis, quas una mecum multi filii orientalis ecclesiae propter tuam nobis factam ignominiam profuderunt. Multas enim animas in profunditatem ignominiae et ad perniciosum locum tulisti. Exspectavi cum magna iracundia in dies, an mentem sanam sis recepturus et defleturus tua peccata, et per hanc tuam conversionem sis mihi daturus occasionem laetitiae, ut aliquando tibi fraternum osculum mitterem. Sed nunc video tuam pertinaciam; video te per progressum semper in plures haereses incidere, donec animus tuus plene a tenebris obruatur. Ideoque nunc tibi hoc do responsum ad literas tuas ad me datas. Mitterem tibi octoicon[2]) magno labore a scholiarcha Damasceno nostro fere ex integro compositum. Sed nec voluntas Celsissimi principis Valachiae nec nostra est, ut posthac nobis scribas aut huc mittas, quia factus es unitus magnumque vinculum habes cum illis qui nostris dogmatibus contrarii sunt, quae dogmata sunt fundamenta nostrae orientalis ecclesiae. Illi enim, cum quibus te univisti, secundum suum placitum nova et ficta, rejectis veteribus docent, alia rejiciunt, alia pro libitu suo exponunt et odio habent antiquos sanctos patres, qui sunt organa a Spiritu sancto in orientali ecclesia inflata. Igitur nolumus tibi mittere octoicon, ne conturbationes et convulsiones secundum vestrum beneplacitum in illo faciatis. Siquidem omnes doctrinae in illo sunt via veritatis et lumina veritatis, in quo sancta mater orientalis ecclesia per omnia saecula sua fundamenta

---

[1]) Theodosium Bucharestensem latuisse patet fata articuli 3. Reversalium supra relati pp. 282—283.

[2]) De libro ecclesiastico, qui ὀκτώηχος vocatur, egimus Kalendarii t. 2, pp. 433—435.

veritatis habuit, et ego in Domino spero, quod in suo flore antiquo et fundamento sit mansura, et non vincetur a portis inferi. In octoico sancta ecclesia nostra cantat laudes Sanctissimae Trinitati et non addit, quod Spiritus sanctus procedat a patre et filio tanquam ab uno principio commiscente personas et superaddente principio[1]), unde tu cogeris admittere factionem personarum, sic enim jurasti cum Romanis te ita crediturum. Vidimus tuum juramentum, quod nobis allatum est. In octoico quovis die Sabbati laudamus Deum pro defunctis, ut illis tribuat sempiternam requiem et remissionem peccatorum, nullam faciendo mentionem de purgatorio Romanorum, videlicet ut illos Deus ex purgatorio puros extrahat et ad se in coelum accipiat, clare scientes, quod juxta canones nostros purgatorium nostrum sit unica sancta orientalis ecclesia atque per preces sunt in manu Domini[2]). In octoico fit commemoratio stricti extremi judicii et gaudii coelestis, quando peccatores in judicio condemnati ad aeternam poenam et pii ad regnum coeleste mittentur. Ideo peccatores nunc necdum acceperunt aeternam damnationem in inferno, sed sunt in quopiam carcere, neque pii regnum coeleste, docente s. Paulo ad Hebraeos c. 11. v. 3., quod isti omnes, qui passi sunt propter fidem, nondum acceperunt repromissionem[3]). Multae etiam aliae laudes de octoico continente viam veritatis dici possunt; quum autem metuamus, ne a Romanis falsificetur, non mittemus illum. Faciatis typographiam, falsificetis libros, prout vultis, et videbitis, qualiter aliquando in inferno ardebitis. Dico autem tibi, aperias oculos tuos et deseras illa quae incepisti, et tunc ubi tuam filialem fidelitatem erga ecclesiam orientalem videbimus sine velo hypocritico, mittemus tibi non tantum octoicon, sed etiam Triodion et Pentecostale[4]),

[1]) Quomodo in incorruptis libris liturgicis Graecorum dogma catholicum de processione Spiritus sancti a Patre et Filio tradatur, recole Kalendarii t. 2, pp. 406—410.

[2]) Doctrinam catholicam de purgatorio multis Graecorum testimoniis stabilitam videsis ibidem pp. 379—386.

[3]) Relege quae de hoc errore scripsimus ibidem pp. 23—29.

[4]) Cfr. supra p. 26.

denique mittemus tibi, quidquid petieris. Scribis, ut dicamus Celsissimo principi Valachiae, quatenus tibi mittat Triodion et Pentecostale aliosque libros. Locuti sumus de hoc Celsissimo principi, qui quum te videat in tanta inobedientia, nihil tibi vult mittere. Reflectas te, quam magnam eleemosynam Celsissimus princeps ecclesiae tuae dederit[1]). Nunc nihil tibi dabit, quum temetipsum eleemosyna indignum feceris. Cur ergo hypocritice quaeris illam? Tu reus es, tu judicaberis. Celsissimus princeps, utpote dives et largus dispensator, animum habebat tuae ecclesiae magnam eleemosynam dandi, sed tu causa es per tua mala opera, quod non dabitur a Celsissimo principe tum a christianis aliis magnam devotionem erga tuam ecclesiam habentibus[2]). Scribis etiam de aliqua pecunia mihi (a) Theophilo episcopo danda. Scias majorem mihi laetitiam fore, si rediveris ad orientalem ecclesiam et factus fueris ejusdem filius obediens, qualiter fecisti ab initio, quam si pecunia mihi exsolveretur. Quid mihi cum tua pecunia? si perdis tot animas. Quid tibi prosunt honores omnes, quos acquisivisti propter vanitatem, si in excommunicationem et condemnationem incidisti? Vide, accludo tibi in his literis omnium patriarcharum et metropolitarum sententiam, qui in caput tuum confirmant excommunicationem et condemnationem, ut sis et maneas corpore et

---

[1]) Campum *Merisenilor* dicit, de quo recole quae jam supra annotata sunt pp. 361—362.

[2]) De ista schismaticorum Valachiae principum devotione erga ecclesiam Albensem *Memoriale*, quod Demetrius Napragy Rudolpho II. obtulit anno 1602, haec ad literam habet: *Sub praetextu religionis ex illo monasterio tam a Turcis quam a Valachis fiunt consiliorum principis* (Transilvaniae) *explorationes. Accidit enim aliquoties, ut calugeri (ita enim vocantur) ex Moldavia, Valachia Transalpina colore devotionis subornati in illud claustrum fuerint, qui omnibus, quae Albae-Juliae in aula principis gerebantur, exploratis et apprime cognitis, pleni consiliis novitatibusque ad suos sunt reversi. Hac dolosa cogitatione Michael quoque Vaivoda, homo astutus, qui in extorquendis principum secretis omnem adhibebat diligentiam, sub pallio devotionis illud monasterium erexerat. Quod postea eventus rei comprobavit; nam per calugeros consiliorum secreta Cardinalis, et quam negligenter res suas idem Cardinalis in principatu ageret edoctus, incautum et imparatum hominem Michaei invasit.* (Apud Hurmuzaki, *Documente*, vol. cit. p. 287.)

animo in aeternum, si non rediveris ad sanctam matrem orientalem ecclesiam, anathematizatus. Scribis, ut tibi mittam duos pileos calugericos. Hoc modicam in animo meo excitavit laetitiam. Fortasse iterum vis caluger fieri. ut venias ad aeternam salutem. Fortasse nauseas vestes, quae tibi datae sunt. Deus det, ut non induas Romanorum vestes et consuetudines, et confirmationem, quam ab illis habes, rejicias. Haec precor, ut Deus det scintillam amoris animae tuae. Plura tibi scribendi non habeo occasionem; sed opto, ut maneas filius orientalis ecclesiae et acquiras aeternam beatitudinem.

Theodosius, Dei gratia archiepiscopus et metropolita Transilvaniae.

Bucharesti 3. Maji, anno a creato mundo septies millesimo ducentesimo decimo[1]).

(B. U. B. pp. 267—272.)

2.

Literae synodicae Callinici CPolitani[2]).

Callinicus, Dei gratia Constantinopolitanus universalis patriarcha. Nobiles, clerici et popae omnes in Transilvania, domini, mercatores et caeteri benedicti christiani per totam Transilvaniam, qui in sanctissima, apostolica, catholica et orthodoxa ecclesia orientali in Christo dilecti filii permansistis, pax sit vobis omnibus et gratia ab omnipotente Deo ac Domino Nostro Jesu Christo et a nobis benedictio et absolutio. — Quoniam nobis per literas sanctissimus Transilvaniae metropolita gloriosus exarcha et in Spiritu sancto dilectus frater noster Theodosius ostendit, qualiter antelapso tempore indigne quempiam dictum Athanasium consecraverit in episcopum populi Valachici in Transilvania, qui a populo praefato electus est propter sacerdotium, ut in Spiritu sancto christianos

[1]) Annus Graecorum a creato mundo 7210 respondet anno 1702 aerae vulgaris.

[2]) Extant rumenice in B. U. B. pp. 259—260, latine ibid. pp. 263—265.

ad orientalem ecclesiam spectantes pasceret. Hic itaque Athanasius, priusquam in episcopum consecratus fuisset, magnum se hypocritam ostendens ante consecrationem se dogmata orientalis ecclesiae propugnaturum pollicebatur, sed nunc hypocritum suum animum in corde absconditum ostendit. Scripsit enim ad nos sanctissimus metropolita Transilvaniae, quod multa erronea et contraria orientali ac orthodoxae nostrae fidei dogmata sit amplexus, faciemque ovis, qua indutus erat, deposuerit et lupina pelle indutus oves Christi laceret et sanguinem earum hauriat, quod falsis doctrinis, variisque technis orthodoxos ex suis aeternis et benedictis dogmatibus expellat, quod aliena dogmata perniciosa orientali ecclesiae doceat, quae nos ut erronea et nociva animae nostrae (servando fundamentalem et puram fidem, nempe illam quam Christus Dominus nobis tradidit et sanctissimae Deitatis Apostoli nos docuerunt et gratiosissimi sancti patres in universali synodo susceperunt, quam in nulla adversitate aut immutavimus aut quidpiam superaddimus nec superaddi unum jota patiemur) damnamus, quoniam noviora in nostra sancta orientali ecclesia locum non habent juxta verba Christi Jesu: Oves meae vocem meam audiunt et alios non sequentur. Nos vero verae oves Christi unicum caput Ecclesiae Christum, et non alium aliquem hominem in hoc mundo, agnoscentes et solum eius vocem audientes, eum solum sequentes, unicam fidem indivisam tam novam quam veterem habemus. Unus enim est Christus heri et hodie et in saecula in excelsis, cujus fides unica nec antiquata est nec divisa, sed in sempiternum sine vetustate adolescens permanet. Qui autem extra hanc noviora quaerunt, pro se servent. Haec sunt, quae ad nos scripsit sanctissimus metropolita Transilvaniae Theodosius, quod videlicet intellexisset ex literis multorum christianorum falsitatem et errores Athanasii, quod christianitatem conturbet et constans maneat in dogmatibus nostris invertendis. Optimum factu inveni, ut Athanasius ille a grege Christi pellatur, quoniam ut lupus sanguinem Christi vorat.

Una igitur etiam sanctissimi archiepiscopi in synodo mecum collecti scribimus et catholice confirmamus, quod ille malitiosus hypocrita Athanasius vel potius Satanasius a nobis excommunicatur et ex tota episcopali dignitate destituitur. Unde ex suprema nave exeat atque ex ecclesia pulsus dono Dei sit indignus. Nulla ei potestas sit sese episcopali veste induendi, neque episcopale munus peragere praesumat tamquam excommunicatus et absque sacerdotio ut rusticus agnoscatur et ab omnibus vilipendatur. Quod si quipiam ausi fuerint se cum illo induere et simul celebrare vel illi honorem dare archiepiscopalem vel manum osculari, vel benedictionem et sanctificationem ejus acceptare, vel eleemosynam ecclesiae illius dare, si sacerdotes fuerint, a sacerdotali dignitate sint exclusi, et qui exclusionem nil curant, ab ipso summo Deo sint excommunicati, ut rei aeternae damnationis. Si laici fuerint, sive senes sive juvenes, sint condemnati et post mortem etiam ligati suamque mercedem cum Juda habeant, nunquam ex ecclesia profectum capiant, a grege Christi exclusi sint et in ecclesia non acceptentur, non sanctificentur, sed excommunicati sint, donec Athanasium dereliquerint. Nec alio id modo fiat.

Callinicus, Dei gratia Constantinopolitanus universalis patriarcha.

Subscriptio sanctissimorum metropolitarum patriarchae Constantinopolitani:

Archiepiscopus Nicomediae Parthenius.
Archiepiscopus Heracleae Neophytus.
Archiepiscopus Chalcedonensis Gabriel.
Archiepiscopus Terconii Nicodemus.
Archiepiscopus Agathopolis Romanus.
Archiepiscopus Priconiensis Metrophanes[1]).

---

[1]) Interpres in latino exemplari (B. U. B. p. 265) male vertit *Mitrophilus*.

Archiepiscopus Chicicensis Gabriel.
Archiepiscopus Nicosiensis Anthimius[1]).
Archiepiscopus Euripolis Callinicus.

B.

Synodus generalis anni 1702.

Sub ipsum hoc tempus[2]), quo diras ejusmodi ad Athanasium metropolites et patriarcha scribebant, is tertiam a reditu suo et occupata solemniter sede ad diem 8. Junii Synodum generalem indixerat. Intererat et Pater Carolus Neurauter, consiliarii nomine rogatus evocatusque Albam-Juliam ex aula Rabutiniana per episcopi literas, supra modum humanas[3]) et rogante cogenteque sic Athanasio dextrum praesulis latus in consessu tenebat.

Actum illo conventu, ut Valachicae scholae sumptibus poparum aedificarentur juxta ipsam Episcopi domum. Nam quidquid gratuitae pensionis in tritico belli Turcici tempore contulerant popae, id omne ex reditibus salis (millia videlicet triginta et septem) Caesar sese soluturum spoponderat[4]). Tum ut juvenes quinque, qui optimis essent ab ingenio dotati praesidiis, in singulos annos extra Transilvanicos fines darentur Viennam, Tyrnaviam ac Romam[5]) ad bonos mores, ad artium liberalium studia atque ad sacras literas diligenter informandi. Moxque totidem sunt commendati Emo. Cardinali a Kollonich[6]).

---

[1]) Per errorem ibidem ponitur *Arsenius* pro Anthimio, seu *Anfimio*, ut vulgo pronuntiant.

[2]) Desumpta haec sunt ex relatione castrensi de ultimis laboribus apostolicis et beato obitu Patris Neurauter, ex aula Rabutiniana Pragam missa ad P. Ferdinandum Waldhauser, Praepositum Provincialem Bohemiae, ex quo plura transierunt in elogium, quod supra dedimus pp. 183—185.

[3]) Quamvis Pater Neurauter nondum theologi munere fungeretur, eum tamen Synodo adesse voluit Athanasius, quod prae caeteris, ut diximus p. 308, omnibus negotiorum Viennae transactorum rationibus initiatus esset.

[4]) Recole propositiones Athanasii supra p. 276.

[5]) Cfr. dicta supra p. 87.

[6]) Ex iis plures sunt postea ad fundationem Janianam (supra pp. 29—32), nonnulli etiam in Romano Collegio (pp. 49—50) admissi. Sed relegi de hoc argumento possunt, quae scripsimus in *Zeitschrift für kath. Theologie,* 1879, p. 806, et 1880, pp. 375 et 782—784.

Ad haec ut typis Albensibus libri orthodoxi recuderentur quam plurimi. Et continuo datus est, qui sub praelo sudaret, catechismus catholicus, quum primas solasque nuper in Transilvania Calvinianus teneret[1]).

De decimis quoque agitata est quaestio, quibus popas et clerum nuper Caesar exemerat, contradicentibus mordicus et obnitentibus legi aequissimae haereticis Dominis. Demum et poenas dederunt suo gradu dejecti et mancipati carceribus poparum nonnulli, qui Calvinistarum exemplo divortium in conjugio fecerant.

Dumque sic fervet et zelat conventus, illae Theodosii allatae sunt literae et dirum Callinici fulmen. Mirus omnibus visus tam impetus utriusque quam fastus. Multa risu, quaedam indignatione excepta sunt. Illud minime ferendum putabant, quod metropolitae Transilvanici titulo Theodosius in literis utrisque gauderet. Et seditionem in plebe respicere videbatur patriarcha, dum literas suas synodicas non antistiti ipsi, sed populo universo inscriptas misisset gregemque ab obedientia praesulis eximium esse ea verborum pompa jussisset. Quidquid id erat scriptorum mox Athanasius Patri Neurauter opportune praesenti in manus extradidit perferendum ad Exemum. Comitem suum, tum ad Emum. Cardinalem a Kollonich Viennam mittendum. Quod synodo ad suos demissa mox effectui datum est.

C.

Literae Cardinalis a Kollonich ad Theodosium Bucharestensem.

Princeps Emus. etsi cuncta contemptu ac risibus potius quam verbis digna videret, ne tamen improvide suam metropolitae Transilvanici compellationem ac dignitatem in manus alieni dimitteret, has quinto Julii die ad Theodosium dedit:

---

[1]) Supra pp. 283 et 296. De orthodoxi hujus catechismi auctore diximus etiam in cit. *Zeitschrift*, 1880, p. 383.

Theodosio Bucharestensi archiepiscopo sic vocato salutem et e coelo verae fidei lumen.

Ex literis tuis, quas sub finem mensis Maji anni modo currentis ad dilectum filium nostrum in Christo charissimum Athanasium, Dei et Apostolicae Sedis gratia Valachorum graeci ritus per Transilvaniam ecclesiae Romano-catholicae unitorum Dominum episcopum dedisti, palmarem praesumptionem et audaciam tuam sum admiratus, dum satanae factus minister et seductor dictum Dominum Athanasium a vera et unica ad coelum via, id est a sacrosancta Unione cum salvifica, vera, orthodoxa et a Christo instituta fide Romano-catholica ad veteres errores, pertinaciam et impiissimum schisma Graecorum orientalium, qua pollicitationibus, qua minis, impetrata etiam a Callinico pseudo-patriarcha vestro Constantinopolitano excommunicationis nullam vim aut robur habentis sententia revocare es conatus, et insuper ausu plane insolenti te metropolitam Transilvaniae nominare sicque aliquam tibi per Transilvaniam potestatem et auctoritatem arrogare non es veritus. Qui uterque ausus, uti est in mei honoris et spiritualis jurisdictionis injuriam sane gravissimam, ita etiam est materia gravissimarum dissensionum et perturbationum inter Augustissimum et invictissimum Romanorum imperatorem et principem vestrum Valachiae. Si enim haec tua audacia nostro Augustissimo innotescat, nihil pronius est, quam ut is a principe tuo condignam satisfactionem hujus tantae praesumptionis et non ferendae audaciae petat, sicque periculum enascatur majorum turbarum, quam tu tibi imaginari posses. Nunquam enim tolerabitur, ut tu metropolita sis Transilvaniae, qualem te jactas, aut ut jurisdictionem vel minimam in ullam ecclesiam graeco ritui addictam aut ullam personam exercere possis et valeas. Sicut enim Valachiae princeps nihil (sibi) juris politici per Transilvaniam vindicare potest, ita nec tu vel minimum potestatis spiritualis per eandem absque temeritate arrogare vales. Hisce proinde te quam efficacissime

monitum velim, ne in alienam messem falcem immittas, sed titulo metropolitae Transilvaniae tamquam tibi incompetenti abstineas et nec per literas nec per nuncios (nisi eos incarcerari et gravissime puniri velis) aut alia quacunque ratione in et per Transilvaniam quidquam agere tentes; ac etiam ut dilectum nostrum in Christo filium Athanasium a Spiritu sancto illustratum molestare cesses. Imo, quod hortor et suadeo, ejus exemplo ab erroribus tuis recedens ad Unionem hanc sanctam te tuosque aggreges, ut sic gratiae Dei participes et salutis aeternae heredes esse mereamini. Datum Viennae 5. Julii 1702.

Leopoldus Cardinalis a Kollonich,
archiepiscopus Strigoniensis.

X.

De itinere Viennensi Legati regis Angliae

et de novis conatibus heterodoxorum s. Unionem eo intercedente subruendi[1]).

Appulit tamen Viennam cum mensis Augusti principio scriptum aliquod patriarchae Callinici ad Augustissimum Caesarem, et aliud quod ad eandem Majestatem exaraverat Valachiae princeps. Sed fortior utroque erat, qui tabellas perferebat mercurius, magnus ille Wil. Paget, regni Angliae comes, regis Wilhelmi ad res tractandas cum potestate legatus et pacis inter Caesarem ac portam Ottomanicam Carlovicii nuper in quinque lustra coalitae celeberrimus arbiter[2]). Is pompa solemni sub terna 75 curulium machinarum displosione Cibinium, Transilvaniae metropolim, nuper transierat et supplicibus accurrentium quum Lutheranorum, tum praecipue Calvinistarum libellis oppressus religionem suam insidiis peti, quidquid novo

[1]) Ex An. Prov. Boh. S. J. — Append. ad an. 1704. jcta. relat. castr. cit.

[2]) Est is ab obitis legationibus celeberrimus Wil. Paget, cujus mentio per ea tempora in documentis Austriacis et Hungaricis passim occurrit. In patriam reversus obiit anno 1712.

evangelio faveret, pessum ire[1]), ex heterodoxis acceperat, rem proinde anticatholicam multis titulis et vario argumento commendatam habebat. Binas illas, quas diximus, literas, dum Caesaris salutandi copiam habet, Suae Majestati in manus porrexit, et quantum locus prudentiaque concederet, aliquid precum adjunxit de suo. Princeps Valachiae, ne Valachi in Transilvania degentes ad Unionem compellerentur, petebat. Callinicus haud paulo intemperantior, ut Athanasio sede sua depulso alius, qui cum orientali ecclesia saperet, ejus in locum subrogaretur, multa arte suadebat. Neuter tamen permagnam respondendi sollicitudinem Leopoldo imposuit, qui vultu ad amoenitatem composito, quum Valachiae principis tabellam legisset, reposuit, non esse, cur sollicitaretur bonus princeps, quid in terris suis imperator de religione statueret, quum hactenus, quid domi suae hoc in negotio ageret Valachiae princeps, nunquam imperator quaesisset; Augustissimus quippe compertum habebat principem Valachiae idcirco patroni schismaticorum officia et partes suscepisse, quod is optime nosset, ecclesia Valachica per firmatam Unionem ab archiepiscopo Bucharestensi semel abrupta, se quoque omnibus in res Transilvanicas aditibus interclusum fore[2]). Ad epistolam autem Callinici: Nos, inquiebat, schismaticum hominem ut legitimum patriarcham non agnoscimus; nos porro regem Hungariae esse nobisque, non illi, per omnem Hungariam ac Transilvaniam jus episcopos confirmandi competere scimus. Nec pluribus opus erat, ut Wil. Paget, vir summae prudentiae, et a coeptis desisteret et posthac negotium religionis remque Transilvanicam omnem intactam relinqueret.

---

[1]) Referuntur Protestantium querelae ad eam Caesaris Resolutionem, qua iteratis vicibus *serio mandatum fuerat, ut par et integra inter quatuor receptas in Transilvania religiones libertas et aequalitas servaretur . . ., ita ut in posterum Catholici cum Acatholicis, et praesertim cum Reformatis* (Calvinistis) *communi privilegiorum usu gaudeant et fruantur.* Verba Caesaris habes supra pp. 128—129.

[2]) Videntur ista ad ea spectare, quae supra ex Napragy audivimus p. 345 de beneficiis a schismaticis Valachiae principibus identidem in ecclesiam Albam-Juliensem collatis, ne ipsis causae praecluderentur in res Transilvanicas sese immiscendi.

XI.

De adventu Patris Provincialis in Transilvania

deque installatione Patris Neurauter atque inopinata ejus morte.

His sub finem aestatis anni 1702 feliciter actis, Pater Praepositus Provinciae Austriae prima vice in Transilvaniam venit Societatis homines rite visitaturus, et per eandem occasionem Carolum Neurauter in officium theologi introducturus. Fuit autem P. Provincialis solemnissime a primariis viris Albae-Juliae receptus, in quibus Reverendissimus Valachorum antistes Athanasius, qui suis singuli carpentis e civitate obviam effusi medio in campo amicissime venientem sunt complexi.

Ab Emo. Cardinali a Kollonich, vi Diplomatis Leopoldini, theologus Athanasii nominatus P. Neurauter, permittente nunc P. Provinciali, paulo post ex aula Rabutiniana Cibinio Albam-Juliam venit, Rmum. praesulem ope sua consilioque adjuturus. Jamque Pater aulae illi, cui biennium integrum maximo religiositatis virtutumque exemplo et Societatis Jesu singulari commendatione serviverat, quum in omnium domesticorum amoribus, Comiti autem excellentissimo ob eruditionem praestantem etiam in deliciis esset, solo tamen, ut ipse testatus est, gloriae divinae apud Valachos ampliandae intuitu, vale ultimum dixerat et itinere Albam Juliam sine mora suscepto, jam Athanasio in dies aliquot ab obsequiis erat; quum, incertum aurae itinerisque injuria, an sanguinis nativo peccato (ferventissimi quippe erat temperamenti) repentinis ac spuriis aestibus exardescere coepit. Nullum autem periculum agnovit vir infractus et alacer. Nec alios cogitatio subiit, ut illud, quod homo nunquam non fervens praeferebat caloris, crederent esse lethale. Verum intra paucorum dierum decursum ad extrema deductus, praesente ad ultimum halitum Athanasio, piissime obiit die

2. Novembris, ut dictum in ejus Vita est supra p. 185. Quatuor vota in Societate Jesu professus erat die 2. Februarii eodem hoc, quo obdormivit, anno 1702[1]).

XII.

De actis anno 1703.

A.

P. Ladislaus Baranyi theologus renuntiatur.

Ladislaus Baranyi, qui, theologi ac consiliarii munere dudum apud Athanasium integre functus[2]), post ejus ex urbe Vienna reditum, caeteris occupationibus fere renuntiatis, toto animo delegato sibi officio[3]) vacarat, defuncto Patre Neurauter *vi Diplomatis Leopoldini episcopi Valachici theologus e voluntate Caesaris renuntiatur,* uti habet ejus Vita a nobis supra jam exhibita pp. 188—192. Quomodo exinde officii sui partes expleverit, quibusque studiis Athanasium in sacrosancto suo munere administrando juverit, ibidem relegas p. 191.

B.

Synodus anni 1703.

1.

Literae Cardinalis a Kollonich ad Synodum.

Venerabiles in Christo confratres ac Filii dilectissimi! Pax et gratia Domini Jesu Christi sit in cordibus nostris. Amen.

Non facile dixerim, quantis superabundem gaudiis, supra modum, quando recogito, quod divina gratia aspi-

---

[1]) Patrem Neurauter in fastis utriusque Provinciae, Austriae et Bohemiae, celebratum legimus; in Annuis Austriacis quidem ad ipsum hunc an. 1702, p. 111; in Bohemicis vero ad annum proxime sequentem; quod relatio castrensis de ultimis laboribus et pia morte defuncti, quam memoravimus p. 349, serius allata esset Pragam, quam ut suo loco inseri posset. Anno 1702 tamen Annalista haec memoriae prodit: *immaturo funere libitina in flore sustulit Patrem Carolum Neurauter, cujus viri excelsas laudes et dolor intra calamum cohibet et amplissima magnitudo gestorum in annum secuturum differre jubet* (Miss. castr.). *Vixit annis* 35, *labores ac merita senum tanta temporis vitaeque brevitate transgressus* (Relat. cit.).

[2]) Cfr. dicta pp. 199, 255, 264.

[3]) Cfr. pp. 308—309.

rante, orientalis et occidentalis Ecclesiae Unio ut coepta est feliciter, ita etiamnum ad heterodoxorum malorumque invidiam non tantum perseveret, sed etiam vires novas acquirat et nova vitae sumat incrementa. Benedictus Deus, Pater Domini Nostri Jesu Christi, quem incessanter oro atque obsecro, ut confirmet quod operatus est in vobis. Ad quod saluberrimum medium est frequentia, quas celebrare soletis, Synodorum, ut in ea communi seniorum consilio errores exstirpare, defectus corrigere eaque statuere valeatis, quae vos coram Deo et hominibus acceptos facere possint. Quum autem intellexerim, proxime vos iterum ad Synodum celebrandam congregandos, quum coram singulos paterno amplexu complecti, ut desiderarem, non possim, hisce tamen literis una simul omnes salutandos duxi, ut vel sic sincerum in vos affectum et paternam sollicitudinem contestarer. Eadem simul occasione quaedam in separata charta adjecta ordine annotavi, de quibus si in praesenti Synodo deliberaveritis, quid ritibus vestris, qui sancti sunt, si sancte observentur; quid Unioni quam profitemini; quid graecorum aeque ac latinorum ss. Patrum doctrinae conformius; quid sacerdotali dignitati, qua estis insigniti; quid coram Deo et hominibus convenientius sit, unanimi consilio statueritis, id mihi gratum erit intelligere. Interea vos omnipotentis Dei protectioni commendo. Valete.

(B. U. B. p. 151.) Leopoldus Cardinalis a K.

2.

Literae Cardinalis a Kollonich ad ipsum Athanasium.

Illme Dne., Fili in Christo dilectissime.

Pastoralis sollicitudo, qua pro grege sibi commisso Illma. Dominatio V. ferventer, digne ac constanter invigilat, non sine solatio mihi identidem innotescit; quare ut non possum non laetari quam maxime, ita nec meis partibus deesse volui, quin currenti calcar hac mea epistola adderem, hortarerque, ut bene coeptis, qua per usitatas parochiarum visitationes, qua per Synodos, qua et maxime

bono virtutis exemplo, quod omnibus aliis efficacius medium est, animas sibi a Deo creditas pascat contra hostes infernales, et errores schismaticorum et eorum pravitatem: nimirum, considerando, quod tot millia curae suae spirituali creditarum animarum Dei e manibus Ejusdem repetiturus sit Deus.

In quo severo Dei judicio ut tanto securiores compareamus, pro paterna mea in unitos omnes cura et sincero in Illmam. Dominationem affectu puncta quaedam submitto, quae in Synodo proxime futura cum Suis tractet, examinet ac ea decidat, quae pro Dei gloria, animarum salute, Unionis inita sinceritate coram Deo utilissima judicaverint, de quibus etiam Synodo finita cupio edoceri. Interea maneo etc.

(Ibid. p. 152.) Leopoldus Cardinalis a K.

3.

Quaesita, quae Cardinalis cum schemate responsionum a Doctore Papadopoli suggestarum ad Synodum misit.

1°. Num facultas sit Dno. Eppo. eadem die duos sacros ordines majores conferendi?

Resp. *Negative.* — Hoc in graeca Ecclesia vetitum est, ubi praescribitur, ut post Subdiaconatum unus, post Diaconatum duo anni interponantur usque ad Sacerdotium. In annis tamen potest D. Cardinalis vi suorum privilegiorum dare facultatem dispensandi.

2°. Num Eidem sit potestas dispensandi in aetatis etiam longiori defectu ad sacros ordines requisitae?

Resp. *Negative.* — Graeci requirunt pro clericatu 20, pro Diaconatu 25, pro Sacerdotio 30 annos. Hac in re potest idem D. Cardinalis dare facultatem in aliquo dispensandi.

3°. Ordinatus cum protestatione, quod velit ducere uxorem post ordinem Diaconatus, an jam possit ducere?

Respondet Pontius: *Affirmative*, uti et Verecelli. Illicitae tamen sunt tales ordinationes.

4°. Qui post ordines sacros duxerunt uxorem, an possint permitti in exercitio sacri ordinis?

Resp. Si factum est ante Unionem ex invincibili ignorantia, et hac intentione susceperunt sacros ordines, *affirmative* cum Pontio; non expedit tamen fieri.

5°. Bigami, seu qui secundam aut etiam tertiam uxorem duxerunt seu ante seu post Unionem, an possint exercere suos sacros ordines, facere liturgiam etc.?

Resp. Juxta doctrinam Graecorum *negative*.

6°. Quid agendum cum divortiatis, si vir duas aut etiam tres uxores putatitias in vivis habeat?

Resp. Examinandae divortii causae, quae si non subsistant, ut rarissime subsistunt, disponi bonis debent, quantum fieri potest, ut cum prima cohabitent, aliis missis. Qua in re magna prudentia et cautela opus est.

7°. An D. Eppus. possit pro lubitu quoslibet et quotlibet ordinare in presbyteros?

Resp. *Negative:* nam juxta doctrinam graecorum Patrum non debet plures ordinare nisi quot sunt ecclesiae seu parochiae.

Secundo juxta eorundem Graecorum doctrinam non potest ordinare servos, subditos etc. sine Domini licentia et facultate; alias Dominis fieret injuria.

Haec et similia copiosius inveniri possunt in *Praenotionibus mystagogicis* Dni. Papadopoli[1]), qui liber, in

---

[1]) Integer titulus est: *Praenotiones mystagogicae ex jure canonico, sive responsa sex, in quibus una proponitur commune Ecclesiae utriusque graecae et latinae suffragium de iis, quae omnino praemittenda sunt ordinibus sacris, atque obiter et Graecia adversus calumniatores defenditur, et praecipue Photianorum ineptiae refelluntur.* Patavii an. 1696. — Dedicatum est opus Protosebasto, imperatoriae nobilitatis viro Constantino Cantacuzeno, Celsissimi Valachiae principis avunculo. Praemittitur et altera praefatio ad Joannem Franciscum Cardinalem Albanum, quem postea Clementem PP. XI. fuisse jam diximus p. 14. In ea autem profitetur velle se insinuare, *ut in Graecia schismatici multi sint, ipsam Graeciam tamen nunquam fuisse schismaticam;* quod idem et missionarios CPolitanos temporibus illis judicasse, superius etiam a Patre Caschodo traditum accepimus p. 104. — Operi multas notitias ad vitae studiorumque

folio, ideo missus est Albam-Juliam[1]), ut in similibus casibus consulatur. (Ibid. pp. 155—156.)

C.

Ex fructibus missionum Dacicarum.

Rascianorum ac Valachorum familiae novemdecim nostris partibus accesserunt. Quaterni ex his a fide unice salvifica jam olim apostatae, qua minis qua blandioribus haereticorum pollicitationibus in errorem inducti, hoc tandem anno, quo versentur in animae periculo edocti, sub signa matris nostrae gaudentes revolarunt. (H. Cl. an. 1703, p. 43.)

D.

Memoriale Cardinalis a Kollonich Summo Pontifici oblatum.

Ad absolvendam seriem actorum hujus anni, adduci tandem debet memorabilis illa epistola, quam Emus. Cardinalis a Kollonich de statu s. Unionis deque mediis ad eam promovendam ac confirmandam dedit ad Summum Pontificem 3. Decembris anni 1703. Eam supra dedimus pp. 27—29. — In ea relegenda id tamen advertas, missionem, quam cum scholis Moschoviae a se fundatam Kollonichius memorat p. 27, a Provincia Bohemiae Societatis Jesu fuisse administratam, ac per ea tempora nominatim duos Patres Georgium David et Tobiam Tuchawsky[2]), eximio illo fructu ibidem laborasse, quem solatio sibi fuisse Eminentissimus auctor Nicolao Comneno Papadopoli fusius scripsisse legitur p. 24.

---

cursum spectantia inseruit, ut ecce, quod usus sit praeceptoribus e Societate Jesu, Patribus Bartholomaeo de Caregno et Silvestro Mauro; quod ex haereditate Leonis Allatii (cujus funeri intererat) scripta acceperit; quod plura ex Veneta archiepiscopi Philadelphiae (supra p. 106) bibliotheca in suos usus transtulerit; et alia multa, quae etiam indicata reperiuntur apud Fabricium loco, ad quem literarum theologicarum cupidus lector initio remissus a nobis est p. 12.

[1]) Erat ipsum illud exemplar quo Cardinalem ab auctore donatum vidimus p. 101.

[2]) Teste catalogo Provinciae Bohemiae S. J. ambo jam inde ab anno 1689 missioni Moschoviticae erant adscripti (B. P. V. 11965).

XIII.

Ex tristi septennio luctuosi belli civilis ab anno 1703 ad annum 1711.

A.

De re scholastica.

1.

De juvenibus Rumenis publicarum scholarum disciplinae atque institutioni commissis.

Qui Emo. Cardinali a Kollonich in ultima Synodo generali commendati sunt pueri in scholas majores ducendi, statim hoc ac sequentibus annis cum multis aliis eruditi variis in athenaeis leguntur, ut ecce: Romae, initio quidem in Collegio Germanico et Hungarico[1]), deinde vero etiam in Collegio Graecorum ac Ruthenorum[2]), Viennae[3]), Tyrnaviae[4]), Claudiopoli[5]), Coronae[6]), et Cibinii: ut adeo s. Unio cunctae nationi quasi magnum quemdam ludum literarium aperuerit, in quem juvenes ex omnibus partibus Valachicis confluerent ad bonos mores atque ad literarum studia informandi, et (quod ex actis Patakianis jam animadversum est supra p. 87) salutis patriae veraeque civium suorum felicitatis studio sancte inflammandi. — Quae scholae quo puerorum

---

[1]) Relege quae de Joanne Pataki notata sunt pp. 87 et 89.

[2]) Ipse Rector Kollonichium invitavit, ut bonae spei juvenes Valachos huic Collegio in disciplinam traderet, qua de re vide epistolam p. 50.

[3]) Cfr. *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, p. 783.

[4]) Illis temporibus constitutum est seminarium s. Adalberti cum fundatione Janiana alendis atque educandis destinatum clericis ritus graeci, qui excolendis nationis suae hominibus operam navarent. Relege fundationis tabulas supra exhibitas pp. 29—32, jcta. p. 191, ac vide etiam quae ibidem indicavimus Acta literaria, *Zeitschrift für kath. Theologie*, l. c. — Variis impedimentis tempore belli civilis suscitatis pia haec fundatio a Cardinali Kollonichio pro orientalibus facta plenum suum finem sortita non est usque in annum 1714, quo tandem cum Jacobo Ferdinando Jany, electo episcopo Samandriensi (supra p. 31), negotium totum feliciter confectum est, ac pro duodecim alumnis ritus graeci 26 millia florenorum in capitali elocata sunt (B. P. V. 12108).

[5]) Qui Claudiopolitano gymnasio per hanc aetatem regendo praeerat P. Andreas Horváth, eo consilia et cogitationes imprimis referebat, ut etiam orientalium rituum juventuti erudiendae publica schola pateret, quemadmodum a bonis auctoribus traditum accepimus p. 187. Ex hac domo autem per totum saeculi 18. decursum plures studiosi Rumeni, qui prae caeteris bene de se sperare jussissent, ad altiores scholas Romanas missos referunt Annales.

[6]) De Coronensi schola S. J. jam diximus p. 140.

Valachorum fructu etiam luctuosis illis belli temporibus fuerint frequentatae, qua intelligentiorum parentum commendatione, quibus operosorum magistrorum solatiis, unius Gymnasii Cibiniensis exemplo sufficiat ex publicis ejusdem actis ostendisse. De eo igitur haec libri annales referunt ad an. 1711:

Quo genere aestimationis et laudum fuerint scholae Cibiniensium annis superioribus in palatio Valachiae Principis, docent literae, quas primus a consiliis e Valachia Cibinium dedit ad P. Superiorem: *Impulerunt me plurimum, ut in disciplinam Reverentiae Vestrae traderem filium meum et studiorum amor, et morum elegantia, quae in sapientissimis admodum Reverendorum Patrum gymnasiis uberrime vigent. Exploratum sane teneo, Societatem Jesu altricem et magistram esse virtutum, et literarum omnium.* Absens haec, quae coram honorificentius testatus est, quando Cibinium appulit periclitaturus, malane an secus bonarum artium incrementa fecisset proles? Tum is, lustrata domo, a Patribus, uti nobiscum una pranderet, rogatus, miram in laetitiam solvitur, audito filium adeo latinum, adeo teutonicum sermonem combibisse, ac jam inter convivium parentis et Jesuitarum colloquia interpretari. Statuit atque ipse Princeps, filium suum ad nos mittere causa studiorum; verum civilis belli timore impeditus consilium mutavit. Fuit quoque Cibinii in scholis e Valachia aulici medici primogenitus, Graecorum erroribus a parente imbutus. Dum insulam Chium avitos penates repetere jubetur: antequam discessit, sese firmissima Unione aggregavit ad ecclesiam catholicam; edito jure jurando victurum se ex Pontificiis legibus, moriturumque Undecim propemodum millia alumnorum Palladis adierunt gymnasia, et Academias anno isthoc[1]), quem numerum composita Hungarorum rebellione, ut pax et sanitas laeta rerum prosperarum est, facile deinceps auctum iri confido. (B. P. V. 12230). Haec annalista.

Quamvis diuturni belli civilis calamitates illis temporibus impedimento erant, quominus omnes pii isti conatus statim optatum exitum haberent, cum s. Unione tamen jactum in terram Valachicam erat egregium politioris humanitatis semen, quod (quantumvislicet difficulter animari posse videtur) continuis ac laboriosis curis Patrum Societatis Jesu aliorumque catholicorum magistrorum inaratum, occatum, conspersum ac rigatum rite comprehendit, in tempore exiit ac tandem, benedicente Deo, integrae Rumenorum nationi insignes illos praestantioris educationis fructus protulit, quibus nostro hoc saeculo seri posteri inter finitimas nationes slavicas excellere se merito gloriantur — utinam grati!

Sed quid s. Unio ecclesiae Valachicae cum Ecclesia Romano-catholica ad culturam nationis Rumenae valuerit, quidve momenti in tempore habuerit in gentem illam ad politioris humanitatis emendatiorum-

[1]) Loquitur annalium auctor de Provincia Austriae S. J. universim sumpta.

que morum studium et amorem exsuscitandam, confirmasse juverit testimonio gravissimi auctoris Rumeni, cujus maxima est in rebus patriis auctoritas, quod et literarum historicarum eruditione insigniter excellat et omni servilis Latinorum assentationis suspicione prorsus careat, Clarissimi M. G. Obédénare, inquam, viri claris operibus etiam in occidentalibus Europae partibus satis noti. Suam igitur sententiam ea de re a nobis rogatus, haec nobis scribere dignatus est literis ex Urbe Roma[1]) datis die 27. Martii anni 1884: „Cela a été un bien beau mouvement que *l' Union des Roumains!* Sans ce pas remarquable, aujourd'hui nous n'aurions pas plus de culture que les Bulgares. Et encore! . . . Avant l' Union on n' apprenait dans les écoles qu' à lire, à écrire, à compter. Après cela on apprenait par coeur les psaumes, les heures, les chants liturgiques. Toute l' instruction des Roumains s' arrêtait là. Pas une idée de géographie, de grammaire, d' histoire, de sciences exactes, de philosophie. L' Union est accomplie: on envoie les jeunes Roumains à Rome, au Collège de la Propagande[2]). Là ils ont apris non pas à devenir catholiques[3]), mais *à redevenir Roumains. Ils renaissent comme Latins!* Les monuments, les livres, les manuscrits, la langue italienne du vulgaire même, leur apprennent, qu' ils appartiennent à une race supérieure et qu' ils pouvaient cultiver leur langue presqu' autant que les Italiens, mieux que les Russes et les Bulgares. Sans l' Union nous n'aurions pas Sincai, ni P. Maior, ni cette pléiade d' hommes dévoués, d' apôtres du Romanisme. Ce sont les Uniates qui nous ont donné les premiers livres d' enseignements laïque, européen, occidental, latin. Une fois que les Uniates ont composé les livres et ouvert les écoles, les schismatiques sont venus aussi profiter de l' enseignement national. Sincai a ouvert les yeux de tous les Roumains; mais s' il était resté dans son village, et s' il était resté *pravoslavonique*, il n'aurait appris qu'à sonner les cloches et à chanter d' une voix nasonnée les Vêpres *more Graecorum*. Sincai ne s' est formé qu' à Rome. Si les Unis ne nous avaient pas ouvert les yeux pour pouvoir contempler la civilisation latine, peut-être aurions nous été *avalés* par les Russes. Kiev est l' antipode de Rome. — Qu' un Roumain se fasse musulman, si cela lui plait; mais qu' il reconnaisse la grande part que *l' Union* a prise à la renaissance de la nationalité Roumaine[4]). — Voilà ce que j'en pense". . . .

---

[1]) Auctor nunc est cancellarii officio apud Rumenorum Legationem in Urbe Roma clarus.

[2]) Primas partes sibi vindicat Collegium Germanicum et Hungaricum, ut notatum est heic p. 360.

[3]) Erant enim catholici, antequam Romam mitterentur.

[4]) Clarissimo auctori hic versari ob oculos videntur pauci illi fanatici leviterque eruditi homines, qui, odio ecclesiae catholicae, missionarios Societatis Jesu in pangenda confirmandaque s. Unione olim occupatos omnibus diris jam devovere solent.

2.

De novis fundationibus scholasticis.

a.

Fundatio Cardinalis a Kollonich.

Nos Leopoldus etc. . . . damus pro memoria:

Quum augustissimus imperator et Hungariae rex Leopoldus fidelia nostra obsequia et indefessum a juventute nostri boni publici procurandi et Hungariae potissimum in meliorem statum reducendae zelum clementissime respiciens plurimos nobis favores exhibuerit seu Camerarum suarum Hungariae et Austriae administrationem nobis confidendo, seu ad Colocensem ac demum ad Strigoniensem Archiepiscopatus et usque ad Sacram Cardinalitiae dignitatis purpuram ipsa Budae a Turcis receptae die promovendo, gravissimis praeterea Regnorum suorum negotiis et consiliis adhibendo benignissimum se nobis semper exhibuerit, nec his tamen vel sui in nos affectus magnitudinem vel nostram augustissimae suae domui sincere serviendi promptitudinem satis testatam credens novissime abbatiam sancti Gothardi in Comitatu Castri ferrei dioecesis Jaurinensis sitam plus quam a saeculo a saecularibus possessam, nec nisi ab antecessore nostro viginti sex millibus florenorum Rhenensium vindicatam, sed et nunc in privatos usus nisi nos quadraginta millia fl. Rhen. in praesidii Arad contra Turcas summe necessarii erectionem et decem millia fl. Rhen. in Christianorum e captivitate barbarorum liberationem numerando praevenissemus abalienandam, vi juris sui patronatus, quo ut rex Apostolicus in universa per Hungariam beneficia pleno et universali jure fungitur cum omnibus suis juribus semper et ab antiquo ad eam spectantibus et spectare debentibus suo ac successorum omnium Hungariae regum nomine et in persona prima Septembris anni millesimi sexcentesimi nonagesimi noni diplomate per Cameram Aulicam et Cancellariam Hungaricam expedito liberalissime contulerit: eo insuper addito, ut nos de dicta Abbatia in pias causas, ubi in

emolumentum catholicae Religionis in partibus s. Coronae Hungaricae subjectis promovendum melius applicari posse judicaverimus, jure perpetuo et irrevocabiliter disponere pro lubitu et arbitrio nostro possimus et valeamus: ita ut casu vacantiae quacunque ratione proxime futurae statim in plenam et realem ejus Abbatiae possessionem jure perpetuo vel nos ipsi introducamur, vel illi, quibus jus hoc nostrum asserimus, eodem jure perpetuo sine ulterioribus nostris aut illorum expensis introducantur. Nos proinde scientes inter omnes pias causas et sacras fundationes illas esse utilissimas Reipublicae Christianae et Deo longe gratissimas, quae in animarum plurium aeternam salutem diriguntur: memores insuper tum oecumenici Concilii Tridentini canonum tum Regni Hungariae legum et articulorum, quibus bona monasteriorum et conventuum desertorum ad scholarum erectionem doctorumque virorum sustentationem converti praecipiuntur: cogitantes insuper in partibus Hungaricae Coronae subditis maxime vero in Transilvania, ubi plurimarum haeresum colluvies impune dominatur, plurimarum haeretica et schismatica labe corruptarum et in aeternae salutis discrimine constitutarum animarum millia spirituali virorum apostolicorum ope ac proba juventutis (utpote in qua conversionis ad fidem salvificam potior sita spes est) educatione plurimum indigere, harum pro pastorali nostro munere pia commiseratione ducti, quibus ad gremium s. matris Ecclesiae reducendis omnem nostrum conatum viventes impendimus, ut iis etiam post mortem prodesse possimus, Religiosissimam Societatem Jesu, quae nos in haeresis per Hungariam imminutione, templorum plurium recuperatione, ac novissime in Valachorum per Transilvaniam sparsorum bis centenorum circiter millium ad Unionem cum Romana Ecclesia reductionem fideliter et plurimum adjuvit, cuique ex fine vocationis sacri sui instituti salus animarum, haereticorum ac schismaticorum ad fidem salvificam reductio et rudioris juventutis eruditio maxime incumbit, desideriorum et conatuum nostrorum haeredem et executorem esse volumus et sta-

tuimus; in quem finem totum et omne jus in dictam abbatiam s. Gothardi nobis ab Augustissimo Caesare et Apostolico Rege Hungariae collatum, nihil juris nobis aut haeredibus aut successoribus nostris Archiepiscopis nullamque juris proprietatem reservando, Reverendissimo in Christo Patri Nostro amantissimo Patri Thyrso Gonzales Societatis Jesu Generali ejusque successoribus universis ac per eum vel per eos Societati Jesu sub sacra Hungariae Corona in vinea Domini laboranti jure perpetuo cedimus, damus et irrevocabiliter donamus ac conferimus, pro cujus abbatiae redituum administratione mentem nostram aperimus: Primo volumus: ut ex hujus abbatiae proventibus primo et ante omnia domui probationis Societatis Jesu Viennae ad S. Annam tam quoad Capitale triginta millium flor. Rhen. fundationalium, quod nos 1. Septembris anni currentis mutuum ab eadem accepimus pro complenda quadraginta millium fl. summa in aedificationem praesidii Arad deposita, quam quoad censum annuum seu procentum computandum si quis solvendus restaret ac etiam alias expensas, si quas ratione hujus Capitalis aut abbatiae facere debuisset, plene atque integre satisfiat. — Secundo, ne locus ille, qui etiam Dei et beatissimae Virginis Mariae honori dicatus erat, divini cultus officiis destituatur, dignum judicamus, ut ibidem constituantur Patres Societatis Jesu, qui subditos juxta suum Sanctum Institutum fidei catholicae principiis imbuant et in iisdem conservent sicque temporalem, quem inde percipiunt fructum compensent. — Tertio. Reliqui saepe dictae abbatiae proventus convertantur in Transilvaniam, eo, ubi et prout Reverendissimus Pater Generalis Societatis Jesu pro Dei gloria, fidei nostrae incremento, haereticorum et maxime schismaticorum ad ovile Christi reductione utilissime ac magis necessario impendi posse ac debere judicaverit. Sive stabilem ex iis Collegii fundationem designando sive per plures Residentias ac missiones dispertiendo, prout temporum circumstantiae, et patriae illius necessitas exigere videbuntur. In quo juventutis ab haereticis, schismaticis, Valachis

aut Rascianis patribus ortae, tum in pietate, tum in literis erudiendae praecipua ratio habeatur. — Quarto. Si successu temporum aliunde Transilvaniae satis provisum esset, (aut) quod Deus avertat, illa in manus Christianae aut catholicae fidei hostium delaberetur, ac inde Societatis Jesu Patres arcerentur, tum similibus in casibus, ante dictae abbatiae proventus impendantur in alendos e Societate Jesu missionarios tales, qui per partes sacrae Coronae Hungariae subjectas de loco ad locum ope spirituali magis indigentem transeant, concionibus, catechesibus, et sacramentorum administratione aliisque juxta pium ipsorum Institutum modis et viis animarum saluti provideant. Precamur Deum omnipotentem, ut intentionem hanc nostram pro sui nominis honore ratam gratamque habeat, ac sua benedictione prosequi ac promovere clementissime dignetur. Actum Viennae 8. Septembris 1700[1]).

b.

Donatio Leopoldi Caesaris[2]).

Cum Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Athanasius orientalis Ecclesiae graeci ritus per Transilvaniam Archiepiscopus suo et totius neounitae communitatis Valachorum nomine, medio supplicis libelli instantiam fecisset, ut domus extra arcem Albae Carolinae sita, anno 1700 pro domo monetaria deputata, et ex parte consumpta, post vero officialibus monetariis, pro monetaria re incommoda reperta, dictae neounitae Valachorum communitati concederetur, praesertim cum intentio sit in domo illa scholas Valachico-latinas erigendi; et intuitu hujus motivi commissio cameralis, pro nunc in Transilvania existens, supra memoratum Illustrissimi Domini Archiepiscopi petitum sua informatione secundasset, et sub 10. Augusti anno

---

[1]) Insignis haec fundatio usibus scholasticis applicari coepta est anno 1703. De ejus fatis consuli possunt Czinár-Fuchshofer O. S. B., *Monasteriologia*, II., pp. 94—99 et Fejér, *Codex diplom.*, t. 10, P. 3, pp. 104—107. (Literae authent. origin. schol. Hung. II., p. 278).

[2]) Habetur rumenice apud Sincai *Chron. Rom.* t. 3, p. 218, latine apud Cipariu, *Acte si fragmente*, pp. 14—15.

1703 mox fatae camerali commissioni per excelsam Caesareo-Aulicam Cameram intimatum fuisset, quod sua Caesarea Majestas petitam istam domum Domino Archiepiscopo, et neounitae Valachorum communitati benigne concesserit, et ut eadem ipsis consignetur; quod vero superveniente et etiam nunc durante rebellione in effectum deduci non potuit: ideo pro meliori securitate tam Domini Archiepiscopi, quam totius neounitae Valachorum communitatis per praesentes cessionales, iisdem saepius memorata domus una cum adjacente area, et appertinentiis nomine suae Caesareae Regiae Majestatis conceditur, et confertur, ita ut pacatis (quod Deus faxit) temporibus domum istam consignandam apprehendere, occupare, exstruere, et in destinatum usum libere convertere possint. In cujus rei fidem istas cessionales subscripsimus et sigillis nostris roboravimus. Cibinii 5. Maji anno 1705. Joannes Honorius-S. R. I. Comes ac Dominus Seeau Liber Baro in Vierding Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Camerarius, Excelsae Camerae Aulicae Consiliarius, nec non in Transilvaniae Regno deputatae cameralis commissionis praeses m. p. Georgius Ecklesz m. p.

B.

De obitu utriusque Leopoldi sacrae Unionis patroni, Caesaris et Cardinalis.

1.

Leopoldus Magnus, imperator et rex, † 5. Maji 1705.

Ut missionarii Dacici immortalem principis recordationem haberent, annalista pauca haec literis consignavit, quae et in Illia ad verbum transiisse leguntur: Leopoldus erat virtute praestantissimus, sapientia perspicacissimus, Majestate potentissimus, fortitudine invictissimus, hostium terror, subditorum amor, in omnibus denique Augustissimus. — Illud singulare Leopoldinae pietatis argumentum, quod Valachorum gentem, quae ingenti numero Transilvaniam incolit eratque erroribus Photii et variis superstitionibus addicta, eam, inquam, gentem ad Romani Pontificis imperium, ad eadem nobiscum signa adduxit, et quum major fere Transilvaniae pars Valachis constet, effecit, ut major ejus pars catholico ritu hostiam pacificam Deo litaret.

2.

Cardinalis a Kollonich † 21 Januarii 1707.

A magni istius *Orientalium Apostoli* elogio exilis hujus nostrae scriptionis initium duximus pp. 3—8. — Quae hoc belli tempore pro s. Unione apud Sedem Apostolicam egit usque ad annum 1706, nota sunt ex libro I. pp. 27—86. — In extremis ferme beneficiis ecclesiae Valachicae a Cardinali tributis id recensetur, quod Baranyio, per Superiores e missionibus Dacicis Pestinum revocato[1]), Patrem Prenthaller vi Diplomatis Leopoldini in munere theologi apud Athanasium substituerit.

C.

De novis Athanasii theologis.

Joannes Prenthaller[2]).

Strigonii naturae concessit P. Joannes Prenthaller, Ungarus, Bezenyensis, quatuor votorum professus, in lucem receptus anno 1651, in Societatem 1669, inferiores classes quadriennio docuit. Vix sacerdotio initiatus, ex schola affectuum excurrit Galignianam, Istriae civitatem, et finitimas plagas ferventissimus missionarius. Sopronii dein egit annis tribus procuratorem, uno concionatorem Ungaricum; Illyricum simul Quinque-Ecclesiis, operarium et missionarium annis duodecim. Uno poenitentiarium Laureti, et absque praemisso examine, quum Emus. Major Poenitentiarius non esse examinandum censeret eum, qui annis jam bis senis zelosum egisset operarium et missionarium. Redux ex Italia, Theologus Episcopi neo-unitorum Valachorum nominatus, in Transilvaniam concessit: difficillimis illis belli civilis temporibus eum qua posset ratione adjuturus. In diuturnum podagrae morbum delapsus, uno dumtaxat anno theologi munere functus est. Ex manibus pedibusque laborans Strigonium vocatus, ibidem partim concionatorem et operarium, partim valetudinarium egit, ac tandem etiam requietem invenit, et ad praemia laborum evolavit. — Commendari meretur ardentissimus P. Joannis zelus animarum, cui non satis erat domi juxta munus suum in

---

[1]) Vide ejus Vitam, supra p. 191, ac confer etiam quae de libera theologi mutatione in potestate Superiorum relicta habentur p. 315.

[2]) Terna exemplaria Vitae mscr. Patris Prenthaller nobis ad manum sunt, primum atque alterum ex B. P. V. (12113 et 12172), tertium ex actis Quinque-Ecclesiensibus nobis officiose transmissum ab Adm. Rdo. Dno. Josepho Brüsztle, doctissimo auctore libri: *Recensio universi cleri Dioecesis Quinque-Ecclesiensis*, ubi et Patris Prenthaller memoria occurrit, tom. I., pp. 31 et 94. — Quoniam adeo brevi tempore theologum antistitis graeci egit, nonnisi selecta quaedam capita ex citatis fontibus exhibenda censemus.

salutem proximi incumbere; ad propinquos etiam pagos haeresi infectos excurrit circa Quinque-Ecclesias eo fructu, ut circumsita tellus universa Arii loliis purgata fuerit. Nae opima animarum spolia retulerit, qui solo anno 1690 plures partim ex Ariana haeresi, partim ex Calvini secta conversos numeravit, quam septingentos Odium hinc implacabile haereticorum et schismaticorum in P. Joannem, ad mortem quaesitum saepius, in nupera praesertim revolutione dum Rasciani commune exilium Residentiae et Urbi Quinque-Ecclesiensi intulissent. Verum dum sacrilegi homicidae innocentis Patris sanguinem sitivissent, ipse ardentissime illorum sitiebat salutem. Neque ita, ut catholicos negligeret: horum ille obibat domos, adjuvabat consiliis, rudes instruebat, peccati horrorem verumque timorem Dei, ab omni specie mali aversus ipse, ingerebat. Duplici peste Quinque-Ecclesiis orta exposuit sese ad serviendum pestiferis, aliosque exemplo suo ad idem caritatis obsequium perduxit: unde apud loci illius nationes, amorem, aestimationemque conciliarat sibi, passim *sanctus Pater* vocitatus. Zelo sociavit constantiam animi ad omnes molestias et pericula ferenda resolutissimi. Neque dum bella foris, intus deerant timores, quando tota fere vita religiosa scrupulosae, ut dicimus, conscientiae peracerbis aculeis urgebatur adeo, ut saepe taedio et tristitia in lacrymas eruperit, animique tranquillitatem et libertatem internam bene agendi, si ita placeret divinae bonitati, restitui sibi supplex deprecatus sit. Ad haec ultra annos duodecim acutis vexabatur chiragrae podagraeque doloribus, quos ea tulit in divinam voluntatem resignatione, ut saepius audiretur suspirare: *Mi Deus! fiat tua sanctissima voluntas; libenter feram hanc crucem, tantummodo da patientiam!* Demum coelo jam maturus, sacrisque Ecclesiae comparatus iter aeternum init magno totius urbis luctu, consolatorem suum abiisse lamentantis. Dominus Judex cum senatoribus aliisque civibus ultimum Patri Joanni obsequium praestituri ad funus se stitere, designatis octo primariis civibus e senatu, ut vocant, exteriore, ad eum in ecclesiam deportandum. Devoto etiam foemineo sexui quum Residentiae aditus non pateret, illud concessum, ut horis aliquot ante sepulturam videndum cadaver in atrio januae exponeretur, immodico piarum matronarum solatio. (B. P. V. 12113).

Ex voluntate Christiani Augusti, Ducis Saxoniae, Cardinalis, et Kollonichii in sede primatiali successoris, Joanni Prenthaller successit

Franciscus Szunyogh.

P. Franciscus Szunyogh in annalibus nobis exhibetur tanquam vir a doctrina, pietate, prudentia, morum elegantia ardentique animarum zelo commendatissimus. Quoniam ejus mentio inferius redibit (pp. 391—394), in praesenti brevissimum illud Vitae summarium huc transcripsisse suffecerit, quod ad fidem actorum msc. Provinciae exactum dat Katona, *Hist. crit. reg. Hungar.*, tom. 38, pp. 890—891. Sunt autem ejusmodi:

Szunyogh Franciscus, illustri genere natus in Provincia Trenchiniensi anno 1669, in Collegio Pázmaniano philosophicis disciplinis intentus, animum ad Societatem Jesu adjecit anno 1685. Explicata Claudiopoli philosophia, praefuit sociis Ginsiensibus et Alba-Juliensibus. Egit deinde complures annos theologum episcopi Valachorum, in quibus ad Unionem reducendis multam ac utilem operam collocavit. Ad episcopatum deinde gentis illius, cujus idioma belle condidicit, postulatus, repugnavit, Carolinae mortuus 1726. Edidit *Catechismum Valachicum majorem Romano-catholicum*, typo Valachico Tyrnaviae 1696 et 1726, typo latino Cibinii 1709. — Alia videsis apud Stoeger, *Scriptores*, p. 359 et apud de Backer, *Bibliothèque*, tom. 3, p. 1029

D.

De constantia ecclesiae Valachicae in fide Unionis et Caesaris.

1.

De Synodo anni 1707.

Violento hoc (Kurutziorum) stante imperio commota est gravissima in Valachos Ecclesiae Romanae unitos procella per quemdam pseudo-episcopum nomine Czirka[1]), qui legitimo praesule Athanasio, partes Caesareas secuto, ideoque Cibinium divertente, dioecesim universam sibi vindicaturus, patrocinium in supremo Kurutziorum duce, Rákóczio obtinuit, promissa illi in singulos annos selecta sexiga pro carpento. Ejus auctoritate ac militari assistentia fretus, adjunctis sibi etiam poparum scelestissimis, jam ante ob commissa delicta enormia vel pulsis vel degradatis, non paucos ad praestandam sibi obedientiam porro etiam verberibus, si qui repugnarent, coëgit. Nec longe a periculo aberat, quominus universa Unio in manifestum discrimen adduceretur: quod ut amoliremur, de nostro consilio praecipui melioris notae archidiaconi Synodum dioecesanam indixerunt Albam-Juliam, quo etiam P. Superior missionum Dacicarum (Andreas Horváth) se

[1]) Eum postea sub sequenti episcopo Pataki, iterum comparuisse, seditionem contra Unionem concitaturum, narrat Schaguna op. cit. pp. 110—111, additque hominem episcopali consecratione nunquam insignitum atque ea de causa quoque pseudo-episcopum fuisse.

contulit, inspiraturus quae contra tumultuantis factionis et adhaerentium ipsi Calvinistarum molimina[1]) possent adhiberi remedia. Convenerunt plures quam 30 archidiaconi ad servandam Unionem per nostros animati, estque illis proposita praesentis status tum imbecillitas tum incertitudo; tempus hoc esse probandi suam in Unione sinceritatem, redituraque ad legitimum Dominum Provincia, novis Augustissimae Domus gratiis, cum veterum privilegiorum confirmatione cumulandam. Hujusmodi adhortationibus effectum est, ut ederetur libellus in Unionis aeternum servandae testimonium, 33 archidiaconorum nominibus et sigillis firmatus quo schismaticum non tam praesulem, quam scelestissimum impostorem mitra indignum declarantes, legitimo episcopo, quem deponendi nulla adesset canonica causa, se, quoad is vixerit, adhaesuros protestati sunt. (H. Cl. an. 1707, pp. 68—69.)

2.

Ex literis Francisci Rákóczii ad Constantinum Kantemir, dapiferum *(stolnik)* principis Valachiae, anni 1708[2]).

Gratum quidem nobis fuit Illustritatis Vestrae sincerum affectum per relationem egregii Jacobi Grabarics, nuper ad Celsissimum principem, fratrem nostrum dilectissimum, transmissi nuncii percipere: eo gratius tamen est praedictae confidentiae subministrato argumento ad sinceriorem animi nostri elucidationem per transmissas cifras uti, quanto major hactenus nostra fuit sollicitudo, talem cum praetitulato principe et Illustritate Vestra colere amicitiam, quae et regnis nostris et cunctis vicinis populis perennae (sic) felicitati possit servire. Ignoramus enim, a quibus et qualiter fuerit informata Illustritas Vestra, qualiter ab exordio regiminis nostri speciali cura et solli-

---

[1]) Popa Czirka retento graeco habitu ad Calvinismum transierat, sicque novas Calvini haereses cum venerabili orientalis ecclesiae ritu commiscendo novam quamdam religionem effecerat. Sed recoli de eo poterunt, quae supra dicta sunt pp. 220—223.

[2]) Refertur in *Archivo Rákóczíano*, loco quem supra jam indicavimus p. 189.

citudine nostra principali protegere voluerimus orientales in Transilvania existentes ecclesias, quas domus Austriaca, tanquam futurarum malevolarum intentionum suarum offensionis lapidem vel maxime per id deprimere statuerat, quod disciplinam suam ecclesiasticam per rudes et illiteratos administrari curando, eorum ministros publico populorum statuit exponere ludibrio[1]); quod tamen mirum est, adhuc hodiedum cunctorum hujus ecclesiae sequacium oculi tanta caligine obducti sunt, quod et vel maxime in gente Rasciana et Illustritas Vestra experire potest, quod omnibus laboribus et conatibus in propriam suam tendant ruinam et dominium ejus (domus Austriacae) per omnia media affectant.

Voluissemus profecto majora quoque protectionis nostrae edere specimina, quod si animarum curas subditionibus nostris talibus viris et episcopis commissas esse vidissemus, a quibus non solum statum ecclesiarum percipere per particulariores relationes potuissemus; sed et de talibus mediis colloqui, per quae, et quidem inter ipsosmet episcopos exul disciplina et bonorum morum cultus restitui potuisset. Sed hactenus neminem similem in ditionibus nostris reperientes, mirari non possunt, cur et hactenus cuncta subverso ordine procedebant; et vix ipsimet sciunt, num Romano-catholicorum, an Reformatorum se adjungere velint partibus et inhaereri (!) protectioni? Quum tamen nostram principalem directius impetrare possent, si ad nos per talem authoritate et scientiis praeditam personam recurrere vellent, cum qua ipsimet colloqui sine interprete possemus. Noscere enim potest ex actis nostris Illustritas Vestra zelum nostrum, quo in libertatis utriusque regni, Hungariae et Transilvaniae, restitutionem ferimur. . . . Non tamen propterea publica a Domino principe petere nobis est animus, quorum impossibilitas sat

---

[1]) Spectant ista ad notissimum adversariorum argumentum, Athanasium longe superari a Czirka tum eruditionis amplitudine tum morum elegantia (cfr. Hurmuzaki, *Fragmente*, p. 52); hujus proinde, non illius partes esse sequendas.

superque constat ex statu ipsius; neque nos amicitia inducit id petere, unde amici immineret periculum: sed tantummodo is intentionis nostrae est scopus, ut Illustritati Vestrae per horum arcanorum aliqualem illustrationem aut potius repraesentationem persuadere possimus, quantum nobis illorum, illis nostra amicitia prodesse potest, et quae necessitas, ut in hoc scopo obtinendo orientalis quoque ecclesiae uniatur intentio, et in ditionibus quoque nostris cordi habeatur ejus conservatio. Periculosum enim foret, quod se Rasciani inflexibiles perseverarent hostes genti nostrae, persuadere ex ratione ipsius esse talium conservationi studere, qui ipsius naturales hostes sunt? Siquidem vero in horas exspectamus Suae Czareae Majestatis Residentem ad latus nostrum, et unum ad gentem Rascianam, cum exhortatione ad unionem armorum, vi colligationis Nostra et cum eadem Czarea Majestate emittendum hominem: summum Reipublicae commodum ex hinc eveniret, si Celsissimus princeps quoque cum Illustritate Vestra et reliquis proceribus et patriarchis in hoc scopo cooperarentur, sinceris votis exoptantes, ut susceptae intentiones nostrae toti quoque Transalpinae principatui et orientali ecclesiae prodesse possint.

3.

De privilegiis immunitatis et exemptionis cleri uniti, agente Joanne Josepho Hodermarszky, innovatis et confirmatis.

Quoniam calamitoso hoc belli civilis tempore seditionis duces Graecos unitos, maxime in vastis Hungariae superioris ac Marmatiae partibus ad rebellandum excitaturi, nominatim clerum eo titulo sollicitabant, ut a Caesare descisceret, quod experientia teste immunitates ipsi non sint tutae sub imperio Domus Austriacae, Joannes Josephus Hodermarszky, electus episcopus Munkacsiensis[1]), binas literas privilegiales ad Unitos

[1]) Episcopo Joanne Josepho de Camillis pia morte defuncto anno 1706, ab imperatore et rege Josepho I. episcopus Munkacsiensis nominatus est anno 1707 Joannes Josephus Hodermarszky, *propter egregia studia et insignem zelum, quem is* (durante rebellione Rákóczíana) *et per se et per inclytum Ruthenum populum, in promo-*

suae dioecesis in Hungaria ac Marmatia spectantes solemniter confirmandas curavit. Quod per eam occasionem Diplomatis Leopoldini secundi mentionem non fecerit, id inde venit, quod hoc Diploma Ruthenos Munkacsienses non attingeret, sed tantum antistitem unitum Albae-Juliae ejusque ecclesiam spectaret. Est autem Diploma in haec verba conscriptum:

Nova confirmatio binarum literarum privilegialium Graecis unitis concessarum.

Nos Josephus Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Rhamae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae Bulgariaeque Rex, Archi-Dux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchio Moraviae, Dux Lucemburgae ac superioris et inferioris Sylesiae, Wirttembergae et Theckae, Princeps Sueviae, Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferreti, et Goritiae, Landgravius Alsatiae, Marchio Romani Imperii supra Anasum, Burgoniae ac utriusque Lusatiae, Dominus Marchiae Sclavonicae, pontus Näonis et Salinarum etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit Universis: quod cum debitum Apostolici regiminis nostri munus juraque et immunitas ecclesiastica exigerent, ut quos Fides et Charitas in ejusdem sanctae Ecclesiae Catholicae unitate aggregavit, ejusdemque Sanctae Matris obedientes Filios, eodem sub capite gremioque fovet ac vivificat, eosdem divini una ac humani favoris participes, atque consortes reddere debeat; nihilque decentius, nihil aeque in sublimi regalis subsellii throno legitimo successionis jure sublimatis censeatur esse exigentius, quam sobolem paternae virtuti, successoremque praedecessorum piis et zelantibus

---

vendis Caesareis Regiisque servitiis et commodis eximie praestitit et exhibuit (Decret. d. 23. Sept. 1707). Quum Sedes Apostolica eum propter irregularitatem in bello contractam confirmare noluisset, nomen episcopi ex electione Regia acquisitum anno 1715 resignavit, assumpto titulo Archimandritae Ordinis s. Basilii Magni de monte Csernek, quo in monasterio tandem mortem, sepulchrum et, ut fas est credere, coelum reperit anno 1729.

vestigiis firmo ac instanti passu jugiter inhaerere, captosque praedecessorum in re praesertim Dei orthodoxa conatus, innata virtutis successione in filiis continuari. Cum proinde nominibus et in personis sacerdotum graeci ritus, Ruthenorum tam in dioecesi Agriensi uniti episcopatus Munkacsiensis degentium, quam et universalium totius gentis Valachorum, Graecorum, et Ruthenorum, in partibus regnorum nostrorum, Hungariae, Croatiae, Sclavoniae ac Transilvaniae Principatu existentium et commorantium, adspiranteque divino Numine nuper ac ubertim, ad unionem et gremium Sanctae Matris Ecclesiae reducum, et in dies numerosa frequentia redeuntium, Reverendus et honorabilis Joannes Hodermarszky, dicti graeci ritus unitorum electus episcopus Munkacsiensis, exhiberi et praesentari Nobis fecerit, certas binas literas Sacrimi. quondam principis ac domini Leopoldi Romanorum imperatoris ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque etc. regis et genitoris olim nostri gloriosae reminiscentiae, desideratissimi ac colendissimi, primas quidem sub dato Viennae die adhuc 23. mensis Augusti anni 1692, pro parte eorundem graeci ritus dicti episcopatus Munkacsiensis sacerdotum unitorum patenter sub sigillo secreto; porro alteras in favorem totius antelatae gentis Valachorum, Graecorum et Ruthenorum, in praefatis Regnis, Hungariae, Croatiae, Sclavoniae ac principatu Transylvaniae, nostris sedes habentium et Unioni sanctae matris Ecclesiae subjectorum de dato itidem Viennae 16. Februarii alterius anni 1699 nuper transacti praeteritorum patenter aeque confectas et emanatas sigilloque ejusdem duplici privilegiali, et ambas manus propriae subscriptione roboratas, tenore infrascriptorum, supplicando majestati nostrae, in eo humillime, quatenus easdem utrasque literas, ratas, gratas et acceptas habentes, praesentibusque nostris inseri facientes, memoratos gentis Valachorum, Graecorum et Ruthenorum in praefatis regnis nostris degentes sacerdotes et ecclesiasticas personas, laudabilia praelibati quondam genitoris nostri vestigia imitati, sub benignam aeque nostram Caesareo-

Regiam protectionem recipere, clementerque acceptare, roborare, et confirmare dignaremus. Quarum quidem et primariarum literarum tenor sequitur in hunc modum: „Leopoldus etc. . . .“ Alterarum vero tenor talis est: Leopoldus etc. . . .“

Nos proinde zelanti istius regis apostolici muneri pioque praelibati olim genitoris nostri felicissimae recordationis conatui firmiter insistere, ac eorum quos (ut praefertur) Fides et Charitas in ejusdem sanctae Ecclesiae Catholicae unitate conjunxit, juribus et immunitatibus benigne providere cupientes praeinsertas binas dicti augustissimi quondam praedecessoris ac genitoris Nostri desideratissimi literas immunitationales omniaque et singula in iisdem contenta, ratas, gratas et accepta habentes praesentibusque literis nostris Caesareo-Regiis de verbo ad verbum, inseri et inscribi facientes pro parte supra nominati Reverendi et honorabilis Joannis Hodermarszky, ac per eum antelati sui episcopatus in dicta dioecesi Agriensi existentis, totiusque gentis Valachorum, Graecorum et Ruthenorum in praerepetitis Hungariae, Croatiae et Sclavoniae Regnis ac principatu Transilvaniae degentium et sedes habentium, habentiumque (ut fertur) sanctae Matris Ecclesiae unitorum sacerdotum et Ecclesiasticarum personarum acceptavimus, approbavimus, roboravimus, et ratificavimus, iisdemque Caesareo-Regium nostrum consensum benignum pariter et assensum clementer impertiti sumus; quemadmodum acceptamus, approbamus, roboramus, ratificamus, confirmamusque et impertimur: Harum nostrarum manus nostrae propriae subscriptione duplicisque et privilegialis sigilli nostri quo ut Rex Hungariae utimur, impendentis munimine roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum per manus fidelis nostri nobis sincere et intime dilecti, Reverendissimi in Christo Patris Serenissimi Domini Christiani Augusti, Sanctae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinalis, Ducis Saxoniae, Archi-Episcopi Strigoniensis, Sanctae Sedis Apostolicae legati nati, Primatis regni Hungariae summi et secretarii Can-

cellarii, Ducis Saxoniae, Juliae, Cliviae et Montium, nec non Angliae et Westphaliae, Landgravii Thuringiae, Marchionis Misniae, ac utriusque Lusatiae, Episcopatus Jauriniensis Administratoris, ejusdem ac Strigoniensis Comitatuum supremi ac perpetui Comitis; Comitis item principis Honnebergensis, Metropolitanae et electoralis Ecclesiae Coloniensis Praepositi et Thesaurarii, Domini Ravenstaini, Balliviae Thuringensis Locumtenentis, consiliariique nostri actualis intimi. In civitate nostra Vienna die trigesima mensis Martii anno Domini millesimo septingentesimo octavo, regnorum nostrorum Romani decimo nono, Hungariae et reliquorum vigesimo, Bohemiae vero anno tertio.

(L. S.) Josephus.

Cardinalis de Saxonia, Archiepiscopus Strigoniensis.

(B. U. B. XXVI. pp. 210—222.)

E.

De consolatione missionariis Transilvaniae e longinquo allata.

In tanta belli civilis clade rerumque omnium permixtione missionariis in Transilvania laborantibus haud leve solatium eminus attulit nuntius tum de conversione Emerici Tökölii, hominis protestantis, tum de imminenti adventu Joannis Pataki, apostolici missionarii munere inter Rumenos mox functuri. De utroque facto pauca pro instituti nostri ratione.

Emericus Tökölius,

ad fidem catholicam conversus.

Emericum Tökölium, Francisci Rákóczii vitricum, qui suo tempore et ipse perduellium dux extiterat et titulo principis Transilvaniae, eidem olim a Fulgida Porta collato, uti perrexerat, opera missionariorum CPolitanorum calamitoso belli tempore conversum ad fidem catholicam fuisse, jam supra diximus p. 98. Rem ab ipsis Patribus CPolitanis Viennam perscriptam Timon sic refert in *Epitome chronologica rerum Hungaricarum et Transilvanicarum* ad annum 1704, p. 282, (Claudiopoli, 1737): Emericus Tökölius ex Turcia in Hungariam revertens in ipso itinere ultimo morbo corripitur, jam antea, exemplo con-

jugis religiose decedentis inductus, Romana sacra, ejurato Luthero, amplexus, de admissis noxis catholice poenitens, vitam pia morte clausit.

Legatus Austriacus, Michael Talman, in suis ex Urbe CPoli. ad Aulicum Consilium Bellicum relationibus scriptis d. 27. Januarii an. 1705 de peracta conversione haec refert: Uebrigens ist vor enigen monathen der Pater superior der hiesigen französz. Jesuiten wegen des gedachten Tököly in aller geheimb von hier nach Rom abgereiset, dem Pabsten seine Bekehrung zum Cathollischen Glauben vorzutragen. (Hurmuzaki, *Documente*, t. 6. p. 25)

Joannes Pataki,

primus Rumenorum Doctor s. Theologiae.

Sed pro missionariis longe jucundiorem consolationem id in se habebat, quod anno 1710 ex Collegio Germanico et Hungarico reversus in Transilvaniam esset Joannes Pataki, nobilis Rumenus, primus ex sua natione laurea Doctoratus in s. Theologia insignitus, labores apostolicos statim inter suos auspicaturus. In scholis Societatis Jesu, praecipue in Urbe Roma a magno Ptolomaeo, suo in Collegio Rectore, quem eximio nationes rituum orientalium juvandi zelo succensum vidimus pp. 89—90, artem sanctam edoctus *pro salute carae suae nationis Valachicae sanguinem sudoremque diu noctuque fundendi* (p. 87), maximas sui spes excitavit, nec unquam fefellit. Quoniam ab eodem Ptolomaeo in praemium scientiae ac virtutis Doctor est creatus, in tanti viri memoriam, et quia Joannes Pataki omnium primus ex natione Rumenorum est, cui adeo insignis honor legitur in Urbe collatus, ipsum Diploma, quamvis longiusculum, ex genuino fonte hic repraesentandum censemus. Est autem magnificis his conceptum verbis:

JOANNES BAPTISTA PTOLOMÆUS,
Societatis Jesu,
Almi Collegii Germanici et Ungarici in Alma Urbe Rector,

Universis ad quos praesentes literae nostrae pervenerint, majoribus debitam reverentiam, caeteris vero salutem in Domino sempiternam.

Divinarum sedium assistricem Sapientiam e coelo ad homines mitti, ut cum iis sit atque laboret, non solum vere credimus, sed etiam saepenumero experientia comprobamus. Cum enim interdum videamus aliquos sane sortitos animam bonam, qui ab ipsa statim pueritia seria ludis praeferentes, prima literarum rudimenta, bonas et liberali viro dignas artes, disciplinas severiores, et denique divinarum scientiam rerum praeacuto ingenio, solerti judicio, constante memoria praecurrunt: dubitandum non est, quin e divinis thesauris opem eis attulerit Sapientia. Cujusmodi exempla, si unquam alibi, Romae complura cer-

nuntur in illustri Almae Urbis Gregoriana Universitate, et speciatim in hoc laudabili Germanico et Ungarico Collegio, quo omnium fere Germaniae Provinciarum varietas, flos omnis nobilitatis et ingeniorum, multiplici discrimine, confluunt atque ad sapientiam informantur; passim incurrunt in oculos ii, qui in bonarum artium adeptione sic eminent inter caeteros, sic disciplinas a praeceptoribus traditas facile alteque animo consignant, sic consignatas in publicis congressionibus magnifice proponunt, ut et audientibus admirationem, et sibi laudem, et huic Collegio Germanico et Ungarico non mediocre afferant ornamentum. Inter quos jure merito reponendus est Adm. Rev. Dnus. Joannes Pataki, Transilvanus, archidioecesis Strigoniensis[1]), praefati almi Collegii alumnus, qui sacrosanctae Theologiae et Philosophiae recessus foelicissimo labore pervestigavit. Etenim in hoc nostro Collegio et Gregoriana Universitate toto studiorum suorum curriculo privatim et publice saepius conclusiones ad disputandum antea propositas facile cunctisque plaudentibus defendit, et oppugnavit, tum ad Doctoratus insignia consequenda in doctorum virorum corona . . . interrogatus et rigorose examinatus eximiae doctrinae et optimi ingenii specimen praesetulit, ac deputatis examinatoribus caeterisque adstantibus cumulatissime satisfecit, denique . . . puncta sibi ad declarandum assignata . . . non minus expedite, quam docte et subtiliter explicavit, egregie et copiose difficultates objectas enodavit, suique praestantis ingenii ac meram eruditionis conceptam exspectationem non modo substinuit, sed vicit adeo, ut omnium prorsus secretis votis primum, deinde viva voce vivisque suffragiis approbatus et a nobis ob scientiam tot tantisque experimentis propalam factam, tum etiam ob morum vitaeque probitatem, multorum testimonio, probitate ac fide virorum praestantium relatam summopere commendatus, ac dignus qui ad Doctoris gradum evehatur, merito judicatus est. Nos igitur Privilegiis et facultatibus Apostolicis, a Pontificibus Maximis fel. mem. Julio III. . . . et Gregorio XIII. . . . necnon a simil. rec. Ferdinando II. imperatore invictissimo . . . concessis utentes ad majorem Dei gloriam eundem R. D. Joannem Pataki ex consensu expresso Emi. et Rmi. D. Galeatii S. R. E. Cardinalis Marescotti[2]), praefati Almi Collegii Protectoris, deque deputatorum examinatorum consilio, assensu ac secundum eorum

---

[1]) Quum alumnis certa dioecesis esse debeat, in quam finitis studiis et sacris ordinibus initiati sese recipiant ecclesiasticis functuri muneribus, quumque dioecesis Alba-Juliensis ritus graeci eo tempore nondum esset in album ecclesiarum catholicarum relata (p. 288), Cardinalis a Kollonich Joannem nostrum ceu theologum suum in Collegium miserat, in Transilvanicis Archidioecesis Strigoniensis partibus sacris muneribus functurum.

[2]) Cardinalis Marescottus, etiam de imperio Austriaco optime meritus, quod per longam annorum seriem omni cogitatione curaque in Collegium Germanicum et Ungaricum promovendum incubuerit, die

vota antecedentia, praecedente professione fidei ac juramento de more recepto[1]), ad gradum Doctoratus in sacrosancta Theologia auctoritate Apostolica et Caesarea praedicta promovimus, Doctoremque Theologiae creavimus, pronunciavimus, tituloque ac nomine Doctoris Theologiae decoravimus et insignivimus, gradusque hujusmodi possessionem et insignia per librorum aperitionem, bireti loco coronae impositionem, annuli immissionem et pacis osculum humiliter postulanti tradidimus, cathedram magistralem ascendendi, legendi, docendi, glossandi, interpretandi, omnes et singulos Doctoris actus tam publice quam privatim exercendi facultatem concessimus, ut sic promotus omnibus et singulis Privilegiis, immunitatibus, exemptionibus, libertatibus, gratiis, favoribus, juribus, dignitatibus et praeeminentiis, quibus alii Magistri seu Doctores in praedicta facultate in Parisiensi, Lovaniensi, Salmanticensi, Complutensi, Patavina, Perusina, Pisana, Viennensi, Ingolstadiensi et quibuscunque aliis Generalium Studiorum Universitatibus, etiam Germaniae, juxta earundem Universitatum ritum et morem promoti de jure statuto vel consuetudine aut alias quomodolibet utuntur, potiuntur et gaudent, ac uti, potiri et gaudere solent, possunt et debent, ipse quoque uti, potiri et gaudere possit, utatur, potiatur, et gaudeat, et secundum dicti Apostolici et Caesarei Privilegii contentum et tenorem utendi, potiundi, et gaudendi facultatem habeat. In quorum fidem et testimonium. . . . Datum Romae ex nostro Collegio Germanico et Ungarico anno Domini 1710, indict. III. die vero 16. mensis Augusti, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri Domini Clementis Divina Providentia Papae XI. anno ejus X.

(L. S.) Joannes Ptolomaeus, Rector.

Sed de Patakio et forte etiam de Ptolomaeo plura dicemus libro proxime sequenti, quando scilicet ille ad episcopalem, hic ad cardinalitiam dignitatem fuerit evectus.

---

3. Julii 1726 vivere desiit, postquam centesimum aetatis annum, uno trimestri minus, attigerat et per 51 annos Romanam Purpuram virtutum splendore decoraverat. Spectatissimum hunc integri pene saeculi Nestorem digne laudatum vide apud Fleury, *Histor. eccl. cont.*, t. 72, pp. 351—357.

[1]) Emisso juramento promittunt alumni, se absolutis studiis non permansuros in Urbe neque Aulas aut otiosum aliquod vitae genus secuturos, sed ad juvandas animas statim in patriam redituros.

F.

Respectus missionum in turbulentis Hungariae provinciis.

Septennio belli civilis tandem finito, Annalista Provinciae S. J. respiciens retro plura literis consignavit ad annum 1711 (B. P. V. 12230), ex quibus pauca quaedam, laboribus missionariorum seditionis tempore illustrandis idonea, hic adscripsisse a proposito nostro alienum non fuerit. En ipsa ejus verba.

Nunc pauca subjiciam, quae forsan tametsi narrata sint prioribus annis, nosque ipsi libaverimus ad 1708 annum. Verum ut nautae redeuntes ab India immensos terrarum ambitus, piscium monstra, et Oceani identidem narrant: ita pace et Societate Hungariae restitutis in priorem fortunam, labores, pericula sociorum, carceres, et mortes gloriosas haud absurdum repetere est.

Anno 1704 Patres tertiae Probationis Jaurino in oppida remotiora mittuntur sub initium veris; auditum quippe est certissima fide, nihil sinistri tentare in sacerdotes catholicos, non aras, non verbum Divinum invadere perduelles; belli tantum molem in Regem tractare. Vagi interea hostes et praedarum cupidi, omnes diversis in locis excipiunt, advehuntque Pappam munitam urbem. Infensior ibi miles iram in missionarios vertebat tamquam a Patribus Jaurinensibus delectos in proditionem et consiliorum indices, excutiebat vestes et peras, maxime germani sacerdotis. Et Patres timebant longiores carceres, nisi Archiepiscopi Colocensis[1]) auctoritate, qui illac causa pacis ab Imperatore iter habebat, in libertatem asserti forent.

Eodem anno Quinque-Ecclesias polluerunt irruptione, spoliis, clade promiscua, rebelles primum Hungari, dein Rasciana gens atrox, ac ritu Turcico prope victitans, missi quidem eo a ducibus Caesarianis ad exigendos hostes, verum contra saevissimum in morem populantur, cives et Religiosos promiscue caedunt. — In Residentia enecti sunt Patres Jacobus Jacobovichius, Stephanus Morus, Georgius Borrius, Magister Joannes Berovitius cum sacerdote Petrino, XVII. Kalend. Aprilis[2]). Evaserunt discrimen duo Germani, Patres Franciscus Kollerus, Superior, et Christophorus Wagnerus: Superior obviam properavit supremo militiae

---

[1]) Is erat Paulus Széchényi, magni Kollonichii in sede Colocensi successor ab anno 1696 ad an. 1710, ingentibus in patriam meritis clarus. Eo Caesar usus est reconciliatore pacis, quod et mal-contentis, ut Rákóczianos vocabant, nec ingratus esset nec suspectus.

[2]) De atroci hac missionariorum caede legi merentur quae ex Koller, *Histor. episcopat. Quinqueecclesien.* t. 7, affert Brüsztle operis supra laudati (p. 368) t. 1, pp. 24—32.

Praefecto illaesus per viam a barbaris Rascianis, sive angelo Dei protegente, sive alio tramite incederet, etiam a comite Herbersteino benevole habetur: non enim is atrocitatem novissimi sceleris imperavit, nec una duxit cohortes; anteire solitis Rascianis levissimo agmine, quae res in Urbe crudelitatem accendit. Christophorus apud aegrotum latebat securior: ita Numen in praemium ei vitam terrestrem servavit, quod laboranti animae de aeterno consuluisset. Rasciani graeco errore potissimum imbuti; et quia cum Mahometanis negotiari in more habent, olim in Hungaria sub illorum dominio positi, implacabilius in Christianos occidentales odium retinent amore superstitionis suae, ac scelerum, quibus abundant, cupidine. Quidquid tandem veri subsit, forsitan in nostros tanquam Romanarum caeremoniarum Doctores grassabantur.

Anno 1708, XVI. Kal. Aprilis, juxta oppetiit P. Joannes Pergauer, gente Austriacus, quem Coronam e finibus Moldaviae redeuntem una et socios Patris infestus latronum globus oppressit: foedare hic omnia, et spoliare; donec quatuor vulneribus seminecem, multoque cruore perfusum homines nefandi reliquissent. Miserti sunt illico e proximis casis agrestes quidam, saucium plaustro carbonario avehere volentes; jamque impositus erat, et aliquantum confectum itineris: tum halitu praegravi, et modico in venis sanguine inter suspiria, et ardorem rerum coelestium finiverat. — Fortissimi omnium Transilvanorum Siculi habentur ab veteri Hunnorum origine, iisque moribus, et lingua similiores. Eo in populo Corona, et Coronae ultima Societatis Austriacae missio, quam P. Joannes coluit egregie inter germanos milites. Ergo quo tandem animo a ferocissimis praedonibus trucidatus est, sive ob rabiem in catholicam fidem, quia promiscua ibi credendi libertas viget; sive spoliandi amore, pro anima proximi suam haud inglorie posuit.

Anno 1709, XVI. Kal. Februarii, moritur Patakini P. Martinus Celesius, vir aetatis provectae, et boni nominis in sua gente theologus, ac olim Rector Posonii et Romae peregrinantibus a confessione in Vaticano, postremum Patrum in tertia Probatione Jaurini Instructor. Ad diuturnum carcerem seponi Mongacsinum a Rákóczio jussus, privatam diu et moestam solitudinem traxit ibidem. Accelerasse illi invidiam dicuntur literae clandestinae, quibus amicum docuisset adversam Catholicorum sortem, et templa erepta: egissetque pariter, quemadmodum amovendo malo opportuna consilia expedirent. — Ac sane jam prius Vice-Rectorem Henricum Bersevicium cum Patre alio relegarunt Tyrnavia Gyöngyösinum ad monasterium D. Francisci. Indicio hominis falsi delati erant, quod in quemdam e partium ducibus venenum adornassent. Haud defuere Causae studiosi quaesitores; et post compertam innocentiam Patres Tyrnaviam remearunt.

P. Stephanus Endesius, ex familia patritia natus anno 1669 in Siculia, Daciae parte, Claudiopoli vitam pie clausit anno 1711, VI. Kal. Octob. . . . Affligebantur gravi peste Claudiopolitani; abeuntibus aliis,

ipse cum paucis omnia solus agere, dux reliquis exemplo strenuus, domi Vicesuperior, Praeses seminarii, foris judex peccatorum, archiater, et pauperum nutritius, militiae et civium parochus, ter venenum jam imbibit. Sed itidem a sanitate jam recuperata descendit in arenam caritatis, alternante morbo, donec munere coelesti et semet et civitatem liberatam a strage funesta conspexisset.

XIV.

Ex ultimo triennio vitae Athanasii.

A.

De postrema periculi procella a s. Unione feliciter depulsa.

1.

De bello Turcico-Russico anni 1711.

Valachorum Unio cum Romana Ecclesia, primum sub anni 1697 initium solemniter conclusa, turbari per Transilvaniam hoc anno, mense Julio, coepit, quando Moscovitarum cum Turcis proelium imminebat; timebant enim Transilvani Valachi, victorem fore Czarum, atque inde dilatandum esse ac firmandum schisma ruthenicum, seque propter susceptam Romanae Ecclesiae Unionem gravibus tum a Ruthenis tum a pertinaci in schismate Transalpinorum Valachorum gente persecutionibus fore obnoxios[1]. Verum singulari opera Claudiopolitani Superioris, Patris Andreae Horváth, quem ut Archidiaconum suum reverentur Valachi, in fide catholica sunt confirmati. Interea undique certiores nuntii veniunt, pacem iniisse Soldanum

[1]) Carolus XII., Suecorum rex, post multiplicem cladem a Petro Moschoviae duce acceptam, desperatis rebus suis in Turciam se receperat, id ibi acturus, ut Sublimis Porta Russiae bellum inferres sicque ipse thronum suum Turcarum subsidio recuperaret. Hostibuin aciem exeuntibus, Calvinistisque, et qui cum Czirka ad eos defet cerant popis, praecupientibus, ut antiquum schisma per ruthenum victorem in Transilvaniam reduceretur, unitis *spes et timor et persecutio a Valachis transmontanis obversabantur* (B. P. V. 12106.) Sed ea de re plura invenies in *Zeitschrift für kath. Theologie,* 1880, pp. 784—785.

et Magnum Septentrionis Ducem[1]). Gravis inde exultatio Christianorum Deo solum auctore consecuta est. (H. Cl. ad an. 1711. jct. B. P. V. 12169.)

2.

De Synodo autumnali anni 1711.

a.

De vulnere sacrae Unioni inflicto, ab Athanasio tamen statim efficaciter sanato.

Albae-Juliae Unio Valachorum graeci ritus cum Ecclesia Romana, quae tum haereticorum, maxime Calvinistarum invidia, tum quorundam Protopoparum, qui cum Czirka ad Calvinistas defecerant, perfidia quotannis impugnabatur, hoc anno palam suum virus evomuit[2]). Ita quidem ut cooperantibus haereticis et praevalentibus schismaticis coriphaeis, Basilio ac fratri ejusdem Petro, aeque Protopopis, intentatis minis et terriculamentis reliquos Protopopas ad subscribendum veteri schismati compulerint. Sed et Episcopo ipsi nefaria puncta Unioni summe contraria proposuerunt subscribenda. Qui inopinato timore perculsus, ne eorum a se omnino abalienaret animos, postulatis annuit ac punctis subscripsit, frustra eum dehortante e Societate nostra ejusdem theologo. Divina tamen Bonitas, quae suos nunquam deserit, malo huic opportunum attulit subsidium. Primo enim opera theologi factum est, ut Episcopus errore agnito datis ad Protopopas sibi subjectos literis puncta illa a se subscripta revocaverit et annullaverit, repetiveritque ab illis, quibus tradita fuerant. Secundo Episcopus damnato suo facto publicam fidei

---

[1]) Ista est celebris pax Falciana, quam Turcae cum Moschovitis ad Prutham pepigerunt die 23. Julii 1711, quemadmodum dictum est in cit. *Zeitschrift* loco adducto.

[2]) Ex quo Supremus armorum Praefectus Rabutin Comes de Bussi, cujus auxilium Athanasius plus semel imploraverat (pp. 213 et 277) revocatus e Transilvania erat (anno 1708) et Josephus imperator obierat (11. Apr. 1711), adversarii jam putarunt, Unionem apertius licentiusque invadi ac communi impetu facto expugnari tuto posse.

professionem in ecclesia sua metropolitana graeci ritus, iterum solemniter emisit. Hunc secuti sunt Protopopae, qui eandem fidei professionem publice sunt professi. Coriphaei autem schismatis introducendi suis privati officiis a Synodo sunt exclusi. (B. P. V. 12230.)

b.

Protestatio Athanasii contra puncta in Synodo admissa[1]).

Nos Athanasius Archiepiscopus Valachorum graeci ritus in Transilvania damus syngrapham Nostram ad manus admodum Reverendi Patris Hevenesi Provincialis, quemadmodum Nos spopondimus existentes Viennae, tenere omnia puncta subscripta a Nobis, ita et modo spondemus eadem, illos, qui fuimus, sumus et erimus jam supra declarati punctaque Synodi factae hic contrariae legi et ritui conabimur recipere de manibus illorum ac dilacerare.

Datum Albae - Juliae decima octava Novembris anno 1711.

Archiepiscopus Athanasius.

B.

De progressu s. Unionis in partibus annexis.

1.

Literae Athanasii.

Universam Valachorum nationem ad jurisdictionem suam atque ad sacram Unionem revocaturus, Athanasius statim a suo ab Urbe Vienna reditu literas dederat sub hac inscriptione:

Honorandis archipresbyteris Demetrio ex Rászváros ad Varadinum cum omnibus suis presbyteris, filiis nostris spiritualibus.

Nos Athanasius Dei et Apostolicae Sedis gratia Archiepiscopus Valachorum in Transilvania partiumque nobis annexarum Metropoliae Albensis, graeci ritus, etc. etc. Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis consiliarius. — In Christo optamus caritatem, pacem, salutem; a nobis vero mittimus benedictionem Fraternitatibus Vestris, uti filiis

[1]) Reperitur in A. Pr. St. sub N. 487.

nostris spiritualibus. — Ad haec notum vobis facimus, fratres, quomodo nos paucos ante dies discesseramus hinc ad Augustam Aulam propter multas necessitates et causas sanctarum Dei ecclesiarum. Unde Augustissimus imperator ab omnibus oneribus nos absolvit, et sua misericordia obumbravit. Porro respiciens benignis suis alis Serenissimus imperator perantiqua privilegia nostra, et intelligens, quod quotquot Comitatus et Eparchiae inveniuntur in terris suis, quas praedecessores sui qua reges possidebant, illi Comitatus et Eparchiae dependeant ab Episcopis Transilvanicis: idcirco illos Comitatus omnes, utpote Bihariensem ibi Varadini et aliis in partibus tradidit sub jurisdictione et obedientia nostra Diplomate suo mediante. Eapropter mandamus Fraternitatibus Vestris, quamprimum hanc nostram scripturam accipietis, congregationem faciatis, et vosmetipsos subscribatis, et sigilletis, quia nos Deo juvante intra breve tempus eo veniemus ad res omnes melius componendas ad incrementum ecclesiarum et emolumentum Ecclesiasticorum. Scripsimus hac de re Magnitudini quoque Suae Episcopo Varadiensi; praemisimus etiam fidelem nostrum logothetam Joannem, qui vobis caetera enarrabit. — Caeterum non venisset, ni Fraternitates Vestrae nos prius quaesivissent: quare finitis ibi finiendis illico huc ad nos venire nulli negligatis. His sitis benedicti.

Dabantur Alba-Juliae 20. Julii 1701.

Archiepiscopus Athanasius.

(Duliskovics, *Čerty ugro-russkich*, III., p. 18.)

[1]) In Actis processus inquisitorii de episcopis Máramarosiensibus confecti anno 1725 (relatis apud Duliskovics, op. cit., III., pp. 63—73) dicitur Basilio Taraszovics (1634—1648), *interjectis aliquibus vagabundis Episcopis*, successisse Joannicius Zékány (1658—1684), *Joannicio autem* Josephus Stojka, quem jam novimus ex superius allatis pp. 268—269 (Ibid. p. 70). Sed legatur, qui de *vagabundis istis* graeci ritus *Episcopis* breviter quidem sed accurate disputat Rmus D. Mondok in *Schematismo* ibidem a nobis citato pp. 21—24, 147—148 et 160—162.

2.

De progressu s. Unionis in Marmatia.

Respexerunt varii ad obedientiam D. Petri. Postulavit quoque Episcopus Maramarosiensis[1]) Unionem; et clerus, septem videlicet Archidiaconi, 700 sacerdotes, quibus assentiri cunctati sunt Patres metu inconstantiae, et annum in proximum distulere, donec compertum haberent, quae in robur firmari, quae diffluere possent[1]). Mira est omnino ignoratio sacrificulorum, quod genus sacerdotum popas nuncupant, eaque miserabilem populum maximis tenebris involvit. Rarus admodum sacramentorum tum praecipue confessionis usus, quum nonnisi ac senes et tumulo vicini eam obeunt; arcent virgines ante solemnitatem nuptiarum a templo, quin ex lubedine promiscua irae vel odii, vetere pulsa, novam conjugem assumere in more habent. Assuescunt jam nostrae doctrinae et avidius in sacras aedes Societatis accurrunt. Sed maxima spes in adolescentibus locata, qui ad nostras scholas plerique veniunt, tanto ardentiores, quanto magis ante eos ludum adeundi horror invaserit. (B. P. V. 12230.)

C.

Ex annis 1712 et 1713.

1.

De novo incremento sacrae Unionis.

Albae-Juliae Unio Valachorum non leve sumpsit incrementum. Professio enim fidei, quam superiori anno eorundem Episcopus Athanasius publicam emiserat cum nonnullis Protopoparum, hoc anno ab universis, vere popis in triginta quatuor Archidiaconatibus facta fuit. Majores sperandi fuerant progressus, nisi pientissimus obitus Illustrissimi et Reverendissimi Domini Episcopi bene coeptis obstitisset. (B. P. V. 12107.)

---

[1]) Recole quae in hunc locum animadvertimus supra p. 265.

2.

De beata morte Athanasii.

Tribus circiter mensibus jetro et hydrope laborans, supervenientibus petechiis 19. Augusti (anni 1713), Patri prius theologo e nostra Societate confessus, omnibusque morientium sacramentis munitus, inter adstantium preces (facta prius ad circumstantes popas cohortatione, ut in arrepta Unione cum Romana Ecclesia constantes perdurarent, fidelitatemque suam erga Sanctissimam Matrem conservarent) ardentes eliciens affectus sibi usque ad extremum praesens animam creatori suo reddidit. — Funus ejus constituto tempore pro dignitate personae curatum est. Dictae panegyres binae a nostris latino et ungarico idiomate; sicque funebris ejusdem apparatus terminatus est. (H. R. AJ. ad an. 1713.)

LIBER III.

SYMBOLÆ

AD ILLUSTRANDAM

HISTORIAM ECCLESIAE RUMENORUM

IN

TERRIS CORONAE S. STEPHANI

CUM

APOSTOLICA SEDE UNITAE.

Caput I.

De septennio vacationis Sedis Alba-Juliensis.

§. 1.

De prima electione novi antistitis.

I.

De postulatione Patris Szunyogh de Budetgin.

Qui defuncto Athanasio ad celebrandam successoris electionem convenerant protopopae, statim miro consensu in Patrem theologum Franciscum Szunyogh de Budetgin visi sunt ferri, quod ejus mores longa annorum serie compertos haberent summeque probarent. Verum P. Franciscus legitima Instituti sui excusatione usus[1]), productis Societatis Jesu Constitutionibus electores docuit, religiosos sui Ordinis professos per speciale votum Deo sancte promisisse, se nunquam in sui electionem ad aliquam praelationem vel dignitatem extra Societatem consensuros, nisi forte coactos obedientia illius, qui ipsis praecipere potest sub poena peccati[2]); desisterent ergo a designando homine cogitare, qui consensum a sacris canonibus praescriptum non posset in electionem praestare[3]).

---

[1]) Relege quae de hoc negotio ex Katona adduximus p. 372, ac vide etiam quae post alios habet Stöger, *Scriptores*, p. 359.

[2]) Constit. Soc. Jesu, Partis X. n. 6.

[3]) Quomodo Summus Pontifex Religiosos professos S. J. identidem in virtute sanctae obedientiae jusserit dignitates ecclesiasticas admitmittere, paulo inferius pp. 427—429 patebit exemplis Cardinalium Ptolomaei, Salerni et Cienfuegos, quos omnes de ecclesia orientali, et nominatim de ecclesia Rumenorum, optime meritos intelligemus.

II.

De electione Rev. Wenceslai Frantz.

A.

Literae synodicae ad Cardinalem Primatem.

Declaratione Patris theologi cum aedificatione accepta, protopopae ad electionem proprie dictam celebrandam processerunt. In ea omnium, qui electioni intererant, suffragia obtinuit Reverendus Wenceslaus Frantz, secretarius defuncti antistitis, deque absoluta electione confecta est relatio ad Cardinalem Primatem hujus tenoris:

Eminentissime ac Serenissime Princeps!

Domine, Domine Parens ac Protector noster clementissime!

Non dubitamus quod Eminentiae Vestrae transcripserit mortem Archipraesulis nostri R. Pater Theologus noster Sedisque vacantiam ac novi Praesulis introducendi necessitatem exposuerit. Nos Seniores protopopae universam Synodum nostram repraesentantes, consulturi necessitatibus nostris his diebus confluxeramus, quemve Eminentiae Vestrae pro successore pie defuncti proponere possemus, diu deliberavimus. Unitis tandem omnium votis judicavimus pro successore proponendum D. Wenceslaum Frantz, qui a secretis fuit praedecessoris nostri per annos circiter 14, cujus quum vitam laudabilem moresque probos ejusdem perspectos habeamus, Valachicae nostrae linguae bene gnarum, rerumque ac rituum nostrorum intelligentem sciamus, humillime instando pro successore futuro praesentamus. Dignetur proinde Eminentia Vestra apud Augustissimam Aulam id effectuare, ut quantocyus denominetur, ut eo citius confirmatio illius a Romana Sede (cujus nos filios esse agnoscimus) impetrari possit. Periculum enim in mora est, ne Sede diutius vacante lupi rapaces subintrent. Quum jam terni se ex Transalpina et partibus Turcicis insinuent, corda nonnullorum sollicitantes, schisma vetus resuscitaturi, sicque fierent novissima pejora prioribus[1]).

[1]) His similia referunt Annuae 1713: „Intellecta Athanasii morte non deerant in vicinia Transalpinica, qui hunc episcopatum sollicitarent, protopoparumque animos ad vetus schisma resumendum hortarentur (B. P. V. 12107.)

Hisce tamen nec in minimo quidquam Eminentiae Vestrae praescriptum volumus, sed tamquam obedientes filii ad amantissimum nostrum Patrem recurrimus, necessitatem nostram exponentes.

Commendamus nos paterno affectui, gratiae et favori, memores futuri Eminentiae Vestrae nostris in liturgiis et precibus

Eminentiae ac Serenitatis Vestrae

Albae-Juliae in Transilvania 9. Septembris 1713.

(L. S.) obsequentissimi filii Protopopae Seniores Synodum repraesentantes.

(A. Pr. St. et A. E. Tr.)

B.

Literae Patris Theologi ad eundem.

Eminentissime ac Serenissime Princeps,

Patrone ac fautor Colendissime, Pax Christi!

His diebus Seniores protopoparum congregati statuerunt unanimiter Eminentiam Vestram scriptotenus requirere et desiderium suum exponere, supplicantes apud Eminentiam Vestram pro futuro successore Sedis eorundem vacantis. Post multam eorundem consultationem inclinant omnes in D. Wenceslaum Frantz, pie defuncti secretarium, qui annis circiter 14 eidem fuerat semper a latere. Vir est annorum 36, vitae probae et innocentis, gnarus linguae Valachicae, sive in loquendo sive in scribendo, quam optime. Natione est Silesita, honestis parentibus ortus, germanice et bohemice callet. Philosophiae studuit Viennae; morali theologiae privato studio se impendit tamen, ut ubique locorum parochiali functione applicari posset. Et certe, nisi mature Sua Eminentia iisdem succurrat, metuendum est, ne aliqua diversio et disunio inter clerum contingat, quum scriptitationibus suis plures se insinuant ex Transalpina aliisque partibus schismatici, qui episcopatum hunc venantur, quorum literas interceptas habeo. Judicarem (nihil Eminentiae Vestrae praescribendo) ex-

audiendos esse, quum unanimiter ab omnibus postuletur, nec contemnandam esse eorundem petitionem. Consoletur proinde Eminentia Vestra adminus eosdem aliquo scripto, et ad Unionem conservandam adhortetur usque dum Episcopus denominetur et installetur. Ego quod mearum est partium conor facere (etsi per hos tredecim annos[1]) jam deliciis Valachicis abunde sim satur), ut Deo, Caesari, Eminentiae Vestrae ac Religioni meae fidelem usque ad extremum exhibeam operam. Commendo Eminentiae Vestrae paterno affectui, gratiae et favori, deferens mea humillima obsequia,

Albae-Juliae 10. Nov. 1713.

Eminentiae Vestrae

servus in Christo et capellanus humillimus

Pater Franciscus Szunyogh e S. J.,

Residentiae Albensis Superior et

(A. Pr. St.) Valachorum Theologus.

C.

Literae Cardinalis Primatis ad protopopas electores.

Admodum Reverendi Domini!

Datas ad Nos Albae-Juliae 9. elapsi nuper mensis Novembris Dominationum Vestrarum literas eo, quo par est, paterno erga Easdem affectu bene accepimus, ex iisdem intelligentes, qualiter Adm. Rae. Dominationes Vestrae, universam Synodum repraesentantes, unanimi voto pro successore sui quondam supremi Praesulis Athanasii (cui Deus aeternam requiem donare velit) D. Wenceslaum Frantz defuncto olim a secretis existentem, utpote singularibus dotibus et requisitis hoc munere pastorali quali-

[1]) P. Franciscus, qui desiderio Valachos pro viribus juvandi, ipsorum linguam suo studio praeclare addidicerat, jam diu ante initum theologi munus iisdem instruendis atque ad bonos mores informandis erat occupatus Claudiopoli, Cibinii et Albae-Juliae.

tatibus a Deo provisum dignissimum, judicaverint, et ut idem ad hanc dignitatem elevaretur, exoptent. Nos igitur tam piae intentioni et voto Earundem Dominationum Vestrarum, quantum in nobis est, cooperari summopere desiderantes, idipsum Augustissimae Aulae Viennensi, prout petierunt Dominationes Vestrae, absque ulteriori mora per literas jam exposuimus et repraesentavimus, nec dubitare volumus, quin proxime viduata haec nationis Valachicae episcopalis Sedes novo Pastore rursus sit consolanda. Interim quemadmodum ex contestata in literis suis Dominationum Vestrarum constantia manendi in sacra Unione cum orthodoxa Ecclesia Nostra Romano-Catholica, singulare accepimus solatium, ita hisce Easdem Dominationes paterne simul et benigne adhortamur, quatenus ulterius quoque eidem constantiae laudabiliter insistant, lupisque rapacibus sese ex Transalpina, prout scribunt, insinuantibus vetusque schisma resuscitare tentantibus vigilantes se opponant, nec a vero ovili Christi, Ecclesia nempe Catholica, in quam per specialem ipsius gratiam pro nunc recepti sunt, se rursus separari et animas suas memoratis lupis in praedam fieri permittant. Quo facto vicissim assecuramus Dominationes Vestras cum tota natione sua, S. Matrem Ecclesiam Catholicam non solum erga Dominationes Vestras universamque earundem nationem, tanquam erga carissimos maternumque in gremium receptos filios suum semper demonstraturam affectum, sed et Augustissimam Domum Austriacam, Sacratissimamque Caesareo-Regiam Majestatem hanc totam nationem sua semper sub clementissima protectione benigne fovere et conservare perrecturam,

Datum Tyrnaviae, 15. Decembris 1713.

Praetitulatarum Dominationum Vestrarum etc.

Cardinalis de Saxonia,
Archiepiscopus Strigoniensis.

(A. Pr. St. et A. E. Tr.)

§. 2.

De administratione viduatae ecclesiae.

I.

De ordinaria jurisdictione per Vicarium exercita.

Quum Augusta Aula Viennensis primam electionem factam non censeret confirmandam, *quod sufficientem terminum non habuerint electores, ut confluere potuissent*[1]), *voluit ut de novo subjecta candidarentur*, edita Resolutione, ut viduatam ecclesiam interim administrare pergeret postremus defuncti praesulis Vicarius generalis, a theologo de more adjutus[2]); statuit praeterea ut pro tempore vacationis Sacerdos e Societate Jesu auctoritate Caesarea constitueretur cleri uniti *Defensor* ac *Director*, qui ipsi, vi muneris proprii in omnibus difficultatibus consilio esset praesto atque opera[3]). Initio quidem sine Diplomatis expeditione veluti Directoris partes egit P. Josephus Bardia, Superior Cibiniensis, vir et Latinis et Graecis (in his nominatim doctissimo principi Valachiae Nicolao Maurocordato de Scarlatti) non doctrinae dumtaxat sed virtutis etiam gratia apprime carus et in pretio habitus, praesertim quod inter ipsas belli civilis calamitates septennio protractas vere extitisset pater pauperum, afflictorum perfugium et commune dubitantibus oraculum. Eum morbis fractum mox anno 1716 secutus est P. Georgius Regai, vir ad ejusmodi munus rite sustinendum natus factusque[4]). Difficillimi officii sui partes integre implevit usque ad expeditionem Bullarum novi episcopi Joannis Pataki (18. Maj. 1721), exinde vero ordinariam theologi provinciam per longam annorum seriem impigre administravit. De utroque Religioso paucis est ex Actis emortualibus praefandum.

---

[1]) Cfr. Literas Cardinalis Primatis ad curatores ecclesiae Valachorum inferius adducendas p. 404.

[2]) Dum Caesaream hanc Resolutionem Primas Valachis transmittit, eam et ipse propria sua auctoritate ordinaria confirmavit.

[3]) Quamvis Director cleri, pro tempore vacationis Sedis tantum constitutus, a theologo proprie dicto erat formaliter distinctus origine, destinatione atque officio, saepe tamen evenit, ut Directores tam in praesenti hac, quam in ea quae mortem episcopi Pataki secuta est Sedis vacatione constituti, communi usitatoque *theologorum* vocabulo nominarentur.

[4]) Vide relationem Cancellariae Regiae Transilvanico - Aulicae anni 1728 cum Resolutione Caesarea inferius adducendam p. 443.

II.
De extraordinariis cleri Directoribus.

A.
Josephus Bardia.

Anno 1720 Transilvania virum omnium nostrorum isthic celeberrimum amisit Patrem Josephum Bardia, ortum Straubingae Bavarorum annis abhinc quinquaginta duobus Philosophiae magister se familiae nostrae dicavit Viennae 12. Octobris an. 1689. Theologiae studuit in Societate, quatuor votorum professione facta Cibinii 1704. 2. Februarii. Elementa et Grammaticam explanavit Graecii annis singulis, Syntaxim cum Grammatica Schemnizii, Neosolii Poësim et Rhetoricam, Tyrnaviae annis duobus Hebraeam, uno simul Praefectus Philosophorum et Praeses Congregationis apud Rubros, Szathmárini Concionator uno, uno ac medio simulque missionarius Cibinii: ibidem demum seu missionis, seu Residentiae in annum decimum octavum superior, mirum quantum pro incremento Ecclesiae Dei, ac religionis, difficillimis licet turbatae Transilvaniae temporibus, laboravit. Quidquid hic loci fides catholica potest, religiosae illius prudentiae, zelo ac dexteritati debet, quae sic genium occupare etiam acotholicorum noverat, ut pro bono religionis in suam sententiam traheret reluctantes. Triumphum publicum in theophorica Solemnitate quotannis circumducendum ipse instituit. Ut facilius ad divina vocarentur Catholici, campanas fudit tres, easque, contradicente licet consule senatuque potentissimo in dexterrime fabricatam turriculam extulit intra diem unam, id est, adeo celeriter, ut fere citius restituri audirent sonum, quam quod agebatur, adverterent. Reclamare quidem senatus, populusque Lutheranus; sin minus, dejicienda cum potestate, quae sine potestate erexerat, intentare. Senatores, delectos horum omnium nuncios, P. Josephus excepit perhumaniter, iisque responsis instructos ad consulem remisit, ut contenti quidem discederent; sed ad senatum reduces, quid referrent, ipsimet ignorabant. Magistratus viri prudentia constantiaque attonitus tandem decidit, ferendum, quod factum erat, patienter potius, quam tanto viro periculose resistendum. Cum revolutionis ultimae tempore magnam universa Societas passa fuisset calumniam, malum omne depulit P. Josephus per Excellentissimum Commendantem generalem Comitem de Rabutin, qui in favorem Societatis Augustissimum Imperatorem Josephum informaverat, dehinc et Aula conticuit, et Transilvania.

Nihil pariter utilitatis aut commodi in Residentiam Cibiniensem manaverat, quod non P. Josephi industriae referendum esset in acceptis. Inter alia hortum suburbanum ad nostrorum relaxationem optime instructum procuravit: commodiorem habitationem empta civili domo

nobis propriam fecit. Est, qui tredecim annis Patri Josepho in Transilvania convixerat, nec ullius se ait negotii meminisse, quod P. Josephus seu pro fide et cultu Dei, seu pro statu catholico Transilvaniae universo, seu pro re domestica augenda susceperat, et non feliciter, quibuscunque obstantibus, ad exitum bonum perduxisset. Adeo providus erat in rebus gerendis, et consulto Deo in exequendis iis fortis ac fortunatus. Totius status Catholici, tum ecclesiastici, tum saecularis, tum Religiosorum ordinis, ipsorumque Magnatum aevo Banfiano, quo in gubernio caput extollebat Calvinus, et dein sub gubernio Catholico ipsius Excellentissimi Gubernatoris amodo superstitis, omniumque unicum in occurrentibus difficultatibus asylum fuisse P. Josephum cum veritate dixero. Quem et alii magni Domini Officiales Caesarei, non secus ac si a Deo magni Consilii Angelus Transilvaniae constitutus fuisset, impense venerabantur, certatim visitabant, neque unquam satis cum viro Dei sermocinabantur. Ad haec vim omnem et robur duxit a religiosis virtutibus, quas inter eminebat ardentissimus Numinis amor, et perpetua cum Deo conjunctio, sine quo nihil egit unquam, neve alii agant, auctor fuit. Nec aliud quam Deum respexit in proximo: tanto suo solatio cum mediastino ac cum principe conversabatur. Quantus fuerit in reducendis ad Ecclesiae gremium errantibus, testantur plurimorum conversiones per eum factae, tum zelus ille non nisi morte temperatus, quo accensus ultimis adhuc vitae diebus heterodoxos ipsemet instruxit, erroribusque depulsis catholicas veritates edocuit. Quippe addicendis Deo per missiones Apostolicas animabus vitam omnem, interposita voti religione consecraverat. Unde Catholicorum hic merito parens audiit, atque ut talis a summis aeque ac infimis deploratur. Vir quanto major, tanto humilior, nihil attribuere sibi, prodesse studuit omnibus, subditos praesertim suos fovere, et colligare in vinculis caritatis. Pone aliorum Coelitum venerationem pro oeconomia temporali S. Antonium Patavinum; pro spirituali animarum, et cultu Dei per Transilvaniam augendo sanctum Indiarum Apostolum sibi deligebat Patronos, quorum patrocinio multa et mira effecit: plura insuper facturus, si per valetudinem licuisset. In gymnasio patientiae strenue exercitatus, continua prope 10 annorum aegritudine, non tamen functionibus solitis peragendis obnoxia, immensam meritorum messem collegisse videtur. In ultimo morbo nihil unquam queri auditus est, sed voluntati divinae omnino conformari, sancta Jesu et Mariae nomina tenerrimo sensu, dum potuit, inter acerbissimos dolores ingeminare. Tandem hydrope ad extrema deductus, difficili agone, ad quem Sacramentis ultimis ipse roborari petiit, vir immortali memoria dignus, 19. Julii sub noctis mediam secundam mortalibus exemptus est. (B. P. V. 12114.)

Ultimos Patris Josephi conatus pro natione Valachica paulo ante ejus mortem ex Cancellaria Regia Transilvanico-Aulica testatos fecit

Excellentissimus Joannes Josephus Bornemisza de Kászon, literis ad ipsum ex Urbe Vienna datis, quas infra adducemus pp. 426—427.

Quo in pretio Patrem Bardia habuerit Joannes Nicolaus Maurocordatus, Valachiae princeps (1716—1730), literae ejus ad P. Petrum Miel, Patris Bardia successorem, Bukaresto datae d. 21. Augusti 1720 aperte docent[1]). Ex iis hic unum fragmentum exhibemus, caeteris ad parerga rejectis. En principis verba: *Certissimam esse cupio Vestram Reverentiam, conceptum olim erga R. P. Bardia (cujus decessum jam nuper cum dolore percepi) affectum in corde meo constanter vigere, transfundique erga successorem reliquosque ejus* (Cibiniensis) *Residentiae RR. Patres: quod amicabilibus officiis demonstrare desiderans ingenue subscribor*

Admodum Rdae. Paternitatis Vestrae
ad officia paratus
J. Nicolaus Maurocordatus de Scarlatti.

B.

Georgius Regai.

Anno 1748 Claudiopoli quum festum ss. Cosmae et Damiani ageretur, virum ad Instituti nostri rationem apprime formatum decimam inter undecimamque horam vespertinam fulmen apoplecticum eripuit P. Georgium Regai[2]). Primam is lucem aspexit anno 1678, mense Aprili, in oppido Sanctae Mariae, Provinciae Posoniensis. Absolutis humanioribus literis et Philosophia Societati nomen dedit Tyrnaviae, eamque Trenchinii anno saeculi hujus 99 ingressus, id virtutis ac religiosae vitae jecit fundamentum, quo in omnem deinceps vitam saluti alienae juxta ac proprie commodaret plurimum. Tyrocinio egressus, infimam Grammatices classem cum elementari docuit Styriae; dein difficillimis temporibus magno Dacicae juventutis bono Claudiopolim adveniens, Syntaxim cum Grammatica annis tribus, Poësim Rhetoricae junctam annis duobus tradidit. Audita cum laude Graecii Theologia, ascesique tertiae probationis in Apostolum mutatus, totum pene vitae spatium Apostolicis laboribus sacravit; sive enim ad concionem diceret Styriae (ubi arctiori quatuor votorum vinculo Societati se adstrinxit), Carolinae aut Tyrnaviae, sive Nostris Maros-Vásárhelyni et Nagybányiae Superior, aut Ginsii Vice-Rector praeesset, sive denique spiritui

[1]) Extat *ἀρχέτυπον* Cibinii in Archivo ecclesiae parochiali ritus latini.

[2]) Ita legitur in fonte. Eundem scribendi modum sequitur Episcopus Klein, ut inferius apparebit. Cancellariae Transilvanico-Aulicae Documenta habent *Régai*, nonnulli antiqui catalogi Provinciae Austriae S. J. et Regii literalium instrumentorum Requisitores *Reigai* (apud Hintz, op. cit. pp. 63 et 69), Acta synodica ecclesiae Fogarasiensis tandem *Raigai* (apud Moldovanu, t. 2., p. 96).

nostrorum regendo praeficeretur, majorem in rebus omnibus Dei gloriam, animarumque salutem anhelabat: cujus rei desiderio idioma Valachicum laboriose condidicit, laturus opem genti, errorum ac ignorantiae tenebris pene sepultae. Hoc instructus praesidio annis quindecim[1]) Valachorum praesulem theologus deserto hoc in agro excolendo adjuvit; quo in opere quos labores pertulerit, quas difficultates superarit, cogitari fortasse, quam verbis exprimi potest facilius. Haec inter negotia tanta fuit in P. Georgio animi constantia, ut humanis rebus omnibus superior videretur. ea morum reluceret in vultu ac sermone suavitas, quae summos juxta ac infimos in amorem pertraheret; hinc ultimis etiam vitae annis, quum usu pedum destitutus cubiculo egredi non posset, frequentes eum invisebant summae viri auctoritatis, veterana nempe allecti consuetudine, memoresque viri, qui vitam omnem Deo, salutique publicae ac Daciae praesertim consecrasset. Si quid a curis diversorum, quae gessit, muniorum ei fuit temporis reliquum, id omne in texendis charactere, quem nitidissimum, aulisque dignum habuit, librorum catalogis, aut elaborandis retrograda optica visendis Sanctorum imaginibus utilissime impendit. His ornamentis instructus vivere in mortalium oculis, non item animis desiit. (B. P. V. 12142.) — Intelligentes Rumeni, viris de sua natione bene meritis gratos se praestare soliti, Patris Regai nomen semper memori beneficiorum animo prosequentur; ii vero speciatim, qui se nobiscum ad investigandas ecclesiae orientalis antiquitates atque ad veritatem historicam ex ipsis fontibus eruendam applicant, eidem viro aliquid specialis gratiae habere debent, quod laudabili vetustatis illustrandae studio ductus, multa documenta ad historiam ecclesiae orientalis in terris coronae s. Stephani spectantia manu publica in formam authenticam transcribenda curaverit atque ita usibus nostris ab interitu vindicaverit. Eorum quatuor exhibet Hintz, op. cit. pp. 63—69[2]). Alia adhuc in Archivis servantur msc., quae spes est aliquando lucem publicam aspectura.

---

[1]) Directoris munere diu functus, theologi officium suscepit die 18. Maji 1721, in eoque a Primate etiam confirmatus anno 1722, omnes ejus partes implevit usque ad annum 1738; una tantum interjecta interruptione, quemadmodum diximus supra pp. 303—304.

[2]) Quatuor Diplomata haec sunt: 1. Mathiae regis d. d. 20. Mart. an. 1479, de quo dicetur infra p. 437; 2. Vladislai regis d. d. 31 Jul. an. 1491; 3. ejusdem Vladislai d. d. 29. Nov. an. 1498, quo confirmatur; 4. literae Antonii (IV.) patriarchae CPolitani ad Munkacsienses d. d. 14. Aug. an. mundi 6899 (Christi 1391).

§. 3.

De altera electione Antistitis.

I.

De maturanda electione.

1.

Ex literis Exmi. Sigismundi Comitis Kornis ad Cardinalem de Saxonia.

. . . Periculum in mora, ne ad prius redeant popae schisma, in tantum foret; constat enim totam nobilitatem Valachicam cumque hac non paucos pro parte Patakiana stare popas, cum ejus opera hactenus eorum utilitati in tantum conduxit, ut uberiores votis suis adimpletis fructus sibi non vane polliceri audeant.

(A. Pr. St.) Cibinii die 20. Junii 1714.

2.

Ex literis curatorum ecclesiae Valachicae ad eundem.

. . . Nos ex conscientia informationem dare sumus obligati. Ista gens Valachica rudis est, plerumque rustica, et multum crassa, sed et schismate aliarum vicinissimarum provinciarum, ut Moldaviae, Transalpinae seu Valachiae necnon Turciae circumdata. Sane non esset cautum ipsis Episcopum obtrudere; sed secundum jam citatum clementissime collatum Privilegium Caesareum propriae eorum electioni committere[1]); tamen si praesentes et nos eorum tandem confluxui esse possemus, omni conatu allaboraremus, ut inter tres candidatos unus esset Adm. Rdus. Pater Joannes Pataki (qui rarum subjectum est et nationis Valachicae), quod, speramus, etiam effectui manciparemus;

---

[1]) Cfr. Diplomatis Leopoldini secundi articulum 12. supra exhibitum p. 299. Ex hac allegatione patet, Diploma diei 19. Martii 1701 datum non fuisse oblivioni, sed ita viguisse, ut suus ei valor integer ac plenus constiterit.

saltem si mediante pio Suae Eminentissimae Serenitatis patrocinio de jam latino in graecum transire possit ritum. Eminentia Vestra scripsit: ... „Siquidem pro prima candidatione non habuerint sufficientem terminum, ut confluere potuissent, sic illa candidatio fuit illegitima, et non valida; adeoque Sua Majestas curavit per Cancellariam Transilvanicam intimari, ut de novo candident, quos pro benigna Resolutione transmittere debebunt. Et postquam Sua Majestas resolverit, jam Romam mittam ad meum agentem, qui ibi in magnis locis habet accessum, et sic ibi diu non manebit negotium."

Viennae Austriae 13. Decbr. 1714.

Michaël Puy junior et Stephanus Rátz,
a Leopoldo imperatore Curatores Valachorum creati.
(A. Pr. St.)

II.

De vita, moribus, studiis et fama Joannis Pataki.

1.

De tempore studiorum in Collegio Germanico et Hungarico.

a.

Ex communi alumnorum Catalogo msc., in Archivo Collegii asservato t. 1, p. 779.

Joannes Pataki[1]), Ungarus, Transilvanus, Comitatus Dobocensis, dioec. Strigoniensis. Natus a D. Joanne Pataky et D. Salomea Uley, utrisque semper haereticis[2]); ille defunctus, ista vivit. — Humanioribus studuit Claudiopoli[3])

---

[1]) Nomen proprium familiae erat Giurgiu, cui additum vel substitutum est nomen pagi Pataky, quod familia esset nobilis.

[2]) Hoc est: schismaticis, Valachis cum Ecclesia catholica non unitis.

[3]) Claudiopoli magistro usus est celeberrimo P. Stephano Csete, qui assumptis vestibus peregrinis sub nomine Vizkeleti ipsis 19 annis in Transilvania in salute animarum procuranda et juventute educanda desudavit. De eo plura dat Stöger, *Scriptores*, p. 51.

et Savarini; Logicae et Physicae Viennae[1]), ubique aggregatus sodalitio B. V. — Commendatus a R. P. Gabriele Hevenesi, Rectore Collegii Caesarei Viennensis[2]). — Venit ad Collegium 24. Oct. 1705. — Confirmatus Viennae ab Eppo. Viennensi. — Annum agit 24. complendum 1706. — Habet 4 minores, sed nullum beneficium. — Destinatus ad Metaphysicam[3]). — Deest peculium[4]). — Convictor primo anno[5]).

Discessit 9. Sept. 1710, Theol. 4 anni, sacerdos, laurea theolog. donatus in Collegio[6]) habitis disputationibus philosophiae. Bene se gessit et ad missiones apostolicas destinatus a S. Congregatione de Propaganda Fide pro Transilvania et Valachia.

b.

Ex catalogo sectioni Hungarorum proprio[7]).

Joannes Pataki, venit ex Collegio Pazmaniano, anno 1706 ad metaphysicam, factus sacerdos defendit universam philosophiam in Collegio Romano; discessit cum magna omnium alumnorum, etiam nationalium, desolatione anno

---

[1]) In msc. „*Historia Collegii Pazmaniani ab anno 1623 usque ad annum 1761*" legitur Joannes Pataki relatus p. 168 inter Logicos, p. 171 inter Physicos, adjecta hac nota: *Romam abiit.*

[2]) Cfr. supra p. 89. — Cur eum prae caeteris ad amplissimum illud studiorum theatrum in Universitate Gregoriana Urbis Romae promoverit Hevenesius, ex iis conjici potest, quae de Viennensium studiorum successu a bonis auctoribus accepta refert Dominus David Maxaij, notarius publicus, ad conscribenda cleri Valachici acta specialiter deputatus (cfr Moldovanu, t. 2, p. 107, jct. B. U. B.-Kpr. t. 43, p. 150): *Joannes Nemes de Patak . . . philosophiam Viennae Austriae qua jam clericus . . . cum omnium applausu ita defendit, ut inter trecentos et amplius condiscipulos primam omnium judicio lauream consecutus fuerit, inde . . . Romam missus et recommendatus, per totum quinquennium, summa cum laude . . . operam dedit.*

[3]) Hoc est: 3. ann. philosophiae.

[4]) *Peculii* nomine hic venit *pusilla illa pecunia,* quam pro peculiaribus suis usibus in Collegium afferre debent alumni penes ministrum deponendam et de Superiorum licentia expendendam.

[5]) Convictores in eo distinguuntur ab alumnis, quod propriis sumptibus alimenta praestare tenentur.

[6]) Cfr. supra pp. 380—382.

[7]) Extat originale in Bibliotheca Batthyányana dioecesis Transilvaniensis, Albae-Carolinae, sub N. 395, signat. K 5, III. 10.

1710, die 9. Septembris. Fuit decanus nationis inclytae Hungaricae, et praefectus Congregationis. Accepit hic, in Collegio, Doctoratum theologiae. Fuit in Collegio magister caeremoniarum. (Serius adscripta haec sunt:) Eppus. graeci ritus in Transylvania, ubi piissime obiit an. 1728.

2.

De tempore Apostolatus in Transilvania.

Ad missiones apostolicas destinatus a Sacra Congregatione de Propaganda Fide pro Transilvania et Valachia, postliminio in patriam reversus, omnibus carus et acceptus, in eodem statu fere septem annis permansit (Catalog. cit.).

a.

Binae Patakii literae ad Cardinalem Saxonem.

Serenissime ac Eminentissime Dux, Domine, Domine Benignissime!

Joannes Pataki, missionarius Terrae Fogaras gratias agit pro mille florenis Aporianis, missioni Fogarasiensi addictis.

De genu humillimas alto Eminentiae ac Serenitatis Vestrae patrocinio et benignissimae providentiae erga ecclesiam Fogarasiensem et erga me indignissimum capellanum ago gratias pro benignissima collatione mille florenorum ex piis legatis in Dno. defuncti Comitis Apor in Szent-Agatha Dyositerum. Ego quoque Divinam Bonitatem, quo vivam, exorare non desistam, ut Eminentiam Vestram pro incremento dilatationeque fidei et multarum gentium ad verum ovile voluntaria reductione conservare sanam et incolumem omnique prosperitate affluentem dignetur; et conabor, si opus fuerit, etiam sanguinis effusione inter meam charam nationem Valachicam agere utilem Eminentiae Vestrae missionarium; non enim me latet Eminentiae Vestrae indefessus labor et zelosissima sollicitudo, qua anhelat meos Convalachos ad veram Unionem inducere.

Gratulor itaque mihi et meae charae nationi Valachicae, quod talem tantumque Patrem in Eminentia Vestra habeamus, per quem aeternam gloriam gaudebimus adipisci.

His humillime alto patrocinio et protectioni me et meam charam nationem Serenitatis Vestrae commendo, et maneo etc.

Fogaras 1713, 29. Januar.

Eminentiae ac Serenitatis Vestrae
indignissimus capellanus
(A. Pr. St. et A. E. Tr.) Joannes Pataki.

Eminentissime ac Serenissime Cardinalis, Domine, Domine Benignissime!

Joannes Pataki, missionarius Terrae Fogaras in Transilvania, petit renovari facultates sibi pro locis jurisdictionis Strigoniensis datas.

Ex benignissimis Eminentiae Vestrae literis, humillime intellexi, quo pacto notare deberem puncta jurisdictionis meae, ante triennium benignissime concessae, ut sic de novo iterum confirmari possint. Igitur huiusmodi jurisdictionem ante triennium, scilicet anno Dni. 1711, mihi benignissime conferre dignabatur Eminentia Vestra.

1. Ut catechizare et verbum Dei praedicare possim;
2. Ut sacramentales confessiones in partibus jurisdictionis Eminentiae Vestrae subjectis (exceptis sanctimonialibus) excipere valeam;
3. Absolvere a casibus Eminentiae Vestrae ordinarie reservatis;
4. Paramenta ad sacrificium Missae necessaria benedicere;
5. Ut sanctum Missae sacrificium super Altari portatili celebrare possim ac valeam.

Hanc jurisdictionem peto humillime confirmari, penes quam hoc unicum adhuc peto humillime, ut possim duas Missas una eadem die, necessitate exigente, celebrare; item peto humillime licentiam legendi libros haereticos.

Pro altiori ad Valachos jurisdictione de genu humillime supplicarem Eminentiam Vestram, si non timerem sapientissimae Eminentiae Vestrae occulta judicia; ne igitur magna petendo perdam et minora, me sapientissimae

Eminentiae Vestrae arbitrio humillime submitto, et hoc unice humillime de genu supplico, ut Eminentia Vestra sub altissimo patrocinio me benignissime protegere dignetur, et ejusmodi jurisdictionem dignetur conferre, quam sapientissime judicaverit esse pro gloria Dei, et dissipatarum ovicularum Valachicarum salute.

Caeterum ego paratus sum, quocunque ritu, qualicunque modo, ea denique humillima obedientia, qua Eminentiae Vestrae unice placuerit, pro salute charae meae nationis Valachicae sanguinem sudoremque diu noctuque fundere. Fiat Superis et Superiorum sanctissima voluntas!

Interim ego humillime apprecor Eminentiae Vestrae Parvuli Jesu felicissima festa, quem orabo et oro quotidie pro longaeva et prospera Eminentiae Vestrae sanitate.

Et his, post humillima sacrae Eminentiae Vestrae Purpurae oscula, de genu potenti patrocinio me commendo,

Fogaras 1713, 20. Decembris.

Eminentiae Vestrae

humillimus capellanus

(A. Pr. St. et A. E. Tr.) Joannes Pataki,

missionarius Terrae Fogaras.

b.

Literae Georgii Cantachuseni[1]) *ad Josephum Boër.*

Perillustri ac generoso Domino Josepho Boër, Vice-Capitaneo Fogarasiensi (Ti. Pl.) Domino ac Amico meo Colendo. Fogras.

Perillustris ac Generose Domine, Domine mihi colende.

Literas Dominationis Perillustris vigesima hujus mensis exaratas hillari animo accepi, ac pro auguriis quos (sic) in horum festorum solemnitate cordiali animo apprecatur, debitas gratias effundendo; ego quidem alternativa et reciproca cordialitate replicando, cum omnium bonorum abundantia necnon cum totius felicitatis et prosperitatis plenitudine contestor. Quoad electionem novi Episcopi, quod

[1]) De Georgio Kantakuzeno cfr. inferius dicenda pp. 446—447.

exquirit votum et approbationem meam, ego cum sim extraneus et in aliena patria, ad nihilum mihi pertinet nec votum nec approbationem dare; attamen cum Dominatio Perillustris, ut ego arbitrer, cum tanta sollicitudine insistat, uti dixi, mihi arbitrare (sic) non pertinet; desiderare contingit ergo. Cum Sacrae Caesareae Majestatis mens inclinat ad Patrem Pataki, imo, quod per Inclytam suam Cancellariam proponi curavit, nec non cum sit persona capacissima et alibi fungit (sic) actuali sacerdotio, omnes istae circumstantiae videntur facere electionem supranominati Patris Pataki, pro qua etiam ego inclino, dum menti Caesareae uniformo etiam meam et cum aliunde omnes effectus inclinationis meae vovi, obtuli et consecravi Sacrae Caesareae voluntati, ista et nihil amplius possum scribere de ista materia, dum usque ad cineres immutabilis maneo

Coronae 23. Octobris 1714.

Dominationis Perillustris
servus addictissimus et promptissimus ad servitia
(C. R. Tr. A.) Georgius Cantachusenus.

II.

De resolutione Caesarea circa electum.

Contigit interea e vivis decedere Athanasium, praesulem unitorum, cujus loco suffragiis omnium tam (Romano-)catholicorum quam unitorum candidatus est Joannes Pataki (Maxaij, B. U. B.-Kpr. l. c.).

1.

Ex literis Caesareis ad Cardinalem Ducem Saxoniae.

Carolus Sextus Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, nec non Hungariae, Bohemiae, etc. Rex; Archi-Dux Austriae, . . . Dominus Marchiae Slavonicae, Portus Naonis et Salinarum etc.

. . . Et cum porro, post decessum honorabilis Athanasii, Valachorum, Graecorum, Ruthenorum, et Rascianorum, in

haereditario nostro praedicto Principatu, partibusque Regni aeque nostri Hungariae, eidem annexis graeci ritus, Sanctae Romano-Catholicae Ecclesiae Unitorum Praesulis et Episcopi, fidelem nostrum honorabilem Joannem Pataki, intuitu virtutum, morumque illius laudatorum, et acceptorum, singularis insuper doctrinae et honestae conversationis, aliarumque excellentium animi dotum, quibus ille ex Altissimi Numinis beneficio insignitus, et ornatus esse, non modo demisso diligentique fidelium nostrorum, sed et aliorum etiam gravium virorum testimoniis fide dignis, et simul recommendatione perhibetur; eundem tamquam personam bene meritam et idoneam ad antefatum Valachorum, Graecorum, Ruthenorum et Rascianorum, in praenominato nostro Principatu partibusque Regni Hungariae eidem annexis graeci ritus Sanctae Romano-Catholicae Ecclesiae unitorum, Episcopatum Authoritate juris nostri patronatus, quod velut Princeps, et Rex haereditarius generaliter in conferendis universis Regni nostri Hungariae, et consequenter Principatus etiam nostri Transilvaniae Beneficiis ecclesiasticis, ad instar Divorum Hungariae Regum, Praedecessorum nostrorum felicissimae reminiscentiae, optimo jure habemus et exercemus, eligendum et nominandum: eidemque episcopatui, novae pariter fundationis titulo, ter mille florenos Rhenenses annuatim importantia bona immobilia ex Regiis nostris in saepedicto Transilvaniae Principatu fiscalitatibus clementer danda, et in perpetuum conferenda: haecque manifesta benignae propensionis nostrae argumenta Suae Sanctitati filiali cum observantia notificanda, simulque praedictum Joannem Pataki, pro nostra Majorumque nostrorum veteri consuetudine praesentandum, et ab Eadem Sua Sanctitate Apostolica pro eodem Episcopo benedictionem et confirmationem petendam duxerimus. Hinc ipsam etiam Reverendissimam Paternitatem et Dilectionem Vestram his de causis, Eidem omni meliori modo commendatis, benigne requirimus, quatenus pro Sua, qua apud S. Sedem Apostolicam pollet authoritate praemissa devotionis nostrae

symbola Suae Sanctitati remonstret, et simul efficere conetur, ac allaboret, ut praefatus Joannes Pataki, per Nos in dictum Episcopatum electus, et nominatus, non modo confirmationem suam gratis, et sine annatae, aut taxae alicujus solutione, eo quod Episcopatus hicce modicos admodum haberet proventus, obtineat; verum etiam, ut Pontificia Suae Sanctitatis dispensatione utrumque ritum, latinum scilicet atque graecum, sperato plurimarum adhuc hallucinantium animarum ad S. Romano-Catholicae Ecclesiae gremium reditu, fructuosius exercere possit, ac valeat. Factura est hoc pacto Reverendissima Paternitas et Dilectio Vestra rem Ecclesiae Dei multum proficuam, Nobisque gratissimam. Cui in reliquo Gratia nostra Caesareo-Regia benigne jugiterque propensi manebimus. Datum in Civitate Nostra Viennae Austriae die vigesima tertia Mensis Decembris, Anno Dni. Millesimo septingentesimo decimo quinto, Regnorum vero Nostrorum Romani quinto, Hispanici decimo tertio, Hungarici et Bohemici etiam quinto.

Carolus.

Joannes Josephus de Kászon.

Ad Mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis proprium,

(A. Pr. St.) Samuel Alvintz.

2.

Literae Cancellariae Transilvanico-Aulicae ad eundem.

Serenissime ac Eminentissime Princeps, Domine, Domine mihi gratiosissime!

Tandem aliquando negotium Episcopatus Valachorum, Graecorum, Ruthenorum, et Rascianorum graeci ritus, Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae in Transilvania, partibusque ad eandem spectantibus unitorum, post diversas disputationes et difficultates in Ministeriali Suae Majestatis Sacrmae. Conferentia iteratis vicibus ruminatas ac ventilatas, optatum consecutum est scopum; resoluto a Sua Majestate in Episcopum populi hujus Reverendo ac Doctis-

simo Domino Joanne Pataki, viro tam a vitae morumque integritate, quam scientia peculiari, studioque theologico apprime commendato. Pro cujus in Episcopatu hoc confirmatione, qualesnam hinc ab alte titulata Sua Majestate Sacrma. ad Suam Sanctitatem expeditae sint literae, ex annexa earundem copia Serenissima Eminentia Vestra uberius gratiosissime percipere dignabitur. Quia autem populus iste, praeter vicinorum Moldaviae et Valachiae Portae Ottomanicae subditorum schismaticorum principum, eorundemque ecclesiae ministrorum, Archi-Episcopi, et Episcoporum, continuas a sacra Unione avocationes; ab ipsismet etiam in gremio Principatus Transilvaniae existentibus haereticis, diversis sub pollicitationibus et praetextibus amovendus, ambiguas inter fidei procellas fluctuare videretur; nisi Rectore, et Pastore gubernetur, qui populum spatio aliquot saeculorum, a Sacra Romano-Catholica Ecclesia avulsum, ante quindecim vero solummodo annos, cooperantibus et desudantibus in eo gravibus valde, et zelosis apostolicis viris ad debitam eidem odedientiam et Unionem, una cum praedefuncto eorundem Episcopo reductum, mobilem adhuc et antiquos schismatis errores redolentem, sua prudentia, doctrina et authoritate vitaeque modestia in officio contineat. Et verendum sane est, ne in longiori vacantia et confirmatione sui Episcopi, ex cujus ad hanc dignitatem promotione universae ferme nationis salus dependet, subortis jam (prout inauditur) inter clerum aeque ac populum hunc periculosis quibusdam dissensionibus et scissionibus, sibi ex Valachia, schismaticis sub cinere gliscentem ignem foventibus, et perniciosa quaeque consilia ac media suggerentibus, Episcopum pro more et consuetudine priori, adducant: admisso (prout Serenissimae Eminentiae Vestrae apprime constat) libero in Transilvaniae religionum diversarum exercitio. Quemadmodum jam accidit, quod nonnulli eorum ad exterarum provinciarum Episcopos schismaticos recurrentes, per eosdem clericos suos ordinari curarunt; alii quoque errores, excessus, et vitia inter eos grassantur, cum ordinario suo

Praesule et moderatore careant; est denique populus iste in confusionibus, velut grex ovium sine pastore.

Proinde Serenissimae Eminentiae Vestrae, tanquam Archi-Praesuli et Protectori nostro haec ex officii mei incumbentia notificanda esse duxi, rogando impensissime Eandem, dignetur perpensis, et consideratis tot tamque periculosis circumstantiis, pro Deo et religione tantarumque hallucinantium animarum, quae trecentorum millium numerum excedunt, salute in eo apud Suam Sanctitatem efficaciter cooperari, quatenus, quo citius fieri posset, confirmatio Episcopi hujus, sepositis ex Suae Sanctitatis gratia et pietate difficultatibus, quae forsan ex parte Suae Sanctitatis in negotio praesenti occurrere possent, subsequeretur; metuo etenim, ne populus iste incultus et ineruditus, si hujusmodi difficultates inaudiret, tot laboribus comparatam sacram Unionem pronius excussurus, ac ad priorem schismatis labem tamquam nimis proclivis ad eandem rediturus esset. Quin imo in re tanti momenti, benigna Suae Sanctitatis dispensatio pro praetitulato Domino Pataki (cui parem ad hunc Episcopatum Transilvania nullum habuit) exercendi utrumque latinum quippe et graecum ritum, ad evitandum populi scandalum necessaria esse videretur. Quam Serenissimae Eminentiae Vestrae in re Catholicae Religionis, animarumque salute promovenda sollicitudinem Deus Ter Optimus Maximus remunerabitur; ego vero me paternis Serenissimae Eminentiae Vestrae gratiis demisse commendo et maneo

Viennae die 7. Martii anno 1716.

Serenissimae Eminentiae Vestrae

Humillimus ac devotissimus servus

(A. Pr. St.) Joannes Josephus de Kászon.

3.

Literae imperatoris ad Summum Pontificem.

Beatissime in Christo Pater, Domine Reverendissime!

Post officiosam nostri commendationem, et filialis observantiae continuum incrementum. Quandoquidem non

ita pridem evolutis diebus honorabilem Athanasium, Valachorum, Graecorum, Ruthenorum et Rascianorum in haereditario nostro Principatu Transilvaniae partibusque Regni aeque nostri Hungariae eidem annexis, graeci ritus Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae Unitorum Praesulem, et Episcopum ex hac luce decessisse contigisset: Hinc ne populus ille, qui schismatis prius labe laborabat, nonnullos vero ante annos, Divino Numine aspirante, zeloque virorum Apostolicorum cooperante ad Unionem, et gremium Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae rediit, Praesule suo destituatur; Nos pro ea, qua in promovendo cultu divino, religione catholica augenda, populisque in obsequio Sacrae Romanae Ecclesiae continendis, tenemur cura, et sollicitudine; inducti etiam praeclaris virtutibus, laudatisque et acceptis moribus, singulari item doctrina, et eruditione, omnibusque grata ac honesta exemplaris vitae conversatione, aliisque excellentibus animi dotibus fidelis nostri honorabilis Joannis Pataki, quibus ipsum Dei altissimi beneficio ornatum, et insignitum esse, ex demisso, diligentique fidelium nostrorum ac aliorum etiam gravium virorum fide digno testimonio, et recommendatione benigne cognovimus: eundem Joannem Pataki, tanquam personam idoneam, ac bene meritam, ad antefatum Valachorum, Graecorum, Ruthenorum, et Rascianorum in praementionato Principatu nostro Transilvaniae, partibusque Regni nostri Hungariae eidem annexis, graeci ritus Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae Unitorum Episcopatum Authoritate juris patronatus nostri Regii, quod velut Princeps et Rex haereditarius generaliter in conferendis universis Regni nostri Hungariae, et consequenter Principatus Transilvaniae beneficiis ecclesiasticis instar Divorum quondam Hungariae Regum Praedecessorum nostrorum felicis reminiscentiae, optimo jure habere, et exercere dignoscimur[1]),

---

[1]) Quod hic memoratur jus patronatus apostolici Hungariae regis, illustratum vide in *Historia diplom. juris patronatus apost. Hung. regum.* Vindobonae 1760; apud Szvorényi Mich., *de juris patronatus respectu majorum beneficiorum in eccl. Hung. fatis. De prae-*

eligendum, et nominandum esse duximus: eidem episcopatui novae fundationis titulo, ter mille florenos Rhenenses annuatim importantia bona immobilia, ex Regiis nostris in toties fato Transilvaniae Principatu fiscalitatibus clementer conferentes, et in perpetuum attribuentes. Proinde Nos eundem Joannem Pataki, pro nostra, Majorumque nostrorum veteri consuetudine Sanctitati Vestrae pro consequenda Apostolica confirmatione praesentamus, ab Eadem Sanctitate Vestra filiali cum observantia petentes, quatenus hujusmodi nominationem nostram et praesentationem admittere, praefatumque per Nos nominatum Episcopum Apostolica sua benedictione non solum confirmare; verum etiam ut cum Pontificia Sanctitatis Vestrae dispensatione utrumque ritum, latinum videlicet atque graecum, cum desiderato plurimarum adhuc hallucinantium animarum ad Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae gremium reductionis fructu exercere queat, eidem concedere; confirmationem vero sine annatae, ut et taxae alicujus solutione, eo, quod exiguos haberet proventus, elargiri Sanctitas Vestra dignetur. Faciet in eo Sanctitas Vestra rem Catholicae Ecclesiae proficuam, et Nobis gratissimam: Quam Nos de Sanctitate Vestra officiis, observantiaque filiali omnino promerebimur. Cui nos reverenter offerimus et obsequiose commendamus,

Datum in Civitate nostra Vienna Austriae die 23. Decembris, anno Dni. 1716. Regnorum Nostrorum etc.

Ejusdem Sanctitatis Vestrae
obsequens filius
Carolus.

---

posituris et abbatiis regalibus (*Hist. eccl. regni Hung. amoenitat.* 1796, fasc. VI., 5.); apud Cziráky, *Conspectus juris publici regni Hung.*, §. 477. Viennae 1851. — Sed lectione dignissima sunt, quae contra sententiam communem de veris rationibus ejusdem juris patronatus ex indubiis monumentis historicis passim animadvertit Rmus. Dr. Ferd. Knauz, quaeque in brevem epitomen diligenter collecta Germanorum consuetudini recens tradidit Cl. Dr. Joan. Csernoch in *Archiv für kath. Kirchenrecht* hoc praefixo titulo: *Das Wahl- und Ernennungsrecht bezüglich der Bischöfe und höhern Prälaten in Ungarn* (1884, I., pp. 138—140).

III.

De difficultatibus erectionis episcopatus Fogarasiensis et praeconizationis novi antistitis.

1.

De difficultatibus erectionis episcopatus Fogarasiensis ab Episcopo latino Transilvaniae petitis ex Constitutione Concilii oecumenici Lateranensis IV. anni 1215[1]), relata in Corpore juris canonici c. *Quoniam in plerisque* 14. X de offic. judic. ordinar. (I. 31.).

a.

Textus Constitutionis citatae.

Quoniam in plerisque partibus intra eamdem civitatem atque dioecesim permixti sunt populi diversarum linguarum, habentes sub una fide varios ritus et mores[2]): districte praecipimus, ut pontifices hujusmodi civitatum sive dioecesium provideant viros idoneos, qui secundum diversitates rituum et linguarum divina officia illis celebrent et ecclesiastica sacramenta ministrent, instru-

Ἐπειδὴ ἐν πλείστοις μέρεσιν ἐντὸς τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ ἐνορίας ἀναμίγνυνται λαοὶ διαφόρων γλωσσῶν, ἔχοντες ὑπὸ μίαν πίστιν ποικίλα ἤθη καὶ συνηθείας· ἐσφιγμένως προστάσσομεν, ἵνα οἱ ἀρχιερεῖς τῶν τοιούτων πόλεων ἢ ἐνοριῶν προνοήσωσιν ἄνδρας εὐδήμονας, οἵτινες κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν πόλεων καὶ τῶν γλωσσῶν τὰ θεῖα ὀφφίκια αὐτοῖς ἐπιτελέσουσιν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ μυστήρια, διδά-

---

[1]) Apud Hardouin, t. 7, pp. 27—28.

[2]) Urbe CPolitana a Latinis capta anno 1204, imperioque a Balduino, Flandriae Comite, occupato ac Thoma Mauroceno ad thronum patriarchicum evecto plerisque civitatibus Orientis, in quibus Latini permixtim cum Graecis vivebant, episcopi latini praefecti sunt. Postulantibus Graecis, cum Ecclesia catholica unitis, ut sacramenta sibi proprio suo ritu administrarentur, Concilium oecumenicum praesenti hac Constitutione utrisque consulere studuit, praecipiendo, ut episcopi latini eligerent parochos idoneos juxta linguam eorum, quibus sacramenta erant conferenda, et — si necessitas postulasset — alium episcopum catholicum graeci ritus ut vicarium assumerent, ut per eum Graecis catholicis sacramenta conferrentur: ita scilicet, ut in una civitate duo episcopi tanquam ordinarii non constituerentur.

endo eos verbo pariter et exemplo. Prohibemus autem omnino, ne una eademque civitas sive dioecesis diversos pontifices habeat[1]), tamquam unum corpus diversa capita, quasi monstrum[2]). Sed si propter praedictas causas urgens necessitas postulaverit, pontifex loci catholicum praesulem nationibus illis conformem provida deliberatione constituat sibi vicarium in praedictis, qui ei per omnia sit obediens et subjectus. Unde si quis aliter se ingesserit, excommunicationis se noverit mucrone percussum; et si nec sic resipuerit, ab omni ecclesiastico ministerio deponatur: adhibito, si necesse fuerit, brachio saeculari ad tantam insolentiam compescendam.

σκοντες αὐτοὺς λόγῳ ὁμοίως καὶ ὑποδείγματι. Κωλύομεν δὲ παντελῶς, ἵνα μὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ πόλις ἢ ἐνορία διαφόρους ἀρχιερεῖς ἔχῃ, ὡς ἓν σῶμα διαφόρους κεφαλὰς, ὡσανεὶ τέρας. Ἀλλ' ἐὰν δι' αἰτίας ῥηθείσας ἐκβιάζουσα ἀνάγκη αἰτήσῃ, ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ τόπου καθολικὸν προεστῶτα τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις σύμμορφον προβλεπτικῇ διασκέψει καθιστάτω ἑαυτῶν ἀντιπρόσωπον ἐν τοῖς προῤῥηθεῖσι, τὸν κατὰ πάντα ἐσόμενον αὐτῷ ὑπήκοον καὶ ὑποτεταγμένον. Ὅθεν ἐάν τις ὅλλως ἑαυτὸν ἐμβάλλῃ, ἀναθέματος ξίφει ἑαυτὸν γνώτω χρουσθέντα· καὶ εἰ μηδὲ οὕτως ἀνανεύσει, ἀπὸ πάσης ἐκκλησιαστικῆς διακονίας καθαιρεθησόμενον· προστεθέντος, εἰ ἀναγκαῖον ἔσται, κοσμικοῦ βραχίονος πρὸς τὸ τὴν τοσαύτην ἀκαταστασίαν χαληνωθῆναι.

---

[1]) Canone *In apibus* 41. C. VII. q. 1., quem glossa hic citat, s. Hieronymus (ad Rustic. monach., n. 15) sex similitudinibus probat, plures praelatos non debere esse in eadem ecclesia, sed singulis ecclesiis singulos antistites esse praeficiendos. *In apibus*, inquit, *princeps unus est; grues unam sequuntur ordine literario; imperator unus; judex unus provinciae. Roma, ut condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, et parricidio dedicatuo; in Rebeccae utero Esau et Jacob bella gesserunt: singuli ecclesiarum episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi, et omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur* (Migne, Patrol. lat. t. 22, p. 1080). — Alia scitu utilia de hac prohibitione duorum episcoporum proponit Gonzalez Tellez in comment. ad h. l., exhibito etiam longo indice auctorum, qui hanc materiam ex professo tractarunt.

[2]) Ex C. *Inter* 2. X. de translat. episcopi (I, 7) accedit altera ratio, scilicet matrimonii spiritualis inter episcopum et ecclesiam sponsam suam, quae non potest simul copulari duobus.

b.

Literae Joannis Pataki ad Cardinalem Primatem de difficultatibus ab episcopo latino motis.

Serenissime et Eminentissime Princeps, Domine, Domine Benignissime.

In vigilia sanctorum Simonis et Judae Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Baro Georgius Mártonffi, Transilvaniae Eppus., hic in metropolitano Collegio Pazmaniano, coram Adm. R. Patre ejusdem Venerabilis Collegii Regente, Joanne Baptista Jurkovich, has quaestiones mihi proponere dignabatur: a quonam loco episcopatus graeci ritus per Transilvaniam suam sortitus sit denominationem? Cui respondi, ab oppido Fogaras. Ad haec Ille reponens ait, hoc fieri minime posse, neque enim plures se Eppos. cognoscere, neque admittere posse; sed, ut sciam, me eidem per omnia subjectum esse, et per modum ejusdem Vicarii in sua dioecesi Divina agere oportere. Ad cujus primum negativae propositionis membrum, videlicet nominationem episcopalem minime a Fogaras fieri posse, reposui, si hoc Illmae. et Rmae. D. Vestrae non placet, placeat interrogare Imperatorem, hujus epptus. clementissimum fundatorem, cur ita decreverit? per ejusdem siquidem pientissimam intentionem, haec denominatio eppalis. a dicto loco Fogaras determinata et ratificata habetur; unde ulterius de hoc puncto utpote altiori loco inhaerente me loqui minime oportet.

Caeterum Illmam. ac Rmam. Dominationem Vestram esse tantopere in sua dioecesi liberam, ut unicum Archiepiscopum Colocensem, uti fateri dignatur, Superiorem agnoscat[1]), nisi fallar, vix putem; siquidem praeterquam quod tum supradicta Illmae. D. Vestrae dioecesis, tum ejusdem dioecesis Dni. Episcopi, attestante hoc idem Ipsamet Illma. et Rma. Dominatione Vestra, magna zeli

[1]) Episcopatus Transilvaniensis ad provinciam ecclesiasticam Colocensem spectat et archiepiscopo Colocensi juxta canones subest.

et vigilantiae Archiepporum. Strigoniensium cura et solicitudine, contra religionis catholicae hostes est conservata, et ipsimet Dni. Episcopi promoti, et honoribus augmentati; est hoc etiam, quod dentur praecipua in Transilvania dignitatis ecclesiasticae loca: uti Praepositura Cibiniensis, Decanatus Coronensis, Abbatia de Kolos-Monostra, quae immediate Archieppos. Strigonienses venerata sunt, et venerabuntur Superiores[1]). Ad quae supradictus D. Eppus. reposuit: verum est, inquit, aliquando circa haec loca motam fuisse litem, ast adhuc manere indecisam; cui ego reposui: videatur libellus Actorum et Decretorum Synodi dioecesanae Strigoniensis, in quo apparent bullae Bonifacii noni et Pii secundi, Romanorum Pontificum, quae lucidissimam decisionem litis hujus in favorem Strigoniensium Archiepporum., locis praedictis enumeratis, determinant. Quoad secundum ejusdem Illmi. Domini Eppi. propositionis membrum, scilicet: quod debebo eidem esse subjectus, humiliter eidem reposui, ostendendo hujus acclusae copiae authenticum originale, per sanctae memoriae Leopoldum Imperatorem huic ecclesiae clementissime collatum, in quo ecclesia graeci ritus per Transilvaniam, et partes Hungariae eidem annexas, summae authoritati Serenitatis Eminentiae Vestrae et successorum Strigoniensium Archiepporum. se suppositam gratulatur[2]).

His Serenissimam et Eminentissimam D. Vestram prius molestare haud praesumebam, putans similia Illmi. et Rmi. Dni. Transilvaniae Eppi. verba non esse seria; at nunc cum agnoscam seria fuisse, quoniam supradictus Dnus. Eppus., uti ex annexis lineolis a Rmo. Dno. Lucio Amato Torrini Roma mihi transscriptis, evidenter apparet,

---

[1]) Legi merentur quae de Archiepiscopi Strigoniensis jurisdictione in tria haec beneficia ex raris fontibus historicis diligenter annotata sunt in *Schematismo ven. cleri dioecesis Transilvaniensis anni 1882*, de Praepositura Cibiniensi quidem pp. 46—50, de Decanatu Coronensi vero pp. 34—36, de Abbatia Kolos-Monostra tandem pp. 123—124.

[2]) Joannes Pataki hic refert artic. 5. Diplomatis Caesarei II. d. d. 19. Martii a. 1701 a nobis supra exhibitum pp. 296—297.

Romae contra Eppatum. graeci ritus in Congregatione de Propaganda Fide sedulo agit, uti haec annexa ejusdem verba declarant: *non posso significarle cosa di positivo come vorrei toccante il consaputo interesse di V. S. stando ancor l' affare medema in sospeso, stante una lettera in specie scritta da Monsig. Mártonffi, Vescovo latino di Transilvania alla sacra Congregazione di Propaganda Fide, dove da quello che ho potuto penetrare, il medemo fa instanza che non venghi praegiudicata e ristretta la Sua giurisdition mediante la nuova fondazione del di Lei Vescovado greco, in quella parte* (deinde tamen subdit:) *quall' instanza credo non possa avere susistenza; tutta volta la sacra Congregazione vorrà esaminarla.* Utrum tamen haec contra Epptum. vel potius contra mentem pientissimi fundatoris videatur actio, Serenitatis et Eminentiae Vestrae altae Sapientiae humillime submitto, quae omnia ductus capellanali humilitatis meae obligatione demississime insinuanda sumpsi, et una ad protectrices Serenitatis et Eminentiae Vestrae alas confugio, et supplico humillime, quatenus durante casu quo ulterius hujus impedimenti negotio hanc graeci ritus amplam nationem sibi summe de tanto Serenitatis et Eminentiae Vestrae principalis vigilantiae pastorali zelo gloriantem, manutenere et defendere benignissime dignetur. Quam Serenitatis et Eminentiae Vestrae plus quam paternam in sacram Unionem gratiam, supplicibus votis apud Deum una cum meo clero et natione promereri non intermittam. — His potenti tutelae Serenitatis et Eminentiae Vestrae, exosculata ejusdem sacra Purpura, humillime de genu me commendo et glorior perpetuo esse,

Viennae 24. Octobris 1718.

Serenitatis et Eminentiae Vestrae

humillimus capellanus et indignus servus

(A. Pr. St.) Joannes Pataki,

n. Eppus. Valachorum in Transilvania.

c.

Querelae episcopi latini Transilvaniae contra erectionem episcopatus Fogarasiensis ad Cardinalem Josephum Sacripantes[1]*), Praefectum Congregationis de Propaganda Fide, delatae.*

Eminentissime Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis, Dne., Dne. et Pater mihi Gratiosissime et Colendissime.

Salutem et devotarum precum mearum pro incolumitate Eminentiae Vestrae oblationem.

Quod praesentibus indignis meis literis Eminentiam Vestram molestare debuerim, impulit me Rmi. Domini Joannis Pataki, graeci ritus Transilvanensium Valachorum neo-electi Episcopi de Fogaras praejudiciosa nominatio. Oppidum enim Fogaras meae jurisdictioni subjectum alium Ordinarium de jure agnoscere non potest, neque una eademque ecclesia duos sponsos cum bigamia patitur; unde dioecesis Transilvaniensis nunquam praeter unicum Alba-Juliensem Eppum. habuit; sed Sacra Propagandae Fidei Congregatio Vicarios Apostolicos praeficere, et nominationem de aliquo Italiae episcopatu semper eisdem dare consueverat, prouti et Dnus. Rmus. Munkácsiensis ex Italiae partibus Sebastopolitanus actu nominatur; alter item Armenorum Apostolicus pie defunctus Vicarius Ochendius eppatu. Aladiensi condecorabatur[2]); et esto, Sacratissima Imperatoria Majestas pro subsistentia Rmi. Dni. mentionati Episcopi novam primo fecerit fundationem, ea nihil impediet, si Dni. graeci ritus Transilvaniae Episcopi constanter titulum ex partibus Italiae habebunt.

Eapropter quam humillime rogandam duxi Eminentiam Vestram, quatenus Eppatum. meum in suis antiquis juribus sartum tectum conservare, et Rmo. Dno. Pataki titulum aliquem eppalem. in partibus Italiae non solum

---

[1]) Cardinalis Sacripantes fuit etiam Protector Collegii Graecorum in Urbe atque inde omnibus orientalis ecclesiae necessitatibus apprime initiatus. Obiit anno Christi 1727, suo 85. digne laudatus a Guarnacci, *Hist. Pont. et Card.*, t. 1, pp. 439—442.

[2]) De eo relege quae superius dicta sunt p. 263.

providere, sed et eundem mihi subordinatum reddere dignetur, prouti Dnus. Vicarius Apostolicus Munkácsiensis Georgius Bizanczy Dno. Illmo. et Rmo. Agriensi per Decretum Sacrae Congregationis de Propaganda Fide subjectus redditur.

Quam Eminentiae Vestrae gratiam meis ad Deum fundendis precibus, sacram deosculando Purpuram, demereri non intermittam permanendo

Viennae die 8. Octobris 1718

Ejusdem Eminentiae Vestrae

humillimus et devotissimus

Georgius Mártonffi,

(A. E. Tr.) Eppus. Transilvaniae.

2

De difficultatibus confirmationis novi episcopi a Dataria Romana ex Regula Cancellariae secunda petitis contra universalem patronatum regis Hungariae.

Animadversio praeliminaris. Dataria Romana *gratiosis* tribunalibus accensetur, quod plurimae gratiae a Papa concedi solitae per hoc organum expediantur. Ejus munus, inter alia negotia ecclesiastica, versatur circa collationes beneficiorum reservatorum, cujusmodi sunt ecclesiae cathedrales ex Regula Cancellariae secunda. Literarum exempla primum registris papalibus inserenda, deinde foris mittenda per tot officialium et revisorum in jure et nominatim in propriis suis materiis peritissimorum transeunt, corriguntur ac reformantur, ut semel edita nihil continere posse credantur, quod juri adversetur, et si quid tale continere deprehendantur, Papa implicite in eo juri derogare censeatur[1]). Jam vero in ejusmodi repetitis revisionibus et examinibus supplicationis Caroli VI. motum in Dataria est dubium de amplitudine patronatus regis Hungariae circa beneficia ecclesiastica, sitne restringendus ad beneficia jam fundata, an vero etiam extendendus ad alia inposterum erigenda, atque ita accipiendus, ut rex non solum habeat jus praesentandi et nominandi, sed potius jure peculiari possit eligere praelatos et beneficia ecclesiastica conferre[2])? Eam quaestionem respicit epistola Cardinalis a Schrattenbach jam sistenda.

---

[1]) Cfr. Card. De Luca, *Relatio Romanae Curiae*, discurs. 9, n. 30.
[2]) Cfr. Pázmány apud Peterfy, *Conc. Hung.* part. I., pp. 76—78. et auctores superius jam adductos pp. 414—415.

a.

Literae Joannis Pataki ad Cardinalem Primatem.

Serenissime et Eminentissime Princeps!
Domine, Domine Clementissime!

Principale impedimentum meae adeo prolongatae confirmationis retardativum in acclusa copia literarum Emi. Dni. Cardinalis a Schrattenbach Serenitati Vestrae cum demississima tantae molestiae deprecatione humilis transmittere praesumo. Caeterum, Clementissime Princeps, mandatum altefati Emi. Dni. Cardinalis in suis expressum, Originales ejusdem Emi. Dni. Illmo. Dno. nostro Cancellario Aulico Transilvanico communicando humiliter executus sum: qui se secundum rei exigentiam omnia necessaria in hac Augustissima Aula pro posse acturum gratiose adpromisit. Excellentissimus D. quoque hujas Nuntius Apostolicus hanc difficultatem, ab Emo. Dno. Cardinale Pauluzio[1]) sibi transmissam ferme iisdem terminis fato Illmo. Dno. Cancellario Aulico Transilvanico proposuit. Quid hinc sequetur, longior mora, vel vero mihi insperata eliberatio, Serenitatis Vrae. (cui me usque ad ultimos consecravi cineres) alta sapientia facile comprehendet. De reliquo, Clementissime Princeps, in hac longa mea mora, quamvis variis miseriarum concutiar fluctibus, laetor tamen, quod sub tam clementissimis Serenitatis Vestrae alis hic in Venerabili Serenitatis Vestrae Collegio Pazmaniano vere paternam experior providentiam.

His me Serenitatis et Eminentiae Vestrae, sacra humillimo de genu exosculata Purpura, solitae tutelae supplex commendo, et emorior

Viennae 1719 die 31. Maji.

Serenitatis et Eminentiae Vestrae
humillimus capellanus et orphanus
(A. Pr. St. et A. E. Tr.) Johannes Pataki.

---

[1]) Quod imperator auditis difficultatibus, quae contra duos episcopos ritus graeci, a se nominatos, Hodermarszky et Pataki, in Urbe Roma motae erant, non gravius moveretur, id sane magna ex parte inde

b.

Literae Cardinalis de Schrattenbach[1]) *ad Joannem Pataki.*

Illustrissime et Reverendissime Domine!

Rmam. Dominationem Vestram latere nolo, negotium Suae confirmationis quidem eo devenisse, ut ejusdem expeditio, moderato etiam pretio, obtineri posset; Datariam Apostolicam autem nunc praetendere, quod pro parte Suae Caesareo-Regiae Majestatis super jure patronatus a S. Sede ad hunc Episcopatum condendi alia bulla impetrari et taxa persolvi debeat: quae quum longe majores quam ipsa confirmatio expensas requirat, et quantumvis etiam gratis elargiretur, juribus Caesareo-Regiis nimium praejudicare videatur, ideo ex parte mea in impetrationem et expeditionem hujusmodi secundo dictae bullae nullatenus consentire volui, sed efficacit^r remonstravi Suae Caesareo-Regiae Majestati pro primo jam antea vi privilegii jus patronatus super omnibus regni Hungariae beneficiis pleno jure competere, consequenter Eam nullo alio conferendi indulto indigere, et pro secundo hanc Suae Majestatis in persona Rmae. Dominationis Vestrae factam provisionem et redituum assignationem non debere pro propria erectione nova, sed potius pro dotatione antehac erectae ecclesiae episcopalis haberi; et quantumvis etiam vera et realis nova erectio esset, jam ex eo, quod Sua Sanctitas erigendi licentiam dederit, hunc episcopatum naturam beneficii nactum, et uti reliqua omnia juri patronatus regis universali olim acquisito subjectum esse, siquidem inconveniens

---

venit, quod primus Papae administer seu Secretarius Status, Cardinalis Pauluzi, apud Augustam Aulam Caesaream esset in paucis acceptus: qui eodem munere etiam sub Benedicto PP. XIII. clarus obiit anno 1726, amplissime laudatus a Guarnacci, t. 1., pp. 479—484, et a Fleury, t. 72., pp. 345—351.

[1]) Cardinalis Wolfgangus Hannibal ex Comitibus de Schrattenbach, Collegii Germanici et Hungarici olim alumnus, archiepiscopus Olomucensis, Legatus Caesareus in Urbe, et ab exeunte anno 1719, utriusque Siciliae Pro-rex, defunctus anno 1738, dignis laudibus celebratur a Guarnacci, t. 2., pp. 215—218 et a Fleury, t. 76., pp. 86—94.

foret, si privilegium ad quaecunque beneficia ob eorum fundationem et alia erga Ecclesiam merita concessum, non etiam ad illa, quae ab eodem privilegiato ad exemplum Majorum ex post erigantur et ex proprio patrimonio regia liberalitate donantur, extendi deberet. Et quanquam haec Aula apud me insisterit, ut ejus Resolutionem Suae Caesareo Majestati referrem, ego tamen quod tam ridiculam praetensionem transscribere non possem, me constanter excusavi; quia vero ex post sub manu inaudivi, quod Nuntius Apostolicus Viennae ut Suae Caesareo-Regiae Majestati hac in parte loquatur in commissis acceperit, ideo Rmam. Dnem. Vram. de re eum in finem certiorem faciendam duxi, ut Ministerium Caesareo-Regium Hungaricum praevie desuper informatum reddere, et casu quo illud ejusdem meae opinionis esset, efficere conetur, quatenus praefato Nuntio in subsistentia hujusmodi praetensae novitatis serio exponatur, mihi vero et hujati Excellmo. Oratori Caesareo Mandatum Caesareo-Regium transmittatur, quo muniti nos tanto cum majori efficacia opponere, et postquam D. Nuntius Suae Caesareae Majestati mentem suae Aulae in scriptis retulerit, Ejusdem remonstrationibus suffulti Datariam ad desistendum eo facilius flectere ac Rmae. Dnis. Vestrae tam diu dilatam confirmationem tandem ad finem perducere valeamus, quod ex parte mea animitus desidero, et constanter maneo

Romae 6. Maji 1719.

Illmae. et Rmae. Dni. Vrae.

semper addictissimus

(A. Pr. St. et A. E. Tr.) Cardinalis a Schrattenbach.

IV.
Causa confirmationis Joannis Pataki in Curia Romana pendente.

1.
Relatio de commoratione Viennensi nominati antistitis.

Ex msc. Historia Collegii Pazmaniani ab anno 1623 ad annum 1761, ad an. 1718, p. 247.

Accessit non mediocre hoc anno domui nostrae solatium ac honor, dum Illmum. ac Rmum. Dnum. Joannem Pataki ante unum circiter annum nominatum Valachorum in Transilvania Unitorum Eppum. graeci ritus, hoc anno fundatione trium millium annuorum e bonis Samosujvár-iensibus collatis ex Caesarea munificicentia per decretum audisset dotatum; virum, domus nostrae per biennium, Romani vero Ungarici per quinquennium Collegii alumnum, a doctrina et virtute commendatissimum, quem Pontifex Max. e dioecesi Strigoniensi translatum in Transilvaniam missionarium destinarat. Zelo ille ductus Unionis verae et sincerae cum Romana Ecclesia persuasus est, ut acceptaret electionem sui in Eppum. Valachorum, ac, cum S. Basilium, mutato nempe ritu latino in graecum, professus esset Zagrabiae, indies bullas Pontificias praestolatus, quibus habitis consecratus veram Unionem Valachorum et minime pro more aliorum de schismate suspectam curaret ac tueretur ad Majorem, quam spirat, Dei Gloriam.

2.
Responsum Illmi. Joannis Josephi Bornemisza de Kászon ad P. Josephum Bardia

de periculis dilatae confirmationis.

... Nominati Valachorum Episcopi Dni. Joannis Pataki introitum ad suum clerum graves requirere necessitates, prout ex Reverentiae Vestrae aliorumque informationibus video, ipse etiam agnosco; neque omitto Suae Majestati

Sctmae. et Augustissimae Aulae exponere; at tot difficultates in episcopatu hoc neo, ut servatur, erecto inter Romanam Curiam et Augustissimam Aulam hanc jus suum disputantes intervenerunt, quae rei remoram injecerunt, ut si ipse Dnus. praedictus Episcopus Viennae non esset sedulo suo in negotio allaborans, opinio fors oriri posset, ex tepore aliquo illud protendi: spero tamen eundem Dnum. Episcopum impedimentis tandem solvendis brevi ad suos redire posse. . . .

Viennae 17. Aprilis 1720.

Servus paratissimus

Joan. Jos. Bornemisza de Kászon.

(A. Par. C.)

V.

De praecipuis Patakii patronis in Consistorio Summi Pontificis, Cardinalibus Ptolomaeo et Salerno.

Tot tantisque difficultatibus contra confirmationem Pontificiam allatis, Patakio nostro peropportune se obtulerunt duo potentissimi in Sacro Purpuratorum Senatu patroni Cardinales Ptolomaeus et Salernus, qui ut generatim in utilitatem ecclesiae orientalis semper operae plurimum studiique contulerunt, ita nominatim in praesenti casu labori non esse parcendum putarunt, ut ecclesiae Valachicae in terris Austriacis cum episcopatu Patakii nova aera fidei scientiaeque oriretur. Patakium ambo de facie noverant, ex vero aestimabant et apud Pontificem non satis digne laudare poterant.

Cardinalis Ptolomaeus, Patakii quondam Rector in Urbe, lectori jam aliquantum est notus ex iis quae supra diximus pp. 89, 90, 378—380. Alia de eo prostant in *Giornale de' Letterati d' Italia*, t. 38, pp. 1—98; apud Guarnacci, t. 2, pp. 231—238; Moroni, t. 77, pp. 3—4; et Fleury, t. 72, pp. 335—343. Sed forte magis obvia sunt, quae diligenti cura collegit Hurter, *Nomenclat. literar.*, t. 2, pp. 957—962. Iis nos aliqua adhuc ignota ex msc. addemus in Parergis. Interim pauca haec de Ptolomaei promotione, quae ex cit. *Giornale* et Guarnacci in *Nomenclat. literar.* transierunt, enotare juverit. „A Superioribus suis praeficitur Collegio Germanico et Hungarico. Clemens XI. vero, cui tanti viri pietas et doctrina et suscepti

pro Ecclesia labores explorati erant, die 18. Maji anni 1712 eum in Sacrum Purpuratorum Patrum coetum adscivit. Adstabat ipse in eodem Collegio cuidam theologicae disputationi, quo tempore electionis certior factus est. Primo intermitti disputationem vetuit. Mox urgente salutantium et undique confluentium turba, moestus aufugit, atque in cubiculum ita se abdidit, ut nemini eo die sui adeundi potestatem fecerit. Lacrymans totamque noctem vigilans gravissimam ad Pontificem scripsit epistolam et, petitis ex theologia rationibus, totis viribus postulavit, ut collatum honorem a se amoliretur. Clemens vero, ne vir modestissimus diu recusaret, imperii religione deterruit. Postridie visitatus a Cardinali Fabronio, cive suo, pontificio obedientiae praecepto adactus fuit. Sic recusandi sublata spe, ita dignitatem sustinendam censuit, ut nihil de pristino vivendi genere remitteret. . . . In Collegium Romanum secessit duobus cubiculis contentus, lectulo tantum et librorum pluteis ornatis." — Inter alia munera, quae Cardinalis Ptolomaeus strenue obivit, praefectum egit congregationis linguarum orientalium, eo in officio etiam multa utilique opera ecclesiis orientalibus praebita. Piissime obiit die 19. Januarii 1726, annum agens 73.

Horatium Oliverium Cardinali a Kollonich olim auctorem fuisse, ut in praeclaris suis conatibus pro ecclesia orientali, praesertim in maxime arduis negotiis, opera Patris Joannis Baptistae Salerni S. J. uteretur, supra didicimus p. 83. — Et erat sane, cur P. Horatius hoc consilium Viennam perscriberet; vix enim reperiri in Urbe poterat, qui Patrem Salernum et zelo ecclesiam orientalem in literis fideque promovendi superaret, et auctoritate apud Clementem XI. in negotiis Orientales spectantibus vinceret: tanto in pretio habebatur illius opera, quam in regendo Graecorum Collegio consumpserat, edito etiam in Orientalium commodum egregio magni laboris opere tribus tomis constante, hoc praefixo titulo: I. *Specimen orientalis ecclesiae ab origine ad concilium Nicaenum primum. Ab alumnis Collegii Graecorum exhibitum: in quo ad usum ejusdem Collegii paucis exponitur, quae fuerit orientalis ecclesia primis tribus a Christo saeculis, et quid senserit de primatu Petri et Romani Episcopi. Adjecta brevi paraenesi, qua Photiani orientales ad catholicam Unionem sub Clemente XI. graecae nationis amantissimo revocantur.* Romae. Chracas, 1702. II. *Specimen orientalis ecclesiae a concilio Nicaeno primo usque ad Cp. generale secundum* . . 1706. III. *Specim. . . in quo continentur copiosa arianae conjurationis historia et argumenta capitum quae ampliori volumine jam sunt in lucem edita.* Romae. Chracas, 1706[1]). Clemens XI. quippe, literis graecis doctissime eruditus[2]) ac perspectis-

---

[1]) Cfr. De Backer, *Bibliothèque*, t. 3. p. 495.

[2]) Relege p. 14, not. 2.

sima erga ecclesiam orientalem benevolentia iu Urbe pernotus omnibus[1]), summa cum laude Rectoris curam probaverat, qua is juvenes fidei suae commissos omni ratione ad discendi cupiditatem excierat; Salerno ipsi autem persuasum erat, fieri omnino non posse, quin orientales clerici ad virtutis doctrinaeque studium vehementer incitarentur sancteque inflammarentur, si ipsis omnigena veteris ecclesiae catholicae orientalis exempla ante oculos ponerentur ad usum jugiter traducenda Caput operis, quod tractat de celeberrimis scholis Orientis Caesareae in Palaestina, Alexandriae, Athenis et Constantinopoli, sic orditur: *Non is quidem per illa tempora erat Orientis aspectus, qualis nunc literarum inopia esse videtur, horridus et incultus: sed omni potius disciplinarum genere adeo perpolitus et elegans, ut literarum gloria et studiorum celebritate tunc anteirent Orientales. Igitur tempestate illa artes, disciplinae, studia, sacrae profanaeque literae in Oriente valebant plurimum. Scriptores item virique doctrina illustres innumeri pene floruerunt. Ludi praeterea scientiarum nobiles atque frequentes, scholaeque fama celebratissimae ibidem erant* etc.

Salernus non minus ornatissimis moribus quam insigni eruditione ac longo rerum usu clarus primum Hannibali Albani, Legato Pontificio, in partes septentrionales, Germaniam, Bataviam, Poloniam proficiscenti itineris et laborum socius adjunctus rem Ecclesiae catholicae egregie promovit, praesertim Friderico Augusto, Duce Saxoniae, ad fidem catholicam converso[2]); deinde iterum arrepto in Germaniam et Poloniam itinere, quae antea operatus erat, undequaque firmavit. Rebus omnibus feliciter absolutis anno 1719 Romam reverti properavit, sed Viennam advectum nuntius de sua ad Sacram Purpuram assumptione occupavit. Dum ex longinqua Austria collatum honorem per Cardinalem Ptolomaeum, suum olim in theologia magistrum, apud Summum Pontificem modis omnibus deprecabatur, in Collegio Viennensi per aliquot menses degens Patakium praesentem vidit[3]) ejusque Causam ipse perspexit. Instantissimam Purpurae deprecationem Pontifex rejecit, Purpurati Salerni preces pro ecclesia orientali mox offerendas tanto libentius auditurus. † 30. Januarii 1729, anno aetatis 59. — Caetera Salerni gesta paucis complexi sunt Guarnacci, loco a nobis supra adducto p. 83; Moroni, t. 60, p. 253; Fleury, t. 73, pp. 141—142.

---

[1]) Vide pp. 12 et 47.

[2]) Obiit rex Poloniae anno 1763. Ejus vitae et laudum compendium dedimus in opere *De rationibus festorum utriusque SS. Cordis*, pp. 87—89, editionis 5.

[3]) Ex eodem anno 1719 literae annuae Provinciae Austriae S. J. e Collegio Pazmaniano de Patakio referunt: Ornamentum in virtute literisque stimulus accessit domus incola Illmus. et Rmus. graeci ritus Episcopus Valachorum unitorum in Transilvania, exercitiis scholasticis frequenter praesens, domui solatium, omnibus exemplum. (B. P. V. 12113.)

Sed non minori auctoritate apud Clementem XI. vigebat Ptolomaeus, praesertim in Causis alumnorum suorum. *Indicibile*, inquit Biographus in Giornale cit., *è la stima e l' affezione che mostrato di lui avea il Santissimo Pastore della Chiesa, Clemente XI. . . . Pel bene de' suoi alunni, Tolomei non risparmiava mezzi e raccomandazioni: principalmente al Massimo Pontefice Clemente XI, erano i ricorsi e le suppliche, il quale si contentò che talvolta glie n' esponesse i bisogni per via di biglietti, senz' andar all' udienza, ne' quali (biglietti) scorgeasi una dettatura che seco portava la preziosità delle vene donde scaturiva.* De pondere autem quod ejus suffragium in sacris Romanis Tribunalibus habebat, haec auctor inferius subdit: *Accolto fù il sentenziare che faceva il Card. Tolomei con approvazione concorde delle Congregazioni di cui era membro: alle quali bastava, per non isgomentarsi nelle risoluzioni da prendere il sapere che il Card. Tolomei esaminato aveva l' affare.*

Tantorum virorum suffragio fulta Causa ecclesiae orientalis in negotio Patakiano tandem omnes, quibus obstructa erat, difficultates feliciter vicit. — Igitur processu informativo, qui confectus de more fuerat Viennae a Nuntio Apostolico, in praeviis consessibus Romanis diligenter examinato ac probato, auditoque voto S. Congregationis de Propaganda Fide[1]), tandem in consistorio diei 28. Novembris 1720 (quod ultimum erat Pontificatus Clementis XI.) de erectione novi episcopatus deque primi episcopi confirmatione latum est judicium, quae dicitur *propositio*. Eam servatis servandis secutum est Decretum, quod consultis Cardinalibus Pontifex emisit die 3. Februarii 1721, feria secunda hebdomadae ante Dominicam Septuagesimae. Sed brevi ex humanis ereptus Papa nec consuetas bullas expedire potuit, nec fructus hujus aliorumque laborum videre, quos extremo hoc vitae tempore pro Deo et Ecclesia catholica, etiam orientali[2]), strenue susceperat. Mense proxime sequenti, die 19., sancto Josepho sacro, pie decessit Clemens XI. anno aetatis 72., die 8. Maji successorem nactus Innocentium XIII. (Michael. Angel. *Conti*), qui Clementis XI. Decreta statim jussit executioni mandari.

---

[1]) Quod S. Congregatio Cardinalium rebus consistorialibus praepositorum, Causam erectionis novi episcopatus ritus graeci examinatura, votum S. Congregationis de Propaganda Fide praevie exquisierit, id inde venit, quod Sacra haec Congregatio jam inde a reditu Athanasii ad Ecclesiam catholicam ordinando ecclesiae unitae statu fuisset occupata, quemadmodum diximus supra pp. 109, 287—288. Ea de causa etiam factum est, ut Episcopus latinus Transilvaniae suas querelas contra erectionem novae sedis cathedralis intra fines territorii sui ad Cardinales negotiis propagandae fidei praepositos deferret (heic p. 421—422).

[2]) Anno 1720 habitum est Zamosciae celebre Ruthenorum concilium provinciale, cui Clemens XI. Hieronymum Grimaldum, Apostolicum

VI.
De confirmatione pontificia.

1.
Bulla erectionis episcopatus Fogarasiensis r. gr.

Innocentius Episcopus Servus Servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Rationi congruit et convenit honestati, ut ea quae de Romani Pontificis vigili providentia et benignitatis gratia processerunt, licet ejus superveniente obitu Literae Apostolicae desuper confectae non fuerint, suum tamen debite sortiantur effectum. Dudum siquidem felicis recordationis Clemens Papa XI. Praedecessor Noster, cui coelestis Pater familias suas dederat pascere oves in terris, ex onerosa sui muneris hujusmodi cura assidue levabat in circuitu sollicite mentis suae oculos; et si dominicum gregem divina sic disponente bonitate augeri prospiciebat in dies, ut grex ipse sic auctus commodius ad aeternae amoenitatis pascua dirigi valeret, novos ei pastores juxta ejusdem gregis indigentiam constituere satagebat; ad hoc quoque exequendum libentius intendebat, quoties laudabilis christianorum principum sibi in custodiendo augendoque grege ipso opitulantium pietas id postulabat, gaudebatque in Domino, quod suae providentiae implemento eorum quoque regalis munificentiae decus ex bonorum operum gloria rutilaret; proptereaque attendens, quod gratia benedicente Domini nonnulla millia Graecorum, Ruthenorum, Valachorum, Rascianorum, aliorumque, qui graecum ritum sequebantur et per universam Transilvaniae Provinciam commorabantur, ad Sanctae

---

in Polonia Nuntium, praesidere jussit. Gravibus epistolis metropolitam aliosque Ruthenos graeci ritus episcopos monuit, ut strenuo pio operi insisterent, ac quatuor aureorum millia donavit, ut conventus sumptus inde praestarentur. Acta absolutae synodi ineunte Innocentii XIII. pontificatu Romam transmissa, et tanquam pie sapienterque gesta a Sancta Sede probata sunt. Extant in Collectione Lacensi t. 2., pp. 1—72.

Romanae Ecclesiae gremium advolavissent, et eadem gratia coadjuvante quam plures alii ex Graecis, Ruthenis, Valachis, Rascianis, aliisque praedictis ad idem gremium in dies advolaturi sperabantur, et ut novus grex dominicus hujusmodi eorum propriam Sedem, propriumque haberent pastorem, qui oves huc illuc dispersas in caulam Domini congregaret, easque in viam veritatis dirigendo ad coelestia pascua revocaret, aliisque accedentibus causis in Congregatione Venerabilium Fratrum Nostrorum, tunc Suorum, ejusdem Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium rebus Consistorialibus praepositorum, de quorum numero nos quoque tunc eramus, perpensis ad pias et enixas charissimi in Christo Filii Nostri Caroli Hispaniarum et Romanorum regis in imperatorem electi preces, sub Datum videlicet tertio Nonas Februarii Pontificatus sui anno vigesimo primo, de eorundem praedictae Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium consilio ecclesias et personas, tam saeculares quam ecclesiasticas ritus graeci praedicti tam in oppido Fogarasiensi in dicta provincia, quam in locis, castris, villis, territoriis, districtibus, aliisque annexis atque adjacentibus locis, in oppido, provinciaque praedictis existentes a quacunque alia ordinaria jurisdictione divisit et separavit illaque omnia et clerum ac populum ritus hujusmodi quoad legem dioecesanam ab Episcopi latini Transilvaniensis superioritate, jurisdictione, potestate, subjectione, visitatione et correctione, si qua in eos exerceri consueverat, prorsus exemit et liberavit, ac oppidum Fogarasiense praedictum in civitatem erexit, illiusque incolas civium nomine, titulo et honore decoravit, illudque et in eo ecclesiam divo Nicolao dicatam in cathedralem ritus graeci praedicti sub invocatione ejusdem divi Nicolai pro uno Episcopo ritus graeci praedicti Fogarasiensi nuncupando, qui illi praeesset ac ecclesiam ipsam ad formam cathedralis ejusdem graeci ritus redigi faceret, nec non episcopalem jurisdictionem, auctoritatem et potestatem, in omnes et singulos Graecos, Ruthenos, Valachos et Rascianos praedictos tunc et pro tempore in universa provincia prae-

dicta commorantes et commoraturos exercere, omniaque et singula, quae jurisdictionis quaeque ordinis et cujuslibet muneris episcopalis erant, et quae alii Episcopi graeci ritus in suis ecclesiis, civitatibus et dioecesibus facere poterant et deberent, facere libere et licite posset et deberet; ac in eadem ecclesia sic erecta episcopalem dignitatem ejusdem graeci ritus cum sede episcopali, et capitulari, mensis, aliisque cathedralibus insigniis, de simili consilio Apostolica auctoritate erexit et instituit, ac eidem sic erectae ecclesiae oppidum Fogarasiense praedictum sic in civitatem erectum, pro civitate, et si quae essent alia oppida, castra, villae et territoria eidem oppido Fogarasiensi annexas, et ab eo dependentia, pro dioecesi, nec non ecclesias ejusdem graeci ritus pro clero, et ecclesiasticas et saeculares personas graeci ritus praedicti in civitate et dioecesi hujusmodi omnesque et singulos Graecos, Ruthenos, Valachos et Rascianos, qui in universa provincia praedicta, partibusque annexis praedictis pro tempore degissent, pro populo de consilio et auctoritate paribus concessit et assignavit, civitatemque, dioecesim, clerum et populum hujusmodi Episcopo Fogarasiensi graeci ritus praedicti illiusque ordinariae jurisdictioni subjecit; et mensae episcopali Fogarasiensi, et pro illius dote ter mille et octoginta quatuor florenorum cum quindecim crucigeris monetae illarum partium, mille quingenta et quinquaginta scuta monetae Romanae circiter constituentium ex pag de Bessembach, nec non dominii Szamos-Ujvár annuis reditibus fiscalibus a praedicto Carolo Hispaniarum et Romanorum rege in imperatorem electo donata et assignata similiter applicavit et appropriavit; et insuper eidem Carolo Hispaniarum et Romanorum regi in imperatorem electo uti Transilvaniae principi ejusque haeredibus et successoribus in eodem Transilvaniae principatu Jus patronatus et praesentandi etiam a primaeva tunc, ut praeferebatur, facta erectione infra tempus ad id a jure praefixum eidem Clementi Praedecessori et Romano Pontifici pro tempore existenti, personam idoneam ad dictam eccle-

siam Fogarasiensem in illius Episcopum graeci ritus praedicti et pastorem ad praeservationem hujusmodi, et non alias praeficiendam, reservavit et concessit; ac Jus patronatus et praesentandi hujusmodi eidem Carolo Hispaniarum et Romanorum regi in imperatorem electo, illiusque haeredibus et successoribus praedictis uti Transilvaniae principibus, ex meris fundatione et dotatione competere illique etiam per Sedem Apostolicam etiam consistorialiter quacunque ratione vel causa derogari non posse, nec derogatum censeri, nisi praedicti Caroli Hispaniarum et Romanorum regi in imperatorem electi et in dicto Transilvaniae principatu suorum haeredum et successorum praedictorum ad id expressus accederet assensus; et si aliter quovis modo derogaretur, derogationes hujusmodi cum inde secutis nullius roboris, efficaciae et momenti futuras fore, sicque et non alias per quoscunque judices ordinarios et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac ejusdem Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales, etiam de Latere Legatos, Vice-Legatos dictaeque Sedis Apostolicae Nuncios aliosque quoslibet, quavis alia auctoritate fungentes, sublata eis et eorum cuilibet aliter judicandi et definiendi facultate et auctoritate, judicari et definiri debere; et quidquid secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigisset attentari, irritum decrevit, et inane: non obstantibus Lateranensis concilii novissime celebrati ecclesiarum dismembrationes fieri prohibentis ac ejusdem Clementis Praedecessoris et Cancellariae Apostolicae regulis, de non tollendo jure quaesito, ac quatenus opus esset de unionibus committendis ad partes, nec non de exprimendo vero annuo valore, aliisque constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, quibus omnibus et singulis, etiamsi de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa et individua, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quavis alia expressio habitura foret illarum tenores Literis d. Clementis Praedecessoris, si desuper confectae fuissent, pro expressis habens, illis alias in suo robore

permansuris, ea vice dumtaxat specialiter et expresse derogavit, caeterisque contrariis quibuscunque. Voluit autem idem Clemens Praedecessor, quod tunc et quamprimum emi deberet domus episcopalis, pro qua quatuor mille florenorum summa tam tunc assignata reperiebatur. Quodque juxta ritus graeci ordinationes in eadem ecclesia Fogarasiensi constitui deberent monachi et sacerdotes, si forte tunc non adessent, graeci ritus praedicti, qui loco forent canonicorum et capituli, ac insuper quod promovendi ad dictam ecclesiam Fogarasiensem eorum tantum qui graecis ritibus addicti erant, Episcopi vocari et esse deberent, ac in illos tantum jurisdictionem exercere valerent; declaravit tamen, quod servarentur decreta omnia Congregationis de Propaganda Fide quoad Graecos, qui Latinis immixti vivunt, saepius emanata; per suas autem Literas, si desuper confectae fuissent, jurisdictioni venerabilis Fratris Nostri, tunc sui, Georgii Martonffi, Episcopi latini Transilvaniensis, ejusque successorum, ac alias juxta decretum Congregationis eorundem Fratrum rebus consistorialibus praepositorum desuper emanatum praejudicare non intendit. Ne autem de divisione, separatione, exemtione, liberatione, erectione, institutione, concessione, assignatione, applicatione, appropriatione, subjectione, reservatione, concessione, decreto, voluntate, derogatione, declaratione, intentione, aliisque praemissis d. Clementis Praedecessoris, pro eo quod super illis ipsius Clementis Praedecessoris Literae ejus superveniente obitu confectae non fuerunt, valeat quomodolibet haesitari; volumus et Apostolica auctoritate decernimus, quod divisio, separatio, exemtio, liberatio, erectio, institutio, concessio, assignatio, applicatio, appropriatio, subjectio, reservatio, concessio, decretum, voluntas, derogatio, declaratio, intentio, aliaque praemissa a dicta die tertia Nonas Februarii suum debitum sortiantur effectum, ac si super illis ipsius Clementis Praedecessoris Literae sub data ejusdem diei confectae fuissent, prout superius enarratur, quodque praesentes Literae ad probandum plene divisionem, separationem, exemptionem, libera-

tionem, erectionem, institutionem, concessionem, assignationem, applicationem, appropriationem, subjectionem, reservationem, concessionem, decretum, voluntatem, derogationem, declarationem, intentionem, et alia praemissa ubique sufficiant, nec ad id probationis alterius adminiculum requiratur. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostrorum decreti et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romae apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicae millesimo septingentesimo vigesimo primo, quintodecimo Kalendas Junii, Pontificatus Nostri anno primo.

Loco † Plumbi.

(C. R. Tr. A.[1]) — N. 100 — an. 1721) G. Placentinus.

Ex allatis Literis Apostolicis patet, sedem cathedralem Fogarasiensem ritus graeci a primaeva sua institutione nulli ecclesiae metropolitanae fuisse assignatam tamquam provincialem, nec Episcopum Fogarasiensem alicujus archiepiscopi suffraganeum constitutum; Summus Pontifex enim in bulla erectionis non praescripsit, ut alicui archiepiscopo tamquam metropolitae quoad archiepiscopalia et metropolitica jura subjacere deberet. Erat igitur Episcopi Fogarasiensis dependentia a Primate regni Hungariae et Archiepiscopo Strigoniensi initio non ex aliqua Constitutione Pontificia repetenda neque ad statuta sacrorum canonum exigenda, sed vero ex Diplomate II. Leopoldi imperatoris et regis Apostolici, qui praedictum antistitem cum suo clero *Archiepiscopo Strigoniensi, tamquam singulari suo patrono subesse voluit*[2]): qua in dependentia Congregatio de Propaganda Fide in eo, quod Congregationi Cardinalium rebus Consistorialibus praepositorum obtulit, voto[3]) interim nihil immutandum censuit, quod ecclesiae Valachicae recens unitae in multis suis extraordinariis atque improvise orituris necessitatibus multo opportuniori ac praesentiori auxilio esset ampla illa potestas, quam imperator Archiepiscopo Strigoniensi *tamquam singulari patrono* contulerat, quam superioritas ac jurisdictio metropolitica fuisset, quae in certis quibusdam casibus tantum servatisque sacrorum canonum statutis exerceri potest.

---

[1]) Cfr. etiam Petru Maioru, op. cit. pp. 193 seqq.
[2]) Relege artic. 5. ejusdem Diplomatis, p. 297.
[3]) Cfr. heic p. 430.

Diplomatica haec episcopatus Fogarasiensis dependentia ab Archiepiscopo Strigoniensi etiam in causa erat, cur nova sedes cathedralis non sit declarata exempta Sedique Apostolicae immediate subjecta, ut in erigendis aliis ecclesiis episcopalibus, quae nulli sedi metropolitanae tanquam suffraganeae attribuuntur, fieri solet. Quamvis enim Papa diplomaticam Archiepiscopi Strigoniensis superioritatem non creavit, ordinem statutum tamen admittendo tacite comprobavit.

Manifesto errore implicitus Le Quien unitam Fogarasiensem ecclesiam adhuc an. 1730 attribuit metropoliae seu patriarchatui Peciensi[1] in Serbia (*Oriens christian.* t. 2, pp. 323 — 326); licet enim Christiani ritus graeci in terris coronae s. Stephani existentes aliquando Serborum Archiepiscopo Nándor-Albensi seu Belgradensi[2]) subjecti erant[3]) atque ita ad patriarchatum Peciensem pertinebant, res tamen est indubiis documentis testata, ipsis diu ante initam cum Ecclesia catholica Unionem proprium antistitem fuisse eumque non amplius Metropolitae Nándor-Albensi in Serbia, sed Archiepiscopo primum Tergovistensi deinde Bucharestensi in Valachia obnoxium[4]). Unitum epi-

---

[1]) De patriarchatu Peciensi seu Ipekiensi recole annotata Kalendarii t. I., pp. 449—453.

[2]) Quae Hungaris est *Nándor-Alba*, aliis vocatur *Alba graeca*, *Griechisch Weissenburg*. Nunc ipsa est urbs regni princeps *Belgrad* seu *Beograd*, sedes regis Serbiae, non autem *Alba-Julia* vulgo *Alba-Carolina* (Karlsburg) in Transilvania, quemadmodum appellationem *Nándor-Alba* perperam interpretatur Schaguna op. cit. p. 23. — Sedes cathedralis ea in urbe constituta initio quidem erat episcopalis tantum (Kalendarii t. I, p. 448); postea vero ex perpetua cum alia antiqua metropoli unione titulum metropolis et ipsa obtinuit, qua de re cfr. Le Quien, tom. cit. pp. 284 — 285 jct. Ind. p. II., ac vide etiam Hurmuzaki, *Documente*, t. 6, p. 339.

[3]) Huc praeter alia facit Diploma Mathiae regis d. d. 20. Martii an. 1479, quo sacerdotes Valachi declarantur exempti a solvendis *taxis quibuscunque in medium regnicolarum per eos solvi regiaeque Majestati ab eisdem provenire* debentibus, quodque cura Patris Regai per requisitores literalium instrumentorum authentice recognitum an. 1721 exhibent Hintz op. cit. pp. 63—64, et ex eo Schaguna op. cit. pp. 23— 24. In eo legitur: *Nos Mathias, Dei gratia rex Hungariae, Bohemiae* etc. . . . *ad humillimae supplicationis instantiam fidelis nostri Reverendi Jovanychik* (Joannicii), *Metropolitani Nándor-Albensis . . . universos et singulos Valachos presbyteros fidem graecam tenentes . . . in comitatu Máramarosiensi existentes de solutione quarumcunque taxarum . . . Majestati nostrae ab iis provenire debentium . . . eximimus. . . . Quapropter . . . exactoribus . . . praecipiendo mandamus, quatenus a modo praefatos Valachos presbyteros, ut praefertur graecam fidem tenentes praefatoque Metropolitano subjectos ad solutionem . . . taxarum . . . compellere . . . nequaquam praesumatis. . . .* Datum Budae Sabbato proximo ante Dominicam Laetare an. 1479.

[4]) Relegantur quae superius libro 2. passim occurrunt de dependentia metropolitarum Alba-Juliensium a metropolita Bucharestensi tanquam a primario Valachorum antistite.

scopatum Fogarasiensem autem a prima sua institutione nulli Metropolitae subjacuisse, descripta erectionis bulla nos edocet.

Ex eo, quod Summus Pontifex episcopatum Fogarasiensem nulli Sedi metropolitanae tanquam provincialem seu suffraganeum attribuit, conclusum identidem a rumenis scriptoribus fuit, antiquam ecclesiae Alba-Juliensis dignitatem metropoliticam in sedem Fogarasiensem transiisse atque in ea revixisse[1]), quod diplomatica Archiepiscopi Strigoniensis potestas seu praerogativa jurisdictionalis non magis de metropolitica antistitis Fogarasiensis dignitate detraheret, quam olim Archiepiscopi Bucharestensis superioritas metropoliticum Athanasii ejusque praedecessorum titulum minuisset, praesertim quum *Episcopi* vocabulum, fere ut slavicum *vladika*, sit nomen genericum, quo et archiepiscopus, imo et ipse Summus Pontifex appelletur. — Sed omissa hac quaestione, in confesso apud omnes est, unitam Rumenorum ecclesiam praeter alia et id commodi ex bulla erectionis episcopatus Fogarasiensis esse consecutam, ut abrogato, qui non sine victoriae spe a latino Episcopo Transilvaniae objiciebatur[2]), canone Lateranensi, in perpetuum exempta esset ab omni superioritate ac jurisdictione ejusdem Episcopi latini atque ita se in eodem Transilvaniae territorio independenter ab alio ordinario ac libere posset explicare

2.

Bulla praeconizationis Joannis Pataki.

Innocentius Episcopus Servus Servorum Dei Dilecto Filio Joanni Pataki electo Fogarasiensi ritus graeci, salutem et Apostolicam benedictionem. Rationi congruit et convenit honestati, ut ea quae de Romani Pontificis gratia

---

[1]) Petru Maioru, *Istoria Baseric. Romaniloru*, Part. 2, p. 199; item Anonymus, quem superius p. 147 a Cipariu vulgatum diximus, pp. 16—17. Ex qua sententia Hurmuzaki, et in hac parte more suo omnia indignatus, quae ipsi ad unitae ecclesiae commendationem utcunque facere videntur, occasionem stomachandi cum Fogarasiensibus arripit, tamquam si *titulorum cupidi arrogantiae ac vanitati* serviissent (*Fragmente*, II, pp. 97—98).

[2]) Adversariis optati Causae suae eventus spes non inanis ex eo accessisse videbatur, quod Sedes Apostolica, ut suprema custos canonum, non ita pridem nominatum ritus graeci Episcopum Joannem Josephum Hodermarszky, utut a Carolo VI. enixe commendatum, et gubernandae ecclesiae in paucis idoneum, constanter rejecisset propter canonicum, quod obstitisse diximus (pp. 375—376), promotionis impedimentum *irregularitatis ex defectu lenitatis*, quam Graeci *ex defectu perfectae lenitatis* vocant *ἀντικανονικότητα ἐξ ἐλλείψεως τελείας ἐπιεικείας ἢ ἱλαρότητος*, ut habet *Εὐτάξιος*, *Τὸ κανονικὸν δίκαιον*, p. 57.

processerunt, licet ejus superveniente obitu Literae Apostolicae desuper confectae non fuerint, suum tamen sortiantur effectum. Dudum siquidem Ecclesia Fogarasiensis ritus graeci, quae de Jure patronatus charissimi in Christo filii Caroli Hispaniarum Catholici, et Romanorum regis in imperatorem electi ratione principatus Transilvaniae, cujus ipse Carolus rex in imperatorem electus etiam princeps existebat, et existit, de praesenti ex fundatione, vel dotatione fore dignoscebatur, nuper per felicis recordationis Clementem PP. XI. Praedecessorem Nostrum, motu ejus proprio, et ex certa scientia deque Apostolicae potestatis plenitudine erecta et instituta, a primaeva illius erectione et institutione hujusmodi per eundem Clementem Praedecessorem Apostolica auctoritate factis pastoris solatio destituta: idem Clemens Praedecessor ad provisionem ejusdem ecclesiae celerem et felicem, ne illa longae vacationis exponeretur incommodis, paternis et sollicitis studiis intendens post deliberationem, quam de praeficiendo eidem ecclesiae Fogarasiensi personam utilem ac etiam fructuosam cum Venerabilibus Fratribus Nostris, tunc Suis, Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus habuerat diligentem, demum ad Te presbyterum ritus graeci praedictum Theologiae Doctorem, de legitimo matrimonio ex catholicis et honestis parentibus[1]) in provincia Transilvaniensi ortum, tunc aetatis tuae annorum triginta octo, et ab octo circiter annis in sacro presbyteratus ordine constitutum, alias Collegii Germanici et Hungarici de Urbe alumnum, in ecclesiasticis functionibus versatum, qui animarum curam in civitate tunc oppido Fogarasiensi laudabiliter exercueras, ac facultatem a Congregatione Inquisitionis Te transferendi de ritu latino ad ritum graecum obtinueras, cujus vigore servatis servandis, et ab eadem Congregatione Tibi praescriptis formis ad dictum ritum graecum Te transtuleras, quique fidem catholicam in manibus Nuncii Viennae

---

[1]) Ex consueta bullarum praeconizationis formula videntur ista in has Literas Apostolicas assumpta fuisse.

commorantis expresse professus fueras, quemque praedictus Carolus rex in imperatorem electus uti Transilvaniae Princeps ad id per suas Literas praedicto Clementi Praedecessori praesentaverat, et de cujus literarum scientia, vitae munditia, honestate morum, spiritualium providentia et temporalium circumspectione, aliisque multiplicum virtutum donis, fide digna apud eundem Clementem Praedecessorem testimonia perhibebantur, direxit oculos suae mentis. Quibus omnibus debita meditatione pensatis, Te a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis, a jure vel ab homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existebas, ad effectum infrascriptorum dumtaxat consequendum absolvens, et absolutum fore censens, sub Datum videlicet tertio Nonas Februarii, Pontificatus sui anno vigesimo primo, ecclesiae Fogarasiensi praedictae de persona tua eidem Clementi Praedecessori ac eisdem Fratribus Nostris, tunc Suis, ob tuorum exigentiam meritorum accepta, de Fratrum praedictorum consilio, Apostolica auctoritate providit, Teque illi in Episcopum graeci ritus praedicti praefecit et pastorem, curam, regimen et administrationem ipsius ecclesiae Fogarasiensis Tibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo, firma spe fiduciaque conceptis, quod dextera Domini Tibi assistente propitia praedicta ecclesia Fogarasiensis per tuae circumspectionis industriam, et studium fructuosum regeretur utiliter et prospere dirigeretur, ac grata in eisdem spiritualibus et temporalibus susciperet incrementa. Idem enim Clemens Praedecessor ad ea, quae in tuae commoditatis augmentum cedere valerent, favorabiliter intendens, Tibi, ut a quocunque quem maluisses catholico antistite gratiam et communionem Sedis Apostolicae habente, accitis et in hoc sibi assistentibus duabus dignitatibus, munus consecrationis recipere libere valeres, Apostolica auctoritate concessit, et indulsit. Voluit autem Idem Clemens Praedecessor, quod Tu Seminarium ad praescriptum Concilii Tridentini institueres, Montemque Pietatis erigi curares,

conscientiam tuam super his onerando. Ne autem de absolutione, provisione, praefectione, concessione, indulto et voluntate praefatis, pro eo, quod super illis ipsius Clementis Praedecessoris ejus superveniente obitu, Literae Apostolicae confectae non fuerunt, valeat quomodolibet haesitari, Tuque illarum frustreris effectu, volumus et similiter Apostolica auctoritate decernimus, quod absolutio, provisio, praefectio, concessio, indultum et voluntas hujusmodi perinde a dicta die tertia Nonas Februarii suum sortiantur effectum, ac si super illis ipsius Clementis Praedecessoris Literae sub ejusdem diei data confectae fuissent, prout superius enarratur, quodque praesentes Literae ad probandum plene absolutionem, provisionem, perfectionem, concessionem, indultum et voluntatem hujusmodi ubique sufficiant, nec ad id probationis alterius adminiculum requiratur. Jugum igitur Domini, tuis impositum humeris, prompta devotione suscipiens, curam et administrationem praedictas sic exercere studeas sollicite, fideliter et prudenter, quod ecclesia ipsa Fogarasiensis gubernatori provido et fructuoso administratori gaudeat se commissam, Tuque praeter aeternae retributionis praemium Nostram, et dictae Sedis benedictionem et gratiam exinde uberius consequi merearis. Nos enim eidem antistiti per Te ut praedicitur eligendo, ut recepto prius a Te, Nostro et Romanae Ecclesiae nomine, fidelitatis debitae solito juramento juxta formam quam sub Bulla Nostra mittimus introclusam, munus consecrationis praedictum Tibi impendere licite possit, facultatem concedimus per praesentes, volumus autem et dicta Apostolica auctoritate statuimus atque decernimus, quod, nisi recepto a Te per ipsum antistitem juramento praedicto, idem antistes munus praedictum Tibi impendere et Tu illud suscipere temere praesumpseritis, idem antistes a Pontificalis officii exercitio, et tam ipse quam Tu a regimine et administratione ecclesiarum vestrarum suspensi sitis eo ipso, ac etiam volumus, quod formam juramenti hujusmodi a Te tunc praestiti Nobis de verbo ad verbum per tuas patentes Literas tuo sigillo

munitas per proprium nuncium quantocitius destinare procures. Quocirca dilectis Filiis Capitulo et Vassallis dictae ecclesiae Fogarasiensis, ac clero et populo graeci ritus tam in civitate et dioecesi Fogarasiensi, quam in universa Transilvaniae Provincia commorantibus per Apostolica Scripta mandamus, quatenus Capitulum videlicet Tibi tamquam patri et pastori animarum suarum, humiliter intendentes exhibeant Tibi obedientiam et reverentiam congruentes, ac clerus Te pro Nostra ac dictae Sedis reverentia benigne recipientes et honorifice pertractantes, tua salubria monita et mandata suscipiant humiliter et efficaciter adimplere procurent; populus vero Te tamquam patrem et pastorem animarum suarum devote suscipientes et debita honorificentia prosequentes, tuis monitis et mandatis salubribus humiliter intendant. Ita, quod Tu in eis devotionis filios, et ipsi in Te per consequens patrem benevolum invenisse gaudeatis, Vassalli autem praedicti Te debito honore prosequentes, Tibi fidelitatem solitam ac consueta servitia et jura Tibi ab eis debita integre exhibere studeant, alioquin sententiam sive poenam quam rite tuleris seu statueris in rebelles ratam habebimus et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Rogamus quoque et hortamur attente praedictum Carolum regem in imperatorem electum, quatenus Te et praedictam ecclesiam Fogarasiensem Tuae curae commissam habens pro Nostra et dictae Sedis reverentia propensius commendatos in ampliandis et conservandis juribus vestris, sic vos sui benigni favoris auxilio prosequatur, quod Tu ejus fultus praesidio in commisso Tibi curae pastoralis officio possis Deo propitio prosperari, ac proinde eidem Carolo regi in imperatorem electo a Deo perennis vitae praemium et a Nobis condigna proveniat actio gratiarum. Datum Romae apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicae millesimo septingentesimo vigesimo primo, quinto decimo Kal. Junii, Pontificatus Nostri anno primo.

Loco † Plumbi.

(C. R. Tr. A. — N. 100 — an. 1721) L. Martinettus.

Bullis pontificiis tandem obtentis Patakius in Croatiam abiit, consecrationem juxta canonum statuta ab Episcopo ritus graeci accepturus[1]; retento interim in ordinarii theologi munere, qui hucusque extraordinarius cleri director extiterat, Patre Georgio Regai, viro sibi carissimo, quod omnia vitae commoda saluti nationis Valachicae tanto tempore tantaque alacritate gratificatus esset.

§. 5.

De directoratu Patris Georgii Regai.

Ex relatione Cancellariae Regiae Transilvanico-Aulicae diei 15. Augusti 1728 ad Carolum VI. facta.

Vacante episcopatu . . . donec Joannes Nemes de Patak . . . eo ingressus fuisset, Pater Georgius Regai ex Societate Jesu clero illi praefuit eumque direxit, nec sine fructu; magna aliunde in ejusdem Societatis Patres confidentia clerus ille unitus fertur, quorum industria et opera idem clerus ac populus sacram Unionem Spiritus sancti gratia amplexus est. (C. Tr. A. — N. 69 — an. 1728)

I.

De progressu s. Unionis et de reformatione morum.

Fragmenta selecta ex Annalibus msc.

An. 1714. — *De Synodo hujus anni.* — Evenit identidem, ut graeci ritus sacerdotes legitima etiam matrimonia venalia fecerint; qui tamen abusus nostris se interponentibus, etsi non totaliter extinctus, nihilominus in tantum praepeditus est, ut spem faciat totius impietatis exterminii; hinc aliquot legitimae uxores viris, et viri uxoribus restituti. Quia vero contra sacrorum canonum tum latini, tum graeci ritus sanctiones sacerdotes Valachi ac Rutheni defunctis primis uxoribus secundas superinduxerunt, per missionarios rei gravitas detecta,

---

[1]) Debitam hanc sacrorum canonum observationem malignis ac falsis criminationibus ita insectatur Hurmuzaki: *Es war hiebei einerseits eben so sehr auf die ostentatorische Andeutung eines wesentlichen Unterschiedes zwischen dem römisch- und griechisch-katholischen Ritus abgesehen, welcher Unterschied der Eigenliebe der Unirten schmeicheln musste, wie es andererseits auf die Ziehung einer Schranke zwischen beiden Cultusarten desshalb abzielte, damit die katholisch gewordenen Romänen nicht etwa in Versuchung gerathen zum grie-*

et exposita est, ac sic impietati huic fraenum injectum datis a missionario aliquo ad eos literis energicis, quibus ex sacrorum canonum legibus evincentibus error expositus est; nec sine fructu, nam in Synodo sua lectis literis, convicti veritati assenserunt, et cum gratiarum actione pro dato lumine rescribentes se amplius similia non facturos compromiserunt. (B. P. V. 12231)

An. 1715 — *De Valachis Máramarosiensibus eorumque Episcopo ac clero.* — In Szinna, amplo oppido, sublata consuetudo, potius corruptela, ne profesto die ad vesperam, mixtim transvestiti juvenes et puellae saltibus per publicas plateas sacratissimam noctem profanent, uti etiam in Monostor, ubi graeci ritus catholici colunt Deiparam Virginem Thaumaturgam, eo millibus hominum ad Pentecosten Ruthenorum confluentibus: sed ab immemoriali tempore abominandus eo die mos invaluerat, ut longo ordine se locarent nupturientes viduae et puellae, ambularent vicissim proci, sponsas considerarent, abriperent quas vellent, ad copulationis assistentiam sacerdotes (aliunde rudes ac simplices) etiam reluctantes cogerent; et nihilominus, si dein displicuerunt, uxores aut concubinas dimitterent. Ad abolendam hanc matrimonii contrahendi, verius pellices mercandi, consuetudinem advolavit missionarius cum Generali Vicario uniti Episcopi graeci, et impetratis a militiae Commendante armatis copiose militibus, templum circumdedit: quibus praesentibus nemo ausus est attentare seu raptum, seu violentum inire contractum: qua etiam occasione multitudini quietae abusum illum pessimum exaggeravit, et ejus posthac detestationem persuasit. Demum bigamos ad separationem ab illicito thoro, legitimos conjuges, etiam illustrissimos, ad debitam conjunctionem, dissidentes fataliter ad amicitiae promovit complexum.

Idem pari zelo fructuque anno 1715 per octo menses in praedicto comitatu Máramarosiensi cum legione Pálffiana commoratus praeter solitas functiones in campo ... infirmis egentioribus procuravit eleemosynam 200 florenos Rhenenses excedentem. ... A schismate postquam reduxisset unum honestioris conditionis, ipsi ritus graeci sacerdotes aliique majoris dignitatis schismatici nocturno tempore (= metu dominantium ibi Calvinistarum =) velut Nicodemi ad eundem accurrebant, de Unione disserentem libenter auscultabant, dubitationes

---

chischen Ritus (!) zurückzukehren und sich den Nichtunirten äusserlich zu nähern. Der Unirte sollte sich selbstständig fühlen und dennoch im Katholicismus kopfüber untergehen: die kluge Politik des römischen Stuhles wusste das Unvereinbare zu vereinbaren (!!). (*Fragmente*, II, p. 90). — Causa inde violenter capta, per plures continenter columnas sacrosancta catholicae fidei dogmata irrisu adeo blasphemo cavillatur, ut honestus calamus suapte natura refugiat aliquid ex iis describere.

opponebant, resolutiones excipiebant eo emolumento, ut dum missionarius Reverendissimum et Illustrissimum Episcopum Munkacsiensem, Ecclesiae Romanae jam unitum[1]), suo exciperet hospitio, huc ad eundem ejusque Vicarium Generalem, scissi gregis Dominici pastores adduxerit 10 presbyteros plebanos et duos Archi-presbyteros, schisma detestantes, et Unioni cum veneratione, ut Matris, Romanae Ecclesiae subscribentes. Alius Episcopus schismaticus cum suo notario et potissimis sacerdotibus spoponderunt, se Unionis negotium transacturos, quam primum defuncto Archi-Episcopo Valachiae novus Albae-Juliae fuerit substitutus Archi-Praesul graeci ritus et Romanae unitus Ecclesiae[2]); cui a divina precamur Clementia, ut sit unum orbe toto ovile, cui praesit unus pastor (B. P. V. 12301)

Nagybányiae praepeditum est ne Latinorum et Unitorum filii traderentur haereticis magistris erudiendi. (B. P. V. 12171)

An. 1717. — *De Valachis Caransebesiensibus et Lugosinensibus.* In s. Unionem, utut Caesar ad Temesvarinum debellavit Thraces, propendere ipsi videbantur. Argumento sit libellus supplex, quem subnecto, minus quidem ad limam Alvari castigatus, sincere tamen scriptus et, quod historici est, fideliter et authographe descriptus.

Humillima Valachorum Caransebesiensium, Aramsaviensium et Lugosinensium sacram Unionem anhelantium ad Exclmum. et Illmum. Transilvaniae Gen. Commendantem Com. a Steinville supplicatio.

Nos, qui sumus judices districtus Caransebesiensis, Aramsaviensis et Lugosinensis, dedimus literam nostram et posuimus etiam digitos pro majori fide et rogamus Illmam. et Excllmam. Dominationem Vram. Com. Generalem Steinville conquerentes, ut faciat Sua Excellentia memoriam, propter nomen Magni Dei, suam sanitatem et fortunam Augustissimi Imperatoris, ut det nobis Episcopum, quem nos regnum desideramus, nomine Petronie, ut sit nobis Episcopus; qui a Turcis mansit,

---

[1]) Dicit auctor nominatum episcopum Joannem Josephum Hodermarszky, de quo relege superius annotata pp. 375—376.

[2]) Legitur quidem in solemni tractatu inter Sigismundum Báthori, principem Transilvaniae, et Michaelem Voivodam Valachiae initum die 20. Maji an. 1595: *Universum ordinem ecclesiasticum et monasticum sive Calugerorum Serenitas sua* (Sigismundus) *relinquet in antiquo usu et consuetudine. . . . Omnes ecclesiae Valachicales in ditionibus suae Serenitatis* (h. e. in Transilvania) *existentes erunt sub jurisdictione et dispositione Archiepiscopi Tergovistiensis juxta ecclesiastici juris et ordinis illius regni dispositionem, proventusque suos solitos et ordinarios percipere poterunt* (apud Hurmuzaki, *Documente*, t. 3, pp. 212 et 474); verum ex saeculo proxime sequenti tot extant argumenta metropoliticae dignitatis sedis Alba-Juliensis, ut de ea, saltem per haec tempora, dubium moveri non possit. Cfr. *Anonym.* jam adduct. apud Cipariu op. cit. pp. 11—15.

nomine Moyses, nobis non est opus, quia sciet Vestra Illustritas, quod semper servet ordinem Turcicum, qui si videt, quod aliquis habeat pecuniam, et non dat, quantum ille petit, tunc eum excommunicat, et dat ipsum cum omnibus quae habet diabolo: si autem dat, quantum petit, iterum ipsum benedicit, sed non tantum unum, sed etiam negotiatores et omnes pagos, et popas dum consecrat, accipit ipsis 50 Leoninos, et sinit eos per medium annum ut sint sacerdotes, postea iterum pellit ipsos ex parochiis, quousque non dant iterum tantam pecuniam; et homo saecularis quando ducit virgo virginem, tunc Episcopus accipit per septem et popa vero sex septem decenarios; et homo quando moritur ipsi uxor, tunc ille non permittit sacerdotem, ut illam communicet, quousque non dat 10 aut 15 Leoninos; si autem sit pauper et non habet, unde dare pecuniam, tunc ille permittit sicut brutum ut sepeliat; et ab omni domo accipit pro fundo per 12 polturas[1]), sive sit pauper sive dives; si autem non habet pauper pecuniam, tunc ille pignus trium aut quatuor florenorum sumit: et sic consumuntur omnia nostra pignora apud ipsum, omni anno nos sic consumit, et ab omni popa accipit annuatim per 7 Leoninos, et tempore eventus Ecclesiarum, qui venit in festo SS. 12 Apostolorum[2]), semper ille accipit. Hanc instantiam habemus et alias multas, quibus non possumus molestare suam Illustritatem, et quam rem non possumus tolerare, quod instamus apud suam Illustritatem, et misericordia Magni Dei custodiat suam Illustritatem. Caransebes 1717, die 10. Februarii. Subscripti erant 12 popae cum omnibus presbyteris, 40 judices cum pluribus pagis et districtibus. Loco sigillorum, ajunt, ponimus digitos et scribimus cruces, ac mittimus hanc literam omnes parvi et magni et supplicamur. (B. P. V. 12234)

An. 1720. — *Ex Valachia Cis-Alutana*[3]). — Docti rudes principia fidei salvificae; non pauci heterodoxi, confutatis eorum erroribus, catholicae Ecclesiae adjuncti. Memorandus hic schismaticus ille, qui vulgi opinione peritissimus graeci ritus in provincia ferebatur: hunc amica conversatione missionarius noster adeo sibi devinxit, et rationum momentis convicit, ut ejuratis palam Photianis erroribus veritatem orthodoxae religionis Orsovae sit amplexus. Factum hoc peropportune eo ipso tempore, quo annua receptae a Turcis provinciae memoria pri-

---

[1]) *Poltura*, *Polturak*, est parvus numus cuprinus valoris unius crucigeri cum dimidio.

[2]) Festum ss. duodecim Apostolorum agitur die 30. Junii. Cfr. Kalendarii t. 1., p. 197.

[3]) Valachia *Cis-Alutana* complectitur partes Valachiae cis Alutam *(Olt)* fluvium sitas, alias promiscue dicta *Austriaca*, *Caesarea*, *Austriaco-Caesarea*, quod ex pace Passarovicii inter Domum Austriacam et Portam Ottomanicam sancita die 21. Julii 1718 sub potestate ac dominio Caroli VI. mansisset.

mum inter festivos applausus et hymnum Ambrosianum, quem sacerdos noster intonuit, recolebatur. Exceptus deinde lautis epulis apud Dominum Commendantem Praesidii, qui Societatem nostram apprime dilaudabat, suffragante ei in omnibus primario Bojaro, neo-partae Valachiae Praefecto[1]), qui, licet homo schismaticus, nihilominus ardens desiderium suum iteratis vicibus declaravit, habendi ejusmodi Religiosos in Valachia, utpote quorum fidei, ut ajebat, doctrinam plurimi sectarentur[2]).

An. 1716 — *De Coronensibus nondum unitis.* — Valachi nondum uniti frequentes Coronam adeunt peregrinatum devotioni in sacello s. Crucis operam navaturi. Quae natio multum se affectam et reverentem exhibet ergo Patres Societatis Jesu; sed et in dies praestat majora. (B. P. V. 12110.) — Eos ipse princeps Valachiae Joannes Nicolaus Mauro-Cordatus de Scarlattti, *ut benevolentiae ac aestimationis* (verba ejus sunt), *qua inclytam Jesu Societatem prosequitur, effectum experiantur, magnis favoribus dignatur*, addita prece, *ut memores sint inter pia coram Deo sacrificia suae suorumque incolumitatis.* (B. P V. 12115)

An. 1719. — *De nova ecclesia Monostorii erecta.* — Paulus Kolosvâri, Arianorum parochus defunctus, homo ditissimus, ad vitae confinia delabens, praeter thori consortem in testamento scribit haeredem senatum, ac (quod mireris) Collegium Claudiopolitanum S. J., addito brevi encomio: *Patribus Jesuitis, propter bonam ac pacificam, quam mecum habuerunt, viciniam.* Hinc res templorum eo anno auctae; ac Valachis, qui ritum sequuntur graecum, Monostorii ecclesia sumptibus Collegii a fundamento extructa est et jam tecto donata. (B. P. V. 12113)

---

[1]) Primam Valachiae Cis-Alutanae praefecturam obtinuit Georgius Kantakuzenus, filius Serbani II. Kantakuzeni, Valachiae Voivodae ab anno 1679 ad an. 1688, patrii principatus petitor, de quo per ea tempora frequens mentio occurrit in monumentis historicis apud Hurmuzaki, *Documente*, t. 6, locis in indice rerum indicatis pp. 658—659. Quum Valachi Georgium Kant. sibi Voivodam dari plus semel petiissent, Carolus VI., votis ipsorum utcunque satisfacturus, eum Bani titulo provinciae praefecit.

[2]) Georgius Kantakuzenus, qui diu in Transilvania habitaverat, Coronae ac Cibinii Patres S. J. ipsos ex longo usu recte novit eorumque labores ex fructibus aestimare didicit.

II.

De utriusque Ecclesiae communicatione in sacris atque divinis.

Ex iisdem annalibus msc.

An. 1715. — *In funere Patris Provincialis S. J.*[1]) — Hoc anno funere extulimus *R. P. Rudolphum Lewenberg*, Provinciae nostrae caput, qui 29. Augusti Cibinii in Domino obierat. . . . Pompam ejus funebrem spectabilem reddidit diversorum ordinum et religiosorum virorum accursus, et ultimum caritatis officium vita functo exhibendi promptitudo . . . Nec defuit officio suo clerus Valachicus Romanocatholicae Ecclesiae unitus, e cujus gremio adfuerunt protopopae cum popis suis numero fere 30, qui vestibus ecclesiasticis ritu suo ornati tumbam praecesserunt: sex sarcophagum humeris suis succolarunt. . . . Atque in fine *orationes sepulchrales pro defuncto* (*εὐχὰς ἐπιταφίους εἰς τελευτήσαντα*) ritu suo devote peregerunt non sine magno Patrum Provinciali suo orbatorum solatio.

An. 1717—1721. — *In processione festi Corporis Christi*[2]). — Processionem theophoricam ea, qua licuit, maxima reverentia in finem deduximus: Ipse namque Illmus. et Rmus. Ordinarius D. Eppus., finitis in templo nostro divinis, Numen eucharisticum publice inter tubarum clangorem (stipantibus hinc inde militibus ac parvulis) deportandum suscepit, quaternoque idiomate, germanico, hungarico, valachico et latino, singulas ad aras cum fructu circumstantium ab iisdem innocentibus hujus sacri epuli laus decantata est. Tormenta novam addiderunt neque hactenus hic visam solemnitatem, quod imperio Excellentissimi Commendantis Generalis quaternus tormentorum roboatus decantatis Evangeliis responderit . . . Adfuerunt etiam graeci ritus sacerdotes, paramentis induti, e quibus unus Evangelium ultimum ritu suo decantavit. . . . Praeibant parvuli vestiti non ineleganter, qui in stationibus rhytmis quaterna lingua, latina, germanica, hungarica et valachica velatum sub nube specierum eucharisticarum verum Deum cum solatio circumstantium salutarunt. . . .

---

[1]) Ex Historia Residentiae Albensis S. J. parte II. jct. Lit. An. — Altera haec pars historiae domus Societatis Jesu Albae-Juliae ab anno 1711 ad an. 1772, uno volumine comprehensa, reperitur Albae-Carolinae in Bibliotheca Batthyániana Dioecesis Transilvanensis, unde eam nobis Rmus. canonicus D. Art. Beke, ejusdem Bibliothecae custos, summo ut est in omnes officio, benigne commodavit in usus nostros transferendam.

[2]) Ex eadem H. R. AJ. — Quum eadem ferme quotannis ad solemnem hunc diem festum repetantur, pauca huc adscripsisse sufficiat.

An. 1716. — *In introductione Episcopi latini in antiquam ecclesiam cathedralem cultui catholico de mandato imperatoris restitutam.*

Animadversio praeliminaris. 1. Paulo Bornemisza, Episcopo latino Transilvaniae, sub anno 1556 a protestantibus in exilium ejecto et ecclesia cathedrali ab acatholicis occupata aedeque episcopali a principibus capta, extorres Episcopi titulum dumtaxat Sedis Albensis gesserunt, donec Carolus VI. imperator et rex, episcopatum hunc a s. Stephano fundatum cum templo cathedrali catholicis postliminio restituit edito Diplomate die 11. Decembris anni 1715.

2. Quanta pertinacia haeretici catholicos Transilvaniae Episcopos a solo patrio atque ab ecclesia sibi commissa extorres egerint, uno exemplo irriti illius conatus ostendisse sufficiat, quo Episcopus Illyés[1]) sedem intra fines dioeceseos suae collocare frustra tentavit anno 1697. En tibi perspicuum ejus rei testimonium ex annalibus Missionis Dacicae ad eundem annum desumptum:

Luctuosius urbis excidio accidit fidelium coetui exilium Rmi. ac Illmi. Dni. Andreae Illyés, Ordinarii sui. Penetraverat ille has in oras ante menses aliquot ingenti catholicorum applausu ac solatio, quod a centum et amplius annis episcoporum ausus nemo; sed conspirante in viri tanti perniciem heterodoxorum perfidia firmam figere stationem permissus non est. Excessit ergo, non tamen de haeresi inultus, cui opimam praedam eripuerat, abductis secum ex Illmis. prosapiis Bánfiorum et Halleriorum catholicis virginibus ad sanctimoniales, ne in tanta rerum perversitate a recta virtutis semita, quam alacres decurrebant, agerentur in transversum. (B. P. V. 12093.)

De introductione episcopi.

Major[2]) quoque spes effulget reducendi errantes oviculos in Dacia, reposito per Sacram Caesaream, Regiamque Catholicam Majestatem, qui jam a saeculo exulaverat, Episcopo. Juvat hic ad futuram memoriam fusius enarrare introductionem ejusdem in acceptum a Calvinistis Albae-Carolinae templum cathedrale. Aderat jam Cibinii mandatum Augmi., lectumque publice in Diaeta Regni, quo dictum templum centum et viginti, si non amplius, annis profanatum Illmo. ac Rmo. Dno. Georgio L. B. Mártonffi Transilvaniae Episcopo cedere jubebantur Calvinistae: ad cujus rei executionem in dies exspectabamus adventum

---

[1]) Andreas Illyés episcopatum Transilvaniae tenuit ab anno 1696 ad annum 1712. Ei successit (1713) Georgius Mártonffi, cujus felicem reditum hic descriptum habemus.

[2]) Relatio haec in pluribus codicibus mscr. prostat Viennae et Albae-Carolinae. Textum damus ex B. P. V. 12110, una tamen alterave lectione variante ex H. R. AJ. adscripta.

Cibinio Illmi. ac Rmi., vel nutum saltem, quo seu nostra, seu Vicarii Generalis opera negotium tanti momenti desideratum finem sortiretur. Interea dies advenit quarta et decima Februarii meta spei nostrae: adest ante meridiem Vicarius Generalis, quo cum continuus de modo occupandi templi sermo; at ille pusillanimis dubia reddebat omnia, miris, quas sibi fingebat, difficultatibus oppositis. Abeunte illo post meridiem in locum haud procul urbe dissitum, nostri cunctandum nihil rati consilium ineunt, quo abrupto, quum Exmus. D. Commendans Generalis advenisse nunciaretur, P. Superior eundem convenit, miscetque continuo sermonem de templo, clavibusque adhuc hodie tradendis, si imperium Exmi. accederet. Ille excipere et quaerere, utrum P. Superior auctoritatem habeat claves acceptandi? procul dubio, reposuit; quandoquidem Archidiaconus ipse esset designatus[1]). Mandatum igitur Commendanti urbis, cujus opera P. Superior clavibus potiretur. Expedit ille homines ad professorem Calvinisticum, qui claves ab eodem accipiant; hic excusare se, professorem se esse, cum templo nihil habere, suae curae esse scholis invigilare et urgere disciplinam, de clavibus ex templo responsurum praedicantem. Ad hunc igitur itum; audit nunciorum postulata, mittitque sine mora clavim per aeditimum. D. Commendans clavi obtenta laetus ad nos accurrit, et hora circiter quinta eandem in P. Superioris consignat manus. Ita, de quo Vicarius Generalis pene desperarat, nos spe meliori animati evicimus.

Sequenti die P. Superior in comitiva nostrorum praesentibus item popis et protopopis nonnullis, Franciscano uno, et officialibus Caesareis, templum reserat et ingreditur. At, vah! Augiae stabulum[2]) potius quam templum dixisses! Data igitur opera quaternis diebus, ut, elatis sordibus, templi forma rediret. Templo jam potiebantur; quid tamen ausa non est impudentia Calvinistica? petiit cultum in eodem sibi vendicare. Sed apagite, responsum: Eadem die tumulo inferendus erat judicis Calviniani percarus filiolus: at qua pompa? Pulsu carebant, quia campanas amiserant. Cogitur ergo lugens genitor humiliare sese, ut pulsum a catholicis impetrare valeat: annuimus, sed taxa simul statuitur, ut pro quolibet funis tractu florenum Rhenensem pendat, cohorruit nonnihil taxae incremento prius non audito causamque sciscitanti responsum est: Campanas jam esse catholicas. Rursus ausi sunt temerarii petere sedes et scamna impensis suorum facta, quem in finem supplicem libellum Excellentissimo porrexere; verum pro responso ad

---

[1]) Superiores domorum Alba-Juliensis et Claudiopolitanae S. J., jam dudum ab exulibus Transilvaniae Episcopis archidiaconi constituti, semper „pro munere sibi commisso vigilem intenderunt oculum, afflictae in Transilvania orthodoxae religioni ope qua poterant maxima consulturi". (B. P. V. 12093.)

[2]) Quanta hic rerum confusio! Haram potius quam templum praesens dixisses. (H. R. AJ.)

Episcopum remissi sunt, qui pro responso dedit: Debebant olim Catholici hinc expulsi sedilia sua vobis relinquere, sinite et vos ea Catholicis.

Subinde aram in Sanctuario mappa, reliquisque necessariis instructam et stallum pro Episcopo ereximus. In arae apice sequens inscriptio chronographica legebatur:

CAROLO IMPERATORE,
PIO, IVSTO, RELIGIONISQVE DEFENSORE.
* * *
STEPHANO DE STEINVILLE
MAGNO REGNI TRANSSYLVANIÆ GENERALI.
* * *
SIGISMVNDO KORNIS
GVBERNATORE, RELIGIONE INCLYTO.
* * *
ELIMINATIS CALVINI SORDIBVS.
* * *
EPISCOPALIS SEDES ALBENSIS
GEORGIO MARTONFFI RESTITVEBATVR.
* * *
VNI ET TRINO DOMINO SIT GLORIA IN SAECVLA.

Die 16. Februarii jam ad vesperam inclinante venit Illmus. et Rmus.[1]) D. Vicarius Generalis extra portam obviavit illi cum P. Superiore, P. Rector Claudiopolitanus cum D. parocho Fenessiensi, eundemque salute plurima impertiverunt. Die altera[2]) prodit Illmus. et Rmus. ex curia sua Pontificalibus indutus ad templum reconciliandum, cui ante januam P. Superior, linteo et stola amictus, praemisso brevi praeloquio, offert in pulvillo clavim templi deauratam; quam acceptans lacrymis obortis vix respondere poterat; gratias tamen Societati egit pro cura, hic loci a saeculo et amplius animabus impensa[3]). Secundum templi reconciliationem[4]) concedit Illmus. et Rmus. extra muros, praestolaturus interea in domo annonaria, donec P. Superior, parochus et Archidiaconus cum processione obviaret, et in urbem solemniter induceret. Adest subinde numerosa caterva stipatus; umbella defertur a quatuor officialibus Caesareis[5]); noster eidem brevi dictione bene precatus est, tubis, tympanisque adstrepentibus, hymnis et laudibus voce

[1]) Cum magna equitum officialium ex inclyto Comitatu caterva. (H. R. A J.)
[2]) Hora circiter octava. (Ibid.)
[3]) Cfr. supra pp. 125, 130, 162—163.
[4]) Peracta reconciliatione exutisque Pontificalibus concessit. (H. R. A J.)
[5]) Perventum deinde ad locum, ubi Episcopus morabatur. Hic rursus Pontificalibus indutus obviam R. P. Superiori egreditur atque Crucifixum de more genua super tapetem substratum inflectens, pientissime exosculatur. Tum Noster Dalmatica indutus brevi sermone eidem bene precatus est. (Ibid.)

artificiali decantatis. Ordinatur dein processio redux: praeibant dein longo ordine juventus scholastica tam trivialis quam nostra; hanc sequebatur poparum ordo (ducenti facile erant) linteis et paludamentis amictus[1]); his proximus clerus latinus. Dum portam urbis subiisset Episcopus, unus ex clero Valachico idiomate vernaculo salutationem orditur, raro admodum Valachis exemplo, utpote qui e memoria nihil, sed ex charta dicere consueverunt. Tandem concinentibus omnibus popis Episcopo applausum est. Inde ad jactum lapidis stetit a latere senatus cum judice, si duos excipias, totus Calvinisticus: judex hungarice salutat Episcopum, respondet is laconice quidem, sed acute. Prope templum stabat miles Caesareus in armis, qui cum praetergredientem Antistitem lunato poplite veneraretur, largam omnes benedictionem retulerunt. Tandem ad aram majorem perventum est, ubi idem Praesul intonat solemne Te Deum, inter aeneorum majorum minorumque fistularum fragores, qui sub divinis ter repetebantur. Primi denuo in hac basilica sacram communionem e manibus Episcopi accepere, Exmus. ac Illmus. Comes Sigismundus Kornis, Provinciae Gubernator, et Illmus. D. L. B. Joannes Torveskai. Ad extremum conspicuus in stallo Episcopus promulgat quaternos e gremio sui cleri canonicos. Dnum. Joannem Antalffi ornat insuper Praepositi dignitate. Dno. Paulo Henter Lectoris officium; D. Georgio Bors cantoris defert; Dnum. vero Martinum Demeter creat Vicarium suum Generalem, et Custodem[2]).

Eodem die in Ecclesia sic reconciliata protopopa Valachus, assistentibus sibi suae nationis ministris, divinam liturgiam solemnibus caeremoniis juxta ritum graecum celebravit. (A. E. Tr.)

An. 1715. — *In fundamento praesidii seu loci muniti Albae-Carolinae ecclesiasticis ritibus ponendo*[3]) — Memorabile illud est, quod hic 4. Novembris, venerationi s. Caroli consecrata, qua primus lapis praesidii nostri positus est, habitae a nostris Patribus binae dictiones: una germanica, altera latina; eucharistica utraque, quod Deus Ter Optimus Maximus tam validum contra christiani nominis

---

[1]) Paludamentis more sui ritus variegatus. (Ibid.)

[2]) An. 1717. — *De parochia Alba-Juliensi a missionariis S. J. in manus Episcopi resignata.* — Reducto in Transsilvaniam Episcopo, et in possessione Cathedralis Ecclesiae constituto, paroeciam inde a saeculo et amplius administratam resignavimus in ejusdem manus, praesidiarii militis tantisper reservata cura. Titulo justitiae exonerati, liberali et vocationi nostrae correspondente caritate alacres hoc anno adfuimus extreme decumbentibus. Nemo prope ultimam vitae luctam subivit, cui unus ex ternis Patribus spirituali auxilio non adfuisset, Germanis praesertim, quibus soli nostri ob linguae peritiam extrema administrarent, sepulturae mercede parochianis relicta. (B. P. V. 12111 jct. H. R. AJ.)

[3]) Cfr. *Zeitschrift für kath. Theologie,* 1880, p. 779.

hostes praesidium excitarit. Illa ante Missarum solemnia, haec sequebatur. Aderat Excellentissimus Generalis Commendans Comes a Steinville cum praecipua officialium Caesareorum corona; aderat etiam alter Excellentissimus Dominus Provinciae Gubernator, Sigismundus Kornis, cum quo flos Nobilitatis catholicae, Ruthenae et reliquarum nationum. Auditur uterque cum plausu. His peractis longo et pulchro ordine ad propugnaculum neo-erectum processum est, ubi a nostro missionario, assistentibus hinc et inde Diacono et Subdiacono, primus lapis consueta benedictione et caeremoniis praemissis positus est: alterum et tertium posuerunt Domino Domini Excellentissimi supradicti. Eos suo ritu secutus est clerus Valachicus, ut mox fusius explicabitur. Inditum nomen propugnaculo s. Caroli. Ad cujus rei memoriam perpetuam numismata eleganter cusa: quorum facies una munimentum Albae-Carolinae, altera chronosticam hanc inscriptionem refert:

LVCE SACRA CAROLI SIMILES ALBA ACCIPIT ORTVS
IN SOLIDA PRIMVS PONITVR ARCE LAPIS:
IVLIA NATA FVI CAROLVS VIM ROBVR ET AVXIT
IVLIA SIN LIBEAT, NVNC CAROLINA VOCER.

Posito lapide ad templum reduci cum trino bombardarum minorum sonitu ac majorum 14 tonitru, cum gaudio et solatio applausum est.

Sed quod raram hanc solemnitatem peculiari ratione reddidit conspicuam, erat numerosi cleri Valachici cooperatio in sacra hac actione peragenda; aderant enim ultra centum presbyteri partim protopopae partim popae, sacris suis paludamentis induti, juxta ritum graecum *in fundamento novae domus vel ecclesiae ponendo* (*ἐπὶ θεμελίου οἴκου νέου ἢ ἐκκλησίας*) servari solitum, multis caeremoniis

θυμιῶντες τοὺς θεμελίους κύκλῳ . . καὶ λέγοντες τὴν εὐχήν· Ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν ἐν συνέσει, καὶ θεμελιώσας τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, ὁ κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν ἁπάντων . . τοῦτον τὸν οἶκον ἵδρυσον ἐπὶ τὴν στερεὰν πέτραν καὶ θεμελίωσον κατὰ τὴν σὴν θείαν ἐν Εὐαγγελίοις φωνήν, ἣν οὐκ ἄνεμος, οὐχ ὕδωρ οὐχ ἕτερόν τι καταβλάψαι ἰσχύσει· . . τοὺς ὑπουργοῦντας ἐνίσχυσον ἀβλαβεῖς διαφυλάττων, τὰ θεμέλια αὐτοῦ ἀῤῥαγῆ καὶ ἀσύλευτα διατήρησον, εὐδόκησον αὐτὸν εἰς τέλος ἀχθῆναι, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ μέλλοντας κατοικεῖν ἐκ πάσης

effossa fundamenta in gyrum perfumigantes . . recitantes: Domine Deus omnipotens, qui sapientia tua coelos condidisti et terram super stabilitatem suam fundasti, tu creator et cunctorum opifex . . hanc domum super firmam petram stabili et juxta divinam Evangelii tui vocem, quam non ventus, non aqua, non aliud quid dejiciat, eam loca . . . opifices ejus incolumes conservatos corrobora, fundamenta ejus inconvulsa et inconcussa custodi: ad finem eam perducere tibi complaceat, et ab omnibus adversarii insidiis habitaturos in ea libera. Quia tua est potestas, et tuum est

ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου ἐλευθέρωσον. Ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν . . καὶ κατὰ τὴν εὐχὴν λαβόντες ἕνα τῶν λίθων, καὶ χαράξαντες δι' αὐτοῦ σταυρὸν αὐτὸν τιθέντες ἐν τῷ θεμελίῳ λέγοντες· Ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ Ὕψιστος· ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεται· βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρωΐ κτλ.

regnum et virtus et gloria Patris et Filii et Spiritus sancti: nunc et semper et in saecula saeculorum, Amen . . et post orationem lapidem acceptum ac cruce signatum in fundamento locantes prolatis verbis: Fundavit eam Altissimus; Deus in medio ejus non commovebitur; adjuvabit eam Deus mane diluculo etc.

Et ita quidem accipienda sunt, quae ab aliis accepta tradit Hurmuzaki, *de utraque benedictione, catholica et unita, in fundamento hujus praesidii fundando ἀθροῶς impertita*[1]). — Quae praeterea de historia originis praesidii Alba-Carolinensis relatu digna videntur, commodius infra dicentur.

An. 1716—1719. — *In missionibus et in usu sacramentalium.* — Claudiopoli excursum est in varias plagas; conciones, praeter ordinarias domi, 106 dictae sunt an. 1719, plures adhuc catecheses . . . tanta communicantium frequentia, ut Pascha aut jubilaeum quoddam esse videretur. Valachi, graves circa fidem errores dedocti, spoponderunt, si popae, de Calvinismo suspecti, de veritate corporis et sanguinis Christi aliter crederent, atque pro concione expositum est, a schismate graeco non ad unionem fidei tantum, sed etiam ad ritum latinum se continuo transituros. . . . Typis vulgata et dispersa plus quam quingenta exemplaria crucis Hierosolymitanae, quali contra pestem Tridentini Patres utebantur. Plures fontes a missionario nostro benedicti et Sanctorum nominibus insigniti sunt. (B. P. V. 12113.) . . . Nec in minori aestimatione aqua in nomine s. Ignatii benedicta habebatur. Valachi graeci ritus, uniti tamen nobiscum, si male senserunt, exclamarunt: Ferte nobis aquam, quam benedicunt illi qui nostri curam habent, et quibus ab imperatore Leopoldo sumus commendati. . . . Ejus sacramentalis beneficio fugatas alii febres, alii morbi genus aliud depraedicabant. (H. R. AJ. ad an. 1716.)

---

[1]) Kaiser Karl VI. liess auch den griechisch-katholischen Klerus an dieser Feierlichkeit in einer Anzahl von mehr als 100 Priestern theilnehmen, so dass der katholische und unirte Segen zugleich gespendet wurde. (*Fragmente*, II, p. 88.)

III.
De re scholastica.

Prolixitatem atque ex ea taedium vitaturi ex scholis Valachorum[1]) duas tantum ex hoc tempore memoramus, Alba-Carolinensem et Coronensem, quod Pater Regai, de formanda juventute sollicitus ut erat, de his praecipue bene speraret pro pueris Valachorum excoli se patientibus.

1.
De Seminario Alba-Carolinensi[2]).

An. 1718. — Numeravit hic annus, a suprema Grammaticae classe ad infimam ejusdem, supra centenos, denos et senos: ex his graeci ritus multi, ut apta olim s. Unionis qua conservandae, qua augendae evaderent instrumenta.

An. 1720. — Contagiosa lues, totam provinciam pervagata anno superiori, scholas nostras dissipaverat; unde hoc anno aegre easdem collegimus, ita quidem, ut nonnisi post Pascha aditum ad easdem patefacere potuerimus. Hinc exigua juventus. Aluimus tamen in Seminario duodenos triplicis nationis, germanicae, hungaricae et valachicae, quibus, ut olim Ecclesiae catholicae augmentandae et pro emolumento provinciae apta evaderent instrumenta, operam impendimus.

2.
De schola Coronensi.

Missio Coronensis, praeter functiones parochiales, ne juventus catholica in manus haereticorum instructorum delaberetur, suaviter compulsa est in se onus doctionis assumere, ac scholas latinitatis quatuor classium inferiorum aperire: numeramus in iis Graecos, Valachos, Germanos: effectumque in his parvis initiis, ut fundationis futurae pro Seminario et Convictu spes affulgeat proxima. Offerent contermini nostri Valachi et Moldavi Bojerones, seu Magnates, florem juventutis Societati Coronensi, ut literis, moribus, germanico et latino idiomate imbuantur. Et vero pars aedificii amplissimi quondam PP. Dominicanorum monasterii pro habitatione nobilium convictorum plene adaptata et instructa est, ut commode viceni minimum illico accommodari valeant. Non minus pro scholis trivialibus actum, quibus paedagogus germanus,

---

[1]) Cfr. supra p. 362.
[2]) Ex H. R. AJ. ad annos citatos.

latini etiam idiomatis et musicae gnarus procurabatur. Multitudo parvulorum est instrui cupientium, Ariani ipsi, et Calvinistae liberos nobis suos concredunt, quibus praeter linguae germanicae, pietatis etiam et fidei elementa instillantur, ut Christus totus formetur in illis. (B. P. V. 12115)

IV.

De apostolatu caritatis tempore pestis[1]).

Eadem, qua discipulos signabat olim Servator, characteristica socios suos notare voluit caritate, praecellentissima illa, quae animam ponit ... Transilvaniae id datum: quam pestilentia denuo oppressit, duosque e nostris victimas effecit illustres caritatis. Statum provinciae miserabilem referre aggredior, narratione Claudiopoli accepta. Postquam anno 1717 Thrax barbarus regiones has depopulatus fuisset, ingruit anno superiore inaudita terrae sterilitas; coelo siquidem imbribus exhausto, adeo aestuebat sol fervebatque, ut fluvios exsiccaret, prata agrosque exureret, terram ipsam multis succenderet in locis, atque ignis pabulum factum redigeret in cineres. Subsecuta per totam Daciam fames extrema: cujus ferendae impar plebs, ut se, suosque servaret, fugae consilia iniit, jamque collecta tenui, quae superaret, supellectili, pagos relinquebat vacuos in finitimas migratura; quum multi e fuga retracti, plurimi a proposito impediti, peris ad collum suspensis ostiatim panem corrogabant. Et siquidem tristis haec conditio duram levasset famem, poterat nonnihil adhuc clemens, mitisque videri: illud vero intolerabile, quod aegre bucellam panis impetrare possent, dum ab aeque egenis subsidium petiissent. Itaque quum per ordinaria media vitae sustinendae spes omnis deficeret, ad inusitata edulia deventum est: ex culmis Turcici tritici, paleis, radicibus herbarum, corticibus arborum minutim concisis, et in pulverem comminutis, pastillo, insipida massa panis loco stomacho latranti in deliciis esse debebat. Neque poterant non commiserationem ciere, pallor in ore luridus, inedia confecta membra, corpora macie exhausta, et prope enecta. Tantam miserae plebis calamitatem pro viribus sublevabat collegium Claudiopolitanum. Prima erat cura solari omnes, pane et numis succurrere, vacuum dimittere neminem: quod et admirationem multis peperit, unde tot pauperes aleremus, quum centum et quadrageni quotidie portam domus obsedissent. Illud vero satis laudare non poterant, quum viderent famelico huic gregi, ne in solo pane viveret, a Paschate diebus illis, quibus carne vesci licebat, quinquaginta libras, neve seminudi incederent, etiam vestitum distribui. Auxit fama munificentiam; nam tota civitate per-

---

[1]) Extat relatio haec in tribus codicibus msc., scilicet in H. R. AJ., indeque transiit in B. P. V. 12113 et 12172.

crebuit, pro pauperibus parari indusia atque ejusmodi tegumentis plenum in collegio esse cubiculum propediem cuilibet dividendis. Fabellam prodidere, qui abjectis vel occultatis indusiis nudo fere corpore ad limen domus nostrae recurrerunt. — Eadem caritas exhibita iis, qui civitate exclusi in suburbiis et vicino collegii pago dira fame enecabantur. Ab his pro ope accepta malum contagii redditur, quod antea in angulo tantum Moldaviae vicino latuit, per Daciam jam longe diffusum, ad ferias paschales in pagum urbi proximum irrepsit. Cautum tunc erat nostris, aliisque vel fines pagi contingere; ut tamen Catholici inter vitae pericula copiam confessoris haberent, impetrata a Commendante militiae facultate, ac in testimonium cautae conservationis assumpto de gremio senatus cive, exivit sacerdos noster, atque a pago evocatos fideles sacramento poenitentiae expiavit prius; dein, ne famerent, multo pane saturavit. Exeunte Majo intra muros se prodit lues epidemica. Unus sociorum infectis ad obsequia spiritualia exponitur: plures id periculosi et vitae prodigi muneris ambiebant. Haeretici pariter, exemplo inducti, ad ejusmodi animarum curam rabulas suos exponere conati sunt, et Calvinistam, et Lutheranum, et Arianum; sed conati tantum; nam in hanc diem, qua favente Deo lues jam omnis evanuit, ne quidem supremi Superintendentis auctoritas unum aliquem ad isthoc periculum extrudere potuit. Luthericola vero, qui unicus hic apud suos pastor . . . , quod militiae Commendanti Lutherano bilem moverat, ab urbe fugit. — Nos quo eramus de nobis minus solliciti, cauti licet, eo magis experti sumus Excellentissimorum et Illustrissimorum procerum erga nos curam et munificentiam; ut vitam nostram rei Catholicae tantopere necessariam ac utilem in tuto collocaremus, ad bona illorum et dominia evocabamur. Et quamvis urbem pestiferam incolere, praeelegissent omnes; visum tamen est pio Dominorum procerum desiderio concedendum quidpiam. Igitur ad Excellentissimum D. Gubernatorem Sigismundum e Comitibus de Kornis missi duo: ad Illmum. D. Comitem Michaëlem Mikes quaterni: ad Dominos Comites Stephanum Csáki, Stephanum Kornis, Baronem Thoroczkai, ac Dominam Napolianam singuli. Quos dum honoris causa nomino, beneficium simul istud singulare Dacica Societas grata semper recolet memoria, atque ubiubi suam narrabit salutem corporis, magna etiam patronorum suorum referet nomina, per quos stetit, ut securam socii vitam servarent. Minime tamen in hoc otio nobis libuit esse otiosis: quin imo hac occasione multa pro Dei gloria et animarum salute extra Urbem acta, quae titulus sequens de missionibus pandet[1]).

---

[1]) In altero hoc *de missionibus* titulo de sociis ruri degentibus praeter alia bene multa haec referuntur: „Quum pestis tempore plures e nostris extra urbem in arcibus procerum, ut praecedenti titulo dixi, versarentur, pro lauta hospitalitate spirituale obsequium reddiderunt, aulicos pagosque subditos excolendo. Et vero latinum etiam extra

Ad aliorum jam domiciliorum caritatem proximo impensam progredior. . . .

Pluribus praetermissis, ad caritatem pestiferis in Transilvania impensam, unde coepi, denuo delabor, et narrationem corono. Quid Claudiopoli actum, primo loco recensui. Quid Albae-Carolinae, Cibinii, et Udvarhelyini, Vásárhelyini ac Coronae, brevi dicendum superest.

Ternae civitates, totidemque nationes, Germana, Ungara, et Valacha Praesidium Albae-Carolinae cingunt. Gens Valacha sui incuria, barbaraeque indolis prior luem intulit, inde ad Germanos, Ungarosque declinavit. Mense Junio et Julio tenebat malum. Nostri promiscue aegrotis sacra ultima ministrabant. Tangebamur unica, eaque ingenti sollicitudine salutis animarum: ultima fuit cura de genere morbi. Quadruplicis status ecclesiastici Praesidium incolunt; nostris tamen dumtaxat ultima viventium cura incumbit, Canonicis idiomatis Germanici imperitis. Spectavimus vicina incendia, malum imminens metuimus, neque opera praecavendo adhibita est. Flamma igitur interiora Residentiae nostrae occupat, hortulano lue infecto, et scholae Germanicae magistro contagione extincto. Nondum, quorum intererat, de remedio provisum! Crescebat morientium numerus. Ubi nostri in justas querelas effusi, quod ea, quae publica sunt, extremo loco habeantur: tandem consilium initum ab Episcopo, loci Generali, et Camerae Consiliario; chirurgus evocatur, et remedium necessarium, separatio, statuitur. Patri nostro collectio eleemosynae imposita, ne separati et expositi fame, unde mali origo, intereant. Separati sine discrimine nationis et religionis in insula Marusii quinquageni primum, subinde

---

urbem ampliatum est imperium, dum ibidem magistrorum unus, Soarium, Alvarum alter nobili juventuti explanaret. Atque ubi politioribus artibus erudiunt illi, sacerdotes per vicinos districtos mores instituunt, christianamque expoliunt ad elegantiam. Omni imminebant occasioni, si qua salutem proximorum adjuvare possent. In pago Thoroczko, ubi meri Ariani, ostiatim visitati, instructique, prima jam flore secuturis annis fructuum spem promittente. In Egeres festa ac jejunia, quae vel nesciebant, vel inter sola ponebant nomina, suo rigori restituta sunt. Et quamvis potiori parte ab haereticis locus hic inhabitetur, processio tamen animarum triginta quinque supplicantium sub vexillo et cantu in Iegenye vicinum pagum educta. . . . Catholicis Iegenyensibus persuasum, ut in pagi sui limite Christi crucifixi simulacrum erigant: quod et in haeretico pago Egeres effectum; inductusque ibidem ter pro Salutatione Angelica pulsandi ritus, campana ex vicino loco commodata inque turri arcis appensa. . . . Dum sic alii foris Apostolicis desudant laboribus, ii qui domi mansere non ad solas sarcinas se relictos probaverunt. Rogati a Commendanti militiae Lutherano, ad castra, quae in salubri aura fixerat, dominicis festisque diebus excurrerunt, rem divinam ad aras, et verba ad concionem faciebant. Adeo nullam aperuit rimam occasio, qua non zelus Patrum etiam pestis tempore in proximi salutem prorueret".

septuageni censebantur. His in dies opera nostri caro, panis, et pharmaca subministrata. Adjunximus eleemosynis operam impensam animabus, morientium sacramenta administrando. Vestiti praeterea, qui amictu indigebant. Aluntur etiam septem et viginti proles orphanae, ne haereticis praeda fiant; hujatibus namque Germanis in pernicioso usu est, proles proprias, et orphanas, seu donare, seu vendere Saxonibus Lutheri asseclis, mercis ejusmodi avidissimis. Universim unica nostrorum opera mille nonaginta Rhenenses sunt expensi. Dum haec duplicis misericordiae opera domi praestamus, miles Carolina horario itinere castra metatus, nil proficientibus vigiliis, peste inficitur. Duplicata inde rursus opera, Lazaretho militum, qui centenarium superabant, impensa. Nemo ullus, nisi morte inopina praeventus, decessit non munitus sacris Ecclesiae praesidiis. Neque aegris militibus temporale solatium defuit, liberali adjutis eleemosyna. Providae Dei benignitati referimus in acceptis, quod inter tanta, eaque praesentissima vitae discrimina nullum e nostris epidemica lues afflaverit.

Idem Cibinienses nostri cum electo grege grati agnoscunt, quum vix terni aut quaterni e Catholicis peste assumpti sint. Multus tamen nostris, nec citra periculum, labor cum infirmis, praecipue militibus, in quos superiore anno ex eleemosyna impensi tercenti quinquaginta Rhenenses; labente vero trecenti; aliis pauperibus centum octuageni liberaliter obvenerunt.

Maros-Vásárhelyini duo nostri quinque mensium spatio et civitati et militibus, et vicinis ad quatuor et plura milliaria pagis contagio correptis sacra ministrabant: eo quod in tota Sede Maros nullus fuerit, qui hoc obsequium caritatis afflicto populo praestare auderet, unum si demas parochum, qui sibi dumtaxat subditis inservivit.

Periculosius haud alibi grassabatur malum, ac Udvarhelyini: incolae enim clausurae, et militum Caesareorum isthic hybernantium metu, utut poterant, illud occultabant: acciditque non semel, ut infans peste exstinctus interdiu agitaretur in cunis quasi viveret; noctu vero maternis in ulnis exportatus clam in silva tumulabatur. Lue ingravescente, ad obsequia spiritualia expositus est sacerdos noster providetque tum civitati, tum vicinis, et longe dissitis pagis tam sedulo, ut partes plurium parochorum unus hic obire merito videretur. Hinc non solum ab indigenis, et extra paroeciam existentibus, quibus die nocteque inserviebat, indefessus audiebat operarius; verum ab ipsomet Illmo. et Rmo. Daciae antistite ob zelum Ignatianum singularem laudem retulit in epistola ab Illmo. Praesule ad eum data.

V.
Victimae caritatis.

Pater Grembs.

Coronae, in Transilvania, pretiosa caritatis victima, inter bonorum omnium lacrymas, ipso die divae Magdalenae sacro, cecidit operarius indefessus P. Christophorus Grembs, natus Halae in Tyroli an. 1684. Studiis humanioribus absolutis eum in tirocinio nostro hausit spiritum, ut sive in Collegiis degeret, sive in missionibus versaretur, eximium se utrobique probarit. Philosophicum et theologicum studium eo profectu decurrit, ut Professorum catalogo inseri sit meritus. Sacerdos ex schola affectuum egressus operabatur in Dacia, ac imprimis Cibinii, ubi et in oeconomicis Patrem Superiorem juvabat; anno altero Coronae ad concionem dixit eleganter et zelose. Regressus ad priorem stationem quum lues epidemica inter Cibinienses grassaretur, ad pestiferorum obsequium exponi petiit atque impetravit. Et quamvis vita illi saepe inter pericula, Deo tamen Sospitatore, solatio ac saluti plurimorum est servatus. Collegii Claudiopolitani minister ita partes officii sui implebat, ut et operariis manum suam adjungeret. Eminebat in P. Christophoro tenerior erga pauperes affectus, quibus ipsemet panem cibumve atque etiam numos adferebat. Ad aegros non tam ibat, quam volabat. Animum insuper semper comparatum habuit ad graves quasque ac arduas missiones. Quum postliminio pestis Coronae grassaretur, atque catholici, quos terra illa sustinet, pastore destituti, sine solatio ex peste decumberent, unus omnium erat, qui ad obsequium hoc accurrit. Coronam ut attigit, primus illi labor aegros circumspicere, neminem insalutatum praeterire, alloqui, cohortari, urgere omnes ad poenitentiam: dominicis festisque diebus ac de Christo patiente in Quadragesima verba faciebat de Deo. Valuere fatigia: sistunt se ad sacrum tribunal copiosi, et conscientiam purgant. Neque animas solum, sed et corpora famelicorum curabat. Inter haec malum toti jam Transilvaniae commune contrahit zelumque gloriosa victima coronat, pro more virorum apostolicorum, quibus exigui videntur labores, nisi vita posita coronentur.

Pater Ujhely.

P. Adamus Ujhely, Ungarus, Mezölabroczcensis, vivere coepit mundo prioris saeculi anno 75., Societati 93., in qua et subinde professionem 4 votorum emisit. Qua in Hungaria, qua in Transilvania classes inferiores tradidit annis septem. Sacerdos festis et verni jejunii diebus verba fecit Claudiopoli ad concionem Ungaricam anno uno,

duobus egit operarium, tribus missionarium, et Superiorem Máros-Vásárhelyni, totidem Udvarhelyni, cum pluribus aliis officiis adjunctis. Vir fuit vere apostolicus, qui in Dacia complurium animarum lucro magnos pertulit labores, sui pone et commoditatum neglector, attrita veste paupertatis amore usus, lecto vix in ultima aegritudine culcitram apponi passus est, suorum tamen commodis suo cum incommodo prospexit. Candor in eo sine fuco, ob quem et haereticis et illustribus personis erat in prétio. Fame in Transilvania grassante, pauperum Pater dici et esse merebatur. Quumque videret domesticum censum haud parem fore tot pauperibus alendis, emendicabat aliunde, ut haberet quod cum fame colluctantibus largiretur. Certe ab una Illustrissima persona pro horum necessitate octoginta Rhenenses comparavit, totidemque pauperes aluit. Imis ita ac summis carum mors inopina repente eripuit, vix pestis suspicione liberum. Inter civitatis ipsiusque Domini Generalis Sentamour lacrymas cadaver elatum est comitantibus ipsis haereticis et Decano Calvinianorum cum suo Collegio pompam funebrem condecorantibus. (B. P. V. 12113)

VI.

De grata Societatis Jesu memoria apud Rumenos.

In Rumenis id laudari videmus, quod erga bene meritos praecipue grati sint. Ipsa hac beneficiorum memoria et perpetua gratiarum confessione prosecuti sunt Patrem Regai caeterosque e Societate Jesu sacerdotes, qui se suamque vitam nationi Valachicae condonarunt. *Universus ven. clerus graeci ritus Transilvanicus*, inquit Maxaij, *memor proficuae et salutaris sibi directionis, qua usus fuerat per industriam et indefessos RR. Patrum theologorum e Societate Jesu sibi praepositorum labores tam sub Episcopo Athanasio quam postea fere per septennium Sede vacante ... non sine gemitu ... a personarum ex eadem Societate candidatione pro episcopatu Fogarasiensi prohibitus est an. 1729.* (B. U. B.-Kpr. t. 43)

Caput II.

De episcopatu Joannis Pataki 1721—1727.

§. 1.

De installatione antistitis Pataki.

Literae Joannis Pataki ad Primatem Cardinalem de Saxonia.

Serenissime ac Eminentissime Princeps,
Domine, Domine mihi Benignissime!

Uti semper, ita de facto etiam, clientelam meam secutus, praepetita prius hujusmodi molestae praesumptionis meae deprecatione, et devotissime exosculata Sacra Purpura, Serenitati et Eminentiae Vestrae suppliciter insinuo: quod Diis propitiis post discessum Vienna tandem in Transilvaniam, dioecesim meam, fauste ingrediens Fogarasini, adjutrice Dei gratia, decimo sexto Calendas Septembris, praemissa solemnitate in similibus adhiberi solita, in Basilicam divo Nicolao dicatam, in erectam videlicet modo Cathedralem meam, uti et possessionis Sedis meae episcopalis, a clero et populo meo introductus sum; in qua, Apostolicas meas bullas, in idioma Valachicum transsumptas, alta voce, inter Sacrorum solemnia, in omnium conspectu legi curavi, quibus auditis, magnum plurimi e clero aeque ac populo solamen concepere, quod se, non uti verebantur, spe frustratos, sed de potenti, efficacique Serenitatis et Eminentiae Vestrae gratia, et cooperatione, optime et apprime solatos viderint. — Qui omnes, una mecum, praemissa supplici gratiarum actione, sese in

ulteriores, eosque quam benignissimos Serenitatis et Eminentiae Vestrae favores, paternamque gratiam humillime commendant et emoriuntur,

Datum Fogaras VIII. Idus Septembris 1723

Serenitatis et Eminentiae Vestrae

humillimus servus, et cliens

(A. Pr. St.) B. Joannes Nemes de Pataki,

Eppus. Fogarasiensis.

§. 2.

De firmanda Unione et de moribus reformandis.

I.

De periculo antiqui schismatis resuscitandi.

Ex literis episcopi Joannis Pataki ad imperatorem[1]).

... Id negari haud potest, schisma adhuc multis in locis inter clerum vigere; neque mirum, cum et evoluta tempora huic penitus eliminando sui ex consideratione plane favere nequiverant; unde ex senioribus popis et plurimis recenter a schismaticis ordinatis, signanter in Coronensi districtu, huic errori intente adhaerentes, admittere difficultant, Coronensem et Fogarasiensem ecclesiam huic Unionis cultui deservire, et se in persona sua ab episcopali per Transilvaniam Unitorum jurisdictione dependere posse: quia praeattactas ecclesias ab antiquis Valachiae principibus erectas esse praetendunt; idque Majestati Vestrae Sacrmae. ex eo demisse refero, ut Suo Apostolico juri cavere, mihi vero ad meum in Transilvaniam reditum clementer annuere dignaretur, ut pro statu temporis suavem inter clerum et nationem inquisitionem peragere hoc expedienti medio utriusque cleri et nationis

---

[1]) Reperitur inter Acta Episcopi J. I. Klein in C. R. Tr. A. N. 111, an. 1731.

animum, ubi ab Unione aversio glisceret, modo aliquo opportuno devincere valeret. . . .

. . . Antiqui schismatis resuscitandi praeterea haud leve periculum inde venit, quod quadringenti fere per varias Transilvaniae partes dispersi sacerdotes fuissent ab Episcopis schismaticis Sede vacante ordinati, atque inde vel aperte schismatici et ipsi, vel saltem de schismate vehementer suspecti. (B. P. V. Lit. an. 1730)

II.

De necessitate doctrinae in clero promovendae.

Illud praeterea hic loci salubriter in fidei causa susceptum est, ut nostrorum sacerdotum opera Valachi, quorum in solo cis Marusium flumen tractu ultra bis millenos numerant, alii, quod superius diximus, ad Ecclesiae unionem reducti sint; alii, qui potissimum egebant, necessaria doctrina ad munus suum rite obeundum instructi. Eo enim sacerdotes plerique laborabant inscitia[1]), ut ne sacramenta quidem recte conferendi usum nossent, repertusque est in his nonnemo adeo sui officii rudis, ut germanum hominem cum puella Valacha matrimonio juncturus id non antea faceret, quam cingulo tenus aquae immersum sponsum repetito baptismate abluisset. Alter ejusdem gentis sacerdos, cum annis pluribus frequentem paroeciam pastoris nomine procurasset, neminem tamen poenitentiae causa ad se accedentem a noxis absolvit, quod diceret: nulli praeterquam Deo fas esse, peccata condonare. Quae res cum detecta nostris Patribus fuisset, ad Illmum. et Rmum. eorundem Episcopum delata est, ejusque auctoritate effectum, ut ambo sacris interdicti pastoris officio moverentur, popis aliis horum loco suffectis, a quibus poenitentium multitudo a noxis solveretur. — Ad haec errores non pauci, qui cum sana fide pugnabant, in eorum *Pravila*,

---

[1]) Eos imprimis auctor videtur indicare, qui absque debita praeparatione ab Episcopis schismaticis ordinati erant.

quam scripturae instar sequuntur, nostra opera emendati sunt. Jam enim libri illius auctoritate certum habebant: Beatorum animas nondum coelo receptas ad extremum usque diem vagas in mundo oberrare[1]); matrimonia item nova contrahi tuto posse, si conjugum alter septennio absens ignoretur, quamquam de ejus obitu nihil teneatur[2]). Haec aliave his similia dogmata schismaticorum artibus illata, ne porro fidem habeant, confutata, abolitaque a nostris fuere. (B. P. V. 12117.)

§. 3.

Synodus generalis anni 1725.

Canonele sinodului dein 1725.

Dela Xs. buna sanetate iti poftimu sî dela noi blgoslovenie iti trimitemu Fratii tale cinstite protopope Miclausiu dela Voil'a.

Intra aceste dîle mai denainte, stringundu-se càti-va cinstiti frati, protopopi jurati, impreuna sî cu alti preoti intielepti facundu seboru, socotira, sî ispravira nisce punturi pentru multe socotele ale seborului mare, care iata sî fratii tale, le trimitemu in scrisóre pentru acei'a cumu vei primi frati'a ta aceasta scrisóre de un'a se stringi Seboru de plinu, sî poruncile aceste fórte pe ameruntulu se le aràti sî se le dai a intielége tuturoru preotiloru, iara popi in tóte satele la toti ómeni, cà de acumu inainte se se tie sî se se plinesca aceste tóte suptu acele glóbe sî pedepse óre care se voru aflá scrise in launtru.

Canones synodi ex anno 1725.

Salutem a Christo adprecamur, et a nobis benedictionem impertimur Tuae Fraternitati, Reverende Archidiacone Nicolae ex Voila.

Elapsis his diebus nonnulli Reverendi fratres Archidiaconi jurati cum aliis prudentibus sacerdotibus congregati Synodum egerunt, deliberaverunt, et nonnulla puncta (statuta) elaboraverunt pro magnæ Synodi decretis, quae hic scripto tenus et Tuae Fraternitati mittimus; idcirco Fraternitas Tua statim post perceptionem hujus Scripti congreget oportet Synodum plenariam, et haec statuta (mandata) accuratissime nota facias omnibus sacerdotibus, sacerdotes vero omnibus fidelibus in omnibus pagis cum eo publicent, quod amodo in posterum haec omnia adimpleantur et observentur sub amendis et poenis, quae in hoc Scripto continentur.

---

[1]) Cfr. Kalendarii t. 2, pp. 23—24.
[2]) Huc facit *Pravila*, glav. 222.

Forà de aceste poànci ale seborului se aibi grije fratii'a ta cumu Dàjdile Vladicesci panà la sveti Georgie se se stringa inpreuna cu talerulu logofetului, sî atunci in launtru se se aduca. Venitulu fratii tale pe cumu au fostu obiceiulu, in dîlele altoru Vladici repausati, poti-le cere fratii'a ta.

Apoi vei avé grije fratii'a ta de vei pune in catastivu toti popi cari sau chirotonitu prin tralte tièri sî panà acumu nau venitu la noi se-si iá blagoslovenie nice dela noi nau paucenii de aceste càti suntu in epárchii'a fratii tale se-i putemu scí.

Praeterea Fraternitas Tua curam gerat oportet, quatenus competentiae episcopales simul cum thalero procatoris usque ad festum s. Georgii exsolvantur, et tunc afferantur. Tuae Fraternitatis proventus sub aliis episcopis denatis consuetos solus exigere potest.

Dein Fraternitas Tua curabit catalogo inscribi omnes sacerdotes in tua eparchia degentes, qui ordinati sunt in aliis provinciis, et qui ad usque non semet praesentarunt coram nobis benedictionis accipiendae causa, nec habent a nobis literas formatas, ut omnes nosse possimus[1]).

Socotelele Seborului mare.

Anulu 1725 lun'a lui Fevruarie dîle 26. Socotelele Seborului mare antâiu pentru rendulu Diiaciloru celoru inperatesci, cari se voru scóte se valatuiasca pentru treb'a nevoiloru clirosului, asijdere pentru procatorulu, inpreuna sî plat'a lui.

1. Avendu Seborulu mare in multe locuri nevoe, superàri sî pedepse mari pentru care macaru cà se jeluescu pe la deregatorii cei de afara, mai de multe orî au acel'a respunsu, se caute cei pedepsiti, cu lege pe acei'a care le facu nevoe, pentru acei'a am socotitu se numimu pe sama Seborului mare unu Procatoru carele se pórte

Decreta Synodi magnae.

Anno 1725 mensis Februarii die 26. magnae Synodi Decreta pro officialibus regiis, qui exmittentur ad pertractandas cleri causas, et simul pro procatore ejusque solutione

1. Cum Synodus magna multis in locis habeat necessitates, molestias et damna maxima, licet querelam suam ad judices desuper civiles moveant, pluries tamen hoc responsum accipiunt, ut poena afflicti procedant per viam legis contra violentos; hac de causa decrevimus, ut pro parte Synodi magnae procator denominetur, qui omnium

[1]) Edito hoc mandato praesul id spectavit, ut confecto catalogo eorum, qui tempore vacationis Sedis a schismaticis erant ordinati, peculiarem operam iis sensim ac leniter ad s. Unionem adducendis navaret. Verum praematura morte correptus sanctum finem sibi praestitutum plene consequi non potuit.

de grije tuturoru càti oru avé nevoe, sî de tocmel'a lui sau rugatu Seborulu marii sale Domnului se-lu numiasca sî pe ce se va puté tocmí Marii'a sa cu dinsulu dupa acei'a se va face veste pe la toti protopopi.

2. Pentru popi care sau preotîtu intralte tiéri streine in alenulu poràncii Pravilei pe cumu spune la canónele sfintiloru Apostoli, listu 436 intra cest'a chipu, nu se cade a chirotoní peste chotaru iara de va face forà de scire a Episcopului acui este epárchii'a, acel'a se fie nechirotonitu cu cel'a ce-au chirotonitu, sî iara talcuesce asiá nu-i volnicu vre-unulu de episcopi se chirotoniasca pre cine-va afara de chotara-le epárchii lui, iara cine va face aceast'a forà de scirea episcopului a carui-a este epárchii'a se i se iá darulu sî lui sî celui-a ce lau chirotonitu pe elu, de ce pintru unii cá aceste, daca nice pe urma nau venitu se-si iá blagoslovenie, dela archiereulu seu sî alu nostru ci sau lapedatu de seboru, avendu vreme destula se-si iá blagoslovenii'a, pintru acei-a

causam agat; et Synodus rogavit Magnificum Dominum (Eppum.), quatenus eum denominet, et de solutione illius conventionem cum illo ineat, qui (actus bilateralis) autem postea communicabitur omnibus archidiaconis.

2. Pro sacerdotibus, qui ordines sacros in aliis provinciis susceperunt in obversum Pravilae canonis, quae ad canones SS. Apostolorum pagina 436 ita habet: *Tali modo, extra fines non decet ordines sacros conferre; si vero aliquis hoc fecerit absque scitu episcopi, cujus est eparchia, talis sciat ordine esse alienum, cum illo, qui eum ordinavit;* et iterum sic explicat: *Nullus episcopus ordines sacros conferre potest alicui extra suae eparchiae fines; quodsi aliquis hoc fecerit absque nutu episcopi, cujus est eparchia* (dioecesis), *gradu excidat et ordinans et ordinatus*[1]*;* idcirco tales despicientes Synodum, qui nec novissime praesentarunt semet coram suo et nostro praesule benedictionis accipiendae causa, quamvis ad id faciendum sat habuere temporis,

---

[1]) Spectant ista ad canonem Apostolorum 35. ita conceptum:

Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾷν ἔξω τῶν αὐτοῦ ὅρων χειροτονίας ποιεῖσθαι εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώρας· εἰ δὲ ἐλεγχθείη τοῦτο πεποιηκὼς παρὰ τὴν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκείνας ἢ τὰς χώρας γνώμην, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς καὶ οὓς ἐχειροτόνησεν.

Episcopus ne audeat extra suos fines ordinationes facere in civitatibus et pagis sibi non subjectis; sin autem hoc fecisse convictus fuerit praeter eorum sententiam, qui illas civitates vel pagos tenent, deponatur et ipse et ii quos ordinavit. (Apud Migne, Patr. gr. t. 137, pp. 109—110.)

Qui canon relatus est in Valachorum *Nomocanone majore* (vulgo *Pravila*, rumenice *Indreptarea ledgij*) glava seŭ cap. 13. Eum hodieque in ecclesia graeca stricte servari, multis ostendit *Εὐτάξιος* in propria disputatione *περὶ ὑπερορίων χειροτονιῶν καὶ τῶν νομικῶν αὐτῶν συνεπειῶν* (*Τὸ κανονικὸν δίκαιον*, pp. 283—289).

Seborulu mare inca se lapeda de dinsii, se faca de aici in colô ce voru scí. Cà Seborulu de grije mai multu nu le va purtá nice la o nevoe.

3. Pentru nesce calugari cari se afla pe la unele Munastiri, de nece se scí sintu preoti adeverati, sî au slobozenie a slují sfintele taine beserecesci au bá, sî blagoslovenie de unde se cuvine luatau nau luatu sî totusi anbla celuindu ómenii de-si lasa multi pe popi de satu cei adeverati, sî mergu la nesce calugari cá acei-a se le slujasca liturgie sî alte slujbe beserecesci, de aceasta tocmiala, inca fù socotel'a Seborului asiá cumu unii calugari forà de isprava cá acei-a se iasa din tiara sî se naiba a siedé pe la munastiri nice cumu; iara mireanulu carele-si va cutezá duce jertv'a la vre unu calugaru amagitoriu cá acel'a lasandu-si preotulu de satu celu vrednicu omului acelui-a, nice la o treba a lui se nu-i slujasca pop'a mai multu.

4. Iara pintru nesce cartielúi carele au esîtu acum'a de curendu din tiar'a rumanesca din Rômnicu, sî se chiama invetiatura beserecéasca de cele 7 taine, inca socoti seborulu, cà óre unde se voru gasí in tiar'a Ardelului fie la mirenu fie la popa, dela toti se se iá, sî se nu fie slobodu a tinê nimerui, cà au invetiaturi multe cá acele, cari suntu in alenulu legi Crestinesci sî a sfinteloru sebora, pe

jure merito et Synodus magna illos despicit, faciant amodo quid illis benevisum fuerit. Quia magna Synodus curam illorum nulla in illorum necessitate habebit.

3. Pro quibusdam monachis, qui reperiuntur apud nonnulla monasteria, de quibus non constat an sint sacerdotes veri, habeantve facultatem administrandi sacramenta ecclesiastica nec ne, et utrum benedictionem acceperint nec ne a loco competenti (a legitimo superiori); et tamen vagantur decipiendo homines, qui suos legitimos sacerdotes in pagis constitutos deserunt, et petunt (adeunt) tales monachos, quatenus pro illis celebrent liturgias, nec non alias functiones sacras peragant: intuitu hujus abusus Synodus decrevit, quod omnes monachi, qui absque testimonialibus a jure postulatis reperiuntur, exeant de patria, et penes monasteria nullo modo habitent; laico enim, qui deserto suo proprio et digno sacerdote praesumpserit per quemdam monachum deceptorem sacrificia sua offerre, parochus nullam in necessitatem amplius functiones sacras administret.

4. Quum vero nonnulli libercuii, nuper in urbe Romaniae Romnicu editi, quorum titulus est „invetiatura beserecésca de cele 7 taine“ (instructio ecclesiastica de 7 Sacramentis) multa contineant, quae sunt contraria doctrinae christianae et ss. Conciliis, ut patet vel ex eo loco, ubi dicitur, quod agni consecratio his verbis fiat (quod forma consecrationis haec sit): *Et fac hunc panem honora-*

cumu se vede numai de a coló unde dice, cà se sfintiesce agnetiulu cu aceste cuvinte, adeca fà pànii'a aceast'a cinstitu trupulu Xsului teu iproci; macaru cà tôta sfint'a scriptura Clucinlu, liturgii'a sî alte cârti ale legei pravoslavnice grecesci asiá ne arata sî ne spune cà nu cu acele ci cu aceste cuvinte se sfintiesce luati, mancati, acest'a este trupulu mieu alu le: sî potirulu: iara beti dintra cest'a toti iproci: dreptu acei-a se oprescu acele carticele, cà au tocmele inprotiv'a invetiaturiloru cestoru adeverate iproci

5. Sî pentru popi care mergu la cârsma sî suduescu sau blástema au graescu cuvinte de hula pe cumu nu se cade popiloru inca socotì, cá se se dé poránca intru tôte Epárchiile sî se opresca toti protopopi pe preotii sei cumu de acum'a inainte se nu cutéze a face nice unile de acele, iara vare cine va gresî intru unile cá aceste se-lu aiba alu globi protopopulu cumu va socoti sufletesce dupa greutate pecatului, iara de se va oblicî cà

bile corpus tuum[1]) etc.; quamvis universa s. scriptura, Clavis[2]), libri liturgici et alii orthodoxae ecclesiae graecae libri expresse docent, quod non istis, sed his verbis fit consecratio: *Accipite, manducate: hoc est corpus meum*[3]) etc.; et iterum calix: *Bibite ex hoc omnes* etc.; ergo de his quoque Synodus decrevit, quod ubilibet reperiantur in Transilvania apud laicum vel sacerdotem, ab omnibus auferantur, et nemini liceat illos habere, quia doctrinas huic doctrinae verae contrarias continent[4]).

5. Et intuitu sacerdotum, qui visitant popinas, aut blasphemi sunt, vel talia verba pronuntiant, quae sacerdotes nec cogitare decet, promulgetur in omnibus eparchiis mandatum, tenore cujus archidiaconi amodo sacerdotibus suis prohibeant, ne in posterum tale quid patrare audeant; si tamen acciderit, quod horum reus existat aliquis, archidiaconus pro gravitate peccati in foro ecclesiae amenda afficiat; si vero constiterit, quod

---

[1]) Graece: *ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου . . . τὸ δὲ ἐν ποτηρίῳ τοῦτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου.*

[2]) Hujus libri fit mentio in flosculo veritatis, novis curis Emi. Card. Pitra edito Romae typis s. Congr. de Propaganda Fide anno 1862.

[3]) Graece: *Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα . . . πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης.*

[4]) Contra errorem Graecorum, quod consecratio non verbis Domini, sed oratione adjecta (*ποίησον . . .*), quam *ἐπίκλησιν* vocant, absolvatur, prae caeteris fuse ac solide scripserunt Bessarion in eleganti opere *de sacramento Eucharistiae, et quibus verbis Christi corpus conficiatur* (apud Migne, Patr. gr. t. 161, pp. 493—526), et Arcudius, *Concordia*, l. 3, cc. 25 seqq. . . . Ex iis recentiores etiam plura in usus suos transtulerunt, uti videre est apud Hurter, *Theolog. Dogmatic.*, t. 3, pp. 301—303 (edit. 4. anni 1883), ubi etiam alii graves auctores adducuntur, qui hanc materiam erudite pertractant.

nu lau globitu, ci lau iertatu forà de oca atunci elu protopopulu singuru se fie globitu cu glób'a Seborului mare 66 de florinti, sî se umble popi alesu in sfint'a Besereca cu tichii'a, iara nu cu caciul'a sau cu cumanacu, chainele inca se fie lungi popesci adeca-te portu se aiba cá acel'a, cu carele se se cunósca de alti, ómeni mireni sî se se deschiliniasca.

6. Asiá socotí sî de sfint'a slujba adeca de liturgíe cumu se fie datori preotii in tote Duminecile sî serbatori mari a face liturgie pe la tote beserecile unde suntu popi mai multi pe rendu unulu intro dumineca altulu intralta, iara mirenii inca se merga totu de un'a la sfant'a liturgie, in tóte Dumineci sî serbatori mari, sî care nu voru merge se fie pedepsiti antàiu cu trei lopàti, adóra cu 6. Peste aceste peste tóte, pe la sfintele Pasci totu omulu mai mare de 7 ani, se se ispoveduiasca sî se se cuminece, iara vare carele nu va face poránc'a aceast'a, daca i se va templá unui-a cá acelui-a mórte, preutulu nice se-lu provodesca, nice se-lu ingrópe in cintirimu; pentru aceste tóte vedi in pravila cumu dice, listu 629 capu 807. Cà se cade se se pazasca sfant'a Besereс'a sî de preoti, sî de mireni.

7. Preotii sfant'a Cuminecatura suptu globa de 12 florinti se nu o cuteze tîniá in cas'a loru, ci cu buna socotela in raclutie frumóse curate puse, iara in saculetiuri de giolgiu, sau de pansa curata, in besereca se o tie sî de acolò se o iá candu voru merge la bolnavi

hujusmodi reo condonans nullam injungeret poenam, ipse archidiaconus puniendus est amenda a magna Synodo praescripta, nempe 66 fl. Et sacerdotes praecipue in ecclesia gestent oportet capucium non vero pileolum vel galerum, et habeant vestes talares, id est talia indumenta, quibus discriminentur a laicis.

6. Sic decrevit et intuitu sacrarum liturgiarum, quod sacerdotes obligati sint omnibus diebus dominicis et festis peragere s. liturgiam, et quidem secundum ordinem: ubi plures sunt sacerdotes, unus in una die dominica, et alter in altera; et laici praesentes sint oportet omnibus diebus dominicis et festis occasione celebrationis s. liturgiae; quodsi neglexerint, mulctandi sint pro primo tribus palae plagis (inflictis), secundo sex palae plagis. Praeterea generatim in festo paschali quisque, qui jam septimum annum complevit, peragat oportet ss. poenitentiam et communionem; si quis autem hoc omiserit, et contigerit ei mori, sacerdos tali deneget sepulturam et non in coemeterio est sepeliendus. De his omnibus vide Pravilam pag. 629, cap. 807. Decet enim sacerdotes et laicos frequentatio ecclesiae.

7. Sacerdotes sacram synaxim sub amenda 12 fl non audeant in propriis aedibus asservare, sed magna cum solertia in capsula pura reverenter collocatam, in sacculis linteis obvolutam in ecclesia asservent, et inde illam deferant ad aegrotos, et revertentes iterum

sî iara se o duca in locu, inapoi de unde oa luatu cu cinste se o pue; iara unde se voru gasi preoti cá acei-a, carele nu va ascultá de poránc'a aceast'a de un'a se-lu globesca protopopulu cumu-i scrisu mai susu, sî cu banii acei-a se faca in besereca locu iscusitu sî vrednicu cá acel'a unde se se tîe sfant'a Cuminecatura in tóta vremi'a.

debita reverentia ibidem collocent. Sacerdotes hoc mandatum transgredientes per archidiaconum amenda pecuniaria superius indicata puniantur, qui ex illa pecunia curabit perfici locum dignum in ecclesia, quo dein asservabitur sacra synaxis omni tempore.

8. Bolnavii sau betegii cei de mórte nice cumu popii se nu-i cuminece forà de ispovedanie inaintre carii voru puté graí, iara caror'a li se va legá graiulu, pintru acei-a se invetie protopopii pe preoti cumu se faca cu unii cá acei-a, sî cumu se deslege au se nu-i deslege.

8. Sacerdotes tales moribundos, qui adhuc loqui possunt, nullo modo viatico, omisso sacramento poenitentiae provideant; talibus autem, qui jam loqui non possunt, sacerdotes ab archidiaconis instruendi sunt, quomodo sit procedendum: an providendi sint nec ne?

9. Care omu nu se va ispoveduí pana la pasci, adeca in Septeman'a mare, sî nu se va pricestuí, acelui-a nice cumu se nu i se diiá pasc'a.

9. Si quis usque ad festum paschale ss. confessionem et communionem non peregerit, tali deneganda est Pascha[1]).

---

[1]) Pascha hoc loco species est *ἀντιδώρον*, seu panis illius benedicti, *τῶν ἁγίων δώρων*, *sacrae communionis vicarii*, quem in minutas partes *ἐξ προςφορῶν*, *ex panibus in prothesi oblatis*, dissectum ac vino intinctum fideles post peractam liturgiam accipiunt. Solis Rumenis Transilvanis proprium est ejusque originem ex fonte haeretico ab auctore anonymo apud Cipariu repeti didicimus p. 149. Consonat Petru Maioru, qui in sua *Istori'a Baseric. Romaniloru* ad artic. 4. Literarum collationalium a Calvinianis Transilvaniae principibus metropolitis Alba-Juliensibus dari solitarum (supra p. 155) de hujus Paschatis rationibus fuse disputans rumenice in hunc sensum scribit pp. 77—78: „Hocce numero 4° communio calviniana in Transilvania inter unitos et non unitos Valachos usque ad hodiernum diem introducta est, quamvis eadem ut caeremonia tantum servatur. — Est enim consuetudo in ecclesiis Graecorum et Valachorum ut parochus quotiescumque s. Liturgiam celebrat, post finitam Liturgiam hominibus, qui non communicaverunt, panem e quo particula ad sacrificandum desumpta est impertiatur, quae consuetudo inter omnes gentes graeci ritus, itaque et inter Valachos Transilvanos praecipue in prima die Paschatis tenetur. Sed christiani aliarum gentium graeci ritus eandem particulam suscipiunt siccam (non humidatam), Valachi autem Transilvani eam sumunt vino tinctam, sive potius vino mixtam manducant; eaque non tantum adultis, prouti in supradicta conventione mandatur, sed etiam infantibus porrigitur. — Quamvis autem Valachi Transilvani sincere credunt

10. Aflandu-se unii cá acei-a carii in locu de pasci eiau de mananca muguru; sau alte erbi, sî se lápeda de obicéiulu sî de poránc'a beserecii, de acei-a se lápeda sî beserec'a, óre pană candu nu se voru pocaí sî nu se voru intorce cu umilintia sî cu ascultare catrá Besereca.

10. Cum inveniantur nonnulli, qui pro Pascha manducare soleant gemmas arboris, vel alias herbas, et consuetudinem mandatumque ecclesiae non observant, illos ecclesia quoque ignorat, quousque non resipiscent et non convertentur ad ecclesiam.

11. Preotii inca se fie datori pe la septeman'a mare a se ispoveduí in totu anulu, iara carele se va gasi dupa pasci neispoveduiti, antàiu se fie globiti cu 12 florinti, a doóra cu 24, a trei'a óra se se-i (sic!) iá darulu, protopopii pintru un'a cá acést'a antàiu cu 24 de

11. Sacerdotes quoque se usque ad sanctam (magnam) Septimanam omni anno obligatos esse sciant S. confessionem peragere; quodsi aliquis illorum post festum paschale impoenitens reperiretur, pro primo mulctetur amenda 12 fl., pro secundo 24 fl., et tertio sacerdotio

---

in sacramentum sacrae communionis sicut Ecclesia graeca et latini ritus, et distinguunt eum panem vino tinctum ab ipsa sacra communione; tamen rudes homines considerant hanc etiam caeremoniam nescio quam singularem vim habere. Quare ad diem Paschatis a media nocte etiam lactantes infantes ad jejunandum constringunt usque ad tempus impertiendi panis vino mixti. . . . Imo si viator quispiam die primo Paschatis non posset aliquod templum assequi, ut hoc Pascha assumeret, continuat jejunium usque dum huic Paschati particeps fieret. — Quare si parochus alicui propter aliquam culpam comminaretur, eidem Pascha non daturum (ita enim vocatur panis vino tinctus), hoc iste velut maximam condemnationem reputans, ut eam comminationem evitare possit, suam culpam omnimode emendare conatur; imo ipsi etiam, qui die Paschatis sacram Eucharistiam sumunt, non quiescunt donec non acceperint etiam dictum panem caeremonialem. — Quia vero extra Transilvaniam nullibi in aliis ecclesiis graeci ritus haec consuetudo in die Paschatis panem vino tinctum impertiendi existit, consideratis in hoc objecto superius adductis, nullum est dubium, hanc caeremoniam in die Paschatis panem vino immixtum esse vestigium coenae seu communionis calvinianae, atque hanc eo tempore, quando cogebatur conscientia Valachorum Transilvanorum, ibidem introductam fuisse." Haec ille.

Alii Paschatis originem inde repetunt, quod majores hunc ritum instituissent veluti transitum a stricto Quadragesimae jejunio ad pinguefacientes et gustui suaves cibos, quemadmodum, ajunt, fideles ante Quadragesimam hebdomada *τῆς τυροινῆς* ad strictum jejunium disponuntur (Kalendarii, t. 2, p. 36.).

Quidquid de prima Paschatis origine dicatur, illud tamen sancte retineri posse censemus, quod etiam plures aliae caeremoniae christianae, utut spuriae originis, postea tamen absterso ab iisdem errore falsaque superstitione in veram pietatem mutatae, jam legitime serventur, quemadmodum allatis exemplis docuimus Kalendarii t. 1, p. 249. et t. 2, p. 188.

florinti se se globesca, apoi cu 66, a trei'a óra se fie lipsiti de déregatorie

12. Posturile tuspatru ce suntu intrunu anu, dupa obiceiulu sfintei Besericii nóstre se se tîe cu socotela buna cá sî pana acumu, de toti ómenii, iara de se va templá, se fie cine-va fórte lipsitu unulu cá acel'a se-si afle duchovniculu numai in vreme de lipsa mare.

13. Pentru lucrulu despartienii cauta de vedi in pravila cumu spune sfantulu Seboru dela Cartagenu, glav'a 100 unde asiá graesce, cine se voru desparti de impreunare, de nu se voru impacá ei se fie asiá, iara de nu se se indemne catrà pocanie, talc: placù Seborului acestui-a dupa a Evangelii sî Apostolului invetiatura, se nu-si despartia nescine mueri'a sî se o scôtia pentru fie-ce iara de se va templá, de in barbatu sau din muere se se deslége inpreunare, sî nu voru vre se se inpace, sî se se inpreune iara se fie asiá lasati sî despartiti, sî se nu se mai atinga de alta nunta dupa cuventulu Domnului, cà cine dîce va luá lasat'a acel'a precurvesce, iara de se va inpreunà barbatulu altii femei, sau muere altui barbatu, atunci catrà pocanie se se aduca sî se li se dé canonu cá sî precurvariloru, cauta de aceast'a la canonulu 84 asiaselui Seboru dela Trull'a, sî la canonulu Marelui Vasilie 9. 31. 35. 48 sî la 806. pintru acei-a tôte despartianiile le opresce sî alu nostru Seboru suptu glôb'a pierdiàrii deregatorii vare cine va cutezá face lucru cá acel'a.

privetur; archidiaconi eadem ex causa pro primo mulctentur amenda 24 fl., pro secundo 66 fl., et tertio officio priventur.

12. Quatuor jejunia annua solita, secundum consuetudinem ecclesiae nostrae omni pietate observentur ab omnibus, prout haec servata fuere; si vero contigerit, quod quis coactus sit (illa frangere), is adeat suum confessarium, qui talem solummodo in casu magnae necessitatis absolvet.

13. Quod attinet separationem vide in Pravila ad s. Synodi Cartaginensis canonem 100, qui ita sonat: *Qui separantur ab invicem, si inter illos non intervenerit pax, maneant sic; et adhortandi sunt ad reconciliationem*, hoc est: Placuit Synodo huic secundum Evangelii et Apostoli doctrinam (decernere): nemini licere uxorem suam quacumque de causa dimittere; si separatio tamen fit vel ex causa mariti vel uxoris, a thoro arceantur: si reconciliatio illos inter non intervenerit, maneant separati, et non liceat illis novum inire matrimonium secundum mandatum Domini: „*si quis duxerit dimissam, moechatur*"; si vero maritus cum alia femina, vel mulier cum alio viro commercium carnale iniret, ad poenitentiam agendam adigendi sunt, et illis applicandi sunt canones, qui respiciunt moechos, vide hos ad can. 84. sextae Synodi Trullanae, canones 13, 35, 48 et 806 S. Basilii Magni; ergo et nostra Synodus omnes matrimonii dissolutiones sub poena amissionis officii interdicit, quicunque hoc facere praesumpserit.

14. Aflandu-se a locuri unii duchovnici cá acei-a carii deca mergu ómenii la dinsii se se ispoveduiasca nu-lu deslega, pană nu-si va plini canonulu, sî le cauta a se duce asiá nedeslegati sî pană-si potu plini canonulu, iara cadu in tralte pecate, cà-ce cà unile canóne nu se potu plini in multa vreme, deci unii nu voru mai fi deslegati, cà totu mai potu cadé intr'alte pecate, pană si-oru umplé canonulu, pintru acei-a se nu cumu-va se piara vrunu sufletu nedeslegatu trebue se deslege sî se pricestuiasca Duchovnicii pre toti carii cumu se voru ispoveduí sî se-i invetie dupa acei-a cumu voru puté mai curendu se-si pliniasca canonulu cà-ce cà pocainti'a nu stà numai intru plinire canonului, ci mai vertosu in dureré de pecate sî inim'a cea inframta a pecatosului, pe cumu dice insu-si Dmnulu cà in ce ceasu se va intórce cu tota inim'a sa omulu pecatosu catrà sfintii'a sa intr'a cel'a ceasu îlu va ertá, pentru acei-a asiá tribue se faca sî duchovnicii.

14. Quum nonnullis in locis et tales confessarii existant, qui, si confitentes nondum satisfecerint pro peccatis proxime confessis, non absolvunt, quousque non satisfecerint, et hoc modo confitentes absque absolutione recedunt, et novis peccatis se maculant; quum enim nonnullae satisfactiones longiori tempore indigeant, accidere potest, quod usque ad satisfactionem injunctam novis peccatis se maculent; quamobrem ne anima quaedam ex causa denegatae absolutionis pereat, confessarii debent absolvere et sacrae synaxis participes facere confitentes, adhortando illos, ut quam primum fieri poterit pro peccatis satisfaciant; caeterum poenitentia non consistit solummodo in satisfactione pro peccatis, sed et in peccatoris corde contrito et humiliato, prout ipse Dominus dicit, quod quacumque hora peccator ex toto corde, a peccatis suis conversus fuerit, eadem hora remittentur ei peccata; ergo et confessarii haec prae oculis habeant oportet.

Aceste tote amu socotitu sî amu tocmitu cu voi'a nóstra ce de plinu cá se fie pe locu, sî statatóre pentru mai mare tarie, sî credintia, puindu iscalitur'a sî peceti'a nóstra. Scrisei in Sâmbat'a de josu, Mti'a, Anulu sî dilele, cumu i scrisu mai susu.

Inca s'au mai socotitu sî alte lucruri, carele acum'a nu lemu (=le amu) pututu dá afara, iara

Haec omnia decrevimus et constituimus plena nostra voluntate, et, ut in vigore existant, (fidem) authentiam habeant, subscribimus et sigillo nostro munimus. Scripsi in Sambat'a de josu[1]*) Anno salutis et die, ut supra notavi.*

Praeter haec et alia decreta sunt, quae hac occasione promulgare non potui; quando autem

---

[1]) Sambat'a de josu erat pagus in Fogaras in Transilvania, ubi Episcopus praedia habuit.

candu le va vení vremi'a vei avé scire fratii'a ta.

Inse aceste tote le porancimu se se tie si se se ispraviasca cu socotela buna pecumu suntu scrise si pentru acei'a le intarimu cu iscalitur'a nóstra.

Vladic'a Ioann m. p.[1])

erit tempus ea publicandi, certiorem reddemus Fraternitatem Tuam.

Haec vero omnia mandamus, quatenus religiose executioni mandentur, prout scripta sunt, et ideo confirmamus nostra subscriptione

Joannes Eppus. m. p.

§. 4.

De Sede cathedrali ritus graeci Balázsfalvam transferenda.

I.

De antiqua residentia antistitis Valachorum praesidii exstruendi causa diruta.

Quum praesidium munitum, vulgo fortalitium *(Festung)*, in editiore loco superioris civitatis Alba-Carolinae exstrueretur atque inde, praeter residentiam ipsius principis Transilvaniae, vicinae aedes tum Societatis Jesu, tum episcopi graeci, tum aliorum civium eam partem habitantium essent destruendae, Carolus VI ut caeteris subditis rerum amissarum damnum restituit, ita et Sedem cathedralem ritus graeci ab omni detrimento tutam esse voluit: amplis praediis Balázsfalvensibus, mox de jure ad fiscum redituris, demolitionis damno large sarciendo destinatis. — Ex multis, quae ea de re in H. R. AJ. literis ad annos 1714 seqq. consignata habentur, pauca haec accipe.

Curiosum est quod sequitur. In festo dedicationis templi, more apud catholicos in aliis terris receptissimo, prominebant e turre nostra vexillula: insolitum hoc, et quasi in Dacia nunquam visum antea, miraculo fuit haereticis non modo, sed etiam qui catholicum profitentur. Hinc glossae et interpretationes variae. Haeretici ajebant, signum esse certissimum futuri cum Turca belli. Catholici aliter: hi templum nostrum dirruendum judicabant divinabantque. O quot hic doloris significationes! quot dira et maledicta in architectum munitionis, quod tam vetus et structura elegans ecclesia aequari solo debeat! Hunc autem in errorem inducti ex eo quod architectus si quid dirrutum volebat fortificationem impediens, vexillum rubicans impedimento apponebat. Hinc illae lacrymae! Fuit non nemo etiam ex ordine religioso, cujus nomen reticeo, qui sciscitantibus ex se signi insoliti rationem, hanc risu dignam referebat: Patres Jesuitae hoc signo insinuant scho-

[1]) Apud Petru Maioru, op. cit. pp. 378—384; et Moldovanu, *Acte*, t. 2, pp. 108—114. Translationem Actorum nusquam reperimus.

lasticae juventuti prae foribus esse vacationes, et simul eandem ad praelium literarium insequenti anno animare volunt. Risum teneatis amici!

Ob aedificationem praesidii domus inquilinorum nostrorum, nostra una vinea, horreum cum cinctura, destructa sunt; damnum in eis domus passa circiter mille trecentorum florenorum.

Communem aliorum aedificiorum sortem aedes Episcopi ritus graeci eo minus vitare poterant, quod ex omnibus vicinis domibus proximae essent residentiae principis Transilvaniae atque ita ipsum novi operis centrum contingerent.

Verum aperte convertunt in falsum, qui Patres Societatis Jesu calumniantur auctores fuisse consilii novum praesidium ita exstruendi, ut aedes Episcopi Valachorum deberent dirui, ne schismatici unquam possent sibi aliquid ex iisdem repetere[1]). Maligne id absurdeque fictum vel ea ostendunt, quae *Memoriale* Demetrii Napragy, loco a nobis supra jam indicato p. 347, habet de situ monasterii ac residentiae Graecorum; ex iis enim cognoscimus, aedes illas „*in colle, penes fenestram palatii principis Transilvaniae fuisse sitas*, ut adeo vel ipsa *secreta consilia, quae in ejus aula gerebantur a Graecis explorari et apprime cognosci potuerint.*“ Circuitus munitionis ergo necessario residentiam Episcopi graeci complectebatur.

---

[1]) Ementitam insimulationem inconsiderate magis quam criminose in Patres confert Guil. Schmidt, dum praeter alia haec scribit: *Gelegentlich der Erwähnung des Festungsbaues muss ich eines nicht unwichtigen Ereignisses Meldung thun. . . . Als von der Union nicht beigetretenen Walachen Versuche gemacht wurden, ihre seit Kurzem andersgläubigen Nationsbrüder in den Schooss der frühern Kirche zurückzuführen, wurde daran gedacht, durch ein Vorgehen eigener Art vor allem andern die Ansprüche der Nichtunirten auf die von Athanasius in Karlsburg innegehabte bischöfliche Residenz niederzuschlagen, die Unionsgegner hiemit einzuschüchtern. . . . Es wurde daher die bisherige Residenz des orientalischen Bischofs derart in den Festungsplan hineingezogen, dass sie müsste rasirt werden. (Die Jesuiten in Karlsburg*, in „Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde“. Neue Folge. 7. Bd., S. 43. Kronstadt. Gött. 1866.) — Verum Joann. Höchsmann obtrectationem malignius exornat in longiori eoque erroribus scatente articulo, e quo pauca haec enotamus: *Die Jesuiten verlegen mit seltener Verschlagenheit die Residenz des unirten Bischofs nach Blasendorf. (Man rasirte die bisherige Wohnung des unirten Bischofs in Karlsburg, damit nicht vielleicht einmal die nicht unirten Griechen einen Anspruch erheben könnten. (Studien zur Geschichte Siebenbürgens aus der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts;* ibid. 11. Bd., S. 286, Hermannstadt. Michaelis. 1873.)

II.

De capta possessione Dominii Balázsfalvensis deque veteri ejusdem ecclesia olim ab haereticis profanata, nunc iterum divino cultui restituta.

Demum Annalibus inserenda est occupatio templi Calvinistici in Balázsfalva, germanice Blasendorff. Distat hic locus 4 fere horis Carolina: bonum antea principissae Apafianae, nunc vero post mortem ejusdem[1]), juris et fisci Caesarei est. Penes pagum vetustam et amplam habet arcem, ex qua et Sabbatharii (faex hominum est in hac provincia ipsis Hebraeis[2]) deteriorum) auctore quodam Simone Petschio, ejusdem loci olim Domino, originem suam hausisse dicuntur[3]): id quod monumenta etiam hodie in sacello exiguo, infra tectum posito, non obscure loquuntur. — Contiguum est huic arci templum trecentorum hominum facile capax, in quo hactenus sua tractabat Calviniana haeresis: cellarium ex crypta, caveam gallinarum et columbarum fecerat ex chori ambitu; reliqua cultui suo destinarat. Reconciliari id proxime imperatur ab Aula Caesarea: designatur ab Episcopo sacerdos noster, qui sanctissimam imperantis Aulae voluntatem exequatur.

Operi huic felicius exequendo abit pridie perillustris Dnus. de Gebhardt, bonorum Apafianorum inspector; succedit sequenti die sacerdos noster carpento et sex equis Exmi. D. Generalis hujatis invectus: et quum Primores fere omnes Calvinicolae legendis vineis per id temporis essent intenti, sine omni tumultu templum reconciliatur, sacra in ea liturgia instituitur, tandem hymnus Ambrosianus decantatur. Ad vesperam reduces Calvinistae, tantum aberat, ut quidquam tristitiae aut in contrarium moverent, ut potius laetarentur, usum sui haeretici cultus non esse penitus interdictum. Misera profecto Transilvania! cui praeter fidem germanam et catholicam, Germania ceteroquin non

---

[1]) Catharina Bethlen, vidua Michaelis (II.) Apafi, principis Transilvaniae († 1713), Viennae decesserat eodem hoc anno 1725.

[2]) „Sabbathariorum haec haeresis in eo ab Unitariis differt, quod etiam post Christi legem susceptam servari debere legem Moysis contendunt, in abstinentia praeprimis a carnibus immundorum animalium et Sabbathinae diei celebratione. Atque licet ex his essent nonnulli, qui et baptismum communi cum Calvinistis ritu suscipere et matrimonia eorundem more contrahere se simularent, id tamen eo dumtaxat fine agebant, ut minus sibi ab his molestiae inferretur“ (B. P. V. 12123).

[3]) Secundum alios Simon primus colonias Sabbathariorum in Transilvaniam deduxit.

deforet. Profana interim omnia cum libris haereticis sublata; sequenti die iterum sacra liturgia habita ab ipsis Calvinistis pie et cum admiratione frequentata; claves deinde ad Illmum. ac Rmum. Episcopum nostrum a sacerdote nostro reduce relatae et in orbe praesentatae, tantam in optimo Praesule laetitiam excitabant, ut in illud D Xaverii prae gaudio erumperet: Amplius, Reverende Pater, amplius! In tanti beneficii memoriam templo reconciliato sequentia chronographica insecta sunt:

IVBILANTE ROMA SVB BENEDICTO
TOTIVS ORBIS PRÆSVLE
* * *
IMPERANTE CAROLO VI
AVSTRIACO PACIFICO CAESARE
ET
TRANSILVANIAE PRINCIPE
* * *
HIC LOCVS DIVIS AC TIBI
O
ECCLESIA CATHOLICA
RECONCILIATVS 22. OCTOBRIS.
* * *

Omnibus, quae res tanti momenti postulabat, diligenter praeparatis Dominium Balázsfalvense tandem anno 1738 traditum est episcopatui Fogarasiensi sedesque antistitis illuc rite translata[1])

§. 5.

De novo theologo pro P. Regai a clero Valachico expetito deque antistite Pataki subita morte extincto.

I.

De Rectore Claudiopolitano vices theologi sustinente ac de clero unito novum theologum sibi deposcente.

Patre Regai per Superiores ad tempus in Hungariam avocato, absentis officio sustinendo destinatus est P. Görgei, quod magna illa, qua apud proceres valebat auctoritate (B. P. V. 1214:3) facile posset pro salute Valachorum uti. Verum quum is aliis iisque gravissimis occupationibus adhuc esset distentus, theologo interim quasi vicarius expeditur P. Adamus Fitter, Rector Collegii Claudiopolitani, *qui*, teste Cancellaria Aulica, *a plurimis jam annis in Transilvania existens*

[1]) Cfr. Petru Maioru, *Istoria Baseric. Romaniloru*, part. 2, c. 6, §. 2.

genii et consuetudinum cleri populique uniti notitiam contraxerat modumque agendi suavem habebat. Factum id esse anno 1726, ex eo conjicimus, quod in duobus codicibus manuscriptis B. P. V. 12124 et 12180 *Acta Patris Fitter inter Unitos* exhibentibus, finito ejus directoratu anno 1729 P. Adamus dicatur *integro triennio* Valachis opera ac consilio adfuisse. *Sed,* quum Episcopo vita functo vicaria illa potestate sine nova confirmatione vix uti posset, *clerus Valachicus post mortem Episcopi Pataki illico theologum suum proprium ex Societate Jesu suamet sponte habere voluit* (Canc. Aulic.), qui nimirum delegato sibi officio ad instar aliorum, quos *eousque ex eadem Societate ad mentem Diplomatis Caesareo-Regii habuerat, theologorum,* commode vacare, atque unitae ecclesiae Valachicae servire posset.

II.

De repentina et improvisa morte Episcopi[1]).

Inde plenus religione P. Adami animus nihil ardentius concupivit, quam ut Deum probe omnes cognescerent, dignamque summae ac aeternae illius Majestatis aestimationem conciperent, unde major ubique terrarum ac gentium Dei Optimi Maximi reverentia et amor existeret. Inter jucunda haec patriae exercitia, morte Joannis Nemes de Patak, graeci ritus in Transilvania Episcopi, praeclara illi occasio oblata est, per quam de Deo, de religione, de gente Valachorum Deo et religioni arctius adstringenda, quam optime mereretur. Valachis ille iisque nobilibus parentibus ortus, literarum studia avidissime complexus fuit, atque ut erat vivacissima indole, in altioribus scientiis seu Viennae, seu Romae felicissime processit. Sacerdotio in Urbe auctus, ac subinde patriae redditus, sacra Romano ritu, annis prope septem, curio procuravit. Porro ad vacuam fato Athanasii Episcopi infulam a popularibus suis postulatus, caritate patriae mutavit ritum, hoc libentius, quo Caesar propensius faveret illi ecclesiae, cui magno Romanae Sedis consensu, simul antistitem dedit, simul episcopatum Fogarasiensem, fructuosissimis locupletatum praediis fundavit. Eam ecclesiam quum annos aliquot fervore Praesulum moderatus fuisset Joannes, IV. Kal. Novemb. 1727 nec opinato finivit.

---

[1]) Alia ad episcopatum et mortem Joannis Pataki spectantia habet David Maxay, cleri Valachici Transilvanici curator et Comitatus Dolocensis juratus assessor, in proprio commentario relato in B. U. B.-Kpr. t. 43, ad quem dum lectorem remittimus, brevitatis causa, pauca quaedam ex Kazy exhibenda censemus. Eidem brevitati servituri ea quoque omittimus, quae de Patakii studio Marmatiam arctius Deo et Sedi suae adjungendi habentur apud Duliskovics, Mondok, Hintz, operibus saepius jam adductis.

Caput III.

De directoratu Adami Fitter.

§. 1.

De Patre Adamo directore nominato.

I.

Propositio Carolo VI. imperatori et regi facta.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Catholicae Majestatis Vestrae Cancellariae Regiae Transilvanico-Aulicae

Circa directionem cleri Valachici graeci ritus in principatu Transilvaniae Sacrae Romano-catholicae Ecclesiae uniti

Humillima relatio, cui Rescriptum Majestatis Vestrae Sacratissimae super eodem negotio pro benignissima (si Majestati Vestrae Sacratissimae ita videbitur) subscriptione, demississime annectitur. (N. 69 — An. 1728.)

Sacratissima Caesarea Regiaque Catholica Majestas,
Domine, Domine Clementissime.

Veniunt identidem ex haereditario Majestatis Vestrae Sacratissimae Principatu Transilvaniae fide dignae ac indubiae informationes, quod vacante nunc Valachorum in eodem Principatu Sacrae Romano-catholicae Ecclesiae unitorum graeci ritus episcopatu in clero ac populo unito, jam uno jam alio in illius Principatus loco graves errores et excessus ac inconvenientiae, non citra plurimorum scandalum perpetrantur; imo nonulli deserta sacra Unione ad pristinum schisma reversi sunt, ac verendum, ne ulterius quoque scissio et perversio in clero ac populo illo,

ceu in sacra Unione adhucdum novitio et in verae fidei negotiis non plane gnaro, instigantibus eos ad id schismaticis et acatholicis, eveniat; tanto magis, quod interea etiam latini ritus inibi Episcopum ex hac luce decedere contigerit[1]), neque alter modo sit, qui eundem clerum ac populum in momentis sacram Unionem praesertim spectantibus apte ac idonee dirigeret. Quam quidem ad vacantiam propositio subjectorum Majestati Vestrae Sacratissimae pro benigna electione et nominatione juxta praevium Majestatis Vestrae Sacratissimae mandatum ab antelato clero unito jam submissa est humillime; nihilominus ne interea, quoad Majestas Vestra Sacratissima aliquem ad illum episcopatum surrogare dignabitur, clerus et populus ille apto directore careat, Cancellaria haec pro sua in Deum et Majestatem Vestram Sacratissimam devotione officiique sui incumbentia, demisse opinaretur, ut quemadmodum etiam antehac, a quo clerus ille sacram Unionem amplexus est, theologos ad mentem Diplomatis Caesareo-Regii habuerint ex alma Societate Jesu, signanterque vacante antehac episcopatu illo, donec proxime defunctus Episcopus Joannes Nemes de Patak a Majestate Sacratissima nominatus eo ingressus fuisset, Pater Georgius Régai ex eadem Societate clero illi praefuit, eumque direxit, nec sine fructu; magna aliunde in ejusdem Societatis Patres confidentia clerus ille unitus fertur, quorum industria et opera idem clerus ac populus sacram Unionem Spiritus sancti gratia amplexus est; sed et post modo fati Episcopi Joannis Nemes de Patak mortem illico clerus ille theologum ex eadem Societate Jesu suamet sponte habere voluit: ita hoc necessitatis casu modo fatae Societatis Jesu Collegii Claudiopolitani Rector Pater Adamus Fitter, qui a pluribus jam annis in eodem Principatu existens genii et consuetudinum ejusdem cleri populique uniti notitiam contraxit, modumque agendi suavem habet, nuper quoque generali ejusdem cleri congregationi seu Synodo, unde

[1]) Joannes Antalfi, Episcopus Transilvaniensis, † 10. Junii 1728.

memorata propositio ad supplendum illum episcopatum submissa est, cum defuncto latini ritus Episcopo laudabiliter praefuit, ex innato Majestatis Vestrae Sacratissimae zelo ordinaretur, ut interim quoad Majestas Vestra Sacratissima aliquem ad eundem episcopatum nominare ac constituere dignabitur, toties fatum clerum unitum antelato modo dirigeret; ratione cujus benignissimum Majestatis Vestrae Sacratissimae Rescriptum ad subscriptionem, si Majestati Vestrae Sacratissimae clementissime visum fuerit, demississime hic annectitur; Altissimo Majestatis Vestrae Sacratissimae arbitrio humillime submittendo.

Graecii 15. Augusti 1728.

(m. p.) B. Joannes Jos. Bornemisza de Kászon.

II.

Resolutio Caesareo-Regia.

(Manu propria.) Placet, sed proponantur mihi quantocius tria subjecta, tam pro episcopatu latini quam graeci ritus catholico vacante.

Carolus.

III.

Rescriptum imperatoris et regis.

Carolus Sextus . . .

Illustres, Spectabiles, Magnifici. . . . Cum arduae, quibus pro Regnorum ac Ditionum nostrarum salute distinemur, curae, ad vacantem Valachorum graeci ritus in illo charo Nobis, ac haereditario Transilvaniae principatu partibusque regni nostri Hungariae eidem annexis Sacrae Romano-catholicae Ecclesiae unitorum episcopatum Fogarasiensem alium nominandi et constituendi moram nondum nobis indulserint, ne interim clerus ille unitus in spiritualibus directore careat, pro paterna nostra in eun-

dem sollicitudine benigne volumus, ut honorabilis Pater Adamus Fitter e Societate Jesu, Collegii Claudiopolitani Rector, modo fatum clerum interea, quoad antelatum episcopatum supplere dignabimur, dirigat, eo modo, quo antea ab ejusdem Societatis Jesu Patribus, vacante Sede illa episcopali, dirigebatur. Mandamus itaque Vobis clementissime, ut Vos benignissimam hancce Resolutionem nostram antelato Patri Rectori suo modo quantocius notificare, ac inter memoratum clerum unitum publicari facere, protectionemque et assistentiam Vestram ei exhibere haud intermittatis. In reliquo Vobis gratiam nostram Caesareo-Regioque-Principalem benigne confirmamus. Datum in Ducali civitate nostra Graecensi die 15. Mensis Augusti An. Dni. 1728, Regnorum vero nostrorum Rom. 17., Hisp. 25., Hung. et Bohem. etiam 17.

Carolus.

B. Joannes Joseph. Bornemisza de Kászon.

(C. R. Tr. A.—N. 69—An. 1728) Ad mandatum etc.

§. 2.

Conspectus vitae et gestorum Patris Fitter.

Laudes Patris Adami ad fidem Actorum fusius exegit Franciscus Kazy in *Memoria posthuma trium venerabilium virorum Societatis Jesu Patrum Adami Fitter, Andreae Sigrai et Pauli Kolosvári.* Tyrnaviae, 1749. Ejus loco nos hic damus Vitae compendium, quod in duobus codicibus msc. B. P. V. 12135 et 12190 extat, sequenti §. nonnulla ex Kazio adscripturi.

Adamus Fitter.

P. Adamus Fitter, Hungarus, Nitriensis, ortu nobilis, ast haeresi innutritus, dum Tyrnaviensi in Academia adolescens Poesi vacat, Romana primum sacra, mox Rhetor Societatem anno 1696 Viennae amplexus est, ubi sub magno duce atque magistro Gabriele Hevenesi[1]) eam biennii spatio morum sanctimoniam didicit, quam et continuis

[1]) Cfr. supra pp. 8—10.

incrementis auctam tumulo intulit. Severiores disciplinas, quas mira ingenii felicitate penetrabat discipulus, in diversis subinde Lyceis magister alios docuit, ac in eo jam Praeses Provinciae, ut ad supremam eveheret sacrae scientiae cathedram honorificam, nisi vir modestissimus infimis precibus deprecatus esset Provinciam. Verum ut haec ei honorum fuga ex sententia cessit, amoliri abs se perinde non poterat, quae continenti dein serie obeunda erant splendidiora in Societate munia. Mox enim amplissimis Claudiopolitano primum, tum Cassoviensi, ac Tyrnaviensi Collegiis Rectoris potestate praeesse jussus est. Atque hac in luce positus nativa sua non operose adscita agendi suavitate increcredibile quam omnium animos sibi devinxerit: aequabili caritate quam singulorum prospexerit commodis, et oeconomicis usus industriis, quin ulla ex parte alimentorum sumptus restringeret, opes domesticas auxerit, nihil ex longo regimine asperitatis, arrogantiae nihil contraxerat, et mira vel imperantis demissio. Noverant omnes invitum praeesse; at ipsa hac re fiebat, ut certatim ei subesse nemo non cuperet. Sentiebat de rebus prudenter animique intrepidus negotia quaeque aggressus est, nec ante suscepta deseruit, quam perduxit ad exitum, quippe cui tam nihil implexum erat, quod non enodaret praesenti consilio. — Adverterant hae dotes, quum summam rerum Claudiopoli moderaretur, Valachorum gentem tum forte Praesule destitutam; et pro eximia, quam de P. Adamo impressam habebat, existimatione non alium magis censebat idoneum, cujus fidei ac sapientiae vicariam saltem muneris episcopalis potestatem tuto committeret, quando ad ipsam summi sacerdotii infulam frustra clerus provocabat viri modestiam. Ac sane exponenda ei usitata in Societate arma omnia erant, inter ecclesiasticae hujusce dignitatis candidatos ut locum dare desisterent[1]). Aulico ad extremum decreto adactus, pro-episcopalem, dum Sedes vacabat, ejusdem cleri curam tam fructuose suscepit, ut collectis, quibus in annum integrum et quod excedit suprema semper cum potestate praeerat, non unius totius per Transilvaniam uniti cleri coetibus, quam plurimos in sacerdotio illo rudi admodum ac impolito abusus sustulerit eaque in ejusdem commendationem saluberrima instituta condiderit, quae in publicas subinde tabulas relata, rite subscripta, et approbata conditoris sapientiam, spiritum Apostolicum, mores suavissimos invictamque tot inter taedia et labores patientiam ad seram posteritatem transmittent.

Ac dum omnium servire commodis gestit sibi uni perinfensus, jam inde a tirocinii incunabulis vini usu sibimet in omne tempus interdixit, et non ad unicam modo quot diebus refectionem corporis curam restrinxit, sed frequentibus insuper jejuniis, hirsuto thorace, cruentisque flagellis carnem edomabat, ut spiritui subderet; hinc mens vel in medio terrenarum curarum aestu affixa coelo tanta per omnem vitam atten-

---

[1]) Cfr. supra p. 393.

tentione vacabat precibus, tanquam uni sibi relictus in solitudine degeret, eaque accuratione quae ex quotidiana meditatione ad usus animae fuerant in libellos referebat, ut si heri primum tironem exuisset, hausti caloris etiamnum retinentissimum. Hinc heroica in difficillimis casibus fortitudo; hinc in prosperis aeque ac adversis animi aequabilitas; hinc imperturbatus in quovis eventu ad divinam voluntatem respectus duxerunt originem. — Quid de intemeratae Virginis, quid de principe Nostrorum cultu referam, quorum pervigilia, ex quo in Societate vixit, severo semper jejunio et flagris exegerat? Ipsa Virginis festa sanctum illi ac immutabile, enarrando Ejusdem laudes, legendo, percurrendo corollam, sancte impendere; in rebus arctis ad ipsam tanquam matrem fidenter recurrere; alios spe sua dejectos, paribus amoris ignibus abs se inflammatos ad Eam remittere; ad consimilem demum fiduciam Mariani Seminarii alumnos assuefacere, quorum nempe sexennio vitae ultimo curam Tyrnaviae habuit. At eorum commodis consulturus, dum ad s. Georgii lustrat vineas et oculis aestimat dilectus tamquam botrus a coelesti vinitore decerptus est. Mortem accersebant perysipeta quae in sacrum, ut ajunt, ignem, vitalia depascentem quum sensim desciscerent, medicorum nempe artes eluserant. Sepultus in templo P. P. Scholarum est, funeris pompam adornante ipsomet civitatis consule viro P. Adami amicissimo, effusis ad prosequendum funus civibus fere omnibus. Laudatorum Patrum Superior, uti ad decumbentem invisit frequentius, ita aegrienti cum vitam non posset, cujus propagandae ergo publicas suis preces indixit, mortuo locum inter suos dedit tanti viri laetus exuviis.

§. 3.

Ex Actis directoratus Patris Fitter.

De sede materiae. — Quae de directoratu Adami Fitter literis sunt consignata, variis in codicibus sparsa habentur. Ex iis, quae ejus in Religione sodales Joan. Gyalogi, Steph. Vargyas et Jos. Bartakovics memoriae prodiderunt, nonnulla in codicem msc. Gesta et Scripta Provinciae Austriae Societatis Jesu atque ex eo in Stöger ac De Backer transierunt. Longe plura reperiuntur in duobus codicibus msc. B. P. V. 12135 et 12190; sed plenissime omnium de Adami directoratu agit David Maxay, qui, ut nihil dubitationis in relatione sua relinqueretur, eam argumentis omni exceptione majoribus ad extremum ita confirmatam voluit: *Transacto tam fructuose ac utiliter et summo cum animarum emolumento directoratus sui spatio circa finem anni 1729 a Superioribus evocatus ad Rectoratum Cassoviensem, Daciae et clero sibi commisso valedicens discessit, magno apud illum sui desiderio relicto: qui hodiedum cum gemitu*

ac affectu cordiali directoratus ejusdem celebrat memoriam, patrem, magistrum, zelatorem Unionis, amatorem ecclesiae unitae et gentis Valachicae illum ingeminando, et munere episcopali ac patriarchali dignum esse affirmando. — Haec ex protocollo cleri uniti Transilvanici, et oculato ac auriculato multorum testimonio, inter quos infra subscriptus praesens fui semper, gestisque omnibus interfui, cunctaque et singula superius memorata oculis vidi et auribus audivi, de quibus absque ulla adulatione vel complacendi studio attestor fide mea mediante, itaque (dum alia plurima describere nequeam) propriae manus subscriptione, et sigilli usualis impressione corroboro et confirmo. — Actum in possessione Gyulatelke die 30. mensis Decembris 1729.

(L. S.) David Maxay,
v. cleri uniti Transilvanici curator, et inclyti Comitatus Dobocensis jur. assessor.

Sed omnia in brevem summam succincte contracta exhibet Kazy opere citato; quapropter instituto nostro fere suffecerit, ejus epitomen cum una alterave nota ex aliis fontibus huc transcripsisse.

Caesar iterum viduam solatus ecclesiam, clerum graeci ritus conventum agere jubet, cui Joannes Antalfius, Episcopus Transilvaniensis, adscito in laborum ac conciliorum societatem R. P. Adamo Fitter, Claudiopolitani Collegii Rectore praeesset, idque unice curaret, ut ex universo graeci ritus clero candidati legerentur, quos religio et doctrina tanto, tam sancto, cui destinarentur muneri, pares fecisset. Prima aestate anni 1728 Alba-Carolina clerum universum collegit, cui cum in memoriam redirent sacerdotes e Societate Jesu, seu qui Athanasio Episcopo dati sunt theologi, seu qui post ejus obitum, Sede vacante, toto fere septennio, ecclesiam magno studio, nec minore ejusdem bono moderati sunt, nihil potius agendum judicavit, quam ut unum et alterum ex eadem Societate, Valachici idiomatis gnarum, Caesari proponeret, atque alterutrum, Antistitem sibi dari flagitaret[1]).

[1]) „Universus ven. clerus graeci ritus unitus Transilvanicus confluxit Albam-Carolinam ea potissimum intentione, ut vel duos vel ad minimum unum e sacra Societate Jesu linguae Valachicae peritum candidationi adjungerent.“ (Maxay).

Haec tanta, tam consentiens universi cleri voluntas P. Adamo anxiam cogitandi curam injecit, diu vehementer sollicito, quemadmodum de proposito, cui cum Societatis instituto plane non conveniret, eum deduceret[1]). Consumptis precibus, justas magnasque rationes petitioni illi praetendit, quibus quum illi repugnare non possent, non sine gemitu acquievere[2]). Itum dein in suffragia, quae temperante P. Adamo, sine strepitu, eo omnia decurrerunt, ut candidati qui exierunt, ad tantum munus cum dignitate sustinendum idonei viderentur. Quod reliquum erat, opportune monuit, quae interim in ecclesia Pastore destituta sananda, quae resecanda putavit. Atque his quoque malis remedia comparata sunt.

Tribus post mensibus, Caesareo-Regio Decreto eidem ecclesiae director datus, tametsi ab eo munere, non minus odioso, quam honorifico, magnopere abhorreret, tamen tantae principis voluntati mansuete paruit, totoque pectore in dignissimas eas curas incubuit; sub tanto opere, non modo non amittens patientiam, verum et gestiens, quasi ex laboribus et vigiliis vigorem animi corporisque traheret. Negotiorum mole, quibus eum officium domi adstrinxit, nihil impeditus, ad XVII. Kalend. Decembris, 1728 Kolos-monostoram Synodum dioecesanam edicit; tres nostri Ordinis viros, Joannem Gyalogium[3]), Joannem Kissium[4]), et Paulum Kolosvárium[5]), cum quibus consilia sua opportune communicet sibi adjungit. Affuere pro die,

---

[1]) „Nec destitissent a proposito, nisi praelibatus Rmus. P. Rector qua per se, qua per alios ad id subordinatos, non parvo sane labore demonstrando inculcasset, hominibus Societatis dignitates ecclesiasticas ex professo et per instituta regulasque Religionis acceptare et amplecti neutiquam licere." (Maxay.)

[2]) „Quibus intellectis supersedit quidem clerus unitus, at non sine gemitu, ab ejusmodi personarum candidatione." (Id.)

[3]) Joannem Gyalogi egregiis doctorum virorum elogiis celebratum vide apud auctores citatos a Stöger, *Scriptores Prov. Austr.*, p. 115.

[4]) Joannem Kiss ab eximia pietate, ab ardenti animarum zelo atque a morum religiosissimorum sinceritate commendant Annales ad an. 1736 (B. P. V. 12242). Ex iis nonnulla sistemus in parergis, si per angustias spatii licuerit.

[5]) Virum hunc immortalitate dignum pro meritis laudat Kazy in *Memoria posthuma* jam adducta.

duo Vicarii Generales, archi-presbyteri non minus triginta, plures alii utriusque ordinis viri, ad quos latinae linguae plerosque omnes expertes P. Adamus Hungaricam orationem habuit, quam quum nativa eloquentia, ac multo magis gravissima viri commendaret modestia, perattenta ac benevola concione usus est[1]).

Secuta est consultatio, quae quum triduo toto tenuisset, sanctiones Synodi viginti et uno capitibus definitae sunt. Eae huc fere pertinebant, ut errata cleri rudioris corrigerentur; hi qui morbos suos amarent, ac legitima imperia detrectarent, meritas debitasque poenas contumacibus constitutas dependerent, sed illi, qui a salutari cum Ecclesia Romana Unione adhucdum abhorrerent mitioribus remediis, caeteris unitis adjungerentur. Atque hae legum sanctiones, a tota Synodo approbatae, relatae in tabulas, ac Augustae Aulae Viennensi representatae, variam ac multiplicem utilitatem habuerunt.

Sed et lenitati, qua P. Adamus adversus sacerdotes usus est, successus fuit. Sincerus animus et religionis studio flagrans, vultus animo dignus, comitas, affabilitasque sermonis, perspecta multis rebus prudentia, jam inde a Synodi exitu, secundam famam habuit: quae quum manaret latius, atque omnium, quibus propius crebriusque innotuit, sermone celebraretur, sacerdotes gentis, alii post alios, per turmas ad eum accurrerunt; quumque omnes eadem moderatione acciperentur, et alii quidem fidele consilium, alii opem, quam flagitarent, referrent, nemo sine consolatione rediret: hi quoque, qui Sede vacante, per schismaticos Episcopos sacris initiati, et ad eum diem ab Romana Ecclesia aversi fuerunt, non minus quadringenti, P. Adamo ultro se obtulerunt, sponte ituri in obsequium, quodcunque imperasset. Quid nisi grata ac jucunda ei

---

[1]) „Rmus. P. Rector simul et novus cleri uniti director praesedit summa cum modestia et auctoritate competenti, pulchraque salutatione ad ibidem congregatam Synodum praemissa, postmodum de ordinandis ejusdem negotiis, praecipue spiritualibus, deinde etiam temporalibus, sapienter disseruit.“ (Maxay).

accidit tam propensa tot hominum voluntas? qui ab Joanne Episcopo ad societatem necquicquam sollicitati, modo nihil libentius facerent, quam ut publico sacramento unitis se aggregarent.

Quum hi, tum caeteri jam ante cum Romana Ecclesia consentientes, quum ab heris suis, aut aliis locorum praefectis instar caeterorum agrestium premerentur, atque inurbane vexarentur, in his malis ad P. Adamum, velut ad Patrem amantissimum cum fiducia redibant, datoque omnibus assiduo ad se accessu, quotidianis querelis ad dignitatis suae defensionem excitabant. Videri poterant pluribus aliis curis impedito molesti quotidie intervenire; at qua erat humanitate suavissima, quantumvis multis curis constrictus teneretur, vultu ac sermone in omnes placato usus est, causamque omnium, quam potuit accuratissime tutabatur[1]).

Angebatur intimis sensibus, quum videret gentis sacerdotes, tametsi homines rudes ac incultos, sed tamen sacerdotes, contra quam eorum conditio atque dignitas postularet, improbe atque servilem in modum tractari; quam indignitatem ut vindicaret, per quos aut nascebatur aut durabat haec improbitas, eos exquisitis rationibus, hortatu, precibus, ad aequitatem traducere instituit; hac solertia ac sollicitudine id consecutus, ut illi deinceps quum ab heris suis, tum ab aliis mitius haberentur: ipse ab universa Valachorum gente impensius coleretur; nec tantum diligeretur, sed etiam amaretur; hoc magis, quo in dies clarius patesceret, omnia illius studia unice ad majorem Dei gloriam, Ecclesiae dignitatem, gentis salutem ac felicitatem pertinere.

Persuasum id erat omnibus, sed his imprimis, qui sive ut demererentur ejus benevolentiam, sive ut magnis ejusdem in se meritis nonnullam gratiam referrent, non

---

[1]) „Munere directoris cleri uniti, inscio quidem et invito ei demandato, alacriter tamen pro Dei gloria et animarum salute suscepto, licet sufficientibus Collegii et officii sui rectoratus laboribus distineretur, ita nihilominus cleri uniti negotiis totum se impendisse videbatur, ac si nulla alia ei cura incumberet". (Maxay).

sine donativo ad eum adibant, ac pro more moduloque gentis varia offerebant munuscula; sed ut de eo ex vero dicere possent: *neque tulisti de manu alicujus quippiam* (I. Reg. 12, 4). Praeter alios, ferri faber sacculum equestribus soleis, ac claviculis refertum, ad pedes ejus effuderat; atque ut suae, nescio cui, causae patronus existeret, impensius orabat; at enim ferrum illud, quantumvis haud inutile, suum apud P. Adamum pondus amisit: qui ad conspectum oblati sibi muneris, auditus est dixisse: *si, quod absit, admittam has soleas, nostrorum illae quidem equorum ungulas armabunt; at nostram famam exarmabunt.* Atque hoc dicto, hominem soleas colligere, bonoque animo esse jussit. — Alius oleum juniperum pro munere quum obtulisset, ad socios versus: *in his,* ajebat, *virtutem affectu metior, quibus si domi aurum esset, eadem propensione offerrent.* Haec aliaque quum is sine exceptione detractaret, imo egentiores non sine stipe domum remitteret, tantum rerum omnium contemptum, animum tam ab omni cupiditate alienum, satis demirari non poterant: celebrabant in foro, in compitis, passim ubique meritis debitisque laudibus ferebant in coelum, in quo P. Adamus omnibus cupiditatibus solutus, thesaurum suum repositum haberet: cujus unius desiderio ageretur in terris; cujus studio, in eo directoris munere, taedia sane quam multa exhauriret.

Singulis mensibus semel, et quum posset, iterum conventum edixit, vocatisque in consultationem alterutro e Vicariis Generalibus, archi-diaconis non minus decem, curatore cleri uniti, Davide Maxay, viro nobili et propter singulare religionis studium memorari digno, cognoscebat causas cleri, atque e praescripto legum ecclesiasticarum in reos, quum res postularet, animadvertebat severius; quo scirent, et virtutibus praemia esse, et vitiis poenas: quas quum decerneret, agnovere omnes paternam ferientis manum, virga instructam, non ut noceat, sed sanet.

Hoc vitae instituto quum supra annum trimestre exegisset, vale facto, de provincia demigravit; atque tunc

magis patuit, quo in pretio apud gentem Valachorum fuerit, cujus discessum aequo animo nemo ferre potuerit: omnes Patrem, Doctorem, Magistrum, Unionis tam salutaris studiosissimum, ecclesiae unitae, ac gentis Valachicae amantissimum, episcopali, immo patriarchali tiara dignissimum affectu, voce, gemitu, prosecuti desiderarint. Delectari poterat propensis in se gentis studiis ac officiis, in exitu sibi impensis; at eum nihil sic affecit, ac laetissimus laborum, vigiliarum, taediorum fructus, quem ut Deus de coelo prosperaret, assiduis flagitavit precibus; ad has addidit jejunia aliasque corporis afflictationes, quibus commendatae sibi ecclesiae divinam benevolentiam conciliaret.

§. 4.

Acta Synodi dioecesanae an. 1728.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Anno millesimo septingentesimo vigesimo octavo, die decima quinta mensis Novembris, indicta et celebrata Synodus venerabilis cleri Valachici graeci ritus unitorum, in Transilvania existentium, ad mandatum reverendissimi Domini Patris Rectoris Claudiopolitani e S. J. convocata, et sub ejusdem praesidentia celebrata, in possessione Kolos-Monostor, in aedibus AA. RR. Patrum S. J. Claudiopolitanorum, hora diei praedictae decima matutina inchoata, post liturgiam celebratam praesentibus existentibus RR. DD. duobus Vicariis Generalibus inferius se se subscribentibus, praelibati v. cleri Valachici uniti, et duodecim assessoribus aliisque RR. archidiaconis quibusdam. Acta ejusdem diei.

Sessio prima.

1. Popa Majlat quidam sacerdos schismaticus turbulentus et unitorum persecutor maximus in sede Rupensi pagoque Sona habitans, ex mandato reverendissimi Patris Rectoris per Dominum Vicarium Petrum de Dállya ad hanc Synodum legitime citatus per contumaciam comparere noluit neque se excusavit; ideoque sacra Synodus determinavit reverendissimoque Patri Rectori commendavit illum, etiam brachio saeculari implorato, compescendum et condigne juxta sua demerita puniendum esse.

2. Ratione excessuum poparum schismaticorum, et eorum, qui sacram abjurarunt Unionem, templaque ab unitis violenter occuparunt

et receperunt, aliasque intulerunt unitis violentias, ut diligentissimam faciant inquisitionem, ordinati sunt RR. Domini Nicolaus archidiaconus Benyeiensis et Ladislaus Hátas parochus Fogarasiensis, vel ipsius loco quem alium Reverendissimus Pater Rector denominare voluerit, cum duobus DD. cancellistis, penes mandatum Excelsi Regii Gubernii et Excellentissimi Domini Dni. Commendantis Generalis implorandum, ne ab aliquibus in serie suae faciendae inquisitionis praelibati Dni. Regii turbentur. Pro quorum expensis ut et dominorum curatoris Davidis Maxay, secretarii Francisci Boér, et procuratoris v. cleri, Francisci Hunyadi, solutione determinatur fundus, census cathedralis, quem more solito administrabunt popae suis archidiaconis ad festum Circumcisionis Domini anni 1729 proxime futuri; hi vero domino vicario Dalliensi et Sukiensi, quorum muneris erit dictum aes erga quietantias administrantibus extradandas percipere, pariterque in jam dictas necessitates aliasque, si quae forte etiam deinceps ingruerent, cum praescitu tamen reverendissimi domini Patris Rectoris fideliter erogare.

3. Contra popas bigamos, ebriosos, convitiatores, aliosque quaelibet his similia committentes crimina stat prius conclusum, vivente pie defuncto Dno. Eppo. determinatum, ac scriptotenus DD. archidiaconis communicatum, cui quilibet exacte satisfacere et morem gerere, obtemperareque se se adstrictum esse noverit, etiam in praesentiarum imponitur.

4. R. domino archidiacono Joanni de Benye serio injungitur, ut in popam quemdam ex comitatu de Küküllő pagoque Almás existentem diligentissime inquirat ob nonnulla dicta, uti relatum est illum matri cujusdam juvenis apud catholicos studentis dixisse, revera eidem damnationem imminere, eo quod filius suus apud catholicos frequentaret scholas, reque ista quam diligenter investigata et examinata primo quoque tempore, genuinam desuper reverendissimo dno Patri Rectori deferet relationem.

5. RR. domini archidiaconi singillatim in suis hyparchiis, intra brevioris temporis spatium convocabunt ad particulares synodos omnes suos popas, eosdemque de sacra Unione et quomodo eam teneant, calleant et observent, diligenter examinabunt; si quos autem inter eos invenerint schismaticos, eo magis quempiam Unionem abjurasse, illico similes cum congrua declaratione et rei certitudine reverendissimo dno. Patri Rectori denuntiabunt: qua occasione etiam singulariter examinabunt popas praesertim de ruditate suspectos, num formam et materiam sacramentorum calleant, quomodoque et qualiter eadem administrent; rudes autem in his instituant ac informent, ne per supinam ignorantiam sacrilegia contingant, et animarum ruina sequatur.

6. Amodo in posterum nullus poparum vel archidiaconorum ob quodlibet crimen seu privatae personae seu etiam totius communitatis templa et ecclesias occludere vel sacris ibidem celebrandis interdicere

praesumat, eo magis sacramenta administrare vetet, sed prius rem credibiliter dilucidatam reverendissimo domino Principali remonstrabit, qui si culpam interdictioni aut cujuslibet generis poenae ecclesiasticae obnoxiam esse judicaverit, juxta rei exigentiam congruam faciet ordinationem, cui deinde quivis poparum et archidiaconorum obtemperandum sibi esse noverit.

7. Popae post decessum reverendissimi Dni. Eppi. Baronis Pataki ubilibet ordinati a functionibus ecclesiasticis arceantur, ad parochias nullo modo admittantur, eo minus unitos turbare vel a parochiis amovere permittantur; imo quivis illorum seorsim et singillatim mulcta 24 florenorum hungaricalium puniatur, eo quod post iteratas promulgatas praemonitiones se se praesertim a schismaticis Eppis. ordinari curaverint, cujus mulctae medietas cedat dnis. archidiaconis mulctaturis, altera vero medietas administretur dd. Vicariis, ad fines puncto 2° notatos servitura.

Sessio secunda.

8. Injungitur diligenter universis dnis. archidiaconis, ut usque ad proxime affuturum Paschatis festum, singuli suas hyparchias, quam optime fieri poterit, visitent, sub poena fl. hung. 66, ubi popae criminosi juxta statutas a pie defuncto Dno. Eppo. Pataki poenas (quae dnis. archidiaconis jam diu constant) secundum gravitatem culpae puniantur; si qui vero enormia commisisse scelera deprehensi fuerint, absque omni ulteriori mora dno. Praelato deferantur, ut tempestive de correctione vel punitione similium provideri possit, ne gangraena et scandalum ulterius serpendo etiam plures inficiat et ordini ecclesiastico unito ignominiam inurat aliquam. Occasione hujus visitationis omnes popae monendi, ne quisquam eorum potui immoderato addictus negligat munia parochialia et praecipue sacramentorum vel maxime necessariorum administrationem, prout sunt baptismus, confessio, communio etc. Liturgias singulis festis et dominicis diebus celebrent: cui ut intersit populus omnem diligentiam adhibebunt; deinde etiam populum admonebunt dni. archidiaconi, ne ullus parvulorum baptismum cum evidenti animae illorum periculo differre diu praesumat, sed quamprimum sacro ablui fonte procuret; singillatim de nomine exquirendi erunt omnes illi, qui sincere unitos per despectum papistas appellare seque ab illis diversos affirmare praesumpserunt, utpote quorum similes procaciter dictae propositiones gravia mala et erga vere unitos quoque ritus graeci fideles magnae differentiae causam non raro praebuerunt gravis auctoritatis catholicis latini ritus. Si forte vero quidam saecularium auctoritatum et potestatum visitationes hujuscemodi quoquo modo impedire vellent, ejusmodi impedientium nomina primo quoque tempore, cum vera et reali declaratione negotii reverendissimo dno. Patri Rectori denunciabuntur, cujus muneris erit de remedio similium in locis debitis gratiose providere.

Acta diei secundae. Sessio tertia.

9. Conclusum est ratione filiorum poparum unitorum a magistratu saeculari et dnis. terrestribus incaptivatorum vel incaptivandorum requiri debere per memoriale Excelsum Regium Gubernium, de remedio necessario gratiose adhibendo, uti etiam ratione taxarum et honorariorum, decimarumque a popis unitis per dnos. terrestres hactenus exactarum. Si vero hic nullum sequeretur in Transilvania remedium, recurrendum esse ad Augustam Aulam.

10. Providendum per dnos. archidiaconos, ut parochi a suis parochianis ratam aliquam solutionem annuatim acquirant; qua non obtenta altiores instantiae requirendae.

11. Determinatum est de Kalugeris universaliter, ut efficaciter ab omni sacramentorum administratione et ecclesiasticis functionibus, verbi gratia, concionum lectione, et reliquis arceantur, quum in variis imposturis et populi corruptionibus deprehensi sint perfrequenter, qui si se opponerent huic determinationi, advocato brachio saeculari incaptiventur, et pro demerito suo graviter puniantur. Quum vero titulo mendicationis hoc genus hominum schisma spargat, humillime requirendi sunt Excellentissimi Dni. Generalis Commendans et Gubernator una cum Excelso Gubernio, de patentibus illis in posterum absolute negandis.

12. Ventilari coepta est causa Thomae Szviridovics protopopae Monostoriensis

Sessio quarta.

13. Usque in seram noctem varia testimonia pro et contra examinata sunt, et prima inquisitio contra illum instituta, invalida et insufficiens declarata est, secunda vero approbata.

Acta diei tertiae. Sessio quinta.

14. Eadem causa finaliter decisa, adeoque praedictus Thomas ob graves excessus ex archidiaconatu simpliciter amotus et ex parochia Monostoriensi ad aliam migrare jussus.

15. Conclusum est debere scribi memoriale Excelso Gubernio de Dositheo quodam apud schismaticos ordinato Eppo. nunc in Máramaros residente, ne praesumat ullum e Transilvania ad se venturum ordinare, prout et ipse pie defuncto Illustrissimo Dno. Eppo. sub gravi poena incurrenda promisit se nunquam id tentaturum.

Sessio sexta.

16. Varia variorum memorialia in privatis difficultatibus sonantia lecta sunt et congruae pro rerum exigentia resolutiones datae.

Acta diei quartae. Sessio septima.

17. Communi omnium ardenti voto definitum est porrigendum memoriale Sacratissimae suae Majestati ratione fundi pro seminario

aliquo pure pro juventute hujus ritus servituro constituendi ex Illustrissimi pie defuncti Dni. Eppi. haereditate confiscata benignissime hunc in finem resolvenda[1].

18. Suffragio universorum serio conclusum, ne deinceps ullus ex unitis ad scholas schismaticorum et haereticorum filios suos mittere praesumat; si qui proinde id attentare deinceps fuerint deprehensi, archidiaconi et popae mulctentur 24 florenorum pensione, saeculares vero duodecim.

19. In tota Transilvania diligentissime adhibenda sunt in locis debitis media, ne popae vere uniti adigantur ad contributiones, quarteria, aliaque onera rusticos concernentia.

20. Quum aeditui altaris ministerio servientes omnia ea facere debeant, quae faciunt magistri et cantores in ritu latino, conclusum est pro horum immunitatione in locis debitis memorialia porrigi debere, quum in qualibet recepta religione hujusmodi ministri a publicis contributionibus et oneribus eximantur.

21. Querela universalis est, ideo a Liturgiis diebus festivis et dominicis populum se se absentare, quod distinctis horis cantentur horae canonicae et Liturgiae tardius celebrentur, et sic populus semel congregatus, si dilabi permittatur post horas decantatas, multi e plebe aegre ferunt iterum redire ad Liturgiam audiendam; determinatum est igitur, ut in praefata visitatione id archidiaconi commendent singulis popis, ut eadem fidelia et in uno continuo celebrent Liturgias immediate post decantatas horas, nisi alicubi speciales difficultates id ipsum fieri impedirent. Haec porro omnia et singula, primum quidem idiomate latino, prout jacent, lecta, deinde vero idiomate valachico per Dominum Davidem Maxay, sacrae hujus Synodi specialiter pro hoc actu deputatum notarium, de verbo ad verbum explicata, nullo prorsus contradicente iterato ab universis approbata et confirmata. Nos manu propria subscripsimus sigilloque nostro consueto munivimus. In residentia supra nominata Kolosmonostoriensi die decima octava Novembris juxta Kalendarium a Gregorio emendatum, juxta antiquum vero septima Novembris anno D. 1728.

Sequuntur subscriptiones impressione usualium sigillorum munitae duorum Generalium Vicariorum et archidiaconorum ac logothetae, qui huic Synodo interfuerunt, numero sedecim[2].

---

[1]) „Ut stabile perniciosissimo inscitiae malo poneretur remedium, tota poparum multitudo ad assensum inducta est, ut collecta in annos singulos cujusdam pecuniae summa ac Viennae deposita in Seminarium juventutis Valachicae literis erudiendae converteretur." (B. P. V. 12135)

[2]) Apud Petru Maioru, op. cit. pp. 93—97; et Moldovanu, *Acte*, t. 1, pp. 101 seqq.

Quum Patre Adamo Cassoviam profecto P. Regai nondum esset a suis, quibus in Hungaria distinebatur, occupationibus liber, ejus officio interim sustinendo destinatus est P Görgei (cfr. dicta supra p. 478), mox a proceribus ad episcopatum latinum postulatus, ut fusius dicetur paragrapho proxime sequenti.

Solitis suis falsis criminationibus accensendum est, quod Hurmuzaki, de tempore vacationis Sedis agendo, scribit, *Jesuitas possessionem potestatis ecclesiasticae in Unitos Transilvaniae involasse, eaque nominatim Rectorem Claudiopolitanum adeo abusum esse, ut ipsius administratio in perniciem Unionis vergeret*[1]*;* tandemque factum, ut *unitam dioecesim adeo neglectam ac misere afflictam Episcopus Klein extorserit violentae ac fraudulentae manui, quae id spectasset, ut Unio formaliter exucta in Catholicismum abiret*[2]).

Calumnia sola lectione Actorum refellitur; alia defensione Adamus Fitter non indiget; utriusque juris regulis quippe cautum est, ut quae dilucida sunt et clara, ulteriori interpretatione non exponantur.

Eadem Actorum lectione falsitatis convincuntur auctores Commentariorum superius allatorum pp. 302—304, dum asserunt, hoc temporis spatio *dissensiones haud exiguas inter clerum Valachicum et Jesuitas obortas esse, Jesuitasque ex iisdem ansam cepisse, Diploma Leopoldinum secundum comminiscendi, fabricandi ac demum anno 1729 in lucem protrahendi.*

Patres Societatis Jesu quippe et tunc et diu adhuc sub Episcopo Klein maxima concordia erant conjuncti cum ven. clero unito, in natione Valachica efficaciter juvanda solis authenticis documentis diligenter industrieque usi, a falsis autem comminiscendis ac fabricandis semper quam qui alienissimi.

---

[1]) „Längere Zeit hindurch war es den Jesuiten gelungen, sich in den Besitz der Kirchengewalt über die Unirten Siebenbürgens zu setzen. So überging im Jahre 1727 nach dem Ableben des Bischofs Joan Pataki die Verwaltung des Bisthums von Fogarasch ausschliesslich in die Hände des Jesuitenrektors von Klausenburg, der aber seiner katholicisirenden Tendenz so arg die Zügel schiessen liess, dass die Unirten, in gerechter Besorgniss, es würde ihnen allmälig der griechische Ritus gänzlich entzogen und untersagt werden, der Union förmlich den Rücken kehrten." (*Fragmente,* II., p. 100).

[2]) „In solcher Verwahrlosung und ultrakatholischer Bedrückung übernahm ein talentvoller und thatkräftiger Oberhirt die unirte Diöcese aus der ebenso gewaltthätigen als arglistigen Hand, die es auf die förmliche Aufsaugung der Union durch den Katholicismus abgesehen hatte." (Ibid.)

SYMBOLAE.

KALENDARIUM MANUALE

UTRIUSQUE ECCLESIAE

ORIENTALIS ET OCCIDENTALIS.

PARS III., ADDITITIA.

DE

ECCLESIA RUMENORUM, RUTHENORUM, SERBORUM ET ARMENORUM SUB SACRA HUNGARIÆ CORONA.

ŒNIPONTE.
LIBRARIA FELICIANI RAUCH.
1885.

SYMBOLAE

AD ILLUSTRANDAM

HISTORIAM ECCLESIAE ORIENTALIS

IN TERRIS CORONAE S. STEPHANI

MAXIMAM PARTEM NUNC PRIMUM EX VARIIS TABULARIIS, ROMANIS, AUSTRIACIS, HUNGARICIS, TRANSILVANIS, CROATICIS, SOCIETATIS JESU ALIISQUE FONTIBUS ACCESSU DIFFICILIBUS ERUTAE

A

NICOLAO NILLES S. J.

S. THEOLOGIAE ET SS. CANONUM DOCTORE, HORUMQUE IN CAESAREA ET REGIA UNIVERSITATE OENIPONTANA PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO,

PATROCINANTIBUS

ALMIS HUNGARICA ET RUMENA LITERARUM ACADEMIIS

EDITAE.

VOLUMEN II.

COMPLECTENS

PARTEM OPERIS II. CUM APPENDICIBUS, PP. 497—1088.

ŒNIPONTE.

TYPIS ET SUMPTIBUS FELICIANI RAUCH.

1885.

PERMISSU PRAESIDUM.

SEDES APOSTOLICA

de sanctitate et custodia

rituum orientalium.

I.

Omnino sartas tectas habebimus peculiares vestras Catholicas liturgias, quas plurimi sane facimus, licet illae nonnullis in rebus a liturgia ecclesiarum latinarum diversae sint. Enimvero liturgiae ipsae vestrae in pretio pariter habitae fuerunt a Praedecessoribus Nostris, utpote quae et commendantur venerabili antiquitate suae originis et conscriptae sunt linguis, quas Apostoli aut Patres adhibuerunt, et ritus continent splendido quodam ac magnifico apparatu celebrandos, quibus fidelium erga divina mysteria pietas et reverentia foveatur. (Pius PP. IX. Constitut. *In suprema* edit. d. 6. Januar. 1848).

II.

Caritatis spiritu perinde ac Nos excitati Praedecessores Nostri sacros ritus, quos orientalis adhiberet ecclesia quosque orthodoxae fidei minime adversari comperissent, non modo non improbandos, sed vero etiam observandos ac retinendos censuerunt, utpote ipsa antiquitatis origine

commendatos et a sanctis Patribus non mediocri ex parte profectos; quin imo orientales ritus deserere, nisi impetrata Summi Pontificis venia, providentissimis Constitutionibus edixerunt fas esse nemini. Noverant siquidem immaculatam Christi sponsam mira quadam varietate distingui, quae non officiat unitati; Ecclesiam scilicet nullis regionum terminis definitam omnes complecti populos, nationes, gentes, quae fidei unitate et consensione coalescant, diversae licet moribus, linguis ac ritibus, quos tamen omnium mater et magistra Romana probavit Ecclesia. (Pius PP. IX. Allocut. consist. d. 19. Decemb. 1853).

III.

Quum Ecclesia a Christo Domino fundata una omnino sit, eaque ex Occidentis et Orientis populis constet, Romani Pontifices, (quibus ab ipso Christo Domino in persona beatissimi Apostolorum principis fuit commissa suprema cura et potestas universam regendi ac moderandi Ecclesiam) suas omnes paternas curas cogitationesque in orientalis quoque ecclesiae gentes assidue contulerunt, quae tot habuit viros ingenio, consilio, sacraque praesertim doctrina, eruditione, eloquentia ac sapientissimis scriptis magnorumque recte factorum et sanctitatis gloria insignes. . . . Fidei unitas cum legitimorum rituum varietate optime consistit, ex quibus imo major in Ecclesiam ipsam

splendor et majestas mirifice redundat. Hinc ipsi Decessores Nostri, quoties opportunum esse existimarunt, luculentissimis verbis clare aperteque declararunt, se nolle proprios orientalium ecclesiarum ritus, utpote venerabili suae originis antiquitate et sanctorum Patrum auctoritate commendatos, destruere vel immutare, sed unice velle, ne quid in ritus ipsos forsitan induceretur, quod fidei catholicae adversetur, vel periculum generet animarum, vel ecclesiasticae deroget honestati, quemadmodum immortalis memoriae Benedictus XIV. Decessor Noster copiose demonstravit suis encyclicis literis ad orientales missionarios die 16. Julii 1755 datis, quarum initium *Allatae sunt.* Quodsi orientales ritus alicujus arbitrio aliquando immutati fuerint, id nunquam Apostolicae huic Sedi est tribuendum. (Pius PP. IX. Constitut. *Romani Pontifices* edit. d. 6. Januar. 1862).

IV.

Fuit hoc semper praecipuum Apostolicae Sedis studium, ut integer servaretur eorum splendor diversis ritibus et ob eorum antiquitatem summa veneratione colendis et approbatis in Ecclesia catholica, cujus cum ipsa concordi eorum varietate pulcherrimum et elegantissimum ornamentum efficiunt. (Ex literis S. Congreg. de Prop. fide ad Nuntium Apost. Viennen. d. d. 2. Apr. 1803).

V.

Fides, per infallibile Ecclesiae magisterium proposita, unica omnino eademque apud omnes esse debet, qui Christi corpus constituere et in unico ejus ovili vivere exoptant; ecclesiastica vero disciplina pro rerum ac temporum varietate, sive pro diversa illustrioris alicujus ecclesiae traditione ac consuetudine externam veluti varietatem non respuit. . . . A Sede Apostolica omnis plane cura in eo collocata fuit, ut ritus orientalis . . . inviolatus firmusque maneret, quemadmodum et disciplina, quam ante schisma Orientales servabant et profitebantur, quaeque venerandis ipsorum antiquis liturgiis ac ritualibus innititur, religiose custodiretur. . . . Quod libentissimo prorsus animo praestitit etiam Pius PP. IX., decessorum suorum eximius aemulator, quippe qui — nova ecclesiastica provincia Alba-Juliensi instituta — explicate mandavit, ut forma atque administratio ad ritum et disciplinam orientalis ecclesiae exigeretur. . . . Equidem Sanctitati Suae nihil est potius, quam ut disciplina orientalis in sua puritate vigeat ac servetur. (Ex literis S. Congreg. de Propaganda fide ad Metropolitam Alba-Juliensem d. d. 28. Jun. 1858).

Caput IV.

De episcopatu Joannis Innocentii Klein.

§. 1.

De electione et confirmatione antistitis.

I.

Mandatum Caesareo-Regium de facienda electione.

Carolus Sextus, Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, necnon Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae et Transilvaniae Princeps, etc. etc. etc.

Illustres, Reverende, Honorabiles, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Nobiles et Agiles, Prudentes item ac Circumspecti, Fideles Nostri, Nobis sincere, respective et Dilecti, Salutem et Gratiam Nostram Caesareo-Regioque-Principalem.

... Ex demissis informationibus Vestris, Nobis humillime relatis, dolenter intelleximus, per fidelis nostri Reverendi ac Magnifici Joannis Németh Liberi Baronis de Pataki, Valachorum, Graecorum, Ruthenorum et Rascianorum in haereditario nostro Transilvaniae principatu partibusque regni nostri Hungariae eidem annexis, Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae unitorum Episcopi Fogarasiensis, viri nempe a doctrina, pietate ac morum integri-

tate conspicui, praematurum e vivis decessum, fidelem Nobis clerum ac populum illum unitum praesule suo orbatum esse; paterne tamen intendimus ac sollicite curamus, quo acephalus ille episcopatus alio subjecto exemplari, et qualitatibus debitis instructo, in solamen ejusdem cleri ac populi, quanto celerius suppleatur. Quem in finem benigne indulsimus et volumus, ut clerus ille unitus, in certo loco et termino per Vos ipsi competenter praefigendo, confluat triaque subjecta apta, idonea et qualitatibus ad id necessariis rite ac debite praedita e confluxu suo, penes clementissimam instantiam suam Nobis pro benigna electione et nominatione Nostra humillime proponat. Quo vero idem confluxus tranquillius et accuratius celebrari queat, fidelem Nostrum sincere Nobis dilectum Reverendum ac Magnificum Joannem Antalffi Liberum Baronem de Csik-Szent-Márton, Episcopum Transilvaniensem, et consiliarium Nostrum in eodem principatu Nostro intimum, titulo Commissarii Nostri ad eundem confluxum benigne ordinavimus, adjuncto eidem ex alma Societate Jesu eo, qui Patribus ejusdem Societatis in eodem principatu Nostro praeest, e cujus videlicet Societatis gremio etiam antea suos idem clerus Theologos, non citra notabile sacrae illius Unionis incrementum, habebat.

Quapropter benigne Vobis hisce mandamus, ut pro antelata Congregatione celebranda locum et terminum aptum sine longiori mora praefigendo saepe dictus clerus unitus suo modo convocetur; non secus antelatus Episcopus Baro Antalffi, qua Commissarius Noster ad praefatum confluxum a Nobis delegatus, cum superius dicto Societatis Jesu Patre, eo accedere, atque una congregato ibidem clero paternam Nostram erga eundem clerum ac populum unitum propensionem ac pientissimam voluntatem circa supplendum illum episcopatum omnino in sacrae Unionis stabilimentum, communemque illius cleri ac populi uniti tranquillitatem et animarum salutem directam esse, verbis uberius suaviter exponant, attendantque cum moderamine, ne factiones vel inconvenientiae aliquae committantur,

verum pacate, et seposita omni partialitate, intentione ad Majorem Dei Gloriam et sacrae Unionis incrementum unice directa, confluxus ille celebretur, personarumve qualificatarum propositio Nobis inde humillime submittatur, data Nobis etiam a praedictis Deputatis genuina de confluxus ejusdem actis et gestis informatione. Quibus voluntati Nostrae satisfacturis gratia Nostra Caesareo-Regioque-Principali propensi manemus. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae, Die 17. Mensis Aprilis anni Dni. 1728, Regnorum vero Nostrorum Romani 17., Hispaniae 25., Hungariae et Bohemiae 18.

Carolus m. p.

(A. Pr. St.) B. Joannes Jos. Bornemisza de Kászon.

Ad mandatum Sac. Caes. Regiaeque Majestatis proprium
Joannes Vay Hay.

II.

De electione Joannis Klein dirigente Patre Adamo Fitter peracta.

Quum Pater Fitter persuasum haberet, primam pastoris virtutem esse amorem in gregem, in dirigendo electionis negotio id ante omnia agendum censuit, ut novus antistes constitueretur ex praeclaris illis juvenibus Rumenis, quos cum defuncto Pataki sub disciplina Patrum Societatis Jesu ad bonos mores et ad profanas sacrasque literas apte informatos, ac salutis patriae veraeque Valachorum felicitatis studio sancte incensos comperimus supra pp. 87 et 380. Talem autem ex certis informationibus esse rescivit Joannem Klein (rum. Micu), sacrae theologiae in alma Tyrnaviensi Universitate studiosum; indeque summis viribus contendit et laboravit, ut candidatus legitime eligeretur, electusque superatis, quae apud Sedem Apostolicam opponebantur, difficultatibus patrocinante Cardinali e Societate Jesu Alvaro Cienfuegos rite confirmaretur.

Ex commentariis Davidis Maxay, cleri ritus graeci curatoris.

(... Intellectis rationibus, quae homines Societatis Jesu ab admittendis dignitatibus ecclesiasticis arcent, supersedit

quidem clerus unitus, at non sine gemitu et querelis, ab ejusmodi personarum candidatione. . . .) Candidati ergo fuere alii, qui juxta mentem et conceptum saepe fati Rmi. Patris Rectoris (Adami Fitter) ad sustinendum id munus magis apti et capaces fuere visi: quo disponente ac satagente prima candidatio summa cum tranquillitate, mutua concordia bonaque harmonia (quod non facile alias fuisset inter homines a natura duriores et asperioris ingenii sperandum) peracta est[1]).

Ex Diario Seminarii s. Adalberti Tyrnaviae.

Juventus ritus graeci fundationis Janiano-Leopoldinae, ab immortali Kollonichio opibus auctae[2]), insigniter floruit pietate ac literis. Exiguo temporis spatio ex ea prodierunt Episcopi Munkácsienses Hodermarszky, Bizanczy, Olsavszky, uterque Simeon Stephanus et Michael Manuel. In eodem Seminario ipse Klein sodalem in studiis habuit Episcopum Georgium Gabrielem Blazsovsky, virum, ut a coaevis auctoribus traditum accepimus, pulcherrimarum virtutum ornamentis in exemplum condecoratum[3]). De alio alumno in gloria posthuma Patris Baranyi, Seminarii Regentis[4]), inter alia haec legimus: Pientioris cujusdam inter caeteros convictoris hic memoria fit, qui frequenter prorsus cilicio carnem fraenasse, a cibo subinde optimo appetitum avertisse et crebrius humi transegisse noctem observatus est, eo potissimum fine, ut quum graecus schismaticus ante hoc in fide fuisset, nunc conversus, gratum se Deo et hominibus constantemque exhiberet. (B. P. V. 12113.)

Seminario Tyrnaviae Adalbertino praecipuus hoc anno honos is obtigit, quod suum ex fundatione Janiana alumnum

---

[1]) Relege quae his similia ex aliis fontibus paulo superius retulit Kazy p. 487.

[2]) Cfr. supra p. 29—32 et 362.

[3]) Cfr. Mondok., op. cit. p. 31.

[4]) Cfr. supra p. 191.

theologum, necdum majoribus ordinibus initiatum, ad episcopalem in Valachia mitram promotum aspexit. (Ibid. 12123.)

III.

De nominatione Caesareo-Regia.

Ex literis collationalibus d. d. 25. Febr. an. 1729.

Joannes Klein Episcopus adjecta hac clausula nominatur: *ut Summo sanctae Romano-catholicae Ecclesiae Pontifici et Nobis successoribusque Nostris fidelis et obediens esse: necnon juxta Diploma a Serenissimo quondam imperatore Leopoldo, genitore ac praedecessore Nostro gloriosae reminiscentiae, clero ac populo in dicta Transilvania et partibus eidem annexis sanctae Romano-catholicae Ecclesiae unitis benigne elargitum*[1]) *dependentiam suam in spiritualibus a moderno futurisque archiepiscopis Strigoniensibus habere, theologumque ad ejusdem Diplomatis mentem tenere et sacram Unionem cum sancta Romano-catholica Ecclesia in omnibus punctis et clausulis rite, sancte et intaminate servare velit ac teneatur*[2]).

IV.

Ex tempore Novitiatus Munkácsini peracti.

Confecto per Nuntium Apostolicum Viennensem processu informativo, Joannes Klein Munkácsinum profectus *habitum monasticum Ordinis s. Basilii Magni assumpsit ibique in monasterio s. Nicolai ordinarium rigorosumque Novitiatum absolvit sub Episcopo Gennadio Bizanczy, qua dicti monasterii praelato, a quo etiam, transacto Novi-*

---

[1]) Conferri poterunt, quae superius diximus pp. 301—306 de genuinitate atque authentia hujus Diplomatis, Valachis solemniter promulgati an. 1701 (pp. 326—328), a curatoribus ecclesiae unitae apud Primatem allegati an. 1714 (pp. 403—404), a Patakio contra Episcopum Mártonffi adhibiti an. 1718 (p. 419), a Cancellaria Transilvanico-Aulica citati an. 1728 (p. 481), atque in ipsis Transilvaniae Comitiis publicati an. 1703, uti mox fusius dicetur p. 512.

[2]) Cfr. Moldovanu, *Acte sinodali*, t. 1, p. 177.

tiatus tempore, post emissam professionem, ad sacros presbyteratus et episcopatus ordines promotus est. Haec praeter alia ex Basilovics refert Petru Maioru op. cit. pp. 389–390.

Πολυχρόνιον ἑορτασιχόν[1]) Primati[2]) oblatum.

Celsissime ac Reverendissime Princeps et Archi-Praesul.

Domine, Domine Patrone!

Metropolitana Celsitudinis Vestrae Plenitudo in eo gradu collocata cernitur, ut sicut non potuerat terminis Hungariae circumscribi, ita decernente Numine benignissimo necessum fuit, ut in Daciae oras Suos Archi-Praesuleos extenderet radios, sub cujus alarum umbra, inter reliquas, meae etiam ecclesiae Fogarasiensi conquiescere obtigit felicitas, quae pro condigno mihi fuit stimulo, et incitamento, ut tempore hoc, quo Homo-Deus, Benignissimus Salvator Noster, a toto genere humano suos exigit celebrari festivos Natales, ad servitia praesentibus Celsitudini Vestrae exhibenda promptus comparerem. Precor itaque devoto, eoque pectore filiali, ut Idem Clementissimus Reparator Universi Celsitudini Vestrae, pro incremento Sanctae Matris Ecclesiae orthodoxae, pro bono publico longaevos tribuat supervivere annos, solium Metropolitanum conservet incolume, concedatque quam plurimos Suorum Natalium, cum subsecuturis faustissimis novi anni auspiciis, cursus et recursus celebrari, et recoli felicissimos.

Quibus praemissis votis meis devotissimis ubi sacram Archi-Praesuleam humillime exosculor dexteram, una cum clero meo uti prius Metropolitanis, iisque paternis

---

[1]) De usu polychroniorum apud Graecos relege Kalendarii t. I., pp. 361—362.

[2]) Is erat Emericus Eszterházy, qui primum quidem Episcopus Vaciensis (1706), deinde Zagrabiensis (1708), tum Vesprimensis (1723), Duci ac Cardinali Saxoni tandem in Sede Strigoniensi successit an. 1725. Haud exigua ei erat cum Patakio amicitiae necessitudo, quod ejusdem Collegii Germanici olim fuisset alumnus, et nunc Valachos gratia et auctoritate sua jugiter sustentaret. Sed et sub novo antistite rebus nationis Valachicae favere perrexit.

gratiis, et favoribus demississime me commendo, et persevero

Ejusdem Celsitudinis Vestrae

Datum in Monasterio s. Nicolai ad Munkács die 16. Octobris anno 1729.

humillimus servus et capellanus Joannes Innocentius Klein, nomin. Eppus. Fogarasiensis.

(A. Pr. St.)

Ex libello supplici Augmae. Aulae porrecto.

... Graves sumptus expendendi mihi incumbunt tum propter bullas Roma exoperandas, tum propter Novitiatum, pro more Episcoporum Valachorum in ordine divi Basilii praevie subeundum, quem actu subeo; quamvis adhuc impos solvendarum pro eodem Novitiatu impensarum, pro victu et vestitu inibi faciendarum, premente undique paupertate[1]. ... (August. 1730).

V.

De confirmatione pontificia.

1.

De difficultatibus confirmationis ex Actis processus informativi petitis.

Causa tamdiu dilatae praeconizationis novi Episcopi inde venit, quod, quum processus informativus Romae de more perpenderetur[2], examinatores animadverterent, praesentatum non esse omnibus iis dotibus praeditum, quas canones in promovendo requirunt; leges sacrae quippe volunt praeficiendum regimini ecclesiae cathedralis esse virum ut pietate, doctrina, prudentia, morum honestate conspicuum, ita et longo rerum usu praestantem, in ecclesiasticis functionibus diu multumque versatum atque in sacris ordinibus apprime exercitatum[3]. Ejusmodi qualitates autem desiderari videbantur in juvene vixdum schola

[1]) Praestiti sunt sumptus Novitiatus solutis Rflorenis 240, uti patet ex Basilovics relato apud Petru Maioru l. c.

[2]) Recole quae de Romana hac processus revisione in simili causa superius jam dicta sunt pp. 287—288.

[3]) Huc faciunt Constitutiones citatae supra p. 257 jcta. *Instructione particulari circa processus informativos conficiendos*, edita ab Urbano PP. VIII.

egresso, rerumque gerendarum imperito et ignaro, quantumvis licet eum professores ac praepositi sui a scientia et moribus commendassent. Haec summa difficultatum.

2.

De Cardinali Cienfuegos nominati antistitis patrono in Consistorio Summi Pontificis.

Ab exteris scriptoribus praeter morem expresse enotatum ex Actis consistorialibus est, agente Cardinali Cienfuegos factum esse, ut praeconizatio Episcopi Fogarasiensis Joannis Innocentii Klein a Summo Pontifice obtineretur[1]): tanquam si lectores voluissent attentos reddere, praesulem illum Transilvanum, quo tota natio Rumena jure merito superbire potest, magno Cardinali Hispano acceptum referri. Nec nos praeterire silentio possumus purpuratum principem, qui ecclesiae unitae adeo praeclarum munus attulit. Quoniam tamen egregia Cardinalis Acta et Scripta nota jam sunt ex obviis auctoribus[2]), eorum loco satis habemus, ex literis annuis mscr. Collegii Viennensis S. J pontificium illud Breve, nondum editum, adscripsisse, quo oblatam sibi dignitatem jubetur acceptare. Teste codice msc. B. P. V. 12173 est hujus tenoris:

Dilecto Filio Nostro Alvaro S. R. E. Presbytero Cardinali Cienfuegos Clemens PP. XI.

Dilecte Fili Noster salutem. Etsi diu haesitaverimus, num carissimi in Christo Filii Nostri Caroli Hispaniarum Catholici, nec non Hungariae et Bohemiae Regis Illustris, in Romanorum Imperatorem electi precibus annuere deberemus, Te, dilecte Fili Noster, inter S. R. E. Cardinales adscribendo, scire tamen Te volumus, nostram ejusmodi haesitationem non inde quidem profectam fuisse, quod vereremur, ne iis praeditus esses virtutum meritis, quae amplissimae huic dignitati usquequaque essent paria: probe siquidem exploratum nobis erat non minus doctrinae tuae praestantiam, quam morum tuorum integritatem Te Eodem sublimi in Ecclesia Dei gradu maxime dignum constituere. Haec autem nostra haesitatio ex eo duntaxat metu processit, quem animo conceperamus, ne novo hoc exemplo, quod brevi annorum spatio, ut optime nosti, jam tertium est[3]), tametsi Praedecessorum nostrorum

---

[1]) Videri ea de re praeter alios possunt Le Quien, *Oriens christianus*, t. 2, pp. 323—326; et Moroni, *Dizionario*, t. 25, p. 113.

[2]) Cfr. Guarnacci, t. 2, pp. 361—364; Fleury, t. 76, pp. 304—312; Moroni, t. 13, p. 133; Brüszle, t. 1, pp. 483—493; Hurter, *Nomenclator*, t. 2, pp. 946—951.

[3]) Primum atque alterum exemplum habes in Cardinalibus Ptolomaeo et Salerno superius memoratis, pp. 427—429.

tempore longe rariora extiterint[1]), nimirum relaxaretur laudatissimum Societatis Jesu Institutum, ad cujus scilicet prosperam, felicemque conservationem juxta enixam sancti illius Fundatoris mentem plurimum interesse dignoscitur, ut, qui in ea regularem professionem expresse emiserunt, quemadmodum Tu illam emisisti, ab adimplenda sponsione Deo facta per solemne votum nullam dignitatem ecclesiasticam acceptandi extra eandem Societatem, minime retrahantur, quod ipsum probe Te etiam agnovisse, ac probasse magna cum voluptate audivimus, quum omnes a Te, et sane non semel, christianae humilitatis conatus adhibitos fuisse percepimus, ut benevolum Caesaris animum a proposito dimoveres, objectaque voti a Te emissi religione Cardinalatum declinares[2]). At ubi certiores novissime facti fuimus, plurimos et sane maximos ex Tua ad Cardinalatum hujusmodi promotione non tam Apostolicae Sedi, quam Ecclesiae universae obventuros esse fructus, adeoque nullum inde oriri posse exemplum, quod in perniciem praefati Instituti, eidem Apostolicae Sedi arctiori caeteroqui vinculo addicti, trahi unquam valeat, quavis abjecta cunctatione in proxime habito Consistorio nostro secreto[3]) Te in Sacrum Apostolicum Senatum cooptavimus, Tibique insuper, ut huic Tuae inter Cardinales cooptationi consensum sine mora praestares, praeceptum adjecimus: omnino confisi fore, ut earundem eximiarum virtutum, quae Tibi tantam isthic existimationem compararunt, ope atque praesidio celeri, felicique votorum nostrorum, quae plane justissima sunt, implemento suffragari maxime possis. Praecipuum interim insigne collatae Tibi excelsae in Ecclesia dignitatis, purpureum scilicet Birretum ad Te deferet isthuc adveniens dilectus Filius Petrus Franciscus Bussius, Cubicularius noster honorarius, tum ob praeclara animi sui decora, tum etiam ob arctam cum dilecto Filio Nostro Joanne Bapt. tit. S. Mariae in Ara Coeli Presbytero S. R. E. Cardinali Bussio[4]) nuncupato sanguinis conjunctionem nobis apprime commendatus et acceptus: quem proinde ut congruis

---

[1]) Huc facit animadversio finalis Annalistae Collegii Viennensis, in quo Cienfuegos et Salernus ante suam in sacrum Cardi alium Senatum cooptationem una vixerant, documentis ad utriusque promotionem spectantibus in haec verba adscripta: *Denique perenni dignum memoria censeo annum hunc 1720, quo primum tres e Societate nostra purpuratos Patres Romana in Ecclesia lucere intuebamur. Quod nemo ullus vidit praedecessorum nostrorum, altero jam a condita Societate saeculo pene praeterlapso.*

[2]) Recole quae de eodem argumento dicta sunt pp. 393, 428—429, 484, 487.

[3]) Die 30. Septembris 1720.

[4]) Ipse ille est Cardinalis, quem historici optime norunt ex gestis difficilis, qua ineunte saeculo 18. in Belgio, Hollandia atque ad Rheni tractum ut magni nominis sui gloria ita eximio rei catholicae bono functus est, legationis. Aulae Caesareae per omnia commendatus.

humanitatis ac benevolentiae significationibus excipias, vehementer a Te petimus, Tibique, dilecte Fili noster, Pontificiae charitatis pignus, Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum Romae 8. Octobris 1720.

Supremo huic encomio duo tantum adjicimus: alterum, quod magna illa, quam Cardinalis Cienfuegos ecclesiae orientali praestitit, benevolentia potissimum ex eo tempore sit repetenda, quo Viennae cum Patakio conversatus Rumenorum indolem propius inspexerat nationisque conditionem penitus noverat; alterum, quod post suam ad ecclesias cathedrales in Sicilia promotionem[1]) nactus occasionem sit in subditis suis Italo-graecis praecipuum ecclesiae orientalis amorem factis probandi[2]).

3.

De confirmationis Decreto a Clemente PP. XII. emisso deque consecratione Episcopi mox secuta.

Adversus exceptiones factas Eminentissimo Causae patrono comparata erat peremptoria illa replicatio, qua alias usum vidimus Cardinalem Kollonich, ut difficultatem ex necessariae theologicae scientiae debitique rerum usus defectu contra promovendos Orientales petitam omnino perimeret ac tolleret; nimirum, omnibus quae inde oriri possent incommodis praesenti remedio esse jugem Romano-catholici theologi assistentiam[3]) Episcopo unito juxta Diploma Caesareum praestandam[4]); idem hoc adjumentum et praesidium praesentato Joanni Innocentio Klein providenter esse praeparatum; eo legitime adhibito, ut olim sub Kollonichio ita et nunc omnem difficultatem censeri debere remotam atque exclusam, procedendumque ad confirmationem de more solemniter concedendam.

Quibus omnibus in s. Congregatione Cardinalium rebus consistorialibus praepositorum accurate examinatis riteque probatis, Emus. Cienfuegos tandem praescriptam propositionem fecit in Consistorio habito feria II. hebdomadae 16. post Pentecosten, quae erat altera feria II., h. e, dies 11. mensis Septembris, statimque, biduo post, secutae sunt bullae Clementis PP. XII. ad praeconizatum datae. Consecrationem episcopalem accepit Munkácsini Dominica 5. Lucae, quae anno

---

[1]) Cardinalis Cienfuegos primum renuntiatus est Episcopus Cataniensis an. 1722, deinde Archiepiscopus Montisregalensis an. 1725, denique utraque Sicilia a Carolo Borbonio occupata, Episcopus Quinque-ecclesiensis, in Hungaria, an. 1735. Obiit Romae an. 1739.

[2]) De Italo-graecis in Sicilia, ac nominatim in Archidioecesi Montisregalensi cfr. *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1881, pp. 773—775.

[3]) Relegantur quae ex Kollonichio dedimus pp. 257—258, jct. pp. 283—284.

[4]) Cfr. supra pp. 296—297.

1730 incidit in diem 25. Octobris *v. st.* = 5. Novembris *n. st.* — Installationem autem per integrum fere biennium distulit, nimirum usque ad 28. mensis Septembris 1732: ecclesia sua interim curae duorum Vicariorum Generalium et Patrum theologorum Emerici Görgei et Georgii Regai commendata.

Falso proinde scribit Hurmuzaki, novum Episcopum adhuc *eodem illo praeconizationis suae anno exeunte in possessionem dioecesis formaliter introductum statim coepisse damnum a Jesuitis Unioni illatum sarcire . . . varia loca peragrando, ubique praedicando . . . omnem metum ritus graeci abolendi unitis adimendo*[1]. . . Quin potius ea de causa tamdiu distulit ecclesiae suae possessionem capere, quod se absente cura ac sollicitudine Patrum Societatis Jesu et s. Unionis incremento et ritus graeci conservationi[2]) et nationis Valachicae commodis optime consultum sciret. Episcopum Klein autem neque immemorem operae a Societate Jesu in salutem Valachorum tributae neque ingratum in Patres fuisse, ipse nos in epistolis ad Superiorem Cibiniensem datis mox docebit pp. 527—530.

§. 2.

De theologis Emerico Görgei et Georgio Regai 2° (1730—1738).

Patre theologo Georgio Regai adhuc aliis laboribus occupato, Patreque Fitter, qui theologi veluti vicarius fuerat[3]), Cassoviam profecto, ejus munus fere usque ad adventum Episcopi explevit P. Görgei, ad officium absentis ordinarii theologi sustinendum jam pridem a Superioribus destinatus.

Emericus Görgei.

Trenchinii beatam mortem justorum, quam jam pridem intrepido animo operiebatur, obtinuit vir aetate et meritis cumulatus, Pater Emericus Görgei, natus haereditario in castro Görgö anno 1681 die 14. Aprilis, Societatem ingressus Trenchinii 1700, 30. Octobris; absoluto laudabiliter tirocinio humaniores literas docuit Cassoviae triennio. —

---

[1]) „Vom Papst Klemens XII. bestätigt und gegen Ende desselben Jahres in den Besitz der Diözese förmlich eingeführt, begann er alsbald die von den Jesuiten der Union beigebrachte Scharte auszuwetzen. Er wanderte von Ort zu Ort . . . allenthalben predigend . . . die Besorgnisse wegen Abschaffung des griechischen Ritus zerstreuend. . . ." (*Fragmente*, II., p. 101.)

[2]) Relege regulas ea de re missionariis Societatis Jesu praescriptas supra pp. 115—116.

[3]) Cfr. supra p. 478.

Ex magistro discipulus factus eo profectu severiores disciplinas emensus est, ut anno 1715 die 2. Februarii quatuor vota Professis annumerari meruerit; quantam quamque praeclaram de illo Societatis Superiores opinionem conceperint, eo e facto luculente patet: vix enim tertiae probationis annum Lincii superaverat, quum jussu Patris Provinciae Praesidis adjunctus est Exmo. Generali Viart, qui ad recuperandas pro Caesare partes superioris Hungariae missus erat cum suprema agendi potestate. — Hac occasione Pater Emericus vindicavit Collegium Leutschoviense cum possessionibus ejus ab haereticis, item Residentiam Scepusiensem, deinde accedente Exmo. Generali Haister occupavit pro Societate Residentiam Eperjesiensem, cum parochia et adnexis fundis Residentiam Patakinensem, Szatmáriensem, Nagybányiensem, de Ungvárinensi etiam Collegio plurimum meritus[1]): haeresim ubique hac occasione confundebat, et ei opima spolia detrahebat. Inde ad Palladem translatus tradendis altioribus scientiis admotus ac demum purpura etiam theologica ornatus est. — Subinde perspecta ampla viri prudentia placuit Superioribus, ut regimen capesseret. Primum itaque Marianum Tyrnaviae Seminarium, mox Convictum Cassoviae, tum academica collegia Claudiopoli et Cassoviae magna omnium tum domesticorum, tum exterorum satisfactione rexit. — Candorem animi fere germanum cunctis summe amantibus, ad gratiam etiam magnatum aditum sibi aperuerat multo facillimum, adeo ut proceres Transilvani spectata viri prudentia, dexteritate in agendo, amoena vitae morumque integritate, caeterisque animi dotibus, quibus erat instructissimus, de eo ad episcopale culmen attollendo haud dubiis consiliis agere coeperint, ni vir humillimus concultato pridem omni fastu magnificas de se procerum designationes a se amolitus fuisset. Propensa eorum in se voluntate tamen ad tuendam sublevandamque ecclesiam unitam solerter est usus, quamdiu theologi officio in ea fungebatur[2]). — Multa alia praeterea virtutum decora in eo eluxerant, precationi ita addictus erat, ut septem omnino horas quot diebus orationi tribueret; rara erat patientia de doloribus, quos geminatos omnino pertulit, nunquam queri auditus est; adversitates, quas multis annis innocens prorsus sustinuit, eadem constantia concoxit; animarum zelo erat prorsus ardenti; paupertatis amorem declaravit, quum oblata Superiorum liberalitate fomenta omnia deprecatus est. — His pluribus atque multo spectatis virtutibus, commotis vehementius podagrae doloribus ad extrema deductus, et dum sensibus adhuc integris potiretur, ultro supremis mysteriis ad supremam luctam comparari expetiit, primaque Septembris circa undecimam matutinam decessit anno 1749. (A. S. J. jct. B. P. V. 12143)

---

[1]) Ex omnibus istis possessionibus olim legitime acquisitis per summam injuriam expulsa erat Societas Jesu tempore magnae perturbationis Rákóczianae ab anno 1703 ad annum 1711.

[2]) Cfr. supra p. 478.

VI.

De sacris missionibus eo tempore inter Valachos Transilvanos obitis.

De praeclaro salutis fructu, quo peractae in Transilvania sunt sacrae expeditiones tempore Patris theologi Emerici Görgei, insignis extat relatio msc. in B. P. V. 12179, e qua in parergis ea vulgabimus, quae per angustias loci dare licebit. Interim alia quaedam minora fragmenta Annalibus msc. inserta hic accipe cum brevi encomio missionarii, qui nomen gessit, quod Rumenis jam multo venerabilius atque augustius a cognomine Episcopo 1833—1850 evasit.

Carolinae schisma suum viginti quinque sacerdotes, e quibus aliqui protopopae, laici septem, deposuerunt. — Claudiopoli popae triginta, laici duo, universim in missionibus ejus anni (1731) schisma graecum detestati sunt centum quinque personae. (B P. V. 12125)

Szathmárinensium zelotum ardor multa in hunc titulum confert; iis siquidem agentibus, ut festi coelitibus dies etiam ab Acatholicis, statuta in violatores mulcta, solemniter obeantur, effectum est. Atque incolae pagi Berenez Valachi ad expiandam sacra exomologesi conscientiam una omnes permoti sunt, repertique permulti, qui ad decrepitam usque canitiem numquam sacro hoc poenitentiae lavacro usi hactenus fuerant; quumque hunc confessionis horrorem indiscreto Valachorum sacerdotum in injungendis poenis rigori tribuendum esse comperisset operarius noster, popas ipsos, ita suos sacerdotes appellant, ut ne poenitentiis usque adeo horrificis populum a necessarii hujus sacramenti usu deterrerent, persuasit. Ad Zingaros, faecem hominum contemptissimam, operarii sese nostri zelus diffudit, quos salvificae doctrinae praeceptis tentoria obeundo dum imbuit, prolem unam cum morte luctantem salutaribus undis lotam ad coelestis Agni nuptias misit. (B. P. V. 12179)

Nec suo caruit proventu Gyulatelkiana missio, quam quintum hoc anno sacerdos noster lustravit, eo inter caetera fructu, quod nobiles duas Catholicorum familias non exiguo religionis orthodoxae opprobrio in mutuam haud dubie caedem ituras, adeo dextere ad lenitatem inflexit, ut condonatis utrinque injuriis stabilem exinde amicitiam colant. Multum item operae positum in Valachicae ibidem nationis cultura, ex qua rarum, etiam inter popas, invenias, qui vel prima fidei elementa scitu necessaria norit; multos e contra, qui ne crucis quidem signum rite formare sciant. His in templum, quo illi *Bessericam* appellant, convocatis, et per interpretem mysteria fidei edoctis libellos insuper Valachico idiomate conscriptos missionarii dedere, quos qui paulo magis

exculti erant gentilibus ibidem suis praelegerent, auditorumque memoriam assidua hujusmodi institutione refricarent. Ab Illmo. item Comite Sigismundo Csákio ad initiandum, Rmi. Vicarii Generalis permissu sacris caeremoniis sacellum recens erectum invitatus sacerdos noster, ut ampliori operae fructu viva quoque Dei templa consecraret, nobilitatem omnem ad eam celebritatem congregatam, accitosque ex omni vicinia orthodoxos usitatis sacrae missionis exercitationibus quatriduo toto excoluit ac tum, unum si demas, omnes sanctissimis poenitentiae et Eucharistiae sacramentis refecit. Denique et Monostrae ita rusticatum a nostris est, ut qui animos laxabant, studium pariter salutis alienae intenderent.

Coronae et domestico et vicatim commendicato a ditioribus aere pauperibus, aegris orphanisque in subsidium itum est; e postremis his prolibus, quas haeretici erroribus suis imbuendas poposcerant, quotquot reperire potuere, Catholicorum scholis educationique transcriptae sunt. Exmi. praesertim et a justitia pietateque nunquam satis laudati Comitis et herois Stephani Koharij munificentia singulari, qui ut perenni sibi miseros beneficentia devinciret, Rhenenses centum in hunc finem a Capitulo Strigoniensi missionario Hungaro in annos singulos pendendos fundatione ibidem facta constituit. (B. P. V. 12124)

Nagy-Bányensis Residentia animabus pariter corporibusque miserorum prospexit, atque ut largius prodesse his posset, non domestico modo aere, sed et corrogatis aliunde subsidiis juvit. Ad haec non morientium animabus dumtaxat extremam opem impendit alacriter, sed et mortuorum corporibus loculum multoties, caeterumque sepulturae honorem suo aere curavit. (B. P. V. 12124)

Ungvárinensium Sociorum caritas arctis oppidi sui limitibus caritatem suam contineri impatiens ad Ruthenicos passim pagos totius diei itinere dissitos evocata aegro ibidem militi ultima salutis remedia adhibitura procurrit. Mulieri item ob violatum forte conjugalis fidei sacramentum moriturae, utut diu implacabilis viro illud itentidem adhortanti ad ignoscendum Patri reponeret: *si meus maritus est duri cordis ut Turca, ego quoque mori volo ut pagana;* improbo tamen labore opportune ac importune instans sacerdos noster persuasit, ut et marito, quod eam judici detulisset, ignosceret, et christiana constantia jugulum carnifici feriendum praeberet. (12180)

Breve elogium missionarii Lemhényi. — Cibinii inter mortales vivere desiit P. Gabriel Lemhényi[1]). Natus is erat in Transilvania Albae-Carolinae, Claudiopoli ad Societatem admissus est.

---

[1]) Nomen etiam invenimus scriptum Lemény.

Fundamenta religiosae vitae Trenchinii jecit, quibus magnis in dies incrementis perfectionis religiosae structuram inaedificare studebat; id quod omnis religiosissima ejus vita prodere luculente est visa. Enituit in eo praecipuus quidam proximorum salutem promovendi ardor, quo impulsus missiones in Hungaria arduas magnis precibus, ut sibi deferrentur, petebat; voti compos lacrymas solatii testes tenere non potuit. Ad quod tam difficile munus ut idoneum se redderet, bene antea comparasse animum visus est. Complures quippe magna sedulitate conscripsit phyleras tum Valachicis tum Germanicis vocabulis ad Dictionarii normam refertas. In quarum utraque, aspirante ejus sanctis conatibus divina gratia, ita sese perfecit, ut jam in sacro tribunali judex sedere, poenitentiumque anderet confessiones excipere. Primas tamen adhuc P. Gabrielem tenuit exacta rerum spiritualium cura, quae ut obire ad unguem posset, etiam affecta jam valetudine hora quarta constanter surgere animadversus est. Otii osor acerrimus ipsas etiam temporis, ut ita dicam, minutias in laboriosa sua missione aut orationi aut sacrorum librorum lectioni, aut certe linguarum studio impendebat. In mensa vulgaribus vilissimisque contentus, oblata sibi delicatius parata obsonia modeste recusavit. Caritatis fraternae tenacissimus vehementer cavit, ne quem facto vel verbo laederet. Heroicae humilitatis, suique despiciendi complures occasiones ambabus prope dixerim ulnis amplexus est. Tandem ut religiosarum virtutum quibus emicuit ardentissima in Deum proximosque caritas agmen duxit, ita illud patientia clausit, quam sane insignem exhibuit, quoad tabe hectica, quam inter labores missionis contraxerat, ad extrema deductus, postquam sacra exomologesi totius anteactae vitae errata magno studio expiasset, ad coelestia praemia evocatus sub horam quartam matutinam die 24. Octobris anni 1729 Creatori piam animam reddidit. (B. P. V. 12123)

§. 3.

De Actis Episcopi Ioannis Innocentii Klein usque ad Sedem impeditam (1730 — 1745).

I.

De conatu studioque Antistitis ad diplomatica Rumenorum jura exequenda, atque ad odiosas adversariorum exceptiones tollendas.

1.

Protestatio Regii Gubernii et Statuum Transilvaniae contra favorabilem Diplomatis Leopoldini secundi interpretationem facta in ipsa ejus promulgatione anno 1703. (Ex Protocollo.)

Exhibitae, publicatae praesentes literae privilegiales seu diplomaticae (d. d. 19. Martii 1701) in generalibus comitiis Dominorum Comitum, Baronum, Magnatum, Generosorum, Egregiorum et Nobilium, universorum denique Statuum et Ordinum trium nationum regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum ad diem 15. mensis Junii anni praesentis 1703 in civitatem Albam-Juliam inductis et celebratis, per magistrum Franciscum Henter, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis in Transilvania protonotarium extradatae, nemine contradicente universorum poparum in persona, cum hac tamen protestatione ab inclyto regio Gubernio Transilvanico et Dominis Statibus facta, ut popae ne inter Status regni hujus connumerentur, et salvo permanente recursu inclyti regii Gubernii Transilvanici ad Augustissimam Aulam. (B. U. B. — Kpr., 42. p. 27.)

2.

De conatibus Episcopi sub imperatore Carolo VI. († 20. Oct. 1740) factis.

Non minus 24 libellos supplices Carolo VI. ab Episcopo Klein oblatos invenimus in C. R. Tr. A. et in A. P-I. V. Ex iis 8 sunt ex annis 1729—1732, reliquae 16 ex annis 1733—1740: omnes in iisdem

gravaminibus ac querelis cleri ac nationis Rumenorum illustrandis versantes Brevem eorum summam exhibet mandatum Caesareo-Regium die 11. Decembris an. 1732 ad comitia Transilvaniae missum; quare illud hic descripsisse instituto nostro suffecerit.

Carolus VI. etc. . . . Illustres etc. . . . — Porrexit[1]) Majestati Nostrae Fidelis Noster Nobis dilectus Reverendus ac Magnificus Joannes Innocentius L. Baro Klein graeci ritus Valachorum in Transilvania partibusque eidem annexis s. Romano-Catholicae Ecclesiae unitorum Episcopus Fogarasiensis et Consiliarius Noster, dum hic existeret, suo et cleri simul nationisque suae ejusdemque graeci ritus unitae Valachicae nomine demissas preces suas, quibus in Conferentia ministeriali praevie propositis, ac ventillatis, Nobisque expost demisse relatis, nonnulla earundem puncta, priusqum benigne quidquam desuper statueremus, instituenda in gremio provinciae, cum quibus intererit, concertationis ac proin habendae catenus demissae informationis intuitu, eo remittenda benigne resolvimus, et quidem

1. Qualiter memorati instantes suppliciter repraesentassent, quod tametsi Diplomatis per Augustissimum quondam imperatorem Leopoldum genitorem Nostrum desideratissimae recordationis, dicto Episcopo, cleroque ejusdem, nec non toti nationis Valachicae graeci ritus unitae, in eodem Transilvaniae principatu clementer concessi Articulus 2. dictaret: *Sacerdotes eorundem unitos ab omnibus nauli, telonii ac decimarum a terris ecclesiasticis, praestationibus eximendos;* saepius tamen iidem tam ad nauli, quam teloniorum etiam privatis dominis terrestribus solutiones, haud aliter ad decimas, nec non alias obventiones ipsis quoque Augustanae ac Helveticae confessionum ministris pendendas adigantur, ac proinde Majestatem Nostram orassent, ut ab hujusmodi nauli, teloniorum, ut et decimarum solu-

[1]) Recole quae de rationibus Caesarei hujus mandati animadvertimus supra p. 302.

tione virtute praecitati Diplomatis[1]) immunes imposterum iidem habeantur[2]); et porro

2. Ex quo nobilibus Transilvanis, ut et ministris ac pastoribus Augustanae ac Helveticae confessionum, certi centenarii salis ex sale in frusta confracto dari solerent, sacerdotibus vero unitis haec gratia denegata hactenus fuisset, quum tamen Valachica natio potissimum hunc fodiat, et ad loca distractionis aqua terraque promoveat: ut itaque sacerdotibus etiam unitis, qui pro parochis habentur, sal concedatur, humili de genu implorassent. Addunt praeterea

3. Praecitati Diplomatis articulo 3. ordinatum fuisse, *ut omnes sive saeculares, sive plebeae conditionis Valachi, rite uniti, immediate statui catholico Transilvanico annumerentur interque principatus status computentur, atque capaces sint legum patriarum ac universorum beneficiorum, neque uti hactenus solum tolerati, sed instar patriae filiorum habeantur*[3]): et consequenter licet Imperator Leopoldus genitor Noster felicissimae memoriae, benigne ordinasset, ut Catholici suis parochis, Lutherani vero, et Reformati suis ministris decimas, vel quartas, aut alias obventiones, parochis dari solitas, pendant, parochis tamen unitis sui parochiani Valachi ejusmodi beneficia praestare, nec in praesens usque permittantur, sed cogantur aliis, Augustanae videlicet et Helveticae confessionum ministris dare, etiam in locis, quae alias deserta erant, et a solis Valachis impopulata sunt, in quibusve nullus alterius nationis aut religionis incola, praeter ministrum Lutheranum, vel Reformatum, aut eorum cantores reperitur. Ac eapropter instant Valachi saeculares uniti, quatenus illi quoque suas decimas vel quartas, aut alias obventiones parochiales,

---

[1]) Cfr. supra p. 296.

[2]) Pie exposuerat Episcopus Klein ad executionem juris sui obtinendum: *quod et ipsi vera incruenta sacrificia per liturgias nostras in iis Deo offeramus et verum Christi corpus pro viatico conservemus.* (C. R. Tr. A. — N. 111 — an. 1731.)

[3]) Vide supra p. 296.

suis parochis praestare, vel si eae redimendae forent, ubi meri Valachi sunt, ex integro, ubi autem promiscue cum aliis habitant, ad numerum Valachorum incolarum eas proportionaliter redimere queant. Insuper

4. Praefatus Episcopus demisse exposuit, occasione projectatae correctionis juris ejusdem principatus Nostri id quoque influxisse, ut in minoribus unicus, in majoribus vero pagis duo saltem presbyteri graeci ritus uniti immunes habeantur; statutum autem hocce sine diminutione imo pene abolitione cultus divini, ecclesiae ritusque illius injuria, fieri non posse. Siquidem caeremoniae, preces, et alia nomine divinorum parochis incumbentia, in ecclesia graeci ritus unita adeo copiosa et prolixa sint, ut tam minister, quam sacerdos multum ad agendum habeant. Usitatum praeterea universaliter, et ab antiquo a conciliis oecumenicis ordinatum, atque a sancta Matre Ecclesia approbatum esse, ut omnibus saltem diebus festis in toto Adventu, per Quadragesimam, a Dominica SS. Trinitatis, in graeco ritu Omnium Sanctorum nuncupata[1]), usque ad Festum ss. Petri, et Pauli, a prima item Augusti usque ad decimam quintam ejusdem mensis Breviarium in graeco ritu valde longum, publice, et praesente populo in ecclesia canatur, quod unicus sacerdos praestare haud potest, et quod apud alias religiones in minimis etiam pagis, ubi templum habetur, praeter parochum, cantor, ludi magister, aedituus, et campanator, omnes immunes, imo et salariati admittuntur, qui in ritu graeco, e plebe rudissima non reperiendi, per sacerdotes ipsos, ubi sunt plures, suppleri debent; parochos item graeci ritus unitos nullis beneficiis, nec decimis, nec quartis, nec agris, aut pratis pro honesta sustentatione sua sufficientibus provisos, labore manuum suarum se sustentare debere sicque alternatim, unum una, alterum altera hebdomada tempus sibi, tum ad spiritualia, tum ad temporalia lucrari necessitari. Accederet, quod ob defectum sacerdotum et subjectorum per injuriam tem-

[1]) Cfr. Kalendarii t. 2, p. 420.

porum id evenerit, ut divina nec diebus festis nisi bis, vel ter in anno celebrabantur, nec homines, nisi in agone confitebantur, sicque tot abusus irrepserant, ut postquam natio haec s. Matri Ecclesiae se univit, per multos annos ad pristinum statum et Ecclesiae praeceptorum observantiam aegre reduci possit; in praejudicium denique totius ecclesiae idem Episcopus ominatur esse, ut saeculares praesertim acatholici, de ritu nullam informationem habentes, de numero sacerdotum statuant, ac decidant. Institit proinde humillime, ut haec et similia ecclesiam et ritum graecum concernentia, sibi committantur, id procul dubio in his facturo, quo nec cultus divinus tollatur, nec misera plebs inutilibus hominibus aggravetur.

Quorum intuitu benigne resolvimus, ac praesentium tenore serio mandamus, ut acceptis his benignissimis mandatis, stante adhuc moderna ejusdem Nostri principatus diaeta, sub praesidio Illustris ac Magnifici Francisci Pauli Comitis a Wallis, Regii Commissarii Plenipotentiarii Nostri, ad dictam praesentem diaetam per Nos clementer denominati, cum interventu amborum latini et graeci ritus Episcoporum, nec non Fidelis Nostri Nobis dilecti Magnifici Samuelis Francisci L. Baronis a Rebentisch, Camerae Nostrae Caesareo-Regiae Aulicae Consiliarii, et Supremi in eodem principatu Nostro, et Valachia cis-Alutana Cameralium directoris, simul et e gremio Gubernii Regii nonnullorum Consiliariorum Nostrorum Catholicorum, instituenda protinus Commissione, praemissa dicti Episcopi, cleri ejusdem, nec non nationis Valachicae graeci ritus unitorum preces, et gravamina haec assumantur, punctatimque rite ac debite concertentur et examinentur, taliterque super quibus amicabilis, si succederet, conventio, ea pro benigna ratificatione Nostra, si vero oriturae difficultates ibidem accommodari nequirent, controversia cum sua serie, et partium rationibus, sufficientique eatenus dictae Commissionis informatione, ac opinione Majestati Nostrae pro Clementissima decisione submittantur. Quibus in reliquo gratiam Nostram Caesareo-Regiam in omne

tempus corroborantes. Datum Viennae die 11. Decembris 1732, Regnorum vero Nostrorum etc.

Carolus.

B. Joannes Josephus Bornemisza
(A. P — I. V.) de Kászon.

Ad Mandatum etc.

Georgius Pongrácz.

II.

De Actis sub imperatrice Maria Theresia usque ad tempus Sedis impeditae.

De extensione precum Episcopi Klein ad legitimam cooptationem nationis Valachicae in quartam Transilvaniae nationem.

Quum antiqui adversarii politici Valachorum in Transilvania non obstantibus benignissimis Excelsae Aulae Resolutionibus, in interpretando Diplomate Leopoldino secundo restrictivis regulis semper usi, pergerent Caesareo-Regias concessiones irritas reddere, Episcopus Klein expresse petendum ab imperatrice Maria Theresia censuit, ut Valachi uniti non jam Statui catholico adnumerati censerentur, sed vero, ut natio qua talis tribus agnitis Transilvaniae nationibus ceu quarta solemniter adjungeretur. Scripta ab antistite imperatrici porrecta fere innumera extant tum in laudatis C. R. Tr. A. et A. P-I. V. tum in A. E. Tr. — Plura ex iis jam passim vulgata leguntur apud Hurmuzaki, *Documente*, t. 2, pp. 567 seqq. et alibi. Magnam laboris partem nobis minuit ipse Rmus. Episcopus, gravaminibus precibusque suis in compendium redactis, quod ex A. P-I. V. erutum hic damus.

Compendium gravaminum et precum.

Sacratissima Regia Hungariae et Bohemiae Majestas, Domina, Domina Clementissima, Benignissima!

Proximis diebus ad sublimem Sacratissimae Majestatis Vestrae Thronum provolutus nationis Valachicae graeci ritus unitae in Transilvania existentis lachrymas et preces benignissimis oculis humillime exhibui quidem, eas tamen nunc (ut *A.*) in compendium redactas hisce profundissima

cum submissione identidem substerno; supplicando demississime, quatenus Sacratissima Regia Majestas Vestra Cancellariae suae Transilvaniae clementer mandare dignetur, ut super earum precum natura informationem suam et difficultates, si quae citra spem obversarentur, altissimo suo oraculo indilate submittere velit. Quam gratiam Sacratissimae Regiae Majestatis Vestrae indesinentibus ad aras precibus demereri adnitar,

Sacratissimae Regiae Majestatis Vestrae
perpetuo Fidelis Subditus et humillimus Vasallus
Joannes Klein L. Baro de Szád,
Episcopus Fogarasiensis.

In tergo: Ad Sacratissimam Regiam Hungariae et Bohemiae Majestatem, Dominam, Dominam Clementissimam, Benignissimam

humillima supplicatio Joannis Klein L. Baronis de Szád, episcopi Fogarasiensis,

intuitu intus annexorum punctorum transmittendorum ad Cancellariam Aulico-Transilvanicam pro desuper danda informatione.

Humillimae preces

Episcopi, cleri et populi Valachici graeci ritus cum sancta Ecclesia Romano-Catholica canonice uniti, in haereditario Transilvaniae principatu et annexis eidem partibus constituti, utpote:

Quandoquidem Sua Sacratissima Regia Hungariae ac Bohemiae Majestas sub auspicatissimo gloriosi Regiminis sui primordio singulas tres nationes in praefato principatu diplomatice approbatas, in plurimis postulatorum suorum clementer consolari dignata est, ita quoque per Sacra Salvatoris nostri vulnera, flentibus oculis et flexo poplite humillime obsecratur, quatenus nonnullos etiam innatae suae justitiae et clementiae radios in praedictam sibi fidelem, cum extremo tamen interitu luctantem Valachicam gentem in humillima sui antistitis persona Regio Throno adgeniculatam benigne diffundere dignetur, et quidem ut

1°. Diplomata dictae genti sub 16. Februarii 1699 et 19. Martii 1701 ab Augustissimo gloriosissimae recordationis avo suo clementer elargita et a subsecutis ambobus pariter felicissimae memoriae Imperatoribus ac Regibus approbata identidem benigne confirmentur, atque ne dicta Diplomata in contemptum et Regiae Majestatis derogamen effectu suo ac observatione sibi homagialiter debita ultro destituantur, e suae potestatis plenitudine caveatur.

2°. Siquidem vigore alterius e praecitatis Diplomatibus Articulo 3. eadem Valachica gens post amplexatam Unionem, etiam quoad saeculares et plebeae conditionis homines Statui Catholico immediate adnumerata, sicque inter Status computata et legum patriarum ac universorum beneficiorum, non ut hactenus solum tolerata, sed adinstar reliquorum patriae filiorum capax reddita existeret:

hinc ejusdem nationis personae aptae ad officia quoque publica in et extra Gubernium recipiantur, adeoque gens hucusque desolata contra uberiores injurias patronos habeat et advocatos.

3°. Dum operarius dignus esset sua mercede, clero ejusdem adinstar reliquorum tam orthodoxae religionis sacerdotum, quam Augustanae ac Helveticae confessionis ministrorum portio quaedam canonica designetur.

4°. Ut gentis tributariae in repartitione onerum publicorum aequa habeatur ratio, quoad praestandas Dominis servitutes moderata lex statuatur, et labores ad duos per septimanam dies, prout in Hungariae Regno, limitentur.

5°. Quia demum haec in vanum sperarentur, nisi toties fata natio prae caeteris in Transilvania constitutis non modo longe antiquissima, verum etiam numerosissima, in quartam Transilvaniae nationem cooptetur, dignetur Sua Sacratissima Majestas eandem, sicut receptae catholicae religioni, ita quoque reliquis tribus nationibus utpote quartam benignissime adnumerare.

Valde est dolendum, quod Episcopus Klein in his aliisque precibus imperatrici offerendis auxilium non imploraverit potentissimi in Diplomate ipsi assignati patroni, Primatis regni Hungariae, quem ut Valachis

faventem novimus p. 502, certa spes erat fidem clero Valachico adeo solemniter a Primate Kollonichio olim datam[1]) hac occasione sancte exsoluturum. Archiepiscopus Strigoniensis vi Diplomatis Caesarei motu proprio ac veluti ex officio nobili theologum quidem dedit, sed patrocinii munus exercere non potuit nisi cliente rogante atque implorante. Est ergo vere dolendum, quod Antistes Fogarasiensis legitimo illo praesidio non sit usus; idque eo vel magis, quod theologus vi regularum suarum nullam partem posset in politicis negotiis tractandis habere[2]).

III.

De installatione Episcopi Joannis Innocentii Klein deque Synodo generali per eam occasionem celebrata.

Sit Laus Deo Patri, Deo Filio, Deo Spiritui sancto, Amen.

Anno Domini 1732 post installationem Illmi. ac Reverendissimi Domini Domini Joannis Innocentii Klein L. Baronis de Szád, Dei et Sedis Apostolicae gratia v. cleri graeci ritus uniti in Transilvania Episcopi Fogarasiensis, ab Excelso Gubernio Regio Transilvanico pro die 28. mensis Septembris Fogarasinum indictam, codemque die cum solemnitate celebratam: sequentibus post nominatum diebus, 29. videlicet et 30. ejusdem mensis sub praesidio dicti Illmi. Dni. Episcopi, praesentibus admodum Reverendo Patre Georgio Regai[3]) e S. J. saepe nominati Dni. Episcopi theologo, Reverendissimis item Dominis Stephano Pap Timandi Sukiensi et Nicolao Pap Benyiensi jam dicti v. cleri graeci ritus uniti Generalibus Vicariis reliquisque ejusdem cleri archidiaconis honorand. ac quam plurimis aliis parochis et popis suis tit. dignissimis, ibidem pro declarata installatione accersitis et convocatis: Instituitur generalis Synedria, in qua sequentia pertractantur et concluduntur.

1. Cum Episcopus pro pertractandis negotiis ecclesiasticis totum v. clerum titulo generalis Synedriae diversis locis ac temporibus reassumendis adesse et defatigare onerosum nimis censeat; conclusum adeoque est, ut pro similibus occurrentiis adinstar normae a suo praedecessore in similibus practizatae duodenaria ex ipsis Dominis archidiaconis selectioribus Domino Episcopo assistens consistorialis erigeretur corona.

---

[1]) Cfr. lit. encyclic. ad clerum unitum relat. supra pp. 323—325.
[2]) Cfr. dicta supra pp. 314—315.
[3]) Apud Moldovanu scribitur *Raigai*, quemadmodum animadvertimus supra p. 401.

2. Ut saltem ab externis schismaticis Episcopis ordinati ac tandem per legitimum unitum Episcopum sacrae Unioni aggregati popae ea qua alii parochi praerogativa uti ac gaudere arceantur impediantur que; deliberatum est, ut unusquisque eorum singulum et singulum pro investitura v. clero pendat ducatum. Hoc idem sentiendum est etiam de aliis parochias suas ingressuris.

3. Terminatur Reverendissimorum Dominorum Vicariorum authoritas, quae pro parte Dni. Sukiensis a confiniis Hungariae usque ad fluvios Maros et Aranyos se extendet; Dni. autem Benyiensis erit reliqua provinciae pars nominatis duobus fluviis a superiore distincta.

4. Pro exigentia ritus uniti plane necessarium videtur unamquamque ecclesiam quatuor personis esse praeditam, duobus videlicet popis, diacono et aedituo, quos a servitiis publicis venerabilis clerus erga suum posse tenebitur conservare immunes.

5. V. cleri secretarius non aliunde quam a Dnis. archidiaconis singulo et singulo exsolvetur imperiali, annuatim.

6. Pro distinctione poparum et saecularium impositum est, popas condecenti clericali habitu vestitos esse sub poena fl. 12, quam a refractariis exiget archidiaconus dioecesis.

7. Cavebunt item popae Deo fideique christianae detestabiles convitiationes ac vituperia a plebeis usurpari male solita; reus enim similium aeque 12 flor. poena punietur, in quam non absimiliter incurret laicus sacerdotem suum convitians[1]).

8. Si qui autem poparum in popinis cum scandalo aliorum iteratis vicibus helluari et per plateas titubantes divagari deprehenderentur; tales toties, quoties jam dicta 12 flor. poena ab iisdem irremissibiliter exigenda venient puniendi. Archidiaconi vero duplicatae subjicientur; poenae autem bursali impares ad satisfactionem usque limitato a suis superioribus luant peccati poenas arresto.

9. Pro cavendo illo ordinario scommate, quo popae a vulgo lacessantur, nimirum quod popae valachici sint furum praecones[2]): serio cavebunt popae, ne cum ejusmodi farinae hominibus conversentur aut similes scienter hospitio excipiant; sontes enim inevitabili eaque legali afficiendos sese noverint poena.

10. Cavebunt item ex post popae (quod nonnunquam contigisse perhibetur) sacram communionem aegrotis seu de loco in locum deferendam laicorum manibus concredere sub poena fl. 12; quam aeque subibit et laicus illam irreverenter tangens[3]).

---

[1]) Cfr. supra p. 469.

[2]) Huc faciunt, quae ex relatione militari de vita poparum Valachorum afferuntur a Schwicker, *Geschichte des Temeser Banates*, p. 308. — Budapest, Aigner, 1872.

[3]) Cfr. supra pp. 470—471.

11. Et quemadmodum sui muneris erat antea etiam, ita deinceps laudabilius unusquisque plebanus divina frequentare suam instruet plebem, teneros aeque ac imbecilliores cultui divino assuefaciet; ex quo major adultam inter et teneriorem plebem timor Domini invalescat. Et cum

Non sine doloris sensu experiamur, etiam diebus festis plebanos saepius parietibus quam plebi sacra celebrare verbumque Dei depraedicare, conclusum itaque est, ut si qui laicorum ex supina negligentia domi stertendo sacra negligere ecclesiasticis insimularetur: is prima vice a parocho serio admoneatur; secundario idem divinorum negligens repertus denariis 50, tertia vice autem floreno altari cedentibus irremissibiliter puniatur.

12. Pariformiter; si quis parochorum sanctam liturgiam sine legitima excusatione celebrare neglexerit, ab archidiacono suo aeque 12 florenis sit puniendus, cui liturgiae auditorium quoque praestabit necessaria.

13. Festa fori id est magna non observantes popae eadem 12 florenorum poena, laici vero tribus florenis sint puniendi.

14. Ii etiam popae, qui extra Rituale pro casibus reservatis et urgentibus sacram confessionem aut baptismum saluti plebis summe necessaria ignoranter et vitiose administrare deprehenderentur: eadem 12 florenorum poena puniendi veniunt.

15. Cavebunt in posterum sacerdotes plebem ab ecclesiis excludere et eas ei interdicere aut ex injuria quadam cuipiam sacram synaxim denegare sub poena graviori. Ad quod accedit:

Ut plebani etiam dies feriales pro suo interesse plebi pro festis ne denuncient.

16. Si quis autem sacerdos ante ternam denunciationem canonicam quospiam copulaverit; talis irremissibiliter 24 florenis sit puniendus. In rebus autem circa hanc materiam dubiis a parochis consulendus sit archidiaconus dioecesanus. Hac eadem poena serio injungitur, ne laicos alterius curae commissos sine legitima causa et ratione copulare praesumat.

Secundario: Temerarii autem falcemque in alterius messem immittentes eo facto officio priventur: quo instituto sancte observato infinitae et periculosae illae tricae tollantur. Copulandi autem, quemadmodum aliarum religionum asseclae, pari modo nostri quoque parochis suis de praestandis tribus marianis erunt provisi.

17. Quemadmodum periculosum nimis est etiam saecularibus sacram confessionem rarius adire et s. communione sese munire, ita damnabile et scandalosum evenit, sacerdotes quoad primum a plebe notari. Con-

clusum igitur est, singulos sacerdotes omni mense saltem semel hoc bono et salutari exemplo populo praelucere debere sub poena fl. 12[1]).

18. Qui autem clancularie cum pagensibus parochiam conducere sibi praesumerent, tales immediate ex ejusmodi parochia medio officialium ecclesiasticorum expellendi sint.

19. Cavebunt in posterum tam sacerdotes quam saeculares longiorem prolium suarum in scholis schismaticorum et acatholicorum periculosam nimis educationem sub poena a Domino Episcopo arbitrative ipsis infligenda.

20. et ultimo. Imponitur Dominis archidiaconis serio, ut pro directione sua unusquisque statuta haec hac Synodo generali confirmata et edita ab Illmo. Dno. Episcopo authentice inque bona forma quantocius extrahant, quibus primum semetipsos, dein clerum et ovile Dei sibi commissum ad gloriam Omnipotentis Sanctorumque ejus ac Ecclesiae emolumentum muniti ac bene instructi existant. Amen.

Extradatum ad mandatum Illmi. ac Reverendissimi Dni. Episcopi Joannis Innocentii Klein L. Baronis de Szád per constitutum pro hac Synedria v. cleri graeci ritus uniti notarium

Paulum Pater m. p.

IV.

De incremento s. Unionis per culturam juventuti Valachicae adhibitam et per religiosam missionariorum cum schismaticis conversationem.

1.

De re scholastica.

Quas juvenibus Rumenis cura et sollicitudine Patrum Societatis Jesu apertas ostendimus scholas pp. 362—363, hoc temporis spatio etiam literis ac pietate floruisse, pluresque studiosos ex iis Romam ad altiora Collegia missos fuisse Annales referunt. De uno Seminario Alba-Carolinensi hic accipe testimonium ex anno 1733, quod scholam stam Patri Regai prae caeteris caram extitisse constet ex dictis p. 455.

---

[1]) Praecedentes canones 17 reperiuntur in tribus extremis columnis (pp. 390—392) illius partis libri Petri Maioru, quae Budae typis est vulgata anno 1813; ultra p. 392 enim impressio ejusdem Historiae ecclesiasticae non est producta, qua de re legi potest Cipariu, *Acte si fragmente*, p. 143. Inde igitur evenit, ut cum interrupto opere et ipse canonum codex hujus Synodi mancus atque imperfectus manserit. — Defectum ex alio fonte supplevit Moldovanu, *Acte sinodali*, t. 2 pp. 99—100, unde et nos reliqua hic damus.

Seminarium pauperum studiosorum ex scholaribus aluit 28. Suprema et media grammaticae classes professorem suum non regulas solum grammatices recteque construendi artem docentem audiverunt; sed et singulis hebdomadis feria VI., horis scholarum matutinis omnibus fidei principia ac regulas vitam ad normam fidei bene instituendi explicantem. Factum hoc eo praecipue consilio, ut cum aliis Valachi graeci ritus, quam a parentibus suisque parochis haurire non poterant (rudis est sicut populus, ita sacerdos) doctrinam fidei omnino imbiberent, suisque olim instillarent. (H. R. AJ. ad an. 1733.)

Et — caeteris omissis — ex ultimo hujus spatii anno 1744 de Claudiopolitanis legimus:

Claudiopoli ut Valachico populo ruditas, qua laborabat, adimeretur, nostrorum caritas eidem de alphabeto Valachico-latino providit, spesque se dat non modica, ex culto literis ingenio morum culturam eos admissuros facilius. (B. P. V. 12138.)

2

De fructu religiosae missionariorum cum schismaticis conversationis.

Major augendi gregis Domini se porta aperuit in Mieskensibus possessionibus, quae jure liquidi debiti adjectae sunt Collegio Claudiopolitano, ut totalitium templi aes in securiore fundo locaretur. Dum in his ageret sacerdos noster officium procuraturus, tractavit cum nonnullis Valachorum presbyteris, popis vulgo; ex colloquio allecti gliscentes in corde igniculos inflammarunt, palam professi, se dudum alere desideria, se ad unitatem capitis referendi, a quo graeco schismate decesserant, nec aliud sibi expetere subsidium quam ut contra Valachicum graeci schismatis Episcopum praesidium haberent: animati sunt ad obsequendum vocationi divinae, firmati spe futurae operae; neque timidi amplius illi, cum archidiacono habito synedrio, ultra sexagenos popae communem ineunt

amicitiam, et missis e suo numero popis duodecim ad Episcopum Varadinensem offerunt suam cum Ecclesia Romana Unionem. Acerbe tulit orcus hanc oblationem, et quidem a ducibus Valachici populi factam; unum egit in transversum, qui pars antea boni coepti, deinde Episcopi schismatici potestate creatus archidiaconus se remoram objecit, imo persecutorem caeterorum acerbissimum, eosdem rescissos a comunione fidelium pronunciat, et populum tum in nostris pagis, tum in adsitis per tres districtos Berretio, Er et Lackság ab eorum aditu arcet, ac quem habebant e populi officio reditum vitae sustentandae subtrahit. Adjuti hactenus, qua licuit ope, contra impedientes eorum reditum, et porro defendendi veniunt tum auctoritate Episcopi Varadinensis, quum vicinorum Ungariae procerum, ac altiori etiam Majestate, ne plus deterreat furor inimicorum Ecclesiae, quam valeat allicere favor protectorum. (B. P. V. 121129.)

De auxilio Primatis ab unitis implorato.

Literae 178 presbyterorum Valachorum Comitatus Biharensis exponentium, quomodo ante octennium *per summam vim* adacti fuerint se declarare schismaticos, nunc vero ingentibus exactionibus pressi se Eppo. catholico Varadinensi subdunt et per Primatem defendi instant (d. d 17. April. 1736).

... Nos ante octennium ad schisma medio concitatorum Valachorum armata manu compulit (Vladica Rascianus), juramento schismati et sibi obstrictos variis comminationibus reddidit ... nec unquam habuimus animum acceptandi Rascianum hunc Vladicam, nisi ad illius incitamentum, tumultuantis plebis armata manu compulsi fuissemus. Modo vero, quia eadem Spiritus sancti gratia, quae prius in nobis operabatur, clarius in cordibus nostris refulsisset, et mentis nostrae radios clarius illustrasset, nunquam a salutaris Unionis receptione deflectere volumus, pro legitimo episcopo tam nos, quam et successores nostri recognoscimus et eligimus sicut et prius elegeramus Illmos. et Rmos. omnium temporum Eppos. Magno-Vara-

dienses tam praesentes quam et futuros. Aliquot tantum pagi sunt ita refractarii cum exiguis ministris schismaticis parti Vladicae Rasciani adhaerentes, qui tumultuantes 12. et 13. praesentis mensis Aprilis fecerunt contra nos clandestinum conventiculum in *Hagymádfalva* vocato pago, qui siquidem multi acatholicorum nobilium et officialium Calvinisticorum essent subditi, ab illis quoque instigantur ad defectionem ab Unione et ad nostras mortificationes stimulantur: quare plurimum volente et potente Sua interpositione nostrum animum et nutantem, imo fere prolapsam spem multorum cum notabili Ecclesiae R. C. incremento erigere posset Celsissimus Princeps, incomparabilis pretii remunerationem a Deo Ter Optimo Maximo percepturus.

Sign. Ministri ecclesiarum Valachicarum ex tractibus Lakság, Beszterce, Berettyó et Eerr-uniti numero 178 cum archidiaconis nostris.

Georgius Pap archidiaconus Belinyesiensis,
Joannes Pap „ Bel-videkiensis,
Petrus Pap „ Districtus Varadiensis,
Michael Pap „ „ Lakságiensis
in inclyti Cottus Bihariensis gremio existentes universi.
(A. Pr. St.)

V.

De concordissimo Patrum Societatis et Episcopi Fogarasiensis studio prosperitatem nationis Valachicae promovendi.

1.

Binae literae Episcopi ad P. Hundegger, Superiorem Cibiniensem.

Notitia de P. Hundegger, eximio Valachorum fautore. — P. Josephus Hundegger mundi lucem aspexit in arce Rastenberg inferioris Austriae anno 1696 nona Martii. Lincii ad nos venit 9. Octobris 1713. Viennae in Annaea domo rudimentis Societatis imbutus, studia severiora emensus est tanto cum profectu, ut 2. Februarii 1731 per quartum Professorum votum Societati arctius adstringere meritus sit.

Apostolicis dein functionibus applicitus, reliquo vitae suae tempore tum in Germania, tum in Ungaria et Dacia, praeconem evangelicum egit, et quidem in hoc opere eximium se probavit. Superior etiam nostris cum omni caritate praefuit Leopoldopoli ac Cibinii, utrobique ad populum dicentis partes sustinendo. Exinde Carolinam translatus, Dominicalem oratorem et operarium agere jussit obedientia, utrumque munus magno cum fructu obivit. Certe diebus, quibus ille diceret, frequentissimum nunquam non auditorem sibi attraxit: divulgata viri eloquentia complures etiam heterodoxi, eorumque primipili confluxerant. Fuit a dignitate muneris in hac patria notissimus, et perceleber saxonicae nationis assecla, Illmus. D. Tribunus Conradus de Weiss, aedilium Praefectus, vir in omni literatura versatus, ast haeresi sua adeo pertinaciter innutritus, ut dum summi quique cum eo de religione disceptarent, actum agerent omnes; Patri tamen Josepho victas dedit manus non aliis, ut ipse fatebatur, permotus stimulis, quam quod videret ipsum, vivis omnia in se coloribus exprimere, quae de suggestu docere consuevisset; neque unquam se adeo dilucide mysteria fidei explicantem audivisse; quare et nemo posthac illo frequentior dicenti adfuit; neque alteri conscientiae suae arcana manifesta voluit quam eidem: cui et e famulitio suo binos submisit orthodoxa fide imbuendos. Aspexit et alius Patre Josepho duce veritatis evangelicae lumen militari insignis charactere, numeratique fuissent plures, si vita ei suppetivisset. Sed placuit divinae bonitati illum ad laborum suorum praemia evocare, diu multumque antea, in patientiae scholae exercitatum: ea tamen, quae forti animo toleravit mala, tanta non erant opinione sua, ut non ad plura, eaque longe graviora se offerret. Ultimo illo antequam corriperetur morbo (febrim biliosam dixere medici) superiorum jussu alteri rursum domicilio regendo destinabatur, et sese jam itineri accinxerat; sed, Deo sic disponente, aliam sibi, communem nempe mortalium viam ineundam fore praesentiens, praesidiis munitus omnibus migravit die 25. Septembris anno Christi 1737, suo 41: non exiguo Daciae luctu, suique perenni relicta memoria, sorte deinceps fruiturus cum iis, qui (ut testatur intimorum Patris Josephi conscius) nunquam graviore culpa offendere Deum. (B. P. V. 12131.)

Quomodo P. Hundegger rationibus Rumenorum consulere studuerit, jam ex literis Episcopi discemus.

Admodum Reverende Pater, in Christo Pater mihi plurimum colende!

Ex 5ta praesentis ad me datis Paternitatis Vestrae literis, Ejusdem pro causa Dei erga clerum ac oppressam nationem nostram demonstratam curam ac sollicitudinem

cum gaudio animadverti. Faxit Deus, ut favorabilia Paternitatis Vestrae fatigia aliquando demereri valeamus: debitas proinde Paternitati Vrae. tam pro transmissione copiae Memorialis Magistratus, quam vero aliis in favorem nostrum susceptis fatigiis gratias ago. Quod Replicam attinet, bene replicatum est; miror enim ego, quod non erubescant Domini Saxones privilegia catholicorum regum ipsis non qua Lutheranis, verum qua tunc temporis Catholicis concessa apud Majestatem itidem Catholicam contra religionem catholicam et Diploma Caesareum allegare, ubi exploratum habent illa (etsi quid contra Nos tunc Schismaticos continerent) per posteriora nobis concessa Privilegia sublata esse; sed etiamsi sublata non essent illa, cum Domini Saxones terminos illos, intuitu quorum illa collata sunt, transgressi sint, et Nos per Unionem successerimus, nobis potius suffragari deberent. Hoc demonstrare Dominos Saxones oporteret, quod divi isti reges e terra sua, utpote regia, religionem catholicam tunc terram illam incolentem, successu temporis inde eliminandam esse voluerint, non autem quod subreptitias abalienationes aut petitiones praejudiciosas fieri cautum sit. Non scio itaque quo fundamento Amplissimus Magistratus dicat, nullum acquisitionis aut donationis aut alio quocunque titulo jus fundi mihi competere in fundo Saxonico posse, multo minus in metropoli illa. Nos enim a tempore Trajani, adhuc antequam natio Saxonica Transilvaniam intrasset, in terra illa regia haeredem egimus integrasque possessiones et pagos usquedum possidemus, licet millenis miseriis, et variis oneribus utpote a potentioribus oppressi. Proinde Nos etiam veri haeredes in terra seu fundo regio sumus, cum per Diploma Leopoldinum incorporati in verosque Patriae filios ubique in Transilvania aeque ac alii adoptati simus; alias cum Transilvaniam a potiori terra regia et donatariorum constituat, non scio ubi incorporatio nostra esset, et quae porro incorporatio, si modo unus ex uno, modo alter ex alio loco pro lubitu nos amandare posset. Quod vero pro annuali taxa hypocaustum illud

(ut ipsi vocant) fornace carentem concesserint, parum facit; pro taxa enim etiam Judaeis similia conceduntur.

Typus omnino necessarius esset, quem si rehabere possemus, non modo nationi, verum divino cultui saltem cum tempore satisfaceremus. Ratione sperati fundi non multum curarem, modo tam quoad amplitudinem, quam vero situm, aliasque utilitates istum adaequet, et tum pro parochia tum pro templo sufficiens sit, alias vix credo illos proprio et voluntario ductu id facturos; itaque Replica amplius ne subticeatur, aliunde Replica eosdem a similibus non impediet.

Quae omnia, praecipue vero transmissionem utriusque informationis Excelsi Regii Gubernii una cum ejusdem copiis (si possibile fuerit) notae dexteritati et sapientiae, me autem ac nationem meam ulterioribus Paternitatis Vestrae favoribus enixe commendo et persevero

Admodum Reverendae Paternitatis Vestrae

Viennae — addictissimus servus
19. Martii 1735. — Joannes Innoc. L. B. Klein,
(A. Par. C.) — Eppus. Fogaras.

Admodum Reverende Pater, in Christo Pater mi plurimum colende!

Literas Paternitatis Vrae. 26. elapsi mensis Martii ad me datas, una cum ambabus copiis gratanter percepi. Reciprocis proinde pro aggratulatione feriarum votis et desideriis praemissis tam pro typo quam vero pro aliis contestatis fatigiis debitas ago gratias, ea pro ulteriori mihi et clero recompensanda reservaturus. Piis Excellmi. Dni. Generalis Commandantis patrociniis non tantum modo, verum a principio sublevati sumus, quorum merces uberrima Deus, nos vero precibus (cum in aliis deficiamus) incruentibusque sacrificiis demereri adnitemur. Interim ne politice etiam ingrati videamur, rogo Paternitatem Vram. nomine meo demississime salutare convenientesque gratias agere ne dedignetur. Commissio quod terminata sit gra-

tulor, ejusque copiam libenter expecto. Utinam esset praefata Commissio ad solatium nostrum piorumque conatuum Paternitatis Vrae. perpetuam memoriam.

Quod promulgationem Jubilaei attinet, res omnino divina est salutisque animarum vel maxime necessaria, ideoque nomine meo Paternitas Vra. cum Prioribus mei ritus conveniens aut rem communicans, cum populus similibus necdum bene imbutus sit, modicam ejus explicationem praemittet, videlicet: Quod si quis (Pater noster saltem) in suo templo oraverit toties et toties etc. confessionem aliasque suas orationes in finem concordiae Principum christianorum obtulerit, plenariam indulgentiam obtinebit. Paternitas Vra. nomine meo Vicariis, Vicarii autem protopopis, protopopae popis etc. publicabunt.

Quod autem expensas concernit, scripseram admodum Rdo. Patri Regai (praevie eas considerans), ut ad interim 20 florenos ex mea pecunia apud Suam Reverentiam habita assignet; an fecerit necne, ignoro. Scripseram enim quod et ego hic ratione pecuniarum sim in angustiis. Quia vero hoc parum est, si supererit adhuc aliqua pecunia apud Rdum. Patrem Regai, bene accipiat Paternitas Vra. ex illa; si non, scripsi ratione meae indigentiae; itaque tunc cum convenerint, rogo Paternitatem Vram., ne erubescat mentionem facere etiam ratione harum expensarum ac aliarum suarum necessitatum, dignus est enim operarius mercede sua. Spero enim illos lubenter facturos, ut Paternitas Vra. illis potiatur. Quodsi non facerent, ipsemet Paternitatem Vram. cum gratiarum actione, tam quoad expensas, quam quoad fatigia et labores contentabo, modo a piis coeptis ne desinat; aliqui enim ista non intelligunt.

His me universumque meum clerum et nationem ulterioribus Paternitatis Vrae. favoribus commendo et maneo

Admodum Rev. Paternitatis Vestrae

addictissimus

Viennae 8. Aprilis 1735. (A. Par. C.)

Joannes Innocent. L. B. Klein, Episcopus Fogaras.

2.

De familiari Episcopi cum Patribus consuetudine.

An. 1737. — *Festum s. Ignatii, Societatis Jesu fundatoris.* — Auxit hanc solemnitatem Illustrissimus et Reverendissimus D. Joannes Innocentius Klein, Episcopus Fogarasiensis, Valachorum unitorum in Transilvania Antistes, qui in ecclesia nostra ritu graeco sacram divino Numini hostiam obtulit. (H. R. AJ. ad an. 1737).

3.

De victimis caritatis an. 1738 tempore pestis [1]).

P. Martinus Seiz.

P. Martinus Seiz, Palatinus, Neoburgensis, primam lucem aspexit 28. Aprilis 1694. Post literarum studia militiae primum nomen dedit; deinde resumtis studiis ecclesiasticum statum amplexus, vicarium in Austria Illmi. et Rmi. cujusdam praepositi in parochiae munere egit, post Capellanus, ut vocant, religiosarum s. Ursulae Viennae datus, denique Societatis nostrae tyro factus Trenchinii 14. Octobris 1727. Absoluto inibi laudabiliter biennio, vir jam maturus, Residentiae Alba-Juliensi adscriptus, scholas docuit septennio, quorum sex etiam parvulorum doctor christianam doctrinam explanavit, duos concionibus consecravit: quamquam et professor saepius modo domi, quum alium supplere opus erat, modo foris, urgente Christi caritate, libenter dicendi munus exercuit, quin et longius, festis praesertim Paschalibus ac Pentecostes, missionarius excurrit. Omnibus vero novem annis, quibus domicilium istud incoluit, operarius fuit zelo animarum plenus et diu noctuque ad succurrendum promptus et succurrendo indefessus: Valachicae linguae gnarus, et huic genti multum profuit. In conversando fuit affabilis, suaviter amoenus nec a facetiis, sed religioso viro non indignis, omnino alienus: ubi tamen ad corrigendos pravorum mores opus erat, se etiam severum exhibere novit, ita ut suavitas in agendo maturae conjuncta severitati summis eum infimisque gratum et acceptum reddiderit. Ob obedientiae virtutem singularem est laudem promeritus: studiosissime enim obediendi erat; gratulatus sibi est, si suum judicium judicio alterius subjicere potuit, nec opus habuit, verbis exequendae voluntatis Superiorum admoneri; vel nutum accepisse suf-

---

[1]) Anno 1738 tres Patres S. J. eximiae in proximum caritatis victimae ceciderunt in Dacia: Petrus Ross Claudiopoli, Martinus Seiz et Ignatius Waz Albae-Juliae. Primus elogium habet in B. P. V. 12132, duo posteriores etiam in H. R. AJ. — Brevitatis ergo duos hos posteriores tantum memoramus.

fecit, ut promptissime quod res ferebat, exequeretur, minimo etiam laico subesse paratus. De omnibus bene, de nullo male loqui solito, difficillimum erat audire de proximo, quae vel remote famae et honori obesse suspicabatur. Caritatis fuit amplissimae, emendicata etiam stipe pauperum tum studiosorum, tum aliorum saepissime necessitatibus subvenit, ut *Pater pauperum* audire mereretur. Ultimum illudque praestantissimum caritatis ejus opus fuit, quo se ultronee ad peste infectis serviendum obtulit, totumque consecravit neque cessavit, nisi dum vivere desiit: dum enim indefessus spiritali aegrorum necessitati provideret, ipse luem bibit et magnae illius dilectionis opus complevit, animam ponendo pro amicis suis et pro Christi ovibus. Summo mors ejus omnibus dolori fuit, qui et lacrymas non paucis expressit. Accidit mors ejus pretiosa 10. Augusti hora 2. matutina cum sanctum hoc opus esset aggressus 22. Julii. Sepultus est eo in loco, in quo alii religiosi ex peste mortui, aliquantulum a saecularium eodem morbo exstinctorum tumulis sejuncto. Huic ipsi caritati jam ut clericus saecularis operam impenderat.

Ignatius Waz.

A morte Patris Martini caruere aliquamdiu aegroti solatio omni sacerdotis, donec a R. P. Provinciae Praeside jussus est eidem in gloriosa hac caritatis provincia succedere P. Ignatius Waz, Austriacus, Crembsensis, qui hoc ipsum ad majus caritatis, virtuti obedientiae conjunctae, meritum sibi injungi postulaverat. Gratia hac obtenta totus hilaris operi tam arduo se accinxit ac veluti praesagus mortis in obsequio caritatis oppetendae generali sese peccatorum exomologesi ad supremum agonem simul ac ad spiritale aegrorum obsequium praeparavit. Ea autem promptitudine peste infectis servivit, qua alias operarii munus gesserat: nam sequens ab omnibus inter milites encomium fuerat promeritus: *Pater ille, qui non properare, sed volare videtur ad succurrendum infirmis.* Quare etiam contracto ab aegris malo, tertio aegritudinis die ad capessendam laborum mercedem abiit 4. Octobris, vir vita longiore dignissimus, nisi vita beatior eum sibi vindicasset, qui uno licet solum anno nobiscum moratus, tamen operarii, catechistae, praesidis congregationis agoniae Domini ac cumprimis concionatoris munus ea cum laude populique satisfactione sustinuit, ut ob suavem dicendi modum omnium sibi animos conciliarit copiosumque aeque ac nobilem auditorem ad se traxerit, ab ore dicentis constanter pendentem.

VI.

De Sede episcopali Balázsfalvam translata deque duplici nova fundatione, religiosa ac scholastica, ibidem a Carolo VI. facta.

1.

Ex libello supplici a Joanne Innocentio Klein imperatori oblato an. 1731.

... Humillime peto, ut quum juxta graeci ritus ordinationes et bullam Pontificiam[1]) monachi Basilitae et sacerdotes, qui loco forent canonicorum et capituli mihique in spiritualibus et divinis cum foris tum intus, ut majori cum decentia et reverentia cultus Dei peragatur, assisterent; chorum pro more instituerent; Deum perpetuo laudarent ac pro Augustissima Domo Austriaca nostra fundatrice incessanter orarent; missionarios ad exteriores etiam tam amplae dioeceseos partes, ad quas me pro necessitate solus extendere haud possum, agerent; et tandem Sede vacante dioecesim, uti apud Latinos Capitula consueverunt, bene regerent, ac a vicinis schismaticis aliisque haeresiarchis defenderent; scholas docerent, siquidem nonnisi literati acceptarentur; populum erudirent; denique vicinas partes et gentes verbo et exemplo ad gremium sanctae Matris Ecclesiae revocarent et reducerent. ... (C. R. Tr. A. — N. 111. — An. 1731).

2.

Diploma Caesareo-Regium[2]).

Nos Carolus VI. Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Castellae, Legionis, Aragoniae, utriusque Siciliae, Hierosolymae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae,

---

[1]) Cfr. textum superius relatum p. 435.

[2]) Reperitur in tabulario capituli Alba-Juliensis sub titulo: *Fundatio Caesareo-Regia 11 hieromonachorum Basilianorum, 20 item alumnorum Balásfalvae degentium ac 3 Romae commorantium, necnon Vicarii et duorum professorum ex reditibus Dominii eppalis. Bla-*

Navarrae, Granatae, Toleti, Valentiae, Galliciae, Majoricarum, Seviliae, Sardiniae, Cordubae, Corsicae, Murciae, Gienuis, Algarbiae, Algecirae, Gibraltaris, Insularum Canaviae, nec non Indiarum, ac Insularum Terrae Firmae, Maris Oceani etc. Rex: Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Mediolani, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Lucenburgi, Würtembergae, Superioris et Inferioris Silesiae, Athenarum et Neopatriae, Princeps Transilvaniae, et Sueviae, Marchio Sacri Romani Imperii, Burgoviae, Moraviae, superioris et inferioris Lusatiae, Comes Habspurgi, Flandriae, Tyrolis, Barchinonae, Feretis, Kyburgi, Goritiae, Rosilionis, et Ceritaniae, Landgravius Alsatiae, Marchio Oristani, Comes Gocleani, Dominus Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis, Biscasae, Molini, Salinarum, Tripolis, et Mechliniae.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum diligenti revolveremus animo ad hoc Nos Summi dispensatione Consilii Monarchiam Sacri Imperii Romani obtinuisse, atque juxta Regias Interfasces, Apostolici etiam Regis Diadema suscepisse, ut varia, quae Nobis ad conservandam Rempublicam incumbunt intermunia, id potissimum curaremus quod honorem, et cultum concernit Divinum, tanto magis augmentandum, quanto gratius Deo, cujus vices in terra gerimus, impartitur inde obsequium, quantove dein benigniores actionibus humanis auspicato gerendis impendent coeli favores; hinc est, quod Nos ab ipso suscepti Regiminis nostri exordio nihil prius, aut antiquius habuerimus, quam ut in Regnorum, ac Provinciarum nostrarum pomaeriis Sancta Romano-Catholica Ecclesia propagari, ejusque accessione Altissimi gloria per verum in ea cultum magis magisque sublimari possit[1]), idque sive e proprio, quod a natura Nobis inditum est, sive Gentilitio, quod a Majoribus Nostris, qui suae commissa curae Imperia sapienter olim atque feliciter pietatis operibus moderabantur, in Nos translatum accepimus jure, a quorum laudabilibus discedere vestigiis, inglorium Nobis duceremus.

Quoniam itaque haereditario quoque in Principatu Nostro Transilvaniae iisdem insistendi, zelantisque Apostolici Regis munia exercendi ampla Nobis sese praebeat occasio, ubi videlicet Sacratissimo quondam Principe Domino Leopoldo, Romanorum Imperatore, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque etc. Rege, genitore, ac praedecessore Nostro gloriosae memoriae desideratissimo feliciter regnante, natio Valachica graeci ritus e schismatis errore, quo antea laborabat, aspirante Divina

---

siensis indulta (Cfr. Beke, *A Gyulafehérvári káptalani Levéltárnak czimjegyzéke*, p. 37. — Budapest, 1884). Typis vulgatum extat apud Petru Maioru, op. cit. pp. 202—207. Quod tamen quum adeo facile haberi non possit, aliquid gratiae nos esse a studioso lectore consecuturos speramus, si illud in forma extensa sistamus.

[1]) Cfr. quae in simile Prooemium Diplomatis Leopoldi d. d. 19. Martii an. 1701 superius animadversa sunt p. 293.

gratia, cooperanteque piorum virorum zelo, ad Unionem et gremium Sanctae Romano-Catholicae Ecclesiae redire coeperat, ac proinde idem Sacratissimus Imperator, et Rex pietate motus, speciale Diploma certas immunitates, privilegia, ac indulta, quibus eadem natio Valachica, eorumque ecclesiae, et ecclesiasticae personae, nec non Episcopus graeci ritus Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae vere uniti sese accommodarent, fruerenturque et gauderent, in se complectens eisdem concesserat, Episcopumque graeci ritus unitum roboraverat, et constituerat.

Nos etiam muneri Nostro satisfacere, Episcopatumque Valachorum graeci ritus Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae unitorum porro quoque stabilire volentes, Residentiam eidem in Regio fiscali oppido Nostro Fogaras simul cum denominatione de eodem Fogaras clementer resolveramus, pro fundatione vero, seu dotatione fiscale Dominium Nostrum Szamos-Ujvár cum fiscali possessione Also Szombatfalva in districtu Nostro Fogarasiensi situata cum Beneficio trium millium florenorum annuatim exinde provenientium adhuc in anno millesimo septingentesimo decimo septimo tradi et assignari curaveramus, hancque fundationem, intellecta Nos partium illarum majori illorum semper impopulatione, et nationis illius Valachicae graeci ritus ad Sacrae Ecclesiae Romano-Catholicae Unionem accessione, ex munificentia Nostra Caesareo-Regia in anno millesimo septingentesimo trigesimo secundo in eo adauxeramus, dum ad Fidelis nostri Nobis dilecti Reverendi, ac Magnifici L. B. Joannis Innocentii Klein de Szád, moderni dictorum Valachorum unitorum Episcopi Fogarasiensis, et Consiliarii Nostri, demissam Repraesentationem, quod nempe idem ex defectu cooperatorum, tam numerosum, et semper magis accrescentem populum, in fide et pietate debite instruere haud sufficeret, indeque pro erectione, et exstructione alicujus pro sui ritus, et sacrae bullae pontificiae exigentia monasterii, in quo idem Episcopus subsistere, et monachi juxta sui ritus normam, loco canonicorum, et Capituli assistere, ac in quo juventus in fide, et literis instrui, indeque idonei in pietate, et doctrina bene instructi parochi graeci ritus cultivari valeant, supplicasset, id ipsumque Nobis per Cameram Nostram Bellicam relatum exstitisset, non modo in exstructionem pro priori resolutae jam Residentiae Episcopalis, verum etam in erectionem ejusdem graeci ritus unitorum monasterii Ordinis S. Basilii benigne condescenderamus, eumque in finem imprimis ex alio in fiscum Nostrum Regium devoluto fundo media destinaveramus, ex post autem intervenientibus, aliudque pro fundando antelato episcopatu ac etiam monasterio magis congruum Dominium, nempe Balasfalva in eodem Nostro Transilvaniae Principatu, Comitatuque Albensi existens, prae manibus fisci Nostri Regii haberetur, sequentem in modum clementissime resolvimus:

Quod nimirum 1° accedente ad id Pontificis consensu praenominatus Episcopus Fogarasiensis, antelatum Dominium fiscale Szamos-Ujvariense

et integram totalemque Possessionem Also Szombatfalva in Districtu Fogarasiensi, velut praemissum est, sitam, ex collatione Nostra cum annuo beneficio trium millium florenorum per ipsum Episcopum, et ejus praedecessorem hucusque tenta et possessa, cum omnibus suis juribus, utilitatibus, et emolumentis fisco Nostro Regio resignet, ac irrevocabiliter in perpetuum remittat.

E contra 2°. Pro eodem Dominio Szamos-Ujváriensi, et possessione Also Szombatfalva, praeattacto Episcopo, ejusque successoribus Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae vere unitis, ac undecim graeci ritus Ordinis S. Basilii Religiosis, nec non viginti alumnis literarum studio in Balásfalva excolendis, et tribus pariter alumnis Romae in Collegio Urbano de Propaganda Fide in perpetuum sustentandis, et quidem omnibus his Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae vere unitis cum beneficio annuo sex millium florenorum per modum perpetuae, et irrevocabilis fundationis Castrum, qua Caput bonorum, et integrum Dominium Balásfalvense[1]) optimo et nullo unquam tempore disputabili, aut in controversiam vocabili jure, ad Nos haereditarium videlicet Transilvaniae Principem devolutum cum omnibus suis juribus, emolumentis, beneficiis, utilitatibus, possessionibusque integris, nimirum Balasfalva, Monora, Szász Patak, Nagy Cserged, Tür, Veze, Csufod, in Comitatu Albensi Transilvaniae, item portionibus possessionariis: Szantsal, Peterfalva, Iklod, Panád, Szépmezö Spin, in Comitatu de Küküllö existentibus, situatis, nec non praediis, terrisque arabilibus cultis, et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, faenetis, sylvis, nemoribus, montibus, alpibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis; aquis item, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis, et eorum locis, sub suis veris metis, et antiquis limitibus existentibus, nec non oenopoliis, pontium teloniis, taxis, decimis, censibus urbarialibus, et quibusvis aliis, quoquo nomine vocitatis utilitatibus, et beneficiis, de jure, et ab antiquo praestari, et exigi solitis, vigore benignae Resolutionis Nostrae per Cameram Nostram Aulicam, de dato in hac nostra civitate Vienna Austriae die 8. Mensis Maji anni jam praeteriti millesimi septingentesimi trigesimi septimi, ad Regiam Cancellariam Nostram aeque Aulicam Transilvanicam intimatae, benigne conferenda, cedenda, et resignanda duximus, cum legali contra quaslibet legitimas impetitiones in fiscum nostrum Regium reservata, et nullatenus sive per Episcopum, sive per Religiosos infringenda conditione.

3°. Ut ex specificatis sex mille florenis, ter mille floreni intertentioni, et subsistentiae Episcopi deserviant, quorum loco, vel pro quibus possidebat Episcopus antelati Dominii proventus Allodiales, seu oeconomicos opere, et labore subditorum procreandos, una cum oenopoliis, cen-

---

[1]) Cfr. pp. 475—478.

sibus pecuniariis, et in natura exigi solitis, item molendinum in Monora, et mediam partem faenetorum, ac pratorum, quae cuncta per se libere usufructuabit, ac de illis disponet.

Verum 4°. Undecim hieromonachorum[1]) Basilianorum, viginti alumnorum Balásfalvensium, et trium Romanorum fundatio, trium millium florenorum in universis proventibus praesciti Dominii Balásfalva decimalibus, molendinis Balásfalvensibus, et Peterfalvensibus, item media parte faeni, quinquaginta septem Zingarorum censu, et Allodiatura pecuaria in praedicto Tür erigenda constituimus, et illis irrevocabiliter conferimus; ut proventus hi ab episcopalibus separatim ab ipsismet monachis administrentur, et ex eodem tam hieromonachi, quam alumni subsistere possint; quorum munus erit in omnibus juventuti curae ipsorum commissae, optimo exemplo praelucere, eamque bonis moribus, et literatura, nec non idiomatibus in Provincia necessariis, quibus conversari, et se cum patriotis communicare queant, instituere, ut apta pro incremento S. Unionis cum Ecclesia Romano-Catholica in scholis efformentur subjecta.

Interim trium istorum millium florenorum repartitio fiet taliter, et observabitur, nimirum: Uni Vicario, centum quinquaginta floreni, duobus professoribus ducenti quinquaginta, octo Basilianis monachis octingenti, viginti alumnis Balásfalvensibus septingenti floreni, tribus alumnis Romanis in Collegio de Propaganda Fide Urbano Romae degentibus[2]), vitam monasticam professis, quorum susceptionem, et dominationem, sive ex monasterio Balásfalvensi, sive ex aliis graeci ritus monasteriis, in Nostris Ditionibus sitis, et Sanctae Romano-Catholicae Ecclesiae unitis, Nobis successoribusque Nostris reservamus, computatis duodecim scudis Romanis menstruatim pro quolibet, annuatim vero circiter nongenti septuaginta duo floreni ex iis cedent, quarum postarum ultima quotannis in paratis veniet ex proventibus decimalibus congreganda, et pro tribus his alumnis Romanis statis temporibus rite administranda, reliqua vero in natura victui monachorum suppeditabuntur; ex remanentibus denique centum viginti octo florenis tractu temporis necessarius fundus imprimis congeretur pro viatico Romam euntium alumnorum; pro reditu vero se declaravit S. Congregatio de Propaganda Fide, quod ipsamet media suppeditare velit.

5°. Lignis focalibus, etiam monachos intertenebit totum Dominium, et molendina eorundem monachorum in bono statu conservabuntur.

6°. Et cum benigna Nostra mens per hanc fundationem eo unice intendat, ut nexus Unionis cum Sancta Romano-Catholica Ecclesia tanto reddatur firmior, et effectus Unionis in posterum magis et magis floreat,

---

[1]) *Ἱερομόναχος* vocatur monachus sacerdotali dignitate clarus.

[2]) De Romana juvenum educatione recole superius jam dicta pp. 50, 326.

Episcopi uniti erit, ad monasterium et statum monasticum viros imprimis dictam Unionem verbis et operibus profitentes, vitae irreprehensibilis, eruditione claros, moribus exemplaribus praeditos, linguarum plurium gnaros, clero et populo unito, exemplo bono praeituros recipere, ut per ejusmodi subjecta, et eruditos viros Sacra Unio majora, et majora semper capiat incrementa.

Hinc 7°. Cavebit sedulo Episcopus unitus vagabundos ex partibus Turcicis, et Moldavicis, per Principatum Nostrum Transilvaniae oberrantes Calugeros schismaticos, et quosvis Unionis impediendae ansa peregrinantes, in suorum Collegium admittere, quin imo omne studium impendat, ut ejusmodi pestilentes homines a populi et cleri communicatione arceantur, et nuspiam recipiantur, verum deprehensi immediate eidem Episcopo rationem suae peregrinationis reddituri, sub gravi animadversione in receptores reservata sistantur.

Porro 8°. Cum hic et nunc in Castro Balásfalvensi pro monachis commoda habitatio non detur, sed deinceps exstruenda sit, praefatus Episcopus unitus suum trium millium florenorum contingens usufructuabit, et reliquis tribus millibus florenorum alumnis Romanis subministrabuntur praenotati circiter nongenti septuaginta duo floreni, residui vero bis mille viginti octo floreni impendentur in fabricam, et reparationem Castri deinceps monasterii, et hunc in finem constituetur officialis Cameralis per Aulicam Nostram Cameram, sive Directionem Cameralem, ut cum assistentia, cointelligentia, et cumulativa inspectione Episcopi sub illud tempus omnes proventus pro monachis, et alumnis designatos in pecuniarium fundum redigat, et simul omnium expensarum reparationis rationes gerat, easque solito modo instructas, et ab Episcopo revisas, ac approbatas suis temporibus Camerae Nostrae Aulicae exhibeant, ut et illa super universis intradis praesentare teneatur.

Et posteaquam 9°. monasterium aedificatum fuerit, sensim decrescentibus expensis, recipiantur Religiosi, et quidem primi tres, qui reliquos ad Regulam Ordinis S. Basilii instruent, jure Patronatus proponantur introducendi, unde Majestati Nostrae visum fuerit.

Et 10°. Siquidem uti praemissum est, fundationem Episcopalis mensae, a fundatione monachorum, et alumnorum separatam esse oporteat, oeconomus quoque, et horrea, cellaria, granaria separatim futuris semper temporibus habebunt, salvaque authoritate Episcopi, de suis proventibus, uti et de oeconomia, in fundis ipsi assignatis disponendi, disponet de oeconomia fundorum monasterio, et alumnis reservata Vicarius cum Capitulo, qui monachis post Episcopum praefuturus est, salvis tamen juribus Episcopo in Spiritualibus competentibus. Et demum

11°. Reservamus, qua Rex Apostolicus, et fundator, Nobis Fiscoque Nostro Regio jus bona decedentis Episcopi tam mobilia, quam immobilia apprehendendi, et sequestrandi, Dominiumque administrandi

usque ad suffectionem alterius Episcopi, salvis fundis, et proventibus praefatorum monachorum, et alumnorum, quemadmodum super hac Dominii Szamos-Ujvár cum Dominio Balásfalva permutatione, nec non antelati monasterii erectione etiam Pontificius consensus vigore literarum per Reverendissimum Secretarium Status Dominum Cardinalem Firau[1]), Reverendissimo Domino Dominico Passioneo Archi-Episcopo Ephesino, in Aula Nostra Apostolico Nuncio[2]) perscriptarum praemissum in modum in omnibus et singulis supervenit, hac porro cum declaratione: quod non modo praedictorum alumnorum tres in memorato Collegio Urbano de Propaganda, erga suprafatam solutionem in perpetuum semper interteneri, ac in scientiis, et exercitiis spiritualibus erudiri; verum etiam absolutis studiis pro illorum reditu necessarios sumptus, ex mediis dicti Collegii, velut superius dictum est, subministrari velint, desuperque praelibata Dominiorum permutatio, cum benigna Nostra ratihabitione, actualiter jam subsecuta est. Et cum denique in superius fato Diplomate Unionis nationis Valachae elargito, quousque Nos secus non disposuerimus in suo inalterabili vigore permanente, inter alia etiam habeatur, quod Episcopus quempiam boni animi dotibus ornatum, jurisque canonici prudentia praeditum, ac rerum gerendarum dexteritate clarum, per Nos, aut modernum Archi-Episcopum Strigoniensem, ejusque successores, declarandum theologum ad latus suum tenere obstrictus sit, qui velut Causarum Generalis Auditor, occurrentibus contra jura canonica inconvenientiis serio invigilet, ita eundem theologum a Nobis denominandum, deinceps quoque ad latus suum tenere obligatur, pro subsistentia autem ejusdem theologi famuloque suo, et quidem pro intertentione mensae annuatim trecentos florenos Rhen. ex proventibus episcopalibus, signanterque ex portione illa Dominii Balásfalvensis, quae a Nobis pro mensa saepefati Episcopi, ejusdemque successorum benigne designata est, excindere, et angariatim pendere, ac praeterea eidem theologo commodam habitationem in Residentia Episcopali, pabulum item pro duobus equis, idest, avenam, et faenum, nec non stabulum, pariter etiam ligna focalia, ut et hortensia seu olera ex ipso horto episcopali, ad ulteriorem usque Nostram Resolutionem, gratis subministrare tenetur[3]). Imo authoritate juris patronatus Nostri Regii, quod

---

[1]) Alias vocatur *Ferrao;* est autem Josephus Card. Ferrao *senior*, a multis legationibus etiam in nostris partibus obitis notissimus et de catholicis labii germanici bene meritus. Obiit an 1744. Cfr. quae de eo ex Guarnacci et Fleury dat Moroni, t. 25, p. 72.

[2]) Quum ista scribebantur, Passionei jam erat cooptatus in Cardinalium Collegium (23. Jun. 1738), uti patet ex ejusdem elogio apud Moroni, t. 52, pp. 271—272.

[3]) Dum Episcopus hucusque fere omnia administrationis onera portare esset coactus, theologi ex *salario a Sua Majestate collato* habebant, quod ad habitationem, ad cultum et ad victum suppeditabat; nunc autem, Episcopo per novam monachorum et vicarii fundationem ex

velut Rex Apostolicus, et Princeps haereditarius generaliter in conferendis universi Regni Nostri Hungariae, dictique Principatus Transilvaniae, et partium eo spectantium ecclesiis, atque beneficiis, instar divorum quondam Hungariae Regum, Praedecessorum videlicet nostrorum felicissimae recordationis, habemus optimoque jure exercere dignoscimur, praefato Episcopo moderno videlicet, ac ejusdem successoribus, Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae vere unitis, nec non undecim graeci ritus Ordinis S. Basilii Religiosis, ac viginti tribus alumnis, Sacrae Romano-Catholicae Ecclesiae pariter unitis, modis, formis, et conditionibus superius declaratis, et expressis, perpetuo, ac irrevocabilis fundationis titulo conferimus, cedimus, ac ratihabemus, salvo jure alieno.

Harum nostrarum Majoris Aulici Sigilli Nostri impendentis munimine roboratarum vigore, et testimonio Literarum mediante. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae die 21. mensis Augusti, anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo octavo, Regnorum Nostrorum Romani 27., Hispanici 34., Hungarici et Bohemici autem 28.

Carolus.

B. Joannes Josephus Bornemisza
de Kászon.

Josephus Kozma.

VII.

De novis theologis Episcopi Fogarasiensis.

Patri Regai ad Collegium Claudiopolitanum revocato anno 1739 Balázsfalvae successit P. Nicolaus Janossi, huncque praematura morte extinctum anno 1741 secutus est P. Josephus Balogh. Utrumque virum et pietate ac doctrina spectabilem et religiosis moribus ornatum referunt Annales msc., ex quibus nonnulla hic accipe.

Nicolaus Janossi.

Cibinii dies 19. Martii an. 1741 P. Nicolaum Janossi, Siculum, coelo peperit. Exacto Trenchinii tyrocinio mansuetiores literas cum mathesi repetiit, et severiorum emensus curriculum hanc primum, et philosophicas deinde disciplinas Claudiopoli docuit, quin unquam per id tempus detrectasset alienis vicibus fungi, si quem sociorum ab imperato munere vel praepediebat infirmitas, aut casus, qui forte tum incidit, moram attulit. Rimas omnes tam in se ut obstrueret otio,

---

parte exonerato, censuit Augustissima Aula, theologo necessaria ad sui tuitionem ex ipsa mensa episcopali praestari jam posse, Episcopo ipso tamen multo secus judicante.

quam in Dacica juventute cum literis pietatem proveheret, sane perutiles pluresque libellos evulgabat. Super hoc quidquid temporis reliquum fluxerat, Deo, coelitibusque attribuit. Quanta in aliis et quam eximia viri virtus extiterit, ut pleraque alia, morbus ultimus et ante supremum actum parendi voluntas patefecit. Nempe theologus Valachorum Antistiti datus incredibile est, quantas cum rudi popello exhaurire molestias necessum fuerit, donec Mercurios e rudi ligno qualescunque effingeret; sacris ordinibus initiandos praebebant se, qui ne primis quidem fidei elementis, nedum severiori quadam disciplina, exculti erant[1]), ut plerosque sacerdotio aptos pronunciare coactus fuerit, terram modo improba fossione eousque subactam cerneret, ut doctrinae catecheticae tantum praeceperit, quantum fere in obvio scholae vernaculae tyrunculo alibi desideraveris. Hinc iisdem assiduo instituendis intentum si quando quid rerum ageret, amici rogaverant, nempe suis, festive reponebat, se cum theologis colloqui. — Nec dubium, quin e crassis ignorantiae tenebris eruisset gentem, ac de graeci ritus clericis meruisset insigniter, nisi tot fastidiis fracta hominis valetudo piis hisce conatibus intercessisset. Post enim quam in septimum mensem ex hydrope decubuit, vivendi finem fecit. Morientium sacramentis ultro petitis jam praemunitus, quum sacerdos de extrema morientis Servatoris nostri lucta dissereret, ingemiscens subjecit: et mea mors vere violenta est. Explicari dolores, quos patior et angustiae nequeunt; multa nos de supremo discrimine et cogitamus et dicimus: at ipsum hoc cum suimet periculo experiri, quam res alius modi! (B. P. V. 12135). — Plura scripsit, quae post Stöger, *Scriptores*, p. 161, recensent De Backer, *Bibliothèque*, t. 2, p. 314 (edit. 2.) et Wurzbach, *Biograph. Lexicon*, t. 10, p. 83.

De Patre Nicolao Janossi falso comminiscitur Samuel Klein[2]), commentumque latius propagat Hurmuzaki, eum fuisse hominem *superbum atque insolentem* (trufasiu), *dominandi cupidum, qui nihil intentatum liquisset ad Episcopum sibi omnino subjiciendum* (supun de tot) *et in detrimentum ritus graeci frangendum*[3]). Praeter enim quam quod ex genuinis fontibus contrarium constat, lectorem veritatis amantem attentum reddere juverit, ea quae superius de levitate

---

[1]) „Junge Bursche, meist Popensöhne, werden ohne alle Vorbildung popisirt". Ita relatio militaris apud Schwicker, *Geschichte des Temeser Banates*, p. 308. — Pest. Aigner, 1872.

[2]) Apud Cipariu, *Acte si fragmente*, p. 98.

[3]) „Der zugetheilte Generalauditor P. Janoschi, ein hochmüthiger und herrschsüchtiger Jesuit, hatte während seiner Zutheilung alles Mögliche aufgeboten, um den standhaften Bischof Klein zu beugen, und für die unificirenden Anschläge der Ultrakatholiken zum Nachtheil des griechischen Ritus empfänglich zu stimmen". (*Fragmente*, II., p. 107).

Samuelis Klein indubiis rationibus docuimus p. 317, monente Cipariu nominatim in illas partes operis cadere, quae cognominem ac consanguineum Episcopum spectant; in iis quippe studio partium apertius ducitur, quam ut eidem fides haberi possit.

Quod autem de suo addit Hurmuzaki, *Episcopum interim esse consecutum, ut amoto Patre Janossi alius Jesuita, P. Balogh, substitueretur, utque ipse obtenta hac victoria perfectae observationi ritus graeci consulere potuisset*[1]: id, ut mitius loquar, ignorantiam auctoris ostendit; Patrem Janossi enim non ab officio amotum, sed eidem diligenter administrando immortuum perhibent Acta[2].

Josephus Balogh.

Vásárhelyinensis missio magnam jacturam fecit Patris Josephi Balogh in undecimum jam annum Superioris, pleuritide in peripneumoniam desinente 10. Martii an. 1756 consumpti. Natus erat Radnothini Daciae oppido ineunte hoc saeculo. Exacto Trenchinii tyrocinio instructaque plures per annos juventute, propugnatisque palam Cassoviae sacratioribus literis Neosolii tertium probatus Aristotelem triennio explicuit: inde Nagybányiae Superior nostris praefuit non sine disciplinae reique domesticae praeclaro augmento. Post Udvarhelyini Regens Seminarium quod misere fatiscens vixque nomine, quod gerebat, dignum repererat, collata etiam maxima patrimonii sua parte ita provexit, ut, si diutius ei praeesse licuisset, Dacicae juventutis florem intra id collecturus fuisset; theologus vero Valachorum Praesuli datus dubium, num plura egerit, an tulerit, quo gregem hunc, a fanatico quodam concitatum, a schismate, quod jam palam meditabatur, averteret, et in fidei unitate contineret. Hic loci sexaginta admodum schismaticorum domus ejus potissimum opera ad Ecclesiae Unionem rediere et vel hodie in Liturgiis omnibus viri, quibus felicitatem suam secundum Numen debent, memoriam faciunt in templo, cujus fundum providis ejus curis debent. Ob magna ejus in s. Unionem merita ab imperatrice Maria Theresia honorificentissime laudatus, anno 1745 missioni Vásárhelyinensi praeficitur in eoque munere per decem ipsos annos nihil perinde in votis habuit, quam domus augmentum, quod etiam

---

[1]) „Es gelang indessen dem muthigen Bischof im Jahre 1741 sich des unbequemen Beiraths zu entledigen und ihn durch einen andern Jesuiten, P. Joseph Balogh, zu ersetzen. Nach diesem ersten, obgleich rein persönlichen und nicht principiellen Erfolg nahm Klein sich der ungeschmälerten Durchführung des griechischen Ritus innerhalb seiner Kirche und Diöcese mit einer Wärme und Vorliebe an, die weder im Jesuitenconvent noch am kaiserlichen Hoflager gefallen konnte und vielmehr der vorwaltenden Unificirungstendenz alle Hoffnung auf Erfolg benahm.“ (')

[2]) Recole ea de re superius dicta pp. 113—116.

feliciter effecit: quidquid haec religiosi nitoris praefert, P. Josepho in acceptis refert, turres altius evectae, vestitaeque lamina, horologium, quatuor campanae, arae minores sex, majorque perquam elegans templum sectis lapidibus stratum, area vasto muro circumdata, mola ringentibus adversariis structa P. Josephi industriam loquuntur. Sed enim haec quantacumque decora minora erant, quam Patris Josephi eximia in Deum pietas, fiduciaque, ardens Divinae gloriae propagandae zelus, mira in adversis patientia, sine quibus jam inde a viginti annis nullum sibi diem abiisse, semel iterumque testatus est. Atque his pluribusque ornamentis dives, mortis suae multo ante praescius decima Martii ingenti bonorum luctu ad capessenda laborum praemia evocatus est. (B. P. V. 12150.) — P. Josephus non tantum pietate ac zelo eminuit, sed et pluribus ingenii sui monumentis typo vulgatis missionem Transilvanicam Societatis Jesu illustravit (B. P. V. 12150, jctis. Stöger, *Scriptores*, p. 20; De Backer, *Bibliothèque*, t. 1, p. 392, edit. 2.); Wurzbach, *Lexicon*, t. 1, pp. 137—138.

VIII.

De exceptione insufficientis promulgationis atque acceptationis Diplomatis Leopoldini II. contra executionem utrimque facta.

Animadversiones praeviae — Quoniam memorata illa insufficientis promulgationis[1]) acceptationisque exceptio, primum quidem ab adversariis Episcopi contra executionem jurium Valachis unitis eo in Diplomate concessorum facta, postmodum vero ab ipso Episcopo admissa atque etiam ex sua parte adversus praestationem oneris sibi ejus causa impositi[2]) adhibita, magnas illas difficultates attulit, quibus *Sedes episcopalis* tandem *impedita* est constituta, documenta ad ultimum hujus temporis spatium pertinentia sub ejusdem exceptionis titulo proponenda censemus

Quamvis per se loquendo dici nequit, acceptationem populi necessariam esse quo vim suam exerere lex queat; admitti tamen debet, eam aliquando ex peculiari societatis constitutione requiri posse; quando nimirum princeps imperium sub hac dependentia suscepisse supponitur[3]). —

---

[1]) Respicit exceptio promulgationem legalem in publicis regni Comitiis factam; etenim solemnis illa canonica Diplomatis promulgatio in generali Synodo anni 1701 peracta nihil dubitationis habere potuit juxta Acta superius repraesentata pp. 323—328.

[2]) Dicitur hic duplex illa obligatio pensionis R fl. 300 solvendae habitationisque procurandae, de qua cfr. superius relata p. 539.

[3]) Ea de re agunt Suarez, Zaccaria, Tarquini locis superius jam indicatis p. 329.

Jam vero proprio ejusmodi exceptionis genere adversus plenam Caesareo-Regiorum mandatorum executionem, ut alias saepius, ita nominatim circa hoc Diploma usos fuisse Transilvanos, Comitialia regni Acta abunde demonstrant.

1.

Ex epistolis Episcopi Klein ad imperatricem[1]).

... Majestati Vestrae Sacratissimae demississime notifico, Diploma a divo quondam imperatore Leopoldo, rege et principe nostro clementissimo, clero et nationi nostrae elargitum, ad cujus mentem resolutus est theologus, hic in Transilvania ab ipsis etiam, qui illud in hoc puncto contra me allegant, in reliquis nobis favorabilibus punctis ita impugnari, ut licet et nos idem aliquando citamus, cum ea tamen in publicum prodire haud audeamus. Asserunt non esse publicatum neque acceptatum, consequenter nullum obligare; unde innumerabiles contra idem Diploma excessus patratos fuisse, vel ex ipso etiam supplici gravaminum nostrorum libello Majestati Vestrae Scrmae. exhibito constat. ... Hinc necessarium est, ut aut in universis punctis et clausulis observetur ab omnibus, aut si illa quae favorem nostrum respiciunt, non observantur, nec ad reliqua cogamur. ...

2.

Synodus generalis anni 1739.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti Amen.

Puncta synodalia Anni 1739.

Anno millesimo septingentesimo trigesimo nono die 25. Maji. Ad mandatum Illmi. ac Rmi. Domini Dni. Joannis Innocentii L. Baronis Klein, Dei et Apostolicae Sedis gratia graeci ritus per Transilvaniam unitorum Episcopi Fogarasiensis, Smae. Caesareae Regiaeque Majestatis

---

[1]) Epistolae cum querelarum catalogis, nomine cleri et nationis imperatrici oblatae, plures extant in C. R. Tr. A. Ex iis unam etiam typis vulgavit Rmus. J. M. Moldovanu, *Acte sinodali*, t. 2, pp. 86—92, quae fragmentum a nobis hic descriptum habet pp. 87—88.

consiliarii, pro praemisso die indictae, et in castro Balásfalvensi, residentia videlicet praetitulati Illmi. Dni., post s. Liturgiam hora dictae diei decima matutina praeside praememorato Illmo. D. Episcopo, in praesentiaque admodum R. P. theologi Nicolai Janossi, nec non admodum RR. DD. v. cleri Vicariorum et duodecim assessorum, aliorumque quam plurimorum RR. archidiaconorum inchoatae et celebratae s. Synodi Acta.

Sessio prima.

Post salutarem Illmi. ac Rmi. Dni. Dni. Episcopi ad s. Synodum adhortationem summa cum veneratione perlectis clementissimis Suae Majestatis Sacrmae. fundationalibus, Diplomateque primo felicissimae memoriae Leopoldi imperatoris, decreto item modernae Augustissimae Majestatis ratione admodum R. Patris theologi, factaque insuper per praelibatum Illmum. Dnum. Episcopum propositione intuitu pecuniae anno proxime praeterito promissae[1]), pro quorum omnium consideratione v. clerus sibi tempus dari postulans, absente Illmo. Dno. Episcopo et admodum R. Patre theologo, puncta litera *A* notata, facta et conclusa communi consensu sunt[2]).

Acta diei subsequentis.

Sessio secunda.

In praesentia Illmi. Dni. Episcopi et admodum R. Patris theologi praememorata venerabilis cleri puncta exhibentur, et leguntur, primo quidem ratione tam moderni, quam subsequentium theologorum.

Litera A.

Admodum Reverende Pater,

Pater in Christo nobis observandissime!

Intelleximus clementissimam Suae Majestatis Smae. Resolutionem, quod admodum Reverendam Paternitatem Vestram in nostrum theologum generalemque causarum universalium auditorem decretaliter denominaverit et constituerit, de quo cordicitus gratulamur, simulque cupimus, ut cedat ad emolumentum et consolationem desolatorum nostrorum sacerdotum, totiusque miserrimae nostrae nationis, nec non sublevamen Illmi. Dni. Episcopi sui et nostri principalis. Antequam de introductione admodum Rdae. Paternitatis Vestrae discurreremus, infrascriptas totius nostri cleri propositiones patienter exaudire ne gravetur.

---

[1]) Apud Moldovanu, *Acte sinodali*, t. 2, pp. 93—94.

[2]) Ipso Episcopo auctore puncta haec theologum cernentia esse conclusa, refert Hurmuzaki, *Fragmente*, II., pp. 105—106.

1. Quoniam ob defectum mediorum et scholarum aliqui nostrorum sacerdotum non satis instructi ab illustrissimis dominis possessoribus opprimuntur, ab inclytorum Comitatuum officialibus subinde injuriantur, ad forumque externum trahuntur, vexantur et parochiis amoventur, et quod majus, verberantur, et postposita ecclesiastica praerogativa saepe etiam capiuntur. In his itaque dum reverendi locorum archidiaconi ad admodum R. Paternitatem Vestram recurrerent, satisfactionem et medelam in suis locis impetrare, absque respectu personali inclytorum dominorum patriotarum, secundum justitiae et s. Diplomatis normam agnoscat sui esse officii. Annectitur et hoc:

2. Quodsi ratione similium insolentiarum ab aliquo ecclesiastico admodum Rda. Paternitas Vestra requiretur, in quantum possibile foret, blandis et placidis resolvere dignaretur.

3. Evenire potest et hoc, ut aliqui sacerdotum vel propter inobedientiam suam, vel alia demerita puniantur a suis archidiaconis, eatenusque more suo consueto aut Illmum. Dnum. Episcopum, aut Paternitatem Vestram sinistre informent; itaque Paternitas Vestra admodum Rda., antequam ab archidiacono loci genuine informaretur, nihil apprehendat, imo scriptotenus porrigentis querelam ad archidiaconum loci, vel si momentosa materia fuerit, ad Vicarium pro uberiori informatione et rei investigatione transmittat; — alias nunquam finientur molestiae et informationes sinistrae.

4. Siquidem venerabilis cleri usus et consuetudo ea sit, ut ante omnia introducenda persona non aliter nisi debito juramento deposito acceptetur, eapropter pro majori securitate regiminis id ab admodum Rda. Paternitate Vestra etiam venerabilis clerus desiderat[1]).

5. Sacram Unionem continentia 4 puncta perpetuo et irremissibiliter noster v. clerus observabit et tenebit; ad plura autem nullo sub praetextu adigatur.

6. Jus canonicum Valachico idiomate *Pravila* nuncupatum, exceptis iis quae s. Unioni contrariari reperirentur, maneat in vigore suo et juxta illud in juribus procedatur.

7. In functione ecclesiastica existentes sacerdotes et ministros unitos, nempe diaconos, cantores sive magistros, et aedituos, in immunitate ecclesiastica ad mentem Diplomatis Leopoldini conservare omnimode Paternitas Vestra admodum Rda. studeat.

8. Debitum honorem tam erga Illmum. Dnum. Episcopum, quam v. clerum publice et privatim observet.

---

[1]) Quamvis ex multis illis theologis, quos variis Episcopis a legitimis Superioribus assignatos diximus p. 303, nemo unquam in officio suo auspicando hoc juramentum deposuit, votis cleri uniti tamen satisfieri potuisset, si ejus rei facultas impetrata fuisset theologo, cui ex se ipso jus non competebat desideratum sacramentum dicendi.

9. Non controvertat, imo in quantum fieri poterit, promoveat ordinationem venientium pro sacris ordinibus, ubi necessitas exigit[1]): habitis aliis requisitis, ne cogantur cum scandalo s. Unionis ad schismaticos recurrere.

10. Annualis pensionis aut stolae promotionem (uti apud alias nationes habetur) debitis in locis allaborare, omnimode urgere, et viriliter deducere in effectum absque respectu contrariantium dominorum provincialistarum conetur.

11. Sacerdotum unitorum ex jobbagionibus oriundorum filios, saltem quamdiu in patria potestate erunt, manuteneant in immunitate parentum.

12. Admodum Reverendus Pater theologus praejudiciosas et clancularias informationes in detrimentum v. cleri vergentes, nulli transmittat, nec correspondentias similes venerabili clero nocivas cum dominis patriotis habeat, verum cointelligat se cum Illmo. Dno. Episcopo et v. clero.

13. Cum Sua Majestas Sma. mentionem faciat Diplomatis II. a piissimae memoriae imperatore Leopoldo benignissime collati, quod in originalibus prae manibus cleri non est, imo nec scit, an publicatum sit, necne, deberet id in publicum una cum benignissimo Suae Majestatis desuper mandato, ut in omnibus punctis et clausulis ab omnibus observetur, prodire; nam in Diplomate I. prae manibus cleri habito, publicato et suscepto mentio theologi nulla est; convenit itaque ut admodum Reverendus Pater theologus pro suo etiam stabilimento in eo negotio omnem moveat lapidem[2])

Ratione subsidii pro Monasterio.

Litera B.

Cum homagiali cultu, summoque solatio ex hesterna lectione in publica sessione facta clementissime collatarum fundationalium (quarum intuitu, ut Statutio fiat quam proxime, demisse instatur) percipiens v. clerus clementissimam et plusquam paternam Suae Majestatis Smae. tam in stabilimentum episcopatus, quam erectionem s. monasterii vergentem pietatem, licet undique modernarum circumstantiarum miseriis praefatus clerus obruatur, nihilominus sub conditionibus et punctis anno proxime praeterito emanatis, etiam nunc contribuere promittit.

1. Ut fundatio episcopalis videlicet m. 3 (millia tria) florenorum semel a Sua Majestate Sma. piissime facta etiam pro honore hujus novellae ecclesiae maneat juxta priores Suae Majestatis Smae. Resolu-

---

[1]) Cfr. dicta supra in Vita Patris Janossi p. 541.
[2]) Cfr. Corollar. p. 329.

tiones, et pontificiam confirmationem integra, ut et alii proventus ab antiquo episcopo cedentes, et hactenus usuati; aliunde non dubitamus intentionem Suae Majestatis Smae. fuisse, ut et episcopatus iste ad instar aliorum episcopatuum fundetur; subsistentia autem admodum Rdi Patris theologi per Suam Majestatem Smam. clementissime resoluti, si ulterius penes Illmum. Dnum. Episcopum eundem manere Suae Majestati visum fuerit, aliunde provideatur, ne rixis et contentionibus inter Illmum. Dnum. episcopum et admodum Rdum. Patrem theologum locus detur, tam praefatus Illmus. Dnus. Episcopus, quam admodum Rdus. Pater theologus id in locis debitis omni conatu promoveat.

2. Siquidem per praefatas Augustissimae Majestatis Smae. fundationales et alia decreta Suae Majestatis Smae. etiam Diploma Leopoldinum confirmari et ratum haberi videatur,ut idem executioni detur, et juxta instantias hactenus tam Illmo. Dno., quam vero Augustissimae Aulae porrectas dilucidetur, pariter in suis locis Illmus. Dnus. Episcopus, et admodum Rdus. Pater theologus allaborare teneatur.

3. Demisse instat v. clerus Illmo. Dno. Episcopo, ut conditiones v. cleri sub litera *A* admodum Rdo. Patri theologo propositas, eundem admodum Rdum. Patrem acceptare omnimode allaborare dignetur; alias clerus ei fidere haud potest.

4. Excessus involationum laicorum in ecclesiasticos sub litera *A* specificati corrigantur, interdicantur et prohibeantur; damnificati vero in integrum restituantur, et summa illa monasterio pendatur.

5. Inveniatur medium, ne amplius a dominis terrestribus et aliis subsidii contributio arceatur, aut quoquo modo impediatur[1].

(Sequuntur subscriptiones).

3.

Rescriptum imperatricis ad varia petita Episcopi successive oblata[2].

Maria Theresia, Divina favente Clementia Regina Hungariae, et Bohemiae, Archi-Dux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, et Carnioliae, Princeps Transilvaniae, Comes Flandriae, Tyrolis, et Goritiae, Nupta Dux Lotharingiae et Barri, Magna Dux Hetruriae etc.

Illustres, Reverende, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Prudentes item, ac Circumspecti, Fideles Nostri sincere Nobis dilecti! Relata sunt nobis demisse, cum diversa fidelis Nostri Nobis dilecti

---

[1]) Acta ex Sincai transcripta exhibet Moldovanu, *Acte sinodali*, t. 2, pp. 81—85.

[2]) Cfr. supra pp. 512—520.

Reverendi, ac Magnifici L. Baronis Joannis Innocentii Klein de Szád Valachorum graeci ritus in Transilvania S. Romanae Ecclesiae Unitorum Episcopi Fogarasiensis, et Consiliarii Nostri petita, ipsum clerumque respective, et nationem Valachicam ejusdem ritus unitos concernentia, ab eodem Episcopo Majestati Nostrae successive exhibita, tum alia Commissionis pro examine et complanatione memoratorum petitorum vigore benignarum Sacratissimi quondam imperatoris et regis Caroli VI. felicis reminiscentiae Domini genitoris Nostri desideratissimi Resolutionum, in eodem principatu Nostro superioribus annis institutae acta una cum informationibus eo spectantibus eidem Sacratissimae Majestati submissa. Quae omnia mature ac perbenigne perpendimus generatim propensae Valachicae quoque genti, in quantum absque praejudicio receptarum in charo Nostro Transilvaniae principatu trium nationum, ac juris proinde tertii fieri potest[1]), uberrima materni Nostri affectus documenta dare, imprimis vero providere, ne sub colore jobbagionatus durius, quam par est, habeantur, ad singularia vero petita supranominati Episcopi Fogarasiensis quod attinet, clementissime resolvimus, ac mandamus.

1°. Ut parochis unitis in Comitatibus, et Sedibus tam Siculicalibus quam Saxonicalibus aliisque in locis ejusdem principatus Nostri certae capeciae[2]), seu portio canonica, pro eorundem parochorum sustentatione in frumento ex ejus speciei procreatione, quae pro cujusvis loci natura magis provenire solet, ac ipsimet parochiani habent, a vobis Gubernio Nostro Regio, Fidelibusque Nostris Statibus, et Ordinibus principatus ordinentur, cum hac equidem distinctione, ut ubi sufficiens agricultura parochis suppeteret, ibi nihil de capeciis: ubi aliquid solum de agricultura haberent, aliquid etiam capeciarum superaddatur: ubi denique praeter fundum internum nulla prorsus agricultura ipsis esset, ibi integras capecias accipiant; insuper stola iisdem parochis unitis, pro aliquo eorum subsidio juxta limitationem subsequentem maneat, utpote

	fl. Hung.	den.
pro baptismo	—	6
pro introductione puerperae[3])	—	6

---

[1]) Referuntur ista praecipue ad petitionem Episcopi *de natione Valachorum in quartam Transilvaniae nationem legaliter cooptanda* (supra p. 519). Ea petitione concessa, ipsa illius principatus constitutio, quae tres tantum nationes agnoscebat, eversa fuisset.

[2]) *Capeciae* Hungaris dicuntur quindenae, alias acervuli manipulorum frumentariorum. Affinis est vox *capeta*, mensurae annonariae species apud Polonos, uti allatis exemplis docet Du Cange in *Glossar.*, t. 2, p. 134, nov. edit. Paris. an. 1842.

[3]) Euchologium Graecorum puerperas variis Ecclesiae benedictionibus muniri jubet: 1. ipso die partus, fusis precibus, quae inscribuntur: *εὐχαὶ εἰς γυναῖκα λεχὼ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου*

	fl. Hung.	den.
pro copulatione[1])	—	24
pro molidva[2])	—	3
in epiphaniis tempore osculationis crucis a qualibet familia[3])	—	3
in solemnioribus festivis diebus non ex debito, sed ex zelo animae, si Preszkurae[4]) administrabuntur, licebit	—	—
pro sepultura cum cantu[5])	1	—
pro Szerekuszta[6]), quae ex decem missis constat, qui volunt celebrari; sed ad hanc ne adigatur plebs, nisi ex zelo pio ista fiat, et solvatur	2	40

αὐτῆς; 2. octavo post partum die, puero cruce signato ac nomen suscipiente, qua in caeremonia adhibentur *εὐχαὶ εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον λαμβάνον ὄνομα*; 3. die quadragesimo, *ἐπὶ τῷ ἐκκλησιασθῆναι*, *quum puer fidelium numero adscriptus*, *ἀρχὴν λαβὼν τοῦ εἰσάγεσθαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν*, *primum in ecclesiam inducitur* cum orationibus *εἰς γυναῖκα λεχώ μετὰ μ' ἡμέρας*. Imo et *abortivum parientes* mulieres Graeci expiant orationibus ecclesiasticis, quae dicuntur *εὐχαὶ εἰς γυναῖκα ὅταν ἀποβάλλεται*. Sed de his omnibus videri potest Goar., pp. 261—272, edit. Venet. an. 1730. — Caeteris ablatis, pro una puerperae introductione parochis hic stola manet.

[1]) Prolixa sunt *officia celebrandorum sponsalium* (*ἀκολουθία γινομένη ἐπὶ μνήστροις*) et *coronationis nuptiarum* (*ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος*); cum caeremonia *coronarum sponsorum octavo die solvendarum*; nuptiae quippe *coronae* *στέφανοι*, et conjugati *στεφανῖται* vocantur (Goar., pp. 310—326). Jam vero hic pro sola coronatione stolam exigere conceditur.

[2]) *Molitva* (vox slavica) *δέησις*, oratio, *προσευχή*, *ἔντευξις*, preces. Lege quae de termino ex Miklosich affert Cihac, *Dictionnaire*, v. molébén, pp. 201—202. Ipsum variarum *orationum ac benedictionum* (*εὐχαὶ εἰς τὸ εὐλογῆσαι*) usum, atque inde sensum hujus incisi multis declaratum vide apud Goar. in *Εὐχολογ*.

[3]) De *majori aquae benedictione*, *περὶ τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ*, in solemniis Epiphaniorum fieri solita egimus in Kalendar. t. I, pp. 57—59. — De *sancta*, *pretiosa ac vivifica cruce* in hoc ritu adhibenda plura huic paragrapho intelligendae valde idonea reperies apud Goar. in notis ad hanc *ἀκολουθίαν*, pp. 366—378.

[4]) *Preskura* (rumen.), proskura (slav.) = *προσφορά*, panis pro s. liturgia facienda oblatus. Graeci quandoque plures panes a populo oblatos in prothesi apponunt, ex quibus majorem hostiam cum minoribus particulis sumunt. Cunctos hos panes, monente Arcudio, *προσφοράς* appellant.

[5]) Quid in ejusmodi functione sit praestandum, fuse docet Goar. in notis ad varias *ἀκολουθίας νεκρωσίμους* pp. 423—478.

[6]) *Sarakusta*, a *τεσσαρακοστή* (*ἡμέρα*), proprie quadragesimus dies a morte alicujus, quo officium defunctorum pro eo agitur; inde trans-

	fl. Hung.	den.
pro Szarendar[1]), quae quadraginta missas in se complectitur, nec etiam pro universis solet celebrari, sed solum pro certis defunctis personis, solvatur in parato aere, non vero bonis immobilibus, si deficiat in aere, jumentis exsolvatur penes aestimationem judicum	9	60.

Reliqua ut sunt: pro Paschate, vulgo Past[2]), pro confessione, pro extrema unctione, vulgo Maszlu[3]), pro generali absolutione tempore sepulturae[4]) et gratuiti labores, vulgo Klaka[5]), tolluntur.

His autem praerecensitis beneficiis vere uniti sacerdotes, neque bigami[6]), aut trigami gaudeant.

2°. Fundus, seu locus internus, in quolibet pago, ubi Valachi uniti resident, pro ecclesiis, et domibus parochialibus, si numerus unitorum Valachorum id exigat, et ejusmodi fundum vel nullum, vel minus exiguum haberent, convenienti in quantitate exscindatur, et assignetur.

3°. Clerus unitus, ejusque res in spiritualibus gaudeant iisdem immunitatibus, quibus latini ritus clerus gaudet, et juxta sensum Diplomatis, quod in materia Unionis anno 1699 emanavit, Resolutionesque Caesareo-Regias a decimarum, teloniorum, nauli, honorarii, et taxarum,

---

fertur vocabulum ad designandum tum ipsum mortuorum officium eo die peragi solitum, tum etiam preces in ecclesia per 40 dies pro defuncto fieri solitas. Ita Miklosich et Cihac, op. cit. pp. 694—695. — In Caesareo hoc Rescripto tamen pro minori liturgiarum numero accipitur.

[1]) *Sarandar*, a *σαράντα* pro *τεσσαράκοντα*, proprie donum pro officio mortuorum per continuos 40 dies celebrando; *σαραντάρι* etiam ipsae 40 missae durante hac Quadragesima applicandae vocantur, olim nomine composito *τεσσαρακοντολειτούργημα* appellatae. Slavi teste Miklosich, p. 818, communius *salandar* scribunt.

[2]) De Paschate relege quae ex Maioru transcripsimus pp. 471—472.

[3]) *Maslu* (vox slavica), extrema unctio. De *Officio s. olei*, quae *ἀχολιυθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου* in Euchologio vocatur, deque precibus huic sacramento ritu graeco administrando accommodatis lege Goar, pp. 332—357. — Extremam unctionem recentes Rumeni forma novitia appellant *s. sacramentu alu ungerei de pre urma*, uti videre est apud Borosiu, *Ritualu*, p. 188.

[4]) Ejusmodi *oratio, qua post mortem datur absolutio et indulgentia* (*εὐχὴ μετὰ θάνατον συγχωρητικὴ καὶ ἀφέσιμον*) commentario illustrata exhibetur a Goar., pp. 543—544.

[5]) *Klaka*, pro *tlaka*, (slav.) opera serva manibus praestanda, angaria; germanice Frohndienst, gallice corvée. Cfr. Cihac, pp. 416 et Miklosich, *Lexicon*, p. 991.

[6]) De conditione poparum bigamorum in antiqua ecclesia Rumenorum recole quae superius habentur p. 145.

aliorumque onerum praestatione immunes sint; decimis tamen a terris, si quas praeter parochiales possident, solvendis, aliisque eatenus oneribus, velut catholici latini ritus sacerdotes sic et uniti obnoxii maneant. Ne autem magnus sacerdotum unitorum numerus plebi aggravio sit, admittantur in majoribus parochiis unus parochus et duo capellani, in mediocribus unus parochus et unus capellanus, in minoribus vero parochiis unus tantum parochus; qui taliter ordinati, ac dispositi omnes una cum parochiis earumque fundis, agris, pratis, et faenetis, nec non capeciis praevio modo determinandis, et consignandis annotentur et conscribantur; atque tum de his, tum etiam de eo, quantum unitus Episcopus a sacerdotibus pro eorum ordinatione, ac dein a quolibet ordinato sacerdote singulis annis, seu in aere, seu in naturalibus accipiat, Vos Gubernium Regium genuinam ab iis, quorum interest, capiatis informationem Majestati Nostrae submittendam. In ordinandis autem sacerdotibus Episcopus unitus moderatus sit; neve ultra necessitatem multiplicentur sedulo observet ac praecaveat, neque jobbagionem, seu subditum sine manumissione in damnum et praejudicium Dominorum terrestrium diminutionemque numeri contribuentium[1]), nec ullum ante 25. aetatis annum contra mentem Resolutionum Caesareo-Regiarum ordinet.

4°. Unitis Valachis, ubi eorum plures sunt, in fundis praedicto modo assignandis templum exstruendi licitum erit, neque ullus Dominorum terrestrium in eo ipsos impediat; prius tamen, quam operi manus admoveatur, in vim Caesareo-Regiae Resolutionis in illo principatu Nostro publicatae, Episcopus unitus informationem suam de exstruendis templis Nobis submittat.

5°. Inhaeremus quoad theologi Episcopo unito adjuncti subsistentiam Fundationalibus Episcopatus uniti[2]), et subsecutis benignis Resolutionibus eidem Episcopo jam antehac intimatis; vigore quarum idem Episcopus pro sustentatione theologi, famulorumque ipsius, et quidem pro intertentione mensae singulis annis trecentos Flor. Rhen. ex proventibus episcopalibus, signanter vero ex portione illa Dominii Balásfalvensis, quae ab Altefato Domino genitore Nostro pro mensa Episcopi, ejusque successorum Episcoporum unitorum designata est, exscindere,

---

[1]) Utrique Ecclesiae communis est *irregularitas ex defectu libertatis* (*ἀντικανονικότης ἐξ ἐλλείψεως ἐλευθερίας*), qua a clericatu atque ab ordinibus suscipiendis non solum servi proprie (*δοῦλοι*), sed etiam adscriptitii, coloni, seu jobbagiones (*ἐναπόγραφοι*) arcentur, nisi tamen manumissionis (*ἀπελευθερώσεως*) beneficio gaudeant. In jure latino de hoc disciplinae capite extat titulus *de servis non ordinandis* (tit. 18. lib. 1. Decretal.); consentiunt canones graeci, quos necessario commentario illustratos exhibet *Εὐτάξιος*, op. cit. pp. 138—147.

[2]) Cfr. supra p. 539.

et per angarias sine defectu dicto theologo pendere, pabulum item seu faenum, et avenam, stabulum, ligna focalia, et ex horto episcopali olera, ac hortensia, ut et commodam, statuique theologi convenientem habitationem in episcopali Residentia subministrare, ad ulteriorem usque determinationem Nostram, teneatur.

6°. Quandoquidem nec ex diligenti investigatione hic constat, an Diploma super Valachorum in Transilvania cum S. Romana Ecclesia Unione a Sacratissimo quondam imperatore, et rege Leopoldo Domino avo Nostro colendissimo felicis reminiscentiae, anno millesimo septingentesimo primo die 19. Martii elargitum, in illo principatu Nostro publicatum sit[1]), nec ne, ac ipsemet etiam Episcopus unitus illud se habere et producere posse negat, neque originalis ejus Conceptus in Archivo Cancellariae Nostrae Aulicae Transilvanicae reperitur[2]); hinc ejusdem Diplomatis exemplum, prout ab ipso unito Episcopo fuit exhibitum, Vobis accludimus[3]), positive mandantes, ut in Archivo Vestro, an idem Diploma in originali, vel saltem in authentico transumpto reperibile sit, omni diligentia perquiri curetis; et si reperiatur cum genuina informatione: an videlicet illud Diploma solito publicatum fuerit in Transilvania[4]), et quid obstet, quo minus clerus unitus indultis in eo contentis plene frui nequeat, addita etiam Vestra circa idem Diploma opinione, intra quatuor hebdomadarum a receptione hujus Rescripti Nostri computandarum spatium Nobis submittatis. Interim Diploma primum, quod etiam a summe titulato Domino avo Nostro die 16. Mensis Februarii anno 1699. graeci ritus Valachorum, Graecorum, et Ruthenorum in Hungariae, Croatiae, Sclavoniaeque regnis, ut et in Transilvaniae principatu S. Romanae Ecclesiae unitorum respectu generaliter elargitum, et in illo principatu Nostro nemine contradicente publicatum, subsequenter autem per Sacratissimum quondam imperatorem, et regem Josephum gloriosae memoriae Dominum patruum Nostrum desideratissimum anno 1708. confirmatum fuit, praenotatis Episcopo et clero nationique Valachicae graeci ritus in Transilvania unitis, Nos etiam benigne confirmandum, et extradandum duximus.

7°. Filii Valachorum jobbagionum unitorum, qui scholas frequentare vellent, vel actu frequentarent, et continuandis studiis professorum, et magistrorum judicio capaces dignoscuntur, solum illi ne a Dominis terrestribus impediantur articul. 1. Approbat. principatus illius

---

[1]) Scilicet: promulgatione legali in Comitiis facta. Cfr. dicta supra p. 543.

[2]) Quamvis originalis Conceptus non reperiebatur, Documentum tamen protocollatum erat in Lib. Reg., loco a nobis superius citato p. 301.

[3]) In ea forma Diploma vulgavit cl. D. Fiedler, quemadmodum animadversum est p. 302.

[4]) Responsum affirmativum jam superius repraesentavimus p. 512.

Constitutionum part. I. tit. 6., ubi etiam poena in contravenientes statuta est, observandus erit.

8°. Super pago Balásfalva Episcopi uniti Residentia loco, quem in privilegiatam civitatem erigendum supplicat, informationem, et opinionem juxta responsum die 4. mensis Julii ad Nos datum, ex praesenti principatus diaeta, auditis ibi audiendis Majestati Nostrae submittendam praestolabimur.

9°. Nobilium Valachorum vere unitorum in officiorum collationibus, ubi capacia ex illis subjecta se praesentaverint, eadem habebitur ratio, quae reliquorum Transilvaniae nobilium; ac denique

10°. Cum saepe fatus Episcopus unitus multos Dominos terrestres in Transilvania, fundorum, agrorum, pratorum, sylvarum etc. quae olim ad oppida, et pagos pertinuerint, et a subditis culta, contributionique obnoxia fuerint, magnam partem in praejudicium aerarii Nostri regii ad propriam oeconomiam convertisse: in terra autem regia fundos pagis Valachicis per officiales Saxonicos ademtos extitisse Nobis exponat; volumus, simulque jubemus, ut idem Episcopus ea, quae generalibus terminis in suo Memoriali eatenus refert, coram Vobis Gubernio Nostro Regio per specifica remonstret, et in facto revelet, atque tum de his, tum de Dominis terrestribus, qui suos subditos saeviter tractare comperti fuerint, exactam Nobis submittatis informationem, interim ex officii vestri debito summa diligentia curaturi, ne jobbagiones nimiis aggraventur laboribus, et ad incitas redigantur; sicuti enim una ex parte benigna Nostra mens non est, Statibus et Ordinibus tribusque in illo principatu Nostro receptis nationibus contra principatus fundamentales constitutiones, praejudicium inferre, ita vicissim serio volumus, ut quantum per has constitutiones licet, et sine detrimento juris tertii fieri potest, Valachis indulgeatur; imprimis vero Dominorum terrestrium saevities in jobbagiones, clara et sufficiente norma, ejusque plena executione coerceatur, atque contribuens ita conservetur, ut ferendis oneribus par sit; super qua norma, quemadmodum nimirum illam una ex parte ad juris, et aequitatis regulas, altera vero ex parte ad fundamentales principatus Nostri Transilvaniae constitutiones demetiri convenit, Gubernii nostri Regii opinionem, quamprimum fieri potest, praestolamur.

Reliqua Episcopi uniti petita sive spiritualia, sive saecularia ipsius, clerique, et Valachorum graeci ritus unitorum emolumenta spectantia[1]), cum ulterioris sint indaginis, nunc in suspenso relinquuntur.

---

[1]) Inter alia Episcopi petita et illud erat, ut theologus e Societate Jesu et sex Valachi ad diaetam seu publica Regni Comitia cum suffragio admitterentur (Hurmuzaki, *Fragmente*, II., p. 110). Quod si concessum fuisset, theologus tamen uti facultate non potuisset propter Societatis Jesu leges, quae severe prohibent, quominus ejus membra politicis negotiis tractandis se immisceant. Relege *monita* superius descripta pp. 314—315.

Notum porro est iteratas Resolutiones Caesareo-Regias superioribus annis emanasse, easque per Rescripta in illo principatu Nostro publicatas esse, ne videlicet in dignitatibus, et officiis publicis ibidem constitutis sine petita et obtenta ab Aula licentia inde exire liberum foret; monendum itaque volumus per vos unitum quoque Episcopum, ut et ille benignis ejusmodi Resolutionibus debitum deinceps morem gerere, et negotia, si quae habiturus esset in Aula Nostra promovenda, per Agentem procurare noverit; sin vero ipsimet personaliter, necessitate id exigente, ad Aulam Nostram esset veniendum, causas itineris pro licentia impetranda praevie expositurus, ea obtenta, nec secus e provincia movere praesumat.

Has itaque superius declaratas benignas Resolutiones Nostras, toties fato unito Episcopo praesentium latori, in quantum pro ipsius notitia et directione necessarias fore judicaveritis, scripto communicabitis. Caeterum gratia Nostra Regia, et Principali Vobis benigne propensae manemus.

Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae die 9. mensis Septembris anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo tertio, Regnorum vero Nostrorum tertio.

Maria Theresia.

C. Ladislaus Gyulaffi Baro de Ratoht.

Ad mandatum Sacrat. Regiae Majestatis proprium
Josephus Kozma.

4.

De peremptoria solutione dubii circa legalem Diplomatis Leopoldini secundi promulgationem.

Facta illa, quae per §. 6. hujus Rescripti mandata erat, diligenti investigatione, repertum est documentum peractae legitimae Diplomatis promulgationis, sicque omnis exceptio insufficientis publicationis cum effectu exclusa, ac tota controversia tandem per modum *exceptionis peremptoriae litis finitae,* ut jura loquuntur, e medio sublata conspicitur.

Authenticum promulgationis protocollum dedimus p. 512. Quare id tantum est reliquum, ut uno prolato exemplo hic ostendatur, quomodo Aula Caesarea, post quaestionem de promulgatione ita peremptorie extinctam, Diploma jam sine formidine opponendae exceptionis in favorem Valachorum alleget. Aliud exemplum dabimus p. 574.

Maria Theresia[1]) etc. etc. Illustres etc. etc.

Parochos graeci ritus unitos per varias, tam reales, quam personales injurias in jure et functione passim turbari ac molestari, ex

[1]) Apud Petru Maioru, op. cit, pp. 350—351.

eorum querimonia intelleximus. Benignae Ordinationes Nostrae, quibus idmodi gravamina a rebus personisque eorum remota voluimus, ignotae Vobis non sunt, quas proinde accurate ubique observari facietis, et nominatim quidem curam habebitis, ut clerus unitus in illa, quae hucusque attributa ei fuit, tam personali, quam reali immunitate conservetur, et ab omnibus quorumcunque vexis atque injuriis salvus praestetur; et quia fundos quoque ecclesiasticos diversis in locis, qua per Dominos terrestres, qua per plebem non unitam ereptos, imo necessarium plane etiam adjutorium haud raro sibi ex parte officialium deesse conqueruntur, hac etiam in parte provisioni in literis Nostris patentibus 21. Martii 1760. emanatis ratione fundorum declaratae, nec non ratione adsistentiae per officiales locorum praebendae tenori Diplomatis Leopoldini de 19. Martii anni 1701. subsecutarumque Resolutionum, jubentium nempe ne parochi uniti per laicos propria authoritate cum injuria status ecclesiastici, et praeteritione instantiae eorum invadantur et damnificentur, congruentes ad effectum facietis dispositiones, unaque locorum officialibus injungetis, et ubi quempiam e praeattacto clero in persona aut rebus per saecularem laedi contingeret, requisiti a laeso pro satisfactione hanc in legum ordinationumque Nostrarum conformitate absque longiori protelatione impendant; Vos ipsi vero etiam in omni justo et licito clerum hunc tuebimini, et quum Episcopum quoque eorum monendum jusserimus, ut ubi hunc aut illum e clero suo seu in persona, seu in rebus qualitercunque, et a quocunque laedi contingeret, satisfactio autem sive ex parte laedentis, seu ex parte primae instantiae administrari nollet, aut differretur, Vobis pro indilata medela specifice repraesentet, tali ejus repraesentatione accepta de medela illico providebitis. Quibus in reliquo gratia etc. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae die 11. Aug. 1773.

Maria Theresia m. p.

Henricus C. a Blumegen m. p.

Ad mandatum Sacrat. Caes. Reg. Maj. proprium

Wolfgangus Cserei m. p.

5.

De purgatione legitima Episcopo Klein indicta.

Quum, schismate per adventitium monachum resuscitato, Episcopus Klein publice esset diffamatus tanquam si illud in Causae suae subsidium vocasset defectionemque a fide catholica promovisset, indicta eidem ab Augustissima Aula est *purgatio* in loco competenti, h. e., in Cancellaria Regia Transilvanico-Aulica, *legitime* facienda (*κάθαρσις νομική*), quo objecti criminis suspicio rite deleri publicumque populi scandalum tolli posset. En pauca quaedam de potioribus hujus purgationis rationibus.

A.

De schismate inter Valachos renovato.

Valachos a fanatico quodam fuisse ad antiquum schisma concitatos, auctor Vitae msc. Josephi Balogh superius nos docuit p. 542. Id quomodo acciderit, apud Fleury, *Hist. eccles. cont.*, t. 79, pp. 155—159 narratur hoc modo: Uberes animarum proventus in ecclesia Valachica unita praeclaraque religionis incrementa male habuerunt daemonem, Divinae gloriae hostem, cujus impulsu quidam pseudo-monachus (Bessarion), egregius sycophanta, furtive irrepsit rudemque populum ementita sua pietate ac spurio religionis zelo seduxit, sparsisque pluribus mendaciis, primo in suis latibulis, demum vero, aucta petulantia, palam Valachis insusurravit: *eos ab avita patrum suorum religione aberrasse; sub Unionis specie ad ritum latinum compelli; non modo aeternam eorum salutem, sed et ipsam libertatem eorumque bona periclitari; nil aliud intendi, nisi ut ipsi, aeque ac Calvinistae et Lutherani, uno interitu eradicarentur.* Haec pluraque alia mendacia, pro more omnium haereticorum, dicteriis contra Summum Pontificem adjectis, tanta vaniloquentia ac singularis sanctimoniae eruditionisque ostentatione effutiebat, ut ex populo rudiores magna ex parte malis suis artibus ad suas partes pertraheret; potissimis tamen ex sacerdotibus graecis in Unione ecclesiae catholicae firmiter perseverantibus. Protestantes etiam perfidos delusosque Valachos ad apostasiam, consuetis suis calumniis in Papam et Catholicos effusis, potenter sollicitabant. Quum enim in Transilvania Valachi et Catholici numero et potentia Protestantibus longe praevalerent; horum plurimum intererat, Valachos a Catholicorum Unione avelli[1]. Valuit successus; Valachi enim, quam religionem amplecterentur, ignari, ad circulatoris graeci vocem sese catholicorum sacerdotum jurisdictioni subtraxere: ecclesias frequentare neglexerunt: seque totam legis plenitudinem adimplesse arbitrati sunt, dummodo se non esse unitos, raucis faucibus vociferari didicissent.[2] . . . Dum autem hi Valachi, rupto rationis ac verae religionis freno, publicam pacem perturbarent, atque in varias violentias prorumperent, Augustissima M. Theresia, hisce malis tempestive obviatura, primo lenitatis viam tentare statuit, ut hosce misere delusos ad saniora reduceret. Praeprimis ergo Ferdinandum Traunium, Transil-

---

[1]) Cfr. quae ea de re ex Actis exhibuimus pp. 218 et 278.

[2]) Per eam occasionem patuit, quam vere Kollonichius olim scripserit, ad Orientales in suscepta Unione confirmandos opus esse missionariis piis ac doctis, qui in ipso illorum ritu eos ad veram fidem atque ad bonos mores informarent; quod scilicet rudis hominum multitudo sacerdotes latini ritus ut suspectos fugiat. Sed recole quae de hoc argumento passim dicta sunt libro primo pp. 13—96.

vaniae Gubernatorem, heroem prudentia et virtute militari clarum, rogavit, ut ex hisce Valachis seniores magisque moderatos Cibinium convocaret, expositisque periculis, quibus sese sua pertinacia regiisque mandatis obstrependi licentia exponerent, illos a suis erroribus ad veritatis semitam, quam a plurimis jam annis trivissent, reducere niteretur. Insuper regina quendam episcopum Munkátsio in Transilvaniam emisit, qui cunctas Valachorum ecclesias lustraret. Hic igitur pertinaciores ad suum tribunal evocavit, eosque de pravis suis opinionibus deducere sategit; exiguo tamen laboris sui fructu. Quum vero eorum nonnulli, se a suis Dominis durius haberi, immodicisque exactionibus exhauriri quererentur, regina, ne in hac etiam parte eis deesset, multos nobiles Catholicos, nec non quendam Alba-Juliensem canonicum, omnes aequitatis studio ac moderationis laude insignes viros, eo deputabat, ut in eorum querelas inquirerent ac levamen oppressis ferrent. Brevi tamen hasce querelas nonnisi vanos pertinacis corruptaeque indolis obtentus fuisse deprehensum. Quocirca regina, quum lenitatem bonitatemque regiam sectaria petulantia eludi cerneret; poenarum severitate aut potius metu seditiosos compescere statuit, promulgato regio Diplomate mox afferendo.

B.

De Bessarione, monacho Serbico, sub peregrinationis praetextu ad concitandos Rumenos Carlovicio emisso.

Literae commendatitiae patriarchae[1]).

Arsenius[2]) Dei gratia orthodoxus Archiepiscopus Ipekiensis, Serviae, Bulgariae, occidentalis maritimae orae, Herczegovinae, Bosniae, Dalmatiae et totius Illyrici patriarcha.

Reverendissimis, Reverendis, Excellentissimis item, et Illustrissimis cujuscunque status, gradus, conditionis et dignitatis tam ecclesiasticis quam saecularibus, praesentes

---

[1]) Extant apud Petru Maioru, op. cit., p. 107.

[2]) Patriarcha Ipekiensis Arsenius Joannović Šakabent, metropolitae Carloviciensis Vincentii Joannović († 17. Jun. 1737) successor, invitante Aula Caesarea e Serbia advenit Belgradum d. 17. Septemb. 1737, tanquam patriarcha et metropolita Carloviciensis ab imperatrice confirmatus die 21. Oct. 1741. De eo plura habet Schwicker, *Politische Geschichte der Serben in Ungarn*, pp. 74—76. Budapest. Aigner. 1880.

nostras visuris, lecturis aut audituris salutem, et respective obsequiorum nostrorum promptitudinem cum impertitione benedictionis!

Exhibitor harum, secundum fide dignam ejusdem relationem, ex districtu Maydan, in inclyto regno Bosnae existente oriundus, patre Maximo, matre Maria, nunc Constaniczae in incl. regno Croatiae degentibus, natus, laudabili adeo intentione totum se vitae eremiticae, et sacris peregrinationibus devovit; quemadmodum etiam duobus abhinc annis eidem proposito suo insistens ad complura sancta loca, et s. montem Athon, videndarum colendarumque in similibus locis conservatarum sacrarum reliquiarum gratia profectus, in sacram usque reparatione salutis humani celebrem urbem Hierosolymam penetravit; posteaquam vero inde in vicino prius sancti Savae claustro habitu s. Ordinis angelici majoris[1]) indutus, et nomen Nicolai in Visarionis permutans, cum licentia Superiorum, in has partes remissus esset, et nunc iterum singulari

---

[1]) Quemadmodum tres sunt monasticae vitae gradus penes Graecos, *ἀρχάριοι*, *incipientes* seu novitii; *μικρόσχημοι*, *parvi habitus*, qui tirones praetergressi ut *ἀσκηταί* profectui spiritus operam navant; et *μεγαλόσχημοι*, *magni habitus*, qui jam *angelicum vivendi modum* (*ἀγγελικὴν πολιτείαν*) amplexi perfectionis apicem attigerunt: ita et tria sunt vestium genera, triplici eoque distincto solemnitatis ritu in ecclesia suscipienda. *Ἀρχαρίων* seu tironum est *ῥᾶσον*, *tunica* cum cingulo, et *καμιλαύχιον*, *pileus:* quibus candidati induuntur servatis caeremoniis *τῆς ἀκολουθίας εἰς ἀρχάριον ῥασοφοροῦντα*, *Officii in novitium monachali veste primum induendum* (apud Goar., pp. 378—382). Qui istis *habitus monastici* veluti *praeludiis* (*προσχήμασι*) induti *ἀτέλειοι καλόγηροι*, *imperfecti monachi* sunt relicti, legitimo tempore promoventur ad primam classem *τῶν τελείων καλογήρων* fiuntque *μικρόσχημοι* cum ritibus *τῆς ἀκολουθίας τοῦ μικροῦ σχήματος*, *ἤτοι τοῦ μανδίου*, *Officii parvi habitus id est mandiae* seu pallii (Ibid. pp. 382—402). Qui supra *μικροσχήμους* virtutis studio jam sunt provectiores sublimiorem ordinem *τῶν τελείων καλογήρων* seu *τῶν μεγαλοσχήμων* constituunt, donanturque *τῷ κουκουλίῳ*, *cucullo:* adhibita solemnitate *τῆς ἀκολουθίας τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος*, *Officii magni et angelici habitus* (Ibid. pp. 403—418): unde etiam *τέλειοι καλόγηροι τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος* dicuntur: quod Angelis aequalem in obsequio divino famulandi rationem imitentur. In versione germanica *historiae eccl.* Andreae Schaguna religiosus *magni et angelici habitus* non incongrue vocatur caluger, *der die höchste Mönchsweihe empfangen hat* (p. 113).

quodam in sacris his locis vitam agendi zelo permotus denuo ad praefatam urbem memorataque sacra loca proficisci intenderet, requisivit nos debita cum instantia humillime, quatenus institutum ejus approbantes, pro perficiendo securius itinere, has ei literas testimoniales, extradaremus. Nos igitur petitis ipsius in gloriam summi numinis vergentibus locum dantes, eundem Visarionem universis et singulis supra memoratis debito cum respectu commendandum duximus, rogantes ultronee, quatenus eundem non solum in progressu ubivis locorum libere et absque vexa transmittant, eidem pro posse christiana caritate liberaliter patrocinentur, et contra malignos quoque casus benigne defendant, sed etiam pro vero orthodoxo orientalis nostrae religionis cultore et genuino filio teneant, et recognoscant. Quem ipsum impertiendum favorem nos, quantum in nobis est, precibus et benedictione nostra demereri conabimur. Datum in residentia nostra Carloviciensi die 12. mensis Februarii anno rep. sal. MDCCXLII.

(L. S.) Arsenius Quartus.

Quod praemissum testificatorium et reccommendatorium scriptum ex praemisso originali fidelissime translatum existat, praesentibus testor. Carlovicii die 13. Febr. 1742.

Jonas Krisaz m. p.
Secretarius patriarchalis.

Ex relatione militari anni 1742[1]).

Elapso die Sabbati, qui fuit 11. hujus, delata est Dobram ad Georgium Pap, archidiaconum graeci ritus unitorum Dobrensem, epistola quaedam ex Kápolnas, loco in confinibus Banatus districtu Lipaiensi sito, subscripta ab Ober-Knesio[2]), cognomine Petko, inscripta vero ad Vice-Ductorem Dobrensem Joannem Ladár, in qua idem

---

[1]) Exhibetur a Petru Maioru, op. cit., pp. 103—105.

[2]) *Knĕz*, Slavis fere est Dominus, princeps, dux (ἄρχων, ἡγεμών). Cfr. Miklosich, p. 294 et Du Cange v. Caganus ac vide etiam Kalendarii tom. I., pp. 150 et 212.

Ober-Knesius scribit, venturum eo post duas tresve horas quemdam Sichastro, cui de hospitio tantum provideat, caeteris autem opus eum non habere, admoneatque archidiaconum, ut cum pulsu campanarum, luminibus, laternis, populo, venienti obviam procedat, seque ad designatum hospitium deducat. Quo intellecto, archidiaconus Dobrensis istud quidem haud facturum coram Vice-Ductore declaravit, quum neque a Superioribus suis admonitus, neque sciat, quis ille sit, cui honor iste singularis impendi debeat. Quare Vice-Ductor abiens ab archidiacono hospitium, uti petebatur, constituit; interea vero aderant duo equites ex Banatu (quos Graecos ex Lippova archidiaconus credit), qui adesse jam Sichastro significabant, atque cum iis caeremoniis, quarum jam meminimus, hospiti obviet, monebant; quod cum is facere recusaret, recesserunt equites, atque paulo post advenit Sichastro, magna equitum peditumque stipatus caterva; ingresso hospitium populus veniebat frequentior pedum manuumque osculis hospitem reveritus, quibus exactis per interpretem (ipse autem non nisi rascianam calere dicitur) ad populum dixit, dolere se vehementer, quod tot animae, quas praesentes intuetur, aeternum perdendae sint; sed nec harum quidem tantus illum dolor habet, quantus prolium, quae in hac Unione educandae sunt, in qua hominem damnari est necesse. Plura ejusmodi declamans colloquia, revelationes a SSma. Dei Genitrice, quae sibi quotidie apparet, referebat; tum quo eum reges, viri principes in honore semper habeant, exposuit: quo etiam fecit, quum archidiaconus honores illi cupitos non detulisset, ei maledictionem a Deo imprecatus est. Altero porro die, hoc est Solis, ubi admonitus a populo fuisset, tempus esse adeundi ecclesiam, reposuit: hodie a Virgine Deipara jussum se fuisse abstinere ab ingressu ecclesiae. Post haec recessit Dobra stipatus Banatensium et Dobrensium magna caterva, comitantibus etiam honoris gratia aliquibus Legionis Springerianae viris, venit Devam, atque hic apud Graecum quendam hospitatus ad confluentem populum multum iterum injuriose de Unione,

de unitis sacerdotibus per interpretem (popam quendam schismaticum) pro concione dixit. Excubans hic locumtenens centurionis literas salvi conductus exhiberi sibi per corporalem petiit, quas etiam equitum aliquis, qui ex Banatu eum comitati sunt, reponebat se ipsum has salvi conductus tabulas ad locumtenentem allaturum; quum tamen si de eis literis interpellatus interdum fuit, reponebat se in fronte, cui nomen Salvatoris impressum gerit, tales literas habere; interea vero dum corporalis nuntium ad locumtenentem refert, elabitur hic impostor, postquam numerosissimum populum aliunde superstitioni apprime addictum, in animi anxietates conjecisset. Deva dein ad Szászváros profectum retulerunt illi, qui inde huc advenerant, quibus auditis locumtenens ille nuntios suos expedivit ad ea loca, per quae transiturum credebat, ut ibidem detentus ad ulteriores Superioritatis ordines sisti valeat. Vestitus illi crisii coloris est in eum fere modum, quo Basiliani monachi in Moldavia utuntur; tectum caput pileo, ex quo fasciae imaginibus Salvatoris, Virginisque Deiparae insignitae, dependent; statura mediocris, barba in mento parva nigri coloris vultusque macie enectus, neque aliud obsonii praeter legumina aut accipit, aut edit, nummos tamen illi esse referunt.

C.

De causis famae Episcopi publice laesae ex Actis Synodi in negotio suorum petitorum celebratae.

Acta Synodi provincialis cleri Valachici proxime celebratae, ad quam Dominus Episcopus L. Baro Klein simplices etiam popas, nobilitatem Valachicam et plures etiam de plebe, praesertim ex partibus nuper ab Unione resilientibus contra stilum alias usitatum convocaverat, breviter recensita.

1°. Legi coram Synodo Dominus Episcopus curavit, quam inutilia pro ipsis hactenus fatigia fecerit, quum Viennae nonnisi speciosis verbis lactatus sit. Status quoque Diploma eorum sine circumscriptione extradere nolunt, nec ullatenus nobilitatem ad majora officia applicari an-

nuunt; quin, accepto etiam Suae Majestatis benigno Rescripto, novam iidem Status fecissent instantiam, ut prorsus in gremium regnicolarum Valachi non recipiantur, quam instantiam de verbo ad verbum legi curavit: quod ipsum congregatos in Synodo tam plebejos, quam nobiles multum commovit, praesertim postquam addidit: in eo laborare Status, ut liberae etiam alias migrationis Valachi jobbagiones, seu glebae adscriptitii efficiantur, dum jam ab Aula obtinuissent, ut quivis, per septimanam domino terrestri tres dies serviat, nec locum residentiae mutare possit.

2°. Legi curavit illud Decretum, quod secum attulit[1]), ubi dum stipendium propter Szerendár et alias functiones parochiales antea percipi solitum limitari audissent, valde conturbatus est clerus; dein quum ad illam paragraphum Decreti ventum esset, ut Dominus Episcopus theologum solvat, exsurgens idem deposito pileo in haec verba erupit: „aut ego Episcopus non ero, aut inquartirizantem in domo mea non alam". — Inter reliqua ita semel allocutus est Synodum: „aut ritum mutare debebitis, aut de alio aliquo cogitetis": ad quod plebs nimium commota est.

Scopus hujus Synodi erat iste, ut tam clerus, quam nobilitas et plebs deliberaret, an ultra in eorundem negotiis laborandum sit; et si ita, de sumptibus cogitent. Deinde si illa omnia consequi nequirent, quae ipsis promissa sunt[2]), an servare deinceps velint Unionem, vel abdicare?

Exitus vero ejusdem Synodi hic fuit: clerus, nobilitas et plebs scripto exhibuit, quod illi abdicare velint Unionem, nisi illa omnia ipsis praestentur; quin plebis major pars eo erupit, ut dixerit, „praestentur ipsis illa, vel non praestentur", se tamen ab Unione recessuros; et ab illo tempore longe majus serpit schisma. (A. E. Tr.)

---

[1]) Rescriptum Augustae superius relatum pp. 548—556.

[2]) Multa petebantur, quae nunquam erant promissa.

Quemadmodum Caesareorum armorum in Transilvania praefectus sui muneris esse duxit, idoneas informationes de periculosis populi motibus per Bessarionem excitatis ad consilium Aulae Bellicum transmittere[1]), ita et gubernator provinciae Cancellariam Aulico-Transilvanicam de tumultuosa hac Synodo certiorem faciendam censuit perscripta ex urbe Cibiniensi propria relatione, suo tempore, ut videbimus, novis accessionibus complenda.

D.

De Episcopo purgationis praestandae causa Viennam evocato; de poena contumaciae fugienti, propter contractum eremodicium, irrogata; de Sede episcopali impedita.

Informationibus, quas diximus, Viennam allatis, Augustissima Aula in magno eoque vero timore versabatur, ne episcopo lubricam hanc viam tenere pergente multitudo semper magis concitaretur ac periculosis rerum non ecclesiasticarum tantum sed et civilium motibus agitaretur[2]). Hinc ad id consilii deveniendum esse censuit, ut antistiti purgationem in Cancellaria Transilvanica faciendam idoneamque cautionem (*ἀσφάλειαν* vocant) praestandam indiceret. — Paruit quidem Episcopus; sed Causa vix proposita judicium subito deseruit, ac sub specioso sacrae ad Cellas Marianas peregrinationis praetextu clam furtimque Romam aufugit. Unde Cancellaria negotium *μονομερῶς* finire compulsa praesulem ex contracto eremodicio contumacem poenisque in lege constitutis obnoxium declaravit, immissione in bona absentis custodiae causa decreta.

Quoniam autem ex ignorantia juris totam actionem narrando depravat Samuel Klein, juverit hic pauca quaedam certa juris principia adscribere, quo de hujus litis natura et ii recte prudenterque judicare queant, quorum manca adhuc est processus judicialis notitia.

Ne dolo vel contumacia litigantium inutile evadat judicium legitime institutum[3]), poenae indictae sunt adversus eum, qui vel in jus vocatus simpliciter non comparuerit, vel qui venerit quidem, sed calliditate aliqua ad fallendum adhibita incertum reliquerit judicem inter-

---

[1]) Cfr. heic pp. 560—562.

[2]) Inanem non fuisse Caesareae Aulae timorem, non ita multo post historia immanis illius rebellionis ostendit, quae ducibus Horjah et Klotška Transilvaniam terrore tumultuque complevit; qua de re videri possunt auctores qui magno numero citantur a Wurzbach, *Biogr. Lexic.*, t. 9, p. 275, et t. 12, p. 111.

[3]) De hac materia agunt auctores in tit. Decretalium *de dolo et contumacia* (II., 14).

rogantem, vel qui denique *illicentiatus, nullo sufficienti responsali dimisso, recesserit*[1]), h. e., qui judicium sine judicis venia nulloque idoneo procuratore relicto deseruerit.

Qui judicio agi jam coepto *contumaciter a praesentia judicis recedit*[2]), dicitur contrahere *ἐρημοδίκιον, desertum judicium*[3]), qua voce graeca et Romani Jurisconsulti frequenter utuntur. Est autem eremodicii effectus, ut judicium *μονομερῶς*, h. e., altera tantum parte agente[4]) finiatur, et litis desertor damnetur, nisi de absentia se purgaverit. *Ἐρήμη*, inquit Hesychius, *μονομερὴς δίκη, ὅταν μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος ἐπὶ τὴν κρίσιν διατηθῇ. Eremo est judicium una ex parte constans, quum reus, qui se non stitit in judicio, condemnatur.*

His nixa principiis Cancellaria Transilvanico-Aulica Episcopum Fogarasiensem, qui eremodicio evidenter contracto intra legitimum terminum, utut peremptorie evocatus, praesentiam sui facere contempsit, manifesto contumacem declaravit, edito *Decreto missionis in possessionem bonorum* seu fundationis episcopatus *custodiae causa;* quumque deinde, ulteriore etiam elapso termino, sua adhuc obstinatione sententiae, ut Cancellaria interpretabatur absentiam, perrexisset Augustissimae Aulae non obtemperare, libero in dioecesim reditu interim est interclusus; et ita *Sedes episcopalis* sensu canonico *impedita* evasit[5]).

Hanc, quae *servandae ac custodiendae fundationis causa* decreta est missio in possessionem bonorum episcopatus, eo moderamine tamen executioni mandari jussit Caesarea Aula, ut et Episcopo redituum pars pro sui tuitione per Vicarium generalem Romam mitteretur, et caeteris obligationibus fundationis circa monachos, Vicarium, professores, alumnos tum Balásfalvenses tum Romanos, ac theologum[6]) accurate satisfieret. Sed de his omnibus fusius agetur paragrapho sequenti.

Quibus omnibus rite circumspectis ingenuus lector ad suum judicium jam revocet quae de hujus Causae tractatione atque exitu ex Valachico textu Samuelis Klein[7]) in germanicum sermonem translata suoque more exornata dat Hurmuzaki, *Fragmente*, II., pp. 107—108 et 124-125. Sunt autem ejusmodi:

Unter Führung des Generalauditors P. Balog rotteten sich die Widersacher des Bischofes, nämlich die übrigen Jesuiten, mehrere

---

[1]) C. *Constitutis* 12. X. de procuratoribus (I., 38).

[2]) C. *Prout* 4. X. de dolo et contumacia.

[3]) Derivatur *ἀπὸ τῆς ἐρήμου δίκης, a desertione litis.*

[4]) *Ἐρημοδίκιον* propterea et *μονομερῆ ἀγωγήν* vocant, h. e., judicium ex uno litigatore constans.

[5]) De notione *Sedis impeditae* cfr. Vering, *Lehrbuch des Kirchenrechtes*, pp. 584—585, edit. 2.

[6]) Cfr. supra p. 537—539.

[7]) Apud Ciparîu, *Acte si fragmente*, pp. 98—99.

vornehme Provinzbewohner und auswärtige Ankömmlinge, überdiess der bischöfliche Generalvikar Petrus Aaron, ungeachtet seines Verhältnisses als Neffe Klein's, zu einer Verschwörung zusammen, deren Zweck der Sturz dieses Oberhirten war. Sie klagten daher denselben bei der Kaiserin vielfacher Missbräuche und Unzukömmlichkeiten an, namentlich, dass er in der Diözesansynode die Alternative zwischen Religionswechsel oder der Anrufung einer Vermittlung gestellt habe; dass er in der Kirche aus Büchern der Nichtunirten vorlesen lasse; dass er von den nichtunirten Bischöfen ausgeweihte Priester anstelle, und die des eigenen Landes hintansetze; dass er dem unionsfeindlichen Wanderprediger und Wühler, dem Mönch Wissarion aus Bosnien, während des propagandistischen Angriffszugs nicht mit höherer Energie entgegengetreten sei; dass er die weitern Fortschritte der Union hemme; dass er endlich sich unterfangen habe, angeblich im Namen und Auftrag des Volks und des Klerus dem Kaiser Privilegien abzuverlangen, von denen doch die mit ihrem Zustande zufriedene Bevölkerung Siebenbürgens keine Ahnung hätte.

Ueber diese geharnischte Anklage von Seiten des Generalauditors und Jesuiten P. Balog und seiner Genossen erging an Klein die Weisung, sich nach Wien zur Rechtfertigung vorzustellen, welcher Weisung derselbe unter Mitnahme seines Neffen und Generalvikars Petrus Aaron gegen Ende Juli 1744 nachkam. Als er daselbst um Vorlassung zur Monarchin einschritt, ward ihm dieselbe mit dem Bedeuten verweigert, er müsse vorerst seine Unschuld nachweisen und zu solchem Behufe sich an die Siebenbürgische Hofkanzlei, als die ausschliesslich zuständige Behörde, wenden. Seine arglistigen Widersacher wussten ihm auf unscheinbare Art mittels eines sein Vertrauen geniessenden Priesters den Glauben beizubringen, als ob man bereits beschlossen hätte, ihn zu Graz in einer geistlichen Besserungsanstalt unter strengen Verschluss gefangen zu halten. Durch solche Nachricht geschreckt, und dem Rathe des angeblich wohlmeinenden Priesters folgend, raffte er sich auf, schützte eine Wallfahrt nach Maria-Zell vor, und mit Hinterlassung seines Vikars Petrus Aaron in Wien entschlüpfte er verstohlen und geraden Weges nach Rom, wo er persönlich den Schutz des Papstes anrief. Darauf eben hatten es nun seine Widersacher abgezielt; denn, sagten sie, wenn er sich nicht selbst schuldig gefühlt hätte, so wäre er auch nicht insgeheim entwichen. Der Papst nahm sich allerdings des verfolgten Bischofs an und dieser selbst übermittelt von Rom aus der Kaiserin eine umständliche und wohlbegründete Rechtfertigungsschrift in Betreff der gegen ihn angeregten Beschuldigungen. Dieser Schritt fruchtete indessen so wenig und seine Vertheidigung fand bei Hof so geringe Beachtung, dass statt aller Antwort lediglich die ausdrückliche Weisung an die kaiserliche Hofkammer erfloss, das ganze Vermögen und Einkommen

Klein's in Beschlag zu nehmen[1]). *Hiedurch gerieth der Bischof in arge Geldnoth und Nahrungssorgen, und sah sich zuletzt sogar gezwungen, in der Verpfändung seiner Werthsachen, ja selbst seines goldenen Brustkreuzes Aushilfe zu suchen.*

Sed oblectaverit aequum lectorem, indoctis illis historiae ac juris depravationibus insuper habitis, vilibusque honorabilium virorum criminationibus contemptis altiora spectare atque animum ad eximiam illam divinae caritatis industriam advertere, qua Societas Jesu calamitosis istis temporibus pro omnium salute, nullo religionis discrimine facto, totam se devovit. Ex uno anno 1738 Annales msc. (B. P. V. 12132 et 12187) tot splendida plus quam humanae caritatis fortitudinisque exempla referunt, ut ea in unum caput collecta veluti Martyrologium Provinciae Austriae S. J. ejus anni constituant, cujus initium ac finem — ἀρχιτέλειαν vocant Graeci[2]) — huc transcripsisse satis fuerit.

An. 1738. — Caput XVII. — Victimae caritatis.

ΑΡΧΙΤΕΛΕΙΑ

Prooemium. Ἀρχή. — Enarratis, quae per omnem hanc Provinciam cum laude ac utilitate gesta sunt, ad eorum quoque memoriam connitendum est calamo, qui suum in his spiritum posuere. Atque eos quidem omnes etsi beatitatis mercede una jam perfrui veterana virtus cum recte factorum gloria conjuncta persuadeat, juvat tamen his ipsis in monumentis sejungere, quos lethi genus illustrius a caeteris distinxit. — Opportuna his accedit ad meritum perinde ac gloriam, quae Hungariam misere depopulata est, contagionis calamitas, stetitque eorum casu vetus illa Societatis laus, qua filios vitae prodigos ubi animorum salus deposceret, perpetua sibi succedentium serie discrimini objectare consuevit. — Undeni per quaterna domicilia hoc lethi genere prostrati anno quem scribimus 1738, perfectae caritatis victimae ceciderunt, habituri proximo non paucos, qui in arenam suggredientes ad ejusdem gloriae communionem grassentur. — Debemus certe, quibus vita residua est, fratrum martyrum ritu se publicae saluti devoventium memoriae haec pauca folia, quibus et fati meritum posteris tradatur, et eadem audendi generosus ardor suscitetur.

Sequuntur heroica gesta eorum, qui divinae caritatis flamma incensi eo anno se suamque vitam saluti miserorum donarunt[3]); *narrationique brevis hic imponitur*

---

[1]) Caesareae Camerae mandatum est, inquit Samuel l. c., *ea se cuprind tót averea episcopului;* verum ex Actis apparet, solam Caesaream fundationem Balászfalvensem, non autem fortunam privatam Episcopi, detentam fuisse. [2]) Cfr. Kalendarii, t. 2, p. 237.

[3]) Quo spiritu nobiles isti heroes peste infectis servierint, uno illius exemplo possumus conjicere, qui ultimo loco victima caritatis cecidit

Finis. *Τέλος.* — Atque hi sunt viri misericordiarum, qui per fidem et caritatem vicerunt regna, et beatas adepti sunt promissiones. Convaluerunt de infirmitate; fortes facti sunt in bello, et testimonio fidei probati, quibus dignus non erat mundus, humanis omnibus altiores, superis debiti; in terris visi, ut essent exemplo, in coelum levati, ut sint patrocinio; quibus quid vetat, e Martyrologio Romano illud ad Pridie Kalendas Martias mutatis nominibus adscribere: *Alexandriae commemoratio sanctorum presbyterorum, diaconorum, et aliorum plurimorum, qui tempore Valeriani imperatoris, quum pestis saevissima grassaretur, morbo laborantibus ministrantes, libentissime mortem oppetiere; quos velut martyres religiosa piorum fides venerari consuevit*[1]).

Necessariae brevitati servituri annos proxime sequentes transilimus, ex ultimo tempore adhuc unum fragmentum adjecisse contenti.

An. 1743. — Cum civibus, ut in publica calamitate, gemebat Claudiopolitanum Collegium. Jam enim se mensis circumegerat, ex quo urbs militari corona cincta summis, ob intercisa commercia, annonae laborabat angustiis, passimque vel remittente post Februarii mensis initia pestilentiae malo increscebat fames, quin ulla commeatus appareret spes: quod plena scilicet convalescentium curatio cum eaque experiendae valetudinis tempus protraheretur nullo praefixo initio. In

---

Belgradi, Patris Bernardi Khabes, Viennensis. De eo haec annotata reperiuntur: „Divi Xaverii festa luce destitutus, ejusdem Indiarum apostoli exemplo, omni non modo corporis solatio, sed illo etiam spiritus, quod e praesentia sacerdotis hausturus fuisset. Itaque sola praesente virtute sua excessit, cujus argumentum grande reliquit, voti chirographum a morte repertum, quo se non paucis abhinc annis Adm. R. P. N. Angelo Tamburino annuente obstrinxit, suppetias se laturum, primum ac contagio pestilens uspiam se terrarum Austriacarum prodidisset, adjecta suffragiorum cessione, qua sacrificia sibi ex more Societatis a morte pendenda, sui immemor, animabus piaculares inter flammas detentis generosa prorsus ac heroica liberalitate donabat, omni se illo fructu spolians, quem inde oportebat ad se derivari." Alia de Patre Khabes dat Stöger, *Scriptores*, p. 182.

[1]) Horum res gestas multis laudibus prosequitur s. Dionysius Alexandrinus (apud Euseb., *Hist. eccles.*, l. 7., cc. 21 et 22) elogiumque sic absolvit: *Et hoc quidem pacto optimi quique ex fratribus mortem oppetierunt . . . multum laudati,*

ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ εἶδος διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἰσχυρὰν γινόμενον μηδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν.

adeo ut istud mortis genus, propter insignem pietatem et robustam fidem susceptum nequaquam inferius martyrio censeretur. (Apud Migne, Patr. gr., t. 20, pp. 689—690).

Plura de eo argumento prostant apud Bolland. in Act. SS., Febr. t. 3., pp. 726.

tanta rerum difficultate heterodoxi aeque atque Catholici in Nostrorum misericordiam ac auctoritatem confugere; orare supplices et infimis precibus, tot caeteroquin acceptis beneficiis id modo adderent, supremi ex contagione elati funeris diem etiam uti purgationis seu quarantenae primum numerare deinceps liceat. Nec in cassum cecidere preces. Etenim P. Rectoris[1]) interventu et opera afflictae civitatis causa vel supra civium vota et expectationem confectum Cibinii est; quod enim nec petere, nedum sperare ausi sunt; effectum insuper, ut constitutus alias dierum numerus aliquantum etiam imminutus fuerit. Hinc a publico cursore allatae redditaeque undetrigesima Martii civico Magistratui literae, e Senatus consulto vulgabantur continuo per omnia urbis compita, adstrepentibus aereis tympanis, effusisque in laetitiam, Societatis laudem, et gratiarum actiones civibus; pauculis dumtaxat moestis potius quam plaudentibus, qui fors ab incolis extrema passis usurarum lucrique nondum per id tempus satis expresserant. Atque hac occasione per verni jejunii tempus, et quod excedit, una cum suo capite Jegena primum, deinde Carolina, Cibinio et Udvarhelyino, quo contagionis declinandae causa secesserant, ad Collegium recepere se socii. Pestiferorum saluti consulturus qui in urbe remanserat, seu in publicis nosocomiis, seu privatis aedibus non modo operam omnem eo contulit, absque supremis morientium praesidiis ne quis decederet, sed commendicatis etiam medicinis obsoniisque si prorogare miserorum vitam non poterat, eo curas intendebat, ut temporarium saltem afferret solatium. Par nullo religionis discrimine impendebatur caritas iis, quos carcerum squalor vexaverat. Nonnullis obtenta libertas e vinculis; plerisque subministrata alimenta, nemini non sublevata aerumnosae commemorationis taedia piis alloquiis, quin etiam inter vinctos catholici nominis introducta consuetudo est, junctis quotidie precibus persolvendi corollam Marianam, cum Lauretanae Virginis laudibus. At non alii sociorum opem hodieque pluris faciunt, quam quinque opifices. Hi furto amissis, quas per omnem aestatem compararant, pecuniis, dum autolyci cognoscendi, suaque recuperandi spe ex infamis sagae praescripto annilibus sese superstitionibus polluunt, temereque arrogata sibi potestate, insontem pro sonte capiunt; captumque deinde, vinctumque domi suae dierum aliquot inedia macerant; re cognita in carcerem et ipsi compacti, temeritatis suae graves sane poenas daturi fuerant, nisi sacerdos noster eo flexisset judicum animos, ut sacris potius sex dierum commentationibus totidemque jejuniis laesae magistratus auctoritati satisfactum vellent. Unde duplex in eosdem manabat utilitas. Ab

---

[1]) Is erat P. Joan. Bapt. Szegedi, quem eximia virtutum ac doctrinarum laude exornatum vide tum apud scriptores indigenas Fejer, Horanyi, Pauler, Stöger, Wurzbach aliosque plures ab hoc citatos, tum apud exteros in Bibliographie universelle, Feller, de Backer, et alios a praecedentibus adductos.

expiatis enim anteactae totius vitae noxiis et pristinos mores emendarunt in melius et prima condonatae libertatis nocte, stimulante furem conscientia, Rhenenses centum et triginta ex deperdita summa occulte receperunt. — Ad haec desertori militiae necnon mulieri Calvinianae ad Monostoriense templum, nonnullis ad collegium confugientibus ex integro impetrata poenae remissio; militum alteri in tantum mitigata est, ut aeneis commilitonum fistulis pro carnificis ense objectus fuerit, tribus aliis quoniam patrocinari non poterant, individui ad supremum supplicium adhaeserant comites. Quod ultimum religiosae caritatis obsequium bini quoque in Olach-Fenes experti sunt Valachi, qui rejecto popa schismatico, per sacerdotes nostros exsolvi criminum vinculis animarique ad ultimam luctam petierant. Et vero indigebant, qui in fatali arena sufficerent animos, quando repetitis etiam ictibus debilior Zingari manus vixdemum carnificinam finiit. Fovebantur denique praeter animos aegrotantium quoque lueque infectorum corpora, ut medicinis e pharmacopaea nostra gratuito suppeditatis multi hodieque aut conservatam, aut in integrum restitutam valetudinem debeant. Duplicabatur annona pauperibus ad januam solita; iis vero, quos a colligenda ostiatim stipe honestus pudor absterruit, aut, qua jam afflati erant, contagio procul a communi arcebat consortio, cum pane aes quoque, et carnes in dies singulos submittebat domestici Superioris liberalitas, quin arida quoque ligna, ex vicinis Collegii silvis colligenda indulsit, quod beneficium civitati, commeatu interclusa, longe opportunissimum accidit, quod sine hoc tecta debuerat arboresque frugiferas in focum convertere. (B. P. V. 12137).

An. 1743. — In Claudiopolitano Convictu nobilium positae sunt statuae divorum Nicetae, primi Dacorum, et Adalberti, primi Hungarorum apostoli, ut clerici alumni in binis patriae apostolis ante oculos habeant, quorum exemplo et patrocinio vivant in posterum. (Ibid.)

In eundem annum 1743 incidit expeditio literaria et apostolica a tribus Patribus Pataj, Peterffi et Szegedi Georgio, invitante principe Nicolao Maurocordatos in Moldaviam facta, de qua tamen alio loco commodius dicemus.

§. 4.

De tempore Sedis impeditae (1745—1751).

I.

Animadversiones praeviae de conditione canonica Sedis impeditae.

1. In administrationem Sedis episcopalis impeditae non se ingerit Archiepiscopus; verum de ea *Sedes Apostolica (cujus interest ecclesiarum providere necessitatibus), quam cito commode fieri poterit, est consulenda*[1]).

2. Si Episcopus *a paganis aut schismaticis captus* nec Vicarium generalem reliquerit, nec literarum commercium cum Capitulo ecclesiae cathedralis habere possit, *capitulum* ipsum per Vicarium canonice eligendum interim *in spiritualibus et temporalibus administrare debebit, donec per Sedem Apostolicam aliud contigerit ordinari*[2]).

3. *Sedes Apostolica* variis modis circa administrationem Sedis impeditae *solet ordinare*, vel Vicarium generalem ab Episcopo relictum in suo munere confirmando, vel Visitatorem deputando, vel Administratorem seu Vicarium Apostolicum constituendo.

In casu hoc nostro Sedes Apostolica initio quidem consensit, ut Petrus Aaron auctoritate ordinaria Vicarii generalis dioecesim administrare pergeret, deinde vero quum post extraordinariam visitationem dioecesis ab Episcopo Munkácsiensi factam exercitium jurisdictionis Episcopi Fogarasiensis esset suspensum, eundem constituit Administratorem Apostolicum in spiritualibus; quod, *quae vices tenendo suspensi porro egisset, non potuissent obtinere vigorem*[3]).

II.

De visitatione dioecesis Fogarasiensis ab Episcopo Munkácsiensi facta.

A.

Relatio de visitatione ex Annalibus Collegii Claudiopolitani ad an. 1746, cap. 4.

Itum praeterea quot Dominicis ad Monostorienses Valachos, ipsisque rudimenta fidei exposita magno sane promiscuae aetatis accursu, et fructu eo, ut hi omnibus,

---

[1]) C. *Si Episcopus* 3. de supplenda negligent. praelat. in VI. (I., 8.)
[2]) Cap. cit.
[3]) C. *Romana* 1. de officio Vicarii in VI. (I., 11.)

qui in Transilvania degunt, Valachis rerum credendarum scientia antecellere dicantur. Inter eas autem, quae huic genti a sacerdote nostro factae sunt christianae fidei praeceptiones, singularem memoriam merentur illae, quae propositae sunt occasione Illustrissimi et Reverendissimi Domini Emanuelis Olsavszky, Episcopi Munkácsiensis[1]), qui e mandato Regis et Archiepiscopi Strigoniensis[2]) ad tumultuantium et ab Unione Romanae Ecclesiae desciscentium Valachorum causam cognoscendam huc advenit; quem etiam maximo, quo potuit honore excepit Collegium, ut videlicet sinistra, quae ante ejus adventum Valachorum animos occupaverat opinio eximeretur, et tum apud eosdem, quum vero apud mussitantes haereticos major eidem auctoritas, et voluntati regiae et archiepiscopali reverentia conciliaretur. Advenienti itaque eidem R. P. Rector[3]) cum tribus sociis, Patres Regentes[4]) cum suis obviam ad suburbium processerunt, et praeequitantibus primum Collegii tubicinibus, tum duodecim nobilibus splendide indutis juvenibus, ad constitutum in civitate a Magistratu hospitium inter maximam hominum frequentiam deduxerunt. Die postero, qui Epiphaniae ex graeco ritu sacer erat, priore apparatu deducitur ad limites pagi nostri Monostor, ubi multa Valachorum, pulchro ordine stantium turba, cum vexillis et imaginibus, quae pro more eorum in supplicationibus deferri solent, popae item modulos suos decantantes eum praestolantur. Hic primo episcopali vestitu indutum P. Missionarius[5]) Valachico sermone salutat,

---

[1]) Michael Emanuel Olsavszky, ab Episcopo Klein consecratus erat Episcopus in monasterio Maria-Pócsensi mense Decembri anni 1743. Cfr. Duliskovics, op. cit., II., p. 130.

[2]) Usum in hoc negotio esse Archiepiscopum auctoritate non metropolitana, sed diplomatica, ex iis liquet quae superius annotata sunt pp. 436—437.

[3]) Joan. Bapt. Szegedi, de quo modo dictum est p. 569.

[4]) Andreas Gáll, Regens Convictus et Seminarii clericorum praefectus († an. 1760), a magnis in clerum Transilvaniae meritis laudatus in lit. ann.; et Joannes Berzeviczi, Regens Seminarii s. Josephi († 1750), cujus gesta ex auctoribus Hungaris paucis exhibet Stöger, *Scriptores*, p. 28.

[5]) Georgius Szegedi, quem anno 1743 Patribus Pataj et Peterffi itineris Moldavici socium fuisse monuimus p. 570.

expositaque adventus causa copiosam, ex tota vicinia confluentium Valachorum multitudinem vivaciter hortatus est, ut a serenissima principe, potius matre sua, quae tanto in salutem eorum fertur desiderio, missum in ipsorum humanam utilitatem, ejusdem cujus ipsi sunt ritus Episcopum, non minus virtute ac litèris clarissimum virum summa reverentia et amore acciperent, ejusque salutaria monita alacriter amplecterentur. Quae omnia avidissimis excepta sunt auribus; et ab Episcopo ipso oratiuncula expetita est, ut hanc adversariis suis inserat. Finita oratione ad fluvium deductus est Episcopus, quem pro more ritus sui sacravit[1]), tum ad templum Valachicum, ubi decantata Liturgia, per interpretem protopopam populum allocutus est Episcopus, ubi rursus P. Missionarius ei respondit; tum conversus ad populum voluntatem Dei, principisque necnon desiderium Episcopi ea impressione exposuit, ut et auditores veritatem cum plausu admitterent, quique a provincia ad latus Episcopi destinati erant, acclamarent: tales utinam clerus Valachicus haberet sacerdotes! Nonnulli etiam interrogarunt P. Missionarium: O si Pater poparum nostrorum vicem apud nos explere velles, tum sane Societati tui loco complures nostros popas vellemus concedere. Actis divinis Illustrissimum Episcopum, nobilem ejus comitatum cum protopopis in Monostor R. P. Rector laute habuit. Postridie in eodem Collegii nostri pago e 50 popis conflatae Synodo praesedit Antistes. Denique abeuntem rursus R. P. Rector prosecutus est cum delectis nostrorum e numero. Quae honoris caritatisque officia multum sane ad publicum contulerunt commodum. Ipse vero Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Antistes verba sibi minime suppetere edixit, quibus hoc officiorum genus satis exprimere posset; sane professus est, se ubivis locorum Societatis studia commendaturum. (B. P. V. 12140).

---

[1]) Cfr. Kalendarii t. I., p. 59.

B.

De consiliis post acceptam de exitu visitationis relationem Viennae ac Romae captis.

1.

Diploma Caesareo-Regium ad Valachos datum[1]).

Maria Theresia, divina favente clementia, Rom. imperatrix ac Hung. regina — universis fidelibus nostris, honorabilibus vicariis, archidiaconis et sacerdotibus, nobilibus item et aliis cujuscumque status et conditionis gentis Valachicae hominibus, haereditarii nostri principatus Transilvaniae partiumque eidem incorporatarum incolis, salutem et gratiam nostram regio-principalem. Quod palam est omnibus, nec vestram memoriam refugit, quanta amoris, favoris et clementiae argumenta tum sacratissimi quondam imperatores et reges piissimae memoriae, domini avus, patruus et genitor noster, tum concomitanter nos in dictam gentem Valachicam declaraverimus, beneficiisque non temnendis illam cumulaverimus, testes sunt bina Diplomata, ab altefato D. avo nostro ipsis ante medium saeculum singularibus praerogativis et immunitatibus collata[2]), nec non pientissima D. genitoris nostri pro episcopatu, hieromonachis et alumnis gentis Valachicae in bonis stabilibus facta fundatio, et ampla pro iisdem monasterii structura; testis denique est nostri erga illam gentem materni affectus propensio, qua motae, jura, privilegia, indulta et immunitates, Valachis diplomatice concessa, benigne confirmare, in codicem publicorum Transilvaniae articulorum referre; pro ecclesiis et domibus parochialibus, sicubi iis carerent, fundos, seu loca interna, in pagis exscindenda et assig-

---

[1]) Hoc Diploma ultimus vulgavit Rmus. Epicopus Papp-Szilágyi in extremis columnis operis *Enchiridion juris ecclesiae orient. cathol.*, pp. 633—635.

[2]) Ex quo omnis dubitatio de comitiali seu diaetali promulgatione secundi Diplomatis Leopoldini erat authentice sublata, Augustissima Aula illud jam fidenter ac sine oppositionis formidine allegat. Sed relege quae ea de re superius dicta sunt p. 555.

nanda; parochis, quibus agricultura non esset, capecias ordinandas mandare; ecclesiasticos et nobiles Valachos tribus in Transilvania receptis nationibus adnumerandos; signanter quidem sacerdotes a decimarum, teloniorum, nauli, honorarii et taxarum aliorumque onerum praestatione immunes declarare; Valachorum vero nobilium, qua talium, in conferendis officiis, quibus gerendis pares fuerint, perinde ac reliquorum Transilvaniae nobilium, rationem habendam; jobbagionum deinde Valachorum filii, scholas actu frequentantes, aut deinceps frequentaturi, studiorum capaces, ne a dominis suis terrestribus impediantur, sub gravi poena statuere dignatae sumus. Quibus aliisque benignissimis indultis et immunitatibus, eidem genti Valachicae concessis, in id omnino intendebamus, ut a nobis protecta, quiete et pacifice in illo finitimo principatu nostro viveret ac persisteret, ampliora clementiae nostrae documenta subinde expertura. Verum enimvero longe aliter et voluntati nostrae maternae prorsus contrario modo rem agi experimur. Certo siquidem informamur, non paucos e plebe Valachorum ad sacrilegos ausus, divinisque ac humanis legibus vetitos actus tumultuarie prorupisse; templa et parochiales domos violando; parochos exturbando; eorum personas invadentes; indigne tractando, detinendo, verberando; ad census laboresque colonicales praestandos, contra Resolutionem et jussionem nostram cogendo; praestigiosos ritus, monstrosas superstitiones, bigamias, incestuosa matrimonia, canonibus etiam orientalis ecclesiae damnata, introducendo et exercendo; pluraque his similia attentando. Cujusmodi praesumptiones actusque tam audaces et detestandi, christiana gente prorsus indigni, velut ipsi etiam plebi Valachicae exitiosi et condemnabiles, condignam et celerem, ut ipsa rei magnitudo exigit, mererentur animadversionem et poenam, in suis auctoribus et fautoribus, tamquam publicae quietis et tranquillitatis turbatoribus, statuendam. Quemadmodum itaque, ut connata Nobis Augustaeque Domui Austriacae clementia omnibus fidelibus nostris subditis magis magisque

innotescat, maternusque noster in gentem Valachicam affectus caeterum quoque inclarescat, intentio nobis non est, nec umquam fuit, graecum ritum in latinum mutandi (prout forte terminum *catholici*, Rescripto nostro ac dein speciali articulo insertum, quidam temere ac perperam interpretati sunt, qui potius in majorem Valachorum securitatem, juriumque et indultorum robur ac firmitatem adjectus erat), neque porro quemquam illorum ad deserendum antiquum suum ritum cogere intendimus; ita hac etiam vice universos et singulos ejusdem gentis fideles subditos nostros benigne et perquam serio monendos esse duximus, quatenus praedeclaratis animositatibus, superstitionibus, nefandis actibus ceterisque in sua viscera grassandi modis quamprimum supersedere, ad obsequium redire, quieteque et pacifice convivere studeatis ac satagatis; neque sinistris suggestionibus et malesuadis consiliis locum praebeatis. Secus enim noveritis: quicumque vestrum, ac etiam alii, contumacia ducti, posthabita ac vilipensa materna hac monitione nostra, similes ausus et enormitates attentasse, consilio aut opera alios ad id patrandum qualitercumque incitasse vel juvisse, per instituendam super eo strictam inquisitionem comperti fuerint; non aliter contra tales, quam refractariatus criminis reos quietisque patriae turbatores, jure procedetur, et poena contumaciae pro rei merito statuetur irremissibiliter exigenda. Datum in civitate nostra Vienna Austriae, die 5. Aprilis, anno Domini 1746.

2.

De gestis P. theologi authentice comprobatis.

Patrem Josephum Balogh ob magna in s. Unionem merita ab imperatrice fuisse laudatum, jam ex ejus Vita comperimus p. 542. Sed operae fuerit pretium, et hoc loco duo alia eaque ex omnibus brevissima ejusdem veritatis testimonia adscribere, quod eum adversarii atrae adversus Episcopum conspirationis architectum et machinatorem contumeliose perhibeant[1]).

---

[1]) Cfr. supra pp. 565—566.

Valachorum Praesuli Fogarasiensi in Transilvania theologus assistens gentem illam . . . Ecclesiae Romanae ita rursus conciliavit, ut ab ipsa Augusta laudem tulerit. Quinquennio hac in functione peracto, praeses est constitutus missionis, paroeciae et Seminarii Vásárhelyini[1]).

Er leistete dem Glauben und dem Lande wichtige Dienste, indem er die Lostrennung der Walachen von der römisch-katholischen Kirche zu verhindern wusste. Er erwarb sich in Folge dessen das Lob der Kaiserin[2]).

3.

De Vicario Apostolico ecclesiae Fogarasiensi a Papa dato.

Animadversiones de conditione canonica Sedis impeditae, quando Episcopus ab administratione suspensus est.

1. Episcopo ab administratione suspenso aut remoto expirat jurisdictio Vicarii generalis. Ejus loco constituitur Vicarius Apostolicus, cujus potestas noscenda est ex literis, quibus suum officium a Papa accepit.

2. Si Episcopus, ab administratione dioeceseos suspensus, munere sese abdicet, non extinguitur potestas Vicarii Apostolici, sed perdurat juxta Constitutionem pontificiam, qua ei delatae facultates sunt. Quinimo quum Episcopo datus est ab Apostolica Sede Vicarius, is, etiam illo mortuo, officium retinet; neque tunc ob reverentiam Supremae Sedi debitam locus est vicarii capitularis electioni[3]).

3. Hinc evenit, ut quum post visitationem dioecesis ab Antistite Munkácsiensi peractam Episcopus Klein ab exercitio jurisdictionis suspenderetur, et ipsius Vicarii generalis potestas extingueretur.

4. Ne tamen exinde damnum ecclesia pateretur, Sedes Apostolica eundem Petrum Aaron, qui Vicarius generalis fuerat, Vicarium Apostolicum constituit, quo dioecesim auctoritate sibi immediate a Summo Pontifice concessa, ac prorsus independenter ab Episcopo legitime regere posset.

5. Facta probataque renuntiatione Episcopi Klein, non expiravit jurisdictio Petri Aaron, quum ab unius Papae arbitrio ac voluntate auctoritas Vicarii Apostolici penderet.

---

[1]) Ita ex fontibus authenticis Stöger, *Scriptores*, p. 20.

[2]) Wurzbach, *Biograph. Lexicon*, t. 1., p. 137.

[3]) Cfr. Gaudent. *De visit. et jurisd. praelat.*, t. 1, c. 5, dub. 13, sect. 2., et Card. Petra, *Const. Apost.*, ad Const. 2. Leonis IX. sect. 5., n. 42.

III.

De Actis sub Vicario Apostolico (1746—1751).

A.

De novo theologo.

Petro Aaron in Vicariatu Apostolico rite confirmato datus est theologus P. Emericus Pallovics, quem H. R. AJ. hoc exornat elogio ad an. 1760.

Emericus Pallovics.

Die 21. Maji 1760 Balázsfalvae hora 2. noctis obiit vir longiore vita dignissimus, gravis meritis coeloque jam maturus P. Emericus Pallovics. Natus is erat anno 1709, 22. Octobris. Absolutis in saeculo studiis philosophicis, Societatem nostram ingressus est Trenchinii 1726, 17. Octobris. Solidis virtutum fundamentis jactis, magister datus juventutem pietate, bonis moribus et literis diligentissime informavit. Divinarum rerum scientia et tertia probatione excultus, haud diu post Ethicam primum Claudiopoli, dein Philosophiam triennio docuit, ibique quatuor vota professus est anno 1744. Interjectis magno zelo et non sine uberrimo animarum fructu missionibus theologus Illmi. et Rmi. Antistitis, primum Vicarii Apostolici, deinde Episcopi, graeci ritus factus est Balázsfalvae. In quo officio pluribus annis (1746—1752) gesto tum clero tum populo doctrina, consilio, ope, non mediocri fuit emolumento. Posteaquam munus Superioris Udvarhelyini egregie sustinuisset, ad prius officium theologi revocatus est anno 1758, cui tanto studio vacavit, ut a loco suo, quo eum Divina providentia disposuit, haud diu abesse voluerit nec valetudinis curandae causa, ibique mortem oppetere elegerit, ubi vitam in secundum annum egerat. Paucis ante diebus ad nos revisens fassus est, se non admodum prospera uti valetudine, Balázsfalvam rediens post aliquod temporis spatium lecto subito affixus ab evocato nostro Patre sacramentis morientium roboratus, frustra accito medico, ad capienda meritorum praemia e vita migravit 51. aetatis anno. Morbus nobis haud innotuit. Eodem in loco, cupiente sic Illmo. Praesule, ipsoque ac frequenti populo comitantibus a clero honorifice tumulo inferebatur, omnibus inexspectatam bene meriti Patris sui mortem deplorantibus. Eluxit in Patre Emerico singularis animi candor, modestia et gravitas. Erat legum ac disciplinae domesticae observans, virtutum solidarum studiosus, quumprimis obedientiae, officium suum a Divina manu accipiendo, eique immoriendo.

B

De excessibus canonicis Episcopi Klein.

1.

De excessibus contra privilegium exemptionis Regularium commissis.

Ex jure canonico Regulares Ecclesiae latinae sunt de Episcopi potestate subtracti seu exempti, et uni Romano Pontifici immediate subjecti: eo ferme modo quo in ecclesiis orientalibus instituta *stauropigiana*[1]) patriarchis sunt obnoxia.

Hinc indebito Episcopi mandato possunt *auctoritate Apostolica obedientiam denegare* (C. *Sane* 5. X. de excessibus praelatorum: V., 31) et *excommunicationem contra ipsos latam servatis servandis insuper habere* (C. *Quum ad quorumdam* 7. eod. tit.); declaratur enim, notante gl. ad c. cit. ad v. *non tenere*, sententia contra privilegium Papae lata nulla *tanquam a non suo judice lata; et temerarium est et indignum, aliquem inferiorem sibi sua auctoritate praesumere, quod Romana Ecclesia alicui certa ratione inspecta voluit indulgere* (C. *Sane* 9. X. de privilegiis: V., 33).

Jam vero Episcopus Klein, jurisdictionem in exemptos *sua sibi auctoritate praesumendo*, excessum commisit, quum spreto singulari privilegio Apostolico Regularibus concesso, censuram excommunicationis in Patrem Josephum Balogh tulit[2]) die 10. Septemb. 1746 latamque, utut ipso jure nullam atque irritam, a suis ut validam servari et executioni mandari voluit.

---

[1]) *Σταυροπήγιον*, quod patriarchis orientalibus ex antiquissima consuetudine competit, in eo positum est, ut in monasterii vel alius loci sacri fundatione, si velint, *crucem* (*σταυρός*) *figant* (*πήγνυμι, πηγνύω*) eoque actu novum illud institutum ab Episcopi ordinarii jurisdictione subtrahant sibique immediate subjiciant. Cfr. Jus can. graeco-roman., apud Migne, Patr. gr. t. 119, pp. 799—800; Christian. Lup., *dissert. de s. Leone IX. Act. c. 6*; Goar., *Euchol.* *περὶ σταυροπηγίου*, pp. 487—490; ac vide etiam alium locum a nobis superius indicatum p. 269.

[2]) Insinuat Samuel Klein (apud Cipariu, op. cit. p. 100), Episcopum Klein minus honesto ultionis exigendae consilio sententiam excommunicationis in Patrem Balogh tulisse. Verum nos Episcopum adeo illiberalem ac sordidum fuisse non censemus; eum potius credimus ex ignorantia juris canonici (quae utique magna in eo fuisse ex suis epistolis mox afferendis conspicitur) ad hunc excessum committendum devenisse. Quum nempe ex una parte vellet se efficaciter executioni eorum opponere, quae repentinam calamitosamque fugam Romam erant secuta, ex altera parte vero non posset ipsos supremos eorundem auctores attingere, hinc factum videtur, ut praeceps ac legum ecclesiasticarum inscius desperatum hoc consilium amplexus excessum canonicum in se admiserit.

2.

De excessibus contra auctoritatem Summi Pontificis per attentatam Vicarii Apostolici depositionem commissis.

Qui, Episcopo ab administratione suspenso, constituuntur Vicarii Apostolici, omnem ab uno Papa accipiunt jurisdictionem acceptamque, juxta literas Apostolicas, independenter omnino ab Episcopo suspenso exercent.

Contra ejusmodi Sanctae Sedis Constitutionem peccasse deprehendebatur Episcopus Klein, dum Vicarium Apostolicum initio quidem in munere suo explendo multipliciter impedire, deinde vero ab officio amovere aliumque in ejus locum substituere attentaret. Quae omnia *temeraria sane et indigna* sunt judicata juxta Caput *Sane*, de privilegiis, heic citatum.

3.

De excessibus contra jurisdictionem Cardinalis Urbis Vicarii, qua judicis ordinarii Romanae Curiae ejusque districtus, commissis.

Certum est juris axioma: *Extra territorium* suum *jus dicenti non paretur impune* (C. *Ut animarum* 2. de Constitutionibus in VI.; I., 2). Quod si ad ipsum magistratum referatur, juxta unanimem Jurisperitorum sententiam hunc fundit sensum: *Judex extra territorium proprium aut in loco exempto existens exercere jurisdictionem contentiosam in suos quantumvis subditos non potest;* quia pro bono rectoque ordine societatis cuilibet judici jurisdictio contentiosa regulariter ita competit *ratione sui territorii*, h. e., in et pro territorio suo, ut alienus judex, qui intra fines territorii non sui judicialiter procedere vellet, jurisdictionem ordinariam judicis illius loci turbare eique injuriam inferre censeatur. Ideoque Episcopus Klein per sententiam excommunicationis in Urbe Roma contra Patrem Balogh latam violatae jurisdictionis Eminentissimi Cardinalis Papae Vicarii generalis ac judicis ordinarii Urbis, reus extitit.

4.

De poenis judicis incompetentis, qualis Episcopus Klein in praedictis excessibus admittendis fuisse comprobatur, in jure statutum legitur, ut, si sententiam tulerit latamque executioni mandari jusserit, *capitalem sibi animadversionem subeundam esse cognoscat* (l. 5. Cod. de jurisdictione omn. judic. et de foro compet). Ex cujus Constitutionis vigore, utut in praxi non amplius adamussim observato, pro tribunalibus modernis tamen hi canones eruuntur, 1°. judicem limites suae competentiae excedendo contra officium delinquentem generatim puniri posse, ac 2°. nominatim ab illo judice, in cujus potestatem

invasit, propulsandum omnimodis esse, ut puta, protestatione facta vel gravamine ad Superiorem delato.

Incompetentiam Episcopi Klein quod spectat, meminimus quidem aliquando audire, eam ad Supremum Universalis ac Romanae Inquisitionis tribunal fuisse delatam; verum quum nullum instituti processus vestigium reperire possemus, probabile judicamus, episcopatu resignato controversiam suum nactam esse finem: quod omnes Episcopi actus incompetentes non ex malitia sed ex ignorantia juris canonici prodisse crederentur.

C.

Selectae quaedam epistolae Nuntii Apostolici et Episcopi Fogarasiensis ex tempore Vicariatus Apostolici Petri Aaron.

I.

Quinque epistolae Nuntii Apostolici ad Vicarium Apostolicum datae[1]).

Admodum Reverende Pater.

Nuperrimis a Domino Episcopo Fogarasiensi acceptis literis certior redditus, R. P., eum tibi in commissis dedisse, quod proventus ex mensa episcopali provenientes in pecuniam redactos mihi numerandos curares, ut per meam cambialem literam possem ipsi Romae solvendos dirigere. Conscius propterea de tua animi devinctione erga tuum praesulem necnon de indigentia, qua premitur, futurum confido, quod eam pecuniae quantitatem, quam in paratis habes, sis mihi tuto et indilate transmissurus per aliquem cambsorem seu hujus Viennensis posthac officialem numerandam, sicuti praeterito anno cum administratore hujus Apostolicae Nuntiaturae et postrema vice mecum adimplevisti. Benevolo demum animo haberi cupio

Rev. Paternitatis tuae

Viennae 28. . . . 1747. ad officia paratus

F. Archiepiscopus Patracensis,

Nunt. Apost.[2]).

---

[1]) Ex A. E. Tr. erutae.

[2]) Fabricius Sarbellonius, Mediolanensis, ab anno proxime elapso Apostolicus in Caesarea Aula Viennensi Nuntius, in Sacrum Cardinalium Collegium cooptatus anno 1753, obiit an. 1775 octogenario major. Vitae compendium post alios dat Moroni, *Dizionario*, t. 64, p. 173.

Recentibus tuis ad me literis de die 11. cadentis cambiales literas accepi pro 500 fl. mihi numerandis; easdem itaque immediate acceptatas curavi per cambsorem cui directae sunt, a quo post consuetam incidentiam termini summa praedicta ad meas manus numerata ejusdem valore per meum in Urbe negotiorum gestorem solvendam demandabo Domino Episcopo Fogarasiensi; imposterum vero tua diligentia satagas, ut mensae episcopalis reditus meliori quo poteris modo in pecuniam redactos mihi tradas, pro titulato tuo Praesule remittendos, ne in episcopalis dignitatis dedecus mendicare cogatur. Ex literis demum Sacrae Congregationis non ita pridem a me tibi directis advertere debuisti, Admodum Rev. Pater, quod eadem consilium meum tibi datum sub die 18. proximi effluxi mensis Januarii non solum plene probaverit, ita ut suspendere debeas publicationem censurae contra Patrem theologum a tuo Praeside tibi injunctam, verum etiam demandaverit, quod non exsequaris omnes illas commissiones similis naturae a praedicto tuo Praeside tibi fors dirigendas. Quae dum significare volui, benevolo in te animo persevero

Paternitatis tuae Adm. Reverendae

25. Febr. 1747. Ad serviendum paratus

F. *ut supra.*

Pervenit ad me, Admod. Rever. Pater, epistola tua die 18. defluxi Aprilis cum annexa cambiali schedula quingentor. fl. Rhenensium, quae jam a cambsore fuit acceptata, et quam primum ejus cadet terminus solutionis, dictam summam exigam, statimque per alias cambiales literas curabo consimilem summam numerari Domino Baroni Klein Episcopo Fogarasiensi, Romae adhuc commoranti, juxta modum alias practicatum. De caetero grata mihi tua sollicitudo, qua ejusdem Domini Episcopi indigentiae occurrere satagis, per diligentem collectionem fructuum mensae episcopalis; nec dubito, quin major esse etiam

debeat zelus tuus in hujus Dioecesis spirituali regimine durante absentia sui pastoris, quod tibi, Admodum Reverende Pater, commendo, dum peculiari existimatione persevero

Admod. Rev. Paternitatis tuae

Viennae 3. Maji 1747. ad servitia paratus

F. *ut supra.*

Respondeo duabus epistolis tuis diei 6. et 13. Maji, Admod. Rev. Pater, quibus praecipue instructum me reddis de apposito sequestro reditibus mensae episcopalis Episcopi Fogarasiensis, per Regium mandatum, ac de commissa tibi collectione census, *cathedratici* dicti, cum obligatione reddendi de perceptis mensuales rationes Dominis Status catholici, ut Episcopus Fogarasiensis exclusus maneat a participatione fructuum mensae episcopalis. Laudo sollicitudinem tuam, dum petis consilium in re tam gravis momenti, circa quam jam negotium habui, cum Supremo Transilvaniae Cancellario, aliisque Status ministris, ad indagandam causam hujus mandati Regii; confido tamen tuae prudentiae, quod interim nihil agis, unde Causa Illustrissimi Episcopi et ecclesiasticae immunitatis deterior fiat, cum mandatis Regiis obtemperando feliciora speranda sint tempora, quibus ecclesia Fogarasiensis clementiam et protectionem Regiam experiatur.

Addis in 2. epistola, adjudicatam esse, Synodum archidiaconalem a saecularibus Dominis, sed non explicas, in quali causa. Haec circumstantia necessario explicanda fuerat, ut ministris Regiis ostenderem, turbatam fuisse a statu saeculari ecclesiasticam jurisdictionem.

Quoad punctum commissi tibi Vicariatus Apostolici in absentia Illustrissimi Episcopi, non est necesse verbum facere in Aula, dum hoc tantum tibi inservire debet, ut pro conscientiae tuae securitate scias, qua auctoritate administrare debeas hanc dioecesim circa ea, quae juris-

dictionalia sunt, et characterem episcopalem non requirunt. His expressis peculiari studio maneo

Paternitatis tuae Adm. Reverendae

Viennae 24. Maji 1747. ad serviendum paratus

F. *ut supra.*

Etsi me latent causae, ob quas D. Episcopus Fogarasiensis animadvertendum crediderit contra modernum Patrem theologum Societatis Jesu, datum in adjutorem et consultorem Episcopo Fogarasiensi pro tempore vigore Diplomatis Leopoldi I. Rom. Imperatoris, ut idiotismo Valachici cleri omni modo meliori consuleret ac provideret, petito nihilominus tuo satisfaciendo consilium meum est, ut omnino a convocanda Synodo, minus vero a publicanda censura a praefato tuo Praesule contra praedictum Religiosum lata, te abstineas. Quod vero rationes, quibus suadentibus te alienum praebuisti a publicatione suprafatae censurae, eidem tuo Praesuli aperueris, necnon Sacræ Congregationi de Propaganda Fide detuleris, mirifice probo. Quod demum tangit subventionem supra dicto tuo Praesuli praestandam per mei medium sicuti in antecessum consuevisti, cum e recentibus tuis ad me literis intellexerim, fuisse hanc tibi vetitam a Regia Transilvanica Camera; requiro a te, Revde. Pater, copiam inhibitionis seu mandati hac in re a Regia Camera accepti, in eodem idiomate, quo conceptum habuisti, quodque respective de pecunia, quam in paratis habes, ex reditibus episcopalis mensae me reddas certiorem. Qui de caetero benevolo animo te complector

Paternitatis tuae Adm. Reverendae

Viennae 18. Junii 1747. ad servitia paratus

F. *ut supra.*

2.

Tres epistolae Episcopi Joannis Innocentii Klein.

Epistola ad Petrum Aaron Vicarium data.

Admodum Reverende Domine,
Domine mihi observande.

Quod quingentos Rhenenses ante hac transmissos perceperim, jam ad Officialatum meum perscripsi; modernos quingentos Rhenenses Sacra Nuntiatura mihi jam misit; utinam sufficientes sumptus in tempore habuissem, et consequenter hinc discedere potuissem; justo moerore et novis litibus non consumerer. — Dominus dolore Cordis intrinsecus tactus se poenitere revelavit, quod hominem creaverit, et Saul regem super Israel constituerit; uterque enim inobedientia creatori restitit; prior posteritatem, posterior gentem perdidit. Etiam ego hominem constitui super populum curae meae commissum; et ecce, homo mihi contradicit, me calumnia rescindit, non solum meam episcopalem auctoritatem, sed ecclesiam meam, et successores Episcopos prodit, et quam sedecim annorum indefessa sollicitudine ab omni scopulo, Sirtibus et Charibdi provide circumegi, et circumspecte gubernavi Ecclesiae meae naviculam, uno momento, toto impetu in Scillam illidere non reformidavit, ut complaceat Jesuitis, et animarum proditione favoris saecularium aucupetur, necdum satis cautus et Judae proditione doctus, vanas esse spes et caducas felicitates, quae proditione Ecclesiae, et proximi supplantatione parantur. Simonis Magi exemplum secutus caveat, ne ei Simonis Magi interitus superveniat. Sub incurrenda ipso facto, et mihi reservata poena excommunicationis justa praecepi; praeterito Metropolitano subditus contra Episcopum spiritu procuratorio pro Jesuitis, adeoque in causa tertii Romam recurrit[1]), mea praecepta tumultuaria esse criminatur et hoc facto ultra censuras ecclesiasticas,

[1]) Exigenda haec sunt ad ea quae animadvertimus pp. 571 et 577.

se poenis art. 45o. Vladislai Primi innodat, sicque maledictionem merentis in caput suum superinducit. Si, quod irreverenter et fastuose mihi perscripsit, sacros canones non praecise a longe olfecisset, sed debite scrutatus fuisset, ad hanc temeritatem assurgere reformidasset. Et certe suam demonstrat ignorantiam, dum justae sententiae executionem moderari nescit, et via incompetente ordineque legis convulso ab infimo, interruptis mediis, ad summum gradum consulendo, aut potius me calumniando transiliit. Nunquam commisi multum (?), sed bene ut hic in executione caveatur, praecepi; si quo videbatur ad executionem mei Decreti expediens solemnitas, haec synodaliter impendi debebat; mihi autem et legi publicae calumnosa criminatio imponenda non erat. Quod scripsi, scripsi. Omnipotentis Dei intimatione et maledictionem legatione apostolica denuntiavi; videat, unde exciderit, et poenitentiam agat, ne aeternum luat: Qui me spernit, Deum, cujus legatione fungor, spernit, et secundum doctrinam Christi, excusso super eum calceamentorum meorum pulvere, a me spernendus est. Inobedienti in vanum praecipitur et cum impoenitente incaute communicatur; haec ratio silentii mei. Oro Deum, ut det cor poenitens, et persevero

Admodum Reverendae Dominationis Vestrae

Romae 3. Junii 1747. moestus Pater

(A. E. Tr.) B. Klein Eppus. Fogarasiensis.

Binae literae ad archidiaconum Joannem Szákadati datae[1]).

Joannes Innocentius L. B. Klein de Szád, Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Fogarasiensis graeci ritus Unitorum etc. etc.

Admodum Reverendis Dominis, Dominis Joanni Szákadati, Balásfalvensi archidiacono, cum adjungendo sibi

---

[1]) Haec documenta typis vulgavit Petrus Maioru, op. cit., pp. 98—101 et 150—151. — Ex usu textuum canonicorum in his epistolis occurrente lector juris sacri peritus ipse judicabit, utrum Caesarea Aula recte crediderit, illam *ignorantiam jurium canoni-*

Joanne, Beniensi archidiacono, aut eo legitime, et canonice impedito, alio quocunque archidiacono: et si haberi potest saeculari literato bonae vitae viro, qui jure et officio actuarii fungatur, salutem et omnem benedictionem in Domino, nostrisque firmiter obedire mandatis. Relatum est Nobis, quod in locum presbyteri Josephi Balog e Societate Jesu, quem propter inobedientiam, legum tam sacrarum, quam canonicarum transgressionem, ecclesiastici hierarchici ordinis et immunitatis violationem, episcopalis et respective Sacri Ordinis s. Basilii habitationis, et episcopalium proventuum sacrilegam usurpationem[1]), ac in his excessibus induratam pertinacem incorrigibilitatem, usque ad plenam restituendorum restitutionem, poenitentiam publicam, et satisfactionem Nobis competente et specialiter reservata absolvendi facultate, delegata Nobis competente Apostolica potestate excommunicatum denunciavimus[2]); alter quidam eo, quo Josephus Balogh modo recipiendus presbyter latini ritus cognomine Pallovits e Societate Jesu, Nobis praeteritis, Excelso Gubernio, Adm. Rdo. Dno. Petro Aaron, et venerabili clero praesentatus in nostram jurisdictionem, Dioecesim, et fructuum habitationisque usurpationem introducatur, et ingredi attentet. Ne itaque sine exemplo, in grave sacrarum et patriarum legum ac non solum nostrae, sed omnium, praecipue Hungaricarum ecclesiarum et nostrorum successorum praejudicium, taciturnitate consentire, hocque consensu animam nostram perdere velle videamur, Vobis, quibus supra, in virtute sanctae et salutaris obedientiae, et sub irremissibili gravi

---

corum, quae sub Leopoldo imperatore causa fuit theologi instituendi, nondum esse sufficienter ab Episcopo ejusque clero ablatam, ut jam sine theologi consilio canonice administrare possent. (Cfr. pp. 329—330.)

[1]) Superius jam dictum est p. 565, Caesaream Aulam Decretum custodiae bonorum fundationis episcopatus eo moderamine executioni mandari jussisse, ut obligationibus fundationis quoad monachos, Vicarium, professores alumnos et P. theologum adamussim satisfieret.

[2]) Per manifestum errorem factum est, ut Episcopus hic scriberet, delegatam sibi Apostolicam potestatem fuisse excommunicandi Patrem Balogh.

nostra apostolica, in casu inobedientiae contra Vos exequenda, animadversione hisce firmiter praecipientes serio committimus et mandamus, ut acceptis praesentibus, rebusque sic, uti praefertur, stantibus seque habentibus, statim, adeoque seposita omni mora memoratum presbyterum cognomine Pallovits e Societate Jesu accedatis et Nostra Vobis hac in parte delegata apostolica potestate canonice moneatis et requiratis: An obligamine Romano-catholico, verbo profiteatur, et opere contestetur ea, quae sancta Mater Ecclesia in publica per sacram Pii IV. bullam: *Injunctum Nobis* etc. districte praecepta professione fidei, corde, ore ac opere credenda, facienda, et observanda praescribit, at quibus Apostolicis praeceptis nec per Leopoldinum anno 1701 die 19. Martii emanatum: per inclytos Status tanquam subreptitium semper et publice controversum: ac per feliciter regnantem Sacram Caesareo-Regiam Majestatem a confirmatione sepositum: ex sacra erectionali decimo quinto Kalendas Junii 1721 emanata bulla exclusum Decretum ullo modo derogatur. Quod si haec profitetur requisitus canonice monitus, quomodo attentat ingredi Dioecesim absque eo, quin Nobis qua Episcopo ad praescriptum Sacrosancti Concilii Tridentini sess. 25. de reform. cap. 9. praesentetur? Cum Nobis hoc capite liberum sit, eundem etiam canonice praesentatum repellere. Et quomodo ad exemplum Josephi Balogh jam excommunicati, vult auctoritate saecularium usurpare habitationem seu in Residentia Episcopi, seu in fundo claustrali Sacri Ordinis s. Basilii? et occupare fructus episcopales? quando eodem Capite et Sessione, non obstante quacunque consuetudine in contrarium, in fundationalium proventuum perceptione se ingerere prohibetur etiam ipsis Patronis cujuscunque ordinis et dignitatis: quod ipsum Dec. 2. cap. 1. S. Steph. Reg. Hung. aliisque Hungariae legibus, ac avita ecclesiarum Hungaricarum libertate et immunitate, nec non Lib. 3. Tit. 13. cap. 2. Decretal. et Dec. 2. par. Caus. 12. quaest. 2. cap. 22. ac demum Sacrosancti Concilii Trid. sess. 22. de reform. cap. 11. sub poena

excommunicationis vetatur. Propter inobedientiam erga Nos Josephus Balogh est excommunicatus, itaque ejusdem praetensus successor Pallovits monendus est: an Decretis nostris obedire, et Nobis subesse velit, siquidem Sacrosancti Concilii Tridentini sess. 23. cap. 6. et Can. 7. Episcopi superiores sunt presbyteris. Sess. 24. de reform. cap. 20. Causarum cognitio Episcoporum tantum examini et jurisdictioni relinquatur. Sess. 25. de reform. cap. 6. Episcopis prima sedes et locus, et praecipua omnium rerum gerendarum auctoritas reservetur, nec liceat Episcopis loco cedere, et aliis se subjicere contra sacramentum ecclesiastici hierarchici ordinis sess. 25. de reform. cap. 17. ac eadem sess. cap. 20. omnia generalia Concilia, et sacri canones in immunitatis episcopalis et ecclesiasticae favorem statutis confirmentur. Concilii autem Apostolorum de anno Christi 33. aut potius 34. Can. 38. Decretal. lib. 1. Tit. 33. cap. 2. et 4. aliisque tam sacris quam Hung. legibus et avita ecclesiarum immunitate, usu, ac consuetudine, quibus sub nullitate sententiae omnes Causarum auditores ad officii juramentum deponendum obligantur. Et alioquin Causarum spiritualium auditor generalis Strigoniensis idem juramentum, libero Archiepiscopi arbitrio dictatum praestare debet, praestat, et absque salarii obligamine officium administrat.

Ut ergo proditione et calumnia Josephi Balogh presbyteri cum suis adhaerentibus, etiam Superioribus Societatis Jesu Nos cum gravi scandalo et animarum ruina a Sede episcopali sub colorato praetextu avocati, et sumptuosae persecutioni et processibus involuti nostro pastorali obligamine disconsolatis, et in aeterna salute periclitantibus ovibus contra luporum ecclesiam nostram devastantium voracitatem debita vigilantia provideamus, antelati, jam excommunicati presbyteri Josephi Balogh praetensum successorem Societatis Jesu presbyterum cognomine Pallovits super praemissis solemniter, et canonice requirendum et admonendum praecipimus et mandamus; qui si se verbo, et opere, Romano-catholico obligamine professionem fidei

recipere, consequenter praeallegatis sacris et Hungariae legibus subjectum esse, et tam ab habitationis et proventuum episcopalium usurpatione abstinere: quam legale officii auditorialis juramentum, Nobisque debitae obedientiae et subjectionis canonicam professionem praestare velle spoponderit et obligaverit: quantumvis sacrae Congregationis de Propaganda fide salutares Constitutiones secus ordinare videantur, et tam cleri nostri quam ecclesiae nostrae manifestum praejudicium subversetur, citra omne tamen praejudicium successorum nostrorum, ad avertenda majora animarum pericula et ecclesiae nostrae incommoda, praeprimis autem ad honorificandam pro posse meo pastorali Sacram Caesareo-Regiam Majestatem quoad dictum Pallovits presbyterum Societatis Jesu, pro hac praecise vice, adeoque absque consequentia, motivis Sacrosancti Concilii Tridentini Sess. 25. de reform. cap. 18. dispensandum esse judicavimus.

Eapropter Vobis, quibus supra, serio committimus et mandamus, ut peragendae praemissae canonicae admonitionis et requisitionis seriem, Nobis quocitius referre debeatis, quatenus ad casum, quo se admonitus et requisitus praemissis debite submittere obligaret, circa ejus installationem canonice disponere: aut ad casum, quo excommunicati Josephi Balogh contumacem, pertinacem, incorrigibilemque refractarietatem succedere attentaret, eundem canonice admonitum gladio excommunicationis a nostrae ecclesiae ovili, debita pastorali cura rescindere valeamus, in quem casum contumacis, pertinacis, incorrigibilis refractarietatis Vobis, quibus supra, et per Vos toti venerabili clero, ac fideli ecclesiae nostrae populo saepedictum Societatis Jesu Presbyterum Pallovits tanquam de haeresi suspectum usque ad ulteriorem Nostram dispositionem devitare, nec ei quovis modo communicare, serio et sub gravi apostolica nostra, per eos, qui praesenti nostro Decreto contravenerint, incurrenda indignatione praecipimus et mandamus. In reliquo Omnipotentis Dei benedictionem apostolica Vobis impertimur potestate. Datum Romae

nona Aprilis, anno millesimo septingentesimo quadragesimo septimo.

(L. S.) B. Klein, Episcopus
Fogarasiensis m. p.

Admodum Reverende Domine, mihi observande.

Ultimis meis literis scripsi, quod in dies expectem a Summo Pontifice resolutionem; sed haec dilata est, et ut justitiae cursus evitetur, nomine Summi Pontificis mihi facta est propositio: an velim resignare episcopatum. Ad hanc propositionem quales fecerim considerationes de verbo ad verbum descriptas Dominationi Vestrae, et per Vestram Dominationem toti qui ad latus haberi potest venerabili clero statim: aliis vero remotioribus de clero quocitius communicanda submitto. Ego nec volo, nec teneor, sed etiam in conscientia non possum meas oves deserere, hoc enim prohibent allegata jura: et Joann. 10. V. 11. Dominus culpat pastorem mercenarium. Allegata e jure canonico jura de verbo ad verbum descripta habentur in meo secundo decreto, quod Admodum Reverendus Dominus Silvester Kaliani, ut Vestris Dominationibus pro secreta informatione quantocius communicet, velim. Has considerationes ideo exhibui, ut Vestris Dominationibus communicentur, et videant, qua via persecutores agant, ut ecclesiam meam, et totam hanc nationem unitam opprimant. Remedium in his circumstantiis Salvator praescribit, dicens: in patientia vestra possidebitis animas vestras. Patientia ergo opus est, ut omnis tumultus, murmurationes et seditiones evitentur; ac nihilominus fortitudine boni Pastoris etiam opus est, qua persecutioni non cedatur, sed ut unusquisque de clero cum suo Episcopo, ad exemplum, quod Salvator citato Joan. 10. cap. V. 11. dedit, animam suam ponat pro ovibus suis, si aeternam salutem consequi velit. Concilium Tridentinum propter frequentes allegationes Vestris Dominationibus summe necessarium est; videant, ut sibi alicubi procurent. Fun-

datio haec, et ejus sollicitatio ecclesiam meam tempore praedecessoris mei facile ad triginta millia florenorum constitit. Si meas, et ecclesiae meae expensas per me factas, et damna hucusque perpessa computem, fere alia triginta millia florenorum exurgent; quae duae positiones sexaginta florenorum millia constituunt. Alia circiter sexaginta florenorum millia cessa sunt Inclytae Camerae, quae per meam ecclesiam pro bello Turcico eidem Inclytae Camerae, aut fisco principis successive mutuo data sunt. Ecce circiter centum et viginti florenorum millia constat fundatio! *Sedes haec fuit archiepiscopalis;* et facta est sedes episcopalis! quid ergo incrementi habet mea ecclesia? quam Jesuitae depopulari, in servitutem tradere, et fructibus fundationalibus spoliare volunt. Ecce haec sunt negotia gesta, quae a praedecessore Episcopo in meos humeros translata, et per me ex officio episcopali erga venerabilis cleri speciales preces assumpta sunt; horum negotiorum gestorum ratione obligor ecclesiae meae, quam si jesuitica factio fundatione spoliat, ad summam praemissam solvendam obligatur. Haec sine jactantia et sine tumultu in apostolica mansuetudine et humanitate bene examinari et suo tempore proponi debent. Quando mandavi fieri Synodum, Jesuitarum advocatus, mei et totius cleri calumniator Petrus Aaron impedivit; quam si non impedivisset, ad praesentia malorum genera deventum nunquam fuisset: quia extra Synodum clerus ad nihil accedere potest; et absente Episcopo tanquam capite definitive nihil concludere potest; requiritur enim Episcopi ratificatio; ergo Petrus Aaron ea, quae toti venerabili clero communicanda mandavi, supprimendo, imo quod pars cleri Jesuitae adhaereat, et ideo tumultus timeri debeat, calumniando; me, et ecclesiam in haec mala praecipitavit; et male supposita dissensione inter membra et caput persecutionis vires auxit. Quidquid autem Petrus Aaron cum jesuitica factione in meam et ecclesiae meae proditionem machinatur, de facto quidem laedit, attamen nonnisi dissentientibus membris a capite, mihi, aut Vestris Dominationibus jure nocere

potest. De Synodo igitur, et modo eam celebrandi proxime plura ordinabo, quia urgeo hic resolutionem super iis, quae Sacrae Sedi pro protegenda mea episcopali Apostolica potestate praesentavi. Cum Petro Aaron veluti contumace, inobediente, et calumnioso mei et cleri mei convitiatore nihil est communicandum, et ejus praetensae Vicariales dispositiones dissimulentur, donec aut, quod in dies erga tertiam meam paternam monitionem expecto, poenitentiam agat: aut eo indurato perseverante proxime, quod meretur, pronuntiem.

Praesentibus aliisque ordinibus meis propter grave ecclesiae meae periculum sub virtute sanctae obedientiae, et ipso inobedientiae facto incurrenda, mihique specialiter reservata excommunicationis censura, totum venerabilem clerum obligari declaro, et forma juris valida denuntio.

De harum, et aliarum quarumlibet literarum mearum perceptione immediate informari velim, ut correspondentiae securus, ulteriores dispositiones facere possim. Hisque in communes ecclesiae meae preces me commendo, et persevero

Admodum Reverendae Dominationis Vestrae

Romae 15. Julii 1747. Pater humilis

B. Klein, Episcopus

Fogarasiensis m. p.

IV.

De canonica Episcopi resignatione ejusque causis.

A.

De sequestratione Dominii Balázsfalvensis ejusque fructuum.

Quum Episcopus Joannes Innocentius Petrum Aaron, suum olim Vicarium generalem, nunc autem pontificia ac regia potestate constitutum dioeceseos administratorem omnimodis arcere ab officio vellet atque inde clandestinis literis ad nonnullos protopopas circummissis Nicolaum Balomir, hominem non minus de schismate quam de proditione

vehementer suspectum in ejus locum declarasset suffectum, Augustissima Aula e re publica esse censuit[1]), fundationem episcopalem in arctiorem custodiam tradere, decreta universi Dominii Balázsfalvensis sequestratione, ne scilicet fructus indebite alienarentur aut dilapidarentur[2]), neve Nicolaus Balomir, de fuga suspectus, iis abuteretur ad patriam ac religionem foede prodendam. Supervacaneam atque inutilem non fuisse cautelam, mox eventus probavit.

B.

De pseudo-synodo anni 1747.

(Relatio protopopae Fogarasiensis.)

Anno praesente 1747, diebus 4. et 5. Octobris, ego infra nominatus, quum causa mei filii in studiis germanicis collocati prius Cibinium venissem, et honorabilis archidiaconus Coluniensis Laczko audivisset me accinctum esse huic itineri, serio mihi nuntiavit, Synodum majorem in Balá/sfalva proximo die Jovis, utpote hoc itidem anno et mense superius memorato, die vero 8. ex mandato, inquit plane, Illustrissimi Domini Episcopi Roma dato sub gravi animadversione in eos, qui non comparerent, futuram esse; quia vero hujusmodi commissio me non reperit domi, petens a Reverentia sua honorabili archidiacono Laczko commissionem, vidi honoratissimo mandato suae Illustritatis, Domini Episcopi, revera expeditam ad Reverendos archidiaconos, non tamen mediante Reverendissimo Domino Vicario nostro Petro Aaron, verum per Reverendum Protopopam Nicolaum Ballomirensem missam atque subscriptam: ideoque, hoc videns, statim movi Cibinio versus Balázsfalva, et descendens pro quiete in Monora — die videlicet 7. itidem Octobris praesentis, reperi in Curia dominicali Reverendissimum Dominum Vicarium generalem memoratum Petrum Aaron in proprio negotio, occasione collectionis vinearum in Monora advenientem, cui narravi casum mandati neo-allati et Synodi indictae; Sua

---

[1]) Ejus consilii rationes superius habes expositas p. 575.

[2]) Quo diligentius cautum voluit Aula, ne fructus male dissiparentur, eo accuratius varias obligationes fundationis adimpleri jussit, quemadmodum superius dictum est p. 565.

Reverendissima autem Dominatio nihil horum sciens, valde mirata est: mansit sua Reverentia in dicto Monora suorum negotiorum causa; dixitque mihi, quatenus me conferrem ad Balázsfalva, et viderem audiremque rem evidentius. Descendente me, sequenti 8. videlicet Octobris, post sacram Liturgiam ex aliquot honorabilibus archidiaconis in ecclesia graeci ritus Balázsfalvensis existentibus, honorabilis dominus archidiaconus Ballomirensis Nicolaus publicationem fecit, dicens: Illustrissimus Episcopus misit Roma mandatum, ut celebremus Synodum majorem, praecepitque mihi, ut Reverentiis Vestris id ipsum intimarem. Quum autem Dominium Balázsfalvense ademptum sit a Sua Majestate, conveniemus post unam circiter horam, hic in ecclesia consultandi causa, ut scire possit sua quoque Illustritas, quomodo hic simus constituti, et nos vicissim de Illustritate sua: taliterque exeundo, reverentiamque invicem cum honorabili archidiacono et archimandrita Balázsfalvensi Leontio faciendo simul cum iis discessimus ad residentiam seu hospitium suarum Reverentiarum, ubi exhibitae sunt post alia mihi literae suae Illustritatis Roma hoc pariter anno 1747 mense Augusti missae et subscriptae ab ipso Illustrissimo Domino Episcopo Innocentio Klein, quas quum ego perlegissem, in quantum recordor, hujus tenoris erant: Excedit unum annum, a quo Vicarius contra me et clerum agit; mandata mea non exequitur; Jesuitam a me excommunicatum defendit; propterea e Vicariatu eum deposui, a sacerdotio suspendi et auctoritate Apostolica excommunicavi, ac loco ejus ordinavi futurum generalem Vicarium Nicolaum Ballomirensem. Ab ipso dependeatis, Synodum magnam celebretis quantocius cum eo; si qui vero archidiaconorum, aut poparum non obedierint mandato meo, ab archidiaconatu privati, a sacerdotio suspensi, et excommunicati sunto[1]).

[1]) Quod Episcopus Klein, quantumvis ab exercitio jurisdictionis jam suspensus, se adeo liberalem excommunicationum exhibuerit, id inde venisse videtur, quod, teste Ligaridio, *una ἀφορισμοῦ formidine, sacra p nes Graecos omnia gubernarentur.* (Apud Cuperum locis a nobis superius indicatis p. 343.)

Post praelectionem harum literarum praememorati honorabiles Dominus archidiaconus et archimandrita Balázsfalvensis locuti sunt ad me: Patriarcha quatuor vicibus injunxit Illustrissimo Domino Episcopo, ut renuntiaret episcopatui.

Sua Majestas (dicit) remonstravit ex canone (?).

Patriarcha respondit: ego sum super canones.

Dominus Episcopus demum respondit, quod citra scitum cleri renuntiare non possit episcopatui; propterea, inquit ille, jam consilium ineamus.

Ego proinde arbitratus, Illustrissimum Dominum Episcopum ab aliquo fors nostrum vel e venerabili clero taliter informatum esse, et videns plane praeter scitum Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis, Superiorumque gratiosorum nostrorum protectorum, confirmatum ab altissime fata Aula Caesareo-Regia Dominum Petrum Aaron omnibus officiis et honoribus privari ac deponi, statim locutus sum ad meum juratum: *ne sim ego particeps hujusmodi Synodi, recedamus statim abhinc iterum versus Reverendissimum Dominum generalem Vicarium Petrum Aaron: et exspectabo, ut videamus majorem Illustrissimi Domini Episcopi Romae et nostram totius hic cleri graeci ritus uniti mutationem.* — Itaque eadem pariter die Jovis, 8. videlicet Octobris, reperiens in praememorato Monora Reverendissimum Dominum generalem Vicarium Petrum Aaron, omnia per seriem narravi, qui mihi dedit aestimatas literas super hoc negotio Excellentissimo ac Illustrissimo Domino, Domino gubernatori comiti Joanni Haller etc., Cibinii 9. Octobris consignatas, ubi praesentes etiam magna cum submissione, at majori moerore et animi dolore, pro informatione, aut memoria servituras exhibui, prout gratiose etiam mihi demandatum fuerat a gratiosissimis meis Superioribus permanendo etc. etc.

Cibinii anno menseque praenotatis, die vero 10.,

humillimus

Basilius Barany,

graeci ritus unitorum archidiaconus Fogarasiensis.

C.

De apostasia, proditione, fuga pseudo-vicarii Nicolai Balomir.

Epistola P. Jos. Michaud O. s. Fr. ad B Penklern[1]).

Eccellenza
Gnädigster Herr Herr und Patron etc. etc.

Mache mir zu nutzen die Gelegenheit der durch hieszigen Orth durch Reysze des H. Schmidts umb Ihro Excellenz meine Euferigste unterthänigste Aufwarttung abzustatten, damit ich mich des schuldigen gehorsambs noch immer erinneren zu erkännen gebe, welchen ich in allen mir sich anbiethenden gelegenheiten leisten zu kännen mir wünsche, angetrieben durch groszes und wahres verlangen das frembde Brod mit Vätterlichen zu verwächszelen durch mächtigen Beystand Ihro Excellenz aus gnaden gewürdiget zu werden. Habe die Ehre, Euer Excellenz zu melden, wie das vor zwey Monath ein so genannter Popa Nicola, so in Siebenbürgen Vicarius ritus graeci gestanden, von dort aber nach Wienn citiert worden, an statt aber dorthin sich zu begeben, hieher sich geflüchtet und sehr übel von unszerer Kirche gesprochen, absonderlich aber von der Verfolgung der Wallachen, so sich nicht mit der Römischen Kirche vereinigen wollen, welche verfolgung zwar NB. wahr, Er Popa aber solche umb vieles vergröszeret zur vieler verwunder- und erstaunung des Fürstens, welcher, wie Ihro Excellenz wohl bekannt, denen Lateinern nicht auszsäzig, zum wenigsten biszhero nicht gewest. Gedachter Popa hat einen groszen anhang, hat auch etwelche Wallachen nach sich gezogen, und dem Fürsten versprochen vermög zugestandenen schriftlichen puncten bisz 16000 in die Wallachey zu locken. Er hat sowohl mir alsz anderen gesaget, das er gesinnet seye nach Constantinopel zu reyszen, umb eine sache auszzuarbeiten;

[1]) Apud Hurmuzaki, *Documente*, t. 6, pp. 603—684.

dieszer Tagen ist er abgereyszet, weisz aber nicht wohin, zu einigen hat er gesagt, er wolte nach Moscau gehen, ich glaube aber, das er er nach Moldau abgegangen, umb zu probieren ob er dort nicht gröszern Vortheil mit seinem Anhang ausrichten känne, und von dort, glaub ich, werde Er nach Konstantinopl sich begeben; Er ist hoher Statur, bekleydet wie ein Petriner, redet auch lateinisch. Vor weniger Zeit ist in Kronstatt ein dem Orientalischen ritui ergebener gestorben, welcher in seinem gemachten Testament eine gewisze geld-Summa hinterlaszen, zur Erbauung, oder vielmehr hinzufiegung einer Capellen zu der sich schon alldort befindenden Griechischen Kirchen; weil aber solcher Bau ohne Erlaubnus der Obrigkeit nicht kann vorgenommen werden, hat sich der Pater Praesidens gedachter Kirchen hieher verfüget umb eine recommendation von hieszigen Hoff, so selbe Kirchen protegieret, oder zum wenigsten protegieren will, abzuhollen; wir haben also selben Senat darumb angesucht, welcher Unsz zuruck geschrieben, das Er nicht fähig seye solcher ohne Vorwiszen Ihrer hohen Obrigkeit zu erlauben; wir werden also nächster Tagen Ihro Excell. Vice-Generalen davon schreiben, umb dasz die Sache bey Hoff vorgetragen werde; sollte es nicht erlaubet werden, würde es gewisz dem Fürsten stark verdrüszen, in ansehung der groszen Gutthaten, so Er denen Lateinischen Kirchen in der Wallachey und Moldau erwieszen; die Sache ist umb so viel leichter zu erlaubt zu werden, da es ja kein neuer Kirchen-Bau, sonder nur eine vergröszerung der Kirchen; ich melde solches Ewer Excell. wohl wiszend, dasz Selbe nicht wenig in Wienn vermögen, und sehr viel beytragen känen zu dieszer Erlaubnus, welche denen in hieszigen Territoriis wohnenden Lateinern zu nutzen gereichet. Die Lutheraner arbeithen auch eine Kirchen hier zu bekommen, es interessiert sich der König von Schweden, so selbst diesem Hoff geschrieben, vorstellend, das gewisz viele solchen Glaubensgenoszene aus 7-bürgen, und anderstwo zu groszen Landes-Nuzen sich würden hieher ver-

fügen; der Fürst, wenn es an Ihme allein stünde, wäre nicht darwieder, Er hat es dem Porten-Dollmetsch geschrieben, umb bey der Porten Rath einhollen.

Wenn etwann Unszer neuer P. Quardian Bernardinus bey Ew. Excell. wiederumb umb einen Ferman solte anhalten, so bitten wir Katholische insgesambt Ihm kein gehör zu geben, sonder ihme zu schreiben, das Er sich solte klug aufführen, denn gewisz ist es, das, wenn was vorzubringen, mit güte mehr auszurichten als mit Ferman, davon man gar kein meldung thun musz, wie es unszer Praelat Bischoff von Nicopoli gar wohl weisz und verstehet. Empfehle mich in dero hohe Gnad und Küsze mit gröster demuth dero und der gantzen hohen famille hände und ersterbe

Ewer Excellenz

unterthänigst gehorsambster Diener

21. October 1748. Joseph Michaud.

In der Moldau habe ich den Brieff von dem Pater Trinitarier empfangen.

D.

De resignatione Episcopi.

Dolendum quam quod maxime, quod optimus Episcopus Joannes Innocentius Klein in difficillimis illis, quibus se implicatum vidit, negotiis fideli ac perito non uteretur consiliario, sed ex contrario ab iis, qui se ejus dicebant amicos, de statu rerum Transilvanicarum male edoctus et in ipsa Urbe Roma omni salutaris consilii ope destitutus, majoribus in dies se illaquearet periculis. Quodsi jam in Synodo anni 1745 se in manifestum discrimen contulerat, quod mollibus sententiis nascentem Valachorum rebellionem inconsiderate corroborare visus esset, nunc jam sibi relictus necessariique expers consilii, ulterius progressus in calamitosam suspicionem societatis conspirationis contra Rempublicam adduci se passus est, ac tandem improvidus in

praeceps se dedit. Dum enim, pontificia ac regia Vicarii constitutione insuper habita, dubium ac periculosum hominem suum in Transilvania Vicarium declaravit, periculum suum in aperto illius periculo conjunxit, ad idem denique cum nefario exitium vocandus. Igitur propter seditiones Nicolai Balomir contra Domum Austriacam et religionem catholicam factas omni spe reditus in dioecesim exclusum se videns Episcopus, jam de capiendo consilio renuntiationis cogitare coepit, illudque patrocinante Pontifice ita est exsecutus die 10. Maji 1751, ut — praemissa deprecatione[1]) propter laesam Vicarii Apostolici famam — sufficientem pensionem annuam sibi reservaret. Documenta ad hoc resignationis negotium pertinentia extant in A. E. Tr., unde ubi libitum fuerit, facile erui possunt.

V.

De novo impetu in s. Unionem facta an. 1751.

Sedes Fogarasiensis vix erat per resignationem Episcopi vacua facta, quum qui s. Unionem dudum convulsam penitus voluerant, eam novo impetu atrocius agitare properarent. Ejus rei testem habemus Scripturam, quam Hurmuzaki latino sermone exhibet in *Documente*, t. 7., p. 4, germanice vero in *Fragmente*, II., pp. 156—158. In priori loco ita legitur:

Epistolae Karloviciensium ad seducendos Valachos Transilvanos.

Sub magna et humili demissione rogamus vos, Fratres, ac Filii nostri, qui reperimini in tota Transilvania, et omnibus Comitatibus, et omnibus Sedibus, quotquot profitemini orthodoxam religionem sanctae Orientalis Ecclesiae. Nunc adest tempus, ut responsum detis de religione vestra,

---

[1]) Quam perverse canonicam hanc satisfactionem interpretetur Samuel Klein (apud Cipariu, op. cit., p. 103), ea docent, quae ex Valachico textu germanice refert Hurmuzaki, *Fragmente*, II., p. 128: *Als Klein seiner Diöcese 1751 entsagte, verzieh er zugleich seinem ehemaligen Vikar Petrus Aaron, der auch vom Papst Benedict XIV. im Jahre 1753 die Auflösung des über ihn verhängten Kirchenbannes erwirkte.*

si vultis, ut vobis veniat Episcopus graeci ritus non unitus: enimvero nisi vos petieritis, nemo coacti (sic) poterit ad vos venire, et scitote quoniam Majestas dat liberum arbitrium omnibus nationibus servandi religionem aviticam, et ipsa Majestas respondit nobis, quod neminem cogat, sed ipsi sponte vestra vos pergitis, et unionem amplectimini; coactio autem nulla est, quia sic inde scribunt uniti sacerdotes cum Gubernatore Viennam, quod vos ipsi postulatis, et cupitis Unionem, coactionem vero nemo vobis infert: taliter namque respondent Majestati, quod vos cum tota Transilvania postulatis Unionem, et nunquam petiistis a Regno, et a Gubernatore, ut habeatis Episcopum non unitum; siquidem nemo vos impedit, nec prohibet, sed nemo petit; ubi enim petierunt, dedit ipsis secundum desiderium suum Episcopos secundum religionem suam, quos postularunt Regnicolae; „itaque, en quoties vobis perscripsimus, ut ex omnibus pagis pergatis ad Gubernatorem, et respondeatis, quod vos nolitis habere unitum Episcopum. Sed bene notum sit vobis, Fratres, quoniam nisi petieritis ibi coram Regno primum responsum et nisi satagetis nunc omnes unanimiter, fietis omnes perfecti *Germani*. Nunc enim evanescunt omnia mendacia sacerdotum unitorum, qui ajebant vobis, quod illi servent ritum graecum, Germanis vero dicunt, quod illi sint *Germani*, et utrinque mentiuntur.“ Sed oro vos, Christiani, ne deseratis aviticam religionem; sed eatis omnes unanimiter ad Gubernatorem et petatis passuales, et dicatis, quod ibitis, et petetis ab Augusta Aula Episcopum Rascianum ex Karlowicz, idque intrepide sine timore respondeatis: nemo enim vos occidet ideo, quod nunc petetis; nunc enim est tempus; Episcopus namque est paratus, tantum vos ex qualibet sede unus veniat hucusque, et ex quolibet comitatu, et scribatis, quot pagi sunt, et in illis quot homines estis, qui non vultis Unionem, et quot homines sunt in pagis „fideles“ nominatim, et cum sui subscriptione omnium. Idcirco obsecro vos, Fratres, satagite ex tota anima vestra, et omni conatu de pago ad pagum ambu-

lare, ut invicem vos consulatis, et eligatis homines sapientes, et fideles, quos huc mittatis, et iterum obsecro vos, Fratres, „manu vacua non mittatis eos, bene enim scitis, quod sine expensis non possimus accedere Dominos, *et alienas Provincias.*" Peccatum grande! an non potestis vos colligere saltem per florenum unum ex uno pago? et scribatis, in cujus manibus consignatis, cumque stricto juramento confirmetis, ne ullam pecuniam in alios usus eroget, nisi unice in negotio Regni. Nos enim, Fratres, sciatis, solliciti sumus apud „januas Imperatorum, et apud omnes Dominos, et omnes Episcopos", in quantum vires suppeditabunt; et quemadmodum nobis dixit Legatus, et responsum nobis dedit Majestas, taliter vobis responsum misimus, et en modo quoque vobis notificamus, quale responsum habuimus a Majestate, tale vobis perscribimus: quid enim nos amplius prolongabimus, quousque videbimus adhuc aliud responsum? Vos autem, Fratres christiani, pergite, prout scripsi, et perficite ibidem bene, prout vobis scripsi, et nos conabimur, in quantum vires suppeditabunt, et manemus Dominationum Vestrarum benevoli servitores amen amen amen. Mense Decembri 8. die 1751. Ad haec investigate omnes pagos, quotquot poteritis, ut inseratis vos, et subscribatis bono modo, et absque omni formidine. —

Indorsatio. — Haec autem epistola percurrat cito de pago ad pagum ad illos homines, qui sunt fideles in fide orientali. (A. P-I V.)

De fanaticis erroribus ac turbis ex hac extraneorum irritatione secutis — Exemplum ex hist. Coll. Claudiopolit msc. (pp. 493—494), quae extat in Biblioth Univ. Budapest.

Complures pagos praeposterus religionis zelus ardor eo adduxit, ut popis de Unione suspectis proles suas sacris undis abluendas minime committerent, sed ipsae munus hoc executae sunt foeminae ritu nondum audito. Congregatae quippe plures matres-familias acceptum recens natum infantem infra proximam quamvis arborem deportant, dicta simul ab omnibus oratione dominica ramum arboris aqua per-

fundunt, nomen infanti imponunt, ratae hanc caeremoniam sufficere, ut proles recens nata coetui adnumerata esse censeatur. Quum autem nulla ratione induci potuissent, ut sacerdotibus suis id peragendum relinquerent, qua ratione id salutariter obstetrices praestare possint, edoctae sunt

VI.

De laboribus missionariorum S. J. tempore defectionis multorum ab Unione.

An. 1746. — His accedit Provinciae Dobokensis archidiaconus graeci ritus unitorum, qui ex conjuratione tumultuantium poparum dignitate sua spoliatus fuisset. nisi sacerdotes nostri opera sedati primum popae, tum ad debitam subjectionem inducti mutuam cum archidiacono benevolentiam inivissent. Magno id accidit plebis solatio, nec minore religionis catholicae emolumento; secus enim hic quoque districtus, qui in Unione conservatur adhuc, factiosorum malitia ad schisma facile descivisset. (B. P. V. 12140)

An. 1748. — Unus Patrum nostrorum militibus Valachis Legionis Gyulaianae praeibat in verba, ut orationem dominicam et alia scitu necessaria gens rerum fidei ignara condisceret; quin etiam tuguria Valachorum adibat, et in compitis consistebat, ut circumfusae rudium turbae principia fidei ac morum dictamina ingereret. (H. R. AJ.)

An. 1749. — Extendit se zelus nostrorum missionariorum ad vilem hominibus et abjectam plebem Zingarorum, ignaramque vel prima rudimenta fidei scituque necessaria gentem Valacham, quas suis in gazalis mapalibusque non horruit Noster frequens adire, nec raro per compita in unum colligebat et praecipue corona puerorum circumdabatur, pro peritia linguae erudiebat. (Ibid.)

VII.

De initiis episcopatus Magno-Varadinensis ritus graeci.

Meletius Kovács, oriundus ex Macedonia, parochus Diószegiensis, anno 1748 per Summum Pontificem Benedictum XIV. in Episcopum Tegeanensem praeconizatus et in Episcopum ritualem juxta Concilii Lateranensis Decretum (superius relatum pp. 416—417) pro dioecesi rit. lat. Magno-Varadinensi constitutus est. Rem diligenter ex Actis

describit auctor *Brevis historiae episcopatus graeci ritus Catholicorum Magno-Varadinensis*[1]) praefixae *Schematismo venerabilis cleri* ejusdem dioecesis an. 1745, quam in usus nostros transferendam pro maxima sua in nos benevolentia Rmus. ac Clmus. Dnus. Dr. Lauranu Augustinus, canonicus M. V. gr rit, nobiscum gratiose communicavit.

Valachorum hic Episcopus confundi non debet cum Episcopo Rasciano Aradinensi, qui in sacello Praesidii Varadinensi fidem catholicam professus anno 1713, vi Rescripti Clementis PP. XI. d. d. 27. Maji 1715 a Cardinale Saxone rite est a censuris et poenis ecclesiasticis absolutus. — De eo Annales mscr. Provinciae Austriae S. J. haec habent ad an. 1720: „Magnum quoque solatium attulit idem missionarius noster Rmo. Dno. Joannitio Martinovich, orientalis ecclesiae graeci ritus Jenovensi[2]) et Aradinensi unitò episcopo, qui omni honoris et benevolentiae significatione exceptum Patrem de praecipuis fidei quaestionibus consulens omnium arcanorum suorum conscium voluit, ejusque in theologia fundatis consiliis acquievit, magno perf sus gaudio, quod hominem tandem nactus sit, cui et gentis suae privilegia et ritus ac Unionis protectionales confidere possit. Multa tulit hic episcopus adversa a suis rebellibus schismaticis, assidua inter vitae pericula et rei familiaris inopiam, ideo solum, quia unitus est. Sed spe optima in Deo habenda animatus, et Emo. Dno. Cardinali Csáky ac Exmo. Dno. Generali Aradinensi L B. de Kosa commendatus, nunc eorum protectione gaudens, respirat, illustri documento, virtutem premi, non opprimi posse. (B. P. V. 12162)

---

[1]) Commentarius putatur exaratus a Jos. Papp-Szilágyi, tunc quidem Consistorii notario, postea vero Episcopo Magno-Varadinensi.

[2]) Alias etiam vocatur Ep. *Jenopolitanus*. Est autem Jenopolia seu Jenopolis *Boros-Jenö*, oppidum in Comitatu Aradinensi, dioecesis Csanádiensis.

Caput V.

De episcopatu Petri Pauli Aaron (1752—1764).

Aaron[1]) Petrus Paulus, Transilvanus, Romae humanis divinisque scientiis imbutus, Fogarasiensis catholicorum graeci ritus Valachorum Episcopus ab anno 1752 ad annum 1753, edidit:

1. *Epistolam consolatoriam, ex divinitus inspiratis scripturis — ad tempus tribulationum pro sui gregis utilitate collectam.* Balázsfalvae 1761. — 12°.
2. *Definitionem et exordium s. oecumenicae Synodi Florentinae.* Ibid. 1762. — 12°.
3. *Institutiones doctrinae christianae.* (Valachice). Ibid. 1764. — 12°. (Cfr. Katona, *Hist. crit. reg. Hung.*, t. 39, p. 931).

§. 1.

Michael Salbeck.

(Theologus ab an. 1753—1758).

Carolinensibus[2]) sociis ingentem moerorem attulit mors P. Michaelis Salbeck. Natus erat Jassiis in Moldavia anno saeculi hujus nono 9. Maji. Emensis cum laude humanioribus literis, ad Societatem adjecit animum, ad quam facilem aditum nactus est, praeter probitatem, progressumque literarium suffragium ferente linguarum Hungaricae,

---

[1]) Scriptum reperitur nomen *Aron*, *Aaron* et *Aaronu*.

[2]) Duplex prostat Vita msc. Patris Michaelis Salbeck, altera in B. P. V. 12152, altera in H. R. AJ. Bibliothecae Batthyanianae Albae-Carolinae. Textum nostrum eruimus e priori fonte: adjectis tamen nonnullis animadversionibus ex H. R. AJ. — Notitiam operum ejus post Paintner, Katona, Stöger aliosque ultimus dedit De Backer, *Bibliothèque*, t. 3, pp. 493—494, edit. 2.

Valachicae et Germanicae notitia. Ad Trenchiniense tirocinium admissus est anno saeculi hujus vigesimo quinto, 28. Octobris, in quo quas virtutes collegerit, vita ad justitiam exacta comprobavit. Exacto tirocinii biennio, auditum triennio Graecii Aristotelem ibidem egregia commendatione palam propugnavit. Subhac informandae juventuti magister datus est, eamque annis singulis Sopronii, Claudiopoli, Udvarhelyini tanta industria bonis moribus literisque imbuit, ut nihil in illo desideratum sit, quod a nostris scholarum moderatoribus Instituti ratio deposcit. Suavem et jucundum cum discipulis agendi modum consectabatur, quo consuetas scholarum molestias et sibi et curae suae commissis abstersit, et inspersis inter explanandum saluberrimis documentis non ingenia modo, verum et animos egregie excoluit. Cum literis pietatem quoque in Deum et coelites, inprimis in Deiparam amorem plane tenerum, et qui filios prorsus comprobet, horrorem denique omnis culpae suorum insculpsit cordibus ac impressit, quae omnia eo magis eoque majore egit efficacia, quo magis ipse praeiret exemplo ad ea, quae verbis docuisset. Confecto eo progressu Tyrnaviae theologiae curriculo, ut quatuor vota Professorum numero adscribi meruerit, sacerdotio initiatus, sacraeque Neosolii ascesi excultus, egregium in Domini vinea operarium egit Albae-Regali festis nempe ad concionem diebus dicens anno uno, dein Claudiopoli Ethicam docuit, cujus cursum cum fructu discipulorum triennio absolvit. Tum vagi missionarii Valachici officium egregie sustinuit non mediocri cum emolumento rudioris populi, quem fidei principiis studiose informavit. Post explanatas subinde anno uno controversas fidei quaestiones Nostrorum Udvarhelyini regimini admotus, ita Superioris et Curionis atque etiam sacri Praeconis partes obivit, ut quam suavitate subditis amabilis, tam eloquio verbi divini hostibus formidandus evaserit. Producto triennium ultra regimine dissidenti clero Valachico theologus a Superioribus datus est[1]: quod munus ex obedientia sibi delatum impigre adeo aggressus est, ut ejus ritus sacerdotibus, quos contumaces primum senserat, apprime carus[2], populo vero non minus utilis evaserit. Multa apud sacerdotes suos pro Ecclesiae utilitate gessit, plura pro justitia passus est, donec valetudinem tot inter labores, itineraque penitus attrivisset; non tamen his cessit major adversis quibusvis animus, sed languente etiam plures per annos ex coecis hemorrhoidibus corpore, quin et saepius ad mortis confinia adducto, magnis conatibus receptam a gente Ecclesiae communionem perurgebat, donec tandem festa D. Xaverii luce prostratis jam omnino viribus Carolinam devotionis causa adveniens ultra continuos tres menses, nullis proficientibus pharmacis, solius patientiae

---

[1]) Ut dissidenti clero Valachico de directore in rebus fidei provideretur, inter caeteros maxime idoneus Pater Michael fuit. (H. R. A J.)

[2]) Quin et multum exoptandus. (Ibid.)

fructus legens, appropinquare sibi supremum diem persentisceret, expetitis ultro morientium sacramentis, erratorumque venia die 25. Febr. post horam tertiam matutinam placidissime vivere desiit. Eluxere in P. Michaele non mediocria virtutum decora, atque inprimis constans cum Deo conjunctio, in quo solo arduis in rebus spe omni reposita nullis casibus frangebatur, discrimina nulla formidabat, semper sibi constans, semper adversis superior. Hanc enim firmitatem comitatae sunt virtutes reliquae: zelus in eo ingens erat lucrandarum Deo animarum; nulli parcebat labori, occasionem quamlibet arripiens, quoties vel aegroti ad agonem felicem comparandi, nutantes in bono firmandi, vel revocandi in salutis viam improbi, vel educendi e tenebris, qui extra verae fidei lucem errabant haeretici, laetus et promptus accurrit[1]. Zelum suum ultimis cumprimis annis probavit, dum cleri Valachici theologum ageret, quod officium magno sane ardore aggressus, majore prosecutus est. Princeps illi cura fuit, ut sacerdotes sibi populumque Valachicum devinciret, quod etiam ad Augustae Aulae mentem cumulate praestitit, dum habitu ipso ad eorum normam composito, promissa barba piloque eos expressit[2]. Non minus elaboravit, ut vel rudes popas fidei rudimenta edoceret, et in Unione firmaret. Sacerdotes ad se invisentes (invisebant autem frequentissime) salutaribus documentis roboravit, eorum causas audivit, quas ut ad optatum deduceret exitum, Cibinium saepius atque adeo Viennam petiit, apud Caesareo-Regiam Majestatem fervore magno pro eorum emolumentis agens, quo etiam sumptibus cleri hoc iterum anno profectus fuisset, nisi aegritudo iter retardasset, tum felicior vita eum sibi vindicasset. — Non egit solum multa pro utilitate illius populi, verum tulit etiam plurima, quin non semel caput periculis objecit intrepide dum ululantes ad caulas lupos custos aut arceret, aut jam ingressos audacter[3] ejiceret, compluresque a schismaticis occupatas ecclesias sacerdotibus sanae doctrinae restitueret. Tot inter labores et adversa major semper ei inerat animus, pro hac plura suscipiendi; et suscepisset profecto, si contumacis

---

[1]) Udvarhelyini qua Superior et parochi et concionatoris zelosi munus praeclare gessit: catholicos qua dictionibus publicis, qua privatis cohortationibus a malo abstraxit, in bono confirmavit, consiliis rexit, ope sublevavit; heterodoxis vero fortiter restitit eosque in fraeno retinuit, multos ex illis ad suave Christi jugum attraxit. (Ibid.)

[2]) Eis se-exterius similem exhibuit, ut eos vero Christi gregi interius similiores efficeret. Secundam hanc, ut rudiores ejus gentis salvificae fidei rudimenta edoceret, Popis etiam necessariam doctrinam inculcaret, sicque effecit, ut quum juventus Valachica, tum sacerdotes ipsi in doctrina de rebus fidei perficerentur, inque Unione cum Romana, quam semel receperant, confirmarentur, perseverarentque: rationibus in hunc finem saepius adductis, praesertim dum de hac materia sermo incideret. (Ibid.)

[3]) Pro munere suo. (Ibid.)

morbi vis labores non praecidisset, qui quum invalesceret, saepius acutissimos inter dolores auditus est, quum diceret: *fiat, fiat voluntas Dei*, innuens, quam leniter ferret immissam sibi a Deo aegritudinem, quamque ejus voluntas cum divina congrueret. Posteaquam eum morbus tum Cibinii, tum Balázsfalvae, ubi Valachicus Episcopus stabilem sedem fixit, prostravisset, ex accedente febri tantisper recreatus itineri sese dedit, atque huc D. Indiarum Apostoli festa luce veniens ad ultimum usque vitae diem maximos inter cruciatus ipsos quatuor menses fere jacuit vix ossibus haerens[1]): dolores inter tantum abest, ut vel leve impatientiae signum ederet, ut majora etiam pati aut dissolvi optarit Voti denique Apostolici compos factus[2]) die, qui D. Mathiae festum consequitur: ad ejus funus condecorandum Nobilitas omnis Carolinensis confluxit, popae vero lacrymis parentem suum prosecuti sunt, ut tamen animo altius moererent[3]). (B. P. V. 12152.)

Responsionem non meretur, quod Samuel Klein in sua historia calumniando refert (apud Ciparіu op. cit. p. 129), religiosissimum suarumque legum observantissimum virum, P. Michaelem Salbeck, episcopatum vel saltem vicariatum Valachorum affectasse. Valachicum Samuelis germanice ita circumscribit Hurmuzaki, *Fragmente*, II., p. 129: *Wohl bewarb sich um den erledigten Bischofsitz oder mindestens um die Vikarstelle auch der als Generalauditor zugetheilte Jesuit P. Salbeck* (carele voea s fie episcopu sau macar vicariu), *vermochte jedoch mit seiner Bewerbung nicht durchzudringen, und verbitterte nur noch die um den Bestand der Union und des griechischen Ritus besorgnissvollen Gemüther*[4]).

De Patre Pallovics, Michaelis in munere theologi primum praedecessore, deinde vero successore jam actum est p. 578.

---

[1]) Commiseratione dignissimus. (Ibid.)

[2]) (Dixit) . . . alios juvenes invitos ex hac vita abripi, se vero, quod unice desideraret, mori non posse: cupiebat nempe dissolvi et esse in regno Christi, pro quo tanta egit tulitque. Voti denique vir apostolicus compos factus altero post divi Apostoli Mathiae festum, hora 3. matutina, uti apostolicorum laborum, ita et confidimus praemiorum socius effectus: aetatis suae 49, initae Societatis 33. anno.

[3]) Ipsique popae Valachici, qui eum vel maxime amissum dolebant, lacrymis etiam sunt prosecuti velut Patrem suum amantissimum suaeque gentis studiosissimum, cui aeterna sit requies. (Ibid.)

[4]) Relegi poterunt quae superius plus semel docuimus ex legibus Societatis Jesu de dignitatibus ecclesiasticis non admittendis pp. 393, 428—429, 484—487, 504—505.

§. 2.

De laborioso episcopatu Petri Pauli Aaron selecta quaedam documenta.

Adhibita brevitate ex medio episcopatu Petri Pauli Aaron paucissima quaedam selecta fragmenta de Regularibus in ejusdem historia occurrentibus exhibemus.

I.

De laboribus apostolicis Societatis Jesu.

A.

P. Adamus Jabroczki

victima caritatis († 1756).

Coronae sexto Kal. Sept. gloriosa caritatis victima occubuit P. Adamus Jabroczki annis quidem minime, at accumulatis virtutibus coelo apprime maturus. Natus est in Siculia nobili genere. Audito anno uno Claudiopoli Aristotele ad Societatem admissus, eamque ingressus est Trenchinii anno saeculi hujus nono supra trigesimum, 20. Octobris. E virtutum schola translatus Viennam et Aristotelem et D. Thomam magna ingenii commendatione propugnavit: annis, qui intercesserant, Jaurini magno discipulorum commodo virtuti literisque incubuit. Postquam ardori suo in Schavonicensi Abbatia anno uno praeclare praelusisset, Neosolii innovata virtutum mole huc translatus ceu in stationem, ex qua ad Moldaviae missiones, quarum acri pioque tenebatur desiderio, oblata occasione excurrere liceret. Erat profecto P. Adamus ab omni virtutum comitatu et omni literarum genere ita instructus, ut honorata magis Societatis munia eum manerent: perstrinxerunt tamen oculos ejus prae his speciosi evangelizantium pedes. Moldaviae Apostolus ut olim audiret, intentatum nihil reliquit seu Romae, seu in ipsa Moldavia apud illos, penes quos erat, ut voti damnaretur; verum aliter visum Numini; dum enim contagio morbos in Valachorum suburbio vulgare coepisset, unus, qui Catholicorum animos curaret, destinandus erat. Periculi hanc plenam provinciam tantum abest, ut detrectaret P. Adamus, ut ultro ambiret: quin quum a viro sibi in urbe perfamiliari moneretur: amplioribus se in Societate muniis servaret, reposuit, res et spes omnes lubente se animo missas facturum, unam modo animam coelo assereret. Vigesima septima itaque Junii in suburbium peste infectum translatus, omnium mox animos ampla sua caritate et ad omne hominum genus pertinente ad se rapuit. Nulla casa

tam humilis, aut tam pestifero veneno infecta, cui se subduxisset P. Adamus, palam profitentibus heterodoxis, se talia a ministello suo nequaquam experiri. Pluribus vicibus a Patre qui ibidem bene valentibus operam dabat, visus est cibos propria manu conditos, pharmaca et alia fomenta ad aegros deferre. In elargienda pro viribus stipe prodigus videri poterat, si quod in Christi fratres erogatur, prodigi putes. Ex cura hac corporibus tanta caritate impensa animarum fructus extitere uberrimi. Ex Valacho popello cumprimis non paucos ad unitatem fidei perduxit antequam supremum viverent. Solemne erat P. Adamo ad hos, etiam si non vocaretur, invisere, suaviter eos compellare, fomentis sibi et eleemosynis conciliare, Unionis cum Matre Ecclesia commonefacere, blande interrogare, an saltem, si sine hac coelestium praemiorum spe exciderent, eidem uniri in votis haberent: quod si annuerent (annuebant autem quam facillime) supremum eosdem absolvere. Prudenti hoc consilio haud paucos Deo rursum asseruit, quorum numerum inire, aut nomina recensere temporum injuria, et amputatum omne cum suburbio commercium prohibent. Memoranda hic etiam praecipue est puella gentis Saxonicae, honorati civis filia, quae vitiata a milite, pesteque contacta, in publicum nosocomium delata est: vitae longioris spe dejecta sectae suae ministrum accivit: verum is venire abnuit; non esse, cur vitam suam projecti prostibuli causa discrimini objiciat. Crudus hic ministelli sermo saluti fuit puellae; repulsae enim impatiens advocari jussit P. Adamum, a quo pro temporis facultate saniora credere edocta, ejectis animo erroribus exomologesi expiata, coelo, uti spes est, asserta fuit Verum ea quae diem hanc secuta est nocte P. Adamus lue vi tanta prostratus est, ut statim sibi eriperetur. Tertia tamen aegritudinis die, quum sibi redderetur, accersivit sacerdotem nostrum in eodem suburbio degentem, cui conscientiae maculas omnes inter multiplicia et sincera indolentis animi indicia aperuit. Qua animi fortitudine morti occurrerit, quam plene divinae de se voluntati acquieverit, quam ardenter in virtutum theologicarum actus eruperit, dum sibi constaret, multa testantur Domini medici, quae non mediocri ipsis et adstantibus aegrorum curatoribus ad virtutem omnem fuere incitamento. Nihil quidem non egerunt hi, ut P. Adamum ceu communem pauperum parentem mortis faucibus eriperent, verumtamen veneno, jam intimis medullis hausto octavo, a quo lecto affixus erat, die communi omnium dolore extinctus est Divulgato P. Adami obitu Catholici, Valachi, et Luthericolae in lacrymas nullo religionis discrimine ubertim ire, quin vel hodie omnes, quoties P. Adami mentio injicitur, ceu nunc primum parentem suum complorarent, luctui lacrymisque se permittere, neque ex ipsa temporis diuturnitate dolori lenimen admittere. (B. P. V. 12150). Patrem Jabroczki inter Scriptores Societatis Jesu post Katona, Stöger aliosque recenset De Backer, *Bibliothèque*, t. 2, p. 300, 2. edit.

B.

De caritate aliorum missionariorum Valachis eodem anno 1756 praestita.

Nagybanyiae missionarii nostri in pauperum domus penetrarunt, cohortationibusque suis impetrarunt feliciter, ut multi et scelera desererent, vitamque ad catholicae Ecclesiae praecepta componerent. Non satis celebrari potest singularis caritas ejus Patris[1]), qui nationis germanicae sacris commodis pro muneris sui ratione invigilat alias: hic enim ingenti labore Valachicam linguam ita perdidicit, ut copiose etiam ea exponere possit, quae gentis illius ut rudis, ita abjectae salutem spectant: multa ille jam perfecit, majora molitur: primam teneram aetatem iis omnibus, sine quibus Christiani nomen sustineri non potest, aptissime instituit, ut ad quaesita omnia per quam opportune respondeat: dein ad viciniores pagos excurrens popas ipsos, non impari fere cum suis ruditate laborantes instituit, effecitque feliciter, ut coëmpto majore Catechismo populum fidei rudimentis non sine gloriae divinae incremento imbuant. Ad haec cura in miserorum corpora porrecta: carcere detentis tum aere tum consilio subventum: infirmis omne genus solatii impensum: mortuis supremum officium domus aere persolutum saepe: vestitus non paucis comparatus, iis cumprimis, quos a corroganda stipe pudor prohibet floreni pene octoginta in pauperes erogati (B. P. V. 12150.)

Claudiopoli Patris, cui carcerum cura credita, caritate Valachus cum primis unus coelo assertus fuisse videtur. Anno hic longius in carcere detinebatur, dum tandem ob repetita furta judicum sententia morti addiceretur. Nihil toto hoc tempore missum fecit Pater, quo miserum hunc omni subsidii genere recrearet; et vero fructum uberrimum tulit; cum enim mortis sententia in Valachum pronunciata fuisset, is palam in Popam schismaticum, a quo ne semel quidem visitatus fuisset, invectus edixit, se non posse in ejus ecclesiae communione, quae tantam sectatoribus miserorum curam instillaret, non mori. Dixit, et fidei principiis imbutus, ac a vitae superioris naevis expiatus, plenus bonae spei decessit. Senserunt et Nostrorum caritatem orphani cum alii, tum duo cum primis, qui Calvinianis parentibus orti uno a patre plus, quam a parentibus sperare poterant, beneficii tulerunt: ab hoc enim provisum illis non de victu modo vestituque fuit, sed feliciter etiam constitutum, ut in fide catholica instituerentur. (Ibid.)

Coronenses vinctis compati, auxilio adesse, moestos solari, consiliis erigere dubios, egenis succurrere, oppressos contra malevolas heterodoxorum machinationes tutari proprium habuerunt. Ipsi sectarii quam

[1]) Thaddaei Manner.

laetis rebus nostris hominibus infesti, tam si quid adversi increpet, suas omnes spes in iis reponere solemne habent. Funestus Tartarorum irruptionem parantium rumor totam viciniam perterruerat Septembri mense. Tota Háromszékiensis provincia sedibus suis emota Coronam se receperat. Fugientium copia brevi efficit, ut hospitia deessent. Succurrit huic necessitati missio nostra, quotquot poterat in antiquo Dominicanorum monasterio juribus missionis obnoxio recepit. Die s. Michaeli Archangelo sacro suo e Conventu (Canta) Moldaviam contingente proxime tres RR. Patres Minoritae fugitivi Coronam pervenerunt: quorum unus senio et meritis gravis (Provinciae appellabant Patrem) per duodecim annos loco se movere nequibat, omnibus membris captus. Hospites hos e paupere penu quintam in septimanam, dum periculum evanesceret, aluit et magna caritate fovit missio. Parem caritatem experitur mulier, quae ad asylum huc se recepit. Nam praeter securitatem in secundum jam annum a missione alimenta accipit. Apostolica sociorum opera effectum ut gravissima, et in necem jamjamque proruptura conjugum odia restinguerentur. (B. P. V. 12152.)

Beneficiis missionariorum venerabilis clerus Valachicus identidem eximia caritate respondit, ut vel ex uno hoc exemplo in H. R. AJ. ad an. 1759 relato manifestum fit

P. Josephus Plick his virtutum ornamentis praeditus, Patakinum ad conciones dominicales dispositus cum Patre socio proficiscens, Rákosini 23. Octob. repentino et infausto ad cellam vinariam casu a divina manu accepto, pie, ut semper vixit, extinctus est, quem ibidem popae graeci ritus honorifice terrae mandarunt, cui aeterna sit requies!

II.

De lite inter Episcopum et Basilianos per Augustam composita.

A.

Literae imperatricis ad Basilianos datae[1]).

Sacratissimae Caesareae Regiaeque et Apostolicae Majestatis, Principis Transilvaniae, Dominae Dominae Nostrae Clementissimae nomine Religiosis Patribus Ordinis S. Basilii Magni Sylvestro Kallyani, et Gregorio Major intimandum.

---

[1]) Binae hae literae extant typis vulgatae apud Petru Maioru, op. cit., pp. 210—212.

Altefatam Suam Majestatem iis, quae Dominum Episcopum graeci ritus unitorum Fogarasiensem Petrum Paulum Aaron inter, et ipsos Patres Sylvestrum Kallyani, et Gregorium Major evenerunt locumque dederunt controversiae, ruminatis, postquam cum Divi Majores, tum et eadem Altissima genti Valachicae in promovenda et firmanda sacra graeci ritus Unione uberrima, eaque conspicua clementia ediderunt exempla, sperasse fatum Dominum Episcopum, ipsosque Patres disciplinae ecclesiasticae, vocationisque adimplendae attentiores, mentis Divi fundatoris observantiores, et tutandarum rerum religionis vigilantiores futuros, non sine justo itaque maternae indignationis sensu tulisse, eosdem occasionem, qua tam salutaris de iisdem concepta Caesareo-Regia expectatio imminueretur, dedisse, dum contigisset ad eas eosdem dissensiones, controversiamque devenisse, quae Actis utriusque partis exhibentur. Displicuisse Sacratissimae Suae Majestati, quod ipsi Patres caritatem religiosam domo in eadem non pro debito foverint, nec satis exacte religiosam disciplinam, obedientiamque observaverint; fine promovendarum suarum precum ab officio monasterioque abiverint, cum illas aliis mediis promovere potuissent. Ne tamen ex hoc capite a memorato Domino Episcopo graventur, imo simul ac ipsi ad monasterium redivissent, ad novam Praepositi domus electionem liberis Religiosorum votis fiendam procedant. Cothoreus e converso nisi religiosam secundum Institutum Ordinis emissurus esset professionem, monasterio moveatur, noverint nomine Altissimo provisum, sed et antelatum Dominum Episcopum promptum, paratumque esse, ut unio animorum inter ipsos reddi, et hac perpetim frui valeant.

Actutum itaque ab hinc redeundum ad domum suam religiosam, munia illic vocationis resumenda, ut haec diligenter obeant contendendum; obedientiae erga Superiorem, religiosae caritatis erga confratres, disciplinae item religiosae domo in eadem fovendae ea edituris specimina, ut in messe Domini zelantes, et fructuosi operarii palam

dignoscantur. Quibus sic facturis Altefata Sua Majestas Gratiam Caesareo-Regiam, et Principalem benigne confirmat.

Gabriel Comes de Bethlen, m. p.

Per Sacratissimam Caesaream Regiamque et Apost. Majestatem Principem Transilvaniae

Viennae 7. Decembris anno 1758.

Adalbertus Somlyai de Csik Somlyó m. p.

B.

Literae ejusdem ad Episcopum datae.

Maria Theresia etc. etc.

Reverende Fidelis Noster Nobis dilecte! Iis, quae te inter, ac monasterii Balászfalvensis Religiosos Sylvestrum Kallyani, et Gregorium Major evenerunt, locumque dederunt controversiae, ruminatis, postquam cum D. Majores Nostri, tum et Nos ipsi genti Valachicae in promovenda et confirmanda s. graeci ritus Unione, uberrima atque conspicua clementiae dedimus exempla, sperassemus te, et Religiosos disciplinae ecclesiasticae, vocationisque vestrae adimplendae attentiores, mentis D. fundatoris observantiores, et tutandarum rerum religionis vigilantiores futuros; non sine justo itaque maternae indignationis sensu tulimus, vos occasionem, qua tam salutaris, de vobis concepta Caesareo-Regia exspectatio Nostra imminueretur, dedisse, dum contigisset ad eas vos dissensiones controversiamque devenisse, quae Actis partis utriusque perhibentur.

Quia tamen e tua declaratione Capituli ecclesiastici Albensis Praeposito Majori, honorabili Mathiae Szalbek, Fideli Nostro Nobis dilecto facta, et successive Majestati Nostrae relata percepissemus, te benignam Nostram intentionem edoctum ad pacem, unionemque animorum conciliandam velut decet pronum, et ea, quae tua ex parte offensioni locum dedissent, sponte tollere velle, novam signanter Praepositi domus electionem liberis Religiosorum suffragiis fiendam admittere promptum esse ac paratum, eorum, quae facta sunt hactenus veniam damus et obli-

viscimur; volumus, et jubemus in futurum, ut Religiosis domo in eadem communem sine exceptione exhibeas caritatem, hac velut paterno stimulo acuas ipsos ad exequenda vocationis debita cum in aliis, tum signanter in puncto institutionis cleri, populi, juventutis, quae hactenus quomodocunque te inter, et praefatos querulantes evenissent, corrigantur melioribus exemplis, cadantque in perennem amnistiam, hos eosdem Religiosos abhinc reduces ex capite praemissorum gravare aut molestare haud attentes, neque despiciantur hi longo tempore ad munus suum rite in gente Valachica obeundum praeparati, qui hactenus quoque, ut Majestati Nostrae innotuit, fructuosam fecerunt operam. Non patiare scindi animos Religiosorum, et Kotore ex Monasterio illico amoveatur, nisi secundum Institutum Ordinis emissurus esset professionem. Extinguatur praedilectio in te.

Simul ac hi redivissent, procedatur ad novam Praepositi domus electionem secundum Institutum Ordinis, et una piae quoque genitoris Nostri D. fundatoris menti fiat satis. Talisque praeponatur, qui proventuum fundationalium administrandorum, et in eo statu, quem fundationales exigunt, habendorum capax sit; cures denique per omnes vires, ut sub pastorali tua vigilantia fructus religiosae disciplinae magis, ac magis elucescat. Hos daturos manum, obsequentesque futuros sperare poteris, qui Nomine Nostro circa ea, quae ex parte eorum etiam cum religiosa disciplina non ex aequo congruentia evenissent, praemoniti sunt, quibusve intimatum, ut Praelato suo in cunctis obsequentiores, religiosae disciplinae observantiores sint in futurum. Caeterum tibi sic facturo Nostram gratiam Caesareo-Regiam, et Principalem denique confirmamus. Datum in Civitate Nostra Viennae Austriae die 7. mensis Decembris anno Domini 1758. Regnorum vero Nostrorum 18.

Maria Theresia m. p.

Gabriel Comes de Bethlen ad Mandatum
Sacrae Caesareo-Regiae Majestatis proprium
Adalbertus Somlyai m. p.

III.

De sichastro Sophronio seditionis stimulatore et concitatore.

In Transilvania sichaster[1]) schismaticus, Sophronius dela Csoara, magna turba plebis, praestigiosis artibus deceptae et ad tumultum concitatae stipatus circa annum 1759 sacerdotes catholicos ad limites pagorum exponebat[2]), atque omnes, qui eum sequi nollent, variis cruciatibus torquebat, taliterque inter Valachos Transilvaniae scissionem procuravit; quorum illi, qui Sophronium sequentes non uniti facti sunt, vocati sunt *novi*, prout hodie etiam nominantur; illi vero, qui in sacra cum Ecclesia Romana Unione perstiterunt, *antiqui* nominari coeperunt. Turbatorem vulgi Sophronio se adjunxerat popa Joannes Molnaru, qui seditionis veluti fax ac tuba erat. — Ex Transilvania secessit Sophronius in Valachiam, ubi anno 1768 per Moscovitas cum Turcis bellantes ob concitatos tumultus interemptus est[3]).

---

[1]) Monachos superius jam vidimus *sichastros* appellari p. 561. Descendit autem vocabulum *sahastru*, *sehastru*, *sihastru* (ita Cihac, *Dictionnaire*, t. 2., p. 698) seu *sychastru*, *esychastru* (ita Laurianu-Massimu, *Glossariu*, p. 530) a graeco nomine ἡσυχαστής, quod monachi *in quiete* (ἡσυχίᾳ) et animo imperturbato Deo serviant, quemadmodum observatum est Kalendarii tom. I., p. 236.

[2]) Ad rem et haec animadvertit Hurmuzaki: „Siebenbürgische Nichtunirte gingen haufenweise in die benachbarte Walachei hinüber, liessen sich daselbst zu Priestern ordiniren, reizten sodann nach ihrer Heimkehr das gemeine Volk wider die Pfarrer auf, erhitzten es bis zur Vertreibung derselben, übernahmen hierauf selbst die erledigten Pfarrsitze.“ (*Fragmente*, II., p. 142).

[3]) Cfr. Brevis notitia episcopatus gr. rit. Cath. M. Varad. cit., pp. 44—45 jctis. Samuele Klein, apud Cipariu, op. cit. pp. 108—109; Hurmuzaki, *Fragmente*, II., pp. 134—135. Hintz, op. cit., p. 43., ubi, nullo tamen idoneo teste adducto, asseritur, Sophronium in Valachia fuisse consecratum Episcopum Transilvaniae (der Keluger Sofronie aus Csora, Mittel-Szolnoker Gespannschaft gebürtig, in der Walachei zum Bischof von Siebenbürgen geweiht, erschien als solcher hier im J. 1759 und begann einen glücklichen Krieg gegen die unirten Geistlichen, die er aus ihren Wohnungen und von ihren Kirchengründen zu vertreiben wusste.)

IV.

De Patre theologo ab injuriis seditiosorum defenso.

A.

De tutela Patri theologo ex parte Societatis praestita.

An. 1760 seqq. — Numerum personarum Residentiae Carolinensis auxit P. theologus Illustrissimi Domini Episcopi Valachici, qui, alias Balázsfalvae potissimum stationem suam obtinens, in eadem securus manere non poterat ob turbas a schismaticis excitatas. (H. R. AJ. ad an. cit.).

B.

De fide publica Patri theologo data.

(Ex Rescripto Augustae ad regium Transilvaniae Gubernium d. d. Laxenburg 9. Maji an. 1763).

Maria Theresia etc.

Illustres, Reverende etc.

Iis quae super statu proventuum fundationalium monasterii Balázsfalvensis Ord. s. Basilii M. ex parte regii nostri in illo principatu Transilvaniae thesaurarii ad exigentiam ordinationum Nostrarum submissa fuerant, Nobis suo modo relatis, perpensisque et ruminatis, clementissime resolvimus in sequentibus. . . . Denique

Curari volumus diligenter, ut fundatio haec exactissime observetur, praecipue autem, ut in Literis fundat. art. ultimo nominatus theologus continuo ad latus Episcopi sit, nec minus art. septimo de popis vagabundis e Valachia aut aliis locis in Transilvaniam clam venire solitis exterminandis impediendoque talium ingressu sonanti, ex parte Episcopi accurate satisfiat[1]).

---

[1]) Apud Petru Maioru, op. cit. p. 217.

§. 3.

De apostolico fine episcopatus Petri Pauli Aaron.

I.

De antiqua amicitia inter Episcopum et Patres Societatis Jesu morte illius in aevum obsignata.

Summa illa studiorum ac laborum apostolicorum consensio, qua Episcopus et Societas Jesu felicitatem Valachorum jugiter promovere satagebant[1]), illustriori quadam ratione in ipsius antistitis obitu firmata historiaeque tradita conspicitur. En duo ea de re documenta ex codicibus msc. eruta.

A.

Relatio ex Annalibus mscr. Residentiae Nagybányiensis S. J. ad an. 1764.

Nagybányiae[2]) commemoranda cum primis est singularis caritas impensa Illmo. et Rmo. Dno. Petro Paulo Aaron, gentis Valachicae Episcopo. Inviserat hic ad suas in Marmatia oves, cum afflicto in itinere graviter pede, huc delatus domo admitti officiose petiit ingentique facilitate impetravit. Triginta octo, quibus vixit, adhuc diebus nullum non obsequii genus, stupentibus cunctis, expertus, dum demum praesente nostro, a quo suprema mysteria, dempta Eucharistia, sumpsit, piissime, ut vixerat, decederet. Corpus defuncti petentibus Transilvanis concessum. (B. P. V. 12158).

---

[1]) Magnum fuisse actionum concentum inter praesulem et theologum, vel ex sola Vita Patris Pallovics conjici licuit p. 578. Nec audiendus est Samuel Klein, dum refert (apud Cipariu, op. cit., p. 104), Petrum Paulum id imprimis egisse Viennae, ut theologus omnino auferretur, quod ipse *multas difficultates* (mult impedecare) passus fuisset, *a peritis illis ac severis disciplinae exactoribus* (Salbeck und Pallovics zeichneten sich in dieser Anstellung als gewiegte und strenge Zuchtmeister aus) Episcopo *indignum violentumque jugum* (entwürdigende Zwangjoch) imponere conatis, quemadmodum Samuelis criminationem fusius exornat Hurmuzaki, *Fragmente*, II., p. 100.

[2]) Valachicum nomen *Baia-mare* Hurmuzaki minus recte vertit *Baia* (*Fragmente*, II., p. 130.)

B.

Epistola Patris Gregorii Major ad Primatem.

Celsissime ac Reverendissime Princeps Primas Archi-Praesul etc.

Domine Benignissime!

Magnus noster aeterna memoria nobis sane minimis recolendus Parens Optimus Praesul Fogarasiensis post diuturnas easque inenarrabiles, hac praesertim in sua dioeceseos visitatione, corporis affectiones pedisque dextri dudum contusi asperrimam exulcerationem tandem hic Nagy-Bányiae fortuito apud PP. S. J. nudius tertius[1]) hora noctis 11. magnam animam in bona pace, admirabilique patientia creatori libens, totus hilaris, omnimodoque viatico munitus reddidit, itaque nos tristes et afflictos in hac lacrymarum valle derelinquens ad aeternitatem praecessit. Quod Celsitudini Vestrae perenixe dolenter dum significo, me totum innatae Benignitati et paternis gratiis principalibus ad animam dedo ac dedico Nagy-Bányiae 12. Martii 1764.

Celsitudinis Vestrae Rmae.

(A. Pr. St.) humus. oblig. cliens

P. Greg. Major.

C.

De fundatione Seminarii ab Episcopo facta.

(Ex testamento.)

... Quae omnia et quae adhuc meditamur, eo diriguntur (si Deo placent), ut eodem auspice et adjuvante cum omnibus meis proventibus, quicumque illi erunt, pauper juventus alatur, instruatur et erudiatur, juxta piam

---

[1]) Quum *nudius tertius* significet *nunc est dies tertius*, h. e., ante duos dies, Episcopus dicitur obiisse die 9. Martii 1764. Samuel Klein eum contra die 25. Februarii e vita excessisse scribit apud Cipariu op. cit. p. 117.

etiam fundatoris nostri intentionem. Si itaque me mori absque alia ampliori dispositione contingeret, mei legitimi haeredes erunt praedicti pauperes, et exsecutor testamenti Rmus. Pater Athanasius de consilio etiam V. Capituli mei. Consanguineorum uti pauperum etiam solum ratio habenda erit.

Ephebi autem solvantur prius integre et honeste qua fideliter servientes.

Cui meae dispositioni utpote piae fundatoris Augustissimi intentioni conformi, nec Augustissimus felicissime regnans ejusque successores nostri haereditarii principes et patroni contrariabunt, sed confirmabunt, firmissime teneo, et ampliabunt, et quos alias episcopales proventus fiscus confiscare solebat post obitum Episcoporum, nunc quos reperiet juxta praemissam dispositionem in pauperes conversos relinquet et augebit, ut sit particeps coelestis retributionis et vitae aeternae, amen. 18. Jul. 1756.

Petrus Paulus Aaron, Episcopus
Fogarasiensis.

Praemissa, et hanc meam voluntatem confirmo etiam hodie 19. Augusti 1757; et quoniam a die electionis meae proventus mihi nondum, ut promissi fuere, dati sunt, etiam illos Majestas Sua benignissime huic dispositioni adjungere non dedignabitur[1]).

(Confirmatio testamenti.)

Siquidem Deo O. M. auspice, et ejus magnae Matris auxilio favente, in illius Annuntiatae festivitatis honorem ad Dei gloriam pro emolumento pauperculae juventutis jam etiam jacta fabricae fundamenta in tantum exsurrexerunt, ut jam sub tecto conspiciantur, quaecunque superius notata, et quaecunque ab illo tempore meis sumptibus et proventibus hinc inde augeri aut erigi curavi, omnia

[1]) Duo haec documenta cum historia executionis testamenti reperiuntur apud Cipariu, *Acte si fragmente*, pp. 56—59.

et singula in rationem praemissam seu pro dote hujus quod erigitur seminarii Beatae semper Virginis ab Angelo Annuntiatae consecro, offero et dedico cum omnibus meis proventibus et activis debitis (nam passiva nonnisi quae in sortem emendi Boni pro dicto seminario in alio folio notata contrahere memini, quae etiam ex meis proventibus prius exsolvi cupio), reliqua autem omnia dicto seminario ejusdemque pauperibus, meis haeredibus, sub cura Religiosorum regulam S. Basilii M. accurate observantium, qui obligati erunt Episcopo nostro successori pro tempore exsistenti rationes dare, quemadmodum etiam typographiam cum recenti qui fit typo meis, si typographiae non sufficerent, sumptibus redimendo, appiario Carbunariensi, vinea noviter erecta ex Péterfalva, et quidquid demum de meo reperietur congestum, auctum aut reparatum, eidem seminario consecro, nisi aliter ante obitum per expressum ordinarem.

Sign. Balázsfalvae 6. Nov. 1758.

L. S. P. Paulus Aaron m. p.
Episcopus Fogarasiensis.

Caput VI.

De vicariatu atque episcopatu Athanasii Rednik (1764 — 1772).

§. 1.

De vicariatu Athanasii Rednik.

I.

De confirmatione in vicariatu, de flente icone B. M. V., de morte Episcopi, de flexibilitate corporis defuncti.

A.

Selectae epistolae Athanasii Rednik ad Primatem datae[1]).

1.

Celsissime ac Reverendissime Domine Princeps, Domine Domine Patrone Benignissime!

Venerandam Celsitudinis Vestrae ad humiles preces nostras his diebus mihi redditam epistolam, ea qua par est filiali observantia percepi, quodque pro ingenita Sibi benignitate ad Nostra hoc tam necessario tempore condescendens, Se a Nobis infimis exorari, subque Sua paterna protectione Nos assumere dignetur: id peculiarem his in circumstantiis Nobis afflictis primo affulgentem recipimus gratiam, quae unica ante omnia nunc primum huic desiderabatur ecclesiae, ut ex tam multis tribulatio-

[1]) Ut serviamus brevitati, ex magno codice msc. epistolarum Athanasii pauca tantum hic sistimus.

nibus, quas identidem non sine summo animi sui moerore experiri cogitur, tantisper respirare, optatamque diu pacem et quietem jam tandem videre incipiat; quam etiam (nisi cum ipsa plane pie defuncti Praesulis Nostri corporis huc ad Nos delatione praeter naturae ordinem coincidentia, ipsius nimirum corporis, manuum et digitorum mira flexibilitas, iconisque Beatissimae Matris, cujus pie defunctus eximius in vivis cultor extiterat, in ipsa episcopali capella et Seminarii ecclesia sudor, et deorsum manantes lacrymae, contrarium in tribulato, et quasi adhuc nascenti hoc clero et populo praenunciarent, quod nonnulli hic magnorum a praedictis signis colligunt) sub paterna Celsitudinis Vestrae cura et protectione futuram sperat et confidit. —

Quod porro me indignum (quem quidem prius sine ullis meis meritis pie defunctus Noster Praesul non multo ante obitum suum tempore in pleno cleri sui regularis et saecularis confluxu eodem consentiente juxta bullam Innocentii XIII. de anno 1721 hujus episcopatus cum beneficio stabili erectionalem ad ritus scilicet graeci, quem profitemur, Ordinationes, quae et in Euchologio P. Goar. de ecclesiae graecae officialibus signata leguntur, episcopali provisione (ut hic A.) Vicarium et Oeconomum hujus ecclesiae renunciaverat) Vestra quoque Celsitudo Suprema Sua authoritate jam nunc ultro quoque stabiliat, et ad impositum mihi munus fructuosius efficaciusque persequendum me nova insuper, et tam salutari provisione muniat, Suum per hoc erga suffraganeam hanc Suam ecclesiam singularem zelum pastoralemque Suam Nobis luculentius contestatus est sollicitudinem; cui ut ego quoque pro debito impositi mihi muneris respondere, viresque, si quae in me essent, omnes ad Ejusdem expectationem in praedictae ecclesiae emolumentum impendere valeam, paternam deinceps quoque Vestrae Celsitudinis gratiam, et benedictionem mihi plurimum nosco opportunam, efficacesque justorum Dei preces semper prorsus necessarias invenio. Dum pro tam zelanti paternaque Vestrae Celsitudinis in hanc ecclesiam Nosque infimos suos filios gratia

et sollicitudine Deus Eandem tum in hac, tum in altera vita uberrimis suae gratiae (quemadmodum pie speramus) cumulabit praemiis, pio Sacram Vestrae Celsitudinis dexteram venerans osculo, Deumque ad aras pro Eadem instanter deprecans, maneo Balázsfalvae 29. Aprilis 1764

Celsitudinis Vestrae

humillimus in Christo servus

Athanasius Rednik O. D. Basilii M.,

Dioecesis Fogarasiensis generalis in Spiritualibus

(A. Pr. St.) Vicarius.

2.

Celsissime ac Reverendissime Princeps,

Domine Domine Patrone Benignissime!

Quod ego, Princeps Celsissime, prae multis distractionibus, quae post obitum pii illius nostri Praesulis nos magis ac antea inveniunt, ad Venerandam Celsitudinis Vestrae epistolam praeter spem fors Ejusdem tardius nunc respondeam, primum mihi paternam benignissime indulgeri veniam exoro; deinde pro tam materna Apostolicae Majestatis de candidatione (quae pro festo die ss. Apostolorum Petri et Pauli proxime affuturo, qui stylo novo est 10. Julii, in praesentia Excellmi. Dni. Liberi Baronis Bornemisza, Regii in hoc principatu thesaurarii, peragenda praefinita est) in locum pie defuncti nobis clementissime indulta gratia, quam Vestram exoperatam fuisse Celsitudinem nil plane dubitamus; primum Deo, tum Vestrae Celsitudini plurimas referimus gratias.

Quod porro impositam mihi a Vestra Celsitudine curam concernit, dum ait: *Curae sit Dilectioni Vestrae, ut cum fratribus congregatis, seposito omni partium studio, ii candidati eligantur, qui difficili hoc tempore gloriam Dei, Ecclesiae sanctae incrementum, disciplinae ecclesiasticae vigorem, jurium sacrorum conservationem quam optime promoturi et sustentaturi videbuntur:* ego ex eo tempore mecum satis

perpendens (ut quod sentio confitear) hic ex nobis nullum invenio, qui descriptas illas a Vestra Celsitudine in se omnes contineat qualitates; prae caeteris tamen hujas ecclesiarcha, pie defuncti cliens obsequentissimus, ad eas proximius accedere videtur: utpote qui plus caeteris ex scientia, prudentia et conscientia, quam ipsi Deus hucusque tribuisse videtur, operari dignoscitur; quare postquam jam hic clerus id ab Apostolica Majestate obtinere meruit, ut seposito partium studio liberisque singulorum suffragiis tres pro episcopatu hoc idoneas deligat et candidet personas, quem Deus medio suorum ministrorum, quos inter primum Vestram agnoscimus et veneramur Celsitudinem, Majestati Apostolicae ad tribulatam hanc ecclesiam gubernandam suggesserit, eum ego primus, et mecum, credo, caeteri Praesulem et Pastorem nobis inde legitime missum suscipiemus et venerabimur.

Quod demandatam in secundis Vestrae Celsitudinis literis intuitu lacrymantis Beatissimae Matris iconis relationem attinet, ego negotium isthoc ecclesiarchae nostro, cui similia disquirere imprimis incumbit, ex asse quantum fieri posset pervestigandum et annotandum commisi; desuper factam postea relationem his acclusam Vestrae Celsitudini humillime submitto et praesento, quaeque in ea de me, et de episcopalibus idem refert Religiosis, ea et ipse ultro verissima esse assentior et confiteor; caeterorum quoque, quos ibidem describit, hic apud nos retentae attestationes, ab ipsis in ea relata ad verbum confirmant; caeterum signis illis extraordinariis, quae in imagine Beatissimae Matris, et corpore pie defuncti hic ea occasione cuncti conspeximus, et ipsi qui nuper a s. Unione defecerant, tanto perculsi sunt stupore, ut plurimi ipsorum jam longe aliter de s. Unione et pie defuncto sentire incipiant. Etsi tam multae et tam graves tentationes et injuriae, quae tum a schismaticis tum a nonnullis patriotis nostris Unitis persaepe inferuntur, sensim jam tandem ad piissimas Apostolicae Majestatis intentiones imminui aut

penitus e medio sufferri conspicerentur, longe facilius et utilius zelosi in hac vinea Domini missionarii sacrum Christi Dni. deinceps annuntiare valerent Evangelium.

Quod demum pie defuncti obitum cum antecedentibus et comitantibus eum signis concernit, etsi ante acta ipsius inter nos vita nobis ut plurimum cognita existat, cum tamen mors Nagy-Bányiae, in loco hinc valde dissito, nobisque absentibus accideret; nec inde ullam hactenus habuimus relationem; ideo de statu, obitum pie defuncti antecedente, solam ejusdem de eadem mihi paulo ante suum obitum perscriptam hic Vestrae Celsitudini adjicio relationem, quae sic habet: *Nostram hanc visitationem ab Alto esse, et nos ipsi mox agnovimus et communiter hic omnes pariter asserunt Sancti. Quamobrem salutaribus Reverendissimae Paternitatis Vestrae monitis, quae in similibus saepius perceperamus, bene uti cupientes, compositis prius, quae circa spiritum, tandem etiam corporaliter curandos ei nos dedimus in illo, quem pii Prudentes in hoc Circulo prae reliquis consuluerunt esse peritiorem, viro caetera probo Catholico. Quoad victum, etsi fors ego debitam minus adhibuissem curam, Deo ita disponente, supplebit natura, eumque mihi ita proscripsit et limitavit, ut unam alteramve intra 24 horas sorbilem sumendam indulserit pultem. Hoc autem ita factum: Nam cum auxilio authoris naturae omnia membra, totumque corpusculum concurrerent ad adjuvandum affectum pedem, oculi lacrymas, caput caeterumque corpus effundebat sudores et per illos malignos humores, os ipsum quoque prae reliquis laborabat, spumas, salivam, pegmata, et similia salsamenta, et acrimonia die noctuque foecundabat et expurgabat, inter quas continuo salsedines constituti dentes, etiam molares, adeo obstupuerunt gingivisque defecerunt, ut vix faucibus adhaesuri viderentur; taliterque constituti, incapaces sunt redditi ad cibum recipiendum aut masticandum, hinc, uti praemissum, solum sorbilia suppeditant, pro toleranda vita magis quam pro sustentandis viribus, quae exiguae sunt. Potu utimur aqua cocta a medico praescripta eaque pro refrigerando potius aestuante stomacho quam pro*

refocillando. — Nagy-Bányiae 19. Febr. 1764. Petrus Paulus Aaron, Episcopus Fogarasiensis.

Quibus dum Venerandam Celsitudinis Vestrae dexteram pio veneror osculo, subjugi et humillima mei commendatione maneo Balásfalvae 24. Junii 1764

Celsitudinis Vestrae

(A. Pr. St.) humillimus in Christo servus

Athanasius Rednik.

RELATIO

in nota facti contingentia, intuitu imaginis Beatissimae Matris in Capella episcopali et Seminarii dioecesani ecclesia existentis, quae a pluribus anno praesenti 1764 mense Martii sudasse et lacrymas fudisse conspecta est.

Sudorem in icone Beatissimae Virginis Mariae in tiliaceo duorum digitorum crasso a triginta circiter annis exsiccato sine ullo circa oculos nodo, ac sine ullis naturalibus ejusmodi humoris vestigiis dolato assere, more Graecorum depicta, stante a dextris in frontispicio sanctuarii ex lignis erecto a terra duarum ulnarum alta: primus omnium vidit Religiosus P. Nicolaus, currentis anni die 18. Martii ante horam quartam matutinam, dum inchoaretur Matutinum, cujus mirabilis sudoris mox tunc fuit oculatus testis Vestra quoque Paternitas Rma. una cum Rmo. P. Gerontio et aliis duobus Religiosis episcopalibus, Samuele utpote et Josaphat; unde quum post undecimam noctis horam, cui proximus erat praedictus 18. dies, nempe Dominicus, pie defuncti nostri Praesulis exangue corpus huc ad terminum allatum est, creditur, quod eodem plane tempore inceperit sudare dextera pars praedictae imaginis Sanctissimae Virginis Mariae, quem sudorem ex imprudentia nobis insciis sacristanus abstersit; die autem 23. ejusdem mensis, qui erat dies Veneris, quum inciperet praesanctificatorum sacrum, confestim incoepit lacrymari ex utroque oculo, nec est postea observatum, eam repetitis vicibus aut sudasse aut lacrymis fudisse nisi praefatis diebus; lacrymantem vero observavit primus puer unus nomine Tiron decem circiter annorum, filius

Fidelis Georgii Papp et Galda; videns itaque puer quatuor cecidisse lacrymas supra asserem floribus sub dicta icone depictam, ivit ad celebrantem Religiosum P. Nicolaum, sed cum ille ex sanctuario exire nequiverit, proximi fuerunt cantores Dni. Joannes Muntyan, Ciriacus Timar et Nicolaus magister scholae Valachicae et studiosi prudentiores Georgius Molnár, Samuel Gradistay, Paulus Rátz et Ludovicus Noptha; hi ex oculis plane ejusdem iconis viderunt defluere lacrymas, quod fide sua mediante scriptotenus testantur. Hos modice tardius secuti sunt spectabilis Dominus Petrus Papp de Dálya, Cottus. Albensis Traniae. juratus Assessor et Dominii Balászfalvensis Provisor Cameralis; item spectabilis Dnus. Herpeni de eadem Cottus. Albensis Traniae. et Inclyti Districtus Terrae Fogaras sedis superioris Nobilium juratus Assessor et Dominii Balásfalvensis Rationista Cameralis, qui quod infra descripta imagine defluentes per genas lacrymas frequenti populo adstante et prodigium non minus admirante quam etiam confitente, intuiti fuerint, fide sua mediante testantur. Ex quibus lacrymis et Vestra Paternitas Rma. una mecum et aliis quatuor episcopalibus Religiosis professis, et uno novitio Stephano Kalnoki unam usque ad pedes Jesuli defluentem vidit, quae et defacto recens ut antea apparet cum multarum aliarum reliquiis et vestigiis; haec vero lacryma est ad instar olei olivarum alba, mundissima, cujus coloris erant et caeterae. Fixas vero lacrymas qui viderunt etiam magnates imo Excellentissimus Dominus Episcopus Transilvaniensis latini ritus L. B. Bajtay; item Rmi. Archidiaconi latini et graeci ritus una cum plebanis, sacerdotibus ac Religiosis extraneis; plurimi numerantur oculati testes et nonnulla eorum propria manu subscripta quoque exstant testimonia, sed horum cum minus ac supra nominatorum probent testimonia, hic annotare non censui. Signatum Balásfalvae die 23. Junii 1764.

L. S. P. Philotheus Lászlo,
(A. Pr. St.) Or. D. B. M. ecclesiarcha et capellae episcopalis Praefectus.

§. 2.

De episcopatu Athanasii Rednik.

Quum Acta sub Episcopis Rednicu (1765 — 1772), Maioru (1773 — 1782) et Bobu (1782 — 1830) satis nota jam sint ex auctoribus Rumenis, de iisdem solito pauciora ex fontibus minus obviis exhibenda censemus. De electione consuli potest Moldovanu, *Acte sinodali*, tom. 1., de gestis episcopalibus autem, praeter alios, Cipariu, *Acte si fragmente*, et, qui multa, quamvis minus feliciter[1]), ex hoc libro Germanorum consuetudini tradidit, Hurmuzaki, *Fragmente*, II.

I.

Literae Episcopi Klein ad Primatem[2]).

Celsissime ac Reverendissime Princeps Archiepiscope, Patrone Benignissime!

Quamvis non ignorem, Celsitudinem V. Rmam. occasione Generalium Regni Comitiorum plurimis, praegravibusque patriae negotiis occupatam, tamen appropinquantibus festis Natalitiis Christi Domini, nolui deesse meae obligationi erga Celsitudinem Vestram, Superiorem meum dignissimum, quin praesentibus humillime compaream ad augurandum Eidem omnem felicitatem in his Solemnitatibus, simulque prosperrimum principium novi anni, ejusque cursum, cum plurimis subsequentibus felicissimis. — Porro ne multis detineam tranquillissimam patientiam Celsitudinis V., recommendo demississime validissimo Ejusdem patrocinio meam quondam sponsam, quam sponso intellexi orbatam, necnon oves curae olim

---

[1]) Sic inter alios errores refert p. 193 jcta. p. 230, plures Popas anno 1764 pro restitutione Episcopi Klein supplicasse Summo Pontifici Clementi VIII., qui Pontificatum tenuit ab anno 1592—1605.

[2]) Franciscus Barkóczi ut cum Archiepiscopis jam laudatis Paulo Széchényi (p. 383) et Emerico Eszterházy (p. 502) olim fuerat ejusdem Collegii Germanici et Hungarici alumnus, ita et in patriam reversus atque ad Sedem primatialem evectus (1761—1765) illorum exemplo ecclesiam orientalem gratia et auctoritate sua sustentavit. Quare mirum non est omnes partes, etiam quae sibi invicem contrariae erant, ad eum cum fiducia recurrisse.

meae commissas, quas audio in montibus dispersas tanquam Israel absque pastore; a lupis laceratas, a vulpibus deceptas, a falsis prophetis fascinatas. Dignetur Celsitudo V. Rma. pro zelo salutis animarum, quo flagrat Suum Cor, eas, ad imitationem suorum antecessorum, protegere. Gnarus enim est Celsitudo Vestra dicti S. et vere Magni Gregorii: Nullum omnipotenti Deo tale sacrificium, quale est zelus animarum. — Factam jam credo candidationem pro episcopatu, unde Celsitudo V. Rma. ut sapientissimus architectus paterne prospiciat, ut aptus lapis angularis ponatur, ut dignior nominetur, qui possit reliquias ovium in tuto collocatas conservare, et aberratas humeris suis ad ovile reducere, et non ambiens, sed magis fugiens; nam optime noscit alta sapientia Celsitudinis Vestrae, quod nonnunquam minus digni, et minus capaces sunt primi adspirantes. Et subinde, qui se triticum a palea separatum demonstrat, pharisaico fermento inflatus palea invenitur; quapropter bene dicit Apostolus: quod non omni spiritui credendum sit. — Haec autem dico timens ne quod ego, imo non ego, sed gratia Dei mecum, aedificavi, et propter quae heterodoxi exacuerunt in me linguas suas tanquam serpentis, alii incauti destruant. — De caetero cuncta illuminatissimae Sapientiae Celsitudinis Vestrae Reverendissimae consideranda et disponenda committo. Meque converto ad supplicandum Omnipotentem, ut Celsitudinem Vestram Reverendissimam quam diutissime prosperrimam, ad gloriam patriae, ad ornamentum Ecclesiae, ad protectionem oppressorum, conservet; in quem finem Suae Divinae Majestati preces et sacrificia jugiter oblaturus persevero

Celsitudinis Vestrae Reverendissimae

Roma 1. Octobris 1764. humillimus, devotissimus servus et capellanus

Joannes Innocentius L. B. Klein,

(A. Pr. St.) Episcopus olim Fogarasiensis.

II.

Ex literis Episcopi Rednik ad Primatem, post celebratam electionem[1]).

Celsissime ac Reverendissime Princeps.

Domine, Domine Patrone Benignissime!

... Suscepta perquam honorifice hac plane hora veneranda Celsitudinis Vestrae epistola, non leve, fateor, tot inter sollicitudines percepi sublevaminis argumentum: dum tam promptam, de qua nunquam dubitavi, periclitanti huic meae ecclesiae obtulit assistentiam. Non defui alibi quoque, Domino cooperante, pastorali meo muneri, remonstrando pro posse, quae et ubi necessaria videbantur. Quin et Excelsum hocce Gubernium cum deputata Regia commissione, quoad primum calamitatum genus, quod ex schismaticorum Carloviciensium ausibus provenit, Augustissimam genuine informavit, quemadmodum involutum hisce uberius perhibebit scriptum. Nec quod hoc amplius desiderari videtur, quam ut sacra catholica religio Apostolicum suum in Aula pro rei veritate et justitia habeat promotorem et propugnatorem, qualem Celsitudinem Vram. futuram inconcusse teneo. Quo in puncto ubi pro justitiae exigentia schismaticorum praecipue Carloviciensium[2]) ab hac Provincia penitus praecluderentur canales, et subdoli efficaciter interdicerentur ausus, ac spoliati eorum fraude in integrum restituerentur, nil superesset, quod Ecclesiae pacem impediret. ... (A. Pr. St.)

---

[1]) Paulo ante, h. e., die 16. Julii 1764, eidem Primati dubia sua perscripserat de defectu libertatis canonicae qua candidationem caruisse judicaverat.

[2]) Turbas omnes instigantibus Carloviciensibus in Transilvania motas fuisse, etiam Hurmuzaki ex aliis auctoribus refert *Fragmente*, II., p. 135, hac facta animadversione: *Dass sowohl Joan Molnár wie auch Sophronius nur mit stiller Genehmigung und Aneiferung des Karlowizer Metropoliten zu Werke gingen, ist selbstverständlich und durch unläugbare Anzeichen erweisbar.*

III.

De mutuis querelis Episcopi Athanasii Rednik et Patris Gregorii Major[1]).

A.

De querelis Episcopi contra P. Gregorium.

(Ex informatione Athanasii Rednik die 16. Julii 1764 ad Primatem perscripta.)

Celsissime etc.

... Rmus P. Gregorius Major, levis et instabilis, ecclesiasticum vix unquam, ut debet, absolvit officium, sed aut parum, aut semper majorem ejus negligit partem; multorum valde verborum, maxime conversativus; moribus conviventium facillime adhaerescens; valde activus et bonus latinus, faciliusque in fidei articulis, qui longiori discursu cognosci solent, et in ecclesiastica disciplina a vero devians, quam contra Grammaticam peccans ... (nec spes ulla apparet, quod is pie defuncti Episcopi in hujus ecclesiae utilitatem admiratione plane digna exhibita studia et opera unquam secundare, minus promovere contendat: vigorem ecclesiasticae disciplinae parum curat, laxus et multum recommodaticius theologus.) ...

... Rmus. P. Philotheus minoris quidem ac priores (P. Gregorius et Sylvester) scientiae et experientiae, utpote aetate junior, verum pietatis plane Romanae, ex scientia et conscientia, quam ipsi Deus concessit sincere et zelose operans, quique in omnibus pro suo posse pie defunctum imitari contenderet. ...

---

[1]) De mutua hac petitione inter Episcopum Rednik et P. Gregorium agitata Patres Societatis Jesu nihil literis consignata reliquerunt. Quapropter gravamina Episcopi ex A. Pr. St., oppugnationes Gregorii autem ex relatione auctorum Rumenorum apud Hurmuzaki eruimus.

B.

De oppugnatione a P. Gregorio Major vicissim contra Episcopum adhibita et de fine litis.

Postquam Hurmuzaki lectorem attentum reddidit, Patres Societatis Jesu in multis non consensisse cum Gregorio Major, de hujus relatione cum novo Episcopo talia refert:

Athanasius Rednik wurde im Herbst 1764 zur Bischofswürde erhoben. Sein gleich fähiger und energischer als bei seiner Nation in hoher Gunst stehender Nebenbuhler Grigori Maior verschwor sich mit den Hauptgegnern Redniks und setzte sofort dem neuen Bischof ein ganzes combinirtes Getriebe von Ränken, Aufwiegelungen und Neckereien in den Weg, um ihn entweder zu stürzen, oder um ihm mindestens die neue Würde zu verleiden. . . . Während Bischof Rednik dem Herkommen gemäss sich in's kaiserliche Hoflager verfügte, um persönlich für seine Erhebung Dank abzustatten, fleheten mehrere der angesehensten Erzpriester mittelst förmlicher Bittschrift die Vermittlung des Papstes Clemens VIII. bei der Kaiserin zu dem Zwecke an, damit der Bischof Klein in seine Wirksamkeit abermals eingesetzt, dagegen Rednik, gegen den das Volk sich unbedingt sträube, völlig beseitigt werde. . . . Grigori Major wurde verhaftet, sodann nach Munkács verbannt, daselbst unter strenge Aufsicht gestellt und von allem Verkehr nach aussen entfernt gehalten. . . . (pp. 193—194).

IV.

De missionariis Societatis Jesu sub Episcopo Athanasio Rednik.

Societatem Jesu ad extremum usque spiritum apostolicae suae professioni in Transilvania satisfecisse, Acta probant quae tum de missionariis stationariis (Carolinensibus, Cibiniensibus, Claudiopolitanis, Coronensibus, Nagybányiensibus, Patakinensibus, Szathmárinensibus, Udvarhelyinensibus, Vásárhelyinensibus) tum de missionariis vagis sive catecheticis sive Segnerianis Literae annuae referunt in codicibus msc. B. P. V. indicatis *Tabul. cod. msc.* t. 7., p. 430.

Ex multis pauca tantum de ultimo theologo nonnullisque aliis missionariis afferimus.

A.

Stephanus More,

ultimus theologus (1761 — 1773.)

Seriem theologorum digne claudit P. Stephanus More, Transilvanus, vir aeque singulari doctrina atque excelsis animi dotibus cum suavis-

sima humanitate conjunctis insignis. Societatem Jesu ingressus Trenchinii anno 1734, omnigenisque literis probe excultus Tyrnaviae, primum Philosophiam, deinde Theologiam ac sacros canones in pluribus Collegiis cum laude docuit, sic tamen ut a concionis munere non cessaret. Variis Congregationibus Budae, Agriae, Claudiopoli praeses datus, regebat suos paterna benignitate severitati maturae mixta, ut nec dissolverentur, nec animis caderent: sic fiebat, ut ab omnibus amaretur impense. Theologus Episcopi Fogarasiensis nominatus anno 1761, totos exinde 12 annos ecclesiae Rumenorum juvandae magna caritate magnoque spiritus ardore consumpsit. In dissitos pagos missiones saepe instituit, agresti populo excolendo, ubi visendis aegris, afflictis solandis, compeditis animandis utilem operam posuit, non expers periculorum atque aerumnarum; ubique de natione Rumenorum ac s. Unione imprimis bene meritus. — Sublato Ordine Societatis Jesu an. 1773 in numerum beneficiatorum regiorum adscriptus, parochus renuntiatus est ecclesiae Hátszegensis, Comitatus Hunyadiensis in Transilvania, ibidem quoque infatigabili studio, morum integritate, Dei atque proximorum caritate bonis omnibus suspiciendus. Attigit ad sui stadii metam die 21. Maji an. 1783 Albae-Carolinae[1]), quo se tantisper receperat propter gravissimas turbas Valachorum Horaianas: confecto testamento die 22. Maji an. 1782, hodieque in A. E. Tr. asservato, cujus tale est caput finale:

Totam autem reliquam substantiam committo Excellentissimi Domini Praesulis prudenti sanctaeque dispositioni: primo *ut in parochia mea Hátszegiensi pro refrigerio animae meae fundetur sacrum quolibet mense unum;* secundo *in Seminario s. Stephani Regis ACarolinensi ex hac substantia fundentur duo juvenes, ita ut simul alantur et vestiantur, et hi duo sint e familia mea aut, his non existentibus, alii duo ex districtu Hátszegiensi. — Stephanus More m. p. (L. S.)* Coram me Josepho Nagy, cathr. eccles. ACarolinensis canonico et parocho m. p. (L. S.) — Coram me Andrea Jakob m. p Regente Sem. S. Steph. (L S.).

B.

De aliis missionariis Valachorum.

An. 1766. — Carolinae commendandus cumprimis is ex Patribus, qui Dominicis ad concionem dixerat: Is enim Valachicam linguam, populo familiarem, ita addidicit, ut opportune satis animi sensa efferre nosset: cujus idiomatis praesidio instructus gentem miseratione dignam salutis monitis imbuere in deliciis habuit, adire ergastula, in quibus

---

[1]) Cfr. Directorium dioecesanum pro an. 1784 editum per Episc. Ignat. Com. a Batthyani.

non pauci gemunt, propterea quod nemo sit, qui ad christianae vitae morumque praecepta eos fingat, adire casas, invisere, fidei dogmata exponere, miscere se puerorum agminibus, verbo ex Apostoli monitis ad omnium genium institutaque se fingere, ut omnes Christo assereret. (B. I. V. 12213.)

An. 1768. — Nagybányiae syntaxeos magister celebratur, qui provectae aetatis Valachum odio et scelere schismaticorum, quibus nihil fraudulentius magis, apud Praefectum circumventum et ad fustuarium centum immanium ictuum condemnatum, poenae et vinculis subduxit, insontis viri causa egregie perorata. (Ibid. 12162.)

An. 1771. — Militibus quoque Valachicae nationis quidam e nostris Patribus fidei catholicae capita eo cum fructu exposuit, ut non pauci eorum ejurato schismate ad Unionem cum Ecclesia catholica redierint. (H. R. AJ.)

Ibid. — Dici vix potest, qua cura et contentione Patres missionarii adlaborarint, tum ut errantes ad viam salutis reducerent, tum etiam ut languentes in fide et obsequio divino confirmarent. Multa quoque animarum spolia eorum opera orco detracta fuere. Novem enim et viginti numerantur, quorum quatuordecim posito schismate Ecclesiae verae sunt uniti. (H. R. AJ.)

Caetera omittimus, nomina praecipuorum inter Valachos missionariorum adscripsisse contenti. Prae aliis laudantur: PP. Hunyadi Georg., Okolicsany Alex., Staber Franc., Szegedi Georg., Traxler Franc., qui omnes inter scriptores S. J. recensentur a Stöger, De Backer et aliis bibliothecarum auctoribus.

Accedunt PP. Harrer Anton., Janko Pet., Vajai Emer., Winckler Jos. aliique bene multi a laboribus apostolicis in Transilvania celebrati.

C.

Ex epistolis Rmi. P. Ignatii Darabant[1]), Vicarii generalis Episcopi Fogarasiensis, ad P. Joan. Theoph. Delpini S. J.[2]), missionarium Caesareo-Regium, et orphanotrophii regii Cibiniensis curatorem. (A. E. Tr.).

Pater amantissime et mihi desideratissime.

... Contempletur duo Unionis extrema, Latinos videlicet et Graecos (unitos intelligo). Deus Paternitatem Vestram (non adulor) elegit medium Latinos inter et nos, per quod operaretur fidei unitatem. Excitet itaque illos et nos, ubi maxime potest; juvet, corroboret, ne penitus animis concidamus. ...

Viennae 3. Julii 1767.

Ignatius Darabant, Vicarius generalis.

Pater mihi singulariter colendissime!

... Deus conservet Paternitatem Vestram mihi cordicitus semper dilectam (quem tamen affectum sibi soli notum volo) et totis viribus deinceps quoque diligendam!

---

[1]) Ipse est P. Ignatius Darabant, hieromonachus Balázsfalvensis, qui ad ecclesiam cathedralem Magno-Varadinensem r. gr. promotus est an. 1788, ut dicetur p. 647. Eum Episcopus Gregorius Major in conficiendo testamento his laudum fortunaeque praemiis in partem haereditatis vocavit anno 1784: Quum Rmus. Ignatius iterum Vicarius generalis mihi per universam episcopatus mei administrationem plurimum adstiterit, qui die noctuque veluti luminare quoddam extabat, et uti mancipium pro tanto publico operabatur, ac una in vinea Domini desudabat, et ego ei pro tantis operationibus suis ad mensuram solvere impar omnino fui, in symbolum nihilominus mei erga se semper sinceri amoris ac paternae teneritudinis, relinquo ei aureos 50, duos item e meis equis et unum vas vini Csergödiensis. (Apud Cipariu, *Acte si fragmente*, p. 48).

[2]) P. Joannes Theophilus Delpini, clarus omnino naturae dotibus, sed divinae gratiae muneribus longe clarior, magno zelo, nec minore fructu multos annos posuit Transilvanicarum gentium animis excolendis maximamque partem habuit in fundando orphanotrophio Cibiniensi. Post suppressionem Societatis Jesu multa collecta animarum fruge e Transilvania discessit, canonicus Nitriensis renuntiatus, in eoque munere diem clausit extremum magno sui desiderio relicto.

Conservet, inquam, Deus sanam et incolumem in emolumentum religionis catholicae. . . .

. . . Illustrissimus meus Praesul intraturus est his diebus; habet intentionem, ut tam cum Paternitate Vestra, quam et Sua Excellentia episcopali modus constituatur; nec id in malam partem accipere dignetur, quod nuper citius, quam putassem, insalutatis Paternitate Vestra et Excellentissimo Episcopo, inde redierit; nam res erat urgentissima, ob quam morari diutius non potuit; dignetur secum persuadere, quod Illustritas Sua in pretio et maxima existimatione ac dilectione sua habet Paternitatem Vestram; sed quia est homo divinus, non vult suum affectum homini, quem diligit, ostendere, ne veram dilectionem pro affectatione quis accipere possit. . . .

Balásfalvae 1. Junii 1768.

Admodum Reverende in Christo Pater,
mihi singulariter colendissime!

Placuit Deo et Praesuli meo, ut a munere vicariali amoverer (quod Paternitati Vestrae Adm. Rdae. innotuisse nihil dubito) et ad docendam Poësim et Rhetoricam disponerer, utque ad Regium SS. Trinitatis monasterium, quod arctiori disciplinae religiosae subjectum sit, transponerer. Qua ordinatione episcopali ego quidem quantum ad spiritualem meum profectum omnino sum contentus; id unice doleo, quod tempore hoc, quo vinea Domini cumprimis excolenda foret, vilem meam operam (uti Deo auctore coeperam) adhibere et continuare nequeam, paucis aliunde existentibus operariis. Ultimas fors has a me leget literas eo, quod regula nostra sive mittere, seu accipere ab aliquo literas, vetet[1]). Unde ne has quidem Eidem

[1]) „Nemo scribere externis quidquam, nisi prius ostenderit Superiori et sigillo communi sigillaverit, nec recipere scripturas sine scitu Praepositi, secus canon latus est in regulis nostris." Ita Statuta Visitationis canonicae factae in monasterio SS. Trinitatis per Eppum. Greg. Major die 23. Martii 1779. (A. Pr. St.)

scripturus eram, nisi negotium adolescentum illorum medio Paternitatis Vestrae Adm. Reverendae inchoatum me urgeret, et praesens haec occasio tuta se mihi obtulisset. Rogant commendari adolescentes illi, quorum testimonia in Ejusdem manibus existunt, ut aliquid certi ipsis perscriberem hoc adhuc autumno circa conditionem Viennensem, ut scirent semet dirigere, quid interea ipsis agendum foret; quod autem istud tam repente fieri nequeat, bene scio; quid autem iisdem rescribi possit, non invenio, nisi Eadem Paternitas Vra. mihi quidquam consilii suggesserit. Quod ut faceret, summe exoro. Praesentium vero latorem, unitum presbyterum, in cujus causa ipsemet Viennae satis egi, Eidem perenixe commendo, quo eundem plene audire, et ubi censuerit, commendare non dedignaretur, me autem pristino benevolentiae et favoris affectu amplius prosequi et fovere, quemadmodum, imo amplius desolatae ecclesiae hujus sortem et negotia sibi commendata habere, et cum iis, qui ad ejus curam vocati sunt, in rebus agendis se deinceps quoque cointelligere. Quibus me peccatorem in sacras Ejusdem preces commendans jugio bservantiae cultu persevero Balásfalvae 8. Octobris 1768

Paternitatis Vrae. Adm. Rdae.

humillimus in Christo servus

P. Ignatius.

V.

De morte episcoporum Klein et Rednik.

A.

De obitu Episcopi Klein.

Episcopus Klein Romae in Basilianorum Ruthenorum monasterio ss. Sergii et Bacchi peregrinationis suae cursum absolvit die 22. Septembris anni 1768, in ecclesia ejusdem monasterii depositus. Tumulo marmor est additum cum hac inscriptione:

D. O. M.
IOANNI INNOCENTIO L. B. KLEIN
VALACHORUM, GRÆC. RVTH. RASC.
EPISCOPO FOGARASIENSI
QVI
A CAROL. VI. ET M. THERESIA ROMM. IMPP.
PRO SVA ECCLESIA PRO SVOQVE POPVLO
PLVRIMIS IMPETRATIS BENEFICIIS
PROVINCIA SANCTE PIEQVE ADMINISTRATA
DE ECCLESIA, DE PRINCIPE, DE PATRIA O. M.
TANDEM ÆTATE VIRIBVSQVE CONFECTVS
CESSIT EPISCOPATV.
VIXIT ANNOS LXXVI.
OBIIT IX. KAL. OCTOB. MDCCLXVIII.
IOANNES KLEIN FRATRIS F. AMORIS DOLORISQVE
M. P.

B.

De obitu Episcopi Rednik.

Episcopus Rednik subito morbo correptus ad operum suorum praemia abiit Balázsfalvae die 2. Maji anni 1772, plura certe pro salute gentis suae facturus, nisi satis immatura mors pios conatus hominis una cum vita abstulisset.

Quem vivus adversarium habuerat Gregorium Major, defunctus successorem accepit, ut paulo inferius ex testimonio illius discemus pp. 661 et 663, qui et ipse non ita multo post in ejusdem Gregorii locum est substitutus.

Caput VII.

De Episcopatu Gregorii Major (1773—1782).

§. 1.

De Episcopo Major nomen Collegii de Propaganda Fide grato animo prosequente.

In Collegio Urbano de Propaganda Fide ad bonos mores atque ad studia theologica rite informatus Gregorius Major in patriam redierat anno 1747, juxta mentem fundationis in vinea Domini laboraturus[1]). Beneficii memor gratusque cognoscitur ex testamento die 29. Decembris an. 1784 confecto, in quo, memore in almam matrem animo, praeter alia haec statuit:

Cumque ego ad ultimum quoque agonem mente saepius versabam venerabiles fratres et coëpiscopos Excellentissimos quippe ac Illustrissimos Basilium Bosiskovics Chrysiensem, et Moysen Drágosi M.-Váradinensem, et Andream Bacsinszki Munkácsiensem; non absimiliter ex animo meo adusque etiam haud excidit venerabile Collegium Urbanum de Propaganda Fide, cui ego pro acceptis abinde multis beneficiis et honoribus adusque paria rependere non potui, adeoque volo, ut istis omnibus subito mors mea denuncietur, ut dicti fratres episcopi et ipsi ad sacras aras et dioeceses suae mei meminerint; venerabili vero Congregationi de Propaganda Fide, ut alumni solitas pro confratre alias suo Gregorio Major compleant orationes[2]).

---

[1]) Textum fundationis habes supra p. 535.

[2]) Apud Cipariu, *Acte si fragmente*, p. 54.

§. 2.

De Societate Jesu etiam post suppressionem saluti Valachorum serviente.

Extincto Ordine, Patres abolitae Societatis vitam in Transilvania non egere otiosam, sed immo strenuam in salutem animarum operam, quantum nova eorum conditio permittebat, impendere perrexerunt, Valachos etiam solitis suis muniis in s. Unione continere adnisi. Ejus rei testimonium, ex multis unum tantum, adscribimus, quod prae caeteris dignum existimamus, ne intercidat: desumptum scilicet ex codice msc. Bibliothecae archiepiscopalis Colocensis: *Catalogus defunctorum Nostrorum in Christo a tempore abolitionis, quos ego* Valentinus Kacskovics *connotavi ita prout successive a meis Correspondentibus mihi nomina perscripta sunt.* Pag. 89 — in 8. — Quo in fasciculo diligens auctor de missionario jam noto[1]) praeter alia haec adversariis inseruit p. 24:

Pater Thaddaeus Manner obiit Claudiopoli anno 1785. Iste fuit natione Germanus. Jam adultior, dispositus pro concionatore germanico Nagy-Bányiam ibique aliquot annis manens videnque in populo Valachico, utut unito, magnam ruditatem fidei, diligentissime condidicit linguam ejus et perfecte etiam legere. Natus is erat an. 1707, 21. Dec., ingressus Societatem 1724, 14. Octob. Tria vota emisit 1741, 2. Febr. Videns Societas ejus zelum inter Valachos, tandem in senio disposuit eum Claudiopolim pro officio operarii et missionarii Valachici, quod pluribus ibi annis solertissime exercuit nulla retardatus incommoditate aëris et itineris; siquidem praeter ordinariorum dierum procursiones, ad omnes Festivitates ritus Valachici, seu graeci itabat ad Kolos-Monostor (est contiguum suburbio bene longo Ungariam versus, et juris olim Jesuitarum; in cujus fine templum olim Benedictinorum, ubi erat Archivum Regni seu locus credibilis de Kolos-Monostra) ibique cum eorum parocho Petru-Popp seu vicearchidiacono ac ejus capellano, Divina decantabat et catechizabat; eo solum

[1]) Cfr. supra p. 611.

ab his dispar, quod eorum ritu sacramenta non ministrabat. Erat vir humilis, modestus etiam in civitate inter germanos catholicos ad ministranda sacramenta promptus, reliquorum Nostrorum, etiam juniorum, reverens, mortificatus. Frater enim laicus, matutinus (hora 4.) communitatis excitator, affirmabat, eum ab se vix aliter mane deprehensum, quam jacentem in solo sacco straminis et quidem indutum sola veste religiosa, quam plerumque obsoletam gestabat. Convixit mihi ibidem Theologiam docenti annis aliquot, et mansit etiam post abolitionem.

Gregorius Major, Episcopus ritus graeci, ex liberalitate Augustae Mariae Theresiae obtinuit fundum in suburbio Cibiniensi, qui Patrum Jesuitarum fuerat, in eoque pro structura templi primum fundamenti lapidem jecit anno 1778, die 15. Octobris[1]).

Patrum Jesuitarum residentia Várad-Olasziensis pro educanda pro clero juniore juventute saeculari nationis Valachicae impetrata est: quo super benigna Resolutio regia emanavit anno 1792, die 21. Februarii[2]).

Abrogato Societatis Jesu Ordine, Ungvarienses ejus aedes pro residentia episcopali designatae, ac una cum contigua eidem ecclesia, novo fini convenienter instauratae, imo ecclesia haec facta exinde cathedralis[3]).

---

[1]) Cfr. Benkö, *Milkovia*, p. 351 jctis. ephemeridibus Vindobonensibus ad citatum diem 15. Octobris an. 1778.

[2]) Cfr. Brevis historia Episcopatus gr. r. cath. Magno-Váradinensis cit. p. 56.

[3]) Cfr. Mondok, *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum Dioecesis Munkácsiensis ad annum 1878*, cit. p. 38; et Pelesz, *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom*, t. 2, pp. 1041—1042.

§. 3.

De re scholastica ac literaria novis studiis promota.

I.

De fundatione Balázsfalvensi.

(Ex testamento Episcopi Gregorii)

Quum ipsum seminarium dioecesanum divina gratia bene positum et statuminatum sit, praestabilius longeque utilius toti publico futurum fore adinveni, ut aliqua saltem fundatiuncula fieret pro externa juventute scholastica mediis omnibus undequaque destituta ac miserrima, quemadmodum etiam pie eis lego aureos centum viginti, i. e. 120, unde egentioribus, et praeprimis primas tenentibus, jam charta, jam libellis nonnullis, etiam saltem calceamentis opitulari possit, ita tamen, ut et ipsae scholae memores accepti gratuiti beneficii diem 30. Jan. sanctis nempe tribus Ecclesiae Doctoribus[1]), qua universarum artium et scientiarum tutelaribus, sacrum peculiari devotione observabunt, et triplici lingua in Triadum laudem, sicut et benefactorum suorum memoriam panegyrim in auditorio publice dicent quotannis, unde et auditores ad sibi benefaciendum eo magis incitentur. Cura hujus legati tota manebit penes hos tres: Vicarium generalem, humaniorum praefectum, et normalium directorem; et hujus beneficii participes sint studiosi in scholis minoribus Balázsfalvensibus tantum, non alibi, discentes[2]).

II.

De juvenibus Romam missis.

Episcopatum suum Gregorius Major non parum nobilitavit missis ad Collegium de Propaganda Fide optimae spei juvenibus Rumenis, a quibus novus rerum ordo in historia literaria illius gentis est ortus. Prae omnibus eminuit Georgius Sincai (Šinkai), qui rara fortuna magnam nominis famam tribus eximiis viris debet, Patri Joanni Illei, Regenti Seminarii Claudiopolitani s. Josephi[3]), Vicario generali Ignatio

---

[1]) SS. Basilii M., Gregorii Theologi et Joannis Chrysostomi. Cfr. Kalendarii t. 1., pp. 86—88.

[2]) Apud Cipariu, op. cit., pp. 43—44.

[3]) De celebri hoc viro conferri, praeter alios, possunt Fejér, *Histor. Academ.* etc., pp. 54 et 62; Ferenczy et Danielik, *Magyar irok*, p. 217; Horány, *Memoria Hungar.* t. 2, p. 213; Katona, *Hist.*, t. 41, p. 593; Stöger, *Scriptores*, p. 155; Wurzbach, *Biogr. Lexicon*, t. 10, p. 189; De Backer, *Bibliothèque*, t. 2., pp. 234—235.

Darabant, Praeposito monasterii Balázsfalvensis Ord. s. Basilii Magni, et Cardinali Stephano Borgia, ab anno 1770 ad an. 1788 Congregationis de Propaganda Fide Secretario.

Georgius Sincai, oriundus e Siamsiud, Claudiopoli in Seminario s. Josephi sub P. Joanne Illei educatus ac literis humanioribus egregie excultus (1768—1772), deinde Bistriczii apud Piaristas Rhetorica informatus, antiquorum magistrorum suorum commendationibus a P. Ignatio Darabant obtinuit an. 1773, ut in Ordinem s. Basilii Magni admitteretur, anno sequenti vero *ejusdem Patris ac dulcissimi sui nutritii auctoritate et judicio id est assecutus, ut Romam pro altioribus studiis mitteretur*, quemadmodum ipse gratus testatur[1]. — In Collegio de Propaganda Fide (1774—1779) magno suo ac literarum bono patronum nactus est Stephanum Borgia, Congregationis de Propaganda secretarium, virum pereruditum, laboriosum, factumque ad clientes suos in studiis juvandos atque promovendos[2], cujus nomen etiam grato animo est prosecutus. — Quinquennio studiorum in Collegio Urbano rite expleto, examinibus rigorosis peractis emissaque, quae juxta canones praescripta est, publica fidei catholicae professione juxta formam a Pio PP. IV. traditam, Sincai die 28. Jan. an. 1779 accepit Diploma Doctoris Philosophiae ac Theologiae, cujus tale est exordium:

„Sacrosancta Romana Ecclesia, quam Beatissimi Petrus Apostolorum Princeps et Paulus Doctor gentium suo sanguine fundarunt, ac sacris institutis largiente Christo Domino edocuerunt, ab ipsis initiis fidei christianae susceptae viros in gremio suo educatos, moribus ac doctrinis imbutos, ac demum in divina sapientia provectos ad disseminandum verbum Dei in diversas Orbis partes mittere consuevit. Quod quidem et Evangelica voce: *Pasce agnos meos, pasce oves meas* etc. et exemplo s. Petri edocti Summi Pontifices per tot saecula, disponente Domino, salubriter et pro pastorali suo munere egregie praestiterunt, ut infideles ad fidem orthodoxam invitarent, et populos ab eadem aberrantes ad gregem Christi Domini reducerent. Hac ergo meditatione permotus fel. rec. Urbanus VIII., cujus memoria sit in benedictione, Collegium adolescentum ex variis nationibus ad fidem per universum terrarum orbem propagandam erexit, quod Urbanum a suo nomine appellavit, cujus moderatoribus authoritate Apostolica tribuit facultatem, illos quos per debitum tempus in dicto Collegio studuisse ac scientia et moribus idoneos reperissent, ad Baccalaureatus, Licentiaturae, Doctoratus et Magisterii gradus . . . promovendi ac solita ipsorum graduum insignia conferendi."

---

[1]) Cfr. Acta literaria Academiae Rumenae mox adducenda, p. 122.

[2]) In Cardinalium Collegium cooptatus die 30. Martii an. 1789, obiit Lugduni die 23. Novemb. 1804.

Quod adolescens, absolutis studiis humanioribus, gravem ob causam fuisset e Claudiopolitano Seminario s. Josephi dimissus[1]), id enimvero aculeum in ejus animo reliquit, quem postea contra abolitam Societatem Jesu plus semel cum manifesta veritatis ac justitiae laesione emisit[2]). — Sed quae ad extraordinarium hominem ejusque studia literaria ac nationalia spectant, fuse quidem, sed non incorrupte, est prosecutus Ilariunu Pap proprio opusculo *Viéti'a, operele si idele lui Georgiu Sincai*, h e., *Vita, opera et ideae Georgii Sincai*, quod typis vulgatum extat in *Analele Societatei Academice Române*. t. 2., pp. 1—138. Bucuresci, 1868. — Ex iis selecta quaedam decerpsit Hunfalvy, *Die Rumänen und ihre Ansprüche*, pp. 263 seqq

Dolendum imprimis est, quod Sincai, in scribenda historia s. Unionis necessariis documentis destitutus, saepius rebus commentitiis a Michaele Cserei[3]) et Samuele Klein[4]) sine fide jactatis auctoritatem habeat sicque, deceptus ab ipsis, aut verum in falsum convertat, aut saltem recte facta in pejus detorqueat.

Cum Sincai missus est Romam studiorum socius Petrus Major, in iisdem *Analele* laudatorem parum firmum[5]) nactus et ipse, ser. 2., t. 7., sect. 2., mem. si notit. Sed relegi de amborum meritis possunt, quae superius ex Clarissimo D. Obédénare exhibuimus p. 364.

Narrant auctores utrumque Religiosum fuisse cum duobus aliis ex Ordine s. Basilii M. dimissum anno 1784. De Actis processus canonici, quem eo in casu ex praescripto legum ecclesiasticarum institui oportuit, hucusque nihil innotuit praeter praeviam informationem secretam ab Episcopo pro introducenda Causa ab hieromonachis Balázsfalvensibus requisitam. Eam a Rmo. Dno. canonico Moldovanu ex tabulario Balázsfalvensi erutam vulgarunt Academici Bucharestenses in Actis suis literariis *Analele* cit. t. 2., p. 89, unde et hic repraesentatur:

Illme. ac Rme. D. Praesul. Dne. Patrone Gratiosissime.

Paterno Illmae. Dominationis Vestrae mandato, quo jubemur singuli intuitu quatuor Reliogiosorum a votis se absolvi petentium nostra sensa depromere, obsecuturus filialiter, in sequentibus humillime adaperire sustineo, quod

1. Samuelem Klein a 21 annis professum, quamvis nullam omnino fundamentalem adducat rationem, imo pro more suo ex se

---

[1]) In ejus Vita dicitur data esse dimissio *pentru óre-ce nasarâmba*, h. e., *propter insolentem aliquam stultitiam* ab ipso commissam. Cfr. Acta literaria Academiae Rumenae, p. 13.

[2]) Ibid. p. 33. [3]) Cfr. supra p. 217. [4]) Cfr. supra pp. 216—218.

[5]) Dr. Atanasiu Marianu Marienescu: *Viéti'a si operele lui Petru Maioru*. — Quantopere defectus authenticorum fontium in auctore sentiatur, vel ex eo perspicitur, quod per errorem scribat p. 48, Episcopum Pataki alumnum fuisse Collegii de Propaganda Fide.

commensurans alios variis calumniis (ut S. P. N. Basilius Const. mon. c. 21 similis hominis naturam ad vivum exprimit) fratres suos, qui saepe ipsum a via mala jam placidis jam recalcitrantem durioribus modis reducere adnisi sunt, impetat, unice vigore b. Decreti de anno 1770[1]), et fors ob defectum debiti temporis novitiatus, qui certe nullus fuit, dimitti et absolvi posse judico[2]);

2. Germanum Peterlaki infirmitatem internam debilitatemque praetexentem, uniceque spe ad Collegium Pazmaneum ascendendi ad professionem inductum satis levibus fundamentis niti, nemo non videt. Interim tamen ad sedandos perturbati animi motus cum expressa tamen de voto castitatis observando facta mentione in conformitate praelaudati Decreti dimitti posse.

3. Gabrielem[3]) Sinkai, qui ait se sine novitiatu debito peracto unice motivo Romam eundi inductum fuisse ad emittendam solemniter professionem, (quamquam ei reponi posset, fuisse conditionatam igitur professionem, atque adeo adimpleta conditione, poni debere conditionatum) hunc, inquam, quamquam non reclamaverit scriptis vel verbis intra quinquennium, suppleverit tamen contrariis factis Superioritati et toti Fraternitati ita, ut ne unus quidem intactus supersit, qua verbis contumeliosis, qua factis violentis, in nomine Domini in ejusdem Decreti conformitate absolvendum et dimittendum judico.

4. Paulum[4]) Major, qui quum reclamaverit intra quinquennium[5]) neque tempus debitum novitiatus compleverit, citra ulteriores difficultates absolvendum judico.

Quae dum conscientiose sub secreto naturali unice Illmae. D. Vrae. filialiter concrederem, omni cum devotione persisto

Illmae. ac Rsmae. D. Vrae.

Balázsfalvae die 19. Junii 1784.

humillimus servus et capellanus Hieronymus Kalnoki m. p.

---

[1]) Decret. Caesareo-Reg. de aetate et qualitatibus admittendorum ad professionem religiosam edit. d. 3. Novemb. an. 1770.

[2]) Conferri cum hac censura possunt quae a clero saeculari notata vidimus pp. 317—318.

[3]) Eo nomine Georgius Sinkai in Religione vocabatur.

[4]) Petrus Major institutum religiosum amplexus Pauli nomen acceperat.

[5]) Regularis praetendens professionem suam fuisse nullam, ex Concilii Tridentini lege (sess. 25., c. 19. *de regularibus*) *non auditur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, et tunc non aliter, nisi causas, quas praetenderit, deduxerit coram Superiore suo et Ordinario.* Elapso autem quinquennio praetensae nullitatis causae non amplius admittuntur, nisi prius obtenta a Sede Apostolica fuerit *restitutio in integrum.* Processus canonicus *de nullitate professionis* institui debet conjunctim ab Episcopo loci et a Superiore regulari, servata judicii ratione quam praescripsit Benedictus PP. XIV. Constitut. *Si datam* edit. d. 7. Martii an. 1748.

§. 5.

De erectione dioecesis Magno - Váradinensis ritus graeci.

Meletio Kovács, Episcopo rituali[1]), vita functo an. 1770, Regina apostolica ad id consilii devenit, ut distinctum episcopatum graecum Magno - Váradini pro Valachis erigeret, denominato in primum Episcopum ordinarium Moyse Drágosy, ejusdem urbis parocho et archidiacono. Verum Pius PP. VI. eundem confirmare recusavit literis editis die 3. Nov. 1776, nisi prius soluta fuisset quaestio de canonica episcopatus dotatione: qua mox feliciter soluta, bulla erectionis novae ecclesiae cathedralis emanavit die 23. Junii anni 1777: eamque die 1. Julii secuta est bulla praeconizationis primi Episcopi dioecesani. — Sed legi de hoc negotio poterit Constitutio Pii PP. VI. *Ingeniosa*, edita die 10. Augusti an. 1780, relata in Bullar. Rom. contin., t. 6., pp. 230—233, junctis tum quae ex Actis publicis dat nota jam Brevis historia ejusdem episcopatus, pp. 55—56, tum quae ex Kereszturi proponit Cipariu, *Acte si fragmente*, pp. 187—188, tum quae ex fontibus Viennensibus exhibet Katona, *Histor.*, t. 39, pp. 859—860.

Moyses Drágosy, primus Episcopus ordinarius M.-Váradinensis ritus graeci, pie obdormivit die 16. Aprilis an. 1787, successorem nactus, quem supra laudavimus pp. 636—638. Ignatium Darabant, qui postquam episcopatum per longam annorum seriem tenuit, claro praelucens omnibus virtutum exemplo, vitae cursum absolvit die 31. Octob. an. 1805. Cfr. Brev. histor. cit., pp. 55—57.

§. 6.

De officiis diplomaticis patronatus et theologatus suppressis, deque Sede Fogarasiensi ad communem ecclesiae suffraganeae conditionem redacta.

Societate Jesu abolita, Rex apostolicus Hungariae ambo officia diplomatica, patroni Strigoniensis et theologi latini, sustulit et ecclesiam cathedralem Fogarasiensem ritus graeci Sedi metropolitanae Strigoniensi tanquam suffraganeam attribuit: communi exinde jure in sua ab Archiepiscopo Strigoniensi dependentia usuram. Resolutio Caesareo-Regia inserta legitur sententiae circa litem inter Episcopum et Basilianos latae, cujus executio commissa fuerat Ignatio Comiti de

---

[1]) Recole quae de eo supra animadvertimus p. 603.

Batthyan[1]), Episcopo latino Transilvaniae viro ad id munus vel idcirco peridoneo, quod ipsi, ceu antiquo Collegii Germanici et Hungarici alumno, amicitiae necessitudo cum iis hieromonachis Balázsfalvensibus erat, qui Romae studuerant. Documenta huc spectantia refert Petrus Major, *Istoria Baseric. Romaniloru*, pp. 218—222. Haec quia apta sunt episcopatui Gregorii Major illustrando nec passim obvia[2]), hic adscripsisse a proposito nostro alienum non fuerit.

Reverendi in Christo Patres!

Ad querelas per Paternitates Vestras adversus Episcopum et Praelatum suum, ac vice versa per hunc adversus Easdem identidem obmotas Altissimam determinationem Regiam, de benigno jussu Regio Paternitatibus Vestris in consessu hodierno notam reddidi, et quamvis nullum mihi dubium esse possit, hanc Altissimam determinationem Regiam a Se plene intellectam esse, nihilominus, quo plenius perspiciant singuli eandem in punctis concernentibus isthic communico ita, ut una strictissimam illius observantiam authoritate Regia hac in parte mihi concessa praecipiam; in reliquo oro, et obtestor Paternitates Vestras, ut meminerint ordinis, cui adscriptae sunt, et ministerii, quod gerunt, ac ostendant se non tantum sermone, quem coram me spoponderunt, sed et opere Praelati sui obedientes esse filios. Caeterum religiosis precibus commendatus maneo

Paternitatum Vestrarum

ad serviendum paratissimus

Ignatius, Episcopus Transilvaniensis.

Comes de Batthyan m. p.

Balázsfalvae 16. Maji 1782.

---

[1]) Ign. Com. de Batthyan fundator est insignis bibliothecae Batthyanianae dioecesis Transilvaniensis, cujus indicem manuscriptorum magno rei literariae bono an. 1871 typis vulgavit Rmus. Dnus. Ant. Beke, canonicus ACarolinensis. Ex ea plures symbolas a nobis fuisse depromptas, identidem grati sumus testati

[2]) Cfr. Literae authenticae exhibentes origines scholarum Hungariae, fasc. 2., p. 310. Coloczae. Holmeyer. 1884.

Josephus II. etc.

Illustres, Reverende, Spectabiles etc.

Informationibus Vestris, quas circa querelas, et gravamina monachorum graeci ritus unitorum Balásfalvensium contra Episcopum Fogarasiensem Gregorium Major, vicissimque obmota, et per Commissarios ad faciem loci exmissos indagata, nec non circa futuram scholarum, et fundationum ibidem existentium regulationem sub Nris. 127. 128. 130. 132. 195. Altissimo conspectui Nostro submisistis, opinionibus item per fideles Nobis sincere dilectos Gubernatorem Nostrum R. et Episcopum ante Transilvaniensem Ladislaum Comitem a Kollonich eatenus depromptis Nobis humillime relatis, et ruminatis, singulas hasce querelas ad duo potissimum capita reduci comperimus. Quae videlicet vel ecclesiasticum et disciplinare concernunt, vel temporale et occonomicum respiciunt, super quibus Altissimam determinationem Nostram Vobis in sequentibus declarandam invenimus; et quidem quoad ea

Quae ecclesiasticum et disciplinare concernunt.

Ad quintum: Errasse dignoscitur Episcopus, quod occasione institutae anno 1776 electionis novi Praepositi plures monachos partim sub praetextu consanguinitatis, partim quod in seminario habitent, a votis excluserit; numerum votizantium ad solos in ipso monasterio servientes Religiosos restringi, atque tria subjecta sibi pro denominatione, et confirmatione proponi voluerit; et monachis intimaverit neo-electi Praepositi post triennium elapsum in officio suo confirmationem a libero Episcopi, et duorum consultorum arbitrio unice dependere.

Quapropter Eundem monebitis, ut ab hujusmodi novationibus dissensioni ansam suppeditantibus sollicite pro futuro abstineat; Religiosos in libera Praepositum eligendi facultate per b. Rescriptum sub 7. Decembris 1758 emanatum ipsis concessa nullo modo impediat; neque voti-

zantium numerum sub quaesitis titulis restringat, eo minus autem trium individuorum candidationem praetendat; sed potius pro Praeposito confirmet, qui liberorum suffragiorum pluralitate electus fuerit, nisi forsitan evidentes et graves elargiendae confirmationi obstarent rationes.

Ad sextum: Denominatio Vicarii generalis, Auditoris Causarum, et Assessorum consistorialium ipsius Episcopi arbitrio relicta quidem manet, eo tamen inviandus erit, ut officia haec iis praeferenter conferat, qui ipsi loco Capituli cathedralis assistere debent. Adeoque ii instituti et fundationis ejusdem consiliarii sunt; observavimus praeterea hac occasione Consistorium Balázsfalvense matrimoniorum defensore destitui; hinc benigne jubemus, ut ad normam aliorum Consistoriorum ibidem etiam unus constituatur, qui pro matrimonii validitate agere, et si illud pro nullo declararetur, Causam ad Archiepiscopum appellare teneatur; neque prius facultas ad alia vota transeundi tribuatur, donec matrimonii nullitas per duas aequales sententias decreta fuerit.

Observavimus denique ad hoc punctum, monachos Canonicorum et Capituli nomenclationem denuo sibi arrogare, quam utpote nec tenore literarum fundationalium ipsis competentem, et per Altissimas ordinationes Regias iterato interdictam ipsis pro futuro eoque cum adnexo prohibebitis, ut potius per zelum in religione, per applicationem ad literas, per probos mores, et debitam Episcopo tanquam Capiti paritionis exhibitionem, quam per vanos statuique, et vocationi ipsorum minus adaequatos titulos merita sibi comparare studeant.

Ad octavum: Ruminatis iis, quae circa modalitatem in electione Praepositi anno 1779 instituta observatam per monachos ad Episcopum in medium adducta sunt, compertum est, partim Episcopum per supra memoratas innovationes et restrictiones libera Religiosorum vota denuo impedivisse, partim autem Basilitas contra obedientiam et respectum Episcopo debitum in eo errasse, quod absque praescitu illius Religiosos extra monasterium habitantes

A. Carolina et Naszódino ad electionem convocaverint, et in invitatoriis ad illos exaratis qualiter adventus sui rationem coram Episcopo tegere possint media illis suggesserint; quod porro ad deponendum juramentum alias in domibus religiosis insolitum, et tantum apud Canonicos Capitulorum cathedralium consuetum ex erroneo dignitatis capitularis supposito omnes Religiosos invitaverint, et denique quod post peractam electionem ab Episcopo non confirmationem, verum id postulaverint, ut neo-electum pro Praeposito simpliciter agnoscat.

Quemadmodum proinde Episcopus eo inviandus erit, ut relicta Religiosis suffragiorum libertate electo, nisi ponderosae obstent rationes, confirmationem deinceps impertiatur, ita monachis inordinatam, et subordinationi contrariam procedendi rationem serio exprobrabitis, eo cum mandato, ut debitam Episcopo, cui immediate subsunt, obedientiam exhibeant, et ab omnibus deinceps praerogativis ex erroneo supposito quasi reipsa Canonici essent, et reale Capitulum formarent, hactenus arbitrarie praetensis eo magis abstineant, cum juxta fundationalium literarum tenorem solummodo tanquam Ordinis s. Basilii Religiosi per gloriosae reminiscentiae antecessores Nostros fundati, et Episcopo cum plenaria subordinatione tanquam adjutores, et consultores pro religionis incremento, et juventutis in fide aeque, et scientiis institutione adjuncti sint.

Caeterum quoniam numerus monachorum Balásfalvensium longe ultra primaevum institutum auctus sit, eas ad Episcopum dispositiones facietis, ut eo usque donec numerus horum monachorum ad 11 individua, numerum videlicet in literis ipsorum fundationalibus stabilitum, decreverit, nullus ad monasterium recipiatur, eo minus autem Religiosi isti, prout hactenus factum est, ad missiones, archidiaconatus, aut alia extra monasterium officia parochialia expediantur, aut dignitatibus clerum saecularem respicientibus condecorentur. Sed potius destinationi suae et regulis per literas fundationales statutis insistentes, Episcopo in promotione religionis consilio assistant, atque per juventutis

in fide, et literis institutionem idoneorumque parochorum praeparationem cooperentur. Ad missiones autem, parochias, archidiaconatus, aliaque munia ecclesiastica subjecta e clero saeculari denominentur, et praecipua eorum, qui in publicis Seminariis instruuntur, reflexio habeatur.

Ad querelas per Episcopum contra Religiosos in linea aeque disciplinari obmotas.

Ea quae per Episcopum contra monachos sibi tanquam capiti subjectos in genere, praesertim vero contra PP. Stephanum Pap, Philotheum László, Josaphatum Devai, et Germanum Peterlaki fusius exponuntur, ita comparata invenimus, ut partim ad puncta in praemissis superata referri debeant, partim vero uberiorem adhuc disquisitionem postulare videantur, nisi gravissimae omnino rationes, ne videlicet tum honor et auctoritas episcopalis, cum vero existimatio Religiosorum novo per id periculo exponatur, imo mutuae etiam dissensiones longiori tempore nutriantur, negotium hoc obliterandum potius, quam nova investigatione resuscitandum suaderent.

Erraverunt Basilitae potissimum in eo, quod Canonicorum et Capituli praerogativas, et titulos Altissimis ordinationibus iisdem interdictos sibi denuo arrogaverint, obedientiam et subordinationem, qua Episcopo vi instituti, et literarum fundationalium, iteratarumque Altissimarum Resolutionum obstricti sunt, vix non penitus exuerint, in casibus dum se gravatos esse arbitrabantur, praetensum jus suum, moderatarum propositionum loco, temeraria tumultuatione tueri voluerint, a vocatione sua recedendo factiones potius contra Episcopum excitaverint, disciplinam monasticam, prout collimare licet, neglexerint, et sè ultra statum suum religiosum extollere, et vix non Episcopo aequiparare attentaverint.

Quemadmodum deinde ad pacem et concordiam inter Episcopum et monachos restituendam mutuamque animarum unionem inter illos solidandam necessarium est, ut monachi quoad ea, in quibus errasse comperti sunt, ad

rectum tramitem reducantur, ita Fidelem Nobis sincere Dilectum, Spectabilem, ac Magnificum Ignatium Comitem de Batthyan Episcopum Transilvaniensem specialiter delegandum invenimus, ut itinere Balásfalvam sumpto Altissimam quoad querelarum mutuarum puncta in praemissis declaratam determinationem Nostram tum Episcopo in separato, tum vero quoad concernentes passus monachis quoque in Episcopi praesentia notam reddat.

Basilitis displicentiam nostram Caesaream Regiam, tum quod debitae subordinationis leges violare, tum vero quod se factionibus immittere attentaverint, in ipsius Episcopi Fogarasiensis praesentia eo cum adnexo declarabit, ut Episcopo tanquam juxta Ordinis statuta immediato ipsorum Superiori debitum deinceps respectum et obedientiam, ni graviorem secus experiri velint animadversionem, exhibeant, spiritum factionum sollicite fugiant, per incompetentes Altissimisque Ordinationibus interdictas titulaturas se ultra statum suum non extollant, in pace et concordia vivant; verbo, vocationi suae per consilium et assistentiam in religionis promotione Episcopo praebendam, per juventutis in literis institutionem et probos mores, magis quam factum hucusque a nonnullis observare licuit, satisfacere adnitantur.

Denique benigne confidimus fore, ut idem Fidelis Nobis sincere Dilectus Episcopus Transilvaniensis occasione dum pro intimanda partibus Altissima Resolutione Nostra Balásfalvam concesserit, pro sua in rebus agendis dexteritate pacem et concordiam inter Episcopum et monachos a pluribus jam annis turbatam restituat. De operationum suarum effectu autem medio vestri informationem Altissimo conspectui Nostro submittet. *In reliquo Episcopum a theologi ad latus ipsius adjungendi constitutione clementer dispensamus*[1]).

Quemadmodum proinde *juxta jus commune* jurisdictio Sede vacante Capitulo cathedrali competit, cui juxta Con-

---

[1]) Cfr. praemonitum pp. 647—648.

cilii Tridentini dictamen Vicarii inter octiduum fienda electio et constitutio[1]) incumbit, ita in locis, ubi nullum existit cathedrale Capitulum, jurisdictio ad Metropolitanum, vel si ibi quoque Sedem vacare contingat, ad Capitulum ecclesiae metropolitanae sub eadem constituendi Vicarii obligatione transire solet[2]). In horum proinde conformitate hieromonachos instruetis jurisdictionem Sede episcopali Balásfalvensi vacante ad Archiepiscopum Strigoniensem, et si ibidem quoque Sedem vacare contigerit, ad Capitulum archiepiscopale sub obligatione Vicarium constituendi devolvi.

Et haec sunt, quae vobis in ordine ad querelarum per hieromonachos contra Episcopum et vice versa obmotarum puncta benigne declaranda invenimus. Vestrum proinde erit, in consequentiam b. hujus ordinationis nostrae congruas suo loco dispositiones facere, et demandatas quoad nonnulla objecta informationes Altissimo conspectui Nostro substernere.

Quibus in reliquo gratia Nostra etc. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae die 12. Decembris 1781. Imperii Nostri Romani 18., Regnorum vero nostrorum Haereditar. 2.

Josephus m. p.

Thaddaeus B. a Reischach m. p.

Ad mandatum
Suae Majestatis Caesareo-Regiae
proprium
David Székely m. p.

---

[1]) Sess. 24., C. 16. *de reformat.*

[2]) Consule Benedictum PP. XIV. *de Synodo dioecesana,* l. 2., c. 9.

§. 7.

De resignatione Episcopi Gregorii Major.

Ex descriptis documentis lector juris peritus facile intelligit, Episcopum Major, consilio latini theologi jam destitutum, valde eguisse alio bono consultore ad ecclesiam juxta sacros canones rite administrandam. Verum idoneum hominem adhibuisse non videtur, quum semel atque iterum *Altissimam displicentiam sibi attraxisse* ac tandem anno 1782 mandatum resignationis obtinuisse legatur[1]. Votis regis apostolici satisfacturus ad Cancellariam Aulicam literas dedit a Rmo. Moldovanu editas in *Acte sinodali*, t. 1., pp. 133 — 134, quarum textus hic est:

Exme. et Illme. Dne. L. B. Cancellarie Aulice.

Dne. et Patrone mihi gratiosissime eldme!

Ex gratiosis Excellentiae Vestrae sub 13. Martii ad me literis, mihi vero 7. praesentis primum redditis, intelligere licuit, Majestatem Suam Sacratissimam e re servitii fore invenisse, ut ego episcopatus resignationem erga pensionem annuam mihi clementer determinandam Altissimo conspectui submittam.

Quam voluntatem Altissimam, quantum meam indignam concernit personam, nihil moror, sed profundissima cum gratiarum actione homagialique devotione ultro amplector, veneror, exosculor, atque episcopatui meo, pro cujus spirituali incremento vires omnes, honorem, vitam ipsam exposui, sacravi, ac ipso prope sanguine rigavi, cernuus resigno, eo quidem aequiore animo, quod per Eandem Sacratissimam Majestatem ita providentia Dei, in cujus manu cor regis est, dirigente et movente de septenni exilii mei loco clementissime eductus sim, et fuerim quod fui.

Quantum vero sponsam ecclesiam attinet, ne quid ei exinde triste accidat, vel quid forte detrimenti eveniat, humillime supplico, ut

quam ego plenissimis semel cleri suffragiis populique voce expetitus et electus, apostoliceque nominatus, ac per s. Sedem confirmatus consequenter ecclesiae huic eo tum viduae episcopus canonice sim factus, liceat mihi per gratiam Caesareo-Regiam sponsae meae ecclesiae in conformitate Altissimae voluntatis valedicere, ac aeque canonice renuntiare, ne mercenarius fortasse ac non legitimus pastor fuisse videar. —

Porro

communi rumore paulo ante circumferebatur, imo et certis relationibus referebatur, eam ad Excelsam Cancellariam Hungarico-aulicam

---

[1]) Acta huc spectantia extant in A. E. Tr.

dedisse resolutionem, ut ego ad episcopatum M. Váradinensem et dominus Episcopus ejas ad Fogarasiensem transiret; per hoc sane et ecclesiae utriusque bono et characteri meo episcopali condigneque meritorum et indefessorum a teneris laborum meorum pro tanto hocce publico locatorum rationi amplius consultum fuisset; tunc etenim sicut mea vivendi, agendi, regendique ratio et innocentia alibi gentium inter catholicos hominesque a partium et praecipue nationalitatis studio alienos, intra breve tempus procul dubio eluxisset, ita partialitas Transilvanorum ex mero religionis odio et jurium episcopalium, clerique ad vim sacrorum caesareo-regiorum diplomatum subsecutarumque b. ordinationum exigentiam instituta tuitione, enata, et exinde adversus omnes antecessores meos continue vigens invidia et aversio certo certius cum translocato quoque episcopo aeque brevi in apricum prodiisset, itaque Augustissimus facile certoque penetrasset causas ob quas nec ego ipse, nec reliqui in Transilvania antistites adeo pro domo Dei, Unctique ejus zelantes, summumque servitium ad quamvis occasionem fideliter promoventes, pacem hic et concordiam assequi valeant, valuerintque. Caeterum

ego ad benignissimam Suae Majestatis Sacratissimae voluntatem me totum compono, et munificentissimae gratiae c. reg. plene committo, una et speciali Excellentiae Vestrae patrocinio, totiusque Excelsae Cancellariae favoribus intime commendo; utque pro his omnibus debitas Augustissimo gratias coram agere ac sacram c. reg. dexteram de genu in vita adhuc ultimo desuaviari laetusque dein obire per idipsum Excellentiae Vestrae patrocinium valeam, iterum iterumque instantissime orare sustineo aeternum emoriturus

Balásfalvae 15. Aprilis 1782.

Excellentiae Vestrae

humillimus et obsequiosissimus servus

Eppus. Greg. Major m. p.

Pontificatu deposito Episcopus Major se a negotiis publicis in tuta otia recipiens placida morte conquievit anno 1785 ineunte, in ecclesia Balázsfalvensi sepultus.

Caput VIII.

De episcopatu Joannis Bobu (1783 — 1830).

Extinctam Societatem Jesu statuto veluti monumento honoraturus, Episcopus Bobu[1]) magistros ex eadem omnes, quos insignes omnino Claudiopoli fuerat nactus, a posteritatis oblivione vindicavit, nominibus eorum autobiographiae suae diligenter insertis, cujus initium est hujusmodi.

§. 1.

Ex autobiographia Episcopi Bobu.

Ego Joannes Babb natus in Ormány, comitatu Szolnok interiori, e parentibus catholicis nobilibus utpote Andrea Babb de Kop. Monostor, districtus Kövár, et matre Candida Timandi, filia nobilis Stephani Timandi, quondam Vicarii Transmarusiani et notarii apostolici in Also-Suk, comitatus Kolos, habitantis. In lucem editus anno 1739, baptizatus et confirmatus a locali parocho Ormániensi Popa Gligorie, levante nobili Nicolao Florian $^{13}/_{25}$ (sic) Nov. ejusdem anni. Educatus circiter per septem annos in eodem pago, frequentavi scholas triviales apud ejatem ludimagistrum reformatum, dein in Dees-akna pariter apud magistrum reformatum sed exiguo tempore. Dein obtinente natione armenica Dominium Szamos-ujvár, in cujus Dominii gremio est ipse etiam pagus Ormány, et reluente communitate bona nostra jure inscriptitio possessa, recesserunt parentes ad pagum Gyula in Comitatu Doboka, et aedificata domo in fundo coëmpto habitavimus ibidem. Hic pariter missus

[1]) Scribitur etiam Bobbu et, in latinis documentis, Babb.

sum ad magistrum reformatum, ubi etiam frequentavi per aliquod tempus, dein translatis scholis Gyulacensibus ad Csomofája in vicinia una cum eodem magistro ibi pariter frequentavi donec circiter decem aut undecim annorum fuerim, tunc dein Claudiopolim ductus incepi frequentare apud PP. Jesuitas.

Anno 1753, 1. Novembris, sub magistro nomine Schreger[1]) incepi declinationes discere. Absoluta hac schola anno sequenti fui minorparvista sub magistro Horváth[2]). Hoc anno senex Jesuita P. Bojda[3]) accepit me diebus dominicis et festis pro ministro ad Bács[4]), ubi solebat celebrare sacrum; dein adveniente autumno posuit me in seminarium S. Josephi Claudiopolitanum qua prin-

---

[1]) P. Georgius Schroeger vir erat omni literarum genere bene excultus variasque disciplinas in pluribus Collegiis cum laude et nominis sui existimatione tractavit. Anno, quo extincta est Societas, theologiam publice professus erat Jaurini, ut ex Catalogis patet.

[2]) De P. Josepho Horváth post Paintner, Katona aliosque breviter agunt Stöger, *Scriptores*, pp. 153—154 et De Backer, *Bibliothèque*, t. 2., p. 202.

[3]) Extat ejus Vita in codicibus msc. B. P. V. 12153 et 12206, ex qua apparet eundem fuisse virum suavitate morum, religiosa gravitate ac modestia temperata illustrem, juvandi studio aequabilem in omnes, eoque nomine cunctis gratum. De missione Bácsensi ab eo administrata haec ibidem annotata leguntur:

Pater Bojda Andreas ... per vitam omnem aut apostolicis functus est laboribus, aut Nostris Superior ingenti caritate praefuit. ... Ultimis quinque annis Claudiopoli praesidem coetus agoniae Christi, missionarium tam zelosum in Monostor et Bács egit, ut rudes fidei mysteriis informaret, pravos mores corrigeret, complures ab haeresi et schismate ad sinum Ecclesiae catholicae revocaret, nec rigidissimae hyemis injuriis revocari se sineret, quominus natu grandis ad suam missionem Dominicis festisque singulis procurreret. Unde rediens 7. Januarii 1759 catarrhalibus primum defluxionibus laborare coepit. ... Magna pietate supremis mysteriis recreatus 2. Februarii placidissime decessit.

[4]) Bács, antiqua possessio Abbatiae Kolosmonostor, una cum suppressa Abbatia initio quidem fisco addicta an. 1556, deinde vero Collegio Claudiopolitano S. J. a principe et rege Stephano Báthori collata an. 1581 atque exinde veluti quoddam missionis centrum spiritualibus missionariorum laboribus exculta usque ad an. 1773, demum ad dignitatem parochiae evecta est an. 1776. Sed de rationibus hujus ac Kolosmonosteriensis parochiarum cfr. quem p. 419 laudavimus *Schematismum*, pp. 108 et 123—125.

cipistam. In principiis mansit magister Josephus Horváth, in grammatica pariter ille fuit noster magister, in syntaxi P. Joannes Paszszár[1]), in poësi Gerö[2]), in rhetorica iterum P. Paszszár. In seminario regentes fuerunt PP. Dzian[3]) et Splenyi[4]).

Absoluta rhetorica anno sequenti mansi externus, sed infirmatus cum initio scholarum debui domum discedere ad curandum apostema, quod in pede sinistro ad talos habui. Hoc vulnere curato redii ad scholas, sed jam conditiones distributae erant ita, ut nulla vacans supermanserit. Sed quadam vice examinatus a professore,

---

[1]) Ex ejus Actis in codicibus mscr. B. P. V. 12156 et 12209 relatis pauca haec enotasse sufficiat:

Tyrnavia 21. Januar. 1762 ad capessenda meritorum praemia evocatus est P. Josephus Passar, Cassoviensis, tabe hectica repente confectus. — Claudiopoli grammatices primum, tum Rhetoricae praecepta biennio explanavit, inde Tyrnaviam commigrare jussus, ut in Regio Archiepiscopali Convictu philosophis praeesset. Brevi quo hic vixit multa magnaque praebuit exempla virtutum. Animi constantia ea fuit, ut nunquam de morbo quereretur, christianam ipsius caritatem omnes celebrant; luculentum ejus argumentum edidit, cum vitae periculo quovis insuper habito in mortem se sponte conjicit, quo Agriensibus tironibus, quorum centuriae aegrotabant, et lacrymis digna morte peribant miserrimae, sacra subsidia ferret. Spiritu ardens adeo erat, ut vel supremo in morbo, quum gressum sine dolore haud poterat, impediri se haud pateretur ne ad chorum frequenter quot diebus, quin ad excipienda meditationis capita quae vota instauraturis proponebantur, adreperet. Atque hunc singularem ardorem, novas in dies virtutes ad superiores addendi prodiderunt plurimae ab ejus morte repertae chartae, plenae sanctis desideriis, igniculis, axiomatibus quibus mens ad coelestia impelleretur; in casus quosvis fortuitos parata sacrorum instar armorum habebat axiomata ad quae verso animo vitam e principiis religioso dignis agebat. Certe in menses singulos diem sibi unum deposuit quo, num quos in virtutibus progressus fecisset, sollicite rimabatur, ut adeo mirum minime sit, quod optima fiducia plenus e vita abiverit.

[2]) Insigne elogium habet in Annalibus mscr. ad an. 1768, e quibus erutae sunt notitiae apud Horanyi, Paintner, Katona, Stöger et de Backer sub ipso ejus nomine allatae.

[3]) Laudum et vitae compendium Patris Stephani Dzian cum indice operum ab eo vulgatorum post Paintner exhibent Stöger, *Scriptores*, p. 66 et De Backer, *Bibliothèque*, t. 1., p. 1698.

[4]) Patrem Josephum Splenyi, virum ordinis patritii, multae eruditionis et magnae virtutis, ex genuinis fontibus post Katona aliosque laudant Stöger, op. cit., p. 334, De Backer, op. cit., t. 3., p. 898, Wurzbach, *Biograph. Lexicon*, t. 36., p. 205.

P. Andrási[1]), ex logica et respondens ad illius beneplacitum, illico dispositus sum pro correpetitore Dni. Wolfgangi Macskási logici ad convictum, qui mihi solvit victum et cohabitationem sub Regente Georgio Biro[2]), viro praeclaro. In examine paschali et finali bene substiti coram decano altiorum, Alexandro Sárosi[3]); sed meus herulus parum profecit non habens animum ad studia. Sequente anno mansi pro studio physicae sub eodem professore Josepho Andrási et utcunque profeci, externus, habens conditiones apud Dnum. tricesimatorem a Sauer et apud proventus-officialem (proviant offizier) Hertzberg, et panem ex porta qua Congregationis altiorum bedellus, cui congregationi praeses erat P. Alexander Sárosi.

Absoluta physica meditabar ingredi statum monachalem Basilianorum Balázsfalvensium, quod ipsum P. Alexandro Sárosi decano nostro aperui, qui dixit mihi: statum religiosum esse statum perfectum, et post professionem immutabilem, adeoque bene perpendendum, ne quo casu facti poeniteat; opus itaque esse ad eum amplectendum maturo consilio; tu autem es 21 vel 22 anno-

---

[1]) Patrem Josephum Andrási Acta exhibent virum humanioris literaturae peritum et philosophicis theologicisque disciplinis egregie excultum, simulque ad res gerendas velut a natura factum. Suppressio Societatis eum a longo tempore sacris ministeriis operam navantem deprehendit in Collegio Ginsiensi in Hungaria.

[2]) Encomium laudatissimi hujus Regentis Convictus Nobilium, Praefecti Altiorum, Decani ac Cancellarii, extat in Annalibus mscr., ex quibus succincta notitia biographica et literaria op. cit., p. 29 transiit in Stöger, op. cit., p. 29.

[3]) Quamvis praestantem virum ipse laudat in textu, placet tamen ex mscr. ejus Vita (B. P. V. 12160 et 12213) pauca haec adscribere:

P. Alexander Sárossi editus in lucem Saaros, nobili prosapia an. 1719 longiori aevo dignissimus . . . teneram aetatem literis ac virtutibus variis in urbibus magister egregie informavit. . . . Claudiopolim translatus severiores disciplinas quinquennium rexit simulque typographiae commoda illustri prorsus ratione promovit. . . . Mariam Virginem ita coluit, ut ubivis Mariani praesidis munus sibi ad alia adjungi postularet, miroque in Divam amore clientes inflammaret. Ut sectarios errores dedoceret, nihil missum fecit. . . . Familiare illi erat sciscitari a sociis, num quem nossent, apud quem eleemosyna bene locata esset; atque quum nunquam non id genus hominum amplus suppetat numerus, Patris Alexandri caritas, amplissimum campum, in quo se exerceret, reperit. . . .

rum, adhuc valde juvenis; suaderem tibi, ut adhuc uno anno frequentes studia, et si post hunc idem animus tibi erit, amplectere; interea etiam hoc sciscitabimur, utrum sit vacantia, et absoluto novitiatu quo mitteris ad studia theologica.

Obedivi ego bono patri et frequentavi physicam adhuc uno anno sub P. Ipach[1]). Absoluto hoc studiorum anno veni Balazsfálvam cum Germano Péterlaki, qui pariter habebat animum religiosum statum amplectendi sed illum strictissimum, in quo nihil comedebatur, quod mortem lamentatur.

Susceptus itaque ad novitiatum cum initio Septembris 1764 una cum aliis tribus: Gregorio Pap ex Vidra, absoluto theologo Tyrnaviensi, Nicolao Aaron de Bistra archidiaconi Verespatakiensis filio et Petro Jacob ex oppido Thorda, his absolutis rhetoribus, sub praepositura P. Sylvestri Caliani. Novitiorum vero magister erat Gerontius Cotóre, vivebamus autem lacticiniis.

In quadragesima, siquidem P. Gregorius Major, qui syntaxim et grammaticam docebat, Cibinium citatus et arrestatus ex causa, quod contradixerit denominationi Episcopi Athanasii Rednik, qui jam in Septembri 1764 ascenderat Viennam qua nominatus episcopus post mortem P. Pauli Aaron, — arrestato itaque et cum brachio militari abducto ad Munkács Gregorio Major, successi in docendo eidem et docui syntaxim et grammaticam usque Junium. Tunc redux Roma Jacobus Aaron assumpsit doctionem praedictarum classium.

Jam tempus advenerat emittendae professionis, sed accepto mandato ab Episcopo Rednik, ut ante illius reditum non admittamur ad professionem, dilatum est negotium usque ad ejus adventum, qui fuit cum initio Septembris 1765.

Posteaquam advenit, incepit nos ipse episcopus docere in suo cubiculo, et proponere illud strictissimum jejunium,

---

[1]) Quae ad vitam et scripta P. Francisci Ipach spectant, ex Paintner aliisque fontibus msc. tradunt Katona, t. 39., p. 964; Stöger, p. 157 et De Backer, t. 2., p. 262.

quod reliqui connovitii inviti etiam amplexi sunt et professionem emiserunt: Gregorius Pap, Nicolaus Aaron, et Ignatius Darabant, qui cum episcopo descenderat Vienna. Petrus Pap vero sive Jacob, cum valetudinarius esset, emansit. Ego autem, cum me resolvere ad illud strictissimum jejunium noluerim, susceptus ad professionem non sum; atque ideo scripsi P. Sárosi, qui antea erat Praeses Congregationis Claudiopoli, et nunc factus Superior Udvarhelyini, de meo statu, qualiter adigar ad illud strictissimum jejunium; et respondit: quod si plenariam voluntatem non habeam, non obliger ejusmodi statum amplecti, in quo forte cum tempore desperare, ideoque potius venire Udvarhelyinum, et si per annum ibi fuero quum etiam ipse cogitet in Hungariam futuro autumno proficisci secum me accipiet, et potero in Hungaria jura frequentare. Respondi illi quod sim venturus sub hac conditione, ut ad annum in Hungariam discederemus, ego pro addiscendis juribus.

Acceptis igitur meis literis illico expedivit pro me suum hominem cum equo, qui me secum in Decembri maximo frigore, posteaquam omnibus hic valedixissem, abduxit. Perveniens Udvarhelyinum — libenter me habuit praefatus superior Sárosi et suum oeconomum fecit tradens mihi omnia et eorum curam.

Sed pro meo infortunio superior Sárosi in Majo 1766 mortuus est, eique in superioratu successit Siculus aliquis Léstyán[1]), qui erat Regens in seminario, qui me variis modis alliciebat et promissionibus detinebat, siquidem ego discessum parabam. Promisi quidem illi me annum hunc adimpleturum, sed finito anni curriculo discessurum ad continuanda studia. Verum adveniente anno 1767 non potui me liberare ab importuno homine, circumventus per Dnum. Joannem Nagy, assessorem tabularem, et per ipsum

---

[1]) De P. Moyse Léstyán, viro de variis Transilvaniae gentibus optime merito, pluribus in locis agunt Acta msc. et fontes indicati a Stöger, pp. 205—206. Videri praeterea poterunt Katona, t. 40, p. 717, De Backer, t. 2., p. 262.

Léstyán Superiorem, et mansi ibidem usque primum Aprilis 1769.

Tunc enim factus oeconomus P. Gregorius Pap, quocum fui in novitiatu, per omnia egit, ut venirem Balázsfalvam pro decimatore monasteriali, quod et obtinuit a Capitulo, et vocatus veni Balázsfalvam 4. Aprilis 1769, et incepi fungi 10. Aprilis ejusdem anni, et eram in hac functione usque 1. Novembris 1773.

Tunc succedens in episcopatu Gregorius Major, e monasterio Munkácsiensi per Josephum imperatorem eliberatus, Athanasio Rednik in Majo 1772 in calidis febribus denato, coepit cogitare de mittendis ad fundationes exteras clericis non monachis. Ego cum animum ad statum ecclesiasticum semper habuerim, resolvi me ad clericam una cum Ladislao Getzi et Joanne Medan.

Suscepti itaque et missi, ego et Getzi Tyrnaviam, Medan vero Agriam, pervenimus pro anno novo 1774, quum iter difficillimum fuerit et per sex hebdomadas itinerabamur, Tyrnaviam, ubi suscepti et induti missi sumus. . . Anno 1778 ordinatus presbyter in Paschate, . . anno 1779 in Martio denominatus archidiaconus Sedis Marus et M. Vásárhelyiensis parochus . . . denominatus sum Episcopus die 21. Octobris 1782 per Josephum imperatorem. . . . Obtentis bullis Romanis et collationibus regiis consecratus sum per Episcopum Gregorium Major die 6. Junii 1784[1]).

§. 2.

De discordiis inter Episcopum Bobu et tres Basilianos exortis.

Basilianis Gabrieli Sincai, Paulo Major et Samueli Klein minus placuit, quod Episcopus tantisper distulit, sententiam contra vim religiosae eorundem professionis, ut petierant[2]), ferre; verum antistes aliter procedere non potuit; in nullitatis quaestione dirimenda quippe canones non solum praescribunt, ut judex ecclesiasticus primum ea de re diligenter ac sedulo quaerat, sed volunt etiam ut praescriptum hoc judicium

---

[1]) Apud Cipariu, *Acte si fragmente*, pp. 21—31.
[2]) Cfr. supra, p. 645.

certo ac determinato ritu expediatur, ne quid in re gravissima inconsiderate fiat neve professio religiosa temere declaretur irrita. Processus ea in Causa institutus non innotuit, quemadmodum jam praemonuimus p. 645. Duo tantum ex Actis constant: alterum, quod professio religiosa Samuelis Klein non fuerit infirmata; alterum, quod omnes tres viri ex ea occasione simultates adversus Episcopum susceperint susceptasque per omnem vitam exercuerint. Manifesta hujus rei documenta reperies tum apud ipsum Petrum Major, tum in Vita Georgii Sincai superius citata p. 645, tum denique in opusculo *Vieti'a si activitatea lui Manui Samuelu Miculu alias Clain* ex variis libris compilato a Joan. C. Bianu atque Actis eruditorum Buckarestensium *Analele Societatei Academice Române* inserto t. 9, pp. 79—109.

Miserabilis ignoratio veri tenet laudatum Dnum. Bianu, dum asserit p. 86, praedictos sacerdotes Sincai, Major et Klein ideo in simultate cum Joanne Bobu fuisse, quod se Episcopo *innovationes latinas in ecclesiam introducere conanti opposuissent (Sincai, Miculu si Maioru nu puteau nici de cum se ste'a bine cu Episcopulu Bobu; coci, pre candu acest'a cercá a viri in Biserica innovatiuni latine, ei aperau cu insufletire vechiele datine alle bisericei orientali. Pre la 1794, atátu se stricara cu Episcopulu, incátu acest'a se laudà assupra lui Maioru:* dabo operam ut destruam illum[1]).

Ex ipso Petro Major enim patet, ex duplici capite tunc motam fuisse litem contra Episcopum Bobu: primo, quod „*loco archidiaconorum actualium instituisset interimales tantum*“ (pp. 329—332), et secundo, quod „*omissam voluisset eam, quae semper per archidiaconos fieri solita fuerat, parochorum installationem*“ (pp. 319—320). — Atqui utrumque hoc disciplinae caput, canonica actualium archidiaconorum institutio et solemnis parochorum introductio, ipso etiam jure Ecclesiae latinae severe praescriptum reperitur. — Ergo tantum abest, ut Episcopus Joannes Bobu ea prohibendo innovationes latinas introduxerit, ut immo, contrariis suis Ordinationibus, jus Ecclesiae occidentalis aperte migraverit.

Neque illud admitti potest Episcopum Joannem Bobu id spectasse, ut *tres illos luciferos in firmamento literaturae Rumenae*[2]) *destrueret*, quum sinceram voluntatem rebus nationis suae consulendi adeo aperte ac significanter probasset celebri illa, quam cum Episcopo disunito Gerasimo Adamovics[3]) Caesareae Regiaeque Majestati anno 1792 porrexerat, instantia[4]).

---

[1]) Istori'a Baserica Romaniloru, p. 342.

[2]) Ejusmodi titulo Sincai, Major et Klein ornantur in cit. *Analele*, t. 2., p. 2 et t. 9., p. 80.

[3]) Argumentum supplicis hujus libelli in pauca contractum dat Memorandum (pp. 96—97) superius a nobis adductum p. 305.

[4]) Quod in historica hujus instantiae parte assertum legitur, culpae

Quin et vehementer conquestus apud Antistitem latinum Transilvaniae est Episcopus Bobu de nonnullis parochis et curatis latinis, quod Valachos ad ritum Ecclesiae Romanae transire cupientes audierint ac foverint, et non potius hortati fuerint, ut in nativo suo ritu permanerent, quum Summi Pontifices tamen omnibus utriusque Ecclesiae praesulibus sub poenarum comminatione injunxissent, ut unitos in patrio suo ritu tueri ac conservare studerent. (A. E. Tr.).

§. 3.

De erectione Capituli Fogarasiensis.

I.

De fundatione ac dotatione Capituli.

(Ex Diplomate fundationis d. d. 1. Febr. 1807.)

Nos Joannes Babb de Kopálnak Monostor Dei, et Apostolicae Sedis gratia, per Magnum Transilvaniae Principatum Episcopus Fogarasiensis, Sacrae Caesareo-Regiae et Apostolicae Majestatis Status Actualis Intimus Consiliarius. Ad perpetuam rei memoriam. — Quum optima episcopale munus gerendi ratio sit, ita sibi subordinati cleri, et ovilis Christi Domini felicitatem curare, ut fundamentum illi divinus cultus, et animarum cura potissimum statuatur; maxime enim, et divinis praeceptis, institutisque, et ipsi fini, ad quem episcopalis muneris ratio respicere debet, consentaneum est, ut, a quo Regnorum procedunt jura, ejus et honor praecipuum in ordine religionis obtineat locum, quo et mitra episcopi honoratior, et fortuna subordinati sui cleri praestantior, et ipsius denique totius populi status, et conditio florentior evadat, conserveturque. Cogitatio haec inde ab exordio Nostri episcopalis officii continenter Nostro inhaerebat animo, conatique sumus praestare ea, quae et illius testimonia, pastoralisque in bonum cleri directae sollicitudinis Nostrae monumenta essent.

Dum cum initio prioris saeculi magna pars Nobilium, et populus Transilvanus graecum ritum tenens opera piorum virorum sacram cum Romano-catholica Ecclesia Unionem amplexus erat, piissimae memoriae Imperatores Leopoldus Primus, et postmodum Carolus Sextus pietate

---

Joannis Pataki tribuendum esse, ut bulla erectionis pro *episcopatu tantum* et *non amplius pro archiepiscopatu* obtenta sit anno 1721, id verum non esse, documenta probant quae attulimus pp. 423 — 425.

moti specialia Diplomata, certas immunitates privilegiaque ac indulta, quibus ut natio Valachica, ejusque ecclesiae, et ecclesiasticae personae, Sacrae Romano-catholicae Ecclesiae vere unitae, aeque ac Catholici latini ritus fruantur, et gaudeant clementissime impertiri dignati fuerant, imo episcopatum cum collatione Dominii Szamos-Ujvár, et Possessione Fiscali Also-Szombatfalva Districtui Fogaras ingremiata praelaudatus Divus Imperator Carolus Sextus anno adhuc 1717 fundaverat, et cum idem Augustissimus quondam Imperator Transilvaniae majorem semper impopulationem, et nationis Valachicae graeci ritus ad Ecclesiae Romano-catholicae Unionem, accessionem subintellexisset, ea vel maxime ex ratione, quod Episcopus ejusdem temporis Liber Baro Innocentius Klein ex defectu cooperatorum tam numerosum populum, ac semper magis accrescentem in fide et pietate debite instruere haud sufficeret, ideoque supplicasset, ut pro ratione graeci ritus certum monasterium, in quo aliquot monachi habitare, et loco Canonicorum eidem adsistere, ac ibidem juventus in fide et literis instrui, indeque idonei, et in pietate, ac doctrina bene imbuti parochi graeci ritus catholici cultivari valeant[1]), ex innata eidem munificentia Regia, Apostolicoque zelo commotus loco Dominii Szamos-Ujvár, et Possessionis Also-Szombatfalva aliud magis praevium in finem commodum Dominium, utpote Balásfalvense cum universis eo pertinentibus portionibus episcopatui graeco-catholico, et undecim Hieromonachis jure perpetuo donare, conferre, et assignare dignatus est.

Ast cum observaremus, Religiosos S. Basilii Magni tam ad instituendam in literis juventutem, quod primarium est fundationis ipsorum principium, quam vero ad assistendum Episcopo in tam ampla Dioecesi plus quam 1100 parochias numerante, etiam si numero pleno essent, qui de facto valde imminutus est, tantum enim tres, iique per aetatem solum vivi supersunt, aucto praecipue studentium, et clericorum numero in tantum, ut non modo humaniora, et philosophica studia, sed etiam theologica cum sufficienti fructu tradantur plane insufficientes esse, ex alia parte cum videremus clerum saecularem in extraneis etiam fundationibus Viennensi, et Tyrnaviensi educatum semota omni spe ulterioris promotionis, et meritorum remunerationis se perficere minus contendere, imo siquidem competenti de lege sua rata carerent, ne fame pereant, et nudi incedant, victum et amictum opera manuum suarum quaerere, et curam animarum, ut deberent nonnunquam, vel inviti negligere, quod toti clero et animarum saluti noxium esse certum et indubium est; porro etiam Nos, dum hic existentes Religiosos a primario suae fundationis objecto, utpote instructione juventutis, nonnisi cum ejusdem detrimento avocare, et publicis laboribus applicare possimus, multasque exinde in regenda hac adeo ampla Dioecesi difficul-

---

[1]) Cfr. supra p. 533.

tates experiremur, a principio Nostri episcopatus bene memoria tenentes, Dominia et bona velut patrimonia Christi Episcopis non ad lubitum eorum, sed sacros fines, augendum item, retinendumque Divinum cultum, velut praecipuum humanarum actionum scopum collata fuisse, ideo fidelibus Nobis concreditis consulturi, subtractis etiam statui Nostro convenientibus expensis primum Nostrum propositum erat, ut in quantum Deus Nostris proventibus benedicere dignaretur, per partes congregaremus, sicque et pastoribus spiritualibus ad curam animarum ordinatis succurramus, et ad normam Dioecesium graeco-catholicarum Munkácsiensis, et Magno-Váradinensis in inclyto Regno Hungariae pro subsidio Episcopi reale, et stabile Capitulum ex septem individuis, huc intellecto Praeposito fundare valeamus, ita ut Patres Basiliani etiam dum in statu suo plene essent, unice docendae juventuti insistant, Canonici vero ab aliis laboribus liberi in cura Dioecesis Episcopo omnimode assistant. Hinc omnipotente Deo, in quo omnes movemur et sumus, nostris proventibus benedicente pro publico bono ecclesiastico destinatis de tempore in tempus congregavimus, ut per partes eum in finem, praeter fundationem 26 studentium Majestati Suae Sacratissimae per Excelsum Regium Gubernium anno 1803, Numero 722 repraesentatorum et benignissime acceptatorum in praememoratam cleri nostri dotationem ad publicum Cassae Debitorum, et Religionis Curae fideli Majestatis Suae Excelso Regio Gubernio concreditum in Transilvania fundum hucusque 301200, id est, tercentos unum mille ducentos Rhenenses Florenos intulimus, et administravimus, quod capitale annue fructificat 16579 Rhenenses florenos $43^1/_2$ xferos. Praespecificata summa ad publicum fundum Religionis illata, et partes fructificante, ut intento Nostro satisfacere possimus anno 1803 supplex de genu oravimus Suam Majestatem Sacratissimam, quo per Nos ex proprio erigendum Capitulum clementer applacidare dignaretur, prout etiam dignata est die 3. Martii 1806, Nro. 292, resolvere eo addito, ut subjecta e Religionis Catholicae sacerdotibus Suae Majestati Sacratissimae pro Capitularibus confirmanda proponamus, quod sub 28. Maji anni 1806 demississime proposuimus, utpote: pro Archipresbytero, seu Praeposito Demetrium Seniorem Káján, Archidiacono seu Lectore Abrahamum Méhesi, Primicerio seu Cantore Joannem Para, Ecclesiarcha seu Custode Basilium Filipan, Scholastico Joannnem Nobili, Cartophilace seu Cancellario Demetrium Vajda, et septimo Canonico Demetrium juniorem Káján, hosque Sua Majestas Sacratissima benigno Decreto Aulico die 11. Decembris an. 1806, Nro. 148, dignata est clementer confirmare.

Ut autem etiam quoad successores et in futurum constituendos canonicos eorumque approbationem necessaria disponantur, volumus, statuimus et stabiliter determinamus, ut canonici omnes, dum denato aliquo eorum, alter substituendus veniet, semper et pro perpetuo saeculares ecclesiastici sic dicti Petrini, et illi etiam nulla facta exceptione

aut interpretatione caelibes substituantur eo a fortiori, quod in hac amplissima et continuis laboribus plena Dioecesi liberi a conjugatorum curis continuo in directione Dioecesis et animarum salute occupari debeant ... ut etiam ex caelibibus tales eligantur et pro Altissima confirmatione proponantur, qui erunt integrae, bonae et exemplaris vitae, et praecipue a castitate commendati, quique Dioecesi, religioni et animarum saluti magis utiles judicabuntur. Hinc nulla ratio amicitiae aut sanguinis habeatur, prout etiam haec ab Ecclesia Dei juxta sacros canones semper exulare debent.

Quoniam in ritu graeco Episcopo sacra facienti plures aut pauciores sacerdotes sunt concelebrantes, ad canonicorum munus pertinet, prout Episcopus disposuerit, nisi intercedens aliquod impedimentum excusaret, eidem assistere et concelebrare. Item ad munus eorum pertinet, Episcopo in spirituali cura, conversione a fide catholica errantium, tractandisque causis ac necessariis aliis ad directionem Dioecesis sint veri et sinceri coadjutores, et in omnibus et licitis obsequentes[1]).

II.

De confirmatione pontificia.

Pius Episcopus Servus Servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Apostolatus officium, quod divinae sapientiae altitudo humilitati nostrae nullo licet meritorum suffragio committere dignata est, salubriter exequi satagentes illa, quae pro felici cathedralium ecclesiarum, et eorum, qui in ipsis Altissimo assidue famulatum praestant regimine et gubernio provide prudenterque facta esse noscuntur, confirmationis Apostolicae praesidio, quum id a nobis petitur, libentissime roboramus, prout temporum et locorum ratio postulat, rectoque ordini consentaneum esse in Domino arbitramur; sane postquam usque et de anno Domini 1718 Congregatio S. R. E. Cardinalium negotiis Propagandae Fidei proposita[2]) nonnulla circa graecam nationem tractaverit, et praecipue pro Graecorum, Valachorum, Ruthenorum, et Rascianorum in Transilvaniae provincia commorantium spirituali salute decreverit, procedendum esse ad erectionem ecclesiae s. Nicolai oppidi Fogarasiensis in cathedralem hujusmodi Graecorum, Valachorum, Ruthenorum, Rascianorum aliorumque, qui per provinciam praedictam Transilvaniae commorabantur, et nonnulla pro erectione hujusmodi efficienda necessaria Congregationi ejusdem S. R. E. Cardinalium rebus consistorialibus praepositorum ad examen mandaverit, ac piae memoriae Clementi

---

[1]) Refertur cum approbatione Caesareo-Regia d. d. 6. Martii ejusdem anni apud Petru Maioru, op. cit., pp. 235—243.

[2]) Cfr. supra p. 430.

PP. XI. praedecessori nostro agenda proposuerit, deindeque felicis recordationis Innocentius PP. XIII. praedecessor item noster ad formam tam unius, quam alterius ex Congregationibus praedictis resolutionum per Apostolicas sub plumbo expeditas Literas in Pontificatus sui anno primo ecclesiam praefatam s. Nicolai in cathedralem graeci ritus S. R. E. uniti erexerit, ipsumque oppidum Fogarasiensem episcopalem civitatem declaraverit; cumque nonnullis de causis eodem tempore ad erectionem capituli hujus cathedralis minime devenire potuisset, eapropter in Literis antedictis optime per Innocentium praedecessorem statutum fuerit, ut juxta graeci ritus ordinationes nonnulli monachi Ordinis S. Basilii, quorum spectabilis est coetus, atque unicus monasticus ordo apud ipsam Ruthenorum nationem in eadem ecclesia loco capituli et canonicorum constituerentur. Nuper autem venerabilis Frater Joannes Babb, modernus hujus cathedralis ecclesiae antistes, cum optime compererit, quod monachi praedicti tam ob instituti rationem, quam ob valde ad praesens imminutum eorum numerum officii hujusmodi partes opportune implere minime poterant, ad hoc ut ejus ecclesia ad formam cathedralium, eo quo convenit decore effulgeat, atque in sua Dioecesi disciplina ecclesiastica salubriter in Domino ordinetur, pia et laudabili dispositione, ad majorem Omnipotentis gloriam, et spirituale commodum gregis dominici sibi commissi, propriis sumptibus novum capitulum erigere, et dotare curaverit, aliaque etiam pro cathedralis ecclesiae servitio, et congrua parochialium subsistentia, ac recta totius Dioecesis administratione disposuerit; ac insuper idem Joannes Episcopus eximia pietate, et singulari orthodoxae religionis zelo praeditus in pastoralis ministerii munere, pro spirituali salute gregis sibi commissi cum laboribus plurimis, ac dispendiis, nominisque sui magna laude semper attendens ea omnia, et singula, quae propriis sumptibus in erectione capituli praedicti, aliarumque piarum institutionum pro recto totius Dioecesis regimine laudabiliter providere studuit, ad nos per proprias literas, una cum suis patentalibus datis prima die mensis Februarii a. c. transmittere curavit, suppliciter rogans, ut pro opportuna institutionum hujusmodi validitate, et exacta observantia Apostolicae approbationis et confirmationis nostrae robur accederet. Re autem a nobis mature perpensa attendentes, quod hujusmodi cathedralis ecclesiae capituli erectio et dotatio juxta ejus fundationis methodum pro Ecclesiae servitio, ac personarum, rerum, et bonorum felici directione universique dioecesani graeco-catholici gregis utilitate ad sanctae Catholicae Ecclesiae exaltationem cedat, supplicationibus pro parte ejusdem antistitis nobis humiliter porrectis benigne inclinati ipsius Fogarasiensis Episcopi zelum ac pietatem plurimum commendantes praedictae cathedralis ecclesiae Fogarasiensis capituli ad praesens in ecclesia titulo SS. Trinitatis urbis Balázsfalvensis existentem erectionem cum omnibus et singulis oneribus, redditibus, et ordinationibus in memorata fundatione,

et erectione a praedicto Episcopo sic ut praefertur facta, aliaque similiter circa parochiales ecclesias, in dictis patentibus literis contentis, et expressis, Apostolica nostra auctoritate tenore praesentium plenissime approbamus. et confirmamus, illique inviolabilis Apostolicae firmitatis robur adjicimus, ita ut capitulum, et canonici praedictae cathedralis ecclesiae res, bona, proprietates, cum omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, immunitatibus, exemptionibus, praeeminentiis, praerogativis, concessionibus, indultis, favoribus, et gratiis tam spiritualibus, quam temporalibus, quibus aliae similes cathedrales ecclesiae in regno existentes, earumque capitula, et canonici de jure, usu, consuetudine, privilegio, non tamen ex indulto seu privilegio particulari, aut oneroso titulo utuntur, fruuntur, potiuntur, et gaudent, ac uti, frui, potiri, et gaudere possunt, et poterunt in futurum, similiter, et pariformiter, dummodo tamen sint in usu, et non revocata, sacrisque canonibus, et ordinationibus Apostolicis non repugnent, uti, frui, potiri, et gaudere libere, et licite valeant, Apostolica pari auctoritate tenore praesentium concedimus, et impertimus decernentes, erectionem, et institutionem capituli hujusmodi a memorato Fogarasiensi episcopo, ut praefertur factas, nostrasque praesentes confirmationis Literas semper, et pro perpetuo validas, atque efficaces existere et fore, suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere, ac illis, ad quos spectat, et pro tempore quomodolibet spectabit, in omnibus, et per omnia plenissime suffragari, sicque in praemissis per quoscunque judicari, et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Praesentibus autem Literis nostris nihil innovare intendimus de iis, quae a praedecessoribus nostris optime statuta fuerunt circa Graecos qui Latinis immixti vivunt, ac praecipue decreta ab enuntiata Congregatione venerabilium Fratrum nostrorum ejusdem S. R. E. Cardinalium negotiis Propagandae Fidei praepositorum plura super iisdem emanata, firma, valida, ac in eorum plenissimo effectu remanere volumus, atque mandamus[1]. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis, approbationis, concessionis, decreti, voluntatis, et mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire, si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romae apud Sanctam Mariam Majorem anno incarnationis Dominicae millesimo octingentesimo septimo Kalendis Decembris, pontificatus nostri anno octavo[2].

---

[1]) Eandem hanc clausulam bullae erectionis insertam vidimus p. 435.

[2]) Extat in Bullar. Rom. contin., t. 13., pp. 246—247 ac refertur etiam a Petru Maioru, op. cit. p. 249—251.

§. 4.

De Balázsfalvensi Synodo praeparatoria Concilii plenarii Hungariae anni 1822.

Pace Europae anno 1815 conciliata, diu multumque actum in Hungaria est de Concilio plenario seu nationali celebrando. Tandem re mature considerata Alexander Rudnay, Archiepiscopus Strigoniensis et Primas Regni (1819—1831), consilium Synodi congregandae anno 1822, adjecto indice rerum deliberandarum, cum omnibus Archiepiscopis et Episcopis in terris Coronae s. Stephani constitutis communicavit ineunte anno 1821, eosque admonuit, ut non solum preces pro felici ejusdem successu fidelibus indicerent, sed etiam Synodos dioecesanas ad deliberationem de illis disciplinae capitibus inchoandam et praeparandam cogerent. Rerum autem tractandarum capita haec erant:

1. De remediis adhibendis ad collapsos mores restituendos, et in primis ad cleri tum saecularis tum regularis, atque etiam studiosae juventutis disciplinam instaurandam.
2. De uniformi doctrina ac docendi ratione in universitatem et omnes episcopales scholas inducenda.
3. De componendis controversiis, quae in regia universitate inter theologiae professores intercedunt.
4. Quibus institutis religiosi Ordines ad eam Ecclesiae disciplinam, quae in Hungaria viget, magis accommodari possent.
5. De nova maximeque optanda editione Hungarica bibliorum versionis Kaldyanae[1]).
6. De comparandis pecuniarum subsidiis ad decem sacerdotes Hungaros in theologica academia Viennensi sustentandos.
7. De reducendis missis olim apud religiosos ordines fundatis, quae nunc propter temporum difficultatem, tum exhausto aerario ecclesiastico (Religionsfond), tum etiam clero animarum curam agenti oneri sunt.
8. Qua ratione aequabilius aptiusque definiri possint episcopales Sedes et ecclesiastica judicia, in quantum hoc salvis Regni legibus huc spectantibus, effici potest[2]).

---

[1]) De hac versione ejusque auctore cfr. Stöger, *Scriptores*, pp. 165—166.

[2]) Cfr. Concil. coll. Lacen., t. 5., p. 933, ubi etiam refertur, agente Episcopo Crisiensi ritus graeci decretum fuisse, *ut agereturcum rege apostolico de introducendo, etiam pro Graecis, Kalendario Gregoriano, quo omnis in sanctorum dierum discrepantia et turbatio removeretur.*

Mandato Primati satisfacturus Episcopus Fogarasiensis, praeparatoriam synodum dioecesanam celebravit mense Septembri ejus anni 1821, in qua postulata sua propria ad disciplinam ecclesiasticam pertinentia quinque capitibus comprehendit, quae rumenice extant apud Moldovanu, *Acte sinodali*, t. 2., pp. 68—74, hoc praefixo exordio:

Canonele seborului mare din anulu 1821 in Blasiu 16. Septembr.

Anulu 1821 Septembrie 16 dîle dupa-ce sf. seboru au hotaritu, ce sî cumu se se respundia la pusele intrebàri a inaltiatului princiu Primasiu sî metropolitu a Strigonolui, sî se se astérna sî in sf. seboru nationalu, bine au placutu seborului nostru diecesanu, deosebi pentru dieceselu nostru, aceste urmatóre a-le asiediá si a-le intarí: I. pentru Consistoriumu; II. pentru vicaresi, protopopi si viceprotopopi; III. pentru parochi; IV. pentru norodu; V. pentru parochiile vacansie.

§. 5.

De testamento atque obitu Episcopi Joannis Babb.

(Ex testamento fundationali.)

Nos Joannes Babb Dei et apostolicae Sedis gratia episcopus in Transilvania Fogarasiensis, sanus, vegetus, incolumis, mei mearumque rerum optime conscius, testamento quod olim faceram relecto, multis quas longa aetas mea vidit vicissitudinibus seria aestimatione pensatis, in Nomine SS. et individuae Trinitatis Patris, Filii et Spiritus s. ad ejus gloriam, in honorem beatissimae semper virginis Mariae et omnium Sanctorum, hanc testamentariam de mea substantia hodie facio dispositionem inalterabiliter et sancte semper custodiendam.

I. Tota mea substantia quantulacunque est, sit mei cleri alioquin pauperis. Hinc et pecunia parata quae actu exstat, et illa quae ex vendendis pretio currenti pecoribus, frumento, vino, cremato, doliis, vasis quorum et copia magna est et pleraque circulis ferreis circumdata sunt, foeno, stramine aut aliis, cujuscunque generis illa forent, rebus parabitur, fundo publico cui visum fuerit, sive religionis sive status debitorum aut cameratico inferatur, et proveniens exinde census, quemadmodum aliorum etiam hucdum illocatorum capitalium —, exceptis septem millibus R. florenorum capitulo per me erecto annue obtingentibus, quos mecum apud animum reputatis quae acciderunt pecuniae mutationibus, ut capitulares mei ab hodierno semper, non obstantibus quibusvis ne fors pro conditione rerum humanarum emersuris pecuniae variationibus, in moneta conventionali accipiant, decerno, — cedat parochis in cura animarum strenue desudantibus, vitae probitate et solerti populi institutione semet distinguentibus et bono

aliis exemplo praelucentibus, primo loco habitis archidiaconis et V. archidiaconis.

Quibus quantum personaliter adsignari debeat, Episcopus cum capitulo, consideratis locorum circumstantiis et parochiali proventu, determinabit. Nulli tamen meo judicio, praeter eos, de quibus ipse an. 1818 disposui, plus quam 150 Rfl. detur, in W. W., quo fiet, ut plures, cum omnes pauperes sint, participare valeant.

II. Equidem scholas omnes Balâsfalvae docendi obligatio vi fundationis Patribus religiosis Ordinis divi Basilii M. incumbit, a qua hodie eo minus solvi possunt, quod ab onere Episcopo in negotiis dioecesis etiam adsistendi liberi per erectionem capituli sint.

Quia tamen in praesentiarum pleno numero non sunt, muneri huic plene satisfacere nequeunt, sed in humanioribus per clericos saeculares penes ratas monasteriales supplentur, et studia theologica cum philosophicis a canonicis sponte ad docendum semet resolventibus sine omni remuneratione ab exordio capituli tradita sunt et hodie traduntur; ex resultatura, ut in praemissis innui, interusuriali massa pro quinque professoribus studia theologica et philosophica tractaturis 1500 Rflorenos decerpendos, unicuique per 300 Rflorenos dandos, censeo et destino.

Sin vero ex canonicis aliqui, prout hodie fit et hactenus non sine vulgari (sic) eorum commendatione et publici emolumento factum est, ad studium aliquod tradendum sese resolverent, iis per 200 solum ex praelibata massa penes canonicalem ratam solvendos existimo, sed id eousque solum, usquedum patres Basilitae pleno numero et ad specificatas disciplinas cum fructu docendas apti et idonei erunt, aut fundus, quod brevi, praesertim si religiosi pauciores quam undecim erunt, futurum spero, in tantum accreverit, ut his oneribus supportandis par sit.

Tunc doctione juxta incumbentem statui eorum obligationem ex integro ad eos devoluta, massa haec 1500 Rflorenorum ad parochorum subsistentiam, cui dicata est, impendenda veniet.

III. Omnes autem illi, qui ex hac massa participabunt, seu docentes seu parochi, archidiaconi et V. archidiaconi obligabuntur, praeter solitas pro benefactoribus dum celebrant commemorationes, pro annuo 100 Rflorenorum salario decem sacra seu liturgias, et sic servata proportione, omnipotenti Deo 1. pro me meisque parentibus defunctis et cognatis, 2. pro feliciter regnante imperatore et consiliariis catholicis, pro episcopis et sacerdotibus dioecesis hujus vita functis, 4. pro sacerdotibus vitae hujus usura fruentibus, offerre ea tempestate seu in continuo seu interrupte, prout commodissimum erit, tantum non die dominico aut festo, quo unusquisque parochus pro populo curae suae spirituali concredito immaculatam hostiam aeterno Numini offerre tenetur.

Cum vero hanc massam unice et solum pro parochis destinaverim, nihil ex hac pro erectione aut renovatione templorum, aut procuratione vestium ecclesiasticarum in parochiis erogatum volo. . . .

XVIII. Debita, quae tempore caristiae prementis contracta sunt, omnibus colonis sine discrimine relaxentur et condonentur. . . .

XIX. Cognatis meis pauperibus tenuia subsidia, in quantum christiana caritas praecipit et canonum reverentia patitur, jam dedi.

Balásfalvae 28. Octobris 1828.

Eppus. Joannes Babb m. p.[1]).

(Ex codicillo)

Quod spectat susceptionem juvenum studentium ad nostras fundationes, hanc fieri volumus per solum praesulem successorem nostrum, qui tamen maximam rationem habebit filiorum sacerdotum, excepto Convictu nobilium Claudiopoli, ad quem praeclarorum virorum nationis nostrae filios applicari cupimus, ut quondam decori sint miserae huic romanae soboli.

Balásfalvae 15. Decemb. 1828.

Post haec aliaque plurima benefacta Episcopus Joannes Babb tandem aetate meritisque gravis, post sancta libata mysteria, animam conditori reddidit die 2. Octobris anno salutis 1830, aetatis 91, episcopatus 47.

§. 6.

De incremento episcopatus Magno - Váradinensis.

Episcopo Ignatio Darabanth vita functo an. 1805 successit Samuel Vulcanu, episcopalibus laboribus pie sancteque immortuus et ipse anno 1839. Ejus imprimis apostolico zelo factum est, ut e ruderibus schismatis erectus episcopatus graeci ritus catholicorum Magno-Váradinensis, in suo exordio tribus tantum parochiis constans, centum et ultra possessiones in sinum sanctae Matris Ecclesiae receperit, atque cum adjectis (anno 1824) 72 parochiis a Dioecesi Munkácsiensi dismembratis 179 parochias, 4 curatias locales et ultra 400 filiales, per 11 Comitatus, a Samusio usque ad Danubium, extensa, 122,000 graeci ritus cath. ambitu suo complecteretur; e quibus Banaticae parochiae tamen neo-erectae Dioecesi Lugosiensi cessae sunt anno 1855. — Sed videri ea de re potest Brevis historia ejusdem episcopatus, p. 57, jcto. Schematismo anni 1881, p. 6.

---

[1]) Apud Cipariu, op. cit. pp. 32 seqq.

Caput VIII.

De successoribus Joannis Babb deque metropolia Alba-Juliensi restituta.

§. 1.

De episcopatu Joannis Lemény (1832—1850).

Joannes Lemény, magnis naturae dotibus, ardenti zelo pastorali et longa rerum experientia insignitis, spectabilis, antistes nominatus est die 23. Aug. an. 1832, episcopatumque multa suae virtutis opinione excitata gessit usque ad an. 1850, quo illum resignavit. Ejus acta spes est propediem ab insigni scriptore Transilvano digne illustratum iri.

§. 2.

De metropolia sub Antistite Alexandro Sterc'a Siulutiu (1851—1863) restituta.

Alexander Sterc'a Siulutiu, a Basilio Lib. Bar. Erdélyi, Episcopo Magno-Váradinensi rit. gr. (1843—1862) consecratus an. 1851, metropoliae a Sede Apostolicae restitutae an. 1853 primus Archipraesul usque ad diem 7. Septembris anni 1867, quo pie, ut vixerat, vita functus est cum omnium insigni animorum luctu atque moerore. Eum magno zelo nec minore fructu vitam in omnimoda gentis suae felicitate promovenda posuisse, Acta loquuntur, ex quibus suffecerit binas solemnes literas adscripsisse; primam scilicet, quam ad nationem suam dedit encyclicam, et ultimam quam in testamento dedit voluntatis suae declarationem: adjecta ipsa illa Constitutione Papali, qua Sedes Fogarasiensis ad dignitatem metropolitici throni elevatur.

I.

Ex primis literis encyclicis ad nationem datis an. 1852.

... Restat adhuc aliquid majoris momenti, maximaeque importantiae, sine quo sapientia, scientiae, artes cunctae, et Croesi thesauri in nihilum abirent; sine quo nationum ac statuum efflorescentiam sibi imaginari chimaericum phantasma foret, quod praeprimis natio nostra in integro servandum ac sequendum habet: idque religio majorum nostrorum fidesque salvifica est! Majores nostri cum per Trajanum Imperatorem de Italiae amoena terra adducti in Daciam sedem fixerunt, huncce thesaurum scilicet religionem et fidem Roma secum attulere. Evangelio D. N. J. Ch. portato ab Eppis. et sacerdotibus a Patriarcha S. et Apost. Sedis Romanae consecratis — vultures Legionum Romanarum praecedentes crucem rostris gerendo monstravere viam in Daciam. Detrahe velum de oculis mentis tuae, aperi aures cordis tui, audi et intellige veritatis hujus vocem, o perquam cara et dilecta natio mea Romana! tota quanta es a Tibisci ripa usque Pontum Euxinum montemque Pindi longe lateque dispersa! Majores nostri religionem fidemque suam, thesaurum hunc pretiosissimum, Roma attulerunt; Antistites ministrique sacri majorum nostrorum sacrum sacerdotii sui ordinem acceperunt impositione manuum a Patriarcha primae Apost. Sedis Romanae, doctrinamque haustam de labiis sacris Divorum Apostolorum Petri et Pauli ex Italia! — Quanta laus et gloria, quanta haec pro nobis spiritualis consolatio est! Nos ergo Romani nequaquam habuimus opus, Christi fidem apostolicamque religionem et doctrinam a Graecis vel a Patriarchis Cptno., Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano, aut vero ab aliis recentioribus Patriarchis diversarum nationum, quos Concilia Oecumenica a Spiritu s. insufflata et sancti Patres ignorant, addiscere. Haec ergo majorum nostrorum a S. Sede Apostolica

Romana accepta religio est illa vera salvifica et apostolica, et ejus conditionis fides, quam D. Apostolus Paulus nominat et agnoscit esse suam (Rom. 1, 12.). Haec S. Romanae Sedis fides ac una etiam majorum nostrorum est ejus generis, ut s. Ap. Paulus serio praecipiat, ut consortium eorum, qui aliter docerent, sedulo evitemus et fugiamus (Rom. 16, 17. 18.). Quinimo idem s. Paulus anathemati tradit omnes illos, qui secus docuerint, etiamsi angelus de coelis esset (Gal. 1, 8. 9.). Haec est fides apostolica, quae annunciatur in universo mundo. — An non haec summa pro nobis consolatio est? dum sciamus, quod fides nostra non modo fides majorum nostrorum sit, sed illam eandemque esse, quam Divi Principesque Apostolorum Petrus et Paulus docuerunt ac professi sunt. An non nobis solatio spiritualique laetitiae est id, quod S. Sedis Ap. Romanae Summus Antistes, quem nos Caput Ecclesiae per universum orbem dilatatae veneramur, sit successor indubitatus S. Petri Apostolorum Principis, Ecclesiae Romanae fundatoris, ut ipsa etiam orientalis ecclesia profitetur et canit in libro Menologion 29. Junii et 16. Januarii[1]). Hunc Petrum Salvator noster Jesus Christus nominat petram fundamentalem, cui superaedificaturus est Ecclesiam suam, cuique concredidit claves regni coelorum: Et ego dico tibi etc. — Romae in Basilica S. Ap. Petri condita jacent sacra corpora Principum Apost. Petri et Pauli, prouti credit et canit etiam ecclesia orientalis in Menol. 16. Januar. in Tropario: Romam nequaquam deserendo, ad nos etiam venisti per venerandas catenas tuas[2]). Quo

---

[1]) Cfr. Kalendarii t. I., pp. 72 et 193—194.

[2]) En tibi archetypon graecum integri troparii cum recepta versione rumena Horologii Balázsfalvensis anni 1869:

Τὴν Ῥώμην μὴ λιπὼν, πρὸς ἡμᾶς ἐπεδήμησας, δι' ὧν ἐφόρεσας τιμίων ἐλύσεων, τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονε· ἃς ἐν πίστει προσκυνοῦντες δεόμεθα· Ταῖς πρὸς Θεὸν πρεσβείαις σου, δώρησαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

Neparasindu Rom'a ai venitu la noi prein onoratele catene, cari au portatu, cel'a ce ai fostu de câtu Apostolii mai antâniu siediatoriu pre scaunu, càror'a cu credentia inchinandu-ne ne rogàmu: cu ale tale rogatiuni celea catrà Domnedieu daruesce nove mare indurare.

praeteritis annis accedens unus e potentissimis monarchis, qui non Romanae adhaeret hierarchiae, per loci sanctitatem obstupefactus supplici genu adoravit sanctum locum. Nonne est illa summa animi exultatio et spiritualis pro nobis consolatio, quod per s. Unionem in una salvifica fide cum eadem Sancta et Apostolica Sede Romana, ubi ea puritas fidei apostolicae viget, quam s. Petrus Princeps Apost. fundavit et adversus quam portae inferi non praevalebunt, et quae s. corpora Principum Apost. in sinu suo condita habet, simus quasi in uno divino nexu et foedere directe cum coelo, ‚tibi dabo claves regni coelorum'? Et adhuc consolatio laetitiaque spiritualis nostra interna in praeadductis necdum consummata est; illa crescendo crescit in momentissima pro natione nostra — dulci ea memoria, quod nos praeter fidei communionem nexus etiam sanguinis et nationalitatis Sanctae Apostolicaeque Romanae Ecclesiae Capiti devinciat. Quam amara est cordi nostro Romano illa memoria, dum reminiscitur, quanta damna nationi Romanae attulerit dominatus hierarchiae alienigenarum gentium graecae et serbicae, quarum obscurandi, subjugandique et damnificandi eo processit temeritas, ut etiam linguam ipsam populi Romani de ecclesiis ejus eliminarent, et fratres nostri, qui his alienigenis hierarchiis etiam nunc subjecti gemunt, quantum sustinuerunt, sustinentque adhuc luctae, ut excutere valeant hoc tam damnificum et onerosum ecclesiae et nationalitati Romanae hierarchicum jugum, sed irrito conatu; dum e contra nobis, qui sub umbra alarum matris nostrae Ecclesiae Romanae refugium quaerimus salutis, paulo post restauranda metropolitica Albo-Juliensi dignitate, perfecta ecclesiastico-nationali autonomia, et pura Romana hierarchia gloriari licebit, et uni tali Capiti Ecclesiae, cui spirituali et nationali nexu arctissime devincti, et uniti sumus, successori videlicet s. Petri Ap. indubitato ac legitimo, cujus fides est fides ipsius D. Ap. Pauli, cui ut fide firmiter adhaereamus, idem s. Apostolus ita nos monet: ‚vigilate, state in fide, viriliter agite et confortamini': utque

omne evitemus schisma, et unum idemve sentiamus, s. Paulus per nomen D. N. J. Ch. nos rogat I. Cor. 1. 10. Hanc eandem beatorum Petri et Pauli Apost. fidem amplexam sequuntur a cultura celebres etiam nostrae gentis vere sorores nationes Italica, Gallica, Hispanica, et Portugala. An non decori, laudi, et gloriae sibi ducere nostra natio debet, quod salutari ac glorioso fidei et sanguinis vinculo devincta sit Capiti primae Apostolicae Sedis et successori ipsius b. Petri Apostoli? pro cujus fide ut non deficiat, ipse Salvator noster D. J. Ch. intercedit Patri coelesti, et adversus quam fidem portae inferi non praevalebunt, ut et aliis a cultura et scientiis celebribus orbis nationibus? — — Una adhuc sancta maximaque superest nobis obligatio adimplenda, ut in sacra hac divinaque verae libertatis aede fidei deposito inviolabili juramento promittamus, quod nos religionem salvificam majorum nostrorum per eosdem in Daciam Roma allatam, Unionemque aeternam cum S. Apost. Romana Sede, quam majores nostri ut veritatis columnam agnoverunt, ad quam et sanguinis nos alligat origo, inconcussa fide servaturi, in eadem viventes, in eadem et morituri simus; procul a nobis demus anathema, quod nobis hucdum superdominatum, et ulterius etiam dominaturum est, si fidem majorum nostrorum Romanumque contemnendo sanguinem a gremio salvificae Ecclesiae Matris deficeremus. Audite et intelligite vos omnes, qui verum Romanum geritis nomen, et sanguinem! duo solum aeterna, sancta, inviolabiliterque servanda vota futuram nostram fundare possunt felicitatem: sacer videlicet nexus cum Sede Romana per fidei unitatem, et inconcussa erga Aug. Austriacae gloriose regnantis Domus thronum fidelitas et adhaesio. — Audite et intelligite hoc omnes Romani, qui longe et late habitatis, ab Euxino Ponto per Thessaliam, et cis Carpatos usque Tibisci litora, — quod pro nobis extra sacram cum Apost. Sede Romana Unionem, cujus beatum Antistitem omnes sancti ecclesiae orientalis Patres, et omnia orbis Oecumenica Concilia, sacrique canones ut Caput totius Ecclesiae

venerantur et agnoscunt, nulla omnino sit pro nobis salus; namque extra s. Unionem, quam et s. Mater Ecclesia in piis suis orationibus in s. Liturgiae officio a Deo orat[1]), deficit nobis aliquid maximi momenti, sine quo maximae et optimae res nostrae dissipantur, imo etiam fides et omnia bona opera nihil nobis prosunt. — Quid potens Graecorum subvertit imperium? quid celebrem ab omni scientiarum genere nationem subjugavit graecam? ferreaeque barbarorum subjecit servituti? quid patriam hanc Sanctorum convertit in terram infidelium? — uti celebris ecclesiae graecae orator Elias Myniat sacro ad populum graecum habito suo in sermone ait; schisma ac disunio hoc praestitit, ad subvertendum potentissimum imperium et subjugandam florentissimam nationem Graecorum unica et sola sufficit disunio. — Fratres et Filii dilectissimi! aperite aures cordis, oculosque mentis vestrae; properemus una intrare in domum Domini, genuaque nostra inclinantes versus Ecclesiam sanctam ejus, vultibus ad terram prostratis oremus Dominum pro sacra omnium nostrum Unione. Pro ea s. Unione exoperanda oremus, ad quam Spiritus s. nos invitat, ut ecclesia graeci ritus die ipso Pentecostes canit: ‚cumque linguas distribueret igneas, ad Unionem nos omnes invitavit[2])'. Eam s. Unionem petamus a Deo, quam majores nostri observarunt, in qua perstiterunt omnes sancti orientalis ecclesiae Patres: Cyrillus, Athanasius, Joannes Chrysostomus, Basilius, Gregorius Nazianzenus, et reliqui omnes ss. Patres cum Romana Ecclesia custodierunt[3]).

---

[1]) Cfr. Kalendarii t. 2., p. 549.
[2]) Ibid. p. 398.
[3]) Refertur epistola apud Excmum. et Rmum. D. Roskovány, *De Romano Pontifice*, t. 4., pp. 334—338.

II.

De erectione provinciae ecclesiasticae Alba-Juliensis sive Fogarasiensis.

A.

Sedes materiae.

Memorabili facto illustrando inserviunt solemnia haec s. Apostolicae Sedis Acta:

1. Allocutio Pii PP. IX. *In Apostolicae Sedis fastigio,* habita ad S. R. E. Cardinales die 19. Decembris anno 1853.

Refertur latine et italice in ephemeride *Giornale di Roma,* N. 296 ejusdem anni; indeque latinus textus transiit in Acta literaria *Annali delle scienze religiose,* 2. serie, t. 11., pp. 424 seqq.; italica versio autem in folium periodicum *Civiltà cattolica,* 2. serie, t. 5., pp. 98 seqq.

2. Bulla erectionis provinciae ecclesiasticae *Ecclesiam Christi ex omni lingua,* edita a Pio PP. IX. die 26. Novembris an. 1853.

Ex Actis Pii PP. IX. partim refertur in *Siematismulu v. cleru alu Archidiecesei metropolitane gr. cat. a Alb'a-Juliei si Fagarasiului pre anulu 1876*[1]).

3. Acta Consistorialia d. 16. Novemb. an. 1854, quibus exhibetur praeconizatio primi metropolitae Alexandri Sterc'a-Siulutiu cum authentica propositione et accurata descriptione ecclesiae Fogarasiensis.

Acta hujus Consistorii in compendium redacta extant apud Moroni, *Dizionario,* t. 79., p. 111.

4. Bulla erectionis ecclesiae Armenopolitanae sive Szamos-ujváriensis *Ad Apostolicam Sedem,* edita a Pio PP. IX. die 26. Novembris an. 1853.

---

[1]) De ulterioribus rationibus Constitutionis *Ecclesiam Christi*, editae die 26. Novembris 1853, qua erecta est nova haec provincia ecclesiastica ritus graeci, conferri potest ipse ille *Siematismulu v. cleru alu archidiecesei metropolitane greco-catolice a Alb'a-Juliei si Fagarasiului pre anulu 1878*, pp. XXVIII — XXIX. Ex eo et nos textum eruimus.

5. Acta Consistorialia d. 16. Novembris an. 1854, quibus exhibetur praeconizatio primi Episcopi Armenopolitani Joannis Alexi cum solita propositione et descriptione novae ecclesiae cathedralis.

Typis vulgata extant in diariis Romanis; breviter etiam commemorantur apud Moroni, tom. cit., p. 112.

6. Bulla erectionis ecclesiae Lugosiensis *Apostolicum ministerium*, edita a Pio PP. IX. die 26. Novembris an. 1853.

7. Acta Consistorialia, supra jam allegata et a Moroni l. c. proposita.

8. Acta executionis bullarum pontificiarum ab Emo. Cardinali Viale-Prelà, Pro-Nuntio Apostolico, factae mense Octobri an. 1855, relata in *Civiltà Cattolica*, 3. serie, t. 1., pp. 110 seqq.

B.

Ex bulla erectionis.

Exhibita Nobis a venerabili etiam Fratre nostro Archiepiscopo Strigoniensi libera quoad haec metropolitici juris resignatione ... ad majorem Omnipotentis Dei gloriam, catholicae religionis incrementum, nec non spiritualem Romenorum[1]) consolationem et commodum, motu proprio, certa scientia ac matura deliberatione nostra deque Apostolicae potestatis plenitudine[2]) Dioecesim Fogarasiensem in Transilvania, quae jam inde a sua institutione metropolitico juri Archiepiscopi Strigoniensis ad haec usque tempora obnoxia fuit[3]), ab eodem jure et sub-

[1]) Ita Transilvani ritus graeci scribunt, quamvis Acta Sedis Apostolicae in fonte ipso *Rumen.* habent.

[2]) De vi atque efficacia quatuor harum clausularum videantur Barbosa et Martha in tractat. *de clausulis.*

[3]) Quae hic de jure metropolitico Sedis Strigoniensis in ecclesiam Fogarasiensem historice dicuntur, ex protocollis collationum Viennensium anni 1850 in informationem Romam missam atque inde in Constitutionem Apostolicam transierunt. Verum exigenda sunt ad ea quae superius animadvertimus pp. 436—438, 572 et 647.

jectione ejusdem metropolitani Antistitis, accedente consensu praemisso, auctoritate Apostolica eximimus et dissolvimus, ita ut ipsius Dioecesis Antistites graeci ritus catholici uniti, quaeque inibi existunt ecclesiae, omnes civitates, oppida, pagi, paroeciae sive matrices sive filiales, itemque coenobia, monasteria, instituta quaelibet tum ecclesiastica tum saecularia et quorumvis ordinum regularia, omnes denique utriusque sexus personae cujuscumque gradus, ordinis et conditionis a pristina, cui antea suberant, metropolitae Strigoniensis jurisdictione et quavis alia potestate et praerogativa jurisdictionali in perpetuum pariter exemptae sint et liberatae. Insuper Magno-Váradinensem Dioecesim, quae Strigoniensis ejusdem Antistitis jurisdictioni a sua fundatione praefata subjecta fuit, ab eadem jurisdictione et potestate de metropolitae ipsius libero consensu et resignatione in perpetuum ea ratione distrahimus et avellimus, ut non modo Magno-Váradinenses Antistites graeci ritus catholici uniti, sed vero etiam omnes illius Dioecesis ecclesiae, civitates, oppida, pagi, matrices et filiales paroeciae, monasteria, conventus, cujuscunque generis instituta; omnes et singulae utriusque sexus personae cujuscumque gradus ordinis et conditionis, denique caetera omnia quae inibi existunt ab antiqua Archiepiscopi Strigoniensis jurisdictione et superioritate similiter in perpetuum distracta prorsus et exempta censeantur. Quae quum ita sint, tum Magno-Váradinensis et Fogarasiensis, tum duarum per Nos erectarum Lugosiensis nimirum et Armenopolitanae Dioecesium territoria una cum ibi existentibus civitatibus, oppidis, pagis aliisque accessoriis in ecclesiasticam provinciam graeco-catholicam unitam linguae Romenicae, atque adeo unam archiepiscopalem metropoliticam Sedem Fogarasiensem Romenorum graeci ritus catholici uniti eadem Apostolica auctoritate perpetuo quoque erigimus et instituimus. . . . Porro huic novae metropolitanae ecclesiae Fogarasiensi tanquam suffraganeos eadem Apostolica auctoritate etiam perpetuo addicimus et attribuimus tum ecclesiam episcopalem Magno-Váradinensem

in Hungaria, tum novas per Nos erectas episcopales item ecclesias, Lugosiensem scilicet et Armenopolitanam una cum suis omnibus territoriis, incolis et accessoriis quibuscunque, ita ut supradictae episcopales ecclesiae metropolitano Antistiti Fogarasiensi pro tempore existenti juxta suum ritum obsequentes subsint in vinculo caritatis. — Atque ut memoria non intercidat, quod postremus Albae-Juliensis sive Albae-Carolinensis metropolita una cum suis dioecesanis a schismate ad veram fidem catholicam se converterit et in unitate ac subjectione Romanae Apostolicae Sedis vitam Deo reddiderit, prout monumenta testantur[1]), hinc peculiariter concedimus atque indulgemus, ut quicumque in posterum fuerint graeci ritus catholici uniti Fogarasienses Antistites, nomen quoque et titulum archiepiscopi Fogarasiensis et Albae-Juliensis etiam in omnibus et singulis eorum actis adhibere libere ac licite possint et valeant.

III.

Fundatio nationalis et religiosa primi metropolitae.

(Ex literis fundationalibus.)

Ego etiam infrascriptus, Archi-Episcopus et Metropolita Alba-Juliensis Alexander Sterca Sulucz praesentium mearum Literarum virtute et tenore, sequentem perpetuo valituram, irrevocabilem et sub incurrendo anathemate, et divina indignatione a nemine, sub nullo praetextu, aut titulo, violandam aut immutandam, vel transformandam, in favorem et sublevamen viduarum pauperis cleri, et juvenum populi nostri romani, specialiter ad hanc almam aepplem, et metropolitanam archidioecesim Alba-Juliensem, aut ad gr. cath. religionem in Transilvania pertinentium, aliorumque piorum institutorum facio fundationem In Nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti! Amen.

Pro basi fundamentoque, et perpetua scaturigine hujus meae fundationis irrevocabiliter et pro perpetuis temporibus testor, do, et dono ac lego:

---

[1]) Recole superius allata p. 390.

1. Omnia illa immobilia bona, cum omnibus ad haec bona appertinentibus rebus etiam mobilibus, quae Ego recentiori tempore ab Illma. Domina Comitissa Marco-Pejacsevich, nata Comitissa Hermina Bethlen in possessione Spring, inclyto Comitatui Albae inf. ingremiata emi.

2. In auctionem hujus meae fundationis testor, do, dono et lego:

a) Omnem meam pecuniam, sive ea in paratis, sive in obligationibus esset, quae post mortem meam . . . superesse posset.

b) Insuper lego et testor omnes illas taxas urbariales, quibus mihi cives sive incolae oppidi nostri Balásfalva . . . tenentur. . . .

(Usque dum capitalis summa in majus excrevit, pars redituum in sequentes fines erogabuntur) . . .

1. Quodsi Sacratissima Sua Caes. Reg. et Apostolica Majestas ad vacantia canonicalia stalla hujus metropolitani presbyterii sive Capituli etiam e connubiato clero, aliqua individua, omnibus aliis qualitatibus et dotibus ad canonicatum gaudentia dignaretur denominare et promovere — quod secundum canones, et Apostolicam ecclesiae orientalis perpetuam disciplinam, non modo aequum est, sed etiam justitia id exigit — praesentium virtute titulo annuae pensionis, pro duabus viduabus canonicorum metropolitani Capituli Blasiensis nefors existentibus lego et fundo octingentos florenos in v. a. id est pro singula vidua annue: quadringentos id est 400 fl. in v. a., quibus in casu viduitatis earum statim pensiones decursivis in ratis exsolvantur universim octingentos florenos valoris austriaci . . . fl. 800

2. Pro tribus viduabus vicariorum foraneorum, aut decanorum, aut actualium archidiaconorum, in praecipuis urbibus vel celebrioribus Transilvaniae, ad hanc archidioecesim pertinentibus locis, nominanter in Fogaras, Cibinii, Claudiopoli, Albae-Juliae sive Carolinae, Maros-Vásárhelyini, Thordae, Abrudbanyiae nefors existentibus, lego singulae annuatim 300 fl. in v. a. universim 900

3. Pro tribus viduabus vicearchidiaconorum praecipuorum, et locis principalioribus constitutorum et bene meritorum, pro singula vidua annuatim 200 fl. v. a. universim lego sexcentos fl. v. a. 600

4. Pro quatuor viduabus praecipuorum et optime meritorum parochorum singulae à 150 fl. v. a. lego universim sexcentos fl. v. a. 600

5. Pro quatuor viduabus parochorum locorum et sortis mediocris et inferioris, singulae annuatim 100 fl. v. a. universim lego quadringentos fl. v a. 400

6. Lego et fundo 3 stipendia pro tribus optimae spei, et classem eminentiae ex omnibus, aut saltem et maxima parte studiorum habentibus, vere pauperibus juvenibus, qui jura, aut medicinam extra patriam, in aliqua monarchiae Austriacae — vel etiam in exteris provinciis, si id cum speciali indultu benigni

nostri Regiminis fecerint — studere et absolvere cuperent, singulo juveni annuatim 400 fl. v. a. in universa summa pro 3 juvenibus: mille ducenti florini v. a. 1200

7. Pro duobus optimae spei, et classem eminentiae ex omnibus, vel saltem ex majori parte studiorum habentibus juvenibus qui extra patriam ubicunque in tali publico instituto metalurgiae (Schemnitz) technicae, paedagogiae, et realium artium (scientiam) sibi comparare studerent, lego et fundo pro singulo annuatim 300 fl. v. a. universim sexcentos florenos v. a. 600

8. In sex stipendia pro sex optimae spei et classis — uti superius dictum — juvenibus, qui studia juridica in Caes. Reg. Academia Cibiniensi, vel alibi in Patria absolvere cuperent, singulo annuatim 200 fl. v. a. universim mille ducentos florenos v. a. 1200

9. In sex stipendia, pro sex pauperibus, sed optimae spei et classis juvenibus in superiori gymnasio Blasiensi, aut etiam alterius loci gymnasio catholico, vel (si sufficientem, vel excusabilem causam propter paupertatem, vel nimiam loci a paterna habitatione distantiam, haberet, praesupposito etiam eo, quod suam religionem inviolabiliter conservet, et frequentet), etiam in graeco-non-unito, vel etiam acatholico, in aut extra patriam studentibus singulo annuatim 100 fl. v. a., universim lego sexcentos florenos v. a. 600

10. In octo stipendia pro octo pauperibus juvenibus in inferioribus gymnasiis — superius positione 9 nominatis — studentibus pro singulo lego 60 fl. v. a., universim: quadringentos octoginta florenos val. austr. 480

11. Uni professori, qui in seminario archidioecesano Blasiensi clero juniori, purum ecclesiae orientalis catholicae antephotianae, vel quam ecclesia orientalis, ante concilium Florentinum — in quo ritus et disciplina ejus e pactis assecurata fuit — tenuit et patres nostri etiam post initam S. Unionem inviolabiliter custodierunt, jus canonicum et disciplinam ex professo traditurus est, in annuum salarium dabuntur[1]) 400

---

[1]) Statuta haec sunt ad mentem Romanorum Pontificum, quibus nihil unquam erat potius, quam ut disciplina orientalis ecclesiae in sua puritate servaretur ac vigeret, quemadmodum ex pluribus Actis Sedis Apostolicae superius didicimus pp. 113—116, 175—176, ac solemniter proclamavit Benedictus PP. XIV. in celebri sua Constitutione *Allatae*, edita die 17. Maji anni 1755, doctrinam Ecclesiae Romanae brevi hac forma complexus: *Ut uno verbo complectamur omnia, in reditu Graecorum schismaticorumque orientalium ad catholicam religionem curando id unum Romanis Pontificibus maxime curae fuit, ut ex illorum animis radicitus evellerent Arii, Macedonii, Nestorii, Eutychetis, Dioscori, Monothelitarum aliorumque errores,*

12. Uni professori, qui aeque in seminario nostro archidioecesano Blasiensi clerum juniorem in ritu et cantu instructurus est, in annuum salarium dabuntur 400

13. Uni qualificatae foeminae, quae in schola puellarum Blasiensi foemellas, sive puellas rite instruat in omnibus maxime necessariis foeminarum artibus, in scientia etiam coquinali, hortulana etc., item in religione, historia biblica, et aliis, quas superioritas pro foemellis necessarias judicaverit, dari annuatim titulo salarii volo 300

14. In comparationem librorum pro erigenda dioecesana vel seminaristica bibliotheca locali, omni anno dabuntur . . . 60

Nota bene. Hi libri semper e consilio et sententia successorum meorum cum suo presbyterio sive capitulo comparari debent; habita semper praecipua reflexione ad bonos auctores, et necessaria, ac optima opera lingua nostra romana edita.

15. In praemia eminentium studentium in gymnasio superiori et inferiori Blasiensi dabuntur omni anno 60

16. Pro 20 liturgiis in salutem et refrigerium animae meae, meorum patrum, fratrum ac aliorum consanguineorum meorum diebus inferius §. XXII. specificandis in locis et diebus, omni anno celebrandis, hisce lego et testor 40

17. Ecclesiis Bistrensi et Szilágy-Somlyoviensi, quibus ego praefui pastor animarum per plures annos, nec non ecclesiae Abrud-Bányiensi, ubi parentes et alii consanguinei mei pie in Domino quiescunt, singulae ex praefatis ecclesiae, titulo dotis omni anno persolvendae, hisce assigno, et dari volo 50 fl. v. a., universim omnibus centum quinquaginta floren. 150

in summa summarum 8790

Legatum hoc 40 fl. val. austr. pro viginti liturgiis in salutem et refrigerium animae meae, meorumque patrum, fratrum, et aliorum consanguineorum ad me pertinentium — juxta intentionem meam, omni anno celebrandis, dispertietur in duas aequales partes: viginti floreni

---

in quos infeliciter proruerant, salvis tamen et intactis ritibus ac disciplina, quam ante schisma servabant et profitebantur quaeque venerandis ipsorum antiquis liturgiis et ritualibus innititur, quin unquam iidem Romani Pontifices poposcerint, ut ad catholicam fidem redeuntes suum ritum dimittere et latinum amplecti deberent; id namque ecclesiae orientalis et graecorum ac orientalium rituum omnimodam secum ferret internecionem, quod porro non modo nunquam tentatum, imo vero semper fuit et est ab hujus Sanctae Sedis consilio quam maxime alienum. (Bullar. Bened. XIV. t. 4., pp. 123—137, edit. Venet.).

in val. austr. manebunt in loco Sedis hujus metropolitanae, ubi omni anno, statim subsequentibus specificatis diebus, per locales pios presbyteros professores, aut alios, quos successores mei metropolitae cum suo presbyterio, sive capitulo, ad has functiones specialiter denominabunt, celebrabuntur decem s. liturgiae praefatum in finem.

Reliqua suprafati legati dimidietas, scilicet viginti floreni in v. a. autem praevie transmittentur omni anno ad parochiam Bistrensem, in qua per cursum viginti duorum annorum munere pastoris animarum functus sum, et ubi ossa charae et optimae olim vitae sociae meae, pia memoria semper dignae, requiescunt; ubi parochus localis cum suis capellanis, in refrigerium animae meae, parentum et fratrum ac sororum mearum, caraeque reminiscentiae consortis meae, Annae, nobilis de Bisztray, omniumque consanguineorum ejus — juxta intentionem meam — iterum decem s. liturgias celebrabunt singulo anno.

Has s. liturgias in utroque loco, nempe et Balásfalvae, et in parochia Bisztrensi, comitatui Albae-Inf. ingremiata, celebrabuntur iisdem, et sequenti serie specificatis diebus:

1. s. liturgia celebrabitur 5. Februarii, stilo veteri, quo die nempe, anno 1851, in Eppum. Fogarasiensem fui Romae praeconizatus.

2. celebrabitur 10. Februarii, stilo aeque veteri, quo die, anno 1818, pia vitae meae socia piissime in Domino obdormiit.

3. celebrabitur 15. Februarii, aeque stilo veteri, quo die, anno 1794 natus, primam mundi hujus lucem conspexi.

4. celebrabitur 10/22. Julii, quo die, anno 1851, in Episcopum per Magno-Váradinensem gr. cath. Eppum. Basilium Erdélyi, sum consecratus.

5. celebrabitur 28. Augusti stilo veteri, quo die anno 1851, sedem episcopalem Blasiae occupavi.

6. celebrabitur 16/28. Octobris, quo die 1855, sum in archiepiscopum et metropolitam Alba-Juliensem per Cardinalem et Nuncium Apostolicum Viennensem, Michaelem Viale Prelà, solemniter installatus[1]).

7. celebrabitur 6/18. Novembris, quo die, 1850, fui per SSmam. Caes. Reg. et App. Majestatem, Franciscum Josephum I., quem propitii Superi quam felicissime et gloriose plurimos et nestoreos in annos conservent, in Episcopum Fogarasiensem denominatus.

8. celebrabitur 8. Novembris, aeque stilo veteri, quo die anno 1814 e consilio speciali optimorum meorum genitorum, matrimonio sacro mihi conjunxeram piissimam ac optimam et nobilem virginem, Annam Bisztray.

9. celebrabitur 6/18. Decembris, quo die, 1814, fui per piae memoriae Eppum. Joannem Babb in presbyterum ordinatus et pro secundario cooperatore in parochiam Bisztrensem dispositus.

---

[1]) De solemni hac installatione vide *Civiltà Cattolica* 3. serie, t. I., p. 110.

10. celebrabitur 10/22. Decembris, quo die anno 1854, fui Romae per S. Apostolicam Sedem in archiepiscopum et metropolitam Alba-Juliensem praeconizatus.

Quae ss. liturgiae, ut in utroque loco et praespecificatis diebus, in vita mea maxime memorabilibus, — rite et pleno numero, ac accurate omni anno celebrentur, successores mei Metropolitae Alba-Julienses cum suo presbyterio, sive capitulo, dignabuntur sedulo invigilare.

De modalitate augendorum et pertractandorum capitalium, nec non quando? quousque tantum pensiones, stipendia et alia salaria ex proventibus, et annuis cum tempore succrescentium capitalium interusuriis formanda, multiplicanda erunt? in specie autem quid agendum erit in illo casu et illo tempore, quando capitalia — modalitate §. II. et IV. superius indigitata — ad plura centena millia, imo etiam ad millionem, vel ultra etiam excrescerent? item quomodo debeant immobilia bona fundationalia administrari?

§. XXIII. Inter omnia, modalitatem augendorum capitalium §. II. et IV. superius pro cinosura indigitatam, per continuam proventuum, et interusuriorum capitalisationem, serio, et vigilantissime dignabuntur successores mei Metropolitae Alba-Julienses cum suo presbyterio, sive capitulo, et adhibendis illustrioribus laicis viris nationis nostrae, observare, et eorum succrescentiam promovere; in quem finem dignabuntur omni anno, aut saltem biennio, convocatis ad hoc etiam illustrioribus viris laicis, unam seorsivam consultationem celebrare.

Nam etsi plerisque, qui tantum de praesenti gaudere, et felicitatem, aetatemque unius nationis, felicitate aetateque unius singularis individui metiri solent, modalitas haec, quae tantum post multorum annorum decursum productura sit, — et certe et infallibiliter et secure etiam producet — uberius pro universo clero et populo nostro emolumentum, et fructum ditiorem, displicebit; et multi forsitan, qui tantum praesentia tempora et emolumenta, non etiam futura aestimant, murmurabunt; sed qui serio judicio negotium perpendent, et videbunt quod posteritati, miseroque clero, et populo nostro, — cui exiguo subsidio sublevari vix etiam de praesenti possit, — interjectis non adeo multorum annorum intervallis, sedula, diligentique et semper suo tempore effectuanda capitalisatione omnium proventuum et interusuriorum — non obstantibus pensionibus, stipendiis, et salariis (quae vigore §. III, IX. et X. statim post mortem meam currere et exsolvi debebunt), ad summam 450,000 fl. v. a., ex quorum interusuriis, beneficia, §. IX. specificata, dari statim poterunt, — accrescent, et per sedulam, successivamque auctionem capitalium, intra spatium unius vel duorum saeculorum obtinebit clerus et populus noster unam fundationem habentem unum capitale unius, vel etiam duorum millionum florenorum, quod pro clero, et natione nostra, ingens et perennis fons beneficiorum et sub-

sidiorum evadet, et certe largissimis his subsidiis, etsi serius et maxima ex parte tantum posteritatem, ast secure universum clerum, et nationem beabit et sublevabit.

Itaqne posteaquam toties fata modalitate, aucta capitalia ultra quatuorcentena florenorum millia in val. austr. exsurgent, successores mei Aeppi. Alba-Julienses cum suo presbyterio, sive capitulo, rogantur, ut proventus e bonis immobilibus, et interusuria ex futuris deinceps capitalibus provenientia, tali perspicaci oeconomia pertractent, et administrare velint, ut pensionum, stipendiorumque numerus — de quibus §. IX. XI. XVI. sermo est — non augeatur, sed potius ad conflanda et augenda capitalia eousque adjungantur, donec totum capitale, saltem ad unum et alterum millionem florenorum val. austr. exsurgerent et accrescerent, — nam si lubet, etiam ulterius in augendis capitalibus, procedi poterit — prouti §. IV. dictum est — summa industria et providentia incumbent, et adlaborabunt.

§. XXIV. Posteaquam hac ratione, decursu temporis, unum capitale unius, vel duorum millionum florenorum in v. a. clerus et populus noster obtinebit — quod capitale omni anno proferret: quinquaginta, aut centum millia florenorum v. a., eo omne studium et operam successores mei Metropolitae Alba-Julienses cum suo presbyterio, sive capitulo, aut cum viris illustrioribus laicis convertent, ut in loco sedis metropolitanae — vel ubi magis opportunum, vel bonum videbitur — implorata et exorata a SSma. Sua Caes. Reg. et Apost. Majestate facultate et altissima licentia, erigatur gymnasium nostrum Balásfalvense, ad realitatem et dignitatem saltem unius academiae, si non etiam universitatis, in qua ex hac mea fundatione erigantur, et fundentur tres cathedrae pro dilatandis scientiis paedagogicis — tres pro scientiis realibus — quatuor pro scientiis juridicis — duas pro oeconomiae — et duas pro philosophiae studiis, et alias cathedras pro studiis politechnicis etc. etc. — Huc accedent salaria et cathedrae professorum juris canonici, et disciplinae ecclesiae orientalis; professoris rituum et cantuum, instructricis puellarum — de quibus §. IX. punctis 11. 12. et 13. superius actum est, — nec non etiam pro uno catecheta academico una fundabitur cathedra. — Uno verbo successores mei Metropolitae cum suo presbyterio sive capitulo, et cum aliis illustrioribus viris laicis e natione nostra et confessione, quorum paternae sollicitudini et curae sapientique judicio et administrationi et dispositioni totum negotium (in quantum ego superius in hoc fundationali instrumento, nullam fecerim dispositionem, aut reformationem facturus sum) committo et concredo, ut pro necessitate rerum, et indigentia temporum, id quod optimum et maxime utile et necessarium pro clero et natione esse judicaverint, faciant, exaudita in tali casu semper prius opinione, si non omnium, saltem praecipuorum archidiaconorum, et memorabilium aliquorum saecularium etiam virorum ecclesiae nostrae,

eminentioribusque in officiis publicis constitutorum — quorum sapienti consilio e proventibus hujus fundationis suo tempore ea procurabunt, instituent, et fundabunt, quae magis necessaria, aut apta et idonea videbuntur ad provehendam in clero et natione nostra eminentiorem culturam, civilisationemque, ad promovendas omnigenas scientias, pulchrasque et utiles artes, religiositatem et moralitatem.

Proinde etiam salaria professorum, de quibus in hac §. sermo est — aeque pro temporum circumstantiis, et gravitate muneris, quod gesturi sunt, nec non pro fundationis viribus, — observato eo, ut semper pluribus negotiis et indigentiis fundatio haec sufficiat, — poterunt mei successores Metropolitae Alba-Julienses cum suo presbyterio, sive capitulo, adhibitis in consilium etiam e viris saecularibus illustrioribus — prouti superius dictum est — vel augere, vel minuere, vel attemperare et supplere.

§. XXV. Denominatio omnium professorum ex hac fundatione salaria percipientium, una cum collatione stipendiorum et pensionum, post mortem pertinebit exclusive ad successores meos Metropolitas Alba-Julienses cum suo presbyterio sive capitulo — in sensu §. VIII; in denominatione tamen professorum altiorum cathedrarum scientiarum profanarum, uti essent: professores philosophiae, professores scientiarum juridicarum, et politechnicarum et realium, semper adhibebitur consilium illustriorum et praecipuorum etiam virorum intelligentiae nationis romanae; salvo semper jure supremi patronatus, et supremae superinspectionis SSmae. Suae Caes. Reg. et Apost. Majestatis, et excelsi Gubernii Transilvanici, quoad hos ultimarios professores, juxta tenorem § I., quo nomina horum taliter denominatorum professorum pro statu notitiae deferenda erunt.

§. XXVIII. Et haec omnia ad majorem Dei gloriam, et Immaculatae Beatae semper Virginis, et omnium Sanctorum honorem, nec non in emolumentum ecclesiae et status, ad sublevandas pauperes presbyterorum viduas, et egenos, optimae tamen spei studentes, ad promovendam culturam et civilisationem, et religionem cleri et populi nostri cedentem, irrevocabilem, et sub anathemate a nemine unquam infringendam, reformandam, aut immutandam fundationem hanc facere proprio et libero, alacrique animi mei motu constituens, et desuper hoc etiam literarium fundationale instrumentum, propria dextra conceptum, aliena tantum manu in purum descriptum, nonnullisque additamentis provisum et locupletatum, conficere, dare et constitui; ideoque volo, ut hoc literarium fundationale instrumentum, semper, et ab omnibus, pro vero, authentico et reali, ac legali instrumento meo fundationali, in viginti octo §§. inclusive complexo, agnoscatur, et habeatur.

In cujus uberiorem fidem, Ego propriae manus et nominis mei subscriptione, et usuali parvo meo sigillo insignia familiae nostrae Sterca-Siulutianae, cum initialibus literis nominis et cognominis mei,

praeseferente, hoc fundationale instrumentum etiam munivi, roboravi, et confirmavi.

Datum Blasii in Residentia nostra archiepiscopali, die 23. Apr. 1861.

(L. S.)

Alexander St. Sulucz m. p,
Archiepiscopus et Metropolita Alba-Juliensis.

§. 3.

De statu metropoliae restitutae.

I.

Series Episcoporum suffraganeorum.

A.

Episcopi Magno-Váradinenses rit. gr.

Basilius L. Bar. Erdélyi, praeconizatus die 30. Januariii 1843, diem extremum obiit d. 27. Martii an. 1862.

Josephus Papp-Szilághyi, praeconizatus die 3. Maji 1863, juris ecclesiae orientalis scientia inter Patres sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani clarus[1]), pie decessit die 5. Augusti an. 1873.

Joannes Olteanu, ineunte anno 1874 Lugosino ad ecclesiam Magno-Váradinensem translatus, in florenti aetate gravi morbo correptus defunctus est die 29. Novemb. an. 1877.

Illmus. et Rmus. Dnus. Michael Pavel, ineunte anno 1879 Szamos-ujvárino sive Armenopoli ad ecclesiam Magno-Váradinensem translatus, diligenti cura de promovenda religione alendaque pietate adhibita concreditum sibi gregem bonus pastor regit — *Εἰς πολλὰ ἔτη! La multi ani!* — Sed de Episcopis Magno-Váradinensibus rit. gr. plura alia lectione digna reperies in *Schematismo venerabilis cleri ejusdem Dioecesis pro anno 1881*, pp. 5—10.

B.

Episcopi Armenopolitani sive Szamos-ujvárienses.

Joannes Alexi, praeconizatus die 16. Novembris an. 1854, dioecesi suae morte ereptus est die 29. Junii 1863.

---

[1]) Ejus est *Enchiridion juris ecclesiae orientalis catholicae*, typis Magno-Váradinensibus editum an. 1862.

Excmus. et Rmus. Joan. Ev. Vancea de Buteas'a, praeconizatus die 25. Septembris an. 1865, vir insignibus naturae dotibus magnisque de Ecclesia Dei meritis locuples, ad thronum metropoliticum Fogarasiensem sive Alba-Juliensem evectus die 21. Decembris an. 1868, in felicitatem nationis suae nunquam non intentus, amplissimam illam provinciam gloriose administrat — *Εἰς πολλὰ ἔτη! La multi ani!*

Michael Pavel, praeconizatus die 23. Decembris an. 1872, *dioecesi sua per decursum sex annorum omni possibili zelo gubernata multisque salutaribus omnino factis dispositionibus* (Schemat. cit. p. 10), translatus est Magno-Váradinum anno, ut diximus, 1879.

Joannes Szabó, pontificii Collegii s. Athanasii graeco-rutheni Romae quondam alumnus, praeconizatus die 15. Maji 1879, ipso hoc, quem scribimus, anno 1884 canonicam visitationem sacrorum liminum Apostolorum Petri et Pauli raro aedificationis exemplo expedivit, suam suaeque ecclesiae cum Sede Apostolica societatem et communionem ipso facto solemniter professus. Quam sacrorum liminum visitationem, ut optimus antistes praescriptis a jure temporibus saepe iterare possit, vitae et annorum diuturnitatem eidem a Deo adprecamur oblato polychronio: *Εἰς πολλὰ ἔτη! La multi ani!*

De Episcopis Szamos-ujváriensibus plura dat *Schematismus venerabilis cleri ejusdem Dioecesis pro an. 1880.*

C.
Episcopi Lugosienses.

Alexander Dobr'a, praeconizatus die 16. Novembris an. 1854 dioecesim gubernavit usque ad diem 13. Aprilis an. 1870, quo ad feliciorem vitam transivit.

Joannes Olteanu, praeconizatus die 15. Octobris an. 1870, non ita multo post translatus est Magno-Váradinum, ut diximus in serie graecorum illius urbis Episcoporum.

Victor Michael de Apsi'a, pontificii Collegii s. Athanasii graeco-rutheni Romae quondam alumnus, praeconizatus die 21. Decembris an. 1874, Episcopus ardenti zelo salutis suorum clarus, omnes ejus obtinendae vias in regenda ecclesia sua studiosus init — *Εἰς πολλὰ ἔτη! La multi ani!*

De Praesulibus Lugosiensibus videatur etiam *Siematismulu veneratului cleru alu Diecesei Romanesci greco-catolice a Lugosiului pre anulu Domnului 1877, dela infiintiarea scaunului episcopescu anulu 24.*

III.

Elogium episcopatui metropoliae Fogarasiensis a Summo Ecclesiae Hierarcha datum.

(Ex literis Pii PP. IX. d. d. 25. Aug. an. 1859.)

Venerabili Fratri Archiepiscopo Fogarasiensi et Alba-Juliensi et ejus suffraganeis. ...

... Verbis exprimere vix possumus, venerabiles Fratres, quantae consolationi nobis fuerint et vestrae obsequentissimae literae die 15. Sept. superiore anno datae, et ea, quae de vobis ad nos detulit venerabilis Frater Antoninus[1]), Archiepiscopus Tarsensis, noster et hujus Apostolicae Sedis apud Caesaream et Apostolicam Majestatem Nuntius, a nobis eodem superiore anno ad vos missus. Namque ex iis omnibus magis magisque novimus, qua singulari fide, amore et observantia firmiter constanterque nobis et huic Petri Cathedrae adhaerere gloriemini, quae Domino disponente super omnes Ecclesias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote universorum Christifidelium mater et magistra, et in qua est integra christianae religionis ac perfecta soliditas, et Petrus in suis successoribus semper vivit et praesidet ac praestat quaerentibus fidei veritatem, et judicium exercet. Intelleximus quoque majorem in modum, venerabiles Fratres, quomodo vobis cordi sit salutarem Catholicae Ecclesiae doctrinam omni cura studioque integram inviolatamque tueri, defendere, eamque magis in dies propagare, et omnes gravissimi ministerii vestri partes strenue diligenterque explere. Summo quidem gaudio laetitiaque nos affecerunt hujusmodi egregii vestri sensus, catholicis Antistitibus plane digni, etiamsi iidem nec novi nec inexpectati nobis extiterint. Itaque dum de hisce praeclaris eximiisque vestris sensibus vehementer atque ex animo gratulamur, venerabiles Fratres, a vobis majore

---

[1]) De Luca.

qua possumus animi nostri contentione exposcimus, ut pro perspecta vestra religione ac pietate omnem vestram curam, operam, industriam, vigilantiam adhibeatis, quemadmodum pastoralis vestri muneris officium omnino postulat, ut omnes fideles curae vestrae commissi et eisdem vestris sensibus animentur, et in omnibus rebus veram germanamque Catholicae Ecclesiae doctrinam profiteantur. Ne desinatis unquam in id potissimum episcopalem vestram sollicitudinem ac zelum intendere, nullisque unquam consiliis et laboribus parcite, quo vestrarum dioecesium fideles catholica doctrina magis in dies eruditi constantissime credant ac teneant, quidquid catholica docet Ecclesia, et diligentissime aversentur quidquid ab ipsa reprobatur ac damnatur Ecclesia[1]).

IV.

De capitulis cathedralibus provinciae ecclesiasticae Alba-Juliensis seu Fogarasiensis.

Relegi possunt quae non ita pridem de praesenti statu capitulorum graeco-catholicorum in terris Coronae s. Stephani ex fontibus authenticis eruimus in *Zeitschrift für kathol. Theologie*, 1881, pp. 187—189.

V.

De novissimis Synodis in provincia ecclesiastica Fogarasiensi seu Alba-Juliensi celebratis.

A.

De Synodo provinciali celebrata anno 1872, a s. Sede approbata anno 1881.

Conciliulu provinciale primu alu Provinciei basiricesci greco-catolice Alb'a-Juli'a sî Fagarasiu tienutu la anulu 1872.

De Actis conciliaribus, editis Balázsfalvae an. 1882, disseruimus in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1883. p. 187.

---

[1]) Acta Pii IX. P. M., I., p. 93.

Quoniam in hoc opere conciliari condendo illud praestitistis, ut communi velut in horreo uberrimos boni frumenti cumulos congeretis: quisque vestrum hoc tantum bonum in suam rem vertere, eoque uti ne moretur. Itaque ad vestras quisque Dioeceses reversi, ubi primum liceat, date operam, ut Synodum dioecesanam convocetis, et dominicum agrum vestro studio concreditum electissimo eo frumenti semine foecundetis et excolatis, ubi inimicus homo zizania frustra superseminare conaretur. Ita nimirum continget oves vestras in perpetuum cibare pane vitae et intellectus, ad aeternam earundem salutem, et immarcescibilem omnium vestrum coronam. (Card. Cagiano, Praef. Congreg. Concil. Trident, in lit. ad Primatem Hungariae d. d. 27. Jan. 1859).

Finem Concilii provincialis tali verborum forma authentice descriptum plene consecuturi, Episcopi suffraganei metropoliae Alba-Juliensis Synodos dioecesanas convocare properarunt, simul ac Concilium provinciale Romae erat revisum. Acta typis vulgata extant sub his titulis:

B.

De Synodo dioecesana Szamos-ujváriensi seu Armenopolitana.

Constitutiunile Sinodului diecesanu de Gherl'a convocatu pre 12. Novembre 1882, publicate in siedinti'a publica; 2. tienuta la 14. Novembre. — Gherl'a, tipogr. dieces., 1883.

Actorum synopsim dedimus in *Zeitschrift*, tomo jam citato, pp. 782 — 773.

C.

De Synodo dioecesana Magno-Váradinensi.

Actele sî Decretele Sinodului diecesanu greco-catolicu de Oradea-mare tienutu la anulu 1882, dela 7 — 12 Novembre st. n. — Oradea-mare. Tip. Eugen. Hollósy, 1883.

Etiam hunc tomum brevi in conspectu positum habes ibidem pp. 783 — 784.

D.

De Synodo dioecesana Lugosiensi.

Statute diecesane pentru organisarea oficialoru ecclesiastice publicate in Sinodu diecesanu alu diecesei Romànesci unite a Lugosiului celebratu la 12—19. Novembre st. n. 1882. — Lugosiu. Tip. Wenczely sî fiulu.

Praeclarum est opus, ad sacros canones exactum, quod ut omnibus façilius innotesceret, Episcopus in forma solemnis Constitutionis clero et populo publicatum voluit. Ejus initium est hujusmodi:

VICTORV MIHÁLYI DE APSI'A
DIN INDVRAREA LVI DOMNEDIEV
SI GRATI'A SANTVLVI SCAVNV APOSTOLICV ALV ROMEI
EPISCOPV ROMÀNV VNITV ALV LVGOSIVLVI
DOCTORV DE SANT'A TEOLOGIA
VENERATVLVI CLERV SI CREDINTIOSVLVI POPORV
ALV DIECESEI LVGOSIVLVI
SALVTE SI BINECVVENTARE ARCHIERÈSCA!

Sínodulu primu diecesanu celebratu in $\frac{12 \text{ Novembrie}}{31 \text{ Octobrie}}$ 1882 si dilele urmatórie in Lugosiu, in siedinti'a publica a II-a tienuta in $\frac{18}{6}$ Novembrie 1882 a primitu si promulgatu urmatóre asiediamente sínodali pentru organisarea oficieloru ecclesiastice ale Diecesei Romànesci Unite a Lugosiului, carii cu aceast'a se publica Veneratului cleru diecesanu si credintiosului poporu spre statulu cunuscintiei si alu acomodarei. . . .

LIBER IV.

SYMBOLÆ

AD ILLUSTRANDAM

HISTORIAM UNIONIS SERBORUM

IN

TERRIS CORONAE S. STEPHANI

CUM

ECCLESIA ROMANO-CATHOLICA.

De Unione antiquae ecclesiae Serbicae

Notitia praeliminaris

exhibens selecta quaedam monumenta de catholica fide veterum Serborum[1]).

I.

Ex literis Innocentii PP. III.
d. 8. Januarii 1198
in eundem fere modum scriptis
Principibus Viris

Vulcano, Regi Dalmatiae et Diocleae
et
Stephano Magno Jupano totius Serbiae.

„*Intelligentes per literas tuas nostro apostolatui praesentatas tuae devotionis ardorem, quod videlicet Romanam Ecclesiam matrem tuam super omnia post Deum diligere et honorare proponis et mandatis nostris omnimodis inhaerere.*“ (Apud Migne, Patr. lat. tom. 214, pp. 481—482).

II.

Ex literis Stephani Magni Jupani Serbiae
de mense Septembri 1199 ad Innocentium PP. III.

Innocentio Dei gratia Summo Pontifici et universali Papae Romanae Ecclesiae . . . Stephanus Magnus Jupanus totius Serbiae salutem, tanquam patri suo spirituali.

„*Gratulamur Magnae Sanctitati Vestrae, quia non tradidisti nos in oblivionem filios tuos, sed recordatus es de nobis. Nos autem semper consideramus in vestigia sanctae Romanae Ecclesiae, sicut bonae memoriae pater meus, et praeceptum sanctae Romanae Ecclesiae semper custodire.*“ (Ibid. p. 726).

III.

Ex canone 6. synodi Diocleensis
ejusdem anni 1199, cui Serbia per episcopum suum Theodorum subscripsit.

„*Sacrosancta Romana Ecclesia mater est omnium ecclesiarum et magistra.*“ (Ibid. p. 727; apud Hardouin conc. tom. 6, part. 2, p. 1953. Cfr. etiam Assemani *Kal. E. U.* tom. 5, pp. 32—33).

---

[1]) Cfr. Kalendarii t. I., p. 438.

De historia Serborum.

Obvia sunt, quae variis linguis magno numero apparuerunt, opera historiam illustrantia. Ex iis lectori rerum serbicarum cupido pauca haec indicasse suffecerit:

Pejácevich Franc. Xav., S. J., *Historia Serviae* seu colloquia 13 de statu regni et religionis Serviae seu Serbiorum ab exordio ad finem, sive a saeculo 7. ad 15. Colocae 1790.

Hujus operis mentio mox occurret in Memoriali ab Episcopo Stanić Augustissimae Aulae oblato.

Farlati Daniel, S. J., *Illyrici sacri tomi 8.* — Venetiis 1751—1819.

Materiam singulorum voluminum indicatam reperies apud De Backer, *Bibliothèque*, t. 1., pp. 1792—1793, edit. 2.; integrum de praestantia operis judicium apud Eruditos Lipsienses in *Novis Actis* an. 1759, cujus tale est initium p. 593: *Magni opus ingenii, multi laboris, copiosae doctrinae, plurimi in historia ecclesiastica usus nostris lectoribus indicamus.* — Vitam auctoris habes t. 5.

Assemani Josephi Simonii *Kalendaria Ecclesiae universae* (tomis 4. et 5.) Romae, 1755.

De vita et operibus auctoris cfr. nostrum *Kalendarium utriusque Ecclesiae*, t. 2., p. 718.

Martinov Joan. Evang., S. J., *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus.* Bruxellis, 1863.

Opus peregregium, lectori ejusdem *Kalendarii* nostri ipso usu notissimum. Cfr. t. 2., p. 768.

Csörnig, *Ethnographie der österreichischen Monarchie.* Wien, 1855.

Kállay, *Geschichte der Serben.* Deutsch von Prof. Schwicker. Budapest, 1878.

Szalay, *Das staatsrechtliche Verhältniss der serbischen Ansiedlungen.* Ungarisch und deutsch. Budapest, 1861.

Stojacskovics, *Die staatsrechtlichen Verhältnisse der Serben in der Wojwodina.* Temesvár, 1860.

Schwicker, *Geschichte des Temeser Banats.* Budapest, 1872.

— — *Politische Geschichte der Serben in Ungarn.* Budapest, 1880.

Picot, *Les Serbes de Hongrie. — Leur histoire, leurs privilèges, leur église, leur état politique et social.* Prague. 1873.

Opus ab Hunfalvy ad examen revocatum vide in *Literarische Berichte aus Ungarn*, 1877., t. 1., pp. 273—296.

Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgränze.* Wien, 1875.

Caput I.

De episcopatu Svidnicensi ejusque titularibus.

§. 1.

De fundatione episcopatus Svidnicensis, monasterii Marchensis, seminarii Zagrabiensis.

I.

Memoriale Cancellariae Regiae Hungarico-Aulicae.

Extractus demissae ex parte Cancellariae Regiae Hungarico - Aulicae propositionis anno 1751 Suae Majestati Sacratissimae in merito acceptae ab Episcopo Zagrabiensi[1]) *circa episcopatum Svidnicensem cum Ecclesia Catholica unitum nec non monasterium Marcsense a schismaticis manu violenta occupatum circumstantialis informationis datae.*

Revindicatis a captivitate Turcica his Slavoniae partibus, quum orbatae incolis extitissent plures regni partes, exigente ita statu publico, natio Rasciana, esto religione schismatica, eas, innuente articulo 14. anni 1604 incolere coepit, spe tam Apostolicorum Hungariae regum quam et aliorum catholicorum, quod ad Unionem quoque successu temporis reducetur; et quum pluribus hujus regni partibus illocatam Petrus Dimitrovics eo tum Zagrabiensis Episcopus

---

[1]) Franc. Xav. L. B. Klobušicki, Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnus, primum Episcopus Transilvaniensis (1741 — 1748), deinde Zagrabiensis (1748 — 1751), demum Archiepiscopus Colocensis obiit anno 1760, de religione et patria optime meritus.

animadvertisset, tum promovendae religionis catholicae Romanae zelo, cum et tot Diaetalibus articulis, uti articulo 5° 1548 et 12° 1550 ac 30° 1563 aliisque de conservanda in his regnis unice Romano-catholica fide ac dato desuper Slavoniae statibus regio diplomate impulsus.

Advenientem e Turcia circa an. 1600 Simeonem Vratanja, professione monachum Basilitam, cum pluribus familiis Unionis inducendae gratia non solum suscepit benevole, sed ex episcopalibus bonis Dominii Ivanich desolatam injuria temporum sub titulo *omnium Sanctorum*[1]) ecclesiam, in monte dicto Marcsia sitam, una cum ejusdem appertinentiis excidit et tradidit visoque supradicti Simeonis apostolico zelo et Unionis progressu, considerans etiam diversorum conciliorum, signanter Lateranensis, statuta, in quo capite 5° praecipitur Episcopis: *ut pro diversarum linguarum diversorumque rituum et morum populis in dioecesibus ipsorum existentibus viros tales provideant, qui secundum diversitates rituum et linguarum (in una tamen fide) divina illis officia celebrent et ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter et exemplo, constituendo sibi in praedictis vicarium, qui per omnia sit obediens et subjectus talis dioeceseos Episcopo*[2]), cogitare coepit, qui et supra scriptis satisfaceret et jam Unitis prospiceret, ut et in Unione stabiles perseverent et Christo plures lucrentur; quumque idoneorum ministrorum opera id se consequi consideraret, dictum montem Marcsia una cum ejusdem appertinentiis pro erigendo Basilitarum unitorum monasterio, eidem Simeoni jam unito sub quibusdam conditionibus anno 1612, feria 3. post festum sancti Matthaei Apostoli[3]), donavit et contulit.

Quo facto Pauli V. Romani Pontificis de dato 21. Novembris 1611 Bulla, quae incipit *Divinae Majestatis*

---

[1]) Esse ex doctis, qui in hujus ecclesiae titulo *omnium Sanctorum* (palaeo-slovenice: *svěch svjatych*, serbice: *svi sveti*) notationem appellationis episcopatus *Svidnicensis* invenire sibi videantur, inferius annotabimus ad Episcopum Stanić de origine illius tituli scribentem.

[2]) Recole ipsum canonem superius exhibitum pp. 416—417.

[3]) H. e. 25. Septemb.

arbitrio accessit, qua idem Pontifex monasterii erectionem in monte Marcsa indulget, Abbatiam sub titulo sancti Michaelis Archangeli erigendam ecclesiam, Vratanja primum abbatem et Episcopum graeci ritus unitorum constituit et Zagrabiensis episcopi perpetuum vicarium in ritu graeco creat, confirmante haec omnia Ferdinando suo de dato 10. Januarii an. 1612. diplomate.

Ab hoc dein Episcopo cura unitorum constanter habita, sacerdotes ordinati, instituti parochi, religiosi assumpti bonique pastoris expletum officium. Quo Simeone tandem anno 1630 demortuo, quamvis successores ejusdem a schismatico patriarcha Petkensi et Bulgariae archiepiscopo seducti de instabilitate suspecti fuissent, quemadmodum etiam Gabriel Miakich ob gravissima, quae et ejusdem juramento eruerentur scandala[1]), a piissimo Leopoldo anno 1670, die 5. Decembris episcopatu privatus et ad perpetuos carceres in Silesiam relegatus in iisdem obiit. Suffecto dein eidem doctrina et pietate insigni viro ad Episcopi Zagrabiensis commendationem anno 1671 Paulo Zorchich, praestitoque coram capitulo Zagrabiensi juramento de evitandis Miakichii excessibus ac datis desuper reversalibus, quod legis instar ab omnibus ejusdem successoribus servari praecepit divus Leopoldus de dato 1685 die 10. Augusti Viennae Austriae, et ut hujus viri ad titulum Svidnicensis Episcopi Romae consecrati zelum fervoremque Leopoldus probatum sibi testaretur, ac quo aestu caritatis schismaticam gentem ad veritatis viam reducendam ac unitos in Unione conservandos, esset, fecit publicum, dum bona fiscalia Pribich, in Zagrabiensi Comitatu sita, pro erigendo Zagrabiae seminario applicuit anno 1682

[1]) *Von diesem Bischof lese ich*, inquit Csaplovics, *in einer vom Auditor Colneri 1738 verfassten Schrift, dass derselbe von dem bekannten Peter Zrini zur Empörung wider Leopold I. eingeladen und dafür von der griechischen Geistlichkeit und Nation eingemauert worden sei. Statt dessen wählte das Volk den Paul Zorchich (Slavonien und zum Theil Croatien,* t. 2., p. 21.). — Gabrielem Miakič criminis proditionis Zrinianae socium fuisse, res est etiam aliis auctoritatibus testata, quemadmodum ex dicendis paulo inferius apparebit pp. 714, 718—720 et 747.

die 28. Aprilis, in quo sex ad minus juvenes in Zagrabiensi academia pro graeco ritu unitorum erudirentur, cujus seminarii curam suprascripto Svidnicensi Episcopo commisit, maximo sane profectu; nam exculti et in Unione firmati plures ex ipsis summos in vinea Domini fecerunt progressus, Unionem dilatarunt, parochias rexerunt.

Anno tandem 1731 quodam Simeone Philippovich schismatico popa ad has partes adveniente atque novum schismaticum episcopatum in Lepavina, loco in Generalatu Várasdinensi sito, erigendum suspirante et rebellionem in Banalibus confiniis et adjacentibus ibidem diversorum Dominiis excitante, quae nonnisi per summissum a divo Carolo VI. exercitum suppressa est, etiam ipsum monasterium Marcsa, quod Episcopi Svidnicensis constanter sedes fuerat, anno 1735, 19. Novembris, divina operantibus loci religiosis, praedonum more spoliari eos curavit, quumque cognosceret unitum Svidnicensem Episcopum sibi magnopere adversantem anno 1737, die 19. Junii, monasterium ipsum una cum ecclesia incendendum ac ruinandum procuravit, Patres Basilitas monachos exturbavit et summa tyrannide res ecclesiae et Episcopi tunc absentis in visita usurpavit, inductis ad locum schismaticis atque. uti patet, violenta manu Archiepiscopo Karlovicensi asseruit; uti omnia ex inquisitione per auditorem collecta luculenter constarent.

Orbis universus tantam crudelitatem detestatus est, imo ipse Karlovicensis Archiepiscopus restitutionem hujus Marcsensis monasterii serio demandavit. Carolus item sextus et ejusdem imperiale Aulico-bellicum consilium non semel sed toties ad Crisienses colonellos datis mandatis strictissimis mandarunt, ut idem monasterium restitui facerent, reos castigarent, damnis illatis satisfacerent, quin mandatorum horum secuta fuisset hodiedum executio.

Et mortuo Svidnicensi Episcopo idem divus Carolus VI. Theophilum Passich, professione monachum Basilitam. graeci ritus unitorum ad Episcopi Zagrabiensis repraesentationem elevavit, ipsique universos tam in Generalatibus

Várasdinensi quam et Carolostadiensi professione ritus graeci, etiam schismaticos subjecit, ac militari etiam (si opus fuerit) assistentia per mandata sua installandum praecepit. Quibus Caroli VI. et ejusdem consilii Aulico-bellici mandatis paruit Generalis Carolostadiensis, quin illa secuta fuisset confusio; at colonellus Crisiensis exequi jussa nunquam voluit. Quae dum cum universis probis, documentis universorum hactenus relatorum saepissime ac constanter consilio Aulae bellico repraesentarentur, accusato supra scripto Theophilo Passich ac Roma processu eidem indicto ipsum per sententiam Nuntii Apostolici Viennensis Leopolim in Polonia ad monasterium detrusus est, ubi hodiedum maneret. Quo a Svidnicensi episcopatu totaliter amoto cum christianae graeci ritus unitorum religioni quamvis ad tot tantasque preces hodiedum prospectum non fuerit, quae et qualis dilatandi in his Slavoniae partibus schismatis occasio accesserit? vel ex eo censere est: quod plures, qui in Unione vixerunt, parochorum defectu, a quibus sacramenta susciperent, ad schisma cum protestatione quasi devolvi oportuerit; adeoque eo res deducta est, ut defectu Episcopi qui ad sacros promoveret ordines, hodie nonnisi duo religiosi Basilitae supersint, qui missionariorum more partes illas integras et in iis parochias plurimas administrare nituntur, sed nullatenus sufficiunt Hinc cum nuper Generalis Carolostadiensis quatuor postulasset parochos pro provincia Sichelburgensi, ne perdurans Unio extingui necessitetur, ex his duobus religiosis exulibus provinciae illi unus datus est, qui omnino nec sufficit, et si vel mori vel defectu mediorum sustentandae vitae abire eum accidat, providere animabus illis nullatenus poterit.

Juvenes quoque, qui in Zagrabiensi superius attacto seminario educantur, dum monasterium Marcsense hodiedum a schismaticis occupatum conspiciunt, dum Episcopum a quo ad ordines promoverentur, neque hic, neque in vicinia se habere vident, instigationibus quoque schismaticorum militaria officia ipsis promittentium, audita poësi, aut rhe-

torica, aut logica, ad Generalatum Várasdinensem profugiunt uti superioribus annis tres id facere praesumpserunt; quos dum ut apostatas castigari ab officialibus postulasset Episcopus Zagrabiensis, vigore etiam Sacratissimae Majestatis Vestrae mandatorum, et causatorum in illos sumptuum bonificationem justissimam seminarium praetendisset, ne divi Leopoldi piissimae intentiones defraudentur et fidei hostes pro defensoribus alantur, eorundem juvenum apostatarum defensionem non erubuit mihi colonellus Capronсensis pro responso submittere.

Quibus ut mederetur, Romam ad Graecum collegium ex seminario isto mitti solent, ubi professionem quidem religionis sancti Basilii eliciunt, sed Marcsensis monasterii defectus ad Poloniam abeunt ibique a teneris gratia regia educati genti et potentiae exterae serviunt. (A. B. V.)

II.

Brevis notitia de rationibus fundationis Seminarii ex codicibus msc. B. P. V.[1]).

A.

Ex literis annuis — 1678.

Specialiter aliquid pro re catholica proficuum egit hoc anno 1678 Zagrabiensium nostrorum scholarium seminarium. Ad quod suscepti sunt sex maturi juvenes Valachi, seu potius monachi Basiliani, ex quibus successu temporis formandi erunt parochi Valachici; submisit eos eorum Episcopus, Ecclesiae Romanae pridem unitus, itidemque in nostris scholis quondam excultus; horum ope alumnorum in patriam redeuntium, apprimeque instructorum, cupit sensim pontificiam ecclesiam inter suos promovere. Hocque consilium olim fuit a Reverendissimae et Illustrissimae memoriae Domino Petro Petretich, episcopo Zagrabiensi inventum, Augustissimoque Caesari sug-

[1]) Alia de erectione hujus fundationis dat Farlati, *Illyrici sacri* tomo 5., pp. 568—569.

gestum; quod ad exitum tandem deduxit Reverendissimus Excellentissimusque Dominus Leopoldus e Comitibus de Kollonitsch, Episcopus Neostadiensis, Cameraeque Ungariae Praeses, qui ad fiscalia et cameratica per Croatiam bona perlustranda, ab Augustissimo Imperatore nostro Leopoldo hoc anno missus, inspecto coram consilii hujus exequendi statu, sumptus interim constituit pro alendis praecitatis juvenibus ad triennium necessarios, expensurus ulterioribus cogitationibus perpetuam pro similium sustentatione fundationem. Secundet Deus optimi hujus antistitis vota, pro fidei et religionis nostrae augmento, semper zelosissima. (B. P. V. 12075.)

B.

Ex Actis msc. Patris Marci Hansiz, S. J.

Qua tamen in re (Unionis) ne paucitate curatorum laboraretur, quod in dies numerus accedentium gliscebat, deliberabat Kollonitzius instituere delectum ex ea gente juventutis, quod esset seminarium virorum Apostolicorum ad eam nationem excolendam. Talium juvenum haud poenitendum numerum Zagrabiae, Croatiae urbe, alendum suscepit, hoc exemplo Illyrici vicinos Episcopos excitare conatus ad pia coepta suis etiam symbolis promovenda, multaque eo super negotio contulit cum Episcopo Svidnicensi et Plataeensi Valachorum Paulo Zorchizio: qui tractatus superat in rhapsodiis R. P. Gabrielis Hevenesii. Sed haec quum pro voto ejus minus expedite affluenterque fierent, eo consilium vertit, ut presbyteris uteretur latinis, impetrata a Pontifice venia ad tempus usurpandi graecanicum ritum (retenta libertate ad latinum redeundi), donec sacerdotibus ex ea natione formatis indidem parvuli sumerentur. Id consilium etsi per solertiam excogitatum, tamen Clementi XI. Papae haud probabatur, causato, desultoriam illam mutandi ritus consuetudinem ab Ecclesiae moribus abhorrere[1]), plurimum caetera collaudato Kollonitzii studio. Ita responsum anno 1705. (B. P. V. 9310.)

[1]) Ejus Causae Acta superius habes in forma extensa libro nostro I.

§. 2.

De Episcopis Svidnicensibus.

I.

Memoriale Cancellariae Hungarico - Aulicae.

Informatio circa episcopatum Svidnicensem ex libris regiis in archivo Cancellariae Hungarico - Aulicae habitis descripta[1]).

De anno 1642. Extant primae collationes regiae super hocce episcopatu, quibus mediantibus *Gabriel Predoevich* O. S. Basilii, conventus s. Michaelis Archangeli in Marchenicza praepositus, nominatus est pro Episcopo nulla facta mentione per cujus mortem; et stylo solito, nulla adjecta speciali clausula, collationales expeditae sunt: n. 9. fol. 451.

Anno 1644. Successit *Basilius* aeque *Predoevich*, cujus collationalibus aeque nulla extraordinaria clausula inserta reperitur: n. 9. fol. 600.

Anno 1648. Successit *Szava Sztaniszlavich*, cujus collationalibus sequens clausula inserta reperitur: *Ita tamen et sub tali annexa conditione, ut ipse Szava Sztaniszlavich obtenta hac benigna collatione nostra statim Romam proficiscatur, ibidemque confirmationem suam obtinere laboraret, debitamque obedientiam praestet, et de caetero ita se gerat, ut vere unitus esse dignoscatur, neque in Turciam se conferat, et confirmationem ab Episcopis in Serbia vel alibi accipiat; ad quod adimplendum sese etiam reversalibus peculiaribus adstrinxit, alioqui liberum erit nobis, episcopatum dictum, cui voluerimus, clementer conferre:* n. 10. fol. 109.

Anno 1663 successit *Miakich* sub iisdem praenotatis conditionibus: n. 13. fol. 72.

---

[1]) Augustissimae informationem hanc obtulit Cancellarius Hungarico-Aulicus (Palffy), quum inter Cancellariam Hungaricam et Deputationem Illyricam controversia oborta esset de jurisdictione in districtu Sichelburgensi.

Anno 1671 successit *Paulus Zorchich* habuitque suis collationalibus sequentem clausulam insertam: *Ita tamen et ea conditione, ut si quidem Valachi pastorali illius curae subjiciendi in dioecesi Zagrabiensi esse, ideoque jurisdictionem episcopatus illius jure ordinario subjacere dignoscerentur, idem Paulus Zorchich moderno ejusdem loci Episcopo, Fideli nempe nostro, Nobis dilecto, reverendo Martino Borkovich*[1]) *Episcopo ecclesiae Zagrabiensis et consiliario nostro successoribusque illius debitam reverentiam et obedientiam tanquam vicarius ejusdem praestare, ab ipsoque et praefatis successoribus ejus dependentiam habere debeat et teneatur:* n. 16. fol. 226.

Anno 1682. Idem *Paulus Zorchich*, qui titulatur *Svidnicensis latinus* et *Plataearum* seu *Plataeensis graeci ritus Episcopus* et vicarius Episcopi Zagrabiensis obtinuit donationem super curia et possessione Pribich ea cum conditione, ut ex graeci ritus unitis sex alumni successive pro parochis applicandi interteneantur, et ipse Paulus Zorchich aut sui successores non deflecterent ab Unione sub annullatione hujus donationis et iterata devolutione ad fiscum: n. 17. fol. 318.

Anno demum 1685. Episcopus Zagrabiensis Martinus Borkovich obtinuit consensum regium super reversalibus ipsius Pauli Zorchich die 28. Apr. 1671 Zagrabiae in forma juramenti de se datis et per extensum insertum: n. 18. fol. 220.

Anno 1689, die 22. Nov. successit *Isaacus Popovich* juxta librum regium n. 20. pag. 243. Item juxta n. 411. Expeditionum anni 1689: *Ita tamen, ut idem Summo sanctae Romanae Ecclesiae Pontifici, Suae Majestati, ac Ordinario suo Episcopo, videlicet Zagrabiensi, fidelis et in omnibus justis ac licitis rebus et negotiis obediens esse debeat ac teneatur.*

Huic successit *Turchinovich*, uti testantur collationales immediate sequentis Episcopi *Gregorii Jugovich*.

---

[1]) Martinus de Borković, Ordinis s. Pauli eremitae, Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnus, Episcopus Zagrabiensis ab anno 1668, pie obdormivit an. 1687.

Anno 1707, die 28. Oct. successit *Gregorius Jugovich* cum ea obligatione, quae superius anno 1671 Paulo Zorchich imposita fuit. Collationales insertae habentur libro regio n. 27. p. 328. Conceptus collationalium extat sub n. 16. ex Januario 1708.

Anno 1709, die 16. Decb. successit *Raphael Markovich* graeci ritus uniti absque ulla clausula collationalibus inserta. Videatur liber regius sub n. 28. p. 408. Item n. 39. ex August. 1710.

Anno 1727, die 24. Martii successit *Gregorius Vuchinich* nulla obligatoria clausula inserta. Videatur n. 11. ex originalibus referatis. Item n. 65. ex Aprili 1727.

Anno 1734, die 23. Januarii successit *Sylvester Ivanovich* aeque absque quapiam obligatoria clausula. Videatur n. 19. originalibus referatis 1734. Item n. 58. ex chart. ejusdem anni 1734.

Huic successit *Theophilus Passich*[1]).

Corollarium. Falsa omnino ac prorsus rejicienda esse, quae Schwicker ex Csaplovics exscripsit de historia episcoporum Svidnicensium ac monasterii Marčensis[2]), ex allegatis documentis patet; quod enim — pluribus aliis erroribus omissis — Paulum Zorčić tradit primum Episcopum unitum extitisse, eumque, quum antea adhuc schismati adhaesisset, postea demum, priori sua religione abjecta, ad Unionem Ecclesiae catholicae transiisse[3]); quod item Episcopum illum, qui Georgium Jugović proxime praecessit (i. e. Gabrielem Turčinović), perhibet ab Unione fuisse alienum[4]): id totum contra manifestam veritatem historicam vehementer repugnat.

---

[1]) Successerunt *Gabriel Palković* (1751—1758) et *Basilius Božičković* (1759—1787), sub quo erecta est dioecesis Crisiensis, ut infra dicetur.

[2]) *Zur Geschichte der Union in der croatischen Militärgränze* in Archiv für österreichische Geschichte, t. 52. Viennae 1875, jct. *Politische Geschichte der Serben in Ungarn*, p. 152 seqq.

[3]) „In Folge des Abfalls des griechisch-nichtunirten Bischofs Paul Zorcsics von Márcsa zur Union mit der katholischen Kirche". (Archiv. cit., p. 281). — „Der achte Bischof von Márcsa, Paul Zorcsics, nahm aus Eigennutz die Union an". (Ibid. p. 290).

[4]) „War kein Anhänger der Union; dagegen war der Nachfolger desselben, Georg Jugovics, ein offener Bekenner der Union. (Archiv. l. c.). Sed de Gabriele Turčinović sermo inferius redibit pp. 728—729.

II.

De curis Cardinalis a Kollonich circa constitutionem idoneorum Episcoporum unitorum.

A.

De Episcopo linguae populi experte non admittendo.

1.

Ex instructione Cardinalis a Kollonich.

... Non sapendo la lingua ... non servirebbe, benchè sapesse fare miracoli, perchè quei popoli vogliono havere la lingua. ... Mgr. Maurogordato Arcivescovo di Paranaxia non sapeva la lingua e non fu accettato dal Sign. Cardinale de Kollonitz, come comissario. (A. Pr. St.)

2.

Literae Cardinalis Bonvisii, Apostolici apud Caesarem Nuntii, ad Camillum Cybo, Archiepiscopum Seleuciae et Secretarium s. Congregationis de Propaganda Fide[1].

Vienna 27 Febb. 1686.

Haverei passati gl' ufficii che V. S. Illma m' impuone di Msgr. Maurocordato Arcivescovo di Paranaxia, se vedessi, che fossero a tempo; ma deve sapere, che Msgr. Kollonitz, prese informazioni, haveva già avanti data attestatione conforme all' annessa Copia, et hora aggiunge, che l' Imperatore habbia già fatta la nomina al Zorchiz, espresso in dette attestazioni; che Msgr. Maurocordato sia troppo vecchio et inhabile alle fatiche necessarie; che non habbia la lingua particolare del paese al quale deve provedersi; e che sarebbe cosa più utile e sicura per quell'

[1]) Franciscus Bonvisius, Lucensis, Sanctae Sedis in Aula Viennensi Nuntius, inter Cardinales relatus est die 1. Septembris an. 1684. Obiit an. 1700. — Camillus Cybo ex Principibus Massae et Carrariae, Secretarius s. Congregationis de Propaganda Fide, creatus est die 23. Martii an. 1729. Decessit die 27. Augusti an. 1743. — De utroque videri possunt Guarnacci, Fleury, Moroni libris saepius jam adductis.

anime, se Sua Santità si compiacesse dispensare il do. Zorchiz dall' età, che li manca per essere consacrato Vescovo; onde in tale circostanze credo dover soprasedere in parlare a Sua Maestà, finchè V. S. Illma mi dia risposta da poterla mostrare a Msgr. Vescovo a Kollonitz; et io in tanto rispondo all' istesso Msgr. Maurocordato per le generali, come potrà Ella vedere dall' annessa a Sigillo volante; et ho discorso col Signore Miniski interprete delle lingue, che se non riuscisse di accomodarlo dalla parte di Schiavonia, si potrebbe procurare, ricuperandosi Moncatz di darlo per Vescovo a quelli di rito greco, che si ritrovano verso quelle parti, desiderando io al possibile di ajutare questo buon vecchio, et a V. S. Illma baccio con vera stima le mani.

Franc. Card. Buonvisi.

(A. Ap. Vat. — Nuntiatur. German. — vol. 212. p. 24. 2.)

B.

De non promovendis ficte unitis.

1.

Literae Cardinalis a Kollonich ad Bonvisium de rejicienda appellatione ficte tantum unitorum.

Eminentissime et Reverendissime Domine Domine Patrone Colendissime!

Quoniam Eminentia Vestra mihi ea communicare est dignata, quae Joachimus Szabbatovich et Antonius Ugrinovich apud SSmum. Dominum nostrum contra Vestram Eminentiam et me deposuerunt, non potui intermittere, quin ad eadem cum omni veritate et quam possum brevissime responderem, ut Eminentia V. plenam informationem loco competenti reddere possit. — Atque in primis notum est Eminentiae Vestrae, praenominatos duos arresto detentos Basilianos nihil querelarum seu verbo seu scripto apud Eminentiam Vestram deposuisse; quomodo ergo tam impudenter non solum allegant, se Eminentiae Vestrae

auxilium implorasse, quamquam incassum, sed et apponunt Memoriale, quod porrexissent?

2°. Allegant, se ex Croatia, tam ab ecclesiasticis quam saecularibus, imo a toto populo missos fuisse cum literis commendatitiis, ac passus Generalis Carolostadiensis, cum tamen Generalis Carolostadiensis, non solum loco tunc abfuerit, (ut L. A.), sed insuper ubi certior factus est de eorum discessu ex Croatia, adversa in ea loca mandata miserit, uti si alicubi deprehenderent, arresto detinerent, ex causis quae mox subjicerentur.

3°. Asserunt se missos esse ad assumendum aliquem Episcopum, qui esset Basiliani ritus, eo quod fundatio illius episcopatus id requireret, et hactenus semper in praxi observatum esset. Quae omnia a veritate prorsus aliena sunt, atque omni fundamento carent; siquidem duo schismatici Episcopi eo loci fuerunt, inter quos postremus, tanquam rebellis cum Petro Zrinio captivatus et etiam Glacii in captivitate mortuus est: qua occasione innotuit illum subreptitie ad episcopatum pervenisse, et donationales ex Cancellaria Hungarica fraude obtinuisse et non modo a capite Romanae Ecclesiae SSmo. Domino nostro non petiisse aut obtinuisse confirmationem, prout oportebat, sed insuper in Moldavia a nescio quo consecrari voluisse. Idem captivus Episcopus multorum malorum reus fuit ob extirpationem parochorum Ecclesiae Romano-catholicae unitorum, uti et ob abolitionem librorum et Ritualium, ab Ecclesia catholica approbatorum, quorum loco meros schismaticos homines, ac libros in episcopatum invexit, per quod quam plurimos animos in errores ac spiritualem ruinam praecipitavit. Ut proinde merito S. C. Majestas tanquam Rex Hungariae justo zelo commotus, non solum Cancellariae Hungaricae, sed etiam defuncto Archiepiscopo Strigoniensi specialiter demandaverit, ut in posterum accuratissime attendant, et quam diligentissime caveant, ne hujusmodi subjecta schismatica proponantur; sed ii eligantur, qui et apti sint et obedientiam S. R. Ecclesiae sincere deferant et profiteantur. Quod ut certius et exactius exe-

cutioni mandaretur, et hujusmodi errores praecaverentur, deinceps eadem Majestas S. Caesarea regiaque, tam ab Archiepiscopo Strigoniensi pie defuncto, quam Domino Cancellario Thoma Palffy, Episcopo Nitriensi, ut et Episcopo Zagrabiensi Martino Borkovich, atque a me informationes expetiit, qualiter deinceps in eventu vacantis hujus episcopatus omnis via subreptioni, fraudi ac errori praecludi possit. Eorundem epistolas hic appono; estque S. C. Majestati pro Episcopo praesentatus defuncti Episcopi frater, unus ex iis alumnis, pro quibus Sua Majestas fundationem fecit in eum finem, ut subjecta haberent, quae in hoc episcopatu curam animarum gererent; et non cogeremur, eam curam Basilianis monachis concedere, quibus tuto concedi non potest. Quando autem mihi demandabitur, ut arrestatos dimittam liberos, parebo lubens; quamquam formidem eos libertati redditos, religionem et regionem turbaturos.

Haec ipsissima veritas est, quam Eminentia Vestra copiosius intelligere poterit ex Domino Praeposito Zagrabiensi, nunc Viennae existente, qui a principio usque ad finem toti huic actioni interfuit, egitque inter me et illos Basilianos interpretem, omnique hora se ad imperium Eminentiae Vestrae sistet, cui me commendo, maneoque

Eminentiae Vestrae

humillimus et devotissimus servus

Viennae 25. Octobris 1686. Leopoldus Cardinalis a Kollonich, Episcopus Jaurinensis.

(Ibid.)

2.

Informatio Cardinalis a Kollonich de electo Marco Zorchich *sincere unito.*

Quum *Episcopus Svidiensis* solo titulo, absque consecrationis privilegio, gaudeat, hic vero Episcopus ultra 40,000 animarum suae curae commissa habeat, hinc ut

consecrari queat, a Sua Sanctitate *Platensis*[1]) episcopatus sine proventibus, cum annexa tamen consecrationis facultate, conferri solet.

Vivit hic Episcopus sub cura et tutela Domini Episcopi Zagrabiensis, cujus etiam quasi suffraganeum agit.

Defunctus Episcopus Paulus Zorchiz obiit mense Martio[2]) 1685, ordinatus fuit Romae anno 1671 mense Junio a duobus Episcopis graecis, assistente uno abbate latino, ritu graeco, uti etiam semper celebrare solitus est. Modernus nominatus Episcopus a Sua Majestate Caesarea vocatur Marcus Zorchiz, uterinus pie defuncti Pauli Zorchiz frater, a quo etiam ritu graeco ordinatus est anno 1685, quem etiam in celebrando ritum etiamnunc observat.

Est aetatis suae 27 annorum: petit circa annos ad episcopatum consequendum dispensationem. Petit et licentiam, ut ab Episcopis latinis possit consecrari. — Et quia nullus alius est, qui tam bene calleret linguam callugisticam, qui vere unitus esset sacrae Romanae Ecclesiae, et licet aliqui essent, hic tamen urgente necessitate ob fidei zelum, bonos mores sub cura PP. Societatis haustos sufficientem doctrinam, prudentiam et honestatem, etsi in summa existens egestate, esset promovendus. Haec omnia ita sese ad diligentissimam inquisitionem habere manu propria testor et sigillo.

Viennae 21. Octobris 1686.

Leopoldus C. a Kollonich,
Episcopus Jaurinensis,
(Ibid.) Eques Jerosol.

---

[1]) *Πλαταιαί, Plataeae,* urbs Boeotiae meridionalis, celeberrima victoriis Graecorum sub Pausania de Persis reportatis, episcopalis, quum staret, sub Archiepiscopo Thebano, adhuc saeculo hoc nostro episcopos suos, quamvis titulares tantum, habuit. Cfr. Moroni, *Dizionario,* t. 53, p. 313.

[2]) Eum 23. Januarii obiisse scribit Radoslav Lopašić, op. mox citando p. 157, ubi et errori Csaplovicii lucem medicinamque affert.

3.

De malis callidisque consiliis ficte tantum unitorum contra electum Episcopum sincere unitum captis.

a.

Tres epistolae Episcopi Zagrabiensis ad Cardinalem a Kollonich.

Eminentissime ac Rme. Princeps,
Domine Domine Patrone Colendissime, cum servitiorum obligatissima commendatione.

Scribo etiam in praesenti posta, uti scripseram in proxime praeterita Eminentiae Vestrae, calugeros ex Gomeria Confinii Carlostadiensis et ex Lipavina Confinii Slavoniae in mea dioecesi, circuire Valachos de instantia facienda apud Suam Sacratissimam Majestatem, ut loco Domini Marci Zorchich, quem illi nollent Superiorem vocatum vulgo Episcopum Valachorum, nominaretur aliquis schismaticus, correspondentiam habens cum Patriarchis Turcicis schismaticis, signanter autem aliquem ex eodem monasterio Gomeriae, vel aliquem Budensem, qui ut vulpes dicitur Viennae circuire ministros Aulae; alter ex dicto monasterio Gomeria etiam dicit ivisse Viennam, uterque praemissorum in pelle est schismaticus, licet affirmabant se esse unitos fidei Romano-catholicae, contra quam evomunt plura, similes Gabrieli noto Eminentiae Vestrae. Allegabunt forte Dominum Marcum esse juvenem graeci ritus, ac ejusdem caeremoniarum minus expertem, cum tamen plus haberet in capite quoad ritum graecum, juxta quem ordinatus est, et ejus caeremonias, quam omnes calugeri in praemissis monasteriis positi, nec aliud merentur sollicitantes, quam Gabrielis contubernium, aut eorum qui erant Maltam expediti. Scripsi Illustrissimo Domino V. Generali ut, casu quo duo calugeri Valachorum animos sollicitantes ad confinium Slavoniae, cui ipse ad praesens praeest, venirent, faceret cum iisdem ea, quae tales schismaticos turbatores merentur; haec vero ad praesens Eminentiae Vestrae demisse communicanda duxi. . . . Juvenes Valachi bene proficiunt hic in ordine ad futurum

calugeratum, quorum curam bonam habet dictus Dominus Marcus, quibusdam calugeris ac Valachis studentibus, quos in fide Romano-catholica instruerent, quorum instructio multum proderit ad schisma tollendum inter Valachos ac calugeros. Parcere dignabitur Eminentia Vestra, si duce confidentia frequentioribus meis eandem molesto. Quam Ecclesiae Dei, afflictae patriae, mihi, meisque felicissime valere cupio. . . .

Zagrabiae, die 29. Aprilis 1686. . . .

(Ibid. p. 13. 10.)

Eminentissime ac Reverendissime Princeps, Domine Domine Colendissime, cum servitiorum obligatissima commendatione.

Ad praesentes scribendas animavit me zelus Eminentiae Vestrae, quo fertur ad opprimendum schisma, quo Valachi harum partium imbuti essent, ita calugeri aliqui vel tacite hinc inde Valachi aliqui et forte etiam calugeri laborabunt apud Suam Smam. Majestatem, vel laborarunt, et quidem medio quorundam catholicorum, ut eadem Sua Sacratissima Majestas loco Domini Marci Zorchich aliquem ex calugeris praeficeret in Episcopum, seu Vladicam, ut illi vocant, allegantes, calugeros hactenus fuisse Episcopos dictorum Valachorum, ac calugerorum, quod est ligare authoritatem ejusdem Suae Sacratissimae Majestatis. — Intentionem suam promoventibus centum boves promisisse dicuntur, alii plures; quod calugeri fecissent in monasterio Marcha, in quo perfidus Gabriel residebat, fundato quondam per Reverendissimum Petrum Domitrovich Episcopum ecclesiae hujus Zagrabiensis pro calugeris unitis fidei Romano-catholicae; quod in Lipavina, concitando Valachos non solum contra fidem Romano-catholicam, sed contra ipsas Suas Smas. Majestates ac Illustrissimos Dominos Colonellos? Scimus dato exemplo per dictum Gabrielem in Silesia ad praesens in arresto detentum, qui licet juramentum deposuisset, de Unione servanda cum

fide Romano-catholica et schismate eliminando inter Valachos ac calugeros, perfide promissa elusit, evomendo quaecunque potuisset contra eandem fidem Romano-catholicam cum subjectis sibi calugeris. — Quod vero idem Dominus Marcus Zorchich caluger non esset, est tamen ordinatus juxta ritum graecum, quem etiam servat in ss. Missae sacrificio, et aliis functionibus ejusdem dicti ritus graeci; aliunde inter Valachos presbyteri graeci ritus in his partibus multo plures sunt, quam ipsi calugeri; et iidem presbyteri magis obediebant bonae memoriae defuncto Domino Paulo Zorchich, quam calugeri, idem modo conspicimus. Extant plures exhibitiones Sacratissimarum Suarum Majestatum, ne calugeri cum Patriarchis schismaticis in Turcia existentibus, quasi semi-Turcis correspondentiam haberent; sane si hodie Valachi aut calugeri intentionem suam assequerentur, relicto Summo Pontifice ad dictos Patriarchas pro confirmatione aut ordinatione recursum haberent; proinde licet certissimus sim Eminentiam Vestram intentionem supradictorum Valachorum authoritate sua ac zelo impedituram, pro meo nihilominus debito, in dioecesi hac Zagrabiensi commendo supramemorata. — Forte conspiratores intentione praefatorum Valachorum ac calugerorum muneribus allecti allegabunt moderna tempora bellica, promittentes fidelitatem praemissorum Valachorum ac calugerorum; sed haec promissio nulla erit, exemplis hactenus declarantibus. Cuperem in his partibus ad praesens esset Excellentissimus Dominus Comes Generalis Carlostadiensis qui talibus molitionibus obviare sciebat. Haec Eminentiae Vestrae communico ad providendum futuris, licet non ita certus sim de promotoribus; quoad intentionem Valachorum, et Illustrissimi Domini Colonelli scient talibus obviare, ubi Suae Sacratissimae Majestatis hoc in passu mandata acceperint. Si vero nullae instantiae factae fuissent pro parte dictorum Valachorum ac calugerorum, Eminentia Vestra alto suo judicio in secreto dignabitur habere. — In monasterio Marcha obediunt Domino Marco, in Lipavina ficte. Addo Eandem

Suam Sacratissimam Majestatem, etiam latinum in Episcopum posse praeficere, multo magis personam graeci ritus qualificatam, uti esset dictus Dominus Marcus, qui juxta sacros canones Vicarium agere debet Domini Episcopi Zagrabiensis, uti donatio facta sonat, pro Domino Paulo fratre ejusdem Domini Marci, Suae Sacratissimae Majestatis, siquidem in dioecesi Zagrabiensi esset. Humillime supplico, Eminentia Vestra parceret fusiori scripto, licet plurimis occupatissima. Si aliqua alia praescribenda essent Eminentiae V., credo non omissurum Dominum Marcum; quam Deo et ejus honori promovendo salutique animarum, valere felicissime cupio cum apprecatione faustissima affuturorum festorum Paschalium, et plurimorum subsequentium.

Zagrabiae die 8. Aprilis 1686.

Eminentiae Vestrae

servus humillimus et obligatissimus

(Ibid.) Fr. Martinus Borkovich.

Eminentissime ac Reverendissime Princeps,
Domine Domine Patrone Colendissime, salutem cum servitiorum humillima commendatione.

... Apud me fuit D. Marcus Zorchich, contra quem calugeri, vel maxime ex Lipavina et Gomeria Valachos concitare conantur; (Gomeria est sub Generalatu Carlostadiensi, Lipavina sub Várasdinensi intra Praesidium Crisiense et Camprocense), indigni tanquam schismatici, qui locum illum possiderent. In Marcha vero habitantes, quae est fundatio Reverendissimi quondam Domini Domitrovich, Episcopi Zagrabiensis, et Sedes Vladicarum Valachorum, sunt Episcopo magis obedientes, ac cum fide Romanocatholica uniti; optimum esset, si principales ex monasterio de Lipavina proscriberentur ac expellerentur. Literae sonantes Illustrissimo Domino V. Generali, ac Colonnello Camprocensi transmissae sunt; videbimus effectum. Sane calugeri ab Eminentia Vestra detenti longiorem merent

residentiam Sabariensem suo schismati, ac rebellioni proportionatam. Ulteriori Eminentiae Vestrae zelo praemissa promovenda ita pauperem hanc patriam, cum ecclesia mihi commissa, et me humillime commendo; Eandem Deo et ejus Ecclesiae felicissime valere cupiens

servus humillimus et obligatissimus

(Ibid.) Martinus Borkovich.

Binae literae electi Episcopi Marci Zorchich ad Cardinalem a Kollonich.

Eminentissime ac Reverendissime Domine,
Patrone Gratiosissime, salutem et servitiorum meorum commendationem.

Abunde nuper exageravi meas miserias, quae de die in diem magis et magis augmentantur, prout et literis Reverendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis intelligere licebit, quas infallibiliter hac posta ad Eminentiam Vestram diriget, qualiter calugeri monasterii Gomiriensis in confiniis Croatiae fundati, omnes praecipuos Valachos confiniorum eorundem corruperint et expetitis eorundem per propriorum sigillorum appressionem recommendatoriis literis, Viennam ad suam Majestatem Augustissimam ascendere et sollicitare meae collationis annihilationem et cujusdam schismatici ad eam promotionem. Idcirco ista Eminentiae Vestrae nota esse volui et commendata ut praevisis eorundem nefariis conatibus industriosius invigilare possit; nam praevisa et praescita vulnera minus feriunt; sed et principiis est obstandum, ne sero medicina parata deficiat. Ille caluger omnibus possibilibus modis Eminentissimae ac Reverendissimae Dominationi V. conspectum vitare studebit; non enim illum latet, Eminentiam Vestram mihi patrocinari; verum astutae vulpi ingeniose laquei apponendi sunt, quae si apprehendi poterit, caute dimittendus erit. Ille enim omnia confinia Croatiae et partes maritimas contra me incitavit, in tantum quod nullus ex hoc

monasterio ad eos venire Valachos audeat, quia venienti manifestam mortem minantur. Quin et ad haec confinia Slavoniae hisce diebus pervenit, horum etiam Valachorum animos, et sigillo appositionem sollicitaturus. Ex quo nunc in talibus circumstantiis compressus sum, quod nec ex domo exire audeam. Quare iterum iterumque obtestor, per Deum vivum, meae periclitanti vitae et per eam magna ex parte optatae sanctae Unionis Eminentissima ac Reverendissima Dominatio Vestra opem ferre non differat. Et haec omnia fiunt ex diuturna donationis retardatione. Haec alto judicio Eminentiae Vestrae ponderanda relinquo, plura ex literis Reverendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis superius nominati. Quibus Eminentissimam ac Reverendissimam Dominationem Vestram divina bonitas salvam et incolumem diutissime conservet, cujus favoribus et gratiis me obnixe recommendando persevero

Emmae. ac Rmae. Dominationis Vestrae

Datum Marchae 27. Aprilis 1686

servus et capellanus obligatissimus

(Ibid. p. 24. 4.) Marcus Zorchich.

Eminentissime ac Reverendissime Domine Domine Patrone Gratiosissime salutem et servitiorum meorum humillimam commendationem.

Binas simul Eminentissimae ac Reverendissimae D. V. percepi, ex quibus perfidos calugeros schismaticos condignam suae indignitatis mercedem percepisse intellexi. Qui antequam Viennam ascendissent in monasterium Lipavina celebrarunt Concilium (uti mihi ex uno qui ei interfuit intimatum est), in eoque concluserunt, si negotium sibi ad vota succedat, nos omnes quicunque per piae memoriae Reverend. Dominationem fratrem meum sumus ordinati, ab omni sacramentorum administratione suspendendos, tanquam male ordinatos et latinezatos, quos ex nomine auctoris quasi sectarii Paulistas vocant, Domum Zagrabiensem, quae est seminarium alumnorum sicut et bona Pribichensia,

dispergendis alumnis dividere; ex his siquidem dicunt omnium malorum originem et schismatis ruinam (quod illi orthodoxam religionem appellant) promanare affirmant. Et haec se nullatenus effecturos diffidebant. Si nulla alia re vincemus, inquiebant, saltem summa pecuniaria evincemus, nam infallibiliter 600 aureos secum assumpserunt, quos ex contributione Valachorum acquisiverunt. Quam pecuniam ut et illis Eminentissima ac Reverendissima Dominatio Vestra extorqueat, curam adhibebit, et ut ad pios usus, non ad profanos, quo destinata erat, convertatur, suo sapientissimo judicio disponere sciet. In hac pecunia illi ultimatim confidebant, unde se tributuros ministris Augustae Aulae quorum intererit alicui 30, alicui 50, alicui etiam 100 aureos promittebant et inde vel maxime nihil me posse illos impedire, quod sim penitus pecunia destitutus, a Valachis autem nullatenus adjuvandus. Cum itaque jam illi sint in manibus, credat mihi Eminentissima ac Reverendissima Dominatio Vestra, si dimittuntur impuni, quinimo, et hi qui manserunt calugeri in utroque monasterio illorum complices donec extirpabuntur, nihil boni sperandum est; nam quamvis inhiberi possint ne publice populum subvertant et seducant, clam id facere sicut consueverunt nullatenus inhiberi poterunt, neque illorum professio suspicienda est, quae si centies iterabitur, nunquam plene servabitur; illi enim, etsi ore fateri ex necessitate cogentur, dummodo corde contrarium credant, sibi idem esse non dubitant; haec mihi manifeste constant, nam et me ad id hortati sunt et sollicite persuadere satagebant, homines externa judicare, Deum autem corda intueri asserentes; insuper mihi, si consensum praebuero illorum perfido consilio, amorem et favorem Valachorum ab iisque omnium rerum opulenta affluentia pollicebantur, secus nullo modo vitae periculum evadendum. His praevisis cavendum est ne fiant novissima pejora prioribus. Caeterum heri fui apud Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Episcopum Zagrabiensem, qui mihi copiam decreti Suae Majestatis Sacratissimae pro installa-

tione et menstrua pensione tradidit, expeditio autem Graecio necdum venit. Ille alumnus, qui Carlostadii detinebatur, nescio cujus auctoritate demissus est, et inter Germanos Dragoneros inscriptus, qui mihi et monasterio publice minatur exitium. Haec omnia providentiae Eminentissimae et Reverendissimae Dominationis Vestrae commendo, cui pro tot laboribus et curis in favorem meum perpessis quas possum refero gratias, defectum autem Deus ter Optimus Maximus suppleat, et, ut copiosam mercedem retribuat, ardentissimis instabo votis, et precibus, quibus me Eminentissimae ac Reverendissimae Dominationis Vestrae favoribus et gratiis ac paterno affectui humillime commendo perseverans

Emmae. ac Rmae. Dominationis Vestrae

Datum Marchae, 19. Maji 1686

servus ac capellanus obligatissimus

(Ibid. p. 13. 10.) Marcus Zorchich.

C.

De idoneis, propter maximam populi necessitatem, cum extraordinaria in jure ecclesiastico dispensatione absque mora promovendis.

Ex literis Cardinalis a Kollonich ad S. Congregationem de Propaganda Fide ex anno 1700.

... Perscriptum jam antehac a me fuerat, extremam pro multorum millium animarum salute in his partibus necessitatem dependere ex eo, ut graeci ritus Episcopi, patriae linguae periti, procurentur. Tales vero ob graecorum Episcoporum, alios in Episcopum consecrare valentium, defectum hoc tempore haberi nequeunt, eo quod per mille Italica, seu ducenta milliaria Germanica nonnisi unus graecus Episcopus, nomine Camillus, Munkácsensis, Romae ab Alexandro VIII. felicissimae memoriae consecratus, bonae quidem vitae et zeli multum in vinea Domini laborantis, existat; ob viarum distantiam aliasque difficultates, quarum non exigua est, quod lingua graeca,

triplici dialecto distincta, quasi triplices inter se differentes nationes, quodam tamen speciali odio dissidentes, constituat, conveniri non potest. Accedit quod hunc Episcopum Munkácsensem pleraeque, sive illae Adriatico mari in Croatia et Slavonia vicinae; sive istae Tibisco ac Transilvaniae adjacentes, sint gentes, ut inimicum plane aversentur. Interea Episcopi schismatici aut potius athei et sine fide homines, absque ulla consideratione simoniace quosdam in sacerdotium assumunt et ordinant, in matrimoniis, divortiis, bigamia et omnibus sacramentis pro libitu dispensant ita, ut unus quandoque duabus aut tribus foeminis, quasi uxoribus, ex dispensatione talium Episcoporum abutatur. Sic denique vivunt, ut sine fide, sine lege agentes merito dubium moveant, an ullus eorum in sacerdotem, minus in Episcopum, rite et valide sit consecratus.

Tantis malis et scandalis unicum videtur superesse remedium, ut Sua Sanctitas clementissime dispenset circa Episcoporum ad consecrationem concursum ad hoc, ut Romani (Latinos hos vocant Graeci) Episcopi audeant tres e Graecis, quos prae reliquis huic muneri aptiores et capaciores repererint, in Episcopos consecrare, ut sic consecrati deinde necessitate urgente possint in assistentia duorum latinorum seu Romanensium Episcoporum, si Graeci haberi non possent, alios pariformiter episcopali ordine insignire. Hac quippe ratione et legitimos Graeci Episcopos consequentur, et legitimos hi deinceps successores in episcopali dignitate, ac etiam sacerdotali characters relinquent; quum hucusque non sine maximo fundamento credi possit, apud Graecos cum multorum millium animarum jactura, nullum seu validum seu licitum, sed omnino nullum (et Deus scit, a quanto tempore neglectum) fuisse sacerdotem.

Quodsi opponatur, non reperiri modo subjecta tantae dignitatis capacissima, reponetur: si hoc tempore non habemus capacissima, inveniemus saltem capacia et summe necessaria, adeoque sufficientia pro nunc, donec efformentur capacissima. In diversis enim locis et Seminariis

educantur similia ad statum ecclesiasticum subjecta, graecos ritus observatura. Et si praeterea Episcopi obligabuntur, ut in omnibus fidei rebus et animarum cura, nihil resolvant, nihil exerceant sine praescitu assistentis catholico-romani theologi, qui nomine Suae Majestatis et collato salario, per me, tanquam Primatem, Episcopo adjungetur. Atque ita ista subjecta promovenda, si actu non sint capacissima ad episcopatum, successive per assistentiam catholicorum theologorum reddentur capacissima. Forte dicetur, haec fieri posse suo ordine et via, per Nuntiaturam et Curiam Romanam. Non quidem hoc negatur. Experientia tamen monstrat contrarium. Est quippe Episcopus in Croatiae finibus a duobus et ultra annis per Suam Majestatem nominatus, cujus ne processus quidem finitus, minus submissus est. Insuper, ut audio, adhuc longo tempore non expediendus. Interim millenae animae non solum in periculo, sed manifesta perditione per seductionem schismaticorum Episcoporum constitutae hinc inde morantur. Et quia catholicis sacerdotibus carent, ad schismaticos non praemisso examine, verine tales sint sacerdotes necne, incaute et damnose accedunt. Praedictus *Episcopus* Romae titulo *Platensis,* hic autem *Svitensis* dicitur, qui ex clementia Suae Majestatis et unius alteriusve auxilio vel eleemosyna alitur. Is jam tertia vice ex istis remotis partibus huc ad finiendum processum sub spe consecrationis advenit. Sed tempus et pecuniam frustra consumens adhuc nullam spem consecrationis obtinendae, donec praescripta tolletur difficultas, sibi affulgentem habet.

Quare in summa hac necessitate tam urgente, pro hac saltem vice, Sua Sanctitas dignetur in tot animarum redemptionem et salutem exercere actum clementiae dando licentiam seu dispensationem, ut Episcopus in Croatiae confinibus Platensis dictus possit ab Episcopis catholico-Romanis ad episcopatum graeco ritu administrandum consecrari. Siquidem persona in hac necessitate et capax est et callens linguam latinam; insuper absoluta philosophia etiam theologiam moralem frequentavit, ac linguas in illis

partibus necessarias et intelligit et loquitur. Per hunc sic consecratum Episcopum possunt aliae sacerdotum ordinationes hujus sui graeci ritus in alias personas aptas exerceri, ex quibus sacerdotibus temporis tractu iterum alii in Episcopos pro partibus partim Tibiscanis, partim Petro-Váradinensibus (ubi etiam linguam a Croatiae finibus diversam callere opus est) partim pro Transilvanicis in assistentia Episcoporum latinorum consecrarentur. Ne tamen praejudicium aliquod Nuntiaturae accersere velle videar, haec omnia cum scitu Illustrissimi et Reverendissimi D. Nuntii perficere desidero.

Urgente porro necessitate, ubi periculum animarum in mora est multiplex et continuum, ne a pseudo-patriarchis Episcopisque schismaticis, imo quovis schismatico pejoribus animarum sub mea, utpote Metropolitana Strigoniensi cura existentium, ruina promoveatur, rogo atque obtestor, ut celerem et quidem celerrimam resolutionem et gratiam consequar. Neque enim hic vel media pro Episcopis sustentandis, vel pecunias, vel aliam assistentiam efflagito, sed solam et puram tres in graeci ritus usum Episcopos consecrandi licentiam. Si tamen aliquam ultro submittere pecuniam placuerit, applicabo eam sancte et bene, imo optime, in Dei gloriam et animarum salutem, etsi forent milliones. . . . (B. U. B. pp. 163—165.)

Responsum S. Congregationis.

De confirmatione Episcopi Gabrielis Turchinovich.

Eminentissimo e Reverendissimo Signor mio Osservandissimo.

Si è compiaciuta la Stà. di Nostro Signore di commettere la cura spirituale de' Valacchi dimoranti nella diocesi di Zagrabia al P. Gabriele Turchinovitz col titolo di vescovo Platense[1]), conforme desiderava l' Eminenza

[1]) Hic est antistes ille qui proxime ante Georgium Jugovich episcopatum tenuit, quique contra omnem documentorum fidem alienus ab Unione fuisse perhibetur a Schwicker loco superius a nobis indicato p. 712.

Vostra, e fu praticato con i di lui antecessori. Per quello poi che riguarda la consacrazione di esso, questa Sacra Congregazione ha stimato più espediente d' inviare in coteste parti uno de' vescovi greci, che si ritrovano qui in Roma, quale ad ogni cenno di Vostra Eminenza si metterà in viaggio per Vienna, o per altro luogo, che Ella giudichi poter' esser più comodo per farsi detta consacrazione[1]), per cui Nostro Signore dispenserà dall' assistenza delli due vescovi; sopra di che si aspetta quanto prima la spedizione de' Brevi opportuni, che spero potrò trasmettere all' Eminenza Vostra nel futuro ordinario. In quanto poi alla deputazione degli altri tre Vescovi per le vicinanze del Tibisco, di Peter-Váradino, ed in Transilvania, potrà Vostra Eminenza favorire di proporre i soggetti, che giudicherà più idonei per tal impiego, con dar notizia delle loro qualità, e con individuare i confini de' territorii per ciascheduno di essi; poichè attese le sagge insinuazioni dell' Eminenza Vostra, vi si potranno da Nostro Signore deputar Vicarii apostolici con titolo di Vescovi. Che è quanto devo in tal proposito accennarle per parte ancora di questi Eminentissimi miei Signori; rassegnando all' Eminenza Vostra in tal congiuntura il mio più rispettoso osssequio, le bacio humilissimamente le mani.

Roma 13. Agosto 1701.

D. V. Eminenza, alla quale annessi trasmetto i Brevi sopraccennati, essendo riuscito l' haverli per questa sera per maggior celerità in un negozio di tanta premura. E mi rassegno di nuovo all' Eminenza Vostra

hummo. e divotmo. servitore
Fr. Card. Barberini Prefetto.

---

[1]) Maluit tamen Kollonichius Gabrielem Turčinović a laudato antistite Munkácsiensi in Episcopum consecrari, prout patet ex literis d. d. Viennae 30. Novembris anni 1701, quibus Cardinalis Josepho de Camillis pro beneficio consecrationis in electum Platensem collato gratias agit. Cfr. Duliskovics, *Čerty ugro-russkich*, III., p. 6. — In codice mscr. B. P. V. 12096 annotatum praeterea est ad an. 1701, „Platensium Episcopum in graeci ritus praesulem *assistentibus Romanae Ecclesiae praelatis* fuisse consecratum."

Caput II.

De historia ecclesiae graeco-catholicae in Croatia et Slavonia generatim.

Ex Memoriali mscr. Episcopi Stanich[1]).

Quum apud Caesaream Aulam de nova circumscriptione dioecesium graeco-catholicarum ageretur annis 1809 et 1810, atque ad arduum hoc negotium facilius expediendum plures consiliarii aulici dioecesis Crisiensis suppressionem vel saltem canonicam cum novo aliquo episcopatu in Hungaria erigendo conjunctionem suaderent, Constantinus Stanić, ecclesiae Crisiensis tunc vacantis Vicarius et Administrator (postea Episcopus 1815—1830), sententiam ab imperatore rogatus, insigne volumen obtulit, *pro jurata fide, qua se olim Romae patriae suae devovisset, obligatum se sentiens, episcopatum, cujus indignum membrum se agnosceret, omni animi sui vigore defendere* (Inductionis n. 7). Titulum operi huncce praescripsit: *Officii dioecesani Crisiensis relatio et respective demissa opinio super regulatione episcopatuum graeco-catholicorum per Hungariam, in specie de episcopatu Crisiensi: conformiter ad benigno-gratiosa Intimata de dato 27. Martii 1810, N. 4935, et 28. Augusti e. a., N. 17070.* — Materiam in septem articulos distribuit, quos ita inscripsit:

I. Quae origo episcopatus graeco-catholici in Croatia et Slavonia? quae ejus vicissitudines?

---

[1]) De eodem hoc argumento plura lectione digna habet cl. Dnus. Radoslav Lopašić, *Karlovac. Poviest i mjestopis grada i okolice.* Zagreb. 1879. Iis tamen ex Symbolis nostris aliquid clarioris luminis affusum iri, eruditus lector, instituta collatione, facile animadvertet. Sic enim, ut hoc tantum attingamus, primo statim aspectu deprehendet, ex manifesta ignoratione veri factum esse, ut auctor et Marcum Zorčić assereret presbyterum fuisse ritus latini (p. 157), et Gabrielem Miakić narraret e vita cessisse Graecii (p. 155), et titulum Episcopi Platensis conjiceret esse desumptum a loco Plaški (p. 155), ubi Episcopus schismaticus Carolostadiensis sedem habet.

II. Quae origo episcopatus Crisiensis? quae causa ejusdem canonizationis?

III. Quo jure ejusdem abrogatio et ad vicariatum redactio suadetur?

IV. Plusne boni religioni accedat, si hic episcopatus tollatur, et alter in Hungaria erigatur? an vero, si hoc retento Munkácsiensis per vicariatus regatur?

V. Quae objiciuntur, suntne talia, ut abolitionem, an non potius stabilitionem episcopatus suadeant?

VI. Quae media sint, ut finis intentus in episcopatu obtineatur? Ubi una de Abbatia s. Pulcheriae de Crisio?

VII. Quid relate ad dismembrationem episcopatus Munkácsiensis sentiendum?

Primum atque alterum articulos in forma extensa hic repraesentamus ex exemplari, quod manu Rmi. Georgii Smičiklas, Episcopi Crisiensis (1857—1881), fideliter ab originali descriptum hodieque servatur in tabulario ecclesiae Crisiensis, unde illud Illmus. et Rmus D. Elias Hranilović de Cvietašin, ejusdem Sedis antistes, pro eximia sua erga nos benevovolentia nobiscum communicare est dignatus, in nostros scilicet lectorumque nostrorum usus, quantum e re esse videretur, transferendum: pro quo singulari sane beneficio maximas, quas possumus, gratias referimus, graeco more, solemni gratitudinis epiphonemate annorum diuturnitatem cum omnimoda salute bene precati: *Εἰς πολλὰ ἔτη! Mnogaja lěta!*

Articulus I.

Quae origo episcopatus graeco-catholici in Croatia et Slavonia? quae ejus vicissitudines?

Ut origo hujus episcopatus intelligi possit, praeprimis de origine populi graeci in Croatia aliquid praemittendum judico. An aliquando Croatae universim ritum graecum secuti sint, et an eorundem secessio ad patriarchatum Constantinopolitanum anno 868 circiter facta eosdem ritus graeci fuisse probet, res est, quae in pragmatica regni Croatiae historia pertractari solet. Modernos tamen in regno Croatiae Graecos non illorum Croatarum antiquorum posteros esse, sed cum fine saeculi 16. in Croatiam et Slavoniam ex Serbia et Bosnia immigrasse, patet abunde

ex historia, quam Canonicus Zagrabiensis Balthasar Kerchelich in *Notit. prael. Pannoniae* pluribus persequitur.

Jam inde ab eo tempore, quo Tartari Hungariam devastaverunt, dein vero Turcae imperium Bulgariae et Serbiae et regnum Bosniae infestare coeperant, amoto ab Hungaria periculo, non paucae familiae ex regnis Bulgariae, Serbiae et Bosniae ad ditiones regni Hungariae transmigrarunt, quarum pleraeque in terris et bonis regiis illocatae erant, ac in monumentis Hungaricis nomine *Rascianorum* vel *Valachorum* compellantur. De his videndi articuli privilegia civitatis Köve continentes, Sigismundi de anno 1412 et 1428, Ladislai 1450 et 1455, Mathiae I. de 1464, 1473, 1474, 1477 et 1481, Vladislai II. de anno 1495, reginae Annae de anno 1503 et Zapolyae de anno 1536.

Sed quoniam praecitati articuli ad solos Valachos et Rascianos in Hungaria habitantes referuntur, — quaenam horum in Croatia et Slavonia origo ultro indagandum restat. Prima notabilior Rascianorum ex Bosnia et Serbia migratio ad initium regiminis Ferdinandi I. referenda est. Novi hi emigrantes *Uskokorum* nomine a Turcis compellabantur, prout etiam *Predavci*. *Uskok* transfugam, *Predavec* proditotem notat. Hos pro custodia confiniorum destinaverat Imperator, iisque terras veterum incolarum dictorum confiniorum, qui vel metu Turcarum fugerant, vel ab his deleti erant, ea conditione contulerat, ut a daciis quibusque liberi manerent, arma tamen adversus haereditarium hostem gestare tenerentur. Literae privilegiales Ferdinandi in favorem populi Sichelburgensis, qui nunc in provincia Illyrica jurisdictioni Episcopi Crisiensis subjectus est, sunt de anno 1544; reliquorum confiniorum illocationales literas legere non licuit, quas nec exstare inde facile intelligitur, quod eorundem domus perpetuis Turcarum excursionibus expositae omni momento in fumum et flammam abiverint, atque habitatores silvas et montes petere coacti fuerint.

Migratio sub Simeone Vratanja, primo Episcopo Svidnicensi.

Altera memorabilior populi ex Serbia et Bosnia migratio incidit in tempora Rudolphi II., quo tempore Ferdinandus II., Archi-Dux Austriae, confiniorum directionem et regimen habebat. Monachus scilicet quidam Vratanja, Ord. S. Basilii M., evocante, ut probabiliter supponit Kerchelich in *Notit. prael. Pan.* pag. 431 et ejusdem Simonis Vratanja literae (hic sub A) adnexae testantur[1]), Episcopo Zagrabiensi Petro Domitrovich, cum confratribus suis monachis, ac cum innumerabili de gente Rasciana seu Valachica familiarum numero ex Turcicis ditionibus ad Croatiam et Slavoniam circa annum 1600 transmigravit, unde magna pars confiniorum Banalium, ac Várasdinensis generalatus impopulatus est.

Quis eorum curam spiritualem ante erectum episcopatum gessit?

Antequam ulterius prosequar, duas quaestiones resolvendas habeo, — *prima* est: qua ratione populus Rascianus, antequam proprios Episcopos obtinuisset, spiritualiter gubernatus fuerit? — *secunda:* cur populus ritus graeci universim in Croatia et Slavonia *Valachicus* fuerit appellatus, ac nunc etiam appelletur?

Ad 1. Adamus Kerchelich *Not. prael. Pannoniae* pag. 431.: *facili,* inquit, *negotio ad sacra ritusque Romanos deduci poterant, imo a nostris parochis sacramentis providebantur, templa frequentabant nostra, ipseque Petrus Domitrovich ad episcopatum plane Zagrabiensem venit, verum Roma haec difficultante, proniorque ad indulgendum, ut e ritu latino ad graecum quis transeat, ac ut e graeco ad latinum, ingens causata est confusio, plebsque arguere incipit, tutiora sanctioraque debere esse graeca quam latina sacra, cum Graecis non admitteretur ad ritus latinos transitus.*

---

[1]) Documenta, quibus (sub literis A-O annexis) memoriale suum instructum voluit Stanić, brevitatis causa non describimus, quum, ubi lubitum fuerit, jam Crisii ac Viennae ex Archivis haberi possint.

Et qui transierant redire cogebantur, eo effectu, ut non pauci ex Latinis ad Graecos transiverint, qui in ipsis legibus Predavci *vocantur.*

Kerchelich corrigitur. — Pace dixerim viri de historia patriae caetera bene meriti, quod dicta sua cum historia nullatenus cohaereant. Ac illud praeprimis certum est, populum in Serbia et Bosnia suos habuisse sacerdotes, et hos quidem uxoratos, quos emigrante populo una ad Croatiam et Slavoniam commigrasse eo certius est, quod alias populo destituti omnibus vitae mediis privarentur; ab his igitur sacramenta percipiebant, non a latinis parochis. — Patet exinde quoque, quod Rasciani distinctos pastores habuerint, quod in locis mixtis utriusque ritus ecclesiae paris antiquitatis, et Rascianae quidem cum graeco-illyricis epigraphis habeantur; cui id bono fuisset, si iis et iidem pastores et communia templa fuissent? Quid quod Baro Valvassov, diligentissimus Carnioliae scriptor, fateatur tom. 2., lib. 6., se quantalibet adhibita industria ritus et consuetudines Uskokorum ob linguae diversitatem vix tandem experiri potuisse ex certo eorum popa, *Pruschevich* dicto, in cujus familia perpetua erat sacerdotum successio. Sed et decreti 5. Mathiae I. art. 3. et 4. anni 1481, nec non Vladislai II. decr. 2. art. 45. anni 1495 id aperte innuerit, dum prohibent praelatis latinis, ne ullas a Rascianis, Ruthenis, Valachis et aliis schismaticis in quibuscunque terris Christianorum residentibus decimas penitus exigant.

Quam autem procul a veritate sit, populum ritui graeco addictum ad ritum et sacra Romana perduci potuisse, nisi adhibita violentia, ex decursu hujus relationis patebit. — Cum haec violentia ac nisus latinorum parochorum populum graecum ad latinos ritus amplectendos cogendi, aut fraudibus et pollicitationibus alliciendi praecipuam gravaminum partem adversum Ecclesiam Romanam, quae in concilio Florentino salvas esse voluit consuetudines et libertates Graecorum, constituerit, ac ex controversiis cum protestantibus habitis innotuerit, quam inique

novitatis eadem Ecclesia argueretur, quacum omnes orientales ecclesiae licet moribus et consuetudinibus adeo inter se diversae consisterent, sapientissime certe constitutum fuit, ut ne populus orientalis sub obtentu Unionis consuetudines suas deserere cogatur, sed ut quisque in ritu suae ecclesiae perseveret, — imo quia admodum raro fieri solet, ut quisquam e molliore ad rigidiorem disciplinam transire velit, non sine ratione a Summis Pontificibus indultum fuit, ut salva dogmatum unitate Latino ad graecum ritum transire liceat, ut per id persuaderetur Graecis, ritus suos a Romanis aestimari. — Caeterum cum facta ab adjunctis pendeant, quidnam suaserit, ut aliquando, qui ritum latinum amplexus erat, ad graecum redire debuerit, ex iisdem adjunctis dijudicandum est. Quod autem id generatim in praxi non sit, ut ad graecum ritum revertantur, qui latinum aliquando amplexi sunt, id idem canonicus Kerchelich in citato opere pag. 520 testatur: „*Catholici*, inquiens, *de die in diem Deo favente ita augentur, ut majore ex parte, exceptis ad Illovam et versus septentrionem montium incolis, vix pagus reperiatur, qui commixtus catholicis non sit, pluresque pagi sunt, quos ante 30 annos meri schismatici inhabitarunt, nunc autem vix aliquis in illis reperiatur, qui catholicus non sit.*“ Quis novos hosce catholicos unquam ad ritum graecum redire coëgit, quos in ritu graeco perseverare gravissima pericula prohibebant — ut ex testimonio ejusdem canonici Kerchelich hic (sub B) apparet. Quod autem eos Predavcios in legibus dici patet, qui latinos ritus deserunt, est error incondonabilis in viro historico et tabulae districtuum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae assessore, qui ex glossa ad art. 37 et 38. anni 1655 significationem et originem hujus vocis facile didicisset. Unde igitur populus sui ritus episcopo carens sacerdotes accipiebat? *Responsum.* Ab episcopis in Serbia Bosniaque constitutis, quod postea clarius deducetur.

Ad alterum, *cur nempe Rasciani Valachi compellati sint,* Baro Valvassov *hist. Carniol.* tom. 2., lib. 6., pag. 296 pluribus respondet, qua de re etiam Bonfinius,

Jovius aliique plures tractarunt. Vox *Valachus* civili et ecclesiastico sensu spectari potest; — ac priori quidem sensu nonnisi incolae antiquae Daciae, Moldaviae, Valachiae et Transilvaniae appellari possunt. Valachus idem est porro ac Italus (Latinus) — in slavicis autem dialectis *Lah, Vlah, Voloh* Italum denotat — populis porro illis nomen hoc inde adhaesit, quod Trajanus coloniam Romanam ad Daciam transposuerit, cujus se Valachi posteros esse credunt, indeque se communiter *Romunyi,* seu Romanos vocant[1]).

Quando haec iis nomenclatio accessit? — At cur populi Illyrici, et quidem ii soli, qui ritum graecum sequuntur, *Valachi* vocantur? quum ante saeculum 14. nec vestigium nominis Valachici in Bulgaria, Bosnia et Serbia, multo minus in Croatia et Dalmatia occurrerit, 15. autem saeculo jam in decreto Mathiae I., quod superius citavi, occurrat vocis hujus translatio in gentem graeci ritus Illyricam, intra finem saeculi 14. et initium 15. quaeri debet. Fuit autem occasio sequens: ex quo Ladislaus Bessarabus, Valachiae princeps, circa annum 1369 a Bulgaris rex proclamatus, Vidinum sedem regiam, ejecta inde Ludovici, Hungariae regis, militia occupavit, Valachorum nomen ultro intra provincias Illyrici propagari coepit. Nam noverca hujus principis, Clara, Dorotheam filiam Strašimiro, Bulgariae imperatori, et alteram filiam Angjam (Angelam) Urošio, Serbiae imperatori, tradiderat nuptui[2]). Non multo post Valachus, Valachorum Vojvoda, Banus Bosniae erat, quem Jadrenses circa annum 1393 civitate donaverant. Cum fine igitur saeculi 14. familia principum Valachiae in Bulgaria, Serbia et Bosnia dominabatur, imo et in Dalmatia innotuit, per quam perin et nomen Valachicum in his provinciis propagatum est.

Cur nomen solis graeci ritus incolis datur? — Cur autem solis rituum graecorum sectatoribus proprium

---

[1]) Relege quae dicta superius sunt pp. 141—142.
[2]) Cfr. Kalendarii t. I., p. 452.

manserit, haec erat occasio: Dum Urbanus V. Pontifex fratres minores s. Francisci pro conversione Bulgarorum (a schismate scilicet ad Unionem) misisset, hi non contenti conversione fidei, populum Bulgariae ad ritus quoque latinos pertrahere volebant, Ludovici auctoritate suffulti. Haec rituum mutatio magnam in populo excitaverat sensationem; unde Ladislaus, Valachiae princeps et jam Bulgariae rex hanc fratrum minorum agendi rationem improbans, eosdem ex Bulgaria secedere jussit. Factum hoc indigne tulit Pontifex atque acerbas ad Ladislaum literas dedit, quas Baro Pejachevich[1]) in *historia Serbiae,* colloquio 10. per extensum producit. — Divisus jam est populus Bulgariae: pars antiquis consuetudinibus adhaerebat, pars per minoritas conversa latinum ritum sequebatur: priores Valachi universim compellati fuere ad discrimen rituum latinorum. Hinc quum hodierni Rasciani in Hungaria et Croatia degentes ex Bulgaria, Serbia et Bosnia reapse emigraverint, non mirum est, eosdem Valachos compellari, quod idem est, ac schismaticos dixisse. Nunc nomen istud jam pro schismatico, jam pro rituum differentia sumitur. Vulgus ipsius religionis differentiam hoc nomine actutum intelligit. Dantur inter seniores etiam ecclesiasticos, qui omnes quotquot ritum graecum sequuntur, seu catholici sint seu schismatici, una voce Valachos compellant. Si id quidem ad solum rituum discrimen designandum adhibent, ferendum adhuc est; magna etiam vis est consuetudinis, quae voces usu probatas non facile antiquari permittit. Sed haec satis ad eruditionem; revertamur ad orbem.

Origo episcopatus Svidnicensis.

Simeon Vratanja, de quo superius commemoravi (p. 733), vix in ditionibus hungaricis firmiter fixo pede divinae obe-

---

[1]) Is est P. Franc. Xav. Pejačević S. J., de quo legi possunt, quae ex Katona, Caballero, Horányi, Stöger paucis enotarunt De Backer, *Bibliothèque*, t. 2., p. 1839 et Wurzbach, *Biogr. Lexicon*, t. 21., p. 436.

diens inspirationi Romanum Pontificem pro vero Christi Vicario, sanctique Petri successore, ac universalis Ecclesiae Dei capite et gubernatore agnovit, gentemque Rascianam secum ex Turcicis partibus adductam ad veram Dei cognitionem informare, pietatem cultumque Dei in iis promovere, nec minus in fidelitatis constantiaeque officio erga Augustam Domum Austriacam, sacramque regni Hungariae coronam conservare, confirmare et stabilire adnitebatur. Sedebat autem eodem tempore super cathedra Zagrabiensi Episcopus Petrus Domitrovich[1]), quem canonicus Kerchelich supponit ex gente Rasciana oriundum, sed mutato ritu, studiis et virtute eluctatum eo, ut praesul Zagrabiensis fieri mereretur. Is igitur cupiens novello huic populo opitulari, utque in Unione catholica perseveraret, duo ad pium hunc finem opportuna judicavit: Episcopum eidem populo dare, et monasterium pro Basilitis erigere.

Ac primo quidem monasterium in monte Marcha prope Ivanich in Comitatu Crisiensi situato sub titulo s. Michaelis Archangeli de Marcha, ab olim quidem praeexistens, sed ruinosum fundavit, exaedificari et instrui fecit, cui dictum Simeonem Vratanja qua archimandritam seu abbatem praefici, eundemque dignitate episcopali sub titulo Episcopi Svidnicensis insigniri curavit, quem anno Domini 1611 Papa Paulus V. confirmavit, consecravit, ipsique monasterio canonicam formam dedit[2]). Suum quoque consensum praebuit Ferdinandus sub die 23. Martii 1611, ultroque confirmavit sub die 10. Januarii 1612, ut ex copia in ejusdem diplomate hic (sub C) producto apparet.

---

[1]) De Episcopo Domitrović succincta notitia extat in *Schematismo cleri archidioecesis Zagrabiensis pro an. 1883*, p. XII.

[2]) In allegata constitutione Summus Pontifex ad rem praesentem haec habet:

„Expositum fuit nobis nuper nomine venerabilis Fratris Simeonis, Episcopi Rascianorum catholicorum ritus graeci, intra Hungariae, Croatiae et Slavoniae fines, et in extremis Carnioliae partibus consistentium, quod dilecti filii Rasciani in fide et Unione catholicae Ecclesiae ritu graeco viventes, e Turcarum tyrannide elapsi, in diversas regiones secesserint, eorumque magna pars in locis prae-

Ut porro praedictus Episcopus et abbas cum monachis vitae media haberet, idem Episcopus Petrus Domitrovich ex bonis mensae suae episcopalis in provincia Ivanich, Comitatu Crisiensi ingremiata situatis, excidit tractum silvae montosae, Marcsa vocatae, quam ipse Episcopus et abbas cum religiosis eorumque successores jure perpetuo et irrevocabiliter tenerent et possiderent. Fundationales expeditae mense Septembri 1612 ac decreto Ferdinandi II. firmatae die 10. Febr. 1612, ut in adnexis (sub D) patet.

Unde episcopatus Svidnicensis dictus?

Atque en origo episcopatus graeco-catholici in Croatia et Slavonia, qui sub nomine episcopatus *Svidnicensis* usque ad annum 1776 in quibuslibet publicis et privatis documentis comparet. — Jam illud quaerendum: *undenam titulus episcopatus Svidnicensis, anve hic graecus aliquando vel latinus fuerit episcopatus?*

Titulum hunc eundem fuisse, qui nunc Pristinensis dicitur, nonnulli autumati sunt[1]). Alii non Svidnicam, sed Svinicam scribendum putant deceptumque esse germanum diplomatis scriptorem, qui Svidnicam (Schweidnitz), Silesiae urbem, prae oculis habuisse videtur[2]). Si ex temporis adjunctis disquisitio instituatur, quum a populo ex-

---

dictis domicilium constituit; et ipse Simeon Episcopus dictorum Rascianorum, animarum saluti invigilans, in locis desertis Montis Marchae, Zagrabiensis dioecesis, quamdam ecclesiam pridem sub invocatione *Omnium Sanctorum* aedificatam, Turcarum tamen impietate penitus dirutam et desolatam, restaurari ac prope eam quasdam aedes ad formam monasterii construi curet. Si autem in aedibus hujusmodi unum monasterium Ordinis s. Basilii erigeretur et instrueretur, illique dicta ecclesia pro ecclesia concederetur, ex hoc profecto divinus cultus ejusdem monasterii augeretur et praedictorum Rascianorum spirituali consolationi plurimum consuleretur. . . ."

[1]) Cfr. Kalendarii t. 1., p. 448.

[2]) Alii appellationis originem a titulo antiquae capellae Marčensis *Omnium Sanctorum* (palaeo-slovenice: *svěch svjatich*, serbice: *svi sveti*) deducunt, slavicis vocabulorum elementis corrupte ac varie in unam vocem latinam (*Svitensis*, *Svidensis*, *Svinicensis*, *Svidnicensis*) mutatis; alii extinctum episcopatum latinum *Svacinensem* (apud Theiner, *Monum. hist. Hung.*, t. 1., p. 422; t. 2., p. 86) seu *Svacensem* (apud Farlati, *Illyrici sacri* t. 1., p. 308) sub

petitus fuerit Episcopus, naturale est, quod neo-erecto Episcopo is titulus datus sit, qui et notus populo, et acceptabilis credi potuit; — talem autem ex Bosnia et Serbia desumi oportuit[1]). Sed quoniam haec controversia intra Sedem Apostolicam, intra Episcopum Zagrabiensem et intra reges Hungariae jam sub quarto et quinto Simeonis Vratanja successore circa annum 1660 agitari coepit, nec definiri potuit, eam pro nunc missam facio.

Illud potius inquiri meretur, an Episcopatus Svidnicensis in sui origine velut vicariatus Episcopi Zagrabiensis, quove titulo dici possit. Canonicus Kerchelich ex notis Episcoporum Zagrabiensium, praetendit, Petrum Domitrovich propterea Simeoni Vratanja Marcsam dedisse, ut vicarius ejus quoad populum ritus graeci in sua dioecesi existentis esset.

Haec suppositio legenti bullam Pauli V., diploma Ferdinandi II. et Ferdinandi III., prout et donationales Petri Domitrovich omnino falsa apparebit, nec ad hoc Petrum Domitrovich intendisse credo.

Et quidem nec Simeon Vratanja, nec populus cum eo commigrans ad jurisdictionem Episcopi Zagrabiensis originarie spectabat; — populus autem e Serbia et Bosnia egressus, cujus dux erat Simeon Vratanja, graeco ritui, et quidem, ut supponitur, schismaticorum erat addictus. Quomodo igitur ad jurisdictionem catholici Episcopi spectabat? sed illud potius dicendum, quod quum Simeon, qua eductor populi ex Turcia vix pede fixo in terris regni Hungariae Romanum Pontificem, qua Ecclesiæ caput una cum populo agnoverit, et populus hucadusque proprios sui ritus Episcopos in Bosnia et Serbia habuerit, jure sibi proprium

---

Svinicensis nomine latere conjiciunt. — Radoslav Lopašić imo episcopatum Svidnicensem dictum putat a *loco aliquo archidioecesi Colocensis* (p. 152); quinam vero locus iste sit, non indicat.

[1]) Sunt qui *Svidnicensis* titulum derivent a *Sebetio*, Sede archiepiscopali Serbiae sub Pečio totius regionis metropoli; nec desunt, qui ejus etymon a *Tzetina*, Sede episcopali sub eodem metropolita Pečio repeti posse censeant. De serbicis his Sedibus conferri potest Le Quien, *Oriens christianus*, t. 2, pp. 319—320.

adeoque independentem Episcopum in vim canonis 103. concilii Carthaginensis postulaverit, atque in persona Simeonis Vratanja a rege et a Sede Apostolica obtinuerit.

Jam vero independentem ejusdem Episcopi in homines sui ritus jurisdictionem ipse tenor citatorum documentorum palam facit. In diplomate Ferdinandeo aperte dicitur: „*Quamvis nos honorabili, dilecto nobis Simeoni Vratanja, qua Valachorum et Rascianorum in praeinsinuatis locis constituto Episcopo, et eximio animarum zelatori tale patentum indulserimus, ut per ipsius curam et industriosam sollicitudinem omnigeni, qui per varios modos subrepsere, errores et prohibitae superstitiosae opiniones . . . ex integro abolerentur . . ., voluimus nihilominus nostram hujusmodi bonam, sinceram et necessariam ordinationem vel ex eo praesentibus confirmare et renovare, siquidem praeattactus Simeon Vratanja recenter a Sua Pontificia Beatitudine, velut supremo totius Christianitatis Pastore, in verum et legitimum Episcopum praenominati populi pro directione ipsius, animarumque salute clementer sit confirmatus — atque ideo justum existimamus, ut ipsi in evenilibus casibus ad instantiam suam brachium saeculare toties quoties concedatur.*“

Quum unius ejusdemque populi duo Episcopi esse non possint secundum canones, consequens est, ita Simeonem Vratanja pro populo graeco in dioecesi Zagrabiensi existente verum et realem fuisse Episcopum, sicut pro populo latino verus et realis erat Episcopus Zagrabiensis latinus.

Sed et ipse tenor Domitrovichianorum donationalium id evidenter prohibet. Testatur is, Simeonem constitutum fuisse Episcopum universorum Valachorum sacrae regni Hungariae coronae subjacentium, ac in provinciis quoque vicinis existentium et commorantium. In virtutem hujus constitutionis auctoritas et jurisdictio Episcopi Svidnicensis sese extendebat a mari Adriatico per totam Dalmatiam, Croatiam, Slavoniam, imo et Hungariam, quum et illuc parochos suos miserit, ut ex adnexis Passualibus Episcopi

Svidnicensis Pauli Zorchich videre licet. Jam quaero: cujus virtute et auctoritate Episcopus Svidnicensis jurisdictionem suam exercebat in populum graecum per dioecesim Aquilejensem, Segniensem, Syrmiensem, Quinque-ecclesiensem aliasque per Hungariam? — An qua vicarius Episcopi Zagrabiensis? mira res! ut vicarius ampliorem potestatem haberet, quam Episcopus, qui nullum jurisdictionis actum extra limites propriae dioeceseos exercere audet. Quum igitur Episcopus Svidnicensis vi suae originariae institutionis non fuerit solum pro populo graeco in Zagrabiensi dioecesi existente, sed pro universo populo graeco in toto regno constitutus, evidens est, eum non ut vicarium, sed ut verum et legitimum Episcopum praenominati populi fuisse constitutum.

Verum quidem est, dari per Hungariam multos Episcopos, qui suffraganei et vicarii sunt propriorum Episcoporum; sed nego hos proprios et legitimos Episcopos illius populi esse, apud quem vicariam potestatem exercent. Sunt Episcopi ad alienarum sedium, quas in potestate non habent, titulos ordinati, quos proprii et legitimi Episcopi velut vicinos non multum occupatos in adjutorium suum vocant, quin per id proprii populi hujus Episcopi evadant. Dividi autem episcopalem auctoritatem, unumque Episcopum alterius vicarium dici, ac per consequens totam Christianitatem, per Episcopos sic dictos Vicarios Apostolicos regi posse, monstrum est, quod ultramarinorum quorundam theologorum innovandi spiritus in eversionem auctoritatis episcopalis saeculo 17. invexit.

Episcopi Zagrabienses ad subjiciendum sibi Episcopum Svidnicensem exinde sibi jus formabant, quod Petrus Domitrovich ex bonis episcopatus Zagrabiensis Episcopum Svidnicensem dotaverit. At in tota donationalium serie ne verbum quidem est vel de episcopatus dotatione, vel de illius dependentia. Collatio Marcsae facta est saepefato Simeoni, Abbati s. Michaelis de Marcsa, una gentis Valachicae Episcopo, ac per ipsum universis fratribus ejusdem

ordinis, in praelibato monasterio de praesenti et de futuro existentibus. — Quum episcopalis dignitas cum dignitate abbatis non sit essentialiter connexa, utut etiam per saecula in eadem persona conjuncta — imo ipsa dignitas episcopalis absque abbatis titulo substiterit, evidens est, ex natura hujus donationis episcopalis auctoritatis dependentiam minime inferri. Sed haec de origine episcopatus adnotasse sufficiat.

Simeon igitur Vratanja fixa sede Marcsae adlectisque ex Turcia monachis, tam hos, quam monachos Lipavinenses una cum populo in Unione catholica ad vitae suae terminos conservavit, ut Kerchelich in supplemento pag. 520 recenset, Unionemque hanc usque ad annum 1690, quo tempore patriarcha Serbiae se in Syrmio deposuit, perseverasse.

Idem Kerchelich appingit Simeoni, quod sese novitus per Archiepiscopum Bulgariae permiserit consecrari, ac monachos Lipavinenses et Marcsenses nefandis principiis imbuerit, unde posthac reges, Papa, et Episcopi sat incommoditatum habuerint. In fidem narrationis provocat ad auctoritatem *historiae Marcsensis* per Episcopum Zagrabiensem Petrum Petretich, testem, ut ait, de scitu et visu conscriptae[1]). At si observetur, quod idem Petrus Petretich vehementer indignatus sit Petro Domitrovich suo praedecessori, quod particulam bonorum mensae episcopalis alienaverit, ac pro fundatione illius monasterii converterit, quodque Petretich, utut intra gentem illam natus et educatus, eidem parum affectus fuerit, credo facile plusculum indulsisse relationibus suorum parochorum. — Interim pro recta Simeonis fide usque ad mortem militant literae ejus privilegiales, quas anno 1628 subditis Marcsensibus elargitus est, quaeque superius sub litera *A* producta sunt, in quibus suam erga Romanum Pontificem obedientiam palam profitetur. Decessit anno 1630.

---

[1]) De Petretić Episcopo (1648—1667) cfr. supra pp. 708—709

Quis Simeonis successor?

Quis immediatus ejus successor fuerit, ex defectu documentorum non licet certo eruere. Probabile est, Danielem quendam fuisse, cujus mentio occurrit in instrumentis ad Marcsam pertinentibus[1]). Caeterum totam seriem successionis Episcoporum hicce (sub E) adjungo. Cum immediatus successor Simeonis Episcopum Svidnicensem non via cancellariae Hungaricae, sed via militaris jurisdictionis, cui totus populus Rascianus in Várasdinensi Generalatu suberat, obtinuisset, ordinarique Romae petiisset, ejusdem ordinationi contradixit Episcopus Zagrabiensis, ut canonicus Kerchelich in citato opere pag. 431 innuit, ex eo, quod confinia suae dioeceseos essent, nec duo Episcopi ad unum eundemque titulum ordinari possent.

Lis de titulo episcopatus Svidnicensis, graecus an latinus fuerit?

Lis inde in grave religionis praejudicium degenerans enata est. Cum titulus Episcopi Svidnicensis Simeoni Vratanja datus ab Aula legitimus recognoscatur, Episcopus autem Zagrabiensis ex vi canonis 9. concilii Lateranensis IV. praetenderet, non posse in eadem dioecesi duos episcopos ordinari[2]), Pontifex ordinationem Episcopi ad titulum Svidnicensem tam diu denegavit, donec decideretur, an episcopatus Svidnicensis graecus aliquando vel latinus fuerit? — Bene notandum, vel ex hac controversia palam esse, Episcopi Zagrabiensis contradictionem in eo forte solum valituram, si titulus episcopatus ritus latini fuisset; — quod si graecus fuit, nullum reclamandi jus habuerit. Multum haec disquisitio torsit excelsa dicasteria, quae tamen facile solvi potuisset, et vis canonis

---

[1]) Juxta Radoslav Lopašić Episcoporum Svidnicensium series eo saeculo haec est: Simeon Vratanja († 1630), Maximus Predojević, Gabriel Predojević, Basilius (archimandrita), Sabbas Stanisavljević, Gabriel Miakić, Paulus Zorčić († 1685), Marcus Zorčić († 1688), Isaias (Isaacus?) Popović, Gabriel Turčinović.

[2]) Cfr. supra pp. 416—417.

Lateranensis salvari, si animadversum fuisset, populum hunc Rascianicum, qui in Turcicis ditionibus jam proprii ritus Episcopos habebat, dum ad terras hungaricas venit, Unionemque cum suo clero professus est, jure sibi Episcopum petiisse, huncque eidem jure dari potuisse, ne schismaticis deterioris sortis esset, praesertim quod vigore canonis Carthaginiensis 2. et 3. Episcopus Zagrabiensis Petrus Domitrovich in id realiter consenserit.

Episcopi Svidnicenses in Bulgaria ordinantur. — Cur?

Non obstante hac Episcopi Zagrabiensis oppositione Aula Episcopos Svidnicenses ultro denominabat, qui fidei professione in manibus Nuntii Apostolici deposita, ordinationem ex manibus Archiepiscopi Sophiensis in Bulgaria recipiebant, quod et Transilvaniensis graecus praestare aliquando cogebatur[1]). Quod ex inanibus his quaestionibus, prout eas jure compellat canonicus Kerchelich, suapte sequebatur, erat, quod Archiepiscopus Bulgariae has partes visitari[2]), ac synodoxias accipi curaverit, plures monachi ab Unione decesserint, atque populus ipse titubare, indeque sensim odium in Romano-Catholicos propagari, ac animorum alienatio crescere coeperit, Episcopi tamen Gabriel Predovich, Basilius Predovich et Sabbas Stanislavich populum in Unione conservare studuerunt.

Fata Episcopi Mihakich.

Sub tristibus his aspectibus anno 1663 episcopatum Svidnicensem obtinuit Gabriel Mihakich, sub conditionibus his, ut obtenta collatione regia Romam proficisceretur ibique confirmationem suam obtinere adlaboraret, debitamque

---

[1]) Rmo. auctori hic versari ob oculos videtur Parthenius, Munkácsiensis Episcopus unitus, quem a schismatico antistite Alba-Juliensi consecratum fuisse, ex literis Primatis Hungariae supra didicimus p. 161. Parthenius autem, errore suo postea agnito, facti poenitens, veniam impetravit. (B. U. B. pp. 12—13).

[2]) Cfr. quae de Euthymio, metropolita Sophiensi, ad rem narrat Radoslav Lopašić, op. cit. p. 153.

obedientiam praestet, et de caetero ita se gerat, ut vere unitus esse dignoscatur, neque in Turciam se conferat, et confirmationem ab Episcopis in Serbia vel alibi accipiat: — ad quod adimplendum se etiam reversalibus peculiaribus adstrinxit. Vir erat, ut ex historia apparet, sui juris dominandique cupidus. Episcopus Zagrabiensis Martinus Borkovich omnimodam ab eodem dependentiam velut a suo vicario ita praetendebat, ut nec clericos ordinare, nec pontificalia peragere, nec dioecesim visitare, nec ullam functionem curam animarum concernentem exercere absque ejusdem scitu auderet. Gabriel Mihakich decreto Ferdinandi supra producto se firmans, quo mediante praedecessori suo, Papa etiam confirmante, plena in populo graeco agendi potestas concessa fuit, atque constitutionis Leonis X. Romae die 18. Maji 1521 editae inhaerens, ubi statuit: *ubi duo, unus latinus, alter vero graecus ejusdem loci,* prout in Cephalonia et Zacyntho et forsan alibi, *sunt Episcopi,* Episcopus latinus de personis ecclesiasticis et saecularibus graecis ac de jurisdictione Episcopi graeci, vel aliis quibuscunque ad Episcopum graecum quomodolibet spectantibus nullatenus se intromittere praesumat; sed Episcopus latinus Latinorum, Episcopus vero graecus Graecorum dumtaxat curam, regimen, et jurisdictionem respective habeant et exerceant, — his, inquam, innixus decretis Episcopi Zagrabiensis constanter restitit praetensionibus.

Litis hujus sequelae.

Haec de episcopali jurisdictione quaestio, quam merito inanem vocavit Kerchelich, id produxit, quod cum Episcopus Mihakich schismatis argueretur, idem populum in confiniis Crisiensibus ita in partes suas per occulta conventicula attrahere sciverit, ut a populo adoraretur; — hinc in suspicionem rebellionis vocatus fuit, quasi se regem confiniorum compellasset, per consequens idem Mihakich ad publicos carceres detrusus fuit anno 1667. Multum

causae illius nocuit haec erga Episcopum Zagrabiensem renitentia; — nec tamen rebellionem ab eo excitatam fuisse, exinde patet, quod nec eo abducto tumultus ullus secutus sit, nec denominato successori ulla resistentia praebita[1]). Quum tamen episcopatum diutius vacare contigerit, plura in detrimentum Unionis, praecipue in monasterio Lipavinensi, per malevolos agi coeperunt.

Paulus Zorchich obedientiam Eppo. Zagrabiensi juramento obstrinxit.

Primo anno 1671 constituitur Episcopus Svidnicensis Paulus Zorchich, vir doctrina, pietate, et zelo conservandae Unionis clarus[2]). In hujus collationalibus prima vice occurrit mentio de vicariatu Episcopi Zagrabiensis, deque obedientia eidem qua suo ordinario praestanda, ad quod se suosque successores juramento obligavit, ut ex adnexo decreto Leopoldi I. (sub F) patet; — quantum hae reversales quoad dependentiam ab Episcopo Zagrabiensi puncto 3. expressam juribus praedecessorum contrariae fuerint, ex iis, quae superius reflexi, manifestum est. — An insuper eaedem reversales, contra tenorem institutionis episcopatus datae, successores obligare potuerint, in causa canonizationis hujus episcopatus coram Sede Apostolica anno 1775?

Quam haec obligatio valorem habuit?

Laudabilis forte zelus, et recta in exigendis his reversalibus intentio Episcopi Martini Borkovich esse potuit; nec minus prudens circumspectio fuit Episcopi Svidni-

---

[1]) De Episcopo Miakić recole quae superius sparsa habentur pp. 705, 715, 718—720, ac vide etiam quae post *Acta conjurationem Bani Petri Zrinii et soc. illustrantia,* ab Illmo. et Rmo. Dno. Dre. Franc. Rački edita (pp. 594—595), tradit Lopašić, op. cit. pp. 153—155. Ex iis ἀθροῶς sumptis patet, eundem initio quidem ob vehementem conjurationis suspicionem in custodiam fuisse traditum Graecii, in Styria, (Rački, l. c. p. 595), postea vero, quum criminis esset convictus, in Silesiam abductum ibique in arce Glacensi carcere tentum e vita migrasse.

[2]) Alumnus fuerat Bononiensis Collegii illyrico-hungarici, de quo forte plura in *Parergis.*

censis Pauli Zorchich, qui tempori cedens, ne ex longiore vacantia episcopatus Unio detrimentum pateretur, sese durissimis etiam conditionibus subjecit, tantis expost laudibus ab Episcopis Zagrabiensibus celebratus. Nec dubium est, eum hac sui humiliatione multum lucratum esse, qui utpote hoc innixus patrocinio et bonum Pribich facilius obtinuit et seminarium Zagrabiae instituit et in possessorio Marcsae quietior permansit At nec unus nec alter piorum horum virorum in spiritu vel praevidit, vel calculavit, quam haec adeo stricta dependentia Unioni aliquando praejudiciosa futura esset, quantisque lamentis nationis Rascianae haec episcopatus in vicariatum degradatio ansam datura esset. Unde tandem originem sumpsit illa malorum Ilias, quae eundem episcopatum ac per id sacram Unionem in Croatia et Slavonia penitus oppressit. Sed antequam haec ultro recenseam, quae de episcopatu graeco-catholico Syrmiensi magis nota sunt, praemittenda judico.

Origo episcopatus graeco-catholici Syrmiensis.

Quod graeci seu rasciani monachi montem Syrmiensem Fruška Gora dictum jam ab eo inde tempore, quo imperium Serbiae per caedem Lazari Knezii in campo merularum (Kosovo polje) ad Turcicam potestatem devenit[1]), evocante eosdem Georgio Despota Serbiae, incoluerint, pluresque sui ritus homines eo pertraxerint, res est ex historia manifesta. Monachos hos catholicos fuisse, atque olim Episcopo Svidnicensi subjectos ex variis epigraphis librorum, quos anno 1801/2 dum eadem monasteria antiquitatis eruendae gratia invisissem, inspicere licuit, satis eruitur. Ex his epigraphis illud elucescit, monachos Marcsenses ad monasteria Syrmiensia coenobiticae vitae gratia fuisse missos, prout et alios inde ad monasterium Marcsense susceptos.

Cur institutus? — Postquam autem Episcopus Svidnicensis Paulus Zorchich per reversales superius productas

[1]) Cfr. Kalendarii t. I., pp. 453—454.

se Episcopo Zagrabiensi qua ejusdem vicarius plene subjecisset, ac per id se omni jure in populum extra hanc dioecesim existentem abdicasset, quum praeterea occupata per Turcas Slavonia cum Episcopo in Croatia existente omnis communicatio abscissa esset, Leopoldi M. pietas et Cardinalis a Kollonich religionis zelus suaserunt, episcopum ritus graeci pro partibus Syrmiensibus constituere. Primus, cujus monumentum aliquod exstat, graeco-catholicus episcopus Syrmiensis erat Longinus Raïch anno 1688 erga propositionem consilii Aulae bellici, et Cardinalis a Kollonich archiepiscopi Strigoniensis, a Leopoldo I. constitutus ea conditione, ut idem esset stylo illius temporis vicarius Episcopi Syrmiensis, residentiamque haberet in monasterio Hoppova, eidemque omnia monasteria Syrmiensia cum populo ritus graeci in Syrmia et Slavonia inferiore existente subjicerentur[1]).

Fata episcopi Syrmiensis.

Huic die 26. Maji anno 1694 successit Petrus Ljubibratich[2]). Hic compellabatur abbas et metropolita Belgradensis, prout et vicarius generalis Syrmiensis, qua episcopus Laënsis et Syrmiensis ad s. Nicolaum in Oppovo cum incorporatis sibi monasteriis; — ortum fata, et interitum hujus episcopatus cum omnibus suis quoad religionem in Slavonia sequelis authentice descriptum habemus in relatione vicecancellarii Hungarici sub dato Viennae 4. Julii 1774 Mariae Theresiae praestita, quam hic (sub G) adnecto.

---

[1]) Diploma collationale vulgavit cl. D. Fiedler in *Archiv für österreichische Geschichte*, t. 37, pp. 121—122.

[2]) Longino Raić ejus frater Jobus anno 1690 successisse legitur in Actis ab eodem cl. D. Fiedler editis in *Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften*. — Philos.-histor. Cl., t. 38, pp. 295—297. — Jobum deinde secutus est Petrus Ljubibratić, de quo praeter Caesareum Diploma nominationis plura documenta ex tabulariis Viennensibus dedit cl. D. Fiedler in laudato tomo *Archivi*, pp. 123 seqq.

Privilegia non-unitorum.

Pius ac zelosus hic vir pro sacra Unione gravissimam persecutionem sustinere debuit. Patriarcha Serbiae Arsenius Černovich, postquam anno 1690 cum ingenti populi numero ex Serbia ad desolatas Hungariae ditiones transivisset, *primo* sedem suam in monasterio Krušedol defixit, unitisque bellum a primo sui ad Syrmiam ingressu indixit. Bellum hoc pro Graecis unitis multis titulis admodum periculosum fuit. Novis his incolis ea concessa erant privilegia, quae Episcopum et clerum unitum vilem et contemptibilem reddebant: natio Rascianica liberam obtinuit facultatem sibi de propria natione constituendi Archiepiscopum, — Archiepiscopus liberam habeat facultatem disponendi cum omnibus orientalibus graeci ritus ecclesiis, episcopos consecrandi, sacerdotes in omnibus monasteriis disponendi, templa ubi opus fuerit, propria auctoritate exstruendi, in civitatibus et villis Rascianos sacerdotes subordinandi. Haec decreto Leopoldi I. de dato 21. Augusti 1690 concessa; a Josepho I. Viennae 7. Augusti 1706 firmata, ac a Carolo VI. die 2. Augusti 1713 ultro stabilita sunt.

Eorum abusus contra religionem. — In sequelam horum privilegiorum Archiepiscopus Carlovicensis primum Arsenius, tum et successores ejusdem jurisdictionem suam in monasteria Syrmiensia, in districtum Essekinensem, atque in totum episcopatum Pakracensem, quae prius Episcopo Svidnicensi, expost vero episcopo Syrmiensi subjecta erant, sibi usurpat, Episcopos caterva monachorum stipatos quaquaversum exmittit, qui populum ad se pertrahant, atque ab obedientia uniti Episcopi absterreant, splendor quo incedebant, auctoritas illimitata, quam exercebant, astutia quam ubique promptam habebant, libertas rituum et consuetudinum, quam praedicabant et facto probabant; Illyrica demum deputatio, quae in eversionem omnis Unionis laborabat, tam fortia erant, tantamque vim in populum fecerunt, ut monasteria primum,

tum et populus legitimum suum Episcopum deseruerint, novisque cum absoluta potestate agentibus se subjecerint[1]).

Quid his opposuerit Petrus Ljubibratich? — Frustra malis his remedium quaesivit Petrus Ljubibratich, Episcopus Syrmiensis, pulsus ex sua residentia Oppoviensi se Essekinum retraxerat, ac ne hic locum inveniens Pakracinum recesserat, indeque ad confinia Banalia, ubi adhuc Svidnicensis Episcopi jurisdictio persistebat, confugit; plenae justis lamentis sunt ejusdem epistolae, quas ad Primatem regni, Archiepiscopum Colocensem et Banum Croatiae, ad cancellarium regium, ad varios catholicos Episcopos pro implorando auxilio, proque expetendo pro se, proque duobus ad minimum sacerdotibus vitae subsidio inter lacrymas exaravit.

---

[1]) Ex Actis ad persecutionem unitorum spectantibus unum documentum hic subjecisse juverit, quo schismaticorum agendi ratio tantisper illustretur:

Protokoll über die abgeführte Untersuchung bezüglich der gegen den Bischof Ljubibratić gehaltenen Conventikel der Walachen. 1701. 12. Jän.

Anno 1701 die 12. Januarii in domo camerali Posegensi circa clandestina Valachorum in comitatu Posegensi degentium conventicula adversus Reverendissimum Dominum Petrum Ljubibratich episcopum ritus graeci instituta ad ejusdem Domini Episcopi requisitionem et instantiam in praesentia admodum Reverendi Patris Marci Strucich S. J. residentiae Posegensis superioris, egregiorum dominorum Gregorii Radilovich, praeattacti comitatus Posegensis jurati assessoris et civitatis Posegensis judicis, necnon Nicolai Dardalia, capitanei, per me Gabrielem Ladislaum Kapsz, qua praerepetiti comitatus Posegensis vice-comitem, peracta est inquisitio. Primus itaque fatens, Petrus Anaszora, tanquam principalior persona tumultus et clandestinorum conventiculorum Valachicorum, annorum circiter 70, interrogatus et examinatus est, quem in finem similia privata clandestina conventicula instituant, respondit et fassus est: Quod Reverendissimus Dominus Arsenius, graeci ritus archiepiscopus ad has partes Slavonicas neoacquisitas, signanter autem omnes capitaneos, vojvodas, vexilliferos, knezios, calugeros, ac totam denique graeci ritus plebem sonantes scripsit epistolas, quae literae tandem in monasterio calugerorum Orahoviczensium per eosdem calugeros plebi perlectae sunt, quarum tenor talis erat, ut nimirum Reverendissimum Dominum Petrum Ljubibratich pro episcopo suo non agnoscant, quum ab ipso Arsenio non vellet dependere, et nec benedictus sit ab ipso, et aliunde etiam non haberet authoritatem creandi sacerdotes, et quod Sua Majestas Sacratissima Caesarea ipsi Arsenio contulerit circa religionem has partes Slavonicas, ut idem Arsenius habeat ad demandandum et disponendum, et alter, i. e. Dominus Petrus Ljubibratich, nihil.

Quam surdibus ubique caneret auribus, sua Sede spoliatus, cum extrema paupertate colluctans, ab omnibus derelictus, atque propter persecutores de loco in locum fugiens, totque animarum detrimentum deflens anno 1705 dolore oppressus aerumnosam hanc vitam cum immortali commutavit. Literae, quarum mentionem feci, quaeque tristem Unionis catastrophen in Syrmio et Slavonia continent, in origine procul dubio in cancellaria regia Hungarica exstabunt, quarum transumptum plenum erroribus prae manibus habeo. Cum nec Episcopus Syrmiensis, cujus vicarius erat, nec Quinqueecclesiensis sibi curam sumpserint, ut vel is vivus contra schismaticorum oppressiones sustineretur, vel mortuo successor daretur, ex defectu sacerdotum omnes paene, qui adhuc uniti erant, ad schisma secesserunt paucis ad ritum latinum conversis. De Janiano instituto, seu legato, infra sermo erit.

Interrogatus est pro 2° idem fatens Anaszora, qualiternam et ad cujus demandationem in monasterio Orahoviczensi calugerorum comparuisset, respondit, quod quidam Bankovich in pago Vehto degens, venerit ad ipsum in foro civitatis Posegensis, dixeritque illi, ut pro secunda die Decembris anni proxime evoluti 1700 in monasterio calugerorum Orahoviczensium compareat, Reverendissimi Domini Arsenii archiepiscopi literarum continentiam et demandationem auditurus et quidem superinde sit concludendum. Ubi tandem, postquam comparuisset, modo jam praeviso perlectis literis, tribus vicibus conferentiam plebs instituit, et tertia vice determinavit, ut ad omnes partes Slavoniae exmittantur homines, et ad novam in loco Kamenszko nuncupato instituendam congregationem plures adhuc compareant pro festo proxime evoluto s. Andreae, et si aliquis citatus non comparuerit, talis lapidetur et domus ejus comburenda in cineres redigatur, sicut ante aliquos annos in confinio Crisiensi factum est.

Quibus ita institutis pro praescripto termino in eodem Kamenszko, uti idem fatens refert, comparuerunt ad 300 aut 400 personae, ubi vigore literarum supra mentionatarum Reverendissimi Domini Arsenii archiepiscopi circa non habendam dependentiam concluserunt iidem congregati Valachi, ut nullus ipsi Reverendissimo Domino Petro Ljubibratich pareat, et neque aliquid det ipsi, sed si venerit ad aliquem det quarterium, tanquam alicui alteri itineranti. Ut autem demandationi toties fati archiepiscopi Arsenii satisfaciant, novam pro 10. currentis mensis Januarii in comitatu Virouiticzensi loco Szlatina dicto instituerunt congregationem, inde certos suos ablegatos ad eundem Reverendissimum Arsenium exmissuri, ulteriorem ipsius demandationem accepturi. Auctores autem tumultus hujus sunt, uti idem refert, Josephus Maistor in Motichina, Bankovich in Vetho, Vukszau in Tominovaz, Vuichita in Kamenszko, Giurgich

Jam quid Episcopi Svidnicenses pro conservanda Unione sustinere debuerint, et quid ad eandem evertendam fecerit metropolita Carlovicensis pulso ex Syrmio unito Episcopo, ad superiorem quoque Slavoniam et Croatiam jurisdictionem suam extendere coepit illis verbis Leopoldini decreti innixus: *nec non in Hungaria et Croatia, ubi de facto existant.* Praetendit nimirum, sibi vigore hujus decreti in omnes et quoscunque in ditionibus suae Majestatis existentes ritus graeci homines jus competere Episcopos constituendi, sacerdotes mittendi etc. Verum decretum istud ad eos solum Rascianos extendi, qui ad proclamationem Leopoldi dato 6. Aprilis 1690 ex Bosnia, Serbia et Bulgaria sub protectionem coronae Hungaricae se voluntarie restituere velint, adeoque jurisdictionem me-

---

Mlagijen in Szmolyanovaz, Knez Vaszil in Ollassij, David in Szlobostina, Novak in Csechevaz locis et pagis degentes.

Secundus fatens Vukszau in pago Tominovaz degens, annorum circiter 60, examinatus circa praemissa fassus est, quod per Quardianum calugerorum ad monasterium Orahoviczense citatus fuisset, ubi praetitulati Domini archiepiscopi Arsenii literae praelectae fuissent, in quibus scriptum erat: ego putabam vos esse in religione graeci ritus, sed uti audio, veram fidem dereliquistis et idiomate nativo in contemptum fidei catholicae, ut insertum literis erat, facti estis *sokczii*, per quem terminum exprimeret catholicam Romanam fidem, uti etiam post ternam conferentiam, uti primus in ordine fatens fassus est, ut omnes in Kamenszko ad congregationem compareant, refractarii autem lapidentur et domus eorum comburantur.

Tertius fatens Novak Todorovich in pago Csechevacz degens, annorum circiter triginta quinque, etiam examinatus circa praemissa, qui asserit, se in congregatione fuisse in Kamenszko, ubi audivit a reliquis Valachis, advenisse literas archiepiscopi Arsenii, ut venirent ad ipsum ex eo, quod episcopus Pakraczensis vellet religionem graeci ritus invertere, et ideo etiam collegerunt certam aliquam pecuniam pro expensis ablegatorum ad toties fatum Arsenium exmittendorum.

Actum Posegae die 12. Januarii 1701.

Gabriel Kapsz, inclyti comitatus Posegensis vice-comes (L. S.)

P. Marcus Struchich S. J., Superior Posegae (L. S.)

Nicolaus Dardalia, capitaneus Posegensis (L. S.)

Gregorius Radielovich, inclyti comitatus Posegensis juratus Assessor (L. S.)

(*Archiv für öster. Geschichte*, t. cit., pp. 129—131).

tropolitae ad eos solum Episcopos spectare manifestum est, quos ille in virtutem evocationis hujus et invitationis secum adduxerat, quum anteriores jam suis pastoribus provisi essent[1]).

Schismatici episcopi constituuntur.

Hoc non obstante etsi Episcopi Svidnicensis jurisdictio in Generalatum Varasdinensem, in confinia Banalis et in partes Carlostadienses certa, et definita esset, prout ex producto (sub H) patet, nihilominus metropolita Carlovicensis ex congressu nationali anno 1713 in monasterio Syrmiensi Hoppovo habito alterum Episcopum in Severin in Generalatu Varasdinensi, alterum Kostanicae in Banalibus confiniis denominari petiit, attractis jam praevie in partes suas monachis Lepavinensibus in Generalatu Varasdinensi, et Komogovinensibus in Banalibus confiniis. His anno 1716 accessere etiam monachi Gomirienses: horum opera populus turbari, dividi, ac pars Episcopo Svidnicensi, pars Episcopis obtrusis obediere. Frustra Episcopus Svidnicensis, frustra Zagrabiensis contra intrusionem novorum Episcoporum protestabantur.

Non contentus metropolita, intrusisse operarios in messem alienam, insuper mortuo anno 1726 Episcopo

---

[1]) Huc facit epistola Cardinalis a Kollonich ad patriarcham Černovich Vienna data anno 1699, die 25. Februarii, in qua haec scribit: „Concessit quidem Rex Apostolicus, ut hic patriarcha norma et ritu graeco suis praesit, quod tamen ita est intelligendum, quod nempe possit in spiritualibus praeesse illis, qui cum ipso ex jugo Turcico ad protectionem Augustissimi Caesaris transiverunt, non autem iis, qui aliunde prius erant in terris Caesareis, cum quibus, sicut antequam patriarcha e Turcia venisset, nihil juris habebat aut potestatis, ita etiam nihil postea accepit; privilegium enim patriarchae ab Augustissimo datum concessum est sine praejudicio Dominorum Romanae Ecclesiae Episcoporum. Unde patet, quod dum per varias Ungariae, Croatiae et Slavoniae partes hinc inde circumit vel alios per modum Visitatorum mittit, faciat ultra suam potestatem. Illud etiam supra jus suum agit Dominatio Vestra, dum sua auctoritate Episcopos eligit, eisque varios per Ungariam Episcopatuum titulos tribuit, quum hoc in toto regno Ungariae soli Augustissimo, tanquam Regi Apostolico, competat, sitque speciale illius privilegium, quod ille hactenus nulli concessit. ...“ (B. U. B. pp. 59—60).

Raphaele Markovich, ac in ejus locum denominato Gregorio Vucsinich die 24. Martii 1727, praesumpsit nomine populi instantiam ad thronum regium porrigere, qua sibi in Marcsensem Episcopum diaconum quendam intrusi episcopi Kostanicensis Danielem schismaticum resolvi petebat. Haec et aliae plures instantiae plenae mendaciis erant adversus unitum Episcopum, qua eundem calumniari nitebatur, ut populo exosum redderet. Detectis his calumniis Episcopus Gregorius Vucsinich pacifice in Marcsa installatus est, qua occasione temerarius ausus Moysis Petrovich, Archiepiscopi Carolovicensis per imperatorem Carolum VI. vi rescripti de 19. Septembris 1727 (producti sub I) reprehensus est, simulque inhibitus est, ne in jurisdictionem Episcopi Svidnicensis quaqua ratione involet, utque se intra limites concessorum privilegiorum contineat.

Machinatio adversus Episcopum Svidnicensem.

Hoc non obstante, quum mortuo Gregorio Vucsinich, Episcopo Svidnicensi, anno 1733 efficere non potuerint emissarii metropolitae, quominus in Episcopum denominaretur Sylvester Ivanovich die 23. Febr. 1734, ejusdem installationem impedire tentavit Lepavinae residens intrusus Episcopus Simeon Filippovich. Quum haec installatio anno 1736 in diem 8. Augusti fuisset defixa, pseudoepiscopus Simeon Filippovich intimari curavit popis suis, et per popas populo, ut copiosiori numero pro festo Assumptionis ad monasterium Lepavinam comparerent, sub devotionis quidem specie, reapse tamen, ut praedictam installationem impediret, conventicula celebrata, sacerdotes usque medium Domini diem Lepavinae detenti, protestatio et contradictio adversus installationem opposita, atque sic pridie indictae installationis tercenti circiter cum aliquot sacerdotibus et officialibus Marcsam mittuntur, qui sub ipso installationis actu protestationem et contradictionem eo cum tumultu interposuerunt, ut nisi comes Strasoldo colonellus Crisiensis qua commissarius regius populum a tumultu arcuisset, fors eotum vitam Sylvester Ivanovich

amisisset, qui reapse periculum vitae continuo sibi imminere videns se Pribichium retraxit.

Monasterium Marcsa capillatur et accenditur a schismaticis.

Ad querelam eatenus throno regio porrectam impositum quidem metropolitae fuit, ut Filippovichium ad respondendum traheret, ad cujus assertivum plane responsum nulla ulterior ordinatio intercessit. Non hic stetit Filippovichii rabies, sed novas adversus Marcsenses technas cudere non destitit: sequenti anno i. e. mense Novembri 1737, instigante eodem pseudo-episcopo homines quidam ipsius dispositi erant, ut quum festum s. Michaelis, veluti titulus ecclesiae Marcsensis, quod in diem 19. Septembris incidebat, appropinquaret, coacto et congregato copiosiore populo sub praetextu devotionis ad Marcsam iret, illudque pro eodem Episcopo in possessorium acciperent, — qui mandato fideles ipso die festo in monasterium violenter irruunt, claves monasterii, ecclesiae, et conservatorium vi rapiunt, patres unitos alios carcerant, alios in fugam agunt, alios trucidant, ac monasterium et ecclesiam exspoliant. Hos et ulteriores excessus, per Episcopum intrusum ordinatos, exhibet tum instantia episcopi Ivanovich (in producto sub K), quum fassio jurata Moysis Zeruchich monachi, testis de visu et scitu, quae (sub L) adjungitur, et cujus originale in archivo dioecesano conservatur[1]).

Sylvester Ivanovich audito hoc fatali casu querulosam instantiam (sub M productam) ad thronum regium exaravit; at una adeo commotus fuit, ut mense post facinus

---

[1]) Quod superius jam animadvertimus p. 712, scriptorem Schwicker in rebus serbicis manifeste contra veritatem historicam repugnare, id nominatim in ea cadit, quae de Márcsa narrat, ut ecce quum vel errando tradit, Márcsam fuisse fundationem origine schismaticam, vel calumniando asserit, catholicos id tandem obtinuisse, ut hanc fundationem e manibus ecclesiae graeco-orientalis eriperent! *(Márcsa bildete bis zur Ankunft des Patriarchen Csernovics = 1690 = den kirchlichen Mittelpunkt der griechisch-nichtunirten Serben. Aus diesem Grunde lenkten auch die Gegner des Schismas ihre Blicke hauptsächlich auf dieses Bisthum, und es gelang, dasselbe der griechisch-orientalischen Kirche zu entreissen.* (Archiv l. c., p. 290).

commissum vehementia doloris extinctus obierit. Egit Episcopus Zagrabiensis Branjug[1]) quidquid fidei zelus dictare potuit, ut malis remedium poneretur, ut in excessus inquireretur, ut Marcsa, quam jam Filippovich occupaverat, catholicis restitueretur, ut latrones punirentur. At schismaticorum praepotentia turbidis illis praesertim belli temporibus tanta erat, atque avaritia officialium militarium in Generalatu Varasdinensi adeo omnes fascinaverat, ut nonnisi in diaeta anni 1741 commissio pro inquisitione horum excessuum fuerit petita, quae decem annis tardius, postquam sc. memoria factorum elapsa est et testes emortui erant, in effectum ivit.

Tristes pro Unione sequelae.

Tristissimo hoc casu residuus adhuc populus plene consternatus erat, nemo se unitum amplius monstrare praesumebat, spes tamen restituendi monasterii multos adhuc retinebat in Unione; accessit ad communem afflictionem, quod aeque instigante Filippovichio anno 1739 Junii 17. monasterium Marcsense flammis consecratum fuerit, ne ad manus legitimorum possessorum rediret. Sed et illud ad schismaticorum firmitatem contulit, quod Episcopus pro graeco-catholicis nonnisi triennio tardius resolutus ac Romae a Benedicto XIV. anno 1740 ordinatus fuerit. Fuit hic Theophilus Pashich, qui absque tumultu in Plašky installatus fuit; — quamvis a clero et populo postulatus fuit Simeon Filippovich, ut ex adjacente (sub N) documento apparet; quia tamen agnoscebant, eos omnes simul ad unum Episcopum spectasse, pacifice ejusdem installatio transivit.

Fata episcopi Pashich.

Non defuit ex testimonio Episcopi Zagrabiensis Branjug Pashichio fidei zelus. At crudior ejusdem tractandi modus, ac avaritia in exigendis synodoxiis animos paro-

[1]) Georgius Branjug, Episcopus Zagrabiensis ab an. 1723 ad an. 1748.

chorum et monachorum adversus ipsum exacerbarunt. Tam ob hoc, quam ob alias quasdam suspiciones in causam attractus fuit a Nuntio Apostolico; comparere nolens ex contumacia condemnatus est, ac ad monasterium prope Leopolim relegatus fuit. Quum autem contra procedendi formam protestatus sit, nec se a Nuntio episcopatu privari posse declaraverit, hinc nova circa denominationem Episcopi quaestio exorta est. — Dum inanes quaestiones foventur, ad quem titulum Episcopus denominandus esset, Episcopi non uniti se firmant, populum semper magis sibi afficiunt, unitos persequuntur adeo, ut hi, quum ob defectum Episcopi sacerdotes amplius habere non possent, coacti fuerint ad schisma regredi, — paucis adhuc in districtu Sichelburgensi relictis.

Gabrielis Palkovich labores pro Unione — fit Episcopus.

Audito hoc infelici Unionis statu, duo, qui tunc Romae in studiis erant Marcsenses monachi, Gabriel Palkovich et Basilius Bosichkovich redierunt. Ille ad districtum Sichelburgensem, ubi adhuc reliquiae Unionis erant, qua missionarius venit, parochias omnes unus fere et solus die noctuque circumit et administrat. Viso hoc propagandae fidei zelo, agnitaque Episcopi necessitate, eundem Gabrielem Palkovich ad commendationem Episcopi Zagrabiensis Klobussicky Maria Theresia Episcopum Svidnicensem denominat anno 1751, qui ob paupertatem Viennam pedes ascendit, acceptisque sumptibus Munkácsini consecratur, quem inde reducem amplissimis donis cumulavit Maria Theresia. Dotes apostoli explere cupiens alumnos tum Romae tum Zagrabiae curat educari. Sacerdotes hinc inde advocat, quos parochiis praeficit.

Marcsa restituitur ac iterum recipitur.

Hic Palkovichii zelus permovit pientissimam Dominam, ut eidem anno 1753 Marcsam restitueret, ut majorem promovendae Unionis campum nancisceretur. Verum vix

exstruendis aedificiis manus admovet, quum Marcsa ab eodem accipitur ac Piaristis resignatur. In aequivalens Marcsae bonum Preseka datur, per quod temporaneum possessorium suppletum est, spirituale tamen pabulum fidelibus ad Marcsam existentibus subtractum exstitit. Causa repentinae hujus mutationis securitas publica praetendebatur, cujus specie deceptus Generalis Neuperg, sed re vera suggesto a potentioribus non-unitorum consilio id factum, ne ulla ecclesia, aut vestigium ullum Unionis in Varasdinensi Generalatu superesset. Adnexa (sub O) Episcopi Klobussicky relatio rem plene illustrat.

Episcopi Plashkensis molimina in Sichelburg.

Interea non cessabat metropolita Carolovicensis cum Episcopo intruso Plashkensi quaerere modum, sibi districtum Sichelburgensem subjiciendi. Duobus ad hoc mediis usi sunt: 1° opera monachorum Gomiriensium, qui titulo petendae eleemosynae districtum illum visitabant; — 2° opera capellani campestris, qui bello septennali milites pro confessione paschali ad se pellexerat. Monachi sua modestia et suavitate populum sibi addictum reddebant; — militum confessio velut agnitio jurisdictionis Episcopi non uniti praetendebatur, adeoque totum populum jurisdictioni huic subjiciendum esse. Priori periculo occurrit Episcopus Bosichkovich, Palkovichii successor, qui decretum aresti ab Aula exoperatus est, si vel Episcopus non unitus, vel illius monachi ad districtum illum pedem ponerent; — nec revocationem hujus decreti metropolita quibuscunque viis obtinere potuit. — Alteri autem periculo per id occurrit, quod vicarium suum Episcopus ad exercitum miserit, quo viso milites ita recreati sunt, ac si nunquam non unito confessi fuissent, et maximo cum animi sui solatio communionem ex manibus ejus sumpserunt.

Plurimum autem ad conservandam Unionem in populo Sichelburgensi profuit id, quod Episcopi Pribichii resederint usque ad canonizationem episcopatus. Locus autem hic erat in media via, qua populus seu traphicae

gratia seu in servitio militari Carolostadium descendens solatium ex conspectu Episcopi percipiebat, quod proles parvas pro instructione acceperint, quae dein seu in statu saeculari manentes, seu ad statum ecclesiasticum eluctatae memores erant accepti beneficii, quod parochi populo dati fuerint homines culti et bene instructi, quod denique in gremio illius populi duae scholae sint erectae, ex quibus patresfamilias formantur, qui principia fidei et morum in posteros propagant. Atque hoc est compendio exhibita historia episcopatus Svidnicensis, antequam in Crisiensem fuisset transformatus.

Articulus II.

Quae origo episcopatus Crisiensis? quae causae ejusdem canonizationis?

Proponitur canonizatio episcopatus Svidnicensis.

Postquam piissima imperatrix et regina Maria Theresia immortalis memoriae infinita illa obstacula, quae sacrae Unioni et Episcoporum ritus graeci ab Episcopis latinis dependentia opponebantur, benigne considerasset, thronumque regium perpetuis querelis, quibus haec dependentia ansam praebebat, peti observasset, ut qua provida mater populorum suorum saluti et quieti consuleret, illud sibi firmiter proposuerat, Episcopos graeco-catholicos sub ea forma dare, sub qua dari solent catholici ritus latini. Piissima intentio regia in literis eatenus ad Sedem Apostolicam datis abunde manifestata est. Planum hoc infinitas difficultates ex parte Episcoporum, a quibus hucdum Episcopi graeci qua vicarii pendebant, subivit, multasque scriptilationes causavit. Reliquis omissis de Crisiensi solum, quae huc spectant, proferam.

Crisium pro sede episcopali proponitur.

Quum intra Aulam Caesareo-regiam et Sedem Apostolicam in eo coalitum esset, ut episcopatus Svidnicensis

in Croatia ad instar episcopatus Munkácsiensis canonizaretur[1]), nec Episcopus Svidnicensis fixam ullam residentiam haberet, quaesitum primo est, ubinam sedes haec pro futuro defigenda esset. Basilius Bosichkovich, ultimus Episcopus Svidnicensis, civitatem Crisiensem projectavit, tum quod jam per Augustam Mariam Theresiam monasterium ordinis s. Basilii sub titulo s. Pulcheriae Crisii anno Domini 1769 fundatum fuerit, tum quod eadem esset civitas libera et regia, ad quam accessus populi graeci ex vicino Varasdinensi Generalatu commodus esset, ac ob nundinas frequentissime ibidem servari solitas confluxus populi utriusque ritus copiosior esset, tum demum, quod idem Episcopus ex loco Kloshter dicto, una hora Crisio distante, oriundus esset.

Opposuit sese Episcopus Zagrabiensis, Josephus Galjuf 1°, quod civitas haec suae jurisdictionis esset, in qua nullus graeco-catholicus existeret; — non posse autem duos Episcopos in eadem dioecesi esse; 2°, quod ne quidem in ambitu suae dioecesis ullus pagus, imo ulla familia graeco-catholica reperiretur, Sichelburgo eotum ad Archiepiscopum Goritiensem spectante; 3°, quod non expediret episcopatum graeco-catholicum institui, quum non-uniti ab hoc magis abhorreant, quam a latino[2]).

Cur Crisium pro sede defixum?

Quum rationes hae tum alias in causa episcopatus Munkácsiensis, tum per eundem Bosichkovich plene dilutae fuissent, ac proin adversus constabilitionem episcopatus nihil amplius Aula Caesareo-regia audire voluerit, quaestio solum de loco sedis seu cathedrae episcopalis adhuc dilucidanda erat. Ne igitur civitas Crisiensis hoc honore gau-

---

[1]) De erectione episcopatus Munkácsiensis cfr. Mondok, op. cit., pp. 33—38.

[2]) Josephus Galjuf, Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnus, ab anno 1772 Episcopus Zagrabiensis († 1786), quantumvis dilatandae fidei catholicae studiosissimus, ductus tamen reverentia canonis Lateranensis, supra relati pp. 416—417, novae huic ecclesiae cathedrali in suo territorio erigendae se opposuit.

deret, Episcopus Zagrabiensis tria alia loca projectaverat: Carolostadium, scilicet cum capella s. Josephi velut centrum Carolostadiensium et Banalium confiniorum, Bellovarinum aut Severinum, velut meditullium Varasdinensis Generalatus. Ex his quidem Carolostadium mihi praeplacuisset, quod jam in vicinia essent uniti districtus Sichelburgensis, ac praefectura militaris Carolostadiensis Unionem omni tempore pro viribus sustinuerit; — Bellovarini autem aut Severini ob antiquam adversum Unionem conjurationem nonnisi nova fata expectanda fuissent. At quia de loco agebatur libero, ex quo Episcopus ad Croatiam et Slavoniam omni tempore commodissimam haberet excursionem, Crisium utique inter projectata loca praeferri merebatur, ex eo etiam, quod sedes Episcopi jam ab olim in vicinia Crisiensi, in monasterio scilicet Marcsensi fuerit, ut ubi Unio prima incrementa ceperat, ibi etiam resuscitetur.

Ex Svidnicensi fit Crisiensis.

Superatis igitur quibusvis difficultatibus Maria Theresia Sede Apostolica consentiente[1]) vicariatum apostolicum hucdum sub titulo Episcopi Svidnicensis in Croatia subsistentem in verum, realem et independentem episcopatum sub titulo *episcopatus Crisiensis* anno 1777 erexit et instituit, id quod ex ejusdem Diplomate intelligitur:

„Nos Maria Theresia — — — memoriae commendamus vigore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod Nos benigno expendentes animo, quanto devotionis fervore divi quondam Hungariae reges, nostri videlicet gloriosae memoriae praedecessores, in promovendum cultum divinum ac incrementum sanctae matris Ecclesiae inclinati fuerint — — — Nos quoque apostolici regni nostri Hungariae fasces

[1]) Bulla erectionis episcopatus Crisiensis *Caritas illa*, a Pio PP. VI. edita d. 16. Junii 1777, habetur in Bullar. Rom. continuat. t. 5., pp. 345—347.

tenentes et gubernacula, nihil unquam antiquius duximus, quam ut quaeque illi sancte pro incrementis et ornamentis Ecclesiae instituerunt, Nos quoque illorum vestigiis insistentes illa non solum sarta tectaque tueamur, verum etiam pro illarum exigentia et possibilitate circumstantiarum novis augeremus favoribus; ac proinde tum eorundem praedecessorum nostrorum piis in Deum exemplis accensa, tum vero pro eo, quo erga promovendam, et quibuslibet adminiculis constabiliendam sacram Unionem nunquam non ducimur animo et materno affectu; — pro illo autem summo patronatus jure, quod qua apostolica regina Hungariae in conferendis et pro ratione necessitatis utilitatisque publicae ordinandis dioecesibus optimo jure habere et exercere dignoscimur — ex vicariatu apostolico, qui in regno Croatiae sub titulo Episcopi graeci ritus catholicorum Svidnicensis praeexistebat, exoperata etiam a Sede Apostolica canonizatione episcopatum a latino independentem, verum unice Metropolitae Strigoniensi subjectum in libera regiaque nostra civitate Crisiensi, a qua Crisiensis graeci ritus catholicorum episcopatus compellabitur — benigne erigendum et fundandum esse duximus."

Iisdem tenoribus utitur Josephus II. in diplomate suo confirmatorio dato 16. Febr. 1781.

Ex horum Diplomatum tenoribus evidens est 1°: hactenus in Croatia praeexstitisse episcopatum Svidnicensem, qui qua vicariatus apostolicus considerabatur; ac 2° episcopatum hunc in Croatia non abrogatum, sed solum sub nomine episcopatus Crisiensis a latino independentem redditum esse; proinde 3°, episcopatui huic sub nova nomenclatura non solum de prioribus successionis juribus nihil decessisse, sed evehendo episcopatum ad categoriam dioecesani independentis Episcopi haec jura longe firmiora evasisse; adeoque 4°, si olim, dum qua vicariatus spectabatur, per 166 annos Episcopi se mutuo excipiebant, et

in omni enata vacantia per apostolicos reges denominabantur, cur haec successio minus definita esset, ex quo idem episcopatus canonicam suam formam obtinuit?

Causae canonizationis.

Illud jam jure quaeritur, quando episcopatus Svidnicensis, qui nonnisi *quatuor* parochias numerabat, ad naturam dioecesani episcopatus evehi potuerit? credo id factum esse, quod ab origine fieri debuisset. Rationes fuerunt sequentes: 1°, quod quum principii loco assumptum fuerit, ut ritus singuli proprios Episcopos habeant, sequitur, pro graecis quoque catholicis in Croatia et Slavonia Episcopum dandum fuisse, eo a fortiori, quod 2° idem populus intra non-unitos, qui proprios Episcopos habebant, aeque proprii ritus Episcopo absque perversionis periculo carere non potuerit; ac per consequens quod 3°, quum non-uniti Episcopi cum plena et absoluta potestate constituti fuerint, æquum fuerit, ut unitus etiam Episcopus cum absoluta potestate constitueretur; 4° quod episcopatus graeco-catholicus in Croatia et Slavonia longe antiquior fuerit non-unitis, justum proinde et aequum fuerit, ut episcopatus, in cujus ruinam omnes machinas admoverant schismatici, in suo vigore non solum conservaretur, sed et novis gratiis augeretur; 5° quod apostolicorum regum ea semper fuerit certitudo, ut catholica religio incrementum sumat; hinc necessum omnino erat, ut quum in Croatia et Slavonia ingens numerus non-unitorum sit, atque hic populus magna olim parte sub Episcopis Svidnicensi et Syrmiensi unitus fuerit, intra populum hunc Episcopus sit, qui missionem pro hujus populi conversione sustinere possit; 6° quod quum ex numeroso quondam unito populo, qui in Croatia et Slavonia ac Syrmio Episcopis graeco-catholicis suberat, pars adhuc aliqua constans et fidelis in Unione perseveret, justum omnino et aequum fuerit, ut populus hic fidelis solatium proprii pastoris retineret, non autem ob aliorum lapsum puniretur.

Rationes adductae tales sunt, quae non solum antiquum episcopatum retineri, sed novum etiam erigi suaderent. Plura adhuc hicce opponi possent, sed ea inferius, ubi difficultates adversus episcopatum hunc motas solvam opportunius, inducentur.

Ex articulis V. et VI.

Fragmenta selecta.

I.

De Episcopis Crisiensibus.

Sed jam videamus, an non aliquis fructus factus sit? — Et si factus est, an aequum sit tollere cultorem, ut totus ager infructuosus reddatur?

Si status modernus (an. 1810) graeco-catholicorum conferatur cum statu anni 1776, quo scilicet episcopatus est canonizatus, patet jam, plus quam duplo majorem numerum esse nunc, quam olim fuerit, ut adeo simpliciter falsum sit, fructum nullum factum esse; et si factus est, spem utique esse, ut major etiam fiat. Quid autem egerint Episcopi Crisienses, ut majorem etiam fructum ferrent, per singulorum vitam excurrendo in medium proferam.

Ac, ut a primo incipiam, Basilio scilicet Božichkovich, quid vir hic in beneficium Unionis egerit, et quid scripserit, testantur Excelsorum Dicasteriorum acta et protocolla.— Ille binas intra populum Sichelburgensem scholas introduxit, seminarium Zagrabiae instauravit, ac pro seminario generali Viennae plurimum laboravit. Pro independentia episcopatus Magno-Váradinensis nullis fatigiis pepercit. Multas ille missiones aperuerat eodem tempore in Carolostadiensi et Varasdinensi Generalatu, in Crisiensi, Syrmiensi et Batsiensi comitatu. Fructus abundans expectabatur: in Liccano regimine et Ogulinensi multae familiae erant conversae; pro quibus alter sacerdos Gospićić, alter Brűnii erat introductus. In Varasdinensi Generalatu jam anno

1781 quinque parochiae ex neo-conversis erant erectae et fundatae. Neoplantae erat missio aperta. Utinam messis adeo vastae proportionalis operariorum numerus ex opportuna assistentia affuisset!

Sed plura erant, quae seu non-unitorum technis, seu temporum injuria fructum hunc eodem Episcopo adhuc vivo turbare coeperunt. Praepotentes non-uniti mercatores cum Episcopo Pakracensi nihil non egerunt, ut officiales sibi addictos redderent, quorum opera progressum Unionis impedire possent. Conventicula nocturna celebrabantur. Sacerdotes non-uniti multiplicabantur; monachi per parochias exmissi sub specie audiendarum confessionum populum falsis principiis imbuebant. Generalis cum reliquis stabilibus Bellovarini residens aperte non-unitorum partes tuebatur, utpote qui augmentum Ecclesiae catholicae horrebat. — Episcopus non-unitus clam visitationes suas faciebat, unitum populum ad defectionem sollicitabat, suumque de non amplectenda Unione juramento adstringebat. Frustra parochi graeco-catholici suas reclamationes mittebant. Haec adeo jam radices egerant, ut populus titubare coeperit, Episcopo ob suam senectutem eundem sua praesentia consolari nequeunte.

Ad haec tria accesserunt, quae plebem recens conversam gravissimae omnium tentationi exposuerunt. Primum erat: quod ecclesiam nullam pro exercendo cultu divino, imo nec Episcopus cathedram, ubi pontificalia perageret, haberet; 2°, quod cantores non adessent, qui parochos in Missae sacrificio adjuvarent; 3°, quod tolerantiae decretum sub idem tempus publicatum fuerit.

Et quoad 1um quidem satis provisum credebatur per oratoria in quarteriis militaribus erecta. At praeterquam quod haec vix aliquam domus speciem praeseferebant, vel id eorum usum minus accommodum, imo Unioni praejudiciosum reddebat: quod quum plebs secus etiam ad hujusmodi stationes invito animo accedere soleat, tum ille maxime anxiam tenebat, imo metum quempiam incutiebat, quod in plerisque ejusmodi stationibus non-uniti officiales

habitaverint, qui cum proprio Episcopo exterminium Unionis condixerant.

Ad 2um Parochi cantoribus provisi non erant; proinde nec Missae sacrificium ea solemni forma, cui plebs hactenus erat assueta, celebrari potuerumt. Institit quidem Episcopus, ut cantores pro singulis parochiis resolverentur; at id responsi tulit, quod ejusmodi cantores nec apud non-unitos usitati essent, adeoque petitum in aliud tempus differri. Incredibile videri deberet, responsum tale dari potuisse, nisi id ex protocollo commissionis Bellovarini die 7. Junii 1781 habitae constaret. Quum enim in ecclesia graeca nunquam publice sacrum sine cantu celebretur, imo neque sine cantu celebrari permittatur, non sine stupore legi potest, quod commissio opinatur, cantores scilicet apud Graecos non esse usitatos, imo vero nulli rei apud Graecos in Missae sacrificio magis studetur, quam amoenitati et varietati cantus. Quum hac ratione populus illam uniformitatem caeremoniarum ex defectu cantus et ecclesiarum non observaverit, quae eidem praedicabatur, nec pro suis pastoribus ullam stabilem provisionem observaverit, imo haec nonnisi ad tempus duratura clerus non-unitus officialium auctoritate suffultus palam depraedicaverit, accedentibus populi non-uniti insultationibus, quasi Unio populum et templis et sacerdotio et religionis cultu privaret, admodum turbari, ac in fide vacillare coepit.

Ad 3um. Decretum tolerantiae anno 1783 emanatum malitia officialium in Varasdinensi Generalatu ita inter plebem publicatum fuit, quasi quisque, qui fidei professionem elicuit, sese ad 6 hebdomadarum instructionem sistere debeat, avitamque suam religionem rursus profiteri debeat. Indicata haec fuerunt Altissimis locis ac variae eatenus ordinationes regiae ad praefecturam Bellovarinensem directae erant; at quae Unioni favebant, supprimebantur; quae eidem opposita videbantur, per tympana publicabantur. Hinc factum est, quod tenerae illae plantulae non obstantibus missionariorum conatibus, tolerantiae sole nimis adustae potiore ex parte exaruerint.

Ex his, quae jam alias sub die 12. Octobris 1807, N. 5367, abhinc relata sunt, pronum est intelligere, Episcopum Crisiensem Basilium Božićković grandem tulisse fructum, tum quod Unionem jamjam exstinctam resuscitaverit, tum quod ejusdem augmentum reapse procuraverit. Quod optimis coeptis non semper optatus responderit eventus, cursui divinae providentiae tribuendum est, quae necdum dignos reputavit populos, ut admirabili fidei gratia illuminarentur: nec tamen nos diffidere jussit, dum multos sibi reservavit, qui genua ante Bal non curvarunt.

Quod porro Episcopum Josaphat Bastašich, qui Basilio Božichkovich anno 1787 successit, ac anno 1788 consecratus est, attinet, plurima is sane tentavit, quae Unionem catholicam promovere quaqua ratione possent. — Dum is adhuc qua censor et rector seminarii s. Barbarae Viennae moraretur, quid in beneficium omnium dioecesium graeco-catholicarum, quae sub ditionibus suae Majestatis exstant, laboraverit, testantur Acta omnium Cancellariarum et Dicasteriorum, necnon Nuntiaturae Apostolicae Viennensis. Infatigabilis ejus calamus Poloniam, Bukovinam, Transilvaniam, Hungariam, Croatiam et Slavoniam aequaliter complexus est. Erat is dextra Božichkovichii manus, qui quae hic in beneficium Unionis suo ingenio et zelo concepit, is cujuscunque laboris patientissimus feraci sua penna feliciter executus est. Qui utinam melioribus temporibus, junioribusque annis tiaram episcopalem adeptus fuisset, nulli certe Episcoporum, quos aliquando zelus religionis commendavit, secundus fuisset. At incidit in tempora turbida et bellicosa, atque, quum aliquando in omnium episcopatuum beneficium laborasset, sincera sua agendi ratione certarum personarum publica negotia gerentium odium ita incurrerat, ut quaeque is pro bono suae dioecesis proposuit, plana et consilia vel everterint penitus, vel cum maximo religionis detrimento in longius protraxerint. Certe toto illo sexennio, quo episcopatum gessit, partim bellis, partim ternis celebratis diaetis, quibus interesse debuit, partim continuis circa residentiam, circa

seminarium ac alia dioecesana negotia ita distractus fuit, ut nihil ultro temporis eidem superfuerit. Perpetuo hujus rei documento erit residentia et ecclesia Crisiensis, ob quam eidem et labores et dispendiosa itinera et ingentem temporis jacturam renitentia magistratus Crisiensis causavit. Interim sicut particulam gregis, quam accepit, longe firmiorem in Unione fecit, ita longa patientia multa superavit, quae successoribus leviori negotio perficienda sunt.

Ad ultimum jam Episcopum Crisiensem, Sylvestrum Bubanović, qui 14. Junii a. p. mortuus est, venio, virum omnigena eruditione, scientia, conversandi suavitate, pietate non fucata ac benefica in omnes humanitate ornatum, quem arthritici et podagrici dolores toto episcopatus tempore divexarunt. Quamquam dolores hi multum impediverint, quominus dioecesim frequentius peragrare potuerit, nil tamen praetermisit, quod ad conservationem et incrementum sacrae Unionis conferre posset. Praevideo, me facile offensurum, dum in hujus Episcopi gesta excurro. Ex quo enim tempore eidem ad instantiam quorundam Comitatus Syrmiensis magistratualium propositum fuisset, ut pro possessorio suo Syrmiensi aequivalens in Croatia acceptaret, nec justis et legitimis de causis se in conscientia sua in hoc cambium consentire posse declarasset, ex eo jam tempore odium eorundem comitatensium ac per eos aliorum etiam incurrit. Utinam odium hoc in persona jam demortui Episcopi adhaesisset, ac non potius odium personae in odium ipsius episcopatus Crisiensis translatum esset! — Hucusque auctor noster.

Episcopum Bubanović secuti in Sede Crisiensi sunt praesules hoc ordine: Constantinus Stanić (1815—1830), [Joannes Kopscay (1833)], Gabriel Smičiklas (1834—1856), Georgius Smičiklas (1857—1881), Elias Hranilović ab anno 1883 — ad multos annos!

II.
De necessitate ritum graecum conservandi[1]).

Ex his illud jam suapte patet, inique et inaniter tentari, ut orientales mores et consuetudines suas venerabili antiquitate firmatas erga novas et sibi ignotas commutent. Inique, inquam, id tentatur. Etenim Ecclesia catholica ritus et consuetudines orientalium in concilio Florentino oecumenico plene ratas habuit, nec illas ullatenus immutari voluit, ut ex ejusmodi synodi actis evidens est. — Tridentinum quoque concilium tanta harum consuetudinum veneratione ducebatur, ut in earum gratiam canones quosdam a theologis propositos, qui illis contrarii erant, immutandos censuerit. Romani quoque Pontifices ritus et consuetudines Graecorum non solum ratas et firmas esse voluerunt, sed imo adversus praeposterum Latinorum quorundam zelum etiam cum eorum ingratiis strenue defenderint, quod testantur bullae Innocentii VIII., Leonis X., Clementis VI., Pauli III., Julii III., Pii IV. et V., Gregorii XIII., Clementis VIII., Urbani VIII., maxime autem Benedicti XIV. — Quo jure igitur nonnulli Episcopi latini adversus tot Ecclesiae constitutiones possunt a Graecis praetendere, ut relictis antiquis suis et a tota antiquitate probatis ritibus novis consuescant? Quo jure Graeci sua libertate privari possent, quam ipsis canones universalis Ecclesiae vindicant?

Sed et inaniter id tentatur. Quis enim populo christiano persuadebit, id universim esse melius, quod est recentius institutum? An non Mabillonio judice tanto venerabiliores sunt ritus, quo antiquiores sunt, i. e., quo fonti, unde religionem accepimus, propiores sunt? Atqui doctissimi inter Latinos viri, quos supra nominavi, summam rituum graecorum antiquitatem ad evidentiam usque demonstrarunt. Quam igitur inane est studium, inanis labor, velle hanc ideam populis excutere? Longe sane facilius est, opiniones abstractas de religione in populo immutare, quam ea, quae sensus ipsius afficiunt. Quum opiniones a diversa mentis capacitate, a proponendi modo, ab instructione dependeant, poterunt utique seu superinducta ignorantia, seu accedente eloquentia praedicatorum vel deleri simpliciter, vel autem immutari. At quum ritus et caeremoniae sensus afficiunt, quibus oculi, aures, omnesque sensus consuescunt, atque ipsum corporis organismum quodammodo ingrediuntur, nec doctrina, nec eloquentia, nec auctoritas tantum valebit, ut absque sensibili totius hominis commutatione immutentur aut abrogentur. Experiuntur id quotidie animarum curatores, dum abusus et superstitiones in cultu sanctorum, in frequen-

---

[1]) Conferri cum his possunt, quae superius jam praeoccupavimus pp. 113—116.

tatione thaumaturgarum imaginum aliisque tollere volunt. Atque in natione Rascianica quantum jam ab anno 1778 laboratur, ut ne cadavera aperta ad sepulchrum devehantur, quin adhuc effectus obtineri potuerit? Quanto igitur cum fructu laborabit, qui tentaverit non in uno capite, sed in tota ecclesiastica disciplina novum ex integro ordinem inducere?

Hinc facile quisque intelliget, cur Graeci et in concilio Florentino et in Russia et in Hungaria et in Transilvania, dum de Unione cum Ecclesia catholica agebatur, sibi libertatem ritus proprios sequendi reservaverint, atque conditionem hanc Ecclesia Romana adeo gratanter acceptaverit, ut volentes etiam prohibuerit proprios ritus immutare. Quo quidem in negotio nihil egit Romana Ecclesia, nisi quod humano genio quam maxime conforme est. Nam quum utrimque agnoscatur bonitas et praestantia rituum graecorum, ex natura autem hominis pateat, quam arduum sit, mores simul inductos et saeculorum auctoritate firmatos tollere aut immutare, e re utique religionis erit, populos in suis consuetudinibus imperturbatos permittere, ut hac ratione eorum animi facilius flectantur ad errores in dogmate corrigendos. Qui enim videt consuetudines suas ab eo rejici, qui easdem ut bonas quidem recognoscit, vult tamen suas in illarum locum subtrudere, in his jam sensibilibus defigit mentem, alterum ut hostem reputat, quod rem bonam sibi eripi videat, nec jam spes est, ut eandem audiat, dum dicit, se eidem veritatem praedicaturum. At si ejusdem benevolentiam captat, si laudat quod bonum in eo invenit, si probat innoxias consuetudines, si ideas, quae sensus ipsius praeoccupant, nisi cum morum principiis pugnent, intactas relinquit, tum enimvero se in animum ejus insinuat, nec diu erit, ut illuminetur. Sic egit Christus Dominus, sic egerunt Apostoli: aperte Dominus declaraverat Judaeis, se non venisse tollere, sed adimplere legem; hinc templum, synagogas illorum frequentabat, cum ipsis orabat, et quidquid secundum legem Moysis praescriptum erat, faciebat. Paulus Timotheum circumcidi fecit, ut eidem inter Judaeos auctoritatem conciliaret.

Naturalis igitur agendi modus non erat, quem sibi prioribus temporibus Episcopi latini praefixerunt, ut nempe cum mutatione sententiae de dogmate, ipsas consuetudines, quas ipsimet ut bonas agnoscebant, immutare deberent. Factum est inde, ut quamvis nonnulli se flecti permiserint, natio ipsa Graecorum universim Latinos veluti dominandi cupidos, atque suarum consuetudinum eversionem quaerentes odio prosequi, ac abominari plane coeperit; — hinc ultro et id factum est, ut Graeci posteriores omnes et quoscunque Latinorum ritus veluti superstitiosos universim condemnaverint. Haec fuit causa, cur Romani Pontifices ut damnum per indiscretum zelum Ecclesiae causatum reparent, gravissimis etiam poenis caverint, ne quis sub praetextu melioris alicujus ritus de proprio ex quacunque causa transire audeat, ne scilicet

(verba sunt Benedicti XIV. de syn. dioec. l. 12. c. 5. n. 8) Graeci ab orthodoxa Ecclesia separati occasionem inde acciperent spargendi in vulgus, Latinos velle suos ritus et mores in ipsorum ecclesia invehere, quam calumniam nobis impingunt, ut plebis animum a Latinis avertant atque in schismate obduratum detineant.

Jam et illud ultro facile erit intelligere, an salus rei publicae id exigat, ut omnes ad ritum latinum reducantur. Salus rei publicae utique postulat, ut populi omnes ad unius verae religionis principia reducantur. Habita verae religionis principiorum unitate tutus sedebit princeps in suo throno, tutus erit magistratus in suo officio, tutus dominus in medio suorum subditorum, tutus herus de fidelitate servi, maritus de fide uxoris, ac amicus de constantia amici. Intererit ergo principis, subditos ad unitatem principiorum religionis reducere. Atque id quidem reges Apostolici semper voluere, ac modernus Augustissimus Dominus omnem adhibet operam; jam id quaeritur, ut modus proponatur, qui Augustissimae dignitati Apostolici regis plene respondeat. Supponi igitur summus illius amor debet, quo in populos sibi subjectos aequaliter fertur. Quum Augustissimus Dominus noster vigore Decreti tolerantiae instar legis valentis omnibus suis subditis christianis plenam cultus externi libertatem relinquat, idque ex principio salutis publicae desumptum sit, hinc jam sequitur, quemlibet exteriorem cultum sub protectione legum esse; adeoque velle, ut unus horum cultuum cedat alteri, quid aliud est, quam salutem publicam perturbare? Salus igitur publica exigit, ut rex Apostolicus non jam destructionem aliquorum ex his cultibus quaerat, sed ut omnes hi cultus in uno principio veritatis conveniant, ex quo omnis eorum praesens et futura salus dependet. Quum igitur ingens sit numerus populi graeci ritus non-unitorum in regno Hungariae, atque hic populus cultu exteriore utitur, quem Ecclesia catholica sua auctoritate confirmavit, et leges nostrae civiles protegunt, consequens est, ut hic populus salvis suis constitutionibus, quas ipsi et leges ecclesiasticae et civiles assecurant, ad unitatem principiorum fidei reducatur.

Ad hanc autem fidei unitatem procurandam ex aequo omnes, et magistratus publici et Episcopi catholici concurrere debent. Id salus Hungariae principaliter exigit. Esto enim quod politica status ab introducta universali tolerantia indifferentiam quampiam religionariam causasse videatur, quae quidem amorem et gratitudinem populorum excitat, latet tamen adhuc illud, quod olim maxime periculosum apparebat. Plebs cleri opinionibus imbuta ita religioni inhaeret, ut hanc in principe, et in hac principem colat et aversetur: imo principem extraneum religiosarum suarum opinionum cultorem amat, suspirat, eidem secreto adhaeret, ejus fatis indolet ac triumphis delectatur. Nolo cuiquam injurius fieri, ac novi, homines cultos cujuslibet religionis posse eo pervenire, ut cujuscunque religionis principem sibi praepositum vere colant et venerentur.

At quis negabit, et naturale et possibile esse, ut data occasione, ac poscentibus temporis adjunctis populus ei adhaereat, quem suarum opinionum fautorem et conservatorem esse novit? Experientia assertum confirmat, et historia Hungariae rem oculis subjicit.

Haec occulta sentiendi ratio vires suas eo magis exerit et auget, quod systema quondam per indiscretos zelatores conceptum, omnes graecorum consuetudines destruendi, notum Graecis fuerit, et hodie etiam notum sit, unde viribus omnibus in obversum laboratum est, et laboratur adhuc. Si Balduini, dum Constantinopolim occuparunt, consuetudines Graecorum intactas reliquissent, nec eosdem ad ritus immutandos coëgissent, nequaquam Turcae disunionis ideis adversus occidentales tam facile abusi fuissent. Et si missionariorum in Bulgaria, Serbia et Bosnia zelus sese intra evangelicae moderationis terminos continuisset, nec sub specie errores Patarenorum eliminandi proselytas pro ritu latino facere sibi proposuissent, fortasse adhuc florentissimae illae regiones coronae Hungariae subessent. Hac Latinorum agendi ratione abusi sunt metropolitae Carolovicenses ad populum unitum in Croatia et Slavonia ad schisma pertrahendum. Hac ipsa opinione nuper usus est metropolita Kioviensis ad Polonos ab Unione avocandos.

III.

De mediis ad propagandam et conservandam Unionem.

Media ad procurandam Unionem ex genio et indole populi graeci seu Rascianici debent peti. Hic genius, et indoles nationis in eo se praecipue manifestat, quod cultus exterioris splendore, cleri sui veneratione, ac avitarum consuetudinum amore praecipua quadam ratione ducatur. His magis flectitur natio ipsa, quam quibusvis rationis momentis. Templa inter non-unitos excitantur quotidie splendidissima, quorum majestas ac uniformitas spectantium oculos attrahunt. Caeremoniarum apparatus sensibili hominum naturae accommodatissimus admirationem excitat et devotionem. Cantus amoenitas et grata varietas ita audientium aures demulcet, ut quamvis longissimae sint in ritu graeco caeremoniae, hac ipsa amoena varietate recreetur summaque patientia has peragat et exerceat. Modestia sacerdotum, eorundemque in habitu et forma aequalitas ac in conversando popularitas amorem in plebe excitat. Monachorum s. Basilii modestia, totiusque corporis compositio, vitae austeritas, ac in cultu religionis assiduitas et devotio ita plebem excitat, ut ab horum nutu et arbitrio omnimode dependeat. Denique Episcoporum multitudo, eorum erga populum affectus, auctoritas cum gravitate conjuncta, ac peragendis divinis officiis majestas nec non sollicitudo, qua et beneficia et adversitates nationis veluti sua reputant, populum ita sibi addictum reddunt, ut cultu et veneratione eorundem ad servitutem usque ducantur.

Exterior hic cultus splendor, cleri auctoritas, ac propriarum consuetudinum amor talia sunt, ut nisi paribus mediis procedatur, nonunitorum conversio, si non impossibilis, certe difficillima reddatur. Haec conversio certe longe difficilior est, quam cujuscunque alterius sectae ab Ecclesia catholica dissidentis. Quum omnes per occidentem sectae exteriorem religionis cultum vel simpliciter rejecerint, vel ita extenuaverint, ut vix umbra alicujus cultus reputari debeat: — hinc spectato physico hominis statu dissidens in occidentali Ecclesia, dum de utilitate cultus exterioris convictus fuerit, atque a cultu Ecclesiae catholicae omnem superstitionem abesse remonstratum fuerit, non difficilis erit ejusdem ad catholicam religionem conversio, cultus externus juvabit sensibilem ejus naturam, ut tandem etiam ad dogma amplectendum facilior evadat. At ubi de Graecis agitur, qui et hierarchiam habent, et cultum ab Ecclesia universali probatum observant, et disciplinam universalium conciliorum decretis firmatam sequuntur, et qui nonnisi in paucissimis, maxime abstractis, dogmatibus a catholicis differunt, quis speret, ut iidem exteriori hoc religionis apparatu spoliati, de quacunque alia communione amplectenda cogitent?

IV.

De necessitate monasterii erigendi.

Optima res sunt seminaria, et nescio, an cum monasteriis comparari possint, dum de religione intra dissidentes propaganda agitur. Clerus saecularis ritus graeci, cui matrimoniis etiam uti liberum est, in parochiis jam formatis cum optimo fructu laborabit; at, ut extra circulum suae familiae vel suae parochiae exeat, quaeratque oves perditas, suae vitae adjuncta non admittent. Clericus ex seminario non ante se ministerio accingit, quam de beneficio, unde victurus est, assecuretur. Monachus contra jam a primo sui in monasterium ingressu omni vitae anxietate et sollicitudine privatur. Habet patrem, cujus disciplinae se credidit, qui nihil, quod necessarium est, sibi deesse patitur, nec jam alia cura distrahitur, quam ut spiritui vocationis satisfaciat. Vir hic dum quotidie grandia facta legit Basilii, Theodosii, Sabae, Theodori, Joannis Damasceni, Maximi aliorumque, quos sibi Ordinis historia praesentat, horum exemplo accenditur, nec aliud anhelat magis, quam ut intra caecos lumen veritatis diffundat. Non per id aut clero detrahi, aut monachos praeferri volo. Monachus si hierarchiam ingressus non est, vi status sui nec in comparationem cum clerico venire potest, praemium exinde a Domino obtenturus, quod mundi fastum per humilitatem status, qui minimus in oculis mundi reputatur, devincat. Quod si monachus hierarchiam ingressus est, id erit, quod et clericus, in eo tamen felicior, quod non irretitus impedimentis, quae clericum quandoque ligant, ac saecularibus curis solutus nonnisi mini-

sterio suo vacare valeat, indeque plus utilitatis ferre possit. Sum sane ejus opinionis, ne monachus extra suae professionis septa exeat, adeoque ne quaerat ruralia beneficia, quae ipsum lucro intentum redderent, sed maximo Unionis bono ad catechizationem, ad praedicationem applicabitur. Hinc quum utilitas talismodi instituti sese ex ipsa rei natura manifestet, jure praetendo, ut ad tenores Theresianae fundationis monasterium Crisii restabiliatur.

Alterum est, educatio. Educationem hic intelligo, vel quatenus iidem monachi Crisii in monasterio juvenes proprii ritus educarent, vel scholas publicas docerent. Quod privatam in monasteriis educationem attinet, quantos haec viros de re publica optime meritos produxerit, vix non singuli adhuc intuemur. Ac in Basilitarum Ordine illud est singulare, quod qui ibi vel serviunt, vel educantur, ad quaelibet subeunda prompti et faciles evadant.

Quod scholas attinet, puto easdem Crisii per monachos Basilitas cum maximo et status et religionis emolumento servari posse. Per id longe magis fini fundationis scholarum Crisiensium satisfieret, quam olim per Paulinos satisfactum est. Ea etiam erat Szakmardii mens, dum monasterium Paulinorum Crisii, ac gymnasium ibidem sub eorum cura fundavit, ut juventus Valachica seu Rascianica ex vicino generalatu Varasdinensi in his scholis principiis religionis et moralitatis imbueretur. Fini huic minus satisfactum est, propterea quod PP. Paulini nimis apertum rituum graecorum contemptum demonstraverint, atque ex hac causa nullam sibi curam linguae et literaturae illyricae notitiam comparandi sumpserint. Quo factum est, ut juventus Rascianica dictas scholas refugerit. Nec paradoxum videri debet, quod projecto. Etenim eosdem monachos Ordinis s. Basilii et in Polonia olim scholas in suis monasteriis servasse, et nunc in universitatibus Cracoviensi et Leopoliensi plerasque in studio theologico et philosophico cathedras obtinere, ex ephemeridibus literariis notum est.

Haec . . . . .

Crisii die 10. Februarii 1810.

Constantinus Stanich m. p.
Vicarius Generalis.

Caput III.

De apostolatu Societatis Jesu.

§. 1.

De laboribus apostolicis missionariorum saeculo 17.

I.

De Patre Ravasz ejusque schemate Unionis.

A.

De vita Patris Ravasz, insignis Slavorum missionarii.

Franciscus Ravasz.

Acta apostolici hujus viri sparsa habentur in variis codicibus mscr. annalium domorum S. J. Szathmáriensis, Quinque-ecclesiensis, Nagy-Bányiensis, Szakolnensis et Ginsiensis. Plura etiam extant in A. Pr. St. — Ex iis potiora in breve quoddam compendium coarctata exhibent duo codices msc. B. P. V. 12121 et 12265, unde selecta quaedam hic damus. Caeterum erudito lectori notus jam est P. Franciscus ex iis quae praeter alios referunt Brüsztle, t. 1., pp. 24, 33, 94 et Duliskovics, III, p. 16.

Nagybányiae (an. 1727) sacerdotum numerum imminuit placida mors P. Francisci Ravasz, qui huic mundo datus erat Tyrnaviae anno 1649, 27. Octobris, eademque die Societatem nostram ingressus Trenchinii 1668, ac absoluto laudabiliter tyrocinii biennio magna animi ingeniique promptitudine, nec minore regulari observantia Aristotelis placita excepit triennio. — Exinde destinatus ad erudiendam in virtute et literis humanioribus juventutem rudes puerorum mentes annis quatuor cum laude excoluit. Ex magistro rursum discipulus ea ingenii et religiosae vitae commendatione quadriennium theologiae impendit, ut dignus inventus fuerit, qui anno 1687, 2. Februarii Tyrnaviae per

professionem quatuor votorum Societati arctius adstringeretur. Desiderium lucrandarum Deo animarum, quo a tempore tyrocinii ardebat, sacris initiatus demonstravit, dum a Superioribus frequentibus ac ferventibus precibus missiones arduas in Bessarabia expetivit; quumque intellexisset, in Moldavia provinciam Polonicam domicilia habere in certis oppidis, quorum incolae idiomate Ungarico uterentur', et necesse esse, qui eos pabulo divini verbi reficerent, provinciae Poloniae adscribi optabat. Hac ratione nacturum se occasionem sperans vel penetrandi in Bessarabiam, vel plurima certe in Moldavia pro salute animarum ferendi. — Ast aliter Superioribus visum, qui ut ardenti tamen Patris zelo velificarentur, arduas illi provinciae nostrae missiones turbulentis, ac vel ideo difficillimis temporibus obeundas commiserunt. — Sola Nagybányia testis locupletissima est, quae quantaque pro Deo et animarum salute passus sit, egeritque. — In primo in id oppidum ingressu, quum nonnisi quinque vel sex catholici numerarentur, eam rerum penuriam expertus est, ut aliquando vix siccum panem, quo vesceretur, haberet cogereturque sub aperto Jove humi pelle ursina pro culcitra, vestibus religiosis pro tegmento uti, neque tamen sui eum, sed juvenis, quo ministro utebatur, tangebat commiseratio. — Ad haec innumera prope ludibria, sannas, insidias, pericula vitae, Tököliani praecipue, et Rákóczíani tumultus tempore, quum ab heterodoxis civibus, ita a violatrice omnis sacri ac profani tumultuantium turba pertulit. Neque evasisset octo conjuratorum in ejus exidium manus, aut Quinque-Ecclesiis schismaticorum eum ad necem quaerentium crudelitatem, nisi singulari quadam clementia divina eum pietas manifesto eripuisset discrimini. — Alias vix, litro a nostro quodam pro Patre Francisco persoluto, e perduellium manibus liberatus in veteri tamen statione permansit infracto animo haereticorum molimina antevertens, ut periculorum contemptor, et injuriarum sibi illatarum immemor, ita jurium Societatis et Ecclesiae adversus ejus hostes defensor acerrimus. . . . Ejus unius opera extorta sunt haereticis catholicorum templa complura, atque ab illuvie et sordibus repurgata, quarum tanta erat congeries, ut iis ex una parochiali D. Stephani Hungariae regis basilica evehendis 4 currus aegre sufficerent. — Ejus opera eadem templa ritu subinde catholico expiata, supellectili sacra instructa, Felsöbanyiensem porro ecclesiam parabola inclytae commissioni proposita Calvinistis eripuit. Virginem ajebat nobilem, omnibus naturae gratiaeque donis ornatissimam, pro cujus virginitate et innocentia non tantum sacramentum dicere, sed et vitam ponere paratus esset, Felsöbanyiae contra jus omne, carceribus mancipatam detineri, et ab insolescente praecone ac vigilibus indignissime tractari, plurimisque gravissimis injuriis affici: obtestari se proinde inclytam commissionem, ut opem et auxilium ad eam eliberandam conferat, ac pro potestate, qua pollet, iniquissimorum hominum potestati ereptam quanto ocius pristinae libertati restituat. Jussus

subinde, quaenam illa virgo, ubi locorum et a quo detineretur, edi-ceret, prius se id facturum negavit, quam inclyta commissio de ea eliberanda securum se redderet. Tum bene sperare jussus, apposita oratione evolvit parabolam divinae Matri Virgini tribuendo, quae dixerat, cujus honori dicatum templum iniquissime catholicis ereptum Calvinistae etiamnum possiderent, polluerent ac blasphemo ore ejus honori detraherent. Dixit et continuo voti compos effectus est. — In promovenda re catholica quum zelosissimum piae memoriae purpuratum Ecclesiae principem a Kollonics patronum, defensorem, adjutorem haberet, ad eum veluti patrem et fidenter et frequenter adibat, quumque Eminentissimum hunc animarum zelotem, sibi ut in fidei negotio assisteret, orasset, obtulit Patri pecuniae summam, quam tamen Pater etiam secundo modestissime recusavit, donec die subsequo idem Eminentissimus et pecuniam et ea, quae optabat, Caesareae Aulae Decreta submisit, luculenter ostendens non suis se, sed animarum lucris inhiare. — Alias ad eundem P. Franciscus excurrerat, in arduis, quae ne ipse quidem Eminentissimus expedire poterat, negotiis, atque audito perbenigne Patre, non tam ex suo, quam Aulae sensu respondit: *Mi Pater, non est de tempore;* quibus auditis P. Franciscus modeste libereque reposuit: *Eminentissime Princeps! diabolus habet tempus animam unam post alteram rapiendi, et pauper Jesus non habet tempus animas salvandi;* qua responsione Patris audita adeo offensus Princeps non est, ut cum eo, quem a secretis habebat, Patrem ad certum Aulae ministrum ire juberet, ac suam illi petitionem exponere. — Et vero eo zelo et ardore, quod optabat, ibi Pater exposuit, ut adlaborante Patris conatibus Cardinale voti compos sequenti statim die effectus sit. Adeo in causa Dei libertas religiosa non officit. — Quamvis vero maximo flagraret lucrandarum Deo animarum desiderio, ad nutum tamen Superiorum eandem curam cum cura rei familiaris mutavit: quamquam neque in hac curam salutis proximorum deponeret, dum subditis christianae fidei vitaeque praecepta, ubicunque se ferret occasio, explanavit. — Egit procuratorem Varasdini, Tyrnaviae, Posonii, Jaurini, Trenchinii notabili cum oeconomiae proventu. — Demum assumptus ad gubernandum, rexit Collegium Ginsiense annis tribus cum dimidio, totidem Szakolcense; praefuit Superior residentiae Quinque-ecclesiensi quinquennio[1]), Comaromiensi anno uno, Nagybányiensi annis interpolatis sedecim, ubi e fundamentis erexit aedificium et decorum et amplum, templum item elegans, cui tectum ipse imposuit, cum binis turribus, quas tegendas successori reliquit. — Templum praeterea parochiale, quod residentia administrat, renovatum per eum est; denique

---

[1]) Ab anno 1688 ad an. 1693: quo tempore solemnia Unionis in templo Societatis Jesu Quinque-ecclesiis celebrata sunt, quemadmodum ex Actis publicis mox discemus pp. 786—791.

et Ginsiense Collegium, ac templum ejus opera resurrexit e busto. Illi post Deum et Virginem Matrem debet civitas Nagybányiensis, quod in ultima eruptione in praedam Tartarorum non cesserit; nam cives deditionem, quam constituerant, dehortatus ad implorandam opem divinam per magnae Matris intercessionem excitavit. — Ipse subinde praefectos constituit, vigilias agi jussit, eas curriculo, quum aliter ob affectos pedes non posset, obivit, portas adversus irruptionem firmavit, inbellemque sexum ad aedes residentiae compulit, monens, ut quam ferventissime Deum ac beatissimam virginem matrem, cujus iconem in gradibus expositam habebat, deprecarentur: et vero impetrasse id visae sunt, Tartari siquidem visa e propinqua civitate, et novo residentiae aedificio, cum ex ejus tecto undecim canales lamina tecti prostarent, arcem machinis bellicis instructam arbitrati, nullo illato damno fugerunt. Monuit subinde cives, qui libertatem ei se debere conclamabant, Pater: Deo divaeque Virgini potius grati existerent, quorum ope tam manifestum esset discussum periculum. — In aliis quoque tum privatis, tum publicis necessitatibus et periculis non ipse solum ad Dei Matrem recurrebat fidenter, sed et alios, ut id facerent, invitabat. Beneficia per intercessionem beatissimae Virginis accepta frequentissime recolere solitus, quam quotidiano praeter alias preces, rosario, et litaniis lauretanis et sabbatino jejunio constanter venerabatur; ipsis porro festis ejus honori diebus sacrificium insuper pro collatis sibi beneficiis offerebat, et mille salutationibus angelicis pro conservando flore castitatis et obtinenda perseverantia in Societate invocabat. — D. Patriarcham nostrum Ignatium et Indiarum apostolum Xaverium, sanctos Simonem et Judam Apostolos, quorum festo prima vota religiosa nuncupaverat, sanctum Josephum et sanctam Barbaram inter principes patronos numerabat, quos praeter quotidianas eorum invocationes pridiano jejunio, cilicio, disciplina etc. colebat. — Peculiarem fiduciam in D. Indiarum Apostolo locatam habuit; et procul dubio per ejus intercessionem multa a Deo impetravit, inter quae non postremum est illud, quod dum Rector collegio Szakolcensi praeesset et pestis in civitate et vicinia grassaretur, concepto ad divum hunc thaumaturgum voto, non solum religiosae personae omnes, sed et familia domestica, et ille ipse sacerdos cum coadjutore, qui pestiferorum obsequiis expositi erant, a malo fuerint tam vicino servati. Simile votum Nagybányiae successu plane simili edidit. Nec contentus eum a se impense coli, impressis insuper vulgari idiomate libellis cultum ejus promovere satagebat in populo. Quanti demum prudentiam ejus fecerint summi aeque ac infimi, immo et ipsi heterodoxi, inde palam est, quod ab omni undique vicinia ejus viri consilia expetebantur; Excellentissimus ipse dioeceseos praesul multoties cum viro consilia sua conferebat, et felicem semper juxta ejus consilia rerum exitum est expertus. — Obiit is fatiscente magis natura quam morbi ullius vehementia confectus, postquam sacramentis

morientium omnibus praemunitus fuisset die 7. Augusti 1727, anno vitae 78. religionis 59.

B.

Schema Unionis,

quod in codice mscr. invenitur inscriptum:

Aliquot capita ad reducendam, propagandam, stabiliendamque s. Graeco-catholicorum cum Romano-catholicis Unionem a P. Francisco Ravasz S. J. Cardinali a Kollonich proposita an. 1687. — **Extractus.**

Quum compertum, deprehensumque fuerit superioribus annis, variis in locis, alios ficte Romanae Ecclesiae unitos fuisse; alios ab Unione sacra rursum in suum schisma descivisse, ad eos in numero Unionis coërcendos, conservandos, proderit non parum:

1. Si nullus sacerdotum Graecorum, Rascianorum, Ruthenorum, Valachorum, ad gremium s. s. Rom. Ecclesiae recipiatur, nisi prius professionem fidei secundum Concilii Tridentini formulam sub juramento praesente Episcopo, vel de ejus authoritate alio ad id idoneo et habili, emiserit.
2. Eandem professionem fidei juxta ejusdem Concilii formulam statim in principio Unionis omnes etiam neo-uniti subditi et populi sexus utriusque die aliquo solemni, praelegente suo verbi divini ministro, emittant; praemissa prius confessione sacramentali; hanc subsequatur ritu suo sacro-sanctae Eucharistiae sumptio.
3. Ut sacro-sanctae Unionis memores sint primusque ejus fervor conservetur, vigeatque, singulis annis praemissa sacra confessione in novo anno et Paschate, eandem fidei formulam praelegente pastore, cum eodem populus utriusque sexus renovabit, sumptoque s. s. Eucharistiae sacramento Unionem suam confirmabit. Secus facturi ipso facto pro schismaticis habeantur, eorumque nota afficiantur.
4. Numquam praesumant unitorum sacerdotes a catholico romano presbytero, vel alio quovis ad id idoneo ministro baptizatos rebaptizare; nec etiam caeremonias

huic sacramento annexas ritu suo reiterare; nisi in casu, in quo romano-catholicus minister certas ob causas, vel alium quempiam obicem nullas caeremonias peregisset; et in hoc etiam casu conformius fore videtur, ut reliquae caeremoniae a romano-catholico ministro peragantur. Licebit tamen unitis graeci ritus catholicis certas benedictiones, ut vocant, puerperarum, in earumdem domibus peragere.

5. Caveant uniti Graeco-Catholicorum ministri, Graeci, Rutheni, Rasciani seu etiam Valachi, ne in missa sua unquam nominare praesumant nomine personae seu Officii Hierosolymitanum, vel alium quemlibet patriarcham (quod ipsum hactenus ab aliquibus non bene practicari etiam hodie ipsemet contestor), sed misso patriarchali termino, vel ejusdem nomine Romanum illius temporis Pontificem, ac dein suos Ordinarios nominent et pro Romano Imperatore etiam semper orent.

6. Idipsum praestabunt in aliis etiam suis Liturgiis et precibus, in quibus R. Imperatorem sicut etiam in aliis ritui suo conformibus collectis et precibus nominent.

7. Si de graeco ritu ad romanum ritum quispiam non presbyter transire velit, nemo illum impediat deterreatque metu vano, seu justo; nec ullis praetextibus uniti sacerdotes, per se vel per alios a coepto proposito avocent; minus Romano-Catholicum ad ritum graecum pertrahant.

8. Ut Unio haec sancta, concordiaque et pax retineatur, tenebuntur uniti Graeci ritus Catholici Romanos presbyteros canonice non impeditos ad sua templa admittere, in ipsisque ritu Romano missas celebrare sinere, ac sacramenta etiam alia Romani seu graeci ritus fidelibus administrare.

9. Licebit, imo etiam in signum Unionis expedit, ut graeci ritus sacerdotes, ubi a Romanis contradistinctam ecclesiam habent, in templo Romano-Catholicorum

quotannis aliquot vicibus, quater videlicet vel sexies in anno, ritu suo missas celebrent, ad quod etiam obligantur.

10. Omnibus processionibus publicis Romano-Catholicorum uniti graeci sacerdotes, Rutheni, Rasciani, seu etiam Valachi cum suis populis, signis et labaris, aliisque ecclesiasticis paramentis decenter instructi intererunt, primas semper Romanis presbyteris et ministris deferentes. Ubi vero processio Romano-Catholica ecclesias unitorum Graeco-Catholicorum convenerit, vel etiam praeterierit, hanc pulsu suo excipiant.

11. Nemo deinceps ss. ordines ab aliquo schismatico episcopo, vel quovis alio accipiet, nisi prius de consensu Ordinarii (vel de ejus facultate, illius, cui haec cura committeretur), et sui uniti Episcopi instructus riteque examinatus, approbatusque fuerit. Nemo presbyterorum unitorum, defuncta consorte, ad secundas nuptias, minus ad polygamiam transeat.

12. Omnes uniti graeci ritus sacerdotes, reverentiam, submissionem, obedientiamque praestabunt in omnibusque parebunt suis Ordinariis et Dioecesanis ac etiam suis unitis Episcopis; nec parochiam aliquam administrabunt, sine facultate et consensu Dioecesani, ac etiam sui uniti Episcopi, Vicariisque ac Archidiaconis utriusque ritus eadem submissione et promptitudine qua Episcopis parebunt.

Sciant autem omnes et singuli S. Romano-catholicae Ecclesiae uniti sacerdotes ac presbyteri, Vicarii et Archidiaconi, ac etiam alii verbi divini ministri Graeci, Rutheni, Rasciani seu Valachi, si subjecta s. Unionis capita amplexi fuerint eaque observaverint, se ipso facto omnium ecclesiasticarum immunitatum participes esse; ac proinde exemptos esse ab omnibus impositionibus, oneribus, gravaminibus, taxis et a quibusvis aliis exactionibus, a quibus Romano-catholicus orthodoxusque clerus exemptus, immunisque est. E contra vero si vel in unico puncto propositorum articulorum quandocumque et quomodocumque uniti sacer-

dotes defecerint, tenore secundi capitis ipso facto schismatici habebuntur, et ut tales tractabuntur et punientur.

Alia aliquot media hanc sanctam Unionem conservandi.

In oppidis et pagis vel etiam in civitatibus, ubi templa catholica habentur, et nullum est actu templum graeci ritus, non facile illis permittatur, ut aliud contradistinctum templum sibi erigant. Poterunt enim sua divina peragere, cum sint uniti, etiam in templo catholico; siquidem tempore alio et tempestivo illa administrant[1]).

Ubi uniti populi inter Catholicos sine suo ministro degunt, tenebuntur fideles illi dependere in omnibus spiritualibus a parocho ritus romani; et divinis una cum catholicis interesse.

Scholae separatae illis non permittantur aliae, praeterquam pro legendo et scribendo, quarum inspectionem habebunt parochi latini aut alii ad id idonei, qui ubi legere sciverint et scribere, transibunt ad aliquem locum ubi scholae Societatis erunt, in quibus etiam unus lectionis glagoliticae et lectionis Valachicae bene gnarus scholarcha servetur; sicque cum profectu linguae Ruthenicae et lectionis glagoliticae aliquo etiam latinismo tingent, et per literas, manumque Societatis, etiam spiritum Unionis sincerius inbibent. Hinc valde expediret, si nullus illorum ad sacros ordines admitteretur, quin saltem minimum grammaticam et magnam syntaxim excoluisset.

In particulari ex collectione omnium circumstantium locus esset aptissimus Nagy-Bányiae tales mixtas scholas servandi; siquidem circum quaque Graecorum, Ruthenorum, Rascianorum, Valachorum sacerdotum aliquot sunt

---

[1]) Quod P. Ravasz ex hoc unius ejusdemque ecclesiae usu speraret, fore ut orientales uniti paulatim suapte sponte cum tempore ad ritum latinum transirent, id enimvero improbatum merito est ab aliis Patribus Societatis Jesu, qui praeeunte Hevenesio ritum graecum inter unitos in puritate sua conservatum voluerunt ad normam Decretorum ea de re a Sede Apostolica editorum Sed relege quae superius de hoc argumento multis disputata sunt l. I., pp. 113 seqq.

millia, et populi ritus illius longe lateque in ipsa etiam Transilvania. Et jam suapte etiam sponte aliqui cupidi linguae latinae legere ibidem discunt. Vix putarem efficacius medium ad sinceram Unionem et bonos christianos mores imbibendos quam si cum lacte literarum spiritum genuinum sanctae Unionis et morum christianorum hauserint.

Priusquam ordinibus initientur, pro captu suo certum regendi conscientias methodum erudiantur. Instruantur etiam ad certos et necessarios canones, ad administrationem sacramentorum in iisdem scholis.

Cum autem canon illorum Spiritum s. neget a Patre Filioque procedere et dicat, *a Patre solum procedere et in Filio requiescere* (quod non tantum schisma, sed et haeresim sapit), corrigatur illorum canon, sicque correcto utantur omnes uniti[1]).

Quoniam ignorantia gravissima laborant tum ipsi sacerdotes tum etiam populi eorum rerum divinarum et ad salutem necessariarum praecipue Valachi, ita ut alii sacerdotes nec *Pater Noster*, alii nec formam Baptismi, alii nec absolutionis et consecrationis formam calleant, aliquod breve exemplar quantocius imprimatur glagolitico et latino typo lingua illorum, ut sic facilius erudiri possint et excoli etiam per nostros sacerdotes et ministros.

Imprimatur etiam similiter catechismus brevis typo simili adjecta etiam lingua latina. Complectetur autem catechismus principaliter capita aliquot fidei et Unionis, et normam boni Christiani.

Si expedire videretur, salvo meliore judicio, forte non esset malum, ut uniti populi ritu suo servato reformato Kalendario uterentur. Quod etiamsi aliqua cum molestia in principio fieret, credo tamen esse practicabile, si disponantur. Ratio hujus esse potest: 1. quia miser ille populus magnam patitur arduitatem in hoc quod sua festa vix aliquando possint celebrare (hinc pullulat etiam ignorantia

[1]) Cfr. tamen quae de liturgico hoc textu animadvertimus Kalendarii t. 2, p. 410.

rerum divinarum), utpote quum subditi sint, illis diebus, qui apud Catholicos feriati sunt, Dominis terrestribus obligati robotare et laborare; ipsis vero festis Catholicorum feriari; — 2. quod Unionis fervor et consensus melius vigeret, si simul festa nobiscum celebrarent, simulque Deum collaudarent[1]).

Parochis illorum et parochiis provideatur. Sufficienter illis providebitur, si sicut actu in illis partibus ex decimis vivant; maxime si praedicantum etiam decimae his applicentur, ad minimum saltem locis in illis in quibus praedicans nihil solvit.

Quodsi vero etiam romani ritus parochus in eodem pago fuerit, proventus partiantur; putarem tamen non esse necessarium alium parochum, ubi parochus latinus est et Valachi vel Rutheni pauci, vel si parochus latinus illius linguae gnarus esset, aut valde propinqua esset parochia Ruthenica.

Universaliter et particulariter in Diaeta praesenti statuendum esset, ne ullo modo status politicus et saecularis Unionem impedire, turbare aut persequi praesumat, attentetque. Talis articulus optime executioni mandaretur, si transgressores in poenam delicti toties quoties certam taxam ipso facto deponant, si sacram Unionem impedire, turbare aut persequi deprehensi et comprobati fuerint.

Similiter nemo saecularium cujuscumque etiam praeeminentiae et dignitatis praesumat sacerdotes unitos captivare, ad agrestes operas et rurales, ad onera, taxas, contributiones compellere, nisi forte fundum possideant rusticum; et in hoc casu etiam a fundo obligabuntur servire, sicut nobilis qui fundum rusticum possidet. In reliquis ecclesiastica immunitate gaudebunt.

---

[1]) Tertiam rationem mutandi Kalendarii P. Ravasz praeterea inde deduxerat, quod orientales, Kalendario reformato usi, sensim disponerentur ad ritum latinum assumendum. Verum Cardinalis a Kollonich et P. Hevenesi cum suis eam adeo non firmam judicarunt, ut imo persuasum haberent, missionariis catholicis potius transeundum ad ritum graecum esse, quemadmodum superius ostensum est toto libro primo.

Ut lis et controversia tollatur de loco, ecclesiis, parochiis, illa in moderna Diaeta inter ecclesiastica bona connumerentur. Tenetur etiam quivis bonus christianus Dominus Deo locum cedere et ejus ministro, praecipue ubi sine praejudicio et damno fieri potest; quod ipsum hodie etiam gentes practicant, suis fanis locum cedendo, et ministris. . . . (A. Pr. St.).

Consilia schematis de imminuendo ritu graeco a Patre Hevenesio caeterisque missionariis Societatis Jesu fuisse improbata et rejecta, animadversum jam est pag. praec.

II.

Selecta quaedam fragmenta ex Annalibus msc. missionum S. J.

An. 1660. — E schismaticis accessit inter alios graeci ritus sacerdos, qui deinde etiam Societatem nostram amplexus est necquicquam obstantibus parentibus, aliisque graecae fidei minitantibus mortem et ipsi, ni a proposito desisteret, et nostris ceu conversionis auctoribus. Habuit hic Corcyrae abbatiam et Zarae ad sancti Eliae parochiam, quibus crucis vexillum lubens praetulit. Vir philosophicis aeque ac humanioribus excultus literis, graecae, latinae, italicae, dalmaticae linguarum peritus, nunc in Urbe inter tirones ad s. Andream agit. (B. P. V. 12156).

An. 1688. — Graeci schismatis asseclae una cum proprio sacerdote et licentiato omnes Quinque-Ecclesiis degentes Rasciani, animae fere ducentae, superatis et dissipatis obicibus, Romanae Ecclesiae sinu recepti ac publico eorum primariorum virorum 18, tum 20 mulierum, in ecclesia Societatis Jesu emisso coram Caesareis officialibus juramento uniti. (Lit. an. miss. Quinque-Eccl. ad an. 1688).

An. 1690. — De conversione Rascianorum inter Danubium et Dravum degentium. — Graecorum et Rascianorum schisma quomodo et quantum, aspirante Dei gratia, quoad rationem schismatis labefactatum sit, praeter octo personas antea ad Romanam Unionem deductas, patet ex publico instrumento[1], cujus effectus primario et

[1]) Extat instrumentum mscr. in literis annuis missionis Quinque-Ecclesiensis S. J. (Colocae in biblioth. Collegii S. J. et Viennae in B. P. V. 12087 et 12228). Ex iis vulgatum est a Koller Joseph., ejusdem Societatis quondam Tyrnaviae alumno, in *Historia episc-*

maxime per Dei benignitatem Quinque-Ecclesiensibus Societatis Patribus adscribendus est et sic fere sonat (B. P. V. 12087):

In nomine Domini Amen.

Actum Quinque-Ecclesiis anno a partu virgineo 1690, Indictione 13, die vero 18. mensis Januarii, qua Cathedrae sancti Petri, in qua Romae primum sedit, solemnis memoria recolitur.

Quod cedat ad Dei ter Optimi Maximi gloriam, sacrosanctae Romanae Apostolicae et universalis Ecclesiae incrementum, Augustissimi, gloriosissimi ac invictissimi Romanorum imperatoris Leopoldi Primi auctoritate ac pietate duce, Excelsae Camerae Aulicae benignitate invitante medio Illustrissimi Domini Domini Tullii Miglio Liberi Baronis de Prumberg, antefatae Excelsae Camerae Aulicae Consiliarii, nec non in partibus Inferioris Hungariae et Slavoniae exmissi Commissarii, ad amicam eiusdem citationem prompte libenterque stiterunt se praenominato Illustrissimo Domino Domino Commissario primarii Rascianorum schismaticorum sacerdotes, Superioresque calugerorum, nec non deputati communitatum nominatim Albae-Regalis, Simontornyae, Szigethi, Ozorae, Mohács, Siklos, Kaposvár, Döbrököz, Dombo[1]), Sásd et reliquorum Praesidiorum aliorumque locorum intra Danubium et Dravum degentium, praeeunte Jobo Raich, Principalis itidem calugerorum Monasterii sancti Nicolai, ad Orahoviczam in Slavonia Superiore, qui praeterlapso Novembri 1689, praefato Illustrissimo Domino Commissario inibi tunc existenti declaravit, non modo se et sibi subjectas sedecim parochias, una cum monialibus sancti Basilii in Claustro dicto sancto Nicolao propinquo existentibus sacro-sanctae Romanae Ecclesiae omnem debitam submissionem obedientiamque praestiturum; verum etiam solemne juramentum desuper depositurum, effecturumque ut tam sibi subjecti, quam alii quoque per universam Slavoniam dispersi schismatici saeculares, et ecclesiastici sub episcopatu Sirmiensi, quum videlicet dictus Illustrissimus Dominus Commissarius ad eas partes descenderit prompte eandem cum Romana Ecclesia Unionem ineant et Sacramento roborent.

Hos itaque omnes praevia suavi et amica allocutione Illustrissimus Dominus Commissarius Reverendis Patribus missionariis Societatis Jesu,

---

patus Quinque-Ecclesiensis, t. 7. — Ex alio codice mscr. tabularii Viennensis editum est a cl. D. Fiedler in *Actis Ac. lit. Vindobon.* = Sitzungsberichte = 1861, pp. 289—291, indeque cum formula juramenti Graecorum et literis Tullii Miglio in collectionem Lacensem conciliorum transiit t 6., pp. 966 — 968. — Aliud exemplar msc. in *paricula*, ut vocant, *charta*, habetur Romae in tabulario S. Congregationis de Propaganda Fide, cujus etiam mentio fit in ἐσχιαχολλίῳ praedictarum literarum annuarum an. 1690.

[1]) De locis Simontornya, Szigeth, Ozora, Mohács, Siklos, Döbrököz, Dombo et Pécsvárad videatur Brüsztle, *Recensio*, op. cit., t. 1—4. — Kaposvár oppidum est Comitatus Simegh, Sásd pagus Comitatus Baranya.

Quinque-Ecclesiis residentibus, instruendos in fide catholica tradidit, qui muneris sui Apostolici partes probe adimplentes, plene in orthodoxae Romanae fidei dogmatibus instructos induxerunt ad agnitionem confessionemque unius ejusdemque aeternae veritatis catholicae et Apostolicae, sub uno visibili, eodemque supremo ac universali omnium per orbem fidelium capite Romano Pontifice, cui se identidem in omnibus et per omnia humillime parituros professi sunt[1]); id ipsum postliminio coram Illustrissimo Domino Commissario denuo renovantes et confirmantes, donec tandem die 18. mensis Januarii anni 1690, facto in ecclesia Patrum Societatis Jesu publico et solemni actu, magna Status ecclesiastici et saecularis dignioris praesentia populique concursu, pontificante ad aras Illustrissimo et Reverendissimo Domino Francisco Jany, Episcopo Sirmiensi, Praeposito Chornensi, Abbati Péchváradiensi, nec non Sacrae Caesareae Majestatis Consiliario, in ejus manibus solemnem catholicae Romanae fidei professionem, clara voce ediderunt, firmiter irrevocabiliterque credendo ac tenendo quicquid credit et tenet sancta Mater Ecclesia Romana (retento tamen sibi veteri ecclesiae graecae ritu), Romanoque Pontifici, tanquam vero Christi Vicario, divique Petri Successori, omnem submissionem, observantiam, obedientiamque debitam perpetuo inviolabiliterque se praestituros jurejurando sanxerunt, declarantibus per praefatos deputatos, communitatum nomine submissos, comprehendi se, et re ipsa hoc eodem juramento ligari, ac si personaliter adessent, omnibus omnino ac singulis (qui copiosissimi sunt) intra Danubium et Dravum degentibus schismaticis ecclesiasticis et saecularibus, adeo ut effective omnes penitus per praesentes, qui et se subscripserunt, Romanae Ecclesiae uniti jam sint, in sequentia quoque puncta initae stabiliterque permansurae Unionis signa pariter consentientes: 1°. Ut annis singulis ter ad minimum sacerdos eorum aliquis in nostra, et noster in eorundem ecclesia, quilibet juxta suum ritum, graecum aut latinum, missam celebret; 2°. Ut Patres Societatis Jesu quum in eorum ecclesiis concionari aut catecheticam doctrinam explanare voluerint, eosdem benevole semper admittant; 3°. Ut suos filios, praesertim sacerdotandos, ad scholas Patrum Societatis Jesu, quoad

---

[1]) Quum qui sensu vere catholico primatum Ecclesiae Romanae sincere agnoscit, integram fidem catholicam implicite profiteatur, aperta haec *catholicae et apostolicae veritatis confessio* a Rascianis praestita sufficere, per se loquendo, potuisset. Verum ex historia patet, quemadmodum superius animadversum jam est p. 112, Ecclesiam, majoris securitatis gratia, exigere praeterea consuevisse, ut e schismate vel haeresi ad ipsam redituri, pristinos errores suos expresse ac conceptis verbis rejicerent: de quo disciplinae capite Franc. Ant. Zaccaria operi suo collectitio *Raccolta di dissertazioni di storia ecclesiastica* doctum commentarium inseruit tomo 15., pp. 236—261, Dissert. 8.: „sulle professioni di fede fatte dagli erranti ne' primi cinque secoli della Chiesa".

fieri poterit, mittant; 4°. Ut in iis saltem locis, ubi mixti cum Ecclesiae Latinae filiis degunt, diebus quibus Latina Ecclesia sua celebrat festa, ipsi quoque ab omni exteriori opere, diebus ferialibus alias concesso, publice abstineant. — His ita peractis et conclusis supremo bonorum omnium largitori Deo actae gratiae hymno Ambrosiano solemniter decantato, cui spirituali gaudio ternis explosionibus Quinque-Ecclesienses cives, moenia vero civitatis repetitis tormentorum boatibus applausere. — In quorum omnium majorem fidem Primarii calugerorum et sacerdotum, tam pro se, quam pro caeteris, scripturam non callentibus, propria manu subscripserunt et obsignarunt, uti sequuntur:

Nomina Sacerdotum.

Job Raich, Prior St. Nicolai ad Orahoviczam.
Ephtimi Niegomerovich, Prior St. Michaëlis Archangeli ad Graboczam.
Vuk Prodanovich, Parochus Alba-Regalensis.
Stoich Milleselovich, Parochus in Döbrököz.
Vuk Adamovich, Parochus in Simontornya.
Radoschab Oribaz, Parochus in Ozora.
Theodorus Sardelecz (prius jam unitus), Parochus Quinque-Ecclesiensis.
Sava Villakovich, Parochus in Dombo.
Milos Kules, Parochus in Solock

Nomina Deputatorum.

Busagia Milos. Atschim Tomanich. Pantalia Mihalovich. Simon Miloschovich. Marcus Batschalia. Vuk Tomin. Demitar Poppovich. Marchieta Alevich. Reda Raicsostovich. Bucman Saritsch. Trumo Bogdanovich. Vuk Radovicsin. German Kovats. Illia Nicolin. Marcus Dulgerin. Stanoy Niegomerovich. Stephan Batschalia. Ivan Grubasich. Vuk Vukovich.

Nos infrascripti fidem facimus et attestamur ubique locorum sigilli nostri appressione, haec omnia supramemorata in praesentia nostra ita peracta fuisse.

(L. S.) Franciscus Jany, E. Sirmiensis et Supremus Comes, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliarius m. p.

(L. S.) Gabriel Comes Vecchy, Eques Ordinis sancti Mauritii et s. Lazari, Supremus Campi Vigiliarum Praefectus, Colonellus et Commendans in Sigeth, Quinque-Ecclesiis, Siklos, Kaposvár, Mohács, Dombo aliisque locis inter Dravum et Danubium.

(L. S.) Joannes Theodorus de Melmek, Excelsae Camerae Aulicae Secretarius et ad Partes Inferioris Ungariae et Slavoniae neo-acquisitas Concommissarius m. p.

Formula juramenti a Graecis depositi.

Ego N. N. firma fide credo et profiteor omnia et singula, quae continentur in symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, firmiter cum eadem tenendo, Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere; sanctam quoque Catholicam et Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium ecclesiarum matrem et magistram agnosco, Romanoque Pontifici, beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Jesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, voveo ac juro pro me meisque. Sic me Deus adjuvet, et haec sancta Dei Evangelia.

Literae Tullii Miglio L. B. de Prumberg ad imperatorem.

Sacra Cesarea Maestà Signor mio clementissimo.

Ho stimato debbito del mio humilissimo vassalaggio di reccare alla Sacra Cesarea Maestà Vostra l' aviso come tutti li Greci sismatici habitanti in grandissima copia tra il Danubio et la Drava illuminati dal Spirito Santo et stimolati dalla Pietà di V. M. C. si sono sottomessi all' obbedienza della Santa Sede conforme la Sacra Cesarea Maestà Vostra resterà clementissimamente servita di vedere dall' annesso Originale, et dalla patente sopra di cio fatta dalla mia humiltà. Ha contribuito molto a questa santa opera la prudenza et la Dottrina de Reverendi Padri Giesuiti. L' assistenza fedele del Conte Vecchi dattaci nel tempo che con ordini replicati il conte Taun haveva commesso a tutti li commandanti di negarla in ogni caso, et la condota sincera de Job Raich Prior di San Nicolo di Horoviza. L' intoppi maggiori sono stati l' ostinatione et l' ignoranza de Proprii Greci imbevuti dall' opinione che facendosi Cattolici dovevano rebatizarsi, et il scandaloso Procedere di questo Vescovo Radonay[1]) che veramente da in Eccessi. Si è stimato per bene di farne festa publica col sbarro del Canone perchè contiene in se un gran paese, et per dar animo alla Schiavonia che è tutta piena di segguitar l' essempio. Ha piacciuto ad essi molto il modo con che furno trattati, poichè sendo avari di natura, ho fatto mantenere con la mia propria povertà tutti li Sacerdoti. Deputati et loro serventi tutto il tempo che furno qui. Mi son anco essibito a Job Raich di condurlo con alcuni de suoi Caloieri meco nel Sirmio a mie spese, et sicome egli è huomo di grandissimo credito tra quelli Popoli, quindi prendo l' ardire di supplicar humilissimamente la Sacra Cesarea Maestà Vostra di volerlo gratiare del Titolo di Vescovo[2])

[1]) Acta Episcopi Mathiae Ignatii Radonay insigni commentario illustrat Brüsztle, *Recensio,* t I., pp. 432—470.

[2]) Cfr. supra p. 749.

come lo fu Longino suo Fratello[1]) et humilissimamente m' inchino. 5 Chiese 30 Genaro 1690.

Della Sacra Cesarea Maestà Vostra

Ubbidientissimo Vassallo

T. Miglio Bae.

Resolutio Caesarea de titulo „Episcopi" Jacobo Raich conferendo.

Referat die Reunion mit der Röm. Catholischen Kürchen, der zwischen der Donau vnd Drag gelegener Griechen, auch conferirung dem P. Job Reich, Priori des Calugern Closters Sancti Nicolai, zu Orahovicza, des Titls Eines Bischoffs betr.

Allergnedigster Kayser vnd Herr Herr etc.

Eür Kay. Mayt. Erindert des Hoff-Cammer Mittls Rath vnd zu Einrichtung der neüen Acquisten, zwischen der Drag vnd Sau, abgeordneter Commissarius, Freyherr Tullius Miglio, in Unterthenigkeit, waszgestalten auf seyn Eyffriges Zuesprechen, vnd versprochne Cammeral Protection, alle zwischen der Donau vnd Drag, in grosser anzahl wohnende Griechen, Sich der Heyl. Röm. Kürchen vnterworffen, vnd Mittls Ihrer vornembster Priester, vnd abgeordneten von denen Communiteten, den 18. Januarij insthehenden Jahrs, offentliche professionem fidei, zu Fünffkirchen jurato gethan, auch zu mehrerer bestättigung, diszer Ihrer freywillig- vnd vnwiderrueflicher wahrer glauben bekhandtnus, beyligendes, von Ihnen Priestern, vnd der Communiteten abgeordneten vnterschribenes Instrumentum professionis fidei, von sich geben haben.

legatur.

Zumahlen nun der P. P. Societatis Jesu vnermiedte vnterweiszung, vnd des Commendanten zu Fünffkürchen Generaln Vecchj besagten Conuertiten, bey iezigen Kriegsleüffen gelaiste assistenz, forderist aber des P. Job Reich, Prioris des vornemben Calugern Closters St. Nibolai zu Orahoviza, so sich mit 16 Pfahrn, vnd Einen Jungfrauen Closter Sti. Basilij, der Heyl. Röm. Cathol. Kürchen, widerumb vereinigt, vill darzue contribuirt, Er Prior Reich auch, bey ermelten Griechen, in absonderlicher hochachtung vnd veneration wäre; Alsz gerueheten Eür Kay. Mayt. zu seiner weithern animirung vnd fortpflanzung des wahren Catholischen glaubens, Ihme den Titul Eines Bischoffens, allermassen solchen sein Brueder Longinus genossen, allergnedigst zu conferirn.

---

[1]) In literis collationalibus Longini Raič *perhibentur hi fratres ex antenatis majoribus suis duodecim Episcopos duosque Patriarchas vitae sanctitate claros numerasse.* (Archiv für öster. Geschichte, t. 37., p. 122).

Umb solche verainigung ist Gott zudanckhen, vndt znuerhoffen, dass hierauss noch mehrere nützlich vnd dem Publico wohl erspriesseliche Sequelen entstehen werden, dahero man auch dero Unterthänigsten mainung wehre, dass dem Pater Reich der Titulus Episcopi zu seiner besseren Consolation vnd mehrerer animirung desz Volckhs, motu proprio, zugeben, vnd dabey diser Actus mit Contestation Ewer Kays. Mayt. darob geschöpfften Allergnedigsten Vergnügens, per Patentes, die von der Hungrischen Hoff Canzley zu nerferttigen, in alleweeg zu loben wehre.

Ex Consilio Camerae Aulicae. Viennae 4. Aprilis Ao. 1690.

In latere: Placet. Leopold mp. (A. P—I V.).

An. 1691. — Albae-Regali dispositi sunt schismatici per nostrum urbis parochum, ut Unionis suae, quam Ecclesiae Romanae Sedique Apostolicae juramento firmaverant, externis quoque indicarent obsequiis. Consensere omnes, ut primum Unionis suae cum Ecclesia signum voluerint esse venerationem semper immaculatae Virginis, cujus sacra luce solemnem suam processionem ad nostrum deductum templum suis ritibus et caeremoniis conclusere. (B. P. V. 12087).

An. 1696. — Nuper conversae et in spe constitutae viciniae inconstantia novam ingeneravit sollicitudinem; nam pagi nonnulli integri, orthodoxis ministris destituti, et quibus propter loci contagionem suppetiae spirituales adferri non poterant, neque postea ob temporis bellici circumstantias urgeri quibant, plane defecerunt[1]), alii in fide adhuc frigidi, nec bene solidati, neutralizant; alii nutarunt et adhuc nutant. (Ibid. 12092). — Licet plebs universa ad Unionem jam prius disposita libenti eandem animo amplexa fuisset, quia tamen schismaticorum primores umbris eam et terrore, Vladicae maledictionum et maximorum vitae discriminum perculere[2]), ausa non est perseverare. (Ibid. 12173).

An. 1697. — E senis Petro-Varadini morte condemnatis erat et latro quidam, schismate ab Ecclesia Romana divisus, integras sex horas e palo, cui vivus affixus fuerat, horrendum boanti propior, quam ingementi, qui dum constantiam nostri missionarii ad extrema sibi assistentis cerneret, animo tandem commotus, ejurato schismate, catholicis accessit, et illico cum poenitente, ut sperandum, latrone, paradisum subiit, nunquam praedatus fortunatius, quam dum sibi coelum rapuit. Quod intuentes schismatici dixerunt: Jesuitas ituros vel ad infernum, ut vel unum fidei suae associent. Qui nunquam sane sublimioribus nos extulerunt encomiis!

Essekiensium nostrorum missionariorum erga mortis reos caritas tum claruit vel maxime, quando famoso illi per Danubium archipiratae

---

[1]) Cfr. epistol. Card. a Kollonich supra pp. 15. et 28.

[2]) Relege quae superius exhibita sunt pp. 748—749.

Perlae nomine, ejusdemque sociis uni supra vicenos supremus dies illuxit; quum enim illi, utpote pervicaces Valachi schismatici, diutius sacerdotem catholicum pro excipienda confessione rejecissent, beneficiis tandem et corporalibus Patris nostri devinctus obsequiis, latronum princeps, ut scelere, sic pietate, primus ad expiandam catholico ritu conscientiam inductus est. Ab hoc jam in rotam acto ad reliquos septemdecim una captos ad supplicium digressus noster Perlae proposuit exemplum, ut quem hactenus praedarum, nunc quoque permutatae in melius vitae ducem sequerentur. Obtinuit optatum finem pia adhortatio, quando omnes (binos si exceperis) aures confessarii expetierunt avidi et sub ipso patibulo animi noxas eluerunt eo quidem fervore, ut alter alterum praevertere contenderet. Terni ex his transadacto per ilia palo, caeteri laqueo vitam clauserunt. Hos triduo post secuti sunt cum praecipuo Perlae officiali, Davide dicto, tres alii supremis pariter sacramentis catholicorum muniti omnes, et hi quidem furcae suffixis adjuncti, ille rotae inflexus est, ut principem suum (hoc enim inter nefarios nomine gloriabatur Perla) in ipsa quoque morte imitaretur, cui per latrocinia (fortunam vocant) in vita studuit esse quam simillimus. Et his quidem ad subeundam aeternitatem rite dispositis supplicia cesserint in expiationem delictorum.

Petro-Varadinensium missionariorum caritas nec vincula horruit nec mortem. Illa, tum ad octodecim etiam leucas Turciam versus ad infirmorum solatium excurrerunt non sine aperto barbarae captivitatis discrimine; hanc, quando ex assidua cum aegris militibus, quos exercitus Caesareus Zentam progressus tanquam pugnae inhabiles Petro-Varadini reliquerat, communione et ipsi contagioso afflati malo tantum non penitus succubuere.

An. 1699. — De nova missione Possegana. — Darem hic et Posseganas primitias, nisi sordium colluviem, qua novellus hic ager expurgandus fuerat, vel calamus erubesceret. . . . Adeo sub immani barbarorum jugo nobilis illa divinitatis imago a se ipsa desciverat et homo quaerebatur in homine. Manet tamen suum operariorum praemium, eoque pulchrius, quo foedius excisum scelus: quin et prodigio accidit, destinatos incendiis aeternis stipites in assurgentis isthic ecclesiae columina convertisse. . . . Novellae Christi ecclesiae Possegae data imago, quae divum Laurentium ecclesiae patronum exhibet. Dici vix potest, qua fidelium pietate sanctus iste publico nunc cultui propositus, accipiatur, qui ob incolam impurissimum Mahometem centum et octoginta annos exul, nunc denique domum repetiit, quae fuit ante, suam. Quin et ipsi Valachorum Episcopo, Illmo. Dno. Ljubibratich, cordi fuit assurgentis hic ecclesiae inopia, qui tum huic, tum missioni subsidio partim pecuniario partim reliqua supellectili oppido addictum animum voluit contestari. (Ibid. 12229).

An. 1700. — De eadem missione. — Post exantlatos primi anni labores in hac missione sat arduos propter barbaros gentis istius

mores ex societate Turcarum per 180 annos imbibitos . . . praeclarum operationis apostolicae collegere messem Patres, occasione executionis criminalis, contra latrones tortoresque ac incendiarios in homines ignitis instrumentis grassantes, latae, qui nocturnarum beneficio tenebrarum invadebant domos, candenti ferro adurebant incolas, ut extorquerent pecuniam, neque finis erat tantorum malorum, nisi collecto milite grassatores isti fuissent captivati, mortisque sententia condemnati, partim ad furcam, partim palo affixi poenas suorum scelerum luissent. Erant hi numero novem Valachi Rasciani, graeco schismate infatuati, ab unitate Ecclesiae Romanae velut ab orco abhorrentes; diceres merito feras esse, non homines, vel ex ultima barbarie feroces animas; nihil de cruce, de oratione nihil, de divinis pariter nihil scientes. Hos Pater missionarius frequentius invisens cohortationibus piis ad divinam opem implorandam excitans sensim sic eorum feroces emollivit animas, ut libenter perorantem sequerentur et catechizantem auscultarent; dein per confessionem vitae prioris totius ritu catholico, die supplicii sacro Christi corpore ad iter aeternitatis et mortem acerbissimam se muniverunt: quod impossibile futurum censuerat vir aliquis Religionis alterius, reperiens stantem operarium nostrum in medio captivorum, orantemque cum illis et erudientem in articulis fidei orthodoxae. Quid agis, inquiebat, Pater? Respondente illo: volo calamitosos istos imprimis ad Ecclesiae matris sinum, tum ad libertatem filiorum Dei perducere. Cachinno dictum Religiosus excipiens: oleum et operam te perdere video, bone vir, cum his barbaris durae cervicis; at his nihil retractus operarius noster, et innixus divinae gratiae zelator animarum improbo strenuoque labore id effecit, ut in ipso fatalis supplicii loco denuo, licet id ante praestitissent, iteratis vicibus, advocato Patre, recurrentes noxas voluerint expiare. Hinc necesse fuerat ad impalandum ad terram procumbere, ad suspendendum scalas ascendere, spectante copiosa omnis conditionis hominum multitudine, laudantium et admirantium tum zelum Societatis Jesu in adjuvandis animabus, tum etiam in schismaticis ad unum de Societate nostra fiduciam in agonali certamine. Utque hujus zeli laudem participarent Patres Franciscani, Patribus nostris in curru fatali reos comitantibus se adjunxerunt petita prius ab iis facultate. Dumque hos justitiae rigor e vita sustulerat, complures cum iis gladio mortique dire destinatos dexteritas et interpositae preces Patrum nostrorum eripuerunt. Ex censu quoque horum schismaticorum nonnullus erat servilis conditionis homo, qui saepe monitus a nostris de amplectenda Unione cum universali fidelium christianorum matre Ecclesia Romana, pias interim per integrum biennium monitiones eludebat; tum permittente Numine ob certum facinus ternis vicibus captivatus rursumque liberatus, demum vinctus Essekinum abducitur, latuitque miser desertus ab omnibus, tum voto Deo se obstrinxit, si libertati restitueretur, mox se convolaturum ad gremium catholicae

Romanae Ecclesiae; et paulo post, nemine pro illius libertate sollicitante, absolvitur liberque dimittitur. Redux Possegam voto suo coronidem imposuit. Factum quoque est, virum aliquem a schismate descivisse cum tota familia et Ecclesiae catholicae fidem adamasse Egregie quoque desudatum est in eo, ut exitialis error schismaticorum aboleretur, quo gentilium more, conjuge prima repudiata, superinducunt aliam. Non minor erat labor in refutando errore secundo catholicorum, firmiter existimantium, quod mulier schismatica, deserto suo ritu, si transeat ad catholicum, viro quoque catholico nubere possit, superstite etiam schismatico priore marito, cui demonstrarunt oppositum per separationem invalidi illicitique matrimonii, secundum hunc errorem initi, missionarii nostri. (Ibid. 12095).

An. 1700. — De parochia Quinque-Ecclesiensi a missionariis S. J. resignata[1]). — Sub finem labentis saeculi finem imposituri parochialibus muniis urbis et adjacentium pagorum, parochiam quam multiplici animarum lucro indefessi nostri in divina gloria promovenda operarii saeculo integro terdenis et tribus annis, tum sub Ottomanicae tyrannidis jugo tum sub victricibus Augustissimi Imperatoris nostri Leopoldi aquilis administrarunt, die 21. Novembris curae admodum Rdi. Dni. Georgii Kapucsy[2]), venerabilis Capituli Quinque-Ecclesiensis canonici, consignare placuit. Mirum qui animorum motus hac in urbe sint secuti. Alii tam longa annorum serie impensa animabus spiritualia subsidia depraedicarunt; alii apostolicum zelum miris encomiis extollentes, id nobis singularis laudis dederunt: quamdiu administratio apud PP. Jesuitas erat, de nullo constat, qui sine sacramentis morientium obiisset Multi quod sibi sui curiones sint erepti, infelici suae sorti indoluerunt, hos sibi diuturniores exoptantes; plurimi tum in privatis colloquiis, tum in publicis conventibus luculenti testes extiterunt, ea accuratione parochiale hoc munus a nostris obitum fuisse, ut in nullo spiritualium functionum genere minimum quid desiderari passi fuerint. Urbis denique tota facies variorum affectu et luctu immutata, se aliam mirabatur. Obversabatur nimirum omnium animis juncta apostolico zelo religiosa nostrorum in omnes caritas; hac multi parvuli ob egestatem parentum sacro fonte gratis abluti; plures, quibus census pro ecclesiastica sepultura non suppeditabat, gratis terrae mandati; dierum festorum accurata observatio in foro, plateis, portis urbis. Quamvis vero parochialibus defuncti muniis, non tamen cum his propriae Societatis nostrae operationes emortuae, aut labefactatae. (Ibid. 12229).

---

[1]) Recole quae de resignatione parochiae Alba-Juliensi animadvertimus p. 452, ac cfr. etiam quae de parochiis Quinque-Ecclesiensibus habet Brüsztle, *Recensio,* t. I., pp. 33 et 48—49.

[2]) Breve Vitae compendium Georgii Kapucsy, Collegii Pazmanaei Viennae quondam alumni, dat Brüsztle, t. c., pp. 555—556.

§. 2.

De laboribus missionariorum saeculo 18.

I.

De Patre Lovinić ejusque zelo apostolico.

A.

Michael Lovinić[1]).

Temesvárinum anno 1730 in catalogum mortuorum inscripsit virum ob peculiarem zelum ac vitae sanctitatem nostris fastis dignissimum, P. Michaelem Lovinich, Szutioski in Bosnia natum anno 1682. Absolutis in saeculo humanioribus ac Philosophia, in qua Magister creatus est, ad nostram venit Societatem anno 1707. Divo Thomae quadriennium ea cum applicatione impendit, ut quatuor votorum Professis accenseretur anno 1722. Plura callebat idiomata, optime tamquam vernaculum illyricum et croaticum, bohemicum, slavonicum, germanicum, valachicum mediocriter. Insigne industriae Patris Michaelis monumentum est libellus, fidei christianae dogmata complexus pro Valachis ab eo conscriptus atque eorum typis evulgatus, qui etiamnum a doctis quoque teritur, plurimique habetur. Juventuti instruendae quatuor impendit annos, duos tradendae doctrinae christianae, ecclesiastem annis decem egit zelosissimum, missionarium Carassovae quatuor. Atque haec provincia illa est, quam summis precibus sibi a Superioribus obtentam, cum insigni gloriae divinae incremento, ac incredibili animarum bono maximis obivit laboribus; est autem Carassova tractus terrarum per montes et valles ad ipsa usque Daciae confinia latissime diffusus a Valachis atque Illyris colitur: illi adventitii sunt, et sparsae hinc inde reliquiae, isti veteres coloni, et populus regionis potissimus Christianos se, et quidem Catholicos etiam tum, quum has plagas Turcae obtinerent, profitebantur, palamque ferebant; una tamen in mysteriis fidei rudes adeo fuerant, ut, nisi quod inscite admodum formare crucem nossent, de aliis necessario credendis vix per densam veluti umbram aliquid obscurae lucis acciperent. Fabulas aniles, ac commenta vanissima pro veritatibus habebant; pro ritibus sacris superstitiones

---

[1]) Virum apostolicum jam norunt eruditi ex auctoribus bibliographicis Stöger, *Scriptores*, p. 211, et De Backer, *Bibliothèque*, t. 2, p. 832. — Plures extant ejus Vitae msc., prima quidem eaque fusior in *Gest. et Script. Provinc. Austr.*, qua usus est Stöger, aliae vero in codicibus msc. B. P. V. 12124, 12180. Ex his postremam exhibemus in textu.

observationesque apprime stultas et frivolas, tamque ex illo, quo cum Schismaticis utebantur, convictu ad amplectendos passim eorundem errores inducebantur. Atque hinc quibus moribus hic populus, divinare est facile; dici sane de eo praeter omne convitium potest, bruta magis hos vixisse quam homines; in eo tamen uno laudandi, quod deflorare virginem turpissimum et piaculum crederent, ne in altero quidem saeculo remittendum. Tales ergo priusquam ad eos accessisset Pater Michael Carassovienses extitere; tametsi enim antehac sacerdotes jam alii apud eosdem aliquanto tempore extitissent, tamen quod seu animos tractare popelli hujus nescirent, seu laborum molestiam taediumque immane refugerent, emendarunt omnino nihil, satisque se fecisse putabant, si legendo in tuguriolo aliquo aut ecclesiola male materiata Missae sacrificio iis praesto fuissent.

At enim alia nunc, sint Superis laudes! hic rerum est facies et metamorphosis sane coelo gratissima; non jam pecora hodie referunt Carassovienses, sed frugi homines, optimosque Christianos. Norunt, quae credere, quae facere, quae refugere opus sit; abhorrent a superstitiosis; detestantur schismata; mores ad disciplinae christianae leges componunt; sacramenta poenitentiae ac eucharistiae debita cum religione frequentant; corona Virgineam Matrem, quae ne de nomine quidem iis cognita fuerat, devotissime venerantur. Quanto autem sudore, quantis industriis, quantisque laboribus ac molestiis Patri Michaeli cultura haec steterit, explicari vix potest. Dominicos festosque per annum dies tum functionibus sacris tum exhortationibus, ac tradendae doctrinae christianae ita dabat, ut a primo mane ad seram usque vesperam in his indefessus occuparetur, sibique in meridie pro capiendo cibo modicissimo ne quidem quadrantis horae dimidium concederet, quo vix primis labris degustato, rursum ad dispersas hinc inde populi turmas et mapalia advolabat. Atque jam his, jam illis symbolum apostolicum, orationem dominicam, salutationem angelicam, aliaque quae Catechismus complectitur, praeorabat; ferialibus diebus, hiemali praesertim tempore dum in tuguriolis, quae per clivos dispersae habent, haererent, ad eosdem excurrebat identidem, pluresque in horas conversatione suavissima saluberrima miscebat colloquia. Exemplo magni Indiarum apostoli tenerae imprimis aetatis curam gerebat praecipuam, hanc ad scholam magister ipse iisdem factus convocabat, in fidei christianae principiis erudiebat quotidie, atque ad pietatis studium animatos innocuorum morum cultum docebat. Haec verbo cum faceret, ampliora multo insigni vitae sanctitate impetrabat, quam in Patre suo Michaele ita suspiciebant Carassovienses, ut eminus aperto capite, flexisque poplitibus; cominus ad se venientem impresso manibus osculo venerabundi salutarent. Vel solo audito Patris Michaelis nomine nemo indecorum, protervum, ac indecens quidpiam audebat admittere, solique Patris amantissimi nutus ruborem exorbitantibus incutiebat. Atque ita divul-

gabatur vitae ejusdem innocentissimae fama et insignis virtutum splendor, ut ultra Carassovam commorantes, tametsi Graecorum adhaererent erroribus, ac sancti tamen, uti eum appellabant, Patris ore penderent, ac pro oraculo, quidquid ille dixisset, exciperent. Interrogati ex illis plures, quam fidem profiterentur? pro responsis dabant, se in Patris Michaelis Deum credere; quid enim veri non doceat vir innocentissimus ac morum sanctissimorum?

Habemus prae manibus literas a districtus illius Dno. Praefecto ad Patrem Superiorem datas, in quibus sequentia, quae si exigeretur, etiam jurejurando paratus sit confirmare, brevi calamo perscribit: „*Cibo* (scribit ille) *potuque Pater Michael victitabat parcissimo, carnibus, ac etiam cibis calidis rarius in hebdomade vescebatur, frigida et panis, isque sub cineribus perfunctorie paratus (vulgo malei dictus) totas illi mensas instruebat; pedes quoad poterat totum circumcursitabat territorium, nec submissum, aut oblatum admittebat equum, dum ad infirmos evocabatur, nisi foret in mora periculum. Noctes dedicabat prope integras sacris vigiliis, visusque est saepius aperto in area hieme licet rigidissima algida in humo ponere genua ut plures in oratione horas pernoctare.*“ Praeter rigorem hunc omni eo, quo in missione degebat tempore sancte ac animo plane obfirmato observatum, alia etiam pia in se crudelitate saeviebat, dum extenuatum multa inedia corpus saepius diu diverberabat, quo cum ictuum strepitus idem Dominus Praefectus non sine commiserationis sensu observator curiosus non raro excepit, et cohorruit haud parum dum post P. Michaelis obitum, quem multis et sinceris deplorabat lacrymis immersa profundius carni reperit cilicia, intra ipsam cutem concreta — Relictus in pauperrima penu domestica libellus post mortem Patris Michaelis repertus est intimorum arcanorum custos sacerrimus, atque in hoc legenda sese offerunt, quae stupore totum animum occupant, paucissima excerpimus. Notat in illo hostem tartareum furore in se insano desaeviisse, plagis inflictis aliisque exercuisse peracerbis tormentorum generibus, tantis denique exarsisse odiis, ut jamjam inde moriturum se crederet. Angeli praeterea tutelaris, visibili sibi forma saepius assistentis, correctiones, monita aliaque recenset quamplurima quae legentem admodum aedificant et sanctis animum affectibus ac desideriis inflammant. Patebunt aliquando magis haec omnia, si visum Superioribus fuerit, eruntque nostris stimulo, ut et ipsi in missionum labores alacres succedant, quos haud opus est ultra maria in America quaerere aut Asia, quum in nostris quoque terris copiosi sese offerant, et pari animarum lucro zelum quis possit suum satiare. — Templo, quod Pater Michael primum in Banatu ab ipsis coepit fundamentis erigere, Carassovienses gloriantur amplo et eleganti. Coepit illud Pater Michael feliciter, ad ipsum usque culmen felicius perduxit, totumque denique dum adhuc in vivis ageret absolvit. Fervebat egregie opus, quod sua non solum

urgebat praesentia; sed zelo vel maxime, atque humilitate dum operarum ad instar ipse Pater humum egerere pro fundamentis atque amoliri saxa, coementum, lateres comportare, componere pegmata, verbo omnia factus jam in horum jam in illorum alacer labores succedere est animadversus aliisque, ut et illi operi maturando sponte insisterent suamque perquam libenter locarent operam, fuerat incitamento. Templum hoc opus Patris Michaelis eximium est, utraque ab ipso constructum manu, una, quae emendicata suppliciter, atque oblata liberaliter ab amicis et patronis aeris subsidia corrogabat; altera, qua ipse etiam tractabat fabrilia at non nudos duntaxat eduxit parietes et imposito coronavit tecto; sed interiori quoque ad sacros usus ornatu instruxit, curatis tribus e nuce affabre elaboratis altaribus, pro quibus et imagines sex a Reverendo Patre Provinciae Praeside artifici pennicillo elaboratas Viennae obtinuit. Hi, aliique quam plurimi ardui admodum, nec ulla fere requie interpolati, ac totis continenter annis magno zelo producti labores apostolici ad haec ille, quem paulo ante meminimus, vitae rigor atque austeritas, victus tenuis, plebejus ac sub cineribus perfunctorie paratus, neglectus denique sui ipsius, emaciatum, omnibusque viribus exhaustum corpus in lethalem tandem morbum conjecerunt. — Id postquam Temesiae rescitum est, pharmaca sine mora pretiosissima unaque sacerdos noster extemplo Carassovam est submissus, qui solatio infirmo esset, et assisteret moribundo. Quumque major esset vis morbi, quam ut ullis curari pharmacis posset, acutissime tamen laterum puncturae, catarrhus pertinacissimus, intensissimique calores mentem illi nondum eripuissent, facta continuo de tota vita exomologesi ac reliquis praemunitus sacramentis, sanctissimos inter affectus, ac repetitos theologicarum virtutum actus, in divinam voluntatem resignatissimus die Conversioni Divi Pauli consecrato placidissime obdormivit in Domino, magnamque animam paupere ac humili, quod ipse sibi construxerat tugurlolo in amplissimam illam felicissimamque coelestis patris domum in qua mansiones multae sunt, beata Sanctorum morte transmisit, planeque confidimus cum Gentium Apostolo, cujus labores et charismata, quam proxime aemulari conatus est, repositam sibi coronam justitiae consecutum jam esse. Funus non sine sincerissimis Carassoviensium optimo se Patre orbatos querentium ploratibus ac lamentis a Patre Superiore pluribus aliis sacerdotibus comitantibus ad templum, quod suo ipse labore struxerat, deductum est et persolutis pro animae refrigerio justis, habitaque ad populum allocutione pone majus altare est inhumatum. Aequum enim videbatur ut requiem eo ipso in loco caperet, quem tantis ipse et paraverat, et irrigarat sudoribus, fruerenturque apostoli hujus sui exuviis Carassovienses, ut quoties optimi viri tumulus incurreret in oculos, toties auditarum ex eo doctrinarum memoria intuentibus refricaretur. Obitum Patris Michaelis non sola Carassova, sed omnis circumvicinia ac ipsa etiam luxit Temesia. Excellentissimus

Campi Mareschalus, quemadmodum Patrem Michaelem, magno semper in pretio habuit, sic ubi obiisse inaudiit, indoluit ejus morti magnopere multisque eum laudibus est prosecutus. Amisisse Banatum, ajebat, virum incomparabilem, sanctum sacerdotem et zelosissimum apostolum; potuisse se illi negare nihil, quidcunque petiisset, ob insignem quam praeseferebat animi demissionem, moresque humillimos optare se si plures Patri Michaeli similes pro Banatu obtineret, sperare schismaticos omnes ad Ecclesiae Unionem facile esse adducendos. Illustrissimus Camerae Aulico-Caesareae Consiliarius palam asseruit, quae patravit P. Michael, revera prodigio fuisse. Uno denique omnes, quotquot eum noverant, ore virum sanctum depraedicant ejusque in hodiernum usque diem memoria in benedictione est plurima. Ita nempe exaltat Deus eos, qui sectantur humilia et qui apud vilem plebeculum velut in tenebris delitescebat, eum in luce plusquam meridiana, expositum magna omnium veneratione dignatur.

Illud hic ad missionariorum S. J. commendationem addendum est, Carassovienses hos, quum ne omni interim sacrorum administro carerent, sacerdotem ex alio Ordine a Patre missionis Temesiensis Superiore assignatum accepissent, dejecto in terram vultu adstare visos amareque conquestos, quod negligi se rursum dicerent ac nisi alterum habituri sint defuncto Patri Michaeli similem, in pristinam barbariem rerumque divinarum inscitiam haud dubie se relapsuros viderent. At ubi sponsio iis ab eodem Patre Superiore est facta, fore ut alterum e S. J. sacerdotem a Patre Provinciae Praeside submissum accipiant, mirifice exhilarati, id obtestabantur unum identidem, ut promissi memor ejusmodi sibi virum primo quoque tempore submitti efficeret.

B.

Puncta schismaticis tradita an. 1721[1]).

Temesvárini ad comprimendam schismaticorum audaciam, corrigendos errores, et evitanda ea, quae catholicae Ecclesiae vulnus infligere videbantur, atque ad disponendos sensim pro Unione acceptanda Graecos, decem et septem puncta saluberrima ab operario Illyrico collecta, et in publica sessione coram inclyta Administratione Caesarea praesentibus metropolita, et binis vladicis, proposita, ab iisque acceptata, nec non ab Excellmo. Generali Wallis, atque caeteris Administrationis membris approbata sunt, ut sequuntur:

1. Metropolita separationem polygamorum per popas urgeat in toto Banatu, gravissimeque iis inculcet, ne imposterum inique copulent.

---

[1]) Extant in codicibus msc. B. P. V. 12115, 12174 et 12237.

2. In gradibus cognationis prohibitis popae bene ante copulationem examinent, et si quos impedimentum dirimens habere resciverint, eosdem separent.
3. Non prohibeatur, verum clare notificetur popis et populo, quod iis, tametsi Schismaticis, liceat ingredi templa nostratia, item interesse divinis, concionibus, processionibus, nuptiis etc.
4. Nullo modo prohibeantur popae conversari cum catholicis sacerdotibus, cum quibus potius suadeatur amicitia contrahenda.
5. Nullum unquam Catholicum, aut unitum, vladica aut metropolita judicet, multo minus captivet aut torqueat.
6. Quotiescunque aliquis schismaticus popa aut laicus ad Unionem sponte recurrerit, ea quae in eodem prius ut schismatico sibi subdito non puniverunt, nec accusarunt, meditanti Unionem non objiciant, neque ficto (ut plurimum solent) praetextu eundem amplius persequentes infament.
7. Juventutem schismaticam volentem germanicam, vel latinam scholam frequentare, nullo modo retineant aut deterreant.
8. Si quis schismaticorum infirmus sacerdotem catholicum desideraret, ei illico advocetur, quod nisi fiat, graviter puniatur dissuasor ac neglector.
9. Reus ad mortem condemnatus libenter consolatoriam doctrinam a catholico sacerdote audiens, nunquam per ullum in contrarium avertatur, nec contrariis dogmatibus perturbetur.
10. Baptismum prolium schismaticorum nunquam diu differant sub ullo praetextu, quum experientia constet, multas esse sine baptismo mortuas.
11. Infirmi, licet pauperrimi, ob defectum solutionis popis pendendae non priventur sacramentis infirmorum, nec ex eodem praetextu careant sepultura ecclesiastica.
12. Opifices, uxores, socios, famulos et ancillas catholicas non cogant schismatici ad sua jejunia, nec impediant a jejuniis catholicorum; pariter uxores, famulitium, et socios suos non cogant ad transgressionem festorum ab Ecclesia Catholica praeceptorum, nec retineant vi ab auditione Sacri vel verbi Dei.
13. Gravissimae obligationi inviolabiliter satisfacere conentur schismatici, ut uxoribus, sociis, militibus in hybernis, famulis, ancillisque catholicis in infirmitate periculosa constitutis non tantum libenter in domo sua admittant sacerdotem catholicum, et administrationem sacramentorum ritu catholico, verum etiam ipsi patresfamilias famulitio catholico catholicos sacerdotes advocent et mature procurent; qui vero in hoc puncto negligens fuerit gravissime puniatur, tanquam reus animae perditae.
14. Doctrinam christianam per modum spiritualis discursus a quocunque Catholico ubique locorum, sive in domibus ipsorum schismaticorum,

sive in plateis et foris publicis pro opportunitate temporis, loci, et personarum spargendam audire volentes non impediant ullis minis, aut blanditiis.

15. Fidem catholicam scommatibus proscindere, contemnere, irridere, et execrari sacrosancte vetitum sit omnibus schismaticis. Abstinebunt praeterea schismatici ab illis scandalosis propositionibus, quibus asserere solent: malle se Turcas, quam Catholicos fieri etc.

16. Nemini popae, nisi in extrema necessitate eaque repentina, liceat baptizare proles, praesertim spurias, Catholicorum, quae fors pare ob evitandam poenam ecclesiasticam a parocho infligendam ad popas mitterentur.

17. Nemo praeterea ullum catholicum aut catholicam copulare praesumat, ne cum impedimentis solis sacerdotibus catholicis notis copulentur. Ubi vero alteruter tantum conjugum catholicus est, talibus circa educationem prolium id observandum, quod Apostolici regni jura et optimae consuetudines in pluribus locis inductae docent, nimirum proles catholice educandos esse.

II.

Selecta quaedam fragmenta ex Annalibus msc.

An. 1727. — E schismaticis duo et quinquaginta Romana sacra amplexi sunt. Suum de Spiritu s. errorem per nostrum P. Budae dedocti sunt schismaticorum sacrificuli eorumque pro-episcopus ipse. Quum enim qua in conventibus suis palam, qua alias in privatis inter se congressibus criminarentur assidue: a catholicis quatuor in Deitate personas adorari, Patrem et Filium et duos Spiritus sanctos, unum quidem, quem spirat Pater, alterum vero quem spirat Filius. Ita siquidem vanissime ratiocinabantur inepti theologi: In doctrina catholicorum non modo Pater, sed et Filius spirat: ergo sicut Pater et Filius distinctae personae sunt: ita duos Spiritus inter se distinctos ab his spirari necesse est; id autem et vesanum et impium et a veritate sacrarum literarum alienissimum esse clamitabant. Atque ut suis magis populum irretirent ineptiis, memoriae proditum esse apud Matthaeum contendebant, in baptismo Christi Spiritum s. descendisse de coelis, ex quo proinde id inferebant egregii hi, si superis placet, theologi, quod (quum Filius per id tempus in terris, Pater vero in coelis fuerit) Spiritum sanctum, qui e coelo descenderat, a solo dumtaxat Patre processisse necesse est. Adversus quod argumentum (quod illi Achillem suum appellabant) quum nemo ullus obmutire auderet, sacerdos tandem noster respondendi in se munus assumpsit, ac eo ipso tempore, quo haec forte populo proponebantur, eorum fanum ingressus bene longa ac nervosa oratione Filii Dei immensitatem et Spiritus sancti una

eademque indivisibili (si ita loqui licet) spiratione spirati ab aeterno processionem declaravit; quin imo si Spiritus sanctus non pariter procederet a Filio, duas dumtaxat in Deitate personas debere admitti luculenter ostendit. Fructus dictioni respondit sane amplissimus; non enim laici modo, sed et pro-episcopus cum tota poparum corona propositam de Spiritu sancto doctrinam et sententiis comprobavere, digitisque insuper in altum sublatis jurejurando se obstrinxere, saluberrimum hoc dogma et servaturos se constanter et ad posteros zelo impigro transfusuros. Juramentum subsecuta est larga imaginum sanctissimae Trinitatis distributio, quae hodiedum in compluribus Rascianorum domibus et honorifice asservantur et multa pietate coluntur. (B. P. V. 12265).

An. 1729. — Missio per Zagrabiensem dioecesim locis tredecim habita, sudorem pariter apostolicum praeclaris christianae rei accessionibus morumque in melius conversionibus est solata. In hac missionarius alter tres et septuaginta supra centum horarios ad confertissimum semper populum e superiori loco sermones, de fidei morumque cultura dixit, alter centies et vigesies quinquies sex eodem argumento adhortatus est populum. Plurima passim et insolita interni motus specimina data sunt, dum alibi centum et amplius personae trabalibus onustae crucibus, praesentis populi fervorem accenderent, alibi deficientibus, quas traherent, crucibus grandiores lapides capiti, humerisque impositos, in poenitudinis publicae contestationem circumferrent, nudis circum templum genibus reperent, alii funibus, cingulis, strophisque illigatis lapidibus sua terga pulsarent, aliisque piae crudelitatis instrumentis, modisque, quos ingeniosus amor dictabat, praeteritae vitae delicta expiare contenderent, quem externae pietatis ardorem longe acrioribus internae poenitentiae motibus, quos de muto daemonio (quod annis pluribus complures sacrilege foverant) victores in sacro tribunali prodebant, sociatum conspicati sacri curiones adeo intimis afficiebantur sensibus, ut quum discedendum Patribus ex eorum paroeciis esset, plures intimi solatii lacrymas funderent, quam verba edere in grati animi testimonium possent.

Nec vero catholica plebs modo sed et alienus ab Ecclesia populus multum se affici, his missionum functionibus, luculente ostendit in Trojstvo certe, Crisiensis Confinii oppido, Schismaticorum vis magna ad missionem se stitit, crucibusque onusti consuetam poenitentiae supplicationem auxere, complures rectissime omnia in sacris ad populum adhortationibus dici, ac in caeteris missionum exercitiis fieri contestati nec dubium est, plurimos Romanis ritibus accessuros, si aut graves poparum suorum persecutiones non metuerent, aut politici Dominii authoritate populus haud aegre tam salutaribus imperiis obsecuturus vel tenuiter manum tam sancto operi commodaret. Interea tamen id lucri relatum est, quod mansuetiores jam facti desinant aversari Catho-

licos, minusque indigni gratia conversionis reddantur. Erantque non paucae matres schismaticae, quae proles suas, panicis terroribus, aliisque molestiis nocturnis diurnisque affici solitas ad Patres nostros duxere, a quibus sacra amuleta multa cum veneratione et grati animi contestatione in malorum suorum remedium acceptabant. Stitit quoque ibidem ad missionem se advena bidui itinere dissitus, qui audito missionariorum adventu quum acres ad missionem adeundi impulsus semel atque iterum rejecisset, eos sibi ipsos domi suae ea forma, qua in missione subinde illos praesens conspexit, invitantes vidisse, gravi affirmatione testatus est. Fructus hic relatos tanti loci parochus fecit, ut diceret: plus ex hac missione sanctioris commodi in sibi subjectam, vicinamque plebem collatum fuisse, quam si decem urbibus impensi hi labores fuissent. — Translatae deinde in oppidum Pitomacha, quod novem sibi pagos subjectos numerat apostolicae curae. In sylvestri hoc populo pluribus hactenus annis nec quicquam laboratum, ut proles ad catecheses submitterent, missionis tandem opera impetratum id creditur. Nova quoque salutandi forma, a qua plurimum abhorrebat hic populus sapienter per hos Patres inducta, quod dicerent: eos praesertim a sacro Jesu nomine proferendo abhorrere, qui aliquo essent pacto interno daemoni mancipati, eaque forma veneficos uri et cruciari magnopere; quo audito plebs uti continuo laudata salutandi formula coepit. Multi hic pariter Schismatici missioni intererant, et quae viderant, suis magnopere imitanda commendabant. Demum et pius ex rudi hoc populo, poenitens, ut scribendi ignarus fideliter tamen numerum, speciemque delictorum pro confessione exponeret, figuras, nescio quas suo baculo incidit, et ex rusticis illis caracteribus accurate errata vitae suae praelegit. Fructus ex hac missione is extitit, ut ea peracta parochiam suam nonnisi sanctam suam Pitomacham appellare loci curio soleret. (Ibid. 12179).

An. 1734. — Archidiaconus Episcopi Verseczensis cum quatuor aliis schismaticis ad sacram Ecclesiae catholicae Unionem conversus est. (Ibid. 12128).

An. 1735. — Ut schismaticus quidam ad ovile Christi reduceretur, labore non levi constitit operario nostro Petro-Varadinensi. Juvenis hic erat, uti nobilitate inter suos conspicuus, ita munere quoque nationalis militiae procenturio: pridem is stimulis conscientiae agitabatur; verum ne Catholicis accederet, obstabat matris etiamnum superstitis authoritas, ac haereditatis amittendae timor, quem defunctus parens ultimis tabulis incusserat: hunc nihilominus divina favente gratia, hoc anno generose superavit, probavitque se simul bonum militem Christi. (Ibid. 12129).

An. 1737. — Patres missionarii Illyrico-Croatici inter aerumnas exultant, et quantumcumque terrorem ingereret molestia, generose

vincunt: etiam in hyberno otio negotiosi. Quum enim ad hyberna concederet Petro-Varadinum unus Kalendis Januarii inchoavit exercitia spiritualia tradere Essekini in superiori civitate, quae in dies octo producebantur. Accursus erat magnus, nec minus solatium, et tantum quidem, ut ajebant, ac si Deum advenientem conspicerent. Alii dicebant, ex Patris adventu solem sibi perpetuum esse ortum, et ejusmodi plura. Idem obsequium spirituale praestitum civitati inferiori, remansitque post exercitia missionarius tribus adhuc hebdomadis, longiori adhuc tempore retinendus, si licuisset. Quotidie sub auroram, uti desideraverant, lecto sacro, per horae dimidium datae instructiones ad pie et christiane vivendum; a meridie exculta juventus; diebus vero festis, et dominicis ut plurimum ter verba fecit. Certe hora etiam duodecima noctis, poenitentes ad hospitii Patris januam praestolabantur. In pago Almash pariter octo dies adultis et pubi informandae dati. Vukovarini, quod oppidum est amplissimum, et semicatholicum, idem petebatur a primoribus ablegatis, sed in aestatem dilata est missio fidesque servata[1]). Majore adhuc desiderio missionem ardebat Illustrissimus Dominus Episcopus Syrmiensis[2]): nam quum Petro-Varadino ad dioecesim Quinque-Ecclesiensem, uti promiserat ejus administratori, iter pararet missionarius, cui Georgii[3]) nomen, ita orditur epistolam Episcopus: *Quemadmodum exhilaratus sum, quando intellexi Reverendam Paternitatem Vestram ad meam dioecesim venisse, ita vehementer indolui, dum audivi velle abire in Hungariam. Quum tamen ego praeterita nocte hanc cantilenam auribus meis intonari audiverim:*

---

[1]) Parochia oppidi Vukovar inde ab anno 1781 obnoxia est jurisdictioni Episcopi Bosniensis et Syrmiensis (Djakovensis). Cfr. quae de ejus fatis late disputat Brüsztle, *Recensio*, t. 4, pp. 884—894.

[2]) Iste est Ladislaus Szörényi, Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnus, non minus editis doctis operibus quam ardenti zelo apostolico et jugi mortificationis studio clarus, † 1753. Eum Katona refert post mortem ferrea catena, miro per corpus artificio disposita, cinctum fuisse repertum (*Hist.*, t. 39, p. 1009). Opera caeteris accuratius refert Wurzbach, *Biogr. Lex.*, t. 42.,

[3]) Georgius Mulić, cujus praeclara Vita msc. extat in literis annuis. Ex ea breve hoc compendium enotavit Stöger, *Scriptores*, p. 237: Mulich Georgius, Croata, in Turopoliensi ditione 30. April. 1694 natus, et aetatis 20. annorum Viennae in Societatem cooptatus, vix sacerdos factus missionarium in Illyrico per 27 annos egit, summos labores, calumnias, inediam nihili habens, modo animas Christo lucraretur, et conciones suas largo plerumque profuso sanguine efficaciores reddens. Sancti nomine communiter appellatus est. Quare et plurimos fructus retulit, et Zagrabiae 31. Decemb. 1754, aet. 50. defunctus, tanta in veneratione fuit, ut magistratu ipso postulante corpus palam in ecclesia omnibus exhiberi oportuerit. P. Georgius inter scriptores Croatas sui temporis eminet pluribus editis libris, quos breviter indicat De Backer, *Bibliothèque*, t. 2., p. 1405 et plenius ex Bibliografia hrvatska atque ex aliis fontibus croaticis recenset Wurzbach, op. cit., t. 19, p. 450.

Georgi rumpe moras, ad Syrmium i: quid gemis, quid hic ploras? ad Syrmium i: Hungaria satis floret, ad Syrmium i; haec terra spinis horret, Georgi ad Syrmium i. Et exauditus est pro sua reverentia Episcopus, qui plura loca sterilis suae dioecesis commendavit; verum missio non nisi in duobus fuit ob rationes ab Episcopo probatas, exundantiam videlicet aquarum, copiam militum et defectum Catholicorum, cum curionem unicum triginta Catholicorum sub se censeat, ipseque non in Syrmio, ubi nullum habet domicilium, sed Captolini dioeceseos Zagrabiensis in sua praepositura[1]) resideat. Igitur missionarii Illyrico-Croatici qui fere ubivis Teutonico etiam, et subinde Hungarico idiomate e pulpito, ac in poenitentiae sella loquentes auditi sunt, primam stationem fixerunt in Syrmio Karlovicii. Aderant non solum Catholici, etiam Petro-Varadinenses, qui pulchro ordine processere, spinis redimiti, funibus, catenis, crucibusque onusti; verum etiam schismatici plurimi, et eorum popae ultra viginti. Semel quoque se stitit vladica seu Episcopus Verseczensis, et heksera, id est, vicarius metropolitae, qui una cum aliis in dictione poenitentiaria amaras profudisse lacrymas conspecti sunt. Seniores barbati sub dictione scamna concinno ordine occupaverant. Juniores vero, quos diaconos dicunt, inter populum adstabant plurimi. Sed vladica ex fossato Petro-Varadinensi aegre ferens tantum motum in plebe (nam ipsi popae Patribus gratulando dixere: intelligere se ex suis, Patres meras margaritas loqui) accessit metropolitam, eumque admonuit, populi ut accessum prohiberet. Cui metropolita aeger, post dies octo funus, reposuit: *Vere jam nolo habere processum cum Papa, neque cum Imperatore, sed quum aliquid boni dicatur, audiant etiam nostri.* Imo clam misit nuntios pro pagensibus popis ad dictiones accersendis. Interrogati diaconi, utrum auderent comparere? reposuerunt sibi id esse demandatum. Doctrina dabatur in genere, quomodo christiane vivendum cuique, qui salvari cupit. Subinde tantum aliquid additum, quod videbatur nostros in fide confirmare; illis autem potius compatiendo, quam exaggerando, qui totam hanc doctrinam non sequuntur. Quod si enim directe tela in ipsos jacta fuissent, semel offensi non redivissent amplius; facileque tumultus ab exacerbatis timeri poterat; quum exiguus inibi sit Catholicorum numerus, iique quasi in ore leonum.

Inde Patres migrarunt Kamenicium, quo iterum Petro-Varadinenses comparebant ad omnem dictionem semel etiam poenitentes supplicantium ordine, uti et Karlovicenses popae schismatici absolutis divinis Patres missionarios bis ad hospitium comitati sunt, semel autem ad locum missionis cum suo populo in solemni processu concinentes ade-

---

[1]) De hac praepositura s. Petri de Požega in Kaptol, quae olim templariorum, postea Episcopi Syrmiensis sedes erat, cfr. Schematism. cleri archidioec. Zagrabien. an. 1883, pp. 9 et 42.

rant; quia vero Catholicis se unire renuebant, campanarum pulsus, quem petiere, ipsis negatus est.

Hinc itum ad vicinam paroeciam Scharengradinum[1]) in Slavoniam dioecesis Quinque-Ecclesiensis. Inde Nemcium[2]), unde licet plerique viri vel ad castra, vel ad purgandas vias in Bosniam abivissent, die tamen feriali unica supplicatio tria hominum millia superabat. Altera sat numerosa processio constans solis faeminis visa est, quam unicus puer claudus sequebatur. (Ibid. 12131).

An. 1738. — Insignis fuit conversio, quod in Slavonia schismaticorum aliquis morti adjudicatus tantum ex sententia ferali perplexus sit, ut ferme exanimaretur; nemo tamen ex popis induci poterat, qui hominem solaretur. De hoc missionarius noster certior redditus cum decurione quopiam linguae Rascianae gnaro moestum accedit, ac trium horarum spatio per interpretem ad fidem Romanam hortatur. Audit desolatus alloquium; at ubi animum propensum ad Unionem ostendit, curatum vicinum ex ordine Seraphico de Observantia acciri jubet, qui negotium conscientiae eodem adhuc meridie ad votum terminavit, demum in fide institutum et sacris expiatum tanta complevit laetitia, ut non solum mortis sententiam aequo ferret animo, sed arcte missionarium complexus, fusis prae gaudio lacrymis, fateretur, nunquam, quoad vixit, se tantum solatium expertum esse. Postridie ad supplicii locum ubi deventum fuerat, palam fatetur, se, ringentibus licet judicibus, catholicum, ac mortem fatalem inter creberrimos contritionis actus hilari vultu excepit. (Ibid. 11976).

An. 1740. — Brodii vir quidam, qui ante annos 15 quo rem familiarem turpi defectione augeret, a Romanis sacris ad Photium desciverat, forte praetervectus dicentem missionarium nostrum audit, factique poenitentia tactus, deserto pago schismatico, Deo et Ecclesiae se jungit. (Ibid. 12134).

An. 1743. — Attraxerat clarior in dies missionis fama, et graeci ritus homines una cum pastoribus suis (popas vocant), ut numero superarent interdum catholicos; de modestia, silentio, attentione nihil concederent. Stabant admiratione defixi, exceptisque summa attentione perorantium verbis praecipuorum unus aliquis ad Patrem respiciens dixisse fertur: Deum bonum! qua verborum vi et continenti oratione mentis cogitata eloquitur, quin, quo juvaretur, ullum juxta se librum

---

[1]) De Šarengrad ejusque vetusto monasterio plura scitu digna dat Brüsztle, *Recensio*, t. 4., pp. 334—341.

[2]) De parochia Nemci, olim Quinque-Ecclesiensis, nunc Bosniensis et Syrmiensis (Djakovensis) dioecesis, vide eundem Brüsztle, t. 3., pp. 898—912.

habeat! an ergo, excepisse Valachum, te fugit Dne., ipsummet per os illius nobis Deum loqui? cui popa: bene hercule narras! Nec ita multo post gregalium suorum aliquos pro eo, ut in caeterorum morem verba facientem auscultando exciperent, seorsum inter dumeta genio indulgentes, media concione consurgens et ad dicentem conversus graviter redarguendo iteratis repetiit: Qui te non audiat, numquid Deum is audiet? Rude bardumque, quod alias diximus, hoc hominum genus est, ut plerique ignorent, in quibusnam ab avita religione dissentiant. Ea autem quum Patrum lenitas esset, et in tractandis eorum animis ingeniosa dexteritas, ut generatim dumtaxat quae magis invaluerant, insectarentur vitia, quin mutuae dissensionis capita speciatim impeterent: imo festa eorum, jejunia, Liturgias ut sancta, universaeque Ecclesiae probata dilaudarent potius, mutuamque solummodo cum catholicis pacem, concordiam atque existimationem commendarent impensius, adeo omnium sibi devinxerant animos, ut permulti seu viri seu feminae missionariis intima conscientiae arcana confidenter admodum panderent, eorumdem in fidei controversiis uterentur consilio, palamque jactarent, nil ultra obstare, quo minus animae noxas sacerdotibus nostris, pro sacro tribunali confidentibus Catholicorum deinceps ritu et ipsi detegerent. (Ibid. 12137).

An. 1743. — Dum haec geruntur in Pannoniae finibus, iisdem omnino armis atque uno tempore in Carolostadiensi agro cum vitiis signa collata sunt. Octonae universim stationes fixae, definitae totidem dierum numero singulae, tantoque ubivis concursu celebratae, ut multitudinem nullius templi spatia caperent; plenum remotissimi quique in perfrigidos curiones suos erumperent stomachum, per quos nimirum steterat, ut hoc privarentur solatio. Praetermitto tacitus mille viarum incommoda, aëris inclementiam recipiendis tot convenis nequaquam pares tectorum angustias, mapalium foetorem, cibariorum nec non fontium quoque penuriam, quae a plerisque octiduum integrum ita fortiter tolerata sunt, ut quam demumcunque stationem, deserta veteri Patres excederent, siquidem ad domesticas curas revocatis comitari abeuntes non licuit, incondito certe fletu, longisque prosequerentur affectibus. Neque hisce cum difficultatibus conflictabatur inops dumtaxat plebecula. Nobilissimis quibusque foeminis, quin absterreri se paterentur in tuguriis, rus, allium, cepas olentibus pernoctandum erat. Prae Carolostadiensibus ut non aliorum fervor magis per omnes circum circa stationes enituit, ita mirum quanto ad unum omnes desiderio missionis ipso in praesidio instituendae flagraverint. (Ibid. 12137).

An. 1746. — Pakracinum tertia Septembris ab oppidanis latinis deducti ad paucos ea die dixerunt. Nec mirum; Episcopus enim schismaticorum suam hic Sedem habet, et unus fere cum suis asseclis rerum potitur, Catholicis quum opibus tum numero multo inferioribus.

Postridie auditorum numerus ad quatuor millia e propinquis pagis accrevit, dimidia horum pars suorum se criminum apud missionarios et sacrum loci curionem accusarunt. Multiplicia pietatis studia, cum poenis, qua magno certamine assumebant Catholici, non vulgaribus conjuncta, laudabilem a multis schismaticis imitationem religiosa a pluribus suspiria impetrabant. Ipsorum etiam schismaticorum magna fuit in audiendis Patribus aviditas, quibus et popae haud pauci se jungebant. Omnes non tantum spectatores, sed et laudatores profusi eorum, quae seu dicerentur seu agerentur a Patribus. Ipse vladica seu antistes schismaticorum optimos esse missionariorum conatus testatus est, multumque eos collaudavit, adduci tamen non potuit, cum Romanis ut sentiret, solemne solum ad quasvis Patrum objectiones ingeminans: se cum suis ei religioni adhaerere velle et debere, quam cum lacte combibisset. Unicus isque familiaris vladicae, clam ob metum Domini ad missionarios adiit, et rebus fidei imbutus fuit. Sub finem dictionis de revocanda concordia, spectante tum Catholicorum tum Schismaticorum frequentia, Schismatici duo inveteratas inimicitias posuerunt, alter ab altero ritu tam supplici quam sincero offensarum veniam impense petentes. (12140).

An. 1764. — Quinque-Ecclesiis rogo schismaticus addictus erat. Nihil missum fecit missionarius noster, ut judicum severitatem flecteret molliretque. At actum egit. Ergo supplice libello ad Augustam Dominam transmisso ejus clementiam imploravit: nec irritus fuit; feralis enim sententia cum laboribus quadriennio exhauriendis commutata fuit. (Ibid. 12158).

An. 1767. — Pribichii in Croatia per P. missionarium effectum est, ut non pauci, qui ecclesiae graecae ritum sequantur et defectionem ad schisma minabantur (ut miserrima ea gens, ignorantia stoliditateque laborans, vaferrimorum poparum fraudibus patet) in fide Romanae Ecclesiae firmarentur. (Ibid. 12161).

III.

De postuma Societatis Jesu opera ad salutem Serborum collata.

Qui e Societate Jesu missionarii, dum ea stetit, indefesso tenebantur studio errantes ad viam veritatis et salutis reducendi, iidem postea quoque, suppresso jam Ordine, nulli se labori, qui posset huic studio commodare, subtraxerunt[1]). Ex omnibus unum attulisse suffe-

[1]) Cfr. quae dicta superius sunt de laboribus missionariorum abolitae Soc. Jesu in spirituale Valachorum commodum insumptis pp. 641—642.

cerit P. Antonium Kanižlić, Požeganum, virum ingenio praestantem et multiplici doctrina, egregium oratorem, insignem poëtam, scriptorem famae foecundissimae: qui quum in Societate Jesu magna virtutis et ardentis divini honoris tuendi profitendique zeli commendatione vixisset, Ordine suo abolito Požegae utilem vegetamque senectam diu proximorum saluti exercuit, ubi anno salutis 1777 vitam immortalem pia morte, ut fas est credere, consecutus est. Vitae operumque compendium post Paintner, Stöger, De Backer, et alios, quos praeterimus, complexus est Wurzbach, *Biogr. Lex.*, t. 10., p. 435: viro haud exiguis laudibus eam maxime ob causam ornato, quod humaniores literas, praecipue illyricas seu croaticas, theologicis admodum decore conjunxerit[1]). — Sed nostra potius interest de apostolicis Patris Antonii laboribus dicere. Ut itaque quibus voce profuerat vivus, stilo etiam prodesset mortuus, valde utilem atque eruditum librum scripsit, firmandis unitis, schismaticis revocandis opportunissimum: qui post ejus mortem, Excellentissimam nactus manum obstetricantem, in lucem prodiit Essekini anno 1780, hoc insignitus titulo: *Kamen pravi smutnje velike, iliti Početak i uzrok istiniti razstavljenja crkve istočne od zapadne*, h. e., *Lapis verus offensionis magnae, seu origo et causa vera separationis Ecclesiae orientalis ab occidentali.* — Spissum est opus paginarum 907 in — 4°., in quo quidquid a praestantioribus theologis de Unione ecclesiarum scriptum est, breviter quidem sed luculenter expositum invenitur. — Causam ac finem libri ipsa ejus *ἀρχοτέλεια*, quam latine versam adscribimus, aequum lectorem satis docebit.

Operis *ΑΡΧΟΤΕΛΕΙΑ*.

Scriptionis causam atque occasionem auctor ita declarat in Prooemio: Inter multos scriptores graecos expetitor (provocator) lapidis offensionis in lucem prodiit nomine Elias Meniata, eruditione doctor s. Evangelii, dignitate in Morea Episcopus Cernikensis et Kalabricensis, stilo Ecclesiae Romanae adversarius acerrimus et a suis praecipue laudatus. Liber, quem composuit, inscribitur: *Lapis offensionis seu narratio originis et causae separationis duarum Ecclesiarum orientalis et occidentalis.* Libro hoc singulari attentione perlecto, vidi, opus titulo suo minime respondere, nec invenisse auctorem operis quod quaerebat; imo vero nec quaesivisse quod per titulum promisit.

---

[1]) Pater Kanižlić tanta valuit gratia in pangendis carminibus illyricis, ut non solum Wurzbach ejus opus *Sveta Rozalija Panormitanska*, i e., *Sancta Rosalia Panormitana, versibus illyricis expressa* melioribus libris patrio idiomate conscriptis accenseat *(zählt zu den Zierden der illyrischen Literatur)*, sed et ipsa recentissima *Antologija pjesničtva hrvatskoga i srbskoga* Augusti Šenoa, curis Societatis Matica hrvatska edita, plura ejus poëmata ad imitandum proponat (pp. 85, 308 — 309). Cfr. etiam *Ilirska Čitanka za gornje gimnazije*, knjiga pèrva, p. 378 (Viennae, 1856).

sed id omnino egisse, ut Photium publicum reum defenderet. Hinc melius fecisset, si librum suum inscripsisset: *Defensio Photii adversus Latinos (Branopis Focia suprot Latinom).* — Tum ego, quamvis quantulus sim ipse cognoscam, ausus tamen sum calamum meum jam senescentem et manum debilem adversus hunc multum laudatum scriptorem stringere, idque tanto liberius, quanto facilius est pro, quam contra veritatem evidentem certamen literarium certare. Quin et invento jam hujus offensionis lapide vero, atque ideo Meniatae calamo devicto, titulum ejus libri, minime sibi idoneum, mihi ipsi vindicavi, qui ut spolia quaedam ex adversario capta mei libri frontem ornaret, in quo invenietur lapis verus offensionis magnae seu vera narratio originis et causae separationis ecclesiae orientalis ab occidentali. Respondens autem Meniatae, neminem ex sectatoribus ritus graeci, qui sunt Slavones, Serbi, Rutheni, Moscovitae offensum iri spero; nam fratres mei dilectissimi! nec genere, nec lingua nec indole estis Graeci, contra quos scripturus sum; sed estis nobile folium gloriosi montis Illyriae *(plemeniti list slavne Iliranske gore).* Longe absit a calamo meo, ut Graecos ipsos, qui vos seduxerunt, offendam; quanto longius, ut vos! Memini sermonis unius ex vobis: *Deus illum perdat, qui nos separavit!*

Sequuntur capita 208, quibus controversiam graviter persequitur, rationes historicas ac dogmaticas in Unionis negotio expendendas accurate explicat, et Meniatis ea de re errores solide refutat: materia omni in 11 has partes distributa:

I. De patriarchatu s. Ignatii: cc. 11. — Pag. 1—37.
II. De patriarchatu Photii: cc. 34. — Pag. 38—165.
III. De Photii irati contumeliis in Latinos: cc. 18. — Pag. 166—253.
IV. De s. Ignatii reditu ad patriarchatum sub Basilio imp.: cc. 10. — Pag. 254—288.
V. De gestis ab 8. Concilio oecumenico usque ad beatam Ignatii mortem: cc. 23. — Pag. 289—376.
VI. A Photii reditu ad patriarchatum usque ad Mich. Caerularium: cc. 22. — Pag. 377—446.
VII. De patriarchatu Michaelis Caerularii: cc. 9. — Pag. 447—485.
VIII. De Michaelis Caerularii querelis contra Ecclesiam Romanam: cc. 21. — Pag. 486—584.
IX. De conatibus uniendi ecclesiam graecam cum Romana usque ad Concilium Florentinum: cc. 17. — Pag. 585—645.
X. De ecclesiae graecae cum Romana Unione in Concilio Florentino: cc. 28. — Pag. 646—798.
XI. De statu ecclesiae orientalis in Graecia et in reliquis regionibus post Concilium Florentinum: cc. 15[1]). — Pag. 799—899.

---

[1]) Ex capite 14., quod est *de statu ecclesiae graecae sub Augustissima Apostolica hungarica corona*, nonnulla exhibebimus libro sequenti.

Conclusio παραινετική ad Serbos non-unitos — Pag. 899—907.

Finito ultimo meo sermone cum populo graeco, liceat mihi, ut ita dicam, in fine finali calamum et orationem dirigere ad vos de utroque statu Illustriss. Dmni. venerabiles Igumeni, Calogeri et reliqui pleno titulo digni, qui estis ritus graeci non-uniti. Si enim dignati estis hanc undecimam ultimam narrationis meae partem et praecipue partis hujus caput octavum legere, evidenter potuistis cognoscere, iratam Dei justitiam puniisse schisma Graecorum, qui nolentes sicut ipsorum avi esse filii s. orthodoxae Ecclesiae Romanae, facti sunt servi Turcarum. Infelices illos revera, qui poenam divinam cognoscentes etsi fortasse velint in gremium s. matris Ecclesiae Romanae redire, tamen gementes jam plus quam 327 annos sub Turcarum jugo nequeunt. Num revera non possint, et utrum sic coram Deo justificabuntur, hic agendi non est locus. Sed felices Vos Illmi. et venerab. Dni., dilecti in Jesu Chr. patres atque fratres, qui sub gratiosissimo imperio Augustissimae domus Austriacae vivitis. Et revera si, ut dignum est, amorem, donum, beneficium tanto majori aestimamus pretio, quanto ille a quo his donamur magis dignus, infelices Graecos tanto gemere, quanto vos gaudere atque laetari, clarum est. Praeterea illam notam, Augustissimi imperatoris Josephi II. provinciam Syrmium visitantis, erga vos mansuetudinem et affabilitatem; quam benignitatem, caritatem revera maternam exhibet vobis magnifica Domina altera, ut ita dicam, Pulcheria latina, regina apostolica devota M. Theresia. Atque si nunc secundum dignitatem ejus benignitatem atque ejus erga vos caritatem metimini, quam magna! quam singularis! clarum est. Haec Suae Majestatis benignitas et caritas dignata est etiam ex vestris aliquos, ad remunerandum opera fortia elevare ad baronatum aliasque militares dignitates singulares. Haec ad vestrum commodum ut minori expenso faciliusque acciperetis libros, dignata est Viennae graeco-illyricam typographiam erigere. Haec ne liberi vestri accrescerent rudes, ut literas addiscerent, sicut est in aliis gentibus cultis, dignata est illis libros idoneos in lucem edere. Ipsa de vestro honore sollicita, nomen contumeliosum Schismaticorum, quo Ecclesia Romana separatos a se Graecos appellat, prohibuit, quominus vos ita appellarent. Sed haec caritati ejus atque erga vos benignitati nondum sufficiunt. Quid igitur adhuc? Vult et desiderat vobis bonum illud, quo vobismetipsis majus desiderare non potestis; desiderat adhuc in hoc saeculo vos vere felices reddere. Non dubito quin vos ipsi, ut estis sensati, non sentiatis. Desiderat et vult Sua Apostolica Majestas, hoc reginae apostolicae Augustissimum nomen, quod illam super omnes ornat regentes etsi ipsa operibus diversis illud jam exornaverit, desiderat dixi, totis viribus vult adhuc uno et hoc praecipue opere apostolico exornare. Sicut Pulcheria, Graecorum imperatrix, errorem Nestorii et CPtanum, ita et haec altera et Latinorum Pulcheria errorem Photii et Caerularii vult regnis suis expellere atque

eradicare. Desiderio apostolico desiderat, ut se vivente vos adhuc cum Ecclesia Romana videat unitos, h. e., illa credere et tenere, quemadmodum etiam ss. Patres graeci avique vestri ante separationem crediderunt et tenuerunt. Dolet, et quidem vehementer, Sua Ap. Maj. quod sitis extra Ecclesiam illam, extra quam non est salus. Patres fratresque mei dilectissimi! separati estis ab Ecclesia Romana non tantum disciplina ritus et caeremoniarum ecclesiasticarum, sed etiam lege fidei ideoque etiam ab ecclesia graeca antiqua separati, quae credebat et tenebat illam fidem ad salutem esse necessariam, quam et nunc credit et tenet s. Ecclesia Romana. Num igitur vehemens et apostolicum desiderium reginae nostrae devotissimae non est rationabile?

Atque hoc est, cur jugiter Ecclesia Romana oret, imo etiam vos in liturgia a Deo petitis unionem et pacem; num autem etiam ad id laboratis? Episcopi illi in Polonia, sicut pag. 72 dictum est, in sua sententia de Unione quaerenda, clare confitentur, se nunquam serio considerasse, quomodo haec Unio esset efficienda, sed ut eorum seniores, h. e., Constantinopolitani inciperent hanc agere curam exspectasse. At quum demum considerassent de suis animis seipsos et non CPolitanos reddituros esse rationem, ideo salubriter decreverunt. Sincerum hoc uniendi desiderium est dominae nostrae devotissimae ardentissimum: imo et Unionis assequendae fundata est spes Suae Apost. Majestatis considerantis, quod tot millia in Polonia et Lithuania sub Sigismundo rege, in Hungaria et Transilvania sub imperatore felicis memoriae Leopoldo Magno in unam salutarem fidem et caritatem unitos esse, dummodo ea intentione, quam salus animae requirit, considerentur haec aut similia, quae illi, antequam s. hanc Unionem amplecterentur, considerarunt.

Primo. Quemadmodum unus est tantum Deus, una fides, ita oportet esse unam orthodoxam et salutiferam Ecclesiam, extra quam nemo salvatur; ideoque illae preces, cultus, eleemosynae, jejunia quamquam opera bona sunt, tamen quum sint mortua, nihil valent ad satisfaciendum et regnum coelorum merendum, si haec opera ab illis, qui sunt extra orthodoxam Ecclesiam, sint patrata. Siquidem justus Deus dat illis pro talibus operibus bonis mercedem temporalem in hoc saeculo, uti e. g. prosperitatem, sanitatem, divitias.

Secundo. Haec orthodoxa et salutifera una Ecclesia sine ullo dubio est s. Romana Ecclesia per universum orbem diffusa, sub uno visibili capite, supremo Christi vicario, patriarcha Papa Romano. Romanam hanc Ecclesiam ut talem cognoverunt antiqui ss. Patres graeci et omnes graeci orthodoxi. In hac Ecclesia usque ad suam separationem erat etiam Photius, atque etiam mansisset, si ipsi permissum esset illud quod a Romano Pontifice injuste postulabat.

Tertio. Considerare oportet, Photium ut se a s. Ecclesia Romana et tempore illo a s. ecclesia graeca separaret, rationem habuisse nullam, una enim vera Ecclesia erat; dixi rationem habuisse nullam se

separandi et suscitandi schisma infelix. Percupidus Sedis patriarchalis subdole volebat, ut ad hoc Nicolaus Papa consensum praeberet, sed noluit, quia non potuit; siquidem Ignatius patriarcha CPolitanus adhuc vivebat. Photius igitur crudeli modo Ignatium persequebatur potente aulico Barda auxiliante, qui etiam, ut erat dignus, misere finivit. Denique quum nullam haberet potestatem, s. Ignatium damnavit. Propterea ipsum Nicolaus P. damnavit; sed ipse in suo judicio Caiphano ausus est Nicolaum P. damnare obstupescentibus summopere Episcopis ejus asseclis clamantibus: „Major secundum ss. canones a minori damnari non potest et praecipue patriarcha Romanus.“ Num ullam rationem Photius habuit a s. orthodoxa Ecclesia discedendi? Damnatus est a Nicolao P., ad cujus judicium provocavit Ignatius utique; sed ita puniendi rationem Pontifex habuit quum Photius ss. canones despexerit, atque ut tyrannus Ignatium justum legitimumque patriarcham expulerit Sede atque damnaverit, sicque ecclesiam CPolitanam turbaverit.

Quarto. Verum est, Photium, ut occultaret suam impudentiam, et defectionem, quasdam querelas protulisse contra Ecclesiam Romanam, quas protulisset nunquam, si ejus violento et illegitimo ascensu Pontifex consensisset; sed, sicut dictum est, non potuit. Ecclesia Romana Photii tempore eodem modo ac ante ipsum se gerebat, et nunquam ea causa Patres graeci in conciliis oecumenicis congregati Ecclesiam Romanam accusarunt. Ignatius legitimus patriarcha usque ad suam mortem unitus erat cum Ecclesia Romana et Rom. Pontifice ut totius Ecclesiae rectore. Eodem modo post has querelas et Photii mortem patriarchae CPolitani s. Stephanus[1]), s. Antonius[2]), s. Polyeuctus[3]), s. Nicolaus mysticus[4]), uniti erant cum Ecclesia Romana et Rom. Pontifice atque Graeci hos ut sanctos venerantur[5]). Igitur possum dicere, Romanam Ecclesiam esse sanctam, sanctam esse ejus doctrinam, etiam post Photium, quum cum ipsa hi patriarchae uniti essent. E contra autem quum duae doctrinae sibi contrariae simul nec verae nec sanctae pos-

---

[1]) S. Stephanum, patriarcham (886—893), illustratum vide apud Bollandianos ad 17. Maji, Act. SS. Maji t. 4., pp. 36—37.

[2]) De s. Antonio, patriarcha (893—895), doctus commentarius extat apud eosdem ad 12. Febr., Act. SS. Febr. t. 2., pp. 622—629.

[3]) De s. Polyeucto, patriarcha (956—970), fusius agunt Bollandiani ad 5. Febr. Act. SS. Febr. t. 1., pp. 712—719. Confer quae ex iisdem enotavimus Kalendarii t. 1., pp. 95 et 209.

[4]) S. Nicolai, patriarchae (895—925), cognomento *τοῦ μυστικοῦ (otstvenik)*, memoria extat ejusdem Kalendarii t. 1., p. 192, et t. 2., p. 110. Res gestas explicant Bollandiani ad 15. Maji, Act. SS. Maji t. 3., pp. 507—509.

[5]) Tribus his sanctis adjungi ab auctore poterat *Nicolaus Chrysoberga*, patriarcha ab anno 982 ad annum 995, vir, ut alibi animadversum est, vere catholicus (Kalendarii t. 1., p. 212) et, teste Martinov, in album Sanctorum merito relatus et ab ipsis Russis coelestium honoribus insignitus. (*An. eccles. graeco-slavic.* ad d. 16. Decemb.

sint esse; doctrina vero Romanae Ecclesiae, ut vidimus, est tum vera tum sancta: sequitur inde evidenter, doctrinam Photii, Caerularii et aliorum eorum sectatorum nec sanctam nec veram esse; defectionem ab Rom. Ecclesia nec bonam nec sanctam esse; nec vos nec Graeci colunt ut sanctos Photium, Caerularium aut Marcum Ephesinum[1]) ut colunt et honorant supra nominatos patriarchas CPolitanos. Quid hoc est? Consideratione intima est dignum.

Quinto. Scire necesse est, quid sibi vult: *cum Ecclesia Romana uniri?* Nihil aliud, nisi ut observetis rectam veramque antiquitatem, i. e., ut convertamini et redeatis ad eandem fidem atque doctrinam, quam cum Romana Ecclesia credebant et tenebant ss. Patres graeci, s. Athanasius, s. Basilius, s. Gregorius Nyssenus, s Gregorius Nazianzenus, s. Epiphanius, s. Joannes Chrysostomus, s. Nicephorus patriarcha, s. Tarasius, s Ignatius et reliqui qui ante perturbationem et Photium neotericum viventes nihilominus in liturgia, in sacramentorum administratione, in jejunio atque reliquis consuetudinem ecclesiae graecae observabant. En quid sibi vult: *cum Ecclesia Romana uniri.* Ex hoc nunc clarum est, quam imprudenter irascantur quidam ad nomen „*uniati*" aut „*uniti*"; quam stulte loquantur: *quid sunt uniati* seu *uniti?* nec hoc nec illud sunt; dixi stulte, quia vere idem sunt quod et antiqui ss. Patres erant. Non sunt autem id temporis Graeci uniti appellati, quia nomen hoc postea usuvenit, ut distinguerentur ab illis, qui a doctrina fidei, quam tenebat s. Romana Ecclesia simul et ipsa graeca, perfidia praediti recesserunt, Jesu Christi vestem inconsutilem, i. e., unitatem lacerarunt et separarunt.

Sexto. Ii qui *graeci non uniti* appellantur, non tantum non sunt uniti cum Romana Ecclesia, sed neque cum antiqua graeca, quia utraque unam eandemque profitebatur fidem. Haec antiqua graeca fides non periit; plures etiam nunc sunt in Graecia sub imperio Turcico appellati *uniti,* ut a non unitis distinguantur. Idcirco hic notandum, quum quidam de ritu graeco non unito nostris dicunt: nos sumus quemadmodum et vos, distinguimur tantum ritu, ut evitent disputationem; hoc non est intelligendum, illos tantum ritu et officio ecclesiastico a nobis separatos esse, tunc enim non essent non uniti; sed sunt etiam fide a nobis distincti. Ad melius hoc intelligendum scire oportet, duplici sensu nomen *vjera* (πίστις, fides) sumi; eo enim intelligitur primo ipsa recta fides cum vita bona morali: et hoc sensu catholici, orthodoxi distinguuntur ab heterodoxis et apostatis; altero modo *vjera,* (fides) sumitur pro diversis ecclesiarum ritibus diversis in ecclesiis, quae differentia potest existere cum eadem fide et eadem bona vita morali.

---

[1]) A recentioribus schismaticis tamen tribus istis sacrae Unionis eversoribus non sine grandi piaculo solemnes in ecclesia honores tribui, dolenter animadvertimus Kalendarii t. 2., pp. 107, 516, 522.

Septimo. Licet s. Paulus dixerit: Unus Dominus, una fides, unum baptisma, non dixit: una consuetudo; quod si verum esset, Apostolus dicere haud neglexisset. Scimus in eadem Ecclesia Rom. consuetudines esse diversas: alias regulas sequuntur ecclesiastici, saeculares alias, imo ecclesiastici inter se habent diversas consuetudines. Hanc eandem differentiam certe cognoscitis etiam in ecclesia graeca: aliter se gerunt saeculares, aliter calogeri, aliter popae; et nihilominus omnium fides est una; quam fidem consuetudines ecclesiasticae nec turbant, nec duplicant, sed exornant; sicut uberius dictum est in doctrina de Ecclesia et in hujus historiae exordio. Differentia haec erat tempore antiquo ab Ecclesiae origine; et tamen hac non obstante fides erat una. Fidei doctrinam mutare Ecclesia non potest, potest autem consuetudines ecclesiasticas. Ecclesia graeca post Concil. Oecum. Nicaenum primum profitebatur symbolum Nicaenum et postea suscepit CPolitanum, quod ab explicatione Nicaena in pluribus differt. Initio baptizabant Episcopi, nunc popae. S. communionem prius in manum porrigebant, non ita modo. Diversa igitur consuetudo non turbat fidem, sed neque consuetudinum ecclesiasticarum mutatio.

Claras has veritates considerantes quid respondebitis apostolico desiderio et spei imperatricis nostrae devotissimae? Timeatis in populo perturbationem orituram esse? vanus est timor iste, tot millia in Hungaria et Transilvania hunc salutis modum amplexi sunt sine perturbatione et offensione ulla; Sua Majestas non cogit quemquam; dicit enim, quod etiam Ecclesiasticus c. 15. *Ante hominem vita et mors, bonum et malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Nec quisquam audebit seditionem movere; scit enim, quale malum hujus sacrae rei perturbatorem sit consecuturum. Dicetis forte et illud, quod illustr. Dnus. quidam Episcopus dixit: ut synodus cogatur. Sed ad quid? Num ut deliberentur articuli qui nos separant? Quod quidem nihil aliud est, quam s. Unionem evitare. Synodo opus non est, etiam hic verbis s. Augustini locus est: *Causa finita est, utinam et error!* In Concil. Florentino, in quo flos sapientiae tum latinae tum graecae aderat, cuncta per longum tempus deliberata ab Ecclesia etiam graeca sunt suscepta, quamvis postea Graeci fidem fregerint, seipsos damnaverint et demum in calamitates quae exprimi nequeunt, inciderint. Synodo igitur opus non est, nisi si velitis consilium inire de modo, quo grande hoc opus feliciter finiatur.

O quandonam, Illustrissimi et venerabiles Domini, animo salutare hoc propositum concipietis? Quando Spiritu s. illustrati dicetis, quod s. Augustinus scribit (De utilit. cred. c. 17): *dubitabimus nos ejus Ecclesiae condere gremio, quae usque ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum, frustra haereticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit?* Quo in gremio s. Ecclesiae antiqui nostri Patres ante Photii innovationes vixerunt beatique facti

sunt. Hoc Augustissima Domus austriaca, hoc Augustus Caesar, hoc devotissima regina apostolica ut Unionis inceptum opus ab avo suo clarae memoriae Leopoldo M. finiat, desiderat et ingemiscit. Hoc jam tum S. s. Majestas exoptabat, quum gaudio omnium corona s. Stephani regis coronaretur. Desiderium vero hoc praecipue est auctum, quum ipsa a Clemente P. XIII. titulo reginae apostolicae coronata esset, quapropter a tempore illo patientia magna exspectat vehementer, ut participes aeternae vestrae salutis efficiamini atque exspectatione prolongata ac si vobis diceret (Opt. Mil. De schism. Don. II. 9): *Intelligite vel sero vos esse ramos fractos ab arbore, vos esse abscissos palmites a vite, vos rivum concisum a fonte,* h. e., a s. Ecclesia Romana, a patriarcha Romano, patre et magistro omnium Christianorum vos esse separatos, ideo salutis spem habetis nullam, quemadmodum enim rami ab arbore fracti, palmites a vite abscissi: ita nec vos fructum operum illorum quae coelesti corona essent digna, afferre potestis. Atque ideo s. Irenaeus, origine Graecus, de Romana Ecclesia scribens dicit: *Ad hanc Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam, h. e., eos qui sunt undique fideles: in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quae est ab Apostolis traditio.* En explicat nobis s. Pater, omnes reliquas ecclesias atque omnes fideles convenire necesse est et uniri cum Ecclesia *propter potentiorem principalitatem;* ergo propter principalitatem supra omnes ecclesias, ipsa est veritatis magistra, quum sit custos apostolicae traditionis.

Sed quum fides sit donum Dei, sine quo etiamsi cognosceremus veritatem, veritati tamen cognitae obsisteremus, ideo sincere imploremus auxilium Spiritus s. a Patre Filioque procedentis, qui nos in baptismate sanctificavit gratiisque donavit, ut quemadmodum unum est baptisma, ita et una sit fides. Ut illuminet ipse omnium mentes ad cognoscendam veritatem revelatam atque ab omnibus antiquis Patribus creditam; firmet et corroboret corda contra spiritum nequitiae, disparitatis et separationis patrem; ut quod ardenter regina apostolica petit a Deo, a vobis exspectat et desiderat, non interruptam Apostolorum doctrinam in Rom. Ecclesia observatam et conservatam sequentes, sicut sumus unius Dei Patris, ita et unius matris s. Rom. Ecclesiae, unius pastoris, unius ovilis simus oves.

Omnia ad majorem Dei gloriam, in honorem immaculatae
Virginis Mariae, atque in propagationem sanctae
orthodoxae catholicae apostolicae
Romanae Ecclesiae.

Et haec quidem ex P. Kanižlić.

Meniatem ipsum quod spectat, in eorum gratiam, qui ad argumentum istud magis illustrandum curas studiaque adjungere voluerint, visum est praeterea animadvertere, ejus et brevem vitae narrationem et latinam operis versionem in Germania typis vulgatam esse; et vitam quidem ex graeco Demetrii Procopii, *Moschopolitae*, cum interpretatione latina in Fabricii *Biblioth. graec.*, t. 11, p. 536 (edit. Harles. Hamburgi an. 1808); lucubrationem autem Vratislaviae anno 1752, titulo ita ex originali expresso: *Lapis offendiculi, sive expositio originis et causae dissidii duarum, orientalis et occidentalis, Ecclesiarum, cum quinque controversiis composita atque in lucem publicam edita ab* Helia Meniata, *Cephaleniensi, in latinum autem sermonem conversa a* Nicolao Mothonis *et* Gregorio Kositzki. Vratislaviae. Korn. 1752. Indicatas quinque controversias postremis quinque capitibus complectitur: *de primatu Papae, de processione Spiritus sancti, de azymis, de purgatorio, de glorificatione Sanctorum.* — Sed plura de opere invenies in *Novis Actis Eruditorum Lipsiensium* an. 1752, pp. 705—706.

LIBER V.

SYMBOLÆ

AD ILLUSTRANDAM

HISTORIAM ECCLESIASTICAM

RUTHENORUM ET ARMENORUM

CUM

APOSTOLICA SEDE UNITORUM

IN

TERRIS CORONAE S. STEPHANI.

Caput I.

De historia ecclesiae Ruthenorum in Hungaria.

De sede materiae. In illustranda historia gentis Ruthenorum in Hungaria plusquam credi potest docti jamdiu laborarunt. Bidermann praeter innumera fere documenta manuscripta non minus 35 opera typis vulgata affert, quae omnia eodem in argumento versantur. Ex iis Hungari facile invenient Mészáros K., *A magyarországi oroszok története.* Pest. 1850. — Nostratibus ad manum est ipse Ign. Bidermann, *die ungarischen Ruthenen, ihr Wohngebiet, ihr Erwerb und ihre Geschichte.* Innsbruck. 1862—1867. Reliqua monumenta literaria, poterunt, ubi opus fuerit, ex locis ab auctore indicatis erui.

Nec desunt, qui historiam ecclesiasticam speciatim tractarint. Inter omnes eminent, qui lectori jam noti sunt:

Joannicius Basilovics (proto-hegumen. O. s. B. M.), *Brevis notitia fundationis Theodori Korjathovics.* Cassoviae, 1799—1805. — Opus bonis refertum rebus, in quibus dijudicandis tamen auctor se expertem artis criticae probat.

Joannes Duliшkoviч, hung. Duliskovics (decan. et paroch.), *Istoričeskija čerty ugro-russkich.* Unghvár, 1874—1877. — Dolendum quod multa praeclara documenta latina, quae auctor in forma extensa repraesentat, adeo corrupte sunt typis expressa, ut vulgatus textus saepius nullum prorsus sensum fundat.

Joannes Mondok (canon. cartophyl.) *Brevis historica notitia dioecesis Munkácsiensis.* Unghvárini, 1878. — Opus est saeculare, in annum a prima erectione capituli Munkácsiensis centesimum, memoriae causa, operoso labore conscriptum, parvae quidem molis charteae, sed magni omnino pretii historici. Reperitur etiam praefixum *Schematismo ven. cleri* ejusdem dioecesis edito in annum 1878, ex quo illud identidem citavimus.

§. 1.

De Unione Ruthenorum extra dominia Rákócziana in Hungaria degentium.

I.

Notitia personarum de stabilienda Unione bene meritarum.

Conciliatae celebrataeque salutaris Ruthenorum hungarorum cum Ecclesia catholica Unionis gloria in primis debetur tribus magnis regni praesulibus. Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnis, Georgio Lippay, Georgio Jakusics et Benedicto Kisdi. Eos sociata opera non segniter juvarunt plures missionarii, nominatim Gabriel Kassovics, Ord. s. Basilii M., — Thomas Jászberényi et Emericus Kis, uterque e S. J. — Nec mediocri adjumento ad negotium feliciter transigendum fuit patrocinium Cardinalis Trivultii, ad servitia Domui Austriacae ejusque subditis praestanda semper parati.

Georgius Lippay de Zombor, insigni pietate, indefesso zelo illustribusque factis magnum ecclesiae hungaricae lumen, primum Veszprimensis (1633—1637), deinde Agriensis (1637—1642) Episcopus, demum Strigoniensis Archiepiscopus et regni Hungariae Primas (1642—1666), negotium s. Unionis etiam in synodo nationali anni 1648[1]) solemniter tractandum curavit[2]). Cfr. Katona, *Hist. reg. Hung.* t. 32., p. 571.

Georgius Jakusics de Orbova, eximiis inter antistites regni virtutibus clarus, ex canonico Strigoniensi praepositus Posoniensis[3]) et Episcopus Sirmiensis (1635—1638), postea Veszprimensis (1638—1642), demum Agriensis (1642—1647), semper et ubique de religione et patria optime meritus, sacerdotes Ruthenos in gremium Ecclesiae catholicae recepit anno 1649, die 23. Aprilis, ut ipsi referunt in literis ad Summum Pontificem, mox repraesentandis pp. 825—827.

---

[1]) Hujus synodi superius mentionem factam vide p. 178.

[2]) Quum Primas Lippay anno 1666 obierit, patet quanta ignoratione historiae Schwicker scripserit: im Jahre 1692 liess Erzbischof Lippai in Munkács das Unionsdocument von 200 Popen, im Anfang des J. 1700 wieder von 353 unterschreiben. (Hunfalvy, *Ethnographie von Ungarn, in's Deutsche übertragen von Sch.*, p. 357. Pest, 1870).

[3]) Cfr. (Rimely) *Capitulum insignis ecclesiae collegiatae Posoniensis ad s. Martinum*, p. 241. (instar mscr. edit. Posonii, 1880).

Benedictus Kisdi, canonicus primum Posoniensis, deinde Strigoniensis, postea praepositus Posoniensis[1]), harum Sedium ex ordine Episcopus: Sirmiensis (1644—1646), Váradinensis (1646—1648), Agriensis (1648—1660), in procuranda animarum salute promovendisque literis humanis ac divinis indefessus, initae jam Unioni firmandae sedulam operam navavit. Eruditis egregia ejus facta nota sunt ex historia. Cfr. Katona, tom. cit. pp. 918—923.

Gabriel Kassovics, O. s. Basilii M., teste Primate Lippay in scholis Societatis Jesu egregie doctus, utilem operam ac laborem in concilianda Unione posuisse legitur in documentis mox sistendis.

Thomas Jászberényi notus est in historia ecclesiastica[2]) et literaria[3]). Annalibus msc. brevis haec de eo notitia inserta reperitur ad an. 1658, qui eidem emortualis fuit: P. Thomas Jászberényi, qui ad provincialem Congregationem Viennam venerat anno 1658, natione Hungarus, quatuor vota professus, vir zelo animarum flagrans ejus specimina variis in missionibus, praesertim in Transilvania edidit. Qua de causa etiam proscriptus inde publico principis Calviniani edicto fuit. Egerat Rectorem Collegii Unghváriensis, Superiorem in Residentiis, professorem philosophiae ac deinde moralis Theologiae, demum missionarium pluribus annis, carus viris principibus tam ecclesiasticis quam saecularibus ob vitae integritatem morumque candorem. Dum ergo Congregationi interest, post electum Procuratorem Romam mittendum ejusque substitutum, quasi suo jam functus officio, a coena sub ipsa gratiarum actione nutare coepit inque assistentem proxime declinare apoplectico correptus defluxu, quo et intra novem horas extinctus est, sacramentis prius sacri olei et absolutione rite munitus. (B. P. V. 12055).

De Emerico Kis commodius dicetur inferius quum de missione in Aula Rákócziana sermo erit.

Joannes Jacobus Theodorus Cardinalis Trivulzio, nobilis Mediolanensis, illustris prorex Aragoniae, Siciliae et Sardiniae, magna illa, quam inter purpuratos principes habebat, auctoritate negotium Unionis in Urbe promovit: in favorem Ruthenorum hungarorum etiam apud s. Congregationem de Propaganda fide relatoris munere functus die 2. Oct. an. 1651. — De eminentibus hujus viri meritis cfr. Ciaccon., *Hist. Pontif. et Cardin.*, t. 4, pp. 582—583; Fleury, *Hist. eccl. contin.*, t. 62., pp. 408—409; Moroni, *Dizionario*, t. 82., pp. 83—84. — Mediolani e vita migravit ineunte mense Martio anni 1657.

---

[1]) Cfr. (Rimely) *Capitulum*, p. 241.
[2]) Cfr. Katona, *hist. Hung.*, t. 32., pp. 575 et 881.
[3]) Vide quae praeter alios habent Katona, op. cit., t. 36, pp. 731—732; Stoeger, *Scriptores*, p. 161, et De Backer, *Bibliothèque*, t. 2., p. 339.

II.

De catholico Episcopo a Ruthenis electo deque s. Unione rite celebrata anno 1646 ac solemniter confirmata anno 1652.

Professioni catholicae fidei publice emittendae salutarique Unioni sancte conciliandae primum Georgius Jakusics, Episcopus Agriensis, designaverat festum s. Georgii, *τοῦ τροπαιοφόρου*, quod is dies Ruthenis in paucis celebris esset; quamvis enim solemnia *sancti gloriosi hujus megalomartyris* stata sint et diei 23. Aprilis immobiliter attributa, Rutheni tamen etiam feriam hebdomadis, in quam pro vario literae dominicalis recursu quotannis incidunt, in diagrammate festorum mobilium ceu festum conceptivum expresse notant[1]). — Deinde Parthenius Petrovics, Episcopus electus, initae Unioni synodaliter confirmandae determinavit anno 1652 diem 15. Januarii, sanctis Joanni *τῷ Καλυβίτῃ* et Paulo *τῷ Θηβαίῳ* sacrum: qui in eodem ritu graeco erat feria V. hebdomadis post Dominicam *μετὰ τὰ φῶτα*; instrumentumque de celebrato hoc actu confectum tandem publicis tabulis — perpetuae memoriae causa — inserendum curavit anno 1656, die 15. Februarii, prout ex adscripto documento liquet[2]).

Nos Capitulum ecclesiae Posoniensis memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod Reverendissimus Dominus Petrus Parthenius Episcopus Munkácsiensis graeci ritus unitus, coram Nobis personaliter constitutus exhibuit Nobis et praesentavit certas quasdam . . . literas sacerdotum sacri ritus graeci, idiomate Rutheno confectas et emanatas, sex Archidiaconorum sigillis et manuum subscriptionibus roboratas, professionem verae fidei Romanae Ecclesiae continentes, ejusdemque pastoris ac Sanctissimo Pontifici sonantes, easdemque ex eodem Rutheno idiomate in latinum de verbo ad verbum translatas . . . petens debita cum instantia ut nos easdem literas transcribi et transumi facientes, in transumptoque literarum nostrarum eidem extradare non gravaremur. Quarum tenor talis est:

Gratia Christi electe Sanctissime Pater
et universalis Patriarcha,

Nos sacerdotes sacri ritus graeci inclyti et apostolici regni incolae per Comitatus in catalogo nominum no-

---

[1]) Cfr. Kalendarii t. 1, pp. 143—144, et t. 2., p. 296.

[2]) Extat instrumentum in *Actis Ac. lit. Vindobon.* = Sitzungsberichte = 1860, pp. 506—507; in Collect. Concil. Lac., t. 6., pp. 963—964; apud Duliskovics II., pp. 99.

strorum specificatos siti, compertum habentes quod sacramentum regium sit abscondendum, opera vero Dei esse revelanda et sole clarius omnibus populis manifestanda utpote talia, per quae clementissimi Dei nostri erga rationalem creaturam ineffabilis solet declarari bonitas et misericordia: huic itaque principio et angelicae regulae innixi Sanctitati Vestrae denunciamus, praedicamus et devotissimis coelum usque coram toto mundo evehimus laudum titulis. Quid tale? Gratiam scilicet Dei et Salvatoris nostri liberaliter in nos effusam, qua operatrice salutisque animarum nostrarum amantissima praenuntia abdicato et e cordibus nostris pulso graecanicae insaniae schismate, sumus reducti ac desponsati immaculatae virgini sponsae Unigeniti Filii Dei, hoc est Sanctae Romanae Ecclesiae hactenus a Nobis sine ulla causa exosae odioque habitae. Haec vero ipsa reductio nostra peracta est in anno salutifero millesimo sexcentesimo quadragesimo nono,[1]) Aprilis die vigesima tertia, imperante Ferdinando Tertio Romanorum Sacratissimo Caesare, in ecclesia arcensi Unghváriensi latina, in bonis Illustrissimi Comitis Georgii de Homonna sita, tali modo: Dominus Episcopus Munkácsiensis Basilius Tarasovicz qui e vivis jam discessit, quum sequens partes tam schismaticas, quam haereticas, Unionis sacrae vinculum rupisset, Ecclesiae Catholicae nuncium publice remisisset: hoc animadvertens Venerabilis in Christo Pater Dominus Georgius Jakusics, Episcopus Agriensis jam in Christo quiescens, habens penes se Reverendos Patres Basilianos, in hunc finem ascitos, Patrem Petrum Parthenium, qui noster hodie est Episcopus, et Patrem Gabrielem Kassovicium, nos per literas suas Unghvárinum humanissime invitavit sermoneque opportuno de Unione sacra per praedictos Patres praemisso, quod intendebat, Spiritu sancto sic nos disponente, facillime effecit diem-

---

[1]) Sunt qui legendum putent 1646, quod Episcopus Jakusics, quem Rutheni hic *ad ecclesiam arcensem Unghváriensem secuti* perhibentur ad fidei professionem emittendam, jam an. 1647 e vita migraverit.

que sancto Georgio Martyri dicatam pro fidei professione facienda determinavit, qua die currente nos sacerdotes sexaginta tres congregati praementionatum Reverendissimum Episcopum Agriensem ad ecclesiam supracitatam sumus secuti. Praemisso itaque incruenti sacrificii mysterio nostro Rutheno idiomate habito, praemissaque nonnullis sacerdotibus peccatorum expiatione sacramentali, fidei professionem audibili voce secundum formam praescriptam emisimus. Scilicet nos credimus omnia et singula quae Sancta Mater nostra Ecclesia Romana credere jubet, Sanctissimum Patrem Dominum Innocentium Decimum, universalem Ecclesiae Christi et nostrum Pastorem profitemur ab eoque cum successoribus nostris dependere in omnibus cupimus et volumus: his tamen adjectis conditionibus: primo: ut ritus graecae ecclesiae nobis servare liceat; secundo: Episcopum a nobis electum et ab Apostolica Sede confirmatum habere; Tertio: immunitatibus ecclesiasticis libere frui. Quibus Reverendissimus Praesul facillime annuit; id ipsum totum Illustrissimus quoque Benedictus Kisdi, Episcopus Agriensis cum suo Generali Vicario, assistente sibi Reverendo in Christo Patre Thoma Jászberényi, Societatis Jesu Religioso, in anno millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo ratum habuit, maxime vero negotium hoc nostrum paterna sua sollicitudine roboravit tam Illustrissimus ac Reverendissimus princeps Hungariae Georgius Lippay, Archiepiscopus Strigoniensis, bis a nobis per legationem a praedictis Reverendis Patribus Basilianis susceptam, requisitus, quam etiam Illustrissimus Episcopus Vacensis, Dominus Mathias Tarnóczy,[1]) quibus nos obligamus in perpetuum.

His Sanctitati Vestrae significatis benedictionem paternam, causae nostrae promotionem et Episcopi a nobis electi Reverendissimi Patris Petri Parthenii confirmationem unanimiter et humiliter petimus.

---

[1]) De eximio hoc Episcopo cfr. opus cit. *Capitulum ecclesiae collegiatae Posoniensis*, p. 242, et fontes ibidem indicatos.

Unghvárino anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo secundo, Januarii decima quinta die. Sanctitatis Vestrae servi humillimi graeci ritus sacerdotes:

Alexius Ladomiczki, Archidiaconus Makovicensis m. p. (L. S.); Stephanus Andreae, Archidiaconus Scepusiensis m. p. (L. S.); Georgius Stostoviczky, Archidiaconus Homonnensis (L. S.); Stephanus, Archidiaconus Strednensis (L. S.); Daniel Ivanovicz, Archidiaconus Uzaniensis (L. S.); Alexius Philipovicz, Archidiaconus Stropkoviensis (L. S.)

... Nos itaque justa et legitima petitione Reverendissimi Domini Petri Parthenii Episcopi Munkácsiensis modo praemisso facta coram Nobis exaudita et admissa inclinati praetactas ... literas non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio, et suspicione carentes de verbo ad verbum sine diminutione vel augmento aliquali, tenoribus earundem transcriptis, in transumpto praesentium literarum nostrarum jurium ejusdem Reverendissimi Domini Episcopi Munkácsiensis futura pro cautela necessariarum, sub sigillo nostro capitulari et authentico extradandum duximus et concedendum: Originalibus earundem Eidem Domino exhibenti in specie restitutis. Datum feria secunda proxima post Dominicam Quadragesimae anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quinto.

(L. S.) Lecta in Capitulo.

III.

De conatibus Primatis Lippay canonicae confirmationis Parthenii obtinendae.

A.

Literae Primatis ad s. Congregationem de Propaganda fide.

Eminentissimi ac Reverendissimi Domini.

Supplicavi demisse ante semestrem Sanctitati Suae, dignaretur Patrem Parthenium, Ruthenum, catholicum sacerdotem ex Ordine sancti Basilii, ante annos aliquot conversum, omnium testimonio vitae integerrimae Religiosum, in Hungaria pluribus annis inter graeci ritus schismati-

cos magna cum laude et multarum animarum conversione versatum, tandem in Episcopum eorundem in Hungaria degentium Ruthenorum electum approbare, confirmare et pro Episcopo catholico habere.

Ab hujus enim Parthenii confirmatione fere dependet non solum sacerdotum Ruthenorum, quorum numerus prope quadringentos attingit, sed etiam universae plebis subjectae ad centum millium animarum conversio. Hi siquidem Rutheni sacerdotes hactenus Episcopum ritus graeci schismaticum, imo et haereticum in Munkács habuerunt, quem ipsimet elegerunt et consecrari fecerunt; mortuo ultimo, catholicum sibi elegerunt Episcopum, hunc Parthenium, iidem sacerdotes graeci ritus, circiter 370. Quorum major pars, Unioni Sacrae Romanae Ecclesiae subscripsit, pars alia promisit conversionem, si hunc habuerint Episcopum; aliqui etiam ex schismaticis presbyteris huic electioni consenserunt, quos brevi eo ipso, quod huic subesse velint Episcopo, spes est ad fidem catholicam accessuros.

Hi porro sacerdotes et electus Episcopus, partim ignorantia quadam et errore, partim ut praevenirent alium, quem principissa Transilvaniae cum residuis schismaticis sacerdotibus propediem electura erat in Episcopum Ruthenorum schismaticum et haereticum, properarant cum ejus consecratione; missus itaque hic Parthenius in Transilvaniam, ibi ab Episcopo Albensi schismatico graeci ritus, astantibus sibi duobus Episcopis schismaticis, fuit in Episcopum consecratus.

Non occultavit Parthenius, imo fassus est suo consecratori, se esse unitum Sanctae Romanae Ecclesiae catholicum sacerdotem, et velle sic permanere. Collaudavit consecrator, et dixit suspirans: Utinam et mihi liceret eandem Unionem profiteri; proinde neque coëgit Parthenium ad faciendam schismaticam fidei professionem. Quia vero erratum procul dubio fuit in eo, quod sine approbatione et confirmatione Sedis Apostolicae Parthenius ab Episcopo schismatico, Unionem Ecclesiae Catholicae non habente consecratus fuerit, petitur a Sua Sanctitate dis-

pensatio, a censuris quas incurrit absolutio, et in episcopatu Sacrae Sedis Apostolicae Romanae Authoritate confirmatio.

Rogo demisse Sacram Congregationem, ad quam ex voluntate Sanctitatis Suae transmissum esse negotium intelligo, dignetur quantocius rem optato fine terminare, et petitam gratiam a Sanctitate Sua obtinere, alioquin periculum est, ne non solum haereticus Episcopus a principissa et paucis schismaticis electus praevaleat, et eos qui Parthenio adhaeserunt ad se suamque haeresim trahat, sed etiam ne tota moles et catena conversionis tot centenorum sacerdotum, et tot millium animarum plebis corruat et dissolvatur. In reliquo facio demissam reverentiam Eminentiis Vestris, Easque in annos plurimos feliciter valere cupio. Posonii 19. Julii anno 1652.

Eminentiarum Vestrarum

devotissimus servus
Georgius Lippay,
(B. U. B. pp. 1—5.) Archiepiscopus Strigoniensis.

B.

Informatio Archiepiscopi Strigoniensis circa puncta a Sacra Congregatione proposita in negotio confirmationis Petri Parthenii[1]).

Antequam ad singula respondeatur, necessarium existimatur, generalem quandam informationem in praesenti materia praemittere, quae sic habet: Sciendum est, in regno Hungariae protendi in longum montes, qui vocantur Carpatii, a Scepusio usque in Transilvanicam ditionem Huszth et Máramaros ad milliaria hungarica pene septuaginta; hi montes dividunt Hungariam a Polonia, ita ut summitas illorum montium sit terminus utriusque

[1]) Informationem hanc adeo vitiose descriptam exhibet Duliskovics II., pp. 103—109, ut pluribus in locis nullus sensus erui ex verbis possit.

regni, et quidquid est ultra montes pertineat ad Polonos, quidquid citra pertineat ad Hungariam. Hos montes inhabitant ex utraque parte Rutheni populi ritus graeci; ex his, qui pertinent ad Hungariam ex hac parte montium, plus quam trecenta millia animarum numerantur, inter quos sacerdotes ritus graeci, latinae linguae ignari, Ruthenica lingua sua sacra peragentes circiter sexcenti reperiuntur hoc ordine, prout nimirum illa territoria et pagi, a dominis privatis possidentur. In dominio Munkács, viduae principissae Rákóczianae, sacerdotes 150, sub dominio Homonnaii sacerdotes 170, sub Barkóczii 30, sub Ladislao Rákóczii, nepote principis Transilvaniae Catholico 77, in Szerednje 37, Varanó 35, Peto 30. Hi omnes intra territorium episcopatus Agriensis continentur.

Praeterea ultra Tibiscum, partim in Agriensi, partim in Váradiensi Dioecesi sacerdotes 24. In Scepusio, dioecesis Strigonien., Sacerdotes 45.

Praedicti Rutheni ritus graeci, schismatici, in Hungaria degentes ab immemorabili tempore habuerunt Episcopum in Munkács, cujus jurisdictioni suberant omnes in illis montibus habitantes Rutheni ritus graeci, nostris temporibus schismatici reperti omnes.

Caeterum Munkács est arx, civitas et amplum dominium in Hungaria Superiori, quod possidet modo jure privato Hungariae, dicta vidua principissa; in isto dominio, civitati Munkács adjacet in colle monasterium ordinis s. Basilii, olim fundatum a regibus Hungariae et dotatum octo pagis. — Refert Parthenius se vidisse privilegia seu diplomata regum fundationis hujus monasterii et episcopatus ante annos 150, posseque adhibita diligentia ista diplomata haberi. Verum existimo illam fundationem fuisse monasterii, episcopatum vero a schismaticis Episcopis, Constantinopolitano Patriarcha annuente, erectum ut semper Episcopus schismaticus eligendus habitaret in hoc monasterio Munkácsiensi, praeesset illi, ac viveret de proventibus illius.

Principissa igitur haeretica[1]) et maritus illius defunctus[2]) spoliaverunt bonis temporalibus monasterium abstuleruntque omnes pagos ac pro se occupaverunt; solum adhuc istud monasterium reliquerunt habitandum Religiosis s. Basilii, et hoc factum est, quia nullus curavit, nullus patrocinatus est causae Ruthenorum, utpote schismaticorum: imo ulterius perrexit principissa et laboravit, laboratque de facto istos Ruthenos sacerdotes facere plane Calvinistas, ita ut post mortem ultimi schismatici Episcopi convocaverit duodecim praedicantes Calvinistas, qui unum elegerunt ex sacerdotibus Ruthenis schismaticis et constituerunt illum Episcopum Munkácsiensem, sine ulla alia consecratione etiam schismaticis Graecis consueta,[3]) solum exegerunt juramentum ab illo, quod velit cum Calvinistis idem sentire, fidelis esse principissae. Ab eo tempore ordinat sacerdotes et exercet episcopalia. Quare ex hoc etiam capite apparet, vacare episcopatum Munkácsiensem, cum ista electio, et praesertim sine consecratione, sit nulla.

Sacerdotes isti una cum populo tenebant quidem ritum graecum, sed alias ignarissimi, rudes, indocti, primum ipse Episcopus, postea sacerdotes; et populus more brutorum sceleribus immensis ac ignorantiae rerum divinorum immersi jacebant.

Neque erant rite divisi in parochias, sed in aliquibus pagis nulli, in aliquo quatuor, quinque, decem sacerdotes cum uxoribus suis et liberis habitabant, more rusticorum, subibantque omnia onera et labores rusticanos dominis terrestribus, ad quae etiam ab ipso altari avellebantur.

Horum populorum et tantae multitudinis sortem et conditionem miserata divina bonitas, excitavit spiritum

---

[1]) Anna Loranfy. Cfr. *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, pp. 748—749.

[2]) Georgius Rákóczy I., princeps Transilvaniae († 1648), pater principis Georgii Rákóczy II., mariti Sophiae Báthori, defuncti anno 1680.

[3]) Cfr. supra p. 100.

moderni Archiepiscopi Strigoniensis, dum ageret Episcopum Agriensem; coepit laborare pro conversione ipsorum ad fidem catholicam et Unionem, effecitque non parum prout et successor illius Georgius Jakusits, Episcopus Agriensis, donec et isto mortuo iterum modernus Archiepiscopus Strigoniensis omnem adhibuit operam, ut ipsos ad fidem catholicam et Unionem reduceret. Nactus ergo est ad rem istam perficiendam aptum et idoneum hominem, istum Petrum Parthenium, et alterum Patrem Gabrielem Kasovnensem (proprie Kassovics), utrumque Religiosum Ordinis s. Basilii, unitum sacerdotem catholicum, quorum posterior egregie doctus in scholis PP. Jesuitarum theologiae operam dedit; prior licet non aeque in scholis eruditus, et latinae linguae non usquequaque peritus, ob vitae nihilominus bonitatem et placidos mores populis acceptior et carior, ac in suo idiomate rerum ecclesiasticarum bene peritus. Horum opera atque etiam dominorum terrestrium catholicorum Archiepiscopus tantum effecit, ut quadringenti omnino sacerdotes, Unioni s. Romanae Ecclesiae subscriberent, qui et mortuo Munkácsiensi Episcopo elegerunt sibi et aliis graeci ritus populis in Munkácsiensem Episcopum istum Parthenium. Atque ut praevenirent schismaticum Episcopum a principissa et sacerdotibus schismaticis eligendum et intrudendum, consecrari etiam curarunt per tres Episcopos ritus graeci schismaticos. 1°. Stephan. Simonovics Alba-Juliensem in Transilvania Episcopum; 2°. Szava Episcopum Bistricensem[1]). Habita itaque tali consecratione Parthenius venit ad Archiepiscopum Strigoniensem, agnoscens errorem suum et multum deplorans, quod catholicus existens se ab istis schismaticis curasset consecrari, petens remedium et absolutionem.

Archiepiscopus Strigoniensis scripsit Suae Sanctitati et Sacrae Congregationi Romam petens pro tot animarum salute absolvi Parthenium a censuris, confirmari in Episcopum Munkácsiensem, examinari ipsius ordinationem ad

---

[1]) Tertius alibi legitur fuisse Gregorius Moldaviensis.

episcopatum, ut si ea non rite facta esset, denuo Parthenius in Episcopum consecrari et regere istos sacerdotes, qui jam subscripserunt Unioni, sub quibus est populus facile ducentarum millium animarum simplicissimus, in rebus divinis ignarus poterit insensibiliter per sacerdotes conversos reduci ad fidem catholicam, dummodo possint remanere in suo ritu graeco.

Pro isto Parthenio jam fere triennio laborat Archiepiscopus Strigoniensis apud Sedem Apostolicam; et quia obtinere hucusque non potuit, multi ex conversis sacerdotibus relapsi sunt, pro episcopalibus muniis schismaticum Episcopum adeuntes; alii ab Episcopo schismatico in locum mortuorum ordinati, ejusdem haeresi adhaeserunt.

Sunt praeterea in Hungaria hinc inde schismatici Rutheni et Valachi habentque sacerdotes sui ritus et jam ab uno, jam ab altero Episcopo schismatico dependent, prout ipsi volunt, ut sunt Comaromii et in pago Szicula, dioecesis Strigoniensis, Jaurini dioecesis Jaurinensis; intenderet Archiepiscopus authoritate caesarea et regia, Suae imprimis Sanctitatis, omnes illos huic Parthenio Munkácsiensi subjicere, ut ab illo dependerent, eumque pro ordinario agnoscerent, et hac via omnes ad religionem catholicam converterentur, ipseque Episcopus subesset tanquam Metropolitano suo vel Primati, Archiepiscopo Strigoniensi. Iste est status et conditio moderna episcopatus Munkácsiensis. Jam ad singula ordine respondeamus.

His igitur praemissis ad primum punctum propositae a Sacra Congregatione quaestionis resp., magnam quidem partem horum Ruthenorum contineri intra ambitum seu territorium episcopatus Agriensis, uti dictum est superius, verum quum isti fuerint hucusque schismatici habuerintque episcopatum proprium graeci ritus eumque schismaticum, non dependebant ab Episcopo Agriensi, sed agebant sua seorsim, sicut neque illi, qui sunt in dioecesi Strigoniensi ab Archiepiscopo; deinceps etiam si habuerint isti Episcopum ritus graeci, prout debent habere, nescio

quomodo possit subjacere Episcopo Agriensi, quum unus Episcopus non subsit alteri; sufficeret, si subesset Archiepiscopo Strigoniensi, et suffraganeus Metropolitano vel Primati.

Ad 2dum R. Hactenus fuisse istos Ruthenos omnes schismaticos, imo et variis haeresibus ex ignorantia scatentes, sed ab annis, ut supra dictum, decem vel duodecim coeperunt converti eorum sacerdotes, qui populum plane rudem rerum divinarum insensibiliter ad catholicam fidem et Unionem Ecclesiae reducent.

Ad 3um. An si Sua Sanctitas aliquem titularem episcopatum in partibus conferret Parthenio contenti essent ei subesse praedicti sacerdotes ac Rutheni? R.: Ipsi quidem homines simplices non multum investigarent titulum episcopatus Parthenii, postquam semel ab illis fuit electus, subessentque illi, dummodo episcopalia munia et jurisdictionem circa illos exerceret. Verum in contrarium possent venire in considerationem sequentia: 1°. Episcopatus Munkácsiensis remaneret penes schismaticos, imo haereticos, quum jam, uti dictum est, adhaeserit Calvinistis iste schismaticus, sacerdotes quoque omnes, quos ille consecrat et consecraturus est, non possint acceptari ab Ecclesia neque pro sacerdotibus haberi, et quidquid exercent similium officiorum, pro irritis et nullis reputari; 2°. Si Parthenius fuerit Munkácsiensis Episcopus, spes esset recuperandi, etiam invita principissa Rakocziana, monasterium Munkácsiense, et pagos ad illud pertinentes, pro Parthenio et successoribus Episcopis; si vero alterius tituli fuerit Episcopus, non habebit jus repetendi bona et monasterium Munkácsiense; 3°. Si extingueretur penitus episcopatus ille Ruthenorum in Hungaria, nec apparet quomodo possit subesse illi titulari Episcopo; vel enim Episcopus ille esset alterius loci Episcopus, et tantum ex dispensatione Apostolica committeretur ei jurisdictio et facultas exercendi episcopalia supra istos populos: et haec non esset constans ac perpetua, sed solum temporanea dispositio, populi quoque isti perpetuo destituerentur suo proprio

Episcopo; vel Sua Sanctitas novum episcopatum erigeret horum Ruthenorum, mutato nomine episcopatus Munkácsiensis in alium aliquem a residentia futura desumendum: et ad istum novum episcopatum erigendum multa requiruntur, nova fundatio et erectio episcopatus, proventus mensae, regio quoque consensu opus esset, qui sine dubio praetenderet jus patronatus et nominationis, sicut in omnibus ecclesiis Hungariae, laborandum esset, a qua civitate, a quo loco denominetur iste episcopus, qui hodie nullum habet monasterium, nullam habitationem aut residentiam propriam, solum in aliquo pago vel parochia Ruthenorum, imo jam hic, jam ibi moratur.

Verum est, omnes per orbem episcopatus Apostolicae Sedis authoritate debere erigi et confirmari. Nihilominus legimus multos episcopatus a patriarchis Constantinopolitano, Antiocheno et aliis fuisse erectos, imo et a vicinis Episcopis, et a Sede Romana admissos et ratihabitos; non solum dum essent catholici, praesertim Constantinopolitanus, sed etiam postquam defecerunt ab Ecclesiae Catholicae Unione, erexerunt et fundaverunt episcopatus, quos Sedes Apostolica admisit et ratificavit, quando aliquis talium Episcoporum fuit conversus ad fidem catholicam et Unionem Ecclesiae, non cassavit ipsius episcopatum, sed reliquit illum in sua Sede et ratum habuit ipsius episcopatum, non solum quoad jurisdictionem, sed etiam quoad characterem et ordinationem. De aliquo genere ex praedictis episcopatibus fuisse credo hunc episcopatum Munkácsiensem. Quem proinde Sua Sanctitas authoritate Sua confirmare juxta supra dicta potest, defectus in ejus erectione admissos supplere, vel de novo fundare Apostolica authoritate eundem episcopatum Munkácsiensem vel sub alio nomine, cui subjiciantur omnes illi populi supra dicti.

Ad 4tum. Hactenus imperator non se ingessit in negotium hujus episcopatus Munkácsiensis, praesertim quum fuerint schismatici, et parum videbatur interesse, a quibus et quomodo fiat electio. Sed nec de isto Parthenio mo-

vit aliquam difficultatem: forte quia non fuit illi propositum, ut praetenderet aliquid. Existimo, quod si Parthenius a sacerdotibus in episcopatum Munkácsiensem electus confirmaretur a Sede Apostolica, res transibit sub silentio nec se interponet imperator. Si autem novus titularis episcopatus veniat in regnum et velit in tot ac tantos populos exercere jurisdictionem, id non poterit esse nisi cum consensu regio, et omnino credibile est Suam Majestatem praetensuram, ut sicut alii episcopatus in Hungaria pertinent ex privilegio Apostolico ad regis nominationem, ita et iste.

Forte Sua Sanctitas quum sit periculum in mora, posset nunc a sacerdotibus Ruthenis electum Partheniuum confirmare; deinceps posset agi cum Sua Majestate praesertim occasione qua etiam reliqui Rutheni, et ritus graeci populi in Hungaria subjiciendi essent huic Episcopo, an imposterum quoque penes sacerdotes Ruthenos relinquenda sit electio Episcopi, vel regi apostolico concedenda, si praesertim Sua Majestas pro sustentatione Episcopi aliquid conferre ac donare vellet, jusque patronatus, vel hoc titulo acquireret? An denique concederet imperator (quod non speratur), ut immediate episcopatus iste a Sede Apostolica conferretur?

Ad 5. Episcopus Agriensis quid possit praetendere, jam dictum est superius in primo puncto.

Ad 6. Transilvaniae princeps,[1]) uti princeps, nihil habet cum Episcopo Munkácsiensi et Ruthenis istis, quum hi sint in Hungaria, et subsint immediate Hungariae regi, solum tanquam Magnas Hungariae et privatus dominus, idque non immediate princeps, sed mater illius principissa, vidua mortui Georgii Rákóczy,[2]) possideat Munkács et partem Ruthenorum. Illa sine dubio, ut est zelantissima haeretica, non admittet in Munkács Ruthenicum ca-

---

[1]) Georgius Rákóczy II., princeps Transilvaniae ab anno 1643 ad annum 1680.

[2]) H. e., senioris principis Georgii Rákóczy I., ut animadvertimus heic p. 831.

tholicum, quum jam alterum curaverit, ut dictum est, per Calvinistas eligi, et impediet etiam quantum fieri poterit, ut exerceat jurisdictionem in ipsius dominio supra Ruthenos populos et sacerdotes; nihilominus alii Romani catholici, de quibus dictum est superius, in quorum dominiis reliqua et major pars habetur sacerdotum, atque istius populi, admittent, ac libenter videbunt Episcopum catholicum Parthenium, in eo faciendo difficultatem, si sacerdotes Rutheni quos hactenus pro colonis habebant et pariter ad operas laboresque personalesque cum aliis rusticis adigebant, deinceps pro veris sacerdotibus habeantur, immunesque a talibus reddantur; nihilominus Archiepiscopus Strigoniensis laborabit, ut transigat cum dominis terrestribus, quatenus sint contenti in pecunia aliquid moderate quotannis ab istis sacerdotibus accipere, vel dabit illis aliam contentationem, efficietque ut in parochias dividantur nec sit deinceps, nisi unus parochus in uno pago, nec loco morientium sacerdotum sine necessitate filii ipsorum aut alii in sacerdotes ordinentur.

Ad ultimum punctum: quales difficultates possent esse, si aliquis alius titularis Episcopus imponeretur, jam dictum est superius, quae si non videantur sufficienter sopitae, agendum esset cum imperatore, et certi aliquid concludendum.

Quibus omnibus consideratis supplicat Archiepiscopus Strigoniensis instantissime:

1°. Ut his populis de catholico Episcopo quam primum provideatur, ne vanus fiat et irritus conatus, quo tot jam conversi sunt sacerdotes, et cum illis accederet ad Unionem s. Matris Ecclesiae plusquam ducenta millia animarum;

2°. ut id quantocius fiat; jam enim ob dilationem hactenus factam plus quam centum sacerdotes uniti desciverunt et adhaeserunt Episcopo schismatico eo quod non haberent catholicum Episcopum;

3°. Quum isti populi, ac praesertim sacerdotes huic Parthenio adhaeserint, ipsum ament et habeat ipse pecu-

liarem gratiam convertendi illos, ipse et non alius a Sede Apostolica in Episcopum confirmetur;

Denique, ut sumat sibi cordi Sacra Congregatio conversionem istorum populorum; quae merito pro conversione integrae alicujus provinciae haberi potest, quum se extendat, uti dictum est, ad septuaginta milliaria germanica, vel etiam hungarica, jureque merito tanta ad fidem catholicam accessio numerari potest inter conversiones populorum. Tribuat etiam aliquid discretioni Archiepiscopi Strigoniensis, qui alias etiam est legatus natus Sedis Apostolicae in hoc regno et supra istos populos.

(B. U. B. pp. 9—19.) Posonii 2. Julii 1654.

IV.

De studio Primatis obtentae Episcopi confirmationi plenum effectum conciliandi.

A.

Diploma Primatis ad Ruthenos unitos[1]) ante regiam Episcopi nominationem[2]).

Nos Georgius Lippay etc. etc. — Notum facimus — quod quum ante aliquot annorum decursum plures ex Ruthenis sacerdotibus schismaticis habitabant in hoc regno Hungarico, signanter in comitatibus Scepus, Sáros, Zemplén, de Ungh et Szabolcs, sacrae Romanae Ecclesiae Unio etiam amplior fuisset, seque pro eadem Unione prope 400 e praedictis sacerdotibus subscripserint: inter quos eminuit frater Petrus Parthenius, sacerdos religiosus Ordinis s. Basilii, morum et vitae integritate perspicuus, et cognitione rerum ecclesiasticarum juxta ipsorum ritum et linguam sufficienter imbutus, proinde sublato ex hac vita Basilio Taraszovics, schismatico Episcopo Munkács., plerique ex

[1]) Exhibetur etiam apud Duliskovics, l. c. pp. 111—113.

[2]) Literae collationales episcopatus expeditae leguntur d. 10. Novembris an. 1659. Cfr. Duliskovics l. c. p. 115.

unitis sacerdotibus Ruthenis Ruthenum praedictum Petrum Parthenium in Episcopum Mankács. elegerunt: quodque idem Petrus Parthenius studio praeveniendi alterum a schismaticis Episcopis mox eligendum Episcopum errore quodam et imperitia lapsus, a tribus in Transilvania Episcopis schismaticis, nempe Stephano Simonovics, Gregorio Moldavszky, Szava Bisztricky sese ordinari et in Episcopum consecrari fecisset. Quem errorem suum agnoscens, factique poenitentia ductus ad nos se contulit, remque nobis totam, et tam electionis, quam consecrationis seriem fideliter et sincere detexit, ac a nobis remedium salutare postulavit. Quibus intellectis nos pro pastorali cura, qua saluti animarum seductarumque ovium in universo hoc regno Hungariae regnisque et partibus eidem adnexis conversioni intendere obligati sumus, atque cum Dei adjutorio, quantum possumus, in Domino intendimus, considerantes ex Unione et conversione tot sacerdotum (praesertim si catholicum habeant deinceps Episcopum) maximam in horreum Christi ejus animarum messem inferendam esse, ac multa millia erroneae rudisque plebeculae ad viam salutis reducendae subvenire praedicto Parthenio, modis quibusvis conati sumus, ac proinde Sanctitati Suae Innocentio X., pro tempore Romano Pontifici, negotium universum et casum demississime repraesentavimus, ac pro supra praedicto Parthenio intercessimus, vellet Sua Sanctitas intuitu salutis tot animarum cordi rem sumere praedictumque Parthenium auctortiate Apostolica Episcopum Munkács. pronuntiare, electionemque factam in persona ipsius confirmare, item a censuris, quibus innodatus exstitisset ex eo, quod per schismaticos Episcopos consecrationis munus postulasset atque etiam suscepisset, absolvi curare dignaretur. Interim nihilominus decedente ex hac vita felicis reminiscentiae Innocentio X. Papa, successit eidem in Sede Apostolica Alexander VII., cui Deus vitam et felicitatem largiatur, qui pro singulari erga salutem animarum zelo suo reassumpta praedicta supplicatione nostra etiam admisit, petitionique nostrae annuit. Quare trans-

misit nobis Sanctitas Sua Breve suum singulare, in quo permisit nobis omnemque licentiam, potestatem aut auctoritatem dedit et contulit, quatenus eidem Parthenio omnia illa, quae necessaria in Domino judicaverimus, ut pontificalis, ac alius ordinis et jurisdictionis episcopalis munera in Ruthenos r. gr. tam in Munkács. districtu, quam aliis regni Hungariae locis per nos designandis degentes exercere valeat, impertiri possemus, prout et a censuris, quibus ob irregularitates, quas forte contraxit, absolveremus. Quare praedicta facultate et concessione publica innixi, praehabito examine institutaque diligenti totius negotii discussione, imprimis quidem comperimus, 1. suprafatum Parthenium a pluribus Ruthenis sacerdotibus unitis in Episcopum Munkács electum; — 2. A praescriptis tribus schismaticis Episcopis consecratum in Transilvania, quin tamen idem Parthenius conscientiae scrupulosae detexisset, an Episcopi, a quibus esset ordinatus in Episcopum, valide consecrati exstitissent. Itaque vigore antelatae facultatis nobis ab Apostolica Sede concessae, ipsi Parthenio ad cautelam essentialia consecrationis, in quantum ab Episcopis schismaticis non fuisset valide ordinatus, peregimus et in Deo contulimus, absolventes illum ab omnibus censuris et irregularitatibus contractis. — 3. Antelatum Parthenium verum et legitimum Episcopum catholicum a Sede Apostolica confirmatum declaravimus et declaramus per praesentes. — 4. Eadem auctoritate Apostolica eidem omnem jurisdictionem episcopalem in Ruthenos in Domino contulimus, mandantes omnibus Romanae Ecclesiae unitis sacerdotibus, archidiaconis, ecclesiasticis, religiosis et aliis, populo universo Rutheno, ut eum pro vero, legitimo Episcopo suo cognoscere debeant eique parere teneantur. In quorum fidem literas praesentes subscriptione nostra et sigillo munitas dandas duximus et concedendas. — Ex thermis Trencheniensibus 22. Julii 1655.

Georgius Lippay,
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

B.

Diploma Primatis ad utriusque ritus fideles post episcopatum Parthenio a rege collatum.

Nos Georgius Lippay etc. etc. — Notum facimus — quod quum post R. D. Basilii Taraszovics, gr. r. Munkácsiensis Episcopi ex hac vita decessum Petrus Parthenius unanimi eorum, qui jus suffragii habuerunt, ejusdem gr. r. sacerdotum voto in Episcopum Munkács. fuisset electus, ad nos ad sacram nationalem synodum, quam Tyrnaviae 1648, in Septembri, magna Dominorum, Praelatorum, ac cleri frequentia celebrabamus, cum pluribus dicti ritus Ruthenis sacerdotibus recurrerit, et sponte exposuerit, qualiter non solum ipse et reliqui, quorum suffragio est electus, presbyteri, sed et populus eorum curae commissus cum catholica Ecclesia Romana, adeoque Christi in terris Vicario Pontifice Romano sinceram sacrosancte observare decreverunt Unionem demisse instando, quatenus nos et s. synodus nationalis eundem Petrum Parthenium ita ut meminimus, electum Episcopum Munkács., ejusque clerum ac populum pro talibus agnoscere, in s. Unione conservare, ac apud Sacratissimam Caes. Reg. Majestatem recommendare vellemus. Quam dicti R. Petri Parthenii ac ejusdem cleri instantiam nos cum universa nationali synodo gratam et acceptam habentes, non solum fraterno benevolentiae affectu eosdem complexi sumus, verum etiam quidquid ad promovendam eandem sanctam Unionem ac reductionem eorum, qui ejusdem ritus a suo legitimo Episcopo divisi erant, necessarium videbatur, ea qua par est sollicitudine ac industria procuravimus; nam ad nostram informationem et recommendationem Sacratissima Caes. Regiaque Majestas optimo jure, quod ut rex apostolicus in omnia beneficia ecclesiastica in hoc regno Hungariae habet et exercet, eidem Rev. Petro Parthenio dictum episcopatum Munkács., cum omnibus pertinentiis, juribus, possessionariis, quibuscunque emolumentis, obventionibus, et censu cathedratico, ut ex donationalibus ejus-

dem Sacratissimae Majestatis uberius patet, contulit gratiose; a Sanctissimo etiam Domino nostro Alexandro Papa VII. pro eodem Rev. Petro Parthenio, Episcopo Munkács., confirmationem, ac reliqua, quae ad ejusdem muneris legitimam executionem desiderabantur, obtinuimus, atque id ipsum, ac ejusdem Rev. Petri Parthenii legitimam in Episcopum consecrationem uberius in aliis nostris patentibus literis in anno 1655 declaravimus; et quoniam tum ipse Rev. Petrus Parthenius Episcopus, tum alii plerique ejusdem ritus sacerdotes, latinum idioma non didicerunt, juxta usitatam et a Sede Apostolica jam olim approbatam gr. r. consuetudinem vulgari illyrica, seu glagolitica lingua divina omnia peragere, populoque sibi commisso sacramenta ministrare, ac reliqua ecclesiastica munia poterunt in Domino exercere; quare omnes et singulos cujusvis status, gradus, ordinis et praeeminentiae Christi fideles paterne in Domino requirimus, ut dictum Rev. Petrum Parthenium pro vero, legitimo ac catholico Episcopo Munkács., et plebanos sub ejus potestate degentes similiter pro veris et legitimis sacerdotibus agnoscant, iisdemque eum, quem episcopalis et sacerdotalis requirit dignitas, honorem et reverentiam, favorem et benevolentiam data occasione satagant exhibere. Praemissis vero sacerdotibus unitis, archidiaconis et populo universo ubivis, et quibuscunque in comitatibus in hoc regno Hungarico ac partibus eidem adnexis degentibus et commorantibus auctoritate inprimis Apostolica nobis ea in parte specialiter delegata, deinde etiam ordinaria, qua ut Primas in eodem regno, eique de jure annexis partibus divina fungimur miseratione, districte committimus et mandamus, ut Episcopum praefatum Munkácsiensem, Petrum Parthenium, tanquam legitimum immediatum animarum suarum pastorem agnoscere, eidemque condignum honorem et obedientiam studeant praestare, dominos etiam terrestrales, in quorum dominiis et terris dictus Episcopus, ac reliqui de ejus clero morantur, amice requirimus, ut tam eundem Rev. Episcopum, tam reliquos ejusdem ritus ac Unionis

sacerdotes, et clerum ad instar aliorum ecclesiasticorum in personis suis, ac in parochialibus fundis sinant gaudere, neque permittant, ut praefato Episcopo aut sacerdotibus et clero ejus curae commissis saeculares personae manus injiciant, aut quovis alio modo contra sacrorum canonum statuta eosdem in personalibus judicent, aut perturbent; illud etiam unice desideramus, ut de benigno eorundem dominorum terrestralium consensu liceat eidem Episcopo, sacerdotibus ei subjectis penes ecclesias eorum scholas erigere ac magistros idoneos pro instruenda in literis et bonis moribus juventute intertenere, omnesque et singulos non secus ac reliquos lat. ritus ecclesiasticos ac scholarum rectores sub singularem suam recipere protectionem, et contra malevolorum injurias defendere non intermittant; quod saepe dicto Reverendissimo Episcopo ejusque clero per dominos terrestrales gratiose collatum beneficium iisdem a Deo Teroptimo Maximo cumulatissime in hac et in altera vita confidimus retribuendum. Dat. Tyrnaviae die 4. mensis Jan. 1660.

Georgius Lippay,
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

V.

De incorporatione Basilitarum hungarorum in catholicum Ordinem s. Basilii.

Literae Abbatis generalis ad Primatem.

Illme. et Rme. Dne., Patrone Colme.

Miraberis forsan, Illme. Dne., novum et obscurum tibi hominem usque adeo audere, ut suis precibus tui favoris et patrocinii viam aliis tentet aperire; parces tamen mihi servo tuo, opem Magnitudinis tuae exposcenti piissimo operi, quale est regularis monachorum observantiae propagatio, ad quam excitandam venit ad hanc almam urbem praesentium lator pater Pacomius Baranczicz, Ihu-

menus Itanicensis et Crasnobrodensis [1]), Rmi. Episcopi Petri Parthenii nomine, et Ihumenorum et monachorum s. Basilii ipsius regni Ungariae et pro unione instans meae religioni et obedientiae. At ego, qui s. patris nostri Basilii in religionis regimine, licet indignus, vices gero, maximopere propagationem praedictam exoptando, et meo muneri satisfaciendo tanquam bonus pastor oves meas agnovi, ejusque petitioni benigne annui, et monasteria et monachos praedictos huic religioni et meae obedientiae apostolica authoritate univi et incorporavi in Dei misericordia confisus, et ad hoc ut stabiles in dicta unione vivant supplex pro augmento religionis Dominationem tuam Illmam. rogo, ut religioso huic, immo toti religioni non dedigneris adesse favore atque patrocinio, tanti beneficii nunquam immemores religiosi mei Illmae. tuae personae tuisque perpetuam incolumitatem suis ad Deum orationibus precabuntur, et ex nunc in patronum et protectorem agnoscendo mitto tibi literas participationis, ut meritorum nostri Ordinis ubertate, ac Sanctorum suffragiis munitus felicitatis plenae fastigium assequi valeas.

Datum in nostro sacro monasterio s. Mariae Griptae ferratae die 1. Martii 1664.

Dominationis Illmae. et Rmae.

humillimus servus et obsequentissimus
Theophilus,
Abbas generalis totius Ordinis
(B. U. B. LXIX. p. 267.) s. Basilii.

VI.

Relatio ex annalibus msc. — ad an. 1653.

Haec inter laetam dedit segetem Ruthenorum, quibus de superioribus annis commemoratum est, et hoc anno ad Romanam Ecclesiam accessio, opera inprimis eorum An-

[1]) De monasterio Krasnobrodensi, quod nunc obnoxium est jurisdictioni Episcopi Eperjesiensis r. gr., cfr. Basilovics, op. cit., parte 2., c. 25.

tistitis Petri Parthenii, viri strenui ac fidei propagandae perstudiosi, cooperantibus nostris. Piam operam comprobare Deus prodigiis voluit. Est Unghvárino haud longe dissitum monasterium, ex divi Basilii instituto, multis olim miraculis celebre, Krasnobroda[1]) dictum, a rege apostolico divo Stephano fundatum; ad ejus aedem sacram plurimus hominum concursus ex vetere more hoc anno prodigium vidit, puerum a nativitate mutum simul ac surdum beneficio Virginis Deiparae ita repente immutatum, ut et audire et loqui expedite posset (B. P. V. 12050).

Sed pauca haec satis de prima periodo. Qui plura sitit, facile unde sitim expleat, haurire poterit ex propriis fontibus superius indicatis p. 821: consultis etiam, qui data occasione de eodem argumento egerunt, Nicolao Schmitth, S. J., *Episcopi Agrienses fide diplomatica concinnati* (Tyrnaviae 1768—8 et Jaurini 1763—4); Georgio Pray, S. J., *Specimen hierarchiae hungaricae* (Posonii et Cassoviae 1776—1779); Carolo Peterffy, S. J., *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-catholicae in regno Hungariae celebrata ab anno Christi 1016 ad an. 1715* (Posonii 1741—1742); Francisco Kazi, S. J., *Historiae regni Hungariae ab Istvanfi scriptae continuatio.* Saeculum 17. (Tyrnaviae 1737—1749); et Fiedler, *Beiträge zur Geschichte der Union der Ruthenen in Nord-Ungarn* in *Actis lit. Ac. Vindobon.* = Sitzungsberichte = 1862, pp. 491—497.

§. 2.

De Unione Ruthenorum in dominiis Rákóczianis degentium.

Quod Primas Georgius Lippay animo praeviderat futurum, id mox evenisse docente historia comperimus. Vidua principissa Transilvaniae quippe, *zelantissima haeretica* ut erat, nec Parthenium ipsum admisit, nec jurisdictionem ullam exerceri ab eo in bonis Rákóczianis permisit, sed in posterum etiam proprium suum *Episcopum haereticum et schismaticum, quem a Calvinistis eligi curaverat, in ipsius dominio Ruthenis populis et sacerdotibus praeesse*[2]) *voluit.* Hinc est quod P. Sebastianus Millei adhuc anno 1662, die 3. Octobr., Munkácsio

[1]) Cfr. quem heic (p. 821) laudavimus Basilovics ac vide etiam Pelesz, *Geschichte der Union*, t. 2., p. 1050.

[2]) Cfr. supra p. 100.

scribere potuerit Cracoviam ad P. Martinum Mitkievich[1]): *Norit Reverentia Vestra hanc Munkácsiensem Ukrainam, quantacunque ea est, adhuc esse schismaticam; istorumque Ruthenorum Episcopum degere in monasterio prope arcem et oppido sito. Est is homo rudis et simul durior, quam ut ad Unionem bonis verbis adduci possit; rudes pariter et duros sub se habet sacerdotes, quorum aliqui etsi forte privatim persuaderi possent, aliorum respectu ducuntur et timore.* (A. P—I. V.). Et iste quidem status erat ecclesiae Ruthenorum sub principissa Anna Loranfia, vidua senioris Georgii Rákóczy, socru Sophiae Báthoriae, bonorum Munkácsiensium ex asse haeredis moxque possessionem capturae.

Loranfiae nurus effertissimam haereditatem suam vix adierat, quum statim quem ad modum omnimodae subditorum suorum saluti consulere posset, cogitaret. Principissa Sophia Báthoria[2]) quippe vivente adhuc marito, juniori Georgio Rákóczy, Transilvaniae principe, fidem veram erat professa[3]), indeque restituendae religionis orthodoxae alendaeque pietatis catholicae studiosissima, atque in felicitatem salutemque suorum nunquam non intenta, quum pridem, regnante in Transilvania marito filium suum Franciscum in religione catholica diligenter educandum atque assiduas pro ipsius mariti sui conversione preces omnipotenti Deo offerendas curasset[4]), jam magni et luculenti dominii Munkácsiensis sola domina facta omnes prosperitatis Ruthenorum obtinendae vias inire properavit. Adscitis igitur Patre Emerico Kis aliisque Societatis Jesu viris quorum opera olim in Transilvania fuerat usa, fundataque in propria sua Aula missione stabili, id imprimis agi voluit, ut schismatici in bonis Rákóczianis degentes solitis caritatis spiritualis ac corporalis officiis ad amplectendam Unionem invitarentur. Piis foeminae votis non multo post exoptatus respondit successus: necessarium adjumentum canonicum ultro ferentibus quatuor inclytis antistitibus, Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnis: scilicet regni Pri-

---

[1]) Cfr. etiam Fiedler, loco mox citando, p. 496.

[2]) Ex nobilissima stirpe Somlyoensi, filia Andreae V. et Polonae Annae Zakrzeska. Cfr. Nagy Iván, *Magyarország családai*, t. I., p. 223. (Pest, 1857) jct. Vita Patris Kis heic danda pp. 849 seqq.

[3]) Cfr. *Zeitschrift für kathol. Theologie*, 1880, pp. 748—749. — Sophiam Munkácsii demum in Ecclesiam catholicam fuisse receptam, postquam schismati inter subditos suos Ruthenos propagando firmandoque favisset, error est, qui ex Fiedler l. c., p. 497, in Krones, *Ungarn unter M. Theresia und Joseph II.*, pp. 81—82 Graz, 1871) transiisse conspicitur.

[4]) Exauditas pientissimae uxoris preces esse referunt auctores, dum Georgium Rákóczy *ejurasse ex animo Calvinum* narrant *magnaque pietatis sensu orthodoxum obiisse* Varadini die 6. Junii 1660. Cfr. Wagner, *Historia Leopoldi M.*, t. I., p. 84. Augustae Vind. 1719.

mate Georgio Szelepchényi[1]), et Episcopis Agriensibus Thoma Pálffy[2]), Francisco Szegedy[3]) et Georgio Bársony[4]); omnes enim agente Patre Emerico ad id consilii devenerunt, ut pro Ruthenis Rákóczianis proprius Episcopus ritus graeci tanquam alter Vicarius Ordinarii Agriensis, ad mentem canonis Concilii Lateranensis superius relati pp. 416 — 417, constitueretur[5]), qui omnes suas curas cogitationesque in solos subditos principissae Sophiae instruendos ac regendos conferre deberet.

Consensit et juvenis princeps Franciscus, *cujus vita,* ut ex bonis auctoribus docet Katona, *Hist. Reg. Hung.*, t. 34, p. 258, *a puero in superos pietate*[6]), *miti ingenio, moderatione animi et justitiae studiis eximie refulsit. Quas virtutes obscuravit quidem, quin et interscidit conjuratio in regem, sed tempestiva poenitudine instauratas tumulo intulit, principi et Deo ex aequo conciliatus*[7]). Matrimonio sibi junxerat an. 1666 Helenam Zriniam, filiam Petri Zrinii, unius e praecipuis conjurationis sociis, unde et ipse eodem crimine implicitus est. Praematura morte e vivis ereptus die 8. Julii an. Christi 1676, suo 31., Julianam (quatuor annorum) et Franciscum (sex menses natum) liberos facultatum haeredes reliquit. — Anno 1682 vidua Helena denuo nupsit Emerico Tökölio, novae conjurationis capiti, de quo jam pluries facta est mentio pp. 98, 379—380.

---

[1]) Georgius Sz. de Pohrontz ex Urbe Roma reversus, mox obtinuit infulam Veszprimiensem an. 1644, Nitriensem an. 1648, et hac retenta Colocensem an. 1657, demum Strigoniensem an. 1666. Bis ad Budensem vezirium, ter Byzantium, bis in Transilvaniam ac Poloniam legatus, multa vitae pericula pro salute patriae subivit. Vivere desiit an. 1685 nonagenario major. Cfr. Katona, *Hist. reg. Hungar.*, t. 36, p. 766.

[2]) Thomas comes Pálffy ab Erdöd, e canonico Strigoniensi Episcopus Csanádiensis an. 1653, Vaciensis an. 1658, Agriensis 1660, Nitriensis 1670, † 1679. Acta recensent Schmitth et Pray locis indicatis (apud Rimely) *Capitul. . . . Posonien.*, p. 243.

[3]) Franciscus Leonardus Szegey, Episcopus Transilvaniensis (1662—1663), Vaciensis (1663—1669), Agriensis (1670—1676), de re literaria Hungariae in paucis bene meritus: ut videre est apud auctores in eadem historia *Capituli . . . Posoniensis* loco adducto citatos. Cfr. etiam Katona, l. c., p. 765.

[4]) Georgio Bársony, a Sede Váradinensi ad Agriensem translatus an. 1676, apostolicis ac literariis laboribus clarus obiit an. 1678. Vitae compendium dat Katona, l. c. p. 717.

[5]) Cfr. *Zeitschrift für kath. Theologie*, l. c. p. 749.

[6]) Animadvertimus in *Zeitschrift* l. c., huic Francisco notissimum libellum precum, cui nomen *Officium Rákóczianum*, deberi, quod dum princeps theses philosophicas Cassoviae propugnasset, libellus iste memoriae causa auditoribus distributus fuerit. Quin et auctorem libelli facit Biographie universelle t. 35., p. 88, 2. edit.

[7]) Cfr. Wagner, op. cit., t. 1., p. 246; et Katona, op. cit., t. 33., pp. 805—815.

Ex annalibus msc. missionis Rákóczianae.

An 1666. — Ad reductionem universam schismaticorum, qui late circa Munkácsiense dominium et per Cumanos campos dispersi sunt, et quibus Rutheni sacerdotes graeco schismati addictissimi praesunt, effectum est a Patribus, qui in missione principis Francisci Rákóczii aulam sequuntur, ut iis Episcopus Ecclesiae Romanae unitus praeficeretur: quo sane multis animarum millibus de salutis aeternae remedio provisum. (B. P. V. 12063).

An. 1667. — Munkácsii illud non ingratum, quod schismaticorum sacerdotes ita deliniti sint, ut sacris induti ad nostra veniant templa, et nobiscum procedere in funeribus non obtrectent, alternatim nobiscum, jucundo coelo et haereticis ipsis spectaculo, e psalmis versus decantent, idiomate quidem illi illyrico, nostri latino aut ungarico: quod idem factitarunt in aliis Ecclesiae consuetis processionibus. (Ibid. 12064).

Ex diplomate Leopoldi I. imperatoris et regis d. d. 21. Aug. an. 1692.

Nos Leopoldus etc. Ex eo Nos benigne informati existentes, gentem Ruthenorum quae ante trecentos fere annos transmigratione facta ex Russia, in vicinis Hungariae partibus, potissimum vero in dioecesi Agriensi sese collocavit, ac in ipso hujusmodi in regnum hocce adventu graeci schismatis labe laborabat, quae Deo auxiliante a triginta fere annis proxime evolutis potissimum assistentia et opera pientissimae et zelosissimae quondam principissae Sophiae Báthori coepisse ad Unionem et gremium sanctae Romanae Ecclesiae redire, nunc vero virorum apostolicorum conatu, aperta velut patentiori janua, copiosius ad eandem confluere sperarique, ut non tantum praenominata tota gens, sed ejus exemplo nationes aliae sub Corona

regni nostri Hungariae degentes, eodem schismate extra ovile Christi palabundae ad ipsius obedientiam et Unionem postliminio reducantur[1]) . . .

Sed consultius fuerit, loco multarum paragraphorum ex Annalibus missionis adscribendarum, quae propter paritatem suam taedium afferre possent lectori, Rákóczíani hujus instituti indolem ac spiritum uno veluti obtutu ex ipsa illius Patris Vita msc. cognoscere[2]), qui quamdiu missio stetit ac floruit, eidem cum potestate praefuit.

Emericus Kiss,

missionis Rákóczianae Superior.

Quintus supremum diem clausit 25. Octobris P. Emericus Kiss, Ungarus, Tyrnaviensis, mundo natus anno 1631, 3. Novembris, Religioni vero Viennae anno 1648, 4. Novembris. Absolvit humaniora in saeculo, in Societate vero philosophicis theologicisque studiis laudabilem impendit operam, ea commendatione, ut professis quatuor votorum Cassoviae 2. Februarii anno 1666 adnumerari meruerit. — In erudienda teneriori juventute annos impendit binos, philosophiae praelegendae unum, integrum etiam cursum cum plausu absoluturus, nisi ad majora destinatus ad Celsissimae principissae Rákóczianae, natae Báthorianae, aulam evocatus fuisset, ubi et confessarium et concionatorem simul, ac missionarium cum ingenti Societatis commendatione, amplissimo divinae gloriae fideique incremento plurimarum animarum salute egit annis omnino septemdecim. Erat hic vir, si spectetur ejus inflammatus pro orthodoxae fidei incolumitate zelus, insatiabilis lucrandarum animarum coelo sitis, inconcussa tot inter malevolorum ac haereticorum impetus animi quies, denique si et sua emolumenta, totque inter arduas P. Emerico demandatas provincias, partam sibi gloriae segetem miretur Societas, viros sane inter clarissimos Hungariae recensendus. Haec vero in sensa una nobiscum facilius abibunt ii, quorum oculos et animos suavissima Patris morum comitas, et amica magis animarum conjunctio, locuplesque omnigenarum virtutum varietas suarum actionum accuratiores abripuit observatores. — Neque hoc mirum; nam vix primum Rákóczianae in aula pedem firmaverat, amplissimae virtutis intemerataeque semper suam in principem, regemque legitimum fidelitatis subivit palaestram, in qua quid ejus animus, quid virtutum soliditas,

---

[1]) Alia ex hoc diplomate superius reperiuntur pp. 164—165.

[2]) Exstat in tribus codicibus msc. B. P. V. 12080, 12226 et 12258. Conferri etiam de Patre Emerico possunt Katona, op. cit., t. 36, pp. 735—738; Stöger, *Scriptores*, p. 185; De Backer, *Bibliothèque*, t. 2., p. 464; Wurzbach, *Biogr. Lexicon*, t. 11., p. 316; aliique plures ab iisdem citati.

quid inconcussa animi fortitudo, quid in regem patriamque studium, quid in dictandis consiliis valeat sagacitas, Deo, Angelis, regique suo gratum spectaculum factum multis annis comprobavit. — Erat nimirum ad primum ejus conspectum tota aulae praefatae immutata facies coeloque plenam spirare coepit indolem, adeo ut sola Patris amplissima, qua apud Celsissimam principem pollebat, auctoritate ad omnem recti rationem composita conspiceretur, dum, (quod non raro in aulis principum subrepere solet) vitae liberioris licentia procul ab ejus finibus exularet. — Videre erat in P. Emerico efficax suavitas, qua adversariorum in se concitatos impetus mira dexteritate mitigabat. — Laborabat alienis in obsequiis sine defatigatione, operosa ejus caritas assidue atque, ut apostolico spiritu tanto magis omnibus efficeretur omnia, sibi ipsi imprimis studuit deesse in singulis, quas vel celsissima manus, vel aulae conditio non tam offerebant, quam obtrudebant commoditates. — Vidisses inter honores virum humillimum, in omni rerum abundantia pauperrimum, in exquisito principis mensae ferculorum apparatu cibi potusque parcissimum, et extra consueta prandii coenaeque tempora rarissime quidquam admittentem. — Vidisses eum tenerrimo in egentes diffluere affectu illudque unum sua inter lucra reponere, si largissimis eleemosynis de licentia principissae tenuiorum sublevasset inopiam, quam quoque beneficentiam plures religiosae familiae, nostraeque domus sat multae etiam intra provinciam referre debent in acceptis. — Vidisses immensa quasi curarum et laborum pro Deo et patria exantlatorum abreptum voragine, partes distractum in plurimas, tam tenaces tamen religiosae solitudinis amorem radices in animo agere, ut etiam post tot annos in aula exactos Collegii incola, extra cubiculi limites cum admiratione et aedificatione domesticorum vix unquam conspiceretur. — Vidisses illum dum Tyrnaviae in cathedrali ecclesia summa cum auctoritate sacrum conscenderet pulpitum, tam nervosa divini verbi possidere dignitate, ut aurea ejus facundia ad funebres majorum Dominorum exornandas, typoque vulgandas panegyres certatim expeteretur, quas inter non modice eminuit illa, quam postmodum impressam in funeribus solemnibus Celsissimae Rákóczianae cum admiratione sacer encomiastes auditus est dicere. — Vidisses denique ipsas inter aulae delicias, in se solum rigidum divinae gloriae zelo effervescere apostolum, tantoque acrius emissariae ab orco furiae haeresi bellum indicere, quo acerbiori sensu et suspiriis dissitis etiam Hungariae in finibus lethalia tot animabus inflicta vulnera saepe saepius ingeminabat; hinc quanto coelesti perfusus sit gaudio explicari vix potest, postquam a se pressam furore inter ac singultus, pravitatem gemere audivit haereticam, non tantum ubi totus religione ardens, audiretur sacro e pulpito haereticorum malleus, aut dum ejurato schismate, mira dexteritate catholicae unitatis Ruthenos quam plurimos reduxit in gremium, aut dum erudito calamo libellis controversieticis idiomate Hungarico conscriptis pravitatis hae-

reticae errores dedocuit: sed amplius ut ejus ut plurimum consilio et cooperatione ex dominiis Rákóczianis in superiore Hungaria cum parium animarum salute Calvini Lutheriique sui cum pseudopastoribus haeresis est proscripta. Ast nondum satis erat zelosissimae Patris religioni impias haereticorum scholas evertere, ora obstruere, templa diruere, praedicantes exturbare, nisi Dei suae veraeque fidei sacra suscitaret odaea, aras erigeret, sacerdotes augeret, et animarum pastores, scholas, publicasque academias, literis et orthodoxae fidei veritate animaret. — Testis est Patakiensis Residentia, quam una cum principe filio suo Francisco Celsissimus parens a fundamentis erexit, ac superveniente etiam P. Emerici hortatu augmentum dotis pro fundando Collegio atque academia catholica in locum haereticae inibi subrogandae destinavit. — Testis est Cassovia, quae etiamnunc elegantem ecclesiae nostrae admiratur structuram, in qua devotissimus princeps, divinissimae Triadi amoris sui religiosissimi aeternum monumentum, idque fere ex solis suis cimeliis, in sumptus faciendos omnatis, excitavit, inique postquam assistente usque ad ultimum spiritum P. Emerico meritis sanctorum plenus terris valedixerat (1680) veluti in centro consecrati Dei thesauri sui pretiosissima margarita, una cum principis sui filii funere, sub speciali sibi erecto divite ex laminis argenteis cenotaphio tumulata quiescit. — Ut vero paucis hac in parte amplectar plurima, illud sane sapientissimorum provinciae nostrae virorum de ipso elogium est, quidquid boni fecit princeps Celsissimus, totum id P. Emerici sapientissimis consiliis est adscribendum. Nemo vero facile reperietur, qui magnae illius heroinae, cui totum regnum hoc saeculo parem non numerat, pro religione, pro domo Austriaca, pro Societate nostra res fortissime gestas non suspiciat cum admiratione, qua sola vivente contra impia malevolorum et haereticorum jacula in Hungaria fortissimum reperiebat Societas, qua infirma regni nutabat felicitas, qua mortua pene corruebat. — Non tamen excelsus hujus viri animus fortia agendo sic defecit, quam et gravissimis ferendis par esset, ea nempe gravissima persecutionum tempestas in vitam et famam ejus non raro se effundebat, quae vel adamantinam frangere virtutem posset, non poterat virili zelo firmata ejus constantia vel latum unguem ab aequitate dimoveri[2]. Inter pericula atque difficultates maximas stetit impa-

[1] Hoc faciunt quae Celsissima princeps in testamento suo adnotata reliquit: *Deo et animae volens complacere ac facere, tam ex pecunia, quam ex rebus pretiosis seu monilibus domui Dei ornatu.* (Cfr. Literae authenticae exhibentes originem scholarum Hungariae, fasc. 2., p. 91. — Colocsae, 1884.)

[2] Inter alias calumnias, quibus adversarii Patris Emerici famae obtrectare conabantur, et illa erat, quod mortua principissa Sophia Báthoria, multos Rákóczianos thesauros, pretiosos nempe lapides, gemmas, annulos, aurea et argentea peculia, furtim in cistam corraserit, eamque sub affixo titulo *Conciones Patris Kis* ad suos Vien-

vidus, minime indecorum ratus tam vasto etiam oneri succumbere, dummodo Dei causa, animarumque emolumenta principis suae, Caesaris regisque jura et felicitas loco tutissimo ipsius opera constitissent. — Atque id sane ejus industria effectum esse ipse Augustissimus suo suffragante calculo comprobavit, qui P. Emerico tribuendum plurimum dixit, quod princeps Caesaris partes sit amplexa. Hanc vero Societati uno in Patre in dies succrescentem gloriam ut cum radice everteret impius malevolorum livor, aut ut tam felices pro lege et rege progressus sisteret Deo, fidei, regique rebellis heterodoxorum imprudentia, ferrum non raro in consiliis patriis armavit in jugulum; aut quas oreque scelestas in remoram suggessit machinas, damna sua et exilium etiamnum ruminans, praeque furore frendens jurato in patrem odio haeretica impietas expedivit. — Quia tamen divina providentia mire vitam Patris conservando irritos confudit conatus, in famam ejus validum tentatum insultum, propudiosis linguam armavit convitiis, et quidquid sine fronte efferus suggerebat animus, impudente passim ore evomebat. — His aliisque casibus apostolici hujus viri probata virtus extremo etiam conatu se aperuit. — Nam dum othomanica tyrannis Austriae metropolim arctiori obsidione stringeret, et qua igne, qua ferro ipsis etiam in urbis fossis popularetur, ignea Patris caritas securam vitae solitudinem respuens publico se stitit in propugnaculo, et licet undique densissima telorum grando; perpetuus globorum nimbus rueret in obvios, stabat tamen intrepide, vitam suam vel unius prostrati militis salutis in victimam daturus. — Neque in moenibus solum visus est excubias agere animosus Patris zelus; succrevit enim et in scholis nostris, academicis et in ipso Pazmaniano, et convictorum Collegiis singulas horas copiosa animarum messis dum supra centenos plures, partim dissentericis viscerum corrosionibus, partim febrium aestu pro-

---

nam transmiserit: unde nulla eorum amplius fuisset liberatio, nisi Emericus Tökölius, maritus Helenae Zriniae et Francisci Rákóczi II. matris, in itinere eos feliciter intercepisset. — Falsam criminationem clare dissolvit Katona, *Hist. Hung.*, t. 36, pp. 735—737. — Sed et ex eo impudentiae suae convincuntur calumniatores, quod Helena Zrinia, principissae Sophiae nurus et Tökölii uxor, adeo persuasa erat de incorrupta fide atque omnimoda innocentia Patris Emerici et sociorum ejus, ut ipsa, dum Constantinopoli versaretur (cfr. supra p. 98) *copiosa sua clenodia et argenteriam, in certis cistis, numero circiter sex aut septem, ad ipsos Patres Societatis Jesu Galathum transmissa ibidemque pro deposito servata voluerit:* quod et factum esse, abunde probant documenta authentica, recens edita ab Hungarica literarum Academia, *Monumenta Hungariae historica*, Scriptores, t. 24, sect. 2. (Késmárki, Thököly Imre naplói, leveleskönyvei, és egyéb emlékezetes írásai. Közli Thaly Kálmán. — Tom. 2., p. 681. — Budapesten, 1873). Quae omnia si Wurzbach debite attendisset, rem certe, pro laudabili ejus veritatem investigandi studio, in dubio non reliquisset in *Lexicon*, t. 11., p. 313.

stratorum militum auctus quotidie numerus novis quoque funeribus cumulabatur. — Aderat his promptissima caritate, eoque frequentior, quo plurium linguarum peritia erat instructus; praeter latinam, germanicae, hungaricae, slavonicae, bohemicae polonicae guarus, quarum subsidio plurimos ad beatam aeternitatem transmisit, plurimos vel a sceleribus, vel ipsa etiam haeresi absolutos, alios erexit solatio, eleemosynis adjuvit, non vulnerum tabe, non morborum dissenteriacorum foetoribus deterritus. Atque his die noctuque exhaustus laboribus, et ipse tandem malignae febris ardores suas sensit vires depascere, ita ut peritissimi licet medici artem in brevi omnem eluserint. — Stabat tamen has aestuantes inter dolorum vicissitudines immota ratio neque animam, quam tota vita in patientia possederat, passus est beata coeli a statione dimoveri; hinc tota ejus mens Dei pendebat e nutu, cujus imperio quum agnovisset sibi fatum imminere extremum, nihil animo immutatus, sed plenus coelesti solatio, quo apostolicus ejus animus abundabat verbo sensum edidit: Hoc est, inquiens, quod tot jam annis ardenter a Deo meo cum divo Paulo expetii: cupio dissolvi et esse cum Christo.

Interrogatus alio tempore, num beatissimam Dei parentem diligeret; ad quae ut exuberantem in Mariam affectum paucis exprimeret quantum per semimortuas vires licuit, spiritu collecto exclamans reposuit: O quantum illam semper amavi!

His demum aliisque in Deum et religionem catholicam, totum cum rege regnum apostolicum, ac etiam de Societate nostra bene meritus, omnibus sacramentis ad ultimum agonem rite instructus, supremum spiritum caritatis victima in Dei manus exhalavit. —

Quae ex Annalibus msc. missionis castrensis in Hungaria Superiore de propagata religione catholica proferri mererentur, ea in Parergis, si moles non obstiterit, commodius exhibebimus: in praesens unam tantum particulam ex epistola illa adscripsisse contenti, quam piissimus ac firmandae Unionis studiosissimus rex Poloniae, Joannes Casimirus[1]), divulgato celebratae in Hungaria Unionis nuntio, de eadem re ad patriarchas Alexandriae, Antiochiae et Moschoviae degentes dedit die 28. Martii an. 1668. . . . „Semper, inquit, maximorum regum et principum contentio fuit, ut divinam gloriam, extirpationem paganorum,

---

[1]) Joannes Casimirus, Sigismundi III. regis filius, Vladislai IV. regis frater, natus an. 1607, Societatem Jesu ingressus an. 1642, Cardinalium Collegio adscriptus an. 1646, Poloniae rex in comitiis electus an. 1648, nuntium remisit regno an. 1676, *ut paratius*, verba sunt Ciacconii, *et accuratius saluti consuleret suae* (*Hist. Pont. et Card.* t. 4., p. 678). In abbatia ad s. Germanum in Gallia obiit an. 1672.

sanctae fidei catholicae a Salvatore Jesu Christo institutae et pretioso sanguine confirmatae incrementum et decus quam maxime promoverent. — Ab eodem unico fonte et auctore fluxit, a Domino Nostro Jesu Christo scilicet, fides nostra, fides una, una Ecclesia, uno sub capite Christi vicario diu duravit, nulla tyrannorum saevitia aut haereticorum machinis exorientis adhuc Ecclesiae firmitas everti potuit, immo per adversa et per caedes et sanguinem magis effloruit. Sancti illi patres graeci, quorum doctrina fulget Ecclesia, unitatem et concordiam servaverunt; aliae potius causae quam pietas et divinae gloriae zelus dissidium fecerunt et vestem hanc inconsutilem laceraverunt. Neque vero tam magna varietas est inter occidentalem et orientalem clerum circa ecclesiasticas controversias, ut si recta intentio et voluntas adsit ac doctorum piorumque conatus paulo diligentius adlaboret, ad unitatem revocari queat. Fundamenta eadem fidei nobis sunt, sacram scripturam et traditiones apostolicas tanquam regulam et magistram habemus, eorundem antiquorum Patrum libris innitimur, ritus tam Latini Graecorum quam Graeci Latinorum admittimus, sacramenta a Christo Domino instituta pariter observamus, inclytam Virginem Mariam Deiparam sanctasque Dei et Sanctorum imagines et reliquias eorum veneramur. Aliae difficultates, si recte explicentur, non magno negotio submoveri et sopiri, Deo auxiliante, possunt." (Apud Theiner, *Monuments historiques de Russie*, p. 53. Rome. Vatican. 1859).

§. 3.

De ecclesia Ruthenorum hungarorum canonice ordinata sub Episcopo Josepho de Camillis (1690—1706).

„Joannes Josephus de Camillis, die 20. Aprilis 1690 installatus, unus erat clarissimorum simulque maxime meritorum Episcoporum, qui dioecesi nostrae unquam praefuerunt. Obtinuit, ut vigore vere clementissimorum Cardinalis Leopoldi Kolonics ordinum in Seminario Adalbertino Tyrnaviensi, ex fundatione Jany[1]) quotannis tres dioecesis Munkácsiensis alumni interteneri, et in profanis aeque ac sacris scientiis erudiri coeperint: quo factum est, ut praememoratum institutum, quum universim Seminarium clericorum esset, tum pro dioecesi nostra per centum et quod excedit annos, Episcoporum quoque[2]) ac complurium insuper aliorum etiam celebriorum dioecesis nostrae virorum Seminarium ac veluti promptuarium quoddam evaserit." (Ita Rmus. Mondok, op. cit., pp. 25—26).

---

[1]) Cfr. supra pp. 30, 191, 362.
[2]) Cfr. supra p. 500.

Quamvis laudati auctores Basilovics, Duliskovics et Mondok in ejus episcopatu describendo diutius versantur, multa tamen adhuc inedita in variis Archivis latere perspeximus, quae praeclaris hujus antistitis actis clarius illustrandis inserviunt. Ex iis quae ex originalibus ipsi eruimus, pauca tantum necessariae brevitatis causa, huc transcribere possumus.

I.

Ex informativo tractatu cum Card. a Kollonich.

Memoriale o quesiti fatti dal Sign. P. Giuseppe de Camillis, monaco Basiliano, e presentati al Sign. Card. de Kollonicz an. 1689.

Emo. e Rmo. Sign.

Il Pre. D. Giuseppe de Camillis, humilissimo ore. di Vra. Eminenza, havendo conosciuto la propensione, che il Suo straordinario zelo ha di promoverlo al Vescovato per gloria di Dio ed ajuto spirituale de' popoli di rito greco, che si trovano nel regno di Ungaria . . . sarà pronto conformarsi al voler divino per mezzo di Sua Eminenza insinuatoli, e rimettersi alla disposizione dell' Emo. Sign. Card. Nerli suo protettore[1]) . . . e della Sacra Congregazione di Propaganda Fide.

E per soddisfacione d' ambe le parti espone primieramente, come egli nacque nella città di Scio in Oriente[2]) da parenti greci, studiò da giovane di dodici anni nel Collegio greco di Roma, dove fu ordinato sacerdote greco in età di 25 anni ed addottorato in filosofia e teologia.

---

[1]) Franciscus Cardinalis Nerli, junior, Florentinus, protector erat Ruthenorum et totius Ordinis s. Basilii M. — De hoc Cardinali ab obitis legationibus Austriaca, Polona, Gallica atque a celebratis synodis in historia celebrato († 1708), cfr. Guarnacci, *Hist. Pont. et Card.*, t. I., pp. 49—52, jct. Moroni, *Dizionario*, t. 47., pp. 293—295.

[2]) *Χίος*, *Chios*, Aegaei maris, multorum insignium virorum natalibus insula nobilis, olim Genuensium erat ditionis, qui eam per Justinianos cives suos diu regebant, ut jam dicetur in nota proxime sequenti.

Di là fu mandato dalla suddetta sagra Congregazione per missionario apostolico in Albania, dove esercitò l'ufficio alcuni anni. Finito che ebbe il tempo assegnato, tornò a Roma, e fu fatto Procuratore generale delli monaci Basiliani e di tutta la Russia, nel quale ufficio fino al presente continua. E dalla glor. mem. di Papa Innocentio XI. fu provisto d' un scrittorato vitalicio nella libraria Vaticana[1]). Stampò un libro sple. in lingua italiana, e sei altri tiene composti per stamparli in lingua greca a fine di giovare alla sua nazione. Si trova al presente in età di 47 anni, in buona sanità e forze per la Diogratia e senza defetti corporali. . . .

Risposta dell' Emo. Card. de Kolonitz, Vescovo di Giavarino ed Arciv. di Colozza.

Sente volentieri il Sign. Card. de Kolonitz che il P. D. Giuseppe de Camillis sia di Scio, dove Sua Eminenza è stata nell' anno 1653, nel porto dove cresce il Massico, e s' è ivi confessato e communicato, essendovi li PP. Cappuccini e Giesuiti in quell' isola ed un canonico della famiglia Giustiniani[2]). Gode anche S. Em. che è stato missionario in Albania, nelle quali parti ancora Sua Em. è stata, e vi trovò molti buoni cristiani e molti bravi soldati. — Ancora l' età piace, essendo proportionato alla dignità che Sua Em. li procurava, come anche li buoni attestati che ha della Sua persona li bastano; e lo contentano la sua persona quanto esterna-

---

[1]) Instante Cypriano Zochowski, catholico totius Russiae Archiepiscopo ritus graeci, de Camillis hoc officium obtinuerat. Cfr. Cypriani literas ad Papam et Cardinalem Congregationis de Propaganda Fide Praefectum d. d. 24. Martii 1682 (Apud Theiner l. c., pp. 234—235).

[2]) Notissimum in illius regionis Annalibus est Justinianorum nomen, praecipue in historia insulae Chiensis. Ejus regimen quippe Justiniani primates pro republica Genuensi tanta jurisdictione tenebant, ut absolutum videretur concessum imperium. Cfr. Ciaccon. in Vitis trium Cardinalium Justinianorum Chii natorum, Benedicti, Horatii, Vincentii; ac vide etiam Moroni variis locis in indice rerum indicatis t. 3, p. 363.

mente si puol vedere, come anco l' officio che ha, e la carità che ha verso i suoi; in modo che non ha S. E. alcuna difficoltà fuori di una (della lingua) . . . in modo che non sapendo il Sign. de Camillis la lingua rutena o schiavona, non servirebbe, benchè sapesse fare miracoli, perchè quei popoli vogliono havere la lingua, e quello è l' unico dubbio che il Sign. Card. ha nella sua persona; nel resto il Sign. de Camillis sarebbe contento, e potrebbe far gran guadagno delle anime come desidera, e si dichiara il Sign. Card. de Kolonitz e l' assicura, che finochè S. Em. haverà pane da mangiare, l' haverà ancora lui.

S' avverte che circa il libro stampato dal S. de Camillis Sua Em. l' ha letto e l' ha in Vienna. Circa li libri da stamparsi in lingua schiavona e rutena, haverà la stampa in Tirnavia, che sta nell' Ungaria Superiore al suo servitio, havendo il Sign. Card. de Kolonitz fatto fare i caratteri. . . .

È ivi (a Munkacs) un vescovo schismatico nominato Methodius[1]), il quale fece professione di fede cattolica Romana promettendo e sottomettendosi a' ogni dottrina e corretione della Chiesa Romana; nientedimeno dalle sue lettere e scritture fatte alli parochi si è visto, che nell' animo e cuore sia ancora schismatico, o almeno mal unito; ma non essendo stato fin hora da S. M. nè presentato, nè da Sua Santità confermato, ma solamente, per provarlo posto ivi pro interim, così manet res adhuc integra et est ad nutum amovibilis, conseguentemente il Sign. De Camillis sarà presentato da S. M. C. e mediante il Sign. Card. de Kolonitz e da Sua Santità confermato e quì in Roma consecrato. L' altro vescovo Metodio accomodato in altra parte sotto l' ubbidienza però del Sign. de Camillis, dove egli stimerà esser meglio per utile della Sua chiesa e provisto senza discapito e fintanto che detto Metodio si porterà bene.

---

[1]) Ipse est Methodius, quem ab Episcopo Premisliensi r. gr. reconsecratum diximus supra p. 100.

Monsign. Maurogordato[1]) Arciv. di Paronaxia[2]) non sapeva la lingua. Hebbe per raccomandationi di Roma da S. M. il detto arcivescovato; ma trovato poi che non sapeva ne pure una parola di quella lingua, ma solamente quel poco italiano che haveva, in quelle parti non corre. Haveva si bene un suo capellano o diacono che sapeva quella lingua ivi necessaria, onde s' offerse d' amministrare i sagramenti per il cappellano, e lui in italiano per chi intendeva: qual conditione non fu accettata dal Sign. Card. de Kolonitz come comissario[3]), onde se li diedero cento Ungari per tornare a Roma, di dove era venuto. Egli si fermò in Vienna dove consumò il denaro, sperando di poter spuntar tuttociò a forza di raccomandationi, e tardò tanto finchè venne la peste, e poi la guerra e venuta del Turco a Vienna, onde se ne venne misero a Roma, come sa il di lui nipote[4]) che oggi giorno sta a Vienna a voler far oro dove presentò a S. M. Aplca. il processo, e che come disse haveva dalzio prima di morire. . . . (A. Pr. St.)

II.

Ex Actis episcopalibus Josephi de Camillis.

A.

Ex epistolis ad Card. a Kollonich datis.

Ho ricevuto il Giubileo mandatomi da V. E. e l' ho intimato a tutta la mia diocesi dal Sepusio fino a Nagibania; e seben questa sia una devotione mai udita in

---

[1]) Cfr. supra p. 713. — Apud Duliskovics, p. 128—129, appellatur *Theophanes Maurocordati.* Eum Mondok tacitus praeterit.

[2]) *Πάρος*, *Paros*, et *Νάξος*, sive *Νάξία*, *Naxos*, Aegaei maris insulae ex cycladibus, in unam Sedem coaluerunt, quae *Paronaxia* dicitur, primumque episcopalis fuit sub Rhodo metropoli, postea ad dignitatem metropoliticam evecta est saeculo II. Cfr. Le Quien, *Oriens christianus*, I., pp. 937—938.

[3]) Cfr. supra p. 713.

[4]) Iste nepos Archiepiscopi Paronaxiensis celeberrimus est Alexander Maurocordatos, Pater Celsissimi Joannis Nicolai, voivodae et principis Valachiae (cujus mentionem fecimus supra p. 401), patria Chius, ex historia pacis Caroloviciensis an. 1699 omnibus notus.

queste parti[1]) e dagli eretici derisa, nulladimeno sento che si sia dalli miei ben accettata e che già in alcuni luogi si comincino a far publiche processioni. . . .

Munkacz 15 Marzo 1692.

Gio. Gppe. de Camillis,
Vic. Ap. Munkaciensis.

. . . Nel 1° giovedì dopo la nostra Pasqua, che fu li 24. Aprile[2]), per rimediar a molti disordini, feci un sinodo a Munkacz, dove si congregarono una settantina di preti, e diedi a loro gli ordini che inclusi mando a V. E., e si sarebbero congregati assai più, se un furbaccio prete scismatico non si fosse posto in mezzo le strade per dove passavano li preti, e con li libri in mano, con persuasioni e spaura etc. non li havesse fatti tornar dietro, acciò non abbraccino la s. Unione. Se lo posso arrivare, lo voglio far mettere nella fortezza tra i ferri.

. . . . Dopo venni a Szathmar, dove l' altro ieri feci un' altro sinodo, e si trovarono da 60 altri preti. Feci che loro confermassero la s. Unione, e gli diedi li medesimi ordini; se bene mi sono reso odioso appresso li bigami, che bisogna che lascino le loro moglie, ed appresso altri, che vorrebbero che anch' io lasciassi a loro quella libertà di vivere a lor modo, che gli altri vescovi o poco intelligenti o avidi del denaro che pigliavano lasciavano. Io mi son dichiarato che più presto mi contentarò morire che far cosa scienter contro li precetti di Dio e li canoni della s. Chiesa. Per la Diograzia passò il tutto bene con li miei.

Viennam venerat an. 1688 ut membrum legationis Ottomanicae ibique per quatuor annos moras traxit. Ejus laudes breviter graece et latine scriptae extant apud Fabric., *Biblioth. gr.*, t. II., pp. 524—525, edit. Hamburg. an. 1808; fusius gallice in Biographie universelle, t. 27, pp. 349—350. Obiit an. 1709, septuagenario major.

[1]) Cfr. supra p. 530.

[2]) Anno 1690 Pascha Kalendarii Juliani incidit in 20. Aprilis, unde 24. erat feria V. post Pascha.

... Oggi m' invitarono a pranzo li PP. Giesuiti, li quali forse perchè V. E. scrisse per me, mi volsero onerare.

An. 1690. Giov. Gppe. de Camillis,
(A. Pr. St.) Vesc. Seb.

B.

Ex Actis synodalibus.

Synodus topica in ecclesia Szathmár-Némethiensi sancti Nicolai ritus graeci habita ab Illmo. et Rmo. Dno. Joanne Josepho de Camillis, Episcopo Sebastensi, Munkácsiensi, Marmarosiensi, Mahowicensi, Scepusiensi, Komaronensi, Vicario Aplico. populorum ritus graeci in tota Ungaria, Sacr. Caes. Reg. Majestatis Consiliario, anno 1690 die 3. Maji secundum vetus (Kalendarium).

In Nomine SS. Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Recordentur sacerdotes, quod non tantum seipsos, sed et alios secundum posse salvare tenentur, adeoque justitia eorum superabundare debet, ut saeculares videntes ipsorum opera bona glorificent Deum. Abstineant ergo se ab omnibus illis rebus, quae scandalum pariunt. Solita ecclesiis jejunia, divina officia, canones et Missae sacrificium non praetermittant; sacramenta prompte et rite administrent. quando opus erit. Et antequam ad incruentum sacrificium accedant, purgent propriarum animarum maculas, si quae erunt, per confessionem, ne judicium sibi manducent. Visitent infirmos, ipsosque serio adhortentur ad confessionem et communionem, ne sine viatico decedant.

Bigami, qui sine dispensatione promoti sunt ad ordines sacros, dispensationem petere debent. Qui post ordines sacros matrimonium contraxerunt, suspendantur, quousque uxores non dimittant et absolutionem a nobis petant et obtineant. Illi vero pagi, in quibus tales sacerdotes

reperiuntur, omnino impediant illis administrationem sacramentorum, alias subditi solvere debebunt quinquaginta florenos pro nostro monasterio ac Residentia, et talem poenam debebunt solvere quoties permittunt illis sacerdotibus celebrare.

Sacerdotes advenae ad nullam parochiam admittantur sine nostro expresso mandato. Et si quis Episcopus graecus adveniat, statim nobis parochi significare debebunt.

Unusquisque sacerdos habeat patenam, calicem, et pyxidem ex metallo ad minimum inargentato et supellectilem sacram, quantum poterit mundiorem.

Omnes sacerdotes debebunt a nobis habere portatile sive antiminsium[1]) novum.

Parochus intimabit parochianis, ipsosque disponet ut saltem quater in anno confiteantur et corpus sanguinemque Christi Dni. sumant, videlicet in Paschate, in festo

---

[1]) *Ἀντιμίνσιον, ἀντιμήνσιον, antimensium*, Graecis dicitur quod Latinis *altare portatile* seu *viaticum*, ut loquitur Bonifacius PP. VIII., cap. ult. *de privileg.* Latinorum antimensia seu altaria portatilia sunt fuereque semper lapidea, Graecorum non item; initio quippe conficiebantur eorum antimensia e segmentis mappae illius, qua altare cooperiebatur in die consecrationis ecclesiae, quamque postea in partes dividebat Episcopus distribuebatque presbyteris, ut defectu altaris consecrati illis uterentur ad s. liturgiam celebrandam; nunc etiam absolute ex panno consecrantur. Extat in Euchologio *Τάξις γινομένη ἐπὶ καθιερώσει ἀντιμινσίων*, h. e. *Ordo fieri solitus in antimensiorum consecratione*, apud Goar., pp. 517—520. — Scriptura Antimensio impressa exhibet testimonium sive instrumentum peractae consecrationis, prout videre est ex exemplo quod supra dedimus pp. 268—269.

Jam vero unde altare hoc portatile *ἀντιμίνσιον* vocatum sit, non constat inter eruditos. Juxta probabiliorem sententiam *ἀντιμίνσιον* vocabulum est graeci pariter et latini idiomatis particeps, compositum ex praepositione *ἀντί*, *pro*, et *mensa* quasi *loco mensae sacratae* seu *mensa* consecratae mensae *vicaria*, veluti ejus *ἀντιπρόσωπον* et *ἀντίτυπον*, quemadmodum Balsamon vocem non incongrue declarat in can 7. Synodi 7. apud Migne, Patr. gr., t. 137, p. 911. Alia de antimensiis habent Ducange in *utroque glossario;* Christian. Lup. in scholiis ad canones synodorum t 3., p. 748, et prae omnibus Goar. in animadversionibus ad cit. *Ordinem*, pp. 521—522. Iis hoc unum adjungimus, in Ordine Romano Latinorum *pallas* et *corporalia*, quibus dominicum corpus superponitur et tegitur, interdum *antimensia* vocari, quod nimirum eorundem formam referant atque eadem ferme ratione complicentur.

SS. Apost. Petri et Pauli, in Obdormitione B. Virginis Mariae et in Redemptoris Nostri Nativitate. Paschalem vero communionem si quis negligat, excommunicabitur. Ad hunc finem parochus in rigestro habeat omnium parochianorum nomina, et parochiani in propria ecclesia parochiali communionem sumant.

Sacerdotes omnes vestem longam clericalem habeant, coronam radant, mistaces tondant, ut pretioso Servatoris sanguine, quando cum calice sumunt, non madefiant. Et biretto, quod Graeci *camilafeum*[1]) appellant, nullatenus careant.

Nullus sacerdos tamquam rusticus et mercenarius laboret in aliena terra; indecens enim est gradui sacerdotali, quoniam regale est sacerdotium secundum Scripturam. In propria vero vel conducta laborare et Dominis talis conductae terrae contribuere, pauperibus, qui aliunde non habent quo se alant, permittimus.

Omnes parochi duos habeant libros: unum in quo scribant quotquot baptizabunt, videlicet nomina baptizati, parentum ipsius et patrinorum ac annum et diem in quo baptizarunt. Alterum vero, in quo notent nubentium nomina et tempus sacramentalis contractus.

Antequam sponsos in matrimonium jungat parochus, publicet populo in ecclesia talibus diebus festivis, ut impedimenta facilius detegant. Anni vero, qui secundum canones requiruntur, in femina pro validitate sacramenti sunt duodecim, in mare quatuordecim.

In confessione sacramentali utantur omnes sacerdotes sequenti forma absolutionis, jam pridem in libris expressa:

---

[1]) *Καμιλαύχιον, καμελαύκιον*, in re monastica *pileum* esse novitiorum, ostensum est supra p. 558; alias etiam honoratius capitis tegumentum significat. Ductum videtur vocabulum *ἀπὸ καμήλου καὶ αὐχένος*, ut adeo ex notatione sua pileum demonstret e *camelorum pilis* confectum, cooperiendis *cervicibus* destinatum. Ejus formam accuratius describit Leo Allatius, *de utriusque Ecclesiae consensione*, c. 8, n. 12. — Latini plerumque transpositis literis scribunt *calamaucum* vocemque sic formatam varie ac mire explicant, ut fusius exequitur Du Cange, *Glossar. lat.*, pp. 47—48, edit. Paris, an. 1842.

Dominus et Deus Noster Jesus Christus gratia et misericordia suae clementiae condonet tibi omnia peccata tua, serve N., et ego indignus sacerdos authoritate mihi ab ipso data condono tibi et absolvo te a peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen[1]).

Nullus promovebitur ad sacerdotium, qui non compleverit 24. annum suae aetatis et non servierit per tres annos circiter alicui ecclesiae, ut ecclesiarchus et cantor; et qui non habebit quo se decenter alere poterit vel de proprio vel ex reditibus ecclesiae, ad quam vult ordinari. Multo vero minus, qui erit tam ignarus rerum ecclesiasticarum, ut sufficiens non sit sacramenta rite administrare. Ideoque antequam ad nos veniant, bene studeant, ut reperiantur sufficienter instructi et judicentur idonei.

---

[1]) Varia olim in ecclesia graeca erat absolutionis formula ac poenitentiarii arbitrio dispositionique fere relicta, quemadmodum ex antiquis libris ritualibus, ex multis decretis synodalibus, ex Christophoro Angelo, Peloponnesio, *Enchiridii de institutis et ritibus Graecorum et ecclesiae graecae* capite 22. (Cantabrigiae, 1619) aliisque scriptoribus, qui in explicandis ritibus versantur, apparet. Hinc est, cur Sedes Apostolica, de salute omnium fidelium sollicita ut est, variis istis formulis in ecclesiis jam usu receptis ea quae necessaria sunt inserenda curaverit, vel etiam recens unitis populis integram poenitentiae sacramenti formam typis consignatam transmitti jussit. Ab Italo-graecis adhibitam exhibet Goar p. 540. — Graeci uniti in partibus Orientis pressius sequuntur *τὰς εὐχὰς ἐπὶ τῶν μετανοούντων καὶ ἐξομολογουμένων*, *preces super poenitentes et confessos*, quas *Εὐχολόγιον* CP. proponit. — Rutheni in Galicia propius accedunt Latinis. — Quae in hac synodo praescribitur absolutionis formula, acceptata etiam atque in usum acta est, ut a pluribus aliis nationibus ritus graeci cum Ecclesia catholica unitis, ita nominatim a Rumenis catholicis, e quorum novissimo concilio provinciali, a Sede Apostolica approbato an. 1881, placet formulae textum Ruthenorum exemplari adscribere:

„Gospodj i Bog naš Isus Hristos blagodatiju i ščedrotami svojego čelovekoljubija da prostit ti čjado N. vsja sogrešenija tvoja: i az nedostojnyi jerej vlastiju jego mňi dannoju, proščaju i razrešaju tja ot vsěh grehov tvojih, vo imja Otca i Syna i Svjatago Duha. Amin."

Domnulu Domnedieulu si Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu cu darulu si cu indurarile iubirei sale de omeni se-ti érte tie fiule N. tote pecatele tale, si eu nedemnulu preotu, cu poterea carea mis'a datu ti-ertu, si te deslegu de tote pecatele tale, in numele Tatalui si Fiului si a s. Spiritu, aminu (p. 83).

Vides a Rumenis unam vocem tantum *(Mantuitoriulu, Salvator)* Ruthenorum formulae insertam esse.

Parochi admoneant parochianos, ut unusquisque in sua domo aliquam imaginem sacram appensam habeat, quam devote adoret et oret quotidie.

Omnes sacerdotes in Missae sacrificio secundum solitum memores sint proprii Episcopi et bis in anno ad ejus intentionem celebrent, videlicet post Pascha et post Natale Christi Domini.

In qualibet parochia sit sacristanus et cantor, qui serviant ecclesiis et pueros instruant, et pagi in quibus manent alant ipsos.

Servetur ab omnibus ecclesiis praeceptum, videlicet ut Missam audiant diebus dominicis et aliis diebus festivis vel ab Ecclesia institutis vel a locis particularibus per antiquam consuetudinem communiter receptam introductis. Et nullus in illis laboret sive opera servilia sine magna necessitate agat.

Sacerdotes omnes suas dimissorias portent et ostendant antequam mensis Majus finiat; qui vero non habent, exponant causam.

Omnes Unionem, quam libere cum juramento professi sunt tenere cum Sancta Romana Ecclesia, firmiter teneant, aliter ut perjuri punientur.

Saecularis, qui vivente sua legitima uxore aliam duxerit, sciat se esse in peccato mortali cum egerit contra expressum praeceptum Domini dicentis: *quod Deus conjunxit, homo non separet;* adeoque si vult ad vitam ingredi, purget se ab hoc peccato recipiendo primam et dimittendo alias quae realiter uxores non sunt, sed potius concubinae, et quousque hoc non faciet, ad sacram communionem non accedat. Hoc sciant et illae, quae vivente legitimo marito alium acceperunt. Sacerdotes vero, qui in posterum copulabunt tales conjugatos vel conjugatas, suspendentur a sacris et solvent florenos 100; saeculares vero cogentur separari et solvere florenos 100.

Protopresbyterorum cura sit invigilare, ut omnia haec a nobis decreta diligenter serventur et deferre nobis

inobedientes, ut puniantur. Parochi vero vel per se vel per vicarios seu protopresbyteros significent nobis sincera fide omnia scandala, quae in suis parochiis fient, ut de opportuno remedio cogitemus. Quod si negligant facere, et rationem supremo et severo judici reddent, et poenam a nobis infligendam non evadent. (A. Pr. St.)

§. 4.

De perturbationibus unitae Ruthenorum ecclesiae externo conatu concitatis, sed praesenti pastorum vigilantia mox sedatis.

I.

De intrusione Episcopi a supremo rebellium duce attentata anno 1707.

Legitimo antistite Josepho de Camillis vita functo an. 1706, supremus rebellium dux ipse, spretis juribus regis et primatis, successorem nominavit hominem suae factioni addictum, nominatumque pro obtinendo consecrationis munere metropolitae Kioviensi praesentavit: qua de re duo haec documenta extant in Archivo Rákócziano, II., pp. 24—27.

A.

Nominatio Episcopi intrudendi.

Nos Franciscus II. Dei Gratia etc. Damus pro memoria, significantes, quibus expedit, universis, quod nos, attentis et consideratis eximia in rebus divinis doctrina, fideque et morum probitate, et consequenter in pascendis ad aeternam salutem animabus diligenti cura, studioque et industria, nec non illibatis erga nos inclytamque gentem Hungaram fidelitatis meritis admodum Reverendi Petronii Kaminszki, praepositi in Kolotka, quibus se coram nobis satis probatum reddiderit, ac parem inposterum quoque fidelitatis constantiam polliciturus et impensurus est: officium et honorem episcopatus ecclesiarum gr. r. sacro-sanctae Romanae Catholicae fidei unitarum, in ducatu nostro constituimus; quod videlicet superioribus

revolutionibus, idque sub dominatu domus Austriacae per archiepiscopatum Strigoniensem cum manifesto juris nostri patronatus praejudicio a libera dispositione nostra avulsum, jam divinis auspiciis redintegrata plenarii juris nostri authoritate, collationi nostrae subjectum, eum, eo quo ante dotatum fuerit existitque beneficio, in emolumentum animarum donaverimus et contulimus, attribuentes eidem eam quoque ecclesiastici hujus muneris facultatem, ut de investitura quoque sui et consecratione juxta receptum modum sanctosque canones unde convenit, sufficienter providere valeat. Imo damus, donamus et conferimus, facultatemque super praemissis attribuimus, harum nostrarum vigore et authoritate literarum collationalium mediante.

Datum in arce nostra Munkács, die 28. mensis Februarii, anno 1707.

B.

Literae supplices ad metropolitam Kioviensem[1]) datae pro obtinenda confirmatione.

Illustrissime ac Reverendissime!
Amice nobis honorande!

Revocatis in memoriam superiorum temporum revolutionibus, idque sub dominatu domus Austriacae, quo modo episcopatus ecclesiarum gr. r. cum sacro-sancta Romano-catholica Matre Ecclesia unitarum, in hoc ducatu nostro Munkácsiensi existentium, cum evidenti non solum juris nostri patronatus derogamine, sed et dioecesis istius Kijoviensis authoritatis, unde hujusce episcopatus investituram longas per temporum series pendebat, praejudicio per archiepiscopatum Strigoniensem avulsus, dioecesique eidem subjectus extitisset; quum jam victricibus per Dei

[1]) Is erat Leo Slubicz Zalenski, cujus praeclara acta commemorant Kulczynski, *Specimen ecclesiae Ruthenicae*, pp. 136—137 (editionis Martinovianae anni 1859) et Pelesz, *Geschichte der Union*, t. 2., pp. 288 seqq. Magnus hic praesul, integerrimae fidei ut erat, rebellione Rákócziana ne minima quidem societate se contingi passus, oblatas preces tacitus repudiavit.

Omnipotentis dexteram armis, cum totius patriae hujus praerogativis in libertatem assertis et vindicatis, hunc quoque episcopatum juxta primaevam institutionem et usum dioecesi Kijoviensi postlimino reincorporandum merito consuevimus, non ambigimus. Nos Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationi Vestrae gratum eatenus officium praestituri, dum imminutam per dictum archiepiscopum Strigoniensem ejusdem dioecesis authoritatis facultatem in hocce ducatu nostro iterum redintegratam, stabilemque reddimus; quod ut magis testatum existat, memorati episcopatus munus et honorem admodum Reverendo Petronio Kaminszki, ut qui et dotibus animi, morumque integritate, et curandarum animarum diligenti cura et sollicitudine, non modo praecelluit, sed et de nobis, regnoque isto Hungariae optime meritus haberetur, ex plenitudine juris nostri patronatus contulimus. Proinde Illustrissimam et Reverendissimam Dominationem Vestram congruum esse duximus superinde requisitum habere, — quod siquidem recepto modo sanctisque canonibus idem episcopatus investituram et consecrationem sui, nonnisi titulatae Dominationis Vestrae, tanquam dioecesanei sui benevolentia consequi poterit, velit non solum id eidem impertiri procurare, sed et Sanctissimum Pontificem Romanum eatenus interpellare, ut quod collati per nos episcopatus, sui confirmationem eidem dignetur Sua Sanctitas summa pastorali sua cura et patrocinio subvenire. Quem dum impense recommendamus, manemus

Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationis
Vestrae

Munkács, 26. Febr. anno 1707. etc.

Verum omne perturbationis periculum ab unito populo feliciter propulsavit Joannes Josephus Hodermarszky, quem a rege legitime nominatum fuisse Episcopum superius animadvertimus pp. 375—376 et 438.

II.

De ultimo sacrae Unionis discrimine.

A.

De monacho Sophronio novae seditionis instigatore et concitatore.

De externo isto tumultus turbaeque auctore pauca haec animadvertit Kanižlić, part. 11. c. 14. n. 83 (cfr. supra p. 811):

„Florebat haec s. Unio, et satagentibus Superioribus ecclesiasticis propagabatur. Sed quid? Post tot s. Unionis annos venit homo inimicus quidam ex illis, de quibus Apostolus (II. Cor. 11, 13): *operarii subdoli transfigurantes se in Apostolos Christi*, qui in agro Russiae et Valachiae zizania seminavit. Homo iste inimicus, filius perditionis, Sophronius nomine, ex urbe Trapezunto in Natolia venit, ubi se archimandritam fuisse dicebat. Regionibus Turcicis, Moschoviticis, Polonicis, Hungaricis peragratis, Varadinum attigit, ubi sedebat Episcopus graecus unitus. Postquam tribus annis hic commoratus est, abiit Tyrnaviam. Atque ibi invenit doctissimum theologum Franciscum Borg. Keri presbyterum, qui optime callebat linguam graecam, quapropter Sophronius cum ipso colloqui et disputare potuit[1]). Commendatus est Excellmo. Archiepiscopo Strigoniensi tunc temporis Domino Csáky[2]) lupus

---

[1]) P. Kery S. J. etiam apud exteros scriptores in magno doctrinae nomine et gloria esse conspicitur in Biographie universelle, t. 21., p. 541. (edit. 2.), apud Wurzbach, *Biogr. Lex.*, t. 11., pp. 180—181, aliosque ibidem citatos. Brevis vitae narratio habetur apud Stöger, *Scriptores*, pp. 180—181.

[2]) Scilicet Nicolao de Csáky, regni primate ab anno 1751 ad an. 1757, quem nonnulli scriptores perperam confundunt cum Emerico de Csáky, Cardinali et Archiepiscopo Colocensi (1710—1732), quod ambo fuissent primum quidem ejusdem Collegii Germanici et Hungarici de Urbe alumni, deinde vero in eadem Sede Váradinensi Episcopi (Emericus 1702—1732, Nicolaus 1737—1747), iidemque aequali semper studio saluti commodisque ecclesiae ritus graeci benevoli fautores. De Cardinali recole superius ex Annalibus mac. enotata p. 604.

iste graecus, qui tandem pelle ovili se induit, i. e., in ecclesia cathedrali publice secundum morem fidei professionem fecit, atque erroribus graecis renunciatis in gremium s. matris Ecclesiae Romanae susceptus est. Quum vero vidisset, se quod sperabat non obtenturum, i. e., parochiam graecam, ut fortunam quaereret, Viennam profectus est. Etiam hic incidit in sacerdotem doctissimum Josephum Aegidiie[1]), cui quum graece intelligeret, cuncta narrabat, unde, quomodo, quo fine venisset. Dum ita de rebus diversis agerent, affirmavit et ipse, Eliam Meniatem fuisse Ecclesiae Romanae apostatam[2]), quod etiam in exordio notaveram. Nescio qua ratione factum sit, ut Sophronius quum Viennae degebat, suspicionem praeberet se hypocritam esse. Et ipse sensit hanç suspicionem, et ut malum quod timebat devitaret, clam se subduxit atque in Transilvaniam, in Comitatum Szathmáriensem, profectus est. Quibus in regionibus deponens pellem ovilem apparuit, quisnam esset, lupus scilicet et infidelis. Fregit sacramentum fidei Tyrnaviae factum, populum perturbavit, multos in regionibus praedictis seduxit, atque a s. Unione abductos in haeresim traxit. Ut populi perturbator comprehenderetur, exiit edictum; sed ille aufugit, quo demum pervenerit narrare non est operae pretium.

Magnum vulnus s. Ecclesiae in regionibus illis intulit Sophronius, blasphemator Ecclesiae tum graecae tum latinae, ingentem concitando perturbationem, ad quam sedandam Illmus. Michael Manuel Olsavszky, Episcopus Munkácsiensis[3]), votis Augustissimae imperatricis satisfacturus

---

[1]) De celebri hoc P. Aegidiis, alias Puesten, ejusque operibus cfr. Stöger, *Scriptores*, pp. 6—7; et De Backer, *Bibliothèque*, t. I., p. 26.

[2]) De Meniate relege quae paulo antea dedimus ex eodem Kanižlić, pp. 810—811.

[3]) Episcopum Michaelem Manuelem ab obita visitatione dioecesis Fogarasiensis jam novimus ex relatione superius data pp. 571—573. De aliis Episcopis, qui ecclesiae Ruthenorum in Hungaria praefuerunt inde a morte Josephi de Camillis (1706) usque ad electionem hujus Michaelis Manuelis (1743), [Joanne Josepho Hodermarszky, (1706—1715)], Georgio Gennadio Bizanczy (1715—1733),

anno 1751 visitavit populum, qui suae legitimae jurisdictioni subjectus aberraverat, ut cum divino auxilio et exhortatione suasioneque propria in ovile Domini adduceret. Ut autem ostenderet, quomodo per Sophronium hypocritam sint seducti; usus est verbis Jeremiae (VI. 16): *State super vias et videte et interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, et ambulate in ea, et invenietis refrigerium animabus vestris.*" — In pastorali hac epistola exaranda usus est antistes noto jam sermone Patris Szegedi, missionarii Claudiopolitani, tempore visitationis Dioecesis Fogarasiensis adversariis suis illato an. 1745, ut superius relatum accepimus p. 573. Nec desunt qui censeant etiam Patrem Ferdinandum Litkey, Rectorem Collegii Unghvárinensis[1]), suas in opere conficiendo partes habuisse.

Notitia bibliographica de literis pastoralibus ad Szathmárienses datis.

Pastorales has literas Episcopi Michaelis Manuelis Olsavszky primum latine vulgarunt Patres Societatis Jesu Tyrnaviae, typis academicis an. 1764; deinde ruthenice ediderunt monachi Basiliani typis monasterii Poczajowiensis[2]) an. 1769, tandemque an. 1799 in *Brevem notitiam fundationis Theodori Korjathovics* ex editione Tyrnaviensi assumpsit Joannicius, Basilovics part. 3., c. 6. — Exinde anno 1876 partim[3]) transierunt in praeclarum opus collectitium Exmi. ac Rmi. Dni. Roskoványi, *Romanus Pontifex*, t. 3., pp. 218—229. — Quum omnia exemplaria integrae literarum editionis defecerint, eas in forma extensa hoc loco repraesentandas esse censemus.

Simeoni Stephano Olsavszky (1733—1737), Georgio Gabriele Blazsovszky (1738—1742), legi meretur Mondok, op. cit. pp. 26—31. Fuerant omnes, eodem Rmo. auctore teste, Societatis Jesu in Academia Tyrnaviensi alumni (cfr. supra p. 854). et — quod ex Actis Romanis adjicere placet — ab aliis ejusdem Societatis in Collegio Germanico et Hungarico de Urbe quondam alumnis, Episcopis Agriensibus Stephano Telekesy (1699—1715) et Gabriele Antonio de Erdödy (1715—1745), in partem sollicitudinis curaeque pastoralis juxta notum canonem Lateranensem assumpti. Tanta necessitudine Munkácsienses erant Societati Jesu conjuncti!

[1]) Ferdinandum Litkey inter scriptores relatum vide apud Katona, t. 39. p. 975; Stöger, p. 210; De Backer, t. 2., p. 765.

[2]) Cfr. Pelesz, *Geschichte der Union*, t. 2., pp. 1072—1075, ubi etiam plura alia scitu dignissima referuntur de historia illius monasterii deque meritis celebris ejus typographiae.

[3]) Exmus. praesul ea ex dictis literis proposuit, quae primatui Romani Pontificis illustrando magis idonea esse judicavit.

B.

Epistola pastoralis Episcopi Olsavszky,

quae in exemplari vulgato inscripta est:

Sermo de sacra occidentalem inter et orientalem Ecclesiam Unione, quo Michael Manuel Olsavszky, *Episcopus Rossensis*[1]*, Munkácsiensis, per inclytum regnum Hungariae, et partes illi annexas Vicarius Apostolicus, Sacratissimae Caesareae-Regiae Apostolicae Majestatis Consiliarius, quo occasione suae cum regio decreto Visitationis Comitatus Szathmáriensis populum, per Sarabaitam*[2]*) quemdam, qui Sophronium se nominabat, ad schisma concitatum et relapsum anno Domini 1751 ad reassumendam sacram Unionem cum optato successu exhortatus est.*

Interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, et ambulate in ea, et invenietis refrigerium animabus vestris. Jerem. cap. VI. v. 16.

Duplicis ordinis ante Christi adventum fuisse in terra populum, Sacra Scriptura non in uno testatur loco: alterum Judaicum, gentilem alterum. Ille in unum verum Deum credens ac praecepta ejus observans, per fidem in Christum venturum salvabatur. Iste pro libitu suo Deos, et simulacra varia colens, in coecitate sua per-

---

[1]) *Ῥῶσος* (variantibus libris scribitur etiam *Ῥωσός*, *Ῥωσσός*, *Ῥῶσσος*), *Rhosos*, *Rhoso*, *Rosa*, *Rosea*, nunc *El-Ros*, urbs est episcopalis in Cilicia secunda sub Anazarbo metropoli, de qua confersis Le Quien, *Or. Christ.*, t. 2., pp. 905 — 906, et Moroni, *Dizionario*, t. 57., p. 170, jctis. animadversionibus addititiis in indice rerum factis t. 5., p. 442.

[2]) Sarabaitae, Cassiani sententia „deterrimum et infidele monachorum genus, qui ab eo, quod semetipsos coenobiorum congregationibus sequestrarent, et singillatim suas curarent necessitates, Aegyptiae linguae proprietate" nomen acceperunt (*Collat.* 18. c. 7: *de Sarabaitarum principio et conversatione:* apud Migne, Patr. lat. t. 49, pp. 1102 — 1108). Ejusmodi monachos „nulla regula approbatos, sed proprio arbitratu viventes" *(Reg. monach.)* passim exagitant scriptores ecclesiastici, qua de re plura invenies in Gazaei commentario ad citatum Cassiani locum. A Graecis dicuntur *ψευδομόναχοι κυκλεύοντες*, *circumcurrentes*, *περιερχόμενοι*, *circumeuntes*, *περιτρέχοντες*, *circumerrantes*, *quibus civitates et oppida praegravari et veros monachos in contemptum adduci* vehementer deplorat s. Nilus, epist. l. 3., n. 110: apud Migne, Patr. gr. t. 79, pp. 437—438.

ibat damnabaturque. Hunc itaque populum utrumque, ut Deus, qui omnes homines vult salvos facere, in unum ovile, seu in unam salvificam fidem colligat; misit primo Prophetas, voluntatis suae nuntios et declaratores, quibus dignus non erat mundus; alii enim ex illis lapidati sunt, alii secti, alii in occisione gladii mortui sunt (Hebr. 11, 37); quapropter novissime misit ad eos Filium Unigenitum, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam (Joan. 3, 16). Qui per Isaiam prophetam suum his verbis praedixit adventum: Venio, inquit, ut congregem cum omnibus gentibus et linguis: et venient, et videbunt gloriam meam, et ponam in eis signum, et mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, et Lydiam tendentes sagittam; in Italiam, et Graeciam ad insulas longe, ad eos, qui non audierunt de me, et non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus, et adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus (Isaiae 66, 19).

Venit igitur Christus in mundum, et circuibat vicos, plateas, pagos, et civitates, sementem verbi divini spargendo, hos, ut bonus paterfamilias ad vineam suam vocando; illos, ut Rex magnus, ad nuptias invitando; illis coenam magnam apponendo; illis denarium vitae aeternae promittendo; vix non ubique subsequentibus signis, sicque oves, quae perierant, in unum colligebat ovile (Marci 16, 15). Nec hoc satis: misit ex eis, qui salvati sunt, Apostolos scilicet, in mundum universum, ut praedicarent Evangelium omni creaturae; et praedicarunt: nam in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum (Rom. 10, 18). Et quia unum Deum, unum Christum, unum baptisma, verbo: unam praedicaverunt fidem, factum est, ut totius orbis fideles ejusdem fidei dogmatibus, in sincera caritate, quae est vinculum perfectionis, in unum quasi colligati, unum mysticum effecerint corpus: cujus caput est Christus, membra vero ipsi fideles. Corpora vestra, inquit Paulus, membra sunt Christi, caput Christus (I. Corinth. 6, 15). Multi, inquit, unum corpus

sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Quemadmodum itaque omnia membra in homine uniuntur capiti, et unum membrum unitur alteri, ita omnes Christi fideles uniuntur Christo, ut capiti, sibi ipsis autem, ut membra membris, per fidem scilicet, et caritatem. Et sicut membra capiti conjuncta, ac sibi ipsis cohaerentia, dicuntur unita, ita omnes, qui eandem Christi fidem profitentur, *Uniti* vocantur, namque unum habent caput, et singuli sunt alter alterius membra, ut nominatus Apostolus docet.

Et haec est Unio illa, quae vos parum intelligentes scandalizat, putantes Unionem, aut novam significare fidem, aut diversos inter ritus eandem consistere non posse. In quo erratis quam gravissime. Unio autem non novam aliquam religionem, verum in fide a Christo tradita, omnium in omnibus eundem sensum, et professionem significat. Neque rituum varietate dissolvitur, aut immutatur: Unus Dominus, inquit s. Paulus, una fides, unum baptisma (Ephes. 4, 5); nuspiam autem unum ritum esse dicit. Quod si diceret, nec quidem inter ipsos Graecos una esset fides: quum idem ritus non servetur ab omnibus; sic, quod vos ipsi scitis, calugeris carnibus vesci non licet, vos vescimini; illis uxores habere prohibitum est: parochi vestri, et vos habetis; vestrum alicujus si uxor moriatur, aliam ducere indultum est, non vero parochis. Taceo diversitatem caeremoniarum ecclesiasticarum. Tot enim fere diversa sunt Typica[1]), quot monasteria Religiosorum, ut iterum scire potestis. Neque tamen alteram fidem calugeros, alteram vos profiteri dicitis, manifeste diversos inter ritus unam fidem consistere posse confitentes. Et hoc modo inde ab exordio alia dicebatur Ecclesia orientalis, alia occidentalis, quia nempe alii ritus observabantur a Graecis, alii autem a Romanis; fides vero una eademque fuit. Nam sine hac Apostolo teste impossibile est placere Deo, estque plane immutabilis et

---

[1]) De typicis eorumque varietate cfr. Kalendarii t. I., pp. XLIV—XLV.

indefectibilis, secundum illud Christi dictum: Portae inferi non praevalebunt adversus eam. Ritus e contra, et caeremoniae mutari possunt, et mutantur, ut immutavit ipse s. Joannes Chrysostomus, qui s. Basilii Magni liturgiam abbreviavit, uti et illi ss. Patres, qui poenitentiam publicam sustulerunt, et corpus ad manus communicantium dari, contra 90. canonem concilii Trullani prohibuerunt: Fide utique salva, et intacta, hoc, inquam, modo ab initio dicebatur alia Ecclesia graeca, alia romana, non quod haec, aut illa, aliam servaverit fidem; verum quod utraque diversos habuerit ritus, partim ab ipsis Apostolis, partim vero ab eorum successoribus, sanctis Patribus institutos.

De quo, seu de unitate fidei, inter Graecos et Romanos, non obstante ritus diversitate, si dubitatis, interrogate de semitis antiquis; sed non pseudo-apostolos (II. Corinth. 11, 13.), qui sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi, sunt autem maledictionis filii. Verum interrogate Patres vestros, et annunciabunt vobis; Majores vestros, et dicent vobis; interrogate ergo a Patribus vestris, qui per Evangelium genuerunt vos, Christi Apostolos, et quidem primo. Interrogate secundo sanctos Dei homines, Patres nempe ecclesiae orientalis, qui sancto Spiritu afflati locuti. Interrogate tertio: septem Concilia in Oriente celebrata; denique: ipsos graecos imperatores. Interrogate, quae sit via bona, et de semitis antiquis, quibus illi incedentes invenerunt refrigerium animabus suis? et omnes uno ore dicent vobis: se via Unionis in fide cum Romanis pervenisse ad coelum; quorum responsa, donec ego ex eorum scriptis vobis protulero, tam attente audite, quam libenter salvi esse cupitis.

Inter Patres, qui per Evangelium genuerunt vos, primus se offert s. Lucas Evangelista, qui in die Pentecostes Spiritus sancti super Apostolos adventum, et eorum praedicationem describens, haec habet: Erant, inquit (Act. 2, 5), in Jerusalem habitantes Judaei viri religiosi, ex omni natione, quae sub coelo est; convenit multitudo nempe:

Parthi et Medi, et Aelamitae, et qui habitant Mesopotamiam, Judaeam et Cappadociam, Pontum, et Asiam, Phrygiam, et Pamphiliam, Aegyptum, et partes Libyae, quae est circa Cyrenen et advenae Romani, Judaei quoque et proselyti, Cretes, et Arabes. De quibus omnibus Petri Apostoli sermonem audientibus, haec subjungit ibidem s. Lucas: qui receperunt sermonem ejus baptizati sunt: et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia. Capite vero quarto addidit: Multi eorum, qui audierant verbum, crediderunt, et factus est numerus virorum quinque millia; de his inquam omnibus dicit: multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una (Act. 4, 32). Ecce diversissimae nationes, quam arcte, quamque sincere fidei vinculo fuerant inter se unitae, ut unum cor, et unam animam dicantur habuisse, et hoc in principio Ecclesiae, et post unam de vera fide Petri dictionem. O sanctum, o felicem illorum statum! e converso, o damnabilem nostram conditionem! tunc Judaei, Graeci, Romani, et aliae nationes unum cor, et animam unam habebant in Christi fide; nos vero ejusdem nationis, ejusdem pagi, imo ejusdem domus homines ab invicem discrepamus, et inconsutilem Christi vestem, fidem nempe Apostolicam cum Ario dilaceramus.

Sed audite ultro s. Paulum, qui Corintho ad Romanos epistolam scribens, ait: Salutant vos omnes ecclesiae Christi (Rom. 16, 16), graecae nempe Romanos; et vicissim Roma ad Philippenses Graecos scribens, dicit: Salutant vos omnes Sancti, maxime autem, qui de Caesaris domo sunt (Philip. 4, 22); ac iterum Roma scribens Hebraeis, ait: Salutant vos de Italia fratres (Hebr. 13, 24). Audite, et s. Petrum, qui ex eadem Urbe Romana scribens ad ecclesias Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae et Bithyniae, dicit: Salutat vos ecclesia, quae est in Babylone collecta (I. Petr. 5, 13), per Babylonem intelligendo Romam, ut ss. Patres interpretantur. En quomodo Graeci salutabant Romanos, Romani Graecos, imo fratres sese compellabant, adimplentes illud Christi dictum: Vos autem omnes fratres estis

(Matth. 23, 8). En quam vere, quamque sincere uniti fuerint; si causam scire cupitis, audite verba s. Pauli, et quod hucusque ignorastis ediscite: Fides vestra, hoc est Romanorum, annunciatur, inquit, in universo mundo (Rom. 1, 8); per fidem itaque, et in fide non tantum Graeci, sed totus mundus christianus unitus fuit cum Romanis, quorum fides in universo annunciabatur mundo. Licet enim Hierosolymis coeperit Christi fides praedicari, Roma tamen dicitur annunciari, quia Petrus, super quem Christus Ecclesiam suam aedificavit, Romae illam non tantum verbo docuit, sed et sanguine ibi pro ea fuso confirmavit relicta Hierosolyma, cujus secundum Christi vaticinium, nec lapis super lapidem mansit, et nunc sub jugo Turcico misera gemit. En in Scriptura Sacra semitae antiquae Unionis fidei inter nationes, et quumprimis Graecos inter et Romanos habitae. Negate, si audetis, fidem ss. Lucae, Paulo et Petro, Patribus vestris et per Evangelium Christi genitoribus.

Quibus an ss. Patres graeci consentiant, interrogate; dicent vobis, et primo quidem s. Polycarpus, Joannis Evangelistae discipulus, Smyrnae in Asia Episcopus, natione Graecus, ipso facto se cum Romanis in fide unitum fuisse dicet vobis. Nam hic Sanctus teste Eusebio, Episcopo Caesariensi, itidem Graeco, Romam ad patriarcham Anicetum venit, de Paschate celebrando, deque aliis nonnullis tractaturus cum eo, ibique honoris gratia liturgiam facere permissus, dato et accepto caritatis osculo a nominato s. patriarcha ad suos reversus est in pace[1]). Secundo loco respondebit vobis s. Dionysius, Corinthiorum Episcopus, et ipse Graecus, qui apud eundem Eusebium haec de Romanis scribit: a principio, inquit, moris est vobis fratres omnes variis juvare beneficiis, multisque ecclesiis, quae sunt per diversa terrarum loca, cuncta quibus indigent destinare; beatus vero Episcopus vester Soter, non solum servavit, quae Patres tradiderunt, sed et auxit in melius,

[1]) Euseb., *Hist. eccl.*, l. 3., c. 14. et l. 5., c. 23.

qui non tantum Sanctis, quae usus temporalis poscit, impertit; verum et advenientes fratres clementi satis, et mitissimo solatur alloquio, et se tanquam pium, ac religiosum Patrem singulis exhibet.[1]) Interrogate tertio ss. Basilium, Gregorium Nazianzenum; illum, ut Caesareae in Cappadocia Episcopum, hunc ut patriarcham Constantinopolitanum: et primus quidem respondebit vobis eandem fidem suo tempore fuisse Seleuciae, Constantinopoli, et Romae.[2]) Alter vero fatebitur, non tantum fidem Romae erectam fuisse antiquitus, et rectam perseverasse suo tempore, sed etiam, quod devinciat pro nexu quaecunque sol labens videt.[3])

Porro, si s. Athanasii vitam inspexeritis, videbitis eum semel, atque iterum Romae apud Julium Papam conversatum, et cum illo in omnibus fidei rebus communicantem (Apol. Ath.). Denique, ut innumeros alios omittam, interrogate, quaeso, columnam illam, et lucidissimum ecclesiae orientalis solem s. Joannem Chrysostomum, et quid senserit de Roma et Romanis, dicet vobis: non est, inquit, tam lucidum coelum, dum radios exmittit sol, sicut Urbs Roma duo haec (Petrum et Paulum Apostolos) lumina ubique per universum emittens[4]).

Ecce, carissimi filii! qua via incesserunt Patres, et Majores vestri. En quam clare vobis respondeant, se cum Romanis unitos fuisse in fide. Sanctus enim Polycarpus Romae liturgiam celebravit; s. Dionysius Romanos vocat fratres, et patriarcham eorum s. Soterem pium ac religiosum Patrem; s. Basilius Constantinopoli et Romae unam fuisse fidem dicit; s. Gregorius Nazianzenus rectam Romanorum fidem esse fatetur; s. Athanasius per semialterum annum cum Romano patriarcha familiariter vixit; s. denique Chrysostomus sole lucidiorem dicit esse Romam ob corpora sanctorum Petri et Pauli hodiedum ibidem exi-

---

[1]) Euseb., *Hist. eccl.*, l. 4., c. 22. Cfr. Kalendarii, t. 1., pp. 49—50.
[2]) Epist. 72. Cfr. Kalendar. l. c.
[3]) Nazianz., Corp. de vita sua, num. 38.
[4]) Hom. 32 in c. 16. ad Rom. Cfr. etiam Kalendarii t. 1. pp. 327 — 328.

stentia. An putatis tam bene, tamque laudabiliter locuturos fuisse hos ss. Patres graecos de Romanis, si in eadem fide, et caritate cum illis non fuissent? Profecto horruissent eos, ut moderni Graeci abhorrent. Verum quid ego vos ad unum alterumve Patrem de investigandis semitis antiquis Unionis relego? Interrogate omnes illos in Spiritu sancto ad Concilia congregatos. Interrogate, an non uno corde et una anima cum Romanis contra haereticos pugnaverint? Et an sese in septem, ut dixi, primis Conciliis ad invicem damnaverint? Et dicent vobis,

Primo quidem 318 Patres anno 325 Nicaeae in Bithynia contra Arium congregati, se cum Osio, Cordubae in Hispania Episcopo, Victore item et Vincentio, Romanae Ecclesiae presbyteris, et Sylvestri patriarchae Romani legatis condemnasse Arium, et unam fidei formulam pro tota statuisse christianitate, praesente et consentiente s. Constantino Magno imperatore. — Dicent secundo 150 Patres contra Macedonium Constantinopolitanum Episcopum anno 381 Constantinopoli congregati, qui unita voluntate, cum Damaso patriarcha Romano, ad quem tres e gremio suo miserunt Episcopos Cyriacum nempe, Eusebium et Priscianum, nominatum Macedonium, qua haereticum damnarunt, et rursus fidei symbolum unanimiter declararunt. — Tertio 200 contra Nestorium Ephesi anno 430 congregati, qui unitis viribus cum Coelestino patriarcha Romano, dictum haereticum anathematizarunt, praesidente nomine patriarchae Romani Cyrillo patriarcha Alexandrino, usque dum novi Romanae Sedis advenissent legati: qui ubi Coelestini Papae literas Concilio legendas tradidissent, unanimi voce acclamatum est a Concilii Patribus: novo Paulo Coelestino; Coelestino custodi fidei, Coelestino cum synodo concordi, universa synodus gratias agit. — Dicent quarto 636 Patres anno 451 Chalcedone contra Eutychen et Dioscorum Alexandrinum patriarcham congregati; qui cum sancto Leone Romano patriarcha, cujus tres aderant legati, et Concilii praesides adfuerunt, Paschasius nempe et Lucentius Episcopi cum Bonifacio

presbytero, non tantum dictos haereticos damnarunt, verum etiam uno ore ad epistolam s. Leonis, dum legeretur, acclamarunt dicentes: Haec est fides Patrum, haec Apostolorum fides, omnes ita credimus orthodoxi, ita credimus! Anathema, qui non ita credit; Petrus per Leonem locutus est. — Dicent et illi 165 Patres, qui rursus Constantinopoli anno 553 Origenis errores condemnarunt, quam condemnationem suis firmaverunt Decretis Pelagius secundus, Martinus primus, et Gregorius Magnus, omnes Romani patriarchae. — Dicent sexto iterum 289 Patres contra Monothelitas anno 683 Constantinopoli congregati, qui praesidentibus Agathonis, Romani Pontificis, legatis, Theodoro et Georgio presbyteris, nec non Joanne diacono fatos haereticos diris devoverunt. — Denique 350 Patres iterum Nicaeae anno 687 contra iconoclastas congregati, dicent vobis, se unitis viribus cum Adriano Papa, cujus legati Petrus, archipresbyter Ecclesiae Romanae, et Petrus, abbas sancti Sabae primum in Concilio tenebant locum, nominatos haereticos ab Ecclesiae communione repulisse.

Ecce, filii carissimi! per 687 annos in septem Conciliis generalibus, quae omnia et moderni Graeci admittunt, quam pulchre, quamque amice convenerunt Graeci cum Romanis, uno corde et una anima pugnarunt contra haereticos; fidei et unionis turbatores condemnarunt; simulque statuerunt, et profitebantur fidei formulas; quin ut ejusdem corporis membra sese invicem adjuvabant, nunquam se ad invicem condemnantes, licet alium ritum servaverint Romani, et alium Graeci. Judicate ergo vos ipsi, dilecti filii! an sapientiores, an sanctiores sint moderni, ut se vocant *recte credentes*, quam fuerint s. Athanasius, s. Nicolaus, Macarius, et ipse Constantinus Magnus, qui in Concilio Nicaeno, cum Romanis unum senserunt; aut quam illi 200 Patres sancti, qui in synodo Ephesina Coelestinum Romanum patriarcham novum Paulum, et custodem fidei compellarunt; vel vero illi 630 qui in concilio Chalcedonensi, uno ore anathema dixerunt illi, qui

non ita credit, sicut Romanus Pontifex Leo. Judicate, inquam, et simul perpendite, an sub hoc anathemate esse velitis cum illis, qui non ita credunt, sicut modernus Romanus Pontifex, qui Leoni successit. Profecto! Deo et Sanctis ejus injuriosum feretis judicium, si modernos, ut male putatis, et illi sese vocitant, recte credentes, seu sapientiores, seu sanctiores statueritis 2288 circiter sanctis Patribus, qui enumeratis septem synodis generalibus interfuerunt, qui nunquam Romanos in fide damnarunt, sed unam eandemque cum illis, ut audivistis, fidem profitebantur.

Ultimo si placet, interrogate ipsos Graecos imperatores, an illi via Unionis in fide cum Romanis incesserint? Et statim magnus ille Theodosius imperator dicet vobis, ex epistola sua, quam scripsit ad Damasum Papam, patriarcham Romanum, in qua statuit dicens: Cunctos populos, quos clementia nostra regit, in tali religione volumus versari, quam divum Petrum tradidisse Romanis, religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat, quamque sequi clare docet[1]). Dicet et Justinianus imperator ad Joannem Romanum Papam ita scribens: Omnes sacerdotes universi orientalis tractus, et subjicere, et unire Sedi Vestrae Sanctitatis properavimus; non patimur quidquam, quod ad ecclesiasticum statum pertinet, ut non vestrae innotescat Sanctitati, quae caput est omnium sanctarum ecclesiarum[2]). Dicet, ut alios taceam, et Manuel imperator ad Ludovicum Galliae regem, ita de Alexandro tertio Romano Pontifice scribens: Condignam reverentiam ipsius Sanctitati exhibemus, et orationum ejus participes fieri optamus[3]).

En graecus imperator Romani patriarchae precibus se commendat. Justinianus Joannem Papam omnium ecclesiarum caput appellat, et universi orientalis tractus

---

[1]) Theodos. imp. L. 1. Cod. 1. Tit. c. 1.

[2]) Cod. l. 1., tit. 1., *de summa Trinitate*. Textum integrum exhibuimus Kalendarii t. 1., pp. 461—462.

[3]) Epist. ad Ludovic. Franc. regem.

sacerdotes Sedi illius subjicere, et unire properant. Theodosius cunctos imperii sui populos in tali religione vult versari, qualem Pontifex Damasus profitebatur. An ex his iterum clare non patet, dilecti filii! imperatores graecos non modo Unionem in fide servasse cum Romanis, verum etiam in hoc laborasse, ut tam sacerdotes, quam populus in eadem maneant, perseverentque? Ita profecto!

Sed ut res vobis clarius adhuc pateat, dicite, quaeso, quisnam baptizaverit Constantinum Magnum? Certe in vestris libris deprehendetis, signanter in Synaxario[1]), quod Silvester patriarcha Romanus. Hoc ipsum testabitur vobis graecus historicus Nicephorus[2]). Deinde, quid putatis, erantne in vera fide sancti illi Romani patriarchae, quos orientalis ecclesia etiam actu colit, et in Kalendario habet? Dicetis utique, quod in vera fide fuerint. Audite ergo, quot Romani Pontifices, saltem in libro precatorio ante septem annos Kioviae impresso, inter Sanctos ponantur die 2. Januar. s. Silvester, Papa Romanus; 30. ejusdem s. Hippolitus; 13. Febr. s. Leo; 20. ejusdem s. Agathon; 11. Martii s. Gregorius; 16. ejusdem, s. Alexander; 8. Aprilis s. Coelestinus; 14. ejusdem s. Martinus, et 17. s. Agapetus; 2. Aug. s. Stephanus. Hi omnes, inquam, et plures alii, quos pro Sanctis Constantinopolitani, Alexandrini, Antiocheni, Jerosolymitani, Moschovitae habent, et nos colimus, Romani Papae fuerant. Necesse ergo est fidem illorum fuisse veram, et quod aeque necessario sequitur, Graecos cum illis unitos fuisse in fide, uti et vicissim Romanos cum Graecis, quum et isti omnes Sanctos, qui in ecclesia orientali floruerunt, colant, et venerentur.

Ecce carissimi! quam vera, et quam sincera fuerit in fide Unio Graecos inter et Romanos, simul nempe conveniebant ad Concilia, unanimiter pugnabant contra haereticos, nulla distinctio fuerat inter Sanctos, ipsi imperatores, ut filii patres venerabantur Romanos Pontifices.

---

[1]) In festo s. Silvestri ad diem 2. Januarii.

[2]) Nicephor., *Hist. eccl.*, l. 7, c. 35.

Tunc Unio fuit, unum ovile, unus pastor, et una fides, sicut Deus unus, et unum Baptisma, non obstante rituum et caeremoniarum diversitate.

Nunc e contra, o sanguineis lacrymis digna coecitas! dilacerata est inconsutilis vestis Christi! divisa est Christi sanguine quaesita Ecclesia! scissa est, ut moriente Christo templum Jerosolymitanum, fides illa unice salvifica, quam ipse Dei Filius docuit, Apostoli praedicarunt, martyres sanguine suo firmarunt, ss. Patres voce et scriptis contra portas inferi propugnarunt, denique Unio in fide, et caritate, pro qua idem Unigenitus Dei Filius oravit; quam s. Paulus per nomen Domini nostri Jesu Christi commendavit, pro qua plurimi sanctorum Patrum exilia passi sunt, carceres sustinuerunt, sanguinem fuderunt, animas ipsas, ut boni pastores, posuerunt. Illa, inquam, per 900 fere annos sollicite custodita Unio non tantum jam non servatur, sed velut satanica vox a nonnullis horretur, cum evidenti eorundem aeterna damnatione, quod iterum sanguineis lacrymis dignum. His intellectis scire, non dubito, cupitis, dilecti filii! quisnam ille fuerit, qui tam diu, tamque sincere ab omnibus ss. Patribus graecis custoditam cum Romanis in fide Unionem turbaverit? rescideritque, et qua ex causa? Dicam, si tamen me dolor loqui permiserit. Res sic accidit:

Circa annum a reparata salute 854 Bardas, Theodorae imperatricis frater, et Michaelis imperatoris avunculus, repudiata legitima uxore cum nuru sua vidua turpiter miscebatur. Quod quum s. Ignatius patriarcha Constantinopolitanus rescivisset, ac saepius, ut a flagitio desisteret eum monuisset, tandem nihil proficientibus monitis, ipso die Epiphaniae eum a sacra mensa repulit, sacrisque interdixit. Hoc videns Bardas, ut alter Herodes contra Joannem Baptistam, furere coepit contra s. Ignatium, nec quievit eousque, donec eundem ex throno patriarchali dejecisset, surrogato in locum ejus Photio eunucho, qui intra sex dies ex saeculari factus est patriarcha Constantinopolitanus, ordinatus a Gregorio, Syracusano Episcopo,

quem s. Ignatius de criminibus convictum damnaverat. Mox itaque novus patriarcha Photius auctore Barda, et fautore imperatore conciliabulum convocat, et s. Ignatium non tantum sede dejicit; sed etiam saevissime caesum ac verberatum ad insulam Lesbos in exilium mittit. Praevidebat autem Romanum patriarcham, qui tunc fuit Nicolaus primus, Ignatii partes suscepturum; quare ad illum legatos misit cum literis, in quibus petiit confirmationem, mentiendo Ignatium sponte renuntiasse patriarchatui. Imperator etiam suum Romam misit legatum cum aureo calice. Nicolaus autem Pontifex a legato s. Ignatii sincere de omnibus edoctus Photium cum omnibus, qui sibi in dejectione Ignatii consenserant, excommunicavit; nec multo post Michaeli imperatore occiso, successit in imperio Basilius, qui misso in exilium Photio, s. Ignatium revocavit, atque cum consensu Papae, ad quem legatos miserat, Concilium Constantinopoli anno 869 celebravit, ubi rursus Photius, etiam ab ipsis Graecis damnatus, Ignatius vero in patriarchatu confirmatus fuit: frustra itaque ter, quaterve, a Romanis Pontificibus sui confirmationem petens Photius, eos calumniari, et incusare coepit maxime, postquam a Leone imperatore graeco, ut imperii et ecclesiae turbator in monasterium detrusus fuisset, ubi etiam paulo post vivere desiit. Et hic primus initia dedit scissioni nunquam satis deflendae. Eum circa annum 1042 secutus est Michael Caerularius, patriarcha Constantinopolitanus, qui ab imperatore Michaele Paphlagone de conspiratione convictus in monasterium relegatus fuerat; hic, inquam, novus, et ambitiosus patriarcha, ubi titulum oecumenici sibi a Pontifice Leone negatum intellexisset, subjectionem, quam secundum canones eidem debebat, et Graeci alii patriarchae praestabant, excussit ecclesiamque orientalem ab occidentali penitus separavit. Verum ubi superbia elatus se imperatori parem dictitare, ac erga hunc, uti erga Pontificem nullam reverentiam habere coepit, a Comneno imperatore in insulam Propontidis relegatus, in moerore vitam suam finivit. Rediverunt quidem, iterum ad

Unionem Graeci cum Romanis in Concilio Lugdunensi, circa annum 1275, at rursus ab ea defecerunt. Rediverant et in Synodo Constantinopolitana tempore Joannis Becci patriarchae, ac iterum ab ea defecerunt. Tandem in Concilio Florentino ultimo uniti sunt, cui Unioni subscripsit Joannes Paleologus imperator, et Josephus patriarcha Constantinopolitanus, atque omnes graeci Episcopi, qui praesentes fuerant in concilio, excepto Marco Ephesino Episcopo, qui ante imperatorem ad Orientem reversus, associatis sibi quibusdam monachis, maxime vero illis Abbatibus, qui ad Concilium eligendos se putabant, nec tamen electi sunt, contra initam cum Romanis Unionem debachari coepit, eamque contra imperatoris, et complurium Episcoporum conatum rescidit penitus, Photii, et Cerularii erroribus, non modo renovatis, sed et adauctis.

Verum, o inscrutabilia Dei judicia! vix 14 ab Unione cum Romanis inita elapsi sunt anni, quum tot, tantorumque imperatorum sedes Urbs Constantinopoleos 1123. a dedicatione sui per Constantinum Magnum facta, in Turcarum potestatem venit, una cum totius orientalis imperii mole, ita nempe justissimo Dei judicio factum est, ut quos pudebat Christi Vicario Romano Pontifici in terris subesse, nunc Mahometi subsint; qui renuebant fidem cum Romanis, nunc mansionem in imperio pecunia emant a Turcis; qui dominari volebant christianis, mancipia facti sunt paganorum.

Haberet sane, quod amare defleat Jeremias propheta, si resurgeret a mortuis; quin ipse Christus, ut olim Jerusalem cum Judaeis, ita nunc Graecos cum Constantinopoli, haberet quod defleat. Videret enim in magnifica illa et Salomonico templo pari s. Sophiae ecclesia, non sua, sed Mahometis radiare insignia; videret non fidelis ministri sui Joannis Chrysostomi patriarchalem tiaram, sed Turcicam csalmam, audiret non angelicum, et ter sanctum Trisagion concini, sed paganos boare, verbo Mahometem coli videret, ubi Sanctissima Trinitas prius adorabatur. Nihil dico de profanatis aris, confractis sacris vasis, con-

culcatis imaginibus, direptis ecclesiarum thesauris, pollutis monialibus, corruptis virginibus, dispersis monachis, venalibus episcopatibus, et ipsis patriarcharum sedibus: verum illud repeto, terram Christi et martyrum sanguine rigatam Turcicis calcari pedibus, et nonnisi zizania aeterno igni comburenda, germinare. Huc nempe quorundam Constantinopolitanorum patriarcharum caeca ambitio, non minus sanctam, quam doctam praecipitavit Graeciam, utinam non simul et in infernum, neque enim Photius, neque Caerularius, neque Marcus Ephesinus ab ipsis Graecis pro Sanctis habentur[1]), uti habetur Ignatius, Stephanus, Antonius, et plurimi alii[2]), qui in Unione fidei cum Romanis per semitas antiquas incedentes, invenerunt refrigerium animabus suis.

Quod refrigerium ut et vos animabus vestris inveniatis, scire vos oportet, quaenam sint dogmata illa, in quibus non uniti dissentiunt ab unitis? seu in quibus discrepant moderni Graeci a Romanis? En illa singillatim:

I. Quod Romanus Pontifex sit Vicarius Christi, et caput, atque rector totius Ecclesiae per Orbem diffusae. II. Quod Spiritus sanctus procedat a Patre et Filio tanquam ab uno principio. III. Quod in s. liturgia, tam vere transsubstantietur in corpus Christi panis azymus apud Romanos, quam fermentatus apud Graecos. IV. Quod animae justorum ex hac vita migrantes mox coelum conscendant, Deumque cum Angelis intueantur, animae vero in peccato mortali decedentium absque dilatione ad aeterna supplicia transeant. Eorum autem animae, qui in peccato veniali, aut poenae temporalis debito moriuntur, infernales quidem poenas evadant, in beatorum sedem tamen (in quam coinquinatum nihil intrabit) non prius admittantur, quam poenis temporalibus, ex quibus viventium suffragiis liberari possunt, ab omni macula purgentur. In his, inquam, quatuor punctis dissidium est inter Graecos modernos et Romanos.

---

[1]) Recole quae superius animadvertimus p. 815.
[2]) Cfr. supra p. 814.

Vos ne decipiamini, rursus interrogate de semitis antiquis, Patres et Majores vestros, qui in coelo jam existentes non vos decipient, ut alii impostores; sed veritatem dicent vobis, ut itaque de mortuis recte sentiatis. Interrogate Patres vestros, s. Basilium, et s. Chrysostomum, et uterque in sua liturgia dicet vobis, orandum esse pro defunctis, non utique pro illis, qui in coelo sunt; nam illi nec patiuntur aliquid mali, nec sperant ultro aliquid boni, utpote possidentes summum bonum, quod est Deus; neque etiam pro illis, qui sunt in inferno, illi enim teste Apostolo Paulo: poenas dabunt in interitu aeternas. Pro illis ergo oramus, eleemosynas damus, et liturgias celebramus, qui tertio in loco, a coelo et inferno distincto, ad tempus reservantur, et a maculis suis purgantur. An vero Sancti sint in coelo? mortalis vero peccati rei in inferno? ille solus dubitat, qui s. Nicolaum non secus dicit esse extra coelum, quam Arium extra infernum: quod vel cogitare blasphemiam esse vos ipsi fatemini.

De transsubstantiatione porro panis azymi in verum Christi corpus apud Latinos, ut fermentati apud Graecos, si vobis aliquod suboriatur dubium, suffert illud authoritas sancti et oecumenici Concilii Florentini, in quo praesentibus et consentientibus Joannne Paleologo, imperatore graeco, Josepho, patriarcha Constantinopolitano, Isidoro Archi-Episcopo Kioviensi, et totius Russiae Metropolita, nec non plurimis Episcopis graecis statutum atque decretum est, ut quaelibet ecclesia proprium servet ritum; gravissimeque prohibitum est, ne latini sacerdotes in fermentato, graeci vero in azymo consecrare praesumant, sed et sub utriusque panis specie verum Christi corpus profiteantur, modo uterque sit triticeus, quod de substantia sacramenti requiritur.

De incomprehensibili autem Sanctissimae Trinitatis mysterio suaderem vobis cum sancto Paulo omnem intellectum in captivitatem redigere in obsequium Christi (II. Corinth. 10, 5), nec vobis altiora scrutari, ne opprimamini a gloria.

Interim uti de aliis, ita et de hoc fidei dogmate, an nempe Spiritus sanctus a Patre et Filio procedat? Interrogate Patres vestros, et dicent vobis. Interrogate s. Cyrillum Alexandrinum patriarcham, et sensum suum his verbis dicet vobis: quandoquidem Spiritus veritas nominatur, Christus autem veritas est, sed et perinde quoque ab illo, atque a Deo Patre procedit[1]). Interrogate s. Athanasium Magnum, et respondebit: Ex Patre procedere dicitur, quia ex verbo, quod ex Patre esse conceditur effulget, et ab eodem mittitur, ac datur[2]). Interrogate s. Nyssenum, et reponet: Spiritus Filii dicitur, quia ab eo accepit, ab eoque procedit, et ex eo est, quemadmodum ex Patre[3]). Interrogate s. Augustinum, qui licet latinus fuerit Episcopus, ab ecclesia tamen orientali pro Sancto habetur, et colitur, et dicet vobis de utroque procedere Spiritum; sic docet: quia ipse Filius, ait, de Patre procedit, et quum resurrexisset a mortuis, et apparuisset discipulis suis, insufflavit, et ait: Accipite Spiritum sanctum, ut eum etiam de se procedere ostenderet[4]). Interrogate supra memoratum graecum imperatorem Joannem Paleologum, qui, ut dixi, cum primis Episcopis graecis in laudato Concilio Florentino sponte ac libere professus est, quod Spiritus s. ex Patre et Filio aeternaliter sit, et ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit.

Hos, inquam, et alios Majores vestros interrogate; et nisi ab illis dissentire velitis, Spiritum sanctum ex Patre et Filio, ut uno principio procedere fateamini est necesse.

Ultimum, in quo moderni Graeci a Romanis dissident, dogma est, utrum nempe Romanus Patriarcha sit Vicarius Christi et caput totius Ecclesiae, consequenter potestate major patriarchis Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno et Jerosolymitano? De hujus articuli fidei veritate,

---

[1]) Cyrillus in *Epist. ad Nestorium de Excom.*
[2]) Athanas. *Epist. 1. ad Serapi.*
[3]) Gregor. Nyssenus *hom. super Pater noster.*
[4]) Augustin. *de Trinit.* l. 15, c. 26.

si Scripturam Sacram, Concilia, Patres, et imperatores graecos interrogare volueritis omnes, finem vix habitura est praesens oratio. Nam unum visibile caput, et unum rectorem in Ecclesia debere esse, et illi fatebuntur, et vos infitiari haud potestis, qui videtis nullam communitatem absque aliquo directore esse, sic enim regnum dicitur a rege, exercitus a supremo belliduce, comitatus, oppida, et pagi a judicibus, imo quaelibet domus a suo patrefamilias; et quod plus est, ipsi latrones contra divinas et humanas leges viventes, unum inter se habent directorem.

Et hoc quare? Ideo utique, ut omnes et singuli unum eundemque, seu benefactorum suorum remuneratorem, seu delictorum vindicem habeant, ne videlicet suo quisque pro libitu vivens et agens sua quaerat semper, non vero, quae Dei, et proximi sunt.

Nec mirum id in humanis, quum Deus inter ipsos Angelos principem Michaelem Archangelum esse voluerit; solum Moysem Israelitis ducem praefecerit; unicum Saulum regem ipsis constituerit. Denique, ut ipse unus in essentia omnia conservat et gubernat, ita voluit omnes status hominum per suos gubernari praepositos, praecepto addito, ut omnes illis subjiciantur obediantque. Si igitur omnes, ut ipsi videtis, communitates ex ipsius Dei dispositione a suis diriguntur praepositis, nec una earum duos aut plures ejusdem potestatis et authoritatis habet rectores; an de Christo id cogitare possumus, quod is post gloriosam in coelum assumptionem, Ecclesiam suam ex diversis nationibus, et linguis adunatam absque omni capite et rectore permiserit? aut plures eidem cum summa potestate praefecerit? Id de Christo cogitare quum ipsa sana ratio prohibeat, illud inquirendum restat, quisnam ergo post Christum sit Ecclesiae caput atque rector? Respondebit ipse primus Christus, Petrum Apostolum ita alloquens: Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam (Matth. 16, 18). Item eidem Petro dixit: Pasce oves meas (Joan. 21, 17); nec non pro fide ejus oravit, dicens: Ego

autem oravi pro te, ne deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos (Luc. 22, 33).

Ecce carissimi filii! ex duodecim Apostolis super solum Petrum dicit se aedificare Ecclesiam suam Christus Dominus. Illi soli committit oves suas pascendas, pro illius solius fide rogat, ne deficiat; imo, ut ille alios fratres confirmet. Quid aliud, quaeso, per haec verba nobis innuit, nisi quod Petrum Apostolum caput et rectorem Ecclesiae suae constituerit? et hoc ideo, quia teste s. Matthaeo omnium Apostolorum primus s. Petrus Christum Filium Dei vivi esse confessus est. Audite hac de re s. Cypriani Episcopi et martyris, qui die 2. Octobris a Graecis colitur, testimonium: Super illum (nempe Petrum) unum aedificat Ecclesiam suam Christus, et illi pascendas mandat oves suas. Et quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, tamen ut unitatem manifestaret, exordium ab unitate proficiscitur, et primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia et cathedra una monstretur.

En primatus Ecclesiae et cathedrae unitas in Petro, nec id solus s. Cyprianus dicit, verum et alii omnes ss. Patres docent.

Quum itaque s. Petrus 25 annis Romae commissam sibi Christi Ecclesiam gubernaverit, ibidemque sanguinem suum pro illa fuderit, consequens est, s. Linum, qui illi successit, in cathedra successisse et in potestate primatus Ecclesiae, Lino s. Cletum, huic s. Clementem, et sic per omnia saecula usque ad modernum patriarcham Clementem XIII.; nec facile quis alter dubitavit de hac Romanorum Pontificum in potestate primatus successione, praeter Lutherum et Calvinum, quorum sectam vos utique execramini. Quia tamen et moderni Graeci pernegant, Romanum Pontificem esse caput Ecclesiae, in quo cum dictis haereticis conveniunt, vos iterum ne decipiamini, non modernos, sed antiquos Patres graecos, Concilia item, et imperatores interrogate, et omnes uno ore dicent nobis, Romanum Pontificem caput esse Ecclesiae, consequenter

majorem aliis patriarchis; sic 318 Patres in Concilio Nicaeno congregati, haec confessi sunt de Romano patriarchatu. Ecclesia Romana semper habuit principatum[1]).

In Constantinopolitano primo 150 graeci Patres hunc canonem statuerunt: Episcopus Constantinopolitanus habeat priores honoris partes post Romanum Episcopum (Can. 3). In Synodo demum Chalcedonensi 630 Patres agnoverunt et dixerunt: Videmus, inquiunt, ante omnia primatum, et praecipuum honorem secundum canones Dei amatissimo Archiepiscopo veteris Romae conservari (Actio 16); canon vero secundum quem dicunt isti ss. Patres primatum conservari Romano Pontifici, inter reliquos est; et ille canon quartus Concilii Sardicensis, qui sic sonat: Si quis Episcopus ab omnibus Coëpiscopis depositus appellet, et recurrat ad Beatissimum Romanum Episcopum pro justitiae administratione, in ejus interim episcopatum nemo sufficiatur, donec depositi causam examinabit Romanus, finaliterque decidet. Sic appellavit, et recurrit ad Romanum patriarcham Julium s. Athanasius, Alexandrinus patriarcha; s. Chrysostomus, Constantinopolitanus patriarcha ad Innocentium Papam; Theodoretus ad Leonem; Maximus ad Martinum; s. Ignatius, ut jam audivistis, ad Nicolaum Pontificem, quod utique non fecissent, nisi potestatem Romani patriarchae supra se agnovissent: uti nunquam recurrerunt et appellarunt Romani Pontifices ad patriarcham Constantinopolitanum, aut aliquem alium.

Patres, ne infinitus sim, in testimonium vocare praetermitto; sufficiat ex illis s. Irenaeus, qui sic scribit: Ad Ecclesiam nempe Romanam propter principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, qui sunt undique fideles[2]). Item s. Cyrillus Alexandrinus in hunc modum scribens: Oportet nos tanquam membra caput sequi Romanum Pontificem, et Apostolicam Sedem, a qua debemus petere, quid credere, et sentire debeamus, ac tenere:

---

[1]) Ita lectus est Canon. 6. Concil. Nicaen. in Synodo Chalcedon. act. 16.

[2]) Iren. Libr. 3., c. 3.

quia ipsius est tantum confutare, redarguere, confirmare et ligare[1]). Nec non s. Theodoretus magnus Studites, ita ad Romanum Pontificem Paschalem scribens: Audi Apostolicum caput, a Deo electe, pastor ovium Christi, claviger regni coelorum, petra fidei super quam aedificata est catholica Ecclesia. Nam tu es Petrus, Petri Sedem exornans, et gubernans, tibi namque dixit Deus Christus noster: et tu quandoque conversus confirma fratres tuos[2]).

Item ad Michaelem imperatorem ita loquitur: Si vero aliquid dubitare, vel non credere videtur, vestrae divinae magnificentiae ejus rei explicatio a Pontifice pie expostulanda est. Jubeat a veteri Roma capere declarationem, ut a principio a Patribus nostris est traditum. Ea, o Christi imitator imperator, inter omnes ecclesias Dei summum et supremum obtinet locum, cujus Petrus tenuit primam Sedem[3]). — Horum, aliorumque sanctorum Patrum, testimoniis subscribunt Graeci, Romani patriarchae super omnes alios primatum agnoscentes et declarantes, ut potestatem ab ipso Christo Domino institutam.

Quos inter primus ille christianus imperator Constantinus Magnus, sequentem in modum de Romano patriarcha, qui tunc s. Silvester erat, et ejus successoribus scribit, statuitque: Volumus, inquit, ipsum (Silvestrem) Principem Apostolorum, et successores ipsius ex ejus persona primos apud Deum esse Patres et defensores. Et sicut nostra imperialis potestas in terris colitur et honoratur, ita ejus S. R. Ecclesiam veneranter honorari decernimus, et amplius quam nostrum imperium terrenumque thronum, Sedem sacratissimam Beati Petri gloriose exaltari. Sancimus etiam, ut principatum teneat, tum super quatuor Sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Jerosolymitanam, Constantinopolitanam, quam etiam super omnes in universo orbe terrarum ecclesias Dei, et Pontifex, qui per tempora

---

[1]) Cyrillus Alexandr. *punct. in Thesauro.*

[2]) Alia in eandem sententiam ex Theodoro Studita exhibuimus Kalendarii t. I., pp. 321—326.

[3]) Cfr. Kalendarii t. I., pp. 323.

ipsius s. Romanae Ecclesiae exstiterit celsior, et princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat, et ejus judicio quae ad cultum Dei, vel fidem Christianorum, vel stabilitatem procurandam pertinent, disponantur; aequum enim est, ut ibi divina lex obtineat apicem et primatum, ubi s. legislator Christus Jesus, Salvator noster, b. Petrum jussit cathedram tenere, et ubi is crucis patibulum passus beatae mortis calicem bibit.

Subscribit hujus sancti et magni imperatoris declarationi Justinianus imperator, et in Novella 1030. haec dicit: Sanctissimum veteris Romae Papam primum esse omnium sacerdotum, Constantinopolitanum vero secundum locum obtinere post Apostolicam Sedem.

Taceo alios pientissimos Orientis imperatores, qui Romani patriarchae super omnes potestatem agnoverunt, et professi sunt. Ex hucusque enim adductis sacrorum Conciliorum, Patrum atque imperatorum testimoniis liquido et clare intelligere potestis, Romanum patriarcham Vicarium esse Christi, caput et rectorem Ecclesiae per universum diffusae.

Et haec sunt dogmata illa, in quibus, ut praemisi, dissentiunt uniti a non unitis. Primum nempe: quod Romanus patriarcha sit caput Ecclesiae. Secundum: quod Spiritus s. procedat a Patre et Filio tanquam ab uno principio. Tertium: quod panis azymus non minus transsubstantietur in verum corpus Christi, quam panis fermentatus. Denique, quod animae justorum absque omni remora in coelum suscipiantur; animae vero impiorum citra ullam dilationem ad inferos detrudantur; eorum vero, qui in peccato veniali, aut cum debito temporalis poenae ex hac vita decedunt, ad tempus reserventur purgenturque.

His quatuor fidei dogmatibus a Photio, Caerulario et Marco Ephesino negatis, et male intellectis, sponte, ac libere in jam laudata Synodo Florentina subscripsit imperator Paleologos, patriarcha Josephus aliique quam plurimi Patres graeci, reservato, observatoque ritu ecclesiae orientali proprio. Neque unquam Latini adlaborarunt,

Graecos in ritu unire, seu prohibere, ne consueta jejunia, festa, item et alias caerimonias observent; quin imo Romani patriarchae Graecis quidem antiqui ritus observantiam semper mandabant, Latinis vero ne eos turbent, districtissime prohibebant hodieque prohibent.

Ex quibus omnibus istud consequitur necessarium: Quod nempe Unio cum Romanis in fide, non in ritu sit necessaria ad salutem, quodque sine illa nemo salvus esse possit, teste enim Apostolo Paulo: fides Romanorum annunciatur in universo mundo, quin fides eorum fuit fides Pauli, ut ipse scribens dicit: desidero simul consolari in vobis per eam, quae invicem est fidem vestram atque meam (Rom. 1, 12), quae utique fuit catholica, et illa, de qua ipse Christus dixit, quod portae inferi non praevalebunt adversus eam, et pro qua oravit, ne deficiat. Quum itaque eodem Apostolo teste: sine fide impossibile sit placere Deo, et sit tantum unica, ut unus Deus, et unum baptisma, clarum est, extra illam salutem consequi neminem posse. Ipsi enim judicate, carissimi filii! an membrum a capite, et corpore divulsum vivere possit? an ramus ab arbore resectus fructificare queat? an rivulus a fonte praeclusus fluere valeat? Non utique, ut ipsi experimini; atqui teste s. Cypriano Ecclesia super Petrum fundata, est unum corpus, nos vero membra; est arbor, nos rami; est fons, nos rivuli[1]). Nulla itaque nobis salus, si ab ea rescindamur. Nam ut idem s. Pater dicit: non pervenit, inquit, ad Christi praemia, qui reliquit Christi Ecclesiam.

Et haec causa fuit, dilectissimi filii! quod ipse Christus Patrem coelestem, ut omnes fideles in unitate fidei conservet, his oraverit verbis: Pater sancte! serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos, non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt, per verbum eorum in me; ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis

---

[1]) Cyprian. *de unit. Eccl.*

unum sint (Joan. 16). Ecce! quo modo ipse Dei Filius pro unitate fidei, et caritatis Deum Patrem oraverit; quod ipsum et discipulus ejus s. Paulus Apostolus his verbis a Corinthiis et omnibus Christi fidelibus petiit, dicens: Obsecro vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata; sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia.

Haec fuit causa, quod tam sollicite, tamque illibate Graeci cum Romanis Unionem in fide conservaverint semper, ut intellexistis ex testimoniis S. Scripturae, sacrorum septem Conciliorum generalium, ss. Patrum, et imperatorum graecorum. Quia nempe sciverunt, unum esse ovile et unum Pastorem, Christum quidem in coelis, Romanum vero patriarcham ejus Vicarium in terris, cujus potestati et directioni dum Photius, Caerularius, Marcus Ephesinus, et sequaces eorum contra Christi praeceptum et ss. Canonum statuta subesse noluerunt, non tantum ex ovili Christi exiverunt, sed et totum Orientem in Turcarum potestatem redegerunt. Felices illi, qui in Conciliis Lugdunensi et Florentino ut errantes oves ad suum pastorem rediverunt, omnia illa professi, quae ab Apostolorum tempore per 900 fere annos tota profitebatur orthodoxa Graecia; illi e contra infelicissimi, qui absque capite et directore, quid credant? quidve observent? ignorantes, hinc inde oberrant, similes ovibus illis, quae pastoribus destitutae, ubi minime opinantur, in praedam cedunt lupis.

Quapropter, filii dilectissimi! qui hoc maxime anno eratis sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad Pastorem et Episcopum animarum vestrarum (I. Petr. 2, 24), state in fide, quam Patres et Majores vestri tenuerunt, nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, ut non sitis parvuli fluctuantes (Ephes. 4, 14), et circumferamini omni vento doctrinae in nequitia hominum, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi (Gal. 1, 7), rebelles Deo et regi. Illis inquam nolite credere; quaerunt enim, quae sua sunt, et non quae Jesu Christi. Non vos, sed vestra habere volunt, quod ipsi experti estis, sed cre-

dite sanctissimis illis Patribus graecis, quorum testimonia de semitis antiquis Unionis in fide Graecorum cum Romanis audivistis hucusque. Illis credite, illorum vestigiis insistite, et invenietis refrigerium animabus vestris.

Neque persuadeatis vobis, quod Romanus patriarcha aut Clementissima regina et Domina vestra vos in ritu antiquo turbare velint, seu prohibere ne jejunetis, ne festa observetis, ne sub speciebus panis fermentati communicetis etc.; haec enim omnia illibate a vobis servari volunt, mandant, et praecipiunt. Imo et qualiternam defendat Pontifex ritum vestrum, urgeatque per vos observandum, audite. „Injusta (inquit ille) et fallax Ecclesiaeque paci atque unitati contraria est eorum judicandi ratio, qui Latinorum tantum modo Ritualium notitiam habentes, nec aliud scientes, praeter ea, quae tradiderunt nonnulli ex nostris scriptoribus nostrarum quidem rerum periti, sed graecarum consuetudinum rudes, ejusque rationis ignari, quam semper cum ipsis secuta est Apostolica Romana Sedes, non dubitarunt in sacris Graecorum ritibus, ea omnia damnare, quaecunque latino ritui conformia et consentanea non reperiebant[1])“.

Clementissima autem regina, et Domina vestra omnia illa privilegia, quae a pientissimae memoriae progenitoribus suis, gloriosissimis nempe imperatoribus et regibus, Leopoldo, Josepho, Carolo, in favorem vestrum emanata sunt, benignissime confirmare dignata est. Unionem ergo unice quoad regulam fidei et morum, tam Pontifex, quam et Sua Majestas desiderat, non item quoad regulam disciplinae: Neque vos Latinos, sed Catholicos esse vult. Hoc inquam vobis persuadeatis, neque si quis aliter vobis suadere velit credatis, sed obmutescere faciatis imprudentiam hominum ignorantium res ecclesiae orientalis, quae non in fide, sed in ritu discrepat ab occidentali, ut ex evidentissimis Patrum testimoniis vidistis. Episcopos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei (Act. 20, 28), non

[1]) Benedict. XIV. Constitut. edita an. 1756, §. 7.

vero lucrum suum quaerentes impostores. Ad Episcopum itaque si quod vobis suboriatur dubium, recurrite; illum consulite; nam teste s. Cypriano: Episcopus est in Ecclesia, et Ecclesia in Episcopo, et si quis cum Episcopo non est, in Ecclesia non est. Hoc autem dico vobis, primo quidem ideo, ut sive absens audiam de vobis, quia statis in uno Spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii, gaudium meum in vobis sit (Philip. 1, 27). Secundo vero ideo: quia scio, quod olim s. Paulus praescivit, et ut sibi caveant Ephesios praemonuit: Quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi; imo ex vobis ipsis consurgent viri loquentes perversa, ut vos abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, carissimi filii, memoria retinentes, quoniam omnia ostendi vobis, quae vos de s. Unione scire, et credere oportet, et quidem tam orthodoxe ostendi vobis, ut cum sancto Paulo ausim dicere et dico: Si quis vobis evangelizaverit, praeter id, quod accepistis: anathema sit. (Gal. 1, 9).

C.

Instructio pro Ruthenis unitis Dioecesis Agriensis

post visitationem canonicam an. 1749 peractam sub Episcopo Francisco Bárkoczy[1].

Animadversio praeambula. — Episcopi dioecesim visitantis munera Concilium Tridentinum *sess. 24. c. 3. de reform.* describit his verbis: *Visitationum praecipuus sit scopus sanam orthodoxamque doctrinam, expulsis haeresibus, inducere; bonos mores tueri, pravos corrigere; populum cohortationibus et admonitionibus ad religio-*

[1]) Franciscus Bárkoczy, Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnus, notante Katona, *Hist. reg. Hung.*, t. 39, pp. 936—937, ab immis praefecturis sacris ad principem infulam Hungariae pervenit. Agriensibus sacer curio datus a. 1734, Scepusiensis praepositus a. 1740, praesul Agriensis a. 1745, metropolita Strigoniensis et regni primas a. 1761, diem extremum obiit a. 1765. Sed ipsum lege quem citavimus Katona l. c. — Prosperitatis Ruthenorum studiosus ut erat, in Seminario suo Agriensi fundationem pro sex alumnis Munkácsensibus erigendam curavit anno 1754.

nem, pacem innocentiamque accendere; caetera prout locus, tempus et occasio feret, ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituere. Cui gravissimo officio episcopali satisfacturus, Franciscus Bárkoczy canonicam dioeceseos visitationem instituit anno 1749, eaque peracta fusiorem *instructionem pro Ruthenis* conscripsit, qua cuncta singillatim est complexus, quae spectatis rerum adjunctis necessaria censuit, ut etiam inter fideles ritus graeci intra fines dioeceseos Agriensis existentes omnia fierent secundum ea quae sacris legibus sunt constituta[1]. Praeclarum est apostolici zeli, pastoralis sollicitudinis eximiaeque doctrinae monumentum, quod quia nunquam fuit promulgatum nec spes est, fore ut lucem aliquando aspiciat, visum est illud hic referre, ne intercidat ejus memoria. Brevitatis causa tamen praeter operis *ἀρχοτέλειαν* et caput 10, quod est *de Unione*, solos capitum titulos repraesentamus eosque desumptos ex exemplari quod Strigonii in Archivo primatiali servatur msc. Fasc. 4. N. 94[2].

Primo.

De Ruthenorum Unione.

Ingressus.

Gens, quam Domino perfectam parare, officio nostro id cumprimis exposcente, intendimus, gens est Ruthenica dioeceseos nostrae terminis late comprehensa, gens felix, gens electa, gens consortio sanctae et unice salvificae fidei altero abhinc saeculo coelitus decorata. Audivit Romanae Ecclesiae gemitum, ad ubera matris filium ab errore revocantem et dicentem: *Revertere Sunamitis; revertere, ut intucamur te*- audivit et obedivit. Haec Unio Ecclesiae Dei inaestimabilis gaudii rorem infudit, dum isthaec natio procul a matre, procul a legitimo pastore vagabunda in unum acceptabilem Christi populum est adunata *Ecce, quam bonum, et jucundum, habitare fratres in unum!* O si reliquis quoque septemtrionalibus Ruthenis et orientalibus graecis Oriens ex alto luceret, et cum orthodoxis in unius aulae collecti gremio de matris Ecclesiae ubere fluenta doctrinae salutaris haurirent! tunc ejus uterus sobole geminata concresceret, et anxiae caritatis ardorem affluentis laetitiae refrigeraret irriguo. Sed eheu! divisi sunt, et non sunt compuncti. Contritio sacra est in Jerusalem Ecclesiae de gentibus congregatae; divisa est in Judam et Israel, in Jerusalem et Samariam. Et ecce! Quum Orientalium nefario schismate involuta, ab unitate

---

[1]) Errorum atque abusuum in visitatione detectorum longum catalogum texuit Episcopus, (apud Duliskovics, III., pp. 139—143), quibus tollendis instructionem destinavit.

[2]) Complectitur columnas 145 in magno, ut vocant, folio scriptas.

Sedis Apostolicae discessit, statim privilegio caruit libertatis, et quae libera fuerat, facta est ancilla saecularis potestatis; ut justo Dei judicio, quae noluit agnoscere Petri primatum, toleraret invita saeculare dominium; sub quo non modica contemnens, paulatim decidens, fidem haud integram profitens, bellorum cladibus attrita, gentibus est ejecta. Ruthenorum natio e schismate feliciter evoluta ut inaestimabilem Unionis, quam adepta est margaritam, et ex aequo aestimet, et cauta custodiat, et abyssum, unde emersit, execretur, aperiendus est fons schismatis, quod Ruthenum hujus dioecesis populum mirum in modum haud ita pridem devastavit.

Caput 1. De schismate Graecorum, ac de ejus fonte.
Caput 2. Errores schismaticorum. De processione Spiritus s. a Filio.
Caput 3. De azymo et fermentato.
Caput 4. De Romano Pontifice.
Caput 5. De purgatorio.
Caput 6. An spiritus justorum corpore soluti, et nulla purgatione egentes clare Deum videant post obitum?
Caput 7. De fornicatione a Deo prohibita.
Caput 8. De jejunio Graecorum et Latinorum.
Caput 9. Reliqui schismaticorum errores breviter refelluntur.
Caput 10. De Unione Ruthenorum.

Molliantur jam sermones nostri super oleum; vos enim regressos a schismate Ruthenos alloquimur, qui in coelo nostro stellae estis manentes, in ordine vestro pugnantes contra Sisaram cum Ecclesia latina pia matre, et magistra vestra. Humanae ratiocinationis fiduciam exsuperat, quod mens illa sanctissima infinitae gloriae radiis circumsessa, vos — relictis tot orientalibus populis in Photianae hydrae faucibus — ex immani caliginis abysso exemerit in libertatem filiorum Dei assertos.

Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux estis in Domino. Volvebatur scilicet annus restitutae salutis 1649, quo piae recordationis antecessor noster Georgius Jakusics, fusum ingenti numero per dioecesim Agriensem Ruthenorum clerum, et populum diro schismate ab Ecclesia Dei unice salvifica avulsum ingemiscens, apostolico prorsus zelo accensus, omnem operam eo contulit,[1]) ut palantes sine legitimo pastore oviculas ad caulam Domini reduceret. Votis pium Numen annuit; anno enim praedicto Rutheni a schismate ad obedientiam Apostolicae Sedis regressi sunt. Quos postea anno 1660 primas regni Hungariae Georgius Lippay synodali judicio ad Unionem recepit. Applausit tanto ovilis Domini incremento cathedra s. Petri, et redeunti ad patris et matris amplexum filio protulit stolam primam, vitulum saginatum appensit,

[1]) Cfr. supra pp. 822 et 825.

dum Ruthenos ad communionem sacramentorum Ecclesiae benevola admisit. Neque his contineri finibus poterat Apostolicae Sedis in gentem Russicam amor; sed saeculo priore labente, cooperatione Episcoporum Agriensium, Josephum de Camillis, re et titulo Vicarii Apostolici ad districtum Munkácsiensem expedivit, qui ut ecclesiastico charactere amplius bono Unionis fulgeret, consecratus est in Episcopum, non Munkácsiensem, sed Sebastenum in partibus infidelium,[1]) fixitque residentiam de collatione regia ad oppidum Munkács: qui tametsi omnimodam superioritatem Episcopi Agriensis, in cujus dioecesi moraretur, et in omnibus tanquam a vero suo ordinario judice et dioecesano dependentiam jurejurando agnoscere et vovere debeat, neque sine hujus consensu (juxta sacrorum canonum placita, ut postea ostendemus) quicquam exercere queat, cum annutu tamen Agriensium Episcoporum pro salute Ruthenorum excubat, et ecclesiae sanctae mysteria orientali ritu dispensat.

Exultavit sacratissimus quondam princeps Romanorum imperator, et apostolicus Ungariae rex Leopoldus gentem hanc lethargum excussisse; idcirco anno 1699 diploma edidit, quo eorum quicunque per ditiones altefatae sacratissimae Majestatis ex Ruthenis, Valachis et Rascianis facta professione fidei a schismate recederent, eorum, inquam sanctae Romanae ecclesiae unitorum tum ecclesiae ipsae, tum ecclesiasticae personae, tum earum res, eadem prorsus immunitate ecclesiastica gaudere debeant, qua ecclesiae, ecclesiasticae personae, et res fidelium sanctae Romanae Ecclesiae latini ritus ex sacrorum canonum praescripto, et terrenorum principum indultu frui, gaudereque dignoscuntur. Ad petram igitur, supra quam Dominus Ecclesiam suam aedificavit; ad montem sanctum, in quo habitare beneplacitum est Deo; ad matrem et magistram omnium ecclesiarum Rutheni singulari Dei beneficio rediistis. Agnoscite sapientiam illam, quae attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter; agnoscite divitias bonitatis illius, qui corda vestra divino lumine illustravit, ut intelligeretis membra, quae capiti non cohaerent, divulsum a vite palmitem, rivum a fonte rescissum arescere, Deum patrem non habere, qui Ecclesiam matrem non habuerit. Corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem; agite et implete desiderium matris vestrae, ut corde, ore ac opere, quod Unio sacra efflagitat, faciatis. Ne vero pastorali nostrae sollicitudini deesse videa-

---

[1]) Σεβαστή, *Sebaste*, *Augustae* nomine ab Augusto Caesare decorata, hodie *Sevasta* et *Seveste*, sedes episcopalis est Ciliciae primae sub Tarso metropoli, de qua videri poterit Moroni, *Dizionario*, t. 63, p. 139. Eam ultimus obtinuit Celsissimus Episcopus et princeps Brixinensis, Rmus. D. Simon Aichner, quum in Episcopum auxiliarem Ordinarii Brixinensis pro Vicariatu Vorarlbergensi deputaretur anno 1882.

mur, accipite ea, quae circa sacramentorum administrationem praescribuntur, et de necessariis circa gubernium ecclesiarum vestrarum provida deliberatione a nobis, ut sequitur, statuuntur.

Secundo.

De sacramentis.

Caput 1. De sacramentis in genere. — *§. 1.* De sacramentorum numero. — *§. 2.* De efficacia et virtute sacramentorum. — *§. 3.* De charactere sacramentorum. — *§. 4.* De reverentia sacramentis habenda.

Caput 2. De baptismo.

Caput 3. De confirmatione.

Caput 4. De eucharistia. — *§. unic.* De s. Liturgia.

Caput 5. De poenitentia. — *§. 1.* De sigillo sacramentali. — *§. 2.* De indulgentiis.

Caput 6. De extrema unctione.

Caput 7. De sacramento ordinis. — *§. 1.* De prima tonsura et quatuor minoribus. — *§. 2.* De subdiaconatu et diaconatu. — *§. 3.* De presbyteratu. — *§. 4.* De dotibus in ordinando requisitis. — *§. 5.* De ordinatione Ruthenorum in dioecesi Agriensi.

Caput 8. De sacramento matrimonii. — *§. 1.* De solemnitatibus matrimonii. — *§. 2.* De impedimentis, et quidem impedientibus tantum. — *§. 3.* De impedimentis dirimentibus.

Tertio.

De cura animarum.

Caput 1. De statu animarum.

Caput 2. De concionibus.

Caput 3. De catechesi, seu doctrina christiana. — *§. unic.* De salutatione angelica.

Caput 4. De cura infirmorum Ruthenorum.

Caput 5. De usurariis.

Caput 6. De violatoribus festorum.

Caput 7. De sepulturis.

Quarto.

De cura ecclesiarum.

Caput 1. De decore ecclesiae.

Caput 2. De dote ecclesiarum, piis legatis, caeterisque proventibus.

Caput 3. De ministris ecclesiae.

Caput 4. De matriculis ecclesiarum.
Caput 5. De sacris liquoribus.
Caput 6. De coemeteriis.
Caput 7. De processionibus publicis.
Caput 8. De statuis et crucibus publicis.

Quinto.

Circa curam personae presbyterorum.

Caput 1. De vita et honestate presbyterorum.
Caput 2. De presbyterorum habitu et tonsura.
Caput 3. De subsistentia presbyterorum.
Caput 4. De stolari proventu.
Caput 5. De rata migrantium presbyterorum.
Caput 6. De residentia presbyterorum.
Caput 7. De bigamis presbyteris
Caput 8. De immunitatibus presbyterorum
Caput 9. De Vicario Apostolico Munkácsiensi.
Caput 10. De Vicario surrogato Máramarosiensi.
Caput 11. De archidiaconis.
Caput 12. De jurisdictione presbyterorum.
Caput 13. De aedificiorum conservatione.
Caput 14 et ultimum. De scholis, et earum conservatione et erectione.

Textus ultimi instructionis capitis est hujusmodi:

Sicut messis dependet a semine, ita adultae aetatis profectus ab instructione puerilis aetatis; dum enim tenera et hac illac flexilis virgula sacrosanctae fidei et christianae disciplinae rectitudine quotidie dirigitur, in immobilem et firmam arborem adolescit. Curent proinde presbyteri, ut quantum fieri poterit, in quovis loco, aut saltem populosioribus villis ludimagister habeatur, qui ceream illam aetatem rudimentis fidei imbuat, characterem doceat, et ad receptam in ecclesiis unitorum psalmodiae harmoniam instituat: quem in finem necessarium profecto est, ut plebs aediculam quampiam ludimagistro exstruat, eandemque semper rite conservet. Quodsi fundum exscindere terrestres domini recusarent, ad nos omnino per archidiaconos suos recurrant, quo benignam resolutionem regiam anno 1733 hoc in puncto emanatam apud Augustam aulam pro munere nostro urgere valeamus.

§. 5.

De canonica erectione episcopatus Munkácsiensis sub Agriensi praesule Carolo Eszterházy.[1])

A.

Literae supplices Mariae Theresiae Augustae ad Clementem PP. XIII.[2]).

Beatissime in Christo Pater.

Domine Reverendissime.

Post officiosam Nostri commendationem et filialis observantiae continuum juramentum: Theodorus Korjatovics in haereditario regno Nostro Hungariae anno adhuc 1360, prope oppidum Munkács fundavit monasterium et ecclesiam sub titulo sancti Nicolai Episcopi pro graeci ritus monachis et religiosis Basilitis, quorum abbas jam anno 1491 sub Vladislai regis Hungariae protectione constitutus honore Episcopi Ruthenorum gaudebat, a cujus obedientia clerus et populus Ruthenus omnimode dependebat. Tractu demum temporis quidam Basilius Tarassovics dicti monasterii abbas et simul Ruthenorum Episcopus cum clero et populo jurisdictioni suae subjecto ad errorem schismatis defecit, et ad annum usque 1649 sacra Unio in regno Hungariae consepulta mansit, donec tandem Petrus Parthenius Ordinis sancti Basilii religiosus superno lumine illustratus, cum aliis 6 archidiaconis et 63 presbyteris eandem per professionem fidei, sub illa praecipue conditione

[1]) Carolus e Comitibus Eszterházy de Galantha, Collegii Germanici et Hungarici de Urbe quondam alumnus, antistes primum Vaciensis (1759—1762), deinde Agriensis (1762—1799), seriem Episcoporum Agriensium clausit: Sede sua ad metropoliticam dignitatem evecta anno 1804. — De glorioso hujus praelati regimine praeter alios consule Brevem historiam archiepiscopatus Agriensis *Schematismo cleri archidioecesani* praefixam anno 1877, jct. Katona, *Hist. reg. Hung.*, t. 41, p. 578.

[2]) Edidit Fiedeler in *Act. Ac. lit. Vindobon.* = Sitzungsberichte = an. 1862, pp 516—518.

amplexus fuisset, ut populus graeci ritus unitus sui ritus Episcopum habere possit, prout etiam a tempore redintegratae sacrae Unionis idem populus Ruthenus continua serie ad haec usque tempora sui ritus Episcopos a praedecessoribus Nostris felicis reminiscentiae Hungariae regibus ac etiam a nobis designatos et nominatos accepit, imo ipse etiam episcopatus Ruthenorum in honorem et titulum episcopatus Munkácsiensis ab ipso Episcoporum unitorum residentiae loco evectus est cum magno orthodoxae religionis incremento.

Licet namque in regno Nostro Hungariae et huic adnexis provinciis hodiedum adhuc longe majori numero conspiciantur a vera fide alieni orientali ecclesiae addicti schismatici, qui ordinaria et ab Episcopis latinis independente jurisdictione operantes Episcopos, ac etiam Archiepiscopum metropolitam suum haberent, Dei tamen coelesti auxilio respectu priorum infelicium temporum augmentum quoque sacrae Unionis in tantum jam provectum est, ut sub moderatione uniti Episcopi Munkácsiensis ecclesiae quidem 839, actuales vero parochi 675, personae demum confessionis capaces 119.107 de praesenti numerentur.

Quum autem praenotatus unitorum Munkácsiensis Episcopatus hactenus suo modo erectus est, et canonisatus non fuisset, sed dioecesis Agriensis limitibus inclusus in nudo honore et titulo subsisteret, ita ut unitorum Episcopi Munkácsienses non ad Munkácsiensis, ast alterius in partibus episcopatus titulum consecrari debuerint: inde enatum est, quod latini quidem Episcopi Agrienses tamquam loci Ordinarii unitos Episcopos Munkácsienses sibi subjectos reddere, atque dependenter ab ipsis omnem jurisdictionem metiri, et recognoscere modis omnibus studuerint, schismatici vero Episcopi eosdem Eppos. unitos Munkácsienses, ob defectum dioecesis et jurisdictionis ordinariae despectui habere, populum autem unitum a sacra Unione sub hoc praetextu abstrahere coeperint: quod Nobis quidem non haud magno dolori accidit, in Episcopo autem, et clero ac populo unito maximam animi perturbationem excitavit.

Ne proinde aut Episcopus Munkácsiensis cum clero suo unito sub sorte inferiori schismaticis reputetur, aut sacrae Unioni adhaerentes vilius ac deterius ipsis schismaticis tractentur, indeque unitis in sua Unione vacillandi occasio praebeatur, neve seu schismaticorum Episcoporum clancularis artificiis, seu ingenita proprii animi inconstantia rudis ille et externis signis facilius, quam vi legum et rationum tractabilis populus defectu ordinarii Episcopi ab orthodoxa fide quoquo modo deficiat, quin potius ipsi etiam schismatici exemplo aliorum ad amplectendam sacram Unionem pelliciantur.

Ideo ad antevertendas hactenus enatas, et in futurum facile emersuras inter Episcopos Agriensem et Munkácsiensem ratione dependentiae controversias, conservandamque et augendam sacram Unionem saluberrimum fore invenimus, ut praefatus eppatus. Munkácsiensis, qui hucadusque beneficio consecrationis caruit, et in nudo titulo substitit pro Ruthenis graeci ritus unitis per districtus Munkácsiensem et Máramarosiensem commorantibus, ex nunc in verum et formatum episcopatum ea ratione eligatur, et canonisetur, ut tam modernus unitorum Episcopus Munkácsiensis sub hoc titulo ritus sui clero et populo per dictos duos districtus pleno jure dioecesano praeesse possit, quod et in futurum per Nos et successores Nostros Hungariae reges vi supremi juris Patronatus denominandi et praesentandi Episcopi ad eundem titulum episcopatus Munkácsiensis confirmentur et consecrentur.

Cujus intuitu eo minus esse potest difficultas, quod Eppus. Agriensis, cujus alias dioecesi praenominati duo districtus adjacent, ullam seu jurisdictionis suae ordinariae in populum latinum, seu in reditibus temporalibus patietur diminuationem, Munkácsiensi vero Episcopo unito firmabitur magis in sui ritus clerum et populum jurisdictio, ac una stabilietur ejusdem subsistentiae in annuis 5000 florenis honesta provisio.

Filiali proinde cum observantia Sanctitatem Vestram petimus, quatenus praeviam de erigendo et canonisando

praenominato episcopatu Munkácsiensi voluntatem Nostram, velut ad magis et melius procurandam animarum salutem et sacrae Unionis ac orthodoxae religionis incrementum unice directam admittere, et pro paterna sollicitudine, qua universalem Christi Ecclesiam complectitur, authoritate sua pientissime stabilire, ac in cupitum salutarem effectum quo citius perduci facere velit; faciet in hoc Sanctitas Vestra rem catholicae Ecclesiae proficuam, Nobis vero gratissimam, quam nos de Sanctitate Vestra observantia et officiis filialibus promereri studebimus: cui nos reverenter offerimus et obsequiose commendamus. Dabantur in Civitate Nostra Vienna Austriae die 30. Aprilis anno Domini 1766.

Sanctitatis Vestrae obsequens filia

Maria Theresia m. p.

B.

De impedimento canonis Lateranensis per Pontificem sublato[1]).

Ex literis Ignatii Wolodzko procuratoris generalis Ordinis s B. M. ad Joannem Bradács, Viennensem Causae promotorem.

. . . . Pro consolatione Perillustris Rmae. Dominationis Vestrae adjungo heic, quae ab Illmo. et Rmo. Dno. Secretario Consistorii in particulari accepi: Sanctissimum Dominum Nostrum Papam esse dispositissimum pro confirmanda erectione eppatus. Munkácsiensis, exspectare duntaxat sensum Dni. Eppi. Agriensis, ut satisfiat aliquomodo dispositioni Concilii Lateranensis, ne videatur res fieri con-

---

[1]) Quemadmodum Episcopus Eszterházy in eadem cum decessoribus suis sollicitudine erat de s. utriusque Ecclesiae Unione promovenda ac confirmanda, ita et eorundem reverentiam canonis Lateranensis jugiter communicabat; hinc est, cur novo episcopatui intra limites suae dioeceseos erigendo adversaretur, donec ista lex prohibens rite abrogaretur. Recole quae in simili Causa ab Episcopo Zagrabiensi acta fuisse diximus p. 761.

culcata lege; alias difficultates suae, si quae sunt, ad libram expendentur, non ut impediant successum negotii, sed ut explanentur et solvantur. Insuper commendavit mihi Illmus. Secretarius supplicandum esse Excellmo. Dno. Comiti de Schönborn, ut sua protectione et authoritate, qua pollet, erectionem hujus eppatus. manutenere et promovere dignetur in Aula, quia S. Sedes ex se est dispositissima ad praestandum consensum. . . . . .

Romae, d. 9. Augusti an. 1766.

C.

Bulla erectionis episcopatus Munkácsiensis.

Jure Lateranensi per Summum Pontificem legitime abrogato caeterisque difficultatibus feliciter superatis, Clemens PP. XIV. tandem episcopatum Munkácsiensem canonice erexit Constitutione Apostolica *Eximia regalium principum*, edita die 19. Sept. an. 1771, quae exhibetur in Bullar. Roman. continuat., t. 4., pp. 373—376.

Sed haec hactenus; caetera, quae ad erectionem illius Sedis spectant, facile erui possunt ex ipsis fontibus superius indicatis pp. 821—822.

§. 6.

De ulterioribus Societatis Jesu laboribus inter Ruthenos in Hungaria.

I.

De laboribus scholasticis.

Quod P. Ravasz, Superior domus Societatis Jesu Nagy-Bányiae, generatim scripsit de necessitate unitam juventutem in scholis Societatis ad literas atque ad bonos mores informandi[1]), id pro maxima illa, qua apud Ruthenos pollebat auctoritate[2]), speciatim inter eos exequendum curavit: patrocinantibus inprimis Celsissima principissa Sophia Báthori ejusque nepote Francisco Rákóczy, quoad scilicet praeceptis aviae suae parens legitimo regi fidelis extitit. En pauca de multis, quae ea de re ex fontibus enotavimus.

---

[1]) Cfr. schema superius exhibitum, pp. 783—784.
[2]) Cfr. Duliskovics, op. cit. III., p. 17.

Ex testamento Sophiae Báthoriae[1]. . . . . Ut benedictio Dei super vos descendat, mei dilecti nepotes[2]), illum amate, timete et eidem servite. In catholica religione constanter fervete, sine respectu humano causam Dei defendite. Ecclesiam Dei propagate. Et quia certa scientia habeo, Patres Societatis Jesu esse apud haeresim in odio ob zelum catholicae religionis nec non singularem doctrinam, vel ex eo etiam motivo eorum servitium amplexa sum. Hortor vos et amore materno rogo, servare vos eosdem Patres in aestimatione, et servitiis eorum uti. Nam multum profuit vobis hactenus industria eorum sapiens. . . Mi Francisce, nepos, in scholis Patrum Societatis Jesu amorem Dei, timorem ac scientiam amplectere, advenienteque adultiore aetate illico adhibe pro tuis servitiis competentibus Patres Societatis Jesu . . . . *(Sequuntur multa legata Franciscanis et Basilianis Munkácsiensibus, domibus scholisque Societatis Jesu Cassoviae, Patakini, Szathmárini et Viennae facta ad religionem catholicam promovendam, nominatim* ad sacerdotes pro servitiis Rákóczianae domus et Hungariae educandos.) . . . Si in vita mea, inquit § 12., templum pro Patribus Societatis Jesu Unghváriensibus aedificare non possem, statim post mortem meam, si pacata tempora permiserint, aedificetur. Habes unde: quum singulis annis copiosam Dei benedictionem experiar. . . .

Initia quaedam institutionis juvenum ritus graeci ab ipso Patre Ravasz jam anno 1687 memorata comperimus supra pp. 783 – 784.

Exinde in annuis scholarum catalogis Rutheni cum Latinis mixti haud exiguo numero occurrunt — De singularibus favoribus quibus discipulos juvenis princeps Rákóczy ante suam a rege defectionem est prosecutus, unum hoc exemplum adscripsisse juverit ex Annalibus msc. an. 1697 (B. P. V. 12093):

Patakini[3]) ipse Celsissimus princeps Rákóczy inter prandendum juvenculorum comicis indutorum dilaudavit in perorando audaciam, moxque liberales suppeditavit sumptus, quibus tenelli hi ramusculi in uberiores olim fructus animarentur.

---

[1]) Testamenti fragmentum adducit Katona, *Hist. reg. Hung.*, t. 37, p. 736; integrum repraesentant Literae authenticae loco superius indicato p. 851.

[2]) Alloquitur Julianam et Franciscum, ex defuncto filio suo Francisco nepotes, de quibus heic sermo erat p. 847.

[3]) De principis studio pietatis alendae eodem loco Annales haec continent: Patakini devotionem in Parasceve adauxerunt Celsissimus Princeps *Franciscus Leopoldus Rákóczi* cum sua lectissima. Erectum erat in figura Rubi ardentis Mosaici sepulchrum Christi gloriosum, in quo latens sub pane Deitas inter luminaria prominebat, ad cujus adorationem advenere sub vesperum Celsissimi, numerosa Aulae procerum corona stipati, neque inde recesserunt, nisi conclusis post nonam vespertinam precibus: adeo Celsissimos hos animos aut devotionis suavitas, aut adornatae vernacula melodiae dulcedo sibi devinxit.

Sed praeter multos illos *sacerdotes, qui ex variis scholis Societatis Jesu in Hungaria Superiore pro servitiis Rákóczianae domus prodierunt*, ejusdem Societatis Academia Tyrnaviensis usque ad Orlinis suppressionem *Episcoporum ac complurium, insuper aliorum etiam celebriorum dioecesis Munkácsiensis virorum seminarium ac velut promptuarium quoddam esse perrexit.* Ex iis nominasse suffecerit duos, qui Michaelem Manuelem Olsavszky secuti sunt, antistites Joannem Bradács, qui quum Episcopus Rosensis fuisset consecratus, anno 1767, primus Episcopus Munkácsiensis praeconizatus est anno 1771; et Andream Bacsinsky, qui dioecesim magna sui nominis gloria magnoque Ruthenorum bono gubernavit ab anno 1772 ad annum 1809. Amborum laudes digne celebratas vide apud Rmum. Mondok, op. cit., pp. 34—41.

II.

De fructu missionum S. J. inter Ruthenos.

Missionarios Societatis Jesu etiam saeculo illo 18. apostolicae suae professioni omni ex parte satisfecisse, res est ex Annalibus msc. testatissima. Sic, ut unius Collegii Unghváriensis exemplo nos contineamus, prae caeteris invenimus Rectorem Ignatium Kelecsényi, in quo laudatur ingens divinae gloriae studium, in consiliis ad eam promovendam capessendis excelsus erectusque animus, in urgendis perficiendisque coeptis etiam sedulitas major); deinde Collegii ministrum Georgium Olsavszky, virum ut ad suum in spiritu profectum, sic ad aliorum exemplum natum; tandem missionarios Joannem Simor, oratorem clarissimum, qui concionatoris partes diu laudabiliter sustinuit, ipsiusque in opere apostolico socios et ab editis libris eruditis etiam notos Franciscum Fabri[2]), Georgium Gerö[3]), Ignatium Karácsony[4]), Franciscum Kovács[5]) aliosque plures, qui, impigri ad laborem omnes, concionibus habendis sacrisque missionibus inter Ruthenos quoque obeundis et laudem retulerunt eximiam, et, quod unice quaerebant, fructum animarum. — En tibi ea de re, omnium loco, unam

---

[1]) Inter scriptores eum recensent Katona, *Hist. reg. Hung.*, t. 39. p. 967; Stöger, *Scriptores*, p. 177; De Backer, *Bibliothèque*, t. 2., p. 421.

[2]) In vulgato scriptorum catalogo passim occurrit. Cfr. Katona, t. 41., p. 579; Stöger, p. 76; De Backer, t. 1., p. 1176.

[3]) Cfr. supra p. 659, not. 2.

[4]) Patris Ignatii memoria extat apud Katona, t. 39., p. 964; Stöger, p. 169; De Backer, t. 2., p. 402.

[5]) Franciscum nostrum encomiis iidem ornant Katona t. 39., p. 971; Stöger, p. 194; De Backer, t. 2., p. 311.

brevissimam ex anno 1767 annotationem in Annalibus msc. (B. P. V. 12161) consignatam:

Unghvárini doctrina catechetica eo fructu est explanata, ut ad eam non Ungari modo, sed et Germani, Slavi Ruthenique ipsi, qui orientalis ecclesiae disciplinam moresque sequuntur, suas proles adducere Patrique idiomatis hujus gnaro explorandas offerre gestirent. Certe quoties Pater hic e Collegio pedem effert, ingens illico Ruthenicae sobolis copia ad eum advolat. . . . In Agriensi dioecesi Ruthenus sacerdos, quo et ipse et populus omnis Patrum dictionibus omnibus interesse possent certius, sacras functiones suas non in aliud modo tempus distulit, sed et publice sacrum tribunal apud Patres adiit, suisque auctor fuit, ut apud eosdem, quod et fecerunt, animis suis sacra praesidia quaererent. —

Quemadmodum Patres missionarios, sublato Ordine, alibi in coepto apostolico, quantum per adjuncta licebat, perrexisse supra vidimus pp. 809—810: ita et Unghvárienses nihilo praestiterunt minus in saeculo, quam ante fecerant in Societate: magna caritate magnaque industria animarum lucris se impendentes usque ad mortem; in eo tamen suis in abolita Societate olim sodalibus feliciores, quod Collegium cum bibliotheca caeterisque bonis omnibus ad s. Unionis commodum Ruthenorumque salutem conspexere sancte conversum: cathedra episcopali etiam ex antiqua sua sede Unghvárinum in aedem suppressi Ordinis translata. Sed haec omnia accuratius narrat Rmus. Mondok initio *Historicae notitiae diœcesis Munkácsiensis*, ad quem lectorem delegamus.

§. 7.

De praesenti statu ecclesiae Ruthenorum in Hungaria.

Recentioris aetatis historiam breviter quidem sed diligenter exequitur idem Rmus. Mondok in egregio opere saepius jam laudato; cuncta scilicet quae spectant ad Acta Episcoporum Michaelis Bradács (1809 — 1814), Alexii Pócsy (1816 — 1831), Basilii Popovics (1837 — 1864), Stephani Pankovics (1866 — 1874) et Joannis Pásztelyi, viri praestantis omnino et sapientia ac prudentia clari, *cui* — ad cathedram episcopalem evecto anno 1875 — verba Rmi. auctoris nostra facimus — *Deus Ter Optimus Maximus propitius benedicere, quemque salvum atque incolumem quam diutissime conservare dignetur! Εἰς πολλὰ ἔτη! Mnohaja lěta!*

Novae dioecesis Eperjesiensis, ex antiquo episcopatu Munkácsiensi anno 1818 exsectae, fundationem quoque perhibet auctor[1]);

[1]) Conferri etiam de Eperjesiensis episcopatus erectione potest Moroni, *Dizionario*, t. 21., p. 295.

quae vero pertinent ad tres primos ejus Sedis Episcopos: Gregorium Tárkovics (1818 — 1841), Josephum Gaganecz (1843 — 1875); Nicolaum Tóth (1876 — 1881), videri poterunt in *notitiis historicis* Schematismo venerabilis cleri dioecesani praefixis. Erat autem Nicolaus Tóth antistes plane magnus, non doctrina modo, sed et pietate, zelo apostolico aliarumque virtutum episcopalium exemplis conspicuus; immatura morte vehementi omnium dolore e vivis ereptus anno 1882 dignum nactus est successorem Rmum. Dnum Joannem Vályi, virum et ipsum nobilis ingenii amplaeque doctrinae, cui cum vitae diuturnitate fausta omnia a Domino apprecamur! *Εἰς πολλὰ ἔτη! Mnohaja léta!*

Lectore historiarum studioso igitur ad citatos auctores remisso, visum est hoc loco ad aliqualem exilium symbolarum absolutionem tria recentia documenta sincerissimi Ruthenorum in Sedem Apostolicam amoris Latinis ad imitandum proferre, quo nostra (dolenter dicimus) saepe torpens inertia clara sibi atque efficacia ex iis sumat incitatioris studii exempla.

I.

Ex literis gratulatoriis Episcopi Nicolai Tóth, *τοῦ μακαρίτου*, ad Pium PP. IX. pro jubilaeo episcopali an. 1877.

Sanctissime Pater! ... Magna vere circa Te providentiae divinae dignatio, a qua sola repetenda est longitudo dierum, qua in Sede s Petri super omnes praedecessores repletum Te cernimus: raritate illustre, magnitudine singulare beneficium Dei esse credimus, quod in Sanctitate Vestra non solum sacerdotem, sed et Episcopum animarum nostrarum jubilarem christianus orbis laetus venerari et celebrare possit. Mira nostri cura! Digitus est hic Dei, qui Te in solio s Petri jam lustris vix antea visis servat mundo incolumem vegetumque, servat regentem navigium Petri, tuentem Christi gregem inter lupos rapaces undique insidiantes! ... Singularem hunc favorem orbi catholico ad primam vicem collatum intercessioni Deigenitricis, cujus gloriae in terris gloriam conceptus immaculati cum salute fidei credendi doctor totius Ecclesiae et magister addideras, una Tecum quidem grati attribuimus: ast referimus acceptis Deo — cede benignus — etiam propter merita tuorum operum, quibus spectaculum factus es mundo et Angelis ...

Beatissime Pater! beatus es certe non solum, quod per universam Ecclesiam illa, quam revelavit Pater coelestis, confessio Petri in universo mundo personet, sed quod communicans Christi passionibus ipse quoque per crucem exalteris, ut omnia pertrahas ad Christum: beatum

caput tuum tot angustiarum spinis circumdatum; sic enim quae Christo sunt potestate et passione propria, sunt tibi cum illo participatione communia. Sic a diebus antiquis consecratus est summi pontificatus apex, sic veneranda omnibus saeculis effecta est prima illa Sedes, in qua totam doctrinam cum sanguine sanctus Petrus et postea tot et tanti Pontifices profuderunt.

Patere igitur SS. Pater, ut ad hunc natalitium episcopatus tui solemnem diem, in quo nobis ter felicibus uberior obtigit contestandae laetitiae, amoris et devotionis ambitus, nostra vota verbis s. Chrysostomi depromamus: „Caritatis oculis videmus Vestram illam fortitudinem, sincerum affectum, constantiamque non mutabilem, consolationemque illam magnam perpetuam atque stabilem, quam nobis affertis. Quanto enim fluctus extolluntur sublimius, et plures latent scopuli vehementioresque sunt tempestates: tanto magis vigilantia Vestra augetur, nec rerum difficultates segniores reddiderunt, sed perseveranter imitamini optimos gubernatores, qui tunc maxime vigiles sunt, cum excitari fluctus, mare intumescere et multum aquarum fragorem, profundissimamque interdiu noctem ingruere vident. Haec Vestra non mediocriter nos solatur sincera caritas, hic innumerorum bonorum thesaurus, haec laetitiae mirificaeque voluptatis causa est.“ (Ep. 2. ad Innocent. PP. I.)

Toto orbe catholico mentis oculos ad Te convertente etiam humillime subscriptus Eperjesiensis graeci ritus Catholicorum Episcopus cum obsequente clero et populo fideli alacriter hanc occasionem arripimus ad profitendam Patrum, Praedecessorumque nostrorum fidem, qua Cathedrae Petri inter quaevis rerum discrimina firmissime adhaeserunt. Nihil enim ad fidem firmandam et ad pietatem, quae ex fide exurgit, augendam magis conducere novimus, quam amorem et obedientiam filialem erga Sedem Apostolicam, omnium Ecclesiarum matrem et magistram fovere. Sive antiqua monumenta, sive aetatis nostrae historiam consulimus, ubique per Petrum fidei lumen servatum videmus, et haereses schismataque tunc tantum orta, quum imminuta erga Sedem Apostolicam reverentia, erroribus ac vitiis via patebat. Frustra virtutes, et praeclare gesta majorum, frustra terram sanguine Martyrum madidam, antiquaque pietatis monumenta appellabant illi, apud quos reverentia ista amorque frigescebat; elanguescere enim primo fides visa est, serius omnino emori, humanae factae sunt societates illae, et divina amissa virtute non tam ad viam salutis ostendendam Ecclesiae, quam larvae ad illudendum videbantur.

Nobis de fide est divi Petri Cathedram, quam Tu Deo auspice gloriose tenes, ceu firmam Petram, veritatis tutum praesidium et criterium esse, infallibileque veritatis magisterium constitutum agnoscimus, et constanter profitemur. Haec est nostra regula, nec aliam agnoscimus, quam ut Cathedrae tuae inviolabili communione consociati, qui

Tecum non colligunt, ut dissipatores fugiamus; nostri sint, qui Tibi conjunguntur. In hac fide, in perpetua obedientia, in demississima veneratione ecclesiarum omnium Capiti cum sacra humilitate et Christiana caritate indissolubili vinculo in aeternum copulabimur; imo Christum diligentes, ut oportet, nihil reservabimus, nihil dissimulabimus in praesenti tanto periculo Sponsae Ejus, sed quidquid sollicitudinis, quidquid auctoritatis et potestatis, devotissime impendemus, ut imminenti malo totis nisibus occurramus, fidelemque in specie populum nostrum in pietate et devotione erga Sedem Apostolicam confirmemus.

Sanctissime Pater! sunto haec nostra pia vota declaratio simul orantis spei nostrae ad Deum, ad cujus manus consignasti causam tuam, quae est causa Ejus, qui potens est inimicos tuos dispergere in veritate; nam qui benignus posuit super Petram Sionem, non sinet invidum ferumque hostem grassari in opus manuum suarum: verum franget vanam ejusdem superbiam, pacemque quam mundus dare non potest, lauro nitentem restituet gregi.

Nunc demum, quod unum superest, a Deo Omnipotente supplices flagitamus, ut quum tantis tamque luctuosis casibus jactetur Ecclesia, saltem sit hoc solatium, ut quia incolumitas Vestra exultatio et salus nostra est, Tibi, omnium coelestium charismatum copia cumulato, serventur augeanturque vires, ut sic novis in dies animarum lucris dives sit vita Tua, et Dominus Deus, qui Te longitudine replevit dierum, ostendat et salutare suum, nimirum victoriam plenam veritatis et justitiae, tribuat laetiora tempora, quibus de Ecclesiae haereditate et independentia restituta, et in tuto collocata gaudere possis, quo Ecclesia sua sancta omnibus adversitatibus et erroribus sublatis optata tranquillitate fruatur, et fiat unum ovile et unus pastor. His suffragiis exile hocce paupertatis nostrae munusculum apud nos collectum jungentes, illud ceu devotionis nostrae pignus ad pedes tuos deponimus nihil ardentius desiderantes, quam ut nos quoque apostolicae benedictionis Tuae participes reddi mereamur. — Sanctitatis Vestrae devotissimi filii: Nicolaus, m. p. Episcopus gr. r. cath. Eperjesiensis, clerus et populus fidelis. Sign. Eperjesini in Festo Resurrectionis D. N. J. Chr. die 8-a Aprilis 1877.[1])

---

[1]) In binis his Ruthenorum literis utrumque Kalendarium, Julianum et Gregorianum, vides conjunctim adhibitum; Julianum quidem in festis ecclesiasticis designandis, Gregorianum vero in civili die mensis assignando. — In Kalendario Juliano Pascha anni 1877 incidit in diem 27. Martii, qui juxta Kalendarium Gregorianum erat dies civilis 8. mensis Aprilis: computata scilicet differentia 12 dierum ἐξαιρεσίμων, sive *exemptilium*, quibus Kalendaria veteris et novi stili inter se differunt.

II.

Ex literis gratulatoriis Rmi. Episcopi Munkácsiensis ad Pium PP. IX. datis pro Jubilaeo episcopali.

Patet tamen per se, eousque etiam, quoad haec, quae precamur et speramus, quum temporum plenitudo venerit, sapientissimo Dei beneplacito, effectu compleantur, omnes veros Ecclesiae Catholicae filios, perseverantes in oratione esse, Sacraeque Apostolicae Sedi, quae supremum Ecclesiae praesidium est, et in quam ideo omnia adversariorum tela potissimum convertuntur, firma ac inconcussa fide et fidelitate adhaerere oportere!

Atque id simul causae est, quod et ego humillime infrascriptus, cum universo una clero, creditoque mihi fideli populo meo, quod omnes — inquam — nos, offerente se peropportuna hac occasione, qualem non orbis unquam alias vidit, toto corde, totaque mente Patrem Te et Magistrum ac supremum animarum nostrarum pastorem et arbitrum solemniter confitemur, palam inque facie universi orbis praedicantes: firmissima nos fide credere et tenere omnia, quaecunque s. Romano-Catholica Ecclesia credit, tuoque ore ac suprema tua auctoritate fidelibus credenda proponit; a cujus Ecclesiae maternis uberibus, sanctaque ac salvifica ejus communione, auxiliante et confortante divina gratia, nec favor, nec opes, nec tribulatio, nec angustia, nec persecutio, nec gladius, nec vita ipsa aut mors, neque demum ulla omnino creatura poterit nos unquam separare! (Rom. 8 35.)

Quum autem tum sacris ss. Patrum nostrorum oraculis, cum et unanimi totius Ecclesiae voce formati et edocti indubitanter una credamus, Te, Sacramque Apostolicam Sedem, petram esse, cui universa Ecclesiae moles supercondita sit et inhaereat, ibique esse Ecclesiam, ubi Tu es; mirifico sane cunctarum orbis nationum, — quarum nunquam animi conjunctiores, neque unquam studia in Te ferventiora erant, — exemplo perciti et arrecti, hac praesertim temporum iniquitate, qua Tibi sanctaeque sponsae tuae, cum callidissimis saeculi hujus filiis indesinenter conflictandum est, — intemerata constantique Tibi fide adstipulamur, fataque et vices, quae Te manent, nostra pariter esse profitentes, totos, quiqui sumus et quantum sumus, in tua nos prorsus obsequia offerimus et devovemus!

Ut tamen, Beatissime Pater! pia haec et sincera sensa et consilia nostra jugiter perdurare, firmioresque in diem et radices interne figere et uberes simul extrinsecus bonorum operum fructus proferre possint: devoto Tibi animo hisce Te cernui obsecramus: quatenus omnes nos posthinc quoque paterno sinu tuo complecti et fovere, nostri porro coram Deo, cujus Tu summus in terris minister et Vicarius es, in piis-

simis tuis ad s. Ejus aram precibus memoriam facere, ac demum tum humilitati meae, dioecesisque meae Capitulo, cum et universo quoque clero et populo meo, divinae in nos benevolentiae auspicem, Apostolicam tuam benedictionem clementissime impertiri digneris! Datum Unghvárini, ex sessione sacrae Sedis Consistorialis dioecesis Munkácsiensis, 9-a Maji anno Domini 1877. festo s. Eppi-Martyris Simeonis[1]). Sanctitatis tuae: obsequentissimus filius: Joannes Pásztelyi, Episcopus Munkácsiensis.

III.

Ex literis ejusdem ad eundem pro Jubilaeo Capituli Munkácsiensis.

... Quamvis faustissimum id certe in rem nostram omen sit, quod saeculare supradesignati Capituli Jubilaeum in eundem incidat annum, quo et gloriosissimum episcopale Sanctitatis Vestrae Jubilaeum exultabundi nuper celebrabamus, — quum tamen parte ab altera et mihi et laudato supra Capitulo persuasum intime sit, tum nos solum tanto pietatis operi, composita omnino mente, certaque desiderati successus spe, manum admovere posse, si et gratiarum actio et deprecationes nostrae interveniente Sanctitate Vestra, ceu summo in terris Deum inter et homines mediatore, et tanquam per sacras Sanctitatis Vestrae manus ad altissimum Supremi Numinis thronum ascenderint, — pro filiali eaque pientissima in Sanctitatem Vestram fide et fiducia, flexo devote poplite, Sanctitatem Vestram hisce demississime exoro, quatenus enixis pluries memorati Capituli votis et precibus conformiter, — eidem Capitulo, — dum idem, exacto feliciter primo existentiae suae annorum centenario, ad limen proxime jam instantis novi in vita sua saeculi, — constituitur, in signum ac pignus et Vestrae et Divinae simul benevolentiae, Apostolicopaternam Vestram benedictionem benigne elargiri, summaeque hujusce ipsius gratiae me quoque, nec non et universos vigiliis meis concreditos fideles meos, — quum omnibus alioquin nobis idem cum Capitulo circa praemeditata jubilaearia sacra studium eademque sollicitudo sit, — clementissime compotes facere dignetur! Nos etiam, Beatissime Pater, — ut id per se cuique patet, — εἰς κενὸν omnino *curreremus* (Gal. 2, 2.) vanaque, imo temeraria omnia consilia nostra forent, si absque spirituali ardenter a nobis exoptatae paternae benedictionis Vestrae confortamento, ac una praesidio, instantem novam pro Capitulo totaque dioecesi nostra temporis periodum exordiri ausi vereremur. ... 22. Julii 1877.

---

[1]) Festo *sancti Simeonis*, ἱερομάρτυρος καὶ συγγενοῦς τοῦ Κυρίου, *Episcopi-martyris et consanguinei Domini*, assignatus in ritu graeco est dies 27. Aprilis (cfr. Kalendarii t. I., p. 146), qui ipse est dies 9. Maji Kalendarii Gregoriani.

Caput II.

De Unione Armenorum sub sacra Corona.

Selecti fontes consulendi. — I. De ecclesia Armenorum generatim:

Balgy Alexand. (Archiepisc. Acriden. ex Congregat. Mechith. Vien.), *Historia doctrinae catholicae inter Armenos Unionisque eorum cum Ecclesia Romana in Concilio Florentino.* Viennae. 1878.

II. De Armenis in terris Coronae s. Stephani speciatim:

1. Manuscr. — *Literae annuae Provinciae Austriae Societatis Jesu, inde ab anno 1686, passim.*

Rudolph. Bzenszky, S. J., *Dissertatio historica de Dacia mediterranea*, (in qua l. 5. c. 16 est de Armenis). Mscr. ex anno 1699. Extat Albae-Carolinae in Bibliotheca Batthyaniana dioecesis Transilvaniensis, in indice manuscriptorum a Rmo. Dno. Beke edito relat sub n. 163, p. 18. — De valore historico manuscriptorum Patris Rudolphi cfr. Stöger, *Scriptores*, p. 41; De Backer, *Bibliothèque*, t. 1., p. 990, et qui in altero hoc opere adducitur Horanyi, loco ibidem citato.

2. Libri typis vulgati. — Andr. Illia, S. J., *Ortus et progressus variarum Daciae gentium et religionum.* Cfr. supra p. 169.

Christoph. Lukacsi (sacerd rit. arm. dioecesis Trans.), *Historia Armenorum Transilvaniae.* Viennae. 1859.

Anton. Kolosy (camerar. secret. S. S., praeposit. inful., canon. Transilvan.), *Notitiae historicae Schematismo cleri dioeces. Trans.* an. 1882 insertae de parochiis ritus armeni *Armenopolitana* (pp. 154—155), *Elisabethopolitana* (pp. 77—78) *Gyergyó Szent-Miklos* p. 86), *Szépviz* (pp. 74—75).

Schematismus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsiensis. — Parochia ritus armeni Neoplantae (hung. Ujvidek, germ. Neusatz).

Hunfalvy, *Ethnographie von Ungarn,* deutsch von Schwicker; §. 69. *Die Armenier,* pp. 365—366. Budapest. 1877.

Kalendarium utriusque Ecclesiae, t. 2., pp. 631—635.

§. 1.

Errores et abusus ecclesiae armenae[1]).

1°. Concilium Chalcedonense quartum oecumenicum non solum non admittit ecclesia armena, sed ei insuper solemniter maledicit, publice decantans haec impia et blasphema verba: *Negaverunt Dominum in Concilio Chalcedonensi;* et deinde sermonem convertentes ad impium Dioscorum: *Speciosa virgulta radiis sanctorum Patrum,* inquiunt, *produxit florem fidei, testem magnum Christi sanctum Dioscorum, qui contradicendo impio Concilio anathema dixit Leoni et spuriae ejus epistolae.* — Qui impius canticus a multis annis in ecclesia Galabensi armena auditus non fuerat, sed ab uno abhinc anno cum novo impietatis incremento in dies renovatur.

2°. In suo symbolo fidei particulari, quod solent publice in templo recitare in majoribus festis, singulis diebus dominicis Quadragesimae, et quoties administrant sacramenta baptismi, matrimonii, et ordinis, ibi, inquam, profitentur unam in Christo naturam his verbis: *Credimus et unam personam, unam speciem, unam naturam,* seu, ut habent certa exemplaria, *unitam una natura,* ita ut una natura juxta phrasin armenam sit in sexto casu et sensus sit, ita unitam esse, ut sit una natura, qui sensus est sensus Eutychetis confundentis naturas in Christo. — Similiter in cantico superius citato cantant: *Verbum palpabile in corpore sine corpore fit corpus et natura ex duabus.* Quumque singulis fere diebus legant publice in templo vitam Sanctorum suorum, saepe inter legendum occurrit, eos qui duas in Christo naturas profitentur, esse excommunicationis fulmine percussos; saepe maledicitur Concilio

---

[1]) Hunc errorum catalogum Leopoldus Cardinalis a Kollonich missionariis Societatis Jesu in Transilvaniam transmittendum curavit saeculo 17. exeunte. Nunc jam exigi debet ad ea quae de Armenorum erroribus accuratius disputat Rmus. Balgy op. cit.

Chalcedonensi, sancto Leoni, Martiano imperatori et s. Pulcheriae Augustae, per quos Concilium congregatum. Denique Joannis Ozniensis schismatis restauratoris tanquam viri sanctissimi vitam legunt[1]).

3°. Missae in Canone mentionem ejus faciunt, triumque insignium Eutychianorum, nempe Barsumae monachi, Dioscoro olim addictissimi[2]), de quo legunt in suo martyrologio, die 1ª Februarii, fuisse illum acerrimum hostem Concilii Chalcedonensis, et constanter maledixisse profitentibus duas in Christo naturas; deinde Joannis Orotnensis, et Gregorii Tadevensis, qui duo toto vitae suae tempore scriptis oppugnarunt Romanam Ecclesiam et fidem orthodoxam[3]).

4°. In eodem suo peculiari symbolo aliam adhuc haeresim profitentur his verbis: *Anima Christi ad inferos praedicavit animis, destruxit inferos, liberavit animas.* Quibus verbis Doctores armeni vulgo intelligunt damnatos ex inferno per Christum resurgentem vere fuisse liberatos.

5°. Fiunt interdum sacrificia animalium; in coena Domini fit lotio pedum, quae substituta est sacramento extremae unctionis.

6°. In Missa vino non imponunt aquam ad denotandam unicam in Christo naturam.

Ex innumeris abusibus sunt sequentes pauci: Multi baptizando ter formam proferunt; eodem tempore confirmant et communicant infantem baptizatum. In loco patenti servatur eucharistia, et sacerdotes uxorati plerumque

---

[1]) De Joanne Ozniensi, Armenorum patriarcha (718—728) ejusque Synodo Dovinensi anni 1719 consuli potest Balgy, pp. 26 et 208—216.

[2]) Cfr. Kalendarii t. 2., p. 569.

[3]) *De machinationibus audacium sectariorum Orotnensium et Tadevensium, falsis dogmatibus voce ac scripto in vulgus disseminatis inconsutilem Christi vestem dilacerare tentantium nullumque lapidem non moventium, ut a Romani Pontificis obedientia populos avocarent,* vide Balgy, p. 79. — Animadverti praeterea debet, in vulgatis Canonis editionibus duos Tadevenses commemorari, Gregorium scilicet et Moysen.

servant species in proprio cubiculo sine ulla reverentia. Pueris distribuitur eucharistia quemadmodum adultis sine praevia confessione usque ad 15 vel 16 annum. Apud illos confessiones non sunt integrae, quum ad speciem et ad numerum peccatorum declarandum non obligent. Qui suam cognovit uxorem in die jejunii vel festi non absolvitur, qui autem eadem die grave peccatum admisit, absolvitur; damnantur tertiae nuptiae. Datur licentia, ut vivente uxore aliam ducat, ne scilicet adeat Turcas. Mulieres servant legem Moysis in multis: tempore menstruorum nefas est, quidquam tangere, nec adeunt ecclesiam post partum nisi post quadragesimum diem etc. (B. U. B. pp. 289—292).

§. 2.

De initiis s. Unionis Armenorum in Transilvania.

Ex annalibus msc. Societatis Jesu ad an. 1695.

Parochiae ad s. Nicolai in Gyergyó[1]) praefuit sacerdos noster . . . Strenui hujus viri interea (ab anno 1693 ad an. 1695) opera e schismate Armenorum ad universalem Ecclesiam reducti fuere bis mille sexcenti. Auxere numerum bini Episcopi, quorum ille sublimioribus olim apud nostros in Polonia disciplinis probe excultus, Hierosolymis redux in schisma inciderat; adeo parum laudis confert, Hierosolymis fuisse sine bene vixisse. Armenus alter ad confirmandos in erroribus professionis suae sectarios has in oras delatus, utrique apud Patrem hospites orthodoxam veritatem complexi sunt. Neque privata hic fidei professione contentus, Urbem petiit summo se Ecclesiae Pastori obedientem dicturus filium. Cautum praeterea, ne ullibi per Siculiam schismatica obirent exercitia Armeni, contemptis generose crabronum concitatorum acu-

[1]) De parochia ritus Armeni Gyergyó-Szent-Miklos, videsis *Schematismum ven. cleri dioecesis Transilvaniensis* anni 1882, p. 86.

leis, et magnatum acatholicorum desaevientibus in Nostrorum zelum persecutionibus. Neque segnior tenerae, quam adultae aetati impensa cura; erecta schola, in qua Armenorum filii tam pietate quam literis excolerentur. Primitiae Deo sacratae sunt transmisso Romam ad Collegium de Propaganda Fide spei ingentis juvene, auxilio olim, ni fallat exspectatio, suae futuro genti[1]) . . . (B. P. V. 12093).

§. 3.

De apostolatu Oxendii, Episcopi Alladiensis, deque Unione Armenorum plene conciliata.

Ex Illia, §. 11., pp. 64—72.

Latebant interea non tam vulgi pertinacia, quam docentium, ac curionum penuria errores perniciosissimi, nec qui eos populo eximeret, Episcopo cleroque schismate infectis, reperiebatur; donec an. 1684 Oxendius Verzirescus[2]) post navatam in Urbano Collegio sacris profanisque scientiis decem et quatuor annis operam, ac ejuratos in Palatio sacri Officii Armenorum errores sacerdotio insignis reverteretur. Quem dum memoro, foecunda illico laudum seges sese mihi aperit, unde meritam ei texerem panegyrim, nisi alienum id ab instituto ducerem. Quae tamen in rem nostram faciunt, paucis attingam. Hic ille est Armenorum apostolus, de quo non immerito dubitaveris, majoresne in popularium suorum conversione labores exantlarit, an calamitates sustinuerit? Enimvero ut Armenos ad imperium Romanae Ecclesiae revocaret Oxendius, nullus labor tam arduus, quem non appeteret; nullum tam anceps extitit periculum, quod perhorresceret. Ex adverso vero quis facile edicat, quot injurias ac opprobria tolera-

---

[1]) De Armenis sequenti saeculo in eodem illo Collegio Urbano de Propaganda Fide educatis cfr. Lukacsi, pp. 103—106.

[2]) Lectori jam notus ex iis quae superius habentur pp. 263 et 421.

rit? quibus calumniis ac maledictis lacessitus sit? Quibus incommodis conflictatus? nihil ut prorsus abesset, quin miserrimus et esset, et diceretur. Quadriennio pene integro strenuus in vinea Domini operarius solos messuit patientiae fructus, quorum uberem satis campum Minas Episcopus cum clero, caeterisque Armenis haeresi ac schismate inquinatis aperuit. Ut enim nihil de latis in eum censuris, nihil de calumnia dicam, qua regni passim, et religionis perturbator circumferebatur: Bistricii dum ageret, parum aberat, quin immani lapidum vi a suis obrutus alter pro Christo Stephanus occumberet.

Verum laetiora brevi tristibus his successere, et divina miserante clementia spinae istae rosas germinarunt, dum apostolicis Oxendii laboribus pravum dedoctus schisma ex infensissimo Romanae Ecclesiae hoste gnavus propugnator evasit Minas: majori eidem futurus emolumento, nisi post dictum coram Cardinale Pallavicino, Nuntio id temporis in Polonia Apostolico[1]), fidei sacramentum, in Transilvaniam redux lethali correptus morbo feliciori, quam vixerat, coronide vitam hanc mortalem terminasset (1686). Major exinde continua Oxendii praedicatione cleri populique armeni ad religionem Catholicam facta accessio, qui ut suam in Sedem Romanam contestarentur observantiam, Eliam sacerdotem armenum cum octo aliis Leopolim ad Nuntium Apostolicum ablegarunt, ubi annuente Cardinale Cantelmo[2]), Pallavicini successore, coram Archiepiscopo

---

[1]) Auctor hic dicit celebrem illum Cardinalem Opitium Pallavicini, Januensem, ab obitis legationibus Florentina, Coloniensi ac Polonica historicis notus, atque ab Innocentio PP. XI. ob insigna merita de foedere inter principes christianos adversus Turcas inito 1683 in Sacrum Cardinalium Collegium assumptus an. 1686, quum adhuc Nuntiaturam Apostolicam exerceret apud Sarmatas. Obiit an. 1700, aetatis 69. Cfr. Guarnacci, *Hist. Pont. et Card.*, t. 1., pp. 201—204; et Moroni, *Dizionario*, t. 51., pp. 51—52.

[2]) Nec minori in Ecclesiam merito insignis est Jacobus Cantelmus, qui quum Nuntius Apostolicus variis in regnis fuisset, ab Alexandro PP. VIII. dictus est Cardinalis die 13. Febr. an. 1690. Cessit e vita Neapoli an. 1702, aetatis 62. Vide Guarnacci, t. 1., pp. 331—334; Fleury, t. 67., pp. 47—49; Moroni, t. 8., p. 6.

Leopolitano Vartano Hunanian[1]), totius armenae nationis Daciam incolentis nomine, fidelium coetui aggregati, perennem Romano Pontifici subjectionem jurejurando promiserunt. Literas etiam ad Innocentium XI., Summum id temporis Christi in terris Vicarium, exararunt, quibus ut Armenis novello ecclesiae germini, fidelium Pater bene precaretur, et Oxendium de se quam optime meritum episcopali honore insigniret, imis precibus exorarunt.[2])

Audiit vota filiorum benignus Pater, et largam impertitus benedictionem, Oxendium Alladiensem Episcopum in Hybernia[3]), et Apostolicum armenae dioeceseos Vicarium pronunciavit.

A susceptis statim episcopalibus insignibus Sede Bistricii[4]) fixa, suas egregie sustinebat partes, nec ritu solum armenico, verum etiam latino ab exule Transilvanorum Episcopo[5]) rogatus, antistitis religiosissimi munia plurimo cum animarum emolumento exercebat. Sed en! dum ita pro salute gregis Domini praesul vigilantissimus excubat, vinctus pro Deo, pro Caesare, pro religione in Tur-

---

[1]) Vartanus Hunanian Archiepiscopus ritus armeni Leopoli erat ab anno 1681—1715, uti patet ex notitiis historicis Schematismo cleri ejusdem archidioecesis praefixis.

[2]) Contra omnem veri speciem hoc loco Andream Illia reprehendit Lukacsi, quod praeter alia Leopoliensem Armenorum legationem ac solemnem fidei professionem, annuente Nuntio Apostolico Jacobo Cantelmo, coram Archiepiscopo Hunanian factam ante an. 1691, sub Innocentio PP. XI., assignet, quum tamen ejus sententia ipso anno 1691 sub Innocentio PP. XII. evenerit. Verum non attendit Lukacsi, Cantelmum inde a sua ad cardinalatum promotione (13. Febr. 1690) Nuntii Apostolici munus non amplius exercuisse, atque inde fieri non potuisse, ut adhuc anno 1691, eo annuente, professio fidei sit coram Archiepiscopo armeno emissa. Per hanc occasionem de Lukacsi generatim animadvertimus, ejus assertiones cum aliqua cautela esse accipiendas, ut quum v. g. pp. 106—107 epistolam Nuntii Viennensis ad P. Paulum Baranyai S. J., Rectorem Collegii Albensis ex anno 1750 affert, quum tamen eo tempore nec Pater ejus nominis in Societate vixerit, nec Albae-Carolinae Collegium Societatis exstiterit; domus Albensis quippe simplex Residentia erat, quam eo tempore P. Sigismundus Meltzl regebat.

[3]) De episcopali hac Sede in urbe Killala (quae et Killalea, Laberus, Allada) sita cfr. Moroni, t. 37., p. 20.

[4]) Nobilis civitas est in Comitatu Besztercze-Nászod, de qua plura scitu digna affert Rmus. Kolosy in *Schematismo*, pp. 157—158.

[5]) Ab Andrea Illyés scilicet, de quo relege p. 449.

ciam abducitur: ubi triennium integrum iis conflictatus miseriis, quas barbari Christianis inferre solent, libertati demum donatus est. Laudavit Oxendii virtutem proborum aestimator aequissimus, imperator Leopoldus, ac in praesulem Deo, Caesari, religioni fidelem, augustos contestaturus favores, jus exstruendae Armenopoleos in Transilvania petenti concessit. Probavit quoque digna tanto Caesare conjux Eleonora, et episcopalibus ornatum indumentis Vienna dimisit. Extant ea hodiedum Armenopoli, et luculentum Augustissimi in Oxendium armenamque gentem favoris exhibent monumentum.

Oxendius in Transilvaniam redux locum aedificandae urbi ad Szamos-Ujvárinum delegit, cujus ipse fundamenta jacturus domum erexit, quae deinde in aedem consecrata pio etiamnum fidelium coetui sacra catholica obeunti servit. Alii subinde aliunde, Bisztricio praesertim, pristina relicta statione, ac excusso Saxonum jugo[1]), eo commigrarunt, coeptamque urbem aedificiis ornarunt, populo auxerunt, fortunis locupletarunt. Consummatam paucis post annis vidit Oxendius, quae demum ut liberis regiisque Daciae urbibus accenseretur, favore, promissoque Magni Caesaris Leopoldi fretus Viennam concessit, ubi dum popularibus suis, quos ante suavissimo Christi jugo subjecerat, libertatem procurat, conatui suo non sine veneni porrecti suspicione immoritur.

Praematurus Oxendii obitus turbarum aliquid Armenopoli excitavit. Ut enim facile ad pristinos errores defluimus, nisi malorum radices evellantur: seu perversarum opinionum virus reapse non ejecerint, seu curatorum negligentia, gentiliumque recens ex Armenia et Moldavia advenientium perversione seducti, catholica rursus odisse sacra, et priscarum commenta opinionum amplecti occeperunt. Curio ipse Armenopolitanus etsi non aperte ab Ecclesiae Romanae communione recesserit; veteri tamen ritu geri omnia patiebatur. Quod ubi integerrimo Tran-

[1]) Literis d. d. 30. Jun. 1692 conqueritur Oxendius, quod Armenis Bistricii hospitia denegentur. (A. Pr. St.).

silvaniae id temporis Antistiti Georgio Martonfio, cui ab Oxendii obitu Armenorum cura concredebatur, innotuit: sensit enimvero extremum gentis armenae discrimen, et ne sua sub ditione desiperet, virum ex eorum numero catholicis rite imbutum sacris, caeremoniarum probe gnarum Michaëlem Theodorovicsium sacerdotio initiavit. Nihil is, quo populares suos ad Ecclesiae auctoritatem revocaret, intermisit, grande operae pretium relaturus, si par labori fructus respondisset. Sed gravius jam malum fuerat, quam quod medelam admitteret. Armenopoli proinde exactus, ac tempori cedendum ratus, Romam contendit, ut religionis orthodoxae propagandae, suorumque ad frugem revocandorum studium quod nequibat sua, Romani Pontificis auctoritate prosequi fas haberet. Majoribus inde animis, apostolicis etiam instructus literis, evoluto nondum biennio in Transilvaniam redux meliore loco Armenorum res constitutas reperit. Occupatis quippe sacerdotis Roma missi nuntio nonnullorum animis, plus aliquanto Summi Pontificis auctoritati tribuere, et quam nondum penitus erga Romana sacra reverentiam exuerant, sensim coeperunt reparare. Accessit maturus sacrorum Armenopoli curatoris obitus, cujus conniventia ne dicam, an remissione, Armenorum vacillare coepit constantia. Huic enim vita functo ut egregia Theodori Danielis, et Salomonis Theodorii opera quorum perennis vel ideo apud posteros erit memoria, in munere successit Michaël Theodorovicsius: tota brevi Armenopolis, rejectis iterum vanarum superstitionum tenebris, Romanae sese reddidit Ecclesiae: illud hodie felicitatis consecuta, ut neminem in ea civium reperias, qui ad coetum recte sentientium non rediisset. Digna proinde ea honoris praerogativa, quam illi Augustissimus imperator Carolus VI. impertiit, dum liberae regiaeque civitatis nomine ac privilegiis decoravit. Dudum id meditabatur Oxendius; at nonnisi anno millesimo septingentesimo vigesimo octavo opera apostolici per Transilvaniam missionarii Minas de Baron, et nonnullorum Armenorum studio est confectum. Quos inter

non postremo censendus loco est, magnum suae gentis decus Theodorus Daniel, qui pluribus annis supremum in Transilvania Armenorum judicem egerat, quique consilium Armenis e Moldavia profugis in Daciam veniendi suggesserat, et primus deinde eorum genti nobilitatem, ac indigenae nomen intulit.

Armenopolitanorum exemplum secuti caeteri, religionem passim amplexi sunt catholicam, et quotquot fere e Moldavia ipsaque Armenia etiamnum adveniunt, veteri abdicato errore fidem orthodoxam amplectuntur: ut proinde jure hodie devotioribus Daciae populis Armeni accenseantur.

§. 4.

De cultura spirituali Armenis unitis impensa.

Ex annalibus msc. missionum Societatis Jesu.

Ex annuis relationibus msc. de sacris expeditionibus S. J. inter varias Transilvaniae nationes susceptis brevitatis studio duas tantum excerpimus; alteram quidem, ut ex contracta unius anni historia aequus lector praecipua ejusmodi evangelicorum exercitiorum momenta strictim collecta videat indeque genuinam apostolici hujus instituti rationem plane perspectam habeat; alteram vero, ut ex recentiore aliquo exemplo proposito ostendatur, rarum illud pietatis studium, quo Armenopolitanos olim rebus sacris intentos perhibet Illia, postea quoque adeo non elanguisse, ut immo novis semper curis fotum in immensum creverit.

I.

Ex relatione anni 1729.

Quandoquidem viris diviniore spiritu incensis nihil unquam antiquius fuit, quam ut inquieto quodam animarum coelo asserendarum studio impulsi, ac in omnem rei bene gerendae divinaeque gloriae promovendae occasionem intenti, apostolici ardoris flammas quaquaversum diffundere, et populos terrasque omnes sanctiori divini amoris igne correptas, ad salutis suae aeternaeque vitae studium inflammare contenderent; mirum sane esse nemini debet, si et apostolicos aetatis nostrae heroes eadem magnanima coelestis hujus incendii latius in dies proferendi cupiditas incitet, ut non uni familiae oppidove natos, sed orbi, si possint, universo coelestibus flammis incendendo, ab ipsa ordini institutique quod profitentur sanctitate formatos se autument. Quem

in numerum illi praecipue sunt referendi, qui sacris intenti missionum laboribus alia atque alia identidem zelo suo regionum, spatia describunt, quae felicibus flammis ad immortalis Dei cultum inculpataeque vitae studium et amorem accendant.

E quibus principem sibi locum vindicant ii, qui in intimos usque provinciae hujus Austriacae terminos curas suas transtulere, incultosque variis diversarum haeresum spinis obsitos Transilvaniae campos, sudore apostolico perpurgare aggressi sunt. Duodenis hi stationibus sanctiora, ut ita dicam, castra metati sunt, e quibus tamen quoties sese rei bene gerendae ferebat occasio, in vicinos agros, praeclaro semper operae fructu reportato excursum est. Primum sibi missionis honorem pagus Jegenye commeruit, qui nostrae olim Societati traditus[1]) ac injuria temporum in alias rursum manus delapsus id hodiedum commodi ex veteri nostrorum hominum institutione conservat, quod tametsi omnis circumvicinia se Calvino addixerit, is tamen unus inter multiplices haereticorum persecutiones orthodoxae fidei ad hanc usque diem constanter adhaereat. Nihil intentatum terrestris loci dominus Calvini assecla et inferiores ejusdem praefecti reliquere, ut aditum missioni praecluderent; sed Caesarei Decreti a missionariis exhibiti reverentia, et Excellmi. Gubernatoris missionem promoventis metus feliciter conatus omnes discussit. Itaque ingenti totius populi gratulatione excepti sunt Patres, qui ubi repetitis quotidie dictionibus avidissimum institutionis populum octiduo excoluissent, incolisque omnino omnibus, qui quidem sacramenti hujus videbantur capaces, in sacro poenitentiae tribunali audiendis missionarius subinde alter insudaret, alter interim castrum Sebesvár indeque oppidum Bánffi-Hunyad[2]) dictum excurrit, collectosque ex omni illa vicinia milites et quae supererant Catholicorum reliquias, necessariis credendi vivendique principiis instituit, atque a peccatis expiatos catholice vivere in medio haereticorum edocuit. Inde in pagum Fenes[3]) translata est missio, ubi cum numerosior longe ad consuetas dictiones, caeteraque missionis exercitia confluxisset auditor, non modo per sanctissimum poenitentiae sacramentum a peccatorum vinculis expediti sunt plurimi, sed et Sodalitas Mariani Rosarii salutari plane instituto erecta est. Tertia missionis statio in pago Bácsensi haud longe Claudiopoli dissita fixa est, ubi ad solitas adhortationes in juventutis praesertim ob insignem ruditatem cultura egentis institutione plus solito laboris est positum nec minus solidae utilitatis relatum[4]).

---

[1]) Jegenye, in Com. Kolozs, possessio erat abbatiae Kolozsmonostra. Cfr. *Schematism. ven. cleri dioecesis Transilvaniensis*, an. 1882, pp. 118—119.

[2]) Ibid. pp. 109—110.

[3]) Ibid. pp. 126—127.

[4]) Ibid. p. 108.

Claudiopolim deinde excolendam quum sumpsisset Patres, commodum ut eodem hoc tempore alter quoque missionarius senior, ac teutonicae linguae gnarus appelleret; itaque duplici lingua instituta est missio, hungarica quidem in templo paroeciae, quo immixti Catholicis frequentes quoque haeretici confluebant quotidie, germanica vero in Collegii templo, in quod pariter quotquot hujus erant idiomatis gnari, se constanter stiterunt, ipsis etiam acatholicis tam salutare institutum commendantibus, qui ab eo tempore mitius longe et sentire et loqui de orthodoxa fide, Ecclesiaeque Romanae disciplina coeperunt. Sub exitum missionis supplicatio per urbem adeo numerosa ordineque tam concinno est ducta, ut huic similem nullo unquam tempore a se visam, ipsi etiam Deputani seneciones confiterentur. Auxit Supplicationis pompam Illmi. Dni. Commendantis humanitas, qui tormenta bellica in forum urbis ad hunc finem devecta, aliquoties solvi augendae benedictionis Pontificiae solemnitati curarat.

Hinc in oppidum Kolos[1]) a missionariis itum est, ubi accommodatis ad promiscuum, ex Catholicis recens conversis et haereticis Valachisque auditorem sermonibus et primi in suscepta fide mirifice confirmati et melioris massae haeretici Valachique melius de orthodoxa fide sentire sunt docti, et Ariani complures ad Catholicae fidei agnitionem eousque permoti sunt, ut palam se in Unitarismo haud perstituros professi sint. Ab his in pagum alterum, quem Motus[2]) indigenae nuncupant, missionarii concessere, peractisque in tempello pereleganti nuper e Calvinistarum manibus vindicato, missionis exercitiis cum incredibili fructu solatioque credentium, quum plebem caeteram Calvino deditam a loci rabula, alioque magnae auctoritatis nobili hunc in finem illuc delato strictissime custodiri, ac quadam velut indagine arctari viderent, ne interesse missionis exercitiis possent, Armenopolim commigrant. Est ea civitas novissime haud longe ab arce Szamosujváriensi extructa[3]), et ab Armenis habitata, in quam ab ejus nationis Vicario et Archidiacono invitati Patres cum fuissent, in recens erecto urbis templo sacras dictiones hungarico idiomate ad populum habere exorsi sunt, e quo quum vix pars dimidia hujus gnara idiomatis esset, ut ne caeteri fructu suo, solatioque destituerentur, Superis ita volentibus factum est, ut eodem tempore a Polonia hungarici idiomatis probe gnarus, Rdissmus Dnus. Stanislavoviensis Praepositus[4]), idemque Apostolicus armenorum Visitator e Polonia adveniret, qui, quod hungarice Patres dixerant, armenica subinde lingua reliquo populo interpretaretur, quemadmodum

---

[1]) Ibid. pp. 122—123.
[2]) Ibid. p. 125—126.
[3]) Ibid. pp. 154—156.
[4]) Is erat Stephanus Roska, Collegii Urbani de Propaganda Fide olim alumnus, cujus mentio etiam occurrit apud Lukacsi, p. 113.

et alius ex sacro d. Francisci Reformatorum ordine sacerdos, fidelem earundem institutionum interpretem ad Caesaream in arce militiam egit his laboribus tripartito in totum octiduum inter gemitus et suspiria auditorum in octiduum productis tribus pariter linguis factae confessiones eaeque prope omnes a prima pueritia repetitae, a sacerdotibus, qua nostris, qua modo dictis auditae sunt. Hisque rite peractis idem, quem dixeram Rdissmus. magnifico sex nationis suae sacerdotum, judicisque, ac senatus totius comitatu stipatus diversorium Patrum adiit, amplissimasque una retulere gratias pro obsequio spirituali nationi exterae tanto studio, curaque impenso, finem nullum facientes seu referendarum gratiarum, seu institutionis tam utilis miris laudibus extollendae; quod idem humanitatis officium Illmus. quoque arcis Commendans grati animi contestatione cumulate persolvit.

Sub haec septimae missionis stationi initium factum est in oppido Deés[1]) in RR. PP. Franciscanorum ecclesia ingenti Catholicorum, non item acatholicorum qui paucissimi aderant, affluxu et fructu; ut enim suos a missionis exercitiis praedicantes impedirent, quoties ad populum verba facturos missionarios sciebant, toties et eadem insuper hora, praeter omnem morem, concionem illi ad templum civicum convocarunt. Quoniam vero ex remotioribus Szolnokiensis hujus districtus partibus convenire Catholici ad hanc stationem non poterant, peractis Patres in dicto oppido missionis laboribus ad pagum Csicsó-Keresztur[2]) divertere tantisper, factaque ibidem qua tridui mora frequentissimum populum et nobilitatem e remotioribus etiam locis Patrum fama excitos solitis quotidie exercitiis praeclaro cum fructu instituere. Inde in Zalathna oppidum[3]) excursione facta interprete loci parocho triduum populus Hungaro-Valachus sacris est dictionibus excultus. Dies item in oppido Abrudbánya est data quos spes ea recreavit mirifice cum opportunius alias missionariis se visitandos audirent.

Hinc ad octavam Albae-Carolinae stationem progressum est, in cujus aditu a Rmo. Dno. Vicario Generali, Rmo. Dno. Praeposito majori atque alio quodam canonico, variisque Religiosis ac grandi populo supplicantium ritu obviam procedentibus missionarii fuere excepti, qui praeliminari dictione in cathedrali templo ad confertissimum auditorem dicta, caeteram institutionem in Patrum Franciscanorum templum in suburbio situm transtulere, quod facilius eo congregari posse populus, quam ad praesidii templa videretur. Confluxus populi tantus quotidie fuit, ut ei capiendo non templum modo, sed ne tota quidem Residentiae area sufficeret, ipsis etiam Calvinistis certatim accurrentibus, visusque est, quo tempore Papalem populo benedictionem missionarius impertiebatur,

---

[1]) Ibid. pp. 159—160.
[2]) Ibid. pp. 158—159.
[3]) Ibid. pp. 32—33.

ipse Calvinianae academiae professor genuflectere, testatique sunt passim acatholici, melius se nunc longe de catholica religione sentire. Octo diebus in hac cultura exactis brevis excursio in oppidum Vincz[1]) facta ibique ad Bulgaros in triduum productae sunt functiones apostolicae insigni non modo hujus gentis, sed et Hungarorum e vicinia concurrentium emolumento, et solatio, quos luculenter judex loci cum praecipuis oppidi mercatoribus Bulgaris est testatus, dum suo pariter et totius oppidi nomine amplissimas Patribus gratias pro tam salutari institutione referrent.

Nona statio Dévae in Comitatu Hunyadensi[2]) est habita ad Bulgaros rursum et Hungaros, ubi non plebs modo frequentissima sed et supremus dicti comitatus Comes cum omni nobilitate catholica ad missionis functiones praesentem se stitit, multas subinde gratias referens pro labore sibi subditisque suis impenso. Praecipuam ibidem benevolentiam nostri a familia Bibicsiana experti sunt, ad quos quum repetitis vicibus Patres coacti essent ex itinere divertere, ea sunt humanitate et pleno pietatis affectu accepti, quae primae christianitatis, in Apostolis Christum ipsum respicientis, caritatem referebat. Pridie discessus ad praesidiarios milites Germanice dictum, et confitentes auditi sunt. Inde in oppidum Hátszeg[3]) migratum, ubi biduum institutioni nonnullorum Hungarorum nobilium in id oppidum ex omni districtu congregatorum est datum: una item dies degenti ibidem Germanicae militiae instituendae sacrata, et quarta demum Valachis graeci ritus sequacibus impensa, qui binis dictionibus in rebus scitu credituque necessariis instructi sunt, interprete dictorum ejusdem ritus gentisque archidiacono Hungaricae, Valachicaeque linguae perito. Atque ut prodesse pluribus dictiones hae possent easdem in Valachicum idioma versas, describi Patres curarunt, quas in sequentibus quoque stationibus Valachis, si qui reperirentur, praelegerent. Hinc in pagum Tresztyam a Domino montium praefecto invitati excursum est, biduumque Germanis fodinas auri ibidem excolentibus, qua instituendis, qua confessionibus eorundem audiendis, impensum est. Nemoque omnium fuit, qui non et pro sacro poenitentiae tribunali noxis animum expurgasset, et angelica fuisset dape refectus. Stabilito hic, qui institutus jam antea fuerat SSmae. Eucharistiae et Magnae Virginis cultu in oppidum Szász-Város[4]) divertere, triduoque qua nobilitati Hungaricae eo e vicinis curiis evocatae, qua militiae Germanicae ibi stativa agenti impenso ad montes vicinos excolendis ibidem operariis, qui in officinis fusoriis ac vitriariis desudant, a Patre germanicae linguae gnaro excursum est, ac exceptis singulorum confessionibus cum sinistra tentari valetudine Patrum alter

[1]) Ibid. pp. 16—18.
[2]) Ibid. pp. 87—89.
[3]) Ibid. pp. 90—92.
[4]) Ibid. p. 94.

coepisset, diebus aliquot feriari ab apostolico labore oportuit. — Recuperata valetudine viribusque tantisper instauratis, decimae stationis laboribus in oppido Thordensi[1]) insudatum est, frequentissimo quot diebus auditore et catholico et heterodoxo ad sacras se functiones sistente, cui finem supplicatio tam numerosa imposuit, ut par a centum et sexaginta annis visa in iis locis non fuerit. Hic diebus octo multo cum solatio, fructuque exactis, a Patre Hungaro in pagum Erked excursio facta est, quatriduumque Catholicorum e districtu illo convocatorum necessariae institutioni est datum; duae subinde dies haereticis domatim visitandis, et ad salutis aeternae curam adhortandis eo successu impensae sunt, ut singuli prope spem fecerint suae ad orthodoxam fidem conversionis. Ab his in pagum Ernye cum transiisset, idem missionarius Hungarus, eo cum fructu ejus ibidem labor acceptus est, ut praeterquam quod in seram usque noctem numerosum militem peccata sua confitentem quotidie nactus sit, tres insuper Sabbatariorum, pertinacissimorum caetera haereticorum, familias ad orthodoxae fidei confessionem traduxerit.

Undecimae stationi oppidum Maros-Vásárhely[2]) sedem dedit, quo et frequens e vicinia Catholicorum fiebat concursus et magnus item erat populi poenitentis affluxus. Inde missionarius alter in pagum Bözöd-ujfalu[3]), Sabbatarianorum nidus est, divertit. Ex hujus loci incolis quaterni ubi primum quosdam suae sectae sequaces orthodoxam fidem alibi recepisse compererunt, audieruntque, manifestam sibi e sacris literis falsitatis sectae suae demonstrationem promitti, missionarium adiere, ac intra biduum de sectae suae erroribus convicti cum familia universa Deo Ecclesiaeque reconciliati sunt. Hinc auctis animis missionem Pater idem[4]) inchoat (socio interim missionario Balásfalvae opus Dei faciente) atque cooperantibus Catholicis, vice-regio nempe sedis judice et fiscalibus, ut vocant, cancellistis eo demum haereticorum animos flectit, ut turmatim manus darent agnitae veritati tam secundo successu, ut intra diem undecimum ab inchoata missione omnis omnino hujus sectae haeresis in dicto pago sit extincta. Singulare hic miserentis Dei exemplum eluxit in femina octuagenaria majore, quam ex morbo diebus jam pluribus, omni rationis usu destitutam cum missionarius adiisset, suaviterque ad preces secum fundendas invitasset, non sine multo domesticorum omnium stupore, continuo ad mentem rediit, atque ubi in fide rite instructa, elicitisque necessariis ad adultorum baptismum actibus baptizata ex Ecclesiae orthodoxae more fuisset, continuo in priorem amentiam delapsa haud multo post

---

[1]) Ibid. pp. 172—173.
[2]) Ibid. pp. 143—146.
[3]) Ibid. pp. 176—177.
[4]) P. Paulus Kolosvári, cujus vitam typis editam diximus supra p. 483.

feliciter expiravit. Conversis, uti modo diximus, Sabbatariis missionarius templum, quod cum paucis Unitariis hi frequentabant, more in Ecclesia usitato reconciliat, eoque neoconversi in supplicantium ordinem concinne dispositos e domo praedicantis antehac sui (qui una cum uxore ac quatuor adultis prolibus pariter ad orthodoxam fidem redierat) deducit, ubi quum bis eadem die verba ad eosdem in fide confirmandos fecisset, post decantatum demum hymnum Ambrosianum, papalem iis benedictionem impertiit. Eademque die occupata paroecia Adm. Rdi. Dni. Nicolai Kari zelo interim novellus hic catholicorum manipulus est commendatus, qui ut ne commisso sibi gregi deesset, quindecim continentes diebus quotidiana eos catechesi excoluit.

At vero missionarius re hic ad majorem Dei gloriam et animarum bonum ex voto gesta, ad pagum Ernye continuo rediit, ubi pari felicitate conversis ejusdem sectae reliquiis abominabilem hanc neoarianismi propaginem, quae centum et ultra annis, contemptis superatisque terrestrium dominorum principumque minis omnibus perdurabat, divina tandem miseratione extinxit penitus, penitusque resecuit, nisi quod pauculae quaedam familiae quae in Turciam se recepere, supersunt; quae tamen ipsae et reverti jam in patriam suam incipiunt, et orthodoxam una fidem, quam caeteros omnes amplexos esse jam vident, suscipere[1]. . . . Caeterum ut ne nova haec fidelium manus a contagioso Unitariorum (quorum templum ante conversionem utrisque commune erat) consortio malum sibi rursus procrearet, missionarius Deo, cujus causam agebat, innixus exhibito Unitariorum praecipuis Caesareo missionis decreto (in quo generalibus dumtaxat terminis severe cavetur, ne quis missionis exercitia impedire ausit) eorundem templum in usus recens conversorum occupat, ac iis ne quidem contra protestantibus sed dilationem dumtaxat executionis orantibus Ecclesiae Romanae reconciliat, ductaque eodem solemni fidelium supplicatione, sacris catholicorum usibus tradit, habita prius ardenti et gravi e superiore loco dictione altera ad Hungaros, altera ad Germanam militiam. Retulere quidem ad Excellmum. Dnum. Gubernatorem querelas suas Unitarii, sed sapienti responso: *Fieri debuisse, quod Aula Caesarea imperasset,* rejecti sunt maximo apostolici viri solatio, qui ipse Adm. Rdo. Dno. Archidiacono confirmandis novis fidelibus, et paroeciae procurandae interea relicto Ebesfalvam[2]), quo eum Armeni multis precibus invitabant, se contulit.

Ibi quum Rdissmus. Dnus. Praepositus et Visitator armenicae nationis interea appulisset, eodem fere modo, quo Armenopoli, functiones

---

[1]) Relege quae de Sabbatariorum haeresi ex codice msc. B. P. V. superius animadversa sunt p. 477.

[2]) Hodie dicitur Elisabethopolis, hungarice Erzsébetváros. Cfr. *Schematism.* cit., p. 77—78.

missionis peractae sunt, nisi quod postrema die templum, Illmi. Dni. Szendrei, Caesarei consiliarii et bonorum Apafiano-fiscalium administratoris opera Calvinistis recens ereptum, Romano ritu reconciliatum est, cui solemnitati Caesarea militia ex omni illa vicinia congregata, trina bombardarum explosione applausit, quem plausum a meridie quoque dum eodem solemnis supplicatio populi duceretur, dictoque hymno Ambrosiano, apostolicam benedictionem populo missionarius impertiret, repetiit. Suos subinde Böszöd-ujfalusienses revisit Pater, iisque ad perseverantiam in suscepta recens fide aliquoties de superiori loco commonitis, consentiente Rdssmo. Dno. Vicario, Licentiatum virum in controversis fidei quaestionibus egregie versatum, qui praeesset constituit. Sacrum quoque sacerdoti ad aram facturo apparatum curavit. Atque ut temporalem quoque fructum ex hac sua conversione bonus hic popellus perciperet, eum supremus judex regius Illmus. Dnus. Comes Ladislaus Gyulafi omnibus oneribus ac tributis hoc et sequenti anno sibi pendendis pronunciavit immunem. Adm. Rdus. Dnus. Korondinensis parochus[1]), item et frequenter se ad eos invisurum, et sacramenta poenitentiae, eucharistiae extremaeque unctionis gratis iisdem ministraturum recepit, quoadusque certus ibi animarum curator constituatur. His ita constitutis missionarius noster rursus in Ernye ad solemnitatem Omnium Sanctorum, quorum honoribus templum illud sacratum est, rediit, eaque die ad numerosissimum populum ex tota ditione Marusiensi confluentem bis de cultu Sanctorum, sequenti vero de caritate animabus fidelium a fidelibus vivis impendenda, magno fructu disseruit. Nec multo post omnibus pro adventuro proxime parocho rite constitutis, Claudiopolim remigravit. Unde rursus a nobilibus pluribus in Toroczkö-Szent-György[2]) invitatus, quatriduanam ibidem missionem instituit maximo invitantium, qui antehac ob publica in provincia munia interesse functionibus hujusmodi non poterant, caeterorumque convenarum satisfactione et fructu; qui ut ad particularia denique veniamus e missionibus hisce varius sane fuit et multiplex. Ex Sabbatariis siquidem centum et quadraginta universim capita ad orthodoxam fidem feruntur conversa. Calvino sex et viginti avulsi sunt, Luthero duo, Unitarii tres, tres item nulli antehac religioni addicti credere nobiscum orthodoxe coeperunt; persona una ab apostasia resipuit; plures centenis solo duntaxat nomine catholici catholice credere vivereque sunt docti. Ad haec injuste ablatorum restitutio personis pluribus facta, reconciliatio cum inimicis impetrata a plurimis. Procurata egenis et miseris vivendi media, extincta inter conjuges odia, a proximis peccandi occasionibus abstracti non pauci. Promotus divae Virginis cultus, erectaque locis pluribus Rosarii Mariani sodalitia, ac plura Rosariorum millia in pium

---

[1]) Ibid. pp. 182—183.
[2]) Ibid. p. 173.

populum distributa; actus item theologici aliaeque sacrae orationes ac praxes piae pagellis expressae ingenti numero fructuque in avidissimum rerum harum auditorem dispersae sunt.

Ingentem quoque et laudem et fructum e missionibus idiomate Germanico Claudiopoli, Albae-Carolinae, Fogarasini, Cibinii, Zaiden, Resenan, Coronae alioque vicino pago obitis retulit veteranus provinciae nostrae missionarius, cui ubique frequens praecipuae etiam nobilitatis auditor aures avide praebuit, profusis saepe lacrymis animi compunctionem testatus, ac vix pauculi quidem ex tanto numero exstitere, qui non continuo in sacro tribunali reos se sisterent; plurimis inter uberes fletus continua triginta, quadraginta et amplius annorum sacrilegia detestantibus neque ex horum numero deerant, qui etiam ad extrema vitae ex morbo redacti, perire malebant aeternum, quam latentia vellent animarum ulcera sacerdoti detegere, ac perituri fuissent indubie, nisi missionis opportunitate usa, Supremi Numinis clementia eos ad seriam poenitudinem sinceramque peccatorum confessionem revocasset....

Fructus caeteros, quod cum iis quos paulo ante memoravi, conveniunt, brevitatis studio repetendos non censui. (B. P. V. 12123.)

II.

Ex relatione anni 1748.

Sexta missionis statio Armenis obtigit, in civitate Szamos-ujvariensi, quam biennio diutius jam efflagitabant. Numerosus hic populus degit; at si viros mercatui deditos demas, feminarum pars potior hungaricam linguam ignorat. Commodum accidit, ut id temporis omnes fere peregre rediissent. Summa pompae celebritate obviam itum est Patribus ab Admodum R. D. loci plebano cum assistentibus quatuor aliis subjectis ecclesiasticis, comitantibus quatuor Patribus Reformatis tribusve Conventualibus. Fructus ex missione relatus est copiosus: describi satis nequit populi armeni pietas, devotio, rigor in afflictatione sui, gemitus, lacrymae, singultum, quem quum alias tum praecipue in supplicatione de poenitentia, maxima pompa deducta, prodidit. Tribunalia sacra redundabant constanter poenitentibus, qui devotione plane singulari inter lacrymas totius vitae superioris noxas recensuerunt. Detracta etiam haeresi spolia; nam e Calvini castris 22, a schismate 14, unus a Luthero sunt revocati. Ut porro missionis memoria in hac urbe perennet, elegans sacellum condi coeptum, cui a missionariis amplissimae indulgentiae sunt attributae (B. P. V. 12142).

III.

De praesenti statu ecclesiae armenae in terris Coronae s. Stephani deque generalibus Mechitaristarum Praepositis ex ea assumptis.

Armeni catholici sub sacra Corona sive in varias illas quas p. 915 diximus parochias distincti, sive alibi cum Latinis ac Graecis permixti habitantes, obnoxii sunt Episcopis latinis, atque inde proprios sui ritus sacrorum antistites in catalogo hierarchiae ecclesiasticae non habent sibi assignatos. Hinc factum est, ut eorum ecclesia veluti in umbra diu lateret inobservata ac fere ingloria. — Verum ejus nomen nostro hoc saeculo semel atque iterum in novam claritudinem pervenit, quum utrique Mechitaristarum Congregationi, Venetae ac Viennensi, Abbatem generalem eundemque archiepiscopali axiomate insignem Transilvania daret: Venetae quidem ineunte saeculo Rmum. Stephanum Acontium Kuver, Archiepiscopum Siuniensem, praelatum ex Actis Pii PP. VII. cum laude notum[1]), qui Congregationem tertius ab ipso fundatore Mechitar Praepositus generalis magnae prudentiae atque integritatis commendatione administravit usque ad annum 1824, quo vita functus est; Viennensi autem ipso, quo haec scribimus, anno 1884 Rmum. Vartanum Josephum Estegar, patria Armenopolitanum, virum omnino Clarissimum, quem sui in Religione sodales canonica generalis Praepositi electione Viennae celebrata die 12. Julii regendo coetui universo censuerunt prae omnibus idoneum; quemque Sedes Apostolica ad sublimem dignitatem Archiepiscopi Selymbriensis promovit die 12. Septembris. — Faustissimam occasionem solemnis ejus consecrationis Viennae peractae die 9. currentis mensis Novembris laeti arripimus, ut e longinqua Tiroli Reverendissimo Archipraesuli applaudamus: multos annos cum maximis gratiis adprecati, ut quos in fide catholica inter Armenos propaganda impensurus est labores, salutarem sortiantur effectum, ipseque, fidelis pastor, mercedem accipiat aeterna gaudia pastorum! Et nobis quidem specialis ratio est, meritissimo praelato inaugurationis suae diem celebranti gratulandi et applaudendi; quamplurima enim, quae de rebus Armenorum in utroque Kalendarii volumine exhibuimus, officiosissimae illi benevolentiae accepta referimus, quam Illustrissimus antistes propensissima in nos voluntate nobis semper benigne praestitit, multis ad nos de disciplina ecclesiae Armenorum uberibus epistolis datis: quod tanti beneficii memores gratique, opere jam utcunque absoluto, lectori tenuibus nostris laboribus usuro non potuimus non prodere.

---

[1]) Cfr. Moroni, *Dizionario,* t. 44., p. 58.

LIBER VI., ADDITITIUS,

EXHIBENS

PARERGA

AD

PRAECEDENTES LIBROS QUINQUE.

PARERGA.

Caput I.

Parerga ad librum I.

Ad pag. 12. — Nicolai Comneni Papadopoli de Graecis schismaticis ad s. Unionem adducendis Commentarius in forma epistolari exaratus anno 1692.

Molto Reverendo Pre. in Chrto.

M' impose Vra Rivza doppo un lungo discorso havuto presso Monsigr Illmo. di Filadelphia[1]) ch' io da Padova mandassi la nota di quelle cose che ad utilità della fede e dell' Unione d' ambe le Chiese dissi per mero zelo della gloria di Dio e della Sede Apostolica. Io ritornato a Padova e distratto da moltissime mie occupationi confesso la verità d' essermi dimenticato di tutto; onde per esseguire i di lei comandi e non isbagliare in ciò, ch' essendo mio sentimento di certamente essere unicamente diretto alla conversione della mia Grecia, a cui per istinto e della natura e della gratia ho consacrata ogni parte de' miei pensieri, ho determinato di porre in carta non già l' idea che ho in testa e l' esemplar di quei mezzi particolari ch' a me pajono gli unici per ottener questo fine; ma i preliminari d' essa e l' abbozzo di questo. Ciò che farò con quella brevità, di cui sarà capace materia si grande, rivocando tutto a principij o per se stessi evidenti o innegabili all' esperienza.

Per sanare una piaga o ferita, ch' è una mera disunione e discontinuatione delle parti, è principio de medici, che si debba haver riguardo

[1]) Cfr. supra p. 106.

di toglier quegl' umori, che mantengono la disunione, o divertendoli altrove o sforzandoli ad uscir fuora per mezzo o della suppuratione o ancora del taglio; perchè tolta via la causa della disunione ed il mantenimento d' essa, la natura stessa leggiermente ajutata da qualche medicamento facilmente ritorna all' unione dovutale. Or chi non sà che lo schisma non è altro ch' una disunione che separa tra loro le membra di santa Chiesa e discontinua il sacrosanto Tutto della sposa di Christo. Tale cel' descrive l' etimologia greca del nome, e tale lo definiscono i Teologi ed i Canonisti, dei quali tesse un lungo catalogo il celebre Zibaldone del Farinaccio[1]); è dunque conveniente o per dir meglio necessario, vien voglia ispirata dal cielo di levare o infievolire questo schisma, prima d' ogni altra cosa por l' opra alla distruzzione delle cagioni d' esso, perchè tolte queste, la carità diffusa nei petti nostri dalla sopranaturale, connaturalizzata dalla gratia richiama le parti deputate alla santa e sospirata Unione. Ma per tor via queste cause, chi può dubitare essere necessario il conoscerle? Nè basta il conoscerle; ma è d' uopo il conoscerle pienamente secondo le loro circostanze ed interne ed esterne, perochè fomentandosi anche innocentemente dall' esterne l' interne, non si possono curare queste dalla loro malignità senza reprimere l' innocenza di quelle. Quindi io nel presente e confidente discorso che prendo a fare con Lei, porrò ogni mio studio a discoprirle le cagioni dello scisma, perchè da esse Ella ed ogni altro ritrarrà direttamente i rimedij si utili come necessarii per abbatterlo con sicurezza ed estirparlo senza illusione, di cui forse nella Chiesa di Dio non ha negozio più capace. Nel chè io non adoprerò rispetti o riflessioni di mio interesse, si perchè io non le ho, o se mai le ho havute, le ho havute sempre per accudire a questa grand' opera, si perchè scrivo a V. R. non per coprire i difetti, che cooperano anche praeter intentionem allo scisma, ciò che farei scrivendo e trattando coi Greci; ma per iscuoprire tutto quello che mi pare a proposito in Domino perchè scoperto si prenda rimedio, essendo io persuaso del santissimo zelo della Sede Apostolica e particolarmente del presente Beatissimo Pontefice Innocentio XII., che son certo non esser ne Ella ne Egli per tollerare tra Latini ciò che anche innocentemente può impedire questa impresa tante volte infelicemente tentata, perchè poco avvedutamente maneggiata. Parlerò dunque con ogni semplicità e sincerità, e spererò da V. R. compatimento, se non porrò mente a riguardi di prudenza carnale, dove si tratta del bene della mia nazione e della gloria della Sede Apostolica, che sono i due poli in cui raggirasi la circonferenza de miei vasti pensieri.

Due furono le cagioni per le quali la Chiesa greca si divise dalla latina. La prima l' innata alterigia della nazion greca che stimandosi

---

[1]) De haeresi qu. 18 etc. n. 6.

in pregio superiore ad ogn' altra come l' era allora in realtà, non poteva quietamente vedersi soggetta alla Chiesa Romana. Tutta volta finchè e nella Chiesa universale, per la vicinanza de tempi apostolici, spirò quella pietà che moderava l' esorbitanze dell' amor proprio, e la Sede Romana si prevalse della sua prima autorità con quella rarità che fu stimata moderatezza, la Grecia si mostrò verso di lei, se non in tutte le sue parti e totalmente ubbidiente, certamente nel più delle sue membra patiente ed ossequiosa. E se bene la Grecia, tutto che santa, odiò sempre nella Chiesa Romana l' ostentatione della sua plenipotenza come appare dal famoso detto di san Basilio: „odi fastum illius ecclesiae" riferito e censurato dal Baronio[1]) tutta via non ardì mai di rompere la carità. Ma poichè cresciuta in Roma la voglia legittima si, e talvolta necessaria, spesso però o austera o poco opportuna, d' ostentar predominio, cominciò a fare palese l' indipendenza de' suoi decreti, e avvalorata la natural superbia de Greci dalle prerogative che la lor Chiesa possedeva ab antiquo, si vergognò dell' obligatione di servire ad altri che a se medesima. Quella cominciò ad esacerbar gl' animi colla vehemenza dell' esecutioni e colla diffidenza nell' operare; questa tentò d' esimersi dalla soggezzione con la non curanza de' Romani comandamenti, e con la novità de vocaboli seditiosamente inventati, i quali, mentre pretendono scansar l' autorità in molte cose interposta da Roma, ascrissero un primato illegitimo e spurio al patriarca di Costantinopoli nel titolo d' ecumenico, che se bene combattuto da Pelagio[2]), e poi da san Gregorio[3]) con più fervorosa modestia ributtato[4]), pur durò poscia longo tempo dissimulato e riassunto, si chè si rendè quasi proprio di quella sede che l' usurpò e l' usò fin nel concilio Fiorentino[5]) in faccia di tutta la Chiesa ivi legittimamente congregata. Così l' alterigia de' nostri, che talvolta dolcemente trattata si sarebbe forse vergognata di se medesima, rinvigorita per l' acerbità de rimedij adoperati per lo più contratempo, formò una delle due cagioni dell' infelice scisma che lacera la santa Chiesa.

La seconda cagione viene attribuita da ogni ragione alla prepotenza de' nostri imperatori, che avezzi si nel oriente come nel occidente a disporre a lor capriccio delle cose sacre, non sò se più sacrilega presuntione di loro, o troppo mansueta dabbenaggine degl' ecclesiastici, poichè viddero a poco a poco scuotersi il giogo della Chiesa Romana, mentre la nostra o soprafatta dalla presenza de principi o indebolita per le continue eresie, o tradita da pastori timidi e adulatori

---

[1]) Annal. an. 372, n. 32.
[2]) Tom. I. ep. Rom. Pont. ep. 1.
[3]) Lib. 9. Indict. 9. ep. 36., ep. 38., 39., lib. ep. 69.
[4]) De hac controversia videndus est Grisar, qui eam ultimus copiose tractavit in *Zeitschrift für kath. Theologie*, 1880, pp. 468—523.
[5]) Act. Conc. Flor. ult. refert Carranza ibid. in summa conc.

miseramente serviva, concepirono un' avversione a' Latini, quanto più ingiusta tanto più stabile. Ciò è manifesto a' periti dell' istoria ecclesiastica, in cui si vede che trattine Marciano, Leone, Giustino primo e secondo, Tiberio e Foca, in questo solamente non empio, tutti gli altri sino all' aperte rotture, hebbero rabbiose e scandalose contese co Pontefici, Arcadio con Innocentio[1]); Theodosio secondo con san Leone[2]); Zenone con Felice[3]); Anastasio con Anastasio Papa[4]); Giustiniano con Agapito, Silverio e Vigilio[5]); Mauritio con san Gregorio[6]); Eraclio con Severino[7]); Costante secondo con Theodoro e Martino[8]); Costantino Pogonato con Agathone[9]); Giustiniano secondo con Sergio[10]); Tibero Assimano con Giovanni sesto[11]); Filippico con Costantino[12]); oltre gl' imperatori iconomachi che per la loro eresia non ebbero mai pace con la Sede Apostolica. Crebbe a dismisura l' odio de' nostri principi verso il Pontefice Romano, quando furono spogliati del titolo vano d' imperatori d' occidente che conferito a' Francesi parve che chiamasse dall' abysso un' eterna discordia tra le due nazioni greca e latina; nè io errerò, se mi prendero l' ardire d' asserire, ch' il fomento più efficace di questa seconda cagione dello scisma fu la traslatione dell' imperio. Chi ben considera tutto il piano dell' istorie di quei tempi disappassionatamente giudicando, non haverà alcuna difficultà d' affermare due cose: la prima, che tale traslatione fu utile alla Chiesa Romana e di più necessaria anche a tutta l' Italia. Utile certamente, perchè con essa i Pontefici si posero in attuale possesso di dar l' imperio, e in vece di soggiacere il sacerdotio al regno con innaturalezza d' ordine, venne il regno a soggiacere al sacerdotio come ricchiede la coordinatione delle cose, tra le quali le cose sacre danno legge alle profane. Necessaria poi all' Italia, che in quel tempo abbandonata dalla dapochaggine de' nostri principi in balia o di barbari forastieri o di tiranni domestici, così venne ad unirsi sotto un capo civile e ben regolata e difesa godè qualche tempo nel più delle sue parti tranquillissima pace. Ma come la traslatione fu utile e necessaria, così si può dire che fu fatta a sommo contratempo d' una Donna regnante co' principij d' una costantissima fede e religione; e perciò poco meritevole d' un affronto si strepitoso; secondo, perchè fu fatta in tempo, in cui di poco esser-

---

[1]) Theodoret. lib. 5., cap. 39; Niceph. et Glyca.
[2]) Leo ep. 33. et alibi. [3]) Anastas. in Felice.
[4]) Bar. an. 989, n. 2.
[5]) Bar. an. 997. n. 13. Anast. in Vita Agap. Sil. et Vig.
[6]) Greg. l. 2., ep. 62. et 63. et in psal. poen. 9.
[7]) Conc. Later. sub Martino secret. 3.
[8]) Anast. in Theod.; Max. Martyr. in ep. ad monach. sicul. conc. Lat. act. 1. [9]) Anastas. in Agath.; Bar. an. 681. n. 55.
[10]) Paul. Diac. de gest. Longob. lib. 6., ep. 11.; Bed. de sex. aetat. in Justino nun.; Anast. in Sergio. [11]) Id. in Joanne sexto.
[12]) Id. in Constantino ubi et Platina.

dosi abbattuta l' eresia degl' iconomachi, non pareva a proposito l' esacerbar gli animi con si improvisa mutatione; terzo, perchè fu fatta in favore di nazione poco amica allora de' Greci, chè però fu di mestieri mandare ambasciatori per istabilire la pace con Irene regnante, la quale, deposta tra tanto l' imperatrice, fu conchiusa con Nicephoro che per tale traslatione fu si averso a' Latini, che se ben cattolico non permise, che Nicephoro patriarca cattolico scrivesse al Papa, nè communicasse esso per niente col Papa, ciò che racconta oltre ai nostri scrittori[1]) il Baronio[2]).

L' odio però conceputo durò ne' nostri imperatori perpetuamente; e sebene in Basilio Macedone s' intepidì per tal modo, che paresse tutto ossequioso alla Chiesa Romana, pure insorta la controversia circa il rito de' Bulgari[3]) che i Greci volevan nel loro per la vicinanza, ed i Latini nel loro per havergli eglino convertiti sotto Nicolò primo[4]): questo ancora s' infelloni più di tutti contro la Chiesa Romana; e se ben si può dire, che la traslatione dell' impero fu efficace fomento della seconda causa di cui parliamo, la lite de' Bulgari fu l' ultimo espresso determinativo, che trovando ambe le cause disposte ad una totale ribellione applicando la seconda trasse entrambe al mostruoso producimento d' una disunione si pertinace. La Chiesa Romana hebbe in quell' incontro tutte le ragioni per la sua parte, come io diffusamente dimostro nelle mie Lettere dogmatiche; ma non si può negare, che quella lite fu si mal maneggiata e con si manifeste circostanze di contratempo e d' errore, che finì di dar lo spinto al total turbamento della pace. Ella spingendo l' instabil cervello di Giovanni ottavo[5]) a minacciar con iscomuniche il santo patriarcha Ignatio, rinvigorì nel esilio l' audazia malitiosa del esecrabil Fozio[6]). Ella attentando lo stesso Giovanni con la speranza di veder latina la Bulgaria, lo snervò sino a permettere allo scelerato Fozio condannato da un' intero Concilio universale[7]) il risalire al trono nuovamente occupato doppo la morte di s. Ignatio con iscandalo di tutta la Chiesa[8]) ed ella esacerbò in tal maniera l' animo di Basilio, che scrisse quella bestialissima lettera ad Adriano terzo[9]), alla quale rispose poi Stephano con non inferiore spirito d' Apostolica severità[10]). E quel che importa, ella fu tale, che finì con dar principio allo scisma il quale da quel tempo in quà lacera la veste di Gesù Christo.

---

[1]) Zonar., Niceph. et Theophan. in Niceph.
[2]) Ann. 802. nn. 2. 5. 6.
[3]) Anast. in Adrian. et in praef. ad VIII. syn.
[4]) Anast. in Nicol. [5]) Ep. 7. 8. Jo. VIII. [6]) Bar. 878, n. 7.
[7]) Anast. in Syn. VIII. Syn. eadem act. ult. Nicet. in vita S. Ign.
[8]) Bar. ann. 879, n. 9 seqq. [9]) Id. ann. 889, n. 9.
[10]) Bar. ann. 885, n. 9.

Così dunque l' alterigia de' Greci e l' astio de principi orientali formaroño le cause principalissime dello scisma, e si resero poscia conservative del medesimo mantenendolo in pie per anni circa cinquecento, quanto scorse dal pseudosinodo di Fozio sino alla presa di Costantinopoli. Da quel tempo mancò l' una e l' altra, perchè passati noi dalla libertà alla servitù perdemmo con la libertà l' alterigia, la quale in tre secoli ne' quali viviamo schiavi sotto la tirannide de' Maomettani ha ridotta la Grecia a vilissimi sentimenti di se medesima. La stessa catastrophe togliendo dalla Grecia il principato, tolse anche dalla stessa l' odio de' principi greci verso la Chiesa Romana, e mancarono allo scisma come le due cagioni che lo produssero così le cagioni che lo mantenevano. Ma non mancarono già cagioni che lo mantenessero per l' avvenire. Successero alle prime già estinte, anzi nello stesso lor funerale e dallo stesso lor funerale, due altre non men potenti a conservar la discordia ed eternare la disunione. È la prima ne' Greci ed è l' ignoranza; la seconda è ne' Latini ed è la pochissima carità; amle figlie della ruina del nostro impero; perchè toltaci con la libertà la commodità di studiare, necessariamente bisogna, che siamo ignoranti; e toltaci con l' impero ogni lustro che può renderci oggetto di considerazione o d' amore, non vi ha mente che ci consideri con partialità di rispetto, e perciò non vi ha cuor che ci abbracci con efficacia d' affetto. Nè par chè ciò sia accaduto senza manifesto giudizio di Dio, giusto punitore delle nostre innumerabili colpe; poichè se la nostra superbia fu cagione, che noi ci ribellassimo dalla Chiesa, è cagione che la viltà non ci riduca ad essa, ma ne tenga lontani rendendoci oggetti poco degni d' amor latino efficace. E se l' astio de' nostri principi si acuti, che per adularli e secondare il malvaggio lor genio ci divise da dogmi cattolici, è pena congrua alla nostra malitia una stupida ignoranza che ci impedisca la luce della verità. Io che scrivo per iscuoprire le cagioni del nostro scisma, trovatele in esso mi fermo.

Subentrate dunque alle prime le seconde cagioni mantengono fermamente la disunione della Chiesa. La prima acceca talmente i nostri, che non veggono essere le nostre controversie indegne del ingegno greco; perchè sono si manifestamente ridicole ed insussistenti i nostri errori, che si convincono o da santi Padri che veneriamo, o dalle nostre istorie che approviamo, o dalli stessi Rituali della nostra Chiesa, che giornalmente leggiamo. La seconda rende si pigri al nostro ajuto i Latini, si svogliati della conversione della Grecia, si poco curanti della salute dell' anime nostre, che o per pretesto la disperano, o per incuria non vi si applicano, o se si muovono a qualche rimedio, lo fanno con tanta languidezza, che anzi di giovar più nuocono. Se un giudice volesse porsi a pesare queste due cause per poscia qualificarle, decidendo qual delle due sia più cooperativa al material di questa nostra discordia e per ciò sia più colpevole delle nostre disgrazie: Vivit Deus! di-

cendo senza passione e senza humani rispetti, direbbe assolutamente più colpevole quella, che provien da' Latini. L' ignoranza ne' Greci è una consequenza necessaria della schiavitù, sotto la quale gemono gl' infelici. Per lo più è probabile perchè nè hanno chi gli ammaestri, nè possono per se stessi procacciarsi maestro; e quasi in tutti è invincibile, perchè ne dubitano, ne possono dubitar o perchè vivono in paesi ove ne pur si sa il nome latino, o perchè i dogmi cattolici son loro proposti in termini tutto diversi da quei che hanno in verità, si chè communemente condannano i Latini non per quello che cattolicamente insegnano, ma per quel che i Latini stessi condannano. Ciò che in questo nostro secolo è communissimo all' ignoranza de' nostri, i quali sapendo essersi in questo nostro secolo dalla Chiesa greca condannate le dottrine di Cirillo Lucari, patriarcha di Costantinopoli, che tentò d' introdurre in Grecia il Calvinismo, credono ch' essi dogmi siano de' Latini, i quali col ridicolo paralogismo d' ignoranza grassissima sono da molti de' nostri chiamati Calvinisti e Luterani.

Per lo contrario la tiepidezza della carità latina sembra in realtà senza scusa. Alla Chiesa Romana non fu data precisamente la podestà di pascere, ma la podestà in atto; onde a Pietro non fu detto *ut possis pascere*, ma *pasce agnos meos, pasce oves meas*. A lei non fu data nuda la forza di richiamar dagl' errori gl' erranti, ma la stessa opera; che però si dice allo stesso Pietro *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. E se il Vaticano è quello di cui fu predetto *Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae*[1]), intenda chi può, se sia decente nella luce la potenza o pigra o negligente all' illuminare, e nella salute svogliata l' efficacia di salvar l' anime. Di più è obligatione propria di quella Chiesa, che gode il vicariato di Christo, sostener le veci di Christo venuto *propter nimiam caritatem, qua dilexit nos*[2]), unicamente nel mondo per salvare tutto il mondo, e che però è tutto amore verso il prossimo peccatore, della cui penitenza gode più e concepisce più giubilo che dell' innocenza di novantanove giusti; cui abbraccia con più carezze che il figlio obediente[3]); cui rimira con occhio più attento come rimirò già Pietro rinnegante e spergiuro che gl' altri Apostoli innocenti ne' lor timori. Or se il Vicario è tenuto ad assumere la persona e l' offitio attuale di chi lo costituisce per suo Vicario, come è certissimo in ambi le leggi[4]), può egli negarsi, che la Chiesa latina sia tenuta ad un estrema carità verso gl' erranti, e che in lei sia, quando pur vi fosse colpevolissima la trascuraggine, d' un affetto dovuto per offitio raccomandato in capite, e necessario nella salute de traviati? Sarebbe superfluo lo stendersi in verità così chiara, onde mi bastarà conchiudere per necessità ciò che non io

---

[1]) Is. c. 49, v. 6. [2]) Ephes. c. 2, v. 9. [3]) Luc. c. 15.
[4]) Luc. 22, v. 61.

ma tutta Grecia anche cattolica riverentemente rammaricandosi dice: Che se lo scisma greco vive e lacera la Chiesa, in buona parte è colpa d' omissione, di cui sono unicamente rei i Latini. V. R^za se ha tanta virtù da Dio, ecciti in Roma quest' amor fervoroso, efficace, che e sia ed apparisca tale, ed io le do la Grecia nostra per convertita. Questo è l' unico ed unicamente bastevol rimedio de' nostri mali; perchè sostituita alla tiepidezza descritta l' onnipotenza della carità efficace e manifesta, per difetto di causa conservativa lo scisma svanirà senza dubbio.

Mi dirà V. R., e quanto fece la Sede Apostolica per ridurre alla verità l' Oriente? Rispondo che quelle opere di carità furno fatte in tempo che non vi era d' uopo di carità, ma più tosto d' humiltà e mansuetudine; cioè quando ancora era in piedi il nostro impero. Se bene io trovo una difficoltà insuperabile a fare apprendere a' Greci, che anche in quei tempi siano stati segni d' affettione verso la natione greca: l' havere Innocentio terzo fatte tante allegrezze per essersi impadroniti i Francesi del nostro impero;[1]) l' haver comandato a tutti i crociati, che assistessero loro per mantenersi nell' occupato[2]), e l' havere Urbano quarto bandita la crociata contro i medesimi Greci, quando scossero il giogo de Francesi, cacciandoli dal loro impero[3]). Ciò che non fu fatto co' Calvinisti Olandesi, quando si ribellarono da un cattolico principe, e non si fa adesso co gli eretici Inglesi, che hanno proscritto il legittimo e catholico loro rè, per sostituirre un usurpatore ed eretico. Ma sia stata in quel tempo manifesta l' affettione de' Latini verse la Grecia, ella non fu opportuna come ora il sarebbe, o s' era opportuna fu sicuramente in se stessa o inavveduta ne' mezzi, o per trascuraggine, di cui è capace anche la santità disordinata nelle circostanze, e però senza alcun profitto. Tralascio le minutie e mi restringo a ponderar gl' effetti di lei più strepitosi. Sono questi due famosi concilij di Lione e di Firenze. Al primo fu tratto Michele Paleologo per mero timore, come testificano i nostri scrittori[4]) e lo confessano anche i latini[5]); onde avvenne che quella unione fu una solennissima dilusione perchè Michele avendo operato a forza di motivi politici di stabilire il suo impero liberato poco prima dalla tirannia de' Francesi e per mero timore di non trarsi adosso le crociate, tutto chè per quanto tempo si mostrasse unito, al che lo confermava l' invincibil costanza di Giovanni Vecco patriarcha di Costantinopoli e sapientissimo confessore della cattolica fede; appena lasciò di temere e si vidde insidiato da' Latini, che buttò giù la maschera dichiarandosi sei anni doppo la finta unione più rabbiosamente scismatico, come si ritrahe dagli atti di

---

[1]) Lib. 7., ep. 153. [2]) Id. ep. 154.
[3]) Lib. 13. ep. 219. 131 et sqq.
[4]) Pachymer. lib. 5. [5]) Bar. ann. 1264. n. 58. et 1270. n. 2.

Martino quarto[1]) che per ciò lo scommunicò. Nel secondo poi se non vogliamo lusingarci, i Greci vennero col loro imperatore per mera speranza di ricevere ajuti da' Latini contro il Turco, come appare dagli atti greci di quel concilio e da quei di Basilea non ancor scismatico, dove con motivi si fatti si comminciò la prima volta a trattare dell' Unione. Quindi avvenne che essendo stato operato co' motivi d' interesse senza preparar le cose e disporle tutto che nel sacrosanto concilio per opera dello Spirito santo quasi con miracolo si stabilisse l' unione, ella nondimeno appena un anno durò, se non durò soltanto, quanto dimoraron i Greci in Italia. Così ciò che fece la Chiesa Romana con sommo dispendio per unire i Greci, perchè condotto con mezzo poco a proposito riuscì vano anche avanti la ruina del nostro impero. Ma doppo d' essa vorrei che V. R. mi dicesse, che cosa s' è fatto per riducimento della Grecia alla fede? Ella mi honori di scorrere l' aggiunta al Baronio, fatta dal Padre Odorico Rinaldi dall anno 1459 sino al fine, e mi trovi una sillaba che mostri haver mai pensato i Latini alla conversione della Grecia.

Troverò ben io molto che dire, se vorrò considerare ciò che s' è fatto e si fa per alienarli dalla Santa Sede. E pur (cosa mirabile!) quanto si fa per alienarli dalla loro madre e tenerli lontani dall' amoroso seno di santa Chiesa, l' odo qualificar come mezzo all' Unione desiderata. Io ne ho tempo ne voglia di scorrer per tutto, non iscrivendo io quì al publico, ne volendo esporre alla Sede Apostolica, che so ne prenderebbe rimedio, i nostri aggravij. Mi darà licenza V. R., che io tocchi alcuni di questi mezzi, perchè descrittile nella loro propria sembianza, ella vegga se non sono più tosto ostacoli, ne' quali a maraviglia comparisce la poca cura di noi. Che s' è fatto dunque doppo la ruina del nostro impero per convertire la Grecia? Primieramente s' è irritata perpetuamente quella natione con vituperosissimi scritti. Quanti hanno assunto il nome d' istorici e di controversisti, vantano in ogni incontro un odio implacabile contro i Greci. Il Baronio non parla mai di loro che con formale disprezzo, spesso con aperta ingiustitia, di modo chè se un imperator greco riporta vittoria egli scrive: *vinsero i Romani;* se il medesimo è vinto da barbari, egli scrive: *furono i Greci vergognosamente rotti da' Barbari.* Se un autor greco loda i Greci, è bugiardo; se ne dice male, è veridico. Se Anastasio bibliothecario da loro ragione, era amico di Fozio; se li condanna, egli è evangelista, perchè bibliothecario. Non noto i luoghi, perchè sono infiniti. Leggasi quel grande autore, e si vedrà esser questa l' ordinaria favella di lui, come è sua perpetua frase il chiamarli perfidi, vili, ingannatori e cose simili, sino a strapazzare anche i Santi con modi poco decenti. Il medesimo linguaggio ha il Bellarmino huomo veramente dottissimo, ma

[1]) Bullar. in Martin. IV.

come pratico della nostra lingua, così inesperto delle cose nostre sì palesamente, che quando impugna i Greci per lo più si finge un Achille di stucco per abbatterlo formandosi esso argomenti sottili per risponder con non minor sottigliezza senza chiamare a consulta gl' argomenti deboli sì, ma che unicamente fan' forza a' Greci; anzi di questi se alcuna volta propone alcuno, è sì infelice nello sciogliérlo che più tosto da animo agli scismatici. Il Maimburgo meritò un breve dal Papa perchè descrisse lo schisma greco. Ciò è un libello infamatorio della natione: e si dice esservi un tal soggetto della Compagnia di Gesù, che o spero o spera porpore[1]), per haver publicato un libro quanto famoso e glorioso per il titolo, che vanta la difesa del Pontificato, tanto in se dozzinale, in cui vomita contro i Greci tutto il veleno raccolto con triviale eruditione da varij autori. Questo è uno de' tratti gentili, co' quali i Latini hanno allettata la Grecia doppo la ruina del di lei impero, insultando al cadavero d' una nazione, cui non ardì mai alcuno d' offendere sinchè ebbe fiato da potersi difendere.

Il secondo mezzo fu ed è mandar certi missionarij per propagar in Grecia la fede. O santa Sede miseramente delusa! Questi appunto sono i mantenitori più considerabili dello scisma. Huomini discoli, che s' offeriscono d' andare in partem infidelium, per iscausare il giogo della soggezione regolare; huomini mercenarij, che vi vanno per trar salario dalla Sacra Congregazione di Propaganda; huomini ignoranti perchè i dotti restano a sostener le cariche delle loro religioni; huomini scelerati il più delle volte, che co' loro vizij, con gli scandali e con l' imprudenze o irritano o mal edificano o stabiliscono ne' lor falsi dogmi quei popoli che non possono facilmente persuadersi il *quaecunque dixerint vobis, facite, secundum vero opera eorum nolite facere*[2]); che non distinguono la dottrina da' costumi, ne credon chè Dio voglia perpetuamente fare il miracolo operato con Balaam[3]) di trasmutare in predicatori i giumenti[4]).

Parlo con acrimonia, perchè come Greco piango la mia nazione, per la cui Unione colla Chiesa cattolica, col Capo d' essa, col Vicario di Christo, volontieri spargerei il sangue. Parlo senza rispetti, perchè parlo addolorato, anzi in me parla il dolore che covo vedendo tradita la Sede Apostolica, il cui honore, la cui gloria ch' è nella conversione dell' anime, come sacerdote latino porto nel cuore. Parlo in fortissimi termini, per-

---

[1]) Papadopoli hoc loco manifesta ignorantia tenetur specialis illius voti, quo professi Societatis Jesu Deo sancte promiserunt se non admissuros dignitates ecclesiasticas, de quo recole epistolam Clementis PP. XI. superius exhibitam pp. 504—506.

[2]) Matth. c. 23, v. 3. [3]) Num. c. 22, v. 28.

[4]) Relege quae de eodem odioso illo argumento decem post annos auctor perscripsit ad Cardinalem a Kollonich, quaeque superius extant pp. 20—21.

chè parlo con verità dimostrata dall' evidenza. Ho notizie infallibili delle cose nostre e come professor della mia nazione in luogo, ove capitano de' nostri da tutte le parti, sono informato sinceramente di tutto. Anzi in gran parte io stesso in Creta, mia patria, giovinetto viddi ciò, di cui mi lamento e mi inorridi anche in quell' età in veder ne Religiosi latini quel' ch' io non ardisco di dire per rossore, e che fatto publicamente non può esser coperto ne pur dal gran mantello della carità. Allora fra me stesso dissi: come può esser vera la dottrina di costoro, che vivono da atheï? O come può non esser vera la nostra, in cui i Religiosi son si lontani da scandalo? Questa conseguenza trassi io allora, e questa vien tratta in oggi in Grecia. Conseguenza in realtà poco concludente in se stessa, ma che molto danno apporta a' miseri traviati, i quali nulla di giovamento e molto di nocumento ricevano da si fatti missionarij, la lingua de' quali quanto è muta in predicar le cattoliche verità, tanto è loquace in pregiudizio della Sede Apostolica e di Roma publicandone bugiardamente i difetti, che conferma con veri ma pessimi e patentissimi esempij.

Tale attitudine alla conversion della Grecia ha il secondo mezzo. Veniamo al terzo. È questo un pessimo concetto di tutti i Greci. Questi non si distinguono in cattolici e scismatici, ma immedesimati questi nomi, tant' è l' esser Greco, quanto l' esser scismatico. E che meraviglia, se Glossa[1]) espressamente dice: *Graeci quasi semper fuerunt schismatici.* Ed ha ragion sin chè un di non si spieghi quel *quasi semper.* In tanto da esso e da cent' altri argomenti si tragge il pessimo concetto che hanno i Latini dei Greci; da cui proviene per conseguenza il non ammetterli ad alcuna speranza d' onorevole offitio in Roma. Ho altre volte narrato il discorso passato tra me e l' Emmo. Cardinal de Luca su questo proposito, per ciò non lo ripeto. Ben dico ch' il proverbio *Ut ameris, ama*[2]), prova ch' il suo contrario è egualmente vero; onde par giusto humanamente parlando, e in pratica viene usatissimo l' odiar chi ne odia, e il ripagar con pari concetto abominevole, chi l' ha tale di noi. I concetti che si hanno in Roma de Greci sono: che siano furfanti, perfidi, ingannatori. Questi concetti che non battono gl' errori dello scisma, ma offendono nella sua singolarità una vasta natione rimbombando in Grecia anche sulle stampe che altro fanno che riscuoterne la pariglia Son poi questi concetti in Roma di noi, perchè colà non capitano altri de nostri soggetti che meritevoli per lo più di concetti si fatti i quali ingannando la Sede Apostolica con le professioni di fede, fatte per lucrar denari, compariscano poco doppo quelli che sono. Ne capitano a Roma ordinariamente altri che si fatti personaggi, perchè i galantuomini greci che

[1]) Margin. in C. Ad certitudinem 3. Extrav. com. De sentent. excommunicationis.

[2]) Martial. epig. 8., l. 6.

hanno da sperare nella corte di Roma? Dove non vi ha chi sappia la nostra lingua non che i nostri costumi. Dove non s' è veduta porpora greca sono ducento e dieci anni, quanti corrono dalla morte del Cardinal Bessarione celebrata dal Cardinal Papiense[1]) sino a questo tempo in cui scrivo. Dove non mancarono in varij tempi huomini greci dottissimi che o non hebbero nulla o al più furono tratti da meri termini d' una estrema necessità, doppo haver consumato tutto l' artifitio dell' eruditione in favore della fede cattolica. Ciò chè par segnalatamente notabile, mentre non sono singolari i soggetti d' altre nazioni, che per un libretto d' ordinaria eruditione et anche senza questo, furono si amorosamete trattati da Roma che da basso stato in lontanissimi paesi e sospetti furno tratti improvisamente alla porpora. Grida la Grecia *non equidem invideo, miror magis.* Ma da questo gl' huomini honorati greci e cattolici concludono, non già quel *quid Romae faciam?*[2]) di Giovanale rinfacciato a Roma gentile, che' essi ben distinguono con vera et ossequiosa cognitione dalla Sacra e presente; ma lo star' lontano da essa per non faticar con la riuscita di tanti, che vi vissero e morirono negletti. Risi sentendo una volta certo grand' huomo, che' asseriva il dirsi e vantarsi in Roma questi concetti de' Greci e l' haverli praticamente esclusi da ogni speranza d' honore essere un' artifitio mirabile per trarli alla fede, mostrandosi con ciò che finchè haveranno erronei i dogmi, saranno rigettati e vituperati dalla Chiesa Romana. Darei questa sciapitaggine a chi la disse per concludente, quando co' convertiti si trattasse con opposti dettami ed effetti; ma trattandosi tutti in un fascio come ho mostrato, ed attesta l' esperienza ognuno tira la conseguenza, ch' i Greci si escludono come Greci, s' oltraggiano come Greci, non come scismatici e traviati.

Vengo al quarto mezzo che veramente ha un gran fondo di carità. Questo è il Collegio greco istituito dalla Beata Memoria di Gregorio decimo terzo come per attestato permanente dell' amor Pontificio verso di noi E tale, come è in realtà, sarebbe egli comparso e creduto, se per nostra disgrazia in questo stesso atto d' amore non havesse fatta pompa di se la tiepidezza in amarli, e non facesse attualmente palese mostra di se la trascuraggine del nostro bene e la non curanza della nostra salute. È cosa di stupore, che havendo l' amoroso genio di quel santo Pontefice assunto il pensiere di giovare a tutto il mondo per mezzo de seminarij eretti con zelo e magnificenza, l' ultima nazione al cui soccorso pensò sia stata la greca, alla quale fondò Collegio si tardi, che non potè ne finirlo ne sufficientemente dotarlo: quasi così meritasse quella natione, un nativo della quale, cioè Costantino il Grande, come sodamente dimostra Gio. Morino contro il vanto bugiardo del Inghilterra die principio all' ingrandimento[3]) temporale della Chiesa

[1]) Ep. 498., 500., 594. [2]) Satyr. 3.
[3]) Id. Morin. ibid. c. Constant. 96. dist.

Romana e della fede christiana[1]). Il proseguimento di quel Collegio fu sempre pieno di scene per le stravaganze de' Superiori, che gli furno imposti, alieni dal nostro genio, poco pratici de' nostri costumi, e sempre in battaglia co' gl' alunni, sinchè Urbano ottavo, ancor Maffeo Barberini, Cardinal Protettore, lo sottopose a' PP. della Compagnia di Gesù, huomini singolari in ogni genere di santità e di dottrina; huomini attissimi all' education della gioventù, a cui deve l' Italia ogni sorte di litteratura ed i costumi, la loro correttione; huomini che se si spingessero in Grecia si vedrebbe gran frutto, come si vede in ogni luogo ov' essi hanno assunta di cuore la predicatione evangelica, munita dall' esemplarità somma ne' costumi e dalla soda dottrina, che professano ed hanno huomini finalmente venerabili a tutti, e più che agl' altri, a me che ben li conosco; ma non so per qual disgrazia nostra, nati fatti per distruggere il Collegio greco di Roma. Mi duole il dirlo, e dicendolo dico contro me stesso, ma bisogna ch' io il dica, perchè apparisce evidente a posteriori. Da quando essi hanno quel Collegio in custodia, non ha prodotto quasi verun huomo di singolare dottrina e zelo, dove prima hebbe alcuni alunni di sommo sapere e di zelo fervorosissimo[2]). Avanti ch' essi l' havessero abbondò d' entrate sufficienti a mantener sessantacinque scolari, doppo chè eglino l' hebbero, cominciò ad impoverirsi per il pessimo governo economico d' alcuni Rettori. Avanti ch' essi l' havessero godè pacificamente quel sussidio che gli vien presentemente negato per compiacere ad un certo P. Galeno, huomo notissimo e pur tollerato[3]). Questi spogliò quel Col-

---

[1]) In not. Gallicis. ad Euseb. Caesar. in vit. Constant. l. 1.

[2]) Ad falsam istam criminationem dissolvendam P. Horatius Olivieri catalogum virorum illustrium, qui ex Collegio graeco etiam sub regimine Societatis Jesu prodierunt, ex Actis diligenter confectum Cardinali a Kollonich obtulit anno 1705, quemadmodum superius ex ejus literis didicimus p. 46. De historia Collegii Graecorum, quam hic narrare nil attinet, conferri possunt Moroni, *Dizionario*, t. 14., pp. 166—169 aliique auctores ibidem laudati, qui Societatis Jesu merita de Collegio graeco omnes juste agnoscunt. Caeterum ipse Papadopoli pleraque omnia quae hic de Collegio graeco scripsit, non ita multo post omni laude et imitatione digna ratione emendanda retractavit, uti jam notum est ex literis ad Cardinalem a Kollonich superius exhibitis pp. 18—22.

[3]) P. Hieronymus Galeno, natione Italus, patria Januensis, vir integerrimus ac religiosissimus, simulque ad res gerendas velut a natura factus, tantam sapientiae, prudentiae, justitiae commendationem in Urbe obtinuit, ut Urbanus PP. VIII. ac plures Cardinales ejus consiliis operaque in rebus gravissimis non raro uterentur. Implacabilem simultatem auctoris nostri aliorumque Graecorum subiit, quod quum munus Procuratoris Collegii Germanici et Hungarici sancte obiret, solutionem pensionis a Collegio graeco injuste postulatae, praestare recusasset, quodque litem Collegio Germanico et Hungarico a graeco ea de causa apud Sacram Rotam Romanam

legio del più sostantioso alimento con tal, non dirò gusto (absit, ch' io di PP. si santi abbia concetti si indegni de PP. Gesuiti), ma dirò con tal connivenza, ch' essendo le ragioni del Collegio greco o giuste o almeno sostentabili, in trenta e più anni di lite non s' è mai seriamente agitata la causa, anzi essendosi trovato uno della medesima Compagnia per miracolo affetionatissimo alla nostra nazione, cioè il pio e dotto P. Lorenzo Lucchesini[1]), il quale s' applicò alla diffesa di quel luogo abbandonato da tutti, subito fu levato da esso; gli fu imposto silentio da suoi Superiori (intercedente Galeno) sotto precetto d' obbedienza. Ne si trova un christiano che voglia pendersi il pensiero di supplicare Nostro Signore perchè oblighi quei Padri a rimandar esso Padre pratico unicamente delle materie a proseguir l' opera santa ed utilmente incominciata.

Da questi antecedenti segue lo stato presente di quel Collegio ridotto da sessantacinque a numero minore di quindici alunni de quali quatro sono Ruteni, quatro Italogreci, il rimanente, se vi è, son Greci tre o quatro di numero, come appunto hora mi viene scritto di Roma; e sieno anche sette, maltrattati intisichiti, si ben allevati et imbevuti d' amor verso il luogo, ove vivono, che non veggono l' hora di fuggir da Roma per maledir liberamente il punto, in cui vi capitarono. Effetto proprio dell' education presente, ch' io appena posso credere essere de' sapientissimi e zelantissimi PP. Gesuiti perchè la veggo e la provo inettissima per allevar coi principij d' affettione alla Sede

---

intentam legitimo judicio vicisset anno 1650. Controversiae causa haec erat. Gregorius PP. XIII. Collegio Germanico et Hungarico transcripserat abbatiam s. Crucis Avellanarum in dioecesi Eugubina (Moroni, *Dizionario*, t. 3., p. 153), pensionibus tamen quibusdam impositis haud sane levibus (Clordara, *Histor. Collegii Germ. et Hung.*, p. 71), ex quibus una erat solvenda Collegio graeco recens fundato an. 1577. Ea ut idem Pontifex Collegium Germ. et Hung. liberaret, Collegio Graecorum ipsam Commendam, quam in idem monasterium Cardinalis Alexander Sfortia († 1581) habebat, loco pensionis percipiendae concessit. Quum igitur P. Galeno, qua Procurator Collegii Germ. et Hung. pensionem istam, quae per aliquot annorum spatium injuste fuerat exacta, muneris sui debito id exigente, solvere jam recusaret, Collegium graecum memorata actione apud tribunal Sacrae Rotae instituta litem perdidit. Quae quum in longinqua urbe Patavina non singillatim pernotuissent, factum est, ut Papadopoli Patrem Galeno redituum Collegii graeci imminutorum injuste reum faceret. Diuturni processus Acta in Archivo ipsius Collegii Germanici et Hungarici hodieque servantur integra.

[1]) Joannem Laurentium Lucchesinum, Lucensem, Sacrorum Rituum Congregationis Consultorem, norunt eruditi ex Mémoires de Trevoux, Décemb. 1713; Giornale de' letterati, t. 15., p. 470; Biographie universelle, t. 25., p. 416; De Backer, *Bibliothèque*, t. 2., pp. 883—888, ubi et accuratus operum catalogus extat.

Apostolica soggetti che *nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem*[1]); e che però oppressi se mai con l' anima tra denti parton da Roma quindi altro non portano ch' un grosso viatico di disgusti. ciò che ridonda come a condanna di tal educatione, così a maggior gloria di quel infelice Collegio. Perochè partendosi quegl' alunni con sì fatti stimoli d' affettione inspirata loro dall' asprezza e disamore che li governa, tuttavolta portano nel cuore impressa la fede cattolica di cui sono gl' unici banditori e mantenitori nella Grecia. Ma sono sì pocchi che ben si può dire *messis quidem multa, operarii autem pauci.* E che possono fare sette persone per tutto l' oriente? Mi giova esclamare: Per mantener in fede il monte Libano, non per convertirlo, alimenta la Sede Apostolica più alunni di quei che mantiene per convertire la Grecia tutta, non per conservar in essa la fede! E forse il Collegio greco è meno utile alla Santa Sede degli altri Collegij? Grida il P. Galeno, che quanti escono da quel luogo, tornano ad essere scismatici, lo confermano i religiosi che tornano dalle missioni della Grecia, e la Corte subito il crede. Parlo con la bocca per terra. Si crederà al P. Galeno, nome e persona in cui si racchiudono quante eccettioni posson concedere le leggi in Giudizio? Si crederà a missionarij de' quali di sopra ho descritta la specie e che veramente provano spesso persecutioni non della fede ma de' lor vitij gl' alunni del Collegio greco perchè non si può difendere la Santa Sede senza disapprovare i loro eccessi e condannar la loro scandalosa condotta. Siamo dunque sì miserabili, che si stima lecito il credere a nostro pregiudizio a nostri più acerbi nemici? Mentre ogni legge anche profana esclude dal testimonio sino i sospetti d' inimicitia. E forse adducono essi particolarità alcuna per provar quel che dicono? Anzi ne una, solamente in universale parlando in universale son creduti. Così è verissimo quel che dice il Sign. Tomaso Cattanio dalla Canea, Lettor publico di Filosophia in questo studio, noto per le stampe e notissimo in questi paesi per il sapere, eloquenza et erudizione; ma molto più glorioso alla Grecia per la fede cattolica che nel Rito greco e professa e difende. Dic' egli che noi altri cattolici greci siamo i più infelici huomini del mondo, perchè in Grecia siamo additati e censurati come Papisti, e in Roma condannati come scismatici; oggetto dell' odio d' ambi le parti e perciò come infelici così *miserabiliores omnibus hominibus*[2]); se non aspettassimo da Dio solo la corona della nostra fede.

V' ha un altra oppositione, che si fa al Collegio greco: che in esso s' allevino avvocati per le isole e medici pel gran Turco[3]). In udirsi tali cose in Roma s' applaude alla gratiosa dicacità del P. Ga-

---

[1]) Tacit. hist. lib. I. [2]) I. Cor. c. 15, v. 19.

[3]) Relege p. 20 quae auctor de eadem re, mutata sententia, scripsit ad Cardinalem a Kollonich.

leno, che con queste sue dicerie sostiene l' iniquità della nostra oppressione ed ha ridotto a nulla quel unico armamentario del cattolicismo in Grecia. Ma gratie a Dio che a tali oppositioni non può dar credito con discapito del Collegio greco, se non o la malignità o l' imperitia. Dio volesse che il Collegio greco allevasse cento avvocati per le isole ed altretanti medici per Costantinopoli, spererei quello che non ispero, perchè non ardisco di sperare tanta pietà verso di noi. L' una e l' altra di queste professioni nella Grecia ha il primo posto, il primo lustro; e beati noi, se havessero e tutte isole gl' avvocati fervorosi cattolici e Costantinopoli i medici affetionati alla Sede Apostolica. Vederei prevalere il cattolicismo per tutta la Grecia, la quale pende dagl' arbitrij di queste due tra noi nobilissime professioni, e potentissime anche a' Turchi, i quali sono hormai tre secoli che non hanno havuti nel posto unico di grandezza conceduta a Christiani ch' è di primo Dragoman della Porta, se non medici[1]). Ma de' medici e degli avvocati solamente si parla? e perchè no di tanti lettori dello studio celebratissimo di Padova, dove attualmente son tre, e vi furno sempre più d' uno. Perchè no dei Vescovi, dei quali pendono numerose imagini nella sala di quel Collegio e dei quali un solo converti due millioni di scismatici, ciò che non possono vantare tutti insieme gli altri Collegij di Roma, non chè l' ingrassato delle nostre sostanze perchè accresciuto con la nostra ruina.

Ecco dunque ch' il Collegio greco effetto di vera carità verso di noi concepita una sol volta dal petto amoroso di Gregorio, cujus memoria in benedictione sit! per la disamorata trascuraggine di chi lo maneggiò e lo maneggia anzi l' annienta, reso inutile al fine del cui conseguimento noi discorriamo. Perciò conchiudo che tra Latini è pochissima la carità per noi, ciò chè congiunto all' ignoranza de' nostri forma l' adequato principio conservativo del nostro scisma, il quale vivrà lacerando la santa Chiesa, sinchè non vi si prende un vero efficace e risoluto rimedio. E questo consiste in trovar anime che spogliate d' ogni humano pensiere e riformate nello stampo di pura spiritualità navighino in Grecia, ne' lidi della quale approdati trovino lo spirito di Dio che *irruat super eos*, come a Samsone, onde vagliano a strangolarvi l' eresia ed ad opprimere lo scisma. Questi li direbbe qualch' uno pij delirj e sante frenesie d' anime quanto pie tanto imperite del male il cui rimedio cerchiamo. Io non sono si ardito di qualificarli così. Dico che sono cerotti da salda cioè mezzi ottimi, medicamenti salubri del nostro male, ma di quelli che debbono adoperarsi quando la piaga è già depurata da quegl' humori che la mantengono aperta. Sinchè questi non si levano, che pro può sperarsi dagl' unguenti per cicatrici? Or gl' umori che mantengono sempre stillante di sangue, anzi per meglio dire, piena di putredine la nostra piaga sono le cause

[1]) Jodoc. Heller, Orat. I. de excell. artis med.

già dette. Il primo dunque e principale rimedio, anzi l' unico dal quale deve cominciarsi la cura è l' applicatione seriamente presa di levare ambidue, si chè allettati i Greci dall' amore evidente di santa Chiesa e addottrinati fatta loro conoscere l' insussistenza de' loro errori, si dispongono primo ad udire, poscia ad abbracciare realmente la verità. Ma perchè anche nel rimuovere le cause del male è opra del medico diligente quando non può nello stesso tempo levarle tutte, spingersi contro quella che tolta via o debilita le altre o apre la via per levar anche altre; ciò ch' egli deve fare per necessità ed anche per convenienza, quando il levar questa o dipende da lui o gli riesce più facile. Perciò è proprio dell' opra riflettere che delle due cause che mantengono come s' è detto lo scisma l' una e l' altra dipende da Roma con questa differenza, che l' una dipende totalmente da lei e si può facilmente correggere ed in instanto; l' altra dipende anche da noi nè si può togliere che col tempo imperochè il tor da' Latini la tiepidezza della carità verso i Greci e sostituirle l' affetto, la benignità e la beneficenza, è opra tutta che unicamente si può aspettare da Roma, e può ella facile ed improvisamente concepirsi e ridursi in atto; ma il tor l' ignoranza de Greci tutto che in parte dipenda da Roma che s' havrà carità vedrà correre nel suo seno la Grecia, per imparare non dimeno ha la sua dipendenza anche da noi, nè può levarsi da noi anche con ajuto di Roma senza tempo habile come parlano i jurisconsulti. Onde inferisco che dovendosi per togliere lo scisma levar via le cause che lo mantengono, ed essendo l' una d' esse quella che tolta via debilita l' altre e dispone al distruggimento di lei, e finalmente quella che tutta dipende dalla Santa Universale ed Apostolica Chiesa Romana, se si dice davero, e sinceramente si brama la destruzione dello scisma, contro di questa deve prendersi la tromba sacerdotale per abbatterla e sostituirli quella benignità che se veramente mai si vedrà in Roma verso di noi svanirà l' ignoranza, che si imperversa e succederà la concordia non finta, non interessata, non ippocrita e menzognera, ma reale, leale e perpetua.

Vostra Ra mi da speranza certa di prossimamente vedere quest' amore di Dio *qui dixit de tenebris lumen splendescere;* me la faccia vedere e volontieri allora chiuderò gl' occhij alle cose del mondo troppo insipide e deforme per me doppo si sospirato spettacolo, nella cui veduta beatificati i miei lumi potranno gloriarsi col santo Vecchio Simeone: *quia viderunt salutare Dei.* Ma fundamento poss' io haver di vederla, se non ne veggo dispositione alcuna? V. R. mi dice: Dio può tutto. Chi può negarlo? Anzi esso *facit mirabilia solus;* ma il dir ciò non è altro che asserir possibile ciò che si brama. Or il possibile non è motivo di speranza, come non l' è di timore, de quali affetti il motivo non va vestito con la laurea del possibile, ma del probabile. Mi si dica dunque dove è la probabilità di ciò che debbo sperar? Ella mi soggiunge: Dio non solamente può farlo, ma il vuole, e se il vuole chi

può resistergli? So anch' io che *Deus vult omnes homines salvos fieri*, e in universale e in particolare, perchè *non est acceptor personarum* e che *nemo potest resistere voluntati ejus*. Ma vi ha in Dio volontà efficace ed inefficace, come ci insegna la Theologia. La prima fonda certezza, la seconda lascia nella mera possibilità ciò che Dio vuole, se aggiunge altro ch' un affetto d' infinita bontà, che volendo non può non tendere al bene. Si chè ne meno la volontà di Dio lasciata nell' indifferenza dell' efficacia ed inefficacia mi fonda la probabilità necessaria per isperare ciò ch' Ella spera. Ne mi provocano in difficienza della probabilità soprannaturale le circostanze, che formano humana probabilità, perchè mi insegna co' medici ogni mediocre prudenza, che per fare un assennato prognostico è dimestieri prender la misura dal passato e dal presente Ora il passato V. R^a ha veduto di sopra; quanto sia stato scarso d' amore, il presente mi addita il Collegio greco annientato senza rimedio. Provo una difficoltà insuperabile a far conoscere in Roma scrivendo con ogni ossequio, rassegnatione, sincerissimo zelo, ch' i mezzi sin' ora adoperati o sono nocivi in se stessi o per il modo tallora inutili tallora perniciosi. Scrissi per ottener dispensa a ridotti alla cognitione della verità, perchè professino, come devono e si ricchiede, in mano di Monsgr. Illmo. Arcivescovo di Filadelfia e d' altro tribunal delegato, ma più naturale e meno strepitoso a ridotti. Avvisai che le professioni solenni fatte secondo in hoggi si stila, riescono spesso deinsioni solennissime, son' sempre pericolose e fatte in man' di ministri latini saranno a lungo andare o rarissime o cagion' de' rumori che torranno ogni speranza di bene. A tali mie riverenti suggestioni, a queste mie suppliche osseguiose non corrispose altro riuscimento che un nulla. Io ben godo d' haver sgravata la mia coscienza, si chè non habbia a pianger dicendo: *vaeh mihi, qui tacui!* e che ne' miei caratteri siano per vedersi evidenti attestati della mia verità, quando succederà quel ch' io humilmente e dolorosamente predico. Ma ben mi dolgo altresì ch' il passato ed il presente, invece di porgermi motivi a speranza, mi formi un fondamento probabile di disperare ciò ch' Ella spera; perchè se nel poco si hanno tanti riguardi, se non si pensa a ciò, che si vede, se trattandosi di riconciliare alla Chiesa l' anime per cui s' humiliò il Figlio di Dio sin a morire e morire crocifisso, si vede tanta repugnanza d' uscire dal Rituale, crederò io che sia sperabile per noi benignità più strepitosa?

Inoltre quando anche nasca la benignità che V. R. amorosamente s' imagina vi sarà in Roma, chi la diriga? Parrò sfacciato e conosco d' esserlo; ma s' Ella vuol ch' io le parli con libertà e sincerità, Le dirò che la nostra vil conditione che si sappiano più le cose nostre in Francia e Inghilterra che in Roma. Sarebbe odiosa la prova di questa mia sincerissima assertione ed io non iscrivo per offendere ma per ubbidire e servire. Chi è in Roma, voglio dir nella Corte, che habbia una mi-

diocre notitia de' nostri riti? Stupij quando ne' più verdi anni della mia adolescenza dimorando io in Roma fui per ordine venuto ab alto astretto a servire a decisioni d' un caso in cui si cercaya se fosse valido il matrimonio d' un sacerdote greco celebrato doppo la ordinatione di lui. Viddi allora gli scritti e le risposte altrui, e mi maravigliai che la dove si giudica di tutti i riti non vi fosse un genio si sfacendato che s' applicasse alla cognitione de nostri riti, e che di questi in Roma non si havesse altra notitia che la somministrata dalle faragini de canonisti e dalle dispute otiose de' capriciosi Teologi, le quali si potrebbono da ogni Greco intrigare con un *nego suppositum*. In oltre potrammisi additare in Roma qualch' uno che con premura di sollecito affetto e geloso invigili alla propagation' della fede tra Greci? Che sappia com' ella debbasi procurare, ch' intenda il modo di maneggiare i nostri genij astuti ed altieri, capaci di simular tutto, e quanto facili a prendersi con la bontà e con la cortesia tanto ritrosi all' austerità ed insuperabili all' onte? Padre mio dilettissimo, se in Roma non vi ha un Greco di valore ed autorità, ma grande, come ciò può ottenersi? Se buttarebbe in missionarij inutili la moneta, che spesa ed impiegata allo stesso fine in altro modo si renderebbe utilissima, si riceverebbero con tanta facilità tanti furbacci che vi capitano e prendono denaro quasi in premio della loro professione ippocrita e spergiura? No certamente! Onde conchiudo, che quando anche nasca in Roma la singolar benignità verso i Greci, che V. R. si apertissimamente promette, non haverà direttore a proposito, e però non sarà di quel saggio in cui la considero cioè vera, grande, prudente.

Gran fatto che san Paolo descrivendo l' apostolica carità non la chiama ne pia ne devota. Credo io, perchè tali qualità son' soggette ad inganni. La vuole ben benigna, cioè benefattrice, ma benefattrice senza palese intentione d' interesse ne meno spirituale che però di lei si dice: *non quaerit quae sua sunt*. Ed ecco alla sfuggita un inganno, a cui spesso è sottoposta la carità di Roma co' nostri. Benefica ella qualche volta, tuttochè scarsamente, ma questa beneficenza comparisce fatta a fine strepitoso di trar all' unione, che vuol dire per conseguenza, al suo ossequio. Quindi è, che si fa odiare dal galanthuomo greco come obbrobrio d' un animo libero e nobile, mentre possa concepirsi venale et alletta i furfanti che s' accostano a mangiar l' esca e deludere, come fan, l' hamo. Ritornano questi in Grecia ed esclamano: habbiam' gabbati i Latini, monete e professione: questa fu finta, quelle son vere. Quanto pregiuditio portino queste cose alle conversioni, non può capirlo se non che ha le mani in pasta. Perciò grido, ma non è chi mi senta: e vi sarà forse taluno che condannarà come insolenti queste humilissime espressioni del mio ossequiosissimo zelo.

Come dunque dovrà operare la carità che da me con tutta questa scrittura si predica? Parlo, *quum sim pulvis et cinis*. Benefichi e

largamente benefichi, ma i Greci come tali, non come per astringerli all' Unione. Comparisca liberalissima l' esca, si chè non si penetri l' hamo. S' ha da trattare con nazione astutissima, sia santamente astuta la carità, e se vuole esser prudente, come richiede il precetto evangelico nelle sue apostoliche intentioni, non sia, ma comparisca semplice nelle medesime. Beneficati così i traviati s' affettionano all' benefattore, affettionati a questo si ammettono facilmente gl' ammaestramenti, ammaestrati rendonsi vinti; ne si rendono per essere beneficati, ma si rendono perchè furono beneficati. Oh se si capisse in Roma questa mia dottrina, di cui ho esperienza nel fatto, spererei del bene assai, tanto più che siamo in un tempo di cui non è stato mai tempo più opportuno per la conversion della Grecia. Ella comincia ad invogliarsi della disputa, ch' è il mezzo onde viene a dubbitare de suoi dogmi, e quando un Greco è giunto a dubbitare de suoi dogmi, la mia speranza lo da per vinto. Giova a ciò la stampa introdotta da qualche tempo nella Bulgaria, la quale grandemente eccita gl' animi a scrivere per istampare onde, bisognando per iscrivere lo studiare, già veggo disporsi le cose perchè la Grecia impari, e per imparar disputi, e disputando conosca l' insussistenza de famosi suoi errori. Perciò in udir la stampa tra Greci, ringratiai il dator d' ogni bene figurandomi in essa un lampo della nostra salute e un dolce prognostico della nostra vera cioè spirituale felicità. Ne cesso d' insinuare a un nobile Moscovita, che primo tra Moscoviti innamorato della sapienza è venuto a studiare in questa mia casa per ritornare alla patria e farle conoscere il pregio delle scienze, merci sin ora barbare a quei barbari, non lascio, dico, d' insinuargli la necessità delle stampe in Moscovia, perchè ritornato colà le procuri et apra anche colà la via con le stampe alla disputa. In questo Serenissimo Stato poi, del quale se ha da nascere, deve necessariamente nascere la salute alla Grecia; la materia è mirabilmente disposta, perchè è qui in Padova la gioventù e combattuta perchè dubbiti e molti dubbitando giungono alla cognitione della verità. È in Venetia la fede inconcussa dell' Illmo. e Revsmo. Monsig. Milezio Tipaldo, Arcivescovo di Filadelfia, prelato di pietà e dottrina cospicua, pastore unico tra noi, in cui vede la Grecia cattolica rinovate le glorie della sua anticha santità e sapienza; la fede dico di personaggio si venerabile tutto che dissimulata nel publico con prudenza è nota a tutti Greci, che quindi parte han motivo e stimolo di convertirsi, parte di dubbitare e dubbitando disporsi alla verità[1]. Così vedessimo a questa dispositione darsi mano da Roma con quei dettami che sin hora ho riverentemente suggeriti, perchè son gl' unici.

---

[1]) Insignem hunc virum, qui Graecis praefuit Venetiis ab an. 1685 ad an. 1713, copiose laudatum vide apud Moroni, *Dizionario*, t. 91., pp. 294—295.

Mi dirà Vra Rza: dovrà dunque il Sommo Pontefice beneficiar gli scismatici senza che prima professino la fede? Rispondo. Per questo dissi, che in Roma vi ha bisogno di soggetto greco in posto, perchè ciò che non è decente, tutto che sia utile, fatto immediatamente dal Papa sia come utile con decenza fatto da un suo ministro greco, perchè il sappia fare utilmente. Se a ciò non si risolverà Roma, non si farà mai nulla, essendo necessario per primo preliminar d' ogni cosa d' un Greco in Roma, ch' in questa parte le sia guida riverente, affettuoso e fedele. V. Rza perciò primo scrivo a questo, applichi e l' oratione e l' operatione; nè creda mai che nella Grecia, il cui amore Le ispira la divina bontà, sia per vedersi alcun bene, se in Roma non sia soggetto atto a maneggiare questo grande e necessario negotio. Atto dico, perchè se bene sò, che in Roma non mancano soggetti greci, pure non li conosco capaci per facenda, a cui si richiede profondo sapere e vivacissimo spirito. Atto dico, e di più attuato, cioè posto in tal grado che possa autorevolmente propor le sue industrie, nè sia in istato di parlar con rispetti, con seconde intentioni e con fini alieni da questo fine. Parliamo chiaro, e giachè V. Rza vuol nudo il mio sentimento, Le dico. Soggetto greco in Roma in tale stato e posto, che non habbia ne bisogno ne speranze, e ciò perchè non si diverta cercando *quae sua sunt;* che sia congionto d' affetto e d' interesse con la Sede Apostolica, perchè non la gabbi; che sia dotto perchè sappia convincere; che sia commodamente proveduto, perchè possa; che sia disinteressato, perchè voglia beneficare; che sia da bene, perchè operi con carità; che sia affettionato alla nazione, perchè possa cattivarsi la benevolenza; e che sia finalmente pratico delle cose nostre e delle latine, perchè nè s' inganni ne possa facilmente essere ingannato.

A questi doverà appartenere il riverentemente suggerire alla Sede Apostolica i mezzi particolari, e i tratti efficacemente benigni per allettar gloriosa ed utilmente i Greci alla Santa Unione. Questi traria a Roma i più cospicui personaggi tra nostri; gl' ammansirà coi beneficij, gl' incatenarà con l' affetto; gli convincerà col vigore di dottrina invincibile perchè tratta non dal capriccio per vantare ingegno, ma da sensi de' santi Padri greci unicamente adorati da nostri; dalle consuetudini della nostra Chiesa e da libri sacri adoperati dalla medesima. Questi sarà il refugio della gioventù greca che in Roma s' allieva, freno delle loro licenze e direttione ne' loro studij, perchè siano adattati al fine, per cui s' allievano, a concepire il quale e procurarlo nelle loro patrie li provocarà, non già col passato, come si fa ora, obligandoli ad essere predicatori della verità conosciuta per quel poco di pane che hanno con mille disgusti e rimproveri mangiato in Collegio, ma col futuro ostentando i premij che da la Sede Apostolica e distribuisce a quelli che nella vigna del Signore lavorano con fedeltà, con fervore e con efficacia. Questi suggerirà alla Sacra Congregatione di Propa-

ganda i soggetti che saran degni d' essere ajutati da essa, come ricorsi di vivo sentimento alle traccia di santa Chiesa, e additerà quelli che doveranno mandarsi alla Grecia scielti per questo ministerio con attitudine e spintivi o vero offertisi con motivi d' eterna e temporale, ma considerabile retributione.

Non so se V. R. sia di quelli, che in udendo descritto un tal personaggio da assumersi, per prima mossa e preliminare di questa grand' opera e si santo negotiato creda ch' egli sia un' idea Platonica ed un di quei Enti astratti che non ha essere fuori del nostro capriccio. Chiunque così credesse, si persuada, ch' egli non sa cosa sia nazione greca, a cui non mancò in ogni secolo più d' uno di così fatti soggetti. È vero, ch' eglino in ogni secolo sussequente alla ruina del nostro impero rimasero otiosi perchè ciascuno di loro potè dire con gl' operaij evangelici *nemo nos conduxit;* ma ciò veggasi a colpa di chi ridonda. Per lasciare i tempi ultimi del nostro impero, ne' quali risplendè e Bessarione et Isidoro esaltati a tempo del nostro impero e da un Pontefice affezionatissimo alla nostra nazione, presa Costantinopoli hebbemo huomini sommi, dottissimi e spiritosissimi, e in ciò non mi fanno mentire oltre i riposti ne' suoi elogij dal Giovio[1]) gli scritti dello Spandungino del Crisolora, di Gennadio[2]) e del vescovo di Mithone. Nel cinque cento altresì non hebbe carestia la Grecia d' huomini grandi pari d' eruditione e d' ingegno anche agl' antichi, tra quali il Margunio, il Planude, il Mussuro, questo[5]) morto in Roma per disperatione accorato, quelli maltrattati[4]) da Roma e per ciò divenuti impugnatori d' essa. Nel presente secolo poi chi non sa i nomi degl' Aressdij, Cariofili, Cottunij, Albazij, Filarià: tutti allievi del Collegio greco, oltre il gran nome d' Andrea Eudemonjoannes, Gesuita, le cui ammirabili doti se vi ha, chi non le sappia, le vegga ristrette presso il Cardinale Sforza Pallavicino[5]). Si chè non mancarono mai alla Grecia tutto che oppressa dalla tirannide, ne mancano in questo tempo huomini attissimi ad ogni impresa e singolarmente a questa di cui si tratta; se siccome sono abbandonati, non curati, abbattuti, così *haberent sublevantem se:* ciò che avverrebbe, quando Roma volesse veramente applicarsi con carità degna di se a questo divino negotio della loro conversione, a cui essendo d' ostacolo la poca carità de Latini,

---

[1]) In Theod. Gar.; in Greg. Trapez. et alibi.

[2]) Cfr. Bellarm. de script. eccl.

[3]) Refert Jovius in ejus elogio.

[4]) Refert Planud. in Praef. ad Nomoc. Photii.

[5]) De P. Eudaemonjoanne, Cydonio, ex illustrissima Palaeologorum progenie orto, editis operibus et eximiis gestis claro, videri possunt Biographie universelle, t. 13., pp. 163—164; et De Backer, t 1., pp. 1763—1765.

come ho mostrato mentre la materia è più che mai disposta per si gran forma, vieni a concludersi, ch' il levar lo scisma presentemente tutto dipende dalla pietà della Corte di Roma, la quale se non procurerà di levarlo o sminuirlo e debilitarlo come può e deve per l' offitio del universale immediata presidenza sacra, datale *ad aedificationem et non ad destructionem*, temo che in quel gran tribunale, dove si chiede ragione anche del talento otioso, dove s' esige raccolta etiam fuor della semina, non sia per esserle imputato a gravissima colpa, essendo assioma vero in universale, quando interviene obligatione quello del Tragico:

Qui non vetat peccare, cum possit, jubet.

Ecco quanto poss' io per hora proporle pel gran negotio di cui Ella pro modulo suo ha piamente assunto il ministerio. V. R^za^ habbia sempre dinanzi agli occhi questi miei dettami verissimi, perchè tratti da una osservatione pratica delle cose nostre e sincerissimi perchè lontani da ogni interessato rispetto ed a gloria di Dio e della Sede Apostolica, nostra Madre e Maestra, se brama la santa Unione. Questi suggerisca et inculchi *opportune et importune in omni patientia* a quegl' Emmi. Prelati che a somma dottrina et integrità evangelica congiungono apostolico zelo della salute dell' anime. Se daranno poco credito a Lei quasi poco pratico dell' universale de' nostri Genij e costumi, dica che sono sentimenti d' un Greco. Son tanto persuaso della loro e clemenza e giustitia, che non temo siano per imputarmi a colpa la libertà con cui scrivo, scrivendo io in privato e senza quelle dissimulationi, di cui mi servo e parlando e scribendo delle cose latine a miei Greci. Che però intrepidamente a quanto in questi fogli ho espresso, mi sottoscrivo

Padova adì 6. Oct. 1692

Nicolò Comneno Papadopoli.

(A. Pr. St. — N. 274)

Ad pag. 47. — Breve Clementis PP. XI. ad Cardinalem a Kollonich datum[1]).

Ubi plurimis iisque praeclaris documentis compertum Nobis non esset, sedulam ac diligentem operam a te pro eximio tuo divini honoris zelo in promovendis catholicae religionis incrementis continenter impendi, satis id ipsum liqueret ex studio, quod adhibes in excogitandis curandisque remediis, quibus Graeci schismatici qui tum in partibus pastorali tuae vigilantiae commissis, tum alibi existunt, huic omnium Ecclesiarum Matri ac Magistrae Romanae Ecclesiae adjungantur atque adhaereant. Verum non levis occurrit difficultas circa eam dispensationem, quam utpote huic tuo voto consentaneam, revocandisque ad unitatem schismaticis valde proficuam a nobis exposcis: *ut scilicet indulgere velimus missionariis latini ritus, ut possint Sacra graeco ritu, ubi necessitas tulerit, peragere, retenta etiam libertate ad ritum latinum, cessante hujusmodi necessitate, redeundi.* Constanti enim catholicae Ecclesiae disciplinae ac observantiae id maxime adversatur; quod manifesto liquet ex Generalium Conciliorum decretis ac praedecessorum Nostrorum pluribus super hoc editis constitutionibus, in quibus decernitur ac districte praecipitur, ut tum Latini, tum Graeci, tum quaecunque demum nationes, quae proprium ritum ab Apostolica Sede approbatum habere noscuntur, eum perpetuo ita custodiant, ut nemini tum Latinorum tum Graecorum liceat sive in consecrationibus, sive in ordinationibus, aut in divinis officiis, aut in Sacramentorum administratione alterius nationis ritum, vel alium ab eo, cui primum addicti sunt, usurpare sub quovis titulo vel praetextu, etiamsi inde spes propagandae aliquando magis catholicae religionis affulgeret. Quae quum provide sancita sint cum gravissimis de causis, tum ob id praesertim, ut singulis nationibus perspectum sit, Apostolicam Sedem sollicitam esse, ut unusquisque ritus approbatus perpetuo custodiatur, ac vigeat, nihilque tam ab ea alienum sit, quam velle alterutrum promiscuo usu paulatim destitui atque deleri, de quo non semel Catholici Graeci, schismaticis eorum suspicionem atque timorem subdole confoventibus, apud eandem Sedem conquesti sunt, integrum nobis non est aliter ea in re statuere. Quod te pro spectata prudentia tua facile intellecturum esse confidimus, aliasque vias atque rationes eodem nunquam satis laudato fervore initurum, quibus schismaticorum saluti ac spirituali bono consultum sit; dum nos tibi apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romae die 9. Maji 1705.

---

[1]) Apud Exmum. ac Rmum. Dnum. Roskoványi, *Romanus Pontifex*, t. 6., pp. 74—75.

Ad pag. 97—98. — De P. Caschodo ejusque in missione CPolitana sociis ibidem commemoratis.

I. Ex relatione msc. missionariorum S. J. de magna legatione Austriaca ann. 1719 — 1720[1]).

Auctoritate Caesarea et ipsius Legati, Exmi. Dni. Hugonis Damiani S. R. I. Comitis de Virmondt, assensu bini e Societate Jesu sacerdotes tanquam Caesareae legationis capellani congruo cum stipendio adjuncti sunt, quum legatio haec non a Consilio Intimo, sed a Consilio Aulico-Bellico decreta atque expedita esset atque adeo videretur in spiritualibus jus suum inde debere mutuari, unde Caesareus illud mutuatur exercitus, id est, ab eo qui Sacrae Caesareae Majestati est a confessionibus Ejusque exercitibus tanquam capellanus major auctoritate Apostolica et Caesarea praeest. — Jurisdictio quippe non confertur nisi illis, quos major capellanus denominasset ac praesentasset.[2]) Ad eum igitur haec legatio spectabat utpote a Consilio Bellico expedita, quod quum militare sit, aliud forum in legationibus bellicis non agnoscit, quam capellani majoris Suae Majestatis. Qui eam comitatus est Rmus. Praelatus, habuit usum pontificalium eaque in functionibus sacris exercuit; tota animarum cura solis missionariis relicta . . . . Tam sedulam operam in redimendis captivis tum bini nostri Patres Caesareo Oratori, tum praecipue magnus ille Byzantinus apostolus, toti orbi christiano notissimus, et 24 annos jam indefessus in illa vinea operarius, R. P. Jacobus Caschodus, praestiterunt, ut Exmus. Orator non semel dixerit: *Si Jesuitae non essent, Trinitarii paucos, aut nullos redemissent.* Tametsi enim Turcae mancipia sua aliquot jam ante nostrum adventum mensibus in varias regiones dimiserint, ne aut nos illa exigere, aut illa ad nos confugere possent, P. Caschodus tamen, ut explorata habebat omnia, porrectis catalogis captivorum in variis carceribus et navigiis delitescentium plurimum miseris proderat. Laudanda hic est Gallici modo ad Portam Oratoris, Exmi. D. Josephi Marchionis de Bonac eximia prorsus in captivos caritas, qui, teste P. Caschodo, jam ultra sexcentos Germanos et Hungaros ad eundem tanquam securum captivis asylum recurrentes, navibus impositos in Italiam aut

---

[1]) Acta hujus legationis prolixe descripsit Gerhardus Cornelius von den Driesch, Coloniensis, qui legato Caesareo fuit ab epistolis, vulgavitque utroque idiomate, latino quidem, praefixo titulo: *Historia magnae legationis Augustae ad Aulam Ottomanicam*, Viennae 1721 et Coloniae 1822; germanico vero (*Historische Nachrichten* etc.) Norimbergae 1723. — Legatio Vienna movit die 17. Maji 1719, illucque reversa est 23. Julii 1720.

[2]) Recole quae de missione castrensi superius dicta sunt p. 182.

Galliam transmisit; et nos ejusdem favore complures captivos eo trajecimus. Illis vero mancipiis, quae Patres Trinitarii vel redemerunt ipsi, vel ab aliis redempta acceperunt nostrorum Patrum opera haud inutilis extitit; nam Byzantina octo fere mensium commoratione missionarius noster diebus festis atque dominicis ad redemptos verba fecit eo fructu, ut omnes omnino saepius sacra se homologesi purgarint. . . . . Galathae sociis nostris Exmus. Orator beneficentiam impendit suam, et Patri Caschodo pro sua Residentia trecentas vini metretas (una nostrates decem mensuras continet) liberaliter donavit; et Belgradum redux e navium divenditarum pretio trecentos Rhenenses submisit per interpretem reversurum, munificentiam deinceps continuaturus: quia certus sum, inquiebat Orator, hanc ab illo pecuniam optime impensum iri. Frequenter quoque dicere auditus, se Augustissimo Caesari nostro hujus viri vere apostolici merita haud parce laudaturum. Hic vir, hic est, qui et duobus missionariis nostris amplissimam exhibuit caritatem, ut non solum referendis, sed et agendis gratiis impares sese fateantur. . . . . Sophiae (Bulgariae civitas est) tam eunti, quam redeunti legationi quietis dies indulgebatur: haec et animi quietem mercatoribus Rasciani Ecclesiae catholicae unitis procuravit; siquidem illi catholicis sacerdotibus destituti Patri nostro idiomatis eorum perito magna animi poenitudine noxas suas aperuerunt sacraque synaxi refecti sunt. . . . . Aliquot a discessu nostro hebdomadis cocus apud D. Residentem relictus Alcoranum Evangelio posthabuit, foedus et unicus e legatione apostata. Dei miserum respiciente clementia per P. Caschodum ad Christi ovile reductus clam Turcis christianas in oras expeditus est, ubi scelus suum deflere cum Petro et Christum libere valeat profiteri . . . Quum variis febribus aliisque morbis universa ferme Legatio corriperetur (duobus Augusto et Septembri mensibus) . . . in Haschnader Tschisslik, suburbano Ibrahimi praedio magnus certe nostris Patribus exercendae caritatis campus est apertus. Qua illi occasione etiam bene usi, quot diebus et noctibus semel, aut crebrius, prout aegrorum necessitas exigebat, ad singulos invisere, afflictos solari, periclitantibus opportune de sacris remediis providere, morientibus adsistere, mortuos, ubi media deficerent, suo etiam aere sepeliendos curare, et funebri pompa ad effossam isto in agro scrobem deducere, ac christiano ritu, inspectantibus Turcis, humo mandare: nullo pro ejusmodi sacris functionibus stipendio unquam exacto vel admisso, ne lucri gratia, aut alio, quam caritatis christianae impulsu, serviremus proximo, nostrae legis memores, qua monemur, gratis dare, quae gratis accepimus. Seni istic diem suum obierunt, reliqui Perae. Utrobique morborum vis saeviit adeo, ut e quingentis et amplius personis, queis legatio constitit, vix viceni aut summum triceni, constanter a morbis intacti permanserint (B. P. V. 12173).

II. Ex epistola Patris Tarillon, missionarii S. J. ad Comitem de Pontchartrain d. d. 4. Martii 1714[1]).

. . . . Mais si quelqu'un jusqu'ici a dû mourir de ce genre de mort (de la peste) c'est le Père Jacques Cachod dont j'ai parlé, et qui, avec le nom de *Père des Arméniens,*[2]) a encore à Constantinople et à Malte celui de *Père des esclaves.* Il y a huit ou dix ans, qu'il est presque incessament occupé aux œuvres de charité où il y a le plus de péril, soit dans le bagne, soit sur les vaisseaux et sur les galères du Grand-Seigneur. Les esclaves qui n'en peuvent sortir, savent l'y introduire par le moyen de leurs gardiens Turcs, avec qui ils sont d'intelligence. L'année 1707, que la peste fut si furieuse qu'elle emporta près d'un tiers de Constantinople, ce Père m'écrivit à Scio la lettre qui suit:

„*Maintenant je me suis mis au-dessus de toutes les craintes que donnent les maladies contagieuses; et, s'il plaît à Dieu, je ne mourrai plus de ce mal après les hasards que je viens de courir. Je sors du bagne, où j'ai donné les derniers sacrements, et fermé les yeux à quatre-vingt-six personnes, les seules qui soient mortes en trois semaines*

---

[1]) Extat in opere collectitio Lettres édifiantes et curieuses. *Mémoires du Levant.* Nouvelle édition. Toulouse 1810, tom. I., pp. 1—62.

[2]) P. Caschodus etiam cum celebratissimo P. Mechitar conjunctus erat societate consiliorum fidei catholicae inter Armenos propagandae. En tibi unum sanctae hujus familiaritatis documentum, epistolam scilicet Venetias ad magnum servum Dei datam, quam ex Archivo Congregationis Mechitaristarum Venetorum erutam Rmus. P. Paulus Çarèkin, pro perspectissima in nos benevolentia (cfr. Kalendarii t. 2., p. 554), nobis donavit. Est autem hujusmodi:

Illmo. e Revmo. Sigr. Padron Colmo.

Partendo da Costantinopoli il molto Rvo. D. Lazzaro sacerdote, lo accompagno con queste righe per testimoniar a V. S. Illma. e Revma. la mia servitù, e per dar al publico una fede, che questo Sigr. D. Lazzaro s' è comportato quì da buon e zeloso predicatore e missionario con edificare tutti con i suoi buoni costumi, senza dar causa d' alcuno scandalo. Per questo felicito a Lei di aver elevato così esemplari sacerdoti per l' accrescimento della santa Chiesa. Prego ancora dal Cielo ogni vera prosperità e santità che per me domando da Dio, e bacciando le sacre mani mi consacro per sempre

Costantinopoli a dì 3 di Maggio 1720

di V. S. Illma. Revma.

ummo. devmo. ed ubbmo. servo

Giacomo Caschodo,

della Compa. di Gesù V. Superiore.

dans ce lieu si décrié, pendant qu'à la ville, et au grand air, les gens mouraient à milliers. Durant le jour, je n'étais, ce me semble, étonné de rien; il n'y avait que la nuit, pendant le peu de sommeil qu'on me laissait prendre, que je me sentais l'esprit tout rempli d'idées effrayantes. Le plus grand péril que j'ai couru, ajoute-t-il, et que je ne courrai peut-être de ma vie, a été à fond de cale d'une sultane de 82 canons. Les esclaves, de concert avec les gardiens, m'y avaient fait entrer sur le soir pour les confesser toute la nuit, et leur dire la messe de grand matin. Nous fûmes enfermés à doubles cadenats, comme c'est la coutume. De cinquante-deux esclaves que je confessai et communiai, douze étaient malades, et trois moururent avant que je fusse sorti. Jugez quel air je pouvais respirer dans ce lieu renfermé, et sans la moindre ouverture. Dieu qui par sa bonté m'a sauvé de ce pas-là, me sauvera de bien d'autres."

J'abuse peut-être de votre patience, monseigneur, en vous entretenant de tous ces menus détails. Je voulais les supprimer, mais on m'a assuré que votre Grandeur serait bien aise de les voir ici. J'ajouterai seulement à cet article de la mission de Constantinople, que si au lieu de quatre ou cinq Jésuites, nous y étions douze ou quinze, nous aurions encore plus de travail que nous n'en pourrions porter . . . . Celui des Jésuites qui a reçu de Dieu le talent le plus rare pour le salut de cette nation (des Arméniens) à Constantinople, est le P. Jacques Cachod, de Fribourg en Suisse. Avant que de se consacrer aux missions du Levant, il avait fait pendant quelques années l'office de missionaire à Fribourg en Brisgau du temps de la dernière guerre. Nos officiers, dont plusieurs vivent encore, l'honoraient de leur confiance, et c'est entre ses mains que le célèbre M. du Faï voulut mourir. Dans la seule année 1712, ce Père a ramené près de 400 schismatiques, et a confessé lui seul plus de 3000 personnes. L'année passée le nombre des schismatiques convertis a presque monté à une fois autant. Sa maxime est de paraître peu et d'agir beaucoup. Il a toujours à sa main un nombre de catholiques zélés et sages, qui se répandent de tous côtés, et lui amènent sans bruit ceux, qu'ils ont disposés à se convertir. Plusieurs Prêtres et Vertabiets orthodoxes servent encore extrêmement à maintenir la foi. Ils sont comme les surveillans de leur nation, toujours prêts à courir où on a besoin d'eux, et à maintenir l'ordre dans les familles. . . . . Comme les Allemands n'ont point d'église à Constantinople, c'est encore dans la nôtre qu'ils font toutes leurs grandes cérémonies, mais toujours avec la permission expresse des ambassadeurs du roi. Le Comte Caprara, un de leurs ambassadeurs, y est inhumé, et j'y ai vu faire pendant plusieurs jours les obsèques des deux derniers empereurs. Il faut qu'à chaque cérémonie, il y soit venu plus de cent mille personnes. Les Grecs appelaient ces représentations funèbres *Katarthirion* et les Arméniens *Kavaran*, qui en leur langue veut dire

purgatoire. Ils étaient extraordinairement frappés du deuil, des messes. des prières continuelles, des grosses aumônes, des oraisons funèbres et de tout ce qui se pratiquait selon nos usages pour le repos de l'âme, ou pour honorer la mémoire des Princes défunts. On en sait plusieurs que ces actes publics de la foi du purgatoire on fait renoncer à leurs erreurs ... La nef de notre église à Galata est decorée des sépultures de quelques ambassadeurs de France, et de celle de la jeune princesse Tékéli. La sépulture de Madame la princesse Rágótzki, sa mère, mariée en secondes noces au feu prince Tékéli, est dans une chapelle séparée. Cette pieuse et courageuse princesse mourut à Nicomédie. Tant qu'elle y a demeuré, les Jésuites se sont fait un devoir d'aller lui rendre les services, qu'ils lui avaient rendus pendant plusieurs années à Constantinople[1]). A cette occasion ils avaient commencé à Nicomédie une petite mission, que la mort de la princesse a interrompue, ces missions détachés n'étant pas pratiquables autour de Constantinople, à moins qu'on n'ait quelque prétexte plausible, comme était celui de visiter cette princesse.

III. Ex relatione mscr. missionis CP.

Piissima principissa Helena Tököliana, nata Zerinia, in aliqua ecclesia Societatis Jesu sepeliri vehementer cupiebat, quo et mortua sacrificiorum aliorumque suffragiorum illius Ordinis particeps fieret, cujus misericordem operam spiritualem in maximis suis necessitatibus, dum in vivis esset, jugiter fuerat experta. Effecit P Caschodus, ut ferventi ipsius desiderio fieret satis, sepultura in pervetusto Societatis templo Galatae ante illam Deiparae imaginem concessa, cui pia foemina semper peculiariter erat devota, admissoque — cum armis et insignibus principum suae familiae — hoc, quod sequitur, epitaphio aureis literis descripto[2]):

---

[1]) Magno sane familiaritatis usu Helenam Zriniam fuisse conjunctam missionariis CP. S. J., et ea probant, quae ex Actis ab Hungarica literarum Academia vulgatis jam attulimus p. 852, et plura alia eodem illo tomo exhibita aperte confirmant, ut quum P. Caschodus in principissae negotiis apud legationem Galliarum tractandis ejusdem interpretem egisse perhibetur pp. 510—513.

[2]) Quum hoc epitaphium in Monumentis Hungariae historicis (superius p. 852 a nobis adductis) corrupte sit editum tomo cit., p. 514, feliciter nobis evenit, ut Constantinopoli haberemus amicum eundemque studiis nostris faventissimum, R. P. Cajetanum Filiti, S. J., Rectorem Collegii s. Pulcheriae, qui nobis genuinum textum, singulis verbis ad ipsum archetypum exactis, mittere dignatus est.

HIC REQVIESCIT AB HEROICIS LABORIBVS
VIRILIS ANIMI MVLIER, SEXVS SVI
AC SAECVLI GLORIA
CELSISSIMA DOMINA HELENA ZERINIA,
ZERINIAE ATQVE FRANGIPANIAE GENTIS
DECVS VLTIMVM,
TÖKÖLYI PRINCIPIS VXOR, OLIM RAKOCZYI, VTROQVE
DIGNA CONIVGE,
MAGNIS APVD CHROATAS, TRANSSYLVANOS, HVNG.
SICVLOS INCLYTA TITVLIS,
FACTIS INGENTIBVS TOTO IN ORBE CLARIOR:
VARIOS AEQVA MENTE FORTVNAE CASVS EXPERTA
PAR PROSPERIS, MAIOR ADVERSIS.
CVMVLATIS CHRISTIANA PIETATE BELLICIS LAVDIBVS
FORTEM DOMINO REDDIDIT ANIMAM,
MORTEM ELVCTATA IN SVO FLORUM CAMPO
AD NICOMEDIENSEM BITHYNIAE SINVM
ANNO SALVTIS MDCCIII. AETATIS LX.
DIE XVIII. FEBRVARII.

Acta caeterorum, qui ibidem commemorantur, Patrum S. J. variis in locis citatae collectionis *Lettres édifiantes* describuntur. Ex iis potiora post alios excerpsit Crétineau-Joly, *Histoire de la Compagnie de Jésus*, tomo 5. Quapropter pauca quaedam ex contracta ejusdem historia hoc loco exhibuisse suffecerit ad apostolicum illorum virorum pernoscendum qui se et in Tökölii ejusque primum in rebellione deinde in exilio sociorum consuetudinem dederunt, ut omnibus omnia facti omnes Christo lucrifacerent.

De P. Braconnier. — Sous la protection de Louis XIV. le Père Braconnier a maintenu la foi parmi les Chrétiens de Constantinople; il a pu même ramener à l'Église catholique le fameux comte Émeric Tékéli, ce héros que le Luthéranisme et l'ambition poussèrent dans les rangs de l'armée ottomane.[1]) Braconnier était missionaire avant tout;

[1]) „Le Père Braconnier s'attira l'estime et la confiance de tous ceux avec qui son emploi lui donnait des rapports. Il sut si bien gagner le fameux Comte Tékély, qu'il l'engagea à faire entre ses mains l'abjuration du Luthéranisme." (Souciet, *Relation:* Lettres édifiantes, t. 2., p. 287). — „Le Comte de Tékély mourut catholique Romain, près de Nicomédie" (Boreau, *Hist. génér. des temps modernes*, p. 353). — Il était depuis quelque temps revenu à la religion catholique" (Biographie universelle, t. 41., p. 119). — Sed omnium loco relege quae de ista conversione superius dicta sunt pp. 379—380.

mais son apostolat ne l'empêchait pas de chercher à instruire l'Europe, tout en évangélisant les Orientaux. Il détermine la position de l'ancienne Philippes, capitale de la Macédoine; puis, sur les lieux mêmes, le 29 janvier 1706, il établit une Résidence à Thessalonique Deux Jésuites, Vincent et Pipéri, l'accompagnent; pour les mettre à l'abri des insultes, le roi de France et son ambassadeur, le marquis de Férioi[1]), leur ont accordé des brevets diplomatiques. Ils travaillent avec tant d'ardeur à la propagation de la foi romaine et de l'archéologie, qu'ils ont bientôt visité toutes les Chrétientés voisines, et déchiffré les inscriptions gravées sur les vieux monuments contemporains d'Alexandre. Braconnier a entrepris une œuvre aussi difficile que périlleuse. Il est au milieu des Grecs, et il leur prêche l'unité. Il a gagné l'estime de Michel Paléologue, l'un des adeptes de l'erreur; en 1709, Paléologue revient à l'Église; il consacre une maison pour servir de lieu de prières et de collége aux familles que les Jésuites ont faites catholiques Elles étaient encore peu nombreuses; mais Braconnier, dont l'éloquence est

---

[1]) De legato Carolo de Fériol cfr. Biographie universelle, t. 13., p. 577 jct. Cantemiru Demetriu, *Istoria imperiului ottomanu*, tradusa da Dr. Jos. Hodosiu, pp. 732 — 734. Bucuresci, 1878. Caeterum non leviter inter se dissidebant legatus Fériol et Pater Braconnier. Ad discordiam tantisper illustrandam visum est adscribere epistolam nondum editam ipsius legati ad marchionem de Torcy, ministrum rerum externarum datam die 12. Apr. 1702, quae msc. extat Parisiis in *Archive des affaires étrangères, Turquie, vol. 38, années 1700, 1701, 1702*. . . . „Le P. Ricart, Jésuite, avait fait un livre en arménien. Il m'a avoué luy mêsme qu'il y parlait de controverse; il n'a jamais demandé l'approbation de Mgr. l'archevêque ni ma permission pour le rendre public. . . . Voyant que le dit livre traitait de matières de controverse je jugais qu'il n'estait pas à propos d'en permettre la publication dans les conjonctures présentes, persuadé que la persécution des Arméniens latins se renouvellerait plus forte que jamais et qu' Avedik, nouvellement fait patriarche, et le Moufty prendraient cette occasion pour les tourmenter et les distinguer des autres Arméniens. Je devais conformément aux ordres de S. M. modérer le zèle inconsidéré des missionaires qui s'embarassent peu des troubles qu'ils excitent et qui laissent le soin aux ambassadeurs de les apaiser. Le R. P. Braconnier ne pouvant souffrir que j'arrettasse le cours de ce livre vint tout furieux m'en faire de sanglans reproches. . . . J'eus toute la patience imaginable; je fus à la fin obligé de luy dire qu'un bon sujet ne parlerait pas de la sorte à l'ambassadeur de Sa Majesté et que ses emportements joints à sa conduite passée me faisaient voir qu'il était allemand et des plus mauvais. En effet il est né sur les bords du Rhin, et il s'est adressé contre mes ordres à l'empereur pour obtenir de la Porte les églises de Chio, ainsy que j'ay eu l'honneur de l'écrire à S. M. et aux ambassadeurs d'Angleterre et de Hollande pour arrester la persécution des Arméniens. . . ." — Et ista quidem legatus de Fériol; Parisiis tamen aliter judicatum de P. Braconnier est.

presque aussi grande que la charité, ne connaissait pas d'obstacles. La contagion ne l'effrayait pas plus que les mauvais traitements. Le bâton des Turcs se levait souvent sur sa tête; ici on le frappait, là on le mutilait; le Père n'en continue pas moins son entreprise. La guerre et la peste déciment incessamment ces populations; les premiers soins du Jésuite sont pour ceux qui l'ont meurtri ou persécuté. Il est au bagne des esclaves[1]) encore plus souvent que dans la demeure des riches, et lorsqu'en 1716 la mort couronna une vie si pleine de travaux, la mission de Thessalonique n'avait plus besoin que d'ouvriers. Les Pères Souciet, Tarillon et Gresset lui succédèrent (pp. 6—7).

De P. Du-Ban[2]). — Rien n'abattait le zèle des Jésuites, rien ne faisait chanceler leur audace. Au mois de juillet 1706, un médecin français, attaché au Kan des Petits-Tartares, arrive à Constantinople. Il peint aux prêtres de la Société le déplorable état des Chrétiens de Crimée; il leur dit que parmi ces esclaves, condamnés à tous les tourments, il y a une foule de Polonais, de Hongrois, de Croates, et que deux années auparavant, un Jésuite est mort de la peste en leur prodiguant ses soins. A ce récit, le Père Duban se sent ému de pitié; il part pour la Crimée, et implore de Gazi-Guiray, maître de l'ancienne Tauride, la grâce d'assister les esclaves et les Chrétiens qui languissent sous la loi. Au milieu des douleurs qui leur sont tenues en réserve, les uns s'étaient faits mahométans ou hérétiques, les autres, dans un abrutissement qui procédait du désespoir et de l'ignorance, avaient oublié jusqu'au souvenir de Dieu. Cette atmosphère de dépravation s'était étendue peu à peu; des esclaves elle avait passé au peuple, du peuple elle montait aux prêtres du rit grec.

Duban ne se laisse pas décourager par le spectacle de tant de corruption. Il réunit dans un coin d'une pauvre église arménienne quelques infortunés, que la charité a soulagés, il leur révèle les préceptes de l'Évangile et de la morale. Le Jésuite s'était dévoué pour ces Chrétiens, les Chrétiens se montrèrent dignes de son affection. Ils accoururent pour l'entendre; bientôt cet homme seul triompha du désespoir, de l'esclavage et de la tyrannie même. Le Père Duban avait entrepris et achevé une tâche presque impossible. Afin d'offrir à son

---

[1]) „Le P. François Braconnier était un homme d'un mérite bien au-dessus du commun. Il avait l'âme grande et généreuse, l'inclination bienfaisante, et un courage à toute épreuve. Comme il savait l'allemand . . . il fut d'un grand secours aux esclaves de cette nation qui se trouvaient alors à Constantinople." (Lettres édifiantes, t. 2., p. 286).

[2]) De literarum commercio Patris Du-Ban cum Hungaris exulibus cfr. *Monumenta Hungariae historica*, eodem illo, quem p. 852 adduximus, tomo pp. 578—581.

apostolat les garanties qu'un caprice ou qu'un changement de gouverneur pouvait lui enlever, la France revêtit ce Jésuite d'un titre diplomatique: elle le nomma consul en Crimée et le Père Tarillon lui fut adjoint. Le missionaire affrontait toutes les calamités de la servitude; pendant huit ans, à force de tendresse et de charitables enseignements, il adoucit le sort des captifs et réveilla chez eux les principes de la foi. Il n'y avait pour lui ni Grecs, ni Gentils, ni Luthériens, ni Calvinistes. Il les confondait tous dans un même amour; tous se pressaient autour de lui dans un même sentiment de reconnaissance et de piété. Le bruit de cette transformation se répandit au loin. Les pasteurs de Suède se jetèrent à la traverse du bien dont l'idée n'avait pas germé dans leurs cœurs. Le Jésuite ramenait à l'Église les protestants consolés par le catholicisme; il les avait tirés de la dégradation pour les épurer par ses leçons. Les Luthériens ne consentirent pas à le laisser jouir en paix d'une gloire si chèrement achetée. Il n'y avait plus qu'à recueillir, ils s'abattirent sur la Crimée; mais personne ne prêta l'oreille à leurs insinuations et à leurs promesses. Duban resta seul le guide des esclaves qu'il avait conquis à la vertu (pp. 13—14).

De P. Bernard. — Les Jésuites, en 1680, fondent une mission à Adrianople, dans la résidence habituelle du Sultan. Les travaux et les maladies contractées au service des pauvres et des esclaves eurent bientôt emporté les disciples de l'Institut de Loyola. Un seul leur survivait, c'était le Père Pierre Bernard; il disparut à son tour. Les prêtres arméniens eurent des larmes et des prières à verser pendant sept jours sur ce tombeau, puis toute la nation écrivit à ses frères de Constantinople:

„Dieu soit béni, de ce qu'il a frappé notre tête et de ce qu'il nous a laissés sans yeux et sans lumière. Nous n'avions qu'un pasteur, et il a plu à Dieu de nous l'enlever; nous n'avions qu'un vigneron, et nous l'avons perdu. Nous sommes des orphelins abandonnés à la fureur des hérétiques, contre lesquels notre ange et notre apôtre, le feu Père Bernard, nous défendait. Peut-être les eût-il convertis, s'il eût vécu plus longtemps, car nul de notre nation ne pouvait résister à la douceur et à la force de son zèle, qui le faisait travailler infatigablement pour nous; mais il est dans le ciel et il ne nous oubliera pas."

Pierre Bernard ne fut pas le dernier Jésuite martyr de sa charité dans le Levant. C'était un tribut que chaque année ils payaient à la mort; ce tribut n'arrêta jamais leur course. Il y avait au bagne du Grand-Seigneur de nombreux chrétiens dont il fallait soutenir la foi, afin de leur rendre moins affreuse leur misérable condition. Ce fut le privilége exclusif des Jésuites, celui qu'il réclamèrent toujours avec les plus vives instances. Dans cette enceinte, où toutes les calamités découlaient de la servitude, la première de toutes, ils ne trouvaient à

remplir que de pénibles devoirs; ils ne se mettaient en contact qu'avec les maux du corps et de l'âme. Ils se condamnaient à toutes les souffrances pour adoucir celles des esclaves; ils les suivaient dans leurs rudes travaux ou sur les galères ottomanes; ils mendiaient pour les soulager; ils mouraient pour les encourager à supporter la vie. Ce dévouement était de tous les jours et toutes les heures etc. (pp. 3—5).

Patrem Petrum Bernard cum aliis duodecim missionariis, qui peste attactis serviendo gloriosa morte occubuerunt, communi tumulo illatum Constantinopoli docet haec inscriptio in coemeterio publico ibidem proposita:

†
IHS
HIC IACENT
PATRES SOCIETATIS IESU
PESTE INTEREMPTI.

P. LUDOVICUS CHIZOLA, MDLXXXV.
P. CAROLUS GOBIN, 1612.
P. LUDOVICUS GRANGIER, 1615.
P. FRANCISCUS MARTIN, 1662.
P. NICOLAUS DE Ste-GENEVIEVE, 1680.
P. PETRUS BERNARD, 1685.
P. NICOLAUS VABOIS, 1686.
P. HENRICUS VANDERMAN, 1696.
P. FRANCISCUS RANGEART, 1719.
P. JACOBUS CACHOD, 1726.
P. MARCUS CHAROT, 1751.
P. ANSELMUS BAYLE, 1726.
P. PETRUS CLERGET, 1756.

Caput II.

Parerga ad librum II.

Ad pag. 128. — Ex instructione pro D. Mikes Deputato, d. d. 29. Martii an. 1699.

Nro. 6 — Causam neo-unitorum Valachorum Suae Eminentiae distinctim proponat literarumque Status catholici ad Episcopum neo-unitum transmissarum copiam secum ductam praesentabit, addito hoc etiam, ut qui deinceps ex illis sacerdotes fieri volunt, in consecratione illius, non Episcopus tantum neo-unitus, sed catholici etiam sacerdotes Transilvanici praesentes adsint, seduloque investigent, an sit capax subjectum, vel minime; puerosque neo-unitorum in scholis et Collegiis Status catholici educari docerique sinant, et ita demum juxta ritum nostrum ad dignitatem sacerdotalem promoveantur, ne sint latentes sub praetextu tantum libertatis, sed nomine simul et in realitate sacerdotes. (B. U. B. XXVI. pp. 137—138).

Ad pag. 136. — Patris Kapi uberior vita msc.

. . . Educatus est magnam partem in Transilvania; Cassoviae contemptis, quae obstabant, cognatorum consiliis, egregio Dei munere donatus est Societati, quam anno 1673, 13. Kalend. Novembris, Viennae ad s. Annae amplexus est. Tyrocinii subinde biennio cum laude transacto, repetendis amoenioribus literis annum unum, philosophiae triennium ibidem impendit, eximio in utrisque progressu, cui mores Angelicos, vitamque innocentissimam sociavit, ut in amoribus esset omnium et superiorum imprimis, qui altiori cogitatione quod decus et ornamentum in eo sit olim habitura Societas, pervidebant. Certe R. P. Nicolaus Avancinus[1]) universae tum Provinciae moderator, cum graeca phrasi declamantem e pulpito audiret, Gabrielem, juvenem hunc exi-

[1]) Obiit Romae die 6. Decembris an. 1686. Vitae compendium cum indice operum ultimus dedit Stöger, *Scriptores*, pp. 17—18.

mium Societatis decus olim futurum affirmavit, dignumque censuit, qui primo a philosophicis studiis anno poesim Styrae, altero Rhetoricam profiteretur. Inde Viennam revocatus, ut Divi Angelici Doctoris doctrinam hauriret discipulus alterum jam annum in eo studio posuit, verum cum infesta christiano nomini orientis arma sanctioribus etiam disciplinis bellum inferrent, Vienna toto Mahometanorum robore obsessa, Bononiam expeditus alterum Theologiae biennium in florentissima Academicorum corona tam feliciter emensus est, ut propugnato publice Doctore Angelico, praesides juxta et aequales suos incredibili quodam existimationis affectusque vinculo sibi devinciret. Erant profecto ejus Provinciae viri gravissimi, gestoque magistratu insignes, qui singulari in P. Gabrielem propensione, ut deinceps apud se commoraretur, identidem urgebant, futurum esse spondentes, ut plura multo ac majora munia nancisceretur in Italia, quam inter suos desideraret. Et vero pervasissent animo honorum studioso, non P. Gabrieli, qui vastatam inter populares suos Domini vineam, vitamque copiosis animarum spoliis nobilem, etsi cum laboribus conjunctam, prae omni commoditatum, honorumque proventu haberet. Quamquam et nostra haec Provincia viri meritum aestimare, et capacissimo ingenio uberrimum campum aperire non distulit. Egressus siquidem affectuum scholam Viennensi Parnasso praeesse jussus anno uno, altero ad docendam Theologiam polemicam Tyrnaviam, totumque subinde Aristotelem triennio applicitus, etiam tertio Philosophiae anno Ethicam conjunxit, ut prodesse pluribus posset vir laborum avidissimus. Ibidem controversas fidei quaestiones anno uno, duobus scholasticam ut vocamus Theologiam praelegit. Quinos s. Crucis sodalitati praeses impendit, uno de exedra exhortatus est Academicos alio fidei rudimenta parvulis instillavit; duobus ad rubros divertit, ut ejus cleri spiritum gubernaret. Hinc patentiorem in campum egressus concioni verba fecit in nostro ibidem anno uno, quinis Gyöngyösini, Quinque-Ecclesiis et Comaromii singulis, ubi etiam operarii praeclaram operam sociavit. Tum a laboribus ad honores revocatus Tyrnaviensium Universitatem Cancellarii potestate moderatus est annis quaternis, juratis examinibus sex consilio praesidum septennis assedit, domi annis omnino 12 pro perfectionis religiosae studio exhortator peroravit. Haec ille vir egerat, unusque: quum ab aliorum penderet voluntate, qualis quidem ut semper mallet existere, religiosa mentis modestia persuadebat. Verum aliud superioribus visum, neque subditos tanti viri spiritu, imperioque fraudandos autumabant, quorum altero ad se religiosis sanctionibus conformandos, altero ad pacate feliciterque vivendum uti possent. Ad Domiciliorum proinde gubernacula adhibitus Gyöngyösino annis 5, etiam uno amplius Claudiopoli, Daciaeque missionibus superior praefuit; tum procurata vicaria potestate annum integrum Tyrnavia solitaque trieteride Trenchinium rexit, postremumque simul annum formandis tyronum animis consecravit; dein-

ceps Rector Tyrnaviae Posonioque per triennium datus, vicenorum et unius anni gubernium adeo probe feliciterque terminavit, ut qui praesidem nacti sunt, nihil in omni regimine ferrent aegrius, quam quod terminum pateretur, quod aeternum esse debuerat, aut certe optassent. Decrepita jam aetate sibi relictus, ut ne nihil agere se putaret vir otii juratus osor in septimum annum cum bibliotheca catechetica typographiam Tyrnaviensem procuravit, quam cum diversis, iisque eruditis opusculis auxerat, tum insigni volumine, cui quidem immortuus ad recipiendam laborum mercedem in libro vitae sibi descriptam transivit nono Kal. Apriles.

Libet jam tanti viri vestigia legere, quae viva virtus impresserat, quaeque eorum animis quos eum nosse contigit, etiamnum inhaerent. Eum siquidem summis Provinciae viris ex merito accensuit spiritus ille ex regularum nostrarum amussi poenitissime factus, ad utramque fortunam aeque comparatus animo, quem neque dejectum in adversis, neque in prosperis elatum pateretur; etsi istud inter utrumque discrimen habere videretur, quod optione data prae secunda sorte afflictam mallet, non alias fere laetior, non vultu hilarior, quum eum undique sinistris casibus premeretur. Et habuit sane in omni vita, in quae animum obfirmaret, insignique tolerantia praemuniret. Calumniis non levibus, neque raro impetitus, duris frequenter dispositionibus exercitus, rei domesticae penuria pressus, aliisque passim exagitatus, nunquam tamen de celsitate mentis dejici, semper idem sibique similis visus est, quasi aut sensum ad ejusmodi calamitates omnem posuisset, aut eae non tam ad se, quam ad alium pertinerent. Hinc interna illa mentis tranquillitas, et pax omne gaudium exsuperans, qua suavissime delibutus etiam eos, quibuscum ageret, perfundebat, sic ut perpetua quaedam oris hilaritas quotidianos condiret cum domesticis externisque congressus. Quos quidem adeo caute industrieque agebat, ut nunquam inde nisi sacro quodam fructu locuples rediret. Sermo ejus de Deo, de mysteriis divinissimis de intemerata Virgine semper ardens, ipsa morum compositio virtutem spirans praesentes movebat intime, et in sequelam animabat. Jam vero studium illud praecellens animarum, quo loco apud P. Gabrielem steterit, anni prope vitae singuli, innumeraeque haeresum manubiae argumento esse possunt. Certe ardentissimus ille juvandi populares zelus dumtaxat causa erat, quod relicta Bononia reditum in patriam maturaret. Quidquid et ibi severioribus studiis occupatus, adeo tamen procurandi dominici agri provinciam non deposuerit ut per omnem Theologiam operariis se caeteris exaequaret ad officia spiritus semper praesto et indefessus, tum praesertim, quum pauperibus esset succurrendum, illud identidem dicere auditus, fore ut puderet se sui, si praeter Philosophiam non etiam incumberet in salutem animarum. Hac quidem provincia nihil ille in omni vita exoptabat ardentius, nihil instantius a superioribus deprecabatur. Extant prolixae literae, quas ad

Adm. R. P. Generalem Bononia ex supremo theologiae anno id est 1685, 17. die Martii dederat, in quibus pro missionibus indicis tam ardentibus, tam nervosis, tam verbis spiritu Dei plenis perorabat, ut nisi Deus patriam suam tantis commodis per virum hunc nascituris noluisset destituere, indubie fuisset impetraturus. Operae pretium videtur sparsas inde quasdam particulas decerpere, unde et insignis animi demissio et defaecatus in spiritus negotiis sensus, et ipse zelus apicem quasi perfectionis completus elucescat. Ad duo porro stimulari se candidissime profitetur, quorum alterum, ut nihil unquam eorum omitteret, quae ad sancti dignique sacerdotis officium pertinerent: alterum, ut se totum Deo pro salute animarum consecraret, vitamque omnem in laboribus Apostolicis traduceret. Ad id temporis quidem popularibus suis desudare statuisse; jam vero impelli sese atque incitari in animo ad gentes exteras, Sinas, Indos, Turcas, Anglos adeundos, eo potissimum consilio, quod hoc pacto conformior Christo futurus videretur, qui sui salvandorumque hominum causa tam longe a Patria sua coelesti descendisset in terras, interque homines ignotus ipse ac despectus vixisset. In Sinis Indiisve nihil sibi aliud negotii affuturum, quam Deum et animas; nihil porro sibi in hac vita gravius accidere posse, quam si ad vitae mortisque confinia deplorandum sibi foret quod praeter Deum suam et animarum salutem, aliud unquam negotium tractasset. Intelligere se quidem exiguum a virtutibus apparatum sibi adesse, neque dignum qui inter tot viros in spiritu exercitatissimos, ad tanti officii dignitatem eligeretur. Sed esse Deum, qui vocare soleat ea quae non sunt, gratiaque sua domesticam animi egestatem supplere, ei se, ut responderet, pro virili adnisurum polliceri. Tum, ut munera superos aeque ac homines placant, ad menstrua sacrificia, quae ex usu totius ordinis praeposito consecrantur, additurum se non pauca alia recepit, si compotem se votorum facere constituisset, illud etiam subjungens: eo beneficio majus sibi ab universali suo sociorumque parente, aut quoquam hominum fieri non posse imo nescire se, an Deus ipse post tot de se merita majus jam in terris beneficium isto praestare sibi valeat; quid enim, ait, per Deum melius, quid majus eo in terris fieri a quoquam possit, propter quod e coelis in terras venit, et homo factus est Deus etc. Liquet hinc, quam vehemens animarum procurandarum zelus, quam maturus de divinis negotiis spiritus, ea jam aetate P. Gabrielem possederit. Neque nihil in urbe iis literis effecisse censendus est, etsi deinceps non fuerit exauditus; opinionem quippe dudum de se conceptam in tantum auxit, quantam et responsoriae A. R. P. nostri et aliae P. Nicolai Avancini tum Germaniae Assistentis, cujus opem una implorarat, luculenter prae se ferunt. Suas dilucidis verbis posterior declarat: ex quo tempore P. Gabrielem nosset, eam sibi semper opinionem insedisse, illius neque ingenium et studiorum profectum, neque virtutem societatis propriam ullis mediocritatis

terminis constitutam, quum excellentissima quoque et naturae talenta, et studiosus eorundem usus pollicerentur. Suam se operam lubenter collaturum ut votorum compotem apertis in Sinas navigationibus se intelligeret; optare inter id temporis uti ea roboraretur valetudine, quae videri possit omnibus mari trajiciendo par; a reliquo et doctrinae et virtutum apparatu satis instructum esse et scire se et gratulari. Haec ille: unde suspicari haud ex vano licet valetudinem non omni tempore satis firmam sanctissimum propositum discussisse. Atque illud quidem singulari Numinis consilio Hungariaeque commodo factum esse, quis non credat, qui secutos animarum fructus et uberes per regnum labores expendat. Prodigium videbatur populis, qui Comaromio, Gyöngyösino, Quinque-Ecclesiis aut immorantur, aut assident, virum honorificis nuper defunctum officiis, nunc pro concione verba facere spiritu quodam divino animata, suaviter sese insinuare in assueta sceleribus pectora, pervivaces suoque coeno contumaciter inhaerentes vi dicendi percellere, frangere, innovare. Mox de suggesto reversum aut pro sacro tribunali misericordiae divinae ministrum agere, aut pauperum casas indefessa caritate obambulare, consolari moestos, aegrorum animas, corpora etiam nonnunquam juvare, stipe subvenire egentibus, radicata odia evellere; pari omnibus opitulandi affectu, promptitudineque adesse. Extat etiamnum grata vivaque P. Gabrielis memoria apud gentem ad Matram sitam, quam etsi multis abhinc annis ad pietatem christianam excoluerit, hodiedum tamen viri in se merita depraedicant, nomenque ceu obliterari nefas esset, prolibus instillant. Sellya (oppidum Collegio Tyrnaviensi obnoxium) formam omnem ex christianarum legum summa elaboratam, illi potissimum unique debet. Hanc vicinosque pagos 40 omnino annis per festa majora exhortationibus usuque sacramentorum procuravit missionarius impiger, neque grandaevus, dum per vires licuit, ab eo opere se divelli passus est, tum demum positurus, quum spiritum ominosum certe, etsi per jocum, sibi fore dixisset, quum eum qui extremum aegri vices apud Sellyenses agebat, fracta per iter currus rota reversum missione infecta acciperet: *rota*, ait, *fracta est, brevi et corporis hujus rotae frangentur.* Adeo sibi et suam procurare Sellyam, et vivere putabat idem. Tametsi non unus ille aut propinqua loca, P. Gabriel zelum operosumque animarum studium sensere, dioecesis tota Vesprimiensis campus erat, qui tantum virum exercebat, ut jam non cultior alia per regnum gens, suorumque sacrorum intelligentior existat, quam qui ejus opera exculti. Ejusmodi fructus ut impetraret, miras ille res, praxes quasdam et industrias singulares adhibebat, quo voce pertingere non poterat, calamo eluctabatur; extant libelli, pagellae, opuscula non pauca, quae seu publicam lucem jam aspexere, seu posthuma opera vulgabuntur. In iis non ultimus utilitate libellus est, quo rationes theologicas adversus haereses persequitur, alius, quem ex genio suo intimaque mente depromere visus est, complectitur motiva ad animarum zelum

momenta, uterque et avide passim exceptus, et cum insigni fructu volutus, et incredibile juvandi proximi studium contestatus. Nunc adeo, quo tempore viro meritissimo quidquid est hoc elogii teximus, prelum fatigat opus posthumum, cui vicenis omnino annis insudavit. Veterem id novamque Arii sectam complexum in centesimum excurrit Philyram, unde strages Arianorum quum luci publicae proditum fuerit, (prodetur autem propediem) sane non modica existet. Huc pertinent Sodalitates sanctissimi Rosarii, quas passim erigebat eum in finem, quod ipse fassus est, ut Deus per Beatissimam Matrem veterem fidei florem Hungariae reddat. In eundem scopum suas ipse preces instanter referebat, ut merito controverti possit, plusne ille in animarum commodum egerit sermone, calamo, an prece? illud certum, cui a teneris assuevit, orationis studium tantam eum ad excellentiam deduxisse, ut fere addi posse videretur nihil. Prima illi ac suavissima cura cum Deo conversari, secundum hanc proximo laborare. Quum ad divina accederet, singulari demulsum esse dulcedine credibile est, quam toto vultu sic spirabat, ut redundaret in adstantes. Et vero tenerrime tribus religionis nostrae mysteriis afficiebatur ineffabili primum Triadi, tum Augustissimae Incarnationi, ac denique sacrosancto Eucharistiae Sacramento quod ille, donec vis morbi aetasque pateretur, offerre quot diebus solebat. Quum inde rediret, quum negotiorum gratia in publicum procederet, quum per domus ambulacra comearet, ipsa jam natura duce in preces effundebatur. Mirum dulcedinis gustum in oratione dominica sentiebat, haec illi secundum horas canonicas perpetua et fere una precatio, hanc repetebat de die toties, ut multa nostrorum colloquiis materia extiterit *P. Kopi Pater noster orans* Parem in aliis affectum adversus hanc precandi rationem ingenerare satagebat. *Pater noster oremus*, ajebat, *et si millies oraverimus toties repetamus, sic enim Christus orare nos docuit.* Salvificum Christianorum signum eique suffixum servatorem tenera pietate complexus est semper, magnoque Tyrnaviae commodo haec pietas stetit, cum Ethices ipse Professor sodalitatis sub titulo s. Crucis collectae curam suscepit, eamque, quae jam prope diffluxerat, industria, vigilique zelo vigori pristino restituit, in hominum aestimationem induxit, ornamentis auxit, cruce praecipue illa sacrosancta ac pretiosissima, quae etiamnum in templo nostro ad aram Beatissimae Matris Dolorosae publicae prostat venerationi. Sanctissimae Dei et Societatis matri, quam studiosa clientela devotus extiterit, dici vix potest. Ejus cultum quum ipse aliis instillaret in colloquiis, exhortationibus, sermonibus publicis, tum efficaci suimet exempli energia nutriebat, gaudioque liquidissimo perfundi visus est, quum tenere amari Mariam sentiret. Quanto vero labore studium hoc promovendi magnae Dominae cultum zelantissimo viro steterit, testatum faciunt septuaginta sodalitates sub titulo Sanctissimi Rosarii in totidem locis per Hungariam erectae, quum regnum missionarius pervagaretur, opus non ad praesentem dumtaxat comme-

morationem, sed aeternis fastis dignissimum. Illud mirum, virum grandi aetate exhaustum, durisque per omnem vitam laboribus exercitum, fracto corpore, viribusque attritis, ut corollae marianae promoveret exercitium, tot tantasque itinerum vigiliarumque molestias suscepisse, in eas ad extremum fere spiritum fortiter et jucunde durasse, tum demum hilarem ac amoene moriturum sese palam denuntiantem, quum centum in locis sanctissimi hujus Rosarii congregationes statuisset. Ejus quidem voti etsi non omnino piissimum virum damnaverit Deus, locupletem tamen inde partem indulsit, ut septuagenas, quum oculos clauderet, prius posset intueri, sic ut merito Coeli Regina, eademque Hungariae magna Domina cultum suum et honorem in regno isto summorum olim Principum regionibus sibi obligato, maximis jam ruinis collapsum, Societati per virum hunc vere marianum et apostolicum peculiari quadam ratione sublevandum credidisse videatur. Secundum magnam matrem, sanctorum etiam coeli indigetum gratiam assidua veneratione occupavit, prae caeteris s. tutelari Angelo, alterique, cujus renatus per gratiam nomen acceperat, Gabrieli, tum Ordinis, regnique patronis multum afficiebatur: his ille intercessionibus usus, nihil erat fere, quod coelo non extorsisset. In consuetudinem abiit, ut orare illi idem esset ac impetrare. Neque mirum; quid enim neget numen viro sibi per omnem vitam cunjunctissimo, qui in se ipso fiduciam collocaret nullam, omnem in divinum adjutorium referret, ad hoc in rebus difficillimis constanter recurreret, in domestica etiam egestate subsidium inde viva fide expectaret. Narrat non nemo, quum Posonium Rector moderaretur, adeo rem domi angustam extitisse, ut praeter pauculos nummos nihil reliqui haberet; instat molestus creditor, nomina expungi urget, summam redhiberi flagitat. Accedit frater oeconomus, consilium ab Rectore expetit. Et vero in arena id erat: jubet fratrem chorum petere, Deum orare, tum reverti. It ille, orat; revertitur, tum loculos quaerere jussus hominemque exolvere. Cistam vacuam omnino ante pauxillum viderat, aperit, et en bene fartum inde marsupium educit, unde creditori satis abunde facere posset. Res prodigio, certe stupore non caruit. Idem actitatum a P. Gabriele diversis in locis refertur, ut jam singulare nihil in oculis nostrorum contineret. Certe vir quidam nescio unde, Patri Gabrieli Kapi non admodum addictus, illud dicere non dubitabat: *Non sit sollicitum collegium Tyrnaviense de victu et aliis, nam si Pater Vice-Rector* (erat is P. Gabriel Kapi) *oraverit in choro quinquies Pater et Ave, quidquid petierit, certe obtinebit.* Itaque tantarum virium preces P. Gabrielis quum essent, ut quod libebat, posset impetrare, humanis tandem eximere Deus debebat, ne prodigia certiora per illum cogeretur patrare. Neque imparatum mors reperit, neque pavidum, cujus adeo frequentem habebat memoriam, ut etiam in colloquii materiam non raro assumeret, in literis porro quas ad familiares dabat, eorum precibus commendare se morientem soleret.

Extremum igitur diem hilaris excepit, quem nactus est 24. Martii ipsa die s. sui Patroni atque Archangeli Gabrielis, eademque vigilia B. V. annuntiatae, ut quorum praesidio cliens hujus vitae peregrinationem sustinuit, etiam iter aeternitatis conficeret. . . . (B. P. V. 12122.)

Ad pag. 306. — De principibus Moldovalachicis Petro Claudo ejusque filio Joanne Stephano.

Synopsis historica.

Petrus Mircianu cognomento *Claudi (Schiopul)*, filius principis Valachiae Mircea III. et principissae Despina[1]), filiae principis Moldaviae Petri VI. Raresiu (1527—1538), patrem († 25. Sept. 1559) in principatu secutus, Valachiam gubernavit usque ad an. 1567, quo eam volente sic Turca, fratri suo Alexandro cedere debuit, Constantinopolim ipse a Selimo II. evocatus[2]). Inde translatus ad thronum Moldaviae an. 1574[3]), hanc provinciam durius administravit usque ad an. 1580, quo iterum urbem CP. repetere est coactus, Moldavia sua Joanni cuidam haeretico Lutherano[4]) relicta. Postquam interim per duos annos in monte Athos in monasterio a se aedificato delituit, throno Moldaviae altera vice restitutus an. 1682, magna justitiae, fortitudinis, liberalitatis ac benevolentiae laude regnavit[5]). Princeps in suam suorumque aeternam salutem intentus, Unione cum Ecclesia catholica sincere inita, juxta mentem Concilii Florentini[6]), omnes restituendae verae religionis divinique cultus augendi[7]) vias iniit, pluribus viris Religiosis

---

[1]) Ita J. Marescu, *Cursu de istoria Romanilor*, p. 256. Bucuresci. 1878. Sed juxta A. Treb. Laurianu, *Istoria Romanilor*. p. 371 (ed. 4. ibid. 1873) nomen hujus principissae erat Chiarina.

[2]) Laurianu, p. 380.

[3]) Huc refertur antiqua inscriptio slavica, ipso Petro regnante in ecclesia metropolitana Sučaviensi facta, quae latine versa sic legitur: (Anno mundi) *7080* (Christi 1574) *24. Julii Joannes [illegible] elevatus est ad dignitatem Domnu*, (h. e. principis) Ita Episcopus Melchisedek (de quo vide Kalendar. t. 2., p. 164. et heic pp. 143 et 148) in relatione itineris Bukovinaensis inserta Actis literariis *Revista pentru istorie, archeologie si filologie*. II, 63.

[4]) Scriptoribus rumenis promiscue dicitur Jancu Sassu. Joannes Saxo, et Joane Ereticul, quod esset *ritus lutherani* (de ritu luteran). Laurianu, p. 392.

[5]) Marescu, pp. 280—281, ubi tamen perperam non ante an. 1584 in principatum restitutus perhibetur.

[6]) Ex parte missionariorum id legimus actum, ut *Moldaviae conversa fieret relictis genti ritibus graecis, cum emendatione ubi opus fuisset secundum Concilium Florentinum*. Cfr. Memoriale Apostolico apud Sarmatas Nuntio oblatum an. 1588, apud Theiner. tomo 3. mox citando, p. 44.

[7]) Ad alteram hanc principatus administrationem pertinent ulteriora verba laudatae inscriptionis Sučaviensis: (Anno) *7097* (1589) *24. Jun*

in Moldaviam ad sanctum hunc finem prosequendum adscitis. Promovendae populi felicitatis stabiliendaeque gubernii firmitatis studiosus, cum exteris nationibus pacta de mercatura fecit, ac filium suum Joannem Stephanum, sex annorum puerum, sibi in throno successorem constituendum curavit an. 1690, principatus administratione tamen sibi pro filio reservata. A Turcis autem majori vi pressus et mox in exilium pulsus, cum filio ad Rudolphum imperatorem confugit exeunte aestate anni 1591, a quo benigne ac liberaliter habitus, in nostra hac Tiroli demum, morbo ex caloribus aestivis contracto brevi consumptus, vir optimus laboriosae peregrinationis suae cursum absolvit anno 1594, ultimis Ecclesiae sacramentis ritu graeco procuratus. Patrem octo post annos secutus est filius, Oeniponte placida morte compositus, aetate quidem juvenis, sed morum praestantia coelo maturus.

Quae ad utriusque principatus, Valachiae et Moldaviae, administrationem a Petro Claudo gestam spectant, a laudatis scriptoribus rumenis Laurianu et Marescu sufficienter declarata reperiuntur. Quamobrem de hoc principe nobis ea dumtaxat sunt attingenda, quae ad ejus cum Ecclesia catholica Unionem atque ultimam in Tiroli commorationem et pium e vita discessum pertinent, et id breviter quidem et potiora tantum paucis perstringendo. — Sed de filio Joanne Stephano, quem iidem auctores prorsus intactum reliquerunt, omnia visum est singillatim in lucem proferrre, quae in fontibus Oenipontanis habentur, quum ad eos historicis, qui in longinqua Rumenia nobis sunt studiorum communione sociati, aditus non adeo facile pateant.

De Moldavorum Unione cum Ecclesia catholica.

I. Breve Summi Pontificis.

Dilecto Filio Nobili Viro Petro Moldaviae principi.

Gregorius PP. XIII.

Dilecte Fili Nobilis vir salutem, et omnis gratiae cumulum perpetuamque felicitatem. Caritas Domini Nostri Jesu Christi facit, ut omnibus principibus christianis omnem gratiae cumulum optemus precemurque. Tuam vero Nobilitatem hoc etiam nomine diligimus, quia gravissimorum hominum testimonio confirmatur de tua praestanti erga homines nostrae latinae Ecclesiae humanitate et benignitate, deque

---

tectum in ecclesia metropoleos cum turri campanis suspendendis conficiendum curavit (et), *s. Joannem* (in eam) *ecclesiam metropoliticam transtulit.* — Inscriptio hic dicit Joannem novum seu Sučaviensem, quem Martinov, *An. eccles. gr.-slav.*, 2. Junii, refert pro fide Christi passum anno 1492. — De aliis Joannis Sučaviensis translationibus deque hodiernis hieromonachis ejusdem reliquiarum custodibus cfr. Schematismus der Bukowinaer griech.-orient. Archiepiscopal-Dioecese (für das Jahr 1878, pp. 19—20).

veritatis in iis, quae ad salutem pertinent, inquirendae studio, inque haereticos, perpetuos omnis veritatis Christique hostes, qui ex Bohemia et Transilvania istuc penetrant, pio et christiano odio[1]). His igitur nominibus amamus Nobilitatem tuam, voluimusque te per has literas, perque dilectum filium Antonium Possevinum, sacerdotem[2]) excellenti doctrina, sinceritate, pietate, caritate praeditum salutare. Mandavimus, ut ad te iret, tibique nostras literas redderet, quaeque ejus fidei commisimus, coram exponeret. Gratissimum nobis facies, si ejus verbis omnem fidem tribues. Deus benedictus amplectatur Nobilitatem tuam sua gratia, cumuletque omni gaudio et felicitate. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die 14. Maji 1583 Pontificatus nostri anno undecimo.

II. Literae Archiepiscopi Leopoliensis rit. lat. ad Sixtum PP. V.[3])

Sanctissime et Beatissime Pater! Domine Domine Clementissime!

Quas ad me miserat Sanctitatis Vestrae literas principi Valachiae transmittendas Illustrissimus et Reverendissimus Archiepiscopus Neapolitanus, S. V. in Polonia Nuntius, eas ego per familiarem proprium miseram. Sed quum princeps ille a mense Septembri ad hoc fere tempus bello cum militibus Nisoviis seu Cosacis Borysteniensibus, qui et arces quasdam Turcicas depopulati erant, et ditiones ejus vexabant, distineretur, tardius ad me meum nuntium remisit. Nihil itaque Sanctitas V. nec principi illi imputabit, neque nobis, qui et domesticis periculis impliciti et externis pulsati tardius expectationi Sanctitati-

---

[1]) *Christianum* hoc odium ex doctrina catholica in eo consistit, ut solos pertinaces haereticorum errores odio persequamur, ipsorum personas autem impense amemus, nihil inexpertum omittentes, quo possint errantes possint ad veram aeternamque felicitatem consequendam.

[2]) De Antonio Possevino ejusque operibus ac legationibus egerunt a De Backer citati t. 2., p. 2123; sed caeteris accuratius omnem Actorum seriem proposuit Joannes d'Origny in ea opere: *La vie du Pere Antoine Possevin, de la Compagnie de Jésus, où l'on voit l'histoire des importantes négotiations auxquelles il a été employé en qualité de Nonce de Sa Sainteté en Suède, Pologne, en Moscou* etc. Paris, Muzier. 1712.

[3]) Multa monumenta ad Unionem hanc spectantia vulgavit Theiner in collectione, cui titulum fecit: *Monumenta veteris Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia, maxima partem nondum edita, ex tabulariis vaticanis deprompta.* Tom. 3. a Sixto PP. V. usque ad Innocentium PP. XII. Romae. 1863. — Ex complura transierunt in collectionem rumenam: *Documente privitóre la istoria Românilor culese de E. de Hurmuzaki*, tomo similiter 3. Bucuresci. 1880. — Unum illud, quod primo loco exhibuimus, repraesentavit Theiner in Baronii *Annal. ecclesiast. continuat.* ad an. 1583. t. 3., p. 454, ubi tamen in textu suo proprio, parum criticus ut est, Petrum nostrum *Schopul*, cum Petro *Cercel*, Valachiae principe, inscite confundit.

V. respondimus. Suscepit ille princeps Sanctitatis V. literas cum omni devotione ac reverentia, quod jam pridem e literis tum Domini Bartholomaei Bruti, tum nuntii mei intellexi, et Sanctitatem V. summum Jesu Christi Vicarium, ac verum caput universalis Ecclesiae et sancti Petri successorem, literis Sanctitatis Vestrae capiti suo impositis coram consiliariis suis ecclesiasticis et saecularibus, uberrimis verbis et affectu recognovit et professus est. Quod quidem nunc hisce, quas Sanctitati V. mitto, literis eum luculenter testificari non dubito. Quae illius egregia voluntas ut rebus etiam ipsis Sanctitati V. plenior esse possit, oratores suos exhibendae obedientiae causa ad S. V. ablegabit, simul ac Poloniae regem jam coronatum esse intellexerit. Quod quum jam factum sit, author ero homini, ut id primo quoque tempore fiat. Et quidquid porro mearum fuerit partium ac virium, lubens praestabo. Ego singulari divinae bonitati de tanta gratia et beneficio gratias ago, quod tam potentem principem, cujus olim antecessor Stephanus, et Turca devicto et Poloniae ac Ungariae regibus superatis, triumphum egerat Valachiae, id est Italicae Coloniae praesidem, ita ad se trahere dignatur. Sed et ipse vir praestans magnificus Dnus. Bartholomaeus Bruti, cubiculi ejus magister, magnam ejus rei bene navatae laudem meretur, et Sanctitatis V. gratia dignus est. Cujus filio si S. V., uti ante supplicavimus, non levandae inopiae, quae illum premit nulla, sed virtutis ornandae causa aliquo beneficio honesto studiorum causa, quod se facturam S. V. clementissime recepit, providere sine illius etiam sollicitationibus dignata fuerit, magnam tum in ejus animo ad quaeque pro Ecclesia Dei suscipienda studium, tum in principe illo, quem mira gratia prosequitur, majorem in dies erga se inclinationem excitabit. Humillime exosculor pedes S. V. et Deum Opt. Max. pro diuturna ac felici vita et valetudine S. V. assidue oro. Leopoli 26. Februarii 1588.

Sanctitatis Vestrae
perpetuus servus et indignus capellanus
Joannes Demetrius Solicovius,
(Theiner, p. 17.) archiepiscopus Leopoliensis.

III. Literae principis Petri voivodae ad Sixtum PP. V.

Sanctissimo ac Beatissimo in Christo Patri ac Domino Domino Sixto Quinto Divina Clementia S. Universalis Ecclesiae Catholicae Pont. Max. Domino Domino Nobis Clementissimo.

Sanctissime ac Beatissime in Christo Pater, Domine Domine Clementissime.

Post oscula beatorum Sanctitatis V. pedum et obsequiorum nostrorum humillimam commendationem.

Literae B. V., quas nobis Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Hippolitus Aldobrandinus tit. s. Pancratii presbyter Cardinalis,

Legatus S. V. ad Serenissimum Poloniae regem[1]), per Reverendos Patres Societatis Jesu transmisit, fuerunt nobis valde gratissimae. Pro quibus Sanctitati Vestrae gratias agimus quam maximas, quod ex iisdem Sanctam ejus benedictionem acceperimus, paternumque animum cognoverimus. Intelleximus item ex iisdem gratum esse studium Sanctitati Vestrae, quod de reformanda Ecclesia Catholica in provincia nostra suscepimus. Cujus is nunc status est, ut de hinc nulli haereticorum amplius in ea locus esse possit; in quos non solum nos graviter animadvertemus, verum etiam id ut Metropolitae et Episcopi nostri faciant, serio jussimus. Firmam itaque in Deo spem habemus, quod gloria Dei inter homines hos pristino more suo reviviscet. Qua in re, quum Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Archiepiscopus Leopoliensis, metropolita Russiae[2]) et magnificus Bartholomaeus Bruti, supremus Curiae nostrae magister, nobis operam suam strenue navent, multum sane nos clarissimis his viris ob id debere fatemur. Speciali vero clementia Sanctitatis Vestrae, qua Brutum nostrum filiolumque ejus carissimum, quemadmodum ad nos scripsit, ornare decrevit, parit nobis summam voluptatem. Qui quum Sanctitatis Vestrae clementia dignus sit tanquam acerrimus sanctae fidei catholicae propugnator, eum ut concepta hac clementia sua prosequi non desistat, S. V. oramus. Quum itaque sanctae fidei catholicae per Reverendos fratres Franciscanos, et pios Doctores Societatis Jesu, quos et honestissime suscepimus et liberalissime in provincia nostra alimus, ejuscemodi nunc sint fundamenta jacta, ut nullo modo amplius ecclesiae hae ab universali corpore avelli possint, imprimis Deo Optimo Maximo, postmodum Sanctitati Vestrae denuo ingentes humillimasque gratias agimus, quod nos easdemque in clementissimam protectionem suam receperit. Ad quam, quum ob varia impedimenta legatos nostros, uti promiseramus, hoc tempore mittere non potuerimus, ignoscat id nobis Sanctitas Vestra: nihilominus tamen, missis his ad Serenissimum Poloniae regem, clementer ipsis injunximus, ut Illustrissimum ac Reverendissimum Cardinalem a Latere conveniant, debitamque illi nomine nostro obedientiam

[1]) Hippolitus Cardinalis Aldobrandinus, a Sixto PP. V. in Poloniam de Latere Legatus missus ad dissidium inter Austriacos et Sigismundum, post obitum Stephani Báthorii Poloniae regno potitum auferendum, et ad Maximilianum archiducem e captivitate Polonorum in libertatem vindicandum, rebus quaquaversus bene gestis Romam reversus, anno 1592 Summus totius christiani orbis Pontifex, Clementis VIII. nomine accepto, Cardinalium omnium suffragiis electus est. Cfr. Ciacon. *Vit. Pont. et Card.* t. 4., pp. 100—101.

[2]) Fuerit is Michael Rahoza? Sub eo quidem, duabus synodis Brestae celebratis annis 1594 et 1596, s. Unio Ruthenorum instaurata est qua de re praeter auctores a Kulczynski, *Specimen ecclesiae ruthenicae*, pag. 129 (edit. Martinov.) adductos, legesis Pelesz, *De Union*, t. 2., pp. 1—35.

exhibeant. Quod reliquum est, nos paternae ejus clementiae subjicimus, eamdemque in Christo valere optamus.

Datum Suczaviae Moldaviae, 3. Octobris anno 1588.

Sanctitatis Vestrae

obsequentissimus filius

(Theiner, p. 13.) Petrus, Palatinus Moldaviae.

IV. Literae oratorum principis Moldaviae ad Sixtum PP. V.

Oratores principis Moldaviae apud regem Poloniae Summo Pontifici notum faciunt, literas sui principis obedientiam et devotionem Pontifici exhibentis secretario Cardinalis Aldobrandini Legati a Latere se tradidisse, quae Romam mittantur.

Sme. ac. Bme. in Christo Pater, Dne. Dne. Clementissime.

Post oscula beatorum pedum S. V. et obsequiorum nostrorum humillimam commendationem.

Illmus. Princeps Dnus. noster longe clementissimus missis nobis oratoribus suis ad Sermum. Poloniae regem id juxta clementer nobis in mandatis dedit, ut Illmum. ac Rmum. Dnum. Aldobrandinum tituli sancti Pancratii Cardinalem presbyterum ac Legatum a Latere Sanctitatis V. ad Sermum. regem Poloniae conveniremus, eique nomine Suae Celsitudinis debitam dehinc sanctae Romanae Ecclesiae praestandam obedientiam exhiberemus. Verum quum Samosciae essemus apud Illustrem ac Magnificum Dominum Cancellarium regni Poloniae, certiores de Suae Rmae. Celsitudinis absentia facti, ac recta Brescium Lithuaniae oppidum ad Sermam. regiam Majestatem contendentes, literas, quas Illmus. Dominus princeps noster clementissimus ad Sanctitatem Vestram exaraverat, Reverendo Domino Secretario Suae Rmae. Celsitudinis, quem forte sub id tempus ibidem invenimus, reddidimus. Quare quum temporis injuria ac locorum distantia nobis integrum non fuerit Suam Rmam. Celsitudinem videre, nihilominus per literas debitum pietatis nostrae munus erga Sanctitatem V. Suae Rmae. Celsitudini obtulimus. Quod ut Sanctitas V. paterno benevolo animo accipiat, ac Illmum. principem Dominum nostrum clementissimum, nosque omnes pro obedientissimis filiis sanctae Romanae Ecclesiae agnoscat et habeat, Sanctitatem Vestram humiliter oramus, cujus paternae protectioni nos subjicimus, eamque in Christo bene valere exoptamus. Datum Samosciae 10. die mensis Novembris anno Domini 1588.

Sanctitatis Vestrae

humillimi et obedientissimi filii

Jeremias Mohila,

Marschalcus Supremus Provinciae Moldaviae;

Bartholomaeus Bruti,

(Theiner, p. 17.) oratores ad regiam Majestatem Poloniae.

V. Literae Georgii Mohila[1]) *metropolitae Sučaviensis, ad Apostolicum apud Sarmatas Nuntium.*

Illmo. et Rmo. in Christo Patri ac Dno. Dno. Annibali a Capua, Dei gratia Archiepiscopo Neapolitano[2]) *et Summi Pontificis apud regiam Majestatem Poloniae Legato, Dno. Dno. observandissimo.*

Illme. ac Rme. Dne. Archiepiscope, Domine mihi imprimis observandissime.

Literae Smi. et Bmi. Pontificis Dni. nostri clementissimi, atque Illmae. ac Rmae. Celsitudinis Vestrae ad Illmum. principem Dnum. meum clementissimum scriptae, magnam nobis omnibus attulerunt voluptatem. Quas ut mihi Illmus. princeps Dominus meus clementissimus ostendit, illico Deo Opt. Max. gratias egi, quod ecclesiae hae Catholicae, quae per multos annos horrendis obsitae erroribus separataeque ab universalis Ecclesiae corpore fuerunt, ad ejusdem gremium vicissim redierunt smo. Pontificatu moderni Pontificis Maximi Dni. nostri clementissimi. Illmus. princeps Dominus meus diu secum deliberaverat mittere me invisum sanctissima capita Principum Apostolorum Petri et Pauli, exoscularique beatissimos pedes S. Suae; verum ob gravissimas occupationes, quas et Celsitudo Sua et in hoc officio meo, ad quod me Deus Opt. Max. nuper delegit, sustinemus, in aliud commodius tempus id differens, consilium in praesentiarum mutare coactus est. Quod statum ecclesiarum attinet, is nunc est. Repurgata est a nefandis erroribus, daturque a me, partim ex officio meaque in Sanctam Ecclesiam Catholicam obedientia, partim ex mandato Illmi. principis Domini mei clementissimi, opera, ne pulsis ac extirpatis jam haereticis omnibus, unquam amplius inficiatur. Scripsi nunc ad Suam Sanctitatem debitamque obedientiam dehinc Sanctae Ecclesiae Catholicae praestandam Suae Sanctitati per literas meas obtuli, quas Illmo. et Revmo. Cardinali de Latere misi. Rogo itaque Rmam Celsitudinem Vestram, ut per literas suas me Suae Sanctitati commendet, ut Sua Sanctitas me dehinc pro obedientissimo filio sanctae Ecclesiae Catholicae habeat et agnoscat. A me nullum praetermittetur officium, quod

---

[1]) Georgium Mohila, ex episcopali Sede in Radautz ad thronum metropoliticum Sučaviae promotum an. 1586, laudatum vide in Schematismo Bukovinaensi citato, pp. IX. et 15—16. Metropolitam Anastasium, cui amoto suffectus est Georgius, etiam sacrae cum Ecclesia catholica Unioni favisse, docent ejus ac Gregorii, Episcopi Romanchae, literae ad Sixtum PP. V. d. d. 15. Junii 1589, (apud Theiner, p. 104), jct. responso Pontificis d. d. 5. April. 1590 (ibid. p. 165).

[2]) De magno hoc praelato vide Moroni, *Dizionario*, t. 47., p. 234. et pluribus aliis locis in indice rerum indicatis, t. 2., p. 71.

augendae gloriae Dei et Sanctae Ecclesiae Catholicae inserviet; ac quod fratres Franciscanos et Patres hos Societatis Jesu attinet, non secus ac pater filiorum, sic ego ipsorum curam geram. Caetera Illma. et Rma. Celsitudo Vestra ex Magnifico Dno. Jeremia, supremo marschalco, Bartholomaeo Bruto, oratoribus ad Serenissimum regem Poloniae, cognoscet: quibus ut in omnibus Illma. et Rma. Celsitudo V. fidem adhibeat, oro. Eandem in Christo bene valere cupio.

Datum Suczaviae ex metropoli mea, die 15. Octobris anno Domini 1588.

Illmae. et Rmae. Celsitudinis Vestrae

studiosissimus

Georgius Mohila,

(Theiner, p. 46.) Episcopus metropolitanus Suczaviae.

VI. Literae ejusdem ad Sixtum PP. V.

Metropolita Moldaviae Summo Pontifici devotionem et obedientiam exhibet, significatque ei et Nuntio Apostolico in Polonia, quae Princeps ad reducendas gentes suas ad avitam fidem magnifice praestiterit et praestiturus sit.

Sme. ac Bme. in Christo Pater, Dne. Dne. Clementissime.

Post oscula beatorum Sanctitatis V. pedum et obsequiorum meorum humillimam commendationem.

Literas, quas Sanctitas V. Illmo. principi Dno. meo Clementissimo misit, Sua Illma. Celsitudo mihi ostendit. Maximam sane ex iis consolationem accepi, quod paterno animo Sanctitas V. Suam Celsitudinem prosequitur, protectionemque ecclesiarum catholicarum provinciae hujus in se clementer recepit. Equidem quod statum earum attinet, is nunc est. Repurgata est a nefandis erroribus, daturque a me partim ex officio meaque in Sanctam Ecclesiam catholicam observantia, partim ex mandato Illmi. principis Dni. mei Clementissimi opera, ne pulsis ac extirpatis jam haereticis omnibus, unquam amplius inficiatur. Qua in aedificanda quum strenuo laboret Magnificus Dnus. Bartholomaeus Bruti, multum sane illi hoc nomine omnes pii debent: longe vero plus Rmis. fratribus Franciscanis et Patribus Societatis Jesu, quos et unice amamus, et singulari quadam pietate prosequimur. Sane quum tantam felicitatem, smo. Beatitudinis V. pontificatu, Sanctae Ecclesiae catholicae videam, non possum non gaudere in Domino; imo ex animo semper desideravi Sanctitatem V. invisere, ejusque beatissimos exosculari pedes. Verum quum id fieri nunc non potuerit propter varias principis mei Clementissimi et meas occupationes, quas in hoc officio

meo, ad quod me Deus Opt. Max. nuper delegit, sustineo, intermittere tamen nolui, quin nacta commoda hac scribendi occasione per Magnificum Dominum Jeremiam Supremum Provinciae hujus Mareschalcum fratrem meum carissimum, et Bartholomaeum Bruti, oratores Suae Celsitudinis ad Sermum. Poloniae regem, his literis meis pietatem meam erga Sanctitatem V. declararem. Cui me humillime subjicio supplicoque eidem, ut sanctam benedictionem suam mihi clementissime impartiatur, meque pro filio obedientissimo Sanctae Ecclesiae Catholicae Romanae de hinc et habeat et agnoscat, quoad, si Deus Opt. Max. mihi vitam prolongaverit, solum per occasionem perpetuae pietatis et obedientiae erga S. V. deosculatum beatissimos pedes Sanctitatis Vestrae venero: quam beatissime in Christo Jesu valere cupio.

Datum Soczaviae Moldaviae ex metropolia mea die 15. mensis Octobris anno Domini 1588.

Sanctitatis Vestrae

humillimus et obedientissimus filius

Georgius Mohila,

(Theiner, p. 46.) Metropolita Soczaviensis totiusque Moldaviae.

VII. De sinceritate Unionis principis Petri Claudi.

1. Ex literis Joannis Demetrii Solikowski, Archiepiscopi Leopoliensis ad Cardinalem Montaltum[1]).

... Laus Opt. Max. Deo, quod adhuc tantum gratiae praesentibus temporibus in ea (provincia) appareat, ut ad agnitionem veri pastoris ac Ecclesiae princeps illius et proceres pervenerint. ... Ipse princeps licet retineat ritum graecum, tamen resolutione accepta de articulis catholicae religionis, ut de processione Spiritus sancti a Patre et Filio, de Ecclesia, Petro ac ejus successoribus, conciliis atque rebus aliis, in quibus schismatica contumacia illam provinciam una cum aliis multis detinebat, et ipse in se correxit errores et in subjecto populo emendare sategit. Eaque de causa neminem in suis terris, qui catholicam religionem abjiciat aut illi adversetur, ullo modo tolerat[2]). Haec res sicut non est falsa, ita non est falsum gaudium Suae Sanctitatis, cui

[1]) Cardinalis Alexander Perettus de Monte alto, vulgo Cardinalis Montaltus, nepos erat Sixti PP. V., S. R. E. vicecancellarius, et negotiis cum Caesare ac regibus tractandis praefectus. Bonum Vitae compendium dat Ciacon. t. cit., pp. 147—151.

[2]) „Nobis praesentibus edictum fecit, assentientibus vladicis religionis graecae, ut omnes ad religionem catholicam revertantur, aut regione excedant." Ita P. Warszewicki, in epist. ad Nuntium Ap. d. d. 7. Septemb. 1588, apud Theiner, p. 43.

non mentitur bonus ille et candidus princeps, sed animo fido, simplici et devotione pleno obsequitur. ...

Datum Varsaviae Dominica conductus Paschae[1]) 1589.
(Theiner, p. 91.)

2. Ex literis ejusdem ad Gregorium PP. XIV.

... (Petrus Moldaviae princeps ritus graeci a Sixto Papa V.) humanissimo responso accepto, ita in bono suo instituto confirmatus est, ut nisi variis periculis et impedimentis gravissimis implicitus fuisset, etiam per proprios nuntios obedientiam suam Suae Sanctitati praestitisset. Quaecunque vero tandem sua fortuna fuit, constanter in suo proposito perseveravit. ... Operariis erat opus. ...

Leopoli 4. Aprilis 1591. (Theiner, p. 193.)

3. Ex literis Clementis PP. VIII. ad principem Petrum exulem.

Dilecto in Christo filio, Nobili viro, Petro Moldaviae principi.

Clemens PP. VIII. Dilecte fili, Nobilis vir, salutem et perpetuam cum sancta et Romana Ecclesia conjunctionem. Ex literis tuis atque ex sermone dilecti filii Antonii Bruti, cui eas literas et mandata ad nos dederas, cognovimus, quam praestanti voluntate sis, quibusque de causis cupias ad nos venire. Fuerunt illa omnia nobis jucundissima. Libenter te videbimus, accipiemusque amanter atque honorifice et commendatum habebimus, ut par est, virum ista voluntate praestanti et loco praeditum. Deus benedictus amplectatur foveatque te sua gratia.

Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die 23. Aprilis 1592, Pontificatus nostri anno primo. (Theiner, p. 209.)

De Patribus Societatis Jesu in partem laborum admissis.

1. *Ex citatis literis Aeppi. Leopoliensis ad Gregorium PP. XIV.*

... Illmis. Cardinali Aldobrandino et Legato Sanctae Sedis urgentibus, et me orante, in Moldaviam Patres Societatis Jesu aliquot profecti tanquam novum lumen illis partibus intulerunt. ...

2. *Ex literis ejusdem citatis ad Card. Montaltum.*

... Reverendus P. Stanislaus Warszewicki Societatis Jesu[2]), qui fratres suos in Moldaviam deducebat, et cum principe ipso coram de

---

[1]) H. e. Dominica in Albis. Cfr. Kalendarii t. 2., pp. 333 et 342.
[2]) De magno hoc Dei servo vide Alegambe, *Bibliotheca Scriptorum S. J.*, p. 424.

rebus omnibus egit, ad Illmum. D. Card. Aldobrandinum de rebus hisce omnibus abunde retulit. . . .

3. *Ex cit. literis Patris Warszewicki ad Nuntium Apostolicum.*

. . . Literas SSmi. Domini Nostri, Serenissimi regis, Illmi. Dni Cardinalis Aldobrandini et Illmae. Paternitatis V. ac aliorum, quas mecum ferebam, Illmo. principi reddidi, quas cum magna significatione amicitiae suscepit, praesertim SSmi. D. N.; non enim eas tantum osculatus est, sed etiam capiti suo in signum subjectionis et obedientiae imposuit. Invenimus illum ad obedientiam Suae Sanctitatis valde propensum, imo promptum et paratum ad introducendam religionem catholicam. . . . Voluit jurisdictioni nostrae subdere Saxones et Hungaros omnes; sed diximus, non esse id nostri muneris; hierarchia ecclesiastica opus esse et parochis, qui praesint ecclesiis. Quamobrem de his maxime laborandum erit. . . . Successu vero temporis operarii formari poterunt etiam pro Moldavis, quum nostri hic sedem fixerint, ut videtur velle Illmus. princeps. . . .

4. *Ex binis literis Bartholomaei Bruti ad eundem Nuntium Apostolicum.*

. . . Per hora altro non ci bisogna, solamente la santissima Benedicione di Sua Beatitudine et alquanti Padri Gesuiti, acciò possiano insegnar la vita christiana perfettamente a quelli novi christiani over reconciliati, li quali siano instrutti nella lingua germanica et ungarica, e si fosser periti nella lingua grecha, latina, più approposito sarian per esaltazione della Santa Sede Apostolica. Alli quali Padri io gli provederò di tutte le cose necessarie et l'Illmo. Principe mio Signore gl' assegnerà una città nominata Cotnar, popolata da Saxoni et Ungari. con tre bellissime et antichissime Chiese catoliche, le qual hanno intratte ferme 400 o 500 ducati e buone stancie appresso della Chiesa catedrale, che sarà approposito per loro, potendo far un seminario et educar gli fiolli di questi catolici. . . .

(Theiner, p. 5.) Da Jassi, 5 Settemb. 1587.

Bartolomeo Bruti,
gran camerier di Moldavia e capitano di Lapusna.

. . . Gli eretici di Transilvania, quali doppo haver caciati gli Padri Jesuiti e da me accettati. . . . La nova vigna di Moldavia fa frutti in servitio della Sante Sede Apostolica, et gli Padri, quali al presente sono, non sono ociosi. . . .

(Ibid. p. 177.) Varsavia alli 6 d. Sett. 1590.

5. *Ex Actis Patris Julii Mancinelli, apostolici in Valachia et Moldavia missionarii*[1]).

P. Julius Mancinellus, patria Maceratensis, vir non in Italia solum, sed in Europa universa, atque adeo in Asia, in Africa, inter Turcas, et Mauros illustris. Hujus historiam viri justo volumine complexus est Jacobus Cellesius[2]); eandem Simon Mair latinam fecit[3]). Ego summam colligens rerum, quas Mancinellus pro animarum salute suscepit, gessit, ac pertulit, affirmare ausim, ex tot operariis Societatis fuisse neminem, cui tam convenienter aptare liceat quae de se scribit Apostolus Paulus, ubi labores suos et pericula recenset. Sane tempestatibus et ipse jactatus est saepe, saepe naufragium fecit; multa ab infernis spiritibus, multa ab hominibus improbis passus est; nec fere est molestiae aut periculi genus, quod non in pluribus difficillimisque itineribus animarum studio susceptis subierit, gracili caeteroquin corpore, et valetudine parum firma. Exacto Romae tirocinio (1558—1560), et studiorum orbe confecto, divini verbi ministerio totum se adjecit, quod tanta tractabat eloquentiae vi, ut magnos semper motus animorum in populo concitaret, nec fere discederet a concione, quin eum turba lacrymantium, et audiri pro confessione postulantium circumsisteret. Auditus est diu in urbe Roma. Sed illam orbis terrarum arcem vir modestissimus theatrum nimis splendidum et amplum putans, percurrere deinde instituit minora oppida, et ignobiles pagos, ut faecem hominum erudiret; non alia adire solitus diversoria, nisi publica pauperum nosocomia, atque ubi haec deessent, satis lautum hospitium putans oblatum casu stabulum, aut mapale. Quocunque accederet, latrones ad eum, fures, homicidae, demum scelestissimi quique veniebant interiori instinctu pulsi, ut onera conscientiae deponerent. Si ultro adesse non possent, aut nollent, eos conquirebat ipse in triviis, in carceribus, in triremibus, in intimis silvarum latibulis, *ut omnes Christo lucrifaceret*. Ab his rudimentis ad majora progressus, totam paene Europam cum

---

[1]) Scriptionis brevitati servituri lectorem hujus argumenti studiosum ad libros de laudibus Patris Julii agentes delegamus, selecta quaedam ex contracta illa vita hic repraesentasse contenti, quam ex Cellesio dat Cordara, *Hist. Soc. Jesu*, part. 6., an. 1618. Iis ex fonte duo tantum segmenta adscribimus, alterum de primo Patris Mancinelli in Valachiam ingressu, alterum de ejus apud Moldaviae principem commoratione.

[2]) Vita del servo di Dio Padre Giulio Mancinelli della Compagnia di Gesù, dedicata alla Santità di nostro Signore Papa Clemente nono. Roma. Tip. Varese. 1668.

[3]) Vita magni servi Dei P. Julii Mancinelli Societatis Jesu italice scripta a Jacobo Cellesio, latine reddita a P. Simone Mair, utroque ejusdem Societatis Jesu sacerdote. Oeniponti. Typ. Reisacher. 1677. — In citando libro nostra hac Oenipontana editione utemur.

sacra missione peragravit[1]). Pervasit deinde in Africam Asiamque, comparatis antea diversarum gentium linguis, quarum aliquas etiamsi studio non hausisset, quum audiendae erant confessiones, divinitus percallebat. Quum jam Italiam, Hispaniam, Pannoniam, Illyricum atque alias regiones percurrisset[2]), accepit a Gregorio XIII. potestatem amplissimam conciliandi cum Ecclesia Romana haereticos schismaticosque quoscunque posset. Ejusdem missu Pontificis adiit Constantinopolim, ad recreandos excolendosque in ipsa Turcarum regia Christianos miseram servitutem servientes. Ibi, praeter navatam mancipiis operam, quorum custodias quasi in coenobia totidem vertit, institutamque pro aliis Christianis perpetuam missionem, patriarchas CPolitanum et Antiochenum, aliosque tredecim Graecorum metropolitas auctoritate adegit, ut subscriberent chirographo, quo obedientiam Romano Pontifici profitebantur, spondebantque se ituros hac una causa Romam, ut supremum Ecclesiae caput agnoscerent, et pedum osculo venerarentur. Byzantio digressus Algerium petiit, et quamquam primo exceptus a rege duriter, tamen virtute paulatim modestiaque demeruit illum sibi, donec aperte benevolum expertus est. Multa ex usu rei christianae confecit Algerii multos fidelium a captivitate et vinculis in libertatem vindicavit. Progressus deinde in Asiam, quam minorem vocant, Christianos paene omnibus aeternae vitae praesidiis destitutos sacrarum usu refecit. Hinc demum per Valachiam[3]), Moldaviam, Poloniam, Germaniamque[4]) rediit in Italiam, conseditque Napoli[5]); ubi quum posset post tam longas peregrinationes honesto frui otio, maluit reliquum vitae tempus saluti proximorum impendere, aut habendis concionibus, aut confessionibus excipiendis, quae duo nec in senectute extrema unquam intermisit. Vitae tam actuosae conjunxit Mancinellus quietem animi vix credibilem; stabilitatem vero mentis in orando tantam, ut fere nunquam a

---

1) Vit. l. 1., cc. 3—7.

2) Ibid. c. 8.

3) Valachiae princeps erat Petri Claudi ex fratre nepos, catholica matre natus, quum ab aliis virtutibus, tum a pietate et propensione erga Sedem Apostolicam clarus. (Ita Memoriale Nuntio Apostolico oblatum apud Theiner, p. 44).

4) Viennae Austriae „aliquot mensibus singularis cum exempli laude versatus" (Celles, p. 101), admirandis gestis (pp. 146 — 147 et vaticiniis clarus P. Julius praeter alia e vero praedixit bellum in Hungaria sub Rudolpho II. Turcicum (an. 1593—1606), omnes ejus in utramque partem successus, Jaurini amissionem (an. 1594) et recuperationem (an. 1598), ac successorem in imperio Rudolphi († 1612) Mathiam II. futurum (p. 339). — Et ita quidem magna, quae etiam in Austria de Patris sanctimonia percrebruerat, fama hau parum valuit ad commendationem principis Moldaviae, recens conversi suique tantum non clientis, tutum in terris Austriacis recepti mox quaesituri.

5) Ibid. l. 1., cc. 9—12.

contemplatione coelestium evagaretur. Pudicitiam coluit prope ad miraculum: neque solum primum innocentiae candorem sepulchro intaminatum intulit, verum etiam ex tot, tamque variis legibus, quibus disciplina Societatis continetur, nullam in omni vita sciens et volens violasse videtur. Saepe vel casu fortuito, vel de industria indignissime habitus, ejectus interdum a parochis quasi fuit, aut unus aliquis e sycophantis, saepissime conviciis appetitus; injurias excipiebat ut beneficia, et hominibus male de se meritis gratias agebat. In afflictando corpore modum omnem excessit. . . . Verum haec, et plura de Mancinelli virtutibus fuse descripta videre erit in ejus historia[1]), de qua dictum est supra; ubi etiam multa supra naturae ordinem ab eo gesta memorantur[2]). . . . Quae quum essent pervulgata, vivo mortuoque ii honores sunt habiti, qui vulgo Sanctis haberi solent. Obiit postridie Idus Augusti, an. 1618, in ipso pervigilio Virginis in coelum assumptae, quum numeraret vitae annos amplius octoginta. Ejus funus tota fere civitas celebravit: nec multo post, gliscente in dies fama beneficiorum, quae Mancinellum invocantes divinitus impetrabant, conventus nobilium ex omnibus, ut Neapolitani vocant, subselliis collectus, communi consensu decrevit, agendum nomine publico cum Romano Pontifice, ut quaestionem de ejus virtutibus et miraculis institueret, eundemque Sanctorum fastis adscriberet[3]). Et jam Decius Cardinalis Caraffa Archiepiscopus Neapolitanus testes audire coeperat: sed intervenientibus mox decretis Urbani VIII., quae de hoc genere causarum prodierunt, negotium abruptum est.

De primo Patris Julii in Valachiam ingressu. — Atrocissimam tempestatem mare nigrum enavigans, quum omnes de salute et vita jam conclamassent, P. Julius precibus compescuit (pp. 103—104). Qua eluctata navis aliam eamque majorem gratiam nacta est octo vel decem millibus ab ostio Danubii. In hunc fluvium ingredi debebat; quoniam autem glebae ac luti tantum illatum erat in mare, ut in ea arena fixa et immobilis nulla aut arte et vi, quantumcunque tandem admoverent, nec minimum dimoveri posset, longe major hic praesens timor praeterito evasit, major etiam clamor et desperatio ejulantium. Jam institores protractos sacculos pecunia refertos sub axilla ligaverant, jam jam commissuri et se et sua natatui erant, morituri, ne morerentur. In hac gravissima pugna et conflictu Pater Julius facta calidissima oratione ad Deum animavit quoque reliquos, ut ad

---

[1]) Liber 2 est *De virtutibus et gratiis ejus in vita et post mortem*, a pag. 120 ad pag. 234.

[2]) Liber 3. exhibet *Visiones, revelationes, gratias singulares Patri Julio a Deo concessas*, pp. 235—362.

[3]) Postremum caput agit de *communi opinione et fama de sanctitate Patris Julii*, pp. 362—381.

eundem recursu facto votum conciperent visitandi templum, quod in ingressu Valachiae non procul hinc exstructum peregrinorum pietate et frequentia efflorescere inciperet: protinus ab omnibus extemplo factum prostratis in actu submississimae adorationis. Ecce autem mirum dictu! navis seipsam, nemine manum et brachia commodante, levat ac sponte sua movetur. Unde resumptis animis, arte, ac gubernaculo temonis, expansis velis, desperatum prius, et facillimum habuere in flumen ingressum. Exscensione facta liberarunt se voto, et aediculam illam inter densa silvarum magnificis donis locupletavere. Hic conscientia optimum Patrem Julium aliquantum remomordit se intus tacite accusantem, quod in communi omnium terrore ipse solus non timuisset, sed animo et corpore tranquillo Breviarium et horas consuetas recitasset: metuens, ne forsan haec sua fuisset et superbia et praesumptio occulta; unde coram tribunali divino se, quantum potuit, reum peregit veniam omnium suarum rogans culparum.

De commoratione Patris Julii apud principem Moldaviae. — Intravit in ostia Danubii, et navigato eo flumine trajecit in Valachiam. . . . In civitate Jassorum, provinciae metropoli et ducis sive Voivodae regia, statuerat operari sacris in templo latino a Lutheranis usurpato, et propterea vexillis et armis militaribus pleno in muris et pavimento expressis. In sepulchris quoque figuratae erant tubae, et moriones cum pennis in capite, et galeis loco crucis et aliorum pietatis veteris signorum. Vestium sacerdotalium apparatus custodiebatur a figulo Lutherano. Et quum Pater circumspecte inspiceret petram consecratam, vidit illam dissolutam, et absque consuetis reliquiis: proinde procedendum fuit ad aedem Armenorum, qui ipsi libentissime annuerunt celebrandi facultatem; sed et hic sacrificium impeditum fuit metu hostiarum, quibus illi sacerdotes utuntur, quae sunt in forma placentarum digitum densarum, in medio signatae tabellularum ritu saponacearum, quae Venetiis vel Bononia afferri solent: nec sciebatur, utrum essent azymae, an fermentatae. Reversus itaque ad primam aedem cum populo numerosissimo institorum Italorum, Graecorum, Moldavorum, Teutonum magnam partem Lutheranorum, ferventissimam illic concionem aequali cum fructu et eorum solatio habuit: sermones autem, quos Pater Julius cum illis populis miscebat, sic ut plurimum probabantur, ut Bartholomaeus nobilis Albanensis militiae clarus, et Voivodae percarus cum multis aliis eum illic conati sint retinere, ut in aliqua earum civitatum, in qua Sedes vacabat, Episcopum crearent. Verum is efficacissime se opposuit: si tamen fieri Superiorum cum venia potuisset, libentissime illic, ut privatus mansisset illorum bono populorum, qui antea latini omnes, nunc excepta unica Bruti familia, sacerdotum inopia transierant in ritum Graecorum. Aliter nec per animi sui demissionem ac modestiam, nec per regulas Instituti sui unquam.

daturus fuerat consensum. Hoc tamen utilitatis traxit ab amore illius devoti Domini, ut per auctoritatem suam ducem eo permoverit ad ferendam suis subditis legem, ne porro vasalli sui, terrae, communitates ullum reciperent sacerdotem vel ministrum Lutheranum; qui secus fecissent, gravissimis subjacerent poenis. — Hinc prosecutus est iter suum in Podoliam, inde in Russiam, ubi perlitavit, et plurimum boni contulit ad salutem mercatorum Italorum, et Armenorum, a quibus et ipse demonstrationes vicissim accepit amoris cujusdam singularis et eximii. Causa fuit, eo ipso quasi momento temporis Roma rediisse eorum quosdam mercatores, referentes gratias extraordinarias suae nationi exhibitas a Summo Pontifice.

De juvene principe Joanne Stephano ante exilium.

Die 31. Julii 7092 (1584) *natus est Stephanus, filius Petri Voivodae. . .* Ita inscriptio Sučaviensis cit.

Dorotheus, metropolita Monembasiae[1]) in historia itineris patriarchae Hieremiae in Moldovalachiam et Russiam[2]) refert, Petro Voivodae filium genitum esse, *qui ab Anastasio antistite baptizatus Stephani nomen accepit: καὶ ἐβάπτισέν τον ὁ ἀρχιερεὺς Ἀναστάσιος καὶ ἐκάλεσέ τον Στέφανον.* Cfr. Le Quien, *Oriens christ.*, t. 1., p. 1254

De principatu Moldaviae Joanni Stephano in puerili aetate conciliato pater in codicillo anni 1594 italice verso[3]) haec scripsit: Io Gio. Pietro già principe della Moldavia . . . tutto il restante che dopo mia morte lascierò, sia in credito overo in altro modo, voglio sij tutto di mio figliuolo Steffano Boda, al quale tutto pertiene, perchè egli è stato Principe della Moldavia posto a quel governo per 5 anni da Sultano Amurat, come da tutto il paese vien saputo[4]); ed in fede della verità ho posto quì sotto il mio sigillo, ed ho scritto le presenti di mia mano propria.

(L. S.) Gio. Pietro Vaivoda.

De eodem juvene ad principatum Moldaviae evecto agunt etiam duae legationes a Dre. Bartholomaeo Pezzen ex urbe CPoli ad archi-

---

[1]) *Μονεμβασία*, nunc Napoli di Malvasia.

[2]) Synopsis historiarum, p. 347. De hoc opere cfr. Fabric., *Bibliotheca graeca* t. 7., p. 452, edit. Harles.

[3]) Illius codicilli duae versiones italicae mscr. extant Oeniponte in Archivo Excelsi Regiminis, ex quo ipsi textum eruimus.

[4]) Altera versio archetypum ita reddit: . . . *mio figlio Stephano Vaivoda, perchè si sa, che egli è stato principe di Moldavia, il qual principato Sultan Amurat gli ha concesso, ch' egli all' hora era de cinque anni, la qual cosa lo sa tutto il mondo.*

ducem Ernestum[1]) missae, quas ex A. P.-I. V. haustas vulgavit Hurmuzaki, *Documente*, t. 3., p. 131 et 134—135. — In priori, quae est d. d. 14. Januarii 1590, haec leguntur: Der jeczige Peter des Obr. Vezirs alter Cliens, von Ime ins landt geseczt, darbei lange Jar erhallten, und jeczo neulich allen andern so darumb angehalten, und den Tribut staigern wöllen, hat Ers Bassa dahingebracht, das gleichwol die Verenderung gegen zweimalhundert Tausendt Tukaten extraordinarj verehrung mit sein des Petri Sohn ainem Knaben von 7 oder 8 Jaren geschehen und alberait gemelten Jungen Princzen des Sultani Stendardo und gewönliche Regalien von hieaus zuegeschickht, und das landtuolckh obligirt demselben zu gehorsamen, der Vatter auch, der gleichwol herkommen sollen, mit geldt die sachen dahin gericht, das Er beim Sohn im landt, alls desselbigen gubernator verbleibt. . . . In altera legatione, quae est d. d. 27. Martii ejusdem anni, haec habentur: Gleich disen Tag . . . kombt der Emir Hallem aus der Moldau, alda er des Petri sohn, ein Knaben von 6 Jarn, wie Eur Durchl. zuvor gehorsambist bericht, mit überantwortung des Sultani fhanen zu ainem regierenden herrn erclärt und Publiciert, und had dem Sultano 150m. Taler, die er auf etlichen wägen für meinem haus fürüber gefuert, strachs überantworten lassen. . . . Ein bekanter Capitschj, der mit gemeltem Emir Hallem in der Moldau gewest ist . . . erzehlet das Emir Hallem als er des Petri Weyvoda jungen unerwachsenen sohn gesehen, sich alsbalt vernehmen lassen, den sohn wider zurückhzufueren, dann Sultanus will anderst bericht, als er Emir Hallem augenscheinlich erfharen, damit hat Er dj sachen dahingebracht, das Ime gemelter Peter besonderbar über das Ordinarj, die muetter des knaben besonderbar und der knab selber ad partem auszer Kutschen, Roszen, Zöblene fuetter und dergleichen mehr, und in barem gelt allein 60m. Taler verehrt haben[2]). . . .

De fatis utriusque principis Voivodae in ditionibus Austriacis.

De exulibus benigne ab imperatore exceptis.

Rudolphus[3]) etc. etc.

Illustris sincere nobis dilecte. — Accepimus literas vestras 29. proximi superioris mensis Septembris ad nos officiose scriptas, ex quibus

---

[1]) Archidux Ernestus, filius Maximiliani II, et frater Rudolphi II, ex historia illius temporis notissimus, obiit an. 1595.

[2]) Ex adductis monumentis patet, nomen juvenis principis Stephani referendum esse in catalogum Voivodarum Moldaviae, atque inde supplendum esse principum indicem, quem A. Treb. dat in *Istoria Romanilor*, p. 649.

[3]) Ex A. P.-I. V. jam vulgavit Hurmuzaki, *Documente*, t. 3, p. 158.

quae vos moverint causae, cur principatu Vestro haereditario derelicto in ditionem veneritis nostram, intelleximus. Ut igitur vices vestras infelices pro eo a debemus merito dolemus ac miseramur, sic christianam illam pietatem et constantiam animique magnitudinem majorem in modum laudamus, quod sortem hanc vicissitudinemque rerum adeo fortiter amplectamini et quaecunque alia carissima deserere, quam nostra Christianorum sacra malitis. Optamus vero etiam nos, imperii ditionumque nostrarum statum rationesque id ferre, ut hospitalem Vobis in iis, quod ex animo velimus, dare sedem nostrumque testari erga Vos amorem possimus. Sed quando causae nos impediunt gravissimae, quo minus vos accipere pro dignitate queamus, uti a Serenissimo principe, archiduce Ernesto, fratre nostro carissimo, et a comite Hardechio intelligetis, hoc saltem in ditionibus nostris et in imperio severe serioque mandavimus, ut Vobis una cum familia atque universo comitatu liber et securus transitus ubique locorum prompte ac benevole concedatur, quemadmodum ex patentibus nostris fidei publicae literis, quas his additas mittimus, videbitis. Si qua unquam re alia vobis gratum facere, vestrumque pium et honestum solari exilium poterimus, nullum in nobis desiderari amoris aut benevolentiae officium sinemus. Quod reliquum est, omnia Vobis evenire faustissima felicissimaque optamus.

Dat. Pragae 13. Octobris 1591.

Caeterum Caesareae hospitalitatis officia cum omni securitate et humanitate in urbe Tulln per annum expertus[1]) indeque in Tirolim tuto honorificeque deductus an. 1593[2]), atque archiduci Ferdinando, Rudolphi patruo, impense commendatus, tanti beneficii memor ex urbe Tirolis principe literas grati animi testes dedit ad legatum Caesareum, in quibus praeter alia haec leguntur:

. . . Questo ben dirò a Vostra Signoria Illustrissima, che in tutti i tempi e in tutti i luogi et in ogni stato sarò sempre obligatissimo servitore alla Serenissima Casa d' Austria, senza saputa della quale non ho fatto e ne farò cosa alcuna, perchè così debbo per gl' infiniti beneficj, che da essa ho ricevuto col mezzo di Vostra Signoria Illustrissima, et adesso non ho in che altra maniera mostrarmi grato se non pregar

---

[1]) Ea de re plures extant relationes in tabulariis Gubernii Oeniponte ac Viennae, e quibus selectas quasdam exhibuit Hurmuzaki, t. c., pp. 162—163.

[2]) . . . Der Peter Waida (ist) auf vertrauen zu Irer Maj. herauskomen, von derselben wol emfangen, an die orth da Er am aller sicheristen ist und am ruehigisten sein kan, geordnet, und sein notturfft verschafft, wie dann er Peter von iederman derselben enden in groszen ehren gehalten wird, wie Er dann auf der Gränitz und hernach im landt stattlich empfangen und Fürstlich von ainen orth zum andern belaittet worden. . .' (Ex relatione d. 25. Dec. 1593).

Iddio per la sua felicissima et gloriosissima esaltatione. D' Isbruk alli 20. d' Agosto 1593

di Vostra Signoria Illustrissima

Petrus
Woiwoda Moldaviae.[1]).

De obitu Petri Voivodae, mense Junio 1594.

Benignis favoribus archiducis Ferdinandi usus, Petrus domicilium collocarat Bulzani, in magnificis aedibus Ferdinandi a Kuepach[2]), consiliarii caesarei, viri officiosissimi, qui etiam ab archiduce ejusque gubernio speciali mandato fuerat delegatus ad omne genus ministerii Petro ejusque comitatui sedulo praestandum; quique defuncto voivoda seniore, statim constitutus est tutor juvenis principis Joannis Stephani. Ejus est fusior illa relatio de obitu Petri, quam anno sequenti reddidit, quamque ex originali descriptam hic accipe.

(Peter Waiwod, im Juny 1594 erkrankt in Botzen, weil) im der Lufft und die grosz Hitz zu erdulten unmöglich, dankht dass ich im sambt seinen fürnehmisten Leuthen vergunet hab Auf meinen Sitz Zimmerlehen, so 2 Meill Wegs von hinnen auf dem Perg Völls gelegen zu ziehen. Dahin er dann sich also gar Schwacher begeben, aber vor seinem Vorruckhen alhir mit Aigner hanndt Allerley ordnungen seines lesten Willens geschrieben, das soll nach seinem Todt sein Sun eröffnen, und seinen Leuthen lösen und fürhalten. Mir aber hat Er Zumermalen Mündlich auch durch den Tulmätschen Anzaigen lassen, Er hab nach Gott zu khainen Menschen auf Erden mehr vertrauen als zu Ir & &[3]) und dann auch zu mir, befehlch also sein Ainigen lieben Sun (der allain Ursach seiner yetzigen Pilgerschafft und seines öllends sey, damit Er den Aus der Türggen Tyranney gerissen habe) hochstgedachter Irer & & und mir. Ich soll auch versprechen, das ich das Alles Irer & & zu schreiben und gehorsamist berichten wöll, wann Ime Gott von diesem Löben zu sich Erfordern wurde. Ist darüber also schwacher von hie auf genannten Meinen Sitz Zimmerleehen veraist, und Alls Er Herr veywoda aber Je lenger je schwecher worden, und Entlich durch die frais oder vergicht Angriffen worden, hat Er mich, auch den Georgium Mugillä, so metropolita In der Moldau gewesen sein soll, wellichen Er alhie gelassen, zu Ime zu khomen erpetten. Darauf bin Ich zu stunden hinauf geritten, Aber zu meiner Ankhonfft Ime Herrn Weywoda so schwach befunden, das er nimmer reden khinen. Ist doch bey zimb-

---

[1]) Apud Hurmuzaki, l. c., pp. 171—172.
[2]) Ferdinand von Küepach zu Ried, Zimmerlehen und Hasslburg.
[3]) Alloquitur Excelsum Regimen, *(Praesident und Regiments-Räth o. ö. Lande).*

lichen Verstandt gewesen und mich wohl khenndt. Dann aber hat Er von demselben Herrn Georgius Mugillä in Meinem Peysein das heilig Sacrament nach dem Kriechischen ritum Empfangen, Aber nicht Ainiche Peicht verrichten khinnen. Des andern tags hat Er sich wiederumben Etwas Erholt, und angefangen zu Reden mir grossen Dannkh meiner treu gesagt und mich verner gepetten, Ime und die seinigen nicht zu verlassen. Ich mög auch wieder zu Haus ziehen, Er hoff Gott werde In noch dissmal das Leben schenkhen. Darauf bin ich wieder nach Haus geritten, und hab hechsternannter Ir das alles pey Aigner Stäffettä bericht, daneben gehorsamist gepetten umb beschaidt wessen ich mich verhalten soll, wans zu ainem Todfall (wie Ich sorg) khemb. Aber Ender von Ir etc. etc. wider beschaidt kommen Ist der guett allt herr durch die frais wider unversechens Angriffen worden, und gleich alssbaldt gestorben. Do Ich das vernommen, hab ich Zustunde die pesten sachen, so alhie gelegen versperren und Secretiren lassen, Irren & & den Todtfall abermalen bey Aigner Posst ankündt. Und Ich hab Mich umb Mitternacht von hinen Erhebt und bin etwo ain stundt Im Tag auf Zimmerlehen ankhumen, vermaindt daselbst ain gleichförmigen Process Anzustellen, Aber das Warbarisch gesindl haben alle sachen schon erhebt gehabt, und sindt mir mit dem todten Fürsten und aller haab, Im Perg herabwertz bekhommen. Darauf ich alsdann Alhie das was ich khinen von Innen bekhommen, gleichfals Eingesperht und secretirt hab. In der Weillen als Ich mer hochgemelten Herren Weywoda Seeligen zur Erden bestatten lassen, haben hechstgedachte & & mir gnedigist Anbefelchen lassen, Ich soll den jungen herren und verlassenen Waisen sambt seinen Leuthen von Ir & & wegen treulich trösten, sie vergewissern, dass sy In Eines Christlichen Fürsten und Pottentaten Landt und gewalt sein, der well Inen samentlichen Allen vätterlichen gnedigsten willen erweisen und Inen khain gewalt beschehen lassen; ich soll auch mit Secretirung der vorhandenen Verlassenschaft (das ich gleichwoll Alles schon zuvor volzogen gehabt) vortschreiten, darmit dem jungen Herrlein Nichts veruntreut oder enntragen werde, mittlerweill wollen höchstgedachte & & der kön. kais. Mayestät von denen der Herr Weywoda seeligen Irer & & comentiert worden, sollichen Abgang zu wissen thuen und Beschaidt erwarten. . . .

Botzen, den lezten Juli 1595. (A. Rg. O.)

Resolutio Caesarea

De juvene principe orbo Oeniponte liberaliter educando ad archiducem Ferdinandum d. d. 2. Aug. 1594.

Accepto nuntio de obitu Petri Voivodae Rudolphus imperator Ferdinando mandavit, principem Joannem Stephanum „in Irem Landt in studiis zu erhalten: Ime alsogleich etliche doctores zu setzen — aus

allerhand Ursachen und sunderlich, dass er in Religione etwa möcht verfüret werden nit für rathsam befunden, dasselbig an yetzt seiner Abwesenden Freund begeren nach anderer Orth zulassen, sonder besser sein erachte, das es E. L. noch Zur Zeit in Ihrem Ländt . . . ihm aine der Walachischen Sprach erfarne Person zuzuordnen." (A. Rg. O.)

Testamentum Petri Voivodae Valachiae.

Sigismundus III. Dei gratia Rex Poloniae, Magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gothorum, Vandalorumque haereditarius Rex.

Significamus praesentibus literis nostris quorum interest universis et singulis, quod constituti personaliter coram nobis et actis Cancellariae nostrae: Generosi et Nobiles Lucas Stroicz, Cancellarius quondam magnifici olim Petri Palatini Moldaviae, Hieremias Mogila, Curiae praefati Petri Palatini Praefectus, Batti Amorozii et Venerabilis Theodosius Barbowski presbyter, suo et nobilis Jenakissimi nominibus obtulerunt literas ultimae voluntatis Magnifici quondam Petri Palatini Valachiae, idiomate Ruthenico scriptas, manu praefati olim Palatini Moldaviae subscriptas et sigillo obsignatas, sanas, salvas et omni nota suspicionis carentes; supplicaruntque nobis per certos Consiliarios nostros, ut easdem literas actis Cancellariae nostrae insinuari, et in latinum sermonem verti mandare, easque authoritate nostra regia confirmare dignaremur. Nos eidem supplicationi uti justae locum dedimus, et literas praefatas in latinum sermonem transferri jussimus, quarum literarum fideliter translatarum is tenor sequitur:

Petrus Dei gratia quondam Palatinus Moldaviae Fidelibus DD. Lucae Stroicz, Cancellario, Hieremiae Mogila, Curiae praefecto, Jenakissimo et Batti Amorozii salutem plurimam. — Dominationes vestras (certiores reddimus), post discessum illarum ex Pocen[1]) nos vix duorum vel trium mensium spatio firma fuisse valetudine; deinceps vero Deus omnipotens peccatorum nostrorum justissimam poenam adversa valetudine a nobis exigit, atque ita assidue decumbimus. Et quidem affulserat nobis spes pristinae a Deo valetudinis recuperandae, proposueramusque in Poloniam redire, quemadmodum nobis cum Dominationibus vestris constitutum fuerat; verum nos idem morbus denuo invasit et in dies deterius valemus, forsitanque jam nobis vita cum morte commutanda est, quod nos plurimum angit, partim quod in tam longissimis regionibus, partim quod interea neminem Dominationum Vestrarum nobiscum habeamus. Attamen non putavimus praetermittendum, quin ad Dominationes Vestras scribamus illis in memoriam revocantes pristinum nostrum erga se amorem et studium perpetuum toties re ipsa declaratum. Non dubi-

[1]) Oppidum Bulsanum dicit.

tamus quoque Dominationes Vestras esse sui jurisjurandi semper memores, tum sinceritatis ac fidei quam nobis et filio nostro spoponderunt, dum nos in Pocen inviserunt, neque amoris et benevolentiae nostrae aliquando oblituras, filiumque nostrum derelicturas, imo eandem fidem, quam nobis servarunt, ipsi quoque perpetuo servaturas. Proinde nunc, quandoquidem nobis mortem instare videmus, Deusque ipse solus sciat quid nos maneat jamque si suae divinae Majestati placuerit, nobis ultima dies obeunda est, filius noster carissimus Stephanus Palatinus cum omnibus rebus, quas secum habet, a nobis deseritur in his longinquis et exteris nationibus inter ignotos et alienae linguae homines, matre iisque quos nos praesentes adesse exoptabamus destitutus, a Dominationibus praeterea Vestris in tam tenera et immatura aetate disjunctus. Quare nunc adest tempus contestandi, quo quisque animo et fide erga nos fuit. Eamque ob rem a Dominationibus Vestris tanquam amicis nostris carissimis petimus (si nos hic extremum diem claudere contigerit), ut filii nostri, quem post Deum Dominationibus Vestris cum omni ejus substantia, supellectili et apparatu commendamus, diligentem in omnibus curam gerant eumque quam primum in Poloniam hinc reducere contendant, si quidem Serenissimum regem una cum suis senatoribus amicissimum nobis esse persuademus, qui et nos filiumque nostrum norunt et nostrum erga se propensum et sincerum animum perspectum habent. Quo in negotio dedimus supplices literas ad Sacram regiam Majestatem itemque ad DD. Cancellarium et Vicecancellarium regni easque Reverendissimo Domino Georgio Mogilae metropolitae, Patri spirituali et confessario nostro et Theodosio Barbowski Presbytero cum sufficienti iis de rebus informatione tradidimus, in quibus etiam ut his in rebus, quas Dominationes Vestrae nomine nostro conficient, ab iisdem plena fides haberetur, diligenter postulavimus. Ideoque ut eas literas Dominationes Vestrae ad sacram regiam Majestatem et DD. Senatores regni Poloniae non solum ad quos scripsimus deferant, sed et cum omnibus quos nobis propensos ac benevolos esse intelligent (si quidem ad singulos ob inopiam polonici scriptoris literas dare non potuimus, latinis vero vel germanis scriptoribus hujus negotii seriem ob justas causas concredere noluimus) adeant atque a Sacra regia Majestate supplices petant, ut filium nostrum hinc liberatum sub tutelam suam et patrocinium recipiat, eumque gratia sua complectatur. A quo literis ad Sacram Caesaream Majestatem et archiducem Ferdinandum impetratis nihil dubitamus, quin eum Dominationes Vestrae ex istis partibus nullo negotio sint liberaturae. Quod si iis literis hoc efficere non potuerint, alias ab eadem regia Majestate ad Summum Pontificem impetrent omneque studium et diligentiam de eo hinc quam primum educendo adhibeant. Rerum omnium a nobis ei relictarum extat registrum manu nostra subscriptum itemque et illarum, quae penes alios, in variis partibus sunt depositae, ad quas nullus praeter

illum aliquid juris habet: Si quidem et filia nostra Maria jam a nobis sufficienter est dotata. Sed nec illud Dominationes Vestras latere volumus, assignasse nos, quum et in Ungaria olim in morbum incidissemus, D. Georgium Praefectum generalem militiae et D. Zocz per literas, filii nostri tutores. Verum quoniam praeter voluntatem nostram a nobis discesserunt, eas prorsus tollimus et abrogamus. Qua de re evidentiora documenta a nobis scripta penes filium reperient[1]. Sed haec omnia copiosius Dominationibus Vestris oretenus Reverendis DD. Georgio Mogila metropolitae, patri spirituali confessarioque nostro, et Theodosio Barbowski presbytero referenda commisimus, quibus toto hoc tempore nobis praesentibus cordis nostri secreta tanquam personis spiritualibus aperuimus, eaque Dominationibus Vestris sub juramento indicare praecepimus ac sufficienter in omnibus informavimus, quibus ut omnis in rebus fides adhibeatur a Dominationibus Vestris, diligenter petimus. Quod reliquum est, Deus Optimus Maximus eam gratiam, quam filio nostro praestiterint, Dominationibus Vestris remunerari illudque beneficium Vobis posterisque Vestris copiose rependere velit: in quo spem nostram collocantes atque illud de Dominationibus Vestris certo nobis pollicentes, quod praesens petitio nostra apud eas pro sua in nos fide et observantia locum sit habitura: non dubitamus, quin diligenti cura et animi contentione totum hoc negotium ex animi nostri sententia perficere sint curaturi. Plura Dominationibus Vestris hoc tempore non scribimus, hoc unum ab illis postulantes, ut si quas ob causas erga nos offensum animum habuerunt, eum deponant idemque apud alios Dominos vicinos et familiares nostros efficiant, nos vicissim omnibus, tam in praesenti quam in futuro saeculo omnia ignoscimus, cupimusque Dominationibus Vestris quaeque prospera ac diuturnam incolumitatem. Datum ex Pocen prima Junii anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto.

Quas quidem praeinsertas literas ad supplicationem praefatorum generosorum et nobilium Lucae Stroicz Cancellarii, Hieremiae Mogila, Curiae Praefecti praefati Petri quondam Palatini Valachiae, Batti Amorozii et venerabilis Theodosii Barbowski presbyteri suo et nobilis Jenakissimi nominibus factam authoritate nostra regia volentes, ut robur debitum obtineant prout juris est, approbamus et confirmamus, atque eas authentice extrahi jussimus. In ejusque rei fidem praesentes sigillo regni nostri consignari mandavimus. Dat. Cracoviae die 8. mensis Aprilis anno Domini 1595, regnorum nostrorum Polonici octavo, Suecici vero secundo. (A. Rg. O.)

---

[1]) Auctor hic indicat codicillos, e quibus nonnulla heic dedimus p. 993.

Binae literae regiae ad Rudolphum II. imperatorem[1]).

Literae Sigismundi regis. — Multas sane graves causas habemus, ut Stephani, Petri Valachiae Palatini qui vitam in Majestatis Vestrae ditionibus finivit, filii curam gerere debeamus. Nempe ob patris ipsius, dum in principatu esset, constantem erga regnum nostrum nosque ipsos fidem, singularia merita et officia; ejusdem quum viveret continuas preces ac extremam voluntatem, ut filium nostro patrocinio complecti vellemus; amicorum etiam ipsius, qui in hoc nostro regno nostra ac ordinum benignitate, extorres patria positis domiciliis vivunt, crebris supplicationibus, qui permultum ad rationes ipsius pueri interesse existimant, si hic inter amicos loco Moldaviae propinquiore paternisque etiam in hoc regno clientelis versetur. Hoc itaque negotium diligenter Sacrae Caesareae Majestatis Vestrae oratoribus commendavimus atque acturos ipsos, ut receperunt, apud Majestatem Vestram minime dubitamus. Attamen mittendum ejusdem causa cum iis pueri tutoribus hunc cubicularium nostrum, nobilem Georgium Burbach putavimus; amanter petimus, ut in ea re Majestas Vestra hominum istorum desideriis quae nos summo studio Majestati Vestrae commendamus benigne satisfaciat, quod nos a Majestate Vestra nobis datum tributumque censebimus ac ita gratum habebimus, quam quod gratissimum. Cupimus autem Majestatem Vestram felicissime valere et optatissimis successibus augeri. — Dat. Cracoviae die 4. mensis Aprilis anno Domini 1595, regnorum vero nostrorum Poloniae octavo, Sueciae anno secundo.

(A. Rg. O.) Sigismundus rex.

Literae Annae reginae. — Petrus Valachiae Palatinus bene de Serenissimo conjuge nostro meritus, una cum filio suo Stephano de consensu Serenissimi Domini conjugis nostri prius in Polonia fixa sede curandae valetudinis suae causa in ditiones Majestatis Vestrae Caesareae profectus extremum clausit diem, quumque filium suum Stephanum et vivens et moriturus Serenissimo Domino conjugi nostro diligenter commendavit et vero testamento curatores ei constituit, Lucam logofetam, Jeremiam Mogila, Simonem Junassi et Ambrosium Baptistam veteres quondam amicos et ministros suos, qui ex fide amicitiae conscientiaeque suae permoti cupiunt unice Stephanum hunc incolumem in Polonia primo quoque tempore videre; quibus supradictis rationibus omnibus permotus Serenissimus Dominus conjux noster mittit Georgium Burbach stipendiarium suum, ut Stephanum in Poloniam reducat; quod ut tanto rectius conficere possit, rogamus Majestatem Vestram Caesa-

---

[1]) Quum archidux Ferdinandus de vita migravisset die 24. Januarii ejus anni 1595, literae jam ipsi Rudolpho erant inscribendae.

ream velit ei providere de literis et mandatis, quibus existimaverit se ad negotium recte conficiendum opus habere. Factura Majestas Vestra Caesarea rem et Serenissimo Domino conjugi nostro et nobis gratissimam vicissimque omnibus bonae vicinitatis officiis promerendam, quam bene feliciterque valere cupimus. — Datum Cracoviae octava Aprilis 1595. — Majestatis Vestrae Caesareae

(A. Rg. O.) soror[1]) benevola Anna regina.

Votum Excelsi Regiminis de juvene principe Oeniponte educando, ad mentem Resolutionis Caesareae anni superioris emissum.

. . . Also haben wir vermelts jungen Herrlein zur Verhütung allerhand gewartenden Gefahrs, sonderlich aber etlicher gewester Moldauischer ungetreuen bösen Diener halben, die in haimblicher Weiss weckzuführen nachgestellt, allhieher zum Innsprugg genommen und in zu den Herren Jesuiten in die Lernung gethan, damit er in der catholischen Religion und Forcht Gotes auferzogen und unterwiesen werde. Wann dann nit geringe Fürsorge zu tragen, da gedachtes Herrlein an jetze wiederumb diesen untreuen Leuten sollte vertraut und in Pollen verschicht werden, das nit allein seiner Person halber allerhand Gefahr zu gewarten, sondern auch die Seel, demnach es nunmer in wahrer katholischer Religion unterwiesen und sy Moldauer gewisslich nit unterlassen, sondern allen möglichsten Fleiss brauchen werden, es wiederumb zu dem Kriechischen Irrthumb anzutreiben in ewiges Verderben gestürzt werden möchte. So hielten wir damals, um erstbemelter ordentlicher Ursache willen, gehorsamst dafür Ew. Kais. Apost. M. in dies Orts aine Zeitlang bei den Herrn Jesuitern zu studiren allergnädigst verbleiben lassen. . . .

Innsprugg den 8. Aug. 1595.

(A. Rg. O.) Präsident u. Regiments-Räth o. ö. Lande.

Ex historia msc. Collegii S. J. Oeniponte,
t. 1. ab an. 1561 ad an. 1685. (A. S. J.)

An. 1595. — Pag. 75. — Scholae et numero et nobilitate florent. Dynastae Moldavii, superiore anno Bolzani defuncti filius, ab Excelso Regimine nobis commendatus, eas ornat, et tam literis quam christianae religionis praeceptionibus perdiscendis cum laude vacat.

---

[1]) Anna, filia archiducis Caroli, principis Styriae et Carinthiae, erat soror *patruelis* Rudolphi II.; nam pater Rudolphi (Maximilianus II.) frater erat Caroli, atque inde patruus Annae.

An. 1600. — Pag. 118. — Congregatio B. M. V.[1]) utraque tam pietate quam aliis virtutibus, sodalibus dignis, floret. In eam adscitus Dominus Stephanus, Illmi. Moldaviae et Walachiae Vaivodae defuncti relictus filius.

Quod per eam occasionem extraordinariae celebritatis adhibitum est, in msc. Actis Sodalitatis Beatissimae Virginis ad eundem annum 1600, t. 1. (1578—1643), p. 264, ita relatum legimus:

Die s. Natal. Dni. post litanias per quadrantem circiter celebratus conventus, in quo sodalibus propositus Dominus Stephanus suscipiendus; dein moniti de novo Praefecto, assistentibus et tribus consultoribus eligendis.

In festo s Stephani protomartyris in numerum sodalium solemniori modo cooptatus est Dominus Stephanus Vaivoda[2]). Interfuerunt huic actui R. P. Rector (Joannes Faber), R. P. Paulus Hoffaeus, P. Melchior Vitrimontanus, P. Michael Lederius, ex majori Congregatione plures. Primo de susceptione ejusdem moniti sodales; intrantem excepit musica; faces illi ad altare usque praetulerunt Joannes a Wolkenstein et Bartholomaeus ab Andrian, ubi flexis genibus perseverarunt, usquedum post cantum; orationem ad Beatissimam Virginem[3])

---

[1]) De Congregationibus sive Sodalitatibus Beatissimae Virginis Mariae, praesertim in gymnasiis, prae caeteris lectione dignus est liber recens editus *Der Studentenbund der Marianischen Sodalitäten, sein Wesen und Wirken an der Schule*, von A. Niederegger, S. J. Ratisbonae. Pustet 1884. — Opus est saeculare, in annum a prima canonizatione Congregationum trecentesimum ad fidem Actorum exactum, quo uno in conspectu positum habes, quidquid ad justum de Congregationibus judicium ferendum atque ad imperitorum et malevolorum hominum commenta refutanda pertinet. — Sed ea de re multa etiam praeclare ac solide sunt animadversa a Pachtler et Delplace: a priore quidem in dissertatione Actis literariis *Stimmen aus Maria-Laach* inserta, t. 20., pp. 154 seqq., quae et in peculiare opus *Die Reform unserer Gymnasien* transiit (Paderborn. Bonifacius-Druckerei. 1883); ab altero autem in commentariis historicis *Précis historiques*, t. 31., longiori articulorum serie, qui nuper in unum collecti novisque accessionibus adornati prodierunt sub titulo *Histoire des Congrégations de la Sainte Vierge*. Lille. Desclée. 1884.

[2]) Ignoratione historiae tenetur Agricola, dum hanc Stephani receptionem commemorans scribit, eum filium aut nepotem fuisse *Michaelis*, cognomento *Vitézul*, a Georgio Basta, supremo Caesarei militis in Transilvania ductore, occisi an. 1601 (cfr. supra p. 143), ex urbe Praga, Oenipontem perlatum (*Hist. provinc. Germ. Super. S. J.*, Dec. 6., n. 987). Qui error etiam in recentiores libros transiisse conspicitur.

[3]) Dictae orationis formula haec est: Sancta Maria, mater Dei et Virgo, ego te hodie in dominam, patronam et advocatam eligo, firmiterque statuo ac propono, me nunquam Te derelicturum, neque contra Te aliquid unquam dicturum aut facturum, neque permis-

ex scheda alta voce pronunciavit Dominus Stephanus, qua finita illi cum facibus abiverunt et in eorundem locum successerunt Vitus a Wolkenstein et Guilelmus a Welsperg; et rursum cantata moteta; his finitis eum ad Praefecti mensam duxerunt suscipiendum[1]), susceptum in honoratiori loco collocarunt; dein eidem a tribus recitatum carmen; acuta moteta de s. Stephano, gratulatusque est illi majoris Congregationis Praefectus cum quibusdam aliis e suo coetu, et sic dimissi hospites, retenti caeteri sodales, quibus Praefectus cum Secretario discessuris vale dixit.

De principe Joanne Stephano, Congregationis praefecto (an. 1601 — 1602)

Sodalitati porro partheniae singulare decus ab Illustrissimo, quem elegerat, Praefecto accessit. Joannes Stephanus Vajvoda is fuit, qui anno superiore in sodalium adlectus numerum, fere quantum natalibus, tantum supra caeteros virtute eminuit. Quum celebritate non caruisset prima admissio, etiam publicam sodalitio praefuturi proclamationem, prae quam fieri alias solet, exornare est visum. Graecis latinisque musis in subsidium vocatis, prosa versuque prolusum est, ipso principe oratione graeca faciente initium; non sodalibus tantum, sed primariis ex urbe viris conventum ornantibus. Memoria tamen longe, et sequela dignior est sodalium ad promovendam in suis pietatem aemulatio. Ipsa prima Quadragesimae Dominica parthenius, quem communibus lectum suffragiis habent, senatus convenit, initoque sodalium censu, consultorum singulis certus eorum assignatus est numerus, quorum vitae ac moribus, ex legum praescripto formandis invigilarent.

Extant hodiedum in Actis Congregationis ad annos 1601 et 1602 descripta, quorum rationem habendam cuique ac reddendam, piissimi juvenes praescripserę. Curare apud sodales sibi creditos quisque debebat: I. An Rosarium quilibet, Officium B. V. ac pium, quem legeret, libellum habeat? — II. An examinandae conscientiae, rite confitendi ac

---

surum, ut a meis subditis aliquid contra tuum honorem unquam agatur. Obsecro Te igitur, suscipe me in servum perpetuum; adsis mihi in omnibus actionibus meis, nec me deseras in hora mortis. Amen.

[1]) Communem sodalium admissionem tali ἀπολυτικίῳ, ad mentem graeci *Officii liturgici ad spiritualem fraternitatem ineundam* praescripti (Ἀκολουθία εἰς ἀδελφοποιΐαν πνευματικήν, apud Goar, pp. 705—709) composito absolvit: Suscipiat vos Christus in numerum confratrum nostrorum et suorum famulorum. Concedat vobis tempus bene vivendi, locum bene agendi, constantiam bene perseverandi et ad aeternae vitae haereditatem feliciter perveniendi: ut, sicut nos hodie fraterna caritas spiritualiter jungit in terris, ita divina pietas, quae dilectionis est auctrix et amatrix, nos cum fidelibus conjungere dignetur in coelis. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

communicandi modum teneant? docturi, si quem istius rudem comperissent. — III. An suum studiis tempus, suum item frequentandae rei divinae impendant, et quam in ista religiose se gerant? — IV. An appareat in moribus ac pietate profectus? — V. An intersint conventibus, et statuta a legibus confitendi ac communicandi tempora observent? — VI. Denique recipiebant, se certis temporibus sodalitatis statuta cum iis relecturos. (A. S. J.)

De obitu et sepulchro principis Joannis Stephani.

Religiosa, sed praematura mors Oenipontanis abstulit ipsum Sodalitatis caput ac decus singulare, Joannem Stephanum, Moldaviae ac Valachiae Waywodam principem, non virtute minus, quam aetate florentem. Sexta Januarii Sodalitatis praefecturam secundum iniverat, magno consensu sodalium; quam nonnisi ad diem Martii vigesimam secundam tenuit, morbo, quo sensim depascebatur, extinctus. — Praeter alias laudes, de hoc principe haec maxime Sodalitatis Acta commemorant: fuit Illustrissimus hic juvenis nobiscum annos duos, menses tres. In publicis conventibus ac consultationibus privatis, ubi per valetudinem licuit, frequens; si quando adesse coetui prohibebatur, fere semper per famulum purgavit absentiam. Imo etiam adversa valetudine detentus, scripto propria manu epistolio, verbis mire reverentibus dolorem testabatur. Quatuordecim, antequam obiret, diebus, quum aliquantum sibi ex morbo confirmatus videretur, adire coetum constituerat. Verum quum denunciatum a Superioribus fuisset, ut domi se contineret, acquievit. Moriens legavit Sodalitati censum duplicem, florenos annuos sex et octoginta reddentem, quo hodiedum fruitur major Sodalitas academica. — Funus decem sodalium atratorum humeris deportatum est, stipantibus viris quatuor, ac sexdecim adolescentibus, quos omnes panno nigro eoque pretioso defuncti principis Aula vestivit. Justis magna pompa persolutis, corpus in ipso templo parochiali terrae mandatum. Adjecta tabula ex aere fusa, Crucifixi Servatoris ac principis pone flectentis imaginem referens, subscripto in haec verba epitaphio, in aetatis nota tamen ab inscriptione Sučaviensi non nihil discrepante:

ILLVSTRISSIMVS DOMINVS DOMINVS IOANNES STEPHANVS,
WAYWODA EX PRINCIPIBVS MOLDAVIAE ET VALACHIAE ETC.,
INDOLIS EGREGIAE ADOLESCENS,
PARENTEM A TVRCA PVLSVM SPONTE SECVTVS IN EXILIVM,
DVM LITERIS OPERAM DARET,
CATHOLICAE PIETATI,
AC DEIPARAE CVLTVI ADDICTISSIMVS,
OBIIT OENIPONTE MDCII. DIE VIGESIMO SECVNDO MARTII.
VIXIT OCTODECIM ANNOS, MENSES TRES, DIEM VNVM.

Quum annis abhinc non multis, capto magnifici, quale nunc visitur, templi a fundamentis exstruendi consilio, vetus alterum destrueretur, repertum est Joannis Stephani Waywodae corpus sandapila clausum aere caldario fusa; et absoluta basilicae fabrica, in ipso templi choro ad laevam arae Virginis Auxiliatricis cum dicta icone[1]) repositum: loco honorifico simul ac tam illustri Mariae clienti maxime accommodato[2]).

De legato domui s. Nicolai relicto.

Ex historia msc. Collegii Oenipontani, ad an. 1603. — Pag. 139. — Domui pauperum nostrorum s. Nicolai ante annos duos legaverat, non quidem scripto testamento, sed viva voce nongentos florenos Illustris Dnus. Joannes Stephanus Vaivoda Valachiae etc., cujus animae bene faciet Deus[3]). Labore et sollicitudine nostri principis Maximiliani[4]) hoc anno ii adjudicati et literis solemnibus attributi fuerunt eidem domui. (A. S. J.)

Piae fundationes defuncti principis Moldaviae.

In Regestis A. Rg. O. praecipuae fundationis instrumentum accurato hoc summario proposito indicatur:

1603. Dec. 12. — Innsbruck. — Die Stadt Innsbruck beurkundet die auf Anordnung Erzherzog Maximilians aus der Hinterlassenschaft des in Innsbruck am 21. März 1602 verstorbenen Johann Stephan Woiwoden der Moldau für die Pfarrkirche in Innsbruck gemachten Stiftungen; nemlich 1500 fl. zu einem Jahrtag für den Woiwoden, am 21. März oder doch Ende März in genau bestimmter Weise zu halten; 1500 fl. für die armen Singschüler an der Pfarrkirche; 300 fl. für die Armen der Stadt und 300 fl. für das hl. Geistspital. Die Stadt verpflichtet sich, diese Stiftung getreulich aufrecht zu erhalten.

Orig. Perg.

---

[1]) Alia Stephani imago exhibetur in „*Columna lui Traian*", 1884, p. 365.

[2]) Cfr. Flott Adam., *Hist. provinc. Germ. super. S. J.*, Dec. 7, n. 167.

[3]) „Hic princeps quum Oeniponte literis operam daret, Seminario s. Nicolai, literis et pietate maxime florente, adeo delectabatur, ut eidem moriens non minus nongentos florenos legaverit." Ita *Historia domus s. Nicolai*, c. 3., Oeniponte. Fel. Rauch. 1870.

[4]) Maximilianus, defuncti archiducis Ferdinandi ex Maximiliano II. imperatore nepos et in principatu Tirolensi successor, frater duorum imperatorum Rudolphi et Mathiae, Supremus Ordinis Teutonici Magister, obiit an. 1618. Eum opera Cardinalis a Latere an. 1588 e custodia, (in quam a Sigismundo III., rege Poloniae, ut regni candidatus, in bello captus, fuerat inclusus an. 1587) liberatum et debito honore dimissum vidimus supra p. 981.

Ex ipso textu initium cum uno alterove inciso dedisse satis fuerit:

Im Namen der Allerheyligisten Dryfaltigkhait Gottes Vatters, Sohns und Heyligen Geists sey kundt und zu wissen Meniglichen mit diesem offenen Stifftbrief. — Alsdann göttlichen Willen nach, Weylandt der hochgeborne Fürst und Herr, Herr Johann Stephan Waywoda aus der Moltau in seiner plieenden Jugendt, den ainundzwanzigisten tag Monats Martii verschinenen Sechzehenhundert andern Jars, alhie in der Stadt Innsprugg gannz Christlichen aus diser Welt, zweiflsohne zur Ewigen Seeligkhait abgeschiden, die Göttlich Allmacht geruehe, dises jungen Herrn und allen Christgläubigen genedig und barmbherzig zu sein, und am Tag des jüngsten Gerichts ain seelige Aufersteeung gnedig verleihen und mittailen. Amen. . . . *(Deinde fundationes fieri dicuntur)* des Herrn Waywoda und seiner christlichen Voreltern Seelen zu Hilf und Trost, zuforderist aber dem Allmechtigen Gott zu Lob und Ehre. . . .

Es soll die wochenliche Fürpit am Freyttag für bemelten jungen Herren Weywoda auf der Cannzl in der Pfarrkhirchen ordentlich und andechtig verrichtet werden. . . . Die Ministranten Scolare erhalten 4 Gulden auf die Hand ausgethailt . . . besonders . . . Jene Astanten . . . so der musik wolgeyebt. . . .

Damit auch vilwolbemelts Herrn Waywoda seeligen durch die Armen In Albmuesen desto mer mit Irrer Fürpeth gedacht auch der allmechtige dadurch geehrt werde, Als sollen allwegen zu haltenden Jartag zwelf alte Arme dürfftige Mannspersonen darzu verordnet, die bei dem Gotssdienst, Vigil und Aembtern sein, Ir gepet alda verrichten und derem jeden nach beschlossenem Gottsdienst dreissig Khreuzer. thuet in Allem sechs Gulden, ausgethailt werden. . . .

Fl. 300 für das Hl. Geistspital. — Bei Austhailung des Almosens soll des Herrn Waiwoda seligen mit ewigem gueten Namen gedacht, auch für sein und seiner christlichen Voreltern Seelen alle Sonntag auf der Cannzl alda in des Spitals Kürchen die christliche Versamblung zum Fürpet ermannt, und dem Herrn Spitalpfarrer für das Verkhünden jerlichen ain Gulden dreissig khreuzer durch des Spithals Oberpfleger bezalt werden. . . .

Sic igitur memoria Illustrissimi principis Joannis Stephani Voivodae consecrata Oeniponte est monumento aere perennius: qua in re scribenda tamen id vehementer dolemus, quod Deputati Rumeni quos (pag. 306) in ipsa hac urbe nationis postulata imperatori diximus obtulisse an. 1848, opportunissima illa occasione non sint usi ad amplissimos honores memoriae ac nomini tanti sui principis coram omnibus, qui ex tota Europa in Tirolim ad Ferdinandum I. tunc confluxerant, ordinariis et extraordinariis principum legatis, solemniter habendos, nationis nomine statua aliqua cum dignitate collocata aut saltem honoris corona super sepulchrum ejus cum pietate deposita.

Ex raris et visu dignis rebus a Joanne Stephano Oeniponte relictis hodieque, praeter tria aurea tintinnabula ruthenicis literis circumscripta, servantur in celebri collectione seu museo Ambrasensi tres icones pretiosae ritu graeco elaboratae et ruthenicis titulis ornatae. — Prima *duodecim Apostolos* exhibet hac inscriptione insignita: *Joannes Voivoda et filius ejus Joannes potestate* (vlad) *Voivoda et Dominus* (gospodin) *totius terrae* (zemlj) *Ungrovalachiae fecit hanc iconem.* — Altera tres Sanctos repraesentat, quibus Rutheni praecipuos honores tribuunt, scilicet *s. Alexium, metropolitam Kioviensem*[1]), *thaumaturgum* (čudotvorec); *s. Nicolaum, Myrorum in Lycia Episcopum*[2]), *thaumaturgum;* et s. *monachum* (prepodobn.) *Demetrium Vologdensem* seu Prilucensem, *thaumaturgum*[3]) et ipsum. — Tertia est sanctissimae *Deiparae,* solitis literis distincta.

De fatis Jeremiae Mohila ad thronum principale Moldaviae evecti deque fratre ejus Georgio, metropolita Sučaviensi, praeter auctores superius adductos p 978, consuli poterunt Zedler, *Universallexicon.* t. 21., pp. 839—840; et Episcopus Ceretensis[4]) Bernardus Quirini in *relatione ad Clementem PP. VIII.* missa a. 1599: quo in documento tamen plura ex incerta fama accepta referuntur, quibus historiarum monumenta non consonant: ut ecce, quum scribit, principem Stephanum, Petri filium, crudeliter fuisse occisum stipite per medium corpus adacto.

---

[1]) De hoc s. Alexio cfr. Kalendarii t. I., pp. 100 et 482.

[2]) S. Nicolaus, Episcopus Myrensis, honorifico cognomento *τοῦ ἱερο-κηρύκου* et *τοῦ παροκουφαίου* insignitus, lectori ex utroque Kalendarii tomo notus est. Ignoratione veri conjicit Primisser. *Die k. k. Ambraser-Sammlung* (Wien. 1819) literas *kij*, quae in icone leguntur, supplendo legendas esse *kievskij;* sunt enim elementa residua nominis *Lykijskih, Lyciae.*

[3]) S. Demetrius Prilucensis seu Vologdensis, sancto Alexio fere aequalis, obiit 1391. Compendium vitae habet Martinov, *Ann. gr.-slav.* ad diem 11. Februarii, quo a Ruthenis colitur.

[4]) Librarii codicem describentis oscitantia factum videtur, ut apud Hurmuzaki, *Documente,* t. 3., p. 545 jam legatur *Vescovo Argense = Episcop al Argesiului,* pro *Vescovo Ceretense.* Quod nomen corruptum quum documentorum editor, in indice rerum p. 588, signo interrogationis (?) apposito, aperte declaret ignorare se, quaenam sit ista *episcopalis ecclesia Argensis in Moldavia et Valachia,* operae nos pretium facturos speramus, si quaedam de antiquis catholicis Moldaviae sacrorum antistitibus data occasione inferius animadvertamus pp. 1026—1027.

Caput III.

Parerga ad librum III.

Ad pag. 401. — De benevolentia principum Valachiae in Societatem Jesu collata. — De Patribus Miel, Kieffer. Mitzke, epistolarum commercio cum iisdem junctis, notitiae ex Annalibus msc.

De P. Petro Miel.

Viennae Austriae anno 1755 ad sempiterna laborum praemia avocatus est apoplectico ictus fulmine, sed rite ante expiatus sacroque unctus ceromate P. Petrus Miel, antiqui moris et probitatis vir. Editus in lucem fuerat 30. Nov. an. 1681 ad s. Margarethae: quod Hungariae, qua in Austriam vergit, oppidum est. Mitioribus disciplinis imbutus Societati sese an. 1698 dedit, eandem ad s. Annae ingressus. Humaniores literas magister aeque ac sacerdos annis compluribus magna cum industria Viennae in collegio, Cremsii, Posonii, Agriae, Neostadii atque Tyrnaviae docuit: hac item in urbe matheseos elementa anno uno. Subinde ad jaciendam pro concione verbi divini sementem translatus, id quoque studium pari cum laude bene multos annos decurrit Cibinii, Viennae, Posonii, atque adeo in Belgio Bruxellis: ubi sedecim ipsos annos gynaeceo archiducis Elisabethae, Belgiam gubernantis, a sacris confessionibus fuit; ab illius vero morte supremi, ut ajunt, capellani castrensis munus ibidem obiit annis tribus: inde Austriaca secutus castra missioni castrensi praefuit anno uno: Viennam subinde delatus in alterum annum egit Praesidem Sodalitatis septuaginta duorum discipulorum Christi: Superiorem item nostrorum ad d. Martini Posonii. Denique hic Viennae in annum sextum nostrorum spiritum rexit. Tot inter munera tam varia sibi semper constans, atque operarius in omnes partes impiger religioso cum ardore parem animi moderationem conjunxit. Admirabilis plane erat morum ingenuitas, procul omni simulandi artificio, aequabilisque in omnes caritas, ut haud ex vano optimi viri, omnibusque carissimi nomen commereretur. Bruxellis quum esset, praeterquam quod in aegrotis ad supremum certamen rite

comparandis dies noctesque ingenti solertia elaboraret, peculiari item cura, juventutem germanicam fidei rudimentis instituendam sibi delegit, usque eo studium id probante archiduce, ut impensa sua domum conduceret, utilissimo operi continuando erigendaeque scholae, quam Pater moderatore idoneo ac pio delecto curandam susciperet. Quod si temporis quidpiam ab hisce sacris laboribus superesset, id totum libellis piis gallice vertendis, aut etiam expoliendis, quas typis nemine non probante dedit, dictionibus suis impendebat, quo nempe plurium saluti atque utilitati consuleret[1]). Atque id sane fecit, quod etiam extrema aetate, atque afflicta jam valetudine, tribunali tamen sacro multa fere in dies horas affixus haereret, mira in omnes caritate. Haec inter studia pridie Kal. Nov. sub tertiam matutinam vitae cursum absolvit, Deo repentino quidem, sed haudquaquam improviso mortis genere, nec imperatum ad laborum praemia evocante. Quatuor et septuaginta propemodum vitae annos, quinquaginta septem in Societate stipendia confecerat, sexto decimo saeculi euntis anno quatuor vota professus. (B. P. V. 12149).

De P. Antonio Kieffer.

Anno 1739, 30. Aprilis, Belgradi sepulchro compositus est P. Antonius Kieffer. Natale viro apostolico solum divi Hippolyti civitas obtigit an. 1679. Societatis tyronem Viennae excepit an. 1695. Studiis in Societate absolutis in Coadjutorem spiritualem cooptavit Posonium an. 1710. Aetatem fere omnem operosis in missionibus contrivit. Praefuit Superior Leopoldopolitanae, Cibiniensi, Coronensi, Essekinensi Residentiis. Quantum Transilvania, quam plurimis annis excoluit, apostolici viri laboribus debeat, hodiedum superstes fama loquitur. Coronae certe exiguus Catholicorum manipulus illum parentis loco habet. Quorum ut necessitatibus consuleret, majorum etiam odia minime verebatur. Rectoris munere Styrae perfunctus, Carinthiae iterum Alpes ardens operarius percursavit; quietisque omnis impatiens (quam ultro Superiorum caritas obtulerat) nil nisi laboris ambiebat. Heroicam lue pestifera afflatis serviendi provinciam ultro depoposcit, nec segnius Belgradi sustinuit. Nihil illi jucundius, quam obire valetudinaria ac declinata ab aliis pericula in sese suscipere. Aetate licet gravis nulla unquam in re aliena se sublevari opera passus est: laboresque, qui vel annis vegetiores fatigaverant, ridente semper vultu suscepit. Heroice, ut egerat, vitam clausit: traxit virus ab aegra Marulliani militis turba nigris id primum maculis toto corpore fusis, tum etiam tubere, sinistro in faemore, se prodidit, virumque longiore vita dignissimum intra dies septem ad extrema deductum extinxit.

---

[1]) Ejus opera typis vulgata recensent Katona, t. 39., p. 97; Stöger, p. 228; De Backer, t. 2, pp. 1207—1208.

Comparaverat se beatum ad obitum repetita ab omni retro vita exomologesi illudque sibi esse solatio contestatus est, quod laboribus apostolicis immoriatur. Ne sopita fere contagione novos ciere metus videremur, infra ecclesiae fundamenta clam defossus est. Inter pias, quas vivus veneratus est, icones reperta est, cui maxime afficiebatur Servatoris nostri imago cum epigraphe: *In laboribus a juventute mea*[1], quam merito etiam ejus sepulchro inscripseris. (B. P. V. 1739).

De P. Friderico Mitzke.

Patris Friderici Micke seu Mitzke, Redersdorfii in Silesia nati die 1. Febr. 1680, et Leobii in Styria defuncti die 18. Julii 1750. prolixior Vita habetur in duobus codicibus mscr. B. P. V. 12144 et 12197. Ex ea solum ἐσχατοκόλλιον huc transcribimus, paucis sic ostensuri, quonam hominum genere princeps Constantinus, Nicolai filius, a nonnullis invido dente rosus, consueverit uti.

... Dei gloria et animarum salus cardo illi erant, quo actiones omnes suas referebat. Parochi vices quum ageret, ecclesiastica jura fortiter propugnavit, saepe se pro domo Dei murum opposuit. Haereticos docte, ferventer saepeque etiam feliciter, multis ad ovile Christi reductis, oppugnavit. In sacro suggestu totus divino zelo exarsit, multosque ad meliorem etiam frugem sacris suis dictionibus adduxit. Ad aegros in nosocomiis invisit multo frequentissime, eorumque calamitatem quibus potuit, adminiculis adjuvit, ut hac ratione medicinam animis suis adhiberi tanto libentius paterentur. Ad moribundos libens semper advolavit, omnique caritatis genere decedentibus adfuit semper: quin nec in suprema infirmitate ab hoc ardore remisit; nam meridianum fere omne tempus excipiendis militum paschalibus confessionibus impendit; nec recusavit in ea respirii difficultate evocatus ad moribundos, quum vestigium figere firmum non posset, curru vectari, ne illorum saluti deesset, qui non satis alterius quam Bohemiae linguae gnari confessarium P. Fridericum deposcebant. Atque hic salutis alienae ardor e virtutibus aliis, quibus instructus erat P. Fridericus, manavit, et quae non alibi melius quam in extremo morbo eluxerunt. Nam perenne orationis studium arcta cum Deo conjunctio, invicta patientia inter gravissimos dolores, de quibus tamen nunquam questus est, se prodiderunt. Hac in patientiae palaestra diu exercitus, hydrope ingravescente, et respirium omne intercludente, omnibus morientium sacramentis rite munitus, die sancti patroni sui memoria sacro, placide inter pulcherrimarum virtutum actus, ad meliorem (ut firma spes est) vitam cum illo inter Superos inchoandam abiit.

---

[1]) Patris Antonii Kieffer nomen etiam in catalogo scriptorum S. J. relatum vide apud Stöger, p. 183; et De Backer, t. 2., p. 442.

Epistolae J. Nicol. Maurocordati de Scarlati.

Admodum Rde. in Christo Pater[1]).

Officiosas R. V. literas, una et Leopoldi Caesaris historiam mihi quidem antecedenter jam aliunde oblatam, grato nihilominus et lubenti animo excepi, gaudens suggestum hac occasione argumentum iteundae cum R. V. amicitiae: utpote qui tenero affectu et naturali quadam erga inclytam et semper mihi optime affectam Societatem Jesu ductus sum, constanterque ducor propensione: percupidus eam necessitudinem peculiari documento in V. quoque R. comprobandi, quandocunque desideratum ad id motivum mihi suppeditare perrexerit. Quod ut clarius pateat, expedio per D. Dindar duos libros in lingua graeca literali: unum quidem *Historia sacra* intitulatum, a felicis memoriae genitore meo; alterum vero *De officiis*[2]), a me quum in Transilvania essem, compositum[3]): utrumque demum hic in Valachia prelo subjectum, et publici juris factum. Supponens grata fore eruditorum oculis et mentibus opuscula, ubi talis linguae peritos lectores sortita fuerint. Interim gratissimum mihi V. R. exhibebit officium, si ad transmissam dictae Historiae primam partem, postquam in lucem prodierit, secundam quoque adjicere non gravabitur. De reliquo certissimam esse cupio V. R. conceptum olim erga R. P. Bardia, (cujus decessum jam

---

[1]) P. Pet. Miel, S. J. Superior Residentiae Cibiniensis.

[2]) *Περὶ τῶν καθηκόντων βίβλος ξυγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Εὐσεβεστάτου, Ὑψηλοτάτου καὶ Σοφωτάτου Αὐθέντου καὶ Ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας Κυρίου, Κυρίου ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ ΒΟΕΒΟΔΑ, νῦν πρῶτον τύπος ἐκδοθεῖσα ἐπὶ τῆς Ἡγεμονίας τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος*, h. e., *Liber de officiis conscriptus a Piissimo, Celsissimo atque Sapientissimo Principe ac Duce totius Ungrovalachiae, Domino, Domino* Joanne Nicolao, Alexandri Maurocordati (filio) Voivoda, *nunc primum typis editus sub ducatu ejusdem Celsitudinis.* Bukuresti 1719. — Hujus operis argumentum brevi in conspectu positum reperies in Act. Erudit. Lipsien. an. 1720, pp. 385—389.

[3]) Joannes Nicolaus Maurocordatus, Alexandri, ut p. 858 diximus, filius, Stephani Kantakuzeni (CPoli a Turcis anno 1716 strangulati) in principatu Valachiae successor, integro biennio 1716—1718 in custodia erat Albae-Carolinae in Transilvania. Austriaci nimirum, quibus in magnam societatis cum Turcis initae suspicionem venerat, urbe Bukaresto clandestino introitu potiti mense Septembri an. 1716, eum improviso occupatum Albam-Carolinam deportarant, ubi quum non haberet, quo tempus jucundius atque utilius contereret, egregium hunc librum exaravit: eo in opere instructissima Societatis Jesu bibliotheca utilique Patrum opera ac consilio opportune usus. Obiit an. 1730, successorem in principali solio nactus Constantinum filium, non vero fratrem, quemadmodum perperam tradit Pierer, *Universallexicon*, v. Maurocordatus, n. 3.

nuper cum dolore percepi) affectum in corde meo constanter vigere, transfundique erga successorem reliquosque ejus Residentiae RR. Patres: quod amicabilibus officiis demonstrare desiderans, ingenue subscribor

Admodum Rdae. Pattis. Vae.
ad officia paratus

Bukuresti d. 21. Aug. 1720
(A. Par. C.) J. Nicolaus Maurocordatus de Scarlati

Admodum Rde. in Christo Pater[1]).

Acceptis officiosis Adm. Rdae. Pattis. V. sub 3tia elapsi ad me datis literis, haud praetermittere volui, quominus praeconceptam, ex humanissimis expressionibus, ejus personae existimationem, et congruas pro luculenta aggratulatione grates praesentibus exhiberem: quum jam aliunde innata quadam erga inclytam Jesu Societatem ducor inclinatione ac benevolentia; quam uti in communi ita in particulari, ubi locus et occasio sese obtulerit, exhibere non desinam mansurus

Admodum Rdae. Pattis. Vae.
ad officia paratus

Bukuresti d. 9. Januarii 1722
(Ibid.) J. Nicolaus Maurocordatus de Scarlati

Alia ex Ann. msc. domus S. J. Albae-Juliae seu Albae-Carolinae. — An. 1718. — Supellex templi augetur. Accessit aliud. Materia auro et argento dives, cujus substratum viride, ex munificentia Celmi. principis Valachiae, Nicolai Maurocordato de Scarlati, in Praesidio nostro tunc arresto detenti, quae sufficit pro antipendio majoris arae et casula. Legatum item pium Rhenensium 70. templi usibus destinatum. (H. R. AJ. ad an. 1718.)

Ann. 1719. — Templo accessit materia pretiosa, ulnarum facile 12, cujus substratum candidum, floribus partim aureis, partim argenteis oculos perstringens, quam ex Valachia Transalpina submisit Celmus. princeps Nicolaus Mauro-Cordato de Scarlati, memor forte beneficii, quod ipsi, arresto hic loci ad tempus detento, exhibuimus. Erit materia haec pro speciali ornamento sacerdoti in ara divina peragenti. — Misit insuper vas selectissimi vini Valachici nonaginta et aliquot urnas continens (Ibid., ad an. 1719.)

An. 1720. — Supellex templi aucta. Accessit iisdem alia casula. . . Nicolaus Mauro-Cordato addidit vas vini generosissimi urnarum hujatium facile octoginta. (Ibid., ad an. 1720.)

---

[1]) P. Ant. Kieffer S. J., Superior Residentiae Cibiniensis.

An. 1721. — Princeps Valachiae Turcicae telonii aes pro vino pendendum benigne remisit. Epistolae ejusdem responsoriae tenor hic est: Accepi literas, quibus Admodum Rda. Paternitas Vestra nonnullam ad usum domesticum vini quantitatem hinc exportare Coronam intendens telonii immunitatem officiose quaesivit. Facio satis volens, ut Adm. Rda. Paternitas Vestra exinde benevolentiae, ac existimationis, qua inclytam Jesu Societatem prosequor, effectum experiatur, memorque sit, inter pia coram Deo sacrificia, incolumitatis meae meorumque, dum maneo. Bukuresti 2do Decemb. 1721 etc. (B. P. V. 12115.)

Literae Joannis Constantini Maurocordati principis Valachiae[1] *ad P. Fridericum Mitzke, Superiorem Residentiae Cibiniensis.*

Admodum Rde. Pater.

Literas R. V. tum inaugurationis Deo favente in Valachiae principatum, cum etiam Natalis Domini congratulatorias lubenti animo accepi, gratiasque repono pro amicabilibus votis et auguriis. Caeterum R. V. persuasam esse velim, me tam felicissimae reminiscentiae genitoris mei exemplo, quam proprii animi instinctu singulari existimatione ferri erga inclytam Jesu Societatem, quod ipsum etiam in R. V. ejusque socios congruis officiis comprobare non sum intermissurus, quoties occasio postulaverit. Interim Eidem optimam valetudinem exoptans maneo

Reverentiae Vrae.

ad officia paratus

Bukuresti die 16. Januarii 1752

(A. Par. C.) Joan. Constantinus Maurocordatus de Scarlati.

---

[1]) Constantinum principali fastigio quater collocatum quaterque spoliatum varii varie aestimant. Nostra interest scire, virum fulsse amore in studia et doctos clarissimum, de literis patriis etiam in paucis bene meritum. Cujus rei praeter auctorem operis *Osservazioni storico-naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia* (Napoli, 1788), relatum a Moroni, *Dizionario*, 87., p. 131, et alter audiatur testis omni major exceptione, Wilkinson, Angliae consul, in *Descriptione Valachiae et Moldaviae* tale de eo ferens judicium: „Ce prince entreprit en 1735 de donner à ce peuple une grammaire, et tira ces caractères du grec et de l'esclavon. Il fit faire une édition de la Bible en cette langue, et ordonna que l'Evangile fût lu dans les églises régulièrement. En peu d'années cette langue fut régularisée, et la connaissance des lettres devint familière aux boyards, qui auparavant savaient à peine signer leur nom." (Biographie universelle, t. 27., p. 352; edit 2.). — Qua benevolentia speciatim doctos e Societate Jesu homines foverit et complexus sit, paulo inferius pp. 1024 seqq. ex Actis Moldaviae illius expeditionis discemus, quam iteratis precibus adhibitisque idoneis deprecatoribus a celebri provinciae praeside P. Antonio Vanno (cfr. Stöger, pp. 375—376) impetravit.

Alia de Patribus S. J. familiari usu cum Maurocordatorum familia conjunctis visum non est adscribere, quum M. A. J. Odobescu in nupera sua ad regium ministerium instructionis publicae facta relatione[1]) nos in spem magnam et, quemadmodum confidimus, veram adduxerit, fore ut longe plura de iisdem missionariis documenta quae ipse, tabularia Parisiensia de mandato ejusdem ministerii perscrutatus, exinde enotavit, mox in lucem publicam edantur.

Ad pag. 427—429. — Votum Cardinalis Ptolomaei de non promovendo Patre Salerno.

Operae pretium duxi, Votum dicta illa die 29. Novembris in Consistorio secreto ab Eminentissimo e Societate Jesu Cardinale Joanne Baptista Ptolomaeo datum hic describere, quum ad paucorum notitiam pervenisse sciam. Sic habet:

Gratulatione debita prosequutus insignium virorum electionem promeritam, quos suum ipsorum nomen cumulate, Sanctitatis autem Vestrae nominatio copiosissime commendat et approbat, in illorum uno consisto, cujus respectu conversis officiis mearum partium esse duco, neque applaudere, neque annuere designationi et renunciationi Vestrae Beatitudinis; sed quasi procuratorio nomine seu negotiorum gestor pro Patre Salerno ad deprecandam electionem tam altam gratiasque pro eadem vel de sola destinatione prolixissimas agendas coram Sanctitate Vestra procumbere; ac liceat qua verbis, qua sensu d. Bernardi veluti coram orantem, et causam suam agentem ipsum Religiosum virum inducere: *Parcite, Pater Sancte, aversum et aversantem sese ab onerosissimo honore, et hactenus sine pompa et sine phaleris haud improspere in stadio Domini currentem, imo pro fide, pro religione, pro Sanctitate Vra, in sola funda et limpidissimis lapidibus de Jordane bene fortunateque proelia Domini proeliantem; parcite, inquam, inusitatis armis, et nova chlamyde onustum magis, quam instructum tam incerto itinere, dubio eventu, ambiguo exitu ire compellere. Currebat bene; quid vobis visum est sepire vias ejus, avertere semitas, gressus involvere? Quid enim putatis animi gerere hominem, qui repente sentiat se de secreto Religiosi Instituti, ex imo humilis professionis, de solitudine omnimodae abnegationis, ab exilio rerum humanarum sentiat se, inquam, transferendum, an propellendum in gradum expositum lapsui, in fastigium vertigini obnoxium, in apicem periculi non expertem?* — Hanc verbis partim conceptam, partim ex mente Claraevallensis abbatis, recusationem suam per me eloqui, et exhibere virum Religiosissimum Sanctitas Vestra praesentire dignetur.

---

[1]) Cfr. Ephemer. *Românul*, dd. 19. 20. 21. 22. Octob. 1883.

Virum, inquam, Religiosissimum, perampla virtutum et doctrinarum supellectile instructum, longa mihi consuetudine familiarem, et cui tantorum successuum occasionem divinam Providentiam arcano consilio per me dari voluisse praeterita recolens, stupensque recognosco. Quod si fixum nihilominus est Sanctitati Vestrae stare in proposito, nec movet, quod interposita ad Deum sacramenti religione aversum adeo animum gerat ille ab hujus licet magnae, licet ecclesiasticae, licet sacrae dignitatis commutabili tamen bono, ut nisi incommutabilis boni discrimine objecto urgeri minime possit, ut splendidi oneris jugo colla submittat, nec nisi periculo damnabilis et criminosae pervicaciae compelli possit, ut ascendat; si fixum, inquam, constitutumque est destinata perficere, nec satis Beatitudini Vestrae fuit in uno ejusdem propositi et vinculi expertum se fuisse jus divinum suum ligata solvendi, et humilia depressaque exaltandi: absolvat, quaeso rogoque Sanctitatem Vestram, me, dum alterum illigat, et expeditum extricatumque sinat ad ingenium et pristinos mores reverti, dum interim cum incremento aderit, qui partes omnes cumulatissime expleat et abundantiorem felicioremque sit operam rei christianae publicaeque collaturus. Sic voveo *etc.* (B. P. V. 12173.)

Praeceptum obedientiae Patri Salerno Viennam missum.

Praecepti submissi tenor est sequens: Quum Nos hodie in Consistorio Nostro secreto ob egregia tua merita Te in Sacrum Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium Collegium cooptaverimus, Teque Presbyterum ejusdem S. R. E. Cardinalem creaverimus: verum, sicut accepimus, Tu juxta Constitutiones Societatis Jesu, in qua professionem regularem expresse emisisti, Deo ac Domino nostro promiseris, Te ad Tui electionem ad quamcunque praelationem, vel dignitatem, seu munus ecclesiasticum extra eandem Societatem, quoad per Te fieri posset, consensum minime praestiturum: Nos considerantes per Tuam ad Cardinalatum hujusmodi promotionem nullam laudabili Societatis praedictae Instituto labem noxamque inferri posse, quin imo plurimos ex ea uberesque fructus non minus catholicae religioni, quam Ecclesiae universae obventuros esse firmiter sperantes, motu proprio, ac ex certa scientia, et matura deliberatione nostris, deque Apostolicae potestatis plenitudine, Tibi harum serie in virtute sanctae obedientiae praecipimus, et mandamus, ut Tui in sacrum eorundem Cardinalium Collegium cooptationi, et in Cardinalem creationi per Nos, ut praedicitur, factae consensum omni mora et dilatione et quacunque tergiversatione postpositis praestes, et delatam Tibi Cardinalis dignitatem hujusmodi acceptes, ac ad Omnipotentis Dei gloriam, Sanctaeque Romanae Ecclesiae dignitatem fideliter exercere procures. Nos enim Tibi quodcunque votum a Te quomodolibet emissum, et quantiscunque vicibus reiteratum de non acceptanda ulla praelatione, seu dignitate, vel mu-

nere ecclesiastico extra Societatem praedictam, consensuque desuper non praestando, nec non quodcunque juramentum, si quod forsan ea super re praestiteris, motu, scientia, et potestatis plenitudine paribus, ad praemissorum effectum in utroque foro relaxamus. Non obstantibus Apostolicis, ac in universalibus, provincialibusque Conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus, et ordinationibus, nec non dictae Societatis etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, ac constitutionibus, privilegiis quoque, indultis, et literis apostolicis in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis et innovatis. Quibus omnibus et singulis illorum tenore praesentibus pro plene et sufficienter expressis ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum, hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscunque. Datum Romae apud S. Mariam Majorem, sub annulo piscatoris, die 29. Novembris 1719, Pontificatus Nostri anno decimo nono. (Ibid.)

Ad pag. 487. — De vita Joannis Kis, patris pauperum, Adami Fitter in dirigenda Valachorum synodo socii[1]).

Claudiopoli ad capessenda laborum praemia abiit vir non aetate minus, quam meritis gravis P. Joannes Kis. Tyrnaviae editus, et absolutis in celeberrimo hoc Ungariae Athenaeo mansuetioribus literis in Societatem adlectus, in qua persolutis studiis et magisterio, per Ungariam primum, deinde per Daciam varia obiit munia, ea potissimum, quae ad lucrum animarum pertinent. — Quam ardenti zelo aestuaret, luculente probavit Claudiopoli Seminario Josephino praefectus; lue enim per Daciam universam grassante, dum urbs haec quoque cum ea conflictaretur, plurimique civium ex malo in dies occumberent, sociis caeteris tutiora petentibus unus ipse sua in statione constans Christi miles, media sese in pericula, contempto gloriose mortis discrimine, obtulit et qua corporibus, qua animis opem laturus, annum integrum dies noctesque ex malo laborantibus praesto fuit. — Postquam annos tredecim laboribus apostolicis in Dacia impendisset, ad quietem praecipitatae P. Joannis aetati extrema haec temporis portio impertita videri poterat, nisi per octennium integrum et amplius, eandem illi palaestram repetere libuisset, donec domo pedem efferre liceret. — Curas dein suas, quas prius sexui omni, ordinique impendit hominum promiscue, ad egentium miseriam sublevandam, magistro divino amore, contraxit. — Nihil illi antiquius, nihil quod magis volupe esset, quam prae foribus Collegii jus mendicabulis ex aequo partiri; quod ea alacritate, eoque ardore animi fecit, ut eum Christo ipsi dare diceres —

E at in tribus codicibus msc. B. P. V. 12130, 12185 et 12242.

Ne vero corporalem magis, quam spiritualem praeberet eleemosynam, illum modum tenuit, necessariam ut prius inter eos ad salutem doctrinam spargeret, quam obsonia dispertiretur: utque in officio eos attentiores contineret modo; aliasque dicta reposcebat, in praesentia, ac scientes quidem multa laude, numuloque donatos domum remisit, vacuis dimissis illis, qui et ipsi vacui scientia fuissent. — Complures ad haec, atque illos prae aliis, quos parentibus, omnique humano destitutos auxilio videret, suam in cellulam allexit, atque illic alios appellare literas docuit, alios formare, omnes fidei rudimentis instruere, scholisque publicis idoneos effingere adlaborabat. Quod scholae seu literariae seu virtutis genus, hoc erat carius puerulis, quod nisi eleemosyna impertiti, nunquam pedem inde efferrent. — Suum illi hunc in finem loculamentum (quod hodie etiam visitur) erat, quo, quidquid aliunde corrogasset, conjecit, in suos deinde discipulos dispergendum. — In curis illi praeterea erat, ut, quum praestitisset caetera caritatis ac misericordiae officia, nuditatem etiam clientum suorum contegeret. Hinc quoties ex nobilioribus quempiam novo amictum cultu videret, ad se vocatum orabat, attritas ut sibi vestes donaret; quod ubi exoravit, munusculo honestatum dimisit illum, a quo aliquid tale accepisset, effecitque, ut et melius a fortuna comparatis superflua decederent, et egentibus necessaria non deessent. — Longum esset, omnes ingeniosae caritatis artes P. Joannis persequi; id certum, *Patrem* et fuisse et semper ubique audivisse *omnium egenorum*. — Curam nosocomii quoad vixit, non posuit, conducto, qui illis quotidie in orbem precantibus e libello prediret, adolescente scholastico, ac majoribus festis, quoties item res postulabat, quum ipse per senium jam non posset, sacerdote quodam nostro, qui sacramentis procuraret, orato. — Quantum haec P. Joannis beneficentia apud inopum turmam valuerit, tum denique urbi patuit universae, quum audito ejus e vivis excessu ingenti numero ad domus januam confluxere, dolorem suum testati gemitibus; quumque mortui cadaver tumulo condendum efferretur, ibat squalens luctu egentium agmen, et quot lacrimis genas perfudit, quot imo de pectore suspiria sustulit, tot ejus misericordiam vocibus commendabat, et rudes quidem magistrum se in eo amisisse lamentabantur, aegri medicum, familici promum, orphani patronum, omnes patrem, certissimumque egestatis perfugium, adeo ut angulus omnis ecclesiae luctu gemituque pauperum personaret. — Alia porro virtutum ornamenta in P. Joanne eluxerunt; mira ejus cum Deo conjunctio, quem omnibus in rebus per preces consulere, gratus illi, quoties quidpiam terminabat, accidere in more positum habebat. — In extremo certe lectulo tanto sese ad eum per ignitos caritatis, aliarumque virtutum actus attollebat, ut audientium corda paribus flammis incenderet. — Quantum Deo propius accessit, tanto remotior a se ipso, pro cubili, in quo fessa laboribus membra componebat, stramine solo usum fuisse, a morte ejus compertum est. —

Deum Eucharisticum quot diebus vicibus duodecim e genibus adoravit. — Qui modus in colenda pariter sanctissima Dei parente solemnis illi fuit. Ad haec enituit exacta votorum custodia, singulari prorsus demissione animi, mentis rebus humanis superioris magnitudine: quibus totidem veluti ornatus monilibus, coelo quam qui maxime maturus, terrena reliquit 24. Aprilis, anno aetatis 69, Christi 1736, Coadjutor spiritualis formatus.

Ad pag. 496. — Ex elogio sepulchrali a Stephano Pargyas Patri Fitter posito.

Adamo Fittero
Elogium sepulchrale.

Vir venerabilis
Adamus Fitterus
E Societate Jesu,
Vota quatuor professus,
Hic situs est.
Nosse cupis mortuum, quem vivum non noveras?
Famam consule.
Ignotus esse non potest
Cui virtus nomen fecit immortale.
Natus ille in haeresi est,
Ut postquam resipuisset,
A patre mendaciorum, quod mirere, admonitus,
Staret in virtute firmior.
Caetera intemeratus,
Tam vir, quam adolescens,
Vix ut Adami diceres filium
Immo pene nunquam adolescens,
Quia maturus semper
Et vir ipsa in adolescentia,
Societatem Jesu amplexus,
Ut malè faceret haeresi,
Veritatem, religionem, virtutem,
Constanter coluit.

* * *

In Dacia
Claudiopolitanum dum regeret Collegium,
Jussus decreto regio
Valachi obire vices Episcopi,
Obivit vel invitus, voluntate summa,
Et magnum lumen in candelabro se ostendit.

Administer dumtaxat Episcopi fuit,
Et esse potuit Episcopus.
Votum hoc erat omnium.
Si demas suum.
Ita dignitatem,
Quam non suscepit, habuit;
Quia meruit.
Interim
Potestate usus, quam suscipere debuerat,
Pene Episcopi.
Multa sanxit saluberrime,
Duros hominum mores emollivit
Suaviter et fortiter.

* * *

Obivit igitur vir magnus.
Qui quotidie obierat;
Eo ivit, quo ire a puero consueverat:
Nec tamen apud suos obire potuit;
Et vix aliter decuit.
Quippe qui latere amabat inter suos vivus,
Latuisset forte et mortuus.
Qui favore Superum, quam apud suos,
Tam apud exteros, lucere debuit.
Reddita coelo anima
Unde venerat, et ubi continuo habitaverat,
Tumulo non suo corpus illatum est.
Ne tum quidem habere quidquam suum volens
Tumulari tamen viri gloria non potuit:
Haec ut diutius viveret,
Octo post annis
Sub marmore integer visitur.
Veretur nempe mors mortuum.
Quem vivum experta est se fortiorem.
Precare mecum
Viator:
Moriatur anima mea morte justi hujus!

A pag. 504. — Votum Cardinalis Ptolomaei de proposita promotione Patris Cienfuegos S. J.

Quod Patrem Cienfuegos attinet, in eodem proposito inhaerendum mihi censeo, quod decimo abhinc mense per non dissimilem occasionem tenebam[1]), ac propterea neque abnuere, neque annuere electioni et destinationi hujusmodi, idque ex rationibus pluribus, pluries, et plurifariam Sanctitati Vestrae sincere, enucleateque propositis et expositis. — Accedit, quod neque procuratorio nomine, quemadmodum tunc temporis agebam, quidquam in praesenti agere, aut loqui valeo, quum in mandatis non habeam, nec praesumere possim. Intellexi quidem aliorum relatu et literis, virum esse sane perdoctum, virum experientem, zelo tuendae catholicae fidei praefervidum, ac plane Religiosum; qui statim atque praesensit urgeri sibi, atque curari Augustalibus officiis Eminentissimam dignitatem, a qua admittenda, ut quoque a caeteris, licet sphaerae minoris, jam pridem dicto sacramento sibi voluit interdictum, illico perquam humili corporis habitu, nec dispari animi demissione provolutus deprecari coepit, et aversari magnificam sollicitudinem, studiumque sublime de se extollendo, ea prolocutus atque causatus, quae peritum rerum humanarum aestimatorem, et divinarum religiosum cultorem proloqui et causari apprime decebat. Plura his non addam, quia comperta non habeo. Certiora et nuperiora renuntiare poterit Reverendissimus Salernus, cui facile consentiam atque subscribam.

Votum Cardinalis Salerni de eadem promotione.

Reverendissimus vero et Eminentissimus Salernus sic infit: Quum promotio Patris Alvari Cienfuegos me speciali quodam nomine tangat, in ea parumper mihi sistendum arbitror; et quod ad eundem Religiosum virum pertinet, quum mihi aliquot annorum usu et contubernio sit notissimus, hoc ipsi, justitiaeque testimonium debeo, non vulgaria religiosarum virtutum exempla me in eo deprehendisse: prudentiam item singularem, atque doctrinam, caritatem praesertim eximiam erga proximos: obsequium denique, studiumque propensissimum in iis omnibus, quae ad Ecclesiam, et ad S. Sedem Apostolicam pertinent; quod vero attinet ad ipsius promotionem, quum consilium hoc Sanctitatis Vestrae in eum incidat diem, qui medius velut interjacet inter Commemorationem s. Archangeli Michaelis et Commemorationem ss. Angelorum Custodum, audire mihi videor vocem Angelorum multorum in circuitu Throni et Seniorum; et Angelus quidem Consilii et Sapientiae, qui a Sanctitate Vestra nunquam est procul, Eidem suadet promotionem Patris Cienfuegos, ob gravissimas, ut innuit, rationes. Huic vero resi-

[1]) Cfr. heic pp. 1015—1016.

stere videtur Tutelaris Angelus Societatis Jesu, sicut olim Angelo Gabrieli restitit Angelus regni Persarum. Mearum partium foret meas voces cum voce Tutelaris Angeli Societatis conjungere, et Sanctitatem Vestram enixe precari, ne aditum illum ad Cardinalatus dignitatem in Societate Jesu, quem sanctus ac prudens fundator clausum omnino voluit, probante hac Sancta Sede, ac sacrosancta Synodo Tridentina, atque interposita tam solemni voti religione; et quem nihilominus aditum Ipsamet Eadem Sanctitas Vestra bis jam aperuit, et quidem tota vi clavium supremarum, ne inquam tertio denuo aperiret, et exempio fortasse periculosiori. Has voces, Beatissime Pater, urgerem et cumularem. Verum quia compertum satis est, qualecunque hoc Societatis incommodum nequaquam redimi posse, nisi longe gravioribus incommodis dispendiisque universalis Ecclesiae et S. Sedis Apostolicae, nisi graviter et periculose contristetur animus ejus Principis, cujus potissimum ope ac potentia non ita pridem servati sumus a tyrannide Turcarum Italiae universae, et ipsimet Urbi Romae imminentium: cujus pariter ope ac potentia adeo indiget catholica religio propter partes Imperii, atque Germaniae in hoc praesertim adeo turbido atque minaci rerum statu: cujus denique facilem atque benevolum animum requirunt adeo gravissima illa negotia ad eandem universalem Ecclesiam et S. Sedem pertinentia, quae in Illius aula tractantur; abstinendum mihi duco; quum exploratum certumque sit, semiprivatas unius religiosi Ordinis, tam publicis, tam gravibus, tam praegnantibus rationibus totius Ecclesiae istiusque Sanctae Sedis posthabendas esse, ubi simul conciliari nequeant. Ita quidem ut Archangelus ipse Michael ipsiusmet universalis Ecclesiae custos ac Tutelaris, cujus memoriam celebravimus hesterna die, in auxilium venisse videri possit ejus Angeli, qui Sanctitati Vestrae promotionem suadet Patris Alvari Cienfuegos.

Ad pag. 570. — De excursione apostolica et literaria Patrum S. J. in Moldaviam facta anno 1743.

De rationibus itineris Moldavici superiori aetate jam propositis.

Ex literis Bartholomaei Bruti ad Apostolicum in Polonia Nuntium.

. . . „Questi Padri Franceschini per esser pochi e non sanno la lingua germanica ed ungarica, non pono del tutto consolar questi cattolici (di Moldavia) qualli sono al numero di 15 mila . . . In Cotmar potrano venir e star per stancia 4 Padri gesuiti, nella qual città sono tutti Ungari et Germani. . . .“

Jassi, 14 Jan. 1588.

(Theiner, op. cit. p. 15.) Bartolomeo Bruti,
camerier maggiore di Moldavia e capitano di Lapusna.

Literae Status catholici Transilvaniae ad Rmum. P. Mich.-Angel. Tamburini, Praepositum generalem Societatis Jesu.

Reverendissime in Christo Pater,
Patrone nobis gratiosissime.

Non ignorantes Sacram Jesu Societatem primarium sui Instituti habere finem in promovenda ubivis locorum Numinis gloria ac procuranda in quavis orbis parte animarum salute, in conspectu Reverendissimae Paternitatis Vestrae comparuimus, suppetias spirituales genti nostrae in extremis Europae finibus efflagitantes. Regnantibus gloriosissimis Ungariae regibus ante aliquot saecula in Bessarabiam, quae nunc Tartaria minor ac vulgari nomine Bucsák dicitur, aliquot millia Ungarorum in praesidia imposita sunt, ut nationes illae in officio continerentur. Verum sumptu temporis, ut est rerum humanarum vicissitudo, vacillante imperio Ungarico et praevalente Turcica potentia, ab imperatore Turcarum ac Chano Tartarum debellati, imperio Turcico se submittere coacti sunt, retentis nihilominus iisdem oppidis ac sedibus ad pontum Euxinum conservataque Religione catholica; qui licet jam antea et clerum Ungariae et nos tam per literas quam per nuntios requisivissent pro submittendis sacerdotibus, qui famelico populo panem verbi divini frangerent ac subministrarent, qui tamen flagrante inter utrumque imperatorem belli face, desiderio illorum satisfacere nequivimus. Jam vero miserante his provinciis Deo extincta belli fax atque pax diu desiderata populis reddita: ita ut ex his partibus liberior securiorque ad illos pateat aditus. Ac proinde enixissime rogamus Reverendissimam Paternitatem Vestram pro eo, quo in divini Numinis cultum fertur zelo, ut Rdo. Patri Provinciali Austriae[1]) scribere dignetur, ut viros probatae virtutis ad famelicas animas illas reficiendas expedire non intermittat. Pro qua Reverendissimae Paternitatis Vestrae gratia ac favore pariter illi et nos servi devinctissimi manemus.

Alba-Juliae in Transilvania 1707, 14. Martii.

Status catholicus Transilvaniae.

(B. U. B.-Kpr. t. 42., p. 75.)

Ex relatione de missionibus Dacicis S. J. anno 1743.

... Tót rerum per Hungariae Croatiaeque regna prospere gestarum spectatrix minime otiosa Societas Dacica, non unas et ipsa in circumjectos agros ex intervallo fecit incursiones apostolicas, et qua publicis,

---

[1]) Is erat celeber Franciscus Rescalli, de urbe Vienna ac de imperio optime meritus. Viennae quippe tempore obsidionis Turcicae an. 1683 professor matheseos a supremo belli duce jussus e

qua privatis allocutionibus tam rudes instituit, quam in fide haud ita multo ante suscepta confirmavit, quibus pastore temploque destitutis suum paulatim ingenium rediit. Sub aestatem perreptabantur usque omnia alpinorum incolarum mapalia, quorum mores, quoniam incultiores erant, quam ut ex dignitate in se quisque sustineret nomen catholici, laboratum primo, praecipuis aetas omnis ut fidei nostrae imbuta mysteriis, sensim assuefieret vitam ex legum disciplina ducere: deinde missionarii auctoritate sacerdotum, judicum primorumque voluntate per singulos pagos (nec pauciores quatuor ac viginti sunt) adversus eos poena statuta, qui dominicis festisque diebus sacerdoti ad aras operanti non aderunt: plerisque templis, squalore obsitis, suus postliminio nitor redditus, sacrique curiones, quorum aliqui ne verba quidem divinis mysteriis necessaria noverant, et ad hoc pro cujusque captu eruditi, et ad illud edocti sunt, ut abrogata, qua ad id tempus utebantur, compendiaria formula: *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, et propter te nobiscum, Amen*, ex usu dehinc Romano cum populo recitarent salutationem angelicam. Haec intra Daciam dum unus efficit, in spes haud paulo majores, sociorum trias Moldaviae fines ingressa est, si res processisset ex sententia, factura utique longe maximum operae pretium. Provinciae Constantinus, Nicolai Maurocordati filius[1]), Turcici imperii tributarius princeps tum praeerat[2]). Vir uti summo inter Italos loco natus: ita dignis principe virtutibus multo illustrior, linguarum latinae, graecae, italicae, valachicae, turcicae gnarus, et non modo bonarum artium studiis excultus ipse, sed et literatorum, maxime nostratium, aestimator semper egregius. Ferebatur jam in tertium annum magno desiderio hominis, qui res gestas principum Moldaviae historico complecteretur volumine. Frequens ea gratia literarum illi commercium cum Claudiopolitani Collegii capite[3]), cujus opera historicum nostrum Posoniensem[4]) cum binis laudatae domus Patribus impetravit, quod alteri eorum magna cum principe per lite-

turri s. Stephani, quae Turcae molirentur, observare scriptamque in dies relationem reddere, summo suo periculo (quum turris haec potissimum hostilibus globis peteretur) lubens intrepidusque votis ducis cumulate satisfecit. Insigne elogium habet in Annalibus msc. ad an. 1713, ex quo nonnulla transierunt in Stöger, *Scriptores*, p. 299.

[1]) Per errorem scriptum est superius p. 570, Patres S. J. invitatu Nicolai Maurocordati in Moldaviam excurrisse. Sed de his principibus recole quae heic dicta sunt pp. 1012—1014.

[2]) Permutatione scilicet cum priori suo Valachiae principatu.

[3]) Is erat Joan. Bapt. Szegedi, quem amplissime laudatum vide apud scriptores superius citatos p. 569.

[4]) Carol. Péterffi († 1746), de cujus vita et operibus post Katona, t. cit., pp. 988—989; Stöger, p. 262, plures alii agunt apud Wurzbach adducti t. 22., p. 73.

rarum frequentiam necessitudo intercedebat[1]): utriusque ob valachicae linguae peritiam magnus credebatur usus futurus[2]) inter catholicos Hungaros, qui omnium sacerdotum ope destituti Moldaviam, Bessarabiam et Buszakiensem Tartariam magno numero incolunt; deforet autem ad hujusmodi conatus opportunitas. Perlustrare regionem in animo erat, et solertes inquirere, ecquid pro gentium illarum salute magnae in futurum spei sit? Totam enim late Moldaviam sex demum d. Francisci sodales, quibus Conventualibus nomen est, iidemque Itali coetuique de Propaganda Fide adscripti procurant. Qui ipsi quum neque hungaricam calleant, qua tamen plerique utuntur catholici[3]): neque moldavicam, quae valachica est, utut affinem italicae, addiscere satagant, Catholici etiam latissime pateant, ut nec si maxime vellent, singulorum vultus in tanta suorum paucitate possint inspicere: fit nempe ut plures saepe annos pastorem oves non videant, nedum ejus vocem audiant, sacerdotum absentia permulti infantes decedant sine baptismate, invalescat inter adultos credendorum inscitia, rectique discrimen nunquam edocti aut ad Graecorum mores desciscant, aut ad certam religionis omnis perniciem cum Tartaris matrimonia ineant.

Res certis auctoribus comperta quemadmodum Patres ad commiserationem permovit: ita magnis itineribus ut ad Moldaviae fines contenderent, vehementius impulit. Ibi a principis familiaribus obviam missis benigne excepti, cumque honoraria militum turma Jassios usque, principem Voivodae sedem, deducti sunt. Varie illorum adventus affecerat animos; metuere propagatores illi ne missione donentur, ceu terris hisce inertia pondera: mirari consilia principis Moldavi: tamen ultra admirationem tum quidem non progredi: gestire laetitia catholici Hungari, venisse tempus rati, quo et conscientiarum noxas, tanto intervallo pertractas abstergere, et patrio sermone sacras licebit dictiones

---

[1]) Andr. Patai († 1755) ejusdem Collegii Claudiopolitani antea Rector, eruditis satis notus, ex iis quae de ipso praeter alios scripserunt Katona, t. cit., pp. 987—988; Ferenczy és Danielik, *Magyar irók*, p. 354; Stöger, pp. 253—254; et Wurzbach, t. 21., pp. 346—347.

[2]) Tertius expeditionis socius erat Georgius Szegedi, de quo jam sermo erat supra pp. 572 et 870. Compendium vitae reperies apud Stöger, p. 347, jcto. Kacskovics, qui Georgium nostrum scribit Maros-Vásárhelyini obiisse die 3. Januarii 1786, canonicum honorarium et parochum (*Msc. cit.* p. 74).

[3]) „Ungarorum catholicorum per Moldaviam, Bessarabiam, Valachiam per multa loca sparsorum tristis omnino erat religionis facies. . . . Pastoribus suae linguae ferme ex toto destituti gemebant, praeter eos qui ad limitem Transilvaniae veniebant in hanc provinciam aestate, majoribus festivitatibus ad confessionem deponendam. . . . Missionarii de Propaganda, plerique omnes Itali, si valachicam didicerunt, contentabantur. Hac lingua catechizabant.“ Ita Kacskovics, l. c.

excipere. In hanc spem erecti, quoquo iter insisterent, occurrere undique, nec quoad ejus fieri poterat, detrectare nostri obsequia.

Prima in oppido Tatros (nomen a praeterfluente ducit) exacta nocte, convocare aere campano populum, peractisque Divinis nec paucis sacra synaxi refectis, in concionem ascendere; miseranda sacrae aedis facies erat, ex muro olim, ut pleraeque, nunc trabibus temere coagmentatae: quod lacrymabilius, pro templorum habitu cum pastoribus grex quoque catholicus. Par postridie Backoviensibus impertire solatium, incolentibus amoenissimi situs oppidum, latinorum quondam Episcoporum sede conspicuum. Interjecto postea unius diei itinere, quum ventum esset ad oppidum Roman-Vasor Moldavae assitum, Valachisque, Armenis, Judaeis, Turcisque habitatum, continuo quidem adesse ex Szabó-Falva, hungarico pago, qui infimis precibus populares suos accerserent; sed per imminentem principis natalem Jassios festinandum erat ad salutationis officia, quo etiam a trajecto Szeret Kalendis Junii pervenerunt incolumes. Recusata, quae offerebatur, nobili aede, apud nostros, quorum bini ibidem ex stabili censu victitant, quamvis in angusto habitantes, polonicae provinciae Patres diversati, omnique religiosa caritate excepti sunt. Re intellecta, confestim princeps humanissimus de adventu gratulatum mittere dieque postero ad alloquium admissos mira benevolentia prosequi, prolixae sermocinationi argumentum praebente, ad quam concinnandam acciti fuerant, historia. Ad extremum saepius, inquit, demirabor apud me tacitus, ad Indos, Japones, Turcas, barbarasque innumeras gentes, tantis socios vestros procurrere animis: catholicos interim hungaros, gentiles suos speciatim in Moldavia, finitimo regno prorsus negligere. Ultro oblata de apostolicis expeditionibus loquendi opportunitate laeti Patres: ecquidem, ajebant, jucundius nihil sibi posse accidere, atque si bona Celsitudinis Suae venia percursare licuerit provinciam, commodisque popularium suorum ac saluti consulere. In quam rem quum optimus princeps operam omnem disertis verbis addiceret, relinquebatur, eandem in sententiam ut, quos dicebam, sexemviros quoque pertraherent. Et pertractum iri quid ambigendi locus superesse de hominibus poterat, qui non terreni cujusdam quaestus, sed proferendae religionis ergo in provinciam venerant? At contra, quam putabatur, factum et ad hunc denique scopulum spes omnis afflicta est.

Vicarii enim nomine, qui caeteris praeerat, uti omnem posthabita Episcopi absentis auctoritate[1]), sibi potestatem in sacrorum procura-

---

[1]) Haec sunt, quae de antiquis catholicis Moldaviae antistitibus paucis nos animadversuros esse superius promisimus p. 1008.

Saeculo 14. Latsko, dux Moldaviae, e schismate ad Unionem cum Ecclesia catholica conversus, ab Urbano PP. V. obtinuit, ut catholicus Moldaviae Episcopus in *Ceretensi* oppido institueretur (Theiner, *Monumenta historica Hungariae*, t. 2., pp. 99—101).

tione arrogat: ita nullis in medium adductis rationibus, verborum officiis nullis, ut non velis remisque adversaretur, adduci se passus est. Spe itaque praeter spem omni praecisa (Episcopus enim longius in Polonia aberat, quam ut ad ejus opem confugi posset) dum tristes domi complicatis manibus considerent, aliam Deus rei bene gerendae occasionem obtulit, haud dubie magno hungaricae genti futuram solatio, ni et hanc evertisset unius hominis invidentia. Pervenerant Jassios ex Koczimensi ditione miles alter, alter agricola, uterque hungari. Intellecta gentilium sacerdotum praesentia, adeo veluti coelitus missos accurrere illico, Sztoicim, Koczimensis provinciae pagum dicere, trecentis minimum iisdemque adultioribus insessum Hungaris, aegre plerosque catholicorum sustinere nomen, brutorum animantium instar absque sacris, sine sacrorum, quippe qui nulli inter ipsos essent, curatoribus emori, orare, obtestari se Patres, hoc animorum praesidio, ut ne diutius se destitutos velint. Suapte proni, moti insuper orantium lacrymis diem, quantum in se erat, profectioni destinant.

Veriti subinde, ne novas in difficultates se induant, exquirere de iis solliciti, nullumne ergo in tota late vicinia sacrorum curionem nossent, ad quem in salutis suae negotiis adire consueverint? Negantibus ullum aliquem esse, instare nostri: quid igitur missionarii de Propaganda? Num hi saltem opis ferendae causa frequenter ad ipsos inviserent? Et hoc inficiantibus, post paulo vera dixisse patuit, quando ipsummet Vicarium palam fateri non puduit, se nec auribus quidem accepisse unquam, degere ibidem catholicos. Illo itaque iter aggredi deliberatum sociis erat et quam possent, extreme periclitantibus opem ferre.

---

cui et Gregorius PP. XI. omnium istius regionis catholicorum curam expresse commissam voluit (Raynald. ad an. 1372). — Apud Le Quien, *Or. christ.*, t. 3., pp. 1119—1120, seriem Episcoporum Ceretensium, qui et Moldaviensium appellatione veniunt, claudit Thomas de Zagrodino, Ord. Praed., ad eam sedem ab Alexandro PP. VI. promotus die 20. Septemb. an. 1497. Exinde ecclesiam hanc usque ad tempora Gregorii PP. XIV. vacasse conjici potest ex literis Patris Warszewicki supra allatis p. 988. — Titulo Sedis episcopalis non ita multo post ab oppido Ceretino ad urbem Baccoviam sive Backow (ubi, sede vacante, Vicarii Apostolici residebant), a Clemente PP. VIII. translato, novus incepit ordo antistitum Moldaviensium, ab ecclesia Baccoviensi nuncupatorum. Ex iis octavus erat, qui hic memoratur, Raymundus Jesierski, patria Cracoviensis, Ord. Praed., die 23. Decemb. an. 1737 a Clemente PP. XII. Episcopus Baccoviae renuntiatus. — Haud obscurum igitur est, catholico Moldaviae antistiti Bernardo Quirini, ritus latini Episcopo, perperam apud Hurmuzaki sedem Argensem assignari (heic p. 1008). Quae ejus tituli extat dioecesis rumena *(eparchi'a s. episcopii a Argesiului)*, et ritum graecum sequitur et ab Ecclesia catholica aliena est. Cfr. Baritiu, *Observatoriulu*, 1880, N. 53., p. 211.

Sed eu furorem plusquam tribunitium! Quum res in eo jam esset, ut se in viam darent, minitabundus advolat illaudatae missionis Superior; vetat Koczimensis territorii fines ingredi; Sztoicensem populum suis Pontificia auctoritate curis commissum esse. Mirari primo nostri, deinde qua licuit postulare modestia, si quid in reliquas extra Moldaviam turcicas ditiones juris haberet, ut ne gravaretur palam facere. Commotior ille ad id nullo se pacto teneri, non parituris Pontificium fulmen ostendere. Contra nostri inhaerere principiis: probe quidem constare sibi, quatenus quum per privatas leges, tum Pontificia jura in lucrandis Deo animis progredi ubivis terrarum possent; cujusnam vero auctoritate is se intempestive offerret, quominus tot laborantium animarum saluti succurrere liceat, quoniam neque usu, neque ratione proborum ulli alicui cognitum, merito desiderari, ut si possit, clarum edoceat. Hic enimvero quum ad veri confessionem verba deficerent, furere tribunus novus, e conspectu evolare in aedem sacram, et ad collectum aere campano populum, dum rem divinam facit derepente conversus, temere conceptis verbis, sacrorum communione nostris, ut consceleratis, contaminatisque interdicere, ad praedictum pagum apostolicae functionis obtentu, si pedem Jassiis moverint, formulamque ad templi valvas affigere.

Pupugit, ut fit, res inopinata Patres, et hoc acerbius dolere debuit, quod indecoro programmate notatos, se cernerent die d. Joanni Francisco Regis sacra, quae in Dominicam incidit; et ut aequissimo animo tulerint, non omisere tamen commonere hominem, de ferocia remittere velit, et si non retractare iniquam sententiam, certe subducere imprudentium oculis. Amota charta, sed principis jussu, factique temeritas adeo nihil sociorum existimationi obfuit, ut hanc etiam auxerit. Fremere certe catholici; specioso missionariorum nomine indignos dicere, objectaque religione severissimam supremi judicis vindictam denunciare; quippe quorum praepostera aemulatione atque invidia tot interim animabus misere pereundum sit. Nec dissimulanter rem ferre schismatici, non tam sociorum gratia concitati, quamvis pluris hos semper prae caeteris Religiosis facerent: quam quod tantum tribuebant principis sapientiae, ut firmiter persuasum haberent, in nostris non nisi probos omnino doctosque viros abs se excitos fuisse.

Princeps et ipse commoveri intimis sensibus, simul atque ab aulicis rem, ut gesta erat, edoctus est; accire confestim cum asseclis suis Vicarium, omnesque ceu violatae auctoritatis suae reos asperrimis verbis perstringere; simul a nostris, qui satisfieri pro injuria sibi velint, exposcere. Respondentibus cassum alioqui fulmen fuisse, nec ut streperetur ulterius, operae pretium fore. Demiratus patientiam princeps, equidem ait, sic lacessiti, similiter haud ignoscerent vobis hi monachi. Post paulo quum ex illo etiam, quem a libellis habet, cognosceret, Patres domi quietos agere, perstare in sententia, nec ullum velle inju-

riarum vindicem, in Archiepiscopum quemdam forte praesentem torvum intuens ait: quam vellem ad horum exemplum vestri quoque mores essent compositi, qui levissimis injuriis appetiti, continuo ad turcicum tribunal recurritis, nec ante querelarum finem facitis, quam Episcopos aeque ac Patriarchas gradu suo dejectos cernitis.

Et vero absque nostrorum iteratis precibus fuisset magnopere dubitatum, an pro eximia alias in Romanam Sedem reverentia sua, se continuisset, ne in missionarios illos gravius animadverteret; aderant etiamnum, quos supra laudavi, bini Sztoicenses hungari, queis ut eventus, votis suis eo usque contrarius, amarissimas excivit lacrymas: ita collacrymantibus sociis acerbissime doluit, male praerepta hac occasione tot animas unius hominis malevolentia in certissimum salutis discrimen adductum iri. Verum acta re malum patienter ferendum fuit, in tollendo nullum ultra superabat remedium. Neque tamen, apostolicis licet functionibus viae omnes interclusae fuerint, iter longe molestissimum suo fructu caruisset, si modo non et ipse princeps a Patrum reditu decessisset provincia[1]), ut qui Jassiis, principe Moldaviae urbe, et juventuti aperiri ludum litterarium, et divinarum legum volumina Valachico idiomate in typographeo nostro academico aere suo recudi ardenter admodum desiderabat, unde quanta in rem catholicam dimanasset utilitas, facilis conjectura est. (B. P. V. 12137.)

Addit Valentinus Kacskovics, in mscr. supra jam laudato p. 641: „Expeditio haec multos in Provincia juniores stimulabat ad missiones per Moldaviam, Valachiam, Bessarabiam. Hos inter P. Jabroczky, ut recordor, origine Transilvanus, non Hungarus, qui juvenis presbyter eo se resolvit ad missiones, sed adhuc in Transilvania mortuus est“ (Cfr. supra pp. 609–610). — Quoad caetera hujus expeditionis fata P. Valentinus lectorem delegat ad Joannem Molnár, jun. *Magyar Könyvház*, t. 3., p. 73.

Ex relatione mscr. earundem missionum an. 1746.

Dum haec in missione Szent Katolna aguntur, judex Bakoensis, vir inter suos honoratus, cum sociis quinque legatus a catholicis Ungaris in Moldavia degentibus ad missionarios destinatus advenit in mandatis habens, ut missionem apostolicam, cujus desiderio jam in prima statione Somlyoviensi erant incensi, quibus posset rationibus, in Moldaviam ad excolendos Ungaros deduceret. Multis ille in rem suam egit cum Patribus. Proposuit primum, male a rebus ad animum spectantibus comparatos esse Catholicos; nam quamquam non desint mis-

[1]) Sultani potestate in Valachiam reductus priorique suo principali throno tertia, sed non ultima vice collocatus; principatu quippe iterum privatus 1748, non ita multo post solium quarto conscendit, quamvis nec hac vice diu in eo permansurus; a. 1761 enim ultimo exauctoratus CPolim concessit ibique mox diem supremum obiit.

sionarii, eos tamen linguae regionis ignaros esse penitus; si commissa pro sacro poenitentiae tribunali expianda sint, id sibi agendum esse per interpretem; carere se praeterea dictionibus sacris, quibus avidam audiendi verbi divini famem expleant; beneficio sibi vertere singulari, si quem reperiant, qui lectione libri cujuspiam pii diebus solemnioribus populum Moldavicum recreet; nec semper apud se vel ad aras sacra perpetrari; deesse, qui aetatem seniorem rudimentis doctrinae christianae instituant; esse plures e Moldavis, qui proles suas sacro fonte tingendos tradere vereantur Patribus Italis: argumento esse puellam a Moldavia ad baptismum a matre allatam (quam digito praesentem indicabat) jam biennio integro sacri lavacri gratiam praestolantem; rogare se igitur majorem in modum, misereret missionarios populi Moldavici; darent aliquid suis suorumque desideriis, precibus, lacrymis, et apostolica sua missione afflictorum animos recrearent. Si quid impedimenti objiciendum metuerent Patres, daturum se cum suis operam, ut impetrata a Principe venia obices omnes tollantur objiciendi fors a missionariis Moldavicis. — Movit viri hujus genibus Patrum affusi oratio, Patres ut non erubescerent ejusdem sociorumque lacrymis suas admiscere; memoria tamen repetentes similem expeditionem fratrum illorum machinationibus optato eventu caruisse, rem pertentare hoc tempore noluerunt, dum firmioribus Roma praesidiis munita missio Moldaviam subire posset. Unde spe redituraе in terram illam missionis illis facta, legatos quinque dierum spatio missioni praesentes dimiserunt abluta prius a missionario puella illa bienni sacro baptismatis fonte, adjecto necessario parenti puellae et reliquis documento, facta adhortatione, ne proles natas, vano illo metu perculsi, baptismi gratia tanto tempore privatas velint deinceps, sed prima quavis occasione sistant parochis, a quorum uti probitate, ita nec linguae regionis peritia penderet vera tanti sacramenti administratio. (B. P. V. 12140.)

Ad pag. 564. — Inclyta Academia Rumena documenta ad rebellionem Horjanam spectantia ex variis tabulariis bibliothecisque Hungariae et Transilvaniae curavit diligenter colligenda studio atque opera clarissimi Domini Nicolai Densusianu, qui ea cum multis aliis ad historiam patriam pertinentibus monumentis literariis (numero 785, tomis 38 comprehensa, non ita pridem amplissimo manuscriptorum thesauro bibliothecae academicae intulit, exinde tempore suo in lucem publicam emittenda.

Qua de re dum lectorem, rerum Rumenorum cupidum, ad periodicam Actorum academicorum Collectionem relegamus[1]), tacitos praeterire non possumus gravissimos illos errores, per quos clarissimus vir

[1]) Analele Academiei Române. Seria II. — Tomulu II. — Sedintele ordinare din 1879—1880, si sesiunea generala a anului 1880. — Sectiunea I. partea administrativa si desbaterile. — Bucuresci, 1880.

identidem labitur pp. 114—115, ut, quum ignoratione documentorum scribit, *metropoliam Rumenorum in synodo anni 1698 dogma catholicum nondum acceptasse*[1]). Verum iste est levioribus ex erroribus unus, qui forte non animadversus praetermitti poterit.

Multo gravius est vitium, nullaque tegendum excusatione, quod pag. 115 in nota textui subjecta contrahit auctor. Ibi scilicet, quum falso dixisset, *mysterium* esse, quod valachicum Unionis schema, olim ab Athanasio propositum[2]), hodie reperiatur in Hevenesiana manuscriptorum collectione, hujus commenticii sui mysterii explicationem deinde quaesiturus, suam facere non veretur infandam illam calumniam, qua Georgius Sincai Societatem Jesu ceu manifestam furum raptorumque catervam traducit, impudenti criminatione insectatus Patres, quod *facinoroso*[3]) *suo more documenta ex alienis Archivis furto ablata Provinciali suo Hevenesi transmisissent, multis ipsius manuscriptis rapina et furto collectis magno multorum, praesertim Transilvanorum damno inserenda.* Qua intoleranda calumnia in explicandum confictum suum *mysterium* conversa, jam manifestum esse censet Densusianu, furaci Jesuitarum manui tribuendum esse, quod valachicum illud documentum nunc Budapestini in Patris Hevenesi mscr. collectione existat[4])

Ejusmodi sane est hoc scribendi probandique genus, ut intelligentem et a studio partium alienum lectorem ipsum sinamus integre de eo judicare.

Id tantum animadvertimus, intelligi omnino non posse, quomodo *mysterium* esse dicatur, quod Hevenesius documentum illud sit consecutus, et quidem mysterium adeo flagitiosa calumnia explanandum; Dnum. N. Densusianu enim latere non potuit, valachicum schema, quod initio fuerat ab Athanasio propositum, una cum latina Unionis et professionis fidei formula a synodo probata, quae eidem folio in altero latere inscripta est, *nec rapina, nec furto, nec ulla alia subreptitia alienatione*[5]) in manus Patris Hevenesi devenisse, sed vero eidem fuisse

---

[1]) Relege authenticas epistolas synodales, quas cum Actis repraesentavimus supra pp. 200—215.

[2]) Cfr. supra pp. 208—211.

[3]) „(Scrisòrea acéste, care trebuia sa remâna în originalu în archivulu vladicescu din Blaju), dupa reu obiceiulu loro o au furatu Iesuitii sî o au trimesu provincialului loru lui Hevenesi, carele o a legatu între scrisorile sale cele multe, cari totu cu rapirea sî cu furtisiagulu le au adunatu spre marea paguba multora, dar mai virtosu a Ardeleniloru." (Sincai, *Chronicei*, an. 1711).

[4]) Dar cum a ajunsu sî cum a ramasu actulu acesta in posesiunea lui Hevenesi? O lumina in privinti'a acestu misteru aflamu in Sincai, . . . *Chronicei*, 1711.

[5]) Duobus vocabulis *rapirea* et *furtisiagulu* a Sincai adhibitis auctor de suo adjecit tertium eumque significantem terminum *sustragarea*, disputationem suam ita concludens: Hevenesi a reposatu la a 1715, asia dar *sustragarea* se intimplase în anii cei d'intâiu ai unirii.

immediate ac directe ab ipsa Rumenorum synodo anni 1698 solemniter transmissum, cum Cardinali Kollonichio communicandum[1]). Literas ejus rei testes clarissimus vir, qui ab Academia rumena jussus erat bibliothecas et tabularia Hungariae diligenter perscrutari, pluribus in locis invenire debuit; ac primo quidem in A. Pr. St. N. 338. — orig. — in forma archetypa, authentico metropoliae sigillo munitas, unde et nos exemplar manu propria descriptum superius exhibuimus p. 213; deinde Budapestini in clara et lectu facili copia illius bibliothecae, in qua ipsum Dnum. Densusianu mandati Academiae exequendi causa versatum esse, ex ejusdem relatione comperimus, scilicet B. U. B.-Kpr. t. 40., p. 363; quin et easdem literas ex utroque illo fonte plus semel jam typis fuisse vulgatas, cum aliis eruditis vir doctissimus merito censetur scire: ex indicato archetypo A. Pr. St. quidem, Oenipponte in Tiroli, in Actis literariis: *Zeitschrift für kath. Theologie*, t. 4., pp 581—582; ex citato transumpto Budapestinensi autem, Colocsae in Hungaria, in opere collectitio: *Literae authenticae exhibentes origines scholarum Hungariae*, fasc. 2., p. 300.

Tam testatissima, tam *mysterii* omnis expertissima, tam a quavis vel levissima furti fraudisve suspicione alienissima est via, qua P. Hevenesi in possessionem illius documenti pervenit!

Quae dum in opusculum clmi. Dni. Densusianu, quod in Actis academicis reperitur vulgatum, animadvertimus, nihil per ea contra ipsam inclytam Academiam dictum volumus; Academia enim ab omni studio et ira vacua et, quemadmodum doctam literatorum virorum societatem decet, extra partes litigantes posita, commentarios de rebus

---

[1]) Synodus anni 1698 Acta misit Patri Hevenesi, non ut Provinciali Societatis Jesu (eo tempore enim Provincialis non erat), sed et consiliario et confessario Cardinalis (cfr. supra pp. 4, 8—9), qui scilicet medium se interponeret ipsisque Rumenis ea, qua apud Eminentissimum Primatem valebat, auctoritate desiderata privilegia conciliaret. Hevenesius non solum praesentibus eorum votis cumulate satisfecit, sed et verae eorundem historiae aliquando incorrupte conscribendae prospecturus in futurum, ac quantum posset in antecessum jam serviturus, documenta ex Transilvania accepta collectioni suae integra inseruit, in bibliothecam Tyrnaviensem inferenda, unde, ubi opus aut libitum fuisset, in historicorum usum facile extraherentur. Soluto Ordine Societatis Jesu, juxta genuinam Hevenesii mentem Budapestinum sunt translata, ubi jam publico omnium, qui historiam colunt, usui patent. Unde fieri nunquam poterit, ut Pater Hevenesi etiam apud nobilem Rumenorum nationem ab intelligente et grata posteritate immortales laudes non ferat, quod documenta ista cum innumeris aliis monumentis adeo diligenter atque incorrupte memoriae prodiderit, iis ex studiosis Rumenis in omne aevum servitura, qui in historicis nationis suae antiquitatibus cognoscendis sunt versaturi. Sed de praestantia ejusdem collectionis Hevenesianae recolesis, quae sub initium operis animadvertimus pp. 9—10.

scientificis agentes sibi oblatos jure merito in forma extensa Actis suis inserit, omni judicio de eorundem valore experto lectori relicto: quemadmodum in nostrae hujus scriptionis cursu jam plus semel vidimus ab eadem factum, v. g., in vulgandis operibus scriptorum Hurmuzaki[1]), Papiu, Marienescu[2]) et Bianu[3]).

Ad pag. 645. — Unde potissimum venerit, ut Georgius Sincai circa res abolitae Societatis Jesu adeo foede erraverit, aliosque scriptores in tam testatissimos errores induxerit?

Quamvis Georgii Sincai ex scholis Societatis Jesu propriae culpae causa facta dimissio aculeum in ejus animo reliquit[4]), eum tamen non adeo illiberalem ac sordidum fuisse credimus, ut malevolentissimas illas obtrectationes adversus Patres S. J. turpi ultionis exigendae consilio sciens conscripserit; verum id potius, maximam partem saltem, censemus tribuendum manifestae rerum Societatis Jesu ignorantiae, qua plus quam credi dicive potest, laborasse deprehenditur. Monstrosum hujus inscitiae exemplum affert Papiu Ilarianu in ejus Vita, eadem hac pag. 645 citata, ubi Sincai notissimum libellum contumeliosum, ab hostibus Societatis Jesu sub titulo *Monita secreta* in Ordinis injuriam factum, suo tempore nondum fuisse typis vulgatum, *sed manu dumtaxat descriptum* refert[5]); quum tamen notissimum eruditis sit, pro-

---

[1]) Supra ll. 2. et 3. passim.

[2]) De utroque hoc auctore cfr. supra p. 645.

[3]) Cfr. supra p. 664.

[4]) Cfr. eadem hac citata pagina 645.

[5]) Papiu Ilarianu ipsa auctoris verba sistit in *Annalile cit.*, t. 2., p. 33., et quidem ex *Chron.* a. 1604. Ibi Georgius Sincai calumniosi libelli „*Monita secreta Societatis Jesu*" caput 12., quod praeter alia agit *de delectu in admittendis habendo*, proponit, ut scilicet ex probroso illo mendacio, tanquam ex authentico fonte, genuina indoles Ordinis Jesuitarum noscatur; falsoque textu ementiti „*moniti secreti*" exhibito subdere talia non dubitat: *Nici e minciuna acést-a, ca-ci o-am cetitu acést-a in regulele loru celle ascunse si numai cu mân'a scrisse, care eu insumi le-am datu din porunc'a cardinalului Stefanu Borgia, se le lege in cordovanu rossiu intr'auritu, cându eram bibliotecariu in collegiulu* de propaganda fide *din Roma.* — Et ista quidem ex vano ac fallaci textu auctoris. De proprio autem est, quod Papiu Ilarianu, notae jam calumniae de documentis a Jesuitis furta ablatis ibidem afferendae κακηγόρως praemittit: *Intr' altu locu arréta reu obiceiulu Iesuitiloru de a furá acte publice, dicêndu:* „*Scrissóri'a* . . . (sequitur textus supra exhibitus p. 1031 ex *Chron.* a. 1711, cum eo, quod ibidem omissum est, inciso finali: . . . *(Ardeleniloru) de la carii donatii inca au rapitu Iesuitii, si pre multi au stricatu cu totulu, mai allessu dintre Românii nostri cari erá mai zaluzi intre ceialalti Ardeleni.*

brosum hoc scriptum fuisse omni aetate a Societatis Jesu inimicis ad ejus infamiam editum[1]). Van Aken non minus 41 editiones ante illud tempus variis in regionibus variisque linguis factas exhibet in critico commentario *La fable des „Monita secreta*[2])". — Quodsi cum omnibus bonis, laudabilium studiorum nationis Rumenae amicis, sincere dolemus, quod vir ingentibus in rem literariam Rumenorum meritis insignis[3]) opus suum, ea in parte, tam atris maculis foede deformaverit: adhuc vehementius id deploramus, quod ex seriis nostrae aetatis scriptoribus Rumenis sint, qui se Georgii Sincai erroribus inscientes decipi, de recta investigandae veritatis via inopinantes abduci, magnoque scientiae historicae damno imprudentes transversum agi patiantur.

---

[1]) A fide planę abhorret, quod Sincai in allato textu de Cardinali Stephano Borgia affirmat, eum scilicet *Monita secreta* in exemplari aliquo manuscripto posteritati servaturum Georgio Sincai mandasse, ut libellum bene compingendum curaret bibliothecae Collegii *de Propaganda fide* inferendum. Stephanus Borgia enim, qui eo tempore unus erat ex eruditissimis Consultoribus Congregationis Indicis, rerum suarum non adeo insciens erat, ut eum latere potuisset, calumniosum libellum toties jam typis editum, vel in ipsum catalogum librorum a Congregatione Indicis prohibitorum, non utique manu scriptorum, sed prelo excusorum atque in lucem publicam emissorum, expresse relatum inveniri.

[2]) Extat in Actis literariis *Précis historiques*, t. 30., pp. 261—284, 344—365, 432—446. Bruxelles, 1881.

[3]) Georgius Sincai adeo bene de re literaria meruit, ut cum duobus aliis sacerdotibus rumeno-catholicis, Petro Maioru et Samuele Klein, honorifico titulo *luciferi in firmamento rumenae literaturae* appelletur (trei luciferi pre firmamentulu litteraturei române), quemadmodum passim traditum accepimus in *Annalile* cit.

Caput IV.

Parerga ad librum IV.

Ad pag. 710. — Formula juramenti fidelitatis et professionis fidei Gabrielis Miakić, ex lingua slavinica in latinam versa. — Ex anno 1663.

Ego Gabriel Miakić, hieromonachus Ordinis s. Basilii, promitto et juro Deo Omnipotenti, beatae Virgini Mariae, beato Michaëli archangelo, omnibus Dei Sanctis et toti coelesti curiae: post haec nostro clementissimo principi, Romanorum imperatori et regi Hungariae Leopoldo, et successoribus ejusdem, quod velim constanter et fideliter facere et observare haec infra scripta:

Primo. Quod velim fidelis et obediens esse, inprimis Deo, et Sanctae Romanae Ecclesiae et illius Pontifici, SS. Patri Papae, quem ego agnosco et teneo caput, doctorem et pastorem omnium patriarcharum, et aliorum sacerdotum, ac totius Christianitatis. Quam fidelitatem et obedientiam promitto quoque nostro clementissimo principi, imperatoriae et regiae Majestati, veluti domino terrae, in qua permaneo et vitae meae corporales necessitates habeo.

Secundo. Illam nominationem, quam fecit ultimus Episcopus Valachorum, Sabbas Sztanislavich, ut ego post illum Episcopus seu vladica fiam et juxta hanc eandem nominationem calugerorum quoque et quorundam etiam de natione Valachica voyvodatuum, et nonnullorum aliorum de primoribus Valachorum electionem ad praefatum episcopatum — primo contra canones sacros, et concilia Nicaenum et Antiochenum, et alios a sanctis Romanis Pontificibus conditos canones et contra etiam libertatem, ac jura nostri clementissimi principis, regis Hungariae, factam annihilo, et semper nihilo tenebo, nec ea fulciri volo, ac si per nominationem dicti Sabbae Episcopi et electionem calugerorum et Valachorum, praefatum episcopatum acquirerem, sed totum me trado et resigno in gratiam et in manus nostri clementissimi imperatoris et regis, et agnosco, quod a nullo in episcopatum nominatus, declaratus et electus sim, quam a solo nostro clementissimo principe,

qui solus dumtaxat habet facultatem sub corona Hungariae Episcopos nominandi, declarandi et eligendi. Et ita salva sit anima mea, quod neminem, ita sicut Sabbas fecit, post mortem meam, qui Episcopus fieret, induere et nominare velim, quin imo calugeros et Valachos instruam et informabo, quod talis indictio fieri non possit et nullam habeat firmitatem.

Tertio. Promitto, quod inposterum neminem alium post Romanum Pontificem et istius Nuntium velim agnoscere et tenere meum spirituale caput, praeter Dnum. Archiepiscopum Strigoniensem, veluti primarium Hungariae metropolitam, seu patriarcham, sive primatem; deinde Dnum. Archiepiscopum Colocsensem, veluti meum proprium metropolitam et immediatum superiorem, Dno. vero Episcopo Zagrabiensi, in cujus dioecesi et episcopatu sedem fixam habeo, ex ejusdem bonis episcopalibus a piae memoriae Petro Domitrovich, Episcopo Zagrabiensi, juxta consensum et confirmationem Caesareae Majestatis, et Romani Pontificis Pauli V., dotatam, et cujus vicarius ac suffraganeus inter gr. r. populum seu nationem sum, honorem, veluti principali in dicta dioecesi Zagrabiensi meo, praesertim in functionibus curam animarum concernentibus, obedientiam in tantum promitto, in quantum indicant sacri canones et sanctiones apostolicae sanctorum Romanorum Pontificum, signanter Innocentii IV. constitutione 14, Pii IV. const. 74, Innocentii III. cap. quoniam, extra de officio ordinarii, Clementis VIII. const. 34, et dicti Pauli V., prout reperitur in literis confirmationalibus donationis Domitrovichianae, Simeoni Vrattanya, primo Episcopo Valachorum, datae.

Quarto. Remnicio patriarchae et metropolitae Pechkensi veluti schismatico ac sanctae Romanae Ecclesiae non-unito, et in omnibus, praeter fidem, Turcarum imperatori, Christianitatis hosti, subjecto, et promitto, quod praefato patriarchae posthac in nullo obedire velim, nec ejus mandationem seu commissionem acceptare, nec illum pro meo spirituali aut terrestri capite seu Superiore agnoscam, et nullam correspondentiam seu consilium per me ipsum, vel per alium quemcunque hominem, aut per literas vel alia quacunque via tam in spiritualibus quam temporalibus cum ipso habebo, nec ab illo confirmationem, consecrationem aut benedictionem in episcopatu petam, multo minus accipiam, prouti etiam nec ab ullo alio patriarcha, metropolita vel Episcopo graeci ritus, seu latini ritus, qui cum sancta Romana Ecclesia et Romano Pontifice unionem et communionem non habet; excommunicationes et anathemata ipsius non timebo, veluti ejus, qui nullam in me jurisdictionem et mandandi facultatem habet. Praeterea exarchas ipsius vel alios nuntios nec ad me ipsum in monasterium nec aliorsum absque licentia et permissione Suae Majestatis, vel aliorum ejusmodi licentiam concedendi a Sua Majestate facultatem habentium, recipiam, nec permittam, ut hic in Christianitate et Suae Majestatis terra seu ditionibus,

aliquam eleemosynam vel sub specie eleemosynae tributum praefato Pechkensi patriarchae et per illum Turcarum imperatori colligant, et in Turciam deportent; quin imo si intellexero et scivero, ejusmodi exacham venisse, Dnis. confiniorum praefectis et meis quoque spiritualibus Superioribus illum, et ipsum apud quem hospitabitur, revelabo. Nec meos calugeros, vel sacerdotes, aut alios quoscunque saeculares vel spirituales homines in Turciam mittam sine supra fata licentia, nec inde venientes calugeros ejusmodi, seu sacerdotes, recipiam: signanter, qui catholici non essent, h. e., cum sancta Romana Ecclesia uniti. Et si quis veniret qui se catholicum esse profiteretur, et Romanae Ecclesiae unitum, eum ad Episcopum Zagrabiensem mittam ad examen, priusquam ipsum recipiam in meum sacerdotem, aut calugerum, sive monachum.

Quinto. Promitto igitur, quod a sancto Romano Pontifice quam citissime episcopatus, in quem a Sua Majestate sum electus et nominatus, confirmationem petere et conari obtinere velim et ab illo graeco ritu consecrari, cui Sua Sanctitas dederit commissionem, cum s. Romana Ecclesia unionem et communionem habenti.

Sexto. Confessionem seu professionem sanctae orthodoxae catholicae seu Romanae fidei faciam, et universa quae in ea continentur, firma fide observabo, et alios calugeros ac sacerdotes graeci ritus, sicut et gentem mihi subditam, quam optime scivero et potero instruam, per me aliosque peritos; hanc autem professionem vel in manibus Archiepiscopi Colocsensis, vel juxta ejus commissionem, in manibus Episcopi Zagrabiensis paratus sum facere.

Septimo Functiones spirituales officii mei episcopalis fideliter et impigre conabor peragere, in saecularia vero et temporalia Valachorum et confiniorum negotia non me immittam, nec immiscebo, vel quacunque via intricabo et multo minus in ejusmodi saecularibus et confinialibus negotiis me caput et primipilum constituam, nec ulla via ad ejusmodi superioritatem consentiam aut accedam.

Ultimo. Si supra fata vel eorum aliqua infringerem, seu transgredi, vel adimplere non vellem, extunc non solum episcopatum, sed etiam caput et omnem Suae Majestatis gratiam ipso facto amittam. Super quo majoris firmitatis et fidei seu credulitatis causa, dedi has meas obligatorias manus mea subscriptione roboratas et sigilli mei impressione munitas. (B. U. B. - Kpr. t. 40, pp 376–377).

Ad pag. 711. — Ex annalibus scholasticis Zagrabiensibus sub Episcopo Martino Borković, clarissimo studiorum patrono.

Floruit et Zagrabiae scholastica juventus, quae numerum adaequavit quingentesimum nonagesimum octavum: e quo presbyteri erant septeni, clerici undeviceni, terni Comites, totidem Barones, e praecipua

nobilitate, centum omnino quadraginta unus. Philosophiae universae propositas sub iconibus assertiones cum laude sustinuerunt octoni. Amoenioris Palladis alumni, rhetores, poëtae, grammaticistae ac principistae in theatro cothurno erant spectabiles. . . .

Zagrabiae anno 1679 honores affectusque gratiosos, jam diu a Reverendissimo Domino Episcopo locali perceptos, atque etiamnum continuatos, merita gratitudine non compensare, sed agnoscere voluit Collegium, dum ei participationem gratiarum ac meritorum Societatis, ab Adm. R. P. Nostro Generali benevole impetratam, hoc anno s. nostri Protoparentis die devotione humillima contulit. Affectu singularissimae complacentiae, imo dulci lacrymarum in gaudio, visus est religiosissimus Maecenas sacrum hoc suscipere donum, quod miro laudum pretio adornavit multisque ideo fecit aestimatum. (B. P. V. 12076).

Ad pag. 736. — De varia significandi potestate, quam nomen *Valachus, vlah,* apud varios populos obtinet, late, ac more suo egregie, ultimus disputavit Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumenen in den Dalmatinischen Alpen und den Karpathen* pp. 3—6 (Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften, hist.-phil. Cl., Bd. 30. Wien. 1880).

Ad pag. 747. — De Bononiensi Collegio illyrico-hungarico[1]). — Literae Cardinalis a Kollonich ad Summum Pontificem.

Beatissime Pater.

Eminentissimus Cardinalis a Kollonich mense Augusto personaliter humillime supplicaverat Sanctitati Vestrae, quatenus alumnorum Collegii Illyrici, quasi a ducentis annis Bononiae fundati, postmodum a stae mem. Gregorio XIII. confirmati, ac supradictae civitati incorporati, ac ab eadem in parte a decimis, et gabellis eliberati, memoriale petens confirmationem, alias sibi consuetae, sed ante quadriennium Bononiensi Sede vacante, ob scrupulum acceptum ex Bulla fel. re. Urbani VIII. infra specificandae, interruptae ordinationis gratiae, semper fieri solitae ad praesentationem dimissoriae, eorundem alumnorum dioecesani Episcopi Zagrabiensis per supradicti Collegii Rectorem, virum in dignitate ecclesiastica constitutum, exhibendam Dno. Bononien. ordinario, vel illa Sede vacante, Dno. vicario. Alias dictum Memoriale a Sacra Congregatione Episcoporum et Regularium anno priori *lectum*[2]); dignaretur

[1]) De hoc instituto cfr. Moroni, *Dizionario*, t. 84., p. 246, et t. 105., p. 365.

[2]) Ex stilo Curiae Romanae formula responsionis *Lectum* significat, preces in Memoriali oblatas a S. Congregationis tribunali fuisse rejectas.

Sanctitas Vestra benigne committere revidendum Sacrae Congregationi Concilii, uti etam benignissime commisit. At huic Sacrae Congregationi Concilii inservientibus quibusdam, qui interfuerant priori Congregationi, praecitatum memoriale accepit sententiam minime speratam: sc. *observetur decretum Urbani VIII.*, quod incipit: *Secretis paternae providentiae* etc. prohibens, ne ab Episcopis Italiae ordinarentur ultramontani, nisi prius ipsorum dimissoriae essent recognitae ac subscriptae a Nuntio Apostolico earum partium, aut Collectoribus Apostolicis, vel ab Eminentissimo Vicario de Urbe. Et hoc totum in cautelam contra ultramontanos peregrinos vagabundos ac fugitivos quaerentes subreptitie ordinari.

Quare quum Alumni supradicti Collegii non sint peregrini, minus vagabundi aut fugitivi, sed concives ac dioecesani existimati civitatis Bononiensis ac pro talibus recognoscantur et habeantur ab illo Dno. Archiepiscopo ac Emo. Legato, utpote in eadem civitate habentes Collegium facile triginta personarum capax, teneantque fundos, agros, vineas, aliaque jura in eodem territorio uti supra; ipsique alumni in eadem civitate obligentur manere integro quadriennio, studereque Theologiae speculativae ac morali et Juri canonico. Et quum ex his ipsis nationibus hactenus, ac praecipue a sexaginta annis existente etiam, ac vigente supradicta Bulla Urbani VIII. consuetudine ordinationis constanter usi sint, sicut utuntur alumni Romae Collegii Germanici, Anglici, et Mediolani Helvetici, Firmi Illyrici. Denique ob similes rationes idem fel. re. Urbanus VIII. non obstante suprafata sua Bulla per aliam Bullam emanatam anno 1651, quae incipit *Zelus Domus Dei* etc. Collegio pariter Illyrico Laureti fundato contulit gratiosum ordinationis privilegium, ut alumni illi a Rectore Collegii cum vel sine dimissorio praesentati ordinario loci absque ulteriori inquisitione ad sacros etiam presbyteratus ordines promoveri possint, et actu promoventur.

Ideo Emus. Cardinalis a Kollonich iterato supplicat Sanctitati Vestrae pro simili ordinationis privilegio conferendo supradictis alumnis Bononiae constitutis, idipsum desiderante fieri Dno. Archiepiscopo loci. Sic enim praecitati alumni penes virtutem ac sapientiam, etiam sacris ordinibus ritibusque instructi, reddentur multo habiliores ac promptiores ad exequenda munera ecclesiastica, quam si sine sacerdotio evocarentur in deserta Illyricanae ecclesiae hactenus tantum vastatae, si non demolitae per ferum aprum, ottomanicam tyrannidem. Deus Sanctitatem Vestram etc. (B. U. B. p. 517).

Ad pag. 793. — De missionibus Croatiae et Slavoniae sub P. Andrea Horváth[1]).

... Nihil deerat capacissimae mentis et amplissimi ingenii viro, quin post emensa et magna commendatione palam propugnata omnium severiorum scientiarum arcana, ad eadem in celeberrimis Academiis explananda admoveretur, nisi arcana quadam vi impulsi moderatores multum bono communi decessurum credidissent, si eo zelo, ea prudentia, caritate et laborum tolerantia vir inter privatos parietes conderetur. — Igitur post traditam triennio philosophiam Zagrabiae solemnibus quatuor votis Societati anno 1694 adstrictum Essekinensi missioni superiorem dedere, quam ille provinciam turbatissimis illis temporibus tam prudenter ac feliciter annis pluribus gessit, ut et insignes in populo conversiones faceret, et rem insuper oeconomicam accessionibus sane magnis augeret. — Quumque apud Exmum. clarissimumque heroem Guidonem Starnbergium, praesidii tunc Essekinensis et universi Slavoniae regni praesidem, ob insignem, quam in P. Andrea suspiciebat virtutem cum praeclaro zelo prudentiaque conjunctam, multum gratia valere se cerneret, hac tam propensa viri tanti voluntate non ad sua commoda, sed ad unam Dei gloriam et animarum salutem usus, adeo pronum in sua vota herois animum habuit, ut, quidquid ab eo petere P. Andreas auderet, id omne prolixa ille benevolentia concederet. — Inde Rector Zagrabiae renuntiatus magnificas ibidem scholas erexit, et triennale officium cum incredibili nostrorum aeque ac exterorum satisfactione explevit. — Požegae deinde Superior datus, praeter animorum commoda, quibus die noctuque Pater optimus invigilavit, rem insuper familiarem iis accessionibus auxit, ut jam tum spes esset, domicilium illud reddita terris pace privilegiis Collegiorum donatum iri. — In eadem civitate sodalium sub titulo agonizantis Domini coetum collocavit, cujus sanctissimo ejus conatui quamvis fuerint, qui maximopere adversarentur, tamen a consilio ille, cujus eximios fructus animo praeceperat, deduci nunquam se passus est; et vero tanta nunc frequentia sacra tribunalia fervent Dominicis illis, quae in menses singulos communioni generali ex coetus hujus praescripto designantur, ut in diem alterum Patrum nostrorum retrahi sit necesse diligentiam. — Claudiopolitanae posthaec domui, et cunctis per Daciam missionibus nostris praeesse jussus in eo munere plures annos posuit, perpetua adversorum et calamitatum serie. ... (B. P. V. 12121).

---

[1]) Cfr. supra pp. 187—188.

Ad pag. 810. — *Doctor s. Evangelii*, *διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου*[1]), croat. *naučitelj sretoga Evangjelja*[2]), in monumentis ecclesiae graecae frequenter occurrit. De ejus officio, honore, privilegiis plura habet Goar. *Euchol.* p. 237, ubi eundem quoque discimus appellari et *ἑρμενέα*, *scripturae interpretem*, et *ῥήτορα τῆς ἐκκλησίας*. *oratorem ecclesiae*, *μεγίστην ἀεὶ ἔχοντα τιμήν*, *maximo semper honore cultum*, qui *τὸν ῥητορικὸν θρόνον*, *propriam oratoris sedem* teneat, et *τὸν εὐαγγελικὸν ὀκρίβαντα*. *evangelicum pulpitum* doctor conscendat.

Balsamone teste, ejusmodi

οἱ διδάσκαλοι δικαίῳ τοῦ πατριάρχου διδάσκουσι . . ., τὸ εὐθὺς μετὰ τοὺς ἄρχοντας ἵστασθαι, τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ. ὡς ἐκπροσωποῦντας αὐτῷ. Καὶ ἀκούομεν γὰρ τὸν πληροῦντα τὸν τοῦ ἀρχιερέως τόπον. . . .[3])

doctores patriarchico jure docent . . ., immediate post dignitates proximi sanctissimo patriarchae assident, tanquam ejus personam repraesentantes; et audimus doctorem, ceu locum pontificis gerentem. . . .

Conferri cum doctoris munere possunt, quae in jure Latinorum statuta sunt de doctore praebendato et canonico theologo titulo *de magistris* (V., 5.) et Conc. Trident., *sess. 5., c. 1. de reform.*

---

[1]) Dicitur etiam *κῆρυξ τοῦ εὐαγγελίου*, *praedicator Evangelii*, uti patet ex concilio CPolitano anni 1642; apud Harduin. t. 11., p. 177.

[2]) Ita Kanižlić in opere hic citato *Kamen etc.*, quod, testibus Pypin et Spasović propter stili elegantiam „*opus Ciceronianae eloquentiae*" dici meretur (*Geschichte der slavischen Literaturen . . . aus dem Russischen übertragen von Traugott Pech*, I., 255., Leipzig. Brockhaus 1880).

[3]) In can. 19. concil. Trull., apud Migne, Patr. gr., t. 137., pp. 577—580.

Caput V.

Parerga ad librum V.

Ad pag. 822. — Quanta cum sollicitudine per Georgium L
curatum sit, ut junior Hungariae clerus ad disciplinam Collegii
manici et Hungarici de Urbe informaretur, ex iis manifestum est,
in ordinando regimine Seminarii generalis[1]) servata voluit an.
Haec quia idonea sunt apostolico Primatis zelo illustrando nec p
obvia, ex Annalibus msc. anni 1650, pp. 47—48, huc adscripsi
proposito nostro alienum non fuerit:

Notata Collegii generalis cleri Ungariae.

A compluribus annis, sed vel maxime a temporibus bonae mem
Cardinalis Francisci Forgách, Archiepiscopi Strigoniensis, in al
synodis nationalibus strenue actum fuit, ut juxta decreta concilii
dentini regno huic apostolico per erectionem seminariorum et alu
tuum provideretur, sicuti et provisum aliquatenus erat, per partic
quaedam diversarum dioecesium seminaria, praesertim ab eodem
nale Forgách, Cardinale Pázmán, et aliis quibusdam Praelatis,
tandem anno 1648, mense Septembri in synodo nationali, quam I
Archiepiscopus Strigoniensis Georgius Lippay, regni Hungariae Pr
in hanc civitatem Tyrnaviensem indixerat[2]), et cui etiam ex n
Patribus cum R. P. Provinciali decem omnino intererant[3]), un

[1]) De synodali hujus Seminarii fundatione conferri possunt, qu
Péterffy dat Katona, t. 32., pp. 566—576.

[2]) In Annalibus msc. Provinciae Austriae S. J. ad an. 1648 et
inter actus Synodi praeparatorios nominatim refertur p. 51.
*Georgius Lippay, regni Primas, ad synodi nationalis, cleri te
Corona Ungarica existenti indictae, difficultates melius et
discutiendas recollectionem instituit in Tyrnaviensi Societatis
Collegio diebus septem, solo famulitio necessario apud se relict*

[3]) „Ad hanc synodum honorificentissimis literis more aliorum P
torum invitati sunt Rectores et alii Superiores Societatis Je
Ungaria existentes, qui bona aliqua titulum praelaturae refe
Collegio suo applicata possident, admissique ad conventum pub
una cum P. Provinciali ac aliis duobus e Societate theologis."
Annales msc. ad an. 1648, cit. p. 51.

omnium Praelatorum consensu conclusum est, ut hoc Collegium seu Seminarium generale per Illmum. Archiepiscopum Strigoniensem in hac eadem civitate sub titulo Patronae Hungariae erigeretur, et omnimode gubernationi ac administrationi Societatis traderetur, et in eo alumni pro universo regno, et pro omnibus dioecesibus alerentur et educarentur. Pro cujus collegii fundatione synodaliter impetrata est a Sua Majestate praepositura Veteris Budae cum omnibus fructibus rerum. Applicatae etiam minores aliae fundationes. Item triginta quinque millia florenorum pecunia Losiana, ac alia non pauca subsidia e bonis mobilibus defunctorum regni Praelatorum congregata. Ac deinceps etiam commoda empta domus, in usum ejusdem Collegii, atque ab omni jure civili parato aere emancipata, huic Collegio in perpetuum assignata est Quo autem utilius et ad disciplinam ecclesiasticam accommodatius juvenes in hoc collegio educandi formari possint, requisitus est synodaliter A. R. P. N. Vincentius Caraffa, ut hujus Collegii novi gubernationem, quod quidem in hac patria Societati commissorum alumnatuum primum est, in se ac suos susciperet, idque per omnia ad normam ac rationem alumnorum Collegii Germanici et Hungarici in Urbe. Admisit Pater noster haec omnia, sed aegre, omnesque leges, constitutiones ac regulas Collegii Germanici adscribi et transmitti curavit.

Quibus transmissis, et literis fundationis Collegii hujus generalis per Archiepiscopum Strigoniensem in ipso festo sancti Patris nostri an. 1649 ad manus superiorum Societatis traditis, eadem die recepti sunt juvenes sex, non tamen habitu clericali prius induti, nisi peracto novitiatu juxta formam Collegii Germanici in Urbe Ipsa autem die, qua primum induti sunt, ipsemet Archiepiscopus praesente universo capitulo Strigoniensi et aliis proceribus, in ecclesia Societatis sacrum solemne decantavit, sub quo alumni novi, ex ejusdem Archiepiscopi manu sacram synaxim sumpserunt, non cum modica admiratione populi ob formam novam clericorum hactenus in hac patria nunquam visorum Prandium solemne idem Archiepiscopus Strigoniensis exhibuit in novo hoc Collegio, cui intererant Episcopi complures, cum capitulo Strigoniensi, cum senatu et nonnullis comitibus, baronibus, nobilibus, quibus a prandio exhibita scenice figurata Judith cum bono successu.

Numerus alumnorum necdum excessit vicenarium; excessisset et tricenarium, si omnes qui recepti hactenus erant in Collegio, retenti fuissent; sed exeundum nonnullis erat, tum ob necessitatem parochiarum, tum ob alias causas Superioribus probatas. Porro ut delectus juvenum habeatur, ad Superiores omnium domiciliorum Societatis in hoc regno est transmissa formula examinis, juxta quod ad normam alumnorum Collegii Germanici debent prius examinari et approbari, qui ad hoc Collegium recipi et in eo formari cupierint.

Quemadmodum autem domi seu in Collegio singulis diebus certis temporibus exercentur alumni hujus Collegii in musica et caeremoniis

ecclesiasticis, ita diebus dominicis et festis exercentur publice in ecclesia Societatis nostrae, per omnia ritum et formam caeremoniarum Collegii Germanici in Urbe imitantes, non absque populi aedificatione et solatio. Hi juvenes clerici non minus in literis quam virtute hactenus caeteris praeluxere. Quorum bona institutione spes est, suo tempore non exiguum fructum in universam hujus regni ecclesiam emanaturum. Duo ex ipsis cum dispensatione Patroni diversos Ordines religiosos amplexi, unus d. Francisci, s. Pauli primi eremitae alter. Duo sacris presbyteratus ordinibus initiati et ad suos Patronos remissi. Sunt in hoc Collegio etiam juvenes religiosi, sed habitu et caeteris mutatis per omnia alumnis similes. (B. P. V. 12220).

Ad pag. 853. — De missione castrensi Provinciae Bohemiae S. J., praesertim in Hungaria superiore.

Ut apostolica missionariorum vita uno veluti in conspectu videatur, pauca fragmenta tantum, ex *Annalibus missionis castrensis Provinciae Bohemiae* S. J. selecta, hic damus. Plura, ubi lubitum fuerit, ex ipsis codicibus msc. B.P.V. hauriri poterunt.

Ad an. 1685. — Duodenarius e Provincia Bohemiae missionariorum (quibus tertius decimus sub anni occasum accessit) numerus Martem Caesareum in Ungariam secutus, ne fides pietasque viris, qui castra sequuntur, deesset, sedulo adlaboravit. Plerorumque valetudo morbis tentata; duo in caritatis victimam cecidere. — Prior *fuit P. Petrus Biessin*, perillustri eaque pervetusta Bohemorum equitum familia natus, vir a vocationis vel in pueritia amore, inter sacrificandum ardore, erga Superiores reverentia, in increpandis et extirpandis per castra vitiis zelo, in proximos, praesertim egentiores ac morbidos caritate publico elogio per Provinciam sparso celebratus: quum ter mille militum Buda reducum, variisque morbis infectorum paucos intra dies sacramentaliter absolvisset, tricenos ab haeresi ad castra orthodoxae fidei reduxisset, febri calida inter eos contracta, cecidit caritatis victima Olomucii 8. Februarii anni 1685. — Alter fuit *P. Henricus Pfeiffer* cujus religiosissime per complures annos inter nos variis in domiciliis transactae vitae synopsim per Provinciam propediem dabimus. — Prima ac princeps missionariorum castrensium cura fuit, res divinas sedulo accurare, festis ac dominicis diebus verba ad militem facere, preces matutinas ac vespertinas eodem milite alta voca subsequente, non sine brevi allocutione praeorare, ante conflictus et insultus ad christiane ac fortiter pro Deo et populo decertandum animare. Majoribus praesertim festis nostri missionarii officialibus fuere pretiosi, qui conscientias apud nostros exonerare efflictim postulavere. Festum Corporis Christi, frementibus nequidquam fidei nostrae hostibus solemnissimum reddidit missionariorum quisquam, ferculo eucharistico per

vicos Calvinisticos, applaudentibus undique militaribus cohortibus, tubarum, tibiarum aenearum ac bombardarum sonitu circumlato. Magna praeterea cura effecere missionarii iidem, ut scandala publica eliminarentur, odia mutua passim extinguerentur. Cum haereticis quoque, praedicantibus praecipue, concertatum saepius, non sine victoria et missionariorum commendatione. Complures eorum argumentis convicti ingenue fatebantur, se veritatem agnoscere quidem, sed nota jam impedimenta obstare, quo minus manus veritati darent. Praedicantium unus, quum palam ad absurda concedenda in forma adactus fuisset a nostro, a Seniore praedicante a mensa hospitum exesse jussus, biduano carcere, quod cum Jesuita disceptasset, postmodum multatus est. Alias palam iidem praedicantes ad disceptationem de rebus fidei cum nostris habendam ab officialibus invitati protestabantur, se nullo modo cum Jesuitis disceptare velle. . . . Ad fidem orthodoxam a variis haeresibus adducti 196: quos inter Marcus Luther, e Martini Lutheri prosapia, cum compluribus Illmis. personis. In nonnullis eorum mira Dei providentia eluxit. . . . Jacebat in via publica miles haereticus, cui cum morte luctanti, nec se defendere valenti, canes utrumque pedem cum manu dextera devoraverant. Transiens fortuito miserabile hominis compendium missionarius noster quaerit, quo statu anima esset corpore sic truncato, quove animo dolores ferret? Juste, reposuit miles; majora meruere juventutis meae delicta. Tum meliora cum orthodoxis credere edoctus, post triduum inter heroicos actus transactum, laetus ad Superos, ut sperare licet, abiit. Alius pro mortuo habitus et in sepulchrum pone illum paratum devolvendus, ubi semivivus missionarium nostrum adesse advertit, collectis viribus ab haeresi et peccatis absolvi petiit: quo impetrato, laetum ac hilarem se mori palam testatus est.

Nec spirituali solum, sed et temporali ope adjuti milites a nostris. Erogatae in egentiores copiosissimae eleemosynae, infirmi per tentoria sedulo visitati, in viis deficientes relevati, et ad hospitia promoti. Reis plurimis in ipso supplicii loco vita impetrata; quibus vero vita impetrari non potuit, ad christiane subeundum fatalem ictum dispositi. In ipsis insultibus et conflictibus cadentes expiati, et plurimi etiam sacro viatico ad caeterorum sacram invidiam refecti. Missionariorum unus centum sexaginta e ducis Bavariae subsidiario milite, ex febri calida mortuis, quum omnes sacramentis ultimis prius procurasset, etiam sepulturam in loco sacro a praedicante Calvinista extorsit. . . . (B. P. V. 11965).

An. 1686. — In secunda Hungariae metropolis Budae obsidione, instante conflictu ad diem decimum quartum Augusti, singulas legionis cohortes seria et gravi oratione animatos admonuit, atque ad poenitentiam dispositos absolvit missionarius noster, impertita insuper benedictione. Cujus efficaciam, re peracta, fugato caesoque hoste, grati

agnoverunt milites victores publicis acclamationibus missionario aggratulati: *Pater! Pater! Sancte nobis benedixisti! Agnoscimus divinam sanctae crucis, quam praetulisti, virtutem. Ecce! in ipsa aciei fronte, in ipso conflictus fervore, quasi in medio igne positi, non nisi duos e nobis amisimus, sua culpa extra ordines evagatos. Et vere! hic aliquid miri accidit, quando tot globorum millia, uno quasi momento, instar grandinis, ab hoste emissa, omnia super nostrorum capita laesis pauculis volaverunt!* — Neque inferior, neque debilior fuit verbis ac opere alter missionarius noster priore missionario, qui in actuali insultu, quum ob vim hostis retrocederent turmae militares verbo et exemplo ad progrediendum pusillanimes restituit, praelata effigie Christi crucifixi. Victores hoc duce ubi intra urbem existentes, toti pene in praedam sese effuderant, hoste nondum plene devicto, verum hinc inde intra murorum abdita latente, ad manifestum ingentis ex parte nostra perturbationis periculum praecavendum, efficaciter ab eodem missionario nostro e domibus evocati in ordinem reducebantur. Adeo felix, ab eventu maxime aestimatus, Christianorum armorum progressus primum fuit procuratus: per odia, in mutuam caedem et duellum eruptura inter officiales, bis nostro Sacerdote partes reconciliante, seposita et extincta; per fictum et mala fide simulatum matrimonium unum, citra contrahentium infamiam, verum legitimumque effectum; per schediasmata, per libellos magicos, scriptos duos, per impressum unum, quibus aut praeparari arma, et congelationes aut faciendae aut aperiendae docebantur, e manibus ereptos, combustosque: per Missas festis dominicisque diebus celebratas, et ab audientibus easdem reverenter frequentatas; per quotidianas ad vexillum orationes, per institutas alias comprecationes, ad quas parvuli etiam per munuscula dulciòria alliciebantur.

Hac industria vigilantiaque quum castrenses missionarii strenue operabantur opera spiritualia illa, ad efficaciorem effectum perduxerunt saepius per opera misericordiae corporalia, laesis, adustis, infirmis, debilibus, indigis exhibita. Vulneratis in ipso Urbis Budae assultu, intra moenia siti laborantibus, peneque deficientibus, potanda allata frigida, non sine evidenti afferentis sacerdotis periculo vitae. Simile vitae periculum subiit vice quadam ille missionarius noster, qui in obsidione eadem, propugnaculum ingressus ideo, quod majoris machinae bellicae globus in illud involasset; ubi ictu saucium deprehendit militem, consolans eum, vulnus flectendo quum obligaret missionarius, excussus iterato e majore machina globus, Samaritanum discerpsisset, nisi in opere caritatis humi flectenti, ictus incassum abiens, nihil omnino nocuisset: aggratulantibus salvam sacerdoti nostro salutem adstantibus proxime militibus heterodoxis. Laesi ad chirurgum deducti, in hospitali depositi, quum proprio sacerdote carerent, a nostro visitati, sacramentis refecti, opportuno solatio recreati. Consolatorem sauciorum militum,

intra loricas seu aprochas et circumvallationum lineas obsessae Budae, quia saepius primum cum gaudio conspexit unum de missionariis nostris Serenissimus Dux Lotharingiae Carolus functionibus sacerdotalibus ferventer desudantem, hunc eundem sacerdotem, cum ultimo Budae expugnatae felici assultu, intra urbem ipsam inter armatorum cuneos delatum, studiosius exploratum, ad se acciri fecit Dux Serenissimus, et gravius laesis Christianis, e vallis, ex urbe ipsa jam capta, comportatis, ultimum caritatis obsequium commisit impendendum; ut nimirum in constitutis jam praevie tribus hunc in usum curribus, dirigente nostro, ad suum quisque regimen, ordine ac modo optimo deveheretur. Quae expeditio caritativa usque ad concubiam noctem (utpote per maximum castrorum christianorum ordinem *primis*, vix non *triumphalibus* curribus ad Budam actis) fuit protracta.

Eadem religiosa caritas post prosperam Szegedini occupationem, in perfrigido rigidissimae hiemis praematurae itinere, ad hiberna marmarostana, ne pereuntibus multis plures virorum perirent, qui infirmitates ex diuturnis miseriarum laborumque conflictibus secum deferebant miseri, saepius opportune supplex facta fuit, ut saltem locellus tecto munitus, ubi igne foveri commodius liceret aegrorum defatigatorumque membra, si non corpora tota jam prope emortua impetraretur: quibus sublevandis per itinera militaria, equus proprius insidendus, cum adstantium admiratione, comitantium laude, fruentium commoditate, debilium levamine saepius concedebatur. Infirmis die noctuque sive de propria sive de alienis legionibus, impensa praeter obsequia spiritualia medicinis congruis, Theriaca praesertim Egrensi eleemosynaque subventum: qualem paratae pecuniae unus sacerdos noster dumtaxat distribuit florenorum Rhenensium centum quinquaginta summam suppeditatam a crumena propria, a ditiorum et honoratiorum munificentia ipsius etiam Serenissimi Lotharingiae Ducis liberalitate gratiosa; quae sola nonaginta facile florenos Rhenenses successive submisit, oblato recursu ad se, petendae stipis, confidentiore.

In hibernis non otiosa sed operosa quies praeplacuit castrensibus missionariis indefessis, ex quibus alius tempore hibernorum, scholam instruxit, ubi pueritia tum Christiana, tum Mahometana informaretur literis, ac pietate. Catechumeni quidem Mahometani profecerunt in tantum, ut Christianis essent exemplo, et instructoribus solatio, tum quia precationes christianas, tum ministerium ad sacrificium Missae edocti, capaces assequebantur. Unde Societatis nostrae, apud summos et infimos, maxime acatholicos, crevit existimatio. Alius in hibernis ad Mongácz, legioni, ad septem milliaria, per montana Poloniae vicina dispersae, saeviente plurimum rigore hiemali, nec sine vitae periculo, semel etiam proximo, ob clausum a rebellibus Hungaris transitum inservivit: tanta promptitudine et celeritate, ut quocunque vocaretur, quam primum adesse festinaret missionarius inter gentem convulsam

et dilaceratam, inter populum terribilem, velox angelus. Hibernorum eorundem tempore, in oppido Calvini dogmati plene caeterum addicto, percommodus quotidiano Catholicorum exercitio aptatus est locus, ut fabrica melior parum desideraretur; quum copiosus ad sacra quotidiana conventus, ad sacerrimas autem Paschatis ferias non dissimilis majoribus catholicorum oppidis, et poenitentium et divinae mensae accumbentium convivarum qui fuit affluxus, impedimenti nihil pateretur. Sive alterius iste, sive istius alter, missionarius noster, hibernans Szigethini in Mármaros, aemulatus sit charismata meliora, neuter egit perperam. Cultus divinus in Mármaros ita sensim ordinatus apparuit, ut copiosi imo plenique ex proprio aliisque regiminibus, milites (quibus proprii non deerant sacerdotes) apud sacerdotem nostrum purgandae regendaeque conscientiae causa, tum precum indies dicendarum, tum dictiuncularum dominicis festisque diebus audiendarum gratia, solatiose, studioseque accesserint. Ipse Illustrissimus ac Excellentissimus DD. Generalis Veterani, supremus commendans in Mármaros, intellecto semel iterumque ex aliis ordine et modo, quo divina a nostro peragerentur: haec in domicilio suo (solum enim Calvinistarum aut Ruthenorum templum hic adest) peragi aliquoties petiit, dimisso sacerdote proprio diebus festis ac dominicis, ad eadem divina apud vicinum officialem alium peragenda. Quum autem propter Domicellarum plerumque respectum, et propter loci angustias, omnes advenas simul capere insufficientes, singulis festis dominicisque diebus divina tardius peragi oporteret; tam sanctissimum Missae sacrificium, quam dictiunculae sacrae ac reliquae devotiones, repetebantur.

Tandem dubium esto (scripsit propria experientia dictus castrensis missionarius) *plusne operando an patiendo boni a castrensi missionario eveniat? Quia non parvae est aedificationis, ubique suis adesse, omnes militum incommoditates, aëris injurias, et pericula sustinere, eosdem verbo et exemplo solari, hortarique. Hoc nemo facile noverit, nisi expertus.* Huic suppar alius scripto testatus est: *Aerumnas, molestias, disgustus, quos sive ab injuriis aëris, sive unde demum accidentes ferre oportuit, dabunt olim annales aeternitatis.* In illis propagandae majoris Dei gloriae causa exantlati labores castrenses annotati, qui perenne stipendium olim assignabunt ipsum Deum; jam etiam humanum affectum, laudem, aestimationem, subsidia temporalia, promeruerunt.

Serenissimi Lotharingiae Ducis, odiosas forte, quia crebras, laude plenas, comparationes missionariorum Societatis, zelosorum, indefessorum e provincia Bohemiae, coram compluribus heroum, summis Generalium et officialium factas audivimus.

Idem Serenissimus Dux, in equo subsistens, cum toto suo heroum comitatu, devicta jam Buda, in exercitus divisione prope Tolnam ac Halassinum alloquio ultroneo, per bonam morulam, mentionem lauda-

bilem fecit viso nostro missionario, functionum sacerdotalium hactenus strenue praestitarum; et invitavit signanter ad subsecuturam expeditionem castrensem jam notum missionarium, in qua proinde adesse vellet, neque emanere; juxta Serenissimi Ducis desiderium Illustrissimo ac Excellentissimo Dno Dno. Generali Veterani, sibi ignoto ante hiberna in Mármaros, postquam innotuit Societatis nostrae missionarius, illius in tantum lucratus fuit affectum, ut quotidianum voluerit socium mensae; et absenti occupatove missionis obsequio in domum sacerdotis de mensa sua cibos fecerit adferri: contestatus non raro ultimum panis bolum (qualem quasi sumpturus foret ipsemet scissum proprio dein ori abstractum, manu palam protendens porrexit), si nihil suppeteret reliquum, libentissime, cum laudabilis, zelosae, fructuosae, amore dignissimae Societatis hominibus se divisurum: impios solum Deo, saluti propriae et alienae adversos, Societati adeo sanctae, adeo exemplari obloqui judicans et succenseri.

Tam bene sentiens de Societate nostra memoratus Excellentissimus Dnus. Dnus. Generalis, laudis illius, pene auctor videri potest, quam Societas cum hominibus suis obtinuit apud universos Szigethini in Mármaros incolas, e diversissimis sectis et haeresibus, maxime autem e Calvinistis conflatos, qui patienter, reverenter, libenter, confidenter in publicis et privatis congressibus, ad speciem saltem exteriorem, agentes publicis vocibus apud Excellentissimum Dnum. Dnum. Generalem Caesareum, atque apud Illustrissimum atque Magnificum Dominum, Principis Transilvaniae Ablegatum, Dominum vere praeclarum, ac ferventissime catholicum, saepissime contestabantur. *Mirari se magnopere, neque credere aut persuadere sibi potuisse unquam nisi ipsi vidissent, tales homines esse Jesuitas, de quibus abominanda prius inter suos et alios a prima aetate falso audivissent.* Ad pandendum erga missionarium Societatis benevolentiae affectum, congregati status ex montibus Carpathicis et vallibus Marmaticis, quanquam indole semibarbari, in publico tamen comitatus consessu, in gratuitum et gratiosum nostri sacerdotis adjumentum (quum pensiones nullae pro eo hic aliae penderentur) gradarium insignem, equellum moldavicum, proxime offerendum appromiserunt. Quod promissum per dominum Vice-Comitem suum sacerdoti perhumaniter intimari fecerunt: pro quo equello ipsemet praefatus Illustrissimus Transilvaniae Principis Ablegatus ephippium elegans, cum reliquis appertinentibus actu donavit. Nullus ambigat, quin obstricti a vera fide alienis Carpathicis et Marmaticis incolis, missionarii sincerum enatum sit votum: ut donatus hic equellus, sit ille apocalypticus *equus albus* (Apoc. c. 19. a. v. 11.), *super quem sedeat, qui vocatur fidelis et verax, et cum justitia judicat et pugnat: vestitus veste aspersa sanguine, et vocatur nomen ejus Verbum Dei. . .* (Ibid.)

An. 1687. — Evenit, ut, milite in stativa sua concedente, quidam legionem suam per morbum persequi non valeret, a comitibus viae depositus ac derelictus, nostrum Patrem accerseret, qui mox advolans, aegrum aegre animam trahentem refocillavit inque hospitium deductum rebus necessariis foveri procuravit: qua quidem cura effectum, ut recepta post dies paucos valetudine protestatus sit ille, vitam sibi hac eximia Societatis caritate donatam esse. . . . Pietatis fideique negotium egit ille missionarius qui primas inter curas habuit castrensis pueritiae educationem: in campestribus quidem profectionibus cum gregem cogendo ad precationes consuetas, in hibernis vero etiam ad ludum literarium, in quo cum literis religionem simul edoceretur. Numerus excrevit ad sexagesimum, non catholicorum solum, sed et heterodoxorum, cui ipse Luthero addictus praeco binos suos accenseri voluit filios; alii neophytos Mahumeto nuper ereptos. — Alius hibernorum tempore Debreczinii, amplissima in urbe Superioris Ungariae, hebdomada Sancta sepulchrum Domino morienti erexit. Confluxere ad illud non milites solum Legionis Gondolianae, sed et alii Calvini asseclae et graecae fidei Rasciani, curiositate ducti, quod uno abhinc saeculo, a quo Patres s. Francisci sectatores ex urbe exesse jussi sunt ab heterodoxis, simile pietatis illicium non vidissent. Alius ut cultum Dei Matris, Hungarorum Dominae, in exercitu promoveret, precationem ad D. Virginem sane piam, typis vulgatam in millenis exemplaribus inter suos et alienos dispersit milites. Alius ut defunctorum serviret honori, feretrum complicatile, quod una devehi posset, pannumque funebrem pretiosum fieri fecit, quibus non uni jam, etiam e majoribus, justa persoluta sunt majori cum pompa. (Ibid.)

An. 1688. — Ad nos quoque reducitur colonia, quam duxere sub Caesareo exercitu in Ungaria apud legionem potissimam Heisterianam et Kaisersteinianam duo missionarii nostri. Hi ab hibernis laborum suorum apostolicorum sumant principium: quibus durantibus quotidie fere ad diversarum legionum infirmos aliaque loca dissita ob defectum sacerdotis evocatis, indigentiis eorum non spiritualibus modo verum et corporalibus promptissima benevolentia succurrit caritas nostrorum. Juvit ad hanc plurimum eleemosyna pecuniaria (155 fl. Rhen.) a magnis et singularibus patronis gratiose provisum; tum maxime quum extra omnem praevisam spem obviis etiam seu in fossis obsidionalibus (acceptis vulneribus) seu alibi etiam occurrentibus et ingemiscentibus, saepius etiam pro ratione personarum earumque necessitatibus urgentibus haec sacra ejusmodi liberalis eleemosyna impenderetur.

Quae etiam occasionem nobilissimam saepius praestitit cum magno et notabili fructu ac efficacia, de rebus ad salutem aeternam cum iisdem agendi. Saepius commendata iisdem debita gratitudo ac memoria in piis precibus erga adeo benignos et in pauperes fideles milites

sollicitos patronos et cultores ejusmodi misericordiae et gratissimi subsidii, quae mixtas lacrymis gratissimas voces et mille remunerationum aeternarum apprecationes expressit: praesertim inter acatholicos confitentes fideliter, nunquam inter suos seu praedicantes seu officiales et majores alios suae sectae dominos quidpiam ejusmodi misericordiae et beneficentiae erga pauperes desolatos evenire, nec exhiberi. Haec caritas iis exhibita occasio fuit, ut 170 fidem orthodoxam sint amplexi. Ita quidem, ut aliquando etiam 17 et plures intra diem salubriter conversorum ejusmodi sint numerati; et id quidem felici praxi: quum videlicet ex praevia instructione cum uno habita, compluribus seu conversis seu nondum conversis sine omni ejusmodi differentiae respectu eleemosyna nihilominus prompto et gaudenti animo benevolentiaque impertiretur; occasionaliter ita percipientes informationem de rebus fidei: ut ultronee ipsi quoque recipi in numerum ita de salute proximi sollicitorum et benevolorum expeterent dicentes: impossibile sibi videri, ut non sit Deo beneplacens fides ac religio illa catholica, in qua tam singularis erga proximum caritas, sine omni vicissim sperata remuneratione et lucro exhiberetur. (Ibid.)

An. 1689. — . . . A nostro missionario Illmus. DD. Comes Philippus Antonius de Kollowrath, rapaci fluvio mersus, in ecclesia Valachica, ob defectum catholicae, est sepultus splendide, Episcopo ipso luminaria plurima pro sacrificio suppeditante. (Ibid.)

An. 1697. — Memorabilis venit Judaeoli cujusdam decem et sex annos nati ad fidem Christi conversio. Confitetur ille fructum esse recentis martyrii venerabilis memoriae parvuli Simonis Abeles, Pragae paucis abhinc annis occisi, cujus ille tunc temporis et coaetaneus fuit et contubernalis. Audita enim gloriosa illa solemnitate, qua exuviae dicti neo-martyris in templum Tainense inferebantur, abiit et ipse ad nostros Patres, ut de Christo instrueretur; verum a perfidis Judaeis dolose interceptus, reductus est ad parentes Jenikoviam, unde biennio ante Pragam ad ediscendas Hebraeorum literas missus fuerat, a quibus etsi blandissime exceptus, ita ut toto quadriennio nec ullum severioris oculi intuitum passus fuerit, conceptos tamen semel in Christum igniculos conservavit semper, qui anno hoc eruperunt in flammam, quando, relicta domo et cognatione sua praedivite, se adjunxit militibus e Bohemia contra barbaros moventibus assumpto apud Decurionem militarem servitio, quem miris precibus obtestabatur, ne se quantocunque aere promisso parentibus traderet. Repertus enim est subinde tabellio, qui auro solido conductus adolescentem a via retrahere parentibusque restituere tentavit, verum pessimus mercator, auditis ab adolescente verbis hujusmodi: „*Non estis honestus christianus neque Christo fidelis, si qualicunque pretio accepto me traditis Judaeis*", rediit Jenikoviam incomitatus. Tandem toties victor in Ungariam delatus, missionarium

castrensem adit, instructionem urget et obtinet; tota tamen aestate catechumenum agere de consilio permissus est, ut constantia probaretur. Tandem circa festum s. Michaëlis, imposito eidem s. Archangeli nomine, aquis salutaribus ablutus, vivit hodiedum constanti in Salvatorem suum Christum pietate. (B. P. V. 11967).

An. 1699. — Processio theophorica ab anno 1542 non visa, hoc anno institui coepta ... solemniter ad disposita debito ornatu altaria deducta est ... In ea primum Illmus. et Rmus. D. Armenorum Episcopus, a compluribus milliaribus huc advena, adstitibus tribus presbyteris, inter collucentia copiosa luminaria, venerabile Sacramentum detulit, pietatem catholicam demirantibus et depraedicantibus ipsa acatholicis. (B. P. V. 11968).

An. 1724. — Pro incremento cultus eucharistici Theophoro festo praeter morem solemnem ordinavit ad 4 a se adornata altaria processum. — Praemissa a missionario liturgia et nervosa ad fideles simul et infideles dictione, Munkácsiensis totiusque Mormatiae Episcopus Sanctissimum detulit, succollantibus fracta aetate praesulem sacerdotibus, quorum plures quam 60 adstiterunt. Graeci tametsi esset ritus Antistes, omnes tamen, directore missionario, Romanae ritu Ecclesiae cui unitus est, obiit functiones. Splendorem eximium addiderunt 40 de legione, qui, ductore equitum sub magistro pium ordinem cinxerunt. Admiratione suspensum tenuit nunquam visa solemnitas undantem Catholicorum variorumque sectariorum multitudinem. (B. P. V. 11973).

Ad pag. 907. — De principe Francisco (II.) Rákóczy in scholis Societatis Jesu educato.

Dispositionem a Sophia Báthori, Francisci avia, testamento factam executioni jam mandaturi Leopoldus imperator et Cardinalis a Kollonich, juvenem principem Convictui Collegioque S. J. Novaedomi in Bohemia literis ac moribus liberaliter instituendum tradiderunt anno 1688. Qui Collegii habenas inde a 25. Nov. 1686 regebat *P. Carolus Pržuhowsky*, magna integritatis, doctrinae, prudentiae, in Deum pietatis et in proximos caritatis laude florebat; eratque Cardinali dilectissimus ab aliis egregiis animi dotibus, tum ab eximia gubernandi arte commendatus. Qui regendo Convictui alumnorum sive Seminario praerat, P. Wenceslaus Zimmermann, vir fuit placidis moribus et amabilis ob conjunctam cum exactae disciplinae observantia suavitatem. *Amabat me tenerrime*, inquit Rákóczy, *et in usu latrunculorum horas recreationis delectans consumebat mecum;* sicque mox factum videmus, *ut nonnisi honestis delectaretur juvenis princeps, et vacaret conversationi magistrorum et Patrum, quam semper opportune et importune quaesitam a se fuisse* ipse testatum reliquit in suis *Confessio-*

nibus p. 22. Sed operae fuerit pretium, ex ipsis Annalibus msc. Collegii Novodomensis pauca quaedam adscribere, quae ad rem praesentem spectant.

An. 1688. — Gymnasium ingeniis, modestia, numero et nobilitate florentem educat juventutem, in qua eminet Illustrissimus Franciscus Leopoldus Rágóczy, Georgii Rágóczy aetate nostra Transylvaniae principis nepos ex filio Francisco. Redacto enim in potestatem Caesaris castro Mungátz, commissus est in tutelam Eminentissimo S. R. Ecclesiae Cardinali Leopoldo a Kollonitz, qui, voluntate Augustissimi Imperatoris curae Societatis, in hoc gymnasio, literis et pietate cum duobus comitibus a Kollonitz, nepotibus suis, instituendum tradidit; et ut plenius curae Societatis subesset, in Seminario nostro, ex voluntate Augustissimi illum collocavit, remotis a famulatu ipsius omnibus suae patriae hominibus, ut tanto solidius inter fideles Caesari vasallos divinam humanamque (verba sunt Caesaris) revereri addisceret Majestatem. (B. P. V. 11965.)

Ex istis apertae falsitatis convincuntur, quae Franciscus postmodum, animo turbulenta seditionis procella perturbato, comminiscitur[1]), id ea in re intendisse Caesarem ac Cardinalem, *ut ipse Societati Patrum Jesuitarum maturescente aetate adscriberetur: quatenus sorore sua Juliana moniali, se vero Jesuita facto domus Rákócziana extingueretur, et successionis beneficium in Patres Jesuitas redundaret*[2]). Id enim Caesar voluit, ut *Franciscus inter fideles vasallos divinam humanamque Majestatem solide revereri addisceret*, atque ita fidelis Caesaris vasallus et ipse evaderet.

De Francisco Rákóczy, optimarum artium studiis erudito authenticum extat testimonium in relatione ad Ludovicum XIV. regem Galliarum facta, in qua praeter alia haec leguntur[3]): „Le prince Rákóczi sçait beaucoup de choses et les sçait bien; il parle et écrit six langues: hongrois, latin, françois, italien, allemand et polonais. C'est un prince vertueux, laborieux, affable, généreux, bienfaisant; il est très-exact dans la pratique de la réligion."

---

[1]) Principis Francisci II. Rákóczy *Confessiones, et aspirationes principis christiani*, p. 26. — Budapestini, 1876.

[2]) Falso commento fidem tribuens scribit Horn: *Für seinen Zweck hatte der Hof im Cardinal Kollonics und in den Jesuiten das geeignetste Werkzeug gefunden. Kollonics ... suchte beide Kinder zur Ablegung des Klostergelübdes und zur Schenkung ihres sämmtlichen reichen Besitzthumes an den Jesuitenorden zu vermögen.* (*Franz Rákóczy* II., edit. 2., p. 61. Leipzig. 1861).

[3]) Rapport sur l'état des affaires des mécontents de Hongrie en 1705, apud cl. Fiedler, *Aktenstücke zur Geschichte Franz Rákóczy's*, t. 2., p. 465 (*Fontes rerum Austr.*, t. 17).

Testamentum, ex quo — ultimos animi sensus erga antiq suos magistros testaturus ac confirmaturus — Societati Jesu reli legatum mille librarum, princeps Franciscus Rákóczy ita conclud Deum conversus[1]): *Recipe hanc* (animam meam), *quando tibi plac in aeterna tabernacula tua. In Ecclesiae catholico-romanae fide, in qua me tua bonitas infinita nasci voluit, mori volo. quid illa docet, credo; quicquid illa rejicit, rejicio; rogoque t gratia digne recipiendi hujus Ecclesiae sacramenta, in pleno sensuum usu; rogo perseverantiae donum in agone meo, ut in tua moriar, et exspirans actum amoris tui eliciam. In* 27. *Oct.* 1732.

Notam jam ecclesiam Societatis Jesu Galatae sibi elegit pri Franciscus (II.) Rákóczy, in qua ejus cadaver secus tumulum Zeriniae[2]) sepeliretur, ut ita cum dilectissima matre sua Patribus dem Societatis Jesu, a qua olim fuerat ad rectam fidem atque bonos mores informatus, post mortem etiam sociatus, de piis eorum precibus operibusque participaret. Epitaphium etiamnum extat ibi verbis in hunc modum dispositis conscriptum[3]):

HIC REQVIESCIT FRANCISCVS
II. RAKOCZY DEI GRATIA ELE
CTVS TRANSYLVANIAE PRINC
EPS PARTIVM REGNI HVNGARI
AE DOMINVS ET SICVLORVM CO
MES, AETATIS SVAE XII.: A MATRE
AVVLSVS, MIRO DIVINAE PRO
VIDENTIAE ORDINE PER CARCE
RES, PER EXILIA, ET PER VARIA
VITAE DISCRIMINA DVCTVS; HIC
REQVIESCENTI MATRI PER
MORTEM REDDITVS; QVIETEM
QVAM VIVVS IGNORAVIT, IN DO
MINO REPERIT ANNO SALVTIS
MDCCXXXV OCTAVA APRI
LIS AETATIS SVAE LIX.

---

[1]) Cfr. Katona, t. 38., p. 740.
[2]) Cfr. supra pp. 965—966.
[3]) Exemplum accurate descriptum eximiae benevolentiae ejusdem Patris Filiti debemus, cui epitaphium Helenae Zeriniae accep referimus, quemadmodum grati animadvertimus l. c.

Ad pag. 914. — *Παράρτημα* ad universum ritus graeci clerum unitum pertinens ex anno 1790.

Memoriale cleri graeco-catholici[1])

apud generalem regni diaetam instantis, ut in canone ecclesiae orientalis, quo presbyter secundam ducens uxorem a sacro celebrando usque ad mortem prohibetur, in certis particularibus casibus, extraordinarie per Episcopos dispensari possit.

Inclytorum Statuum et Ordinum Generalis regni Diaeta, Dni. ac Patroni Benignissimi, Gratiosissimi!

Clerus graeci ritus catholicus instat, quatenus rigor ille canonis ecclesiae orientalis, quo presbyter secundam ducens uxorem usque ad mortem a sacro celebrando prohibetur, medio salutaris dispensationis per Sedem Apostolicam aut Episcopos ad determinatum tempus, uti ad unum annum, aut plus minusve restringatur sequentibus ex motivis:

1°. Matrimonium secundum presbyterorum ecclesiae orientalis, qui jam semel uxorati erant et quorum consortes mortuae sunt, de antiqua consuetudine in praxi retenta et a Sede Apostolica nunquam rejecta ut validum recognoscitur[2]), exceptis Italo-Graecis in Constitutione *Etsi pastoralis*, quorum matrimonia irritantur et invalidantur; verum haec constitutio non obligat alios Orientales (Antoine, *Tractatus de Ordine*).

2°. Quum presbyteris, quorum primae uxores mortuae sunt, saepius a Sede Apostolica et saepius per ipsos etiam Episcopos dispensatum sit in casibus particularibus, ut cum secunda uxore etiam licite sacrum celebrare valeant.

3°. Presbyterum secundo ducentem, quin sacrum celebret, nec votum ordini ab ecclesia adnexum, nec ordo, nec absque omni exceptione canon prohibere comprobatur.

---

[1]) Juxta Decretum ab Augustissima imperatrice ac regina ad Episcopum Csanadiensem Franciscum Antonium S. R. I. Comitem Engl de Wagrain emissum die 22. Julii 1773, Graeci cum Sede Apostolica conjuncti „*loco graeci ritus Uniti appellantur graeci ritus Catholici* seu *Graeco-catholici*, *et curiones omisso* poparum *nomine* parochi *vocantur*."

[2]) Ista non sine cautela sunt accipienda, quemadmodum ea probant, quae de jure matrimoniali ecclesiae orientalis habent Episcopus Papp-Szilágyi, *Enchiridion juris ecclesiae orientalis catholicae*, pp. 429—435; Patres Concilii provincialis primi Alba-Juliensis seu Fogarasiensis anni 1872, tit. 7., c. 5. *de secundis nuptiis clericorum in sacris ordinibus constitutorum*; et Animadversiones a S. Congregatione de Propaganda in idem hoc caput factae, quae ibidem in Appendice exhibentur pp. 286—294. — Recole etiam, quas Episcopus de Camillis ad Cardinalem a Kollonich dedit literas, superius relatas p. 859.

Non votum; nam nullum neque implicite supponitur in [illegible] ducente; ad votum enim requiritur libera electio; talem autem statu libere presbyter non eligit, sed potius timet. Non ordo; sequeretur enim, incompatibilitatem ordinis cum matrimonio esse juris divini, et ipse etiam ordo est. Sed nec canon absque exceptione; [illegible] canon vel maxime pro iis dictatur, qui praesumptuose sine sufficientibus motivis absque Episcopi dispensatione ducunt.

4°. Significationem Christum inter et Ecclesiam perfecte repraesentare potest presbyter etiam cum secunda uxore; nam primum matrimonium ac si nunquam fuisset dissolutum est; in secundo autem pariter ac in primo unicus est corporalis sponsus et una sponsa, uti Christus unicus sponsus et Ecclesia una sponsa. C. *de bigamis*[1]).

5°. Secundo ducere volentes incontinentes judicari haud possunt; adsunt enim fors proles derelictae, distractio domesticarum rerum, [illegible] socialis vita, quae tam anxium miserum presbyterum reddunt, ut [illegible] in puncto solus expertus verius judicare posset; unde si a sacro celebrando prohiberetur, non tam presbyter quam potius proles innocentes injuriantur, et praestaret nunquam ducere, quam uno alterove anno elapso coactive sine deliberatione ita manere; incontinentes vero sunt immundi fornicarii et adulteri, minime vero vitam piam conjugalem ducentes.

6°. Presbyter, qui secundam ducens uxorem a suo Episcopo ob solum matrimonium, licet presbyter adhibitis firmis motivis absolutionem irregularitati instet, a sacro celebrando prohibetur, putatur a rudi populo ipso indelebili charactere privari.

7°. Parit scandalum; nam ob gravia crimina ordinarie tantum per annum delinquens presbyter non celebrat; e contra si ducat, usque ad mortem a sacrificio peragendo, quod Angelos laetificat, vivos et mortuos juvat, abstinere debet. Quam dolorosum est, videre ejusmodi miserum presbyterum e numero suorum fratrum expunctum, a deliciis mensae Angelorum remotum ob matrimonium ad evitandas Dei offensas aut ob proles educandas susceptum; a matrimonio semet separare non potest, quia validum est; neque potest, quum innocentes proles jus habeant ad intertentionem etc.

8°. Si ducat, privatur beneficio, et proles potius injuriantur quam presbyter. Si non ducat et, praecipue in juventute maneat, quocunque se vertit, a vulgo timetur potius quam amatur; nam vulgus stultus persuasum habet, semel matrimonio junctum, si in juventute manserit, difficulter mortua consorte in statu continentiae perseverare posse.

---

[1]) Citato hoc capite *de bigamis* (l. I., t. 21., c. 3) contrarium docetur: quum, glossa interprete, irregularitatis impedimentum ex bigamia ortum *non possit censeri purgatum per mortem primae uxoris; quia non matrimonii vinculum, sed irregularitas ex carnis divinum a bigamo contracta est impedimento; et illa non tollitur per mortem vel poenitentiam.*

9°. Est occasio sacrilegia committendi, ad quae evitanda praesulibus vel maxime incumbit; tanti enim est unum peccatum mortale vel minimum, ut si omnes coelites illud perpetrare possent, illico ad inferos detruderentur; mallet enim Deus vacuo coelo dominari, quam a similibus honorari; ita pariter mallet Deus, ut centum dispensentur, quam si unicus tantum coram Christo judice conquereretur, se incidisse quidem ex propria voluntate, verum etiam ob non obtentam dispensationem; neque quis opponat, in matrimonio junctis etiam id contingere; nam facilis est responsio: matrimonium enim in peccatum non inducit, neque est id ob quod juste quis conqueri posset; unde qui in matrimonio malus est, extra illud pejor est.

10°. Sacrum secundo matrimonio juncti tam validum est ac caelibis aut primo matrimonio juncti idque vi ordinis ut indelebilis characteris ex opere operato; ut igitur sit licitum habet quivis praesul a Deo potestatem in casibus particularibus dispensandi.

11°. Si Paulum, ubi dicit Episcopum oportere esse unius uxoris virum (quo nomine a nonnullis ipsi etiam presbyteri intelliguntur) ita interpretatur s. J. Chrysostomus: nempe ad removendam a presbyteris Novae Legis polygamiam simultaneam in Antiquo Testamento licitam; non enim dicit *unius matrimonii*. Unde caeteri subsequentes canones Ecclesiae vel maxime saeculo secundo conditi ad obstruenda ora haereticorum Ecclesiae, honorem secundo matrimonio etiam danti, hoc in puncto laxitatem objicientium, uti Montanistarum, quos Synodus Nicaena Can. 8 repressit; unde diversae preces pro secundo nubentibus, certa poenitentia injuncta fuit ac annus lugubris; verum cessante causa et cessante in saecularibus omni poena tanti odii vestigium in solis presbyteris mansit.

12°. Juxta canones ecclesiae orientalis ordinaria et generalis praxis est, nunquam presbyterum secundo nubentem sine dispensatione licite sacrum celebrare posse verum.

13°. Extraordinarie et in casibus particularibus, uti si presbyter nimis juvenis maneat, aut cum prolibus, aut si fortuna respiciatur, aut evitatio scandali, aut mali nominis, aliaque item merita praecedentia, stema etc. tunc tum a Romanis Pontificibus tum ab Episcopis extraordinarie dispensatum est, et haec est extraordinaria ecclesiae orientalis praxis. Jam illa ordinaria praxis Nro. 12° posita, ut ab ea generaliter clerus dispensetur, non instat, quia est contraria ecclesiae canonibus; verum extraordinariam Nro. 13° positam instat, quae ecclesiae non est contraria, et tunc instanti saltem per annum sufficiet a Sacro celebrando abstinere dein honori restituetur. 15ta Julii 1790.

Inclytorum Statuum et Ordinum generalis regni Diaetae

Clientes obsequiosissimi

(A. E. Cs.) universus clerus graeco-catholicus.

Παράρτημα alterum, concernens omnes utramque monarchiae partem habitantes Rascianos Ecclesiae catholicae unitos.

Constitutio Pauli PP. V. Divinae Majestatis arbitrio *edita die 21. Novembris anni 1611, qua monasterium Marčense canonice erigitur, erectumque catholico Rascianorum episcopo Simeoni Vratanja in commendam conceditur* [1].

Paulus PP. V.

Ad perpetuam rei memoriam. Divinae Majestatis arbitrio super universas orbis ecclesias constituti, omnes id mentis nostrae curas intendimus, ut fides catholica ubique et praesertim in remotioribus regionibus, etiam per novorum monasteriorum erectiones conservetur et propagetur, ipsisque monasteriis ipsi praeficiantur, quorum opera et vigiliis christiana religio in suo solito statu valeat feliciter conservari. Sane expositum fuit nobis nuper nomine venerabilis fratris Simeonis episcopi Rascianorum catholicorum, ritus graeci, intra Hungariae, Sclavoniae et Croatiae fines et in extremis Carnioliae partibus consistentium, quod dilecti filii Rasciani in fide et unione catholicae Ecclesiae ritu graeco viventes e Turcarum tyrannide elapsi in diversas regiones secesserunt, eorumque magna pars in locis praedictis domicilium constitui et ipse Simeon episcopus dictorum Rascianorum animarum saluti invigilans, in locis desertis montis Martchae Zagabriensis dioecesis, quandam ecclesiam pridem sub invocatione Omnium Sanctorum aedificatam Turcarum tamen impietate penitus dirutam et desolatam restaurari ac prope eam quasdam aedes ad formam monasterii construi curat; si autem in aedibus hujusmodi unum monasterium Ordinis sancti Basilii erigeretur, illique dicta ecclesia pro ecclesia concederetur, ex hoc profecto divinus cultus monasterii augeretur et piorum Rascianorum spirituali consolationi plurimum consuleretur. Quare pro parte dicti Simeonis episcopi nobis fuit humiliter supplicatum, ut aedibus praedictis ex nunc, postquam fuerint reaedificatae unum monasterium Ordinis sancti Basilii erigere et instituere illique pro ejus ecclesia dictam ecclesiam, ut praedicitur, concedere et assignare aliasque, ut infra, indulgere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur, qui religionis et domus Dei decorem ac salutis animarum curam ubique adaugere sincero desideramus affectu, dictum Simeonem episcopum a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a jure vel ab homine quavis occasione vel

[1]) Ut partibus ex pontificia hac constitutione frustillatim jam citatis (pp. 704—705, 738—739) genuinus sensus concilietur, eam in forma extensa censemus repraesentandam.

causa latis, si quibus quomodolibet innodatis existit ad effectum praesentium dumtaxat consequentium harum serie absolventes et absolutum fore censentes, hujusmodi supplicationibus inclinati in aedibus praedictis si et postquam constructae fuerint unum monasterium Ordinis sancti Basilii cum suis: claustro, refectorio, dormitorio aliisque officinis necessariis pro uno abbate et monachis, qui inibi juxta regularia dicti Ordinis instituta degere debeant adinstar aliorum monasteriorum dicti Ordinis sine alicujus praejudicio auctoritate apostolica tenore praesentium perpetuo erigimus et instituimus, ac ipsi monasterio sic erecto praedictam ecclesiam sub sancti Michaelis archangeli invocatione quovis modo, quem praesentibus pro expresso haberi volumus, vacantem pro ejus ecclesia concedimus et assignamus, nec non abbati et monachis dicti monasterii pro tempore existentibus, quod omnibus et singulis ac eisdemmet privilegiis, gratiis, exemptionibus et indultis, quibus alii abbates aliorum dicti Ordinis monasteriorum de jure vel consuetudine aut privilegio apostolico vel alias quomodolibet utuntur, potiuntur et gaudent, aut uti, potiri et gaudere possunt et poterunt, ipsi pariformiter et aeque uti, potiri et gaudere libere ac licite valeant, auctoritate et tenore praesentis de speciali gratia indulgemus. Denique monasterio praedicto, si et postquam ut prius fuerit constructum, cujus fructus, ut idem Simeon asserit, nulli sunt, hac prima vice de provido gubernatore providere cupientes, idem monasterium a primaeva erectione vacans, cum omnibus juribus et pertinentiis suis eidem Simeoni episcopo, per eum quoad vixerit tenendum, regendum et gubernandum auctoritate et tenore similibus commendamus, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, nec non dicti Ordinis statutis, et juramento, confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, privilegiis quoque indultis et literis apostolicis eidem Ordini illiusque superioribus et monachis sub quibuscumque tenoribus et formis in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis et innovatis. Quibus omnibus et singulis eorum tenore praesentibus pro plene et sufficientibus expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, quod propter nostram hujusmodi commendam monasterium praedictum in spiritualibus non laedatur et in temporalibus detrimenta non sustineat, sed ejus congrue supportentur onera debita. Datum Romae apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris. Die XXI. Novembris MDCXI. Pontificatus nostri anno VII.

(A. Ar. Z.) S. Cobellutius.

Ad pag. 924. — De Episcopo Armeno peregrino Tergesti defuncto. — Ex Annalibus msc. Prov. Austr. S. J. ad an. 1756.

Tergestina in urbe pauci fatis cessere, qui non iter hoc sane cum periculi plenum nostris assistentibus ingredi cuperent: hoc inter principe loco commemorandus est Martinus Karbieth, Episcopus Armenus, qui ubi vi morbi in extremum vitae discrimen adductum se vidit, nostrum expetiit, a quo morientium sacramentis procuraretur. Advolat illico Carniolicus ecclesiastes noster (P. Franc. Xav. Gotsever) exceptaque viri sanctissimi confessione pane fortium per hujatem canonicum roborari facit, roboratumque coelo transmittit. Ab obitu qualis et quantus hic vir esset, compertum est demum; repertae enim fuere vitae ab eo actae testes literae complures, non paucorum S. R. E. Praesulum: ipsiusque etiam Eminentissimi Cardinalis Albani testimonia insignes, qui Episcopum hunc Armenum maximis cumularunt laudibus, pietatique easdem inspecturorum commendarunt. His e monumentis discimus, Martinum Karbieth Baghiensem in Media episcopatum administrasse. cujus praecelsi muneris partes eo fervore explevit omnes, ut haud paucos relicto, quo scindebantur, schismate Ecclesiae catholicae adjunxerit. Egit ea res in furorem Photii asseclas, ut non ante conquiescerent, quam suo cum episcopatu dejicerent. Praeclarum hunc fidei causa exulem Roma primum excepit, diuque aluit. Viennam subinde digressus ibidem aliquanto tempore substitit, tum Romam rediturus denique, ut in catholicorum Armenorum coetu vitam terminaret. morbo hic correptus est, quo durante, quantum ab omni graecorum schismaticorum communione abhorreret, luculente demonstravit; quum enim quidam oriundus ex Albania, catholicae tamen junctus Ecclesiae, manu sua jacentem erigere conaretur, ille schismaticum eum esse ratus, minaci vultu proripere se inde jussit; at ubi certior redditus fuit, catholicae eum Ecclesiae necessitudinibus omnibus obstrictum esse, omnia ejus officia libens admisit. Literas has ubi ad Excellmum. et Rdssmum. urbis Praesidem detulit noster, qui defuncto aderat, Episcopus illarum fide in examen vocata comprobataque, defuncti corpus mitra aliisque Praesulum insignibus convestiri jussit illico: quae res ubi in vulgus manavit multa hominum millia piissimi viri Corpus veneratura conduxere, quod insequenti die a. 1756 pompa hic loci raro visa terrae mandatum est; praeter quam enim quod copiosissimo populo diversi fidelium coetus, mercatoreoque plurimi holosericeis decori palliis facibusque instructi funus pie defuncti Episcopi comitarentur: ipse quoque Excellmus. et Rmus. urbis Praesul cum toto canonicorum choro, reboantibus in portu aëneis machinis illud ad cathedralem divi Justi aedem deduxit. Corpus porro ejusdem post dies quatuordecim e tumbo exemptum atque coram ipso Rmo. Capituli Decano inspectum corruptionis omnis expers inventum fuit id quod conceptam de viri sanctimonia opinionem praeclare firmavit. (B. P. V. 12150.)

Ad pag. 928. — De Bulgaris in Transilvania degentibus Rmus. Kolosy nonnulla habet in *Schematismo* jam citato. Quare suffecerit pauca ex codice msc. Patris Bzenski, quae auctiori forma et in librum Andreae Illia §. 12. transiere, huc transcripsisse.

Varias inter nationes, quas Transilvania sinu excepit suo, firmam quoque Bulgarorum gens obtinet stationem, de qua paucis ad institutum pertinet meminisse. Regionem in Bulgaria turcico quamvis oppressam jugo, christianis tamen addictam sacris ille solus iverit inficias, qui rerum tam ignarus est peregrinarum, quam gnarus suarum. Quatuor ea complectebatur urbes, singulas monasterio Ordinis Seraphici insignes. Cziprovacz earum prima nuncupabatur, augusto Virginis in coelos assumptae templo, Religiosorum d. Francisci coenobio, Archiepiscopi denique Sardicensis sede nobilis, cujus dioecesis uni Romano Pontifici subjiciebatur. Thaumaturga eo loco Virginis Deiparae icon, sacro praedives apparatu, fidelium patebat venerationi, cujus ad spectaculum ipsi adeo natura et moribus barbari frequentes accedebant. Copilovacz alteri nomen, aede et ipsa Principi Apostolorum sacra conspicua; hoc caeteris felicior, quod incolas haberet Arnautos nulli unquam haeresi obnoxios. Zeleszna tertia, alias Ferrara; quarta demum Kliszura, haec Angelorum antesignano Michaëli, illa divo Alexandrinorum antistiti Marco sacra.

Opulenti has urbes ad annum usque 1688 Bulgari et Arnauti[1]) negotiatores incolebant, quo gloriosis Leopoldi I. Romanorum imperatoris armis, erepto Turcis Belgrado, quatuor Arnautorum centuriones Copilovaczio egressi, Friderico Veterani, armorum Caesareorum praefecto, Ungarorum Turcis foederatorum ducem Emericum Tökölium aggressuro sese conjunxerunt. At continuo Turcis proditi, et Pazaroviczii intercepti, in potestatem imperatoris Turcarum devenerunt. Suam caeteri praevidentes depopulationem cum uxoribus et liberis,

---

[1]) Arnauti pertinent ad magnam illam Albanorum gentem, *bonis christianis*, ut Kollonichius testatur *αὐτόπτης* (sup. p. 856), *et strenuis militibus abundantem*, cujus nomen insignibus gestis *circa Turcas clarissimi et invictissimi Ducis Georgii Castriota Scanderbeg, Albaniae et Epiri principis*, in magnam claritudinem pervenit saeculo 15. — Ex iis sunt plerique omnes Albanenses, Italograeci, quos utpote *catholica religione, integritate, bonitate, prudentia, et valore praestantes* rex Siciliae excepisse legitur apud Crispi, *Memoria sulla origine e fondazione di Palazzo Adriano, colonia greco-albanese in Sicilia*, p. 59. Palermo, tip. Dato, 1827. — Ex eadem natione Clementem PP. XI. fuisse oriundum superius animadvertimus p. 14. — Albanis, qui in terras Augustissimae Domus Austriacae subjectas migrarunt, accensendi etiam sunt Clementini, hodieque duas parochias dioec. Bosnensis et Syrmiensis Hrtkovci et Nikinci inhabitantes. Cfr. Schematism. ven. cleri dioec. Bosnen. seu Diacoven. et Syrmien. an. 1880, pp. 55—56.

cunctaque re venali, relicta veteri statione, in Valachiam Transalpinam, per occultas palantium Tartarorum insidias, multis suorum amissis, sunt dilapsi. Profugum gregem sacra Religiosorum d. Francisci corona stipatus, secutus pastor Archiepiscopus Sardicensis[1]), in hostium incidit manus, a quibus male verbis et verberibus acceptus sacerdotalibus insuper exutus ornamentis, ac vili tectus lacernula ad exercitum pervenit Caesareum, cui opportuno sub initium anni 1690 e Valachia egredienti cum suis comes factus, Ducibus Maria de Pace, et Donato Heisler ab Heidershein, in Transilvaniam inductus est. Alebatur is postea Cibinii cum aliquot ex ordine Seraphico Deo dicatis viris, impensis ac munificentia supremi per Transilvaniam rei bellicae praefecti, donec vitam hanc mortalem aeterna commutasset. Corpus Albam-Juliam delatum, honorifico ibidem funere tumulatum est.

Bulgarorum vero coloniae per villas ac pagos quosdam distributae degebant in Transilvania ad annum usque 1700; diploma deinde impetrarunt, quo Vinczii, desolati prope Albam-Juliam oppidi, in emporium erigendi, sedisque perpetuae ibi collocandae Leopoldus imperator potestatem fecit[2]). Missus etiam a Sacra Congregatione de propaganda fide Bulgarus sacerdos Christophorus Peichich, hodie sacri Csanádiensium canonicorum senatus columen[3]), qui dispersos multo labore populares collegit, ac Vinczium deduxit.

Respirare hic paululum a metu, brevi etiam duorum e Bulgara gente, Pauli Katalenichii et Marci Puenichii, auxilio animum coeperunt erigere; qui servatas a barbarorum direptione fortunas in populares suos rerum omnium inopia pressos largissime erogabant, et qua poterant ratione, laborantibus amicis opitulabantur. Ita in suorum providi commoda, saluti quoque consultum ibant, viris Religiosis avita sacra procurantibus. Et jam rebus Bulgaricis aspirare fortuna coeperat, quum mutata amica Reipublicae tempestate, immani velut turbine eversa iterum sunt omnia, atque dissipata. Excitata quippe in Hungaria sedi-

---

[1]) Stephanus Cnezervich, ejus Sedis inde ab anno 1677 antistes. Erat autem Sardica sive Triaditza, hodie Sophia, ad Boïanum fluvium, Daciae Mediterraneae, et postea Bulgariae regionis caput, sedes metropoleos titulo insignis, cui tamen nullus suberat Episcopus; hinc antistes dicebatur *ὁ Σοφίας μητροπολίτης ἄνευ ἐπισκόπων*.

[2]) Cfr. Kolosy, *Schematism.*, pp. 17—18.

[3]) De eo haec habet Schematismus cleri dioecesis Csanádiensis pro anno 1883, p. 30: „Blasius Christophorus Milli, Ragusanus, missionarius in Bulgaria, unde numerosas familias ad Banatum deduxit, earumque parochus fuit in O'-Bessenyő; anno 1750 Vicarius capitularis; decessit qua canonicus custos an. 1753." — De aliis Bulgaris sub Nicolao Stanislavich, Episcopo primum Nicopolitano, deinde Csanádiensi, ad Banatum Temesiensem adductis videri potest idem Schematismus in notis historicis ad parochias Vinga (p. 53), Csákovár (p. 54), O'-Bessenyő (p. 116) et Módos (p. 102)

tione, Transilvaniam quoque depopulante, pars in Valachiam Transalpinam abire, pars in munitiora loca, vitam ac fortunas servaturi, recipere sese sunt coacti.

Hac, crediderim, tempestate Albae quoque Juliae Bulgarorum nonnullos sedem fixisse: cujus rei luculentum est testimonium aedicula etiamnum extans cum annexo Religiosorum Bulgarorum d. Francisci Seraphici domicilio, ubi Thaumaturga Virginis Deiparae icon, quam Cziprovaczio profugi abstulerant, aureo, argenteoque dives anathemate asservatur, ac summa populi colitur veneratione.

Seditione composita, an. 1711 in stationem nonnulli remigrarunt suam: caeteri Vinczium[1]) temporis hostiumque injuriis expositum causati, Cibinium, ac Devam sese contulerunt. Degunt in his etiamnum locis numerosi; eminet vero eos hodie Bibicsiorum nomen, ut nobilitatis praerogativa, et opibus ita virtute ac profusa quumprimis in res sacras munificentia, in egenos liberalitate inclytum. Quibus utpote Religiosorum fautoribus, Bulgari religionis integritatem, Divorum delubra splendorem, calamitosi vitam, ac fortunam referre debent in acceptis. Sed ne gentis totius laudes prosapiae unius circumscribam commendatione, communis eaque maxima caeterorum cum Bibicsiis Bulgarorum est gloria, tot inter adversas vices avitae religionis observantissimos extitisse, nec ullis impetitos calamitatibus ad falsarum opinionum commenta defecisse. Illud etiam non mediocrem eorum commendationis facit accessionem, quod fortunas seu a frequenti depopulatione reliquas, seu novo sudore conquisitas, erigendis Divorum aedibus, coëmendo apparatui sacro, sublevandae egentium inopiae, proximorum emolumento impendant: quod ut ad officium Christo authoratorum maxime pertinere videtur; ita maximam quoque Bulgarorum nomini conciliat existimationem.

Et ista quidem sufficiant ad historiam ecclesiae orientalis catholicae in terris Coronae s. Stephani utcunque illustrandam. Plura quidem addi possent ad conditionem eorum christianorum orientalium spectantia, quos a nobis separatos dolemus; verum ea omittere cogimur, quia, ut alias jam animadversum a nobis est[2]), vincti compede, pro institutae scriptionis limite, incedimus, arctiorique littore provehimur, quam ut, quae aliorum sunt, ad nos attrahere parvamque naviculam nostram alienis mercibus, quantumvis pretiosis, onerare possimus. Propterea tertiae huic exilis Kalendarii nostri parti finem imponimus, duplici tantum adscripta appendice: altera, quae statum universae ecclesiae orientalis in Austro-Hungaria generatim repraesentet; altera, quae selecta quaedam judicia de ipsius Kalendarii usu in studio sacrae heortologiae exhibeat.

---

[1]) Cfr. Kolosy, *Schematism. cit.*, pp. 87—89.
[2]) Kalendarii t. 2., p. 42.

Conspectus ecclesiae orientalis in Austro-Hungaria.

I. Dioeceses catholicae.

A. Ritus graeci.

a) Diœceses slavicae sive ruthenicae.

1. In Galicia:

Sub Metropolita Haliciensi:

Archidioecesis Leopoliensis et
Dioecesis Cameneciensis } canonice unitae.

Monasteria virorum 8.
Monasterium monialium 1.

Sub Episcopo Premisliensi:

Dioecesis Premisliensis,
„ Sanachiensis et
„ Samboriensis } canonice unitae.

Monasteria virorum 6.
Monasterium monialium 1.

Dioecesis Stanislaopolitana, novissime erecta.

Sedi Apostolicae immediate subjecta:
(olim Dioecesis Chelmensis et Beltinensis in Russia)
Ecclesia paroch. ad s. Norbertum Cracoviae.

2. In Hungaria:

Dioecesis Eperjesiensis.
Monasteria virorum 2.

Dioecesis Munkácsiensis.
Monasteria virorum 5.

3. In Croatia:

Dioecesis Crisiensis.

b) Diœceses rumenae.

1. In Transilvania:

Archidioecesis Fogarasiensis et Alba-Juliensis.
Monasterium virorum 1.

Dioecesis Armenopolitana seu Szamos-Ujváriensis.
Monasterium virorum 1.

2. In Hungaria:

Dioecesis Magno-Váradinensis.
Dioecesis Lugosiensis.

c) Viennae in Austria.

Pro catholicis omnium nationum ritus graeci ibidem degentibus:
Ecclesia paroch. ad s. Barbaram, jurisdictioni Archiepiscopi Leopoliensis rit. gr. subjecta.

d) In variis Hungariae partibus praeterea sunt:

Praelaturae titulares rit. gr. 20.

B. Ritus armeni.

1. In Galicia et Bukovina:
   Archidioecesis Leopoliensis.
   Monasterium monialium 1.
2. Viennae in Austria:
   Sub proprio archiepiscopo tit. (Selymbriensi).
   Congregatio Mechitaristarum.
3. In Hungaria et Transilvania:
   Fideles ritus armeni subsunt episcopis latinis, locorum ordinariis, exceptis domibus ad Congregationem Mechitaristarum Venetorum spectantibus.

II. Dioeceses et communitates ab Ecclesia catholica separatae.

A. Ritus graeci[1]).

1. In Hungaria, Slavonia et Transilvania:

a) Diœceses serbicae.

Archidioecesis et patriarchatus Carloviciensis.
Monasteria virorum 13.

---

[1]) In Austro-Hungaria communiter proprio nomine *διακριτικῷ* vocantur *Graeci orientales* seu *Graeco-orientales;* germanice *Griechisch-morgenländische* siv. *Gr.-orientalische;* hungarice *Görög-keletiek;* croatice *Grčko-iztočni;* rumenice *Greci resariteni.* In Diplomatibus c. r. Josephi II. promiscue dicuntur: *οἱ μὴ ἡνωμένοι, μὴ οὔνιτοι Ῥωμαῖοι· οἱ τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος· οἱ μὴ ἡνωμένης ἀνατολικῆς ἐκκλησίας Ῥωμαῖοι.* Vide *Καισαροβασιλικὸν προνόμιον χαρισθὲν παρὰ τοῦ κρατιωτάτου Καίσαρος τῶν Ῥωμαίων Ἰωσὴφ τοῦ Δευτέρου*, d. d. 3. Augusti an. 1782, quo capellae confraternitatis s. Georgii Viennae omnia jura ecclesiae parochialis tributa leguntur.

Dioecesis Bacskaënsis.
Monasteria virorum 2.

Dioecesis Carlstadiensis.
Monasterium virorum 1.

Dioecesis Budensis.
Monasterium virorum 1.

Dioecesis Pakraciensis.
Monasteria virorum 3.

Dioecesis Temesváriensis.
Monasterium virorum 1.

Dioecesis Weršeciensis.
Monasteria virorum 3.

b) Diœceses rumenae.

Archidioecesis Cibiniensis.

Dioecesis Aradensis.
Monasterium virorum 1.

Dioecesis Caransebesensis.

2. In Dalmatia et Istria:

Dioecesis serbica Dalmatiae et Istriae.
Monasteria virorum 3.

Dioecesis serbica Catarensis et Ragusina.
Monasteria virorum 8.

3. In Bukovina:

a) Archidioecesis Cernoviciensis Rumenorum et Ruthenorum.
Monasteria virorum 3.

b) Metropolia Bělokriniciensis Lippovanorum seu Philipponum[1] ex Resolutione Caesarea d. 18. Augusti 1859, (intimata p Decretum Ministerii pro Cultu et Instructione publica 30. Aug. 1859, Nr. 13021—251) cum duobus episcopis *star věrciis*, h. e., *veteris fidei*, Metropolita (*Nrjatitel*) alter altero suffraganeo coadjutore.
Monasterium virorum 1.

---

[1]) Rationem vocabulorum *Lippovani* et *starověrci* explicatam v tomo I., p. 491. Dicuntur etiam *staroobrjaci*, h. e., *veteris ritu* et *staroobrjaci-okružniki*, *veteris ritus*, qui *circulares literas* metr politae Bělokriniciensis recipiendo ejus auctoritatem agnoverun Numerantur universim centies centena millia (10.000.000) circite e quibus ii, qui in Russia degunt, uni archiepiscopo (Moscuae

4. Viennae in Austria:

a) Pro subditis imperii Turcici:

Parochia ad s. Georgium[1]), cum clero regulari ex aliquo monasterio Rumeliae, a parochianis electo[2]).

b) Pro aliis orientalibus, non tamen Russis:

Parochia ad ss. Trinitatem[3]), cum clero regulari graeco ex aliquo monasterio Archipelagi assumpto[4]).

c) Pro Russis ibidem habitantibus:

Capella caesarea legationis russicae, cum presbytero ejusdem nationis parochi munere fungente.

5. In Bosnia et Hercegovina:

Dioeceses Serajevensis, Zvornikiensis et Mostariensis.

B. Ritus armeni.

Communitates Armenorum monophysitarum in ducatu Bukovinae patriarchae Constantinopolitano monophys. obnoxiae sunt clerumque suum ab eo accipiunt. Dicuntur et ipsi *Armeni orientales*, ut a caeteris gratiam et communionem cum Ecclesia catholica habentibus distinguantur.

Orientales christiani in Austro-Hungaria universim[5]) numerantur septuagies centena millia (7.000.000) circiter, e quibus amplius quadragies centena millia (4.000.000) catholici sunt; reliquos autem a vera Christi Ecclesia sejunctos moerentes intuemur.

---

octo episcopis subsunt; qui vero in Rumenia habitant, uni episcopo tantum: omnes, ut dictum est, metropolitae Bělokriniciensi obnoxii. In Bukovina tamen plures familiae pagi Klimoutz (15 circiter) eidem obedientiam detrectant: vere, ut Lippovani primitus erant, *bezpopovčina*, h. e., *carentes sacerdotio*.

[1]) *Ἐφημερική ἐκκλησία τῆς ἀδελφότητος τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας ὑπηκόων τῶν ἐν Βιέννῃ πραγματευομένων μὴ ἡνωμένων Ῥωμαίων.* (Ita diploma Josephi II. cit.).

[2]) *Ὁ ἐφημέριος καὶ οἱ συμβοηθοὶ αὐτοῦ τὸ γένος καὶ τὴν θρησκείαν μὴ οὔντοι Ῥωμαῖοι τοῦ μοναδικοῦ τάγματος, ἐκλελεγμένοι ἀπὸ ὅποιον μοναστήρι τῆς Ῥουμέλης.* (Ibid. §. 2).

[3]) *Ἡ Ἑλληνοβλαχική τῶν Κ. Β. ὑπηκόων κοινότης τῆς ἁγ. Τριάδος.*

[4]) *Οἱ ἐκλεχθησόμενοι ἱερεῖς πρέπει νὰ ὦσι κεχειροτονημένοι εἴς τι μοναστήριον τοῦ Ἀρχιπελάγους* (*Κανονισμὸς τῶν ἐργασιῶν διὰ τὴν ἔκκλητον τῆς κοινότητος*, §. 143).

[5]) Non computatis Bosniacis et Hercegovinensibus *τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος* (500.000 c.), qui se nuperrime ditioni Austriacae permiserunt.

Selecta quaedam judicia de usu Kalendarii in studio sacrae heortologiae.

Ex literis commendatitiis

Illmi. et Rmi. D. D. Stephani Stefanopoli,

Archiepiscopi Philippensis Graecorum, ad alumnos Pontificii Collegii Urbani de Propaganda Fide datis.

Ἑορτολόγιον πρόχειρον ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς τε ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς. Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis, academiis clericorum accommodatum. Pars I. complectens immobilia totius anni festa. — Hoc titulo non ita pridem Oeniponte prodiit, auctore R. P. Nicolao Nilles S. J., opus egregium, cujus praestantiam atque opportunitatem licet vobis, auditores humanissimi, anno superiori jam paucis coram declaraverimus, nunc tamen, examinata etiam altera ejus parte, pro summa rei gravitate visum est propriis hisce literis ad vos omnes vestrosque in Collegio studiisque socios datis fusius demonstrare. . . . Est igitur Kalendarium hoc Nillesianum concordantia quaedam Kalendariorum orientalium, graeci praesertim, cum occidentali seu romano, per singulos dies omnium anni mensium perpetuo commentario exornata. Notis proinde historicis non modo ubique illustratur, sed ipsa etiam Sanctorum Acta identidem attinguntur, ex quo in universum sanctitas eorum cultusque firmatur: secretis rejectisque falsis ac dubiis, quae tempore lugendi schismatis in Kalendaria graeca et slavica irrepserunt. Pro coronide demum cl. auctor peractae isti illustrationi plura Kalendaria propria variarum nationum Orientis adjungit, v. g., Ruthenorum, Armenorum, Melchitarum, Syrorum, Maronitarum, Serborum, ut adeo studiosus lector facile possit propria singulorum festa cum communibus sive graecis sive latinis non sine magno utilitatis fructu comparare. — Opus sane praestantissimum atque utilissimum vobis, juvenes ornatissimi, vestrisque sacrarum rerum studiis et exercitationibus academicis maxime accommodatum ducimus; praeter enim quam quod in scientia heortologica tutum praebet iter, insignem ubique eruditionem exhibet omnigenosque fontes historicos indicat, collatis etiam recentioribus doctoribus, transalpinis maxime, qui acumine et solertia in sacris antiqui-

tatis rebus explorandis praecellunt: e quibus, si quis materias istas ardentius sitiat penitusque cognoscere cupiat, ulterius haurire pleneque ea praesertim indagare poterit, quae in Kalendariis orientalibus aut ambagibus sunt involuta aut vulgaribus erroribus demersa. Quod quum Nilles noster pro re nata sedulo praestet, studiosis tironibus scientiam veluti emolliens, tum et eorundem aedificationi studens, hanc etiam sibi veniam fecit, ut ex scriptis Sanctorum, quum in eorum aliorumve sacras commemorationes incidisset, pretiosa fragmenta decerperet, decerptaque juveni lectori proponeret: quae immo eo pluris sunt facienda, quod dum christianae pietati confovendae inserviunt, illustria simul argumenta exhibent, quibus catholicae fidei dogmata ipsorum orientalium testimoniis comprobantur. — Maximae quoque utilitatis id esse patet, quod cl. auctor in clericorum φιλαρχαίων gratiam vocabula technica ritus graeci diligenter solideque interpretetur, auctoritate etiam a graecis scriptoribus petita, ex quo divini Officii ratio, quae plerisque non immerito sat difficilis videtur, aperta jam ac facilis etiam iis evadit, qui libris ad hunc usum commodis sunt destituti. — His aliisque praeclarissimis rebus illo uno in opere contentis ac laudandis opportune accedunt latini idiomatis ubique servata puritas et elegantia, typorum in pluribus alphabetis adhibitis atque in jugi characterum variatione eximia nitiditas, quae ex papyraceis pagellis belle candidis artificioseque laevigatis non sine amoenitate effulget; denique, quod in tanta diversissimarum materiarum utilitate opportunitatem libri non parum auget, tenuitas ipsa voluminis ad octavam folii complicati partem redacti — Nec postremo praetereundum silentio est, quod dignissimum opus commendari debeat universum, et non prior ejus pars tantum, sed eadem prorsus ratione altera quoque *de mobilibus anni festis*, ex qua nos ipsi plura jam delibavimus, eademque iis, quae in priori parte laudavimus, digna prorsus ac consona. — Quibus omnibus consideratis, vobis iterum, optimi adolescentes, testamur ac confirmamus, edito isto libro nunc revera feliciter perfectum pleneque praestitum esse, quod nos ipsi, examinata priori ejus parte, jam sperabamus futurum, scilicet universum Nillesianum opus de utriusque Ecclesiae Kalendario academiis clericorum haec in studia incumbentibus veram esse ac dici oportere in scientiam liturgicam, ecclesiae praesertim orientalis, quam maxime accommodatam introductionem, vobis, auditoribus carissimis, in quos nobilissima illa disciplina erudiendos praecipuas nostras curas et cogitationes conferimus, caeterisque omnibus rerum sacrarum cupidis summopere commendandam.

Romae die 1. Julii 1881.

† Stephanus,

Archiepiscopus Philippen. Graecorum, studiis sacrarum liturgiarum in Collegio de Propaganda Fide regendis praefectus.

Ex literis encyclicis

Illmi. et Rmi. D. D. Josephi Sembratowicz,

Archiepiscopi et Metropolitae gr. cath. Leopoliensis, ad ven. clerum archidioecesanum datis d. 15. Decemb. 1879.

N. 10232.

Окружное посланіе къ Честному Священьству Архіепархіи.

Сего року напечаталося въ Иннсбруку, головномъ мѣстѣ Тироля (Innsbruck in Tyrol) уваги достойное сочиненіе подъ заглавіемъ: „Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis. Auctore N. Nilles S. J. Ex officina Feliciani Rauch. 1879.“ Въ томъ сочиненію собраны суть при календарѣ западной и восточной церкви также календари или мѣсяцесловы поодинокихъ восточныхъ народовъ христіанскихъ и даются въ короткости описанія праздниковъ Господскихъ, Богородичныхъ, Ангеловъ и великихъ Святыхъ, тоже памятей малыхъ Святыхъ со ссылкою на книги богослужебны.. святыхъ Отцевъ и иныхъ писателей церковныхъ. Межи житіями Святыхъ, которыи загально въ обохъ церквахъ чтутся, помѣщенны суть также житія тыхъ Святыхъ, которыи у каждого христіанского народа еще особно чтутся. Сочинитель перенятый есть духомъ любви христіанской и ко восточнымъ христіанскимъ народамъ, опираючися на постановленія св. Престола Римского, дотычачися восточныхъ обрядовъ, якіи постановленія наводитъ. Также указуе сочинитель относительно до мѣсяцеслова руского на источники наши.

У книгопродавца вызначена есть цѣна за экземпляръ сего сочиненія 3 зр. 20. а. в. Но и у самого сочинителя можно купити одинъ экземпляръ того сочиненія за 2 зр. 42 кр. съ додаткомъ 15 кр. на почтовое.

Отже поручается всеч. урядамъ деканальнымъ сію куренду подати до вѣдомости всеч. духовенства кондеканального и на соборчику деканальномъ и высланіемъ ей въ деканатъ, а если зайде желаніе отримати сіе сочиненіе, особливо для библіотеки деканальной, то подобаетъ поступити ведля высше наведенного освѣдченія сочинителя.

Львовъ, дня 15. декабря 1879.

Іосифъ,
Митрополитъ.

Ἐκ τῶν ἐγκυκλίων ἐπιστολῶν τοῦ Ἐκλαμπροτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου Κ. Κ. Ἰακώβου Βωσάγη Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας τοῦ Ἀρμεν. ῥητοῦ, δοθεισῶν τῷ σεβαστῷ κλήρῳ τῇ 2. Ὀκτωβρ. 1881.

Ex literis encyclicis

Illmi. et Rmi. D. D. Jacobi Bosagi

Archiepiscopi Caesariensis rit. arm. ad ven. clerum datis d. 2. Oct. 1881.

Ἐν τοῖς ἐν ἡμετέρᾳ εἰδοποιήσει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν γενομένοις λειτουργικοῖς πονήμασι. τὸ διὰ τὸν φιλόμουσον κλῆρον χρησιμώτερον τῆς Ἀνατολικῆς τε καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. εἶναι τὸ τοῦ ἐπιφανεστάτου καὶ σοφοῦ Π. Νικολάου Νείλλου, τ. Ἑ. τ. Ἰ.; — καὶ ὅστις τῷ χορηγεῖ τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀντιζήλων του, δὲν τρέχει βεβαίως κίνδυνον ἀσυνέτου. — Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ τίτλος αὐτὸς τοῦ βιβλίου·

Ἑορτολόγιον πρόχειρον ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τε Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς.

Μέρος Α΄. περιέχον τὰς ἀκινήτους ἑορτάς.

Μέρος Β΄. περιέχον τὰς κινητὰς ἑορτάς.

Ἡμεῖς ἀναγνώσαντες τοῦτο τὸ πόνημα, οὐ μόνον ἀνεγνωρίσαμεν τὸν τοῦ ἐπιφανοῦς συγγραφέως ὑψηλὸν σκοπόν, νὰ καταστήσωμεν δηλονότι εὔκολον τὴν σπουδὴν τῶν τῆς Ἁγίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱερῶν ῥητῶν, ἀλλὰ καὶ ἠγάσθημεν

Fra le opere liturgiche venute in luce ai nostri giorni a nostro avviso la più utile per il clero studioso, sì della Chiesa orientale che occidentale è quella del chiarissimo e dotto P. Nicolao Nilles S. J.; — e chi le assegna il primo posto fra le sue emule, non corre per fermo, il pericolo d' indiscreto. — Ne fa testimonianza il titolo stesso del libro

Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis.

Pars I. complectens festa immobilia.

Pars II. complectens festa mobilia.

E noi al legger quest' opera non solo riconoscemmo l' alto disegno dell' illustre autore, di rendere, cioè, agli studiosi agevole lo studio dei riti sacri della Chiesa cattolica, m' anche ne ammirammo l' acume della mente e l' ampia erudi-

τὴν τοῦ νοὸς ὀξύνοιαν καὶ τὴν μεγάλην παιδείαν ἐν τῷ σπουδαίῳ κλάδῳ τῆς λειτουργικῆς γνώσεως, ᾗ διαῤῥήδην ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἀνοικτὴν ὁδὸν ἐν μέσῳ ἐλιγματωδῶν λαβυρίνθων τῶν διφασίων ἀμφιβόλων καὶ περιπλόκων ἀναζητήσεων. Ὅθεν, τὸ καθ' ἡμᾶς, συνιστῶμεν θερμῶς τῷ ἡμετέρῳ ἀρίστῳ Ἀρμενιακῷ Κλήρῳ, ὅπως ἀποκτήσῃ τὸ ῥηθὲν πόνημα, μετὰ τῆς προσδοκίας ὅτι, ἐὰν προσδράμῃ ὅπως συμβουλευθῇ τὸ πολύτιμον τοῦτο πόνημα διὰ τὰς αὐτοῦ ἀμφιβολίας, θέλει καταπεισθῇ περὶ τῆς ἀληθείας ὡς ἐῤῥέθη κτλ.

Βιέννῃ, τῇ 2. Ὀκτωβρίου 1881.

† *ΙΑΚΩΒΟΣ*

Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας κτλ. κτλ.· προεστὼς τῶν τῆς Βιέννης Μεχιταριστῶν.

zione in quest' importante ramo della scienza liturgica, cui deve, segnatamente, di aversi aperta via in mezzo a tortuoso laberinto delle ricerche dubbie, intrigate e scabrose. Noi quindi per parte nostra raccomandiamo caldamente al nostro ottimo Clero Armeno, che ne faccia l' acquisto con la lusinga che se ne' suoi dubbj ricorre a consultare questo prezioso libro, se ne sarà convinto della verità di quanto di fu detto etc.

Vienna addì 2. Ott. 1881.

† **Giacomo,**

Arcivescovo di Cesarea, abbate generale della Congregazione Mechitaristica di Vienna.

Ex literis encyclicis

Illmi. et Rmi. D. D. Nicolai Tóth,

Episcopi Eperjesiensis Ruthenorum, ad ven. clerum dioecesanum datis.

N. 3758.

Honorabili clero nostro curato etc. . . . — Admodum Reverendus ac Clarissimus Dominus Nicolaus Nilles S. J. . . . edidit opus, cui titulus: „*Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis*“. . . . Quum egregium hoc opus pro uberiori cognitione cultuque s. Ritus nostri orientalis valde accommodum sit, idem honorabili clero curato enixe commendo, ac una permitto, ut opus etiam pro parte Bibliothecae parochialis e cassa ecclesiae, ubi vires ejusdem admittunt, per respectivos curatos adprocurari possit. Praenumerationis pretium vel immediate ad auctorem, vel mediante Officio Dioecesano promoveatur.

Eperjesii die 1. Februarii 1880.

† **Nicolaus,**

Episcopus Eperjesiensis graeci ritus Catholicorum.

Ἐκ τῶν ἐγκυκλίων ἐπιστολῶν τοῦ Ἐκλαμπροτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου Κ. Κ. Ἰωσὴφ Βουγλιάρη Ἐπισκόπου Δανσαρίας, δοθεισῶν τῷ Σεβαστῷ Γραικοκαθολικῷ κλήρῳ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος.

Σεβαστοὶ Κύριοι Ἐφημέριοι καὶ Ἱερεῖς.

Ἐν τοῖς ἔτεσι τούτοις ἐπεφάνη ἐν Ἴνσβρυκκ — Γερμανικῇ Τυρολίδι — λίαν ἐνδιαφέρον ἔργον, ἐπιγραφόμενον: Ἑορτολόγιον τόμ. I, *περὶ ἀκινήτων ἑορτῶν· τόμ.* II, *περὶ κινητῶν ἑορτῶν.*

Ἐπὶ τούτου φρονοῦμεν ἡμέτερον ἀρχιερατικὸν καθῆκον ὅπως ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν Ὑμῶν καὶ συστήσωμεν θερμῶς τὴν ἀπόκτησιν. Τὸ ἔργον, παραβάλλον τὸ Ἑορτολόγιον ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, διαιρεῖται εἰς δύο τόμους. Ἡμεῖς ἐξετάσαντες αὐτὸ μετ' ἀκριβείας, τὸ εὕρομεν σταθερᾶς διδασκαλίας, ἔργον ἐκλεκτῆς παιδείας, καὶ μεγάλης ὑπολήψεως διὰ τὰ σεβαστὰ ἀρχαῖα ἔθη τῆς ἡμετέρας ἁγίας Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ συνιστῶμεν τοῦτο τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον τὰ πολύτιμα προϊόντα τῶν νέων, κριτικῶν, ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἀναζητήσεων τῶν σοφῶν Γερμανῶν καὶ Ῥώσσων, αἵτινες ἕνεκα τῆς δυσκολίας τῶν γλωσ-

Ex literis encyclicis

Illmi. et Rmi. D. D. Josephi Bugliari,

Episcopi Dansarensis, ad ven. clerum graeco-catholicum Magnae Graeciae datis.

Riveriti Signori Parrochi e Sacerdoti,

In questi anni comparve in Innsbruck — Tirolo Tedesco — un' opera di molto interesse, intitolata: *Ἑορτολόγιον πρόχειρον ... Kalendarium manuale* ... tom. 1. de festis immobilibus; tom. 2. de festis mobilibus.

Su di essa crediamo nostro pastoral dovere, di chiamare l' attenzione delle SS. VV. e di raccomandarne caldamente l' acquisto. — L' opera, mettendo in comparazione i Calendarî delle due Chiese, è divisa in due volumi. Noi, esaminatala con accuratezza, l' abbiamo trovata di soda dottrina, di scelta erudizione, e di grande stima per gli augusti antichi riti di nostra santa greca Chiesa. E la raccomandiamo tanto maggiormente, che i preziosi prodotti delle nuove ricerche critiche, storiche e filologiche de' dotti Tedeschi e Russi, le quali, per la difficoltà di queste lingue, ci rimangono affatto straniere, vi sono registrati e messi

σῶν τούτων μᾶς μένουσι καθ' ὅλου ξέναι, κατεγράφησαν ἐν αὐταῖς καὶ ἐπωφελήθησαν, ὅπως ἐδραιώσωσι ἐπὶ πλέον τὴν ἀλήθειαν τῆς ἡμετέρας Καθολικῆς Θρησκείας, καὶ νὰ διασαφίσωσι διαφόρους περιόδους τοῦ ἡμετέρου ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, μεινάσας μέχρι τοῦδε δυσνοήτους.

Οἱ σεβαστοὶ ἐκεῖνοι Ἐφημέριοι καὶ Ἱερεῖς τῶν ἡμετέρων Ἰταλοελληνικῶν Ἐπαρχιῶν, οἱ βουλίμενοι ν' ἀποκτήσωσι τὸ ὡς εἴρηται βιβλίον, τὸ τοσοῦτον ὠφέλιμον πρὸς τὴν ἱερατικὴν ὑπηρεσίαν, — ὅπερ καὶ εὐχόμεθα ὅπως πάντες θελήσωσιν — δύνανται εὐαρεστούμενοι νὰ μᾶς ζητήσωσι αὐτό, καὶ θέλομεν προθύμως αἰτήσει τοῦτο παρὰ τοῦ συγγραφέως Νικολάου Νείλλους τ. Ἑ. τ. Ἰ. οὗ τὴν φιλίαν περὶ πολλοῦ ποιούμεθα. Καὶ ἀσπαζόμενοι Ὑμᾶς μετὰ τῆς μείζονος ὑπολήψεως, ἱκετεύομεν διὰ πάντας τὰς τοῦ Κυρίου εὐλογίας.

Ἀ. Σοφία Ἠπείρου, — Καλαβρία —, 25. Ἰουλίου 1881.

† ΙΩΣΗΦ
Ἐπίσκοπος Διανσαρίας, ἐπιτετραμμένος ἐπὶ τῶν ἐντολῶν Ἰταλοελλήνων τῆς Καλαβρίας καὶ Βασιλικάτας.

in profitto a confermare più e la verità della nostra Religi Cattolica, ed a schiarire v punti del nostro anno ecclesias finora rimasti oscuri.

Quei Reverendi Parrochi e cerdoti delle nostre italo-gre Colonie, i quali volessero ac starsi un libro cotanto utile ieratico ministero — e giova au rarci che tutti sieno per volerlo potranno, quando lor piaccia, f cene richiesta, e Noi ci dare premura di domandarlo subito a illustre autore Nicolò Nilles d. d. G., la cui amicizia teniamo pregio.

E salutando le SS. VV. con maggiore espansione dell' ani imploriamo per tutti le benedizi del Signore.

S. Sofia d' Epiro — Calabria addì 25 Luglio 1881.

† **Giuseppe,**
Vescovo di Dansara i. p. i. deputato alle ordinazioni deg Italo-Greci di Calabria e Basilicata.

Costantino Mili,
Segretario.

Ex literis encyclicis

Illmi. et Rmi. D. D. Joannis Szabó,

Episcopi gr. cath. Armenopolitani, ad ven. clerum dioecesanum datis.

N. 1894.

Prin cercelariulu Nostru de dto 13 aug. 1881 Nr. 4650 vi s'a facutu cunoscutu, cà Clarisimulu Domnu Dr. *Niculau Nilles* profesore la universitatea din Oeniponte (Innsbruck, Tirol) terminà tomulu alu doile din opulu seu „*Eortologionu*"; de órace acelu opu a esitu deja de sub tipariu sub titlulu „**Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis**" si fiindu acel'a fórte folositoriu si instructivu pentru fiàcare preotu, am aflatu de bine a ve atrage atentiunea din nou asupr'a densului.

Opulu integru consiste din trei tomuri, din care dóue deja s'au publicatu; éra alu treile inca e sub tipariu. Scopulu auctorelui se vede din cuvintele apuse la acestu opu „*Multi tienu serbatorile si sciu numele acelor'a, insa istori'a, si ocasiunile din care s'au introdusu nu le sciu, . . . ce este lucru de rusine si demnu de risu*" (*S. Joanu Chrysost. in bapt. D. N. Christi.*). Din acestu punctu de vedere purcediendu Auctorulu cu diligintia estraordinaria si eruditiune rara demustra concordanti'a Calendariului basericei de ritulu orientalu cu acelei de ritulu latinu, insemnandu fia care dî si adaugendu la fia care dî si serbatóre notitii istorice, dogmatice si etimologice si esplicandu terminii technici teologici, precum si cuprinsulu Cartiloru de ritulu nostru orientale, mai alesu alu celoru corale. Arata si unele abateri eretice, multime de fonti teologici, care tractéza despre acestu objectu.

Din aceste cause dorimu, cà acestu opu de un'a valóre necontestabila se nu lipsésca de pe més'a neci unui preotu, cu atâtu mai vertosu, cà-ci credintiosulu nostru poporu incà primesce cu o deosebita placere si interesare esplicarea ritului si ceremonieloru basericesci. Ve recomendàmu dar acestu opu pentru procurare, potendu-ve adressà si dea dreptulu catra auctoru, séu pe calea acéstui ordinariatu.

Gherl'a la 10 Martiu 1882.

† **Joanu Szabó** m. p.,
Episcopulu gr. cat. de Gherl'a.

Ex literis encyclicis

Emi. et Rmi. D. D. P. J. Mich. Ang. Celesia,

Cardinalis et Archiepiscopi Panormitani, ad ven. clerum archidioecesanum utriusque ritus, latini et graeci, datis d. 7. Febr. 1882.

Raccomando caldamente al mio clero latino e greco la stupenda e dotta opera del P. Nicolò Nilles, Gesuita e professore all' Università d' Innspruck, intitolata: *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis*, ecc., già lodatissima da dotti Vescovi e da varii periodici. Essa è divisa in due volumi; nel primo tratta delle feste immobili, nel secondo delle mobili. Oltre ad erudite prefazioni e dissertazioni sui riti delle diverse Chiese, vi sono i Calendari della Chiesa orientale e dell' occidentale dei Santi che loro appartengono e delle feste di tutto l' anno con un' esattezza veramente mirabile, sviluppando i diveri riti, le usanze, le tradizioni e ciò che vi ha di più importante in fatto di sacra liturgia. Quindi occorre di parlarvi del rito greco, dell' armeno, del siriaco, del greco-slavo, del greco-arabo, del greco-rumeno, e vi si dà piena notizia anche del rito italo-greco. Tutto ciò è spiegato con molta dottrina e chiarezza; e si comprende benissimo, quante fatighe, quanti studii e quanti viaggi ha dovuto intraprendere l' illustre Gesuita per fare un sì dotto e magnifico lavoro.

Ma ciò che vi ha di più importante in esso, è certamente l' aver l' autore riunito i più bei tratti delle diverse liturgie, che mostrano ad evidenza la mirabile unità delle diverse Chiese nel domma e nelle credenze cattoliche, unità che pure si è conservata in alcuni tratti delle liturgie di Chiese dissidenti. Vi si trovan quindi degli squarci interi di Santi Padri e di antichi libri liturgici, che manifestano così bella armonia, e che possono dar tanto campo ai predicatori e a tutti gli apologisti della nostra santa religione cattolica.

Vi si aggiungono poi tutte le controversie moderne, e le lettere apostoliche di Pio IX e di Leone XIII riguardanti le nuove feste e le quistioni sui riti orientali, cosicchè l' opera anche per questa parte può dirsi intera e completa.

La richezza degli Indici, le Appendici e la serie delle fonti da cui l' opera è tratta, come anche l' esattezza ed eleganza dei tipi, le graziose figure e la carta geografica del mondo cristiano, la rendono più bella ed interessante, e la sua lettura sarebbe di grande utilità ai chierici del mio Seminario ed a tutto il clero dell' uno e dell' altro rito della mia Archidiocesi.

† D. Michelangelo Celesia,
Arcivescovo di Palermo.

Ex binis literis encyclicis

Illmi. et Rmi. D. D. Georgii Posilović,

Episcopi Segniensis et Modrušiensis, ad ven. clerum dioecesanum utriusque linguae liturgicae, latinae et slavicae, datis.

Učeni profesor na bogoslovnom fakultetu u Innsbrucku, Nikola Nilles, isusovac, napisao je djelo na latinskom jeziku pod naslovom: *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis,* Tom. I. *complectens immobilia totius anni festa.* — Na kratko evo mu sadržaja: s preda kao za uvod ima pregled iztočne crkve u Austro-Ugarskoj, i kratak izvještaj o porabi slavenskoga jezika u crkvah lat. obreda; za tim govori o važnijih liturgičkih knjigah iztočne crkve: n. p. što su mineja, ustav ili tipik, horologion ili časoslov, oktoich ili osmoglasnik itd.; nadalje o tehničkih nazivih, koji u liturgičkih knjigah češće dolaze, n. p. što je ode ili pjesn, prosomija ili podobni, što je jektenija, metanija ili poklon itd. Iza toga sliedi samo glavno djelo: koledar iztočne grčke crkve i s njim uzpored koledar rimske crkve (grčki koledar pisan je i grčkimi slovi), i komentar ili tumač tomu koledaru, naročito grčkomu. Pri svem tom obazire se pisac sveudilj na koledar iztočne slavenske crkve, donoseć slavenska imena svetkovinam. Na kraju kano dodatak sliede koledari njekih pojedinih iztočnih crkava kano srbske, ruske itd., te ima historičkih crtica o. sv. Savi prvom arhiepiskopu srbskom, i o sv. Stefanu Urošu V, srbskom caru. Za tim ima jošte kratak traktat o petorici patriarha (rimskom, carigradskom itd.) i o biskupih; ima index sanctorum, i index nominum et rerum. — Iz toga sadržaja može se razabrati važnost ovakova djela za naše svećenstvo. Mi koji smo toliko izmiešani sa sljedbenici iztočne crkve valja da poznamo i razumijemo njezin koledar i njezine svetkovine. Svetci njezini jesu gotovo svi takodjer svetci kat. crkve. Od onih su mnogi krasna svjedočanstva izdali o jedinstvu crkve na temelju primata Petrova i rimskih biskupa, te je pisac takova svjedočanstva u svom djelu na raznih mjestih napisao. Da Bog dade, da i to nešta doprinese sporazumku, pa onda i željnom ujedinjenju crkve iztočne sa zapadnom. (U Senju dne 1. svibnja 1879.)

Tom. II *Complectens mobilia totius anni festa.* — Prvi svezak ovoga djela jur je sasvim razpačan, te se nemože više dobiti; al ovaj drugi svezak sadržaje sobom posebnu cielost, te je vriedan i onim, koji prvoga svezka nebi imali.

Najbolja, kô što najkraća preporuka ovomu bi djelu bila; uzmi pa čitaj! jer se jedrina, vrstnoća i razlikost sadržine neda skupiti u malo rieči. Radi o nedjeljah jedne i druge crkve, te ob onih svetkovinah, koje neimaju stalna dana u koledaru, nego su pomične pa tu temeljito i znanstveno razlaže imena i poviest i znamenovanje pojedinih pomičnih svetkovina. Što su svetkovine rimske crkve, to treba svakako da podpunije znade svaki svećenik; al je za nas takodjer jako važno znati i razumjeti svetkovine crkve grčke, i obrede i običaje, koji su sa svetkovinami u savezu. Ima u ovom djelu i malih exkursija, takodjer za nas osobito znamenitih: kano svjedočanstva za purgatorij, za izhod Duha svetoga i od Sina, vadjeno iz bogoslužnih knjiga. Ima takodjer čitave poljepše komade grčkoga officija za njeke znamenitije svetkovine, n. p. svete pashe na grčkom jeziku uz točan latinski prievod. U obće vidi se, da učeni pisac svoj predmet razpravlja ne samo s velikom učenošću, nego i s ljubavlju i ukusom, te je prava duhovna naslada čitati mu djelo. (U Senju dne 31. siečnja 1882.)

† **Juraj v. r.**

Ex literis encyclicis

Illmi. et Rmi. D. D. Joannis Pásztelyi,

Episcopi gr. cath. Munkácsiensis, ad ven. clerum dioecesanum datis d. 12. Septemb. an. 1879.

1273
1527 sz. sz.

Krisztusban kedvelt fiaim, Nagyontisztelendó alesperes és lelkészek.

A hitbuzgalom valamint az egyházhoz való öszinte ragaszkodás emelésére semmi sem hat jobban, mint az egyház szertartásainak és azon szellemnek valódi és alapos ösmerete, mely az egyház ünnepeiben és ezen ünnepek indokául szolgáló hitágazatokkal kapcsolatban nyilvánul. — Mint mindenkor ugy a jelen alkalommal is a hivökhöz tartandó sz. beszédek tárgyául a legmelegebben ajánlom a jelzett tárgyakat, és ezen szempontból felhívom Kedveltségteket: hogy segédkönyvül Nilles Miklós Jézus-társasági atyának „Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis, academiis clericorum accommodatum" czimü müvét megszerezni igyekezzenek, mert ezen alapos tanulmányok folytán kidolgozott mü, mig az ünnepek eredetére nézve szép történeti részleteket tartalmaz, másrészröl azok egymáshozi viszonyait meglepö világossággal tünteti föl.

Egyébiránt püspöki áldás adása mellett maradok Ungvárt 1879 évi szeptember hó 12-én.

Kedveltségteknek

Krisztusban szives atyja

† **Pásztelyi János,**

Munkácsi Püspök.

Ex literis encyclicis

Illmi. et Rmi. D. D. Victoris Mihályi,

Episcopi gr. cath. Lugosiensis Rumenorum, ad ven. clerum dioecesanum datis d. 11. Mart. 1880.

Cercularia càtra Ven. Cleru diecesanu. Nru 337 — 1880. XXVII.

Se recomenda Veneratului Cleru diecesanu spre a fi procurata pentru bibliotecele districtuali si parochiali opulu eruditu alu Parintelui Nicolau Nilles S. J. intitulatu: „Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis. Oeniponte (Innsbruck) ex officina Feliciani Rauch. 1879".

Acestu opu pre lenga illustrarea Menologiului basericei grecesci cu note scientifice, tractéza si despre càrtile liturgice ale basericei nóstre, despre terminii tecnici ce ocuru in acele càrti, despre usulu dogmaticu alu testimonialoru scóse din càrtile liturgice ale basericei resaritene: dreptu ce folosírea acestui opu póte fi de mare ajutoriu Veneratului Cleru intru ministeriulu sacru alu pastorirei sufleteloru.

Din Siedinti'a Consistoriului Episcopescu tienuta in Logosiu la 11. Martiu 1880. binevoitoriu:

† **Victor Mihályi,**
Episcopul Lugosiului.

Ex literis encyclicis

Illmi. et Rmi. D. D. Michaelis Pavelu,

olim Episcopi Armenopolitani, nunc Magno-Váradinensis rit. gr., ad ven. clerum dioecesanum datis.

N. 6108.

Reverendissimiloru in Christosu Frati Vicari Foranei, Archi-Diaconi sî multu-onoratiloru Frati Protopopi sî Preotii! — Clarisimulu Domnu Dr. Nicolau Nilles membru al Ordului Jesuitiloru sî profesore la Universitatea regésca din Oenipontu (Innsbruck) a pusu sub tipariu unu opu forte interesantu cu titlu „Heortologion seau Kalendarium" compusu in limb'a latina, in care se descria viétia fiacarui santu din Sinaxariu, in ordinea Calendariului nostru Iulianu precum si a celui nou Gregorianu, care opu e forte de lipsa pentru fiacare preotu catolicu. . . . Dreptu acea ve recercamu pe Fratiile vóstre, cumca carii ati dori alu procura . . . se faceti acésta cunoscutu aici pre calea oficiului protopopescu; candu apoi ceranduse dela auctoru esemplariele de lipsa acele vi-se voru espedá dela oficiulu diecesanu.

Din Siedinti'a Consistoriala tienuta in Gherl'a 31 Decemvrie 1878.

† **Michailu Pavelu** m. p.
Episcopulu Gherlei.

Ex literis encyclicis

Rmi. Ordinariatus episcopalis Magno - Váradinensis ritus graeci catholicorum,

Sede Vacante, ad ven. clerum dioecesanum circummissis.

Totu odata pentru cuprinsulu seu de cea mai profunda eruditiune sî de celu mai mare folosu pentru cleru, se comenda Fr. vóstre procurarea opului intitulatu: *Kalendarium utriusque Ecclesiae* . . . edatu in Innsbruck: carea se pote intèmplá pre calea Ordinariatului diecesanu. . . .

Oradea Mare din Siedinti'a Consistoriala tienuta in 7 Maiu 1879.

Ex literis protrepticis

Rmi. D. D. Josephi Cozza-Luzi,

Abbatis Monasterii τῆς Κρυπτοφέρρης ad auctorem datis.

. . . Primum egregii operis tui volumen *Ἑορτολόγιον πρόχειρον* vere thesaurus sacer visus est, in quo etsi compendiose, dilucide tamen et sapienter de memoriis Sanctorum qui in variis ecclesiis celebrantur egisti. Et ut studio et commoditati tironum in sacris studiis consuleres, indicationes praecipuas praebuisti ad majores historiae et rituum inquisitiones apud pleniores quoque fontes ineundas. — Altero autem volumine opus nunc absolvis de variis agens festivitatibus, quibus non est in aliqua mensium die certa sedes, proindeque festa mobilia nuncupantur. In iis quoque non modo juvenilibus studiis affers opem utilissimam, sed et omnibus sacrarum rerum scrutatoribus, quibus plerumque neque tempus, neque libri, neque suorum studiorum ratio vel linguarum peritia tantum suppetit, ut res hujusmodi plene exquirere possint. Quinimo permultas et praecipue recentiores notitias, quae cum tironibus tum magistris difficiles essent accessu, tu paucis perstringis et indicas. Opere igitur hoc tuo diligentiae et doctrinae pleno valde de studiis sacris, de ecclesiae ritibus et de bono fidelium, maxime orientalium, bene meritus es. Nos vero tibi gratulamur eo praesertim, quod dum graecum ritum sequimur, de graeco Kalendario et festis te tanto cum zelo et doctrina egisse novimus. Opus tuum haud parvam symbolam affert magno illi, cui instat Ecclesia sancta, operi pro fidelibus rituum orientalium, cui et nunc Leo XIII. sapientissime intendit, ut palam est ex iis quae gessit pro Armenis, pro Slavis, pro Graecis ut et pro nobis, apud quos votis annuens nostris ritus pristinam puritatem revocavit. Vale et usque impensius ad pulchritudinem sponsae Christi, quae est Ecclesia circumdata varietate, illustrandam perge, dum tibi uberes in terris fructus et majora in coelis praemia ominamur.

Ex Monasterio S. M. Cryptaeferratae die 30. Septembris 1881.

Reliquas approbationes, quas praeterea a multis aliis praelatis rituum orientalium sibi haud absimili forma factas gaudet *Kalendarium manuale,* omittimus, ne volumen in immodicam spissitudinem excrescat, qua lector *μακρολογίας* impatiens offendatur. Igitur gratias tantum pro benigna libri commendatione agimus decentes

Viris amplissimis

(†) ANTONIO CARDIN. HASSUN rit. armen.;

(†) GREGORIO ROMASZKAN, archiep. et metropol. Leopolien. rit. armen.;

JOANNI EV. VANCEA DE BUTEAS'A, archiep. et metropol. Alba-Julien. seu Fogarasien. rit. gr.;

CLEMENTI JOSEPHO DAVID, archiep. et metrop. Damascen. Syrorum;

VARTANO JOSEPHO ESTEGAR, archiep. Selymbrien. rit. armen.

SILVESTRO SEMBRATOWICZ, archiep. et metropol. Leopolien. rit. gr.;

JOANNI EQ. SATURNUS-STUPNICKI, ep. Premislien., Sanachien. et Samborien. rit. gr.;

AGAPIO BŠAI, ep. Cariopolitan. rit. copt.;

JOSEPHO MASI, ep. Tempen. rit. gr.;

(†) GEORGIO SMIČIKLAS, ep. Crisien. rit. gr.;

ELIAE HRANILOVIĆ DE CVIETAŠIN, ep. Crisien. rit. gr.;

JOANNI VÁLYI, ep. Eperjesien. rit. gr.;

JULIANO PELESZ, ep. Stanislaopolitan. rit. gr.;

POLYCARPO ANASTASIADI, antistit. Congregat. CP *Ἑλληνοκαθολικὸν ἐκπαιδευτήριον.*

Ex bibliographia graeca.

I.

Ὁ ἐν Ἰνσβρουκκ τῆς Αὐστρίας διάσημος συγγραφεὺς Ἰησουΐτης Νικόλαος Νείλλης (Nilles), *μέλος τῆς Βασιλικῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας, ὁ πλῆστα μέχρι τοῦδε ἐκδόσας περισπούδαστα συγγράμματα ἐξέδοτο ἐσχάτως καὶ τὸν δεύτερον τόμον τοῦ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ περιέχον ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀνατολικῆς δηλονότι καὶ Δυτικῆς τε κινητάς τε καὶ ἀκινήτους τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἑορτάς,* Kalendarium manuale etc.

Δυσχερὲς καθίσταται ἡμῖν νὰ περιγράψωμεν τὴν πληθείαν ἅμα καὶ σπουδαιότητα τῆς ἐν τῷ ἑορτολογίῳ τούτῳ περιεχομένης ὕλης, ὠφελιμοτάτης οὔσης διὰ πάντα φιλόμουσον, ἰδίως διὰ τὸν κλῆρον τῆς τε Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας· περικοσμεῖται δὲ ὑπὸ διαφόρων εἰκόνων Ἀνατολικοῦ συστήματος, διαλαμβάνον τοὺς ἑορτολογικοὺς πίνακας τῶν Ῥουθήνων, Σλάβων, Ῥουμούνων, Ἀράβων, Ἑλλήνων, Ἀρμενίων κ. τ. λ., τὰς μεταβολὰς τοῦ Πάσχα, τοὺς ἡλιακοὺς κύκλους καὶ σεληνιακούς, τὰς διαφόρους χρονολογίας ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ Χριστοῦ, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα διαφόρων ἐθνῶν κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κ. τ. λ. κ. τ. λ., καὶ πλῆστα ἄλλα ἅτινα ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν ἐντὸς στενοῦ χάρτου. Συνισταται δὲ τὸ ἑορτολόγιον τοῦτο ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων καὶ ἰδίως ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Δανσαρίας τῆς Καλαβρίας Ἰωσὴφ Βουγλιάρης (Bugliari) *συνισῇ ἰδιαζόντως τὸ ἑορτολόγιον τοῦτο εἰς τὸν Ἀνατολικὸν κλῆρον διά τε τὰ κριτικὰ, ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ αὐτοῦ μαθήματα· εἶναι δὲ συντεταγμένον διὰ γλαφυροτάτου καλάμου Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης. σύγκειται ἐκ* 54 *τυπογραφικῶν φύλλων εἰς* 8ον, *ἡ δὲ ἀξία αὐτοῦ ἐν τοῖς βιβλιοπώλαις προσδιορίσθη εἰς φρ.* 11, 25.

(*ΑΝΑΤΟΛΗ*, 12/24 *Ἰανουαρίου* 1882, *Ἀριθ.* 82).

II.

Ὁ ἐκ τῆς Ἑταιρίας τοῦ Ἰησοῦ πολυμαθὴς καὶ πολύγλωττος Κ. Νικόλαος Νίλλης, διδάκτωρ καὶ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς θεολογίας καὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἐν τῷ καισαροβασιλικῷ πανεπιστημίῳ Ἰνσβρύκης ἐν Τυρολίδι, ἐξέδοτο ἐν ὑψηλῇ, ἀνθηρᾷ λίαν καὶ γλαφυρᾷ λατινικῇ διαλέκτῳ ἐμβριθὲς καὶ σπουδαιότατον πόνημα „Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis“ (*Ἑορτολόγιον προχειρον ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τε Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς*). *ἄξιον νὰ κοσμῇ τὴν βιβλιοθήκην παντὸς λογίου καὶ θεολόγου. Τὸ τιμᾶται*

πόνημα διῄρηται εἰς δύο τεύχη ὀγκώδη, περιλαμβάνοντα, τὸ μὲν τὰς ἀκινήτους, τὸ δὲ τὰς κινητὰς τῆς καθόλου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἑορτάς. Τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὁ δεινὸς ἀσιατολόγος καὶ πολυγράφος συγγραφεὺς Νίλλης ἐπελάβετο μετ' ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων Ἐκκλησιῶν, διττὸν προθέμενος σκοπόν, ἔνθεν μὲν νὰ ἀποκαλύψῃ τοῖς κατὰ τὴν Δύσιν λογίοις τὰς καλλονὰς τοῦ ἀνατολικοῦ τῶν ἑορτῶν κύκλου, ἔνθεν δὲ νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ τοῖς Ἀνατολίταις τὸν ἐν τῇ Δύσει νενομισμένον ἐκκλησιαστικὸν ἐνιαυτόν.

Πέρυσιν, ἅμα προῆλθεν εἰς φῶς τὸ πρῶτον τεῦχος, καὶ ἐξηντλήθη, ὡς ἐπαξίως ἐπαινεθὲν ὑπὸ πέντε καὶ εἴκοσι φιλολογικῶν τε καὶ θεολογικῶν συγγραμμάτων περιοδικῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας, Βελγίου, Ἰταλίας, Ἱσπανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας· αὖθις δὲ μέλλει ὅσον οὔπω νὰ ἐπεξεργασμένον καὶ εἰς τὸ κατὰ δύναμιν τελειότερον ἀπηκριβωμένον.

Τὸ ἀρτίως ἐν σχήματι μεγάλου ὀγδόου ἐκδοθὲν δεύτερον τεῦχος σύγκειται ἐξ 816 σελίδων, πλὴν τῶν 38 διαφόρων Προλεγομένων· διῄρηται δὲ εἰς τρία μεγάλα κεφάλαια· α') τὸ Τριῴδιον, μετὰ τῶν κινητῶν ἑορτῶν τῶν πρὸ τοῦ Πάσχα· β') τὸ Πεντηκοστάριον, μετὰ τῶν κινητῶν ἑορτῶν τῶν μετὰ τὸ Πάσχα· γ') τὴν Παρακλητικὴν ἤτοι μεγάλην ὀκτώηχον, μετὰ τῶν παρὰ Λατίνοις κινητῶν ἑορτῶν μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν, ἀπὸ μηνὸς Ἰουλίου ἄχρι δεκεμβρίου. Ἐγκατεσπαρμένοι πολλαχοῦ ὑπάρχουσι χαρακτῆρες πλειόνων σημιτικῶν γλωσσῶν, κατὰ τὰς διαφόρους λατρείας, καὶ καλαί τινες εἰκόνες τῶν κυριωνύμων ἑορτῶν ἐκ διαφόρων κωδίκων τοῦ μεσαιῶνος. Πᾶσι τούτοις πρῶτον ἐφόλκιον ἕπεται ἐκτενὲς παράρτημα, ἑρμηνεῦον τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἐνιαυτὸν Ἀρμενίων, Κοπτῶν, Σύρων καὶ Χαλδαίων, δι' οὗ συμπληροῦται μὲν τὸ σύστημα τοῦ καθόλου ἐκκλησιαστικοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀποβαίνει δὲ τὸ δεύτερον τεῦχος ἄρτιόν τι καθ' ἑαυτῷ πόνημα καὶ αὐτοτελές. Ἐπισυνῃφθησαν κατόπιν διατριβαὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Βηρυττῷ τῆς Συρίας ἱδρυθέντος καθολικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν ἄλλων κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐκπαιδευτηρίων τῶν Ἰησουϊτῶν· μετὰ τὰς διατριβὰς ἔρχεται ἡ περὶ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου Ἐγκύκλιος τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ' καὶ βραχέα τινὰ περὶ τῆς ἐντεῦθεν προκυψάσης ἀντιλογίας, τελευταῖον δὲ περιεκτικώτατος ἐξ ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα σελίδων πίναξ συνοπτικὸς πραγμάτων, ὀνομάτων κυρίων, χωρῶν, πόλεων, ἐκκλησιαστικῶν καὶ λειτουργικῶν ὅρων, κλ.

Τὸν πίνακα τοῦτον ἀρκεῖ νὰ διεξέλθῃ μετ' ἐπιστασίας ὁ ἀναγνώστης, ὅπως συνειδῇ τὴν τιράστιον πολυμάθειαν, εἰκάσῃ τοὺς ἀτρύτους πόνους, τὰς μακρὰς ὁδείας καὶ περιηγήσεις τοῦ ἀξιοτίμου καθηγητοῦ, καὶ πεισθῇ, ὅτι τὸ νιλλαῖον Ἑορτολόγιον εἶναι οὐχὶ ἁπλῆ ἀντιβολὴ τῶν κατὰ τὰς πολυωνύμους χριστιανικὰς Ἐκκλησίας ἑορτῶν, ἀλλ' ἀριστούργημα ἑορτολογικῆς καὶ λειτουργικῆς ἐπιστήμης, ἀκριβὴς φιλοσοφικὴ περιγραφὴ τῶν τε ἰδιοτήτων καὶ τῶν παραλλαγῶν τῆς ἑκασταχοῦ λειτουργίας καί τις Συμφωνία „Concordantia" τῶν Ἀνατολικῶν Καλανδαρίων, ἰδίως δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ, πρὸς τὸ Ῥωμανοδυτικόν. Ἕκαστον κεφάλαιον, ἑκάστην σελίδα, ἕκαστον πρωτοφανῆ ὅρον ἑρμηνεύουσιν

εἰσαγωγαὶ, διαρκῆ σχολία, σημειώσεις ἱστορικαὶ, πράξεις Ἁγίων, ἐμπεδοῦσαι τὴν ἐγκαίνησιν καὶ τὴν ἁγιότησα τῆς ἑκάστοτε ἑορτῆς καὶ ἱερᾶς ἀκολουθίας.

Ὁ ἐνθάδε τῷ σοφῷ Νίλλῃ ἀπονεμόμενος εἰλικρινὴς καὶ δίκαιος ἔπαινος ἀναφέρεται μάλιστα εἰς τὰ προμνημονευθέντα τρία κεφάλαια τοῦ κυρίου πονήματος, Τριῴδιον, Πεντηκοστάριον καὶ Παρακλητικήν ἤτοι μεγάλην Ὀκτώηχον, ἅτινα πληροῦσι 549 σελίδας. Περιέχουσιν ἑλληνιστὶ ἀρίστην ἐκλογὴν τεμαχίων τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου, τοῦ μεγάλου Κανόνος, τῶν Παθῶν, τοῦ μεγάλου Σαββάτου, τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς Πεντηκοστῆς. μετὰ παρακειμένης ἀείποτε λατινικῆς ἑρμηνείας. Εἶναι δὲ καὶ τοῖς Ὀρθοδόξοις εὐπρόσδεκτα. διότι οὐ μόνον ἑρμηνεύουσι τὴν ἱστορικὴν γένεσιν ἑκάστης ἑορτῆς ἐπὶ τῇ βάσει ἱστορικῶν πηγῶν, ἱερῶν πράξεων, συναξαρίων. ἀνατολικῶν κατηγήσεων, μαρτυριῶν καὶ θεολογικῶν διατριβῶν παλαιοτέρων τε καὶ νεωτέρων, ἀλλὰ πολυειδῶς ἑκάστοτε διασαφοῦσι τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα τῆς ἑορτῆς καὶ τὰ ἐν ἑτέραις γλώσσαις πρὸς τοῦτο ἀντιστοιχοῦντα· οὕτω δὲ ἀποδείκνυνται τιμαλφὴς θησαυρὸς ἑρμηνευτικῆς, ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐτυμολογίας καὶ συγκριτικῆς γλωσσολογίας. Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς βίβλου λ. χ. διδάσκεται ὁ ἀναγνώστης, ὅτι αἱ κινηταὶ ἑορταὶ, festa mobilia, καλοῦνται λατινιστὶ conceptiva, μανθάνων πολλὰ καὶ καλὰ ἐκ τῶν κλασικῶν χρόνων τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας· Τὸ „Τριῴδιον" ἐκλήθη οὕτω, διότι οἱ ἐν αὐτῷ κανόνες καὶ ὕμνοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν ὑπερβαίνουσι τρεῖς ᾠδὰς ἤτοι στροφὰς, ἃς οἱ θεοφόροι πατέρες συνέταξαν „εἰς τύπον τῆς ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος". Ἐπὶ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου. μετὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῶν λέξεων, σημειοῦται, ὅτι οἱ τελῶναι ἐκαλοῦντο καὶ δημόσιοι. ὑποδιαιρούμενοι εἰς δύο τάξεις· καὶ οἱ μὲν ἀρχιδημόσιοι ἴσχυον μέγα καὶ ἐτιμῶντο ἐν τῇ κλασσικῇ Ῥώμῃ, οἱ δὲ ὑποδημόσιοι, ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἐπὶ Χριστοῦ μάλιστα, ἐμισοῦντο καὶ προεπηλακίζοντο ὡς οἱ ἀδικώτατοι καὶ ἀνομώτατοι τῶν ἀνθρώπων καὶ οὐδὲν τῶν ἐθνικῶν διαφέροντες. Ὁ δὲ Φαρισαῖος ἑρμηνεύεται „οἱονεὶ ἀποκεκομμένος τις δῆθεν καὶ λοιπῶν ὑπερέχων τῇ γνώσει"· „διὰ τοῦτο τὸ ἔσχατον ἐν ἀδικίαις καὶ τέλειον δῆθεν ἀρετῆς ὁ Σωτὴρ ἐν τῇ παραβολῇ παρεντίθησιν· οὐδὲ γὰρ ἐρεθίζειν πρὸς μίμησιν τὸ ἐκ τῶν κρειττόνων παράδειγμα" Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις Pesach, δηλοῦσα διάβασιν. ἐτηρήθη, πλὴν τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐν τῷ λατινικῷ Pascha, τῷ ἱσπανικῷ Pascua, τῷ ἰταλικῷ Pasqua, τῷ γαλλικῷ Pâque, τῷ νορβηγικῷ Påskir καὶ τῷ δανικῷ Paaske· ἄλλα ἔθνη τοὐναντίον ἐχρήσαντο ἰδιαιτέρῳ ὀνόματι ἐκ τῆς πρόσθεν αὐτῶν θρησκείας, τῷ Γερμανικῷ Ostern καὶ τῷ ἀγγλικῷ Easter· ἐλήφθη δὲ τῷ Ostern ἐκ τῆς Γερμανικῆς μυθολογίας, συμπίπτοντες τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ, καθ' ὃν ἐνανηγύριζον οἱ Γερμανοὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ εἰδώλου αὐτῶν Eostri, Eastra, Ostara (θεᾶς ὑπεμφαινούσης τὴν λαμπρότητα τοῦ ἀρχομένου ἔαρος). εἶτα δὲ καὶ πληθυντικῶς Ostern, διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἀλλεπαλλήλων ἑορτασίμων ἡμερῶν. Αἱ πρῶται ἑπτὰ

ἡμέραι τοῦ Πάσχα καλοῦνται „πασχάλιοι ἡμέραι, ἡ πασχάλιος ἑβδομὰς, ἑβδομὰς ἡ διακαινήσιμος, ἑβδομὰς τῆς διακαινησίμου ἢ καὶ τοῦ διακαινησίμου". Ἐκλήθη δὲ οὕτω ἡ ἑβδομὰς, εἴτε διότι πάντα διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀνακαινίζονται ἐπὶ τό βέλτιον, εἴτε διότι οἱ νεόφυτοι κατὰ ἡμέρας ἐκείνας περιήρχοντο διὰ καινῶν ἱματίων, ἅτινα ἐλάμβανον ἐν τῷ βαπτίσματι, εἴτε διότι πολλαχοῦ τὸ νέον ἔτος ἤρχετο ἀπὸ τὸ Πάσχα, εἴτε διότι ηὐλογεῖτο τὸ καινὸν κήρινον πασχάλιον, εἰς ὃ ἐνεγράφετο συνήθως αὐτὸ τὸ ἔτος μετ' ἄλλων χρονολογικῶν σημειώσεων. Ἐκ τῆς λευκότητος πάλιν τῶν καινῶν ἱματίων, ἅτινα τότε ἐφόρουν οἱ νεόφυτοι, ἐκλήθη ἡ ἑβδομὰς παρὰ Λατίνοις hebdoma albarum, in albis, καὶ ἁπλῶς alba ἢ albae. Ἡ ἑορτὴ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ μὲν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἐκλήθη Ἑλληνιστὶ Πεντηκοστὴ σλοβενιστὶ Binkosti, οὐγγρικὰ Pünköst, γαλλιστὶ Pentecôte, γερμανιστὶ Pfingsten, δανιστὶ Pintse· ἀπὸ δὲ τοῦ μυστηρίου τῆς ἑορταζομένης ἁγίας Τριάδος (Trinitas), σερβιστὶ Trojicin dan, ῥωσσιστὶ Ned. Svjatyja Troici· ἀπὸ τῆς λευκότητος τοῦ ἱματισμοῦ τῶν νεοφύτων ἀγγλιστὶ White sunday (λευκὴ κυριακὴ)· ἀπὸ δὲ τῶν ἀνθέων καὶ θαλερῶν κλάδων, λατινιστὶ Pascha rosarum, ἰταλιστὶ Pasqua rosa, Γερμανιστὶ Blumenfest, Maienfest) κ. τ. λ.

Ἐπιλείψει ἡμᾶς χρόνος τε καὶ τόπος, πειρωμένους διὰ μακροτέρων νὰ ἀποδείξωμεν τὴν σπουδαιότητα τοῦ νιλλαίου ἑορτολογίου. Ἐκ τῶν παρατεθειμένων νύξεων εἰκάζει ὁ ἀναγινώσκων, ὅτι καὶ οἱ παρ' ἡμῖν περὶ τὴν θεολογίαν ἀσχολούμενοι πλεῖστα θὰ ὠφελοῦντο ἐγκύπτοντες εἰς ἐμβριθῆ μελέτην αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδαμῶς τότε πρέπει νὰ διαπορήσωμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς, εἰς τὴν τοῦ Ἰησοῦ Ἑταιρίαν ἀνήκων καὶ ἀπὸ αὐστηρᾶς ῥωμανοκαθολικῆς στάσεως τὰ πράγματα ἀκριβολογῶν, χωρίζει τὰς ἀπὸ τοῦ σχίσματος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰσαχθείσας ἑορτὰς, ποιεῖται δογματικάς τινας παρεκβάσεις καὶ μακρολογεῖ περὶ Ἐνζύπων, Φωτίου καὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου. Ἡ πραγματεία τοῦ σοφοῦ καθολικοῦ εἶναι, ὅσον γε ἐνῆν αὐτῷ, συντεταγμένη ἐξ ἀντικειμένου καὶ ἀπαθῆς. . . .

Ὑποκειμένου λόγου περὶ τῆς νέας θεσπισθείσης ἑορτῆς Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ὁ σοφὸς Νίλλης προέταξε τὴν οἰκείαν παπικὴν Ἐγκύκλιον, ἀνεδημοσίευσε δὲ τὸν ἄρτι δημοσιευθέντα „ἀντέλεγχον τοῦ ὑπὸ τοῦ Παν. Μητροπολ. Νικομηδείας γενομένου ἐλέγχου τῆς Ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς Λέοντος ΙΓ' ὑπὸ τοῦ Ἱεροδιακόνου Ἡσαΐου Παππαδοπούλου". Ἐν βραχείᾳ τοῦ παραρτήματος τούτου εἰσαγωγῇ ὁ ἔξοχος καθηγητὴς Νίλλης μετὰ πολλῆς μετριοπαθείας ἐκφράζει εἰλικρινῆ λύπην, ὅτι ὁ Νικομηδείας Βρυέννιος, διαπρεπὲς μέλος τῆς ἱερᾶς συνόδου, ἀποδεξάμενος τὰς τῶν διαμαρτυρομένων θεωρίας, διϊσχυρίσατο, ὅτι ὁ μὲν Πέτρος δὲν ὑπῆρξεν Ἐπίσκοπος τῆς Ῥωμάνας Ἐκκλησίας, ἡ δὲ περὶ τοῦ πρωτείου τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας διδασκαλία εἶναι πολλῷ μεταγενεστέρα. . . .

Ἡ συγγραφὴ τοῦ καθηγητοῦ Νίλλου, εἰ καὶ περιλαμβάνει τινὰ ἀπῴδοντα τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι περισπούδαστος ὑπὸ τὴν ἐπιστημο-

νικὴν ἔποψιν, καὶ ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ὑπερτέρα καὶ τελειοτέρα τῶν τέως ἐκδιδομένων παραπλησίων διατριβῶν. Οὐδεὶς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐσπούδασε περὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, οὐδεὶς ἴσχυσε νὰ γίνῃ ἐγκρατὴς καὶ νὰ ὑπαγάγῃ εἰς ἐπιστημονικὸν σύστημα λειτουργικὴν ὕλην ἀπέραντον, οὐδὲ νὰ διεξέλθῃ μέγαν λαβύρινθον τοσοῦτον δεξιῶς, ὅσον ὁ σοφώτατος Ἰησουΐτης. Ἀξιωτάτη λοιπὸν φαίνεται συστάσεως καὶ πρὸς Ὀρθοδόξους, „πάντα μὲν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, δοκιμάζοντας, τὸ δὲ καλὸν κατέχοντας“.

(*ΚΛΕΙΩ*, 6/18 *Φεβρουαρίου* 1882, *Ἀριθ.* 1077.)

III.

Ὁ δεινὸς καὶ πολυγράφος συγγραφεὺς παραβάλλων τὸ ἑορτολόγιον ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, μετ' ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ πειρᾶται ἔνθεν μὲν ν' ἀποκαλύψῃ τοῖς κατὰ τὴν Δύσιν λογίοις τὰς καλλονὰς τοῦ ἀνατολικοῦ τῶν ἑορτῶν κύκλου, ἔνθεν δὲ νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ τοῖς ἀνατολίταις τὸν ἐν τῇ Δύσει νενομισμένον ἐκκλησιαστικὸν ἐνιαυτόν. Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς δύο ὀγκώδη τεύχη, περιλαμβάνοντα τὸ μὲν τὰς ἀκινήτους, τὸ δὲ τὰς κινητὰς τῆς καθόλου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἑορτάς. Εἶναι δ' ἔργον ἐκλεκτῆς παιδείας καὶ μεγάλης ὑπολήψεως, διὰ τὰ σεβασμιὰ ἀρχαῖα ἤθη τῆς ἡμετέρας ἁγίας ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Διαλαμβάνει τοὺς ἑορτολογικοὺς πίνακας τῶν διαφόρων ἀνατολικῶν φυλῶν, τὰς μεταβολὰς τοῦ Πάσχα, τοὺς ἡλιακοὺς καὶ σεληνιακοὺς κύκλους, τὰς διαφόρους χρονολογίας ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ Χριστοῦ, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα διαφόρων ἐθνῶν κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ πλεῖστα ἄλλα κριτικὰ, ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ μαθήματα, δι' ἅπερ καὶ συνιστᾶται ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων, ὡς περισπούδαστος συγγραφὴ ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν καὶ ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ὑπερτέρα τῶν τέως ἐκδεδομένων παραπλησίων διατριβῶν.

(*ΝΕΑ ΕΦΗΜΕΡΙΣ*, 21. *Ἰουλίου* 1883, *Ἀριθ.* 198).

ERRATA - CORRIGE.

Quum propter diuturnum oculorum morbum curam errorum typotheticorum utcunque emendandorum variis officiosis amicis necesse esset committeremus, quumque facilis sit in peregrinis et ignotis nominibus lapsus, nec nulla quandoque operarum oscitantia, caveri omnia menda non potuerunt. Eorum catalogum tamen hic contexere et inutile et lectoribus fastidiosum existimavimus. Parum profecto interest puncti, comatis, apicis vel alicujus literae aut vocabuli mutatio, quae quidem officinatori facile elabuntur, sed intelligenti lectori nullam de sensu haesitationem nullamve moram afferunt[1]). Confidimus autem, non adeo peccatum a typotheta nostro fuisse, ut sensus ullibi sit omnino deturpatus aut in contrarium conversus: quamvis, fatendum, ex ejusmodi erroribus hinc inde factum sit, ut minus limpida evaderet oratio.

Enixe propterea amicos lectores rogamus, ut afflictioni nostrae benigne compatiantur, et menda quae legendo deprehenderint, vel ipsi litura corrigant, vel pro comitate sua dissimulando condonent.

---

[1]) Ejusmodi errata sunt p. LVII., v. Cordara, l. 8. *Exinde* (inde a), et l. 11. *1625*, *Romae 1750* (1645, Romae 1750 et 1859) p. 95, l. 20. *Basikowski* (Bankowski); p. 240, l. 21. *indicata* (indicta); p. 241, *Regii* (Regni); p. 302, l. 28. *Martii 1801* (Martii 1701); p. 513, l. 15. *priusqum* (priusquam); p. 513, l. 24. *nationis* (nationi); p. 569, not. 1, l. 4. *Bibliographie* (Biographie); p. 600, l. 16. *facta* (facto); p. 704, not. 1, l. 2. et p. 739, not. 2, l. 2. *svěch* (vsěch); p. 733, l. 8. *Simonis* (Simeonis); 891, l. 2. *Theodoretus* (Theodorus).

Aptantur prelo

Novae editiones

suo tempore proditurae:

Nicol. Nilles, e Societate Jesu:

Ἑορτολόγιον πρόχειρον ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τε Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς.	*Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis.*
Μέρος α'. περιέχον τὰς ἀκινήτους ἑορτάς.	*Pars I. complectens festa immobilia.*
Μέρος β'. περιέχον τὰς κινητὰς ἑορτάς.	*Pars II. complectens festa mobilia.*

— — — De rationibus festorum Sacratissimi Cordis Jesu et purissimi Cordis Mariae libri quatuor duobus voluminibus comprehensi. Editio V. currente hoc anno 1885 proditura, Oeniponte typis Wagnerianis.

— — — Cor Jesu Divini Redemptoris Nostri caritatis symbolum. Editio IV. Oeniponte, typis Fel. Rauch.

— — — Novem officia amoris erga SS. Cor Jesu. Editio XI. Ibidem.

— — — De nexu inter cultum SS. Cordis Jesu et pietatem erga salutiferam ejus passionem cum exercitio Viae Crucis. Editio IV. Ibidem.

— — — De libertate clericorum religionem ingrediendi. — Accedunt disputationes duae: I. De sumptibus in educationem clericorum factis, utrum sint dioecesi restituendi? II. De servitiis per aliquot temporis spatium dioecesi praestandis, an religionem ingressuri ad ea obligari possint? Editio III. Ibidem.

— — — Commentarius in prooemium Breviarii et Missalis rom. de computo ecclesiastico, usui clericorum accommodatus. Editio III.

— — — Quaestiones selectae in jus liturgicum. Accedunt annotationes canonico-liturgicae in Decreta concilii provinciae Viennensis anni 1858. Editio III. Ibid.

Quum istorum commentariorum exemplaria universa penitus sint distracta, requirentium numerus autem in dies augeatur, auctor, a viris eruditis iterum ac saepius rogatus, tandem ad id consilii devenit, ut novas eorundem editiones adornandas susciperet.

R 62/8

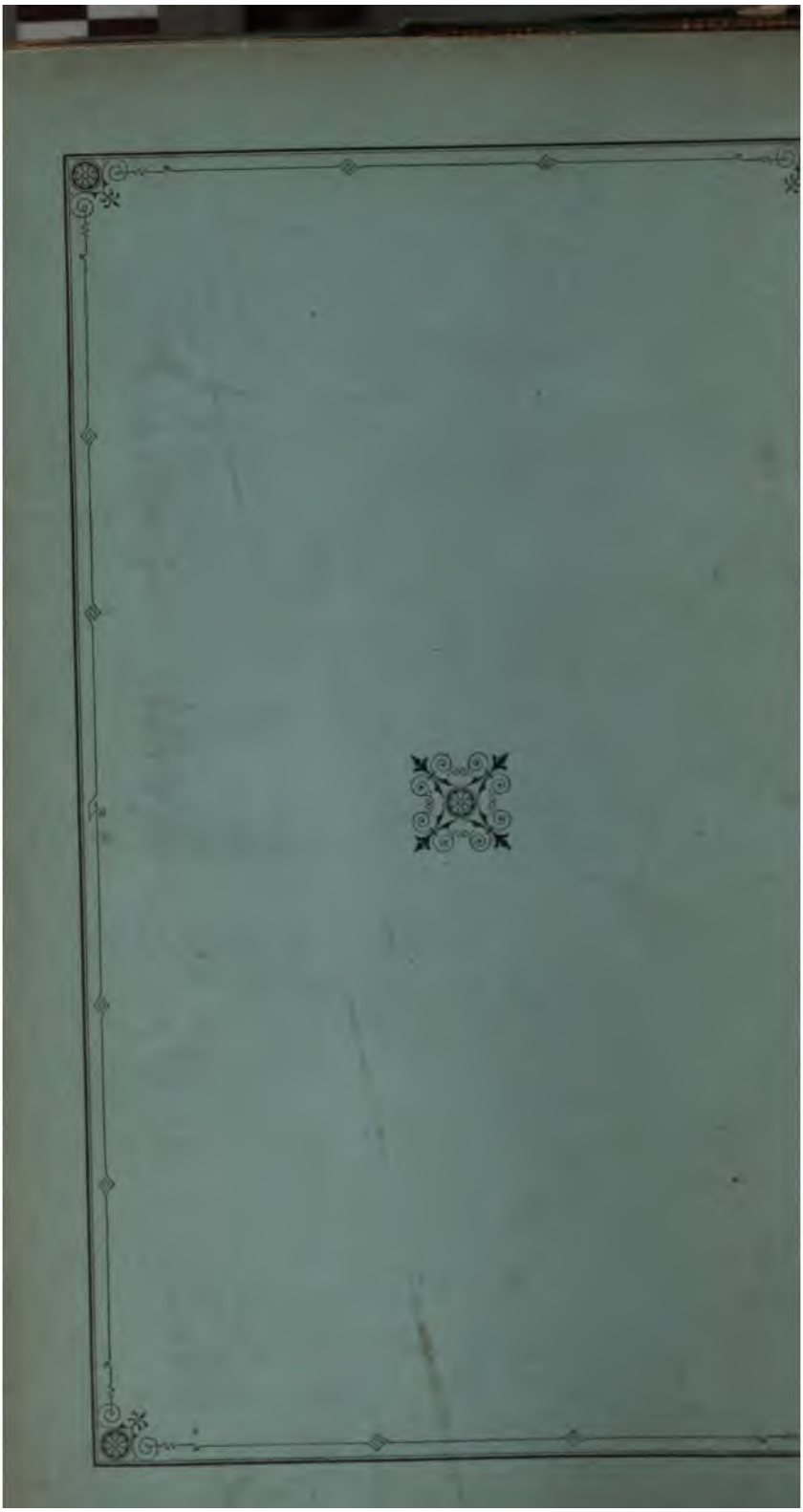

3 2044 050

A FINE IS INCURRED IF THIS BOO
NOT RETURNED TO THE LIBRARY
OR BEFORE THE LAST DATE STAM
BELOW.

NOV - 3 1971 IL 35074

APR 19 1972 ILL 406180

JUL 1 1974 IL

WIDENER

FEB 1 0 200

BOOK DUE

CANCELLE

4378

MAY 26 1985 ILL

1237461

CANCELLED